

Cicero nis
Rhetoricorum
ad
Herennium
ed.
Lindemann.

1650726

M. T. CICERONIS,

UT FERUNT,

RHETORICORUM
AD HERENNIUM

LIBRI QUATTUOR.

EIUSDEM

DE INVENTIONE RHETORICA

LIBRI DUO.

EDITIONEM GRAEVIO-BURMANNIANAM

IN GERMANIA REPETENDAM

CURAVIT SUASQUE NOTAS ADIECIT

FRIDERICUS LINDEMANNUS.

L I P S I A E

S U M T I B U S I . C . H I N R I C H S I I

c l o l c c c c x x v i i i .

1828

No. 7. g. 8.

UNIWERSYTET GDAŃSKI

Instytut Historii
ul. Wite Stwosza 55
skr. pocztowa 628
80-952 Gdańsk

2046

Biblioteka
Uniwersytetu Gdańskiego

1100685052

PRAEFATIO EDITORIS.

LECTURIS S. LINDEMANNUS.

Editio Rhetoricorum Ciceronis Burmanniana, quae prodiit Lugduni Batavorum c1766. quum librario videretur non sine fructu bonarum litterarum in nostris terris venundari posse, eius curandae negotium ad me delatum est. Non eram nescius, eius editionis exempla multa etiam in Batavia haberi et apud Luchtmansios prostare; sed ea apud nos pluris veneunt, quam ut nostrates facile sibi parare possint. Accedit, quod haec editio non amplius videretur nostri temporis studiis esse accommodata, licet multa contineat, propter quae non indigna videretur repetitione. Quare curam eius repetendae suscepi, sed ita ut, quae necessaria viderentur, adderem, Batavorum futuras criminationes nihil moraturus. Quibus criminationibus a multis Batavorum iam in me congestis respondere nolo. Responderunt pro me, quod satis fuerit, amici. Quorum defensionem facile cumulum addere pos-

sem, si res tanti videretur, aut si lites inter Klotzium et Burmannum secundum olim agitas instaurare vellem, quod futurum esset, si tam abiecto essem animo, ut Mahnii, Bergmanni, Geelii convicia reponerem. Unum tacere nequeo, ego si edidissem Mahnii scriptionem, qua is Wytttenbachii vitam persequutus est, hoc et honori et usui permagno futurum fuisse illi libello. Adnotationes enim addidissem, quas etsi Bergmannus aliquis majori etiam acrimonia impugnasset, quam impugnavit notas meas ad Vitas Duumvirorum, tamen earum nullam refutasset, quod ne in illis quidem perficere potuit. Igitur et magis propagata esset mea editioe Mahnii scriptio, et ipse Mahnius multa didicisset, quibus emendare potuisset librum suum, si quando nova editioe fuisset opus. Sed, ut ingenue fatear, si novissem, qualis futura esset qualisque nunc est Mahnii scriptio, eam me editurum nunquam promissem.

Iam paucis mihi enunciandum restat, quid in hac Ciceronis Rhetoricorum editioe iteranda praestiterim quidque consilii in ea persequutus fuerim. Primum volebam omnia, quaecunque Batava editio haberet, retineri; non quia omnia praeclara et necessaria existimarem, sed quo nihil desideraretur, quod alicui usui esse possit. Atque ita versatus sum ubique, si perpauca exceperis, quae ab initio

inter Graevianas adnotationes legebantur plane futilia. Tum si forte quid non satis Latine dictum mihi videretur ab interpretibus, quod mihi apud Oudendorpium saepius accidit, nolebam committere, ut id sine obelo in posterum legeretur. Ego quidem non is sum, qui propterea dictionem Latinam doctorum virorum, hodie illa utentium, improbandam censeam, quod uno alterove vocabulo utuntur, quo nemo probatorum inter veteres usus esse invenitur. Nam eiusmodi vocabulorum usum ni concedere velis, verendum ne mox omnis abiicienda sit Latini sermonis consuetudo. Ita quum *sospitandi* verbum satis sit probatum, quo iure improbabis *sospitatore*? Quod ipsum si multi fecerunt, fugit eos ratio. Eodem modo quum *inelegans* et *ineleganter* satis sint Latina et auctoritate nitantur haud contemnenda; ego certe non dubitem dicere *inelegantiam*. Sed Burmannus posuit *cespitare* pro eo quod est *labi*; et quidem translate de errore Critici. At nemo nisi Servius testatur, *cespitatores* suo tempore dictos esse equos, qui saepe pedibus offendant. Unde qui deduxit verbum *cespitare*, si unquam in usu hoc fuit, certe ad infimam Latinitatem descendit. Multo autem minus in metaphora dici potuit. Porro idem loquitur de *inemendatis* codicibus. Dicitur quidem a *perfecto imperfectus*, et multa eiusdemmodi alia; sed nemo

a *prohibito* proculdit *improhibitus*. Quare intelligitur, caute versandum esse in componendis eiusmodi vocabulis. Atque ita etiam hoc male composito vocabulo *inemendatus* nemo usus est veterum, praeter ecclesiasticos quosdam scriptores, atque eos quidem minime elegantes, Hieronymum, *Augustinum*.

In reliqua opera mea exhibenda ita sum versatus, ut quaecunque mihi vel suppeditarent, vel inter relegendum in mentem venirent, adderem, ea etiam, quae viri docti ad hoc usque tempus excogitassent, quoad mihi cognita essent, subiungerem. Itaque Schützi sententiam ubique exhibui, et ubicunque possem, vel confirmavi vel refutavi. Dolendum tamen mihi magnopere est, quod, quum plagulae excudi coepissent, Orellii editio nondum in manus meas venerat. Quapropter acquiescendum mihi erat in varietate lectionis e Codice quodam Zuiccaviensi in libris ad Herennium, et e codice Vratislaviensi in libris de Inventione recensenda. Verum simulatque accepi Orellii editionem, ad eam diligenter ubique respexi. In Museo Vratislaviensi, cuius primum volumen iam tum prodierat, invenitur varia quinque Codicum scriptura ad libros ad Herennium enotata, quam libentissime in meum usum convertissem, si librum accipere a bibliopola potuissem. Quod quum multum quaerenti non li-

ceret, scripsi ad Passovium, V. Cl., librumque ab eo expetitur accepi. Quatenus igitur fieri potuit, illa quintuplici varietate usus sum; quod non per omnes ad Herennium libros factum esse, vehementer doleo. Sed solatur me, quod nunc liber ille utilissimus, Museum Vratislaviense dico, tandem in doctorum manus pervenit, unde qui plenum apparatus criticum desiderat, instrumenta haurire potest.

Ceterum, aliquot longiores disputationes de quibusdam Latini sermonis formulis exhibui, in quibus quae de formulis *usu venire et usu evenire* disserui, postea peculiari scriptione retractavi. Eius retractationis sententia hoc loco paucis completenda videbatur, sed quum longiorem esse viderem disputationem, quam capere posset praefationis angustia, *Addenda* quaedam consignavi, in quibus omnem istum locum denuo excuterem.

In oratione scriptorum ipsorum, quae nunc denuo eduntur, nihil mutandum censui, quare factum est, ut quam dederant recensionem Graevius et Burmannus, ea retineretur sine ulla mutatione. Proinde etiam orthographiam eandem, quam prior editio sequuta est, retinendam censui, excepto quod aliquoties aequabilitatem quandam, quam priores editores interdum neglexisse videbantur,

restitui. Interdum sigla notarum Oudendorpii, quae in vetere editione ad calcem adiectae erant, in hac vero textae orationi subiacent, omissa est; nescio meo, an typhothetarum errore. Sed nec saepe hoc factum, et res ipsa facile de se indicium facit.

Scripti in Gymnasio Zittaviensi Kal. Maiis
c1810ccccxxviii.

R H E T O R I C A

A D

H E R E N N I U M

LIBRI IV.

CLARISSIMIS ATQUE ORNATISSIMIS

ADOLESCENTIBUS

IULIO ET BAPTISTAE LOMELINIS

FRANCISCI F. F. PULCHRIS

IOAN. MICHAEL BRUTUS

S. D.

Eloquentiae laudes tantae sunt, Iuli Lomeline, quanta sunt ab illa profecta in homines commoda, et beneficia. Quae quidem si tanta sunt, ut eorum admirari magnitudinem, quam inire numerum facilius homines possint: merito illa debet una laudandarum rerum omnium maxima atque amplissima videri. Qua de re, et multa alia saepe a doctissimis hominibus atque eloquentissimis et nonnulla a nobis, cum tertio ab hinc anno Ciceronis Orationes edendas curarem, accurate dicta et copiose sunt. Illud in praesentia exostulandum videtur, cum nulla sit vitae pars, in qua non magnos fructus eloquentiae atque uberes homines referant, qui eius studio ducantur non ita multos esse; qui illam complexi animo ita excoluerint, ut digni iidem magna laude habiti sint, perpauca semper ad nostram memoriam esse inventos. Cuius rei tamen non una modo causa afferri potest. Nam et sunt nonnulli, qui cum ingenio excellant, naturae bono contenti, usu modo atque exercitatione dicendi facultatem se assequi posse confidunt; et, si qui sunt, qui ita a natura habeant adiumenta ad dicendum maxima, ut tamen existiment ea sibi praeceptionibus artis augenda, ita se totos huic studio addicunt, ut nihil naturae tribuant, cuius quidem in hac re, ut in aliis omnibus, quo illae exultae a nobis diligentius ad summam absolutionem perducantur, sunt principes partes. Quorum utrique longe, mea sententia, falli videntur. Nam qui omnia a natura petunt, artem contemnunt; ii non intelligunt,

magnum naturae subsidium, atque unum adeo, sine quo vita hominum nulla futura sit, a se contemni. Ratio enim, a qua una artes omnes atque hominum inventa manant, cum eius tanta vis sit, ut nos a brutis animantibus seiunctos dei immortalis efficiat quam simillimos, tota a natura est; ut non prius quis ab arte discedat, quam idem a naturae praescripto et rationis discedere, qua una homines ad agendum utuntur duce, existimetur. Itaque non solum, quod inter nos loquimur, quo nihil magis proprium hominis est, sed quod ornate, apte, apposite ad persuadendum loquimur, quod eloquentis est proprium munus, cum quae in nobis inchoavit ratio, arte inventa perfecit, naturae tribuendum est. Ita autem multis notatis et animadversis, quae in unaquaque re a prudentissimis hominibus sapienter, et certa ratione fierent, singulae sunt artes a nostris maioribus inventae et perfectae. Atque, ut de hac ipsa arte dicendi loquamur, cum nulli adhuc rhetores exstitissent, quorum praeceptionibus haec in nobis facultas corroborata altius se efferret; et Thucydides, et Herodotus doctissimi homines historiam luculenter scripserunt, et magna cum eloquentiae laude, et in foro atque in concionibus clari homines multi Athenis, cum nondum ludum Isocrates aperuisset, magister in primis dicendi clarus, magnam gloriam sunt apud suos cives in dicendo assecuti. Neque tamen, quoniam illi tantum efficere sine arte potuissent, mirifice a natura et ab ingenio parati; Demosthenes, cuius maxime illustre nomen apud posteros manavit, Demades, Hyperides, Aeschines, alii artis adiumenta neglexerunt. Ita enim, opinor, doctissimi homines statuebant: qui magnam laudem tum dicendo, tum scribendo assecuti essent nullis artis praesidiis innixi, multo clariores illos hac laude futuros fuisse, si ad naturae atque ingenii vim, qua excellebant, ars quoque dicendi accessisset. Verum, ut magnopere hi reprehendendi, qui artem contemnentes omnia sibi in natura posita esse arbitrantur; ita minime illi laudandi, qui plane ingenio diffisi, quo valent, arte una ad dicendum, atque adeo ut ab ea divelli nulla ratione possint, innituntur. Neque enim ita est omnia una ars complexa, ut non multa temporum ratio, hominum mores, religio, vitae instituta, quorum nulla certa ratio et parum diuturna est, ab in-

geniis postulent, quae arte non traduntur; ut vere iam dici possit, ut ingenia artis subsidiis, ita artem ornari ingenii maxime et augeri. Nam qui nihil potest a se asserre, cum ab arte discesserit, quod aliis instar artis sit; is, licet hauriat praecepta omnia, quae aut Graeci, aut Latini scriptores de dicendi arte tradiderunt, nullus orator sit futurus; cui quidem ita ab arte est praesidium petendum, ut intelligat, plurimum in arte inesse ad naturae vim, si adsit, excitandam atque conformandam; omnia in arte non inesse. Certa enim ac definita genera quaedam rerum ars complectitur, id quod facie fieri potest in hominum vita; multa quotidie emergunt, quae cum infinita numero sint, ab eo modo tractari recte possunt, quem ubi artis praecepta deficiant, ingenii vis quaedam acerrima, quae nullis in nobis aut temporum aut rerum finibus circumscribi potest, suis magis, quam externis viribus dicentem tueatur. Quae cum optime nosset vir clarissimus, ac sapientissimus pater vester; quamquam eos liberos suscepisset, in quibus imaginem sui ingenii, pudoris, probitatis, mirificam ad virtutem indolem, eximiam spem posteritatis intueretur; censuit in vobis naturae vim, cura acerrima sibi et studio adiuvandam. Ita doctissimos homines pueritiae vestrae moderatores, qui vos et litteris augerent, et exemplis ad virtutem, et honestatem conformarent, vobis educandis instituendisque praefecit. Quo quidem factum est, ut brevi, ob admirabilem quandam ad omnes virtutes progressionem, quae in vobis maiore indies cum vestra laude spectabatur, inter principes iuventutis vestra virtus eluceret. Itaque quod admirabile quiddam et maius inter homines habendum est, cum vos maiorum nobilitas, divitiae, fortunae amplissimae, et quae in vestra domo hereditaria est, formae decus, venustas, et cognomine vestro digna oris puichritudo commendaret; perfecistis pudore, suavitate morum, vitae elegantia, ut quibus rebus in multis saepe obruitur virtutis lumen, inter eas, tamquam inter minora lumina, et suum splendorem virtus obtineret, et tantis naturae, et fortunae ornamentis aucta, si modo fieri posset, ut ullam aliunde accessionem, quam a se ipsa virtus sumeret, maiorem etiam multo obtineret. Licuit vobis per patrem in una hac re vobis indulgentissimum, quod vobis erat maxime in optatis, per hunc laudis cursum ad summam gloriam pervenire;

quo vos tamen alio vitae cursu, sed aequè illo laudabili et recto facile vestra vos virtus provexit. Atque illud in vobis maxima dignum laude, quod in magna negotiorum mole, quae in Italia, in Galliis, Hispaniis, Belgis, omnibusque Europae conventibus districtos habent, omnibus rebus persequendis, quae dignae habentur amplissimo loco natis adolescentibus, si cui id modo dubium sit, fidem facitis, in omni vitae ratione, virtutis decus, nisi obrui ipsi id patiamur, emittere. Ac te quidem, Iuli, quem non mihi prius tua consuetudo, qua est nihil suavius, quam tuae virtutis fama conciliavit, cum alii multa in te fortunae, et naturae bona alia admirarentur, quibus ipse non teneor; neque ullae curae graviores, neque negotia amplissima quae geris, neque aetatis ullae illecebrae a tam laudabili instituto deducere potuerunt. Itaque et quotidie legis ipse multa et, ne qua tibi hora pereat, ea de doctis hominibus perquirendo percunctandoque consequeris, quae non prius deesse liberis hominibus possunt, quam illis certa ratio desit, vitam, ut dignum homine est, honeste et cum laude agendi. Quae tua virtus tanta non me tibi solum amore devinxit, sed ita devinxit, ut nisi insigni monumento ad posteritatem quantus meus in te amor esset testarer, non me tibi magis, quam mihi ipse facere iniuriam viderer. Quae enim in libero homine summa laus est, nullum tu quidem virtutis fructum uberiores tua virtute habes, qui totus tibi in conscientia recte factorum positus est: ipse cum possim, nisi tuam virtutem mihi litteris illustrandam suscipiam, aut videar ea non videre, quae sita in oculis omnium clarissime elucent, aut tibi, quem unice amo et observo, videar maximum vitae ornamentum et decus invidere. Ita laetis secundisque omnibus, clarissimo tuo et fratris nomini inscripti Ciceronis Rhetorici libri in lucem prodeunt, summo a me labore, studio, vigilantia, id quod res ipsa declarat, emendati. Id et vestrae virtutis illustre testimonium, et summi mei in vos amoris, studii, observantiae, haud obscurum monumentum, perpetuum ut sit non despero aliquando fore: opto quidem certe atque aveo in primis. Ac si in omni munere largiendo voluntas magis, et studium, quam munus spectatur, spero vobis maximum idem atque amplissimum visum iri. Datum Lugduno, Kal. Ianuar. c10. 10. lxx.

IOHANNIS GEORGII GRAEVII

P R A E F A T I O

A D

L E C T O R E M.

Primo loco collocantur Libri Rhetoricorum ad Herennium, cuiuscumque sint auctoris, antiqui certe et aetatis optimaе. Quae de illo viri docti seculo superiore disputarunt, praemissa sunt Aldi Manutii Commentario, qui tamen Manutii non est, sed Michaelis Toxitae Rhaeti, qui anno MDLVI. in officina Ioannis Oporini Basileae commentarium totum cum typographicis etiam mendis, quas tamen Veneti cumularunt, exscripsit. Non credidissem hoc aliis dicentibus, nisi meis oculis mihi fuisset credendum. Non tantum verba omissa in commentario, Aldi Manutii nomen praeferrente, ex Toxita restitui, sed et integras periodos. Notabilis maxime est locus in explanatione ad cap. 53. libri IV., in quibus haec verba habentur apud Aldum:
Item illud:

Demissum lapsi per funem.

Sic enim equi Troiani altitudo demonstratur, et apud Homerum, cum Menelaus Graecos in equo sedisse de oratore Siculo, et oratore malo notus est locus. Unde nullam possis elicere sententiam. Quomodo enim ullam pervestiges, cum plures sint versus in Aldina omitti, qui ex Toxita sunt reponendi, ut explanatio possit intelligi. Hi nimirum: in equo sedisse dicit, ostendens uno verbo equi magnitudinem. Alter modus ex ἀμφοιλογία ἢ διττόν, quod est, aliud verbis dicitur, aliud mente intelligitur, unde εὐτραπέλια nascitur. Est enim hoc σχῆμα γελοῖον καὶ σκεπτικόν, quo in iocis, ridiculis et sarcasmo utimur, ut in hoc loco cernere, videre et possidere significat, hoc est, multa per fas et nefas acquisivisse. Utimur etiam in sensu contrario, cum dicimus aliquem

nec in cella vini nec in penu olei et frumenti quicquam cernere, hoc est mendicum esse. Item illa ex secundo de Oratore, de Siculo etc. Haec omnia sunt apud Aldum vitio librorum ommissa, sine quibus tamen locus huius commentarii est mancus et mutilus, nec potest intelligi, nisi ex Toxita, ex quo verbum de verbo descripsit, nihil de suo addens, nisi vix in tribus aut quatuor locis, iisque paucissimis et nullius momenti verbis. Delevissem sane Aldi Manutii nomen, et pro illo substituissem Michaëlis Toxitae, veri huius commentarii auctoris, nisi typographis fuisset hic, ut in multis aliis, invito mos gerendus. Volunt illi totum Manutii in Ciceronem commentarium huic editioni includi. Itaque nolebant Manutii nomen expungi, ne quis calumniari possit, aliquid a Manutiis ad Ciceronem illustrandum dictum factumve esse, quod in illorum editione non inveniretur. Iussi tamen Manutii prooemio praefigi epistolam Toxitae, qua suas explanationes commendat suis patronis. Nemo autem mirabitur os Aldi, cum nec pudentior fuerit in notis ad libros de Officiis et qui eis iunguntur, ut in adlocutione ad Lectorem ibi notavi. Sex MSS. codicibus usus, Erfurtensi, Puteano, Pithoei, Cauchiano, Duisburgensi et meo; editione antiquissima anni 1478. quam Ioanni Kolio debeo, aliisque vetustioribus. Vale.

VIRO AMPLISSIMO AMICISSIMOQUE,
ISAACO SWEERSIO

IN SUPREMO URBIS AMSTELAEDAMENSIS TRIBUNALI IUDICI
 INTEGERRIMO,

S. P. D.

PETRUS BURMANNUS SECUNDUS.

III Circumspicienti mihi, cuinam potissimum Ciceroniana haec Rhetoricorum ad Herennium et de Inventione opuscula, doctorum Interpretum notis et ineditis praesertim *) Graevii animadversionibus illustrata, quae

*) Scribendum fuit *praecipue*. L.

mea qualicumque cura nunc in lucem prodeunt, offerrem ac dedicarem ex honoratis Urbis nostrae Viris, cui literarum elegantiorum peritia et Musarum amore praeter dignitatis decora conspicuo ac fulgenti grata haec venirent et opportuna, Tu prae ceteris, Amplissime et doctrinarum studiis simul cultissime SWEERSI, eligendus videbaris, cuius praeclaro nomini haec inscripta consecrarem; quem si inter viros huius Urbis honoratos eruditissimum, inter eruditos vero honoratissimum si dicam, nullis me verborum lenociniis uti, neque inepta aut minus Tibi congrua praedicatione vim pudori tuo facere *) vel modestiae illudere, ultro agnitori sunt, qui Te ac merita tua propius inspexerint. Tu enim a prima iuventute ingenuis humaniorum literarum artibus probe innutritus ac politus, posthabitis deviiis et vulgo tritis amfractibus, quibus per compendia ad sterilem et ieiunam Iurisprudentiam alii facto agmine passim ruunt, regiam illam viam, qua ad IV veram masculamque eruditionem nobiliora adspirant ingenia, generosis semper passibus incessisti; unde ex historiarum veterum cognitione, Reipublicae Romanae fati, domesticisque gentis patriae Annalibus, et tan publici quam privati Iuris peritia, quas scientias doctis et rerum solidarum cupidis peregrinationibus corroborasti, illum consecutus es civilis prudentiae adparatum et usum, quem ingenti Urbis nostrae et summi tribunalis iuridici emolumento in publica commoda exseris, et quo dignitates in Te sponte collatas non externo aut adventitio tantum natalium et Fortunae splendore, quo solo plerique capita efferunt, sed et propria et optima meritorum Tuorum luce sic illustras, ut inter illos praecipue censearis Iudices, quorum suffragia non ex aliorum calculo aut adminiculo dependeant, sed honores illos, quos hactenus **) gessisti, pari omnium applausu ita sustinueris, ut plurimi Te longe ampliori in loco collocari dignum uno ore consentiant, nisi ipse valetudinis ac sanitatis tuendae maiorem quam laudabilis ambitionis proferendae curam Tibi habendam censes. Haec vero quemadmodum Tibi omnium aestimationem et venerationem iure conciliant, ita communem Procerum civiumque amorem ultro Tibi allicias

*) Vitandum hoc erat propter κακέμρατον. L. **) Dicendum lucusque. L.

vitae inculpatae integritate, prudenti de patria bene sentiendi ac merendi libertate, comitate non fucata, candore aperto, et lactea morum dulcedine, quibus eximiis animi virtutibus cunctos Tibi amabili coagulo devincis adstringisque; praesertim vero *) Musarum cultores eo amplecteris favore, quo propria eruditione instructus verum et aequum literis et literatis pretium ponere soles. Neque privatae mihi desunt caussae, quae vel solo amicitiae multis abhinc annis tecum exercitae nomine me impulerunt, ut hoc tenui licet et levi nimis forte **) monumento publice Tibi erecto exhiberem testificationem cultus et obsequii, quo egregias illas et non vulgares animi atque ingenii Tui doctes semper prosecutus sum, Tibique Viro non tantum praeclara in dignitate posito, sed et literarum nostrarum peritissimo, offerrem Rhetorica haec, Ciceroni vulgo adtributa ad Herennium, et de Inventione, ut titulus prae se fert, opera; quae quoniam praecepta Rhetorices, non tantum ad Orationes quascumque artificiose instituendas, sed et ad disceptationes causarum forensium rite et ordine agendas complectantur, v ab hoc instituto diversum nemo criminabitur, si Tibi praecipue ista dedicentur, cui non iniucunda aut a persona tua aliena haec fore speramus, qui ad lites iuridicas in foro dirimendas exercitatissimus Iudex tanta cum laude sedere consuesti. Cum vero haec notis ac variantibus codicum MSS. lectionibus, contextus emendandi gratia, satis mihi ab aliis instructa videbantur, de Auctore Librorum ad Herennium, quae lis sub iudice adhuc pendet, utrum Cicero ipse, an Cornificius, Tullio nimirum aequalis ac familiaris, vel alius quispiam statuendus sit, aliquid in limine huius operis disserere et Virorum doctorum sententias diversas ad examen revocare, mearum esse partium existimavi; quod argumentum dum mihi tractandum propono, disertatiunculae huius, et simul curae in novam hanc editionem collatae arbitrum Te et exactorem compellare in animum induxi, primumque omnium hac Dedicatone Epistolari, quae simul Praefationis vice fungatur, potius salutare Lectorem harum rerum et callentissimum ***) et valde studiosum, quam nuda et prae-

*) Hoc loco dicendum fuit: *imprimis vero. L.* **) *Fortasse. L.*

***) Huius superlativi auctoritas valde dubia. Ipsa formula: *callens*

fationi praevia Dedicatione ex more vulgari librum hunc ad Te ablegare, qualis cuicumque Viro honorato, licet literarum et doctrinae minus gnaro, vel dignationis vel amicitiae caussa scribi potest, paucis vero tantum et seculo hoc nostro valde raris, qui de eruditae eiusmodi quaestionibus suum quoque suffragium ferre valeant*): quod certe honorificum magis ac gloriosum Musis nostris existimandum reor, quam ambitiosis Dedicationibus patronos sibi sumere operum, quorum praeter titulos vix aliquid intelligant.

Horum igitur Rhetoricorum alterum de Inventione foetum Ciceronis genuinum esse plerique agnoscunt, sed ex quatuor libris duos tantum superstites referentem**), licet titulum hunc ab auctore ipso non profectum fuisse pateat, quia et alias artis Rhetoricae partes ac solam Inventionem in his se tractasse, ipse indicat sub finem cap. 3. lib. II., pluresque libros a Cicerone conscriptos ex ultimis operis ipsius verbis manifestum est; ut ostendunt Vossius de Natur. et Const. Rhetor. cap. XIII. et eruditi interpretes ad Quinctil. lib. III. Inst. Orat. cap. 3. p. 222. Libros vero ad Herennium, dubium et incertum habere auctorem, communis doctorum virorum opinio est: licet plurimi non obscurae famae homines eruditi variis dissertationibus Ciceroni vindicandos contenderint, alii Cornificio Se- VI niori vel Iuniori adscribendos, unus Virginio Ruso vel Timolao, alter M. Gallioni Rhetori, nonnulli etiam Laureae Tullio, aut Tullio Tironi, Ciceronis libertis,tribuendos esse arbitrati fuerint. Horum omnium Diatribas, rariores saltem et vix obvias, huic editioni praefigere constitueram, sed Bibliopolis impensas istas aversantibus argumenta singulorum hic quasi per satyram colligere et examini modesto subiicere malui, ut Tibi aliisque rerum istarum peritis arbitrium constet eligendi, ac diiudicandi, licet omnia tamen eo tantum reditura certus sim, ut congestis et enumeratis diversarum sententiarum suffragiis auctorem incertum esse, mecum pronuntiaturus sis, ac facilius refutari posse oppositas aliorum coniecturas, quam dubium et ignotum hactenus opusculi huius scriptorem e latibulis suis excitare.

alicuius rei e Gellio affertur, XVII, 5. L. *) Nunquam ita Cicero et quique sunt eius aetatis. Scribendum *sciant* vel *possint*. **) Falsum hoc esse Schuetzius docere instituit in Ed. Cic. opp. rhet. Lips. apud Goeschen. 1804. praef. ad tom. I.

Ciceroni qui adserunt, utuntur auctoritate Prisciani, qui aliquot locis, ut vel ex Indice Putschiano patet, auctorem horum Rhetoricorum M. Tullium agnoscit, et sub eius nomine loca ex singulis quatuor libris adfert: cui addere potuissent Rufinum de Comp. et metr. Orat. pag. 315. et 321. inter Rhetor. antiq. Fr. Pithoei, ubi titulo *Ciceronis ad Herennium in Arte Rhetorica* producit locum de Membro Orationis, qui lectione nonnihil variata legitur lib. IV. cap. 19., et horum opinioni etiam favere posset Fortunatianus lib. I. Art. Rhet. pag. 51. *Accedit ad hos (legales status) et translatio, quae tantum legalis est, et definitio, quam etiam legalem accipimus secundum M. Tullium; ut his verbis respexerit ad lib. I. ad Heren. cap. 13. et 15. et lib. IV. cap. 34. ubi de translatione, et lib. II. cap. 12. ubi de definitione agitur. Augustinus etiam in Princip. Rhetor. pag. 290. eiusd. ed. Pith. Haec omnia memoria suscipi debent, quam et plerique Graecorum et M. Tullius in primis oratori affirmant necessariam hoc, ut opinor, modo: Venio nunc ad thesaurum rerum omnium memoriam, quae nisi custos inventis ordinatisque rebus adhibeatur, intelligemus omnia, etiamsi praeclarissima sint, in oratore peritura; quibus paria sub Tullii nomine adfert Alcuinus, qui pleraque descripsit ex libris de Inventione, Dialog. de Arte Rhetor. pag. 377. unde quis conicere posset, respicere eos ad lib. III. ad Herenn. cap. 15. fin. Nunc ad thesaurum inventorum atque omnium partium rhetoricae custodem, memoriam transeamus. Sed in animo potius habuerunt illa ex Cic. lib. I. de Orat. cap. 5. Quid dicam de thesauro rerum omnium memoria, quae nisi custos inventis cogitatisque rebus et verbis adhibeatur, intelligimus omnia, etiamsi praeclarissima fuerint, in oratore peritura; ubi dubito an non ex Augustino reponendum sit inventis ordinatisque rebus, quia sic videtur in suis reperisse codicibus: cui coniecturae favere posset alius locus ex lib. II. de Orat. cap. 85. fin. Habetis, de inveniendis rebus disponendisque quid sentiam. Adiungam etiam de memoria. Non tamen pro Cicerone librorum ad Herennium auctore pugnare potest, quod sequenti cap. 16. addit, se alio tempore idoneo diciturum de memoria, artificiali an naturali, seque alias ostensurum, an memoriae artificium sit, tamquam id referendum esset ad locum illum lib. I. de Orat. de memoria omnium rerum thesauro, cum*

adferri deberet uberior locus, in quo alibi de memoria artificiali vel naturali egerit, quod cum frustra illic quaeras, argumentum inde mihi videtur peti posse, diversum a Cicerone loqui scriptorem, qui in alio opere deperdito de memoria artificiali dedita opera fuerit commentatus; nisi quis contendat huc spectare illa quae occurrunt lib. II. de Orat. 86. 87. 88. Ex istis vero similibusque Grammaticorum et Rhetorum locis nihil aliud colligi potest, quam illorum aevo iam Tullio haec adtributa fuisse, quod, quia unus alterius errorem secutus est, non magis me movet, quam quod praeter auctoritatem Prisciani utantur etiam testimonio Hieronymi, duobus locis infra producendis, et Servati Lupi, Abbatis Ferrariensis, Epist. I. ad praeceptorem suum Einhardum, vel Eginhartum, prope finem, cuius verba merentur adscribi: *Etiam hoc postulo, ut quosdam librorum vestrorum mihi hic posito commodetis etc. Sunt autem hi. Tulli de Rhetorica liber; quem quidem habeo, sed in plerisque mendosum. Quare cum codice istic repperito illum contuli, et quem certiore putabam, mendosior em inveni. Item eiusdem Auctoris de Rhetorica tres libri in disputatione ac dialogo de Oratore. Quos vos habere arbitror, propterea quod in brevi voluminum vestrorum post Commentationem libri ad Herennium, interpositis quibusdam aliis, scriptum reperi, Ciceronis de Rhetorica. Unde docemur, iam isto tempore codices VIII librorum ad Herennium mendosissimos et a viris doctis inter se collatos fuisse*), a quibus libros tres dialogorum de Oratore distinguit, et in codice illo post libros ad Herennium fuisse alterum opus Ciceronis de Rhetorica, id est de Inventione, licet male dici Rhetoricam, addendamque vel subintelligendam esse artem, vel Rhetoricen cum Quintiliano, aut neutro plurali Rhetorica dicenda, adversus Regium docuerit Beciche-mus. Quamquam Suetonius in libro de Illustr. Grammaticis et de claris Rhetoribus Rhetoricam utatur, sine addita voce arte. Et sic auctor ad Herenn. lib. I. cap. 1. quod te non sine causa velle cognoscere Rhetoricam intelligebamus; ubi artem alii inserunt. Sed Rhetoricam praefert Gronovius, a cuius sententia non alienum se proficitur Cl. Oudendorpius, cum et in MSS. titulus*

*) Non libros ad Herennium, sed Tullii de rhetorica librum in plerisque mendosum esse, ait Servatus Lupus. S.

sit *Ciceronis ad Herennium Rhetoricorum liber explicit.* *) Graevius tamen ex aliis MSS. et edd. vetustis, in quibus *artem* desiderari notavit, vulgatam admisit. Mihi vel subintelligenda vel potius a librariis ommissa videtur haec vox, quia posteriori tempore passim *Rhetorica*, ut *Grammatica*, et similia dicebatur; sed meliori aevo *rhetoricam artem* vocarunt. Sic lib. III. ad Herenn. cap. 15. fin. *omnium partium rhetoricae artis custodem* addit codex Erfurtensis optimus et vetustissimus, ut ex MSS. etiam legendum lib. I. de Inv. cap. 6. in fine: *Quare materia quidem nobis rhetoricae videtur artis*; ut paullo ante cap. 5. *eas res materiam artis rhetoricae nominamus*. Hinc supplendum puto lib. II. de Inv. cap. ult. in fin. *de Inventione, prima et maxima parte artis rhetoricae, satis dictum videtur*. Nam deleta fuit vox, vel excidit ex similitudine consonae vocis parte. Et sic lib. II. de Inv. cap. 3. *nonnullam rhetoricae quoque artis sibi curam adsumebat*, et alibi. Ciceronis certe *Rhetorica* vocasse veteres, et per ea intellexisse, ut opinor, libros de *Inventione*, non autem ad *Herennium*, patet ex Servio ad Virg. VIII. Aen. 321. *Hoc autem est quod dicit Cicero in primo Rhetoricorum: Feros adhuc homines magni cuiusdam viri oratione compositos*; quae in vulgatis Servii editionibus sic exhibentur, tamquam ista *Feros adhuc homines* etc. essent totidem Ciceronis verba hoc ordine scripta, ac proinde inter eius *Fragmenta* referri mererentur. Sed sunt ipsius Servii, eodem sensu sed aliis et brevibus verbis in compendium quasi contrahentis ea quae operosius narrantur lib. I. de Invent. IX cap. 2. *Quo tempore quidam magnus videlicet vir et sapiens cognovit, quae materia esset et seqq. qui dispersos homines in agris et in tectis silvestribus abditos ratione quadam compulit unum in locum* etc. et ex *feris immanibus mites reddidit et mansuetos*. Sic per Ciceronis *Rhetorica* libros de *Inventione* etiam inquit, cum ad lib. IX. Aen. 481. notat: *Est conquestio matris Eu-*

*) At differunt *rhetorica* (ῥητορικὴ) et *rhetorica* (τὰ ῥητορικά). Illud totum aliquod significat, et *artis*, ὀργανοῦ, habet notionem; hoc latinus patet et ea omnia complectitur, quae ad *rhetores* eorumque *artem* attinent. Conf. Cic. de Fato, 2. *Sed quoniam rhetorica mihi vestra sunt nota*. Ita enim meliores codd. teste Bremio. Quo loco qui *rhetorica*, singulari numero, vellet, vitium admitteret. Et Cicero ipse, quod vel *lexica* doceat, saepe *rhetorica* sic nude numero sing. dixit. L.

ryali plena artis Rhetoricae; nam paene omnes partes habet de misericordia commovenda, a Cicerone in Rhetoricis positas. Quibus verbis nos remittit procul dubio ad lib. I. de Invent. cap. 55. Similiter Servius ad eiusdem libri v. 614. *Utitur argumentis, quae in Rhetoricis commemorat Cicero, a gente, ab habitu, a gestu, ab animo;* quae conferenda cum lib. I. de Invent. cap. 25. et 26. Nusquam vero Servius aliquid, quod sciam, adfert ex Ciceronis Rhetoricis, quod in libris ad Herennium sese offerat; cum tria haec loca aperte respiciant libros de Inventione, ut nunc vulgo inscribuntur, quae Ciceronis Rhetorica dicenda, ut non tantum ex his Servii, sed et Asconii Pediani, Hieronymi, aliorumque locis probatur. *Artem Rhetoricam vocat Cassiodorus in Rhetor. Compend. pag. 339. et 340. [p. 533. ed. Gen.] Hunc Cicero ita facit in Arte Rhetorica. Si deliberatio et demonstratio genera sunt caussarum, non possunt recte partes alicuius generis caussae putari. Eadem enim res alii genus, alii pars esse potest, idem genus et pars esse non potest*);* ubi Ciceronis artem Rhetoricam etiam agnoscit libros de Inventione, quia illa, quae profert, non leguntur in his ad Herennium, sed de Inventione lib. I. cap. 9., et sic ea, quae de partibus Rhetorices, inventione, dispositione, memoria, et pronuntiatione ex Tullio adfert Sulpitius Victor in Inst. Orat. pag. 242. eadem invenies lib. I. de Invent. cap. 7. quibus et alia loca facile subiungi possent. Tullio tamen vindicanda haec ad Herennium Rhetorica ideo volunt, quia lib. III. cap. 2. de Republica et Re Militari se scripturum pollicetur, et quod Virgilii, Horatii, et similium non meminerit: quodque lib. I. cap. 12. ista occurrant**): *Tullius heres meus Terentiae uxori meae XXX pondo argenteorum vasorum dato; denique quod praedicet operam suam foro et Curiae praestitam, ut et alibi saepe iactare solet. His argumentis viros doctos non adiunxisse miror locum ex lib. I. de Invent. cap. 30. Horum exempla et descriptiones in praeceptis elocutionis cognoscentur; quia toto fere libro quarto ad Herennium Elocutionis praecepta traduntur. Sed quoniam ex verbis istis sequeretur, si idem utriusque operis auctor esset, libros ad Heren-*

*) Etiam aliis in locis Cassiodorus, veluti pag. 531. (ed. Gen.) his.

***) Dicendum *inveniantur*, vel *legantur*. L.

nium ergo post opusculum de Inventione scriptos, quia dicit *in praeceptis elocutionis cognoscentur*, quod probare difficillimum esset; mihi verosimile fit, Ciceronem illic indicare voluisse, se Elocutionis praecepta traditurum in sequentibus libris, quos duobus istis de Inventione addendos destinaverat, sed imperfectos reliquit, quia maturiori aetate se contulit ad dialogos de Oratore, tribus libris comprehensos; adeo ut de Elocutione forte *) egerit in tertio quartove libro Rhetoricorum, de Inventione nunc inceptorum, quos si conscripsit, certe amissi perierunt **). In iis enim Tullium de *dispositione* et *elocutione* disseruisse, conici posset ex insigni Quinctiliani loco lib. III. Inst. Orat. cap. 3. *Et Cicero quidem in Rhetoricis* (intelligi libros de Inventione ***), certum est) *iudicium subiecit inventioni: mihi autem adeo tribus primis partibus videtur esse permixtum; nam neque dispositio sine eo, neque elocutio fuerit, ut pronuntiationem quoque vel plurimum ex eo mutuari putem. Quod hoc audacius dixerim, quod in Partitionibus Oratoriis ad easdem, de quibus supra dictum est, quinque pervenit partes. Nam cum dupliciter primum divisisset, in inventionem atque elocutionem, res ac dispositionem inventioni, verba et pronuntiationem elocutioni dedit, quintamque constituit communem, ac velut custodem omnium memoriam.* Itaque isto in loco nullum sibi praesidium petere possunt, qui Tullio Rhetorica Herenniana vindicare conantur, quos inter ex recentioribus literarum instauratoribus praecipui sunt Leonardus Aretinus, Georgius Trapezuntius, Laurentius Valla, Angelus Politianus, alique plures, qui Ciceronem illorum parentem esse consentiunt, eique adseruit Antonius Mancinellus; et Sinibaldus Antoninus in Dialogo de Rhetoricis ad Herennium, splendidissimae operum Ciceronianorum editioni Aldinae praefixo, pleraque pro Cicerone argumenta satis accurate exhibuit, sed quibus et alia subiunxit, quae favent Cornificio, de quo postea. Nostra quoque aetate inter Germanos peculiaribus diatribis Caspar Kirchmaierus et Ioh. Petrus

*) Dic. fortasse. **) Non nisi duo, quos habemus, libros Rhetoricorum a Cicerone scriptos esse, docere instituit Schuetzius in praef. ad ed. Cic. Rhetor. apud Goeschen. 1804. ***) Si lectio vera, memoria lapsus esse Quinctilianum patet e Cic. Rhetor. I. 7. ubi itidem quinque partes artis rhetoricae constituuntur, nulla iudicii mentione facta. Fortasse tamen legendum est apud Quinctilianum: *Et Cicero quidem in Oratoriis.* Cf. quae diximus ad C. II. §.

Ludovicus, Professor quondam Halensis, pro Cicerone in arenam hanc literariam descenderunt, quorum in Bibliotheca sua Latina meminit Cel. Ioh. Alb. Fabricius. Sed horum quidem dissertationes cum frustra in his terris quaesiverim, praecipuam mihi rationem habendam censi Nicolai Angeli Bucinensis et Marini Becichemi Scodrensis, quorum de hac controversia dissertationes habentur in Oratoriis Ciceronis operibus ed. Basil. 1541. et Becichemi quidem ista leguntur cap. XXXIX. Castigationum Criticarum in libros hos Rhetoricor. ad Herenn., quas nescio cur omiserit Graevius, inter eius Centuriam Quaestionum Epistolicarum forma maiori olim editas cura Angeli Britannici. Hic enim operose libros hos ad Herennium e familia Ciceronis non amovendos contendit, seque opposuit non sine multa verborum acrimonia Raphaëli Regio, qui varie fluctuavit in divinando operis huius auctore, quod Ciceroni abiudicandum existimat in notis ad Quinctil. lib. III. cap. 9. circa finem; quia diversa a Cicerone in lib. I. de Inventione, et in his Rhetoricis ad Herennium praecipiantur de exordio orationis; tum quod idem Quinctilian. lib. IV. cap. 5. refutet illos, qui *partitionem ventant ultra tres propositiones extendere*, idque in his Libris ad Herennium reperiatur, colligit inde Regius, cum quidem nomine auctoris expresso indicaturum fuisse Ciceronem, si illius id opusculum censuisset. Sed hoc quidem argumentum non maioris momenti est, quam quo Ascensius non esse hunc Tullii foetum adfirmat, quia Quinctilian. lib. IX. cap. 3. p. 814. non nominato auctore adferat, quae in his ad Herennium Rhetoricis etiam occurrunt *) lib. IV. cap. 25., cum tamen alia illic sequentia sub nomine Calvi producat. Hinc enim nihil de auctore colligi posse, notavit patruus meus, quia non sunt ipsa auctoris ad Herennium verba, sed alterius, quae ille aequè ac Fabius in exemplum adponit. Itaque *Virginio Ruso*, ut vocat, adscribenda haec opinabatur Regius, quem de arte Rhetorica commentatum fuisse testatur Quinctil. lib. III. cap. 1. ubi eum suae aetatis Rhetoribus Plinio Rutilioque adiungit. Illum Lipsius facit eundem, quem Tacitus lib. XV. Ann. 71. sub Nerone eloquentiae doctorem memorat: *Virginium et Rufum claritudo nominis expulit. Nam*

*) *inveniuntur.*

Virginus studia iuvenum eloquentia, Musonius praeceptis
 XII *sapientiae fovebat*; ita enim recte castigatum a viris
 doctis, non *Virginium Rufum*. Duos enim diversos
 distinguit, *Virginium Rhetorem*, et *Musonium Rufum*,
 sectae Stoicae Philosophum, de quo notavi nonnulla
 ad lib. I. Anthol. Lat. Ep. 79. Quod autem Vossius
 de Nat. Rhet. cap. 13. eundem hunc Tacito memora-
 tum *Virginium* faciat ac *) illum, de quo Suetonius
 egerit in libro de claris Rhetoribus, sciendum est, nihil
 hodie de *Virginio Rhetore* in isto Suetonii opere mutilo
 legi, sed in Catalogo Rhetorum a Suetonio praeter
 illos, qui nunc exstant, laudatorum, quem ex codd.
 MSS. Achilles Staius notis suis subiunxit, recenseri
Virgilium, sive, ut legendum, *Virginium Flavum*, et
 sic in codd. MS. Bonav. Vulcanii eundem vocari in
 vita Persii, Suetonio etiam vulgo adtributa, ad Taci-
 tum monuit Lipsius. Sed quia haec duo gentilitia no-
 mina sunt, rectius *Virginium Flaccum* dici censet patruus
 meus ad Quinctil. lib. XI. cap. 3. pag. 1026. a quo
 diversum *Virginium Rhetorem* arbitror, a Tacito me-
 moratum, cum quo Vossius confundit *Virginium Rufum*
 Consulem, cuius laudes describit Plinius Secundus
 lib. II. epist. 1. eiusque Epitaphium exhibet lib. VI.
 ep. 10. et lib. IX. ep. 19., quod inserui Anthologiae
 Lat. lib. II. ep. 55. ubi nonnulla de *Virginio isto Rufo*,
 Vindicis victore, adnotavi, qui nihil commune habet
 cum *Virginio Rhetore*, quem sub Nerone recenset Ta-
 citus, et *Virginium* vocat, ut Quinctilianus, non *Vir-
 ginium Rufum*, neque enim Rufi illud cognomen *Vir-
 ginii Rhetoris* sed *Musonii Philosophi* est, quod male
 Regius et alii, vitiosis Taciti editionibus, quae *Virgi-
 nium Rufum* exhibent, decepti, addiderunt huic Rhetori
Virginio, cui Rhetorica ad Herennium tribuenda hario-
 lati sunt. Ea autem ratione inductus praecipue id cre-
 didit Regius, quia statim in arte Rhetorica coniectura-
 lem, legalem et iuridicalem *Virginio* huic tribuit
 Fabius, quae eadem definitio in his ad Herennium
 libris occurrat **). Sed revocavit ***) sententiam ad

*) Dicendum atque. **) Dic. *inveniatur*. ***) Quid hoc est? An
mutavit, retractavit sententiam, quod conicere licet ex particu-
 la adversativa *sed*? At hoc significare nequit haec formula.
*Revocare enim sententiam est omissam reducere, reponere im-
 probatam, instaurare eversam*. Propterea dicendum fuit *re-
 tractavit sententiam*. *Se revocare* hoc sensu affertur ex Cic.

illum Quintiliani locum lib. III. cap. 6. p. 249. ubi Anton. Pinus notat libros hos esse scriptos a Virgino ad Herennium Senecionem, Plinio lib. I. epist. 5. et alibi memoratum, non autem ad Herennium, Ciceronis necessarium. Idem Regius ad lib. IV. Inst. Orat. cap. 1. pag. 303. ex iis, quae ex Virgino illic tradit Quintilianus, et in hoc tamen opusculo non inveniuntur, aperte XIII colligit, decipi illos, qui Rhetorica haec Herennio inscripta ei tribuunt. Sed uberius hac de re egit Raphaël hic Regius in Quaestione, *utrum Ars Rhetorica ad Herennium Ciceroni falso inscribatur*, quae post eius Problemata in Quintil. Inst. Orat. prodit Venet. 1492. in qua paullo melioribus argumentis Ciceroni abiudicat hos libros, quam verum auctorem, quem in hac Quaestione Cornificium aut Timolaum esse coniicit, e tenebris eruit. Et recte quidem refutat illos, qui ex titulo, quo Ciceroni vulgo inscribuntur, et ex auctoritate aliorum, qui sub Tullii nomine adferre solent, argumentantur. Hac enim ratione admissa numquam quaerendum esse, an aliquod opus suo ac legitimo auctori adtributum sit, quod iure adfirmat, quia non ideo genuina sunt veterum auctorum opera, quibus tituli vulgo inscripti ea largiuntur, aut quae inter alia eorum non dissimilis argumenti scripta codicibus vetustis adnectuntur: hinc enim tot auctorum illustrium libri et olim et hodie circumferuntur falso iis adtributi, ut scriptis suppositiis, quorum tituli parentes non suomentiebantur, obelo configendis et vero scriptori vindicandis plurimi inter antiquos Grammatici et Aristarchi operam dederint, et ut Quintilianus dicit lib. I. cap. 4.: *Iudicio suo ita severe usi sint, ut libros, qui falso videntur inscripti, tamquam subditios submovere familia permiserint sibi, sed et auctores alios in ordinem redegerint, alios omnino eximerent numero.* Cuius generis non pauca veterum Graecorum et Latinorum auctorum scripta ex commentatione de Arte Critica et Criticis antiquis, quam aliquando meditatus fui, huc transferre possem post curas Wouwerii de Polym. cap. XVI. et Maussaci ad Harpocrat. p. 397. si huius loci ista essent, aut a scopo *) nobis proposito non nimium nos avocarent. Auctoritatibus vero illorum, qui sub Ciceronis nomine

Acad. II, 52, c. 17. sed falso. Cf. ad illum locum Goerenzius.

*) Aut Graece scribendum σκοπός, aut finis, consilium, pro-

libros hos laudare solent, quod pugnandum recuset Regius, animum quidem prae se fert a praeiudicatis et aliorum iudicio receptis opinionibus liberum, licet ipse tamen se his armis induat *). Quintilianum praeterea contendit nullam libri huius Ciceroniani mentionem facere, diligentissimum ceteroquin Ciceronis scriptorum observatorem, et cuius auctoritas hic praecipua sit, quia de arte Rhetorica agatur, cuius ille praecepta cum ^{xiv} diderit, et antiquiores huius disciplinae magistros passim recensuerit, Ciceronem indicato nomine, ut libri huius auctorem, non inlaudatum praeteriisset. Mentionem *Tullii filii et uxoris Terentiae* falsitatem prae ceteris ostendere, quia si auctor eius fuerit Cicero, id saltem valde iuvenis scripserit, antequam uxorem Terentiam duxisset, aut filium Tullium procreasset. Quod vero praeceptoris *Hermelis* vel *Hermestis* meminerit hic auctor lib. I. cap. 9., id a Cicerone valde alienum esse, cuius tempore nullus *Hermes* vel *Hermestes* memoretur, quemque inter claros suae aetatis Rhetores in aliis operibus nusquam laudet Tullius. Damnat praeterea Ciceronem auctorem, propter stylum compositione et sententiis perquam dissimilem aliis eius operibus, quae vel adolescens vel iuvenis vel senex scripsit, et quod praecepta Eloquentiae diverso hic ordine tradantur, quam in aliis Tullii scriptis ad hanc artem spectantibus. Gellium denique adfirmare, neminem antiquorum usque ad Augusti tempora voce *barbarismi* usum, quae tamen occurrit **) lib. IV. cap. 12.

His potissimum argumentis spurium et suppositivum Ciceronis foetum esse hoc opus contendit Regius. Cornificium igitur Senioem ***) eius auctorem esse suspicatur, quia Quintilianus nonnulla huic Cornificio tribuit, quae in his libris leguntur: quemadmodum idem Regius in notis ad Quintilian. lib. I. cap. 4. et lib. II. cap. 14. et cum eo Ascensius probare pluribus conantur, libros hos illius Cornificii esse, ad quem nonnullae supersunt Ciceronis Epistolae, et paullo post mortem Ciceronis editos esse. Eiusdem forte †) sententiae fuisse videtur Petrus Crinitus, qui in lib. II. de

positum pro illo ponendum. *) Praeter Columellam et poetas non invenio, qui dixerit *se induere aliqua re*. Contra passivum *indutus* saepe cum ablativo. **) *Legitur* scribendum. ***) Nusquam Quintilianus *Cornificium Senioem* Rhetorica scripsisse dicit; simpliciter *Cornificium* nominat. S. †) *Fortasse*.

Poët. Lat. cap. 29. ubi de Cornificio poëta postquam egit, sub finem capituli addit, *de Cornificio Oratore, qui Rhetoricos libros composuit, diximus in libris de claris Oratoribus*; quod Criniti opus cum hodie non exstet, diiudicare non possumus, an per Rhetoricos illos libros intellexerit opus ad Herennium. Aliter censuit Gyraldus, qui a poëta Cornificio oratorem distinguens, ad quem exstant Ciceronis Epistolae, Rhetoricos quidem libros cum scripsisse, sed quos nonnulli perperam ad Herennium esse putaverunt, dicit in Hist. Poët. Dial. IV. pag. 215. Turnebus tamen in suis ad Quinctilianum notis passim Cornificio, ut indubitato auctori tribuit, xv quae ex his libris adfert, et variis Fabii locis permotus id adfirmat ad lib. III. cap. 1. p. 218. et ad lib. IX. cap. 2. p. 775., quia tradit illic Fabius, Cornificium *παρόρησιον* vertere *licentiam*, de qua agit hic auctor lib. IV. cap. 36. et 37., Ciceronem vero semper vertere *orationem* vel *vocem liberam*. Quod argumentum nonnullis videri possit speciosum, et nonnihil adiuvari a Julio Rufiniano de Fig. Sent. pag. 29. *Parrhesia, oratio libera, quam Cornificius licentiam vocat*. Quamquam complura alia ex Cornificio adferantur *) a Quinctiliano, quae in hoc Rhetoricorum opusculo non inveniuntur, ut ipse fatetur Regius ad lib. V. cap. 10. Alia etiam pro Cornificio ratiocinatione utitur Sinibaldus Antoninus, quod se familiaribus negotiis impeditum, et philosophiae deditum fateatur auctor ad Herennium ipso operis initio, optime id convenire Cornificio, quem occupatissimum fuisse fatetur Cicero lib. XII. ad Fam. Ep. 18. ac philosophiae praecipuam operam dedisse ex eiusd. libri Ep. 23. colligit; tum quod multa in his ad Herennium Rhetoricis a Ciceronis praeceptis discrepent, sententiae huic favere, quia in dicendi ratione a Tullio dissidebat Cornificius, ut aperte illic indicat Cicero Epist. 17. Sed quoniam obstare sibi vidit Regius stylium a Ciceroniana aetate, ut agnoverat, diversum ac dissimilem, et Cornificius tamen Ciceronis aeo flourerit, quem inter Oratores sui temporis laudat ibidem Tullius, hinc eo tandem delapsus fuit, ut ad longe in-

*) Absonus ab h. l. coniunctivus. Esset enim dubitantis, an revera afferantur a Quinctiliano complura alia ex Cornificio, quae in libris ad Herennium non leguntur, quod contra scriptoris est sententiam. Neque est oratio obliqua, sed sunt ipsius Burmanni verba, ut ex seqq. patet.

feriora tempora auctorem hunc detrudat, et hallucinetur esse Timolaum, Zenobiae filium, unum ex tringinta Romanorum tyrannis tempore Aureliani, quia Trebellius Pollio Timolaum hunc Grammatices et Rhetorices peritissimum laudat: huic autem cum frater natu maior fuerit Herennianus, qui et ipse imperium adfectavit, sed uterque cum ab Aureliano essent victi, et in triumphum cum matre Zenobia ducti, indulgentia tamen Imperatoris in agro Tiburtino privatam vitam agere iussi sunt, in quo otio Timolaum praeceptis his Rhetorices fratrem Herennianum imbuisse coniicit, ut exilii sui dolorem hac quasi exercitatione erudita, quemadmodum Dionysius Corinthi, falleret, e tyranno et Pseudo-Augusto literarum magister factus. Timolaum igitur in gratiam fratris Herenniani opusculum hoc scripsisse comminiscitur xvi Regius, ac proinde suspicatur nomina *Timolai ad Herennianum*, obscuriora quippe, posteriori seculo ab imperitis mutata fuisse in *Tullii ad Herennium*. Haec autem nullis argumentis probata gratis*) tantum finguntur, ac proinde inter temeraria ingenii luxuriantis commenta referenda sunt; non enim Timolaus ille librorum horum auctor esse ullo modo potest, si verum sit, quod ipse Regius adfirmat, Quinctilianum nonnulla adferre, quae in hoc opere occurrant, cum diu post eius aetatem Timolaus vixerit, quem de arte Rhetorica scripsisse, aut si aliquam eiusmodi commentationem scripserit, huius propterea auctorem esse, probari etiam non potest, licet Trebellius eum Rhetorices peritum fuisse dicat. Miramur vero Raphaëlis huius Regii absurdam satis inconstantiam in excitandis quasi ab inferno tribus huius opusculi auctoribus tam diversae aetatis, Cornificio videlicet, qui Ciceronis aevo vixerit, Virginio, (Virginium Rufum male vocat) quem sub Nerone inventutem in Eloquentiae studio exercuisse supra ex Tacito vidimus, et denique Timolao, tyranno sub Aureliano. Singulis enim tam diversi temporis aetatibus, quibus dissimilem admodum formam ac faciem induit lingua Latina, stylum et dictionem huius operis convenire, probandum ipsi fuisset.

Neque etiam argumenta Regii, quibus Ciceroni adimere hoc opus adnititur, absque**) omni controversia

*) *Gratis pro frustra* (aliter enim intelligere nequeo) barbarum est.

**) Dicendum *sine*. Cf. Vorstius de Lat. merito suspecta c. 9.;

sunt. Nam quod utatur auctoritate Laurentii Vallae, qui neget Tullium eius auctorem esse, licet ipse Regius profiteatur auctoritatibus ex omni disputatione tollendis hic contendendum non esse, falsitatis cum arguit Becichemus adfirmatque, Vallam sexcentis in locis sub nomine Ciceronis Rhetoricorum ad Herennium adferre. Stylum autem ab aliis Tullii operibus alienum quod obiiciat Regius, inde ei extorqueri hoc scriptum non patitur, quia dictio eius non ubique eadem, sed pro materiae qualitate dissimilis est non modo in variis operibus, sed etiam in uno eodemque volumine, quia se exercuerit in diverso dicendi genere, aliterque scripserit iuvenis, aliter aetate iam confirmata. Caussam vero nullam video, cur stylum auctoris huius tanquam humilem nimis et aridum adeo improbent nonnulli, qui licet Ciceronem quidem ipsum non referat, ab eius tamen aetate non abhorret; sed cum praecepta artis Rhetoricae tradat, quae doceri contenta, ab ornatu xvii praecipuam dotem non requirit, recte auctor tantum doctoris breviter et dilucide partes suas agentis officio functus est, ut ipse innuit *) lib. II. cap. I. *In primo libro locuti sumus de exordio, narratione, divisione, nec pluribus verbis quam necesse fuit, nec minus dilucide, quam te velle existimabamus.* Et sic Cicero etiam lib. II. de Invent. cap. 3. profitetur se artis praecepta *simpliciter sine ulla exornatione* expositurum. Quod vero non eadem tradat Tullius in artis Oratoriae libris, recte distinguunt Nicolaus Angelius et Becichemus, eum in Oratoriis omisisse illa, quae Rhetoricen proprie spectant, quae nempe in his Rhetoricorum libris olim tractaverat, quemadmodum in Philosophicis aliisque scriptis saepe a se ipse dissidet. Porro quod Quintilianus non meminerit horum librorum, nihil inde evinci urgent, cum non ideo sint spurii, quod ille nomine ac titulo expresso non laudaverit aut recensuerit, ut multa veterum scripta omisit; sed tamen utatur verbis ac sententiis ex hoc ad Herennium opere desumptis, licet Ciceronem non nominet, quod ex modestia et veneratione praesertim facit, quando dissentit, ut solet plerumque, ubi Ciceronis opinionem aliquam damnat, aut veniam praefari, aut auctorem dissimulare. Sub Ciceronis vero

Scioppius Verisimm. III, 13.; Oudendorpius infra ad Cic. de invent. I, 36. *) ostendit.

nomine quae adfert lib. III. cap. XI. *Συνέχον*, quod, ut dixi, continens alii, firmamentum alii putant, Cicero firmissimam argumentationem defensoris, et appositissimam ad iudicationem, clare mihi indicare videntur, Rhetorica Tullii ab eo censi libros de Inventionem, in quibus haec eadem invenies lib. I. cap. 14.: *Firmamentum est firmissima argumentatio defensoris, et aptissima ad iudicationem*, ubi pro aptissima in suis exemplaribus appositissima legisse Quintilianum patet, ut et in Palatino aliisque codd. invenit Gruterus, et in quatuor MSS. Ioh. Mich. Brutus. Idem paullo post cum *Ciceronem in Rhetoricis Hermagoram secutum esse* dicit, libros certe de Inventionem innuit*). Sic et lib. II. cap. 16. *Cicero in Rhetoricis etiam, quos sine dubio ipse non probat, finem facit, persuadere; ubi cogitabat illa lib. I. de Invent. cap. 6.: Officium autem eius facultatis videtur esse, dicere apposite ad persuasionem, finis, persuadere dictione.* Contrarium tamen Fabii testimonio probari volunt, unde liqueat Tullii hoc opus ad Herennium esse, qui Rhetoricos libros Ciceroni excidisse ait XVIII lib. III. cap. 1. sub finem, sed ab eo damnatos, quia in adolescentia scripti erant. Respexit nimirum Quintilianus ad locum Ciceronis, in quo ipse lib. I. de Orat. cap. 2. fatetur, *quae pueris aut adolescentulis nobis ex commentariolis nostris inchoata ac rudia exciderunt, vix hac aetate digna, et hoc usu, quem ex caussis, quas diximus, tot tantisque consecuti sumus*, sed quae verba ad libros de Inventionem, quos non absolvit ipse, aut temporis iniuria delevit, si reliquos addiderit, recte retulit Regius, et Seb. Corradus in Quaestura de Cicer. P. II. pag. 255. ubi viros eruditos valde decipi dicit, qui per libros Rhetoricos, quos rudes et inchoatos ipse agnoscit, intelligunt libros ad Herennium, aut eos a Tullio scriptos existimant; quod se probaturum addit, si vel quisquam doctior amplius de eo dubitaret. Male igitur ad Rhetorica Herennio inscripta retulit Becichemus, quem sequitur Sinibaldus Antoninus, quamquam de utroque opere Rhetorico intellexisse iam olim videatur Hieronymus, cuius auctoritate plurimos uti in libris his Tullio vindicandis, supra notabam. Ita enim ille lib. I. advers. Rufin. pag. m. 137.: *Lege ad Herennium Tullii libros, lege Rhetoricos eius: aut quia illa sibi*

*) Significat, vel indicat. Cf. Ruhken. ad Muret. Var. L. V, 18.

dicit inchoata et rudia excidisse de manibus, revolve tria volumina de Oratore etc. Et Ciceronem ipsum de utroque opere id profiteri, licet perfectiores esse libros Rhetoricos de Inventione censeat, apertius adhuc idem censet Hieronymus in Prooemio Comment. ad Abdiam: *Dicit et Tullius tuus adolescentulo sibi inchoata quaedam et rudia excidisse. Si hoc ille tam de libris ad Herennium, quam de Rhetoricis, quos ego vel perfectissimos puto, ad comparationem senilis prudentiae dicere potuit.* Cuius verba vel ideo adscripsi, quia etiam probant, alterum opus *Rhetoricorum* titulo, non *de Inventione*, olim inscriptum fuisse, adeo ut de eo vix dubitandi ratio sit: licet Graeco *Rhetorices* nomine Ciceronem in ipsis librorum, quos hac de re primum scripserat, titulis usum testetur Quinctilianus lib. II. cap. 14. Sed pace Hieronymi liceat ab eo dissentire, et per libros istos Rhetoricos, quos inchoatos ac rudes sibi adolescentulo excidisse fatetur Cicero, cum Regio et Corrado intelligere solos duos Rhetoricorum de Inventione, in quorum primo cum tradidisset, quo modo argumentationes tractari conveniret, in altero inventa in XIX unamquamque rem exposuisset simpliciter et sine ullo ornatu, adeo ut in secundo inventa ipsa tradiderit, in primo inventorum expolitionem praeceperit, ceteras orationis partes, quae Oratori necessariae erant, se in reliquis dicturum in fine lib. II. pollicetur; hinc mutato deinceps consilio videtur plerisque opus illud inchoatum destituisse, et a Quinto Fratre rogatus tres illos Dialogorum libros de Oratore elaborasse; qui omnium doctissimi, elegantes, et copiosi sunt, et in quibus se ipsum superasse merito iudicatur. Certe Quinctilianum loco isto non intellexisse libros ad Herennium, sed de Inventione, ab auctore Cicerone postea damnatos, ipse fidem facit lib. III. cap. 6.: *In primo Ciceronis Rhetorico aliam esse loci negotialis interpretationem, cum ita scriptum sit, Negotialis est, in qua quid iuris ex civili more et aequitate sit, consideratur: cui diligentiae praeesse apud nos iurisconsulti existimantur.* Quae ipsissima *) verba leguntur lib. I. de Invent. cap. XI. his mox subiungit Fabius: *Sed quod ipsius de his libris iudicium fuerit, supra dixi. Sunt enim velut regestae in hos*

*) *Ipsissimus* ex uno Plauti loco, Trin. IV, 2, 148. assertur; neque ibi de re, sed de persona dictum: *Ergo ipsusne est Ipsissimus.* Saltem igitur comicae orationi relinquendum.

commentarios, quos adolescens deduxerat, scholae, et si qua est in his culpa, tradentis est. Et paullo post: M. Tullius non dubitavit aliquos iam editos libros ipse damnare, sicut Catulum atque Lucillum, et hos ipsos, de quibus modo sum locutus, artis Rhetoricae. Hinc sequitur ultro, Ciceronem ipsum per libros illos Rhetoricos, quos velut impolitum nec satis elaboratum adolescentiae opus repudiavit, solos de Inventione intelligere, et hos ad Herennium Tullio abiudicandos esse, quia ab eo neque ante neque post libros de Inventione scribi potuerunt, quod bene animadvertit Aldus in Praefat. ad Andr. Naugerium. Nam si puer aut adolescentulus duos istos de Inventione tantum inchoavit, rudesque et imperfectos reliquit, quando igitur hos ad Herennium composuit? An puerulus aut infans? Quod adfirmare absurdum esset. *Inchoatos* vero et *rudes* cum testetur sibi libros suos Rhetoricos ex commentariolis formatos excidisse, de opere ad Herennium sane intelligi nequit, quod quatuor libris integris constat, in quibus auctor ille iactat in fine *nihil rhetoricae praeceptionis praeteritum esse*. Si vero eos composuisset ante libros de Inventione, cur igitur nusquam illic eorum meminit, si de eadem arte bis scripserit, aut in Topicis vel Parti-

xx tionibus oratoriis: neque praeterea post libros de Inventione scriptos esse adfirmari potest, ut existimasse videntur illi, qui titulum Rhetoricae veteris operi de Inventione, et Rhetoricae novae libris ad Herennium indiderunt, quia si maturiori aetate doctior eos elucubrasset, politiores sane et magis culti deberent esse, quam libri de Inventione, cum quibus si comparantur hi ad Herennium, licet sua laude non fraudandi, tamen rudiores adparent ac magis ieiuni, neque ullo modo adultae et maturae Ciceronis eloquentiae convenire: multo minus scripti fuerunt post Dialogos de Oratore, qui omnium perfectissimi sunt, aut post librum de Claris Oratoribus, vel Oratorem, de quo ipse testatur lib. VI. ad Fam. Ep. 18. *Se, quidquid habuerit iudicii de dicendo, in illum librum contulisse*. Post illos enim qui ab eodem auctore compositos esse libros ad Herennium somniaret, is profecto, quid lupinis distent aera, discernere nequiret. His vero similibusque artis oratoriae ac rhetoricae operibus promeritus est a veteribus recenseri et in exemplum proponi illorum, qui in sua quisque arte principes exstiterunt. Notabilis est

Vitruvii locus lib. IX. de Archit. cap. 3. *Item plures post nostram memoriam nascentes cum Lucretio videbuntur velut de rerum natura disputare, de arte vero Rhetorica cum Cicerone; multi posteriorum cum Varrone conferent sermonem de lingua Latina.*

Deinde *Hermestem*, vel *Hermetem*, quod praeceptorem adpellet hic auctor, quo nomine nullus eo tempore Rhetor fuerit cognitus, iidem Angelius et Becichemus nihil inde probari posse adfirmant, cum Plutarchus, praeceptores Ciceronis praecipuos memorans, addat *et alios*, inter quos hic adolescentiae eius praeceptor *Hermes* referri potest; cuius tamen nomen abest a plurimis codd. MSS. ut de Palatinis, Mediceis, aliisque Italicis Angelius, Gruterus et Gronovius testantur; quod nec in tribus suis Gryphianis codicibus reperit Ioh. Mich. Brutus, neque in sex Leidensibus Cl. Oudendorpius. Frustra enim a Lambino *Hermagoras* reponitur, cuius post Gorgiam Leontinum et Aristotelem meminit Cicero lib. II. de Invent. cap. 6. et 11. et variis in locis Quintilianus. Illum enim Hermagoram, licet saepe ab eo dissentiat, et antiquiores Graecos secutum esse adfirmant in opere de Inventionem, quod etiam ex Victorini expositione passim liquet, ostendit-
 que Fr. Robortellus in tractatu de Facultate Rhetorica, seu Praefatione ad Ciceronis Rhetoricos libros, quos vulgus, ut ait, de Inventionem inscriptos putat: hunc vero Hermetem et recentiores sequi volunt in Rhetoricis ad Herennium, in quorum prooemio lib. I. et IV. indicat se reliquisse illa, quae Graeci scriptores inanis arrogantiae causa sibi adsumserunt, seque praeter Graecorum consuetudinem aliam viam ingressum, et suis exemplis usum fuisse; et hinc in codd. MSS. hi libri inscribuntur: *M. Tullii Ciceronis novae Rhetoricae Liber I. incipit.* Quod autem *barbarismi* et *soloecismi* voce utatur hic auctor lib. IV. cap. 12. inter argumenta, quibus Ciceronem operis huius scriptorem esse negat, retulit Regius; quia Gellius hac voce neminem eorum, qui integre loquerentur, ante Augusti tempora usum esse tradit lib. XIII. cap. 6. et nullum Latinorum aut Graecorum, qui facundi haberentur, *barbarismum* aut *soloecismum*, sed *barbarum* et *soloecum* dixisse, adfirmat lib. V. cap. 20. Sed hallucinatum esse Gellium recte censuit Becichemus, cum apud Dionysium Halicarnasensem aliosque antiquiores utraque vox occurrat; quem-

admodum e Graecis *soloecismi* voce Aristotelem, Theophrastum, et Chrysippum usos esse docet P. Faber ad Cicer. Acad. lib. II. pag. 320. ed. Davies., et iam e Latinis Lucilium, patebit ex Fr. Dousae ad illum notis pag. 106., quamquam Menagius ad Diog. Laërt. pag. 289. et 290. de *barbarismo* adsentiri Gellio, sed de *soloecismo* aliter censere videatur. Mihi cum aliqua distinctione videtur *soloecum* et *barbarum* dicendum, quando pravum aliquod orationis tortuosae genus damnamus, quae *imparilitas* Asinio Capitoni, *stribligo* Latinis vetustioribus, teste Gellio, dicebatur: sed cum in Eloquentiae praeceptis vitia sermonis enumeramus, *barbarismo*, *soloecismo*, *idiotismo* et similibus veterum exemplo recte uti licere existimamus. Similiter errasse etiam Gellium ostendit Beichemus, cui vox *novissimus* eiusdem monetae esse videtur lib. X. cap. 21. cum tamen saepissime Cicero, Varro, hic ipse auctor, aliique eam adhibuerint. Sed dum Raph. Regium acerrime castigat Beichemus, quia negaverit quemquam fuisse Herennium Ciceroni familiarem, aut usquam memcratum, xxii tenditque eundem esse, cuius meminit Cicero pro Coelio cap. XI., qui tamen illic *L. Herennius*, non vero *C. Herennius* vocatur, ipse ridendum se propinavit, dum nonnullos ex antiquitate Herennios recensens (quibus plures enumerat Fabricius lib. I. Bibl. Lat. cap. 8. pag. 97.) inter illos, qui tempore Ciceronis fuerunt, memorat etiam Herennium quemdam, cuius mentionem faciat Propertius. Insigne exemplum hic praebet nobis Beichemus, in quam pudendos et ioculares errores incidere possint viri docti, qui vel inemendatis *) editionibus primis vel corruptis veterum auctorum codicibus nimis supine utantur, cum nullius Herennii usquam meminisse Propertium certus adfirmare possim. Sed vitiosis, ut dixi, codicibus deceptus fuit, in animo habens illud Propertii lib. II. El. 18. init.:

*Scis, here mi, multas pariter placuisse puellas,
Scis mihi, Demophon, multa venire mala.*

quo in loco *heremi* iunctim, quasi *Heremi*, in multis codd. MSS. exararunt rudes librariorum manus, quomodo et in primis editionibus excusum fuit, unde et in primo Leidensi meoque codice inepta Elegiae in-

*) Vox *inemendatus* ex scriptoribus ecclesiasticis, Hieronymo et Augustino, affertur. Priorae non videntur usi.

scriptio est, AD HEREMUM DEMOPHONTEM, vel HEREMIUM, ut de suo libro antiquo testatur Dorvill. in Miscell. Observ. Vol. V. T. II. p. 297., in secundo Leidensi AD EREMUM, in aliis AD HERENNIUM DEMOPHONTEM; quod nomen versus tamen non admittit, nisi *Hereni* pro *Herenni* licentia insolita adripuerit Becichemus. Sed ignoscenda sunt viris eruditis, etiam Becichemo longe maioribus, similia errata, qui saepe ex duabus vocibus in vitiosa, quam adhibebant, editione veteri male coniunctis, in pares impegerunt lapsus*), quemadmodum Ciceroniano illi P. Bembo, ut notavit Voss. II. de Analog. cap. 24., imposuit vetusta Tullii editio Ascensiana, in qua *multismeis doloribus* quum una voce excusum esset, inde *multissimus* formavit, eoque superlativo ipse in Epistolis suis usus est: et magnus Casaubonus corrupta Valerii Flacci editione elusus cespitavit**), dum in eius Argonauticon initio *Phoemonoë* legendum coniecit, quia illic *Phoebemone* editum repererat, iunctis male vocibus, pro *Phoebe mone, si Cumaeae mihi conscia vatis Stat casta cortina domo*; et quae similia alibi viris doctis imprudenter exciderunt.

Inter illos etiam, qui Ciceroni libros hos ad Herennium abrogarunt, est Angelus Decembrius, unus ex primis illis literarum renascentium Sospitatoribus, iudice Broukhusio ad Tibull. lib. I. El. 4. 77. His enim potissimum argumentis ostendit non esse hoc Ciceronis opus, lib. I. Polit. Liter. cap. 10., ob styli nempe diversitatem, et quod sub finem sine scopo absoluto***) quaedam aliena sint adiuncta: ut et nonnullos illic periodos, in quibus totius operis, quod Cornificio tribuit, quasi recapitulatio est, spurios notat Gruterus; tum quod in codd. MSS. Ciceroni non semper adnectantur, sed a librariis indoctis adsuti, et propter argumenti vicinitatem aliis Tullii operibus Rhetoricis fuerint adiecti. Fattendum quidem esse, nonnullis in locis quamdam dictionis Ciceronianae similitudinem deprehendi, sed quod ex imitatione ortum esse, recte contendit, ut infinita in

*) *In lapsus impingere ἀναγοῦν.* Nec neutralis verbi significatio idoneum habet auctorem. **) *Cespitare* verbum per lexica propagatum non habet auctorem, nisi lexicographos, qui illud duxisse videntur ex Serv. ad Aen. XI, 671. ubi *cespitatores equi.* ***) *Sine scopo absoluto* Belgismus est, eo etiam vituperandus, quod *scopo* pro *consilio* dixit. Dicendum fuit: *consilium nondum exsecutus*, vel *proposito nondum pertractato*, vel *materia nondum exhausta*, vel etiam *re nondum absoluta.*

his loca sunt, quae iisdem fere verbis auctor imitatus est vel descripsit ex libris de Inventione *). Deinde librum de Partitionibus oratoriis etiam Ciceroni adimit, quia si iam ad Herennium scripsisset, frustra secundum laborem suscepisset, quum roganti Herennio familiari et cognato suo, ut colligunt ex lib. IV. cap. 56., respondere potuisset, se iam ei satisfacisse in prioribus libris, ut in dialogis de Oratore et similibus; ex prooemio enim adparere, eum in Herennii gratiam istos libros scripsisse, unde fraudi occasionem cepit impostor. Sed hoc quidem argumentum praeposterum est, si in iuventute hoc opusculum ipsi exciderit, adeoque ante libros de Oratore scripserit. Partitiones vero oratorias levibus nimis coniecturis adductum Decembrium Ciceroni abiudicasse, merito notat Vossius de Nat. Rhet. cap. 13., earum enim Tullium auctorem agnoscit Quintilian. lib. III. cap. 3. Neque etiam adparere causam adfirmat Decembrius, cur in libris ad Herennium nullam de instituto suo rationem reddiderit, ut solet in aliis: quod tamen nescio cur adfirmet, quia in prooemiis ante singulos quatuor libros instituti sui rationem satis reddidisse videtur. Meliori denique et omnium optimo argumento rem agit Decembrius, mirum videri, Victorinum in haec Rhetorica ad Herennium, si Ciceronis essent, non aequè commentatum fuisse, ac **) in libros de Inventione, qui iactantur vulgo esse posterioriora res et perfectiores, nisi forte, ut hoc addam, illa ad Herennium, tamquam iuvenilia et minoris pretii, labore hoc suo indigna censuerit, aut, quod potius mihi videtur, ipse ea Ciceronis non esse iudicaverit. Cur enim in toto illo Commentario ad Rhetorica de Inventione nusquam ad partes vocat aut producit exempla ex libris ad Herennium? quae saepissime illic locum habere potuissent, si eos Tullium auctorem habere credidisset. Quin et duos hos de Inventione seu artis Rhetoricae libros simul cum Victorini Commentis recensens Cassiodorus, nullam tamen Ciceronis Rhetoricorum ad Herennium mentionem facit in Compend. Rhetoric. pag. 339. [Edit. Gen. Cass. p. 531.] inter Rhetor. Pithoei: *Haec licet Cicero Latinae eloquentiae lumen eximium per*

*) Ostendere conatus est Schuetzius, Ciceronem, quum libros de Inventione scriberet, libros Rhetoricorum ad Herennium in manibus habuisse et multa ex iis descripsisse. Cf. Edit. Sch. Rhet. praef. XVIII, seqq. **) Pone: *atque*.

varia volumina copiose nimis et diligenter effuderit, et in Arte Rhetorica duobus libris videatur amplexus, quorum Commenta a Mario Victorino composita in bibliotheca mea vobis reliquisse cognoscor. Quae verba cum in MS. Palatino legerentur ante Victorini Commentarios, quos Q. Fabio Laurentio codex ille et MS. Coloniensis tribuunt, descriptoris alicuius esse, qui artis rhetoricae epitomen collegit, perperam credit P. Pithoeus, cuius notam ad init. lib. I. de Inv. exhibuit Graevius: hoc enim ipsum Cassiodori de Victorino testimonium glossator aliquis initio codicis istius praefixerat. Illo autem in loco per *varia volumina* a Cassiodoro intelligi non dubito Oratoriae artis opera, a quibus distinguit Ciceronis artem Rhetoricam, cuius duos cum tantum memoret libros, eos certe indicat, qui de Inventione vulgo inscribuntur, neque quatuor illos ad Herennium Ciceronis esse agnoscit. Et sic ibidem paullo post subiungit: *Libros autem duos Ciceronis de Arte Rhetorica et Quintilianiani duodecim Institutionum indicavimus esse iungendos.* Aliter enim post varia illa Oratoriae artis volumina sex artis Rhetoricae libros, et ex iis duos a Victorino Commentariis illustratos laudasset: quemadmodum in codice quodam MS., quem nuper oculis lustrabam, sub finem horum Rhetoricorum legebatur: *Ciceronis Rhetoricorum Liber VI. explicit.* Et sic in duobus codicibus Bernensibus dividi hoc opus in VI libros, monet Sinnerus in egregio illius Bibliothecae Catalogo, nuper edito, pag. 336. Istius Marii Victorini Expositionem in Rhetorica Ciceronis, seu in duos hos nobis superstites libros de Inventione, editam inter eosdem Rhetores antiquos Pithoei pag. 79. et seqq. et in maiori Aldina Ciceronis xxv editione contextui subiectam, quam Graevius etiam addere constituerat, libenter huic editioni cum Marini Becichemi castigationibus, quae leguntur inter eius Quaestiones Epistolicas cap. XVII—XXIX., adiunxissem, nisi me deterruisset voluminis nimium densandi moles, qua editionum novarum pretia incendi *) non facile, ut scis, patiuntur bibliopolae.

Decembrio succedat Franc. Floridus Sabinus, qui lib. I. Lect. Successiv. cap. 4. posthabita Prisciani et Hieronymi inter veteres, et Vallae ac Politiani inter recentiores, quos errasse censet, auctoritate, ex variis

*) *Incendere annonam* dixit Varro de R. R. III, 2. *Accendere pretium restium* dixit Plin. H. N. XVIII, 25.

horum Rhetoricorum locis, praesertim *) ex initio et fine operis, ostendit stylum minime Ciceronianum esse; ipsum Tullium, qui omnia sua artis oratoriae opera saepe memorat, horum tamen nusquam meminisse; Quintilianum in recensione Rhetorum, qui aetatem suam antecesserunt, facta Ciceronis mentione, solos indicare libros de Inventione, in adolescentia ab eo scriptos; Victorinum denique non interpretaturum fuisse imperfectum opus de Inventione, si integros ad Herennium libros Tullio adscribendos sibi persuasisset. His aliisque argumentis adfirmat Sabinus, Rhetorica haec Herenniana Ciceroni non magis convenire, quam generoso, ut ait, equo macilenti asini clitellas; aut illum, qui cum aliis eiusdem argumenti operibus Tullianis haec conferat, asinos certe (anserens dixisse mallet) ab oloribus distinguere non posse. Huic adiungendus est Iohannes Marius Matius, vel Mattius, Brixianus, qui Adnotationum in varios Auctores cap. 2. ex aliquot Quintilianii locis id praecipue egit, ut ostenderet libros Rhetoricorum ad Herennium nec Ciceronis nec Cornificii esse: cui quum se opposuisset Antonius Riccobonus, et pro L. Cornificio pugnasset, defensionem istius Adnotationis suae uberiores inseruit Mattius Libris Opinionum, quae illic legitur pag. 457.—471. ed. noviss. Riccobonus autem comparatis Quintilianii et huius Auctoris locis ostendere conatus est ea, quae ex Cornificio adfert Fabius, reperiri in his ad Herennium Rhetoricis; quae tamen singula loca diligenter et accurate excussit Mattius, ut probaret, vel non integre verba Quintilianii a Riccobono producta fuisse, vel licet Cornificius etiam Rhetorica scripserit, quod in aperto est, negat tamen haec eadem illa Cornificii Rhetorica esse, quoniam plurima a Cornificio tradita scribit Fabius, quae in his libris nusquam exstent. Ponderatis utriusque argumentis, nullus dubito, quin Mario Mattio album calculus mecum adiecturus sis, neque Ciceroni neque Cornificiotribuendum hoc Rhetoricorum opusculum ad Herennium esse; quemadmodum Tullio id etiam abrogat, et Cornificio dubitanter adiudicat Demsterus ad Rosin. Lib. II. cap. 16. pag. 163. *Auctor Rhetoricorum ad Herennium, seu Cornificius, seu quilibet alius; certe Ciceronis non est illud opus.* Sic Lambinus ad

*) Dicendum maxime, vel praecipue.

lib. II. ad Heren. cap. 16. haesitat an Cornificio sive *) alii cuiquam id dandum sit. Cornificio tamen id quoque adtribuerunt Petrus Victorius, Paulus et Aldus Manutii, Maioragius, Muretus, Sigonius, Barthius in Adversariis, et Glandorpius in Onomastico; aliorum iudicia breviter etiam collegit Heumannus in Schediasm. de libris Anonym. et Pseudonym. p. 149. et 150. ubi inter alia meminit Conr. Sam. Schurfleischii Dissertationis de auctoritate Rhetoricorum ad Herennium, editae Witteberg. 1703. qui Riccoboni pro Cornificio certantis sententiam amplectitur, quia dictio et vocabula Rhetoris Herenniani multum a Ciceronis eloquentia distant, licet imitandi industria ei similis esse studuerit, plurimaeque ex libris de Inventionem descripserit. Ciceroni vel Cornificio dubius adscribit Iac. Gronovius ad lib. IV. cap. 8. *Et iure olim viros doctissimos Ciceroni abiudicasse, ac verosimiliter eos adsignasse Cornificio censet Graevius* initio notar. ad lib. I. qui Cornificium etiam auctorem facit ad lib. I. cap. 14. fin.; nam manum eius aberrasse puto, cum Herennium vocat auctorem ad lib. II. cap. 4. pag. 56. Sed virorum doctorum auctoritates non adnumerandae sunt, prae quibus apud me praevalent **) argumenta Mattii, qui ostendit ea, quae ex Cornificio adfert Quintilianus, et in hoc libro nusquam leguntur, desumpta esse ex alio, quod periit, Cornificii opere Rhetorico: nam licet pauca producat Fabius, tamquam Cornificii, quae forte ***) etiam in his occurrant †), id certe non probat, illum huius quoque foetus parentem esse, cum saepissime eadem praecepta et exempla apud diversos Grammaticos et Rhetores tradantur, ut vel ex eiusdem Quintilianii loco patet lib. IX. cap. 3. p. 808. de Carthaginensibus Romanorum hostibus, si conferatur cum lib. IV. ad Heren. cap. 14. unde tamen minime colligendum sit, eosdem et horum et illorum xxvii operum auctores esse; quae argumentandi ratio si reciperetur, nihil certius affirmari posset, quam Ciceronem utriusque huius Rhetorici operis auctorem esse, quia

*) *An* — sive in disiunctione putidum; neque aliter voluisse scriptorem conformare orationem probabile est. **) *Praevalere* licet non Ciceronianum, probum tamen et apud Livium, qui in praef. totius operis participio ulitur, et apud Catullum VI, 12., qui habet impersonale *praevalet*, praeterea apud Velleium, Columellam, Plinium maiorem aliosque obvium. ***) *Fortasse*. †) *Inveniantur*.

passim et ubique similia iisdem fere verbis exposita, iisdemque exemplis illustrata inculcantur praecepta, totis saepe paginis ne mutatis quidem. Sed unde mihi saniori argumento videtur constare, Ciceronis non esse Rhetorica ad Herennium, quorum auctor illa, quae eadem occurrunt *) in opusculo de Inventione, potius imitatus est vel descripsit ex illis Ciceronis libris, quum non verosimile sit, Tullium de eadem arte geminum opus scripsisse, quorum alterum ab altero vix differat, neque ulterius progrediatur, sed similia fere, ut dixi, praecepta et exempla proponat, adeo ut in utroque opere passim eadem plane docuerit, ne verbis quidem variatis aut ordine immutato. Ex innumeris locis sufficiat unus speciminis caussa ex lib. I. ad Herenn. cap. 2. *Oportet igitur esse in Oratore inventionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, et pronuntiationem. Inventio est excogitatio rerum verarum aut verisimilium, quae causam probabilem reddunt, et seqq. quae iisdem verbis etiam occurrunt **) lib. I. de Invent. cap. 7. Et haec quoque sua fecit Alcuinus ***) Dialog. de Art. Rhet. pag. 360. quibus infinita ex aliis Rhetoribus addi possent, in quibus alter alteram presso pede sequitur, vel totidem verbis describit. Sic conferenda sunt, ut plurima alia praeteream, loca ex lib. II. ad Heren. cap. 22. 23. 25. et 26. cum lib. I. de Inv. cap. 45. 48. 49. et 50. in quibus eadem poetarum veterum testimonia ita adferuntur, ut pateat unum alterius opus ante oculos habuisse; quemadmodum auctor, ad Herenn. lib. II. cap. 27. *uti apud Pacuvium Zethus cum Amphione, quorum controversia cum de Musica inducta sit, disputatio in sapientiae rationem et virtutis utilitatem consumitur. Haec enim mutuatus est ex illis, quae breviora occurrunt †) apud Ciceronem lib. I. de Inv. 51. item apud Pacuvium, qui vituperata Musica sapientiam laudat. Sed et ††) nonnumquam in utroque opere contraria aut dissimilia inveniuntur, quae eundem scriptorem abnuant; ut auctori ad Herenn. lib. I. cap. 3. *genera caussarum sunt quatuor, honestum, turpe, dubium, humile. Sed apud Cic. lib. I. de Inv. cap. 15. *genera caussarum sunt quinque, honestum, admirabile, humile, anceps, obscurum. Quae****

*) *Inveniuntur, habentur.* **) *Leguntur.* ***) Verborum ordo inconcinuus; quoque enim non suo loco positum. Scribendum fuit: *Et Alcuinus quoque haec sua fecit cet.* †) *Habentur, sunt.* ††) *Sed etiam.*

descripsit idem Alcuinus Dialog. de Art. Rhet. p. 368. xxviii
*Quot sunt caussarum genera? quinque: honestum, admira-
 abile, humile, anceps, obscurum.* Sic lib. I. ad Herenn.
 cap. 9. sub finem, auctor ille testatur, quae in praece-
 dentibus dicta erant, sibi constare cum reliquis artis
 scriptoribus, sed de insinuationibus se nova excogitasse,
 quas solus praeter ceteros in tria tempora divisit, ut
 certam viam et perspicuam rationem exordiorum trade-
 ret; ista vero divisio insinuationum in tria tempora ibi-
 dem cap. 6. amplius describitur, quae conferenda cum
 lib. I. de Inv. cap. 17., ubi *tres caussas* Cicero vocat,
 quae auctor Herennianus *tria tempora*, in quae se pri-
 mum insinuationes distinxisse scribit, unde etiam colligi
 potest, diversos utriusque opusculi auctores esse. Quae
 vero auctor ad Herenn. lib. II. cap. 30. praecipit de
 indignatione per decem locos communes artificii rhetorici
 commovenda, ita defloravit*) ex lib. I. de Inv. cap. 53.
 et 54. **), ut in decem istis locis communibus tractan-
 dis Ciceroni quidem adhaereat, sed nonnulla tamen
 amplioribus verbis extendat, vel in breviora contrahat,
 reliquos vero quinque locos a Tullio additos omittat,
 ut dissimilis adpareat, sed in cap. 31., de misericordia
 commovenda agens, eadem fere habet, quae lib. I. de
 Inv. cap. ult. occurrunt ***), dictumque illud vetus,
ihil lacrima citius arescere, sine auctore adfert, quod
 Apollonio Rhetori adscribit Cicero, a quo desumsisse
 Cornificium notat Cresollius Vacat. Autum. lib. III.
 p. 687., cum praecipit: *Comniserationem brevem esse
 oportet; nihil enim lacrima citius arescit.* Sunt autem
 haec ipsa verba auctoris ad Herennium d. l. quae Cor-
 nificio tribuit Cresollius, quem supine descripsit Pareus
 ad Quinctil. lib. VI. cap. 1. p. 507., ubi dictum illud
 sine auctoris indicio Fabius profert. His plura similia
 passim deprehendent illi, qui adcurata lectione singula
 artis Rhetoricae praecepta scriptoris utriusque compo-
 nent, quae vel plane eadem sunt, ubi praeceptor He-
 rennianus Tullium sequitur ac describit, vel dissimilia,
 quando ab eo dissentit ipse, aut aliorum vestigiis insistit.

*) Incertae auctoritatis vocabulum. Nec pro eo, quod est *decerpere*
 dictum esse videtur, licet *defloratio* hoc sensu apud Tertullianum,
 advers. Val. 12. **) Supra iam monitum, ex Schuetzii sententia
 non auctorem ad Herennium Ciceronis Rhetorica s. libros de in-
 ventione compilasse, sed potius Ciceronem libros ad Herennium
 adhibuisse, quum de inventionem scriberet. ***) *Leguntur.*

Sed praecipue ex diligenti utriusque auctoris comparatione, singulorumque capitum collatione, in quibus eadem traduntur praecepta, plurima ex scripturae varietate indagari possunt a Criticis ad lectiones veras in alterutro scriptore stabiliendas vel falsas reiiciendas, **xxix** quod frequentius a viris doctis factitatum vellem; quemadmodum d. l. lib. I. ad Heren. cap. 8. legendum esse: *Illud genus narrationis, quod in personis positum est, debet habere sermonis festivitatem, animorum dissimilitudinem, gravitatem, lenitatem, spem, metum, suspicionem, desiderium, dissimulationem, errorem, misericordiam, rerum varietates, etc.*, constabit ex comparatione lib. I. de Inv. cap. 19. prope finem: *Hoc in genere narrationis multa inesse debet festivitas, confecta ex rerum varietate, animorum dissimilitudine, gravitate, lenitate, spe, metu, suspitione, desiderio, dissimulatione, errore, misericordia etc.*, unde patet, male viros doctos primo in loco *levitatem* praetulisse, et *errorem* expunxisse, nisi *levitate* altero in loco reponi praestet, ut *gravitati* opponatur. Istius generis plurima a me observata addi possent, si huius, quod nunc agimus, instituti essent.

Ab his vero, qui Lucio Cornificio Seniori, eidem, qui in bello civili Iulii Caesaris Quaestor et pro Praetore missus fuit in Illyricum, hos ad Herennium libros adiudicant, in diversa abit Ger. Ioh. Vossius de Nat. et Const. Rhetor. cap. XIII., cui varias virorum doctorum hac in re opiniones breviter recensenti magis credibile fit, esse L. Cornificium prioris Cornificii filium, qui Caesaris Octaviani partes secutus Brutum Iulii Caesaris percussorem pro tribunali accusavit, et Octaviani Triumviri favore Consul fuit A. V. C. DCCCXIX. Sed docendum fuisse Vossio existimamus, Cornificium hunc filium inter Rhetores vel artis Rhetoricae praeceptores ab aliquo veterum, Quinctiliano aut Suetonio, laudari; quo eodem argumento refutat Nascimbenium, qui in Comment. ad lib. II. de Invent. hoc opus largiendum coniecerat Laureae Tullio, Ciceronis liberto, qui et ipse Ciceronis nomine audit *), et cuius exstat nobis Epigramma in Academiam, Ciceronis villam, quod edidi lib. II. Antholog. Lat. ep. 156. Et hinc in aliam

*) *Alcuius nomine audire* pro *appellari*, non dici posse puto, Horatius quidem Ep. I, 7, 57: *rexque paterque Audisti coram nec verbo parcius absens*; sed hoc aliter conformatum.

potius coniecturam deflectit Vossius, esse Tullium Tironem, Ciceronis etiam libertum, quia hunc inter Rhetores illius aevi nomen habuisse, ex Plinio constet, qui lib. II. Hist. Nat. eius meminit, quemque inter Rhetores claros retulerat Suetonius, ut ex Indice Achillis Statii patet, ubi post M. Fabium Quintilianum ultimus illorum, quorum vitae a Suetonio descriptae perierunt, vulgo recensetur IUL. TIRO, sed pro xxx quo TUL. TIRO legendum censent. Sub huius nomine circumferuntur hodie Notae scribendi compendiariae in fine Gruterianarum Inscriptionum: illius saltem quasi auctoris titulum iis praefixerunt, quia notas has primum commentum esse M. Tullium Tironem scribit Hieronymus in Chronic. Euseb. pag. 156. ed. Scalig. Nonnulla quoque eius scripta de Usu et Oratione Linguae Latinae, Epistolae, Pandectae de variis Quaestionibus, a Gellio, alia a Plutarcho memorantur; vide notas ad Gellium lib. IV. cap. 10. Id certe probabilius mihi adpareret, si quid in his divinando adsequi fas sit, quam quod nonnulli de Ciceronis filio somniarunt. Sed quem Tullii filium intelligant, in ambiguo relinquunt *). An illum, quem secum de ratione dicendi disserentem introduxit et instruit in Dialogo Partitionum oratoriarum? Hinc forte haec opinio nata fuit. Eundem opinor, quem Trebonius Ciceroni scribit lib. XII. ad Fam. Ep. 16. se Athenis vidisse *deditum optimis studiis, summaque modestiae fama*. Quae ad filium M. Tullium referenda, cui libros de Officiis inscripsit; sed hunc Athenis a Gorgia rhetore voluptatibus et comissionibus corruptum a patre degenerasse constat, ideoque id vel solo Senecae refutatur testimonio, qui Marcum Tullium *nihil ex paterno ingenio habuisse praeter urbanitatem, cuique natura memoriam demserat, et ebrietas, si qua ex ea supererat, subduxerat **)*, scribit Suasor. VII. circa finem. Vide de eo Corradi Quaestur. p. 275. et seq. Neque facile quemquam opinor amplexurum esse sententiam illorum, quibus referenda haec Rhetorica Herenniana

*) Facile aliquis possit suspicari, Burmannum duo Ciceroni filios hic tribuisse. Sed videtur Ciceronis filium bonae spei plenum ab eodem, qui postea degeneraverit, distinguere voluisse. S. Id vero sequentia apertissime docent. **) Meras has malivolorum calumnias fuisse bene docuit Middletonus in vita Ciceronis tom. III, p. 560. seqq. ed. Bas. S.

videntur ad M. Gallionem, quia hunc inter Rhetores reponit Seneca, itidem rhetor, et auctor Dialogi de claris Orat. cap. 26., qui tamen dum *calamistros Maecenatis et tinnitus Gallionis* reprehendit, illum inter tumidos et Asiaticos Rhetores reponit. Sic Iul. Caes. Scaliger lib. III. de Re Poët. cap. 31. et 34. quae ex libris ad Herennium adfert, Gallioni tamquam certo auctori adscribit. Et Aldus Manutius in Praefatione ad Naugerium aliorum fide narrat, in codice quodam MS. antiquissimo, qui Romae in Bibliotheca Palatina existare dicebatur, titulum hunc fuisse: M. GALLIONIS RHETORICORUM AD C. HERENNIUM LIBER PRIMUS, sed deletum Gallionis nomen, ita tamen ut legi posset, et pro eo, ut falso ac suppositio, T. CICERONIS subscriptum fuisse, licet ipse de rei veritate dubitet. ^{xxx}Gallionem hunc eundem censet Aldus, ad quem exstat Ovidii Epistola in Ponticis lib. IV. Ep. XI. sed in qua Elegia nihil occurrit, unde a rhetorices studio commendetur Gallio, cum ceteroquin Ovidius non omittat illas studiorum partes, quibus amici praecipue excelluerunt, ut observat Patruus ad Quinctilianum p. 218. Quem vero M. Gallionem innuant *) Scaliger aliique, haereo. Gallio enim ille, qui frater Senecae Philosophi et Lucani patruus fuit, antea M. Annaeus Novatus, non M. Gallio, sed Iunius Annaeus Gallio dictus fuit, postquam a Iunio Gallione adoptatus esset. De quo plura notavi ad lib. III. Anthol. Lat. ep. 155. Sed neque ad illius aetatem hoc opus demittendum esse arbitror, neque ad illum Gallionem, quem sub Patris Gallionis nomine, ut ab alio distinguat, inter celebres, qui tempora sua antecesserunt, Rhetores enumerat Quinctilianus lib. III. cap. 1. circa finem: *Scriptis de eadem materia non pauca Cornificius, aliqua Stertinius, nonnihil Pater Gallio: accuratius vero priores Gallione Celsus et Lenas, et aetatis nostrae Virginus, Plinius, Rutilius.* Vides Quinctilianum adfirmare, patrem Gallionem tantum *nonnihil* de arte Rhetorica scripsisse, cuius operam huic arti impensam valde tenuem fuisse oportet, quia post *non pauca Cornificii, et aliqua Stertini*, tamquam minoris adhuc et levioris curae laborem subiungit, *nonnihil Pater Gallio.* Sed eo priores Celsum et Lenam accuratius hanc materiam tractasse; un-

*) *Intelligent.*

de iustam coniecturam capio, neque illi Gallioni Patri, qui perfunctoria adeo cura nonnihil de hac arte commentatus est, tribui posse operosiores hos quatuor libros Rhetoricorum ad Herennium, quem illius Gallionis aevo vixisse etiam probandum esset; neque alii eiusdem nominis Gallioni adiudicandos, quem Senecae Philosophi fratrem, Rhetoris vero filium faciunt nonnulli, qui illius cum laude meminit in prooemio lib. III. et V. Controvers. et alibi. De eo vide A. Schotti Catalog. Rhetor. apud Senec. in *Iunio Gallione* pag. 16. ubi inter alia addit: *Huius Gallionis esse Critici quidam existimant Rhetoricorum ad Herennium libros, quos Cornificio Quinctilianus, M. Tullio Hieronymus adtribuant.* Schottum vero cum Deltio mire fluctuasse in distinguendis Gallionibus, ad illum Fabii locum Patruus meus notavit.

Ceterum haec omnia hactenus enumerata cum ad- xxxii modum controversa sint et incerta, mihi persuasissimum est, ultro Te, SWEERSI politissime, concessurum, verum horum Rhetoricorum ad Herennium auctorem ignotum nobis latere, quem Ciceronem ipsum esse qui negant, iis me accedere profiteor. Becichemo enim et Sinibaldo Antonino nequaquam adsentiri possum, qui, ut Ciceroni hos libros adversus Raph. Regium vindicent, pro sententia sua praecipue adferunt, et in prima acie collocant illa, quae occurrunt *) lib. I. cap. 12.: *Tullius heres meus Terentiae uxori meae XXX pondorum vasorum argenteorum dato quae volet,* in quibus verbis quum a se ipso exemplum ducere videatur Cicero, illius igitur id opus esse, contendunt. Regius vero inde *ροθηταις* **) argumentum deducit, quod si in adolescentia hos libros sibi excidisse fateatur ipse, pateat inde falsitas tituli, quia tunc nondum uxorem Terentiam duxerat, aut filium Tullium procreaverat. Certe probandum fuisset Becichemo, et Sinibaldo Antonino eius vestigia prementi, Ciceronem valde iuvenem ante hos artis Rhetoricae libros a se conscriptos Terentiam in matrimonio iam habuisse, ac Tullii patrem fuisse, qui demum ei natus fuit, quum annum aetatis quadragesimum tertium ageret; vel si praecepta haec Rhe-

*) *Leguntur.* **) Legitur in Editione Batava *ροθηταις*, haud dubie culpa operarum. Schuetzius in Praef. ad Cic. opp. omn. p. XLI. edidit *ροθηταις*; recte, non est aliud vocabulum, quod hoc loco ponere potuisset scriptor.

torica adolescens quidem in Commentarios coniecerit, ea tamen maturiori aetate edidisse, hac uxore iam ducta. Tullium enim haec in adolescentia scripsisse aut edidisse, refutat ipsum operis initium, ubi se negotiis familiaribus ita impeditum dicit, ut vix satis otii studio eloquentiae sibi superesset, quod in philosophia libentius consumere consueverat, cui non nisi senior operam dedit: quae ostendunt virum natu grandiorum non vero adolescentem loqui, ideoque haec Ciceroni non convenire, qui Rhetoricos libros rudes et inchoatos sibi adolescentulo excidisse queritur. Et hoc praecipue inter illa, quibus Ciceroni abrogat hoc opus, urget Iacobus Proustius, initio notarum in usum Delphini editarum, qui partim ex vocabulis durioribus, et nonnullis, ut ait, absurdis, puerilibus, et a libris de Oratore discrepantibus, in illorum partes etiam transit, qui Cornificio tribuunt, cuius nomen titulo inscripsit, quod propter Quinctiliani auctoritatem non firmo admodum talo inniti, iam supra satis dictum est; cumque **xxxiii** in libris ad Herennium et de Inventionem plurima persimili tractentur modo, existimat Cornificium hortulos suos ex Ciceronis fontibus irrigasse, vel utrumque Rhetoris alicuius antiquioris Hermetis aut Hermagorae rivulos fuisse consecratum. Sed eo decurrere vix necesse videtur, quia de Hermete isto Rhetore, et auctoris huius praeceptore, res valde incerta est. Mihi tamen, ut ad Terentiam Ciceronis uxorem, filiumque eius Tullium revertar, alio argumento, quam quo fecit Regius, hic utendum videtur, ut illa, quae a Bechicho et Sinibaldo Antonino ei obiecta sunt, amoveamus, nimirum aut mentionem uxoris Terentiae et filii Tullii parum probare, Ciceronem ipsum operis huius auctorem esse, quia more Grammaticorum vel Iurisconsultorum (nam loquitur illic de filio, quem paterfamilias heredem fecit) generalia haec tantum et vaga nomina sint, quibus uti liceat cuicumque Grammatico aut Rhetori, adhibito tantum nomine proprio uxoris et filii inter antiquos notioris, quemadmodum saepe apud Iurisconsultos: *Titius filius meus heres esto; si moriatur, antequam pubes factus sit, tunc Senius heres esto. Titius heres esto; si hereditatem non creverit, Maevius heres esto*, et similia tritissima. Vel, quod mihi verosimilius adparet *), iis in verbis *Tullii*

*) Videtur dicendum. Nam apparere est manifestum esse et evi-

ac *Terentiae* nomina intrusa fuisse ab impostoribus, ut eo magis operi huic Rhetorico ea arte quasi et fucō illustre Ciceronis nomen inscriberent; idemque dicendum coniicio de *Tusculani* mentione, quam pro sua opinione non adduxisse Becichemum, equidem miror, lib. IV. cap. 50. fin. *Tametsi in Tusculano quidem coepi insanire, et in iisdem fundamentis aedificare.* Vel adfirmari etiam potest *Tusculanum* in genere sumi pro quavis villa elegantiori in agro Tusculano sita, qui praediis superbissimis erat quasi consitus, unde et *Tusculanum* pro villa quacumque magnifica dicitur; vid. Hotoman. ad Cic. IV. Verr. 57. p. 278. Vel denique locus hic nonnihil favere posset sententiae Vossii, Tullium Tironem divinantis, ut hic Ciceronis libertus loqui videatur, dicatque se aedificare in iisdem fundamentis villae incensae, quibus antea Cicero ipse inaedificaverat: licet prius malim, quia non constat, Tironem post obitum Ciceronis possessorem eius villae fuisse, sed Antistium Veterem, ut patet ex Epigrammate supra indicato. Ne autem temere coniecisse xxxiv videar, quae de Terentia coniuge ac filio Tullio, ab auctore operis ad Herennium memoratis, modo dicebam, erunt, ni fallor, manifestiora, si conferantur cum alio loco ex libris de Inventione, ubi eodem exemplo utitur Cicero, sed omisso utroque nomine proprio. Ipsa verba lib. I. ad Herenn. cap. 12. sic occurrunt*): *Paterfamilias quum filium heredem faceret, testamento vasa argentea uxori legavit hoc modo: TULLIUS HERES MEUS TERENTIAE UXORI MEAE XXX PONDO VASORUM ARGENTEORUM DATO QUAE VOLET. Post mortem eius vasa pretiosa et caelata magnifice petit mulier. Tullius se, quae ipse volet, in XXX pondo ei debere dicit. Haec, inquam, verba comparanda sunt cum similibus, quae leguntur lib. II. de Invent. cap. 40.: Paterfamilias quum filium heredem faceret, vasorum argenteorum centum pondo uxori suae sic legavit: HERES MEUS UXORI MEAE VASORUM ARGENTEORUM PONDO CENTUM, QUAE VOLET, DATO. Post mortem eius vasa magnifica (leg. magnifice) et pretiose caelata petit a filio mater. Ille se, quae ipse vellet, debere dicit. Hic nimirum rogatos ve-*

dens. Proinde dici quidem potest: *Hoc verosimilius esse apparet, nec tamen: Hoc mihi verosimilius apparet.* Neque facile inveniatur, qui veterum ita dixerit.

*) Sic leguntur.

lim illos, qui ex verbis istis prioris loci ad Herennium, *Tullius heres meus Terentiae uxori meae* etc. defendere conantur, Ciceronem ipsum operis auctorem loqui, cur igitur non scripserit: *paterfamilias quum filium heredem facerem, vasa uxori legavi hoc modo* etc. et quomodo haec scribens, dum viveret, potuerit addere, quae se defuncto inter uxorem filiumque acta fuerint: *Post mortem vasa petit mulier, Tullius ei se dare dicit*; quae certe ridicula et absurda sunt, nisi quis argutari velit, verbis istis *Post mortem* etc. poni tantum a scriptore vivente casum *), qui post mortem suam locum posset habere. Sed cur, quaeso, in opere de Inventionem, quod Ciceroni ut genuinum adscribitur, nomina propria absunt, *Heres meus uxori meae dato* etc., et in altero ad Herennium, quod vel iuvenem scripsisse volunt, antequam maritus aut pater esset, vel penitus ei abiudicatur, inserta adduntur coniugis ac filii nomina, *Tullius heres Terentiae uxori meae* etc., unde clarissime liquere arbitror, vel interpolata a mala manu esse haec nomina, vel alium ac diversum a Cicerone, et quidem eiusdem aevi aut paullo post xxxv illius obitum viventem scriptorem loqui, sed ex consuetudine veterum artis rhetoricae et oratoriae magistrorum in eiusmodi argumentorum exemplis frequentata uti tantum his uxoris, filii, et alibi villae Tusculanae nominibus propriis, a celebri et illustri oratore Cicerone desumptis, tamquam loqueretur ipse. Illius igitur aevo proximum esse Grammaticum vel Rhetorem, adfirmare ausim, sive cum Vossio Tullium Tironem, Ciceronis libertum, sive quod tutius videtur, incertum esse scriptorem, de quo nihil aut parum nobis constet, quia plura eius opera hodie non supersunt, sed Ciceronianae tamen, ut dixi, aetatis statuamus. Quod vel hinc, ut alia omittam, colligi posse opinor, quia omnia virorum in Rep. Rom. illustrium, quorum mentionem facit, exempla, et poetarum veterum, quae adfert, loca, ad Augusti aetatem non extendantur; neuter enim ullius Caesariani vel Augustei aevi poetae usquam meminit, aut exemplum historicum istius temporis adfert. Cui sententiae ne quis obiiciat illa, quae leguntur lib. IV. cap. 1.: *Etenim cum possimus ab Ennio sumtum aut a Graccho ponere exemplum, videtur esse arrogantia, illa relinquere, et ad sua devenire.* Neque enim ultima loci huius verba indicant auctorem multis

seculis ita distantem a Gracchi et Ennii exemplis, ut ad inferiora deiiciendus sit tempora, cum sic Cicero ipse potuisset loqui, adeoque et alius aetate ipsi compar, unde patet, ea referri posse ad aevi a Ciceroniana aetate non remoti exempla, a quibus abstinuisse videtur, ut Quintilianus lib. III. cap. 1. etiam testatur, se pepercisse nominibus et exemplis viventium, quia venturum erat *) laudi eorum tempus, quum ad posteros virtus duret, neque invidia perveniat: quam causam etiam esse existimo, cur auctoritate et exemplis Ciceronis, cuius recens nimis erat memoria, non utatur hic auctor, vel eodem tempore vel paullo post eius mortem scribens, quod ceteroquin posterioris aevi Rhetoribus et Grammaticis frequentiori in usu est, ut Quintilianus aliique passim fecerunt; nisi dicamus, Ciceronis mentionem dissimulasse hunc scriptorem, quia illius de Inventione libros passim descripsit. Et his quidem argumentis alios hactenus usos ignoro, quemadmodum viris doctis inter illa, quibus Ciceroni recte hos libros adimunt, observatum dubito, auctorem xxxvi hunc aliud opus suum *Artis Grammaticae* memorare lib. IV. cap. 12.: *Haec qua ratione vitare possimus, in Arte Grammatica dilucide dicemus; ut pro discemus ex MSS. praefertur Gruterus et Graevius, qui recte notat dilucide discere locutionem Latinis ignoratam, sed dilucide dicere, vel docere, usitatissimam esse. Sic enim et lib. I. cap. 17. Sedulo dedimus operam, ut breviter et dilucide, quibus de rebus adhuc dicendum fuit, dicere-mus. Ita rem dilucide narrare lib. I. cap. 9. et dilucide loqui lib. II. cap. 2. In primo libro loquuti sumus de exordio etc. nec pluribus verbis, quam necesse fuit, nec minus dilucide, quam te velle existimabamus. Lib. I. de Inv. c. 33. Sed quia non satis alicui videbitur dilucide demonstratum, et alibi. An igitur hi ad Herennium libri auctorem habent Ciceronem? cuius opus *Artis Grammaticae* ignotum penitus est, neque enim ita deperditum illud facile existimandum est, ut nulla scripti huius Grammatici Ciceroniani superessent vestigia inter Fragmenta illorum, quae amisimus, aut nusquam eius apud aliquem Grammaticorum veterum exstaret mentio.*

*) Rectius esset, ut in oratione obliqua. Melius etiam suum tempus, quod Quintilian. l. c. posuit.

Sed iam diutius forte *), quam fas erat, de auctore horum ad Herennium Rhetoricorum Tua tempora me moratum fuisse vereor, Amplissime SWEERSI, quae Ciceroni perperam adscripta esse, Te mihi adsensurum non dubito, meque satis ex voto refutasse argumenta illorum, qui vel Tullio, vel Cornificio, vel alii cui-cumque scriptori, levibus nimium coniecturis innixi, ea adsignarunt. Reliquum igitur Tibi videbitur esse, ut verum ac genuinum Rhetorici huius foetus parentem indagatum a me, certisque notis et indiciis probatum exhibeam, quod iure Tuo exigere posses. Id qui praestare valebit **), magnum mihi Apollinem fore agnoscam, partim quia nulla Rhetorum vel Grammaticorum veterum nobis supersunt monumenta, quae eundem vel similem auctorem prodant aut demonstrent, partim quia non alia huius scriptoris ad posteritatem pervenerunt opera, e quibus res ad liquidum deduci possit. Ciceronem sane ipsum non esse, sed Ciceroniano tamen aevo vixisse, vel paullo post eius obitum haec literis mandasse, ac proinde ad inferiora tempora minime detrudendum esse, non infirmis rationibus me ostendisse opinor; sed nomine suo auctorem ignotum

xxxvii e situ excitare, atque ex tenebris hisce in lucem protrahere, cum a quoquam fieri posse desperem, sanius et modestius videri, ut ignorantiam candide profiteamur, quam vagis vel temerariis coniecturis et hariolationibus orbi erudito illudamus, mecum iudicaturum Te auguror. Hac igitur parte deficere et claudicare malo hanc qualemcumque nostram commentationem, quam operam me ludere, et irritum laborem perdere; quapropter *faciliorem mihi veniam deprecationis arbitrabor fore*, ut fere cum Quinctiliano prooem. Inst. Orat. loquar, *quod, cum inter diversas et quasdam etiam inter se contrarias virorum eruditorum opiniones difficilis esset electio, si non inveniendi nova, at certe de illis iudicandi, partes mihi sumserim.* Quod si Musis non omnino aversis mihi successisse censueris, de aliorum suffragiis, benevolis an iniquis, minus sollicitum me reddes. Ad alteram itaque Epistolae huius partem, sed multo brevior, qua novae huius editionis rationem Tibi me redditurum promisi, accedo.

Quam sub exitu seculi proxime elapsi egregiam Ciceronis editionem, suis et optimorum commentato-

*) Fortasse. Sed melius etiam: Sed iam diutius, opinor. **) Poterit.

rum animadversionibus instructam, inchoavit Celeberrimus *) Ioh. Georg. Graevius, ad finem a viro praeclearo non fuisse elaboratam, merito dolemus. Nam Epistolas tantum ad Familiares et Atticum, libros de Officiis, Catonem Maiorem, Laelium, Paradoxa et Somnium Scipionis, tum Orationum Volumina absolvisse eum non nescis; obstante fato, ne et reliquis primam admoveat manum, aut supremam imponeret: quorum tamen nonnulla notis suis adornata et editioni parata reliquisset, et iam typographo suo commisisse Graevium suspicor, quae aliquamdiu illic delituerint, et post utriusque obitum alio, ni fallor, aberraverint. Illam certe sortem subiisse inceditas hactenus **) has in libros IV. Rhetoricorum ad Herennium, et in partem Librorum de Inventione, mihi patuit ex schedis earum autographis, quas duobus fasciculis comprehensas ante paucos abhinc annos quum venales nostra in urbe exponi viderem ab obscuro quodam vilium libellorum tabernario inter nescio quas futiles quisquillas, nihil cum literata eiusmodi merce commune habentes, quibus loco non suo sed valde alieno immixtae vagabantur, eas iure mentionis acquisitas ab interitu vindicaveram. xxxviii Sed ne solus invento hoc thesauro fruerer, illas in publica rei literariae commoda typis describendas, et Graevianam Ciceronis editionem, insertis aliorum notis illum in modum, quo Graevius ipse priora curaverat, et haec quoque in schedis suis digerenda notaverat, hoc volumine augendam esse existimavi, praesertim cum Rhetorica ad Herennium, et de Inventione, non edita fuerint a viris inter Anglos eruditissimis, Daviesio, Pearcio, Th. Bentleio, Toolyo et Cockmanno, qui Graevianae editioni reliqua Ciceronis opera et curas succedaneas ***) eadem forma addiderunt; ratus me gratiam non exiguam ab elegantiorum literarum cultoribus hoc munere initurum, simulque operam non inutilem, neque a statione mea publica alienam navaturum studio eloquentiae, cuius egregia praecepta utraque hic libellus complectitur.

*) *Celebris* apud melioris aevi scriptores vix aliter, quam de hominum frequentia. Atque ita apud *Ciceronem* de amicis. 12. *celeberrimi dies* dicuntur ab hominum frequentia celebratissimi. *Plinius* autem 24, 17, 7. *celeberrimum arte Grammatica* dixit. Poetae pro *crebro* usurpasse inveniuntur.

) *Hucusque* vel *adhuc*. *) *Curas succedaneas* quo sensu h. l. dixerit Burmannus, incertum. *Culpae, periculi succedaneum*

Contextum illorum Ciceronis operum, quae ipse edidit Graevius, ad splendidam et emendatissimam Petri Victorii editionem, quae Florentiae apud Iuntas an. MDCLXXI. prodiit, et hodie rarissima atque in paucorum manibus est, conformavit. Victorio enim praeceteris salutem vitamque debet Tullius, adeo ut eius sospitator dici mereatur. Non tamen religioni duxit Graevius, aliquando ab ea recedere, ubi vel sana ratio, vel codicum praestantissimorum auctoritas id suaderet. Haec vero opuscula Rhetorica ad sex codices antiquos recensuit, quorum Erfurtensis omnium optimus et veterrimus est, cuius ope plurimas labe, quae praecedentes foedaverant editiones, etiam aliis Ciceronis operibus feliciter abstersit. Illius codicis usum habuit a Fred. Bened. Carpzovio, Senatore Lipsiensi doctissimo, et Ioh. Tentzelio, ducum Saxoniae domus Gothanae Historico, scriptisque eruditis claro. Vid. Neocori et Sikii Biblioth. Nov. Libror. T. V. p. 688. et 689. ubi Orationum editio Graeviana recensetur. Alter est Duisburgensis, quem olim Fr. Fabricii fuisse, toties Grutero laudatum, putat ad lib. II. cap. 16. pag. 87. Deinde Puteaneum, Cauchianum, suum quoque codicem, et praecipue Pithocanum, adhibuit, quorum primus a Claudio Puteano, eruditione et honoribus illustri quondam inter Gallos viro, secundus a Ioh. xxxix Cauchio, Ultraiectinae olim civitatis ornamento insigni, quartus ab egregio illo et de literis tam praecclare merito Petro Pithoeo nomen habet. Ab Eduardo nempe Bernardo, Oxoniensi, non vulgaris doctrinae viro, habuit exemplar editionis Argentoratensis Lambiniana, in qua Pithoeus Orationes et alios Ciceronis libros cum membranis manu exaratis contulerat, et minoris Gryphianae an. 1550., cuius margini idem adnotaverat varias lectiones ex duobus MSS. excerptas, inter quos codices optimus erat, cum quo Gryphianam composuerat *); ut discimus ex Graevii praefationibus

protulisse inveniuntur Icti de eo, qui pro alio succedit culpa, periculo. Contra Iustinus 28, 6, 2. *succedaneum regi* dixit, qui submissus fit regi, foedere vel pacto aliquo; hoc est qui inferioris fit dignitatis et quasi secundus ab illo, potestati fortasse etiam subiectus. Essent igitur *curae succedaneae* notae viliores et minoris pretii. Sed Burmannus videtur proprie dixisse *curas succedaneas*, quae priorum interpretum nobis succederent, h. e. *adderentur*. Sed non idonea auctoritate nititur dictio.

*) Obscura haec vel non satis perpeusa et cogitata. Expectares

ante Ciceronis Orationes, et libros de Officiis. Pithoeum vero et alias Ciceronis editiones, praeter duas istas Lambinianam et Gryphianam, ad vetustos codices exegisse oportet, quoniam possideo et ipse **) exemplar editionis Wecheianae Francof. 1590., cuius tomus V. complectitur opera Philosophica, Acad. Quaest., de Finibus, Tusculan. Disput., de Nat. Deor., de Divin., de Fato, de Legibus, de Officiis, Catonem, Laelium, Paradoxa et Somnium Scipionis, eiusdem P. Pithoei manu cum MSS. collata, et ad tomum VI. adscriptas variantis scripturae differentias ad tres priores libros Epistolarum ad Familiares. Inter vetustas editiones, quibus usus est Graevius, eminet prae ceteris Mediolanensis an. 1498. ut de Cratandri, Victorii, Caroli et Roberti Stephani, P. Manutii, et aliorum nihil addam, quarum in notis saepe meminit. Recte vero suis observationibus praemisit notas Dion. Lambini, quas nescio cur in sua editione omiserit Gronovius; licet enim Lambino passim iniquior sit Gruterus, merito tamen eius in Ciceronem labores laudat Lipsius lib. I. Var. Lect. cap. 20. Fulvii quoque Ursini pauculas notas non negligendas notaverat, quas ex reliquis eius ad Ciceronem notis, Antverpiae apud Christoph. Plantin. 1581. editis, excerpti. Lambinianis praeterea addidit optimas Iani Gruteri, tot aliis in literas nostras meritis inclyti, quem licet haud raro reprehendat Gronovius, illis tamen non facile carere vellent homines literati, quum plurimis iisque optimis codicibus fuerit usus. Sex enim consuluit Palatinos, quorum secundus, quartus, et sextus ceteris erant antiquiores; primum vero secundumque tertio meliores fuisse notat ad lib. II. de Inv. cap. 2. Sextus olim fuerat Iohannis Palatini, ducis Bavariae ac Simerensis, qui pater fuit XL Frederici II. Electoris, ut dicit ad lib. I. ad Heren. cap. 3. Membranas quoque Ampliss. Caroli Rechlingeri Ulricianas memorat ad lib. II. de Inv. cap. 36. et praeter haec instructus fuit copiis Iani Gulielmii, qui, iuvenis licet, Ciceroni ad codices vetustos emaculando immortalis fuit, inter alia usus membranis Fr. Fabri-

enim descriptionem vel diligentiore[m] significationem, qui fuerit ille codex; sequitur autem nihil aliud, quam, quod modo dixit, collatam fuisse cum illo Gryphianam editionem. Aliud haud dubie in mente habebat scriptor. **) Saltem dicendum: *Quoniam et ipse possideo.*

cii, et Excerptis ex codd. Gemblacensi, Erphurdensi, Bruilerensi, ac chartaceo Suffridi Petri; ut initio notarum monet Gruterus. Eundem hunc adparatum criticum aliis Ciceronis operibus castigandis admovit Graevius, qui in praef. ad Epist. Famil. testatur se ab Amplissimo Ioh. Sixio habuisse editionem Lambinianam cum libris vetustis collatam a Iano Gulielmio, et cum Palatinis codicibus a Grutero, quod idem exemplar recensetur in Catal. Biblioth. Sixian. inter codd. MSS. pag. 110. Horum etiam observationibus adiunxi Iacobi Gronovii notas, qui in Rhetoricis his emendandis duos insignioris notae codices adhibuit, Florentinum et Oxoniensem, quem Laudianum vocat ad lib. I. de Inv. cap. 24., nonnullas etiam codicis Traiectini variationes, et notulas paucas his subiectas videbis, quas editioni Gronovianae an. 1692., quam typographis exprimentam dedi, adleverat Celeb. Arn. Drakenborchius.

Ceterum quia Graevius notas suas, et quas iis inserui variantes veterum codicum lectiones, tantum perduxerit ad lib. I. de Inv. cap. 23., fato forte*) praeventus ne et reliquas adtexeret, non improbatum Te confido, quod defectus huius sarciendi et supplendi causa subiunxerim Animadversiones Ioh. Mich. Bruti, petitas ex editione Lugdunensi apud Ant. Gryphium 1570. formae minoris; quia nullam earum rationem habuerat Graevius, neque illas in sua editione exhibuerat Gronovius, dignas profecto, quas Lambini et Gruteri notis inseruissent; nam in contextu ad tres vetustos Gryphianos aliosque codices et antiquas editiones emendando occupantur. Meminit earum ipse**) lib. III. Epist. pag. 284. et Lambin. ad lib. II. de Invent. cap. 54. laudatque Brutum magno ingenio et doctrina praeditum P. Victorius lib. XXXII. Var. Lect. cap. 13. et virum pereruditum atque acerrimi iudicii vocat Graevius ad Cic. lib. I. ad Att. epist. 11., quorum encomiis XLi nihil officere potest maligna Gebhardi morositas, qui Brutum hunc ut baronem sive fatuum ac stultum hominem perstringit ad Cic. V. Tusc. cap. 2. sed ubi vide Daviesii notas. Sane Gebhardus provinciam sibi a Gru-

*) Ne putes recte dici h. l. forte. Et enim coniectura. **) Graevius? An Gronovius? An Brutus? Hoc enim obscurum reliquit Burmannus. Scilicet Brutus intelligitur, quod patet ex epistolarum eius commemoratione. Sed ita scribendum erat, ut hoc etiam aliter pateret.

tero demandatam in Cicerone ad vetustos libros castigando rectius et maiore cum laude administrasset, si plus studii posuisset in emendate scribendo, quam in vellicando Lambino, Aldo, aliisque se longe doctioribus, ut notat Graevius in praef. ad Epist. ad Familiares. Fuerunt etiam, qui Brutum in suis ad Ciceronem notis nonnulla Lambino surripuisse criminati sunt, sed a qua calumnia falso sibi intentata ipse se purgat operosa ad Lambinum epistola inter Epistolas Bruti, ubi pag. 602. et 603. ed. Berol. rationem exponit, qua in edendo commentandoque Cicerone versatus sit, et quomodo Hotomanni, Sigonii, Mureti, Faëрни, ipsiusque Lambini notis fuerit usus, ita ut nihil sibi ipse de alieno sumserit, ingenuo animo laudans, quorum curas probaret, et cum nullius contumelia in quibusdam dissentiens. Hae certe notae in Rhetorica ad Herennium, et de Inventione, Brutum ab hac sinistra suspitione facile liberant, in quibus Lambini saepe cum laude meminit, sive eius coniecturas admittat sive repudiet, emendationum nimiarum vel coniecturarum temere invectarum parcus ipse et abstinens. Criticos enim nimis audaces odisse Brutum patet ex eius Epistolis lib. III. p. 346. quemadmodum fastidiosos Ciceronianos etiam valde aversabatur, ut docet Epistola ad Bargaëum lib. V. pag. 590. et seqq. Fuit autem hic Brutus, nam merito non suo hodie fere obscurior est, natione Venetus. Venetias enim patriam suam vocat in Adpend. Epist. pag. 1129., ex familia antiqua oriundus, qui adolescens Patavii literis operam dedit praecipue sub Lazaro Bonamico, cui summa necessitudine coniunctus fuit, ut et *) Mediolani Aonium Palearium, Pisis Petrum Ang. Bargaëum, Viennae Ioh. Sambucum, et alibi viros eruditione insignes habuit amicissimos: sed dein fortunae iniuria et iniquitate, nulla tamen patriae culpa neque ullo suo dedecore exclusus fuit loco, quem maiores eius per trecentos fere annos tenuerant, ut queritur in operosa ad Paul. Theopolum Epistola, a quo ad scribendam patriae urbis Venetae historiam compulsus erat, quae exstat in Adpend. Epistolar. Bruti pag. 1068. et inter Epistolas clar. XLII Viror. ab ipso Lugduni editas lib. I. pag. 176. Hinc variis per Europam peregrinationibus omnem fere vi-

*) Dicendum fuit: *nec minus*, vel potius *itemque*.

tam consumsit, quarum partem describit in Epist. ad Vesp. Gonzagam ibid. pag. 100—104. His vero adsiduus concursationibus fessus recessum quaesivit in Laurentiano, villa prope Lucam et Pisas, ubi in otio literato aliquamdiu moratus est, ut colligo ex eius Epist. ad Sylvium Vonicum pag. 211. et 212., aut in Andreae Duditii, ad quem scriptus est liber IV. Epistolarum, villa Paschoviana, optimae Bibliothecae adparatu instructa, cuius delicias describit lib. III. pag. 322. et 323. In exteris enim regionibus, Hispania, Anglia, Gallia, et Germania peregrinatum fuisse patet ex eius Epistolis pag. 593.; in Galliae autem urbe Lugduno ex officina celebris *) Typographi Antonii Gryphii praeter opera Ciceronis, notis suis emendata, Epistolas clarorum Virorum, suis passim immixtis, edidit an. 1561. de quarum editione ipse agit Brutus in epistola ad Lambin. in Adpend. Epist. pag. 1138. ed. Berol. Ista vero Epistolas bonae frugis plenas esse, et nonnullas veterum scriptorum emendationes continere, sed editionem istam Gryphianam hodie rariorem, videbis in notis Patru mei ad Tom. I. Syllog. Epist. pag. 109. ubi Lipsius de Bruti Epistolis, quarum una centenis **) Lipsianis, licet eruditus, elegantior est, iniquissime iudicat. Ex illa vero Lugdunensi editione desumptae sunt Bruti Epistolae, quae in rarissima Cracoviensi an. 1583. desiderantur, et titulo Adpendicis leguntur sub finem editionis Berolinensis an. 1698. quam a viro Amplissimo Ioh. Fred. Cramero curatam esse patet ex Graevii praefat. ad Cic. Orat. pag. 9. licet in Adpendice nonnulla occurrant ***) , quae iam antea in opere ipso fuerant exhibita, ut insignis epistola ad Petr. Ang. Bargaeum, quae in Adpendice est pag. 1099. et seqq. paucis variatis edita erat lib. V. Epist. pag. 583. ad p. 592. et quae ex Bruti lib. I. de Instauratione Italiae leguntur in Adpend. pag. 1072 — 1081. ubi luculenta Venetiarum, seu patriae suae †), descriptio est, eadem quoque iam ante edita erant pag. 621 — 631. ex cuius operis libro II. prolixum ††) fragmentum exstat pag. 1007. ad p. 1061. quae

XLIII omnia etiam inter Epistolas clar. Vir. a Bruto editas conspiciuntur lib. I. a pag. 105. ad pag. 168. Lug-

*) Vide notata supra ad Batav. ed. p. 37. **) Dicendum aut quarum una centum Lipsianis aut quarum singulae centenis Lipsianis. ***) Insint. †) Omittendum seu. ††) Hoc senioris aetatis. Dicendum fuit grande, vel longum.

dum quoque edidit Historiam Florentinam an. 1562. hodie rarissimam, de qua legi meretur Franc. Luisini epistola ad Brutum inter clar. Vir. Epist. lib. I. p. 229. et 230. ex qua facile refutatur, id quod alii adfirmant, hanc Bruti Historiam Florentinam minime honorificam fuisse domui Mediceae. Alii quoque in ea culparunt, quod ab alta nimis et fabulosa antiquitate res repetierit, sed quam censuram rei Romanae Scriptorum, Bembi Historiae Venetae, M. Ant. Sabellici, aliorumque exemplo retulit P. Ang. Bargaeus epist. ad Brutum inter easdem claror. Viror. Epist. lib. I. pag. 224. et seqq. Ex Gallia Basileam se contulit, ubi multam expertus est humanitatem Theodori Zvingeri, cui *Theatrum vitae humanae* inter ingentium Voluminum auctores nomen dedit. Basilea in Transilvaniam an. 1574. discessisse Brutum, verosimile est, honorificentissima conditione evocatum a Stephano Bathorio, istius tum regionis Archonte, ut patet ex eleganti eius epistola Stephano huic scripta lib. X. Epist. pag. 84. et seqq. et hunc biennio post Poloniae Regem creatum, cuius honoris fastigium ipsi gratulatur lib. I. Epist. 1. et 2., illuc secutus est, commodam habitationem nactus in Arce Cracoviensi, et eodem Historiographi Regis Poloniae, quo antea Transilvaniae Principis, titulo et munere ornatus, ut res Dacicas et Pannonicas describeret. Cuius operis saepissime meminit in Epistolis, ut lib. I. p. 177. lib. II. pag. 205. 206. 221. 228. 229. lib. III. pag. 294. 315. et 345. et lib. IV. pag. 511. Sed Historiam hanc Bruti Dacicam et Pannonicam umquam editam dubito, cuius se libros XII iam confecisse scribit lib. I. Epist. pag. 80. Brutum certe Regis Poloniae Historicum et Consiliarium scribere tantum meditatum fuisse Historiam Hungaricam et de Stephano, dicit Reiner. Reineccius in Epist. Hist. pag. 42. Huc forte *) etiam spectant Philippi Callimachi libri III de vita et rebus gestis Vladislai, Hungarorum et Polonorum Regis, quos edidisse Brutum ex iisdem eius Epistolis liquet. Post obitum vero illius Stephani Bathorii, Poloniae Regis, an. 1587. cum adsumtus esset in comitatum Gulielmi S. Clementis, Legati Regis Hispaniae Philippi ad Rudolphum II. Imp., regnum Poloniae reliquit iam septuagenarius, operamque suam deinceps addixit Imp. XLIV

*) Fortasse; vel potius ita: *Huc etiam spectant, opinor, cet.*

Maximiliano, Sacrae Caesareae Maiestatis Historici titulo insignitus. Hoc loco positus Orationem conscripsit de Ernesti Archiducis Austriae, totiusque Austriacae familiae laudibus, quae Legato isti Regis Hispaniae dedicata legitur post Bruti Epistolas in editione novissima Berolinensi. Constituisse etiam post Lazium scribere de Imperatore Ferdinando patet ex lib. III. Epist. p. 259. In his vero regionibus vitae exitum invenisse Brutum, mihi credibile fit, licet de tempore, quando e vivis excesserit, aut loco, ubi defunctus fuerit, vix constet. Ceterum praeter haec scripta Bruti paulo ante enumerata, quae vel edidit vel meditatus fuit, etiam memorat in Epistolis lib. III. pag. 284. notas suas in Horatium, cum Lambinianis excusas, quae exstant in sola rarissima editione Veneta Pauli Manutii an. 1566.; in Iul. Caesarem quoque libellum variarum lectionum edidit, quas se dedicasse Andreae Marino scribit in Append. Epist. p. 1121. et illae quidem habentur in Caesare Iungermanni ed. Francof. 1606. sed praeter has varias lectiones adornavit etiam Caesaris Commentarios multis animadversionibus emendatos, adiecto volumine uberiori, quo voces et locutiones Caesaris omnes, rerumque descriptiones, ad supellectilem historicam aliis suppeditandam illustraverat, quem librum Basileae edere, et Transilvaniae Principi inscribere in animo se habuisse scribit lib. II. Epist. p. 220. Sed haec de fatis scriptisque Bruti huius notata sufficiant, quae operosius recensere paraveram, eumque in finem Epistolas illius diligenter perlegere et excerpere iam inceperam, sed impetum hunc repressi, postquam incidissem in Neocori et Sikii Biblioth. Novor. Libr. Tom. III. an. 1698., ubi pag. 559. ad pag. 568. adcurata satis de Bruti vita ac scriptis instituta est recensio, quae si conferatur cum illis, quae congegit Baylius in Lexico Critic. et Histor. Tom. I. pag. 687. et seq., videbis omnia fere ex solis Bruti Epistolis desumpta et electa, sed haud pauca, hic a me commemorata, omissa esse: unde simul tamen liquet, quam utiles et necessariae ad fata virorum eruditorum indaganda sint eorum epistolae, quas hodie a plerisque tam fastidiose contemni ac negligi, saepe Te, SWEERSI, mercis huius literariae studiosissime, iure querentem et mecum indignantem memini.

Notis vero Bruti additas vel praemissas forte *) XLV nonnulli expectassent Manutianas, quia illas singulis Ciceronis, quae edidit, voluminibus ad finem subiecerat Graevius, magis profecto, quod ipse fatetur, ut typographorum opinioni ac voluntati, quam animo suo, morem invitus gereret. Nam in Praefat. ad Libros de Officiis testatur, Aldum praeter variantes codicum MSS. lectiones nihil de suo promississe, sed omnia illic descripsisse ex H. Wolfii et Xysti Betuleii notis; ideoque eas, quia Manutiani nominis famae non responderent, omissas maluisset: quemadmodum idem Aldus alibi quoque aliorum messem excantavit**), et in sua ad Iulium Caesarem scholia omnes Ioh. Rhellicani observationes, nulla eius mentione facta, transtulit; sic et in hos Rhetoricorum libros omnia eum ex Toxita derivasse, in Praefatione sua, quam ex schedis eius exhibui, admonuit Graevius, qui dedicationi Aldinae praemittendam notaverat dedicationem Toxitae, et suae praefationi subiiciendam Antonii Riccoboni a Ioh. Mar. Matio Brixiano Defensionem, ex opere Riccoboni de Usu artis Rhetoricae pag. 667. et seqq. ut et libris de Inventione adiungere Marii Victorini Scholia proposuerat, quod patet ex Indice Interpretum Tullianorum post eius Praefat. in Epist. ad Famil. Sed cur ista praetermiserim, rationem in superioribus dedi. Utinam vero pro commentatione Manutiana haberemus Salmasii notas, quas in Auctorem Rhetoricorum ad Herennium, ex codicibus vetustis a se emendatum, promisit ad Tertullian. de Pall. pag. 199., quae tamen non memorantur in Catalogo anecdotorum Salmasii scriptorum, Epistolis eius praefixo, ut alia plura a Viro magno promissa illic neglecta sunt. Egregia denique et pulcherrima accessione editioni huic nostrae coronidem imposuit Vir celeberrimus et eruditissimus Franciscus Oudendorpius, qui pro summa amicitiae necessitudine ultro mihi concessit, et ad finem subiungi permisit notas suas in utrumque hoc Rhetoricorum opus, quae ad sex codices Leidenses et editionem Mediolanensem an. 1474. atque Omniboni

*) Fortasse. **) *Excantare est carminibus magicis nocere; interdum etiam mutare aliquid cantando, vel transferre. At pro compilare, diripere quisquam dicet, nisi in oratione ioculari? Et fruges excantare, quod ex Legg. XII tabulis excitant Plinius et Seneca, est frugibus cantando nocere, quod docet Senecae explicatio Quaesti. Nat. 4, 7.*

an. 1476. diligentissime exegit: breves illae sunt in libros ad Herennium, sed uberiores ad Rhetorica Ciceronis de Inventione, quia in illorum praecipuam partem desiderantur notae Graevianae.

XLVI Haec erant, SWEERSI Amplissime, quae Tecum de auctore Rhetoricorum Herennianorum, et copiis literatis, quibus novam hanc editionem instruxi, communicanda et iudicio Tuo submittenda habebam, quibus si nonnihil meruisse me de Cicerone, et laudatissima Graevii editione locupletanda, Tibi aliisque peritis harum rerum arbitris videbor, non leve operae pretium tulisse me existimabo, eademque alacritate et ardore ad literas elegantiores, quantum in nobis est, porro promovendas, aliaque maiora tentanda et orbi erudito imperienda me accingam. Vale, Vir eximie, meque inter primos virtutum Tuarum cultores numerare, ac Musis nostris favere perge. Dabam e Santhorstiano ipsis Nonis Octobr. MDCCCLX.

SCHUETZII DE AUCTORE

LIBRORUM AD HERENNIUM SENTENTIA.

De auctore librorum ad Herennium diligentissime exposuit post Burmannum *Christianus Godofredus Schuetzius*, primum in editione Rhetoricorum Ciceronis, quae prodiit Lipsiae apud Goeschenium anno MDCCCIV., deinde in editione omnium operum Ciceronis, quae prodire coepit Lipsiae anno MDCCCXIV. et nunc absoluta est. Is primum comparatis inter se locis, quae auctor Herennianus et Cicero similia et saepe paria habent, hoc pro certo posuit, alterum ex altero hausisse. Communem utriusque fontem Graecum fuisse propterea non probabile dicit esse, quia citat uterque locum Plautinum, Comicum falso reprehendens; ex quo sequi putat Schuetzius, alterum ab altero in errorem esse inductum. Accedere, quod, si Graecum uterque librum vertisset, difficile sit explicare, quomodo tot loca iisdem verbis potuerint ab utroque enunciari.

Deinde certissimis argumentis evincit Schuetzius, Ciceronem, quum libros suos Rhetoricos, qui nunc *de*

Inventione inscribuntur, scriberet, auctoris ad Herennium libros adhibuisse ex iisque, quae vellet, excerpisse. Argumenta sunt fere haec:

a. Nusquam Herennianus dicit se Latinos quosdam artis scriptores secutum esse; memorat tantum Graecos, et quae illi inanis arrogantiae causa sibi assumpserint, a se relicta esse profitetur I, 1.

Cicero autem, etsi non magis, quam ille, Latinos de arte Rhetorica auctores laudat, dicit tamen c. 2. sibi ab ultimo principio huius praeceptionis usque *ad hoc tempus* omnium scriptorum copias expositas ex iisque eligendi potestatem fuisse.

b. Auctor ad Herennium diserte significat IV, 7. nomina figurarum Latina, quae de Graeco converterit, remota esse a consuetudine; unde probabiliter colligitur, ei nullum Rhetoris Latini librum cognitum fuisse, ex quo figurarum Latina nomina sic iam usitata et propterea minus asperitatis habentia petere posset.

Contra Cicero nusquam tali praefamine utitur.

c. Auctor librorum ad Herennium affirmat, sibi, quae de exordio et narratione dixerat, cum ceteris artis scriptoribus constare, nisi quod de insinuationibus nova excogitaverit, quas solus in tria tempora diviserit.

Contra Cicero, qui de Inv. I, 17. disertis verbis de iisdem tribus temporibus agit, quibus insinuatione potius, quam altero genere exordii, quod principium dicitur, utendum sit, nusquam dicit, se haec praecepta primum invenisse. Et quum Herennianus sibi eorum inventorum laudem arroget, nec tamen in eum vanitatis cuiusdam cadat suspicio, nemo non videt, Herenniani librum a Cicerone, non autem Ciceronis librum ab Herenniano usurpatum esse.

Tum Schuetzius de aetate utriusque operis agens ostendit, verisimile esse, Ciceronem libros suos Rhetoricorum seu de *Inventione* intra suae aetatis annum XX. et XXVI. scripsisse, quod tempus incidit in annum A. V. C. 666. usque ad annum A. V. C. 672. Iam novissimus rerum Romanarum eventus, cuius in libris ad Herennium fit mentio, est *Sulpicii caedes*, quae incidit in annum A. V. C. 665. Itaque scribi potuerunt libri ad Herennium anno V. C. 666, vel duobus proxime sequentibus. Ex quo perspicuum est, temporis rationes nihil impedire, quo minus Cicero ado-

lescens eos, quum de Inventione Rhetorica scriberet, adhibere potuerit.

Porro Schuetzius demonstrat, *Cornificium* non esse posse auctorem librorum ad Herennium, his potissimum de caussis:

a. *Q. Cornificius pater* vix aliquot annis Ciceronem aetate superavit. Non est igitur credibile, hunc Ciceronis prope aequalem librum scripsisse, cui Cicero adolescens eam auctoritatem tribuerit, ut ex eo in suum tam multa transferret. Neque ullum apud auctores veteres, qui Rhetoricorum ad Herennium mentionem vel faciunt, vel fecisse videntur, vestigium est, cui insistere possimus, ut Cornificio patri illos libros tribuendos esse nobis persuadeamus.

b. *Cornificium autem filium*, ad quem sunt complures Ciceronis epistolae XII, 17—30., quique eius in auguratu collega fuit, quem libros scripsisse certum est ex Cic. Ep. ad Fam. XII, 20. et de arte oratoria scripsisse colligi potest ex Epist. XII, 17., qui ipse designari videtur a Quinctiliano III, 1. IX, 3., non potuisse libros ad Herennium conscribere, gravissimum argumentum ex eius aetate petendum. Is enim anno V. C. 672., quo anno Ciceronis libri de Inventione iam exstabant, ad summum puer decennis erat, natus scilicet anno V. C. 662.

Denique novam de auctore librorum ad Herennium Schuetzius coniecturam protulit. Ei enim libros illos scripsisse videtur *M. Antonius Gniphos*, de quo Suetonius in libello de claris Grammaticis pluscula memoriae mandavit. Ac negari nequit, rationes, quibus utitur ad hoc demonstrandum, ita esse comparatas, ut vix alius eorum rhetorum, qui illo tempore vixerunt, auctor illorum librorum esse potuisse appareat. Accedit, mea quidem sententia, quod, nisi si hoc cum Schuetzio statuas, vix intelligitur, quomodo accidere potuerit, ut Quinctilianus plura ex Cornificio proferret, quae in his libris ad Herennium pariter atque apud Ciceronem in libris de inventione saepe ad verbum leguntur. Scilicet Suetonio teste Cicero audiit *Antonium Gniphonem* tum etiam, quum iam praetor esset, h. e. non solum antea, sed etiam post, quum iam praetura fungeretur. Vixit autem *Antonius Gniphos* secundum Schuetzii rationes usque ad annum V. C. 690., ubi anno aetatis quinquagesimo obiisse videtur. Potuit igitur Cornificius

filii facile esse *Gniphonis* auditor, eiusque libris ad Herennium scriptis eodem modo uti in libris suis de arte oratoria conscribendis, quo Ciceronem iis usum esse probabile est. Quum autem *Gniphonis* libri in compluribus discipulorum suorum bibliothecis exstarent, nomine auctoris non inscripti, factum est, ut auctor eorum non constaret. Ciceroni autem assignati, quod fortasse exemplar, a quo primum descripti et amplius propagati sunt, in Ciceronis bibliotheca repertum est. L.

FRANCISCUS OUDENDORPIUS

LECTORI SALUTEM.

Quatuor hos elegantes et doctos, cuiuscumque demum sint auctoris, Rhetoricorum ad C. Herennium libros, novae editionis, postumis celeberrimi *) I. G. Graevii observationibus per clarissimi amicissimique P. Burmanni Secundi curam auctae, occasione contuli cum septem Bibliothecae Acad. Leidensis manu exaratis Codicibus, nec non duabus antiquissimis Editionibus; atque ex praecipuis lectionum varietatibus has, quas vides, Amice Lector, notas confeci. Illas aequi bonique fac, et, ut voles, utere ac vale.

MSSorum notae sunt hae:

N.	1	Leidensis membranaceus in 4 ^{to} p. 333	Cat. N. 195
	2	- - - - -	531 45
	3	- - - - -	531 44
	4	- - Chartaceus in F. A. 1459	327 50
	1	Vossianus membranaceus in 4 ^{to} .	384 103
	2	- - - - -	388 64
	3	- - - - -	388 66

O. Omnes.

Editionum notae:

Med. Mediolanensis in F. A. 1474. 12 Aug. per Anton. Zarotum Parmensen.

Omn. Omniboni in F. A. 1476. sine loco.

*) Imo potius *clarissimi*.

R H E T O R I C O R U M
A D
C. H E R E N N I U M
L I B E R P R I M U S.

C A P U T I.

Etsi negotiis familiaribus impediti, vix satis otium studio suppeditare possumus, et id ipsum, quod datur otii, libentius in philosophia consumere consuevimus: tamen tua nos, C. Herenni, voluntas commovit, ut de ratione dicendi conscriberemus, ne aut tua causa noluisse nos, aut fugisse laborem putares. Et eo studiosius hoc negotium suscepi-

RHETORICORUM AD HERENNIUM LIB. I.] Haec est inscriptio huius libri in editionibus Vict., Car. Steph., P. Mau. et aliorum antiquiorum. Accedit meus MS. nisi quod is addat *M. Tulli Ciceronis Rhetoricorum liber primus ad Caium Herennium incipit feliciter*; quamvis Ciceroni olim viri doctissimi iure hos libros ad Herennium abiudicarent, et verosimiliter adsignarint eos Cornificio. GRAEV. Pro *Rhetoricorum* Ed. Omn. a. 1476. *Rhetoricorum novorum*. OUD.

Etsi negotiis familiaribus impediti.] Petrus Pithoeus in margine Lamb. ed. notat: *Vel prooemium indicat non esse Ciceronis opus*. GRAEV.

Vix satis otium suppeditare possumus.] Sic in omnibus quidem libris manuscriptis reperi, atque idcirco nihil mutavi: sed vox *otium* videtur mihi ab aliquo adiecta, et ita legendum: *vix satis studio supped. poss.*, ut *suppeditare* accipiamus absolute, pro *ἐπαγοῦν*, id est sufficere. Cum simus toti fere occupati negotiis familiaribus, vix ulla nostri pars superest, quae in studio versari possit. LAMB. Palat. quartus, notae optimaee liber, non agnoscit illud *studio*; aberatque item a membranis Francisci Fabricii, quibus usus fuit Gulielmus noster: qui praeterea adscripserat hic ad oram libri sui variantes lectiones excerptas ex codice Gemblacensi, Erfurdiensi, Bruilerensi, denique e chartaceo Suffridi Petreii. Ego autem usus sum Palatinae Bibliothecae exemplaribus sex, quorum secundus, quartus ac sextus erant antiquiores ceteris. GRUT. MSS. *Vix satis otium suppeditare*. GRAEV. *Otium* delevit Schuetzius, *studio* autem defendit Ernestius, utrumque recte. L.

Ne aut tua causa noluisse nos, aut fugisse laborem] Pith. et meus MS. *Ne aut tua causa noluisse, aut nos fugisse laborem*. Erfart. *Ne aut tua causa noluisse, aut fugisse laborem nos putares*. GRAEV. MSS. Omnes: *noluisse aut fugisse nos*. Edd.: *aut nos fugisse*. Recte coniecisse Verburgium credo: *aut nostra fugisse, vel: f. nostra*. OUD. Non opus esse censet Schuetz. Ver-

mus, quod te non sine causa velle cognoscere Rhetoricam intelligebamus. Non enim parum habet in se fructus copia dicendi et commoditas orationis, si recta intelligentia et

burgii emendatione; nam qui laborem fugiat, cum non posse fugere, nisi propter suam ignaviam. L.

[*Cognoscere artem rhetoricam*] Deletis vocibus, *artem rhetoricam*, sic legendum putabam: *non sine causa velle cognoscere intelligebamus*, ut subintelligatur, vel repetatur ἀπό τοῦνοῦ, *rationem dicendi*, quod antecedit. In nonnullis codicib. non est vox *artem*. LAMB. Nullus e sex Pall. admisit voculam *artem*, ideoque videtur expungenda. GRUT. Etiam in tribus nostris exemplaribus v. *artem* non adest. Porro quauquam bis, nempe libro III. in princip. et in fine totius scripti huius sic loquatur, occurrit tamen lib. II, 27. et in fine libri III., ubi substantivum aequè videinus negligi. Utique et Velleius ita *comican novam* dixit, et Ausonius *sophisticam*. Sed tamen videndum, quum in MSSis legatur, *cognoscere Rhetoricam intelligebamus*, an non illud M venerit ex duplicata temere prima syllaba verbi sequentis, et auctor dederit *rhetorica*. Nam quum Asconius in Divinationem et Orationem de Praetura urbana citet librum primum Rhetoricorum, et ea propter, quae citat, tam in libro I. de Inventionem, quam ad Herennium exstant; ut fatendum quidem est ab Mario Victorino illa vocari Rhetorica: ita sciendum quoque est, hos ad Herennium libros in MSS. non minus appellari Rhetorica, quem titulum sic in MS. conceptum vidi: *M. Tullii Ciceronis ad Caium Herennium Rhetoricorum liber explicit*, et testatur idem de duobus P. Lambecius in libro II. Comment. Biblioth. Caesareae, quidquid alii negent. IAC. GRON. Sane Pithoeus quoque notavit in MS. se legisse: *M. Tullii Ciceronis novae Rhetoricae lib. I. incipit*; at in V. C. Theod. Bezae Vezelii scriptum fuisse: *M. Tullii Ciceronis ad Herennium artis rhetoricae lib. I. incipit*. In meo codice est: *M. Tullii Ciceronis Rhetoricorum liber primus ad Caium Herennium incipit feliciter*. Sed in hoc loco *cognoscere artem Rhetoricam*, nec in Pithoei, nec in meo quoque codice legitur *artem*, nec in Medioli, 1478., sed nec in P. Victorii Iuntina editione Veneta 1537., nec in Caroli, nec Rob. Stèphani, et omnibus antiquioribus editionibus. Cur ergo in recentibus toleratur? GRAEV. *Artem* non agnoscit MS. Traiectinus, in quo titulus est huic libro *Rhetorica nova*. BURM. Vocem *artem* male a recentioribus Edd. fuisse intrusam, testantur MSS. O. et Edd. Vett., licet ita vulgo legas apud Priscianum quoque l. III. p. 611. [3, 5, 29. Kr.] *artis Rhetoricae*. Sed et ibi istas voces esse spurias [at exhibent eas omnes Prisc. Codd.] clamant cetera Prisciani loca, semper modo citantis *e Lib. I, II, III*, etc. *ad Herenn.* Non alienus sum a I. Gron. sententia, qui ex inscriptione, quam aliquot Codd. et Edd. primae produunt *Rhetoricorum*, divinavit legendum *Rhetorica*. OUD. Idem vocabulum cum Ernestio delevit Schuetzius. L.

[*Non enim parum habet in se fructus*] Erf. *non in se parum fructus habet*. GRAEV. Lege e quatuor vel quinque vetustioribus nostris: *in se parum fructus habet*. Ed. pp. *in se fr. habet*. OUD. Praetulit Schuetzius Edd. ordinem *parum in se fructus habet*, ut concinniore. Recte. L.

[*Si recta intelligentia et definita moderatione animi gubernetur.*] Hoc est, si prudenter et modeste utamur eloquentia; si illa

definita moderatione animi gubernetur. Quas ob res illa, 3
 quae Graeci scriptores inanis arrogantiae causa sibi assum-
 serunt, reliquimus. Nam illi, ne parum multa scisse vi-
 derentur, ea conquisierunt, quae nihil attinebant, ut ars

non abutatur ad seditiones concitandas, quales sunt tribuniciae con-
 ciones, et ad imbuendos homines pravis opinionibus, qualis fuit elo-
 quentia sophistarum et illorum philosophorum, qui disserebant nullam
 esse iustitiam, nullam divinam providentiam. Hi sunt qui non intel-
 ligentes seu recta intelligentia gubernant eloquentiam, quam propterea
 tautopere improbat Plato in Gorgia et aliis in locis. GRAEV.

[*Definita moderatione animi*] Vox *definita* abest a quibusdam
 libr. vet. LAMB. MSS. quidam *Moderatione animi*. MS. meus
Diffinita moderatione animi. GRAEV. Etiam Schuetz. in priori et
 singulari Rhetoricorum ed. praefendum censebat: *si recta intelli-
 gentia et moderatione animi*. L.

[*Scriptores inanis arrogantiae causa*] Vocem *inanis*, quae
 fuerat alieno loco posita, et suo mota (nam debet poni infra sexto
 abhinc versu et coniungi cum voce *gloria*) ego hinc sustuli, et in
 suum locum restitui. LAMB. Pall. omnes et Guelmiani hoc loco re-
 tinent illud *inanis*, quod Lambinus adiungit infra voci *gloria*. Appa-
 ret quidem eo commotum, quod ore vulgi teratur *inanis gloria*,
 non item *arrogantia inanis*. Quomodo tamen locutum huic scripto-
 rem quid vetat credere? Certe non repugnat aut Latinitatis ratio, aut
 sententiae. Miseram vero optimorum scriptorum sortem, si hoc modo
 illis praescribere, et pro captu nostro quidvis immutare nobis licebit.
 Haec Guelmii schedae. GRUT. Lambin. sublata vocem *inanis* e
 verbo *arrogantiae*, tanquam alieno loco, paullo infra *gloriae* ad-
 iungit. Excusis quidem cum MSS. convenit; e quibus, ne quem hoc
 fugiat, aliquot principio carent, a distributione temporis, quo quis uti
 principio possit, nimirum *tria sunt tempora quibus principio uti non
 possumus*, initium facientes. BRUT. Omnes bene servant *inanis* OUD.
Inanis arrogantiae etiam retinet MS. Traiectin. BURM.

[*Assumerunt, reliquimus.*] MS. et Edd. vet. *Assumsere, reli-
 quimus*. GRAEV. In vetustioribus et plerisque est *relinquimus*; in
 nonnullis *assumsere*. OUD.

[*Ne parum — viderentur*] Erf. *ne p. — videantur*. GRAEV.

[*Ea conquisierunt*] Sic edidi secutus vetustissimos libros, in
 quibus ita legebatur, non *conquisiverunt*. Etiam cap. 10. *quaesivisse*
 vel *quaesivisse* habent libri vetusti, et priores editi, ubi Gruterus retulit
quaesivisse; frustra, et ideo recorrexi. Sic IV, 3. *nescierunt*.
 GRONOV. Al. *Ea conquisiverunt*. Quamvis mei codices cum vulga-
 ris *conquisiverunt* scribant, assentior tamen Jac. Gronovio ex suis
 libris reponenti *conquisierunt*. GRAEV. In Omnibus est *conquisive-
 runt*. OUD.

[*Quae nihil attinebant*] Sic legendum, non, *quae nihil ad
 rem attinebant*, aut, ut habent alii libri vulg. *ad propositum atti-
 nebant*, ita enim usitate loquuntur boni scriptores, *quae nihil atti-
 nent*, sine adiectione. M. Tull. Acad. Quaest. [IV, 57.] *Nihil atti-
 net de assensione omnia loqui*. Idem Off. lib. [I, 31.] *Neque
 enim naturae attinet repugnare*. Idem Accus. lib. V, [c. 66. 169.]
*Quid enim attinuit te iubere, in ea parte figere, quae ad fretum
 spectaret?* Horat. lib. I, Od. 19, [v. 12.] *Nec versis animosum
 equis Parthum dicere, nec quae nihil attinent*. LAMB. Eiecinus

difficilior cognitu putaretur: nos autem ea, quae videbantur ad rationem dicendi pertinere, sumsimus. Non enim
 4 spe quaestus aut gloria commoti venimus ad scribendum, quemadmodum ceteri: sed ut industria nostra tuae morem geramus voluntati. Nunc, ne nimium longa sumatur oratio, de re dicere incipiemus: si te unum illud monuerimus, ARTEM sine assiduitate dicendi non multum iuvare: ut intelligas hanc rationem praeceptionis ad exercitationem accommodari oportere.

CAP. II. Oratoris officium est, de his rebus posse dicere, quae res ad usum civilem moribus ac legibus constitutae sunt, cum assensione auditorum, quoad eius fieri poterit. Tria sunt genera causarum, quae recipere debet orator: demonstrativum, deliberativum, iudiciale. Demonstrativum est, quod tribuitur in alicuius certae personae

binas dictiones *ad rem*, quae in nullo comparebant Palatinorum, nam primus earum loco habebat *ad propositum*. GRUT. Sic et MS. Traiect. BURM. Lambinus, ut videtur, ex ingenio, loco emendato, duo hinc verba sustulit *ad propositum*; cuius coniecturam Aldi et Victorii editio, tum e tribus Gryphii MSS. unus, qui integer est, confirmat, in quo ea verba absunt. BRUT. Edd. *quae nihil ad rem att.* GRAEV. Ed. A. 1474. *q. n. ad artem att.* Omn. *q. n. ad propositum a.* E glossa. OUD.

Nos autem ea, quae videbantur] Erf. *Nos quae videbantur.* GRAEV. Voc. *pertinere* exsulat a m. pr. Voss. tert. OUD.

Aut inanis gloriae] Sic restitui ex Cod. manuscripto, cum antea legeretur: *aut gloria commoti*: licet etiam legere, *aut inani gloria commoti*. LAMB. In MS. sane Aut. Cauchii et Duisburgensi legebatur *aut gloriae commoti*, scilicet *spe*, quod mihi valde probatur. GRAEV. In Leidd. 1. et 5. et Voss. 1. *gloriae*, quod recipiendum dico. OUD. Receptit Schuetzius. L.

De re dicere incipiemus, si te unum illud monuerimus.] *Sed si te* impressi omnes. In uno Gryphii MS. *sed* particula abest. BRUT. Non modo Duisburg.: *De re dicere incipiamus*, sed et: *sed te unum illud monuerimus*. GRAEV. Scripsit h. l. Schuetzius ex ed. 1474. *de re ipsa dicere incipiemus.* Recte. L.

Non multum iuvare] Malim legi, *non multum adiuvare*. LAMBIN. *Ad exercitationem accommodari*] Al. *Accommodari ad exercitationem*. PITH. *commodari ad exercitationem*. GRAEV.

CAP. II. *Moribus ac legibus*] In sex membranis et edd. prr. m. et legibus. OUD. *Legibus ac moribus*. Cod. Aug. apud Sch. L. *Cum assensione auditorum*] Duisb. *cum assensione auditoris*. GRAEV.

Demonstrativum est] Imperite dixerunt Latini *demonstrativum*, quod Graeci ἐπιδεικτικόν: cum *ostentativum* potius debuissent dicere, ut docet Quintil. lib. III. cap. 4. LAMB.

Deliberativum, iudiciale.] Duisb. et meus *Deliberativum et iudiciale*. GRAEV.

Quod attribuitur in alicuius] Erfurt. *Quod tribuitur in alicuius*. IDEM.

laudem vel vituperationem. Deliberativum est, quod in consultatione positum, habet in se suasionem vel dissuasionem. Iudiciale est, quod positum in controversia, habet accusationem, aut petitionem cum defensione. Nunc, quas res oratorem habere oporteat, docebimus: deinde quo modo has causas tractari conveniat, ostendemus. Oportet igitur esse in oratore inventionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, pronuntiationem. Inventio est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quae causam probabilem reddant. Dispositio est ordo et distributio rerum, quae demonstrat, quid quibus in locis sit collocandum. Elocutio est idoneorum verborum et sententiarum ad inventionem accommodatio. Memoria est firma animi rerum et verborum et dispositionis perceptio. Pronuntiatio

Laudem vel vituperationem.] Erfurt. *Laudem et vituperationem.* IDEM.

Deliberativum est, quod in consultatione positum; habet in se, etc.] Adblanditur mihi scriptura Pal. quarti: *Deliberativum, est in consultatione, quod habet in se.* GRUT. Sic et Erfurtensis. GRAEV. *Quod est in c. p. et habet.* Cod. Aug. ap. Sch. L. MSS. sex: *delib. est in consultatione, quod habet.* OUD.

Suasionem vel dissuasionem.] MS. et edd. nonnullae, *suasionem et dissuasionem.* Al. edd. *persuasionem et dissuasionem.* MS. *suasorem et dissuasionem.* GRAEV. *Persuasionem* ed. 1476. OUD.

Quod positum in controversia, habet] Erf. *Quod positum est in controversia et habet.* Duisb. *quod positum in controversia in se habet.* GRAEV. Omnes: *quod p. est in c. et habet.* OUD. Voculas in se teste Sch. addit Cod. Aug. post v. *accusationem.* L. Paulo post pro vv. *has causas tractari* Voss. pr. *has res tractare.* Leid. tert. *has c. tractare.* OUD.

Memoriam, pronuntiationem.] Sic Erfurt., Duisb. et ed. Crat. Basil. Vulgatae addunt copulam, *Memoriam et pronuntiationem.* Sic in praecedentibus *demonstrativum, deliberativum, iudiciale,* quidam libri addunt copulam. GRAEV. Delenda est copula auctoribus MSS. O. OUD. Idem iubet Cod. Aug. ap. Sch. L.

Quid quibus in locis sit collocandum.] Sic Vulgg. Sed Erfurt. et alius Cauchii MS. *Quid quidque loco sit collocandum; quod placet.* Cratand. ed. *quid quibusque locis conveniat et collocandum sit.* GRAEV. Membranae sex carent praepositione; et recte, cum edd. pr. *Quibusque* Voss. 3 et ed. 1476. OUD. Omisit praep. etiam Sch. Apud eundem Cod. Aug. *quod et quibus l.* L.

Verborum et sententiarum] Erf. *Verborum ac sententiarum.* Gr. *Et dispositionis*] Copulationem et ex cod. vetere restitutam quis non videt esse necessariam? LAMB. In bene multis posterior copulativa non exstat, quomodo etiam veteres editi, qui mihi quidem hic videntur castiores, quum non consistat dispositio in aliis quam in rebus vel verbis, et memoria praebet animo firmam perceptionem dispositionis rerum et verborum. GRON. Copula, quae est in omnibus meis, est necessaria. Nam licet res et verba memoria simul complexi, si tamen dispositionem non teneamus, confundemus et perturbabimus

est vocis, vultus, gestus moderatio cum venustate. Haec omnia tribus rebus assequi poterimus, arte, imitatione, exercitatione. Ars est praeceptio, quae dat certam viam rationemque dicendi. Imitatio est, qua impellimur cum diligenti ratione, ut aliquorum similes in dicendo velimus esse. Exercitatio est assiduus usus consuetudoque dicendi. Quoniam igitur demonstratum est, quas causas oratorem recipere, quasque res habere conveniat,

omnia. GRAEV. Posterior copula deest etiam MS. Traiect. BURM. Recte copulam addidit Lambinus, a Graevio vindicatam et agnitam a meis quinque Codd., in quibus vetustissimi Leid. 1. et Voss. 1. OUD. Voc. *animi* displicet Ernestio. Est tamen etiam de Inv. I, 7. Sch.

Est vocis, vultus, gestus] Edd. Al. *Vocis et vultus et gestus.*

GRAEV. Copulas rectius hic abesse iudicavit etiam Sch. L.

Tribus rebus] Sic habent tres libri manuscripti: vulgati, *tribus modis*, in uno manuscr. legitur, *tribus assequi*, neutra voce adiecta, neque *rebus*, neque *modis*; ego tamen legi malim, *tribus rationibus*. LAMB. Edd. Al. *tribus modis assequi*. MSS. *tribus assequi*. GRAEV. In omnibus Codd. et edd. pr. *tribus rebus*. OUD.

Ars est praeceptio] Pith. et Erfurt. *Ars est perceptio*. GRAEV.

Certam viam ac rationem dicendi.] Erf. *Certam viam ac rationem discerendi*, forte [imo fortasse]: *disserendi*. IDEM.

Impellimur cum diligenti ratione] Gembl. et Bruil. item Pal. quant. *dicendi*; forte [fortasse] fuit *diligendi ratione*, pro *delegendi*. Veteribus enim *dilectus*, quod nobis hodie *delectus*; *diligendi* ergo ratio esset *delectus*, quo non aliud magis in imitatione necessarium, quippe quem eloquentiae magistrum Cicero saepe dixit. Gulielmus. GRUT. Saepius, ubi de imitatione agitur, memoratur quoque officium *deligendi*, quem imiteris. Ita Sch., qui *deligendi* rescripsit. L.

Similes in dicendo velimus esse.] Melius Erfurt. Pith. Duisb. meus MS. et edd. Mediol. et Crataud. *Similes in dicendo valeamus esse*. GRAEV. *Velimus esse* Ald. Victor. Lamb. In excusis tamen et MSS. nonnullis legitur: *esse valeamus*. BRUT. *Velimus esse* in solo est Leid. II.; reliqui MSS. et edd. dant *valeamus esse* vel *esse valeamus*. Bene. OUD. Male. Nihil est *impellimur, ut valeamus*. Non impelli possumus, ut possimus. Neque Latine dicitur *valere* pro eo, quod est *posse*. L.

Quoniam igitur demonstratum est, etc.] MS. *Quoniam ergo demonstratum*. In Erf. nec igitur, nec ergo legitur. GRAEV. In MSS. quatuor ergo. OUD. Totam hanc clausulam: *Quoniam — videtur* ab interpp. adiectam, vel potius omnem librum in epitomen redactum, unde haec molesta et odiosa, tribus punctis interpositis, eorundem repetitio profecta fuerit, iudicat Gruterus. L.

Quasque res habere conveniat] Sic Erf. Duisb. et alii MSS. et edd. vet., sed recentiores *quasque res habere conveniret*. GRAEV. In quibusdam impressis legitur: *recipere oporteat*. Nos ex Gryphii MS., cui cum Aldi editione, Victorii et Lambini congruit, sublato verbo *oporteat*, postremo loco *conveniret* edidimus. BRUT. Leid. I. *suscipere*. Ed. 1476. addit *oporteat*. Recte correxit Graevius *conveniat*. Accedunt nostri tres et edd. pp. Sed Leid. II. *convenit*. In ceteris *conveniret*. OUD.

nunc, quemadmodum ad orationem possint oratoris officia accommodari; dicendum videtur.

CAP. III. Inventio in sex partes orationis consumitur, in exordium, narrationem, divisionem, confirmationem, confutationem, conclusionem. Exordium est principium orationis, per quod animus auditoris constitui-

Nunc, quemadmodum possint ad inventionis rationem oratoris officia] Al. *Ad rationem possint oratoris officia accommodari.* Duisb. *possit oratio ad rationem oratoris officii accommodari.* Lamb. ed. *Ad inventionis rationem possint oratoris officia accommodari.* GRAEV. Lambini codd.: *possit oratio ad rationem oratoris officii* cet.; alii: *possit orator ad orationem ipsius officia accommodare.* Ipse coniecit: *ad inventionis rationem ex seqq. Astipulatur ei Brutus.* Gulielmus autem in Pall. Codd. aliquot invenit: *quemadmodum ad rationem possint* cet. in primo autem Pal. q. *ad inventionem possint*; in secundo: q. *oratio ad rationem oratoris officii p. a.* Ipsi nihil mutari placet. Receptit Sch. *ad inventionem*, quod falso Lambino et Bruto attribuit. Verum videtur *ad inventionem* pro vv. *ad orationem*, firmaturque a cod. Pal. I. L. Leidens. I. Voss. I. *possit oratio ad rationem oratoris officii vel possint ad orationem oratoris officia acc.* Leid. II.: *possit oratio ad rationem oratoris officii acc.* Leid. III.: *ad orationem possint oratoris acc. officia.* Voss. III.: *officia oratoris ad orationem acc. possint*, vel *possit oratio ad orationem oratoris officia acc.* Leid. IV.: *possit oratio ad rationem oratoris officii acc.* Et quemadmodum officia oratoris ad rationem acc. possint. Cum Victorio et vulgatis facit Voss. II. et edd. pp. OUD.

CAP. III. *In sex partes orationis consumitur, in exordium]* Sic placuit edere, quum et quondam ita Victorius, et in tribus meis reperiam, Gronov. Nec aliter MS. Traiect. BURM. Sic Pith. et Erfurt. nec non Mediol. Cratand. Victorii et Hervag. edd. quod et Iac. Gronovius probavit. Sed praeterea in Erfurt. et Cauchii MSS. non legitur *orationis*, et commode posset abesse. Al. edd. *In sex partes orationis consumitur, exordium.* GRAEV. Ita MSS. omnes et edd. pp., nisi quod in Mediol. 1474 non compareat *orationis*. Nec male. OUD.

Est principium orationis] Erfurt.: *Est principium narrationis.* GRAEV. Verba: *principium orationis* omisit Sch., quod deinde exordium dividatur in *principium et insinuationem*. Non sufficiens ratio. L.

Animus auditoris aut iudicis constituitur, vel apparatus ad audiendum.] Monet Gulielmus exstare in Coloniensi *et apparatus*; quomodo et tres Pall. posteriores, itaque habet illud *vel*, tanquam insigne glossematis; ut scilicet *vel apparatus*, adiectum fuerit ab librario parum Latino. GRUTER. Verissime coniecit Gulielmus, idque firmat optima notae codex Duisbergensis, a quo abest etiam *aut iudicis*, quod et ipsum supervacuum est. Itaque hunc fidem ducem hic sumus secuti. Erf. *Auditoris vel iudicis.* GRAEV. In MSS. aliquot et ed. Mediol. 1474 *vel iudicis.* Voss. III. *et paratur.* Sed optime Leid. IV. simpliciter dat *auditoris constituitur ad audiendum*, ut bene e suis emendavit Graevius. OUD. Cod. Aug. apud Sch. *aut iudicis et vel apparatus.* L.

Constituitur ad audiendum.] Edd. *Constituitur, vel appa-*

tur ad audiendum. Narratio est rerum gestarum, aut perinde ut gestarum, expositio. Divisio est, per quam aperimus quid conveniat, quid in controversia sit: et per quam exponimus, quibus de rebus simus acturi. Confirmatio est nostrorum argumentorum expositio cum asseveratione. Confutatio est contrariorum locorum dissolutio. Conclusio est artificiosus terminus orationis. Nunc, quo-

tur ad audiendum. MSS. quidam: *Constituitur et apparatus ad audiendum.* GRAEV.

Perinde ut gestarum] Erf. et Cauch. *Proinde ut gestarum.* IDEM. Leid. I. II. Voss. I. II. cum edd. pp. *proinde*, ut passim. OUD.

Quid conveniat, quid in controversia sit.] Hanc lectionem servant Pall. vetustiores; nam quo quodque exemplar est recentius, hoc pluribus interpolatum est quisquiliis exscriptorum, unde sec. *quid nobis conveniat, quid etc.* at primus adhuc amplius, *quid nobis ex adversariis conveniat, quid etc.* Qualia cum forte reperisset in Gallicanis membranis Lambinus, obtrusit lectori: *quid nobis cum adversario conveniat, quid etc.* Non inepte, si alterius ore auctor quisque loqui debebat, non suo. GRUTER. Edd. *quid conveniat, et quid in controversia sit.* GRAEV. Etiam ed. Med. 1474: *quid conveniat nobiscum adversariis.* OUD.

Et per quam exponimus] Erf. *Et per quod exponimus.* Pith. *Et exponimus.* optime, ut per quam ex prioribus repetatur mente. GRAEV. Male vero. L.

Sumus dicturi.] Libri manuscr. tres habent *sumus acturi.* Ego tamen nihil muto. LAMB. Gulielmio placebat *acturi*, inventum in duobus suis, et tribus Lambini. Est quidem *agere* verbum forense, hincque *actores causarum*: sed cum parum intersit, et nihil varient Pall., retineo lectionem receptam. GRUTER. Gulielmio assentitur Erfurt. Pith. Duisb. quos hic sequor. *Agere de re aliqua*, sive in foro, sive in senatu, sive in schola, est dicere, disserere de aliqua re. Vulgg. *Quibus de rebus simus dicturi.* GRAEV. Gryph. unus manuscr., quem posthac littera A designabimus, *simus acturi.* BRUT. *Sumus* Leid. I. IV. ed. 1476. *Acturi* reposuit bene Graevius, suffragantibus Leid. I. Voss. I. et recentioribus quatuor. OUD. Vulgatum *dicturi* non deterius censet Sch. Recte quidem; sed codd. melioribus obsecundandum. Praeterea indicativus exquisitior. L.

Expositio cum asseveratione.] Duisb. *Expositio cum assentatione.* In marg. Hervag. est: *expositio cum assertione.* GRAEV. *Cum assertione* in Gryph. A. BRUT. Leid. IV. *cum assentatione.* Sed I. et III. *cum assertione*, quod nequaquam spernendum videtur. OUD. Schuetzius veretur, ne utrumque et vulgatum, et quod commendat Oud. ab interpolatore. Retinuit tamen *cum asseveratione*, quia *asseveratio* severior quaedam affirmatio, ablegans ad *rationis probationem* infra lib. II, c. 18. L.

Artificiosus terminus orationis.] Pall. tres priores, ex Italia ad nos delati, adiciunt, *totius orationis.* Quae dictio otiosa videri non posset, nisi abesset totidem Pall. in Germania forte [fortasse] descriptis: quorum quartus plane est scriptura antiqua, ut et sextus, qui ultimus praescriptum habet nomen Iohannis Palatini,

niam una cum oratoris officiis, quo res cognitu facilior esset, producti sumus, ut de orationis partibus loqueremur, et eas ad inventionis rationem accommodarem: de exordio primum dicendum videtur. Causa posita, quo commodius exordiri possimus, genus causae considerandum est. Genera causarum sunt quatuor, honestum, turpe, dubium, humile. Honestum causae genus putatur, cum aut id defendimus, quod ab omnibus defendendum videtur; aut id oppugnamus, quod ab omnibus videtur oppugnari debere: ut pro viro forti contra parricidam. Turpe genus intelligitur, cum aut honesta res oppugnatur, aut defenditur tarpis. Dubium genus est, cum habet in se causa et honestatis et turpitudinis partem. Humile genus est, quum contenta res assertur. Cum haec ita sint,

Ducis Bavariae ac Simerensis; qui fuit pater Friderici II. Electoris. GRUTER. Quidam MSS. *Artificiosus terminus totius orationis.* GRAEV. In Voss. II. *argumentationis term.* Leid. IV. *orationis term.* sed Leid. II. non agnoscit v. *orationis.* OUD.

Producti sumus] Legendum fortasse est: *profecti sumus.* Verum tamen nihil muto, praesertim veteribus codicibus vulgatam scripturam confirmantibus, *producti sumus*: quod aequale est Graeco verbo προήχθημεν. LAMBIN.

Quo commodius exordiri possimus] Duisb. *Quo commodius et facilius exordiri possimus.* Leg. et *facilius.* GRAEV. Addit Leid. IV. et *facilius.* OUD. Gryph. *genus causae erit considerandum.* BRUT. Est consid. Ald. notante Sch. L.

Honestum causae genus putatur] Duisb. *Honestum causae genus id putamus.* GRAEV. Voss. I. *putetur.* Leid. IV. *id putamus.* Ed. Med. *putamus.* OUD.

Cum aut defendimus id, quod] Sic Erfart. Vulg. *Cum aut id defendimus.* GRAEV. Cod. Erf. lectionem recepit Sch. L.

Quod ab omnibus defendendum] Gulielmus, et hic, et statim infra delevit vocabulum *ab*, nescio an librorum iussu, haeret id sane in sex Palatinis, et vetuste editis. GRUTER.

Aut id oppugnamus] Erf. *Aut oppugnamus.* GRAEV. Vocabulam id non habent Leid. II. Voss. III. Ed. 1476. OUD.

Ab omnibus videtur oppugnari debere.] Erf. *oppugnari debere videtur.* GRAEV. Falso retulit in Ed. omni opp. Cic. ad hunc locum Schuetzius, legi in Erf. *oppugnari videtur debere*, quem ordinem recepit. Est autem hic ordo in Cod. Aug. teste eodem Sch. in Ed. Cic. Rhetor. anni 1804.

Turpe genus intelligitur] Al. *Turpe genus causae intelligitur.* GRAEV.

Cum habet in se causa et honestatis et turpitudinis partem.] Melius Erfart. et *honestatis et turpitudinis partes.* GRAEV. *Partes* Sch. etiam in cod. Aug. invenit recepitque L.

Humile genus est] Duisb. *Humile genus causae est.* GRAEV. Deest verbum substantivum in Voss. I.; contra *causae* addit Leid. IV. OUD.

Cum contenta res assertur.] Erf. *Cum contenta res ante assertur.* Pinh. *Cum contenta res antefertur.* GRAEV. *Ante assertur*

conveniet exordiorum rationem ad genus causae accomodari.

CAP. IV. Exordiorum duo sunt genera. Principium, quod Graece *προοίμιον* appellatur; et insinuatio, quae *ἔπος* nominatur. Principium est, quum statim auditoris animum nobis idoneum reddimus ad audiendum. Id ita sumitur, ut attentos, ut dociles, ut benivolos auditores habere possimus. Si genus causae dubium habebimus, a benivolentia principium constituemus, ne quid illa turpitudinis pars nobis obesse possit. Sin humile erit genus causae, faciemus attentos. Sin turpe causae genus erit, in-

etiam Gryph., a quo dissentiunt excusi omnes. Unus Leonicensi liber habet *antefertur*, sed uterque male, ut existimo. BRUT. *Antefertur* in quatuor inerioribus et edd. pp. *Ante affertur* vel *ante afferatur* Leid. I. Voss. I. et III. In seqq. pro exordiorum rationem Voss. I. *exordii narrationem* Leid. II. *exordium et narrationem*. Leid. III. *exordii rationem*. OUD.

Ad genus causae accomodari.] Lamb. et al. edd. *Ad omne genus causae accomodari*. Sed *omne* non est in Erf. GRAEV. *Causae ad genus* Leid. III. *Omne* additur in sola edit. 1476. OUD. *Ad omne genus causae* Sch. in Ald. reperit. L.

CAP. IV. *Προοίμιον* appellatur, et insinuatio] Erfurt. *Prooemium appellatur, insinuatio*. GRAEV.

Quae ἔπος nominatur.] Maluit Gulielmius *ἔπος*, ut Latinis expressere literis duo Mss. eius, et Pal. omnes. Tralatio tunc ducta esset ab incantationibus morbos pellentibus; quarum meminit Suidas, tanquam hic quoque rhetores magico quasi artificio aversos hominum animos ad se allicerent; sed longius petitum videtur. GRÜTER. MS. meus et Mediol. edd. *quae epodos nominatur*. Cratand. et Ascens. *Quae ἔπος nominatur*. *ἔπος* est inductio, cum occulta quadam ratione in exordio inducitur auditor ad audiendum et accurate attendendum. GRAEV. *Epodos* in MS. Trai. BURM. MSS. omnes et Edd. pp. *epodos* vel *ἔπος*. In seqq. pro *quum statim* Voss. II. *quo statim*. OUD. *Statim* ad h. l. interpretatur Sch. *protinus*, ut Cic. de inv. I, 15. L.

Benevolos auditores] Erfurt. et meus ac Mediol. ed. *benivolos auditores*, et mox iidem *a benivolentia principum*. GRAEV. *Benevolos et benivolentia* MSS. O. et Edd. pp. semper. OUD. In seqq. Cod. Aug. traiectis vocibus *pars turpitudinis* teste Sch. L.

Sin turpe erit] Sic edidi, deletis duabus inanibus vocibus, *causae genus*. LAMB. Al. *Sin turpe genus causae erit*. Duisb. *Sin turpe causae erit*. Lamb. ed. *Sin turpe erit*. Sane Lambini conjecturam approbat quodam modo Duisburgensis codex, in quo *genus* non legitur. GRAEV. *Genus* abest quoque a Leid. IV. In aliis vocum ordo variatur. Voss. III. *sin turpe*, ceteris omissis. Optime. OUD. Hanc omissionem comprobavit Schuetzius, inficetam frequentiore horum verborum repetitionem esse iudicans. Intelligit autem Graevius *turpe genus causae* tale, ut si pro ebrietate, aut pro podagra dicatur. L.

Insinuatione utendum est.] Al. *Insinuatione utemur*. GRAEV. Nos, ut Lamb. edidit, *insinuatione utendum erit*, edidimus, hanc scripturam in Gryph. A., quae multo quidem praestat, nacti. BRUT.

sinuatione utendum est, de qua posterius dicemus, nisi quid nacti fuerimus, quare adversarios criminando, benevolentiam captare possimus. Sin honestum causae genus erit, licebit recte vel uti, vel non uti principio. Si uti volumus, aut id oportebit ostendere, quare causa sit honesta, aut breviter, quibus de rebus simus dicturi, exponere. Si principio uti nolemus, a lege, a scriptura,

De qua posterius dicemus] Haec in Erfurtensi traiecta sunt ad sequentia verba: *Sin honestum de qua posterius dicemus.* GRAEV.

Nisi quid nacti fuerimus] Ita quidem, quod scio, Gothofredus et Gruterus, quum aut illos legant editiones *nacti erimus*, quod probant nostri tres; et particula ista aequè frequenter vel saepius etiam sic construitur ab hoc scriptore. Mox quoque iidem *benevolentiam capere.* GRONOV. Utrumque in MS. Traiect. BURM.

Nisi quid nacti fuerimus] MSS. quidam et edd. vet.: *Nisi quid nacti erimus.* Sed *fuerimus* est in Duisb. et Erfurtano MS. et ed. Victoriana. GRAEV. In septem nostris et Edd. pp. est *erimus.* OUD.

Benevolentiam captare] Quidam MSS. *Benevolentiam capere.* GRAEV. *Captare* exaratur in Leid. III; in reliquis et Edd. *capere.* OUD. *Capere* rescripsit Ern. e MSS. et edd. vet. Cod. Aug. teste Sch. habet *capere oportebit.* L.

Sin honestum causae genus erit, licebit] Erfurt. *Sin honestum, de qua posterius dicemus, licebit.* GRAEV.

Licebit recte uti, vel non uti] Cauch. *Licebit recte vel uti vel non uti.* GRAEV. Prius *vel* male exsulat ab Ed. 1476. OUD.

Si uti volumus, aut id oportebit] Lamb. ed. *Si uti principio volumus, aut id oportebit.* GRAEV. Sine voce *principio*, ut iam Aldus et Victorius ediderat, scriptum invenimus in Gryph. A. Lambinus etiam secundo loco vocem *principio* tollit, haud illam etiam illic magnopere opportunam. BRUT. In vv. *aut id oportebit* pronomen cum Ernestio sustulit Sch., non satis recte, ut opinor. L.

Quibus de rebus simus dicturi] Duisb. *Quibus de rebus sumus dicturi.* GRAEV. *Sumus* etiam Leid. IV. In seqq. pro *exponere* Leid. II. *ostendere.* Verbum deest in Ed. Med. OUD.

Si principio uti nolemus, a lege, a scriptura, aut ab aliquo firmissimo nostrae causae] Erfurt. *Si principio uti nolemus, ab lege, ab scriptura, ab aliquo nostrae causae.* Duisb. *Si principio uti nolemus, a lege, aut a scriptura, aut ab aliquo firmissimo.* Mens MS. *Si principio uti nolemus a lege, vel a scriptura, vel ab alio firmissimo.* Lamb. ed. *Sin uti nolemus, a narratione, a lege, a scriptura, aut ab aliquo firmissimo.* Ed. Veneta et Hervag. *Sin principio uti nolemus.* GRAEV. *A narratione, a lege, a scr.* Ita Lamb. legit; quod quidem videtur ratio postulare. Ubi enim quis principio non utatur, reliqua illi est narratio, quam primam aggrediatur. Quae quanquam ita sint, absunt tamen aequè a MSS. et ab impressis aliis. BRUT. Placet *ab lege*, quod dant Leid. I. II. III. Voss. II., in quo etiam et in Leid. II. *ab scr.* In Leid. IV. *aut a scr.* Edd. *vel a scr.* Med. addit *aut a narratione.* OUD.

aut ab aliquo firmissimo nostrae causae adiumento principium capere oportebit. Quoniam igitur docilem, benivolunt, attentum habere auditorem volumus, quomodo quidque confici possit, aperiemus. Dociles auditores habere poterimus, si summam causae breviter exponemus, et si attentos eos faciemus; nam docilis est is, qui attente

11 vult audire. Attentos habebimus, si pollicebimur, nos de rebus magnis, novis, inusitalis verba facturos, aut de iis rebus, quae ad remp. pertinent, aut ad eos ipsos, qui audient, aut ad Deorum immortalium religionem; et si

Ab aliquo firmissimo nostrae causae adiumento] Erfurt. *Ab aliquo nostrae causae adiumento.* Pith. *Ab aliquo firmissimo nostrae causae argumento.* GRAEV. *Deest aut Voss. tribus. Firmissimo non comparat in Leid. II. OUD. MSS. quidam alio.* Sed bene defendit Ern. *aliquo*, quod, ut saepe, dicitur pro *alio quo.* Sch. Idem *initium capere* pro *principium c.* dedit ex coniectura. L.

Quomodo quidque confici possit] Duisb. MS. *modo quodque effici possit.* Lamb. ed. *Quomodo quidque effici possit; quod vulgatae praetulerim.* Al. *Quomodo quidque eorum confici possit.* Hervag. *Quomodo quidque confici possimus.* GRAEV. *Quomodo quidque fieri possit* exhibet Gryph. A. *Quomodo quidque confici possit* Ald. Vict. Leonic. BRUR. *Quodque* Leid. III. IV. *quodque eorum* Ed. 1476. *effici* Voss. II. Leid. IV. OUD. *Paullo ante attentum auditorem volumus habere* Cod. Aug. teste Sch. L.

Dociles auditores habere poterimus] Erf. *Dociles auditores habere possimus.* GRAEV.

Si attentos eos faciemus] Pith. *Si attentos faciemus.* IDEM. *Docilis est is, qui attente vult audire.*] In nullo MS. reperi istud *is*, quod tamen habent etiam editi. GRONOV. Non existat *is* in meo et Duisburg. nec in suis reperit Gronovius. Sed Erf.: *Nam docile est, quod attente vult audire.* GRAEV. In MS. Traiect. *est ille.* BURM. Expungatur pronomen, iubentibus MSS. sex. In recentissimo et Ed. 1476. *ille.* OUD. Expunxit Sch. auctoritate cod. Altorf. Cod. Aug. habet *ille*, teste eodem Sch. Variationem illorum inter *is* et *ille*, pronomen interpolatori debere ostendit, iudice Schuetzio, qui propterea etiam improbandum censet, quod speciem definitionis praerberet. L.

Quae ad remp. pertinent] Mss. vel *pertinent* vel *pertineant.* GRONOV. *Pertinent* MS. Traiect. BURM. Erfurt. et al. *Aut de iis quae ad remp. pertineant.* Al. *Quae ad remp. pertinerent.* Edd. nonnullae: *quae aut ad remp. pertinent.* GRAEV. Et hic deleatur *rebus*, auctoritate MSS. quinque vetustiorum et ed. Mediol. OUD. *De rebus his* Cod. Aug. teste Schuetzio. L. *Pertineant* cum MSS. quinque melioribus et Edd. pp. OUD.

Eos ipsos, qui audient] Erf. *Eos ipsos, qui audiunt.* GRAEV. *Eos ad ipsos* Leid. pr. *audiunt* Leid. III. OUD.

Religionem, aut ad pietatem; etsi, etc.] Verba illa, quae erant in libris vulgg. *nos esse dicturos* sustulimus, ut supervacanea. Petenda enim sunt ἀπό τοῦ ὀνόματος superiora, *verba facturos*; adde quod non reperiuntur in tribus libris manu scriptis. LAMB. Secutus sum Victorium et Manutium, Pall. et quinque, item Fabr. nam retro vulgati verbesius: *religionem, aut ad pietatem, et si*

rogabimus, ut attente audiant; et si numero exponemus res, de quibus dicturi sumus. Benivolos auditores face- 13
re, quatuor modis possumus, a nostra, ab adversariorum, ab auditorum persona, et a rebus ipsis.

etc. Male; nam quod cui in mentem veniat, pietatem hic intel-
ligi de iis officiis, quae conferuntur in parentes, cognatos, libe-
ros etc. id vero minus nihilo est: ea attentionem non excitabit,
sed magis benivolentiam, itaque ibi mox ponitur. GRUT. Edd.
Ad deorum immortalium religionem, aut ad pietatem nos esse
dicturos. Erf. *Aut deorum immortalium religionem, et si.* Merito
GRUT. delevit haec verba aut ad pietatem. Nam nec in Erfurt. nec
in Pith. nec Duisb. MSS. leguntur. GRAEV. Etiam Brutus, Lam-
binum et Gryph. ms. secutus, deleverat verba nos esse dicturos,
retinuerat tamen vv. aut ad pietatem. L. Addunt Leid. I. Voss. I.
pietatem, Leid. III. et pietatem cum ed. Med. Sed ed. 1474. aut
pietatem nos esse dicturos, prave. OUD. Cod. Aug. apud Sch.
pariter addit: et pietatem. Ipsa in hoc additamento varietas scrip-
turae testatur originem. L.

Ut attente audiant.] Erf. *Ut attente audiantur.* GRAEV.

Et si numero exponemus res, de quibus dicturi] Plerique
MS. quibus de rebus dicturi; ut videatur id admittendum, sed
prius expuncta syllaba res. GRUTER. Cur illam exigat, non bene
intelligo, quum Manuscripti nihil varietate sua definiant, et in uno
plenissime legam exponemus res quibus de rebus. Id non minus
nunc pati queo, quam initio capitis 2. de his rebus posse dicere,
quae res ad usum civilem constitutae sunt, et centies tum in hac,
tum reliqua horum scriptorum parte, et cap. 10. GRONOV. Quem
etiam vid. ad lib. IV. cap. 8. BURM. Quidam MSS. Si numero
exponemus res de quibus rebus dicturi. Alii aliter. Si numero ex-
ponemus res, de quibus dicturi. Meus MS. et edd. quaedam: Si
numero exponemus res, quibus de rebus dicturi. Duisb. Si numero
exponemus res, de quibus rebus dicturi. Quod lac. Gronovius
merito tueretur. GRAEV. Res, quibus de rebus. Ita legitur in Gryph.
A., usitata optimis scriptoribus dicendi ratione. Ut infra eodem
libro [c. 9.] de his rebus caute confligendum est, quibus in re-
bus et quae sequuntur. In impressis partim [modo] vox illa
prior res abest, partim [modo] duae sequentes de rebus. BRUT.
Res, quibus de rebus etiam Ernestius edidit. Probavit Sch. ex
MS. Guelf. notante Heusingero ad Cic. de officiis I, 31, 2. qui con-
ferendus est. L. Atque ita legendum esse docent Voss. tres, Leid. II.
et ed. Med. Rebus addunt etiam reliqui tres. Omnibus ergo pri-
mus edidit de quibus d. OUD.

Possumus] E Cod. Aug. recepit Sch. poterimus. L.

Aut a nostra] Duisb. *Aut ab nostra.* GRAEV. MSS. quin-
que ab nostra. Ed. Med. a n. persona. OUD.

Ab adversariorum, ab auditorum.] Erfurt. *Ab adversariorum*
nostrorum, ab auditorum. GRAEV. Addunt nostrorum MSS. sex et
Ed. pr. Bene. ab advers. persona Voss. II. OUD. Voc. nostrorum
sine causa probari ab O. notavit Sch. L.

Et a rebus ipsis.] Ab Erfurt. aberat copula. GRAEV. Copu-
lam non habet Ed. Med. *Ab rebus i.* Voss. I. *Et ab r. i.* Voss. II.
et duo Leid. OUD.

CAP. V. A nostra persona benevolentiam contrahe-
mus, si nostrum officium sine arrogantia laudabimus, aut
in rempub. quales fuerimus, aut in parentes, aut in ami-
cos, aut in eos, qui audiunt, aliquid referemus, dummodo
haec omnia ad eam ipsam rem, de qua agitur, sint ac-
13 commodata. Item si nostra incommoda proferemus, in-

CAP. V. *Benevolentiam contrahemus*] Quidam putant legen-
dum *conrademus*, aut *corrademus*; ego nihil muto. LAMB. Cum
tradat Lambinus, quosdam arbitrari legendum *corrademus*, prodi-
deritque Becichemus in libro suo MS. inveniri *comparemus*; su-
spicitur quis non de nihilo, duo illa, *benevolentiam contrahemus*
esse a largitione scribarum, certe subintelligi posse, nemo nega-
verit. GRUT. MS. *A nostra persona benevolentiam comparemus*.
GRAEV. Iniuria Gruterum, vv. *ben. contr.* a librariis addita esse,
censere, vidit Sch. Amare enim hunc scriptorem variationem in
verbis, ut postea: *benevolentia captabitur—colligetur*. L.

Aut in rempub.] *Si aut in rempub.* LAMB. *Aut in rempub. quales
fuerimus, aut in parentes, aut in amicos*] Ab Erfurt. absunt
haec omnia. GRAEV. Brutus e Gryph. A. ediderat *atque in rempub.*,
quod comprobavit Sch. recepitque. Exemplum rei citatur Cic. Or.
pro Rabirio exord. L.

Aut in amicos] Duisb. *Aut etiam in amicos*. GRAEV. Ita
etiam Leid. IV. OUD.

*Aut in eos ipsos, qui audiunt, vel omnes, vel aliquos, re-
feremus*] Sic restitui libros aliquot veteres secutus. Longe pro-
fecto melius, quam quo modo habent vulgati: *aut in eos ipsos,
qui audiunt, aliquid referemus, d.* LAMB. Recepti lectionem: Lam-
binianam libris aliquot veteribus nixam, ut quidem ipse adfirmat.
Nam nostri subscribunt vulgato: *qui audiunt aliquid referemus*,
neque ullam suorum varietatem prodidit Gulielmus. GRUT. Erf-
furt. *Aut in eos, qui audiunt, aliquid referemus*. Lamb. et Grut.
edd. *Aut in eos ipsos, qui audiunt, vel omnes, vel aliquos re-
feremus*. Mei quoque omnes, praecipue illi optimi Erfurtensis,
Duisburgensis, et Pithoei, illa verba, quae inseruit Lambinus,
nescio quibus ex MSS. quos non nominat, et retinuit Gruterus,
ignorant. Si in MS. leguntur, potuerunt in id irrepsisse ex magi-
stri interpretatione versibus interposita, aut margini allita. Nolui
ego in vitis libris, quos alii omnes praeter Lambinum evolverunt,
retinere, quamvis ea non displiceant mihi. GRAEV. *Aut in eos,
qui audiunt, aliquid ref.* Sic etiam in MSS. Leid. et Voss. ac
pp. Edd., nisi quod *eos ipsos* dent Edd. *Et ipsos eos* Leid. IV.
Audient Voss. II. Ed. Med. *aliquod* Voss. II. OUD. *Qui audi-
ent* indices intelligit Sch. atque ita scripsit, missis illis a Lamb.
introducitis. L.

Dummodo haec omnia ad eam ipsam rem] Erfurt. *omnia
ad eam ipsam rem. Dummodo haec omnia*. Ab Omnibono est
lectio. In MSS. meis ad unum omnibus et Ed. Med. *dum*, quod
optimis quibusque cum subiunctivo pro *dummodo* in usu esse, ne-
mo nescit. OUD. *Dum* restituit Ern. In proximis *ipsam* delevit
Sch., iniuria, ut videtur. Exemplum rei laudatur Cic. or. pro
Flacco exordium. L.

Si nostra inc. prof.] In rei exemplum citatur exordium orat.
pro Sulla. L.

opiam, solitudinem, calamitatem: et si orabimus, ut nobis sint auxilio; simul ostendemus, nos in aliis spem noluisse habere. Ab adversariorum persona benivolentia captabitur, si eos in odium, in invidiam, in contemtionem adducemus. In odium rapiemus, si quod eorum spurce, superbe, perfidiose, crudeliter, confidenter, malitiose, flagitiose factum proferemus. In invidiam trahe-
mus, si vim, si potentiam, factionem, divitias, incontinentiam, nobilitatem, clientelas, hospitium, sodalitatem, affinitates adversariorum proferemus, et his adiumentis magis, quam veritate eos confidere aperiemus. In contemtionem adducemus, si inertiam, ignaviam, desidiam, luxuriam eorum proferemus. Ab auditorum persona benivolentia colligetur, si res eorum fortiter, sapienter, 14 mansuete, magnifice indicatas proferemus: et si, quae de

Et simul ostendemus] Al. *Et si simul ostendemus.* GRAEV. MSS. sex cum Ed. pr. *et simul.* Leid. III. *si simul.* Ed. 1476. *Et si simul.* Certe addi quid debet. OUD. *Et si simul ostendemus* Cod. Aug. apud Sch. Nihil addi necessarium. L.

Benevolentiam captabitur.] Pith. *Benevolentiam captabimus.* GRAEV. *Benevolentiam captabimus* Voss. II. Leid. III. OUD.

In invidiam, in odium, in contemtionem] Erfurt. *In invidiam, in odium, et contemtionem.* GRAEV. Tertium in a MSS. abest, si excipias Voss. II. et Leid. IV. OUD.

Si quod eorum] Duisb. et nonnullae edd. *Si quid eorum.* GRAEV. *Quid* Leid. IV. Ed. 1476. OUD.

Perfidiose, crudeliter] Erf. *perfidiose, perniciose, crudeliter.* GRAEV.

Si vim, si potentiam, factionem] Duisb. *Si vim, potentias, si factionem.* GRAEV. In rei exemplum afferunt exordium orat. pro P. Quinctio. L.

Hospitium, sodalitatem, etc.] Arbitratur Gulielmius corrigendum *hospitia, sodalitates*, neque enim odiosura, habere hospitium, aut sodalem; multitudo in invidia fuit. GRUT. Recepti Sch. L.

Quam veritate eos confidere] Sic Pal. sec. quart. sextus, item Bruil. dictumque vetuste ac venuste videbatur Gulielmio. GRUT. Plerique MSS. et edd. *Quam veritati confidere.* Duisburg. *Quam veritate confidere.* Sed Pith. Cauch. meus cum editis *veritati.* In Erfurtano haec omnia et his adiumentis, usque ad *adversariorum proferemus* non habentur. GRAEV. *Veritate eos sola* editio Mediol. In ceteris *veritati.*

Luxuriam eorum] Sic in nullo vetere inveni, sed simpliciter *luxuriam adversariorum*, ut est in olim editis. GRONOV. et ita MS. Traiect. BURM. *Si luxuriam eorum proferemus.*] Sic quidam MSS., in meo et edd. praecis est: *Si luxuriam adversariorum proferemus*, quod in suis quoque Gronovius legit. GRAEV. Etiam Lambinus dederat *eorum.* L. MSS. O. et Edd. pp. *adversariorum*, quod nulla de causa mutarunt recentiores Edd. cum Lambino. In seqq. pro *colligetur* MSS. duo et Edd. pp. *colligitur.* Voss. II. *captatur.* Leid. I. *ducitur.* OUD. *Captatur* Cod. Aug. apud Sch. L.

Fortiter, sapienter] In rei exemplum affertur Darii apud Curtium V, 6. oratio, et Ciceronis exordium in orat. post red. in

iis existimatio, quae iudicii expectatio sit, aperiemus. A rebus ipsis benivolum efficiemus auditorem, si nostram causam laudando extollemus, adversariorum per contentionem deprimemus.

CAP. VI. Deinceps de insinuatione aperiendum est. Tria sunt tempora, quibus principio uti non possumus: quae diligenter sunt consideranda: aut cum turpem causam habemus, hoc est, cum ipsa res animum auditoris a nobis alienat; aut cum animus auditoris persuasus videtur esse ab iis, qui ante contra dixerunt; aut cum defessus est eos audiendo, qui ante dixerunt. Si causa turpitudinem habebit, exordiri poterimus his rationibus: rem, non hominem; aut hominem, non rem spectari

Sen. *Existimatio — expectatio.* Cf. Apuleii in Apologia principium. L.

Laudando extollemus.] Equidem verba extollere et deprimere aliquoties opposita occurrunt apud Ciceronem, etiam apud Livium, ut patet ex citatis ab Patre ad lib. XXX. 36. Hic tamen in MSS. mihi occurrit *laudando tollemus.* Gronov. Quidam MSS. *Laudando tollemus.* GRAEV. Voss. I. cum Leid. I. a pr. m. et Leid. II. tollemus. OUD. Ita etiam Cod. Altorf. apud Sch. Exemplum rei laudatur quarti huius libri totum exordium. L.

Per contentionem deprimemus.] Edd. Vett. *Per contentionem deprimemus.* GRAEV.

CAP. VI. Deinceps de insinuatione aperiendum est.] Pal. quartus nihil habet loco illius *aperiendum est*, et profecto, poterat abesse. GRUT. MSS. sex et Ed. 1476 *aperiendum est.* Voss. III. *aperiemus.* Ed. Med. *dicemus.* OUD.

Quibus principio uti] Erfurt. et meus: *in quibus principio uti.* His verbis adscripsit Pithoeus: *Hinc orditur V. C. Claud. Puteani vetustiss. exemplar de insinuatione et tribus temporibus principii.* GRAEV. Unus Leonicensis liber vetustissimae editionis converso ordine verborum ita habet: *quae — consideranda; in quibus — possumus.* Gryphii tres MSS. vetustissimi a vulgatis non dissentiant. BRUT. *Tempora, quibus.* Leid. II. *genera vel tempora, quibus.* Voss. I. Ed. 1476. *in quibus.* Bene. OUD.

Persuasus videtur esse] Putean. et Erfurt. *Persuasus esse videtur.* GRAEV.

Aut cum defessus est eos audiendo, qui ante dixerunt.] Haec in Erfurt. non leguntur. GRAEV. Paulo ante Schuetzius in verbis: *qui ante contra dixerunt* sustulit *v. ante*; recte. L.

Non rem spectare oportere;] Indicat Gulielmius restare in Bruil. *expectare*; quod et mihi repertum in Pal. pr. sec. quarto, sexto, et sic saepe expressum in bonis auctoribus, de quibus integro capite in libellis Suspicionum. GRUTER. In Pithoeano non leguntur haec verba: *Aut hominem non rem.* Addit Pithoeus, et glossa est manu recenti reposita. Mox una voce auctor Erfurtensis: *Et esse indigna, aut nefaria proferemus.* A Duisburg. abest aut. GRAEV. Quatuor illa verba: *aut hominem non rem* desunt etiam in duobus Gryph. MSS. teste Bruto. Legebantur in uno, qui recentior illis, praeter particulam *aut*, quae aberat. L. De-

oportere: non placere nobis ipsis, quae facta dicantur 15 ab adversariis, et esse indigna, aut nefaria. Deinde cum diu rem auxerimus, nihil simile a nobis factum ostendimus; aut aliquorum iudicium de simili causa, aut de eadem re, aut de minore, aut de maiore proferemus. Deinde ad nostram causam pedetentim accedemus, et similitudinem conferemus. Item si negabimus, nos de adversariis, aut de aliqua re dicturos, et tamen occulte dicemus interiectione verborum. Si persuasus auditor

sunt in Voss. III. Voce aut carent quatuor MSS. In Leid. III. legas *hominem, non rem, aut rem, non hominem*. Et sic dant Edd. pp. nisi quod ed. 1476. aut non habet. OUD. Gentina videbantur Schuetzio, quia Cic. de Inv. I, 17. in eadem causa dicit: *aut pro re hominem, aut pro homine rem interponere*. L.

Cum diu rem auxerimus] Al. *cum rem diu auxerimus*. Haec verba: *cum diu rem* etc. usque *aut de maiore proferemus*, non habentur in Erfurtensi. GRAEV. In seqq. *factum a nobis* in cod. Aug. teste Sch. L.

Aut de eadem re, aut de minore] Sic reposui ex Duisburgensi, cum re desideretur in aliis, ut paullo post: *aut de aliqua re dicturos*. Mox Put. *aut de minore aut maiore*. Pith. *de minore aut maiore*. Addit Pithoeus de esse glossam. Abest etiam a Duisburg. GRAEV. De simili causa, aut de eadem, aut de minore. Sic MSS. O. mei et Edd. pp., nisi quod in Leid. chart. sit et de eadem re. Mihi istud re non placet. Simili de causa in eodem et in Leid. III. OUD. Nec Sch. v. re opus esse iudicat, citatque Ciceronem de Inv. I, 17. L.

Ad nostram causam pedetentim] Putean. aut *nostram causam pedetemptim*. Duisb. ad nostram pedetentim. GRAEV. Voc. *causam* deest in Leid. IV. OUD. In seqq. *Si denegabimus*. Voss. I. Si sustulit Sch. propterea, quod antecedentium membrorum constructioni non conveniat. L.

Aut de aliqua re dicturos] Hactenus impressi interiectum habebant: *re eorum dicturos*; perperam, sane contra MSS. nostros, et vero de persona, aut de re dicimus. GRUT. *Eorum* abest cum ab aliis MSS. tum Putean. Duisb. Erfurt. in quo aut aliqua re dicturos. GRAEV. De aliqua re eorum. Sic editio Omniboni contra MSS. O. OUD. *Eorum* etiam abest a Cod. Aug. Ernestius delevit ne monito quidem lectore. Sed abesse non debet, quod vel e simili loco Cic. de Inv. I, 17. intelligitur: *et negante quicquam de adversariis esse dicturum neque hoc neque illud*. Haec Schuetzium. Recte hic, etsi locus e Ciceronis libro petitus nihil demonstrat. In editione Omn. opp. Cic. delevit v. *eorum*, sententia retractata, male, tametsi Brutus quoque, neque in tribus Gryph. MSS. neque in Ald. et Vict. legi, testatum reliquerit. L.

Si persuasus auditor fuerit, id est, si oratio adversariorum auditoribus fidem fecerit:] Quis conoquat hanc explicandi rationem, ut quum in glossa sit singulare, in expositione ponatur plurali numero? Certe non sic facit alibi. Etiam MSS. hic fraudem agnoscunt, in quorum nno non apparet vox *auditoribus*. In duobus hic ordo est: *fidem fecerit auditoribus*, et eorum tamen unus auctoribus. Mox iidem duo putarint, quomodo etiam non-

fuerit, id est, si oratio adversariorum auditoribus fidem fecerit (neque enim non facile scire poterimus, quoniam non sumus nescii, quibus rebus fides fieri soleat): ergo
 16 si fidem factam putabimus, his rebus nos insinuabimus ad causam: de eo, quod adversarii firmissimum sibi adiumentum putaverunt, primum nos dicturos pollicebimur: aut ab adversarii dicto exordiemur, et ab eo maxime, quod ille nuperrime dixerit: aut dubitatione utemur, quid potissimum dicamus, aut cui loco primum respondeamus

nulli editi antiquiores, alii vero *putaverint*; quod non video cur sit mutatum. GRONOV. In Puteani et Erfurt. codicibus legitur: *si persuasus auditor, si oratio adversariorum auditoribus fidem fecerit*. Quam lectionem probat Pithoeus, addens *fuerit, id est*, est glossa. Non tamen recedendum puto a vulgatis, aut omnia ista delenda: *id est, si oratio adversariorum auditoribus fidem fecerit*, ut sit interpretatio horum verborum: *si persuasus auditor fuerit*. GRAEV. Verba *id est* in duobus Gryph. vetustioribus non habentur. Non incommode autem videntur posse desiderari. BRUT. Sch. ista omnia: *si persuasus auditor fuerit, id est* tanquam ab interpolatore profecta delevit. Provocat ad Cic. de Inv. 1, 17; ubi quam antea dixisset Cicero: *aut ab iis, qui ante dixerunt quiddam, auditori persuasum videtur*; id deinde sic variat: *si oratio adversariorum fidem videbitur auditoribus fecisse*. L. Ceterum adiumentum putarint exhibent Voss. 1. III. Leid. 1. II. Vulgo *putaverunt*. In Voss. II. non legas *adiumentum*, nec male. OUD. *Adiumentum* etiam Sch. delevit. L.

Auditoribus fidem fecerit] Erfurt. et Put. *fecerit auditoribus fidem*. GRAEV.

Ergo si fidem factam] Propter aliquot verba interposita, iterat ea, quae ante dicta sunt, sed aliis verbis: quod est scriptoribus perquam usitatum. *Si persuasus* (inquit) *auditor fuerit, id est* etc. deinde sequitur interpositio, qua absoluta, subiicitur eiusdem rei iteratio aliis verbis: *ergo si fidem*, etc. LAMBIN. De vv. *ergo* et *igitur*, parenthesis excipientibus cf. Math. Miscell. philol. 1, vol. 2, p. 299. Adde Goerenz. ad Cic. Acad. II, 50. 233. Sed res est nota. L.

His rebus nos] Al. *His nos rebus*. GRAEV.

De eo, quod adversarii] Quidam libri veteres non habent particulam *si* ante *de eo, quod*: quos secuti sumus. Vulgata tamen lectio ferri potest. LAMB. Sic Erfurt. Put. et alii MSS. Vulgati: *si de eo, quod adversarii*. GRAEV. Lambini emendationem tuentur duo Gryph. B. C. BRUT.

Aut ab adversarii dicto exordiemur, et ab eo maxime] Erfurt. *ab adversarii dicto exordiemur, ut ab eo maxime*. Duisb. *aut ab adversariis dicto exordiemur*. GRAEV. *Aut* deest etiam in iisdem duobus Gryph. BRUT.

Aut dubitatione utemur] Erfurt. *dubitatione utemur*. GRAEV. Deest pariter *aut* in duobus iisdem Gryph. BRUT.

Aut cui loco primum] Erf. *aut quo loco primum*. GRAEV. Quo loco etiam duo Gryph. B. et C. BRUT.

Respondeamus cum admiratione] Erf. *Respondeamus cum af-*

cum admiratione. Si defessi erunt audiendo, ab aliqua re, quae risum movere possit, exordiemur, ab apologo, a fabula verisimili, imitatione, depravatione, inversione, ambiguo, suspicione, irrisione, stultitia, exsuperatione, 17

firmatione. GRAEV. Cum admiratione. Addunt Voss. I. vel confirmatione, Leid. II. vel affirmatione. OUD.

Ab aliqua re, quae risum movere possit, exordiemur] In optimo Erfurtensi non est *exordiemur*, et potest abesse sine nullo detrimento, et ἀπό τοῦτοῦ repeti. Sic paullo post pro a *fabula verosimili*, Erfurt. *Fabula verosimili sine a.* Quod hic non magis desideres, ac [atque] in sequentibus vocibus. GRAEV. Dele verbum ἀπό τοῦτοῦ repetendum, nec in ullo MSpto comparens. OUD. Sch. verbum commode abesse non posse ratus, ex Cic. de Inv. I, 17. extr. scripsit *incipiemus*, pro *exordiemur*. Quod improbandum. L. Vocula a ante v. *fabula* deest etiam in Leid. II. OUD.

Imitatione] Brutus dedit *immutatione* e Gryph. B. et C. Non hos admittendum censuit Sch., quia in seqq. dicit de ridiculo e litterarum mutatione. L. Vel *imitatione* Voss. I. Leid. II. aliique. *Imitatione sententiae* Voss. II. OUD. Tum *imitatione depravata* Sch. de conjectura, qua non opus. Ceterum *depravatio* est vocis vultusque deformatio, *imitatio* autem orationis, vocis atque oris alterius repraesentatio. L.

Inversione, ambiguo, suspicione] Al. *Inversione, abiectioe, ambiguo, suspicione.* Erfurt. *inversione, suspicione.* GRAEV. *Verborum inversione.* Voss. II. *Ab ambiguo* MSS. quatuor. OUD. Pro *ambiguo* in Gryph. B. *abicta*, in C. *abiecta*; ut verisimile sit, corruptam vocem et depravatam ex vera *abiecta*, quae non male adiuungi verbo *suspicione* potest; si quam enim in suspensionem adversariorum oratione sint iudices vocati, ut principium ab ea abiecta et refutata instituat. BRUT. Sed in eo nulla est causa ridiculi. SCH. *Abiectioe* inserunt ante v. *suspicione* MSS. tres. In Voss. I. Leid. II. a *suspicione.* OUD. *Inversio* est, iudice Toxita, sententiae in contrariam partem inclinatio. Eius exemplum laudatur ex lib. II. de Orat. 65. ubi conferenda, quae de L. Helvio Lamia et Crasso narrantur. *Ambiguum* est secundum Toxitam, cum nescitur, in quam partem accipi debeat. *Suspicio*, ut si dicas: *quot hic doli lateant, vos nescitis.* L.

Stultitia, exsuperatione] Erfurt. et Cauch. *Stultitia, separatione.* GRAEV.

Stultitia] Cum adversarios videri stultos, quod minus prudenter quae dixerint excogitarint, videri nolumus. CAPIDOR. *Irrisione stultitiae* recte scripsit Sch. ex Cic. de Orat. II, 69. ubi inter genera ridiculorum memoratur *stultitiae reprehensio.* L.

Exsuperatione] G. Trapezuntius Rhetor. Lib. I. ait: Ab exsuperatione fit exordium, cum accusantes dicimus maioris criminis accusare potuisse; ut si quem furti accuses, eum etiam sacrilegii accusare potuisse. Defensor exsuperatione utetur, si dicere poterit, se non solum nullam huius rei criminationem timuisse, sed laudem etiam sperasse hoc pacto: Quidam traiecit exercitu naves comburi iussit, vicit, rediit, causam dicit quod naves combussisset. Cuius simile est pro L. Flacco Ciceronis exordium. Inferius in lib. IV, 55. clarius exponit: *Significatio est,* etc. GRAEV.

18 collatione, abiectioe, adiectione, literarum mutatione; praeterea exspectatione, similitudine, novitate, historia, versu: aut ab alicuius interpellatione, aut arrisione; et

Collatione, abiectioe, adiectione literarum] Secutus sum editionem Roberti Stephani, confirmatam ab interprete Palatini primi, nisi quod idem quoque explicet praeterea vulgatum illum *collatione*: adeo ut forsau et hoc reponi hic possit. Lambinus haec etiam habet, sed interponit ter voculam *aut*, quae in nullo MS. Posset etiam legi *collectione* cum Bruil. ac Fabr. GRUT. In Gryph. B. C. *collectione, litterarum mutatione*, a quibus Gryph. A. non dissentiens vocem *collatione*, quae in vulgatis mansit, retinet. In Leonic., qui *collatione* habet, *abiectioe, mutatione litterarum* legitur. BRUT.

Collatione, etc.] Collatio est cum conferimus nostra cum adversariis. De collatione vide Vossium lib. V. Institut. Orator. cap. 10. sect. 1. Varie hic locus legitur tam in editionibus, quam in MSS. In Mediol. legitur: *Collatione, abiectioe, mutatione litterarum*. Ascensii, Cratandri, Hervag. et multae aliae lectionem, quam Gruterus secutus est, exprimunt. Sed Victorii, *collocatione, litterarum mutatione*. Lamb. ed. *Collatione adiectione aut abiectioe litterarum, aut commutatione*. Erfurt. *Collectione, litterarum mutatione*. Pithoei, *Collocatione, litterarum mutatione*. Meus codex: *Collectione, abiectioe, litterarum mutatione*. Duisb.: *Collatione aut litterarum mutatione*. Hanc veram duco huius loci scripturam esse, illa vero *abiectioe, adiectione* esse glossam magistri, qui interpretatus sit *mutatione litterarum* per illa *abiectioe, adiectione*. In nullo saue codice, quos evolvi, *adiectione* legitur. In aliis tam edd. quam MSS. *adiectione* alio loco ponitur; ut in Argentoratensi: *inversione, abiectioe, ambiguo, suspicione* etc. In Putean. *inversione, abiectioe, ambiguo, adiectione, suspicione*. In Erfurt. plane non legitur. Sic enim totus locus ibi se habet: *Inversione, suspicione, irrisione, stultitia, separatione, collectione, litterarum mutatione*. Ista litterarum mutatio aliter dicitur *παρονομασία*, de qua vide Vossii Institut. Orator. lib. V. c. 5. sect. 1. Eo etiam pertinet *παρήχησις*, de qua idem eodem capite sect. 3. GRAEV. Vocabula *abiectioe, adiectione* glossatori tribuit etiam Sch. *Collatione* verum esse, ostendit idem e Cic. de Orat. II, 66. ubi de ea agitur in locis ridiculi. L.

Exspectatione] Cum fingimus auditorem exspectare rem magnam, quam dicturi sumus. LONGOL. *Similitudine turpi, novitate* scriptum exstat in Gryph. B. et C. BRUT. In proxime antec. pro vv. *praeterea exspectatione* rescripsit Sch. dicto *praeter exspectationem*, quemadmodum legendum patere dicit coll. de Orat. II, 69. 70. In sola enim exspectatione non contineri causam ridiculi. Nec credibile esse, omissum h. l. esse notissimum ridiculi genus τὸ παρὰ προσδοκίαν. L.

Aut ab alicuius interpellatione, aut arrisione etc.] Ita exemplaria vostra omnia. Lambinus *irrisione* maluit, oblitus turpiter, id verbum paullo ante positum hac ipsa in re. GRUT. Hic quoque satis magna varietas. Nonnullae edd. *ab alicuius interpretatione, aut arrisione*. In Erfurtensi totus locus sic legitur: *historia, versu, aliter ac parati fuerimus, nos esse dicturos ab alicuius interpellatione aut arrisione, nos non eodem modo, ut ceteri solent, verba fa-*

si promiserimus, aliter, ac parati fuerimus, nos esse dicturos; nos non eodem modo, ut ceteri soleant, verba facturos; quid alii soleant, quid nos facturi simus, breviter exponemus.

CAP. VII. Inter insinuationem, et principium hoc interest. Principium huiusmodi debet esse, ut statim, apertis his rationibus, quibus praescripsimus, aut benivolum, aut attentum, aut docilem faciamus auditorem; at insinuatio eiusmodi debet esse, ut occulte per dissimulationem eadem illa omnia conficiamus, ut ad eandem commoditatem in dicendi opere pervenire possimus. 19

cturos. Non male, nam in sequentibus non additur: *nos non eodem modo etc.* et *quid alii soleant etc.* non additur: *aut ac si promiserimus.* In Duisb. haec tantum discrepant a vulgatis: *irrisione* ibi scribitur pro *arrisione*, *si promiserimus* deleta copula *et*, quae in edd. extat. *ut ceteri solent*, aequae ac Erfurt. et, *quod alii soleant* pro *quid alii soleant*. Interpellatio est, cum alterius sermone interruptur oratio, aut fingitur interrumpi. GRAEV.

Ab arrisione] Affabili allocutione ad aliquem cum iucundo risu, unde recreari potest animus defessus. LONGOL. *Arrisione* haud aptum videbatur Sch. quapropter ex Cic. de Inv. I, 17. legendum esse conficeret *acclamatione. L.* In seqq. pro xv. *ut ceteri soleant* Cod. Aug. apud Sch. *ut soleant ceteri.*

CAP. VII. *Quod principium huiusmodi esse debet*] *Quod expunxi auctoritate* Putean. Erfurt. Duisb. cod. *Meus codex: quia principium huiusmodi esse debet.* Erfurt. etiam pro *huiusmodi* scribit *eiusmodi.* GRAEV. Tres Gryph. MSS. *quod* non habent; quae eadem lectio in nonnullis impressis habetur. Leon. Vict. Ald. Lamb. *quod* retinent. BRUT. *Principium huiusmodi.* Sic. MSS. quos vidi, sex, cum Ed. Mediol. Vulgo male addebant *quod vel quia.* Sed etiam *eiusmodi* est in sex meorum et Ed. Omniboni. OUD.

Apertis rationibus, quibus praescripsimus] Est ab antiquitus *cusis* et Pall. nostris aliorumque. *Vulgata, quas praescripsimus.* Genus dicendi e Graecia est, inquit Gulielmius, qui item monuit abesse Fabr. *apertis*, ac probat. GRUT. Approbant Erfurt. Putean. nisi quod meus, et Duisb. addunt *his, apertis his rationibus, quibus praescripsimus*, quod recepi. Al. *Apertis rationibus, quibus praescripsimus.* Erfurt. *Apertis rationibus, quibus perscripsimus.* Edd. *Apertis rationibus, quas praescripsimus.* GRAEV. In nullo meorum est *his*, quod addidit Graevius. Sed *quibus* praebent MSS. et Edd. Oun. *Aequae perscripsimus* in tribus Gryph. legitur. BRUT. Pro *apertis his* Sch. dedit: *et aperte his*, ductus loco simili apud Cic. de Inv. I, 15. ubi principium sic definitur: *Est oratio perspicuae et protinus perficiens auditorem benevolam. L.* In seqq. pro: *insinuatio eiusmodi* Voss. I. II. Ed. Med. in. *huiusmodi.* OUD.

Illam omnia conficiamus] Erfurt. *omnia illa conficiamus.* GRAEV. *Ut ad eandem commoditatem*] Erfurt. *ut per eandem commoditatem.* GRAEV.

In dicendo pervenire] Sic restitui coniectura ductus. Nam perspicuae germana, et recta scriptura fuerat a scriptoribus librariis depravata, cum ex *dicendo per, dicendo opere* fecissent. LAMB. Sic

Verum hae tres utilitates tametsi in tota oratione sunt comparandae, hoc est, ut auditores sese perpetuo nobis attentos, dociles, benivolos praebeant; tamen id per exordium causae maxime comparandum est. Nunc, ne quando vitioso exordio utamur, quae vitia vitanda sunt, docebo. In exordienda causa servandum est, ut lenis sit sermo, et usitata verborum consuetudo, ut non apparata oratio esse videatur. Vitiosum exordium est, quod in plures causas potest accommodari, quod vulgare dicitur. Item vitiosum est, quo nihilo minus adversarius potest uti, quod commune appellatur. Item illud, quo leviter commutato

Lambinus ex coniectura. In aliis Edd. et MSS. Putean. Erfurt. meo, et in omnibus, quos ego consului, codd. est: *in dicendi opere pervenire*. All. *in dicendi opere venire*. At *In dicendo pervenire* est mera Lambini coniectura, quam ego recipere non sum ausus, quamvis eam receperit praeter Lambinum Manutius et Gruterus. GRAEV. *In dicendi opere pervenire*. Ita solus ex meis dat Voss. II. Ceteri cum edd. pp. *in dicendi opere venire*. Omnia ista: *ut ad eandem—possimus*, ut ineptum magistri alicuius interpretamentum eiecit Sch. L.

Verum hae tres utilitates] Erfurt. *Verum hae res utilitates*. Mihi persuasum est *utilitates* esse interpretationem magistri, quae in contextum irrepsit, quam si deleveris, et legeris ex Erfurtenesi: *Verum hae res, etsi in tota oratione sint comparandae*, omnia erunt planiora et lenius fluent. GRAEV. Vulgatam tamen ab auctoris consuetudine non abhorreere iudicat Sch. L. *Vitanda sunt*. Voss. II. Leid. IV. cum Ed. Mediol. *vitanda sint*. Eodem modo in superioribus *sint comparandae* MSS. quatuor. OUD. Pro vv. *vitioso exordio* Gryph. A. *vitio in exordio*. BRUT.

In exordienda causa] Erf. *Exordienda causa sine in*. GRAEV. Quae ante haec verba leguntur: *Nunc, ne — docebo*, Sch. post vv. *esse videatur* inserenda curavit, quum nexu docente, tum collato Ciceronis loco de Inv. I, 18. L.

Ut non apparata oratio esse videatur.] Putean. *ut non apparata oratio videatur*. Erfurt. *ut non apparata oratio videatur esse*. GRAEV. In supp. *ut usitata verborum consuetudo* in MSS. quatuor et Ed. Omniboni. Bene. Ed. Mediol. *et ut us*. OUD. *Videatur esse* etiam Ald.

Quo nihilominus] Erf. *quod nihilominus*. GRAEV. Etiam Leid. II. *quod nihilominus*. OUD.

Quod commune appellatur.] Pith. *quod commune appellari potest*. GRAEV.

Quo leviter commutato adversarius poterit uti ex contrario] Pith. *quo adversarius ex contrario leviter commutato potest uti*. Erfurt. *quod adversarius ex contrario poterit uti*. Meus MS. cum nonnullis edd. *quo adversarius ex contrario potest uti*. MSS. quidam: *quo leviter commutato adversarius poterit uti ex contrario, quod commutabile dicitur*. GRAEV. Duae voces *leviter commutato* absunt a Voss. et Leidd. O. et Ed. Omniboni, in quibus *quo advers. ex contrario poterit (vel potest) uti*. In Ed. Mediol. *q. adv. ex contrario leviter commutato potest uti*. OUD. Verba *leviter commutato* etiam Ernestio glossam sapere videbantur. Non assentitur Sch. Nam etiam

adversarius poterit uti ex contrario. Item vitiosum est, quod nimium apparatis verbis compositum est, aut nimis longum est, et quod non ex ipsa causa natum videtur, 20 (quod separatum vocatur; in quo etiam translatum includitur) ut proprie cohaereat cum narratione; et quod neque benivolum, neque docilem, neque attentum facit auditorem.

Cicero de Inv. I, 18. in vitiosis exordiis numerat id, quod ab adversario potest leviter mutatum ex contraria parte dici. L. In seqq. pro vv. apparatis verbis Voss. III. cum Ed. Mediol. Apparate. Leid. III. accurate et adparate. Dein est recte abest a Leid. IV. Oud. Apparate etiam Erfurt. quod non displicet. GRAEV. Idem praetulit Sch. suasore etiam Ernestio. L.

[Aut nimis longum] Dicant causam, qui sic mutarunt. Nos in omnibus legimus, aut nimium longum, quod mihi non ingratus accidit, quam nimium quantum: aut ut in I. Verrin. nimium diligentem. Magna autem huius loci in MSS. mutatio, et licet in ipso contextu non habeant omnes, tamen in margine agnoscunt hic argui exordia, vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, contra praecepta. Itaque quum probabiliter aliae appellationes huc invectae sint, certe non minus probabiliter augebitur: ex contrario poterit uti, quod commutabile dicitur, et in fine: auditorem, quod contra praecepta et inefficax appellatur. Utique idem tenor per omnia servandus fuit, nec apparet haec esse scolorum. GRONOV. Erfurt. Putean. Duisb. mens nimium longum prae se ferunt; quod in suis quoque Gronovius invenit, probavitque, quia dicitur, ut nimium quantum: sed Duisburg. recte quoque prius est non agnoscit. GRAEV. Aut nimium longum Codex Traiect. BURM. MSS. sex et Edol. pp. aut nimium l. In ed. Med. aut quod nimium longum. OUD. In seqq. pro natum videtur MSS. quinqué natum videatur. OUD. Male Ernesti legi volebat videatur. SCH. Quod separatum — includitur. Desunt haec in MSS. O. et Ed. Med. OUD. Cum haec verba in meis MSS. non exstant, absint autem aeque in Aldi et Victorii editione; equidem in eam suspicionem venio, ut ea tanquam redundantia inducenda censeam. Sapiunt certe nescio quo pacto seduli hominis explicationem, ne sententia satis intelligeretur, verentis. BRUT. Eiecit Schuetzius. L.

[Ut non proprie cohaereat] Quis non videt, negationem hic desiderari in libris vulgatis, in quibus legitur: ut proprie cohaereat etc. Separatum enim est id, quod non cohaeret. LAMBIN. Revocavi veterem scripturam a Lambino foede eieciam, immissa voce negativa non, quae in nullis visa mihi membranis, scriptorisque sententiae prorsus est contraria, admissis quidem distinctionibus notis, quas ipsa propugnat ratio. GRUT. Voss. III. coh. narrationi. Ed. Med. conveniat. OUD. Vulgatam contra Lambini emendationem, defendit etiam Sch., quod ex ea idem sensus oriatur, et negatio iam insit in antec.: quod non ex ipsa causa natum videtur. Iubet idem conferri Cic. de Inv. I, 18., ubi sic.: Separatum est, quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum annexum orationi. L.

[Attentum facit auditorem.] Quidam MSS. teste Gronovio:

CAP. VIII. De exordio satis dictum est: deinceps ad narrationem transeamus. Narrationum tria sunt genera. Unum, quo exponimus rem gestam, et unumquodque trahimus ad utilitatem nostram, vincendi causa; 21 quod pertinet ad eas causas, de quibus iudicium futurum est. Alterum genus narrationis est, quod intercurrit nonnumquam fidei, criminationis, aut transitionis, aut alicuius apparationis, vel laudationis causa. Tertium genus

attentum facit auditorem, quod contra praecepta et inefficax appellatur. GRAEV.

CAP. VIII. De exordio satis dictum est: deinceps] Erfurt. De exordio satis dictum: deinceps. Duisb. de exordio satis erit dictum: deinceps. GRAEV. MSS. sex et Ed. Med. satis erit dictum. OUD.

Narrationum tria sunt genera.] Duisb. Narrationum vero tria sunt genera. Erfurt. meus, et edd. nonnullae: narrationum genera tria sunt. GRAEV.

Unum, quo exponimus rem gestam] Erf. Unum est cum exponimus rem gestam. IDEM. Voss. et Leid. III. cum ed. Omniboni: Unum est, cum exp. Leid. I. Ed. Mediol.: Unum cum exp. In Al. unum est, quo. OUD. In seqq. pro vv. quod pertinet ad eas causas Gryph. A. quod maxime pertinet. In ceteris Gryph. maxime abest. BRUT. Scripsit Sch. quod genus pertinet, v. genus e MS. Cort. probante Ernestio interponens. L.

Trahimus ad utilitatem nostram, vincendi causa;] Saepe non narramus ita, ut gesta res est, et non malitiae, sed victoriae causa. Ut pro Milone Cicero fecit non solum in descriptione itineris, sed etiam in verbis a Milone de Clodii morte dictis, quae a Clodio dicta esse ait. Talis etiam magna ex parte est Sinonis apud Maronem narratio. TOXITA.

Alterum genus narrationis est] Erfurt. Alterum genus est narrationis. GRAEV. Vocabulum narrationis auctore Ernestio, quippe superfluum, eiecit Sch. L.

Quod intercurrit nonnumquam fidei, criminationis, aut transitionis] Sic reposui ex Puteani codice, deletis voculis aut, quae in vulgatis habentur: quod intercurrit nonnumquam aut fidei aut criminationis. Primum aut nec Erfurtensis agnoscit, in quo legitur: Quod intercurrit nonnumquam fidei, aut criminationis. Narrationis autem hoc genus Trapezuntio vocatur digressorium. GRAEV. Voss. I. Leid. I. Mediol. fidei aut crim. In reliquis et Edd. ante Graev. aut fidei aut crim. OUD. Aut post v. fidei merito a Graevio et Ern. abiectum iudicat Sch. (Falso Sch. in hac causa Gronovium laudat). L.

Fidei] Ad fidem faciendam, quale in Verrem illud [II, 2, 42]: Nonne ita, ut omnibus nobis tacentibus etc. Plures tales narrationes in iisdem Verrinis habes. CAPIDUR.

Apparationis vel laudationis causa.] Erfurt. Apparationis causa. GRAEV. Verba vel laudationis in Gryph. B. et C. non habentur. BRUT. Appationis vel laudationis. In Voss. I. superscriptum vel amplificationis. Desunt vel laud. a Leid. III. causa aut laudationis Ed. Mediol. Aut pro vel in duobus aliis. OUD.

Laudationis] Ut in Verrina IV. [i. e. II, 2, 35.]: Etenim ut simul Pub. Africani humanitatem cognoscatis, et quae seqq. TOXITA.

est id, quod a causa civili remotum est; in quo tamen exerceri convenit, quo commodius illas superiores narrationes in causis tractare possimus. Eius narrationis duo sunt genera: unum, quod in negotiis, alterum, quod in personis positum est. Id quod in negotiorum expositione positum est, tres habet partes, fabulam, historiam, argumentum. Fabula est, quae neque veras, neque verisimiles continet res, ut haec, quae tragoedis traditae sunt. Historia est res gesta, sed ab aetatis nostrae memoria 22 remota. Argumentum est ficta res, quae tamen fieri potuit, velut argumenta comoediarum. Illud genus narrationis, quod in personis positum est, debet habere sermonis festivitatem, animorum dissimilitudinem, gravitatem, levitatem, spem, metum, suspicionem, desiderium,

Ut haec, quae tragoediis traditae sunt] Sic sane et plures MSS., nisi quod in pleisque opinor, *tragoedis*, quod ipse video in duobus. Sed in tertio erat: *ut haec sunt quae tragoedis*, quae superscribendo aucta sunt usque in *tragoediis sunt traditae*. Plane persuadear esse hic aliquid inconcinnum; imo fere illud *traditae* ortum ex superscripto, *tragicae*, quae erat expositio τῶν [vv.] *suetae tragoediis*: forsitan enim ex lectione antiqua MS. quam posui, patebit auctorem scripsisse *ut haec suetae tragoedis*. GRONOV. Vulgg. *Ut haec, quae tragoediis traditae sunt*. AL. edd. *Ut haec quae in tragoediis traditae sunt*. Erf. et Putean. *Ut haec sunt, quae tragoediis traditae sunt*. In meo MS. est: *Ut haec, quae a tragoedis traditae sunt*. Recepti *tragoedis* ex hoc et aliis MSS. Dicitur ut illud Taciti l. Annal. cap. 1. *Clarisscriptoribus memorata sunt*. GRAEV. MS. Traiect. etiam legit: *quae a tragoedis traditae sunt*. BURM. *Ut eae, quae cet. Ald. L. Voss. l. cum duobus Leidd. et Ed. Med. ut haec sunt*. Dein a *tragoedis* Voss. II. In *tragoediis* Leidd. duo. *Tragoediis* Ed. Med. *A tragoediis* Ed. Omnib. *Traditae* deest in Leid. IV. OUD. Improbat Sch. scripturam a *tragoediis* et a *tragoedis*. Recte. Scriptum erat *tragoedis* pro *tragoediis*; unde factum, ut a praep. adderetur. L.

Argumentum est ficta res] Sic accipitur apud Suet. Calig. 57. *Parabatur et in nocte spectaculum, quo argumenta inferorum per Aegyptios et Aethiopes explicantur*. Et in Ner. 12. *Inter pyrrhicharum argumenta taurus Pasiphaen ligneo iuvencae simulacro abditam iniit*. GRAEV.

Velut argumenta comoediarum.] Erfurt. *Velut argumenta traegodiarum*. IDEM.

Illud genus narrationis] Putean. *Aliud genus narrationis*. IDEM.

Gravitatem, levitatem] Haec non videtur inter hos animorum impetus habere locum, et quum senilem hic ac iuvenilem habitum innuat, malo cum alio MS. *levitatem*, quod non dubito in pluribus exstare libris. Nam, quod sequitur *errorem* (dicat enim Gruterus, ubi legerit *errores*) plane expuli, quum nuspiam firmetur. GRONOV. Vulgg. *Gravitatem, levitatem, spem*. Recte *levitatem*; et sic etiam Puteani codex. GRAEV. Ita et MS. Traiect. et nonnullae editiones. BURM. *Gravitatem, levitatem*. Sic etiam quatuor ex meis cum

dissimulationem, misericordiam, rerum varietates, fortunae commutationem, insperatum incommodum, subitam laetitiam, iucundum exitum rerum. Verum haec in exercendo transigentur. Illud, quod ad veritatem pertinet, quomodo tractari conveniat, aperiemus.

CAP. IX. Tres convenit res habere narrationem, ut brevis, ut dilucida, ut verisimilis sit: quae quoniam fieri oportere scimus, quemadmodum faciamus, cognoscendum est. Rem breviter narrare poterimus, si inde incipiemus narrare, unde necesse erit, et si non ab ultimo initio repetere volumus; et si summam, non particulatim narrabimus; et si non ad extremum, sed usque eo, quo opus erit, prosequemur; et si transitionibus nullis

Ed. Med. In aliis *lenitatem*. Male. OUD. *Levitatem* propter oppositionem probavit etiam Sch. L.

Dissimulationem, misericordiam] Interseerunt recentiores, *errores*. Sed non comparet in ullo Pall. aut editione veteri. GRUT. Vulgg. *Dissimulationem, errorem, misericordiam*. *Errorem* recte expunxit Gruterus, nec ea vox in Erfurt. Putean. Duisb. nec meo legitur codice. GRAEV. Nec in MS. Traiect. BURM. *Errorem* neque in MSS. legitur, neque in editionibus Ald. Vict. Leonic. Tantum Lambini editio habet. BRUT. Ab omnibus abest *errorem*. OUD.

Fortunae commutationem] Duisb. *Fortunae commutationes, ut Lambinus edidit*. GRAEV. Voss. II. Leid. IV. *commutationes*; contra *varietatem* est in Leid. I. et III. OUD.

Iucundum rerum exitum] Erf. et Duisb. *iocundum rerum exitum*. Sic semper optimi et antiquissimi codices. GRAEV.

Verum haec in exercendo transigentur.] Sic habent libri manuscripti. Haec autem referenda sunt ad id, quod supra dixit: Tertium genus esse narrationis a causa civili remotum, in quo tamen exerceri conveniat etc. LAMB. AL.: *Hoc in exercendo transigitur*. GRAEV.

CAP. IX. *Tres convenit res habere*] Erfurt. *Tres res convenit habere*. GRAEV. *Tres res convenit habere*. Sic MSS. sex cum Edd. pp. vel: *tres res habere convenit*. OUD. *Tres convenit res* Ald., quod Sch. retinuit. L.

Ut dilucida, ut verisimilis sit] Erfurt. *Ut brevis, ut lucida, ut verisimilis sit*. GRAEV. *Lucida* est etiam in Voss. II. OUD.

Quomodo faciamus, cognoscendum est.] Put. *Quemadmodum faciamus demonstrandum est*. GRAEV.

Si inde incipiemus narrare] Duisb. *Si inde ceperimus narrare*. IDEM. *Narrare* omisit Sch. iubente Cod. Goth. L.

Ab ultimo initio repetere] Habuerim vocabulum *initio* pro glossatoris emblemate. GRUTER. Male. Is ab ultimo initio repetit rem, cum incipit narrare de iis rebus, quae longe antecedunt hoc tempus, quo id contingit, de quo narrare coeperunt, et ad rem nihil pertinent; ut si quis de nobilitate Romana velit narrationem instituire, et incipiat narrare de adventu Aeneae in Italiam. GRAEV. Voc. *initio* retinuit Sch. Ernestium secutus, qui excitat locum Cic. de Inv. II, 5. L.

Quo opus erit, prosequemur] Erfurt. et Lamb. ed. *Quo opus*

utemur; et si non deerrabimus ab eo, quod coeperimus exponere; et si exitus rerum ita exponemus, ut ante quoque quae facta sunt, sciri possint, tametsi ea reticuerimus. Quod genus est, si dicam, me ex provincia redisse, profectum quoque in provinciam intelligatur. Et omnino non modo id, quod obest, sed etiam id, quod neque obest, neque adiuvat, satius est praeterire. Et ne bis aut saepius idem dicamus, cavendum est; etiam ne id, quod semel supra diximus, deinceps dicamus, hoc modo:

Athenis Megaram vesperi advenit Simo:

Ubi advenit Megaram, insidias fecit virgini:

Insidias postquam fecit, vim in loco attulit.

erit persequemur. GRAEV. *Persequemur*, quomodo emendat Lambinus, auctoritate MSS. innixus, legendum. BRUT. Leid. I. fuerit; ac *persequemur* verissime MSS. O. *Prosequamur* Ed. Mediol. OUD. *Persequemur* etiam Sch. recepit. L.

Si transitionibus nullis utemur] Putean. Si translationibus nullis utemur. GRAEV. In seqq. pro *coeperimus exponere* Leid. III. *excerpsimus exponere vel coeperimus dicere.* OUD.

Si exitus rerum non ita exponemus] Erfurt. Si exitus rerum ita ponemus. GRAEV. Ita ponemus duo Gryph. B. et C. quibus Leonie. suffragatur. Probo, quod cum Erfurtensi dant Voss. tres et Leid. I. II. ponemus. OUD. Tuetur etiam Sch. In seqq. v. quoque, quod abest a Cod. Aug. tanquam otiosum omisit idem. L.

Tametsi ea reticuerimus.] Sic rescripsimus ex Duisburgensi et Lambinianis. Vulgg. Tametsi nos reticuerimus. Dein in sequentibus verbis ex Puteani cod. adieci est, quod genus est, quod in vulgatis desideratur. GRAEV. *Ea reticuerimus.* E meis ita habet solus Leid. IV.; in ceteris: *nos reticuerimus*, nisi quod Voss. tres neutram vocem agnoscant. Leid. III. *tacuerimus.* In seqq. quod genus est etiam Voss. I. III. Edd. pp. Quod genus est hoc modo Leid. IV. () . Quod genus Sch. absolute positum indicat, pro ut vel quomodo. Itaque v. est cum Aldina omisit. L.

Me ex provincia redisse] Sic Erf. et Lambin. ed., sed vulgg. Me ex provincia rediisse. GRAEV.

Et omnino non modo id quod obest] Erfurt. Et homini non modo id quod obest. IDEM.

Ne id quod semel supra diximus, deinceps dicamus] Omittit Erfurtensis supra; merito. Duisburgensis commode quoque addit saepius deinceps dicamus. IDEM. Semel in tribus Gryph. MSS. non exstat. Excu-i habent, in his etiam Leonie. BRUT. Quod semel diximus. Ita legendum cum Erfurt. et Ed. Med. Vulgo semel supra vel supra semel. Rectius saepius deinceps dat etiam Leid. IV. OUD. Rescripsit Sch. de conjectura: *etiam ne quid, simul diximus, deinceps dicamus*, provocans ad Cic. de Inv. I, 20., ubi est: *et si non ab eo, in quo proxime desitum erit, deinceps incipietur.* Recte. Vulgata enim, quod ipsum vidit Sch., mera est tautologia. L.

Athenis Megaram vesp. advenit Simo etc.] Versus sunt iambei tres: quod animadversum indicavit Anratus primum Memmio, deinde mihi. Insidiatur autem legendum, non, ut in libris vulgg. insidias fecit. Praeterea pro in loco, malim legi, inlico, seu illico. LAMB.

Rem dilucide narrabimus, si, ut quidque primum gestum erit, ita primum exponemus et rerum ac temporum ordinem conservabimus, ut gestae res erunt, aut ut potuisse geri videbuntur. Hic erit considerandum, ne quid perturbate, ne quid contorte, ne quid ambigue, ne quid

Erfurt. *Athenis Mecarum.* Putean. *Athenis Mecharum.* GRAEV. *Insidias fecit virgini*] Lambinus: *insidiatur virgini*, contra Pall. et Gulielm. Neque versus labat; absorbetur enim prima syllaba a fine antecedentis. Sed et idem editor mutat illud *in loco* praeter auctoritatem membranarum: notatque *e vestigio, statim* etc. BRUT. Optime Gruterus tuetur membranarum scripturam. Contra Lambini editiones ex coniectura, *vim illico attulit.* *In loco* est commodo loco, seu suo aut opportuno tempore, ut saepissime apud Comicos. GRAEV. *Vim illi in loco attulit. Illi*, quod a ceteris abest, ex Gryph. A. addidimus. BRUT. MSS. O. et ed. Omniboni habent *Megarum*, etiam in seq. versu, nisi quod illic in Voss. I. sit *Megarim*, pro *Megaridem*, ut est apud Cic. V. in Verrem c. 25. De *Megara* singulari numero vide me ad Sueton. Tib. 4. *Vim in loco attulit.* Leid. tert. *intulit*, male. Vide me ad Lib. II, 42. de Inv. OUD. *In loco* interpretatur Sch. illo ipso loco, ubi insidiatus erat virgini. Male. *In loco* nihil aliud est, quam *illico*; hoc enim ex illo ortum. Significat autem, ut recte notat Gruterus, *statim, e vestigio*, respondetque plane nostro *auf der Stelle*. Ceterum in versu secundo Sch. de coniectura, qua non est opus, *venit pro advenit. L.*

Ut quidque primum erit] Erfurt. *Ut quicquid primum gestum erit.* GRAEV. Abest *primum* a Voss. I. Leid. III. *Id quod primum* Ed. Med. OUD.

Ne quid perturbate, ne quid contorte, ne quid ambigue, ne quid nove] Erfurt. *Ne quid perturbate, ne quid novi dicamus.* GRAEV. In duobus Gryph. B. C. *ne quid perturbate, ne quid nove dicamus, ne quam in aliam rem.* Alteri cum excusis convenit. BRUT. In superioribus post vocem *conservabimus* de coniectura inseruit verba: *et si ita narrabimus* collato loco simili in Cic. de Inv. I, 20. ubi haec: *Aperta autem narratio poterit esse, si, ut quidque primum gestum erit, ita primum exponetur et rerum ac temporum ordo servabitur; ut ita narrentur, ut gestae res erunt, aut ut potuisse geri videbuntur.* Tria enim putat significari, quae narrationem dilucidam reddant; primum ut quae prius facta sint, prius narrentur, tum ne res cum rebus aut tempora cum rebus aliter coniungamus, atque in ipso negotio fuerint coniuncta, tertium, ut res, quae ad negotium pertineant, ita referamus, ut quasi ante auditorum oculos geri videantur. Haec Schuetzius. Contra quae tria monenda videntur. Primum alterum illud, quod posuit, a primo revera non differt. Deinde ne ascito quidem illo Ciceronis panno illud dicitur in hoc nostro loco, quod dici vult Schuetzius. Denique si omnia ea, quae Cicero in libris de Inv. melius exposuit, quam hic ad Herennium auctor, recipere velimus, verendum, ne totos illos Ciceronis libros compilare debeamus. L.

Perturbate] Ne confundamus ordinem temporum. GRAEV.

Contorte] Si confundamus rerum ordinem, quod fit rerum, quae coniungi debebant, transpositione, et non necessariorum interpositione. IDEM.

Ne quid nove dicamus] Erfurt. *Ne quid novi dicamus*, quod verius puto. Nova hic sunt inusitata, quae in talibus causis num-

noxe dicamus, ne quam in aliam rem transeamus, ne 25
ab ultimo repetamus, ne longe persequamur, ne quid,
quod ad rem pertineat, praetereamus, et si sequemur
ea, quae de brevitate praecepta sunt; nam quo bre-
vior, eo dilucidior et cognitu facilior narratio fiet.
Verisimilis narratio erit, si, ut mos, ut opinio, ut

quam acciderunt, aut solent accidere, ut suspectam reddant narra-
tionem. *Novae* hic exponit Mich. Toxita, et qui eum sequitur, aut
describit, Aldus Manutius, de novis verbis, et *contorte* de hyperba-
tis intelligit. Sed non hic loquitur de dotibus dictionis, seu elocu-
tionis, sed de rebus, quae narrandae sunt. IDEM. *Ne quid nove.*
Suspecta haec mihi sunt. In quinque MSS. ponuntur ante vv. *ne*
quid ambiguae. In duobus et Ed. Mediol. ante vv. *ne quid con-*
torte. Agit simpliciter de lucida et bene ordinata narratione. OUD.
Sine causa haec etiam Ernestio suspecta fuisse, iudicat Sch. Nam
Quinctilianum quoque IV, 2, 36. in narrationibus damnare voca-
bula ab usu remota. Ceterum idem *perturbate* narrare enim ait,
qui, quod primo loco narrandum erat, tertio annectat; *contorte*
autem qui memoriae lapsu aut alio errore, res alio ordine aliisque
temporibus gestas esse referat, quam revera sunt gestae. Putat igitur
Sch. *perturbate* referri ad causae et eventus confusionem; con-
tra *contorte* ad temporum rationem. Quod mihi secus videtur.
Contorte narrat, qui prius eventum ponit et causam annectit. *Perturbate*
narrat, cuius memoria res perturbat et alio ordine ponit. L.

Ne quam in aliam rem transeamus] Ne omissis rebus ad prae-
sens negotium pertinentibus non narranda atque aliena narremus,
sive ut digressiones fugiamus. GRAEV.

Ne longe persequamur] Al. *Ne longe prosequamur.* IDEM.

Ne quid, quod ad rem pertineat] Put. *Ne quod ad rem per-*
tineat. IDEM.

Et si sequemur ea] Al. *Et si persequemur ea.* IDEM. MSS.
sex *persequemur.* In Leid. IV. *sic sequemur.* OUD.

Nam quo brevior, eo dilucidior] Erfurt. *Nam quo brevior, di-*
lucidior et cognitu facilius erit oratio. Verum tamen est illud
Horatii [A. p. 25.]:

Brevis esse laboro,

Obscurus fio.

Itaque illam breviteratem intelligit, in qua nihil omititur, quod ad
rem pertinet, sed omnia, quae non ad eam spectant, et ad nostrum
non faciunt, quod tum urgemus, institutum, praetereuntur, cum
non dicimus omnia, quae dici possunt. Egregie Horatius [de
Art. p. 42.]:

Ordinis haec virtus est et venus, aut ego fallor,

Ut iam nunc dicat, iam nunc debentia dici

Pleraque differat et praesens in tempus omittat.

GRAEV. Ed. 1474. adicit *est, quo brevior est, quod minime pro-*
bandum fuisse ab Ernestio, recte iudicat Sch. L.

Verisimilis narratio erit.] Erfurt. *Verisimilis narratio fiet.*

GRAEV. Leid. III. Ed. Med. fiet. Voss. I. Leid. I. est. OUD.

Ut mos, ut opinio, ut natura postulat] Mos scilicet religionis,
id est, universorum, qui est observandus. Nam omnia fere maiorum
instituta iudicantur, ut ait C. Nepos in prooemio. Sed tamen ibi-
dem addit illos esse *expertes literarum*, hoc est indoctos, idiotas,

26 natura postulat, dicemus, si spatia temporum, personarum dignitates, consiliorum rationes, locorum opportunitates constabunt, ne refelli possit, aut temporis parum fuisse, aut causam nullam, aut locum idoneum non fuisse, aut homines ipsos facere aut pati non potuisse. Si vera res erit, nihilominus haec omnia narrando conservanda sunt; nam saepe veritas, nisi haec servata sint, fidem facere non potest: Sin erit ficta, eo magis erunt con-

qui nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. Opinio vel est omnium, vel maioris partis, vel meliorum. Ut si in terris, superstitionibus antiquis etiam nunc in tanta evangelii et bonarum artium luce, obnoxiiis, velim tueri opinionem a Gallis, Belgis et aliis cultioribus gentibus merito probatam, sagas et veneficas, quales putantur et habentur vulgo, nullas esse, sed esse miserarum anicularum aut meras praestigias, nugae, ac [atque] aniles ineptias, ac superstitiones, aut malevolorum criminationes mendacissimas, ut non flammis, sed vaceris sint coercendae, is ludat operatu. Natura, si id quod dicimus nec a nostra natura, nec ab illius, de quo dicimus, nec eorum, pro quibus, vel contra quos agimus, alienum sit. Non enim consentaneum est, ut de pudicitia agat leno, de castitate meretrix. Nam [Juvenal. II, 24.]:

Quis tulerit Gracchos de seditione querentes? GRAEV.

Consiliorum rationes] Put. consiliorum narrationes. IDEM.

Ne referri possit] Sic restitui, approbata Memmii et Aurati coniectura. Referri autem dictum accipio pro respondendo obiici, et ut vulgus loquitur, replicari. Cuius significationis cum exempla multa sint, unum mihi nunc occurrat: Acad. Quaest. Lib. IV[, 47.] in extr.: Sic ego nunc tibi refero, artem sine scientia esse non posse; et Or. pro Caccina [c. 29.]: Hic est mucro defensionis tuae: in eum ipsum causa tua incurrat necesse est. Ego enim tibi refero: Si non sim ex eo loco deiectus, etc. LAMBIN.

Ne refelli possit, etc.] Aptum huic loco verbum, itaque acumen laudandum Aurati ac Memmii, coniectantium referri, sed non id etiam inferendum in contextum cum Lambinianis, repugnante omni supellectile librorum nostrorum calamo exaratorum. GRUTER. Ed. Lamb. Ne referri possit. GRAEV. Vid. Gifan. Observ. L. L. in Refellere. BURM. MSS. eodem consensu et impressi ne refelli legunt. BRUT. Lambino astipulatur Sch., alienum esse refelli, quod non sic absolute dicatur, existimans. L.

Nihilominus haec omnia narrando] Lamb. Tum nihilo minus haec omnia narrando, vel: tamen nihilo minus haec omnia narrando. GRAEV.

Fidem facere non potest] Erfurt. Fidem non potest facere. Lamb. ed. fidem non poterit facere. IDEM. In supp. nisi haec servata sint. VOSS. III. nisi haec omnia conservata sint. Ed. Med. conservata non potest. In VOSS. III. fidem facere non poterit. OUD.

Sin erit ficta, eo magis erunt conservanda;] Erfurt. Sin ficta, magis erunt conservanda. AL. Sin erit ficta, eo magis conservanda erunt. MS. Sin erunt ficta, eo magis erunt conservanda. GRAEV. In nonnullis erunt vel erunt fictae. Contra mox pro erunt in quibusdam erit. Leg. scilicet cum Erf. sin ficta sc. res erit. OUD. Atque ita scripsit Sch. Pro erunt conservanda Sch. ex Cod. Augusto recepit: erunt observanda. L.

servanda. De iis rebus caute confligendum est, quibus in rebus tabulae aut alicuius firma auctoritas videbitur interfuisse. Adhuc quae dicta sunt, arbitror mihi constare cum ceteris artis scriptoribus, nisi quae de insinuationibus nova excogitavimus, quod eas soli, praeter ceteros, in tria tempora divisimus, ut plane certam viam et perspicuam rationem exordiorum haberemus.

CAP. X. Nunc, quod reliquum est, quoniam de rerum inventionione disputandum est, in qua singulare con-

Caute confligendum est] Nihil muto, tametsi quidam libri manuscripti habeant: *confligendum est*. *Confligendum* autem interpretor, concertandum, contendendum, pugnandum: ut sit translatio. Praeterea libri vulgati nonnulli habent: *confligendum erit*. LAMB. MSS. quidam: *caute confligendum est*. AL.: *caute confligendum erit*. GRAEV. *De iis rebus caute confligendum est*. Voss. I. *his de rebus* optime transposita praepositione. Idem cum Leid. II. et III. *confligendum*. OUD. Hoc recepit Sch. sensu postulante, ut ait. *Conflictionem* enim hic alienam esse; contra aptissime hic praecipitur, *caute confligendum esse*, si quis in his rebus ficta narratione utatur, in quibus tabulae aut firma alicuius auctoritas interfuerit. Recte. L. *Videbitur interfuisse*. Duisb. *Videtur interfuisse*. GRAEV. Ed. Mediol. *scripti alicuius firma a. Male*. Eadem Ed. in seqq. *Adhuc ea, quae scripta sunt*. Dein post *constare* addit Voss. II. *communis*.

Nisi quia de insinuationibus nova excogitavimus, quod eas soli, etc.] Haec est vet. edd. scriptura, firmaturque a Pall. deinde eusi; *insinuatione, item eam*. Gulielmius emendaverat: *nisi quae de insinuatione nova excogitavimus, eam soli nos, etc.* GRUT. Erfurtanus: *nisi quia de insinuationibus nove excogitavimus*. Duisb.: *nisi quae de insinuatione nova excogitavimus*. Lamb. ed.: *nisi quia de insinuatione nova quaedam excogitavimus*. GRAEV. *Nisi quae MSS. plerique cum Ed. Mediol. In seqq. Leid. III. IV. Voss. III, a m. sec. de insinuatione; et mox cum Ed. Omniboni eam*. Sed ea bene Leid. II. OUD. *De insinuationibus MSS. Bruti. Nova quaedam* scripsit Sch. e Cod. Aug. ad molliendam auctoris ostentationem. L.

Soli, praeter ceteros] Scripti vetustiores: *solis nos praeter*. Sed et illa *praeter ceteros* valde suspecta habeo. Vide notas patris ad Senecae Hippolyt. v. 874. GRONOV. Put. *Quod eam solum nos praeter ceteros*. Duisb. *Quod eam soli praeter ceteros*. Sed melius Erfurtensis: *quod ea soli praeter ceteros, scilicet quae nova excogitavimus*. GRAEV. *Eam nos soli praeter ceteros* Cod. Traiect. BURM. *Soli nos MSS. sex. Nos soli* editio Omniboni, omissis vocibus *praeter ceteros*. OUD. Easdem, ut futile assummentum, Oudendorpio Ernestioque suspectum, eiecit Sch. Oudendorpio tamen suspectum visum, nusquam legitur. L.

CAP. X. *In qua singulare consumitur oratoris officium*] Erfurt.: *In quo singulare consumitur artificium*. GRAEV. *In quo Leidd. I. H. unicum* Voss. II. Leid. II. OUD. *Artificium*, ubi impressi *officium* habent, edidimus duorum Gryph. exemplarium B. C. auctoritatem, quae certa praesertim ratione nititur, secuti. BRUT. *Artificium* praebent Voss. I. II. Leid. tres. Bene. OUD. Retinuit recte Sch. *officium*, quod h. I. idem est, quod cap. III. extr. dicitur munus. Ceterum in supp. verba *de rerum inventionione* non satis apta videri posse ait idem, quia de inventionione hic totus liber agat. Defendi tamen posse existimat sic, ut intelligatur inventio liber rerum,

sumitur oratoris officium, dabimus operam, ut nihilo minus industriae, quam rei utilitas postulabit, quaesivisse videamur, si prius pauca de causarum divisione dixerimus. Causarum divisio in duas, partes distributa est. Primum perorata narratione debemus aperire, quid nobis conveniat cum adversariis. Si ea, quae nobis utilia erunt, 28 convenient, quid in controversia relinquatur, hoc modo: Interfectam esse matrem ab Oreste convenit mihi cum adversariis; iure fecerit, et licueritne facere, id est in

quae proprie pertineant ad causam h. e. argumentorum. Atque ita fere lib. III. c. 1. init. L.

Nihilo minus industriae] Erfurt. *Nihil minus industriae.* GRAEV. *Industrie* Lamb. legit, ab Aldi editione non dissentiens. Cum MSS. qui *industriae* habent, Victorio convenit. BRUT. *Recepit industrie* Sch. Ernestum secutus. Recte. In seqq. *quam res postulabit* enotavit Sch. e cod. Aug. L.

Quaesivisse videamur] Al. *Quaesivisse videamur.* GRAEV. Vid. Gronov. supr. ad cap. 1. BURM. MSS. O. et Edd. pp. *quaesivisse.* OUD.

De causarum divisione] Erf. *De divisione causarum.* GRAEV. *De divisione causarum.* Hic ordo est in MSS. O. et Ed. Mediol. OUD.

Causarum divisio] Hermogenes προαπασκευήν vocat, id est, aditum ac vestibulum confirmationis τῆς κατασκευῆς. Duplicem illi locum tribuit, aliquando enim ait illam post prooemia poni, ut in oratione Demosthenis legationis male obitae, aliquando post narrationem, ut in oratione contra Aristocratem. Vide de partitione, et quando illa utenda, quando sit omittenda, Quintil. Institut. IV. c. 5. TOXITA.

In duas partes distributa est.] Duisb.: *In duas partes distribuitur.* Non male. GRAEV. Leid. IV. *distribuitur.* OUD.

Primum perorata narratione debemus] Erfurt. *Primum per narrationem debemus,* forte: *Primum post narrationem.* Ed. Lamb. *Primum enim perorata narratione.* GRAEV. *Primum per narrationem* legitur in duobus Gryph. MSS; quae lectio haud scio an sit vulgatae praeferenda. BRUT. Pro *perorata narratione* Leid. III. *post narrationem.* OUD. *Primum perorata sine v. enim* exhibet etiam cod. Aug. teste Sch. L.

Ab adversariis, si ea quae nobis utilia erunt, convenient, quid in controversia relinquatur, hoc modo] Erfurt.: *Ab adversariis, quid in controversiis si ea, quae nobis utilia erunt convenient, hoc modo.* Duisb.: *Si ea, quae nobis utilia sunt, convenient, quod in controversiis, relictum sit, hoc modo.* GRAEV. *Cum adversariis.* Post haec verba in Voss. I. Leid. I. II. legitur: *quid in controversia sit.* Ed. Med.: *Et si quid in controversia sit.* Ed. Omnib.: *et quid in controversia relinquatur.* Contra his ipsis verbis, *quid in controversia relinquatur,* carent illi libri, qui post *adversariis* ponunt. Voss. III. in *controversiis.* Voss. II. Leid. III. IV. *in controversiis relictum sit.* OUD. Post *v. adversariis* sublata plena interpunctione et *si ea,* addita et ex ed. 1474. Ernestium recte scripsisse iudicat Sch. L.

Interfectam esse matrem] Put. *Interfectam matrem.* GRAEV.

Iure fecerit et licueritne facere] Duisb. *Iurene fecerit, licueritne facere.* IDEM. Voss. III. Leid. III. IV. Ed. Med. *iurene f.* Et de-

controversia. Item e contrario, Agamemnonem esse a Clytaemnestra occisum confitentur; cum id ita sit, me ulcisci parentem negant oportuisse. Deinde quum hoc fecerimus, distributione uti debemus. Ea dividitur in duas partes, enumerationem et expositionem. Enumeratione utemur, cum dicemus numero, quot de rebus dicturi sumus. Eam plus quam trium partium numero esse non oportet; nam et periculosum est, ne quando plus minusve dicamus, et suspicionem affert auditori meditationis et artificii, quae res fidem abrogat oratori. Expositio est, cum res, de quibus dicturi sumus, exponimus breviter

est in Leid. IV. *ei facere* Voss. III. Ed. Med. *id facere* Leid. III. OUD.

Item e contrario] Erfurt. *Item e contrarie*. GRAEV.

Me ulcisci parentem] Lamb. ed. *Tamen me ulcisci parentem*. IDEM. In antec. *cum id ita sit* abest id a MSS. tribus. OUD.

Eam plus quam trium partium numero esse] Hoc reprehendit Quintilianus, et non vult hoc numero quasi lege partitionem alligandam esse, cum causa plures desiderare possit partes. Ideo Trapezuntius quatuor posuit. TOXITA.

Eam plus quam trium partium numero esse non oportet.] Erf.: *Ea plus quam trium partium numero, non oportet*. Duisb. et quidam alii: *Eam plus quam trium partium numero contineri non oportet*. Pal.: *Ea plus quam trium partium uti non oportet*. Cratae. ed.: *Ea plus quam trium partium numero constare non oportere*. GRAEV. *Numero esse non oportet*. Sic legitur in vulgatis fere omnibus. Alter e Gryph. MSS. *numero contineri*, quomodo legitur in Leonic., alter *constare* habet. BRUT. Voss. I. III. Leid. II. III. Ed. Omnib. *contineri non oportet*. Leid. I. *esse contineri n. o.* OUD. Voc. *numero*, ut male repetitum ex supp. delevit Sch. Idem improbat lectionem Iustinam ab Ero. probatam: *eam plerumque trium partium numero contineri oportet*. Iure. L.

Eam plus quam trium partium numero esse non oportet.] Sic Pal. pr. ac sec., at tertius et quint.: *Numero contineri non oportet*. quartus: *ea plus quam trium partium uti non oportet*. Ex quibus liquet, quantum sibi indulserit scribarum licentia. GRUTER. Cum Palatino tertio et quinto facit codex Traiect. BURM.

Suspicionem afferet auditori] Erf. *Suspicionem auferet auditori*. GRAEV.

Quae res fidem abrogat oratori.] Alii libri habent: *fidem abrogat orationi*. LAMB. Sane in Erfurtensi etiam est *orationi*, et id perplacet. In Putean.: *quae res fidem abrogat auditori*. GRAEV. Voss. III. Leid. II. III. IV. Ed. Omnib. *orationi*. Bene. *orationis* Leid. I. OUD. In supp. Sch. Ernestium secutus scripsit: *nam periculum pro vv. nam periculosum est*. L.

Cum res, de quibus dicturi sumus] Ita etiam plerique Pall., non ut prius editi: *cum res, quibus de rebus dicturi*. Pudet quidam annotare tam pusilla, sed facio fidei meae causa, saepius tamen meliorem deinde faciam hunc auctorem, nec indicabo; tantum velim sciat lector, nihil nos abire a lectione recepta, nisi inducti aut auctoritate exemplarium pluteariorum, vel scriptorum, vel olim excusorum. GRUT. Firmat sane Gruterianam lectionem Putean. et

29 et absolute. Nunc ad confirmationem transeamus. Tota spes vincendi, ratioque persuadendi posita est in confirmatione et confutatione; nam cum adiumenta nostra exposuerimus, contrariaque dissolverimus, absolute nimirum munus oratorium confecerimus.

CAP. XI. Utrumque igitur facere poterimus, si constitutionem causae cognoverimus. Causarum constitu-
30 tiones alii quatuor fecerunt; noster doctor Hermes tres

Duisburgensis codex. Edd. quaedam: *cum res, quibus de rebus dicturi sumus*. GRAEV. Cum his Edd. facit tamen MS. Traiect. Vide supr. ad cap. IV. BURM. Voss. I. II. Leid. II. III. Ed. Omnib. *cum res, quibus de rebus*. Voc. *res* delendum opinor. V. c. 17. *quibus de rebus* cet. OUD. Falso retulit Sch., voc. *res* in quibusdam Oudendorpii codd. deesse. Cum Oudend. codd. facit Cod. Aug. apud Sch. L.

Nunc ad confirmationem transeamus. Tota spes vincendi] Duisburgensis duabus vocibus auctior est, quam ceteri libri: *Nunc ad confirmationem transeamus, et ad confutationem. Tota spes vincendi* GRAEV. *Nunc ad confirmationem et confutationem*, ut Lambinus dedit, legitur in Gryph. A. Alii duo *confutationem* non habent; quae vox abest ab impressis Ald. Vict. Leonic. BRUT. Ad dunt *et confutationem* Leid. IV. Ed. Med. OUD. Recepit post Ernestium Sch. ordine a Lambino introducto. L.

In confirmatione et confutatione] Erfart. *In confirmatione et in confutatione*. GRAEV. Vossiani tres *et in confutatione*. Bene. OUD.

Nam cum adiumenta nostra etc.] Nonnulli legi voluit: *Nam cum argumenta nostra expos.* LAMB. In Puteani MS. et Cratand. ed. etiam est: *Nam cum argumenta nostra*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. Ed. Med. *argumenta*. OUD. Rescripsit ita Sch., quod non videret, cur h. l. auctor translato ac non potius proprio vocabulo uteretur, ubi primum de confirmatione agebat. Idem *argumenti* vocabulum in eadem causa usurpasse Cic. de Inv. I, 24. L.

CAP. XI. *Constitutionem causae*] Hoc est statum causae, seu controversiae. GRAEV.

Noster doctor Hermagoras] Sic habet liber manu scriptus unus et alter. Hermagoram autem saepe commemorat Marc. Tull. in lib. de Inuent. et Quintil. Lib. I. et II. De Hermete autem nullum verbum, quod sciam. LAMB. *Hermagoras* emendat Lambinus, quod ita hic idem scriptor (ut ipse putavit) nominetur a Cicerone in Libris de Inventione, et Quintiliano Lib. I. et II. In veteribus autem libris modo *Hermestes*, modo *Hermes* nominatur. Ego veram lectionem puto *Hermes*; nam *Hermestes* errore librarii factum est, qui coniunxit *Hermes* nomen cum dictione *tres*, quae statim sequitur. F. URSINUS. *Noster doctor Hermetes*] Haud aliter Victorius, et alludunt Pall. in quibus fere *Hermestes*, aut *Hermes*; nisi quod quartus ac sextus totum nomen omittant, quemadmodum et Bruil. et Fabr. Lambinus reposuit *Hermagoras*, secutus Huberti Longotii fidem. Gulielmus mallet nihil adesse, quam nomen falsum, utique cum et Nicolaus Angelius testatus fuerit de suis in Italia omnibus, nihil comparere ibidem, praeter: *noster doctor tres*. GRUT. Angeli huius fidem confirmat praeclearus ille Medicus, et alter satis vetustus; sed in hoc superscriptum ab nova manu *Ernestes vel Ermetes*. GRONOV. MS. Traiect. *Hermetes* a m. pr. *Hermes* a m. sec. BURM.

putavit esse, non ut de illorum quicquam detraheret inventionione, sed ut ostenderet, id, quod oportuisset simpliciter ac singulari modo docere, illos distribuisse dupliciter et bipertito. Constitutio est prima deprecatio defensoris cum accusatoris insimulatione coniuncta. Constitu-

Noster doctor Hermes tres putavit esse] MSS. et edd. *Noster doctor Hermestes tres putavit esse*. In Duisb. est: *noster doctor Hermestes*, ut edd. antiquiores. Sed Putean.: *Noster doctor Hermes*. At Erfurt. ut et Rob. Steph. cum praeclaro Mediceo, quem laudat Jac. Gronovius: *Noster doctor tres putavit esse*. Sed, ne nimis a vulgatis recederem, *Hermes*, quicumque fuerit, recepi. Nec enim apud Graecos et Latinos *Hermetes* nomen est viri. Hermetionis quidem fit mentio in una alterave Inscriptione apud Gratianopolitanos inventa, ut in hac, quam Chiffletius vidit:

D. M.
CASSIAE
PAULI HYLAE
AN. XVII.
P. CASSIVS
HERMETIO
FILIAE
PIISSIMAE.

Sic et Hermesii meminit inscriptio inedita, in qua commemoratur C. HIRTIVS C. L. HERMESIVS AVG. N. Sed nusquam ullus *Hermetes* legitur. At *Hermes* est nomen notissimum, ab antiquissimis temporibus cognitum, et quod sexcenties in Inscriptionibus occurrit. GRAEV. Duo Gryph. B. et C. neutrum nomen habent. Ita enim in his scriptum exstat: *noster doctor tris putavit esse*. BRUT. Proprium nomen abest a MSS. meis sex, nisi quod in Voss. I. et Leid. I. recentiore manu suprascriptum sit *Hermes*, et in marg. Leid. II. legatur *Hermestes* doctor Tullii. In Leid. IV. et Ed. Omnib. *Hermestes*. Ed. Med. *Hermes*. OUD. Falsum *Hermagorae* nomen Sch. censet, propterea quod Cic. de Inv. I, 11. diserte doceat, Hermagoram quatuor constitutiones fecisse, non tres. In cod. Alt. vocabulo *doctor* supra ascriptam esse glossam *hermesis* testatur Sch. L.

Detraheret inventionione] Lamb. ed. *Detraheret enumeratione*. GRAEV.

Simpliciter et singulari modo docere] Putean. et Erfurt. *Simpliciter ac singulari modo docere*; et sic Grut. IDEM. *Doceri* h. l. emendandum vidit Ernestins. L.

Cum accusatoris insimulatione coniuncta] Put. *accusatoris insimulatione coniuncta*. GRAEV. In seqq. vox *itaque* exsulat a Leid. III. ante a Voss. I. Leid. I. melius. OUD. *Ante* delet Sch. auctoritate cod. Alt. L.

Prima deprecatio defensoris cum accusatoris insimulatione] *Deprecatio* est quod alii vocant *depulsionem*, Graeci ἀντίστασιν, ἀπόρριψιν. *Insimulationem* vero alii *intentionem*, Graeci ἐπίστασιν, καὶ ἀπόρριψιν. Ex his duabus status nascitur, ut: ἐπίστασις est, *occidisti Aiacem, ἀντίστασις, non occidi. στίσις* et quaestio est, *an occiderit, Occidit Clodium Milo. Inique occidit. Non inique occidit, sed iure*. Status est, *an iure occiderit*. TOXITA. Recte *deprecationem* interpretantur *depulsionem*. Est enim *deprecar* sae-

tiones itaque, ut ante diximus, tres sunt, coniecturalis, legitima, iuridicialis. Coniecturalis est, cum de facto controversia est, hoc modo: Ajax in silva, postquam rescivit, quae fecisset per insaniam, gladio incubuit. Ulixes intervenit: occisum conspicatur: e corpore telum cruentum educit. Teucer intervenit; cum fratrem occisum et inimicum fratris cum gladio cruento videt, capi-
 31 tis arcessit. Hic, quoniam coniectura verum quaeritur, de facto erit controversia, et ex eo constitutio causae coniecturalis nominatur. Legitima constitutio est, cum in scripto, aut ex scripto aliquid controversiae nascitur.

pissime propulsare, depellere, amoliri. Cic. Act. V. in Verr. *Is non modo hoc non perfecit, ut virgarum vim deprecaretur.* Sic alibi *deprecari periculum.* [Cic. in Verr. II. 5, 56.] GRAEV.

Postquam rescivit] Put. et Erfurt. *Postquam rescitit.* IDEM. *Rescivit* solus Leid. IV. In reliquis fere *rescitiit.* Dein in omnibus *Vlixis.* OUD. *Recepi Vlixes, quia Vlysses non Latinum est.* L.

E corpore telum cruentum educit] Erf. *Corpore telum cruentum educit.* GRAEV. *Gladium educit* Gryph. A. Ceteri, ut vulgati, *telum.* BRUT. Voss. III. pro *conspicatur* habet *suspicitur.* Leid. IV. *conspicit — eduxit.* A sex Codd. et Edd. pp. abest praep. e. OUD.

Cum fratrem occisum] Put. *Cum fratrem suum occisum.* GRAEV. Non comparet *cum* in Voss. II. Leid. III. Bene. *Ubi fratrem.* Ed. Omniboni. *Fratrem suum occ.* Leid. II. OUD. *Cum* omisit Sch. L.

Et inimicum fratris] Erf. *Inimicum fratris.* GRAEV. MSS. sex carent copula. Bene. OUD. Omisit Sch. L.

Cum gladio cruento videt] Duisb. *Cum gladio cruentato videret.* Erfurt. *Cum gladio cruento vidat pro videat, aut videbat.* GRAEV. Leid. IV. Ed. Omnib. *cruentato.* Leid. IV. *videret.* Voss. I. Leid. II. *videat.* Voss. II. Ed. Med. *vidit.* OUD.

Hic quoniam coniectura verum quaeritur] Erfurt. *Hic coniectura verum quaeritur.* GRAEV. In seqq. Leid. III. *de facto enim controversia est.* OUD.

Cum in scripto, aut ex scripto aliquid controversiae nascitur.] Erfurt. *Cum scripto, aut scripto aliquid controversiae nascitur.* Duisb. *Cum in scripto aliquid etc.* Edd. *Cum in scripto, aut ex scriptis.* *Aut ex scripto* procul dubio ex margine irrepsit, cum quis magister interpretatus esset *in scripto.* Ex Duisburg. rescribendum: *Cum in scripto aliquid controversiae nascitur.* Et sic legendum esse declarant sequentia, cum tradit quid sit *scriptum*, quamvis ex aliis praestet legere *ex scripto.* Mox ex illo addidi voculam *in, dividitur in partes sex, in scriptum.* A vulgatis abest illa. GRAEV. *In scripto aut ex scripto.* Exsulat *in* a MSS. quinque. *De scripto* Leid. III. *in scriptum* Leid. IV. *Ex scripto* Edd. pp. *Tum e scriptis* Voss. I. Leid. III. *E scripto* Leid. I. II. *In scriptis* Voss. II. *per scriptum* Edd. pp. *ex scriptis.* [Haec non satis distincte notata. L.] Simpliciter legendum puto: *cum scripto aliquid contr. nascitur.* OUD. Verla: *aut ex scripto* ut spuria omisit. Sch. Cod. Aug. exhibet, uti hic editum est. L. *In scriptum, paullo post, etiam in* Leid. IV. Sed abest praepositio a ceteris et Edd. OUD. Praep. *in* omisit h. l. Sch. L.

Ea dividitur in partes sex, in scriptum et sententiam, contrarias leges, ambiguum, definitionem, translationem, ratiocinationem. Ex scripto et sententia nascitur controversia, cum videtur scriptoris voluntas cum scripto ipso dissentire, hoc modo: Si lex sit, quae iubeat, eos, qui propter tempestatem navim reliquerint, omnia perdere; eorum navim ceteraque esse, si navis conservata sit, qui remanserint in navi. Magnitudine tempestatis omnes perterriti navim reliquerunt, scapham conscenderunt, praeter unum aegrotum; is propter morbum exire et fugere non potuit. Casu et fortuitu navis in portum incolumis 32

Cum scripto ipso dissentire] Putean. *Cum scripto ipso discedere.* Forte [fortasse] *dissidere.* GRAEV.

Lex sit quae iubeat] Recentiores edd. *Sit lex, quae iubeat.* Non male. Sed Erfurt. Putean. meus, Victor. et optimae quaeque edd. Rob. et Carol. Steph. Cratand. et aliae: *Si lex sit, quae iubeat.* Cur tot codicum fidem respuerunt? IDEM. Voss. I. *Si sit lex.* Bene; unde alii cum Leid. III. *sit lex fecerunt.* OUD. *Sit lex* praetulit Sch. quod protasis careret apodosis, si scriberetur: *si sit lex. L. Eorum navim*] Erf. *Eorum navim.* GRAEV. In seqq. pro *conservata* Voss. II. *reservata.* OUD.

Qui remanserint in nave] Erfurt. *Qui remanserunt in nave.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. II. IV. Ed. Omniboni: *remanserunt.*

Navim reliquerunt] Erfurt. *Navem reliquerunt.* IDEM. *Magnitudine t. omnes perterriti.* Voss. I. Leid. I. m. t. *quidam p.* Leid. III. M. *quidem t. quidam p.* Forte [fortasse] *omnes quidem.* OUD. Schuetzius dedit: *Magnitudine tempestatis quidam perterriti, omnes navim reliquerunt;* ita non opus esse dicens, ut ante vocem *magnitudine* quaedam excidisse putentur. Cod. Aug. *Magn. temp. quidam perterriti.* L.

Et in scapham descenderunt] Sic restitui, secutus libri manuscripti longe optimi auctoritatem, quam ratio adiuvat. Nam qui navi relicta in scapham se conferunt, non *conscendunt*, sed *descendunt.* LAMBIN. Est in Pall. quarto et sexto, quorum brevis mihi placuit, prae aliorum, et *in scapham conscenderunt.* Lambinus reposuit, ex optimis, ut loquitur, membranis: *et in scapham descenderunt.* Ex quo putabat Gulielm. faciendum *escenderunt.* GRUT. Ex his tamen patet, in MSS. esse terminationem praeteriti, ut est etiam in nostris MSS. atque ideo secuti eam sumus. GRONOV. Et sic in MS. Traiect. BURM. Erfurt.: *In scapham conscenderunt.* Lamb.: *Et in scapham descenderunt.* AL.: *Scapham conscenderunt.* GRAEV. MSS. O. *in scapham.* Ed. Omniboni: *et in sc.* Verissime addit praepositio. V. ad Caes. B. C. V, 7. *conscendere in naves.* Putat Schuetzius, voluisse Oudendorpium ex illo Caesaris loco *verbum conscendere* contra Lambinum h. l. tueri. Falso. Locum Caesaris ille excitavit ob usum praepositionis *in.* Lambinus autem non negat dici posse *conscendere in navem*, sed de scapha hoc dici parum aptum putat, quia, qui e navi in scapham se conferunt, *descendere* recte dicuntur, non *conscendere.* Sed contra Lambinum pugnat h. l. codd. auctoritas. L.

Casu et fortuitu navis] Sic optimi MSS. Vulgati tamen, ut et

delata est. Illam aegrotus possidet; navim petit ille, cuius fuerat. Haec constitutio legitima est ex scripto et sententia. Ex contrariis legibus controversia constat, cum alia lex iubet aut permittit, alia vetat quippiam fieri, hoc modo: Lex vetat eum, qui de pecuniis repetundis damnatus sit, in concione orationem habere. Altera lex iubet, augurem, in demortui locum qui petat, in concione nominare. Augur quidam damnatus de pecuniis repetundis, in demortui locum nominavit. Petitur ab eo mulcta. Constitutio haec legitima est ex contrariis legibus.

CAP. XII. Ex ambiguo controversia nascitur, quum scriptum duas aut plures sententias significat, hoc modo:

Putean. *casu et fortuna navis*. GRAEV. Voss. III. *fortuito*. Ed. Med. *fortuna*. Ceterum in *supp. pro et fugere non potuit* Voss. I. Leid. I. *et effugere non p.* Voss. *et facere non potuit*. Leid. IV. *nec fugere p.* OUD.

In portum incolumis delata est.] Duisb. *In portum delata est*. GRAEV. Voce *incolumis* caret Leid. IV. *Illata* pro *delata* Voss. III. In seqq. Leid. II. *possedit*; et Voss. II. *petit*. OUD.

Aut permittit] Desunt in Voss. III. *Alia permittit* Leid. IV. Ed. Med. OUD.

Altera lex iubet — petat] Voss. I. *alia*. Voss. II. *q. petat succedere*. OUD.

Augur quidam damnatus] Erf. et al. MS. *Vir quidam damnatus*. GRAEV.

Qui petat in concione nominare] MS. *In concione nominatur*. GRAEV.

In demortui locum nominavit.] Abieci duas voces iusestrices loci non sui, *locum qui petat nominavit*, auctoritate Pall. pr. sec. quarti, sexti, et Bruilerensis, tanto quidem magis quod esset in tertio, *qui petebat*. GRUTER. Puteaneus cum vulgg.: *In demortui locum qui petat nominavit*. Duisb.: *In demortui, qui metas, locum nominavit*. Erfurt.: *Vir quidam damnatus de pecuniis repetundis in demortui locum nominat*. GRAEV. Vocibus: *in demortui locum nominavit* praemittit Ed. Mediol. *eum qui petebat*. MSS. O. *in d. qui petat locum vel locum qui petat, n.* OUD.

Constitutio haec legitima est ex contrariis legibus.] In Duisb.: *Constitutio legitima est ex contrariis legibus*. Erfurt.: *Constitutio legitima ex contrariis legibus*. GRAEV. MSS. quinque carent oculis haec et est. Alii duo cum Ed. Med. non agnoscunt haec. Sedes etiam verbi est in illis variat. OUD.

CAP. XII. *Quum scriptum duas aut plures sententias significat*] Erfurt.: *Quum res unam sententiam scripta duas aut plures sententias significat*. Vulgg.: *Quum scriptum duas aut plures res significat*. Sed melius meus codex: *Quum res in unam sententiam scripta duas aut plures sententias significat*. Quae est vera huius loci scriptura, quam alii codices perverterunt. *In unam sententiam, ut, in eam sententiam* in Lib. de Off. [1, 55.]: *Plura in eam sententiam ab iisdem contra verecundiam disputantur*. Alia huius locutionis exempla non pauca suppeditant. GRAEV. Duo vetustiores Gryph.: *cum res unam sententiam, scriptum duas a. pl. s. significat*.

Paterfamilias quum filium heredem faceret, testamento vasa argentea uxori legavit hoc modo: Tullius heres meus Terentiae uxori meae XXX pondo vasorum argenteorum 33 dato quae volet. Post mortem eius vasa pretiosa et celata magnifice petit mulier. Tullius se, quae ipse volet, in XXX pondo ei debere dicit. Constitutio est legitima ex ambiguo. Ex definitione constat causa, cum inde contro-

BRUT. Voss. III. *Cum scr. aut duas aut plures.* Ed. Omnib. *Cum res in unam sententiam scripta duas etc.* OUD. Dicit non posse ait Schuetzius: *res sententias significat.* Propterea rescribit: *quum, re in unam sententiam scripta, scriptum duas aut plures sententias significat.* Sed *scripta res in unam sententiam, duas sententias significat* cur dici non possit, non video. *Scripta res est scriptum.* Cui licet a scriptore una tantum sententia substituta, tamen plures admittere explicationes potest. L.

Legavit, hoc modo] Pall. quartus non habet illud *hoc modo*, et non videtur esse auctoris. Absesse potest profecto salva sententia; utpote cum neque agnoverit item Bruil. aut Fab. GRUTER. Abest sane etiam a MS. Duisburgensi, et Edit. Wecheliana. GRAEV. *Uxori legavit hoc modo.* Sic solus Voss. III. cum Ed. Mediol. A ceteris et Editione Omnib. absunt ista: *hoc modo.* OUD. Quae h. l. leguntur nomina propria *Tullius, Terentiae*, Sch. sustulit, tanquam ab interpolatore profecta, qui libros ad Herennium a Cic. scriptos esse putaret. Omisit Cicero de Inv. II, 40. ubi idem exemplum profert. Cf. Burmann. in praef. p. XXXIII. ed. Bat. L.

Pondo vasorum argenteorum dato] Put. *pondo vasorum dato.* GRAEV.

Magnifice petit mulier. Tullius se, quae ipse volet, in XXX pondo etc.] Sic omnino Pall. plerique et Gulielmiani; prius editi *magnifice illa petit. Tullius se quae velit ipse XXX pondo, etc.* GRUT. Vulgg. *magnifice illa petit.* Lamb. ed. *magnifice petit illa.* Erfurt. *Celata magnifice petit.* GRAEV. *Petit mulier.* Sic Voss. III. et Ed. Mediol. In reliquis *illa petit.* In proximis pro *volet* MSS. quatuor *vellet.* Praepositio *in* male abest a Voss. II. Leid. IV. Ed. Med. et Leid. I. a. m. sec. OUD. Pro *Tullius se* Schuetzio h. l. scribendum fuit *Filius se*; contra libros omnes. L.

In tringinta pondo ei debere] Sic sane et Puteani, Duisb. et meus, sed Erfurtensis cum plerisque vulgatis omittit *in*, quae particula non est omittenda. Sic enim veteres loquebantur. Plin. XXXII, 11.: *Delphinos quinīs millibus sestertium in libros emto.* Ibid.: *Constat eundem sex millibus sestertium in singulas libras vasa emta habuisse*, et Lib. X, 22.: *Pretium plumae eorum in libras denarii quini.* Quae loca Gronovio debentur, qui illa lib. I. de Pec. vet. c. 10. adtulit. GRAEV.

Ex definitione constat causa] Erfurt. et Duisb. *Definitione causa constat.* IDEM. MSS. sex carent praepositione *ex.* Leid. II. *De definitione.* Voss. I. *Diffinitiva c. c.* OUD.

Quum in controversia est] Legendum fortasse est: *quum controversia est, etc.* LAMB. *Cum inde controversia*] Ita Pal. pr. quart. Bruil. et Fabr. non *in*, ut antea vulgati. GRUT. Vulgg. *cum in controversia est.* Inde firmat Duisb., ceteri consentiunt vulgatis. GRAEV. Voss. III. Leid. III. Edd. pp. *in controversia.* OUD.

versia est, quo nomine factum appelletur. Ea est huiusmodi: Cum L. Saturninus legem frumentariam de semmissibus et trientibus laturus esset, Caepio, qui per id temporis quaestor urbanus erat, docuit senatum, aera-rium pati non posse largitionem tantam. Senatus decrevit, si eam legem ad populum ferat, adversus remp. videri eum facere. Saturninus ferre coepit. Collegae interce-
34 dere. Ille nihilominus cistellam detulit. Caepio, ut illum contra S. C. intercedentibus collegis adversus remp. vidit ferre, cum viris bonis impetum facit, pontes disturbat,

De semmissibus et trientibus] Intelligitur lex Appulia, frumentaria, quam L. Appulius Saturninus tulit, de frumento gratis dando populo ex aeraio, abrogata lege Sempronia, de modio tritici vendendo populo semisse et triente, seu dextante assis, tribus circiter deutis Batavicis. Nam assis sunt quatuor deutae, seu semistuferus. GRAEV. Nostro quidem tempore stuferus (s. Stüver, Stüber), ad Germanorum rationes, octo pfenn. valet, ut igitur *deuta* Bat. par sit nostro *pfenn.* L.

Laturus esset Caepio] Lamb. ed. *Laturus esset Q. Caepio.* GRAEV. Q. *Caepio, qui per id t.* Addidi praenomen auctoribus Voss. I. II. Leid. I. III. IV. Ed. Omnib., quod cur omiserint alii, nescio. OUD. In seqq. Ernestius vel *per delendum* vel *per id tempus* legendum censet. Male. L.

Docuit Senatum] Duisburg. *edocuit Senatum.* GRAEV. Leid. IV. *edocuit senatum.* OUD.

Videri eum facere] Erf. *Videri ea facere.* GRAEV.

Saturninus ferre coepit.] Putean. *Saturninus legem ferre coepit.*

IDEM.

Collegae intercedere.] Put. *Collegae eius intercedere.* IDEM. Ed. Med. *Collegae eius interc.* OUD.

Sitellam detulit.] Sic habent nonnulli libri manuscr. quibuscum congruunt quidam vulgati; alii habent *deferre*, alii vulgati habent *cistellam detulit.* LAMB. *Cistellam detulit.*] Sic vulgarii omnes et Pall. ad unum. Lambinus ex suis maluit *sitellam.* GRUTER. Erfurt. et Lamb. ed. *Sitellam detulit.* Sed Put. Duisb. meus, *cistellam.* Cistellae hae sive cistae alibi *situlae* dicuntur, et *urnae*, in quam coniciebantur sortes centuriarum, ut cuius sors prima exisset, ea esset praerogativa. Meminit earum Sisennius Hist. IV. apud Nonium in *Cistae.* Quae erant legum ferendarum *gratia paratae defecerant.* Vide Manut. de legibus cap. 36. et Anton. Augustin. de legibus XIV. GRAEV. *Cistellam* MS. Traiect. BURM.

Contra S. C. intercedentibus] Erfurt. et Put. *Ut illum contra intercedentibus.* GRAEV. In nullo codice legas: S. C. Omnia haec: *contra S. C. desunt* Ed. Mediol. OUD. Quod additur *adversus remp.*, ab Ernestio uncis inclusum, eiecit Sch. L. In seqq. *vidit facere* Leid. I. II. OUD.

Pontis disturbat, cistas deiicit] Libri manuscripti quidam habent: *gradus pontis disturbat, cistellas deiicit.* Quam scripturam ceterum probō: tantum ex *cistellas, sitellas* facio. LAMB. Haud secus Pall. nostri, nisi quod sec. *gradus pontis disturbat, cistam deiicit*, quod ipsum pro interpretamento habuerim, aliter

cistas deicit, impedimento est, quo secius feratur lex: accessitur Caepio maiestatis. Constitutio est legitima ex definitione. Vocabulum enim definitur ipsum, cum quaeritur, quid sit minuere maiestatem. Ex translatione controversia nascitur, cum aut tempus differendum, aut accusatorem mutandum, aut iudices mutandos reus dicit. Hac parte constitutionis, Graeci in iudiciis, nos in iure civili plerumque utimur. In hac parte nos iuris civilis 35 scientia adiuvabit. In iudiciis tamen nonnihil ea utimur, hoc modo: Si quis peculatus accusatur, quod vasa ar-

quam placitum Lambino. GRUT. Putean. et Lamb. ed. *gradus pontis disturbat*. Sed ceteri vulgatis subscribunt. MS. *Cistam deicit*. Al. *Cistellas deicit*. GRAEV. *Deiecit* Cod. Traiect. BURM. Leid. II. IV. cum Ed. Omniboni c. *deiecit*. OUD.

Feratur lex, accessitur] Erfurt. et Duisb. *Feratur, arcessitur*. GRAEV. MSS. O. caret voce *lex*. OUD.

Constitutio est legitima] Erf. *constitutio legitima*. GRAEV. Exsulat verbum *est* a MSS. quinque. In seqq. Voss. III. *imminuere maiestatem*. OUD.

Ex translatione] Translatio μεταστασις et μετάληψις dicitur, alii statum τῆς παραγωγῆς, id est, praescriptionis vocant. Hic auctor eum sub legitimo statu complectitur, quoniam, ut Fortunatianus ait, nulla translatio, sive praescriptio sine lege potest esse. TOXITA. Vide de translatione Vossii Institut. Oratorias lib. II. cap. 10. GRAEV.

Controversia nascitur, cum] Erf. *Controversia, cum*. IDEM.

Aut iudices mutandos] Lamb. ed. *aut iudices commutandos*. IDEM. In seqq. Ed. Med. *Graeci utuntur in iudiciis*. Male. Mox inseritur in Voss. III. *ridicule ius scriptum ante iudices*. OUD.

Nos iuris civilis scientia maxime adiuvabit.] Opinor sic mutatum fuit ab Gothofredo et tum Grutero, ante quos alii *iuvabit*, alii etiam *zō maxime* omittebant; id quod in nullo trium codicum reperi, qui tantum habent, *scientia iuvabit*. Gronov. *Scientia adiuvabit* Put. et Duisb. Solus Erfurtensis retinet *maxime*, quod tamen respunt editiones Victor. et aliae priscae; itaque illam delevi. GRAEV. *Scientia iuvabit* Cod. Traiect. BURM. *Nos iuris civilis scientia iuvabit*. MSS. O. et Edd. pp. ita exhibent. Quod perperam auxerunt seqq. Editores. OUD. Verba: *in hac p. — iuvabit* pro spuriis habet et uncis inclusit Sch. L.

Ea utimur, hoc modo] Bal. quart. et Bruil. *utimur ut hoc modo*. Quis non videt, *hoc modo* delendum, retento *ut*? GRUTER. Pravum arbitrium. Nam patet illud *ut* exstitisse ex postrema syllaba verbi praecedentis, ubi scriptum fuit olim *utim* ubi linea tenuiore adscripta, et mox fere evanescente, ut videbatur aliis, hi adscripserunt *ur*, alii quibus vestigia lineae apparebant, inde fecerunt *ut*. Unde patet voces *hoc modo*, quae in omnibus scriptis exstant, retineri debere; syllabam vero *ut* esse lusum calami describentium. Gronov. Erfurt. *Utimur ut hoc modo*. Duisb. *utimur hoc modo*. Edd. Victor. et aliae: *ea utimur, ut hoc modo*. GRAEV. *Ea utimur hoc modo*. Dele v. *ea* MSS. et Edd. pp. auctoribus. Prave *ut hoc modo* praebent MSS. quatuor, et Ed. Omnib. Sed Leid. III. s. i. e. *scilicet, hoc modo*. OUD.

gentea publica de loco privato dicatur sustulisse, possit dicere, cum definitione sit usus, quid sit furtum, quid peculatus; secum furti agi, non peculatus oportere. Haec partitio legitimae constitutionis his de causis raro venit in iudicium, quod et in privata actione praetoriae exceptiones sunt, et causa cadit is, qui non, quemadmodum oportet, egerit; et in publicis quaestionibus cavetur legibus, ut ante, si reo commodum sit, iudicium de accusatore fiat, utrum illi liceat accusare, necne.

CAP. XIII. Ex ratiocinatione controversia constat, cum res sine propria lege venit in iudicium, quae tamen
36 ab aliis legibus similitudinem quandam aucupatur. Ea est huiusmodi. Lex est: Si furiosus existit, agnatum gen-

Haec partitio legitimae constitutionis] Raro haec pars legitimae constitutionis venit in iudicium. GRAEV.

Praetoriae exceptiones sunt] Putean. et edd. nonnullae: *exceptiones fiunt*. Quae sit exceptio, vide Ulpianum l. 2. D. de Exceptionibus. IDEM. In antec. *quod et in privata copula et deest MSS. plerisque et Edd. pp.* Tum Leid. II. III. *exceptiones fiunt*. OUD. *Praetoriae exceptiones sunt*, ut Lamb., edidimus ex Gryphii B. et C. auctoritate; quibus Leonic. editio suffragatur. *Fiunt fere excusi habent*, Ald. Vict. BRUT.

Et causa cadit is, qui non] Erfurt. *et causae cadit, quia egit nisi habuit actionem, qui non*. GRAEV. Voss. III. Leid. III. IV. Edd. pp. *a caussa cadit*. OUD.

CAP. XIII. *Similitudinem quandam aucupatur.*] Erfurt. *similitudine quandam aucupatur*. GRAEV. *Similitudine quandam aucupatur* scriptum est in duobus Gryph. B. C., quae, ni fallor, germana lectio est. Aucupatur enim non similitudinem, sed caussae adiuventum ex similitudine. Posse autem desiderari verbum adiunctum, exempla scriptorum atque usus Latini sermonis ostendit. Quae quanquam ita sint; nostro tamen instituto, sententia nostra indicata, vulgatam lectionem retinimus. BRUT. Voss. III. *Ab aliis rebus vel legibus similitudine quandam a.* OUD.

Si furiosus existit] Hic locus ex Tuscul. Quaest. sic videtur esse restituendus: *Si furiosus esse incipit*, etc. Sic enim ibi scriptum est: *Qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant duodecim tabulae. Itaque non est scriptum: si INSANUS, sed si FURIOSUS ESSE INCIPIT*. Sed Adrianus Turnebus hanc lectionem tuetur, et ait haec verba, *esse incipit*, esse interpretationem verbi *existit*: cum tamen in lib. 2. de Inventione sub extremum legatur: *Si furiosus est*. LAMB. Meus Codex: *Si furiosus existet*. Erf. et Put.: *Lex, si furiosus existat*. Sic statim: *Et lex, qui parentem necasse*, et: *Et lex, si paterfamilias*. GRAEV. Exsulat verbum *est* post v. *lex* a Voss. I. Leidd. O. et Edd. pp. Sed supra scriptum in Leid. IV. Tum quidam *existat* et *existet*. OUD. Palmaria emendatione hunc locum sanavit Schuetzius: *Si furiosus escit*, quod omni dubitatione est maius. L.

Agnatum gentiliumque] Casus gignendi antiquus, pro agnatorum, neque aliter Pal. quart. sextus, Fabr. ut etiam mox omnes libri habent; et convenit XII tabularum formulis. GRUTER. Sic

tiliumque in eo, pecuniæque eius potestas esto. Et lex: Qui parentem necasse iudicatus erit, is obvolutus et obligatus corio, devehatur in profluentem. Et lex: Paterfamilias uti super familia pecuniæ sua legaverit, ita ius esto. Et lex: Si Paterfamilias intestatus moritur, familia pecuniæque eius agnatum gentiliumque esto. Malleolus

Erfurt. et Duisb. cum Pall., sed Vulgg. *Agnatorum gentiliumque*. GRAEV. *Agnatorum* Voss. I. III. Leid. I. III. IV. Edd. pp. OUD.

[*Et obligatus corio*] Ex libris manuscrip. alii habent et *obligatus culleo*, alii; *et obligatus corio lupino*; ego *culleo* legendum puto. LAMBIN. *Is obvolutus et obligatus corio, devehatur*] Sic MSS. nostri omnes, nisi quod Liliensis, *os obvolutus*. Stephanus pater publicavit *culleo*, quod et [etiam] retinuit Manutius, ut et [quemadmodum etiam] *deiciatur in profl.* quomodo item Victoriana, quod ad ultimum attinet. GRUT. Potius de formula legis movisset controversiam. Nam quum et præcedens et sequens concipiatur per *esto*, cur hæc non creditur scripta per *devehitor*? Sed hic latet aliquid singulare, quod aperiunt duo MS. exhibentes: *ut is obv. et obl. corio devehatur*, quod frequens in legibus et SCtis. GRONOV. Et ita etiam cod. Traiect. BURM. MSS. tres: *ut is obvolutus et obligatus*. MS. *os obvolutus corio*. Edd. quaedam *obligatus culleo*. Al. *obligatus corio lupino*. Ut est etiam in Puteani codice, et sic duo MSS. Jac. Gronovii. Præterea Duisb. *Lex es, qui parentem necasse*, et nonnullæ Edd. *deiciatur in fluvium*. Put. *deicitur in fluvium*. GRAEV. *Ut is obvolutus* in Leonice. BRUT. *Et lex est* Voss. III. Leid. III. *Is obvolutus* Sic MSS. O. *Ut is obv.* Edd. Med. Omnib. Mox in *fluentem* Ed. Omnib. OUD. Omnia ista: *Et lex: qui parentem — in profluentem*, recte Sch. pro spuris habet, his de causis. Primum nihil ista ad rem, de qua quaeritur, an parricida damnatus in carcere testamentum facere possit. Tom in Cod. August. illa magis etiam interpolata: *obvolutus corio lupino, imposito gallo, simia, serpente, devehatur etc.* Denique totara hanc legem non habet Cic. de Inv. II, 50. ubi tres tantum leges in eadem causa afferuntur. L.

[*Paterfamilias uti super familia etc.*] Simeo Bosius Lemouix, vir doctissimus et acutissimus, putat hanc legem XII tab. in libris omnibus esse mendosam, et sic emendandam: *Paterfamilias uti suæ rei, familiae, tutelae, pecuniæque suæ legassit, ita ius esto*. LAMB. *Pecuniæ sua legaverit*] Edd. vet. *pecuniæ sua legavit*. Erfurt. *Pecuniæ sua ligaverit*. Ed. Lamb. *Pecuniæ sua legassit*. GRAEV. *Legassit* in lib. II. de Invent. (cap. 50.) scriptum habet vetustissimus Gryph. codex; quæ nobis fuit causa, cur et [etiam] hoc loco ita excudi curarem. BRUT. *Et lex est* Voss. III. OUD. *Legassit* tacite correxit etiam Sch. L.

[*Si paterfamilias intestatus moritur*] Putean. *Si moritur paterfamilias intestatus*. Vulgg. *Si paterfamilias intestato moritur*. GRAEV.

[*Agnatum gentiliumque esto.*] Vulgg. *Agnatorum gentiliumque esto*. Erfurt. *Agnatum gentilium esto*. IDEM. Voss. III. Leid. I. III. IV. Edd. pp. *agnatorum*. Voss. II. Leid. II. III. IV. *et gentilium*. OUD.

indicatus est matrem necasse. Ei damnato statim folliculo
37 lupino os obvolutum est, et soleae lignee pedibus inductae
sunt, et in carcerem ductus est. Qui defendebant eum, tabu-

Folliculi lupino os obvolutum est, et soleae] Erf. *folli lupi-
nos, et soleae.* Put. *folliculo lupino os volutum, et soleae.* Al.
MS. *folli cum lupino os obvolutum est, et soleae.* GRAEV. *Os in-
volutum* Gryph. A. BRUT. *Folli obvolutum os lupino* Voss. III.
folli obvolutum lupino os Leid. III. *folliculus lupinus in os* Ed.
Med. *involutum* Leid. II. Oud.

Soleae lignee pedibus inductae sunt] Quidam libri MSS.
habent *indutae*, nonnulli *inditae*; ego *pedibus indutae*, vel, *in
pedes indutae*, magis probarim. IAMB. *Bruil. ferreae in pedibus*,
quod in restat etiam in Pal. pr. quart. sext. GRUT. Erfurt. *Lignee
in pedibus inductae.* MS. *Ferreae in pedibus inductae.* Pessime
Lambinus. Nam *induci* proprie dicuntur, quae pedibus induuntur.
Suet. Aug. 92. *Si mane sibi calceus perperam, ac sinister pro
dextro induceretur.* *Socci* sunt pedum tegumenta. Hinc et *induci*
dicuntur quamvis manibus inderentur. Suet. Claud. 8. *solebant et
manibus stertentis socci indui*, et sic alii. GRAEV. MSS. quinque
vetustiores: *in pedibus.* Leid. IV. *pedibus indutae.* Voss. I. *in-
ditae.* Male. Vide ad Sueton. Aug. c. 92. et Cic. de Inv. II, 50.
OUD. Apud Cic. I. c. legunt alii *inditae*, quod etiam in hunc
locum Herennianum introduci volebat Ern. L.

Et in carcerem ductus est.] Erfurt. *in carcerem ductus est.*
GRAEV. MSS. tres carent copula. *Deductus* Voss. I. *Inductus*
Leid. I. OUD.

Tabulas in carcerem] Duisb. *Statim tabulas in carcerem.* GRAEV.
Leid. IV. *statim t.* etc. Leid. III. *ferunt.* OUD. In iis, quae pro-
ximè antecedunt, Schuetzius ex coniectura scripsit *qui defenderant
eum.* Vulgatum enim *defendebant* non cadere in hominem iam
damnatum. Sed saepe ita imperfectum ponitur, ubi plusquam-
expectasses. Cogitatur enim a scriptore actio, ante aliam insecu-
tam iam praeterita, durans adhuc, propterea quod in animi quen-
dam habitum transit et statim vel in consuetudinem abiit. Sic
h. l. tametsi defendendi negotium qui susceperant, id iam absol-
verant ante damnationem, tamen defensoris animus et munus ad-
huc iis tribuitur; defensores enim adhuc sunt et dicuntur, etsi non
amplius locus defensionis. Sic Cic. Acad. II, 2, 5. Goer. *Delecta-
batur autem mirifice lectione librorum, de quibus audiebat*; ubi
male Ern. *audierat* proposuit. Cic. de Fin. V, 29. *Nisi enim id
faceret, cur Plato Aegyptum peragravit, ut a sacerdotibus bar-
baris numeros et coelestia acciperet? Cur post Tarentum ad
Archytam? Cur ad reliquos Pythagoreos, Echecratem, Timaeum,
Acrionem Locros, ut, quum Socratem expressisset, adiungeret Py-
thagoreorum disciplinam eaque, quae Socrates repudiabat, ad-
disceret?* L. In seqq. pro *conscribunt* Voss. II. *scribunt.* Addit
Ed. Mediol. *haeredes, quos iubet, scribunt.* Bene, si e MSS. Cf. de
Inv. II, 50. OUD. Verba: *testamentum i. p. conscribunt* plane
expulit Sch. in eorumque locum substituit illa, quae ex ed. Mediol.
afferuntur: *haeredes, q. i. scribunt.* Male. Nam ipsum illud, quod
ista verba apud Ciceronem de Inv. I. c. leguntur, ostendit, quo-
modo in editionem Mediol. irrepere potuerint. Quare in vulgata
acquiescendum erit. L.

las in carcerem afferunt; testamentum ipso praesente conscribunt; testes rite adfuerunt: de illo supplicium paulo post sumitur. Ii, qui heredes erant testamento, hereditatem adeunt. Frater minor Malleoli, qui eum oppugnaverat in eius periculo, suam vocat hereditatem lege agnationis. Hic certa lex in rem nulla adfertur, et tamen multae adferuntur, e quibus ratiocinatio nascitur, quare potuerit, aut non potuerit iure testamentum facere. Constitutio legitima est ex ratiocinatione.

CAP. XIV. Cuiusmodi partes essent legitimae constitutionis ostendimus; nunc de iuridiciali constitutione dicamus. Iuridicialis constitutio est, cum factum convenit, sed iure, an iniuria factum sit, quaeritur. Eius constitutionis partes sunt duae, quarum una absoluta, altera assumptiva nominatur. Absoluta est, cum id ipsum, quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, recte factum esse dicemus. Ea est huiusmodi: Mimus quidam nominalim Accium poetam compellavit in scena. Cum eo

Testes rite affuerunt] Erfurt. et Duisb. *Testes recte affuerunt.* GRAEV. MSS. quinque et Ed. Omnib. *recte.* Sed in Voss. I. supra scriptum *vel rite.* OUD.

De illo supplicium paulo post sumitur] Voces medias in MSS. non observavi. GRONOV. In Erfurt. etiam, et nonnullis aliis MSS. hae voces *paulo post* non leguntur. GRAEV. Ut nec in MS. Traiect. BURM. Desunt etiam in Leid. II. OUD.

Qui eum oppugnaverat in eius periculo] Tria verba postrema respiciunt glossam interpretis. GRUT. VV. *in eius periculo* exsulant a Leid. IV. OUD.

E quibus ratiocinatio] Erf. *Ex quibus ratiocinatio.* GRAEV. In antec. exhibet Voss. II. *Hic cum certa lex i. r. n. sit.* Tum *ex quibus ratiocinatio* cet. MSS. O. cum Ed. Med. pro *e quibus.* OUD.

Constitutio legitima est ex ratiocinatione.] Erfurt. *Constitutio legitima ex ratiocinatione.* GRAEV. *C. legitima est ex ratioc.* Ita solus Leid. IV. cum Ed. Omniboni. A reliquis abest verbum. OUD.

CAP. XIV. *Cuiusmodi partes essent*] Putean. *Quoniam cuiusmodi partes essent.* GRAEV. In seqq. Leid. IV. caret v. *constitutione.* Ed. Med. *dicemus.* OUD.

Absoluta] Graecis ἀντιληπτική. Est autem ἀντιληπτική simplex facti defensio, recte aut iure factum esse, quae adversariorum criminatiōni obducitur. TOXITA.

Cum id ipsum, quod factum est] Erfurt. *Cum id ipsum quod factum sit.* GRAEV.

Recte factum esse dicemus.] Erfurt. *Certe factum esse dicemus.* IDEM.

Ea est huiusmodi:] Erfurt. *Ea huiusmodi est.* IDEM. In seqq. Voss. I. II. Leid. IV. Ed. Omn. *Actium semper.* Ed. Med. *Actium* OUD.

Compellavit in scena. Cum eo Accius] Erfurt. et multi alii: *compellavit in cenaculo eius Accius.* Put. *compellavit in scenaculo*

Accius iniuriarum agit. Hic nihil aliud defendit, nisi licere nominari eum, cuius nomine scripta dentur agenda. Assumptiva pars est, cum per se defensio infirma est, sed assumpta extraria re comprobatur. Assumptivae partes sunt

in eo Accius. Duisb. *nominavit in scena, cum eo Accius.* GRAEV. *In scena primus dedit Beichemus.* Placuit Gulielmo, quod scripti nostri: *in coenaculo.* Cf. Plaut. Amphitr. [III, 1, 5.]. Sed infra II, 13. de eadem causa *in scena, quamquam et ibi Pal. III. in coenaculo.* GRUT. Leid. IV. *nominavit appellavit.* Voss. I. Leid. I. H. III. *in coenaculo meo.* Voss. III. Leid. IV. Ed. Omnib. *in coenaculo. in eo.* Voss. II. *in cena cum eo.* Ed. Med. *in senaculo. Cum eo.* Sed vid. L. II, c. 13. OUD. Plane absurdum atque alienum *in coenaculo* iam damnaverat Ern. quod idem fecit Sch. L.

Hic nihil aliud defendit, nisi licere] Etsi id solum et unum defendat, nihilominus potest multa alia adsumere causam suam iuventia et animum accusatoris iniquum ac foedum et criminationi prorum ostendentia: ut adeo haec verba in exemplo non sint paria praemissae declarationi. Ea autem recte se habebunt, si commutatis verbis legas *nihil aliud, nisi defendit*, quomodo dedisse auctorem opinor; et constat hanc locutionem saepe quasi imperfectam ab scribis repletam. Vide paterua ad Livium IV. 26. et Quintiliani Decl. 4. Itaque idem sentio in verbis, quae habentur IV. 30.: *Haec autem nihil aliud fecerunt, nisi Alexandrum perculerunt.* Honesta oratio abigit illud *fecerunt.* GRONOV. Duisb. *Hic mimus nihil aliud defendit.* GRAEV. Voss. I. *hec Mimus n. a. d.* Voss. II. Leid. IV. Ed. Med. *hic Mimus nihil a. d.* Pro *nominari* Voss. I. Leid. III. Edd. Med. Omnib. Leid. I. a. m. sec. *nominare.* In nonnullis *eum nominari.* OUD.

Assumptiva] ἀντιθετική ἢ προσληπτική a Graecis dicitur, cum per se defensio est infirma, quoniam ius aliquo modo violatum concedimus, sed ab aliquo foris adiuncto argumento defendimus, quod vel similis, vel maioris, boni compensationem habet. Est enim ἀντιθεσις τῆς ποιότητος ἀντικατάλληξις. TOXITA. Vide de statu assumptivo Vossium in Institut. Orat. lib. I. cap. 9. sect. 7. GRAEV.

Sed assumpta extraria re comprobatur.] Sic fere omnes libri nostri; nisi quod quidam *ex contraria*; et ita infra de hac ipsa constitutione: *Sine ulla assumptione extrariae defensionis*, ubi Lambinus non debuit inculcare, *extraneae*, neque aliter editio Stephani. GRUT. *Extraria* habent tres Gryphii MSS. *ex contraria* legitur in Leonic. libro. BRUT. Multae Edd. *sed assumpta ex extranea re comprobatur.* Comprobatur *extraria re* ab Erfurtensi, et Puteaneo, nisi quod in hoc *re* quoque non legatur, et Duisburgensi codice. Meus codex MS. et nonnulli alii: *sed assumpta ex contraria re comprobatur.* Puteani scriptura verissima est: *re* ortum ex ultimis syllabis *ria* praecedentis vocis, *Extraria* nimirum *defensione*, ut inferius: *Sine ulla assumptione extrariae defensionis.* GRAEV. *ex contraria* MS. Traiect. BURM. Voss. I. III. Leid. IV. Ed. Omn. *ex contraria re*, sed suprascr. *extraria* in Voss. *Aliqua re extranea* Voss. II. *Re extranea* Ed. Mediol. Verum est simpliciter *extraria*. Vide ad Cic. de Inv. lib. II, c. 50. Ut a *contra* est *contrarius*, sic ab *extra* *extrarius*. OUD. *Extranea* etiam Aldina, teste Sch. Idem comprobavit *extraria.* L.

quatuor; concessio, remotio criminis, translatio criminis, 39
 comparatio. Concessio est, cum reus postulat sibi ignosci.
 Ea dividitur in purgationem, et deprecationem. Purgatio
 est, cum consulto se negat reus fecisse. Ea dividitur in
 fortunam, imprudentiam, necessitatem. Fortunam, ut
 Caepio ad tribunos plebis de amissione exercitus. Impru-
 dentiam, ut ille, qui de eo servo, qui dominum occide-
 rat, supplicium sumpsit, cui frater esset, antequam tabu-
 las testamenti aperuit, cum is servus manumissus testa-
 mento esset. Necessitudinem, ut ille, qui ad diem com-
 meatus non venit, quod eum aquae interclusissent. De-
 precatio est, cum et peccasse se, et consulto fecisse reus

[*Concessio, remotio criminis, translatio criminis, comparatio.*]
 Lamb. ed. *Concessio criminis, remotio, translatio, comparatio.*
 GRAEV. Voss. III. *relatio criminis.* OUD. Transposuit Sch. *trans-*
latio criminis, remotio criminis, quia postea auctor, ubi eas per-
 tractat, hunc ordinem sequitur. Non necessarium. L.

[*Postulat sibi ignosci.*] Erfurt. *Postulat ignosci.* GRAEV.
 [*Imprudentiam, necessitatem*] Lamb. et al. edd. *impruden-*
tiam, necessitudinem. Erfurt. *Inprudentiam, fortunam, necessi-*
tatem, et sic semper ille codex *inprudentia*, pro *imprudentia*.
 IDEM. In *inprudentiam, fortunam, necessitatem.* Sic MSS. O.
 cum Ed. Med. In nonnullis etiam exemplum *imprudentiae* praecedit
 exemplum *fortuuae.* OUD. Pro *v. necessitatem* Sch. scripsit
necessitudinem; quia postea in explicatione divisionis eadem forma
 verbi recurrit. L.

[*Tribunos plebis de amissione exercitus*] Erfurt. *Tribunos ple-*
bis de exercitus amissione. Bello nempe Cimbrico, de quo Eutro-
 pius. GRAEV. Leid. III. IV. Ed. Med. *ad tribunalum pl.* Ed. Omn.
apud tribunalum pl. Tum *de exercitus amissione* MSS. O. et Ed.
 Med. OUD. In seqq. *vv. cui frater esset* Sch. Ernestio monente
 collocavit post *vv. dominum occiderat.*

[*Antequam tabulas testamenti aperuit*] Edd. *Antequam tabu-*
las testamenti aperuerit. GRAEV. *Aperuit* Gryph. B. C. *Aperuisset*
 eiusdem A. Excusi fere eodem modo *aperuerit.* BRUT. *Aperuisset*
 ut unice verum recepit Sch. L. In seqq. *testamento manumissus*
 nonnulli. Leid. III. *manu test. missus esset.* Abest *testamento*
 ab Ed. Med. Tum pro *necessitudinem* Voss. I. III. Leid. I. *ne-*
cessitatem. OUD.

[*Ad diem commeatus non venit*] Erfurt. *Ad diem commeatus*
convenit. GRAEV.

[*Quod cum aquae interclusissent.*] Erfurt. *quod cum has in-*
terclusissent. IDEM.

[*Cum et peccasse se, et consulto fecisse reus confitetur*] Liber
 unus manuscrip. habet, *consulto peccasse.* LAMB. Voculam *reus*
 reduxi suasu Pall. trium et primarum editionum. Solus Pal. pr.
 habet alio positu: *et consulto fecisse et se peccasse reus confitetur.*
 GRUT. Put. et edd. nonnullae: *Cum peccasse, et consulto fecisse*
confitetur. Erfurt. *cum peccasse se, et consulto fecisse se confi-*
tetur. Meus codex MS. *cum et peccasse et consulto reus fecisse*
confitetur. MS. Lamb. *Cum peccasse, et consulto peccasse confite-*

40 confitetur, et tamen postulat, ut sui misereantur. Hoc in iudicio fere non potest usu venire, nisi quando pro eo dicimus, cuius multa recte facta constant. Hoc modo in loco communi per amplificationem iniiciemus: Quod si hoc fecisset, tamen ei pro pristinis beneficiis ignosci conveniret; verum nihil postulat ignosci. Ergo in iudicium non venit: at in senatum, aut ante imperatorem et in consilium talis causa potest venire.

CAP. XV. Ex translatione criminis causa constat, cum fecisse nos non negamus, sed aliorum peccatis coar-

tur. GRAEV. Voces *se* et *reus* desunt plerisque MSS. et Edd. pp., nisi quod in Voss. III. sic: *se cum reus et p. et c. f. conf.* OUD.

Hoc in iudicio non potest fere usu venire.] Putean. *Hoc in iudicium non potest fere usu venire.* Erl.: *Hoc in iudicio fere non potest usu venire.* GRAEV. Supra pro *misereantur* Voss. II. Leid. IV. Edd. pp. *misereatur.* Tum MSS. tres et Ed. Med. *iudicium.* *Evenire* in Voss. I. Vide ad Lib. I. de Inv. c. 10. OUD.

Cuius multa recte facta constant.] Hoc est *in medio sunt*, et *nota omnibus.* Eam vim verbi *constare* non vidit Lambinus, cum hoc mutavit, rescribendo *facta esse constat*, etiam contra vet. edd., in quibus tamen: *facta esse constant*, aliter atque Pall. et Bruil. GRUF. Cum Gruero faciunt Putean. et Duisb, sed cum Lambino meus codex; at Erfurtensis non inepte: *cuius multa recte facta exstant*, quamvis *constant* non repudiem. Ab Erfurtensi non longe recedit editio Cratandri, in qua est: *cuius multa recte facta existant.* GRAEV. Vox *facta* deest Voss. I. *Exstant* Leid. I. II. III. Ed. Med. *Facta esse* Ed. Omnib. Tum Voss. I. III. Leid. III. loco communi *p. a. ini. hoc modo.* Verbum *ini.* exsulat a Leid. III. Deinde *quid si hoc f.* Leid. IV. *Quod si fec.* Ed. Med. OUD.

At in senatum, aut ante imperatorem, et in consilium.] Erfurt.: *Aut senatum ad imperatorem, et in consilium.* Putean.: *At in senatum aut aut imperatorem concilium.* Edd. vet.: *aut in senatum, aut ante imperatorem.* GRAEV. Voss. II. Leid. I. et ante *imp.* OUD. Comprobat Sch. Ernestii iudicium, qui *vv. aut ante imp. et in cons.* non duo membra esse, sed eandem rem, imperatoris consilium, significari, pronunciarat. In eadem re, citante Sch. Cic. de Inv. II, 37. *Senatus et consilii. L. Et in consilium* Voss. II. Leid. IV. Ed. Omnib. Tum *talis c. p. evenire.* Voss. I. II. Leid. I. *convenire* Leid. IV. OUD.

Et in consilium etc.] Vulgo *consilium*, contra libros, et sententia nulla. *Consilia* consulum intelligit aliorumque magistratum, cum quibus agnoscebant delicta interdum domi ex Senatusconsulto, de quo in Bruto, ubi deprecationi locum ait esse posse. Exemplum illustre est in Cic. Laelio 13. initio. *Gulielm.* Nihil locus ille in Laelio, ubi agitur de consilio dando libere amicis, ad hoc argumentum, de quo hic scriptor loquitur, facit, nec intelligitur consilium consulum aut magistratum urbanorum, sed consilium militare Imperatorum, quod confabatur ex legatis, tribunis, primisque loci ducibus; de quo saepe Livius, aliique. Sueton. Tib. 18.: *Cum animadverteret, Varianam cladem temeritate et negligentia ducis accidisse, nihil non de consilii sententia egit, semper alias sui arbitrari.* In illo consilio puniebantur militaria crimina. GRAEV.

ctos fecisse dicimus: ut Orestes cum se defendit, in matrem confert crimen. Ex remotione criminis causa constat, cum a nobis non crimen, sed culpam ipsam amovemus, et vel in hominem transferimus, vel in rem quampiam conferimus. In hominem transfertur; ut si accusetur is, qui P. Sulpicium se fateatur occidisse, et id iussu consulum defendat; et eos dicat non modo imperasse, sed rationem quoque ostendisse, quare id facere liceret. In rem confertur; ut si quis, ex testamento quod facere iussus sit, ex plebiscito vetetur. Ex comparatione causa constat, cum dicimus necesse fuisse alterutrum facere, et id, quod fecerimus, satius fuisse facere. Ea causa huiusmodi est: C. Popillius, cum a Gallis obsideretur, neque

CAP. XV. *In matrem confert crimen.*] Erfurt. *in matrem conferens crimen.* GRAEV. *Conferens crimen* Voss. I. III. *transfert cr.* Leid. IV. OUD.

Sed culpam ipsam] Auctore Ernestio recte scripsit Schuetzius: *non crimen ipsum, sed culpam.* Potest hic locus arguere eos, qui aliquid sine codicum testimonio mutandum esse negant. L.

Vel in rem quampiam conferimus.] Verbum ultimum est a glossatore, subintelligiturque *transferimus*; sane nulla huius vola vel vestigium exstat in Pal. sec. ideoque omnino expunxissem, nisi fuisset in aliis MSS. vel eius loco *inferimus*. GRUT. Reclamant etiam omnes nostri. Itaque vocem istam retinemus. GRAEV.

Si accusetur is] Erf. *Si accusatur is.* IDEM. Voss. I. et Leidd. duo *accusatur.* Voss. III. Ed. Med. *accusaretur.* OUD.

Qui P. Sulpicium se] Erf. *qui publicum se.* GRAEV. Leid. II. *Publicum se f.* Leid. III. IV. Ed. Omnib. *se fatetur.* Ed. Med. *fateretur sine v. se.* OUD. De *Sulpicio* cf. Vell. Pat. II, 19. ibique interpp. et Sch. in indice Geogr. et Hist. s. n. L.

Et id iussu consulum defendat] Sic Pall. et olim impressi, nisi quod Pal. pr. non habeat voculam *id*, tert. vero eius loco *se*. Posterius editi: *et id iussu consulum se fecisse defendat*, ex supervacuo. GRUT. Edd. multae: *et id iussu consulum se fecisse defendat.* GRAEV. In seqq. Voss. III. non agnoscit quoque post *v. rationem.* Leid. III. *sed etiam rationem.* Tum Voss. III. *ex plebiscito facere vetetur.* OUD.

Ex comparatione criminis causa constat] Dubito de voce *criminis*, an sit legitima: neque enim agnoscunt aut vetuste editi, aut Pall. quatuor priores aut Fabricianus codex; invexit primum Victorius. GRUT. Vict. Grut. aliae edd. *ex comparatione criminis causa constat.* Delevi sane *criminis*, auctoritate quoque Puteani, Erfurtensis, et mei codicis; quin nec in Mediol. nec Cratandri nec aliis vetustioribus edd. haec vox exstat. GRAEV. Nec in MS. Traiect. BURM. *Ex comparatione causa c.* Ita MSS. O. et Edd. pp., non *ex comp. criminis causa c.* OUD. Recte deletum *v. criminis* etiam Sch. indicat. L.

Ea causa huiusmodi est] Erfurt. *Et causa huiusmodi est.* GRAEV.

C. Popilius] Sic esse legendum indicavit Adr. Turnebus libro Advers. XIII. cap. XIII. LAMB. *C. Popillius* est in veteribus libris.

effugere ullo modo posset, venit cum hostium ducibus in
42 collocutionem; ita discessit, ut impedimenta relinqueret,
exercitum educeret; satius esse duxit amittere impedi-
menta, quam exercitum. Exercitum eduxit, impedimenta
reliquit; arcessitur maiestatis.

CAP. XVI. Quae constitutiones, et quae constitutio-
num partes sint, videor ostendisse. Nunc quo modo eas,

Mihi quidem propter historiae ignorationem etsi incertum sit, utro
modo legi debeat, labor tamen ut *Popillum* scribendum putem.
F. URSIN. Vulgg. *C. Pompilius a Gallis*. Erfurt. *Consul Popitius*
cum a Gallis. GRAEV. Voss. III. *Gn.* Leid. IV. *Gne. Pompeius*.
In MSS. quatuor et Edd. pp. *Pompilius* vel *Pompillius*. OUD. De
Popillio cf. Sch. in ind. Cic. s. n. *C. Popillius Laenas*. L.

Neque effugere ullo modo] Put. et Erfurt. *neque fugere ullo*
modo. GRAEV. *Neque effugere*. Sic solus Voss. II. cum Ed. Omn.
In *ceteris fugere*. OUD.

In collocutionem] Erfurt. *in collectationem*. GRAEV.

Exercitum eduxit, impedimenta reliquit] Quadriga horum
verborum nata mihi videtur a glossa marginali; plus quam super-
fluam, res ipsa clamat: aut si retinenda, tunc certe expungenda
venient illa: *satius esse duxit impedimenta quam exercitum*.
GRUTER. Sane videtur posse offendere quodam genere haec tam
inexpectata repetitio. Sed vide an haec offensio non veniat ab
omissa particula, quam MS. optimus ita restituens suppeditat: *ita*
discessit (n. ex collocutione, non obsidione) *ut si impedimenta*
relinqueret, exercitum educeret. Haec fuit illi proposita conditio,
de qua deliberans *satius esse duxit amittere impedimenta, quam*
exercitum. Quum id decrevisset, facto executus est, et *exercitum*
eduxit, impedimenta reliquit. Sic apparet et ipsam facti seriem
exprimi per narrationem, et nihil omnino superesse, et particulam
si commode a me restitutam. GRONOV. Putean. *cum exercitum*
eduxit. In praecedentibus Gronovius legit ex MS. *ita discessit, ut*
si impedimenta relinqueret, exercitum educeret. Sed nostri omnes
repugnant. At in Erfurt. *quam exercitum. eduxit, impedimenta*
reliquit. GRAEV. *Ut si impedimenta* habet Gryphii A. BRUT.
Leid. II. *ita discessit, ut si*; non male. Leid. IV. *recessit*. OUD.
Gronovium cum Ernestio secutus est Sch., recepitque si, quod
recte fecit. L.

Arcessitur maiestatis.] Erfurt. *adcersitur maiestatis*. Vulgg.
accessitur maiestatis. GRAEV. *Arcessitur* scribendum esse, diu est,
ex quo constat, ut miretis, hodieque esse, qui aliter scribunt.
Non enim ab *arceo*, sed ab *arcio* — *adcio*, ut ab *lacio* *laccesso*,
descendit. *Arcio* autem pro *adcio* sive *accio* veteres dixisse, certum
est ex Prisc. I, 8. p. 43. tom. I. Kr. L.

CAP. XVI. *Satis videor ostendisse.*] Vox prior in nullo
MS. a me inspecta est, certo indicio, esse suppositam et huc quo-
que petitam ex similibus interpositionibus, et praecipue lib. II. 18.
GRON. Edd. *Sint, satis videor ostendisse*. Cum autem nec hanc
vocem *satis* optimi codices Puteani et Erfurt. agnoscant, cur eam
retineam, nullam video causam esse. GRAEV. *Videor ostendisse*.
Sic etiam mei MSS. septem cum Ed. Mediol. *Satis v. o.* Ed.
Omnib. OUD. Deleverunt *satis* etiam Ern. et Sch. L.

et qua via tractari conveniat, demonstrandum est, si prius aperuerimus, quid oporteat ab ambobus in causa destinari, quo ratio omnis totius orationis conferatur. Constitutione igitur reperta, statim quaerenda est ratio. Ratio est, quae 43

Nunc quo modo eas, etc.] Legendum esse voce divisa, non unita, ut vulgo circumfertur, ostendit id quod illi respondet, *qua via*. GRUT. Edd. *Nunc quomodo eas*. GRAEV. Quo modo divisim scribendum esse, recte monuit Gruterus. Ita differunt *quemadmodum* et *quem ad modum*, *quodammodo* et *quodam modo*, *magnopere* et *magno opere* aliaque similia. Discrimen autem nullum est aliud, quam quod intercedit nostra eiusmodi: *auf irgend eine Weise* et *gewissermaassen, auf welche Art et wie*. Sic *quomodo* adverbium est et una vox, sub uno accentu proferenda. Contra *quo modo* formula est, quae disertius et explicatius rationem designat, duobus accentibus pronuntianda. L.

Quid oporteat ab ambobus] Erfurt. *quid oporteat ambobus*. GRAEV. In antecedd. pro *aperuerimus* MSS. tres et Ed. Omn. *aperiemus*. OUD.

Ab ambobus] Ab oratore scilicet accusatoris et rei, et ab ipso indice. TOXITA.

Quo ratio omnis] Al. *quo omnis ratio*. GRAEV. Ordo verborum a Graevio in aliis repertus: *omnis ratio totius orationis* ut meliori numero se commendat, tamen praeferrere nolim, quia vocabula similia vel simile significantia componere amant Romani, quemadmodum etiam contraria ita prope se posita saepe inveniuntur. In his tamen diligenter distinguendum est inter orationem tenuem ieiunamque, et orationem graviolem, quae saepe de industria iustum fluentemque numerum transpositione mutat, ut inusitatio fiat periodi conformatio. De quo toto genere diligentius a me dicitur alibi. L.

Constitutione igitur reperta] Sic Pall. sic Bruil. sic antiquitatis cusi; neoterici voce adiecta: *Constitutione igitur causae reperta*. GRUTER. Edd. *constitutione causae igitur reperta*. GRAEV.

Constitutione igitur reperta] Vide lib. I. de Inventione, ubi aliter et uberius haec tractat. Principio status est investigandus, qui ex intentione accusatoris ac depulsione rei nascitur. Statu reperto, quaerenda ratio est, id est τὸ αἴτιον, quae causam facit, et defensionem continet, sine qua ne parva quidem dubitatio potest remorari damnationem: si videlicet de facto constet, nec tamen ulla facti adferat ratio. In ratione firmamentum est quaerendum, quod Graeci αἰτίον καὶ αἴτιον vocant. Ex infirmatione igitur et confirmatione rationis indicatio nascitur, quae est iudicii quaestio. Graeci ἀπολογίαν appellant. Reperta indicatione ad eam tanquam scopum [dele v. scopum] propositum orator argumenta omnia accommodabit. TOXITA. Vide G. Vossii Institut. Orator. lib. I. cap. 6. sect. 6. GRAEV.

Quaerenda est ratio. Ratio est, quae causam facit] Erfurt. et Putean.: *Quaerenda ratio est, quae causam facit*. Equidem non video cur ratio est repetatur. Nec male Erfurt. statim: *Orestes confitetur se occidisse*. Put. *Orestes cum confitetur se occidisse*. Vulgg. *cum confiteatur se occidisse matrem*. IDEM. Verba est ratio desunt MSS. tribus. In proximis Voss. III. *quae causam stare facit*. OUD.

causam facit, et continet defensionem, hoc modo (ut docendi causa in hac potissimum consistamus): Orestes, cum confiteatur se occidisse matrem, nisi attulerit facti rationem, perverterit defensionem. Ergo adfert eam: quae nisi intercederet, ne causa quidem esset. Illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Ergo (ut ostendi) ratio ea est, quae continet defensionem, sine qua ne parva quidem dubitatio potest remorari damnationem. Inventa ratione, firmamentum quaerendum est; id est, quod continet accusationem, quod affertur contra rationem defensionis, de qua ante dictum est. Id constituetur hoc modo: Cum usus fuerit Orestes ratione, hoc pacto, Iure occidi, illa enim patrem meum occiderat; utetur accusator firmamento, hoc modo: Sed non abs te tamen occidit. neque

Docendi causa] Put. *dicendi causa*. GRAEV.

In hac potissimum consistamus] Erfurt. *in hac potissimum causa consistamus*. IDEM. Sic etiam inveni in meis MSS. O. et ed. Med. Vulgo abest v. *caussa*. OUD. Sic Ernestius edidit. Male, Schuetzio indice, cui non placet v. *causam* ter sic deinceps poni. Praeterea Sch. scripsit: *in hoc potissimum consistamus*, quod nunce verum. L. In seqq. pro vv. *cum confiteatur* Voss. I. Leid. I. III. *cum fateatur*. Voss. III. *confitetur*. Leid. II. Ed. Med. *cum confitetur*. Ed. Omn. *cum fatetur*. OUD.

Perverterit defensionem.] Pall. *tres pervertit*, ut et lectio vulgata. Bruil. et Pal. tertius, quart. sext. *perverterit*; quod Gulielmo non displicuisse videtur, ideoque admisimus. GRUTER. Vulgg. *Pervertit defensionem*. *Perverterit* tuetur Erfurtensis et Duisb. Lambiui editio, *pervertet defensionem*, invitis libris. GRAEV. MSS. quinque et Edd. pp. *pervertit*. In proximis MSS. tres et Ed. Omnib. *nec c. quidem esset*. OUD.

Sine qua ne parva quidem] Sic legendum, non ut vulgo, *sine qua nec parva quidem*. Nam vel sic loquuntur Latini: *ne parva quidem dubitatio*, vel sic: *nec parva dubitatio*, etc. LAMB. Al.: *sine qua nec parva quidem*. GRAEV. MSS. quatuor et Ed. Omnib. *nec parva quidem*. OUD.

Firmamentum quaerendum est; id est, quod continet etc.] Melius Pal. pr. et Bruil. item Liliensis collegii liber: *firmamentum quaerendum est id quod* etc. GRUTER. MSS. quidam: *Firmamentum quaerendum est id, quod*. Omnes nostri libri stant pro vulgata. GRAEV. Voss. I. i. *quod*. Leid. IV. *id quod*. Vv. *id est exsulant* ab Ed. Med. OUD.

Quod continet accusationem] Erfurt. *Quod accusationem continet*. GRAEV.

Sed non abs te tamen] Prima vocula videtur addita a mala manu, sane non exstat in Pal. pr. quarto, sexto: eiusque loco habet tert. quint. *At non abs te*, sine dictione *tamen*, quae quae non est in antiquioribus edd. aut Pal. quarto aut sexto. GRUT. Sic et Erfurt. nisi quod corrupte pro *at* in illo ut scribitur. Al. MSS. *at non abs te occidi*. GRAEV. *Tamen* etiam abest a MS. Traiect. BURM. In superioribus pro *hoc pacto* Leid. III. IV. *hoc modo*. Tum in vv. *sed non abs te tamen* deest *sed* Voss. III.

indemnata poenas pendere oportuit. Ex ratione defensionis, et ex firmamento accusationis, iudicii quaestio nascatur oportet, quam nos iudicationem, Graeci *κρίνωμενον* appellant. Ea constituitur ex coniunctione firmamenti et rationis defensione, hoc modo: Cum dicat Orestes, se patris ulciscendi causa matrem occidisse, rectumne fuerit a filio sine iudicio Clytaemnestram occidi. Ergo hac ratione iudicationem reperire convenit. Reperta iudicatione, omnem rationem totius orationis eo conferri oportebit.

CAP. XVII. In omnibus constitutionibus et partibus constitutionum hac via iudicationes reperientur, praeterquam in coniecturali constitutione. In ea nec ratio quaeritur, quare fecerit; fecisse enim negatur; nec firma-

tamen deest MSS. sex et Ed. Omnib. Voss. III. *non tamen*. Ed. Med. *non tamen abs te*. OUD.

Ex ratione defensionis] Put. *Ex ratione defensoris*. GRAEV.

Ea constituitur ex coniunctione] Erfurt. *ea constituetur ex coniunctione*. IDEM. MSS. plerique et Edd. pp. *Ea constituetur*. OUD. Futurum aptius esse vidit Ern. quem secutus est Sch. Tum defensione post v. rationis ut praeter rem additum delevit Sch. L. in seqq. patris ulciscendi gratia Voss. III. OUD.

A filio sine iudicio Clytaemnestram] Erfurt. *sine iudicio a filio Clytaemnestram*. GRAEV.

Iudicationem inveniri convenit.] Erf. *iudicationem reperire convenit*. Al. *iudicationem invenire convenit*. IDEM. *Reperiri convenit* Voss. II. *invenire c.* Ed. Med. OUD. *Reperire convenit* et mox *reperita* duo Gryph. B. C. habent. Eodem verbo paullo inferius non semel eadem significatione est usus. BRUT.

Inventa iudicatione] Erf. *reperita iudicatione*. GRAEV.

Omnem rationem totius orationis] Sequuntur antiquiores discessi ab Gruteriana, quam nimis fideliter retinuerunt aliae proximae, et in his ipsa Londinensis, inepte edens *orationem*: et bene idem observavit Basileensis. Quae mox omnes consentiunt in id, ut exhibeant *ea nec ratio*, omisa vocula *in*, quae in MSS. palam exstat, et sensui necessaria est. Lib. III, 2. GRONOV. Exstat etiam in MS. Traiect. BURM.

Eo conferri] Erf. *eo conferre*. GRAEV. *Conferre* Voss. III. Leid. III. OUD.

CAP. XVII. *Praeterquam in coni. const.*] Voss. III. *Nisi in coni. const.* OUD.

In ea nec ratio quaeritur] Al. edd. *in ea enim nec ratio quaeritur*. In Grut. et aliis omnibus eam secutus edd. vitio librarium *in omissum* fuit. Duisb. *Nam in ea nec ratio quaeritur*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *Nam in ea n. r.* In optimis etiam quatuor et iisdem Edd. hic est ordo: *ratio, quare fecerit, quaeritur*. OUD. Vulgatum ordinem: *quaeritur, quare fecerit*; Sch. ex Aldina reduxit, illum, quem Oudendorpius ex suis dedit, vulgatum existimans, in quo falsus est. Nec video cur istum ordinem, quem secutus est, dixerit concinniorem. L. In seqq. *nec subest ratio* Voss. I. OUD.

mentum exquiritur; quoniam non subest ratio. Quare ex intentione et infitiatione iudicatio constituitur, hoc modo: intentio est, Occidisti Aiacem. Infittatio, Non occidi. Iudicatio, Occideritne. Ratio omnis utriusque orationis, ut ante dictum est, ad hanc iudicationem conferenda est. Si plures erunt constitutiones, aut partes constitutionum; iudicationes quoque plures erunt in una causa, sed omnes simili ratione reperientur.

Sedulo dedimus operam, ut breviter et dilucide, quibus de rebus adhuc dicendum fuit, diceremus. Nunc quoniam satis huius voluminis magnitudo crevit, commodius est in altero libro de ceteris rebus deinceps exponere; ne qua propter multitudinem literarum possit animum tuum
46 defatigatio retardare. Sed si quo haec tardius, quam studes, absolventur, cum rerum magnitudini, tum nostris quoque occupationibus assignare debebis. Verumtamen

Ex intentione et infittiatione] Erfurt. *ex intentione et infittiatione*. Sic statim idem: *infittatio, non occidi*. GRAEV. Pro *infittiatione* Vos. II. *depulsione*. Leid. III. *infittiatione*. Et infra pro *infittatio* Leid. II. *depulsio*. OUD.

Intentio est, occidisti Aiacem. Infittatio] Duisb. *intentio, occidisti matrem. Infittatio*. GRAEV. MSS. quatuor carent verbo est. OUD.

Sed omnes simili ratione reperientur.] Erfurt. *sed et omnes simili ratione repperientur*. GRAEV. In proxime antec. Voss. III. *in eadem caussa*. Paulo ante quoque deest Cod. Leid. II. Tum Voss. I. Leid. I. Edd. pp. *sed et omnes simili r. r.* Leid. II. *una ratione r.* OUD.

Nunc quoniam satis huius voluminis magnitudo crevit] Lamb. ed. *Nunc quoniam huius voluminis magnitudo satis crevit*. GRAEV. Voss. III. *huiusmodi voluminis magn.* OUD.

Propter multitudinem litterarum] Voces eae tres videntur a glossa. Erat in Pal. quarto *altitudinem*. GRUT. MS. *propter altitudinem litterarum*. GRAEV. Verba Grutero de glossa suspecta expunxit Sch. propterea, quod iis dicitur, iam inest superioribus: *quoniam satis huius voluminis magnitudo crevit*. Ac videbantur ista: *propter m. litt.* Sch. ab interpolatore sumta ex Cic. de Inv. II, extr. L.

Sed si quo haec tardius, quam studes] Est a plerisque Pall. item Fabr. et Br., aliae edd.: *Sed si quidem haec tardius*. GRUT. Erfurt. quoque et Duisb. *si quo* asserunt, ut et Lamb. editio. Verum in Erfurt. omissum quoque est *sed*, et totus locus sic scribitur: *Si quo tardius haec, quae studes, absolventur; rectius mea sententia. Haec, quae studes, sunt haec, quibus nunc incumbis, in quibus nunc versaris. Cic. Orat. post red. [in Sen. c. 6.] cum vero litteras studere incipit. Sed exempla passim obvia. Vulgatum quam studes, pro quam cupis, desideras, Latinae aures respuunt. GRAEV. MS. Traiect. a manu pr. ita, ut in contextu ed. Gronov. habetur, sed emendatum manu sec. hoc pro haec, et absolvetur pro absolventur. BURM. Si quo tardius haec, quam studes. Ita mei omnes,*

maturabimus, et quod negotio diminutum fuerit, exaequabimus industria: ut pro tuo in nos officio et nostro in te studio munus hoc accumulatissime tuae largiamur voluntati.

R H E T O R I C O R U M 47

A D

C. H E R E N N I U M

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

In primo libro, Herenni, breviter exposuimus, quas causas recipere oratorem oporteret, et in quibus officiis artis

et Edd. pp., nisi quod a Mediol. exsulet quo. Voss. II. in aliquo. Vulgo haec tardius. OUD. Sed si tardius scripsit Sch. omissa v. quo, ad evitandam ingratam dictionis amphiboliam. L.

[Quod negotio diminutum] Erfurt. et Lamb. ed. quod negotio diminutum fuerit. Meus codex: quod de negotio diminutum fuerit. GRAEV. Leid. I. deminutum. OUD.

[Exaequabimus industria] Sic omnes quidem habent libri, praeter unum et alterum, in quibus scriptum est, *exsequemur*: sed legendum pnto, *exarciemus*, id est reparabimus. Utitur hoc verbo et Q. Tullius [De Petit. cons. 12.] *aliis te id rebus exsarturum esse persuadeas*, et Terent. Heautont. [1, 1, 90.] *nisi eos, qui opere rustico faciundo facile sumtum exsarciant suum*. LAMBIN. MS. *exsequemur industria*. Erf. *exsequemur industriae*. GRAEV. MSS. *quinque: industrie*. OUD.

[Munus hoc accumulatissime] Liber unus manuscr. habet, *accuratissima*; ego nihil muto. LAMB. MS. *munus hoc accuratissime*. GRAEV. Leid. IV. *accommodatissime*. OUD.

CAP. I. [Et in quibus officiis elaborare, etc.] Sic restitui, deleta voce *artis*, quae fuerat inepte inculcata ab iis, qui scriptum reperissent in quibusdam libris, *elaborare arte*, cum tres postremae literae huius verbi a librario aliud agente essent iteratae; *ex* enim factum est modo *arte*, modo *aperte*, nunc *artis*, nunc *partibus*, atque ita hic locus depravatus est. Officia autem oratoris intellige inventionem, dispositionem, elocutionem, etc. LAMB. Delet *artis* Lambinus. Ego non ausim, neque variant libri veteres: nisi quod in duobus audio reperiri *partibus artis*, quod etiam ipsum non displicet, alterum tamen restat in Pall. sext. GRUTER. Puteani codex vulgatam retinet, sed Erfurt. *partibus* inserit: in quibus *partibus officii artis elaborare*. Forte [fortasse] scripsit auctor horum Rhetoricorum: in quibus *partibus officii artis elaborare conveniret*. GRAEV. Voss. I. in quibus *partibus officia vel officii artis*. Margo Leid. II. in quibus *partibus officia artis*. Voss. III. in quibus *par-*

elaborare conveniret, et ea officia qua ratione facillime consequi posset. Verum quia neque de omnibus rebus
48 simul dici poterat, et de maximis primum scribendum fuit, quo cetera tibi facilia cognita viderentur; ita nobis placitum est, ut ea, quae difficillima essent, potissimum scriberemus.

Causarum tria sunt genera, demonstrativum, deliberativum, iudiciale; multo difficillimum est iudiciale, ergo id primum absolvemus. Hoc et priore libro egimus, cum

tibus officia. Leid. III. in q. partibus officii. Mihi non displicet: in q. partibus officia artis elab. Auct. de Corr. Eloq. c. 9. dignum aliquid elaborare. Adi ad Sueton. Aug. c. 64. nihil aequae elaboravit. OUD. Ut Oudendorpius volebat, ita exhibet Cod. Aug. apud Sch. Sed unice vera est Lambini ratio, quum voces *partibus et artis* ut glossemata satis se prodant. Utramque vocem reiecit etiam Sch. L.

Facillime consequi posset.] Erfurt. *facillime consequi possit.* GRAEV.

Verum quia neque de omnibus rebus etc.] Sic Pall. et vet. edd. nisi quod Pal. pr. non adsit *rebus*, quam vocem nec requiram. Vulgati hodie: *verum quod neque etc.* GRUTER. Sic Pall. et meus cod. omitta voce *rebus*. Sed Erf., Put. cum plerisque edd.: *verum quod neque de omnibus.* GRAEV. *Rebus* recte adpauit Sch. L. Voss. I. II. Leid. IV. quod non etc. OUD.

De omnibus rebus simul dici poterat, et de maximis primum scribendum fuit.] Erfurt. *de rebus omnibus simul dici poterat, et de maximis rebus primum scribendum fuit.* Putcan. *de omnibus simul dici poterat, et de maximis rebus primum scribendum fuit.* GRAEV. *Rebus* post v. *maximis* addunt MSS. O. et Edd. pp. Copula et ante *maximis* deest Leid. III. OUD.

Ita nobis placitum est] Leid. III. IV. *itaque.* OUD. Sic quoque Ern. in suis quibusdam. Sed *ita* bene se habere viderunt Ern. et Sch. Refertur enim *ita* ad sequens *ut*, hoc sensu: *placuit nobis rem hoc modo tractare, ut etc.* L.

Potissimum scriberemus.] Lamb. ed. *potissimum conscribere-mus.* Voss. I. III. Leid. IV. Edd. pp. *conscriberemus.* Voss. II. *scriberentur.* OUD.

Causarum tria sunt genera] Lamb. ed. *causarum igitur tria sunt genera.* GRAEV. *Causarum itaque* Cod. Aug. apud Sch. In seqq. pro vv. *multo difficillimum est iudiciale* Sch. ex Ed. ai. 1474. *receptit quod multo difficillimum est; quod a correctore mihi esse videtur.* L.

Hoc et priore libro egimus.] Sic Gulielmiani, sic Pall., sic edd. vet. Nam recentes praeposita vocula: *De hoc etc.* GRUTER. Lamb. et nonnullae aliae edd.: *de hoc et priore libro egimus.* Erfurt.: *Hoc et priore libro, de oratoris officiis.* GRAEV. Codex Zuicav. exhibet: *hoc et in priore libello egimus.* Cuius lectiones codicis quum ad calcem reiecerimus, hic eas tantum paucissimis commemorabimus, quae aliquid momenti habere videantur in lectione vulgata iudicanda. L.

Cum de quinque oratoris officiis tractaremus.] Haud secus Pall., Gul., vet. edd., nam mediae aetatis: *cum de oratoris officiis*

de quinque oratoris officiis tractemus, quorum inventio et prima, et difficillima est: ea quoque nobis erit hoc in libro propemodum absoluta, et parvam partem eius in tertium volumen transferemus. De sex partibus orationis primum scribere incepimus. In primo libro loquuti su-⁴⁹mus de exordio, narratione, divisione, nec pluribus ver-

tractabamus. GRUTER. Erf. *de oratoris officiis quinque, inventio, reliquis omnibus recisis.* Vulgg. *eginus, cum de oratoris officiis tractabamus.* GRAEV. *Deest quinque Voss. I. Leid. I. IV. De or. off. V. Voss. II. III. Leid. II. De oratoris off. V. Leid. III. Oud. De oratoris officiis quinque, ut Lamb., habent tres Gryph. MSS. et Leonic. exemplar.* BRUT.

Quae prima et difficillima est.] Liber unus manuscrip. habet: quae prima, quaeque difficillima est. LAMB. Vett. edd. *quia prima difficillima quidem est.* GRAEV.

Ea quoque nobis erit] Malim legi: eaque nobis erit. etc. LAMBIN. Erf. *ea quoque nobis erit hoc libro.* GRAEV. *Eaque Lambino auctore scripsit Schuetzius, unice h. l. aptum. Error ortus est ex compendii ignoratione. L. Hoc in libro; praepositionem ignorant MSS. sex. In. Leid. II. Ed. Med. in hoc libro. Oud.*

Et parvam partem eius in tertium volumen transferemus.] Prima Lamb. ed. sed parvam partem eius in tertium volumen transferemus. Erfurt. Parvae partes eius duae in volumen transferentur. GRAEV. MSS. VI. et Edd. pp. *sed p. p. eius.* A Leid. I. *abest et, a Voss. III. eius.* OUD. *Sed recte restituit Sch. L.*

*De sex partibus, etc.] Enumeratio isthaec tam proluxa valde ineptit: nam certe paucula admodum de his supra dixit: et nae miserabili erant memoria, quibus tam cito illa exciderant. GRUT. Quidquid id sit, auctor non ignoravit suum Herennium, cuius animum ne defatigatio introeat, vereri se etiam alibi (lib. I. cap. ult.) testatur. Praeter haec in vetustis video esse incipientius, quod ab recentibus manibus interpolatum est, ut fieret incepimus. In uno reperi instituius, quod sane praeferebam. Nec sic tamen evitatur nausea enumerationis huius; praesertim quid est illud primum? Et cur ineptissime iterat mentionem libri primi? Ego suspicor tō primum natum esse pro tum, ubi primam literam aliquis aspiciens pro nota numeri sic mutavit. Sic certe fit decentior species, et stilus mollior. Reliqua vide an non sic mecum constitues: *De sex partibus orationis tum (nempe post oratoris officia) scribere instituius. In primo loquuti sumus de exordio.* Quod aliquis non intelligens male per vocem libro supplendum putavit. GRONOV. Edd. Grut. et al.: *de sex partibus orationis primum scribere incipientius.* Lamb. ed. et Put. Cod.: *de sex partibus orationis primum scribere instituius.* Duisb.: *de sex partibus orationis scribere incepimus.* Meus MS.: *de sex partibus orationis primum scribere incepimus.* Tota haec *περίοχη* in Erfurtensi sic scribitur: *Ea quoque nobis erit hoc libro propemodum absoluta. Parvae partes eius duae in volumen transferentur, ubi de sex partibus orationis primum scribere incipientius.* Hanc lectionem valde probo, nisi quod numerus voluminis sit omissus vitio librariorum. Scriptum fuerat: *parvae partes eius duae in III. volumen transferentur.* Duae parvae partes sunt quae pertinent ad inventionem in genere deliberativo et demonstrativo. III. Volumen est tertium volumen; illud III. ab-*

bis, quam necesse fuit, nec minus dilucide, quam te velle existimabamus. deinde coniunctim de confirmatione et confutatione dicendum fuit. quare genera constitutionum et earum partes aperuimus; ex quo simul ostendebatur, quomodo constitutionem et partes constitutionis, causa posita, reperiri oporteret. deinde docuimus, iudicationem quemadmodum quaeri conveniret: qua inventa, curandum, ut omnis ratio totius orationis ad eam conferatur. postea admonuimus esse causas complures, quibus plures constitutiones aut partes constitutionum accommodarentur.

CAP. II. Reliquum videbatur esse, ut ostenderemus, quae ratio posset inventiones ad unamquamque constitutionem aut partem constitutionis accommodare. Et item qua-

sorpsit praecedens in. Incipiemus est etiam in meo codice. Alius MS. teste Gronovio, scribere instituimus, sed Duisb. abest primum, GRAEV. Scripsit Sch. De sex partibus orationis quum scribere instituimus, in primo libro locuti cet. qua lectione mihi scriptoris manum videtur restituisse. L. Voces primum et libro desunt Leid. IV. Incipiemus Voss. III. qui exhibet in quo pr. libro. OUD.

Nec minus dilucide] Voss. III. lucide. In seqq. pro coniunctim Voss. I. Leidd. O. coniuncte. OUD.

De confirmatione dicendum fuit et confutatione.] Al. edd. de confirmatione et confutatione dicendum fuit. GRAEV. Et de conf. OUD.

Et partes constitutionis] Erf. et Duisb. et partem constitutionis. GRAEV. MSS. quinque: partem const. OUD.

Reperiri oporteret] Erf. repperiri oporteret. GRAEV.

Curandum, ut omnis ratio] Duisb. curandum est, ut omnis ratio. IDEM. Voss. III. Leid. IV. Ed. Med. curandum est, ut. OUD.

Quibus plures constitutiones] Erf. in qua plures constitutiones. Duisb. et edd. pleraeq: in quibus plures constitutiones. IDEM. Voss. O. Leid. III. IV. Ed. Omnib. causas quam plures. Ed. Med. plures pro complures. Tum in quibus MSS. O. et Edd. pp. OUD. Verba: Postea admonuimus — accommodarentur, ut spuria eiecit Sch. putatque esse ineptissimum scioli alicuius emblemata, quod vel libri primi argumentum evincat. L.

CAP. II. Reliquum videbatur esse] Erf. reliquum videbitur esse. Non male. GRAEV.

Quae ratio] Hoc est, qui locus status. Loci statuum sunt τὰ μέσα, λόγοι, καὶ πίστεις: Hermogenes κεφάλαια appellat, hic auctor rationes. TOXITA. Gerb. Vossius lib. I. Institut. Orator. vocavit capita, cum Sopatro, ea nimirum, quae continent propriam argumentationem et confirmationem eiusdem propositionis ab aliis diversam. GRAEV.

Et item quales argumentationes] Erfurt. et item quas argumentationes. IDEM. Quas argumentationes Voss. III. Leid. II. III. Edd. pp. Deinde et quas v. Voss. III. Edd. pp. Copula et caerent Leid. II. III. cum Edd. pp. Vitare dant etiam Voss. III. et Leid. III. cum Ed. Omniboni. OUD. Activum consequutio postulat. S.

les argumentationes, quas Graeci *ἐπιχειρήματα* appellant, sequi et quales vitari oporteret: quorum utrumque pertinet ad confirmationem et confutationem. Deinde ad extremum docebimus, cuiusmodi conclusionibus orationum uti oporteat: qui locus erat extremus de sex partibus orationis. Primum ergo quaeremus, quemadmodum quamque causam tractari conveniat. Et nimirum coniecturalem, quae prima

Quas Graeci ἐπιχειρήματα appellant.] De epichiremate et variis eius generibus vide Quinciliani lib. V. Institut. cap. x. In verbis praecedentibus Erfurt.: *et item quas argumentationes pro vulgato: et item quales argumentationes.* Mox in sequentibus, *sequi et quales vitari*, idem codex copulam omittit. Sed Pith. *sequi, quasque vitare oporteret.* GRAEV. *Quae Graeci* cet. scribendum coniecit ERN. Non est necessarium. L.

Ad confirmationem et ad confutationem.] Sic Erfurt., Vulgg.: *ad confirmationem et confutationem.* GRAEV. Sic etiam Voss. I. Leid. I. II. *ad confut.* OUD.

Orationum uti oporteat] Duisb. *orationum uti oporteret.* GRAEV.

Qui locus erat extremus de sex partibus] Id verum, sed etiam erat proximus, hoc est, post praecedentes quinque absolutas solus restans ex illis sex. Sic enim deprehendo legi in omnibus nostris, unde non dubito etiam in aliis sic exstare; idque praefertendum vel ideo quod vix modo antecessit v. *extremum.* Videntur neglexisse, qui id explicare nequierunt. GRONOVIVS. Erfurtensis et al. MS. *qui locus erat proximus.* *Extremus* propter eiusdem vocis, quae modo praecesserat, ingratam repetitionem reiecit Gronovius. Verum nescio an *proximus* recte ponatur, cum enumerantur quinque partes in fine periodi, nulla alia parte sequente. Malui igitur ex Pithoeano recipere *postremus.* GRAEV. Leid. I. III. l. e. *proximus.* OUD. *Postremus* comprobavit orationis variandae causa recepitque Sch. L.

Primum ergo quaeremus.] Erfurt. *Primum igitur quaeremus.* GRAEV.

Tractari conveniat.] Erf. *tractare conveniat.* IDEM. Voss. O. et Leid. I. III. *tractare conv.* OUD.

Et nimirum coniecturalem, quae prima et difficillima est] Liber unus MS. habet: *quae prima quaeque difficillima est.* LAMBIN. Pall. pr. *coniecturalem earum quae est difficillima*, omissis ceteris; nam sec.: *coniect. ea quae difficill. est.* Bruilerensis: *nimirum quaeque difficill. est.* Quod et in quarto, praeterquam quod is *quae*, non *quaeque*, omisso prorsus illo *coniecturalem.* Vett. edd. *coniect. quae prima quaeque diff. est.* GRUTER. Ad Palatinum secundum fere accedunt nostri, exhibentes *coniecturalem eam quae difficill.* Hinc facile vidi venisse ab auctore: *Et nimirum coniecturalem (eaque difficillima est) potiss. consid.* GRONOV. Erfurt. *et nimirum quam quae difficillima est.* Duisb. *Et nimirum coniecturalem eam, quae prima et quae difficillima est, potissimum consideremus.* GRAEV. In MS. Traiect. *Coniect. quae prima quaeque diff. est,* ut in vet. Edd. BURM. *Quae prima et difficillima est. Eam quae est in Leid. II. IV. Voss. III. Ed. Omn. quae lectio est nata ex compendio cam sive causam, ut est in Voss. II. Prima et deest Voss. II. Leid. II. Et exsulat a Leid. I. Legendum scilicet cum Voss. I. Leid. III. Edd. pp.: q. prima quaeque d. OUD. Vulgatam*

et difficillima est, potissimum consideremus. In caussa coniecturali, narratio accusatoris suspiciones interiectas et
51 dispersas habere debet, ut nihil actum, nihil dictum, nusquam ventum, aut abitum, nihil denique factum sine causa putetur. Defensoris narratio simplicem et dilucidam expositionem debet habere, cum adtenuatione suspicionis. Huius constitutionis ratio in sex partes est distributa: probabile, collationem, signum, argumentum, consecutionem, approbationem. Horum unumquidque quid valeat, aperiemus. Probabile est, per quod probatur, expedissee reo peccare, et a simili turpitudine hominem numquam abfuisse. Id dividitur in caussam et in vitam. Causa est ea, quae induxit ad maleficium, commodorum spe, aut incommodorum vitatione: ut cum quaeritur, num quod commodum maleficio appetierit, num honorem, num pecuniam, num dominationem, num aliquam cupiditatem amoris,

quae prima et difficillima est recte retinuit Sch. In seqq. disp. debet habere Cod. Aug. apud Sch. L.

Nusquam ventum, aut abitum] Erf. *Nusquam ventum, aut habitum.* GRAEV.

Nihil denique factum sine causa] Erf. *Nihil denique sine causa.* IDEM. In seqq. *Expos. debet facere* Leid. II. OUD.

Probabile, collationem] Erf. *probabilem collationem.* GRAEV.

Horum unumquidque] Duisb. et quaedam edd. *Horum unum quodque.* IDEM. MSS. plerique et Edd. pp. *unum quodque.* OUD.

Expedissee reo peccare] Erf. *expedissee peccare.* GRAEV.

Et a simili] Erf. *et ab simili.* IDEM.

Hominem numquam abfuisse.] Sic legendum esse infra pluribus verbis docebimus; quamquam in commentariis Horatianis recentioris editionis iam ostendimus. LAMBIN. Erfurtensis corrupte: *hominem nunquam affuisse.* GRAEV. *Afuisse*, ut alibi docuimus, quod etiam antea Lamb. annotavit, in duobus Gryphii B. et C. scriptum semper invenitur. BRUT. In superioribus *reo* deest Leid. III. In Leid. II. *peccasse.* Voss. I. Leid. II. *ab simili.* OUD.

Induxit ad maleficium] Pith. *induxit reum ad maleficium.* Non male. GRAEV. Ed. Omn. *inducit.* Voss. III. *induxit eum.* OUD.

Commodorum spe aut incommodorum vitatione.] Erf. *Commodorum aut incommodorum vitatione.* Edd. *commodorum spe, aut incommodorum vitatione.* GRAEV. *Inc. vitatione* Ed. Omn. OUD.

Ut cum quaeritur] Ab Erf. *abest ut.* GRAEV. Leid. I. *caret v. ut.* Voss. III. Ed. Omn. *ita.* Ed. Med. *ita ut.* OUD.

Maleficio appetierit] Haud aliter manuscripti et nostri et Guilielmi, item edd. antiquae. Posteriores, *acquisierit.* Longe deterius. GRUTER. Firmant *appetierit* Erfurt. et Duisb., quamvis in hoc legatur: *an quod commodum maleficio appetiverit.* Edd.; *num quod commodum maleficio acquisierit.* GRAEV. *Appetierit* etiam in MS. Traiect. BURM. Voss. III. Leid. III. IV. Ed. Omn. *an q. comm.* Leid. IV. *appetiverit.* OUD. *Acquisierit* Ald. ap. Sch. L. *Appetierit*, non *acquisierit* legendum, praeter Lamb. tres Gryph. evincunt, quibus ed. Leon. suffragatur. BRUT.

aut huiusmodi libidinis voluerit explere. Aut num quod⁵² incommodum vitarit, inimicitias, infamiam, dolorem, supplicium.

CAP. III. Hic accusator in spe commodi cupiditatem ostendet adversarii, in vitatione incommodi formidinem augebit. Defensor autem negabit fuisse causam, si poterit, aut eam vehementer extenuabit. Deinde iniquum esse, dicet, omnes, ad quos aliquid emolumentum ex aliqua re pervenerit, in suspicionem maleficii devocari. Deinde vita hominis ex ante factis spectabitur. In quo primo considerabit accusator, num quando simile quid fecerit. Si id non reperiet, quaeret, num quando venerit in similem suspicionem: et in eo debebit esse occupatus, ut ad eam causam peccati, quam paullo ante exposuerit, vita hominis possit accommodari, hoc modo. Si dicet pecuniae causa fecisse, ostendet eum semper avarum fuisse: si ho-

Amoris aut huiusmodi libidinis] Sic Duisb. GRAEV. *Cupiditatem aut amoris aut eiusmodi lib.* Sic lege e MSS. sex et Ed. Omn. In Leid. IV. *aut amoris alicuius lib.* OUD. Iure censet Sch. scribendum esse *libidinem*. Vix enim dici posse *cupiditatem libidinis*. L.

Aut num quod incommodum] Erf. *aut non quod incommo-* dum. GRAEV. Leid. IV. Ed. Omn. *vitaverit*. Cod. Aug. apud Sch. *vitare voluerit*. L.

CAP. III. *Cupiditatem ostendet adversarii, in vitatione incommodi formidinem augebit.*] Robustiora omnia forent, expuncto illo ostendet, ut ad augebit et prius membrum referretur. GRUT. *Cum spe commodi*. Voss. III. In seqq. *si potuerit* Voss. III. Ed. Med. OUD. *Ostendet* delevit Sch. ea de causa, quod hic non tam agatur de demonstranda re, quam de augenda et amplificanda, ut verbum augebit concinnius ad utrumque membrum referatur. L.

Ex ante factis spectabitur.] Erfurt. *ex antefactis expectabitur*. Duisb. *ex ante actis spectabitur*. GRAEV. Leid. IV. *ex ante actis*. Ed. Med. *ex ante malefactis*. OUD. In supp. verba inter omnes - *devocari* media vitio librarii omisit Cod. Aug. apud Sch. L.

In quo primo considerabit] MSS. omnes constanter *primum*, quod et fuit quondam in editionibus, nec scio cur mutatum. Sed et ista in quo nullibi [nusquam] reperio, et plane credo insiticiam esse velut connectendi formulam, quae toties quoque nuper obsidebat Livium. GRONOV. Ed. Grut.: *in quo primo considerabit*. AL.: *in quo primum considerabit*. Quae Gronovius asseruit, fundantur nostrorum quoque librorum optimorum Erfurtensis, et Cauchiani auctoritate, quibus subscribo. GRAEV. *Primum* etiam in MS. Traiect. BURM. Vv. in quo desunt Leid. I. III. *primum* MSS. O. et Edd. pp. bene. OUD. Scripsit *primum*, ut ad sonum gratius, servavit in quo Sch. L.

Si id non reperiet] Voss. I. Leid. I. *reperierit*. Voss. III. *reperiretur*. Leid. II. *reperiret*. Leid. III. *repererit*. Vere. OUD.

Vita hominis accommodari] Edd. vet. *Vita omnis accommodari*. GRAEV.

Ostendet eum semper] Erf. *Ostendam eum semper*. IDEM.

noris, ambitiosum: ita poterit animi vitium cum caussa peccati conglutinare. Si non poterit par animi vitium cum caussa reperire, reperiat dispar. Si non poterit avarum
53 demonstrare, demonstret corruptorem vel perfidiosum, si quo modo poterit: denique aliquo aut quam plurimis vitiis contaminabit personam: deinde qui illud fecerit tam nequiter, eundem hunc tam perperam fecisse non esse mirandum. Si vehementer castus et integer existinabitur ad-

Voss. III. *fecisse maleficium, ostendet.* Voss. I. Leid. I. *ostendat.* Abest eum a Voss. II. OUD.

Cum causa peccati conglutinare. Si non poterit par vitium cum causa reperire.] Erf. *Cum causa reperire*, ceteris omnibus omissis. Cauch. *cum vita peccati conglutinare.* Lamb. ed. *Si non poterit par animi vitium.* GRAEV. Voss. III. *potuerit.* Dein par abest Leid. II. III. *animi* a Leid. IV. m. pr. Ed. Med. In optimis MSS. *animi v. c. c. reperire par.* Sed in Voss. III. *animi vitium cum causa compar.* r. OUD. *Animi* temere ex antec. repetitum, omisit Sch. omittuntque Cod. Aug. et Ed. Ald. apud eundem. Excitat Sch. Cic. de Inv. II, 10. *atque ex dispari quoque genere culparum si ex pari sumendi facultas non erit.* L.

Demonstrare quem pecuniae causa, etc.] Haec verba restitui-mus ex codice manuscr., quae in vulgatis libris desiderabantur. Sententia autem huius loci nunc aperta est. Si non poterit, inquit, demonstrare, eum, quem pecuniae causa arguat maleficium admississe, avarum esse: demonstret esse corruptorem, etc. LAMB. A verbo *demonstrare* quae sequuntur, quae Lambinus edidit: *quem pecuniae causa dicat maleficium fecisse*, in nostris et excusis et mss. desiderantur. BRUT. Nihil eorum, quae Lamb. protulit, invenit Gulielmus in suis, nec ego in Pall. aut vetustissimis edd.: et vero, si quo reperiuntur in libro, fuere adiecta a glossatore. GRUT. Neque haec inveniuntur in Cod. Trai. BURM. Ut glossema eiecit etiam Sch. L.

Corruptorem vel perfidiosum] *Corruptores* e Cicerone noti. *Perfidiosi*, qui per fidem decipiunt eos, quicum contraxerunt; ut in re privata, qui socios fallunt, in publica, qui depeculantur aerarium. Plautus Cistell. [I, 1, 74.] *Perfidiosus est amor? ergo in me peccatum facit.* [Cic. Div. in Q. Caccil. c. 18.] *Si ille apud te postea coenavit, utrum te perfidiosum an praevaricatorem existimari mavis?* Videt necesse esse alterutrum, eadem significatione, qua hic. Ea re non audit membranas suas Gulielmus, in quibus invenit *perfidum*: quod etiam in Pall. reperi; sed pr. tamen expressit alterum. GRUT. Erf., Pith. et alii *corruptorem vel perfidum.* GRAEV. *Perfidum* etiam in MS. Trai. BURM. *Vel perfidiosum.* *Exsulat vel* a Voss. I. II. Leid. I. III. IV. *Dein perfidum* Voss. I. III. Leidd. I. II, III. cum edd. pp. Tum pro vv. *si quo modo poterit*, Voss. II. Leid. II. III. IV. Edd. pp. *si quoquo modo poterit.* OUD.

Vitiis contaminabit personam: denique qui illud fecerit] Lamb. ed. *vitiis contaminet personam: deinde dicat, qui illud fecerit.* Erf. *vitiis contaminare personam.* etc. GRAEV. *Qui aliud fecerit* Voss. III. OUD. *q. fecerit illud* Ald. teste Sch. In seqq. *hoc tam perperam pro hunc t. p.* e MSS. substituit Ern. L.

Castus et integer] Erf. *castus integer.* GRAEV.

versarius, dicet facta, non famam spectari oportere; illum ante occultasse sua flagitia; se planum facturum, ab eo maleficium non abesse. Defensor primum demonstrabit vitam integram, si poterit: id si non poterit, confugiet ad imprudentiam, stultitiam, adolescentiam, vim, persuasionem: quibus de rebus vituperatio eorum, quae extra id crimen erunt, non debeat adsignari. Sin vehementer hominis turpitudine impediatur, et infamia, prius dabit operam, ut falsos rumores dissipatos esse dicat de innocente; et uletur loco communi, rumoribus credi non oportere. Sin nihil horum fieri poterit, utatur extrema defensione,

Existimabitur adversarius] Duisb. *extimabitur adversarius*.
IDEM. In supp. Voss. III. *famam expectari non facta*. OUD.

Illum ante occultasse] Erf. *illum occultasse ante*. GRAEV.
Illum autem. Cod. Aug.

Defensor primum demonstrabit vitam integram] Palatinus primus, *famam integram*. GRUTER. In seqq. Voss. III. Leid. II.: *Si potuerit, id si non potuerit*. Leid. IV. primo loco *potuerit*. Voss. I. *Si poterit. Sin autem*. OUD. Voss. I. secutus scripsit Sch.: *si poterit; sin autem, confugiet* cet. recte. In seqq. Sch. scripsit: *quibus rebus vituperatio eorum, quae — erunt, debeat assignari*, dempta praepositione *de* et sublata negatione, ut orationis tenor et sententia constet. Inbet conferri Cic. de Inv. II, 11.: *Sin autem in acta vita aliquae turpitudines erunt, — imprudentiae, necessitudini, aut persuasioni adolescentiae, aut alicui non malitiosae animi affectioni attribuentur*. L.

Sin vehementer vitae hominis turpitudine impediatur] Cum in uno codice manuscr. reperissem ita scriptum: *sin veh. vita hominis turp.* ego, vitae, reposui; quae scriptura perspicue recta est. LAMB. At enim testor, talem vocem non exstare in Gulielmianis, in Pall., in exoletis editionibus. GRUTER. *Impediatur* scilicet defensor, nec potest ad aliud referri, non magis quam *vv. dabit operam*, et omnia in futuro quae praecedunt. Cap. VIII. *ut ne parvula quidem titubatione aut offensione impediremur*. GRONOV. MS. *Sin vehementer vita hominis turpitudine impediatur*. GRAEV. MSS. III. Ed. Omn. *Si vehementer*, ut supra, male. *Hominis vita* Ed. Mediol. OUD. Gulielmus *vita hominis* tenendum putabat, ut *vita hominis impediatur* exquisitius dictum sit pro eo quod est *polluetur*. Sed nihil hic loci Plautinae elegantiae vel potius comicae orationi. Lambini autem lectionem *vitae* confirmari putat Sch. simili loco Cic. de Inv. II, 11. *Ac si nullo modo vitae turpitudine aut infamia leniri poterit oratione*. L.

Prius dabit operam] Edd. vet. *primum dabit operam*. GRAEV. Voss. III. *clamabit operam*. OUD.

Sin nihil horum fieri poterit] Lamb.: *Si nihil eorum fieri poterit*. Erf. *Sin nihil eorum fieri poterit*. Duisb. *Sin nihil horum fieri potest*. GRAEV. MSS. plerique et Ed. Med. *Si*. MSS. O. et Edd. pp. *eorum*. Leidd. O. Voss. III. *potest*.

Utatur extrema defensione, dicat] Vulgg. *utatur extrema defensione, et dicat*. Delevi copulam, fidem secutus Erfurtensis,

dicat, non se de moribus eius apud censores, sed de criminibus adversariorum apud iudices dicere.

CAP. IV. Collatio est, quum accusator id, quod adversarium fecisse criminatur, alii nemini, nisi reo, bono
55 fuisse demonstrat: aut alium neminem potuisse perficere, nisi adversarium: aut eum ipsum aliis rationibus aut non potuisse, aut non aequae commode potuisse, aut eum fugisse alias rationes commodiores propter cupiditatem. Hoc loco defensor demonstret, oportet, aut aliis quoque bono

et Pithoecani. GRAEV. Sine copula Leid. I. II. In ceteris et Edd. Vulgg. et dicat. OUD.

CAP. IV. *Bono fuisse*] Sic legendum, et ita habent duo libri manuscrip., non, ut habet editio Rob. Steph. et Colin. et aliae nonnullae, *bonum fuisse*. Tum Cassius ille index severissimus identidem in causis quaerere solebat, cui bono fuisset, ut testatur pluribus locis M. Tullius. Denique sic loquitur infra haud multis post versibus. LAMB. Duisb. et alii MSS. ac multae vet. edd.: *Nisi reo bonum fuisse*. Sed merito reiecit Lambinus, cui adstipulantur Erfurtensis, Cauchianus et alii MSS. GRAEV. Voss. O. Leidd. tres et Edd. pp. *bonum*. Leid. III. *bono nisi reo fuisse demonstrat*. OUD.

Aliis rationibus aut non potuisse] Pith. *Aliis rationibus aut non aequae potuisse*. GRAEV.

Aut non aequae commode potuisse] Erfart. *aut neque commode potuisse*, Pith. *aut non commode potuisse*. IDEM.

Eum effugisse alias rationes] Quidquid veterum librorum praesto est, in eis exhiberi video, *eum fugisse*, quod certe est huius auctoris: sic enim cap. 16. *Qui se propter vinum fugisse rationem dicit*. II, 25. *sed me tum haec ratio fugit*. Et notum est Horatii. Sed etiam infra observabis ut plurimum dici *fugere laborem* (quod et initio totius operis) *concursiones vocalium*, *istam rem*, *impetus fortunae*, *continuationem verborum*, non *effugere*. GRON. MSS. et edd. *Aut eum effugisse alias rationes*. Lamb. ed. *aut eum fugisse alias rationes*. Reperi *fugisse*, quod et ante fecerat Lambinus, auctoritate nostrorum codicum Erfurtensis et Cauchiani, quod et ex suis Gronovius probavit: sed et ex praestantissimo Erfurtensi reperi *illas rationes*, nemine, qui humanior sit, repugnante. GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. IV. Ed. Med. *eum effugisse*. Tum *alias* abest a Leid. I. Bene. In seqq. pro vv. *propter cupiditatem*. Hoc loco Leid. II. exhibet: *propter commoditatem*. Hoc modo. OUD.

Defensor demonstret, oportet] Vulgg. *Defensor ut demonstret oportet*. GRAEV. *Ut omisimus*, quod ratio elegantior Latini sermonis postulat, et, praeter Lamb., etiam nostri MSS. confirmant. BRUT.

Aut aliis quoque bono fuisse] Demonstrabit defensor ἐρωτά-
σεται, maiori bono fuisse aut aliis, aut ipsis adversariis, quam reo, ut pro Roscio fecit Cicero: Apud quos Sexti Roscii praedia sunt, ad eos etiam caedes pertinet; apud Chrysogonum et T. Capitonem Roscium praedia sunt, ergo illi Roscium occiderunt. Vide Cic. exordium et confirmationem, ubi haec pulcherrime tractat. TOXITA. Pro vv. *bono fuisse* Leid. II. Edd. pp. *bonum fuisse*. OUD.

fuisse, aut alios quoque id, quod ipse insimuletur, facere potuisse.

Signum est, per quod ostenditur idonea perficiendi 56 facultas esse quaesita. Id dividitur in partes sex; locum, tempus, spatium, occasionem, spem perficiendi, spemcelandi. Locus quaeritur, celebris, an desertus; semper desertus, an tum, cum id factum sit, fuerit in eo loco solitudo; sacer, an profanus; publicus, an privatus fuerit; cuiusmodi loci attingant; num, qui est passus, perspectus

Id, quod ipse insimuletur] Hoc argumento nititur etiam Cicero in Orat. pro S. Roscio, quem ostendit Cicero fuisse rusticum, raro fuisse Romae, ut occidendi patris non modo causas, sed et facultatem non habuerit, quae omnia habuerint adversarii. TOXITA. Nihil muto, quamvis liber unus manuscr. habeat: *quo de insimuletur*, quod et in quibusdam vulgatis reperi. Ego enim subintelligo, *fecisse*. LAMB. Sic restituere non dubitavi ex consensu nostrorum trium codicum et necessitate sententiae, remisso ad auctorem, quicumque ille est, (neque enim decernere quocumque) simplici *simuletur*. Utique enim non hic agitur de simulatione. GRON. Restitui *insimuletur* ex Duisb. et aliis nostris codicibus, ut ex suis Gronovius restituendum censuit. GRAEV. AL.: *id quo de insimuletur*. AL.: *id, quod ipse simuletur*. *Insimuletur* etiam in Cod. Traiect. BURM. Voss. I. II. Leid. II. *quo ins.* OUD.

Signum est] Intelligimus hoc in loco non τὸ σημεῖον, ἀλλὰ τὴν περίστασιν, hoc est, ea quae cum negotio coniuncta sunt. M. TOXITA. Vulgo vocant Scholastici circumstantias. GRAEV.

Semper desertus, an tum etc.] Inserui verbum *desertus*, suadentibus cunctis ad unum manuscriptis et edd. vett. Primum removit puto Victorius: qui cum non diffiteatur desertum se exemplaribus manuscriptis circa omnes libros, qui Oratorem instituunt; plus credi aequum non est ipsius auctoritati quam omnium librorum; enim et mihi liberet relinere scriptorem istum habitu recentiore, centum aliquot voces ei detrabere possem, prorsus supervacuas. Exempli causa, illa verba quae proxime sequuntur: *fuerit in eo loco solitudo*, omnia ad unum deleverim, nullius sententiae malo. GRUTER. P. Vict. et Al. ed. *semper, an tum*. GRAEV. *desertus* etiam in MS. Traiect. BURM.

Sit, fuerit in eo loco solitudo] Erf. *Sit, in eo loco solitudo*. GRAEV. Deest verbum *fuerit* Voss. I. Leid. I. III. Loco exsulat a Voss. II. OUD.

Sacer an profanus] Pith. *Fuerit sacer an profanus*. GRAEV.

Cuiusmodi loci attingant] Edd. vett. *cuiusmodi loci attingunt*. IDEM.

Num, qui est passus, perspectus] *Qui est passus*, pro, qui est infestatus, aut occisus, mihi semper suspectum fuit, quia alienum est a prisci Latii sermone, et petitum ex Christianorum libris. Hanc suspicionem meam confirmarunt veteres libri, qui a vulgatis dissentiant. Erfurt. et Cauch.: *Num quid est passus*, nisi quod hic est non agnoscat. Meus codex: *num quid est passus*. [Reliquam Graevii annotationem, ubi per errorem Herennium auctorem horum librorum vocaverat, sustulimus. Cf. BURM. in praef. p. XXXIII. nostr. edit.]. GRAEV. Voss. III. *Num quid qui est passus*. Leid. III.

aut exauditus esse possit. Horum quid reo, quid accusatori conveniat, perscribere non gravaremur, nisi facile quivis, causa posita, posset iudicare. Initia enim inventionis ab arte debent proficisci; cetera facile comparabit exercitatio. Tempus ita quaeritur, qua parte anni, qua hora: 57 noctu, an interdiu: qua diei, qua noctis hora factum esse

Num quid passus. Ed. Med. *num qui p.* Omnib. *num quid est p.* Forsan: *num quid patrasse.* OUD. Feliciter emendavit Sch.: *num, qui quid est passus,* inutilem iudicans Oudendorpii coniecturam. Veie. L.

Perspectus aut exauditus] Erf. *Perspectus, exauditus.* GRAEV. Leid. IV. *prospectus.* Tum MSS. O., excepto Voss. III., et Edd. pp. et *exaud.* OUD.

Facile comparabit exercitatio.] Ed. Gruteri: *facile eam parabit exercitatio.* GRAEV.

Tempus ita quaeritur, qua parte anni] Erf. *tempus ita quaeritur, quid anni, qua hora.* Duisb. *Tempus quaeritur, quod anni, qua hora.* IDEM. *Qua parte anni, qua hora, noctu an interdiu.* Voss. III. *qr. anna quae hora sit noctis aut interdiu.* Leid. IV. *quot anni cet. aut.* Leid. II. OUD. Nescias, qui libri habeant has lectiones; nam quae primo loco ponitur, cum vulgata consentit, quod aliter notare solet OUD. Ceterum Sch. scripsit: *qua parte anni; qua die; noctu an interdiu.* Vulgatam lectionem *qua hora* ex seqq. huc tractam putat, iubetque conferri Cic. de Inv. I, 26. et Orat. partit. c. 11. L.

Qua hora: noctu, an interdiu: qua diei, qua noctis hora factum] Lambinus concinnius quidem haec omnia edidit, sed an verius, dubites. Gulielmii certe manuscripti conveniunt cum nostris, quorum quidam mirabiliter exorbitant. Pal. tert. oggerit nobis: *qua hora nocte an die, an inter noctem et diem, et qua die, et quota parte noctis, et quota hora.* Verum variantes lectiones curiose enotare, non est meae aetatis, sed adolescentiae laboriosae; quam tamen hodie potius ad omnia alia trahas. Adeo post aerumnabiles labores nullum sibi sciunt sperandum praemium, nisi forte verborum; principibus viris hic supra Euclionem sordidis. GRUT. Sane et videntur et non videntur haec ab MSS. nostris firmari; adeo in quibusdam mutant. Caeterum si id retineatur, non video, quin absurde iterentur: *qua hora et qua noctis hora.* In quibus nulla differentia. Primo igitur MSS. nostri omnes *qua die.* Tum *quota hora noctis* in duobus, quod utrumque amplector; nam sic in singulis est certum ac proprium discrimen, ac dignum, quod in tali re advertatur. GRONOV. *Vulgg. et qua diei, et qua noctis hora.* Erf. et Cauch. *qua die, quantis horis.* Pith. *Et qua die, qua noctis hora.* Duisb. *qua diei, quota hora.* Meus codex: *Qua die, quota noctis hora.* Ed. Cratand. *qua die quota hora.* In margine est, *qua die, qua hora noctis.* Lamb. Ed. *quota diei, quota noctis hora.* GRAEV. MS. *Traiect. noctu ac interdiu: qua diei, quota noctis hora.* BURM. Voss. I. II. Leid. I. III. vv. *qua diei praemittunt et.* Tum MSS. et Edd. pp. *die.* Item *quota* Voss. III. Leid. II. III. IV. Edd. pp. *Vox noctis* abest a Leid. IV. Ed. Med. OUD. *Qua die, quota hora* Cod. Aug. teste Sch. L.

dicatur, et cur eiusmodi temporibus. Spatium ita consideratur, satisne longum fuerit ad eam rem transigendam, et potueritne scire, satis ad id perficiendum spatii futurum. Nam parvi refert satis spatii fuisse ad id perficiendum, si id ante sciri et ratione provideri non potuit. Occasio quaeritur, idoneane fuerit ad rem adoriendam, an alia 58 melior, quae aut praeterita sit, aut non exspectata. Spes perficiendi quae fuerit, spectabitur hoc modo: si, quae

[*Et cur eiusmodi temporibus.*] Elegans emendatio, quam eruit quidem e Fabriciano Gulielmus. Sed ego nunc etiam firmo auctoritate Pal. pr. et tert., neque abludit sec. quart. sext. nisi quod ii, et cum eiusmodi. Vulgo est: *Et cuiusmodi temporibus*, nulla bona sententia; non tantum indicandum tempus facinoris, sed et addenda ratio, quare eo potissimum tempore scelus admissum sit. GRUT. MSS. quidam: *et cum eiusmodi temporibus*. Edd. ante Gruterum: *et cuiusmodi temporibus*. Erfurt. etiam: *et cur eiusmodi temporibus*. GRAEV. Firmatur etiam a MS. Trai. et *cur eiusmodi temporibus*. BURM. *Et cur eiusmodi temporibus*. Sic optime dat Voss. I. Omnia haec desunt Voss. II. *Et cur* exsulant a Leid. IV. *Cum* Leid. I. III. *Cur* abest a Voss. III. Leid. II. *Et cuiusm. t.* Edd. pp. OUD.

[*Spatium ita consideratur*] Erfurt. *spatium ita considerabitur*. GRAEV. MSS. VI. et Edd. pp. *considerabitur*. OUD.

[*Satisne longum fuerit ad eam rem transigendam, et potueritne scire*] Longe rectius et concisius, resectis laciniis, quas adseruit inepti, Erfurtensis et Cauchianus: *Satisne longum fuerit ad eam rem, scieritne satis ad id perficiendum spatii*. In meo quoque est *scieritne*. GRAEV. *Scieritne satis* Gryph. B. C. *scieritne et potueritne scire* A. Nos lectionem vulgatam retinimus. BRUT. Voss. I. Leid. I. Ed. Omnib.: *scieritne*. Abest et a Leid. III. OUD. *Potueritne sciri* dedit Sch. quia passivum et h. l. aptius sit et postea legatur. L. In seqq. *fuisse ad id perficiendum* tres ultimae voces desunt Voss. III. Leid. IV. OUD. Eas ut manifestum glossesuma expunxit Sch. Recte. L.

[*Ratione provideri non potuit.*] Edd. multae: *ratione provideri non potuerit*. Lamb. ed. *ratione provideri non potuit*. GRAEV. *Potuerit* Voss. III. Ed. Omn. OUD. *Si id aut sciri, aut* Cod. Aug. apud Sch. L.

[*Idoneane fuerit ad rem adoriendam*] Libri recentioris editionis voce auctiores: *idonea ne satis fuerit*; quae nusquam comparret in olim vulgatis, aut adeo MSS. nostris. GRUT. Edd. multae ante Gruter. *idoneane satis fuerit*. Adstupulantur Gruterianis et nostri omnes Erfurt. Cauch. Pith. Duisb. GRAEV. Et Cod. Traiect. BURM.

[*Ad rem adoriendam*] Lamb. ed. *ad rem aggrediendam*. GRAEV.

[*Aut non exspectata*] Liber quidam MS. post has voces habet: *propter agendi cupiditatem*, quem ideo non sum secutus, quod suspicer, haec verba ex ora libri in contextum esse translata, neque esse Ciceronis. LAMB.

[*Spes perficiendi quae fuerit*] Ut in duobus nostris, sic non dubito quin in pluribus legatur: *perficiendi haec quae*, unde patet auctorem dedisse *ecquae*. GRON. Erf. et al. MSS. duo: *spes perfici-*

supra dicta sunt, signa concurrerint; si praeterea ex altera parte vires, pecunia, consilium, scientia, apparatus videbitur fuisse; ex altera parte imbecillitas, inopia, stultitia, imprudentia, inapparatus demonstrabitur fuisse: quare scire potuerit, utrum diffidendum, an confidendum fuerit. Spes celandi quae fuerit; quaeritur ex consciis, arbitris, adiutoribus, liberis, aut servis, aut utrisque.

ciendi haec quae fuerit expectabitur. GRAEV. Gronovianis MSS. adstipulatur Cod. Traiect. BURM. Leid. I. IV. Ed. Omn. sp. p. haec quae f., nisi quod quae fuerit desint Leid. IV. Tum pro vv. supra dicta sunt Voss. III. praedicta s. Deinde pro v. concurrerint Leid. I. II. concurrent. Ed. Med. concurrunt. Leid. III. IV. occurrerint. Voss. III. praecurrent. OUD. concurrent etiam Cod. Aug. teste Sch. L.

[*Si praeterea ex altera parte*] Erf. *Si praeterea altera parte.* GRAEV.

[*Scientia, apparatus, videbitur fuisse*] Adieci duas voces, *videbitur fuisse*; non testimonio duorum librorum MSS., verum integra cohorte: eas enim agnoscunt sex membranae, quas consulit Gulielmus, sex Pall. et editiones primae, neque otiosas esse videbit, qui vim huius suspicionis attente perspiciet, imo supervacuum potius fuerit illud alterum quod sequitur, *demonstrabitur fuisse*, quam istud nostrum. GRUTER. Edd. Lamb. et aliae: *apparatus, ex altera parte.* In Erf. non legitur *ex.* GRAEV. *videbitur fuisse* etiam agnoscit MS. Traiect. BURM. Verba *videbitur fuisse* recte abesse ab Ald. iudicat Sch. *Demonstrabitur fuisse* h. l. exhibet Cod. Aug., quod pariter a glossatore esse, Sch. est sententia. L.

[*Quare scire potuerit, utrum*] Et haec quoque sunt a triplici librorum nostrorum fide: pro quibus mediae aetatis editiones: *per quas res scire potuerimus, utrum*; Lambinus vero: *propter quas res scire potuerit, utrum* etc. quae licentia? GRUTER. Si modo mens Gruteri recte expressa est. Nam quum sane ita legatur in Medicaeo, et alio: *quare scire*, tum in alio est: *per quam rescire*, unde colligeretur illud *qua* variis modis expositum ita degeneravisse, et antiquitus fuisse: *qua rescire potuerit.* GRON. Erf. *qua re scire potuerit.* Sed Pith. *qua de re scire poterimus.* Edd.: *per quas res scire potuerimus.* Ed. Lamb. *propter quas res scire potuerit utrum.* GRAEV. Cum Erfurtensi facit MS. Trai. BURM. Voss. III. *per quae rescire p.* Leid. II. *qua re sciri p.* Ed. Med. *sciri poterit.* OUD. In antec. Sch. scripsit: *inapparatus videbitur fuisse*, pro vulgato: *i. demonstrabitur f.*, quod aptius iudicat, quia praecedat *spectabitur.* Non possum accedere. L.

[*Ex consciis, arbitris, adiutoribus*] Si haec scriptura recta est, per *arbitros* testes significari dicemus, seu spectatores, ut cum ita loquimur: *locus ab arbitris liber ac remotus.* Sed Memmius et Auratus legendum putant *administris*; ego nihil muto: non quod eorum coniecturam improbem, sed quod hanc scripturam existimem esse probabilem. Adde quod *administri* et *adiutores* idem propemodum videntur sonare, nisi quod *administri* minus sunt, quam *adiutores.* Itaque infra, ubi vulgo legebatur: *de adiutoribus, de adiumentis*, nos ita restituumus: *de adiutoribus, de administris.* LAMBINUS.

[*Aut servis, aut utrisque.*] Erfurt.: *Aut servis, aut utrumque.* GRAEV.

Cap. V. Argumentum est, per quod res coarguitur 59 certioribus argumentis, et magis firma suspicione. Id dividitur in tempora tria, praeteritum, instans, consequens. In praeterito tempore oportet considerare, ubi fuerit, ubi visus sit, quocum visus sit; num quid appararit, num quem convenerit, num quid dixerit, num quem habuerit de consciis, de adiutoribus, de adiumentis; num quo in loco praeter consuetudinem fuerit, aut alieno tempore. In in-

CAP. V. *Res coarguitur*] Legendum censuit Ernestius: *reus coarguitur. L.*

Num quem convenerit, num quid dixerit] Erf.: *num quem convenerit, num dixerit. GRAEV.*

Num quem habuerit de consciis] Erf.: *Num quid habuerit de consciis. IDEM.*

De administris] Sic restitutum coniectura ducti. Nam vox, *adiumentis*, ad hunc locum quadrare non potest, antecedente voce *quem*. LAMB. Gryphii duo B. et C. ita habent: *num quid dixerit, num quid habuerit. de consciis de adiutoribus de adiumentis. BRUT.*

De adiutoribus, de adiumentis;] Adiutores sunt quibus anima, adiumenta quae ea carent; instrumenta scilicet armaque rebus expediendis idonea. Lambinus substituerat *de administris*, sed nullo praecedente manuscripto, ut ipsemet fatetur; quae petulantia? GRUT. Miror Lambinum, qui utique noverat Lib. II. de Inventione 7.: *Facultas si ratio, adiutores, adiumenta, et cetera, quae ad rem pertinebunt, defuisse alicui demonstrabuntur, et postea: Nam saepe si pecuniae, adiumenta, si adiutores desint, facultas fuisse faciendi non videtur.* Offendit magis in praecedentibus: *argumentum est per quod res coarguitur certioribus argumentis*, ubi definitionem interpretatur per id ipsum quod defuit, quod nec fit ullibi in hoc scripto, nec sine vitio fieri creditur, nec utique tam inops vocum hic auctor credi potest. Vide an non scripserit *certioribus inventis*. Ut de partitionibus: *Argumentum est probabile inventum.* Libro I. de Invent. [c. 41.] *Ideo quod et inventum aliquam in rem probabile aut necessariam argumentatio vocatur.* et similiter alibi. GRONOV. Pro *argumentis* Sch. de suo dedit *indiciis*. Non enim esse credibile, scriptorem definitum vocabulum in definitione posuisse, et Gronovii coniecturam minus aptam esse. L.

Num quid in eo loco praeter consuet. fuerit] Quidam liber MS. habet: *num quo in loco praeter consuetudinem fuerit, aut etiam al. temp.* et praeterea nonnulli vulgati; quam scripturam non improbo. LAMB. *Num quo in loco praeter consuetudinem fuerit, aut alieno tempore* Victorii editio; ea priores: *numquid in loco praeter cons. fecerit* etc. quomodo et quidam e Gulielm. et Palat. nam ceteri exhibent: *numquid in loco praeter cons. fecerit, etc.* aut *fuerit vel fecerit.* GRUT. Erf. *num quid in loco praeter consuetudinem fecerit.* Duisb. *Num quo loco praeter consuetudinem fuerit.* GRAEV. in MS. Traiect. etiam *num quid in loco praeter cons. fecerit.* BURM. Voss. I. Leid. I. III. cum Ed. Omnib. *Num quid in loco p. c. fecerit.* Voss. II. *Num quid quo in l. p. c. fuerit vel fecerit.* Leid. IV. *Num quo loco p. c. fuerit vel fecerit.* Ed. Mediol. *fecerit.* OUD. *Aliquid fecerit* Cod. Aug. apud Sch. L.

In instanti tempore quaeritur] Pall. duo: *Instanti tempore*; et vero unus ex iis, primus scilicet, supra quoque habebat *astans*, non *instans*, ut forte [fortasse] aliquid adhuc subsit mendosi. GRUT.

59 stanti tempore quaeritur, num visus sit, cum faciebat, num qui strepitus, clamor, crepitus exauditus sit, aut denique, num quid aliquo sensu perceptum sit, adspectu, auditu, tactu, odoratu, gustatu; nam quivis horum sensus potest conflare suspicionem. In consequenti tempore spectabitur, num quid re transacta relictum sit, quod indicet aut factum esse maleficium, aut a quo sit factum. Factum esse, hoc modo: si tumore et livore decoloratum est corpus mortui, significat eum veneno necatum. A quo factum sit, hoc modo: si telum, si vestimentum, si quid eiusmodi relictum sit, aut vestigium rei repertum fuerit, si cruor

Erf. Pith. Duisb. et alii MSS. *instanti tempore*. Sed prius *in sequens* absorpsit. GRAEV.

Num visus sit cum faciebat] Erf. *num quid visus sit, cum faciebat*. IDEM.

Num qui strepitus] Erf. *num quid strepitus*. Edd. *num quis strepitus*. IDEM, MSS. quinque et Edd. pp. *numquid str.* In seqq. *exauditus sit* abest v. *sit* a MSS. O. et Ed. Med. Bene. OUD. Recte omisit Sch. L.

Aut denique num quid aliquo sensu perceptum sit] Blanditur mihi quod est in Palat. pr. *aut denique aliquid sensu*, omissis ceteris. GRUTER. Leid. III. a. d. *aliquid aliquo sensu*, OUD. *Aliquo sensu* dictum esse pro eo quod est *alio quo sensu* vidit Sch. L.

Tactu, odoratu, gustatu] Erf. Pith. Caucii. *tactu, ordore, gustatu*. Duisb. *tactu, odore, gustu*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *odore*. In solo Leid. I. et Ed. Omnib. *omisit gustatu*. In reliquis *gustu*. OUD. Voces *aspectu, auditu* omisit Sch. quippe iam commemoratis *aspectus et auditus* exemplis. L.

Nam quivis horum sensus] Malim legi: *nam quivis horum sensuum* etc. LAMB. Leid. III. *sensuum*. Leid. IV. *poterit* pro *potest*. Paulo post pro vv. *in consequenti t.* Voss. I. *in sequenti t.* OUD.

Aut a quo factum sit] Erf. *Aut ob quod sit factum*. GRAEV. Voss. III. *ab aliquo factum sit*. OUD.

Si tumore et livore] Al. *si tumore aut livore*. GRAEV. Deest et Voss. III. *aut habet* Leid. III. Ed. Omnib. OUD.

Si quid eiusmodi relictum sit, aut vestigium] Erf. *si quid eiusmodi relictum, aut vestigium*. GRAEV. Voss. III. Ed. Med. *huiusmodi relictum*, sine verbo, quod abest etiam a Leid. IV. *huiusmodi relictum fuerit*. Leid. III. OUD.

Aut vestigium repertum fuerit] Haec est primarum editionum lectio, et convenit cum plerisque manuscriptis; sequentes suffecerunt: *aut si vestigium repertum, sine illo fuerit*. Victorius edidit: *aut si vestigium rei fuerit, omisso illo repertum*; ex quibus omnibus snam concinnavit Lambinus. GRUTER. *Vestigium repertum* legitur in quibusdam. Sed plane non satisfacit argumentationi. Vestigia adulteri reperiri possunt in lecto; sed ea non utique denotant ab Tarquinio ea venire. Itaque non opinor voc. *rei* abesse hinc posse, scilicet secundus casus voc. *reus*. Id non observantes alii videntur fecisse, ut vera lectio hic fluctuaret, et pro *repertum* correxerint *rei fuerit*. Lego: *aut vestigium rei certum, si cruor*. Etiam vetustissimus *deprehensus*. GRONOV. Edd. quaedam: *aut si vestigium repertum,*

in vestimentis, si in eo loco comprehensus aut visus trans- 61
acto negotio, quo in loco res gesta dicitur. Consecutio
est, cum quaeritur, quae signa nocentis et innocentis con-
sequi soleant. Accusator dicet, si poterit, adversarium,
cum ad eum ventum sit, erubuisse, expalluisse, titubasse,
inconstanter locutum esse, concidisse, pollicitum esse ali-
quid; quae signa conscientiae sunt. Si reus horum nihil

aut. Victor. ed.: *aut si vestigium rei fuerit, aut.* Lamb. ed.:
Aut si vestigium rei repertum fuerit, aut. Cratand. ed.: *aut si*
vestigium rei fuerit repertum. Erf.: *aut si vestigium repertum, si*
cruor. Pith.: *aut si vestigium rei reperitur, aut.* Gronovius coniicit
legendum esse: *aut vestigium rei certum. Rei a reus;* sed quia in
omnibus MS. est *repertum*, aut, ut in Pithoeanis excerptis, *reperi-*
tur, id retinui, sed *rei*, ex editione Victorii et modo laudatis Ex-
cerptis, ac Cratandri editione reposui. GRAEV. In MS. Traiect.:
aut vestigium repertum fuerit. BURM. Voss. O. Leid. I. IV. Ed.
Med. *aut si v.* Exsulat *rei* a Voss. I. III. Leid. I. II. III. *reperi-*
tur. Leid. III. IV. *perspectum f.* Voss. II. *Fuerit* abest quoque a
Voss. I. Leid. I. est habet Voss. III. OUD. *Rei* genitivum a *reus*
tinetur etiam Sch. necessarium esse iudicans ad sensum presse enun-
ciandum. L.

Si cruor in vestimentis] Et ista est antiquissimae editionis scriptu-
ra, firmata pluribus manuscriptis; sequentes praeposuerunt *aut*, quod
quidem retinuit Lambinus, sed reiecit *si*. Pal. pr. loco vocis *cruor*,
habet *nota*, quod non arbitror de nihilo. GRUT. Al.: *aut si cruor*
in vestimentis, aut si. GRAEV. Gruteri MSS. consentit Cod. Trai.
BURM. In proxime seqq. Voss. III. Ed. Med.: *aut si e. i. l.* Tum
Ed. M.: *deprehensus.* Leid. III. IV. Edd. pp. addunt *fuerit*, sive
post *compr.* sive post *visus.* OUD.

Aut visus transacto negotio] Al. *aut visus sit transacto ne-*
gotio. GRAEV.

Quo in loco res gesta dicitur.] Al. *quo in loco res gesta di-*
catur. IDEM.

Nocentes aut innocentes consequi] Vulgg. *Nocentis et inno-*
centis consequi. Sic Duisb. quamvis in eodem sensu ἀρχαῖως *no-*
centis ponitur, ut *omnis homines.* Pith. scribit etiam rectius *no-*
centis aut innocentis. GRAEV. Leid. IV. *nocentes et innocentes.*
Ed. Med. *signa nocentis animi aut innocentis.* OUD. Etiam Cod.
Zuicc. *nocentis et innocentis.* L.

Expalluisse] Quidam cod. manuscript. habet *expavisse*, pro
expalluisse. Sed fortasse utrumque verbum ab auctore horum libro-
rum positum est, deinde a librario alterum per imprudenciam
omissum. LAMB. *Erubuisse, expalluisse* omnino omnes nostri; ut
frustra sit Lambinus, qui hic adhuc [insuper] paratus videtur ad-
mittere, *expavisse.* Nam sane indicium pavoris pallor. GRUT. Ita
etiam Cod. Trai. BURM. *Expavisse* a prima manu habuisse vide-
tur Cod. Zuicc. sed a correctore factum *expalluisse.* L. In seqq.
Voss. III. *locutum fuisse.* OUD.

Quae signa conscientiae sunt] Erfurt.: *quae signa conscientiae*
sint. GRAEV. In seqq. pro usu venturum Voss. III. *usui v.* Leid. I.
III. *eventurum.* Ed. Omnib. *usui futurum.* OUD. *Usui futurum et-*
iam Cod. Zuicc. Male. Ceterum de formulis *usu venire* et *usu evenire*

fecerit, accusator dicet, eum usque adeo praemeditatum fuisse, quid sibi esset usu venturum, ut confidentissime

disputarunt nuper Bremius ad Corn. Nep. Hann. 12, 3. Goerenzius ad Cic. de Fin. V, 2. pag. 554. et in Additam. ad illam edit. p. 703. Gernbard ad Cic. Cat. c. 3. pag. 17. Formulam *usu evenire* Bremius Latinam esse negat, contra quem Goerenzius monet, quum *more, sorte, casu evenire* dicatur, non intelligi, quidni etiam *usu evenire*. Quas formulas inter se comparari posse negat Gernbardus, propterea quod ablativi *more, sorte, casu*, causam eventus significant, *usu* non item. *Usu* autem *venire* dici ea, quae hominis *usu* et *experientiae sese offerant*. Putat igitur Gernbardus *usu* in hac formula esse antiquum dativum pro *usui*. Non assentior. Nam in antiquo sermone *usuvenit* dicitur pro *usus venit*, quod ipsum etiam aliquoties legitur, nec tamen alia significatione, nisi ut pro *opus est* dicatur, qua eadem dicitur *usus est*. Veluti Plaut. Cistell. I, 2, 28. *si quid usus venerit* (ita legendum), cui plane geminum est apud Cic. Tuscul. IV, 2. *si usus fuerit*. Neque ullus est locus apud Plautum et Terentium, ubi *usuvenit* et *usus venit* dicatur pro eo quod est *accidit*. Apud seriores autem et iam apud Ciceronem *usu venire* pro *accidere* dici, nullus locus clarius docet, quam Cic. pro Quinctio, c. 15. *Nam quid homini potest turpius, quid vero miserius aut acerbius usu venire? Quod tantum evenire dedecus, quae tanta calamitas inveniri potest?* Quis est, qui h. l. scribere ausit *usu evenire*, quum statim sequatur *evenire*? Unde tamen nondum sequitur, *usu evenire* non dixisse Romanos. A codicibus nihil argumenti peti potest, qui omnes ubique variant inter *usu venire* et *usu evenire*. Mihi res ita se habere videtur. Formula *usu venire*, quae significat *accidere*, plane nihil habet commune cum ista antiqua, quae notat *opus esse*, nisi litteras. Nativam autem esse indico *usu evenire*, unde, quum *venire* aliquoties habeat *fortuiti* notionem, factum, ut pro illa nativa postea dictum sit *usu venire*. Utrobique autem *usu* ablativus est, nec dicitur prorsus Latine *venire* cum dativo. Contra qui monent, *usu evenire*, citra analogiam dici, doceant, qua analogia dicatur *usu venire*. Nam *usucapere* alienum est. Itaque quum apud Salustium et apud alios quoque *venire* aperte dicatur pro *evenire*, veluti Jug. 105. *reputando, quae sibi duobus praeliis venerant*; non video, quidni utramque et *usu venire* et *usu evenire* dictum esse credamus; ablativus *usu* autem nihil aliud est, quam *re ipsa*, ut opponatur *cogitationi, spei, metui*, quibus aliquid accidere posse opinamur. Erit igitur *usu venire* et *usu evenire*, in *der Wirklichkeit vorkommen, wirklich sich ereignen*. Cuius rei nullum est certius testimonium, quam quod apud Nep. VII, 4. 5. et XXIII, 12, 3. legitur. Differentia autem inter utramque formulam nulla intercedit alia, nisi quod in *evenire* paullo graviolem habet *rei in facto positae* significationem.

Confidentissime resistens] Liber unus manuscr. habet, *consistens*, quae scriptura non est fortasse reiicienda: ut *consistentem* intelligamus constantem, vel non perterritum, neque labefactum, neque percussum conscientia peccati. LAMB. Erf. *confidentissime resisteret, responderet*. AL. MS. *confidentissime consistens resisteret, responderet*. Optime Cauch. *confidentissime resisteret et responderet*. AL. *confidentissime consisteret et responderet*. GRAEV. Voss. III. Leid. II. *confidenter resisteret et*. Voss. I. Leid. I. *confidentissime*

resistens responderet, quae signa confidentiae, non innocentiae sunt. Defensor, si pertimuerit, magnitudine periculi, non conscientia peccati se commotum esse dicet. Si non pertimuerit, fretum innocentia negabit esse commotum.

CAP. VI. Adprobatio est, qua utimur ad extremum, confirmata suspicione; ea habet locos proprios atque communes. Proprii sunt, quibus, nisi accusator, et ii, quibus nisi defensor, nemo potest uti. Communes sunt, qui alia in caussa ab reo, alia ab accusatore tractantur. In caussa coniecturali proprius locus accusatoris est, cum dicit malorum misereri non oportere, et cum auget peccati atrocitatem. Defensoris proprius locus est, cum misericordiam captat, et cum accusatorem calumniari crimina-

et constanter. Forte [fortasse] *confidentissime resisteret et constanter responderet.* Conf. superiora. OUD. *Constantissime consistens responderet* de coniectura dedit Sch. propterea, quod apud Lambin. in codice *consistens*, et in seqq. legatur: *quae signa confidentiae.* Atque *constantiae* in eiusmodi caussa saepe fieri mentionem, ut paullo ante: *inconstanter locutum esse* et in Catilin. III, 5. *constanter respondere.* Male habet illud *constantissime consistens*; quidni *resistens*, quod satis est accommodatum? L.

Non innocentiae sunt] Erfurt. et edd. pleraeque ante Gruter. *Non innocentiae sint*, ut paullo ante. GRAEV. Voss. I. et Leid. I. *sint.* OUD.

Peccati se commotum esse] Erf. *peccati secum motum fuisse.* Al. *peccati commotum esse.* Duisb. *commotum esse dicat.* GRAEV.

CAP. VI. *Proprii sunt ii, quibus, nisi accusator*] *io ii nuspam mihi in scriptis apparet.* Gron. Edd. *Proprii sunt ii, quibus.* Duisb. *proprii sunt loci, quibus.* Erfurt. delet *ii*, quem sequor. GRAEV. Male Leid. IV. *Pr. s. loci, quibus.* Edd. pp. *hi, quibus.* OUD.

Quibus nisi accusator, et ii, quibus nisi defensor, nemo potest uti.] Sic Lamb. et Grut. edd. Sed omnes ante Lamb.: *Quibus nisi accusator nemo potest uti, et ii, quibus nisi defensor.* Erfurt.: *Quibus nisi accusator nemo potest uti, et hi quibus nisi defensor non potest uti.* Duisb.: *Quibus nisi accusator, et ii, quibus nisi defensor non potest uti, nemo potest uti.* GRAEV. MSS. VI. et Ed. Mediol. *quibus nisi accusator, nemo potest uti, et hi, quibus nisi defensor non potest uti; nisi quod a Voss. II. desint in fine: non potest uti; et contra in Mediol. auctius legatur: defensor aliquis.* Leid. II. *quorum aliquo nemo nisi accusator uti potest; item quibus nisi defensor non potest uti.* Ed. Omnib. q. n. *acc. potest uti, et hi q. n. d. uti nemo potest.* Simpliciter legendum opinor: *proprii sunt, quibus nisi accusator, et quibus nisi defensor, potest uti.* [scr. *nemo potest uti*] OUD. Oudendorpio accessit Sch. recte interponens voc. *nemo.* L.

Pro *peccati atrocitatem* Sch. probante Ernestio recepit *facti atrocitatem* e MS. Cort. L. In supp. pro *alia in caussa ab reo* Voss. III. Ed. Omniboni: *alia caussa ab r. Leid. I. alia in c. ab reo, alia in caussa.* Ed. Med. *non alia ab acc.* OUD.

tur. Communes loci sunt cum accusatoris, tum defensoris, a testibus contra testes, a quaestionibus contra quaestiones, ab argumentis contra argumenta, a rumoribus contra rumores. A testibus dicemus secundum auctoritatem et vitam testium, et constantiam testimoniorum. Contra testes, vitae turpitudinem, testimoniorum inconstantiam: si aut fieri non potuisse dicemus, aut non factum esse quod dicant, aut scire illos non potuisse, aut cupide dicere, et argumentari. Haec et ad improbationem et ad probationem testium pertinebunt.

A testibus] Erfurt. *ab testibus*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. *ab testibus*. OUD.

A quaestionibus] Erf. *ab quaestionibus*. Voss. I. Leid. II. *ab quaestionibus*. OUD.

A rumoribus] Erf. *ab rumoribus*. Voss. I. Leid. II. *ab rumoribus*. OUD.

Aut cupide dicere, et argumentari] Iannus Wouverius annotavit, malle se *putide dicere*. A quo dissentio. Qui enim cupide contra aliquem fert testimonium, eo ipso sibi infringit auctoritatem. Inde illa cautio Quintiliani lib. V. Institut. Orator. cap. 7. *Si habet testem cupidum laedend., cavere debet hoc ipsum, ne cupiditas eius appareat* etc. GRUTER. Recte Gruterus. Sed vim vocis *cupide* non recte intellexit. Est enim *cupidus* Latinis nimis partibus addictus, ut verum videre ac dicere nequeat. Sic *cupide damnare* apud Suet. lul. c. 12. ubi vide quae notavi. GRAEV.

Et ad improbationem et approbationem] Non sunt concordēs libri vet. Alii *et ad impr. et ad argumentationem*, Medicaeus cum alio, *et ad improb. et ad interrogationem*. In quo etsi tamen adhaeream vulgatis, id tamen constat praepositionem ad iterandam esse. Nihil minus quam id ipsum ab editoribus observatum; nihil tamen constantius ab auctore servatum docent Mss̄ti codices. Utique et paulo ante habuimus *in causam et in vitam*. Sic cap. 2. habent iidem: *ad confirmationem et ad confutationem*. Sic tam III, 15. *nunc ad thesaurum atque ad omnium partium rhetoricae custodem*, quam III, 13. *et ad confirmandum et ad confutandum accommodati* in vetustis exemplaribus inveni. Hinc etiam colligens prave edi IV, 21. *cum ad idem verbum et idem nomen acceditur*, et de repetitione praepositionis suspicans, video in nullo scripto codice illud posterius *idem* exstare, ut deleri debeat. De aliis praepositionibus *idem* postea intelligemus. Mox tres MSS. *tormentis et cruciatu*. Deinde edidi consensu Mss̄torum, qui penes me sunt, et editionum omnium, *quibus omnis coniectura*; existimans errorem esse, qui ex Gruteriana propagatur, *omnibus*, quod et Leidensis et Londinensis et Basileensis sunt imperite amplexae. GRON. Erfurt. et alii *ad improbationem et ad interrogationem*. Al. *Ad improbationem, et ad argumentationem*. Vulgg. *ad improbationem et approbationem*. Medicaeus notante Gronovio, ut Erfurtensis, *et ad interrogationem*. Quod non repudiam. GRAEV. MSS. Gronovii consentit cod. Trai. BURM. Voss. I. III. Leid. I. *ad probationem et ad improbationem*. Voss. II. Leid. II. *ad improbationem et ad argumentationem*. Leid. III. *vel*. Dein permanet

CAP. VII. A quaestionibus dicemus, cum demonstrabimus, maiores nostros veri inveniendi causa tormentis et cruciatibus voluisse quaeri, et summo dolore homines cogi, ut quidquid sciant, dicant. Et praeterea confirmatio haec erit disputatio, si quae dicta erunt argumentando, iisdem viis, quibus omnis coniectura tractatur, trahemus ad verisimilem suspicionem; idemque hoc in testimoniis facere oportebit. Contra quaestiones hoc modo dicemus: primum maiores nostros voluisse certis in rebus interponi quaestiones, cum, quae vere dicerentur, sciri, 64 quae falso in quaestione pronuntiarentur, refelli possent, hoc modo: Quo in loco quid positum sit, et si quid

bunt in Voss. III. OUD. Lectionem Codd. Voss. I. III. Leid. J. secutus est Sch. in ed. opp. Cic. omn. L.

CAP. VII. *Maiores nostros veri*] Al. *nostros maiores veri*. Al. *miores veri*. GRAEV. A MSS. O. et Ed. Med. abest vox *nostros*. Optime. OUD. Abest etiam a MS. Cortii, propterea iam Ern. delevit. L.

Tormentis et cruciatibus] Erfurt. *tormentis et cruciatu*. GRAEV. *Tormentis et cruciatu*. Sic etiam MSS. et Edd. pp. exceptis Leid. II. IV., in quibus est *cruciatibus*. OUD. *Cruciatu* etiam Zuicc. L. In seqq. pro *vv. omnis coniectura* Leid. II. o. *coniecturalis*. OUD.

Maiores nostros] Rursus MSS. O. et Ed. Med. auctoritate eiciatur v. *nostros*: OUD. Idem iam fecit Ern., ut supra, MS. Cort. lectionem secutus. Consentit utrobique Cod. Zuicc. L.

Cum quae vere dicerentur sciri] Sic et edd. primae, a quibus tamen recedunt membranae vet. in iis enim partim *servari*, quod Victorio placitum et Manutio, partim *probari*, partim *seu*. CRUTER. Erfurt. et Al.: *cumque vere dicerentur scire*. Pith.: *cum quae vere dicerentur servari*. Manut.: *cum quae vere dicerentur probari*. Al.: *cum quae vere dicerentur seu*. GRAEV. Voss. I. Leid. IV. *scire*. Leid. I. III. *servari*. Sed Voss. III. *probari*. OUD. *Servari* Ald. teste Sch., *sciri* Cod. Zuicc. L.

Refelli possent etc.] Quidam liber MS. habet, *refelli non possent*. Ego nihil muto, adductus iis, quae proxime sequuntur. Certum est enim quo quid in loco positum sit, aut non positum sit: et quaedam ita certa sunt, ut ea, quae oculis cernuntur, aut quae simili sensu percipiuntur. Si quis igitur in tormento contra haec dicat, *refelli possit*. LAMB.

Si quid esset simile quod videri, aut aliquo simili signo percipi posset.] Vulgg. *et si quid esset simile veri videri*. Lamb. ed. *et si quid esset simile ei videri*. Al. *et si q.* Ex Pith. et Duisb. hunc locum si rescribendum putabam: *si quid esset simile veri, quod videri, aut aliquo signo percipi posset*. Sed postea, ubi locum hunc rectius expendi, nihil refugendum esse vidi. Si quid ait tortus testatus sit, videndum, quo in loco, id, de quo testatur factum sit, et quo in loco ipse, ex quo quaeritur, tum fuerit, ut hinc a defensore posset elici, an non simile quid ibi visum fuerit, non vero id, de hoc hic agitur et quaeritur. GRAEV. In supp. MSS. omnes et Edd. veteres: *quo in loco quid positum sit*, quod tanquam abhorrens a consecutione verborum cum Ernestio mi-

esset simile, quod videri, aut aliquo simili signo percipi posset. Deinde, dolori credi non oportere, quod alius alio recentior sit in dolore, quod ingeniosior ad comminiscendum, quod denique saepe scire, aut suspicari possit, quid quaesitor velit audire; quod cum dixerit, intelligat
65 sibi finem doloris futurum. Haec disputatio comprobabitur, si refellemus, quae in quaestionibus erunt dicta probabili argumentatione; idque partibus coniecturae, quas

tavit in *positum esset* Sch. Sed habet vulgata, quo se tueatur. Quo in loco quid positum sit universalis est quaestionis formula, quae semper valet; tanquam si dixisset: *Maiores in quaestionibus eiusmodi interrogare solebant, quo in loco quid positum sit.* Contra si dixisset: *Tum interrogavit, quo in loco illud positum esset, facile vides, aliter dici non posse.* Propterea accedo etiam Cod. Zuicc., qui hunc locum ita exhibet: *quo in loco quid positum sit, et si quid esset simile, quod videri aut aliquo signo simili percipi possit; nisi quod v. simili delendum iudico.* Quae ita explicanda sunt: Contra quaestiones hoc modo dicendum. Maiores nostri, cum quaestiones instituerent, certis tantum de rebus quaerere solebant, verbi gratia in re tali, cum quaeritur (nunc et olim et semper), quo in loco quid positum sit; et si quid esset simile (tum, cum quaererent), quod videri aut aliquo signo percipi possit (et olim et hodie). *L. simili signo.* Prior vox deest Leid. IV. al. *signo simili.* OUD. Expunxit *simili* Sch. quippe repetitum ex antec. *Aliquo autem explicat alio quodam. I.*

Aut aliquo simili signo percipi possit.] Ego malim legi, *simili sensu.* Supra enim proxime dixit, *videri*, quod est visu percipi. Visus autem, seu adspectus, *sensus* est, non *signum.* LAMB. Male Lambinus. Inter signa referuntur, quae sensu aliquo percipiuntur, ut vidimus in cap. V. GRAEV.

Recentior sit in dolore] Nihil muto, quamvis duo libri manuscripti, et nonnulli alii vulgati habeant, *reticientior sit in dolore.* Sic enim loquuntur Latini, *recens in labore.* In dolore, id est ἀκαταπόρητος. LAMB. Sic nostri scripti, et antiquitus impressi, probatque Gulielmius; sed tamen non omnino displicet mihi aliorum *reticientior.* GRUTER. Al. edd. *alius alio recentior.* Libri sane nostri etiam omnes *recentior.* Sententia tamen requirit *reticientior*, aut quid simile. GRAEV. Leid. III. *tenerior in d.* et supra scr. in Leid. II., quo facit etiam Glossa Voss. III. *debilior.* OUD. Vulgatam veram esse ac significare hominem dolori ferendo non assuetum, monet Sch. *L.*

Quid quaesitor velit audire] Duisb. *quid quaesitor velit audire.* GRAEV. *Quaesitor* etiam Voss. III. Leid. IV. OUD.

Cum dixerit] Erf. *cum dixeris.* GRAEV.

Intelligat sibi finem doloris] Absunt ab Erfurt. IDEM. Ed. Med. int. reus etc. *Dolori* Voss. III. OUD.

Haec disputatio comprobabitur] Duisb. *haec disputatio confirmabitur; ut paullo ante, et praeterea confirmatio erit haec disputatio.* Pith. *haec disputatio optime et maxime comprobabitur.* GRAEV.

Idque partibus coniecturae] Duisb. *idque eae partibus coniecturae.* IDEM. Leid. IV. *ex partibus c.* OUD.

ante exposuimus, facere oportebit. Ab argumentis, et signis, et ceteris locis, quibus augetur suspicio, dicere, hoc modo convenit: Cum multa concurrant argumenta et signa, quae inter se consentiant, rem perspicuam, non suspiciosam videri oportere; item plus oportere signis et argumentis credi, quam testibus. Haec enim eo modo exponi, quo modo re vera sint gesta; testes corrumpi posse vel pretio, vel gratia, vel metu, vel similitate. Contra argumenta et signa et ceteras suspiciones dicemus hoc modo: si demonstrabimus, nullam rem esse, quam non suspicionibus quivis possit criminari; deinde, unamquamque suspensionem extenuabimus, et dabimus operam, ut ostendamus, nihil magis in nos eam, quam in aliam quempiam convenire; indignum esse facinus, sine testibus 66 coniecturam et suspensionem firmamenti satis habere.

CAP. VIII. A rumoribus dicemus, si negabimus

Hoc modo convenit.] Duisb. et Lamb. ed. *hoc modo conveniet.* GRAEV. Leid. IV. *conveniet.* OUD.

Inter se consentiant.] Duisb. *inter se consentiant.* GRAEV. *Convenient* Leid. IV. OUD.

Suspiciosam videri oportere.] Duisb. et Lamb. ed. *Suspiciosam videri debere.* GRAEV. Voces non suspiciosam non agnoscit Leid. III. Ultima v. caret Voss. III. Leid. II. OUD.

Eo modo exponi quo re vera sint gesta.] Sic Pall. meliores, sine repetitione vocis modo, quae extat in retro editis GROTER. Pro haec Duisb. hoc, et pro sint gesta Vulgg. *sint gesta.* Poterat sane illa vocula modo abesse: sed in omnibus nostris membranis, iisque optimaefidei, non abest. Hinc non sustinui eam cum Guetero delere. Nec enim haec repetitio huic abisque auctoribus infrequens. GRAEV. Voss. I. Leid. I. *hoc modo exp. quo modo.* A Voss. III. abest alterum modo. OUD. *Quo modo* Ald teste Sch. et Cod. Zuicc. Idem Cod. etiam *sunt gesta.* L.

Suspicionibus quivis criminari.] Pith. *suspicionibus quis criminari.* GRAEV. In supp. pro *demonstrabimus* Voss. I. Leid. II. *si demonstramus.* Tum pro *quivis* Voss. III. *quis.* OUD. Cod. Zuicc. et *demonstrabimus* et *quivis* exhibet. L.

Indignum esse facinus.] Vox *facinus* videtur esse supervacanea. Abest certe ab uno cod. muscrip. LAMBINO. Miror cur Lambino displicerit vox *facinus.* Mihi hic admodum videtur venusta, exstatque adeo in omnibus MSS. nostris. GRUT. Assentirem hic Lambino, nisi omnes nostri codices refragarentur. GRAEV.

Suspicionem firmamenti satis habere.] Verbum *firmamentum* non est in Pal. pr. GRUT. Duisb. *unam quique suspensionem.* GRAEV.

CAP. VIII. A rumoribus] Voss. I. *Ab rumoribus.* OUD.

Si negabimus temere famam nasci solere.] Lambinianum illud, *ita temere etiam reperi in Palat. pr.* sed tanti tamen non erat, ut ideo contra ceteros omnes libros reciperem in contextum. GRUT. Lamb. ed. *ita temere famam nasci.* Nam non de nihilo nascitur historia. Praeclare de fama Hesiod. in *ἔργα* v. 760. et seq. ille apud Senec. in declam. *Sacra populi est lingua.* GRAEV.

tenere famam nasci solere, quin subsit aliquid; et si dicemus caussam non fuisse, quare quispiam confingeret, et comminisceretur; et praeterea si ceteri falsi soleant esse, argumentabimur hunc esse verum. Contra rumores dicemus primum, si docebimus multos esse falsos rumores, et exemplis utemur, de quibus falsa fama fuerit; et aut inimicos nostros, aut homines natura malevolos et maledicos confinxisse dicemus; et aut aliquam fictam fabulam in adversarios adferemus, quam dicamus omnibus in ore esse; aut verum rumorem proferemus, qui illis aliquid turpitudinis adferat, neque tamen ei rumori nos fidem habere dicemus; ideo quod quivis homo possit quemvis turpem de quolibet rumorem proferre, et confictam fa-
67 bulam dissipare. Veruntamen si rumor vehementer probabilis esse videbitur, argumentando famae fidem poteri-

Quin subsit aliquid, et dicemus] Erfurt. *quin sumpsit aliquid, et si dicemus.* IDEM.

Quare quispiam confingeret, et comminisceretur] Duisburg. *quare quispiam confingeret, quare reminisceretur.* IDEM.

Argumentabimur, hunc esse verum.] Erf. *argumentabitur, hunc esse verum.* IDEM. Paulo post pro vv. *si docebimus* Voss. I. Leid. I. *si proferemus.* OUD.

Et aut inimicos nostros, aut homines natura malevolos et maledicos.] Erfurt. *et aliquos aut omnes natura malivolos et maledictos.* GRAEV. MSS. O. *malivolos.* Dein *malesicos* Voss. II. In seqq. Voss. II. III. *et aliquam confictam f.* Voss. I. Leid. II. IV. Ed. Omn. *et aliquam aut f. f.* Leid. III. *et aliquam fab. confictam.* A Med. Ed. et Leid. I. abest etiam aut. OUD. *Aliquam aut fictam* etiam Ald. teste Sch. et Cod. Zuicc. Male. L. In proxime seqq. pro *adferemus* Voss. III. Leid. II. IV. *proferemus.* OUD. |

Quam dicemus omnibus in ore esse] Sic scripsi ex Duisburgensi. Sic enim saepe in his capitibus loquitur. Alii cum vulgatis dicamus. GRAEV. Leid. IV. Ed. Med. *dicemus*; ut voluit ex Duisb. Graevius, OUD. *Dicamus* recte Cod. Zuicc. L.

Qui illis aliquid turpitudinis] Erf. *qui illi aliquid turpitudinis.* In Pith. haec verba non leguntur, ut et sequentia: *neque tamen ei rumori nos fidem habere dicemus.* GRAEV.

Quod quivis homo possit quemvis turpem de quolibet rumorem proferre] Erfurt. et Cauch. *quod quivis unus homo possit quemvis turpem de quolibet rumorem proferre.* Quod non est sperendum. Dicitur ut *unus quisque, unus aliquis, et unum quidquid* apud Plantam Trinum. [4, 2, 39] *Si unum quidquid singillatim et placide percunctabere.* Rarius tamen unus postponitur. IDEM. Voss. III. *quis non possit.* Deinde pro *quemvis turpem* Voss. O. Leid. I. II. *quamvis t.* OUD. Scribe: *quod quivis unus possit.* Eo enim ducit etiam mendosa Voss. III. scriptura. *Homo ex interpretamento natum.* L.

Argumentando famae fidem] Erf. *Argumentandi forma fidem.* GRAEV.

mus abrogare. Quod et difficillima tractatu est constitutio coniecturalis, et in veris causis saepissime tractanda est, eo diligentius omnes eius partes perscrutati sumus; ut ne parvula quidem titubatione aut offensione impediremur, si ad hanc rationem praeceptionis, assiduitatem exercitationis accommodaremus. Nunc ad legitimae constitutionis partes transeamus.

CAP. IX. Cum voluntas scriptoris cum scripto dissidere videbitur, si a scripto dicemus, his locis utemur, secundum narrationem: primum scriptoris collaudatione: deinde scripti recitatione: deinde percunctatione, scirentne

Quod et difficillima tractatu est] Pith. *quod et difficillimi tractatus est.* IDEM. Voss. III. *difficillimi tractatus.* Paulo post *in veris quoque causis idem* God. OUD.

Eo diligentius omnes] Al. *ideo diligentius omnes.* GRAEV.

Perscrutati sumus] Quidam legendum putant, *persecuti sumus:* quibus propemodum assentior. Verum tamen nihil inuito. LAMB. Receptit Sch. vulgatum *perscrutati sensum* minus aptum fundere opinatus. L.

Aut offensione impediremur] Pith. *aut offensione impediremur.* GRAEV. *Offensione* duo Gryph. exemplaria B. C. habent. BRUT. Leid. III. *offensione.* OUD.

Si ad hanc rationem praeceptionis assiduitatem exercitationis accommodaremus] Nihil hic monerem, nisi omnes nostri MSS. monerent legendum esse *accommodassemus.* Sic Erfurt. Pith. Cauch., sed Duisb. *accommodavissimus.* GRAEV. Leid. III. Ed. Omn. *accommodassemus.* Leid. IV. et Ed. Med. *accommodavissimus.* In quinque antiquioribus MSS. vulgatum legas. OUD.

Legitimae constitutionis] νομικῆς στάσεως κεφάλαια, id est legitimi status capita, sive loci, qui ex scripto nascitur. TOXIFA.

CAP. IX. Cum voluntas scriptoris cum scripto dissidere] Duisb. *cum voluntas scriptoris a scripto dissidere.* Sic vero scribendum esse, verba quae sequuntur ostendunt. *Si a scripto dicemus,* nimirum *dissidere voluntatem scriptoris.* GRAEV. Leid. IV. *a scripto dissidere.* Voss. III. caret praepositione. OUD. Male intellexit Sch. formulam: *a scripto dicere,* Germanice explicans: *auf den Buchstaben halten.* Rectius Latine explicavit: *scriptum defendere.* Nimirum *a scripto dicere* eodem modo dicitur, quomodo supra saepius: *a testibus dicere, a quaestionibus dicere, ab argumentis dicere, a rumoribus dicere.* Haec autem dicuntur, ut *a partibus alicuius stare* et multa alia similia. L.

His locis utemur secundum narrationem] Bruilerensis et Fabricianus non agnoscunt illud *secundum narrationem.* Exstat tamen in Palatinis et edd. primis. GRUTER. Exstant etiam hae voces in Erfurt. Pithocau. et Duisb. sed non in Cauchiano, nec in editione Crataudri, sed eas ostentant antiquiores editiones Mediolanens. Ascensiana. GRAEV. Vv. *secundum narrationem* exulant a Leid. III. OUD. Eiecit Sch. L. In seqq. pro *recitatione* Voss. III. *narratione.* Verba: *deinde scripti recitatione* desunt Leid. I. Huic enunciato verbum *utemur* addunt Voss. O. Leid. II. III. Edd. pp. OUD.

Deinde percunctatione] Erf. *Deinde per collationem.* GRAEV.

68 adversarii id scriptum fuisse in lege, aut in testamento, aut in stipulatione, aut in quolibet scripto, quod ad eam rem pertinebit. Deinde collatione, quid scriptum sit, quid adversarii se fecisse dicant; quid iudicem sequi conveniat, utrum id, quod diligenter perscriptum sit, an id, quod acute sit excogitatum; deinde ea sententia, quae ab adversariis sit excogitata, et scripto adtributa, contemnetur et infirmabitur. Deinde quaeretur, quid ei obsuerit, si id voluisset adscribere, num non potuerit perscribi.

Aut in testamento, aut in stipulatione] Erf. aut testamento, aut stipulatione. GRAEV. Male praepositionem hic et in seqq. omittunt Voss. III. Edd. pp. Hic omittit Leid. IV. sed in seqq. addit. OUD.

Aut in quolibet scripto] Edd. et MSS. multi, aut quolibet scripto. In Lambinus primus inseruit his verbis. GRAEV.

Quod ad eam rem pertinebit.] Sic reposui ex Erfart. Cod. Cratandri ed. Duisb. et Cauch. MSS. nisi quod Pith. retineat eandem; Duisb. vero hanc voculam plane omittat. Vulgati: quod ad eadem rem pertineat. IDEM. Ad eam rem pertinebit. Sic etiam MSS. mei, nisi quod Leid. IV. careat v. eam, et Voss. II. det pertineat. Leid. I. pertinet. OUD.

Quid adversarii se fecisse dicant] Edd. vet. cum eo quod adversarii se fecisse dicant. GRAEV.

Quod diligenter perscriptum sit] Cratand. et al. vet. quod diligenter scriptum sit. IDEM. In seqq. pro acute Leid. III. accurate. OUD. Paulo post pro scripto attributa Sch. scripsit: scriptori attr., propterea quod sequitur si id voluisset ascr. quae ex vulgata lectione non habent, quo referantur. Deinde scripsit idem conteretur e Cod. Ang. pro contemnetur. Zuicc. contempnetur. L.

Deinde quaeretur, quid ei] Duisb. deinde quid ei. GRAEV.

Si id voluisset adscribere, num non potuerit praescribi] Ita scripsit e manuscriptis suis sex Guelielmus. Vulgo corrupti sunt omnes libri, et certe variant valde Pall.; nam praefert pr. si id voluisset adscribere, nunquid potuerit praescribere. Sec. si id voluisset adscribere, aut nunquid non potuerit perscribere. Tert. si id voluisset adscribere aut num non potuerit praescribi. Quart. si id voluisset ascribi, aut num potuerit perscribi. Quint. si id voluisset adscribere, aut non potuerit perscribere: quod et in sexto, nisi quod ultima ei vox perscribi. Edd. primae, si id voluisset perscribere, an non potuerit perscribi: sequentes, si id voluisset scribere, ut non potuerit perscribere. Lambinus, si id voluisset scribere cur non potuerit perscribere. GRUTER. Saltem tamen nihil hic de praescribendo et quum non nisi ex duobus MSS. illud compositum proferatur, aequius erit ex aliis retinere perscribi, quippe de quo agi docent praecedentia. Sed etiam duae instandi causae videntur in his proferri, ex quibus unam conflat tam Gruteriana haec sive Guelielmiana mutatio, quam priorum editionum lectio. Nam MSS. vel habent: quid ei obsuerit, si id voluisset adscribere? aut num quid non potuerit perscribi, vel: aut num non potuerit perscribere. Obsesse dicitur respectu periculi, quod voluntatem correuerit, alterum facultatis. GRONOV. Aliae edd. si id voluisset scribere. Duisb. aut non potuerit praescribi. Erf. cum quibusdam edd. ut non potuerit praescribi.

Deinde a nobis sententia reperietur, et caussa proferetur, 69
 quare id scriptor senserit, quod perscripsit: et demonstra-
 bitur scriptum illud esse dilucide, breviter, commode,
 perfecte, certa cum ratione. Deinde exempla proferentur,
 quae res, cum ab adversariis sententia redderetur, et vo-
 luntas adferretur, a scripto potius iudicatae sint. Deinde
 ostendetur, quam periculosum sit a scripto recedere.
 Locus communis est contra eum, qui, cum fateatur, se
 contra id, quod legibus sancitum, aut testamento perscri-
 ptum sit, fecisse, tamen facti quaerat defensionem.

scribi. Pith. et Lamb. edd. *cur non potuerit praescribere.* Vide no-
 tam Gruteri. Sed *perscribi*, quod in aliis exstat, probo cum Gro-
 novio. GRAEV. In Cod. Traiect. *si id voluisset perscribere, aut*
non potuerit perscribi. BURM. *Si id voluisset ascribere.* Tres
 Gryph. MSS. BRUT. *Scribere* ex Aldina recte dedit Sch. L. Tum
 MSS. O. et Ed. Med. *aut num non potuerit.* In Ed. Omnib. an
 non. VOSS. II. Leid. II. III. non habent voc. non. In Voss. I. III.
 est poterit. Leid. II. potuit. Leid. III. potuisset. Dein *perscribere*
 praebent VOSS. I. II. Leid. II. IV. Ed. Med. OUD. *Ut non potue-
 rit perscribere Ald. unde non potuisset scribi* Cod. Aug. an non po-
 tuerit praescribi Zuicc. Sch. dedit: *ut non potuerit perscribi. L.*

A nobis sententia reperietur] Quaedam edd. *a nobis sententia
 aperietur.* GRAEV.

Senserit quod perscripsit] Cauch. et Erfurt. *senserit quod scrip-
 serit.* Al. *senserit quod scripsit.* IDEM. Pro v. *senserit* Ed. Med.
scripserit. Tum MSS. IV. *scripserit pro perscripsit.* MSS. III.
 cum Edd. pp. *scripsit.* OUD. *Scripserit quod scripsit* Cod. Zuicc. L.
Scriptum illud esse.] Al. *scriptum esse illud.* GRAEV.

Certa cum ratione.] Erf. *cum ratione certa.* IDEM.

*Cum ab adversariis sententia redderetur, et voluntas afferre-
 tur.]* Ita in vulgatis omnibus legitur. Nos, ut Lamb., verbum *red-
 deretur* sustulimus, quod recte abest a duobus Gryphii B. C. BRUT.
 Rectius, puto, Erfurteus MS. ut et editio Lambin.: *Cum ab adver-
 sariis sententia et voluntas afferretur.* Nam Latini dicunt *rationem*
sententiae reddere, sed quid sit *sententiam reddere* ignoro. Male igitur
 Gruterus cum vulgatis: *Sententia redderetur et voluntas affer-
 retur.* GRAEV. *Redderetur* deleverunt cum Lambino, Bruto et Grae-
 vio Ern. et Sch. Exhibent tamen Cod. Aug. teste Sch. et Zuicc. L.
 In proxime seqq. VOSS. II. Leid. I. *ab scripto potius i. s.* VOSS. O.
sunt. OUD.

A scripto recedere] Erf. *ab scripto recedere.* GRAEV. Leid. II.
a scripto recedi. OUD.

Qui cum fateatur] Dnisch. *qui tum fateatur.* GRAEV. In au-
 tecc. VOSS. III. *contra reum pro contra eum.* OUD.

Contra id, quod legibus sancitum aut t. p. s. fecisse.] Sic qui-
 dem et alii ex scriptis. Ceterum Medicasus, *contra quam legibus*
sancitum. Et, quaeso, an non summo iure sic variavit compositio-
 nem? IV, 3. *Contraque faciunt, quam polliceri videntur.* Simili-
 ter in cap. 21. observo non consentire Mssos libros, quum in uno sit:
si quos praeterea quam quos ille collegerit potuisse, in Medicaeo
 autem: *si quos vel ea praeter quam ille dixerit, potuisse*; quam ego
 veram scripturam opinor, modo continnas *ista vel ea*, quae ex va-

CAP. X. A sententia sic dicemus. Primum laudabimus scriptoris commoditatem atque brevitatem, quod tantum scripserit, quod necesse fuerit: illud, quod sine
70 scripto intelligi potuerit, non necessario scribendum putarit. Deinde dicemus calumniatoris esse officium, verba et literas sequi, negligere voluntatem. Deinde id, quod scriptum sit, aut non posse fieri, aut non lege, non more, non natura, non aequo et bono posse fieri; quae omnia scriptorem voluisse quam rectissime fieri nemo dubitet: at

ria lectione irrepserunt. Etiam cap. 26. non solum MS. Medicaeus, sed et duo alii habent *et contra atque ante dixerit, dicere*, ut habuit quoque Victorius, nec scio cur aut mutarit Lambinus, aut hunc sententus sit Gruterus. GRONOV. Medic. *contra quam legibus sancitum*. Erf. et Pith. *contra quod legibus scm. est*. GRAEV. VOSS. I. Leid. I. omittunt *id*. In Leid. III. legas: *contra quam sancitum*. OUD. Cum vulgata consentit Cod. Zuicc. L.

CAP. X. *A sententia sic dicemus.*] Erf. *Ab sententia sic dicemus*. GRAEV. Ab Voss. I. Leid. I. Ed. Med. OUD.

Quod tantum scripserit] Cratand. et Lamb. edd. *qui tantum scripserit*. GRAEV. *Quod tantum scripserit id, quod — fuerit* Sch. scripsit ad vim oppositionis haud inepte e Cod. Aug. L. Voss. III. *ideo quod t. id scr.* Leid. III. *qui id t. scr.* OUD.

Non necessario scribendum putarit.] Praetulerim Pithoeanorum Excerptorum scripturam: *Non necessarium scribendum putarit*. GRAEV. Leid. I. II. III. Ed. Med. *non necessarium*. Voss. III. *scribendo*. Utrumque probo. OUD. A vulgata non dissentit Cod. Zuicc. L. Paulo post MSS. O. *Calumniatoris esse officium*. Mallem tamen deleri ultimam vocem. OUD. *Calumpniatoris esse off.* Cod. Zuicc. *Noli deleri v. officium*. Dicitur enim ita multo acerbius, addita hac voce. L.

Non aequo et bono posse fieri] Postremae duae voces non comparent in Palatin. pr. et profecto sunt superfluae. GRUTER. AL. *non bono et aequo posse fieri: quae*. Pith. et al. MSS. *non aequo et bono: quae*. GRAEV. In antecc. pro *vv. non more* MSS. plerique cum Edd. pp. *aut non more*. OUD. Sic etiam Zuicc. *Tum bono et aequo* Ald. teste Sch. *bono et a quo* Cod. Zuicc. L.

Scriptorem voluisse quam rectissime fieri nemo dubitet.] Res est, quae meretur inspectos plures codices antiquos. Nam nostri tres in postremo tantum habent *nemo dicet vel docet*. Hinc immensum blanditur, quod colligo ex uno, *scriptorem noluisse quam rectissime fieri nemo dicet*. GRON. Erfurt. *quae habuisse scriptorem quam rectissime fieri, nemo dicet*. Pith. *quae omnia noluisse scriptorem quam rectissime fieri, nemo dubitet*. Duisb. *quae omnia scriptorem voluisse quam rectissime fieri, nemo dicet*. Editio Cratandri, ut Gronovius coniecit, *quae omnia scriptorem noluisse quam rectissime fieri nemo dicet*. Et sic se in suo codice reperisse Cauchium argumento est, quod in margine Cratandri editionis nulla inveniatur varietas scripturae, quae accurate ab illo, sicubi discrepat codex ab illa editione, annotatur. *Nemo dicet* est in meis et Gronovii libris. In Erfurt. et Duisb. etiam est *dicet*. In Pithoeanco fuit *noluisse*. Subscribo Cratandro, non nolente Gronovio. GRAEV. *Noluisse q. r. f. nemo dicet*. Ita audenter repo-

ea, quae a nobis facta sint, instissime facta. Deinde contrariam sententiam aut nullam esse, aut stultam, aut iniustam, aut non posse fieri, aut non constare cum superioribus et inferioribus sententiis, aut cum iure communi, aut cum aliis legibus communibus, aut cum rebus indicatis dissentire. Deinde exemplorum a voluntate, et contra scriptum iudicorum enumeratio; deinde legum et

sui ex Leid. I. Voss. III. et Ed. Med. pro *voluisse*. Nam *dicet est* in MSS. O. et eadem editione. Pro *dubitet* Ed. Omnib. *dubitaret*. OUD. Hanc Oudendorpii scripturam vulgatam dicens Sch. antea vulgatam ex Ald. revocavit: *voluisse - nemo dubitet*. Videndum tamen, an propter meliorum librorum consensum non acquiescendum sit in Oudendorpii ratione. Cod. Zuicc. *voluisse - nemo dubitaret*, ut Ed. Omnib. L.

Quae a nobis facta sint] Al. *quae a nobis facta sunt*. GRAEV. Praepositio deest Voss. III. *Sunt* in Leidd. duobus et Ed. Omniboni. OUD.

Iustissime facta.] Meus MS. *utilissime facta*. GRAEV. In seqq. pro vv. *aut non constare* Leid. II. *aut non posse consistere*. OUD.

Contra scriptum iudicorum enumeratio. Deinde] Sic fere MSS. nostri aliarumque item edd. principes, excludentes nimirum vocem *utemur*, quae in retro impressis, hac forma, *enumeratione utemur*. Membranae tamen omnes non consentiunt in alteram vocem. Nam quaedam habent *enumerationem*, quaedam *enumeratione*, quod et in edd. primis. GRUT. *Utemur* nec in Erfurt. nec in Cratandri exstat editione, sed tamen in utroque libro legitur *enumeratione*. Pithoeus notavit in vet. Cod. *legi enumeratione*, in aliis *enumerationem*. Duisb. *enumeratio fiat*, quod mihi non displicet. GRAEV. MS. Traiect. *enumerationem faciemus*. BURM. *Et contra scriptum* cct. Vocula et carent Voss. I. Leid. II. Edd. pp. *Vel* Voss. II. In fine ad v. *enumeratio* suprascriptum est Voss. I. *fiet*, ut exhibetur in Leid. IV. *Dabitur* suprascr. in Leid. II. *Enumeratio est* Leid. I. III. *Enumeratione* Voss. II. Ed. Omnib.; et amplius *enumeratione utemur* Ed. Med. ac vulgo ante Graev. OUD. *Enumerationem* cum glossa *sc. utemur* Cod. Zuicc. Sch. *enumeratio fiat* e Cod. Duisb. recepit, quippe sequentibus ad constructionem aptius. Equidem ad v. *enumeratio* nihil additamenti desidero. L.

Legum et stipulationum breviter excerptarum] Cum ex veteribus codicibus alii habeant *compositarum*, alii, *expositarum*, alii, *exscriptarum*, alii, ut vulgati, *excerptarum*, ego *exscriptarum* excudendum curavi. Licet tamen ex illo *excerptarum*, quod mco iudicio mendosum est, facere *excerptarum*. LAMB. Liquido in Gemblacensi, Coloniaensi, Fabriciano fuit, *excerptarum*, ut Lambinus coniecit: et haud dubio [dubie] sic legi debet, cum ei adstipulentur Pall. quart. et sextus, alluduntque Pall. alii et olim ediii, in quibus *excerptarum*. Vulgo erat *exscriptarum*. GRUTER. Erfurt. *legum stipulationem breviter scriptarum*. Pith. *legum ac stipulationum breviter excerptarum*. Al. *legum et stipulationum breviter exscriptarum*. GRAEV. *excerptarum* MS. Traiect. BURM. *Excerptarum*. Sic Leid. II. cum Ed. Med. In reliquis *excerptarum*.

71 stipulationum breviter excerptarum, in quibus intelligatur scriptorum voluntas et expositio. Locus communis contra eum, qui scriptum recitet, et scriptoris voluntatem non interpretetur. Cum duae leges inter se discrepant, videndum est primum, num qua abrogatio aut derogatio

Quod alibi rectum, hic locum habere nequit. OUD. *Excerptarum recte recepit Sch. L.*

In quibus intelligatur] Al. *in quibus intelligitur.* GRAEV. *Intelligitur etiam Cod. Zuicc. L.*

Voluntas et expositio.] Ineptissima menda, quae tandem sensum huius loci obumbravit. Nam delenda erat copula, quam vox *expositio* referri debeat ad vv. *legum et stipulationum breviter excerptarum.* Et haec restitutum probat id, quod in superiori membro tentavit Gruterus; quippe uno et pari tenore procedens illic dicit *exemplorum enumeratio*, hic *legum et stipulationum expositio.* Quaeso quid commune habent voluntas et expositio? Non dubito, quin boni MSS. quoque copulam istam aversaturi sint, si modo atente fuerint inspecti. GRONOV. Quamvis renitentur omnes nostri codices, verissime tamen et sagacissime Gronovius delendam copulam esse vidit, quam diu ante tamen in editione sua expuixit Lambinus, quem cur hic non sequamur, cum res ipsa clamet non aliter scribendum esse, si auctori sua debeat constare sententia, causa nulla est. In praecedentibus verbis delevi *utemur* fide multorum codicum, et *enumeratio* scripsi ex aliis libris. GRAEV. *Intelligatur scriptoris voluntas, expositio.* Certissimo ita legendum est; ut praebet Voss. O. Leid. II. *Exponere* Voss. II. Pessime vulgo interponitur et loco distinctionis. In multis *intelligitur.* OUD. *Vulgata lectione et expositio male sensum perverti recte iudicavit Sch. L.*

Scriptum recitet] Liber unus manuscr. habet, *scriptum retinet.* Quam scripturam si quis probet, legendum erit infra, *interpretatur*, ut sentiant Memmius et Auratus. Ego vulgatam lectionem mihi mutandam non putavi. LAMB. Leid. III. *retinet.* Voss. III. Leid. IV. *recitat.* OUD. *Recitet* Zuicc. L. In seqq. pro *discrepant* MSS. quatuor et Ed. Med. *discrepent.* OUD.

Num qua abrogatio] Sic legendum, etiam invitis libris omnibus, ut et infra septimo abhinc versu: *quod ea lex sanciat, cui legi obrogatum, vel derogatum sit.* Quid intersit autem inter *obrogare legi, abrogare legem, derogare legi*, sciunt qui summis digitis litteras Latinas attigerunt. LAMBIN. Erfurt. *An abrogatio an derogatio sit.* Pith. *num qua abrogatio derogatio sit.* Vulgg. *Num quae abrogatio aut derogatio sit.* Nihil neque moveo. Quam varia sit veterum librorum scriptura cognosces ex varianti. Illam tamen, quae in Duisburgensi bono libro occurrit [est], hic quoque commemorandam duxi: *videndum est primum, an vel obrogatio, derogatio legis alicuius intercesserit, sit.* GRAEV. *Obrogatio legit* Lamb. multo commodiore sensu ac veriore adeo, quam quod vulg. habent, *abrogatio.* Idem paullo post pariter *obrogatum* edidit. BANT. *Vulgatae lectioni abrogatio* ne locum quidem esse, Ernestius vidit; recepit *obrogatio* Sch. L. In Voss. I. Leid. I. III. *An abr. an der. sit.* Voss. III. Leid. II. *num quae abr. an der. sit.* Ed. Med. *num quid etc.* Sed in Leid. IV. exhibetur: *an abr. vel derivatio legis alicuius intercesserit* Edd. aliae *obrogatio.* OUD.

sit. Deinde utrum leges ita dissentiant, ut altera iubeat, altera vetet: an ita, ut altera cogat, altera permittat. Infirma enim crit eius defensio, qui negabit se fecisse quod 72 cogeretur, cum altera lex permetteret. Plus enim valet sanctio permissione. Item illa defensio tenuis est, cum ostenditur id factum esse, quod ea lex sanciat, cui legi obrogatum, vel derogatum sit: id, quod posteriori lege sancitum sit, esse neglectum. Cum haec erunt considerata, statim nostrae legis expositione, recitatione, collaudatione utemur. Deinde contrariae legis enodabimus voluntatem, et eam trahemus ad nostrae causae commodum. Deinde de iuridicali absoluta sumemus rationem iuris, et quaeremus partem iuris, utrum cum ea faciat; de qua parte posterius disseremus.

Ut altera cogat, altera permittat infirma.] Duisb. ut altera dimittat infirma. GRAEV. Leid. IV. ut altera dimittat. OUD.

Se fecisse quod cogeretur, cum altera etc.] Addit Fabricianus, ab altera, Pall. quartus altera, cui altera, quod item in sexto. GRUT. Pal quart. et Al. cui altera lex permetteret. Duisb. cum altera lex permittat. GRAEV. Quod cogeretur. Addunt Voss. I. Leid. I. ab altera. Ed. Med. altera. Dein permittat Leid. IV. Vv. ab altera ad sensum abesse vix posse iudicavit recepitque Sch. Desunt in Cod. Zuicc. L.

Item illa defensio tenuis est] Duisb. item illa defensio sit tenuis. GRAEV. Leid. IV. defensio sit tenuis. Ed. Med. tenuis erit. OUD.

Cui legi obrogatum, vel derogatum sit] Erf. cui legi obrogatum aut derogatum. Et sic vulgg. GRAEV. MSS. O. abrogatum. MSS. sex aut. Abest legi a Leid. III. et Ed. Med. OUD.

Quod posteriori lege sancitum sit] Erf. quod posteriore lege sancitum sit. GRAEV. Voss. III. id vero quod post. Tum MSS. O. et Ed. Med. posteriore. OUD. Sanctum sit duo Gryph. B. C. ut etiam supra. BRUT.

Enodabimus voluntatem.] Erf. enotabimus voluntatem. GRAEV.

Et eam trahemus ad nostrae] Duisb. et trahemus ad nostra. IDEM.

De iuridicali absoluta] Erf. iudicali absoluta. Pith. A iuridicali absoluta. IDEM. Abest de a Voss. III. Leid. II. A iurid. Leid. III. Ex iurid. Ed. Med. Asumemus Voss. III. OUD.

Utemur ratione iuris] Cauch. sumemus rationem iuris. Erf. sumetur iudicali absoluta. Crataudr. ed. sumetur iuridicali abs. GRAEV. Sumemus rationem iuris etiam Zuicc. L.

Et quaeremus partem iuris, utrum cum ea faciat] Erf. et quaeremus partes iuris, verum cum faciant. Pith. Cod. et Crataudr. ed. quaeremus partes iuris, utrum cum ea parte faciant, nisi quod parte ignoret Crataudr. In Duisb. omissa sunt haec verba: et quaeremus partem iuris; sed sequentia sic leguntur: utrum cum ea convenient. GRAEV. MSS. O. Ed. Med. partes — faciant; nisi quod a Leid. IV. exsulent verba et quaeremus partes iuris, et in eo habeatur convenient. OUD. Sch. censet ea ortum esse ex compendio scripturae ea, propterea rescripsit cum causa, sagacissime.

CAP. XI. Si ambiguum est scriptum, ut puta quod
73 in duas aut plures sententias trahi possit, hoc modo tractandum est. Primum, sitne ambiguum, quaerendum est. Deinde, quomodo scriptum esset, si id, quod adversarii interpretantur, scriptor fieri voluisset, ostendendum est. Deinde id, quod nos interpretemur, et fieri posse, et honeste, recte, lege, more, natura, bono et

Ceterum etsi voces illae, quas omittit Leid. IV., omitti possint, si legatur: *rationem iuris utrum cum caussa faciat*, tamen quum infra enumerentur *partes iuris* c. 13. recte iudicat Sch. retinendas esse. *Partes iuris* etiam Zuicc. L.

De qua parte posterius] Duisb. *de qua parte iuris posterius*. GRAEV. Abest *parte* a Leid. III. Contra *v. iuris* addit Leid. IV. *De quibus partibus iuris* Ed. M. OUD.

CAP. XI. *Si ambiguum est scriptum, ut puta quod*] Reposuit istud Gulielmius ex Bruilerensi, Tosano, et Gemblacensi, nec abit editio Stephani; imo sic quoque vetustissima, nisi quod voce amplius: *Si ambiguum esse scriptum putabitur, ut puta quod*, quomodo Pal. tert. deinceps: *Si ambiguum esse scriptum putabitur, quod*, ut est in Palat. pr. ac sec. et quinto; nam quartus et sextus favent emendationi nostrae. GRÜTER. Pal. tert. et Steph. ed. *Si ambiguum esse scriptum putabitur, ut puta quod*. All. MSS. et edd. *Si ambiguum esse scriptum putabitur, quod*. Mei codices stant pro vulgata *si ambiguum scriptum esse putabitur, quod in duas partes*, nisi quod in Duisburgensi sit: *Si ambiguum est scriptum putabitur, quod*. Sed Cratandri editio iam dum anno XXVIII. superioris seculi hanc lectionem prae se fert, quam Gruterus putabat se primum recepisse. GRAEV. Cum Pal. tert. facit Cod. Traiect. BURM. *Si ambiguum est scriptum, ut puta*. Sic Voss. I. Leid. I. Ed. Med. praebent. Voss. II. *putabimus esse scriptum*. Voss. III. Leid. II. III. IV. Ed. Omnib. *esse scriptum putabitur*; at illa subdit: *ut puta*. OUD. Tutissimum est, quod Sch. posuit: *Si ambiguum esse scriptum putabitur, quod in duas est*. Nam *vv. ut puta* foedum Grammatici alicuius interpretamentum, quod veram lectionem deinde disturbavit. L.

Hoc modo tractandum est] In edd. vett. *est* non legitur. GRAEV.

Quomodo scriptum esset, si id] Pith. *deinde quomodo scriptum etsi id*. Erf. *deinde quando scriptum est, sed et si id*. IDEM. Voss. III. Leid. I. III. *quando*. Voss. I. Ed. Med. Omu. *est*. Leidd. O. *sit*. Tum pro *vv. si id quod* Voss. I. Leid. II. Edd. pp. *et si id*. Leid. I. *sed et si id*. Leid. III. *sed etiam si id*. OUD.

Deinde id quod nos interpretemur] Erfurt. *deinde in quod interpretemur*. GRAEV.

Et fieri posse et honeste] Duisb. *et dicemus fieri posse, et honeste*. IDEM. Leid. IV. *et dicemus fieri posse*. OUD.

Natura, bono et aequo] Erfurt. *naturae interpretemur bono et aequo* Lamb. ed. *natura, aequo et bono*. GRAEV. *Recte, lege, more, natura*. Leid. I. II. III. *inferunt ubique et*. Voss. III. *et recte*. OUD.

aequo fieri posse; quod adversarii interpretentur, e contrario: nec esse ambigue scriptum, cum intelligatur, utra sententia vera sit. Sunt qui arbitrantur ad hanc causam tractandam vehementer pertinere cognitionem amphibolarum eam, quae a dialecticis profertur. Nos vero arbitramur, non modo nullo adiumento esse, sed potius maxi- 74

Quod adversarii interpretentur] Al. *quod adversarii interpretantur*. GRAEV. Sic etiam Cod. Znicc. L.

E contrario] Erf. *ex contrario*. Al. *a contrario*. GRAEV. *Ex contrario*. Sic MSS. cum Ed. Med. Solus Leid. IV. *e contrario* cod. Znicc. L. In seqq. IV. pro *nec* Leid. IV. *non*. Leid. II. IV. *ambiguum*. Voss. III. *dictum pro scriptum*. OUD.

Sunt qui arbitrantur] Erf. *sunt qui arbitrentur*. Pith. *et sunt qui arbitrantur*. GRAEV. *Sunt qui arbitrantur* Cod. Znicc. L. Voss. O. et Leid. I. *arbitrentur*. Bene. OUD.

Cognitionem amphibolarum] Cum reperissem in omnibus fere libris manuscrip. scriptum *amphibologiarum*, et infra *amphibologias*, ego et hic *amphibolarum*, et illic *amphibolias*, reposui; quo modo et in nonnullis libris vulgaris impressum est. Ita enim appellat dialectici ethetores Graeci *ἀμφιβολίαν*, non *ἀμφιλογία*, multo minus *ἀμφιβολογίαν*. Quamquam *amphilogiam* non improbo, vocem Graecis usitatam: quo modo ediderunt Colin. et Robertus Stephanus. LAMB. *Cognitionem Amphibolarum* Erfurt. Caneh. Ceteri cum vulg. *Cognitionem amphibologiarum*. GRAEV. *Amphibolarum*. Sic Leid. I. Ceteri cum Edd. pp. *amphibologiarum*. Et deinceps. [et ad hunc modum deinde.] OUD. *Amphibolarum*. Ita lege, et infra *amphibolias*, quemadmodum in duobus Gryphii MSS. legitur, qui sunt de meliore nota, et ratio Graecae linguae docet, unde ea vox manat. BRUT.

Quae a dialecticis] Stoicos significat, qui artem dialecticam diligentissime persecuti sunt, ut admonet Adr. Turneb. *Advers.* lib. XV. cap. XI. quosque etiam M. Tullius *dialecticos* appellat lib. II. de *Divinat.* [c. 50.] *Hoc vos dialectici non facitis* etc. LAMB. Erf. *quae ab dialecticis proferatur*. Lambin. ed. *quae a dialecticis proferetur*. GRAEV. Voss. I. Leid. III. IV. *proferatur*. OUD.

Non modo nullo adiumento] MS. *Medicaeus perspicie ullo*, quod nativi in lingua Latina leporis genus quum et in hoc et alio quocunque scriptore mutarint et corruperint recentiores librarii, ex hoc et similibus documentis arbitrium faciendum est de eius membranae dignitate. GRONOV. Erfurt. *arbitramur nullo adiumento esse*. Lambin. ed.: *Non modo nullo adiumento esse*. In eadem sententia est Dionys. Halicarnass. de compositione verborum: "Ἄς δὲ Χρῦσιππος καταλέλοιπε συντάξεις διττας ἐπιγραφῆν ἐχούσας περὶ τῆς συντάξεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν, οὐ δηγοικὴν θεωρίαν ἐχούσας, ἀλλὰ διαλεκτικὴν. Ὡς ἴσασιν οἱ τὰς βιβλους ἀνεγνωκότες ὑπὲρ ἀξιωματῶν συντάξεως, ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν, καὶ δυνατῶν καὶ ἀδυνατῶν, ἐνδεχομένων τε καὶ μεταπιπτόντων, καὶ ἀμφιβόλων καὶ ἄλλων τινῶν τοιοῦτοτρόπων, οὐδεμίαν οὐτε χρεῖαν οὐτ' ὠφελίαν τοῖς πολιτικοῖς λόγοις συμβαλομένων, οὐδένα ἡδονὴν ἢ κάλλος ἐρημείας, ὧν δεῖ στοχάζεσθαι τὴν οὐνθεῖν. GRAEV. In MS. Traiect. v. *nullo seu ullo* non conspicitur. BURM. *Non modo ullo* e Cod. Mediceo et Gothano recepti Sch. *Non modo ubi pro non dicam* ponitur, pro-

mo impedimento. Omnes enim illi amphibolias aucupantur, eas etiam, quae ex altera parte sententiam nullam possunt interpretari. Itaque et alieni sermonis molesti interpellatores, et scripti tum odiosi, tum obscuri interpretes sunt; et dum caute et expedite loqui volunt, infantissimi reperiuntur. Ita dum metuunt in dicendo, ne quid ambiguum dicant, nomen suum pronuntiare non possunt. Verum horum pueriles opiniones rectissimis

priam ac nativam habet notionem, quae est: *non aliquo modo, nequaquam, οὐλος*. Qua re intelligitur, cur in eiusmodi formulis, sive *non modo* dicas, sive *non modo non*, eodem recurrat. Namque in formula *non modo non* non amplius *nativam* habet vim *non modo*, sed illam vulgarem et usitatam, quae est *οὐ μὲν*. Cum MS. Traiectino facit Cod. Zuicc. L.

Amphibolias aucupantur] MSS. et edd. multi *amphibologias aucupantur*. Edd. vet. *amphibolias nuncupant*. GRAEV.

Eas etiam, quae ex altera parte in sententiam nullam] Sic nunc edendum curavi. Nam vulgati libri habent: *eas etiam, quae ex altera parte sententiam nullam* etc.; plane mendose. Hoc enim sentit horum librorum auctor, dialecticos illos omnes amphibolias consecrari usque ad fastidium, etiam eas, quae vix amphiboliae, et quae ex altera parte nullam sententiam probabilem habent. Nam *interpretari* hic passive accipiendum. LAMB. Lambinus interseruit *in* contra omnes libros scriptos editosque. GRUTER. Praepositionem *in* interserendam esse, tantopere clamat totius loci ratio, ut omnibus libris invitis id fieri debeat. Fecit Sch. De verbis, quae forma activa et deponentiali promiscue usurpantur, cf. Priscian. VIII, 4. tom. I. p. 367. seqq. et VIII, 6. tom. I. p. 380. *Interpretari* passive dixit aliquoties Ammian. XXIII, 12. XXIV, 21. Participium *interpretatus* passive apud Ciceronem persaepe invenitur. L.

Et scripti tum odiosi] Erfurt. et *scripti cum odiosi*. GRAEV. Leid. II. IV. *cum odiosi, tum obscuri*. OUD. Difficile est h. l. statuere, utra lectio vera sit. *Cum — tum* est *et — et*, ubi significatur, utramque rationem simul et eodem tempore obtinere. Contra *tum — tum* est *modo — modo, nunc hoc — nunc illud*, ubi ostenditur, utramque rationem diversis temporibus sive locis inveniri. Quapropter praetulimus ego h. l. *cum — tum*; quum, si quid *odiose* explicatur, non satis recte *obscure* fieri dici posse videatur. L.

Infantissimi reperiuntur] Erf. et vet. edd. *infacetissimi reperiuntur*. GRAEV.

Ne quid ambiguum dicant] Erf. *ambiguum ne quid dicant*. IDEM.

Pueriles opiniones] Liber unus manuscript. habet, *pueriles rationes*. Alius, *pueriles suspiciones*. Deinceps autem, ubi legitur *rectissimis rationibus*, ego legendum puto, *certissimis*. LAMBIN. Pith. *Horum pueriles suspiciones*. Lambin. ed. *Pueriles opiniones*. Al. *horum pueriles rationes*. GRAEV. Voss. I. Leid. IV. *Pueriles et garrulas opiniones*. OUD.

Rectissimis rationibus, cum voles] Lamb. ed. *certissimis rationibus, cum voles*. GRAEV.

rationibus, cum voles, refellemus. In praesentiarum hoc

In praesenti autem] Sic restitui secutus lib. manuscr., atque ita loquuntur Graeci: ἐν τῷ παρόντι, ubi subintelligunt χρόνον. *In praesentia* tamen licet etiam Latine dicere. LAMB. *In praesentiarum hoc interdicare non alienum* vet. edd. Sic fere Pal. et Gulielmiani; *interdicere* positum pro *interfari*, *interloqui*. Invenit id etiam in uno suorum Lambinus. Stephaniana: *In praesentia haec interserere non al.* quomodo et Lamb. nisi quod ea, deducta litera, *In praesenti*, ex MS. tamen, uti indicat; sed quo? sed cuius? GRUT. Mei omnes habent etiam *in praesentiarum*, praeterquam is, quem consuluit Pithoeus, in quo scribitur, *in praesenti*, ut et in Mediolanensi antiquissima, et Lamb. edd.; at in Cratandri, Ascens. Iuntae, Stephanorum, Manut., Bruti, scribitur *in praesentia*, et hanc veriore esse scripturam mihi persuasum est. Scio contendere viros doctos de hac locutione *in praesentiarum*, probandum sit nec ne: qui probant, eam tueri auctoritate tot librorum veterum, in quibus variis in scriptoribus sic legitur, adfirmant: sed in plerisque locis, ut et in hoc, deprehendes varietatem scripturae. Vide, ut alios omittam, Vossium de vitiiis Sermonis I. c. 25. et IV. c. 33. Mihi sane certior et probabilior videtur illorum sententia, qui *in praesentiarum* damnant. Quis *praesentiae* dixit in numero multitudinis pro praesenti tempore? Novi *praesentiae deorum* pro apparitionibus in Cic. II. 66. de Nat. Deorum, sed nihil ad Dionysum. Nil dicam de constructione *in praesentiarum* valde ἀνωμάλῳ, sive per hellenismum sive per elipsin explicetur. Credo autem a vulgato Latino sacrarum literarum interprete profectum esse hoc loquendi genus, sive id ille hausserit ex corruptis libris, sive ex vitiosa illius seculi loquendi consuetudine; ex illo autem a monachis, qui libros descripserunt, derivatum esse in alios scriptores. GRAEV. Cum Pal. et Gulielm. facit etiam Cod. Traiect. BURM. Cod. Zuice. *impraesentiarum*. Multi de hac formula multa, quos citatos invenias in Gunth. Latinit. restit. p. 289. seqq. Cellar. Antib. p. 123. Eiusdem cur. post. p. 178 seqq. Staveren. ad Nep. XXIII. 6, 2. Cf. praeterea Brem. ad Nep. I. c. Equidem non possum adduci, ut veram credam et Latinam hanc loquendi formulam. Saltem mirum videri debeat Veterum Grammaticorum altum de ea silentium. Nam qui locus e Priscian. lib. XIII, 3. pag. 566. Kr. citatur, nihil probat, quia Fanii locum, ubi *impraesentiarum* legitur, non hac de causa adhibet Grammaticus, ut hanc formulam probet. Quanquam MSS. ad unum omnes in ista lectione apud Priscianum consentiunt. Recte mihi statuere videntur, qui formulam corruptam putant e vv. *in praesentia rerum*, ita quidem, ut ipsi mediae aetatis atque infimae scriptores non tantum corrupte scriberent, verum etiam enunciarent. Accidisse enim videtur, quod aliquoties accidere videas, ut ex scripturae compendio etiam vocis ipsius nasceretur compendium vel corruptio. Propterea accedo Schuetzii sententiae, qui h. l. ex Aldina recepit *in praesenti autem*. L.

Haec interserere] Secutus sum libros vulgatos, nam tres manuscr. habent, *intercedere*, unus, *interdicere*, quod posterius videtur non esse reiciendum: ut *interdicere* positum intelligamus pro interea, seu inter illa, quae sunt nostri instituti operis, dicere atque interponere. Quid si legamus *interdicere*? LAMB. *Haec interdicare non alienum fuit*. Pith. Duish. et al. MSS. et edd. Er-

interdicere non alienum fuit, ut huius infantiae garrulam disciplinam contemneremus.

76 CAP. XII. Cum definitione utemur, primum adferemus brevem vocabuli definitionem, hoc modo: Maiestatem is minuit, qui ea tollit, ex quibus civitatis amplitudo constat: quae sunt ea? quae capiunt suffragia populi, et magistratus consilia. Nempe igitur tu et populum suffra-

furt. hoc intercedere non alienum fuit. Edd. plurimae ante Gruterum: *Haec interserere non alienum fuit.* Cratand. ed. *Haec interim dicere non alienum fuit*, et sic videtur invenisse in suo codice Cauchius, qui in Cratandri editionis margine nullam hic notavit sui codicis diversitatem, quam ubique diligenter annotavit. Si ex bonae fidei libro profecta est haec lectio, non equidem eam contemserim. GRAEV. Voss. I. II. Leidd. I. II. IV. *intercedere.* OUD. *Interdicere* etiam Cod. Zuicc. quod ipsum dedit Sch. L.

Garrulam disciplinam] Haec in Stoicos. LAMB.

CAP. XII. *Qui ea tollit ex quibus rebus]* Vox *rebus* non conspicitur in Palat. primo aut sexto. Neque ea opus erat. GRUTER. Sic duo Pall. Vulgg. *qui ea tollit, ex quibus rebus civitatis amplitudo constat.* A Duisb. abest *amplitudo*; *rebus* Palatinorum auctoritate delendum esse, sequentia et praecedentia ostendunt. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *ex quibus rebus*, quam vocem an recte deleverit Graevius, dubito, licet praecedat et sequatur neutrum genus. Pro *civitatis* Voss. I. *civilis.* OUD. *Rebus* delevit etiam Sch. Origo corruptionis cernitur in Cod. Zuicc. ubi ad v. *ea* supra scripta leguntur vv. *eas res*, et ad v. *quibus*, haec: *sc. rebus*, quam in contextu orationis legitur *quibus rebus.* L.

Quae sunt ea? quae capiunt] Interrogationis nota est a Lambino, haeretque in Pal. quarto. Primae edd.: *haec sunt ea quae capiunt*, sicque Pal. pr. nec improbem. GRUTER. *Quae sunt ea? quae capiunt suffragia populi, et magistratus consilium* Cratand. Lamb. Grut. edd. *Aliae vero, quae sunt ea, quae capiunt suffragia populi, et magistratus consilia.* Erfurt. *Quae sunt ea, quae capio suffragia magistratus.* Hunc locum ubi accuratius perpendi, in eam descendi opinionem, verba ista, *ea quae capiunt* esse ex margine aut nescio quo casu immissa in hunc, quem nunc tenent, locum. Quid enim est *capere suffragia populi et magistratus consilia?* Cistae capiunt suffragia populi, cum in illas coniciuntur; consilia magistratus capiunt templa, et curiae, in quibus Senatus habetur. Sed quid ista ad hunc locum, quamvis dicantur pontes disturbati fuisse, per quos ad suffragia ferenda erat eundem? Itaque legendum censeo: *qui ea tollit, ex quibus civitatis amplitudo constat, quae sunt suffragia populi et magistratus consilia.* GRAEV. *Quae sunt ea?* Recte Lamb. post haec verba notam interrogandi apponit. Ita autem scriptum reperitur in Gryph. A. *Haec sunt ea* habet Leon. liber, quae non mala lectio est; tolerabilior certe est, quam vulgata, nisi hac interpunctione utare. BRUT. Ed. Omnib. *Haec sunt ea.* Mihi haec omnia: *quae sunt ea? quae capiunt* spuria videntur. Tum *magistratus consilium* MSS. O. et Edd. pp. non *consilia.* OUD. Haec, quae a Graevio et Oudendorpio pro spuris habita sunt, a Sch. tanquam ineptum emblema, ab Ernestio iam unci inclusum, eiectum est. Recte. L.

gio et magistratum consilio privati, cum pontes disturbasti. Item ex contrario: Maiestatem is minuit, qui amplitudinem civitatis detrimento adficit. Ego non adfeci, sed prohibui detrimento; aerarium enim conservavi, libidini malorum restiti, maiestatem omnem interire non passus sum. Primum igitur vocabuli sententia breviter, et ad utilitatem causae accommodate describetur. Deinde factum nostrum cum verbi descriptione coniungetur. Deinde contrariae descriptionis ratio refelletur, si aut falsa 77 erit, aut inutilis, aut turpis, aut iniuriosa. Id quoque ex iuris partibus sumetur de iudiciali absoluta, de qua iam loquemur. Quaeritur in translationibus, primum, num aliquis eius rei actionem, per petitionem aut persecutio-

Aerarium enim conservavi] Duisb. *aerarium enim servavi*. GRAEV. *Enim deest* Leid. II. Ed. Omn. *Servavi* Ed. Med. Tum *libidini morum pro malorum* Leid. II. OUD.

Et ad utilitatem causae accommodate describetur] Erf. *et ad utilitatem accommodatae causae describitur*. Pith. *et ad utilitatem ac causae commoditatem describetur*. Al. *et ad utilitatem et commoditatem definitur*. Vulgg. *et ad utilitatem causae accommodatam describetur*. GRAEV. Copula abest Leidd. II. Ed. Med. In Voss. I. II. Leidd. O. et Edd. pp. *accommodata*. Voss. III. *ad utilitatem accommodatam nostrae causae*. Addit etiam *nostrae* Voss. II. suprascr. in Leid. II. Deinde pro *v. describetur* MSS. aliquot et Ed. Med. *describitur*. Leid. IV. *describeretur*. OUD. *Accommodata describetur* Cod. Zuicc. L.

Cum verbi descriptione coniungetur. Deinde contrariae descriptionis ratio refelletur] Duisb. *cum verbi descriptionis ratione aptabitur*. Est etiam in Erfurt. *cum verbi descriptionis ratione*. Quod non improbem. GRAEV. Leid. III. *cum v. definitione vel descriptione coni.* Leid. IV. *cum v. et descriptionis ratione aptabitur*. Ed. Omnib. *c. v. descr. coni. et descriptionis ratione aptabitur*. OUD.

Aut turpis, aut iniuriosa] Pith. *aut turpis, si iniuriosa*. GRAEV.

Id quoque ex iuris partibus sumetur de iudiciali] Erf. *id ex iuris partibus sumetur de iudiciali*. IDEM. In seqq. pro vulgatis: *Quaeritur in translationibus* Schuetzius ordine mutato scripsit: *In translationibus quaeretur*, propterea quod amet scriptor, quum ad novum genus transeat, huius generis vocabulum praeponere. Praeterea futurum tempus reliquis in locis. Recte. L.

Possessionem, aut persecutionem] Sic restituendum arbitrabatur Aemarus Ranconetus, cui assentior. Nam vulgati libri mendosi sunt, qui habent, *executionem*. LAMB. Sic Palat. quart. et sextus. Vulgata, *actionem aut executionem*. Stephaniana, *act. aut persecutionem*, quod arripuit Lambinus, et praemisit, *aut possessionem*, e conjectura Ranconeti. Quae licentia? in nullo certe Pall. comparat vocum illud par. GRUTER. Vulgg. *eius rei actionem per petitionem, aut persecutionem habeat*. Erfurt. *num eius rei actionem, petitionem, aut persecutionem habeat*. Duisb. *num eius rei actionem, petitionem, aut executionem possessionem habeat*. Pith. *num eius rei actionem, aut possessionem, aut persecutionem ha-*

nem habeat, quem non oporteat; num alio modo, tempore, loco, num alia lege, num alio quaerente, aut agente.
78 Haec legibus, moribus, aequo et bono reperientur, de quibus dicetur in iuridiciali absoluta. In caussa rationali primum quaeretur, ecquid in rebus maioribus, aut mino-

beat. Voc. *per* in nullo nostrorum exstat. Recte Erfurtensis. GRAEV. *Aut persecutionem.* Sic nulla litura officiente, quae legenti impedimento sit, legitur in Gryph. optimo exemplari B., quam lectionem Lamb. probat. BRUT.

Per petitionem aut persecutionem] Praepositio exsulat a MSS. O. et Edd. pp. recte. *Aut pet.* Voss. II. *exsecutionem* Voss. I. Leidd. O. Ed. Omn. Sed in Leid. I. *possessionem* a pr. m. et in Leid. IV. *per exsecutionem vel possessionem.* OUD. *Exsecutionem* Ald. Cod. Aug. apud Sch. *Petitionem aut exsecutionem* Cod. Zuicc. L.

Quem non oporteat] Duo codices non habent haec, *quem non oporteat.* LAMB. Nec sunt in Erfurt. et Duisb. et aliis, quos inspexit Gruterus. Poterunt abesse. GRAEV. Voss. I. III. *quam cum* Ed. Omniboni. *Quae* Leid. I. Desunt haec ceteris MSS. OUD. *quam n. o.* Cod. Zuicc. Eiecit Sch. L.

Num alio modo, tempore, loco] Pall. aliquot: *num alio modo, num alio tempore, num alio loco,* neque aliter Fabrician.; at enim quartus et sextus solum agnoscit *num alio tempore,* excluso modo et loco. GRUT. Pall. duo, *num alio tempore, num alia lege.* Pith. et Al. *num alio modo, num alio tempore, num alio loco.* Cum quarto et sexto Pall. consentit Erfurtensis. Cauchianus. GRAEV. MS. Traiect. *num alio modo, alio tempore, alio loco.* BURM. *Tempore, loco, num alia lege.* Voss. I. *num alio tempore, num alio loco* etc. Leid. III. *temp. num alio loco, lege.* OUD.

Aut iudicante] Sic restituit Aemarus Ranconetus. Nam libri vulg. habent, *aut agente.* LAMB. Nimis licenter; sane contra omnes Gulielmii Palatinosque manuscriptos editosque. Imo in Pal. sec. non habetur quidem illud *aut agente,* nisi a manu aliena ac recenti; in quarto ac sexto, item Fabriciano ne a tali quidem. Sed et supra, ubi est, *quem non oporteat,* trigam eam verborum spernunt a se Pall. quart. sext. Bruil. fereque est, ut recte. GRUT. Al. *num alio quaerente. Haec legibus.* Pith. *Num alio quaerente, vel agente, vel iudicante. Haec legibus.* Lamb. ed. *num alio quaerente aut iudicante. Haec legibus.* Ista verba *aut agente* neque in Erfurt. nec Cauchiano, neque in aliquot Palatinis legas. GRAEV. Verba *aut agente* desunt Leid. I. III. OUD. Pro vv. *aut agente* Sch. rescripsit *sit agendum* provocans ad Cic. de Inv. II, 19. L.

Haec legibus, moribus] Pith. *Haec legibus et moribus.* GRAEV. *Aequo et bono reperientur*] Erf. *aequa et bona reperientur.* IDEM. Voss. III. *haec de leg.* MSS. VI. Edd. pp. *legibus et moribus.* Voss. II. *leg. aut m.* Leid. IV. *et aequo et b.* Ed. Omn. *de aequo et b.* Leid. II. *aequo bono reperientur.* OUD.

In causa rationali] Legendum ex Erfurtensi, *in causa rationali,* ut legendum vidit ex coniectura Aldus Manutius, quem consule. GRAEV. Voss. I. Leid. I. III. Ed. Med. *i. c. ratiocinali.* Optime. OUD.

Ecquid in rebus maioribus] Pith. *Si quid in rebus maioribus.* Erf. *et quid in rebus maioribus.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. III. IV.

ribus, aut similibus, similiter scriptum aut iudicatum sit. Deinde, utrum ea res similis sit ei rei, qua de agitur, an dissimilis. Deinde utrum consulto de ea re scriptum non sit, quod noluerit cavere, an quod satis cautum putarit, propter ceterorum scriptorum similitudinem. De partibus legitimae constitutionis satis dictum est, nunc ad iuridicalem revertamur.

CAP. XIII. Absoluta iuridicali constitutione utemur, cum ipsam rem, quam nos fecisse confitemur, iure factam dicemus, sine ulla adsumptione extrariae defensionis. In ea quaeri convenit, iurene factum sit. De eo causa

Ed. Med. *quaeritur*. Leid. II. *et quid*. Voss. O. Leid. III. IV. Edd. pp. *quid*. OUD.

Aut similibus similiter scriptum] Optime Duisb. *aut similibus, aut dissimilibus similiter scriptum*. Erf. *aut dissimilibus, omissis aut similibus*, ut in aliis perperam omittitur *aut dissimilibus*. GRAEV. Voss. I. *aut dissimilibus*. Leid. IV. *aut simil. aut dissimilibus*. Vere. OUD. Non assentitur Sch. Desunt *aut diss.* in Cod. Zuicc. L.

Utrum ea res] Pith. *utrum illa res*. GRAEV.

Similis sit ei rei, de qua agitur] Erfurt. *Similis sit ei rei, de qua agitur*. IDEM. Abest *rei a* Leid. IV. *de qua* MSS. III. et Edd. pp. OUD. *Rei de qua etiam* Cod. Zuicc. L.

De ea re scriptum non sit] Duisb. *de ea re scriptum nihil sit*. GRAEV. Abest *non a* Voss. III. *nihil scr. sit* Leid. II. IV. Ed. Med. OUD.

Quod noluerit cavere] Erf. *quod voluerit cavere*. GRAEV. Haec verba exsulant a Leid. I. *voluerit* Leid. III. OUD.

An quod satis cautum putarit] Erf. *quod satis cautum putarint*. Cratand. ed. *an satis cautum putarit*. GRAEV. Lamb. aliquot verbis sublatis, quae perturbare sententiam videbantur, locum ita restituit: *deinde utrum consulto de ea re scriptum non sit, quod satis cautum putarit*. Nos a vulgata lectione non discedentes, una modo particula *an* sublata, satis commode consuluisse scriptoris sententiae videmur. BRUT. Scripsit Sch. *quod noluerit cavere scriptor, an quod*; putans, supplementum illud requiri a perspicuitate et nexu sententiae. L. In nullo Codice nec Ed. Omn. legas *istud an*. Bene. Leid. IV. *ideoque satis c. p.* OUD. Deest *an etiam* in Cod. Zuicc. Non tamen abiiciendum censet Sch. L.

Similitudinem] Lamb. subtextuit, *an in consulto*, neque tamen meminit in notis suis. Impostura insignis. Biga enim isthaec verborum, in nullo visitur manuscripto, in nullo edito. GRUTER. In seqq. Voss. O. Leidd. tres: *Ad iur. revertemur*. OUD.

CAP. XIII. *Iure factam dicemus*] Erf. *iure factum dicemus*. GRAEV.

Extrariae defensionis] Duisb. et Lamb. ed. *extraneae defensionis*. IDEM. Leid. I. IV. Voss. I. *extraneae*. Voss. III. *professionis*. OUD.

In ea quaeri] Al. *in qua quaeri*. GRAEV.

Iurene factum sit] Lambinus amplius, *iure an iniuria factum sit* praeter MSS. omnes. GRUTER. Erfurt. *iurene sit factum*. GRAEV.

posita dicere poterimus, si, ex quibus partibus ius con-
79 stet, cognoverimus. Constat igitur ex his partibus: na-
tura, lege, consuetudine, indicato, aequo et bono, pacto.
Natura ius est, quod cognationis aut pietatis causa obser-
vatur; quo iure parentes a liberis, et a parentibus liberi
coluntur. Lege ius est id, quod populi iussu sancitum
est; quod genus: ut in ius eas, quum voceris. Consue-
tudine ius est id, quod sine lege aequae ac si legitimum
sit, usitatum est; quod genus: id quod argentario tuleris
expensum, a socio eius recte repetere possis. Indicatum
est id, de quo sententia lata est, aut decretum interposi-
tum. Ea saepe diversa sunt, ut aliud alii iudici, aut
practori, aut consuli, aut tribuno plebis placitum sit; et
fit, ut de eadem re saepe alius aliud decreverit, aut iu-

De eo causa posita] Erf. *de ea causa posita.* GRAEV.

Constat igitur ex his partibus] Al. *constat igitur ius ex his partibus.* GRAEV.

Aequo et bono, pacto] Pith. *aequo et bono, et pacto.* GRAEV.
Voss. III. caret copula. Contra *et pacto* Leid. IV. OUD.

Ut in ius eas] Lamb. ed. *in ius ut eas.* GRAEV. In *supp. lege ius est id*, deest id Voss. III. Leid. III. *Legis i. e. i.* Ed. Med. Sed vide de Inv. II, 53. OUD.

Consuetudine ius est id] Erf. *consuetudine ius id est.* GRAEV. Ed. Med. *consuetudinis.* Deest id Voss. III. OUD.

Quod argentario obtuleris expensum] Pal. soc. ac Bruilerensis, *tuleris expensum*, nihilo peius, si non melius. GRUTER. Ne in ullo quidem trium nostrorum aliter legitur, quam *simplex tuleris*. Quod quum sit verissimum, ausus fui compositum *obtuleris* amovere. GRON. Quidam MSS. et edd. *argentario obtuleris expensum*. Vere Gronovius ex suis legit: *argentario tuleris expensum*, quod adstruit quoque Erfurtensis et Cauchianus. Vulgati *obtuleris expensum*. GRAEV. *Tuleris expensum*. Ita ex certa ratione et pervulgata edidimus. Sic autem scriptum legitur in tribus Gryph. exemplaribus MSS. BRUT. Sic MSS. O. et Edd. pp. OUD. Ald. teste Sch. *obtuleris*; ita etiam Cod. Zuicc. L.

A socio eius recte repetere possis] Erf. *ab socio eius recte petera possis.* GRAEV. Leid. IV. *ab socio eius.* OUD. Sic etiam Zuicc. L.

Aliud alii iudici] Erf. et Cauch. *aliud alio iudici.* GRAEV. Leid. I. II. III. Voss. III. *alio i.* OUD.

Aut tribuno plebis placitum sit] Erf. *aut tribus placitum sit.* Duisb. *aut tribuno populi placitum sit.* GRAEV. Voss. III. *t. plebi sit plac.* Leid. IV. *t. populi placitum sit.* OUD.

Et fit, ut de eadem re] Erf. *ut fit, ut de eadem re.* GRAEV. Primae duae voces *et fit* absunt Leid. IV. In Voss. III. *Et fit de eadem re ut saepe.* Leid. III. *de ea re.* Leid. II. *saepius.* Leid. IV. *saepius al. saepe.* OUD.

Decreverit aut iudicaverit] In duobus optimis est *iudicavit.* GRONOV. Al. *Saepius alius aliud decreverit aut iudicaverit.* Duisb. *saepius alius aliud, saepe alius aliud decreverit et iudicaverit.*

dicaverit; quod genus: M. Drusus, praetor urbanus, quod cum herede mandati ageretur, iudicium reddidit; S. Iulius 80 non reddidit. Item, C. Caelius iudex absolvit iniuriarum eum, qui Lucilium poëtam in scena nominatim laeserat; P. Mucius eum, qui L. Accium poëtam nominaverat, condemnavit. Ergo quia possunt res simili de causa dissimiliter iudicatae proferri, cum id usu venerit, iudicem

GRAEV. *Aut iudicavit.* Sic legendum e MSS. excepto Leid. IV., non *iudicaverit.* OUD.

Quod genus, M. Drusus] Pith. *quod genus est, M. Drusus.* Duisb. *Quod genus.* Vulgo est non legitur. Ex Pithoeanis excerptis addidi est, ut et paullo post ex iisdem, *quod genus est, ut maior annis.* Est autem hic *genus* quod alibi *exemplum.* GRAEV. Addit Voss. III. est, ut supra addiderat Leid. IV. OUD. Supra ubique addiderat Cod. Zuicc., hic detrahit. L.

Cum herede mandati ageretur] Sacrosanctum erat mandati officium, ideoque is infamis erat, qui mandatum susceptum non summa fide atque diligentia persequeretur atque conficiebat. Quamobrem mandati iudicium constitutum est, in quo dubium erat, si is qui mandatum susceptum non fecisset, mortuus esset: possetne cum herede mandati agi. Itaque M. Drusus iudicium reddidit, id est, contra illum iudicavit, S. vero Iulius non reddidit. M. TOXITA. *Mandati iudicium* esse iudicium depositi censet Aldus Manutius. Sed *mandatum* simpliciter pro depositum accipi non puto. *Mandare aliquid fidei alicuius* pro deponere aliquid apud aliquem recte dicitur: sed non simpliciter *mandare alicui aliquid.* *Commendare* in hac notione legitur. Quid sit *mandati iudicium* ipse docet Cicero optime pro Roscio Amerino c. 38. *Quod cum herede mandati ageretur,* est quod daret iudicium mandati in heredem, quod pateretur heredem mandati nomine in ius vocari, fieri iudicium de mandato in eum, qui heres illius erat, cui aliquid mandatum fuerat. *Reddere iudicium* est, quod Cicero alibi non semel dixit, *dare iudicium* in aliquem. GRAEV.

C. Caelius] Erf. et Cauch. *Caelius* sine praenomine. IDEM. Voss. I. Leid. I. *Aulius Caelius.* Voss. II. *Gaius Iulius.* Leid. III. *Aulus Caelius* cum Ed. Med. OUD. *Cayus Coelius* Cod. Zuicc. L.

Lucilium poëtam] Duisb. *Lucillium poëtam.* Pith. *Lucium poëtam.* GRAEV. Voss. II. III. Leid. III. *Lucium.* Leid. IV. *Lucillum.* OUD. *Lucilium* diserte Zuicc. L.

In scena nominatim] Erf. et Cauch. *in scenam nominatim.* GRAEV. Voss. I. II. *in cena.* Leid. I. *in scenam.* OUD. Cod. Zuicc. a pr. m. *in senatu,* sed correctum. L.

P. Mucius] Sic et alii ex MSS. Verum praestans ille Medicus *que oratius,* h. e. Q. Horatius. GRONOV. Cod. Zuicc. *Publius Mucius* sic expresse. L. Leid. I. *praetor Mucius.* MSS. aliquot *Mutius.* OUD.

L. Accium poëtam] Pith. L. *Actium poëtam.* GRAEV. MSS. aliquot *Actium.* Deest Leid. II. *Lucelium Actium* Leid. IV. L. deletum in Leid. I. OUD. *Lucium Actium,* sic, Zuicc. L.

Poëtam nominaverat] Erf. *poëtam nominavit.* GRAEV.

Possunt res simili] Erf. *possunt tres simili.* IDEM.

cum iudice, tempus cum tempore, numerum cum numero iudiciorum proferemus. Ex aequo et bono ius constat, quod ad veritatem et utilitatem communem videtur pertinere; quod genus: ut maior annis LX, et cui morbus
81 causa est, cognitorem det. Ex eo vel novum ius constitui convenit ex tempore et hominis dignitate. Ex pacto ius est, si qui inter se pepigerunt, si quid inter quos convenit. Pacta sunt, quae legibus observanda sunt, hoc modo: rem ubi pagunt, orato; ni pagunt, in comitio aut

Numerum cum numero iudiciorum proferemus] Sic omnes manuscripti et vet. edd. Lambinus edidit *conferemus*; forte [fortasse] melius, si niteretur fide membranarum aliquarum; nunc cum eae taceant, praesumptio est ab ingenio eius provenisse. GRUT. In margine Cratand. ed. *numerum cum numero effereamus*. Sed omnes MSS. *proferemus*. GRAEV. Abest iudiciorum Voss. III. a. m. pr. OUD. *Conferemus* e necessaria Lambini coniectura, iam ab Ernestio probata, se recepisse ait Sch. Etiam Cod. Zuicc. *proferemus* cum glossa: *sc. in medium*. Sed non est dubium, quin depravatio sit, orta ex male repetito superiori v. *proferri*. Exemplo hic locus esse potest, omnes interdum Codd. in depravata lectione posse consentire. L.

Ad veritatem et utilitatem communem] Erf. *ad veritatem communem*. GRAEV.

Et cui morbus causa est] Legendum fortasse est: *et cui morbi causa est*. Sic enim loquebantur veteres, et ita M. Tullius in Philippica 1. *Nec erit iustior P. C. in senatum non veniendi, morbi causa, quam mortis*. LAMBIN. Retinuit XII tabularum formulam: *Cui morbus aevitasve causa escit*, quare frustra inclinavit Lambinus in *morbi causa est*, contra omnes edd. et maximam partem calamo exaratorum codicum. GRUT. Erfurt. *ut maior annis LX et cum moribus causa est*. Pith. *ut maior annis LX, et etiam ille, cui morbus causa est*. In Lamb. ed. non legitur *ut*. GRAEV. Voss. III. *moribus*. Verbum *est* exsulat ab Ed. Omniboni. OUD.

Ex eo vel novum ius constitui] Particula *vel* nunc primum e tenebris venit in lucem. Eam deprehendi in Pall. tribus et Fabriciano, multumque in ipsa energiae. GRUTER. Edd. multae *ex eo novum ius*. GRAEV. Deest *vel* a Leid. III. IV. et Edd. pp. OUD. Abest *vel* etiam ab Ald. et a Cod. Zuicc. L.

Ex tempore et ex hominis dignitate] Sic Erfurt. et Cauch. MSS. Cratand. et Lamb. edd. Duisb. abest *et*. GRAEV. *Et ex hominis dignitate*. Sic MSS. O. et Ed. Mediol., nisi quod *et* omissum sit in Leid. IV. Vulgo exsulat *et*. OUD.

Si qui inter se pepigerunt] Duisb. *si qui inter se pepigerint*. Erfurt. Pith. Cauch. Cratand. et multae aliae edd. *si quid inter se pepigerunt*. GRAEV. MSS. sex et Edd. pp. *si quid*. Scilicet ex Voss. III. legendum: *si qui quid*. Leid. IV. *pepigerint*. OUD. Scripsit ita Sch. L.

Si quid inter quos convenit] Duisb. *si quid inter aliquos convenit*. GRAEV. Voss. III. IV. Edd. pp. *aliquos* Leid. IV. *quidam*. OUD.

Rem ubi pagunt, orato; ni pagunt, in comitio] Sic Lam-

in foro ante meridiem causam conicito. Sunt item pacta, quae sine legibus observantur ex convento, quae iuri

binus ex certissima coniectura Bosii; itaque hic locum suum dedi: tanto quidem magis, quod nihil idonei esset sensus in prius editis: *Rem ubi pagunt oratione pagunt. In comitio etc.* Sic posterius cusi, nam primitus: *Rem ubi pangunt orationem pangunt in comitio etc.* [ita Cod. Zuicc.] quomodo etiam est in Pall. tribus prioribus. Nam quart. *rem ubi paciscuntur in comitio etc.* quomodo et sextus. Fabricianus velificatur veritati, in quo *orationi*. GRUT. Al. *Rem ubi pagunt, oratione pagunt, in comitio*. Erfurt. *Rem ubi paciscuntur, in comitio*. Pith. *rem ubi pangunt orationem coram iudice in comitio*. Duisb. *rem ubi pangunt oratione, in comitio*. Al. MS. *rem ubi paciscuntur in loco illo comitio aut in foro aut ante meridiem causam conicito*. [conicito Cod. Zuicc. a. m. pr. correctum conicito, quod verum est.] GRAEV. Vid. Priscian. lib. X. p. 894. Ed. Putsch. [Ed. Kr. tom. I. p. 495. 496. ibi omnes codd. *orationi*, quae scriptura a vera proxime abest.] Quinctilian. lib. 1. cap. 6. p. 73. Turneb. XIX. Adv. 15. et notas Doctor. ad Gell. XVII. 2. BURM. Pro priore *pagunt* in Leid. I. Voss. II. est *paciscuntur*. In Voss. III. IV. Edd. pp. *pangunt*. Dein *orationem* est in Edd. pp. et MSS. O., praeterquam Leid. III. *orationi*; ut corr. in Leid. II. OUD. In supp. *Sunt pacta recte scr. Sch.*, quia non est definitio, sed distributio. L.

[In foro ante meridiem] In Duisb. non est *ante meridiem*. GRAEV. *Ante meridiem* male exsulant a Leid. IV. OUD.

[*Ante meridiem causam conicito*.] Sic habent omnes fere libri manuscripti; vulgati *conicito*; apud Gellium autem lib. XVII. cap. 2. legitur *conscito*. Revardus Brugensis legendum censet *gnoscito*, seu *cnoscito*: pro *cognoscito*, ut referatur ad iudicem; mendose autem typographus impressit, *condicunto*, in priore editione. Quod autem attinet ad superiora verba, quae ego sic excutenda curavi: *Rem ubi pagunt, orato; ni pagunt, in comitio etc.* cum libri omnes vulgati habeant, *Rem ubi pagunt, oratione pagunt, in com.* etc. haec est Sim. Bosii coniectura. Et vero haec emendatio ita certa est, ut probatione, aut confirmatione non egeat. Sententia autem haec est: Quo in loco, et apud quem iudicem convenit inter litigatores, ut causa agatur, in eo loco, *orato*, id est agito, *ni pagunt*, id est, si nullum pactum intercessit, in loco usitato causam conicito. *Orare* autem dixisse veteres pro agere testatur Festus. LAMB. MSS. *causam conicito*. Quid sit *causam conicere* non intellexit Aldus, cum exponit *offerre causam*, cum sit breviter sive summatim in primo iudicii initio causam iudici exponere, ut Duareus et alii Icti docti ostenderunt. Apud Gellium vero in optima editione I. Fr. Gronovii legitur *conicuntio*, non ut in corruptis invenit editionibus Lambinus, *cognoscito*. GRAEV. *Condicito*, ut videtur Lamb. edi voluisse, legendum est. Ferri enim non potest vulgata lectio, qua non multo melior in MSS. habetur. In uno tamen Gryph. B. *conicito* legitur, ex quo unius litterae mutatione *condicito*, id quod est a Lamb. factum, perbelle effici potest. BRUT. Ex Oudendorpii silentio recte concludas, eum in omnibus suis *conicito*, reperisse; *conicito* recepit Sch. Non dubium est, quin vetus scriptura *conicito* recte se habeat. L.

82 praestare dicuntur. His igitur partibus iniuriam demonstrari, ius confirmari convenit, idque in absoluta iuridicali faciendum videtur.

CAP. XIV. Cum ex comparatione quaeretur, utrum satius fuerit agere id, quod reus dicat se fecisse, an id, quod accusator dicat oportuisse fieri: primum quaeri convenit, utrum fuerit utilius ex contentione, hoc est, utrum

Ex conventu, quae iuri praestare dicuntur] Divinat Gulielmius *ex convento*, indicatque Fabricianum habere *quae ex iure*. At Pall. pr. ac sec. *de iure*, tert. *iure*, quomodo et edd. primae, quart. *qui iura*, quint. et sext. *quae iure*. GRUT. Duisb. *ex conventu, quae de iure praestare*. Pith. *ex conventu, quae iure praestare*. Ut Gulielmius coniecit, sic reperi scriptum in Erfurtensi *ex convento, quae iure praestare* quod vulgato merito praetuli. GRAEV. *Quae iure etiam in MS. Traiect. BURM. Ex convento in duobus Gryph. legitur; non ex conventu. BRUT. Ex conventu, quae iure praestare*. Sic exhibui e MSS. O. et Edd. pp. nisi quod in Leid. II. IV. Ed. Med. sit *de iure*. Al. *convento et iuri*, quod in solo Leid. III. Vido ad lib. de Inv. II, 22. OUD. *Conventu et iure* scripsit etiam Sch. prius non recte, ut mihi videtur. Idem tamen exhibet Cod. Zuicc. L. In fine segmenti deest v. *absoluta* Leid. II. *Faciendum Voss. I. servandum* Ed. Omnib. OUD.

CAP. XIV. Cum ex comparatione quaeretur] Sic recte Cauch. et recepit Gruterus. Vulgg. *cum de comparatione quaeretur*. GRAEV. Voss. III. *de comp.* OUD. Initio segmenti Sch. de coniectura scripsit: *in assumptiva quum ex c.* additamento illo opus esse existimans, quia generis mentio necessario fieri debeat, antequam eius partes enumerentur; conferrique iubet lib. I. c. 14. Recte, modo intelligatur quomodo illa verba excidero potuerint. Cod. Zuicc. habet in glossa margini superiori ascripta haec: *Hic Cicero nunc exequitur alteram partem constitutionis iuridicalis, quae est assumptiva, quam in plures partes diviserat; et exemplum sumebatur in primo libro de Pompilio, duce Romanorum, qui ut exercitum educeret ab hostibus, arma bellica reliquit.* Cf. lib. I. c. 15.

Agere id] Lambin. ed. *facere id*. GRAEV. In seqq. *an id quod accusator*. MSS. O. Edd. pp. *aut.* A Leid. I. abest v. *id.* OUD.

Quaeri convenit] Lamb. ed. *quaeri conveniet*. GRAEV. Voss. III. Leid. III. *q. conveniet*. OUD.

Utrum fuerit utilius] Erf. *et utrum fuerit utilius*. GRAEV.

Utrum honestius] Sic legendum visum est Ranconeto, Memmio, Aurato, cum et vulgati et manuscr. haberent *venustius*. LAMB. Editi a Lambino *utrum honestius*, sed praeter MSS. editosque omnes, ex coniectura Ranconeti, Memmii, Aurati. GRUT. Dedit Sch. *honestius* pro vulgato *venustius*; venustati enim in causa comparativa nullum esse locum. Sensisse tale quid videtur glossator Cod. Zuicc. qui haec in ora libri: *Venustas proprie est mulierum, dignitas autem virorum.* Et tum ad vocem *conducibilis* haec: *quoad honestatem melius cum voluerint mori ipsi Romani, quam facere contra honestatem.* Quae posteriora ex libro videntur desumpta, ubi vocabulum *honestius* explicatum erat. Non enim ad v. *conducibilis* haec spectare posse, facile intelli-

venustius, facilius, conducibilis. Deinde oportebit quaeri, ipsumne oportuerit iudicare, utrum fuerit utilius, an aliorum fuerit statuendi potestas. Deinde interponitur ab accusatore suspicio ex constitutione coniecturali, quare putetur non ea ratione factum esse, quo melius deteriori anteponebatur, sed dolo malo negotium gestum. Deinde⁸³ quaeretur, potueritne vitari, ne in eum locum veniretur. Ab defensore contra refelletur argumentatio coniecturalis, aliqua probabili causa, de qua ante dictum est. His locis

gitur. Ceterum notandum esse ait Sch., auctorem ad Herennium vocabulo *utilitatis* sensum latiore tribuere, ut sub eo *honestum, facile et conducibile* comprehendat. *Honestum* enim esse id, quod utile sit ad virtutem servandam; *facile* id, quod utile sit, ut viribus parcatur; *conducibile*, quod utile sit ad plurima emolumenta nobis paranda. L.

Pacilius, conducibilis] Pith. *facilius, convenientius, conducibilis*. GRAEV. Errat Sch. ex hac nota coniciens, Pith. Cod. omittere voc. *venustius*. L.

Oportuerit iudicare] Erf. *oportuerit iudicari*. GRAEV.

An aliorum fuerit statuendi potestas] Duo optimi sic repetunt *fuerit utilius statuendi*. GRONOV. Erf. Cauchianus et alii MSS. ut et Crataud. ed. *an aliorum fuerit utilius statuendi potestas*, quod Gronovius etiam in duobus MSS. legit. GRAEV. Curi MSS. Gronovii facit codex Traiect. BURM. Exsulat verbum *fuerit* a Voss. III. Sed MSS. O. et Ed. Omnib. inserunt rursus *utilius* ante vocem *statuendi*, pro qua in Voss. II. *sancienti*. OUD.

Deinde interponitur ab accusatore suspicio ex constitutione coniecturali, quare putetur non ea ratione factum esse, quo melius deteriori anteponebatur, sed dolo malo negotium gestum] Hic locus in Erfurtensi multis recisis sic scribitur: *deinde interponitur ab accusatore coniectura, quare putetur ratione factum esse, quo melius deteriori anteponebatur, si in eo dolo malo negotium gestum*. In margine Crataudri etiam notatur, *coniectura quare putetur*. GRAEV. Pro vv. *constitutione coniecturali* Leid. III. simpliciter *coniectura*. OUD.

Quo melius deteriori anteponebatur] Duisb. *quo melius deteriori anteponebatur*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. IV. Ed. Omu. quod m. d. a. Leid. II. IV. Ed. Med. *anteponebatur*. OUD.

Deinde quaeretur potueritne vitari, ne in eum locum veniretur. Ab defensore contra refelletur argumentatio coniecturalis, aliqua probabili causa, de qua ante dictum est] Haec quoque longe aliter in Erfurtensi et Cauch. constituuntur: *de aliqua probabili causa ab defensore contra refelletur argumentatio coniecturalis, de qua ante dictum est. Deinde quaeretur, potueritne vitari, ne in eum locum veniretur*; quod omnino editis antefendum est. Nam ostendit, quomodo accusatoris suspicio ex coniectura paullo anto allata retundatur a defensore, dum denique subiicit, quod ad haec non proprie pertinet *deinde quaeretur, potueritne vitari* etc. In quibusdam assentit Erfurtensi Pithoeanus; nam initio huius periodi quoque haec verba collocat: *de aliqua probabili causa deinde quaeretur*. Inferius vero, in his, *aliqua probabili causa, de qua ante dictum est*, non legitur *aliqua probabili causa*. In reliquis

ita tractatis, accusator utetur loco communi in eum, qui inutile utili praeposuerit, cum statuendi non habuerit potestatem. Defensor contra eos, qui aequum censeant, rem perniciosam utili praeponi, utetur loco communi per conquestionem; et simul quaeret ab accusatoribus, et ab iudicibus ipsis, quid facturi essent, si in eo loco fuissent; et tempus, locum, rem, deliberationem suam ponet ante oculos.

84 CAP. XV. Translatio criminis est, cum ab reo facti causa in aliorum peccatum transfertur. In qua primum quaerendum est, iurene in alium crimen transferatur.

consentit cum vulgatis. GRAEV. MSS. O., excepto Leid. III., et Edd. pp. praemittunt: *de aliqua probabili causa*. Nisi quod Leid. I. careat praepositione. Sed etiam Leid. IV. consentit plane cum Erfurt. et Cauch., de quorum vera lectione vide Graevium. OUD. Vv. *de aliqua probabili causa* praemittuntur etiam in Cod. Zuicc. L. In seqq. abest contra a Voss. I. et Leid. III. *Refellatur* habent MSS. quinque et Ed. Med. *Referatur* Leid. II. OUD. Cum vulgata consentit Zuicc. L. Tum vv. *aliqua probabili causa* desunt MSS. O. et Edd. pp. excepto Leid. III. OUD. Etiam Cod. Zuicc. desunt h. l. supra alieno loco intrusa. L.

His locis ita tractatis] Vox secunda non est in codice Medicaeo et alio. GRONOV. Non est in Erfurtensi *locis*, nec in Medic., ut observavit Gronovius. In Erfurt. pro *ita*, sic scribitur, in Pith. est *his tractatis*, ut et in Cauch. ac Cratand. ed. quibus adstipulor. GRAEV. MS. Traiect. *Hiis itaque tractatis*. BURM. Non comparat v. *locis* in Voss. I. Leid. I. III. Ed. Omn. *Sic tractatis*. Ed. Med. cum MSS. O. praeter Leid. III. OUD. *Hiis ita tractatis* Cod. Zuicc. omisitque recte v. *locis* Sch., iam ab Ernestio deletam. L. In proximis Voss. I. II. Leid. II. Edd. pp. *accusator utetur hoc l. communi vel hoc communi loco*. OUD.

Cum statuendi non habuerit potestatem] Cauchius suspicabatur legendum esse: *cum statuendi habuerit potestatem*, quia putabat non posse accusari, qui inutile praeposuerit utili, si statuendi non habuerit potestatem. Sed alia sententia est huius scriptoris, nimirum locum communem hic accusatorem habere, quo invehatur iurem, quod inutile utili praeposuerit, cum penes illum non fuerit statuere, quid inutile aut utile, aut sit utilius, quod ex praecedentibus etiam liquet. GRAEV. Leid. III. *Non haberet pot.* OUD. Quod Ernestius recepit, suadente idem nunc Cod. Zuicc. L.

Qui aequum censeant] Lamb. ed. *qui aequum esse censeant*. GRAEV.

Simul quaeret ab accusatoribus et ab iudicibus] Erf. *Simul quaerat ab accusatoribus, ab iudicibus ipsis*. GRAEV. Exsulat praepositio a Voss. III. Leid. II. III. IV. Ed. Med. OUD. *Ab retinet* Cod. Zuicc. L. Tum Leid. IV. *et ipse tempus*. Voss. III. *et locum et r. et del.* Leid. IV. caret v. *suam*. Leid. II. *ponat ante oculos*. OUD.

CAP. XV. *Verene in alium crimen*] Edd. pleraeque omnes et multi MSS. corrupte: *iurene in alium crimen*. In Erfurt. Pith. Cauch. Cratandri editione legitur: *vere ne in alium crimen trans-*

Deinde spectandum est, an aequè magnum sit illud peccatum, quod in alium transferatur, atque illud, quod reus suscepisse se fateatur. Deinde oportueritne in ea re peccare, in qua alius ante peccarit. Deinde oportueritne iudicium ante fieri. Deinde, cum factum iudicium non sit de illo crimine, quod in alium transferatur, oporteatne de ea re iudicium fieri, quae res in iudicium non venerit. Locus communis accusatoris, contra eum, qui plus censeat vim, quam iudicia valere oportere, et ab adversariis pericunctabitur accusator, quid futurum sit, si idem ceteri

feratur. Procul dubio verissime, quamquam vulgatam etiam tueri possimus. Vide Aldum. GRAEV. *Verene* duo Gryph. exempl. B. B. BRUT. Leid. I. II, III. Voss. III. Ed. Omnib. *Verene.* Quod praefero. *Alterum pro alium* Ed. Omnib. *referatur* Voss. III. OUD. *Vere ne in alterum* Cod. Zuicc. L.

An aequè magnum sit] Prima vocula in nullo apparet scripto, et vel abest plane, vel habetur *si aequè.* Quod probabiliter ab auctore videtur venisse, ut saepe notarunt iam docti, v. *si* pro *an* vitiatum fuisse, et ex ultimis literis verbi substantivi *est* hoc loco potuit esse absorptum. An vero ab postremis literis vocis *aequè* credimus elisas literas similes, ut fuerit *aequene magnum.* Videant, quibus copia est consulendi plura scripta exemplaria. Mox etiam nostri tres *suscipisse dicatur*, non *se fateatur*, quod fecerunt posteriores, quam priores omittant pronomen. GRONOV. *An* in Erfurtensi et Al. MSS. non habetur, in reliquis meis legitur. Sed in Cratandri editione et Cauch. *si aequè magnum sit*, ut et in quibusdam Gronovius reperit. GRAEV. V. *an et sit* non habet MS. Traiect. BURM. MSS. O. et Ed. Med. non agnoscunt v. *an.* In Voss. III. legitur: *spectandum, si aequè.* Egregie sane. Dein *id pecc.* et mox *atque id* in eodem. OUD. *Si* recepit Sch. *An*, quod non est, nisi interpretamentum, etiam in Cod. Zuicc. L.

Quod reus suscepisse se fateatur] Tres libri manuscr. habent, *suscipisse dicatur.* LAMB. Edd. et nonnulli MSS. *quod reus suscepisse se fateatur.* *Dicatur* firmat Pithoeanus et Cauchianus codex, nec non Cratandri editio. GRAEV. In proxime superioribus pro *atque illud* Ed. Omnib. *ac illud*, prave. *Illud* abest a Leid. IV. Tuus MSS. O. et Ed. Med. *susc. dicatur.* Quod mutari non oportuit. *Se* abest ab Ed. Omnib. OUD.

In qua alius ante peccarit] Edd. vett. *in quae alius ante peccarit.* GRAEV. *In ea re, in qua.* Leid. IV. *in ea.* Ed. Med. *ea re.* Voss. III. *in eadem re.* Dein *peccavit et peccaverit* pro *peccarit* MSS. quidam. Paulo post Voss. III. Leid. II. *praeferr* Leid. III. *ferri* pro v. *fieri.* OUD.

Cum factum iudicium non sit] Erf. *cum factum iudicium non est.* GRAEV.

Oporteatne de ea re iudicium fieri, quae res in iudicium non venerit] Duisb. *oportet ne iudicium fieri, quae res non venerit.* GRAEV. *In iudicium non venerit.* Voss. I. *non devenit.* Leid. II. Ed. Med. *non devenit.* Ed. Omn. *nondum venit.* Leid. III. *non venit.* Deinde verbis: *Locus communis accusatoris* addit Voss. III. *erit.* OUD.

Quod eos idem fecisse dicat] Videlicet accusator. Sed qui-

faciant, ut de indemnatis supplicia sumant, quod eos
85 idem fecisse dicant. Quid si ipse accusator idem facere
voluisset? Defensor eorum peccati atrocitatem proferet,
in quos crimen transferetur; rem, locum, tempus ante
oculos ponet, ut ii, qui audient, existiment aut non
potuisse, aut non fuisse utile rem in iudicium venire.

CAP. XVI. Concessio est, per quam nobis ignosci
postulamur. Ea dividitur in purgationem, et deprecationem.
Purgatio est, cum consulto a nobis factum negamus.
Ea dividitur in necessitudinem, fortunam, imprudentiam.
De his primum partibus ostendendum est; deinde ad deprecationem
revertendum videtur. Primum considerandum est, utrum per culpam
ventum sit in ne-

dam legendum putant *dicant*, ut sit: *dicant ceteri*. Quo modo
habent aliquot editiones. LAMB. Duisb. Cauch. Cratand. ed. *eos
idem fecisse dicat*. GRAEV. *Idem fecisse dicant*. Sic Leid. I. et
Voss. II. In ceteris. et Edd. pp. *dicat*. OUD. Verba: *quod eos
idem fecisse dicant*, ut ineptum librarii additamentum delevit Sch.
L. In seqq. *Et quid si ipse acc.* Voss. III. OUD.

In quos crinen transferetur] Erf. *in quos crimen transferet*.
GRAEV. *Transferet* Gryph. B. C. Leonic. BRUT.

Iti qui audient] Al. *ii qui audiunt*. GRAEV. MSS. quatuor
et Edd. pp. *audiunt*. Voss. III. Leid. IV. *audierint*. OUD.

Non fuisse utile] Erf. *non utile fuisse*. GRAEV. *Pro non potuisse*
Leid. II. III. *non posse*. Tum Leid. I. II. III. Voss. III.
inutile fuisse cum Edd. pp. In ceteris non ut. fuisse. OUD.

CAP. XVI. *Et deprecationem. Purgatio est*] Inter haec
verba Erfurtensis haec interponit: *Et deprecationem. Hic ignoscendi ratio quaeritur ex his locis*. GRAEV. Haec clausula abest ab omnibus aliis et impressis et MSS.; in duobus Gryph. B. C. legitur. Nos vulgatam lectionem retinimus. Eadem certe ratione utitur, ubi de deprecatione agit. BRUT.

In necessitudinem, fortunam] Duisb. *in necessitatem, fortunam*.
GRAEV. Voss. II. Leid. I. II. IV. *in necessitatem, f.* OUD.

De his primum partibus ostendendum est; deinde ad deprecationem revertendum videtur] Periodus haec magistelli alicuius additamentum videri queat: sed non est. Auctor talibus emblematis delectatur. GRUTER. Pith. *de his partibus primum*. GRAEV. Eam periodum, ut ineptissimum emblema, eiecit Sch. L. In Voss. III. Leid. II. Ed. Med. est: *de his partibus prius*. OUD.

Considerandum est, utrum p. c. v. s. in n. num culpam] Solet hic auctor v. an subnectere praecedenti vocabulo *utrum*. Habeo autem codices duos, in quibus legitur: *considerandum est, num p.* GRONOV. Vulgg. edd.: *utrum per culpam ventum sit in necessitudinem*. Sequor ego optimos codices Erfurt. Pith. Cauch. in quibus est: *primum considerandum est, num culpa ventum sit in necessitudinem*. Num etiam est in editione Cratandri. GRAEV. Num *culpa ventum sit*. Sic duo Gryph. B. C. Leonic. *utrum per culpam* alii excusi habent. BRUT. Sic habent MSS. O. et Edd. pp. pro quo posteriores ediderunt *utrum*. A Voss. III. abest v. *est*. OUD.

cessitudinem, num culpam veniendi necessitudo fecerit. Deinde quaerendum est, ecquo modo vis illa vitari potuerit, ac levari. Deinde is, qui in necessitudinem causam conferet, expertusne sit, quid contra facere, aut excogitare possit. Deinde num quae suspiciones ex coniectu- 86
rali constitutione trahi possint, quae significant, id consulto factum esse, quod necessario accidisse dicitur. Deinde si maxime necessitudo quaequam fuerit, conveniatne eam satis idoneam causam putari. Si autem imprudentia reus

Num culpam veniendi necessitudo fecerit] Erf. *Num culpa veniendi necessitudinem fecerit.* Lamb. ed. *an culpam veniendi necessitudo fecerit.* Al. *an in culpam veniendi necessitudo fuerit.* GRAEV. Non concoquere equidem possum Schuetzianam huius loci emendationem. Is ita scripsit: *In prima parte considerandum est, utrum praeter culpam ventum sit in necessitudinem, an culpa venienti necessitudinem fecerit.* Hic primum vv. in prima parte prorsus sunt arbitraria, neque ulla mutatione est opus. Deinde quid hoc est: *an culpa venienti necessitudinem fecerit?* Haec non intelligo. Cod. Zuicc. cum reliquis consentiens: *num culpa ventum sit.* Mihi non dubium est, locum ita esse legendum: *Primum considerandum est, num culpa ventum sit in necessitudinem, an in culpam veniendi necessitudo fuerit.* Alterum illud *num* quod omnes omnino libri exhibent, prius extrusit et *utrum*, tanquam accommodatius, iniecit. At enim nihil aliud est illud alterum *num*, nisi *an in i. e. NVM-AN IN*; quo semel depravato reliqua mutare consequens erat. *Fecerit* pro *fuerit* scriptum postquam obliterata praepositione in accusativus *culpam* non habuit, unde *penderet*; et quoties *fecit* et *fuit*, *fecerit* et *fuerit*, *fecerat* et *fuerat*, *fecisset* et *fuisset*, *fecero* et *fuero* inter se confusa et commutata sint a librariis, constat omnibus, quicunque veteres Codd. manibus usurparunt. L.

Ecquo modo vis illa] Erf. Pith. Duisb. Cauch. Ed. Cratand. *quo modo vis illa.* GRAEV. *Quaerendum est, ecquo — vitari potuerit.* Non habent verbum substantivum Voss. III. et Ed. Med. Tum MSS. O. et Edd. pp. *quo modo.* Item Voss. III. *devitari.* OUD. *Est expunxit etiam Sch. L.*

Vitari potuerit ac levari] Cratand. ed. *devitari potuerit ac levare.* Duisb. *vitari potuerit alleviari.* GRAEV. *Aut alleviari* Leid. IV. OUD.

Deinde is qui in necessit.] Erf. *deinde in necessitudinem.* Margo Cratand. *deinde si in necessitudinem.* GRAEV. Leid. I. *Deinde num qui in n.* OUD.

In necessitudinem causam conferet] Duisb. *in necessitudinem causam proferet.* GRAEV. Leid. IV. *profert.* OUD.

Ex coniecturali constitutione trahi] Duisb. *ex coniecturali trahi.* GRAEV. Leid. IV. *deest vox constitutione.* OUD.

Quod necessario accidisse dicitur] Erfurt. non ineleganter *quod necessario cecidisse dicitur.* Id scioli mutarunt in *reoidisse.* GRAEV. *Vulgatae consentit* Cod. Zuicc. L. *In prioribus id et consulto* Ed. Med. OUD. *Cecidisse etiam* Gryph. B. C. BRUT.

Conveniatne eam satis idoneam causam putari] Ita Pall. tres priores et quint. Fabricianus; neque secus edd. primae. Illud

se peccasse dicet, primum quaeretur, utrum potuerit scire, an non potuerit. Deinde, utrum data sit opera, ut sciretur, an non. Deinde, utrum casu nescierit, an culpa. Nam qui se propter vinum, aut amorem, aut iracundiam, fugisse rationem dicet, is animi vitio videbitur nescisse, non imprudentia. Quare non imprudentia se defendet, sed culpa contaminabit. Deinde coniecturali constitutione quaeretur, utrum scierit, an ignoraverit, et considerabi-
 87 tur, satisne imprudentia praesidii debeat esse, cum factum esse constat imprudenter. Cum in fortunam causa con-

causam primum abiecerat Victorius, resumpseratque Lambinus. Non comparet tamen in Pall. quart. aut sexto. GRUTER. Sed hic locus varie interpolatus exhibetur in scriptis, quorum unus *satis ignoscendi idoneam causam*. At vetustissimus Med. tantum *convenientiae satis idoneam putari*, quod in hac varietate praetulerim. GRONOV. Medic. Erfurt. Pith. Cauch. edd. Lamb. Cratand. *convenientiae satis idoneam putari*. Al. *conveniat ne eam satis idoneam putari*. GRAEV. In prioribus. *Si maxima necessitudo* MSS. tres et Ed. Med. OUD.

Si autem imprudentia reus se peccasse dicet] Haec in Erfurtensi non leguntur. GRAEV. *Si autem* Voss. III. Deinde in vv. *se peccasse dicet* Leid IV. *sese*. Leid. II. *peccare*. Leid. III. *dicat*. OUD.

Primum quaeretur, utrum potuerit scire] Erf. *primum quaeritur utrum potueritne scire*. Videtur utrum delendum esse. GRAEV. In seqq. *an non potuerit* exsulat verbum a MSS. quinque. OUD.

Aut iracundiam fugisse rationem] Eleganter et prisce dictum. Sic Catull. de Vari scorto [10, 29]: *Fugit me ratio; meus sodalis Cinxta est Causa*, etc. et Plautus Amphitr. [1, 1, 250]: *Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi me, Servom Sosiam. Fugit te ratio*. Sic iterum Cornificius, sive quis alius, infra lib. 2.: *sed me tum haec ratio fugit*. LAMBIN. Duisb. *aut per iracundiam dicet*. GRAEV. Verba non *imprudentia* absunt a Voss. III. OUD.

Sed culpa contaminabit] Ita certa et recta est huius loci restitutio, ut sine codicum veterum auctoritate probanda videatur; et tamen eam confirmant quatuor libri veteres. Repetendum est autem *se*, ἀπό τῆς αἰτίας. Vulgata tamen, *contaminabitur*, ferri potest. LAMB. Addunt Pall. tres et Fabricianus: *personam*, quomodo tamen nulli editi, in quibus ab ultima usque origine *contaminabitur*. Alterum illud substituit ex manuscriptis suis Lambinus, restatque in Pal. quart. et quinto. GRUT. Vulgg. ut et MSS. Erfurt. et Cauch. *sed culpa contaminabitur*. Edd. vet. *sed culpa contaminabit personam*. GRAEV. *Personam* addit etiam MS. Traiect. BURM. In Gryph. B. C., ubi alii *contaminabitur* habent, legitur *contaminabit*. BRUT. MSS. O. et Ed. Med. addunt *personam*. Leid. IV. *suam personam*. Ed. Omnib. *contaminabitur*. OUD. Cod. Zaic. *contaminabitur* cum glossa interlineari: *alii bit*. *Contaminabitur* etiam Aldina teste Sch. I.

Cum factum esse constat imprudenter] Addidi ex Fabriciano *imprudenter*, quae vox excidisse videtur, neque est praeter rem. GULIELMIUS. GRUTER. Fabr. MS. et Gruter. ed. *Factum esse constat imprudenter*. Cum in. Duisb. *factum constat imprudenter*. Causa idonea non est, cur ex uno codice, ce-

feretur, et ea re defensor ignosci reo dicet oportere, eadem omnia videntur consideranda, quae de necessitudine praescripta sunt. Etenim omnes hae tres partes purgationis inter se finitimae sunt, ut in omnes eadem fere possint accommodari. Loci communes in his caussis: Accusatoris contra eum, qui, cum se peccasse confiteatur, tamen oratione indices demoretur; defensoris, de humanitate, misericordia; voluntatem in omnibus rebus spectari convenire, et quae consulto facta non sint, ea fraudi esse non oportere.

teris in vitis omnibus praeter Duisburgensem, quem Francisci Fabricii fuisse non levis est coniectura, adiciatur *imprudenter*: Nam sine ullius sententiae detrimento abest illa vox, imo nihil plane adiumenti affert. Hoc enim ait auctor, accusatori videndum, num, si constet, rem factam esse, et a reo adferatur, rem factam esse imprudenter, num satis praesidii is habeat in ista imprudentia. GRAEV. Omnino [haud dubie] delenda est vox ultima, quam non agnoscit meorum ullus, nec Edd. pp. Mallem quoque [etiam] auctoritate Leid. II. et IV. legere: *cum factum constat*. OUD. Glossatori debere, iudicavit etiam Sch. Abest etiam a Cod. Zuicc. L. *Cum in fortunam caussa conferetur*] Erf. *cum in fortunam caussa confertur*. GRAEV.

Reo dicet oportere, eadem] Erf. *reo et dicet oportet*. Re eadem. Pith. *dicet reo eadem*. IDEM.

De necessitudine praescripta sunt] Al. *quae de necessitate praescripta sunt*. Margo Cratandri: *de necessitudine praesumpta sunt*. IDEM.

Etenim omnes hae tres partes purgationis] Vocem omnes recepi in contextum, non quia admiserat Lambinus, sed quia disertim exstaret in Pall. in Gulielmianis et edd. primis. GRUTER. Vulgg. *etenim hae tres partes*. Erfurt. *etenim omnes nostrae partes purgationis*. GRAEV. Deest vox omnes Ed. Med. et v. tres Leid. III., qui dat *purgationum*. OUD.

Ut in omnes eadem fere possint] Cratand. ed. *ut in omnes eadem fere possint*. Erf. *ut in omnes eadem fere possunt*. GRAEV. Voss. III. *eadem res fere possint*. Leid. III. *eadem res p*. OUD.

Cum se peccasse confiteatur] Erf. *cum peccasse confitetur*. Lamb. ed. *cum se peccasse fateatur*. GRAEV.

Oratione iudices demoretur] Erf. *oratione iudicem demoretur*. Lamb. et al. edd. *oratione iudices moretur*. IDEM. Leid. III. *remoretur*. OUD. Ald. teste Sch. *moretur*. L. In seqq. in omnibus rebus sp. deest v. *rebus* a Voss. III. Ed. Med. OUD.

Quae consulto facta non sint] Edd. *et quae consulto facta non sint*. In nonnullis MSS. *quae consulto facta non sunt*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. bene carent copula *et*. Sunt Leid. III. OUD.

Ea fraudi esse non oportere] Male sic quidem editio Rob. Stephani ac Lambini, sed tamen Pall. nostri omnes: *in iis fraudem esse non oportere*, quod non improbem ob editionem Victorii, in qua item videtur. GRUTER. Erf. *enea fraude esse non oportere*. Duisb. et vulgg. *in eis* (vel *iis*) *fraudem esse non oportere*. Sed Cratandri editio stat pro vulgata. In praecedentibus et quae

88 CAP. XVII. Deprecatione utemur, cum fatebimur nos peccasse, neque id imprudenter, aut fortuito, aut necessario fecisse dicemus, et tamen ignosci nobis postulabimus. Hic ignoscendi ratio quaeritur ex iis locis, si plura aut maiora officia, quam maleficia, videbuntur constare; si qua virtus, aut nobilitas erit in eo, qui supplicabit; si qua spes erit, usui futurum, si sine supplicio discesserit; si ipse ille supplex, mansuetus, et misericors in potestatibus ostendetur fuisse; si ea, quae peccavit, non odio, neque crudelitate, sed officio et recto studio commotus fecit; si tali de causa aliis quoque ignotum est; si nihil ab eo periculi nobis futurum videbitur, si eum missum fecerimus; si nulla a nostris civibus, aut ab aliqua alia civitate vituperatio ex ea re suscipitur. Loci communes, de humanitate, fortuna, misericordia, rerum commutatione. His locis omnibus ex contrario utetur is, qui contra dicet, cum amplificatione, et enumeratione

consulto facta non sint, non agnoscent copulam optimi libri Erf. et Pith. GRAEV. *In iis fraudem esse non oportere* Cod. Traiect. BURM. *Ea fraudi esse non oportere*. Sic Leid. II. cum Ed. Med. *In iis fraudem* Voss. I. cum quatuor aliis et Ed. Omnib. *In eas fraudem* Leid. I. *In eisdem fraudem* Voss. II. OUD. Cod. Zuicc. *in eis fr.* Cum Ern. recepit Sch. *in iis fraudem*. L.

CAP. XVII. *Neque id imprudenter*] Erfurt. *idque imprudenter*. Pith. *cumque non imprudenter*. GRAEV. Leid. IV. *id aut imprudenter*. OUD.

Aut fortuito] Al. *aut fortuito*. GRAEV. Verba: *aut fortuito — dicemus* exsulant a Voss. III. OUD. *Fortuito, non fortuito, est* in Cod. Zuicc. L. Deinde pro *Hic ignoscendi* Voss. III. *Sibi ign.* Tum *maiora officia illius* Voss. I. Leid. I. OUD.

In eo qui supplicabit] Erfurt. *qui supplicavit*. GRAEV.

Usui futurum] Duisb. *usui futura*. IDEM. Voss. III. Leid. IV. Edd. pp. *usui futura*. Tum in vv. *ipse ille supplex deest ille* Leid. III. *ipse* Ed. Omn. OUD.

Non odio neque crudelitate] Al. *non odio, non crudelitate*. GRAEV. Pro *crudelitate* Cod. Zuicc. *credulitate*, sed in glossa explicat: *aliqua inhumanitate*. L.

Aliis quoque ignotum est] Margo Cratandri: *Aliis quoque donatum est*. GRAEV. Ed. Med. *alii*. Deest v. *est*. Leid. III. Sit exhibet Ed. Omn. OUD.

Nobis futurum videbitur] Al. *nobis futurum videtur*. GRAEV. In proxime seqq. Voss. I. *dimissum f.* Leid. III. *manumissum fecerimus*.

Si nulla aut a nostris civibus] Delevi aut auctoritate Pitboean. et Erfurt. GRAEV. *Si nulla aut — aut ab aliqua alia c.* Prius aut exsultat a Voss. III. Leid. III. Ed. Omnib. Graeviique. Quod nollen factum. Sed *alia* deest MSS. O. et Edd. pp. nec sane necessarium est, licet saepe addi sciam. OUD. Delevit *alia* cum Ern. Schuetzius, propterea quod *aliqua* h. l., ut saepe, est *alia* qua. Abest etiam *alia* a Cod. Zuicc. L.

omnium peccatorum. Haec causa iudicialis fieri non potest, ut in primo libro ostendimus: sed quod potest vel ad senatum vel ad consilium venire, non visa est super-sedenda. Cum a nobis crimen remove volemus, aut in rem aut in hominem nostri peccati causam conferemus. 89 Si causa in hominem conferetur, quaerendum erit primum, potueritne tantum, quantum reus demonstrabit, is, in quem causa conferetur, et equonam modo aut honeste, aut sine periculo potuerit obsisti: si maxime ita sit, num ea re concedi reo conveniat, quod alieno inductu fecerit, deinde in coniecturalem trahetur controversiam, et edisseretur, num consulto factum sit. Si causa in rem quamdam conferetur, et haec eadem fere, et omnia, quae de necessitudine praecepimus, considerata erunt.

CAP. XVIII. Quoniam satis ostendere videmur, qui-

Enumerationem omnium peccatorum] Multum est hic de omnibus peccatis agi iubere. Sed scilicet omnia possunt intelligi, ad quae facinus commissum referri potest. Verum fateor in nullo ex tribus a me vocem *omnium* fuisse conspectam. GRONOV. Gronovianis accedunt omnes mei, ut et Cratandri editio, quibus merito subscribo. GRAEV. Et sic MS. Traiect. BURM. In duobus exemplaribus Gryph. vox *omnium* non legitur. BRUT. Abest *omnium* a MSS. O. et Edd. pp. OUD. Omissum probavit Ern. Sch. L.

Ad senatum vel ad consilium venire] Vulgg. *ad senatum vel ad concilium venire*. Lamb. ed. *pervenire*. GRAEV. *Sed quod potest etc.* Leid. IV. S. *quoniam p.* Tum idem *concilium*. Ed. Med. *quia*. Prius *vel* deest Leid. III. Male. OUD.

Remove volemus] Duisb. *remove voluerimus*. GRAEV. *Rem. voluerimus* Leid. IV. Tum *aut in rem quampiam* Leid. III. Deinde in Voss. II. *conferatur* et mox iterum, pro *conferetur*. Voss. III. utrobique *confertur*. OUD.

Et equonam modo aut honeste] Erf. *et quonam modo*. Duisb. *aut quonam modo*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *et quonam modo* aut h. Recte; nisi quod in Leid. IV.: *sit aut quonam modo honesto*.

Aut honeste] Erf. *Aut honesti*. GRAEV.

Sine periculo potuerit obsisti] Duisb. Cauch. et multi edd. *sine periculo potuerit obsistere*. GRAEV. *Potuerit obsisti*. Sic Leid. I. III. In ceteris et Edd. pp. *obsistere*. Tum pro vv. *ea res* Ed. Med. *eam rem*; et *concedere* Leid. II. pro *concedi*. OUD.

Et edisseretur, nam consulto etc.] Sic omnes libri scripti. *Edisserere*, argumentatione disquirere, *Disseretur* item exstat in edd. primis. Nam sequentes, *et quaeretur*. GRUTER. Erf. *et quaeretur num consulte*. *Et edisseretur num consulte*, ex libris scriptis Gruterus. Sic et omnes mei, nisi quod Erfurt. corrupte *edisseretur*. GRAEV. et *edisseretur* etiam cod. Traiect. BURM. *Et edisseretur* Sic B. et C. Gryph. *Et disseretur* habet Leonie. BRUT. Voss. II. Leid. II. IV. Ed. Med. *et quaeretur* Voss. III. an. Ed. Omnib. et *disseretur*. OUD.

CAP. XVIII. Quoniam satis ostendisse] Pith. *quoniam inde*

bus argumentationibus in unoquoque genere caussae indicialis uti conveniret; consequi videtur, ut doceamus, quemadmodum ipsas argumentationes ornate et absolute tractare possimus. Nam fere non difficile est invenire, quid sit caussae adiumento; difficillimum vero est, inventum expolire, et expedite pronuntiare. Haec enim res facit, ut neque diutius, quam satis sit, in eisdem locis 90 commoremur, neque eodem identidem revolvamur, neque inchoatam argumentationem relinquamus, neque incommode ad aliam deinceps transeamus. Itaque hac ratione et ipsi meminisse poterimus, quid quoque loco dixerimus, et auditor cum totius caussae, tum uniuscuiusque argumentationis distributionem percipere et meminisse poterit. Ergo absolutissima et perfectissima argumentatio est ea, quae in quinque partes est distributa, propositionem, rationem, rationis confirmationem, exornationem, com-

satis ostendisse. GRAEV. *Satis ostendisse videtur.* Ita edendum fuerat auctoritate MSS. O. et Edd. pp. Male vulgo *ostendere.* OUD. Graevium etiam ita voluisse, nota eius docet, edideruntque Ern. et Sch. Neque aliter Cod. Zuicc. I.

Causae iudicialis] Erf. *iudicialis causae.* Pith. *causas iudicialis.* GRAEV.

Consequi videtur] Quidam libri manuscripti habent: *consequens videtur.* LAMB. Al. *Consequens videtur.* Lamb. *Consequi videtur.* GRAEV. Ed. Omn. *consequens.* Leid. II. caret v. ut, non ineleganter. OUD.

Ipsas argumentationes ornate] Erf. *per argumentationes ornate.* A Pith. abest *ipsas.* GRAEV. Leid. II. *ipsa per argumentationes.* OUD.

Non difficile est invenire] Erf. *non difficile invenire.* GRAEV.

Inventum expolire et expedite] Erf. *inventum experire et expedite.* Cauch. *inventum expedire et expedite.* Pith. *inventum expolite et expedite.* IDEM. *Experiri* in duobus Gryph. B. et C. legitur. *Expolire* in omnibus excusis. BRUT.

Neque diutius quam satis sit] Duisb. *neque diutius quam necessarium satis sit.* GRAEV. Leid. IV. *quam necessarium sit satis.* OUD.

Neque eodem identidem revolvamur] Pith. *neque in eodem identidem revolvamus.* Erf. *nec eodem loco i. r.* GRAEV. Paulo post Voss. III. *inchoatam a. prorsus relinquamus.* OUD.

Quid quoque loco dixerimus] Erf. et Cauch. *quid quoque loco dixerimus.* Duisb. ut et Cratand. et Lamb. edd. *quid in unoquoque loco dixerimus.* GRAEV. *Quid quoque loco d.* Sic Leid. II. III. Quoquo I. Ed. Omnib. In reliquis: *quid in unoquoque l.* ut supra. in Leid. II. OUD.

Et auditor cum totius caussae] Erf. *et audito quod totius caussae.* GRAEV.

Absolutissima et perfectissima argumentatio] Pith. *absolutissima argumentatio.* IDEM. Deinde in vv. *rationis confirmationem* prior vox exsulat a Voss. I. OUD.

plexionem. Propositio est, per quam ostendimus summam, quid sit, quod probare volumus. Ratio est causa, quae demonstrat verum esse id, quod intendimus, brevi subiectione. Rationis confirmatio est ea, quae pluribus argumentis corroborat breviter expositam rationem. Exornatio est, qua utimur rei honestandae et collocupletandae causa, confirmata argumentatione. Complexio est, quae concludit breviter, colligens partes argumentationis.

CAP. XIX. Hisce igitur quinque partibus, ut absolutissime utamur, hoc modo tractabimus argumentationem. Causam ostendemus Ulixi fuisse, quare interfecerit Aiacem: inimicum enim acerrimum de medio tollere volebat; a quo sibi non iniuria summum periculum metuebat. Videbat illo incolumi, se incolumem non futurum; sperabat

Verum esse id] Al. *id verum esse.* GRAEV.

Collocupletandae causa] Al. *locupletandae causa.* IDEM. Leid. II. *locupletandae.* OUD. *Atque locupletandae etiam* Cod. Znic. Notat Sch. editiones ante Aldinam atque locupletandae exhibere, sed illud, *collocupletandae* etiam c. 29. inveniri. L.

Confirmata argumentatione] Duisb. *affirmata argumentatione.* GRAEV. Leid. IV. *affirmata arg.* OUD.

Colligens partes argumentationis] Erf. *colligens argumentationis* GRAEV.

Quae concludit, breviter colligens] Lamb. ed. *quae concludit breviter, colligens.* IDEM.

CAP. XIX. Causam ostendemus Ulyssi fuisse, quare interfecerit Aiacem: inimicum enim acerrimum de medio tollere volebat: a quo sibi non iniuria summum periculum metuebat] Erfurt. et Cauch. EXPOSITIO. Causam ostendemus Ulixi (corrupte Ulix) fuisse, quare interfecerit Aiacem. RATIO. *Inimicum enim acerrimum de medio tollere volebat, a quo sibi non immerito summum periculum metuebat.* RATIONIS CONFIRMATIO. *Videbat illo incolumi se incolumem non futurum.* Haec varietas digna est, quae observetur, sive ista verba, quae in editis non leguntur, profecta sint ab ipso huius libri auctore, sive a magistro, qui in iuriam gratiam ea margini adscripsit, unde in contextum irreperunt, facem sane inioribus praeferunt, ad haec rectius intelligenda. GRAEV. Ad marginem Voss. I. eadem manu legitur: *propositio, ratio, rationis confirmatio*, unde patet, unde in MSS. haec verba manant. Nam et in Voss. III. ante vv. *inimicum enim* legitur *ratio* et ante vv. *videbat illo* legitur *rationis confirmatio*. In duobus aliis spatium isis vacuum erat relictum. [nimirum ut rubro ea colore inscriberentur.] Sic deinceps ad voces *omnes enim* etc. in marg. Voss. I. III. legitur *Exornatio*, et ad voces *Si ergo pollicitus sum* etc. in marg. Voss. I. *complexio*. Unde defluxit in textum Voss. III. *Causas deest* Leid. IV. *fuisse deest* Voss. III. OUD.

A quo sibi non iniuria summum periculum metuebat] Ergo fatetur accusator Ulyssis, instum fuisse huius odium, quam ita se Aiax gesserit, ut non iniuria tale quid metueret. Quod sane non est aliud, quam totam accusationem corrumpere. An volunt Ulysses metuisse non iniuria, quod nosset ab se irritatum Aiacem esse? Id

illius morte se salutem sibi comparare; consueverat, si iure non poterat, quavis iniuria inimico exitium machinari; cui rei mors indigna Palamedis testimonium dat. Ergo et metus periculi hortabatur eum interinere, a quo supplicium verebatur; et consuetudo peccandi, maleficii suscipiendi removebat dubitationem. Omnes enim cum
92 minima peccata cum caussa suscipiunt, tum vero illa, quae multo maxima sunt maleficia, aliquo certo emolu-

vero dicit prorsus in sequentibus. Quidquid sit, miror in vetustissimo Mediceo legi *non iniuriam, sed summum*. In alio quum sit vulgata lectio, tamen *to sed* ibi superadscriptum; quod ut sine sensu, sic ex veteris codicis collatione vel necessitate sententiae id factum videtur. Certe non discedens ab sententia praestantissimi MS. opior eiccto supplemento, quod passim inculcarunt, legendum a quo sibi non iniuriam, summum periculum metuebat, non leve aliquod malum, ut est iniuria, quinimmo vitae ipsius discrimen. Sic cap. 22. fin. *Non enim reprehensione, ut aliae complures, sua sponte vitiosa est*, ut recte Gruterus interpolatum vehementer istum locum sanavit, ut plene habet unus ex nostris. Mox MSS. *contaminarunt et commutarunt*. GRONOV. *Al. a quo non iniuria sibi. Medic. a quo sibi non iniuriam, sed summum*. *Al. MS. a quo non iniuria, sed summum*. Omnes mei codices non recedunt a vulgata. GRAEV. In seqq. *se salutem sibi comp.* deest prima vox Voss. III. Leid. III. Edd. pp. *posse comp.* Ed. Med. OUD.

Consueverat si iure non poterat] Sic Cauch. Vulgg. *Consueverat si iure non poterat*. *Al. consueverat si iure non potuerat*. Lamb. ed. *consueverat enim s. i. n. p.* GRAEV. *Consueverat enim si* Ed. Med. OUD.

Quavis iniuria] Docti quidam legendum putant, *quo iure, quave iniuria*. LAMB. *Non iniuria est, non sine causa, merito*. GRAEV. Haec utriusque annotatio non videtur huc pertinere. *L.* In proximiseqq. pro *exitium* MSS. duo *exitum*. OUD. Cod. Zuicc. *iniuria quavis et exitum*. *L.*

Mors indigna Palamedis testimonium dat] Vox ultima non influit suaviter in aures, estque in Pal. pr. *testimonium praebet*. Forsan utraque est a librariis. GRUTER. MS. Pal. *testimonium praebet*. Cauch. *Cui rei mors indigna Palamedi testimonium dat*. Nimirum Palamedi pro Palamedis, ut Neocli filius apud C. Nep. et Themistocli pro Themistoclis apud Tullium in epistolis ad Atticum, ubi alia notavimus. GRAEV. In proxime supp. pro *cui rei* Leid. II. *cuius rei*. OUD. Legendum videtur: *cuius rei mors indigna Palamedi testimonium*. Genitivus Palamedi, ut saepe Pericli, Thucydidi, Flixi, Achilli et multa eiusmodi alia. Cf. Cour. Leop. Schneideri Formenlehre der Lat. Spr. I. pag. 163. seqq.

Omnes enim cum minima] His verbis Erfurt. et Cauch. praemittit: EXORNATIO. *Omnes enim cum minima peccata*. GRAEV.

Cum minima peccata cum caussa suscipiunt] Cratand. et aliae vet. edd. *quum minima de causa peccata suscipiunt*. Duisb. *communia peccata cum causa suscipiunt*. Pith. *cum minima peccata aliqua cum causa suscipiunt*. GRAEV. Leid. IV. *communia pro cum minima*. Voss. III. *de caussa pro c. c.* Edd. pp. *minima de caussa p. s.* MSS. *quinque suscipiant*. OUD. Codex Zuicc. *Omnes enim cum minima de caussa peccata suscipiunt*. *L.* In seqq. deest multo Leid. III. *Quae maxima sunt* [omisso v. *maleficia*] solummodo in Ed. Med. OUD.

mento ducti suscipere conantur. Si multos induxit in peccatum pecuniae spes, si complures scelere se contaminaverunt imperii cupiditate, si multi leve compendium fraude maxima commutaverunt; cui mirum videbitur, istum a maleficio propter acerrimam formidinem non temperasse? Virum fortissimum, integerrimum, inimicitarum persequentissimum, iniuria lacessitum, ira excitatum, homo timidus, nocens, conscius sui peccati, insidiosus, inimicum incolumem esse noluit: cui tandem hoc mirum videbitur? Nam cum feras bestias videamus alacres et

Certo aliquo emolumento inducti] Sic Erfurt. Cauch. Duisb. Pith. ed. Cratand. et pleraeque ante Gruterianam, a qua est certo aliquo emolumento ducti. Si ex MSS. bene. GRAEV. *Emolumento inducti*. Sic MSS. O. et Edd. pp., non *ducti*. Bene. OUD. Ita etiam Ald. teste Sch. et Cod. Zuicc. L.

Si complures scelere se contaminarunt] Sic Erf. Cauch. Duisb. Sed edd. *si plures se contaminaverunt*. GRAEV. Leid. II. *sicut complures*. Ed. Med. *si quam plures scelere*. Leid. III. *si plures sine voce scelere*. Tum Voss. III. Leid. IV. *contaminarunt*. OUD.

Fraude maxima commutarunt] Sic Erfurt. Cauch. et ed. Cratand. Vulgg. *fraude maxima commutaverunt*. GRAEV. *Commutarunt*. Ita MSS. O. et Edd. pp. OUD.

Cui mirum videbitur, istum] Pith. *cui nimirum videbitur istum*. GRAEV.

Non temperasse] Legendum fortasse est, *sibi non temperasse*. LAMB. *Istum a maleficio etc. temperasse*] Maluit istum maleficio, Gulielmus. GRUTER. Pith. *se intemperasse*. Sed ibi correctum est, ut habetur in Cratand. ed. *non se temperasse*. GRAEV. *Se temperasse* MS. Traiect. BURM. Ed. Omnib. *non se temp.* OUD. *Sibi non t.* e Lambini coniectura recepit Sch. L.

Ira excitatum homo timidus] MS. Med. *exsuscitatum, si homo timidus*. Certe id ipsum verbum aliquoties in his libris occurrit. GRONOV. Gronovius in MS. Medic. legi *exsuscitatum* notavit, quod et ego inveni in Erfurt. et Cauch.; Pith. vero *Exsuscitatum*, sicut in Cratandr. editur *exsuscitatum*, sed *si* in nullo meorum legitur. GRAEV. Voss. II. Leid. II. III. cum Edd. pp. *ira exsuscitatum*. Bene. OUD. *Exsuscitatum* Gryph. A. B. C. Leonie. BRVT. Ald. prima dedit *excitatum*, teste Sch. Cod. Zuicc. *exsuscitatum*. L. Tum *si homo timidus* Voss. II. Ed. Med. OUD.

Inimicum incolumem] Malim sic legi: *ira excitatum, inimicum, homo timidus, nocens, conscius s. p. insid. incolumem esse nol.* LAMB. Recte vidit Lambinus haec parum ordine collocata, medicinam non vidit, quam arbitror immutatione duarum vocum rite adhiberi. Si legas: *invidiosus inimicus*. Respondent enim illis supra positus, *iniuria lacessitum, ira excitatum*. Sunt enim invidiosi, qui iniuria grassati adversus ius et aequum videntur. Si quis tamen mavult *insidiosus*, liceto, dum hoc maneat, scribendum esse *inimicus*. Sic Gulielmus. GRUTER. Quin mihi videtur *inimicum* esse glossam a magistro inculcatam ideoque defendam. GRAEV. *Inimicus* restituit Sch., recte; in recensendis virorum dd. sententijs errans. L.

Alacres et erectas vadere] Erf. *alacres et electe suadere*. GRAEV. Pto v. *vadere* Voss. III. *ire*. OUD.

erectas vadere, ut alteri bestiae noceant; non est incredibile putandum, istius quoque animum ferum, crudelem, atque inhumanum, cupide ad inimici perniciem profectum; praesertim cum in bestiis nullam neque bonam neque malam rationem esse videamus; in isto plurimas et pessimas rationes semper fuisse intelligamus. Si ergo pollicitus sum, me daturum caussam, qua inductus Ulixes accesserit ad maleficium, et, si inimicitiarum acerrimam rationem, et periculi metum intercessisse demonstravi; non est dubium, quin confiteatur caussam maleficii fuisse.

Ergo absolutissima est argumentatio ea, quae ex quinque partibus constat: sed ea non semper necesse est uti. Tum

Animum ferum, crudelem] Erf. *animum ferocem, crudelem*. GRAEV. Tum Voss. III. *et inhumanum*. Leid. III. *ac inhumanum*. Male. OUD. Rarissime Codd. in hoc vitium prou. L.

Cupide ad inimici perniciem profectum] Convenit hoc cum eo verbo quod in ἀγοράσει est, *vadere*; malim tamen *profectum*. Provehitur enim animus ira aut cupiditate, non proficiscitur. GRUT. Itane? Quid ergo est, quod ait illa apud Ovidium, [Met. V, 668.] *Ibimus in poenas, et qua vocat ira, sequemur?* Simillaque infinita. Cic. II. Inv. 7. *qua cogitatione et spe ad maleficium profectus sit*. GRONOV. Lamb. ed. *ad inimici perniciem esse profectum*. GRAEV. *Profectum*, ut unice verum, retinuit Sch. L.

Praesertim cum in bestiis] Duisb. *praesertim cum in beluis*. GRAEV. Leid. IV. *in beluis*. OUD. *In bestiis* Cod. Zuicc. L. Tum inter vv. *rationem et videamus* deleatur verbum *esse* auctoribus MSS. septem et Ed. Mediol. OUD. Deleverunt Ern. et Sch. L.

Et pessimas rationes] Erf. *et per summas rationes*, pro *pessimas*. GRAEV. Voss. III. *plurimas pessimas*. OUD.

Me daturum caussam] Legendum fortasse est: *me allaturum caussam*, vel *me dicturum causam*. LAMB. In Duisb. est: *me latūrum causam*. Sed in Pith. clare: *me dicturum causam*. Praecedentibus verbis aequè ut in superioribus Erfurt. et Cauch. praemittunt vocem *Complexio*. *Intelligamus*. COMPLEXIO. *Si ergo pollicitus sum*. GRAEV. In vv. *daturum caussam* nihil mutandum censet Sch. L.

Qua inductus Ulysses] Erf. *qua inductus Ulixes*; ut fere semper optimi quique codices. GRAEV.

Et si inimicitiarum] Copula *et* abest a Duisb. et commode potest abesse. IDEM. Copula caret Leid. IV. non male. *Si abest a m. pr.* Voss. III. *Supraser. sin.* OUD.

Tum enim complexione] Particula secunda haud dubie inculcata est ad leniendam connexionem periodi huius cum praecedente. Certe non est in MS. Medic. In altero est *sed tum compl.* ut pateat quemque pro lubitu [ex arbitrio] adiecisse. GRONOV. Al. *tum enim complexione*. *Enim* non est in Erfurt. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. IV. Ed. Med. *Sed tum compl.* In Voss. II. *Est complexione supersedendum*. Ed. Omnib. *Tum exornatione et compl. supers. est*. Apage v. enim. Voss. III. *complexioni*. OUD. Post v. *supersedendum* et post v. *praetermittenda* verbum *est* omisit Sch. *Tum enim comp. s. est* Cod. Zuicc. Post v. *praetermittenda* omit-

enim complexione supersedendum est, si res brevis est, ut facile memoria comprehendatur: tum exornatio praetermittenda est, si parum locuples ad amplificandum et exornandum res videtur esse. Sin et brevis erit argumentatio, et res tenuis, aut humilis; tum et exornatione 94 et complexione supersedendum est. In omni argumentatione de duabus partibus postremis, haec, quam exposui, ratio est habenda. Ergo amplissima est argumentatio quinquepartita; brevissima est tripartita; mediocris, sublata aut exornatione aut complexione, quadripartita.

CAP. XX. Duo genera sunt vitiosarum argumentationum; unum, quod ab adversario reprehendi potest, idque pertinet ad causam; alterum, quod tametsi nugatorium est, tamen non indiget reprehensione. Quae sint,

tit est etiam Cod. Zuicc. L. Duo Gryph. Est cum complexione sup. e. Et paulo infra: Est cum exorn. praetermittenda est; quae mihi lectio multo esse, quam vulgata, venustior et elegantior videtur. BRUT.

Si res brevior est, ut facile] Vulgg. si res brevis est, ut facile. Cratand. ed. si res brevis est, quae facile. Duo praestantissimi codices Erfurt. et Cauch. si res brevior est, nisi quod ab Erfurt. absit est. GRAEV. Ed. Med. brevior. OUD. Brevis Zuicc. L. Parum locuples] Duisb. parum locuplex. GRAEV.

Sin et brevis erit argumentatio] Erf. si nec brevis erit argumentatio. IDEM.

Tum et exornatione et complexione] Vulgg. tum exornatione et complexione. IDEM.

Haec quam exposui, ratio est habenda] Al. edd. haec, quam exposuimus, ratio habenda. Pith. haec, quam exposui, ratio adhibenda. Probo Pithoei excerpta, in quibus est: haec, quam exposui, ratio est adhibenda. IDEM. Sch. verba: In omni argumentatione de duabus partibus postremis, haec, quam exposui, ratio est habenda, tanquam ineptissimam glossatoris lacibiam eiecit. L.

Mediocris, sublata] Al. et mediocris, sublata. GRAEV. Voc. quadripartita deest Leid. II. quadripartita est Voss. I. Leid. I. III. id est q. Leid. IV. OUD. In[supp. post v. brevissima v. est omisum a Sch. L.

CAP. XX. Duo genera sunt] Al. genera duo sunt. GRAEV.

Idque pertinet ad causam] Erf. id quod pertinet ad causam. Duisb. idque pertinet ad causas. IDEM. Voss. III. et var. lect. Leid. II. id quod pert. OUD.

Quod tametsi nugatorium] Al. quod etsi nugatorium. GRAEV. tametsi n. sit Voss. III. OUD.

Non indiget reprehensione] In uno clare lego reprehensionis: quod sane statuerem auctoris esse; adeo libens et frequens secundo isto casu vitur. Sic IV, 8. non egetis mei: et cap. 17. rationis nullius indiget. et 34. non indiget mitigationis. GROXOV. Duisb. indiget reprehensione, sine neganti particula non. GRAEV. Exsulat non a Leid. IV. Reprehensionis Voss. III. non male. OUD. Receptit Ernest. probavit Sch. reprehensionis. Recte. L.

quae reprehensione confutari conveniat, quae tacite contemni atque vitari sine reprehensione, si exempla subiecero, intelligere dilucide poteris. Haec cognitio vitiosarum argumentationum duplicem utilitatem adferet; nam et vitare in argumentatione vitium admonebit, et ab aliis non vitatum commode reprehendere docebit. Quoniam igitur ostendimus, perfectam et plenam argumentationem 95 ex quinque partibus constare, in unaquaque parte argumentationis quae vitia vitanda sunt, consideremus: ut et ipsi ab his vitiis recedere, et adversariorum argumentationes hac praeceptione in omnibus partibus tentare, et ab aliqua parte labefactare possimus. Expositio vitiosa est, cum ab aliqua aut a maiore parte ad omnes confertur

Quae sint quae reprehensione confutari conveniat, quae tacite contemni atque vitari sine reprehensione] Haec omnia non leguntur in Erfurtensi. GRAEV. Desunt eadem Leid. I. II. III. *Conveniat* abest ab Ed. Med. *Sunt* Voss. III. Leid. IV. OUD.

Si exempla subiecero, int. dil. pot.] Tres libri manuscripti habent: *nisi exempla subii. dil. int. non poteris.* LAMB. Sic et optimi tres mei Erfurt. Cauch. et Duisburg. Cur tantum consensum spernamus? GRAEV. Voss. I. Leid. I. III. IV. *nisi* et *mox non poteris.* Verissime, unde et Ed. Omnib. praebens *si* male, tamen habet *non pot.* Utrumque deest Leid. II. Dein *exemplum* est in MSS. O. et Ed. Med., quod cur spernamus? *Int. non poteris* est etiam in Ed. Med. *Intelligere o Herenni pot.* Voss. III. OUD.

Duplicem utilitatem afferet] Pith. *duplicem utilitatem affert.* Duisb. *duplicem utilitatem auferet.* GRAEV. Voss. III. Ed. Med. *adfert.* Leid. IV. *confert.* OUD.

Commode reprehendere] Cratandri margo: *commovero et reprehendere.* GRAEV. Omnia ista a vv. *Haec cognitio usque ad vv. reprehendere docebit, ut spuria recidit Sch., quia eadem statim citatius dicuntur. L.*

In unaquaque parte argumentationis] Duisb. *in unaquaque parte orationis.* GRAEV. Voss. III. *in arg. un. p.* Leid. III. *et unaquaque in parte argumentationis.* Leid. IV. *orationis.* OUD.

Quae vitia vitanda sunt] Sic libri omnes olim editi, nedum scripti, nisi quod Pal. pr. destituatur illo *vitia*; et abesse potest. Stephanus atque Manutius: *vitia vitanda.* GRUTER. Duisb. *quae ea vitanda sunt.* Steph. et Manut. edd. *quae vitia vitanda sunt.* GRAEV. Abest *vitia* a Leid. III. IV. In ultimo *ea quae.* Voss. I. caret v. *vitanda.* In eo et Leid. I. III. *sint.* Bene. OUD.

Et adversariorum] Duisb. *ac adversariorum.* GRAEV. Voss. III. Leid. IV. Ed. Omn. *ac adv. male.* OUD. Cod. Zuicc. *hac adv. L.*

In omnibus partibus tentare] Erf. *in omnibus partibus tentare.* GRAEV.

Cum ab aliqua] Erf. *cum ab aliquo.* IDEM. In seqq. Voss. III. *maiore.* [non intelligitur, cur hoc enotatum; aliud voluisse videtur.] Ed. Med. caret praepositione. Ed. Omn. *maiori.* OUD. Cod. Zuicc. ut vulgata. L. Turn Voss. I. *ad omnes vel transfertur.* Voss. II. *transfertur.* Leid. I. *conferetur.* Deinde pro vv. *ut si quis h. m.* Leid. II. *si qui h. m.* OUD.

id, quod non necessario est omnibus attributum; ut si quis hoc modo exponat: Omnes, qui in paupertate sunt, malunt maleficio parare divitias, quam officio paupertatem tueri. Si quis hoc modo exposnerit argumentationem, ut non curet quaerere, qualis ratio aut rationis confirmatio sit, ipsam facile reprehendemus expositionem, cum ostendemus, id quod in aliquo paupere improbo sit, in omnes pauperes falso et iniuria conferri. Item vitiosa expositio est, cum id, quod raro fit, fieri omnino negatur, hoc modo: Nemo potest uno adpectu, neque praeteriens, in amorem incidere. Nam cum nonnemo devenit in amorem uno adpectu, et cum ille neminem dixerit omnino, nihil differt raro id fieri, dummodo aliquando 96 fieri aut posse fieri intelligatur.

CAP. XXI. Item vitiosa expositio est, cum omnes res ostendimus nos collegisse, et aliquam rem idoneam praeterimus, hoc modo: Quoniam igitur hominem occisum constat esse, necesse est aut a praedonibus, aut ab inimicis occisum esse, aut abs te, quem ille heredem testamento ex parte faciebat. Praedones illo loco num-

Malunt maleficio] Erf. *malle maleficio*. GRAEV.

Parare divitias] Lamb. ed. *divitias parare*. GRAEV. Tum Voss. III. *in officio p. tueri*. OUD.

Ut non curet quaerere] Erf. *ut non curemus quaerere*. GRAEV. Voss. III. *curet reddere*. Alii MSS. *quaerere non caret*. In seqq. *id quod in aliquo abest id a Voss. III. Leid. II. Ed. Med. Tum Voss. III. Ed. Med. id in o. pauperes. Leid. III. et in o. pauperes*. OUD.

Expositio vitiosa est] Erf. *vitiosa est expositio*. GRAEV.

Nihil refert, raro id fieri] Sic reperi in uno libro manusc. Tres alii cum vulgatis congruentes habent, *nihil differt, fortasse non male*, et exemplo Graecorum, οὐδὲν διαφέρει. LAMBIN. Non possum, quin et hic tecum communicem non absurdam Erfurten-sis codicis scriptoram: *Nihil affertur raro id fieri, dummodo aliquando fieri, aut posse modo fieri intelligatur*. Locus sane non est integer. Quomodo enim non differt raro aliquid fieri, et aliquando id fieri? Hoc differt raro fieri, et numquam fieri. Fortasse Cicero scripsit: *Nihil affertur differt raro id fieri etc. Nihil adfertur* est argumentatio est nihili, vitiosa. Nam differt raro id fieri, subaudi, quam numquam, dummodo aliquando etc. GRAEV. *Nihil refert* lectionem a Lambino prolatam recte recepit Sch. L.

Aut posse fieri intelligatur] Erf. *aut posse modo fieri intelligatur*. GRAEV. Leid. II. *aut p. modo f.* OUD.

CAP. XXI. *Vitiosa expositio est]* Al. *vitiosa est expositio*. GRAEV. In seqq. *ostendimus*, ut vulgata, Voss. III. a m. pr. In ceteris et Edd. pp. *ostendemus*. OUD.

Et aliquam rem idoneam] Duisb. *et aliquas res idoneam*. GRAEV.

Heredem testamento] Duisb. *Heredem ex testamento*. IDEM. *Ex parte faciebat]* Pith. *ex parte fecerat*. Bene. IDEM. Ille

quam sunt visi: inimicum nullum habebat: relinquitur, si neque a praedonibus, neque ab inimicis occisus est, quoniam alteri non erant, alteros non habebat, ut abs te sit interemtus. Nam in huiusmodi expositione, reprehensione utemur, si quos praeter eos, quos ille dixerit, potuisse suscipere maleficium ostenderimus: velut in hoc exemplo, cum dixerit necesse esse aut a praedonibus, aut ab inimicis, aut a nobis occisum esse; dicemus potuisse vel a familia, vel a coheredibus nostris. Cum hoc modo illorum collectionem disturbaverimus, nobis latiore locum defendendi relinquemus. Ergo hoc quoque vitandum est 97 in expositione, ne quando, cum omnia collegisse videamur, aliquam idoneam partem reliquerimus. Item vitiosa

h. testamento ex p. faciebat. Exsulat pronomen a Leid. III. *Ex test.* Leid. IV. *Fecerat* bene Voss. III. Ed. Omnib. OUD. *Fecerat*, quod etiam in Cod. Zuicc., recepit iam Ern.

Illo loco nunquam sunt visi] Nostri omnes in illo loco. GRO- NOV. Pith. *illo loco* (sic et vulgati) *nunquam visi sunt.* Cauch. *in illo loco visi sunt.* Erfurt. Cauch. Pith. Craiand. ed. *in illo loco*, quod et in suis Gronovius vidit. GRAEV. Et sic MS. Traiect. BURM. MSS. O. et Edd. pp. *in illo loco.* Voss. II. *autem in illo* L. Voss. I. Leid. I. *nusquam.* Abest *sunt* a Leid. II. Bene. In omnibus verborum ordo variatur. OUD.

Relinquitur, si neque] Pith. *relinquitur ergo, si neque.* In edd. non est *ergo.* GRAEV. Voss. I. Leid. I. *Relinquitur ergo, ut.* Tum MSS. quatuor: *quod alteri n. erant.* OUD.

Nam in huiusmodi expositione] Erf. *nam et in huiusmodi expositione.* GRAEV.

Utemur reprehensione] Non est *utemur* in Cauch. IDEM.

Si quos praeter eos, quos ille dixerit] Cauch. *si quos praeter eos, quam ille dixerit.* Erfurt. *si quos praeterea, quam elegerit;* lege: *si quos praeterea, quam ille dixerit.* IDEM. Voss. I. et Leid. II. a m. secunda et Leid. IV. *praeterea quam quos i. d.* Leid. I. Voss. III. *praeter eos, quam quos i. d.* Voss. II. Leid. II. a m. pr. *praeterea quam i. d.* Bene. Dein *dixerat* Voss. I. *collegerat* Ed. Med. OUD. *Si quos praeterea quam ille d. recepit* Sch. L.

Potuisse suscipere maleficium ostenderimus] Pith. et ed. Lamb. *suscipere potuisse maleficium ostendemus.* GRAEV. Leid. III. Ed. Med. *ostendemus.* OUD.

Cum dixerit, necesse esse aut] Erfurt. *cum dixerit necesse est aut.* GRAEV.

Collectionem disturbaverimus] Erf. *coniectionem disturbaverimus.* IDEM. Voss. III. *collationem.* OUD.

Locum defendendi relinquemus] Cauch. *locum defendendi relinquinus.* Edd. quaedam: *locum defendendi reliquerimus.* GRAEV. Leid. III. *locum dicendi.* Tum *reliquerimus* est in MSS. sex et Ed. Med. OUD.

Idoneam partem reliquerimus] Al. *idoneam partem relinqua- mus.* GRAEV. Vv. *Ergo hoc quoque — partem reliquerimus, quae absunt a MS. Coit., ut assutam Grammatici alicuius clausulam, delevit* Sch. L.

expositio est, quae constat ex falsa enumeratione: ut si, cum plura sunt, pauciora dicamus, hoc modo: Duae res sunt, iudices, quae omnes ad maleficium impellunt, luxuries et avaritia. Quid amor? inquiet quispiam, quid ambitio? quid religio? quid metus mortis? quid imperii cupiditas? quid denique alia permulta? Item falsa enumeratio est, cum pauciora sunt, et plura dicimus, hoc modo: Tres res sunt, quae omnes homines sollicitant, metus, cupiditas, aegritudo. Satis enim fuerat dixisse metum et cupidita-

Ut si cum plura sunt] Erf. *si aut complura sunt*. Lamb. ed. *ut si cum plura sint*. GRAEV. Deest ut Leid. II. IV. Edd. pp. *Sint* Voss. III. Leid. III. *Aut plura* Leid. IV. OUD.

Duae res sunt, iudices] Erf. *duae res sunt videlicet*. GRAEV.

Quae omnes ad maleficium impellunt] Erf. et Cauch. *quae omnes ad maleficiam impellant*. Cratand. et Lamb. ed. *quae homines ad maleficium impellunt*. IDEM. Praemittunt Voss. I. et Leid. I. *videlicet*. Tum homines exhibent Voss. I. et Ed. Omn., quod praefero cum v. *impellant* e Voss. I. aliisque. OUD. *Homines* recepit Sch. L.

Quid religio] *Irreligio* habent aliquot manuscripti, et vulgati codices; sed altera lectio, quae reperitur item in nonnullis et manuscriptis et vulgatis, *religio*, non est prorsus reiicienda, dummodo *religionis* nomine stultam et falsam religionem, et inanem deorum metum, quam superstitionem appellant, intelligamus. Terent. Andr.: *Nova nunc religio in te istaec incessit*. Lucret. lib. 1. [102.] *Tantum religio potuit suadere malorum*. Nam Epicurus non tollebat preces et vota: et deum, ut praestantem naturam, veneratione dignum esse existimabat, sed religione tamen, id est, ut ille interpretabatur, inani deorum timore, animos hominum liberos ac vacuos esse oportere dicebat. LAMBEIN. Pal. sec. *irreligio*, item Fabricianus, editioque princeps, inclinaturque in hanc lectionem Guelielmii. At cum et in pluribus mss. inveniatur alterum, ei adqueverim; est enim verbum ambiguum *religio*. GRUT. Erf. *quid irreligio* Pith. et ed. Cratand. *quid irreligio*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *q. irreligio vel irreligio*. Hinc *irreligiosus* etc. OUD. *Irreligio* etiam Cod. Zuicc. Sed non dubium est, quin h. l. legendum sit *religio*. Sch. *irreligio*, inquit, monachis librariis deberi videtur, qui alteram lectionem impiam esse putabant. Dubitat etiam Sch., Ciceronis aetate v. *irreligio* in usu fuisse. Ceterum *religio*, ut idem Sch. ostendit, est h. l. *δεισιμαστικη*, inanis deorum metus, isque recte cum *metu mortis* componitur. Quod autem Ernestius putabat, *religionem*, i. e. superstitionem ab h. l. alienam esse, id quale sit, per se intelligitur. L. Tum pro vv. *alia permulta* Voss. III. Leid. II. III. Ed. Med. *alia multa*. OUD.

Et plura dicimus] Erf. *et plura sunt dicimus*. GRAEV.

Tres res sunt] Erfurt. *tres sunt*. Pith. *tres pestes sunt*. Optime, IDEM.

Homines sollicitant] Erf. *homines sollicitent*. IDEM. Abest omnes a Voss. III. *Sollicitent* exhibent Leid. II. III. Bene. OUD. V. omnes auctoritate Voss. III. omisit Sch. L.

Satis enim fuerat] Al. edd. *satis fuerat*. GRAEV.

tem; quoniam aegritudinem cum utraque re coniunctam esse necesse est.

CAP. XXII. Item vitiosa expositio est, quae nimum longe repetitur, hoc modo: Omnium malorum stultitia est mater, quae prae ceteris parit immensas cupiditates: immensae porro cupiditates infinitae et immoderatae sunt. Hae pariunt avaritiam: avaritia porro hominem ad quodvis maleficium impellit. Igitur avaritia inducti ad-

Dixisse metum et cupiditatem] Erf. *divisse metum, cupiditatem.* IDEM.

CAP. XXII. *Stultitia est mater, quae]* Quatuor libri manuscripti habent: *stultitia est mater, atque materies, quae, etc.* Ego nihil inuito, verumtamen iudicet lector eruditus. Ego vocem *materies* notham et suppositam esse arbitror. LAMB. Pith. tres Lambini, et margo Cratandri: *stultitia est mater atque materies.* GRAEV.

Quae prae ceteris parit immensas cupiditates] Sic restitui ex Erfurt. Cauch. et edd. Cratandri et Lambini. Vulgatae deleverunt *prae ceteris*; immerito. Duisb. *immensae cupiditates.* IDEM. *Omnium malorum stultitia est mater, pestis prae ceteris ea parit.* Ita legitur in Gryph. B. In C. quidem aliquanto clarius, post vocem *mater: quae prae ceteris parit*; quomodo etiam habetur in Leou. exemplari, et Lamb. postremus edidit. Equidem suspicatus non temere, haesisse in libro longe optimo Gryphii vocem *pestis*, ita legi non male posse contenderim: *quae pestis prae ceteris, aut: pestis, quae prae ceteris parit.* Verisimile autem est, inductum *pestis* verbum ab imperito librario propter litterarum similitudinem, quae in duabus vocibus sequentibus *prae ceteris* habentur, verito nimirum, ne male bis inculcatum idem verbum esset. BRUT. *Stultitia est mater, quae prae ceteris parit.* Sic dant Voss. II. Leid. I. III. Ed. Omnib. Sed in Voss. I.: *St. est mater atque materies. Ea parit.* Leid. II.: *St. e. mater atque materies. Parit.* Leid. IV.: *St. e. mater atque ea materies, quae parit.* Duas lectiones iunxit Voss. III. *St. e. mater atque materies, quae prae ceteris parit.* Et Ed. Med.: *St. mater est et materies, cum ea prae ceteris pariat.* Lambini et Graevii iudicium sequor. OUD. Res non potest esse obscura. V. *materies* glossa est ad v. *mater. Pestis* orium ex *ptis*, quod notat *prae ceteris.* Recte se habet vulgata, quacum etiam consentit C. Zuicc. L.

Infinitae et immoderatae sunt] Erf. *infinitae immoderatae sunt.* GRAEV. Sic et Cod. Traiect. vid. Drakenb. ad Liv. lib. III. 9. BURM. In supp. v. porro exsulat a Leid. IV. Tum copula inter vv. *infinitae et immoderatae* abest a MSS. quatuor et Ed. Omn. *Infinite immoderatae sunt* Ed. Med. OUD. *Infinite moderate* Cod. Zuicc. Locum ita exhibuit Sch.: *immensae cupiditates pariunt avaritiam*; reliqua pro amplificatione a glossatore profecta habens. L.

Hominem ad quodvis maleficium impellit] Erf. *Hominem ad aliquod maleficium.* Pith. ad *quodvis impellit.* GRAEV. V. porro exsulat a Leid. III. *Homines* exhibet Voss. I. Leid. I. OUD.

Igitur av. inducti adversarii] Erf. ergo *av. inducti adversarii.* GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. *Ergo av. inducti.* Cur id mutarunt editores? OUD. Cod. Zuicc. *Igitur adversarii nostri inducti*

versarii nostri, hoc in se facinus admiserunt. Hic id, quod extremum dictum est, satis fuit exponere, ne Ennium, et ceteros poetas imitemur, quibus hoc modo loqui concessum est:

*Utinam ne in nemore Pelio securibus
Caesa cecidisset abiegna ad terram trabes:
Neve inde navis inchoandae exordium
Coepisset, quae nunc nominatur nomine
Argo, qua vecti Argivi delecti viri,*

avaritia. Sch. scripsit: Ergo av. ind. L. Tum Voss. III. Ed. Omnib. hoc inter se fac. prave. Deinde pro v. imitemur Leid. III. videamur velle imitari. OUD.

Loqui concessum est] Duisb. loqui permissum est. GRAEV. Leid. IV. loqui permissum est. OUD.

Caesa cecidisset abiegna etc.] Sic habent tres libri manuscr. et ita iidem versus leguntur lib. III. [c. 30. ed. Sch.] de Nat. Deorum; neque quemquam movere debet vox *trabes*. Nam *trabes* dicebant veteres numero singulari in recto casu. Iam vero hi versus ex Ennii *Medea* sunt, ex Euripidis *Medea*, non ita ut verbum verbo sit redditum, expressi: *Εἰδ' ὄφελ' Ἀργῶν μὴ διαπύσθαι σκάφος*, etc. *Μηδ' ἐν ὑπαισι Πηλίου πύσθιν ποτὲ*, etc. LAMBIN. Erf. *Caesae cecidisset abiegna ad terram trabes*. Pith. *Caesae cecidisset abiegnae ad terram trabes*. Duisb. *Caesae excidissent abiegnae ad terram trabes*. Vulg. *Caesae cecidissent abiegnae ad terram trabes*. GRAEV. *Caesae cecidissent abiegnae*. Sic MSS. O. cum Ed. Omn. nisi quod in Leid. IV. sit: *excidissent*. Sed vide ad lib. de Inv. I. c. 49. *Caesa cecidisset abiegna* agnoscit Ed. Med. Legendum puto: *caesa accidisset abiegna*. OUD. *Accidissent*. Ita Gryph. exempl. B. C. quomodo etiam in Topicis [c. 15.] quod semel admonuimus. BRUT. *Trabes* h. l. singulari numero dictum esse, constat ex Priscian. VII, 8. tom. 1. p. 318. Kr. quisic: *Vetustissimi tamen trabes pro trabs proferebant. Ennius in Medea: Utinam ne cet. Fluctuant tamen Codd. Prisciani hic et de metr. Terentii Cap. 2. tom. II. p. 410. Kr. inter: caesa cecidisset et caesa accidisset, accedisset, accendisset. Meliores exhibent: caesa cecidisset. Recte tamen rescribi a Sch. puto, quod Oudendorpius censuit. L. Tum pro v. inchoandae Voss. I. inchoandum. Dein nominatur nomine solus Leid. I. Deest nomine a MSS. ceteris et Edd. pp. OUD. Cf. quae notavi ad Priscian. de figuris numeror. pag. 387. L.*

Argo, qua vecti Argivi delecti viri Petebant illam pellem inauratam arietis] Erfurt. Cauch. et Pith. *Argo qua* (in Erf. qui) *Argivi* (Pith. *Argivis*) *in eadem lecti viri Vecti petebant pellem inauratam arietis*. Forte [fortasse] scribendum:

*Argo qua Argivi mille delecti viri
Vecti petebant pellem inauratam arietis.*

Mille viri hoc, est multi viri, ut *sexcenti viri*. Tusc. Quaest. I., 20. corrupte quoque legitur.

*Argo, quia Argivi in ea delecti viri
Vecti, petebant etc.* GRAEV. Leid. IV. *quam Argivi delecti*

99

*Petebant illam pellem inauratam arietis,
Colchis, imperio régis Peliae per dolum.*

*Nam nunquam hera errans mea, domo efferret pedem
Medea, animo aegra, amore saevo saucia.*

Nam hic satis erat dicere (si id modo, quod esset satis, curasset poeta):

viri vecti. Ed. Omn. in quam Arg. d. v. *vecti.* In Leid. III. qua Aug. d. v. *vecti.* Leid. I. qua A. d. v. L. *vecti.* Oud. Vellem, ostendisset Oud. quidnam sibi vellet illa littera L. in Cod. Leid. I., ne ignari essemus, utrum ita re vera scripserit, an error tythothetarum sit. L.

Petebant villo pellem inaurato] Sic reposui, Aemari Ranconeti approbata coniectura. LAMB. Erf. et Pith. *petebant pellem inauratam arietis.* Ed. Cratand. *Petebant illam pellem auratam arietis.* GRAEV. *Villo pellem* Lamb. legit, probata Ranconeti coniectura. Alii *illam pellem* et impressi et MSS. retinent. BRUT. Voss. I. L. *petebant* etc. Vox *illam* deest Leid. I. II. IV. Voss. III. *Pellem illam* Ed. Omn. *Auratam* Leid. I. Oud. *Mille delecti viri Vecti petebant pellem inauratam arietis* scripsit Sch., Graevio obsecutus. Male, opinor. Composuerunt se librarii, qui in ea sive in eadem exhibent, ad Tusculanarum locum I, 20, ubi in ea Ciceronis sunt, non poetae. Qui scripsere in qua (ita enim Cod. Zuicc.) *quam* et in *quam*, numerum M sive m, ab interpolatore additum, vel pro praepositione in acceperunt, vel pronomini qua adiecerunt. Item numerum significare voluerunt, qui litteram L intruserunt. Quinquaginta enim Argonautae a fabularum scriptoribus memorantur. Sed numerus ab omni loci ratione alienissimus est. Quapropter Prisciani lectio, quae ab omnibus codd. defenditur:

Argo, qua vecti Argivi delecti viri

Petebant illam pellem inauratam arietis;

vera erit, etiam h. l. retinenda. L.

Nam nunquam hera errans mea domo efferret pedem etc.] Fortitan [forsitan] rectius: *Nam nusquam.* Noti scriptorum loci, ubi haec copulantur in re eadem, *nusquam domo*, et *nusquam pedem.* Gulielmus. GRUT. Duisb. *Nam Medeam hera in ea domo efferret pedem.* Pith. et Cauch. *Nam nunquam hera errans mea pedem domo efferret.* GRAEV. In supp. *Colchi* Voss. I. *Tum* Voss. I. *hera mea Medea errans.* Voss. II. *hera errans Medea.* Leid. II. *errans Medea* suprascr. *mea hera.* Leid. III. *errans Media.* Leid. IV. *Medeam hera.* Ed. Med. *hera errans mea Medea.* Ed. Omn. *hera mea errans Medea.* Oud. Cum Ed. Omn. facit Cod. Zuicc. L. *Tum* Voss. I. *a domo eff. p.* Leid. IV. *efferret pedem mea domo.* Edd. pp. *pedem efferret domo.* Oud. Cum edd. pp. facit Cod. Zuicc. L.

Medea animo aegra, amore saevo saucia] Haec verba nec in Erfurt. nec in Pithoeano leguntur. GRAEV. Vv. haec eadem desunt Voss. I. II. Leid. II. III. IV. Ed. Med. In Leid. I. solummodo est *Medea*; contra in Ed. Omnib. solum: *aegra amore saucia.* Certo eicienda est vox *Medea*, mera v. *hera* glossa, quae in textum irrepit, vel, ut senarius suppleretur, inserta est, tam hic, quam infra. OUD. Nihil eiciendum nec mutandum. Nam Codd. qui ignorant totum versum, in seqq. exhibent; iidem et qui v. *Medea* ignorant, in superioribus exhibent, inter quos etiam Zuicc., alieno loco. Legitur etiam apud Euripidem v. 6.:

*Utinam ne hera errans mea, domo efferret pedem
Medea, amore saucia.*

Ergo hac quoque ab ultimo repetitione in expositionibus magnopere supersedendum est. Non enim reprehensione, sicut aliae complures, sed sua sponte vitiosa est.

οὐ γὰρ ἂν διέποιον' ἐμή

Μήδεια πύργους γῆς ἐπλεον' Ἰωλκίας

Ἐρωτι θυμόν ἐκπλαγείσ' Ἰάσονος.

Ex quibus duobus versibus et hemistichio duos fecit Ennius. L.

Nam hic satis erat dicere] Erfurt. *Nam id satis erat dicere.* GRAEV.

Si id modo quod esset satis curasset poeta] Arridet animo meo scriptura Palatina: *si id modo quod satis esset curarent poetae.* Ita enim codex numero primus, quartus, sextus. GRUT. Sio et Erfurt. cui obsequor. GRAEV. *Satis est* Leid. II. *Satis erat* Leid. IV. cum Edd. pp. Sed in Leid. deleto *erat* substitutum est *esset sine v. satis.* Leid. I. *satis esset dicere.* Tum: *curassent poetae* Voss. I. II. Leid. I. IV. et Ed. Med. *Curaret poeta* Leid. II. OUD.

Utinam ne hera errans mea domo] Pith. *utinam nunquam hera errans mea domo.* Duisb. *utinam ne hera errans de domo.* GRAEV. Leid. III. *hera errans Medea.* Dein Leid. IV. *efferret pedem de domo.* MSS. multi: *pedem efferret domo.* OUD.

Medea. Ergo] Ita expressi, secutus Pall. sex, qui hic quidem habebant: *animo aegro, amore saevo saucia,* non etiam superius. At ibi proprie habere locum, non etiam hic, nemo non videt, ideoque etiam non habet Victoriana. GRUTER. Erf. *Medea homo aegro amore saucia.* Duisb. *Medea aegro amore saucia.* Vulgg. *Medea animo aegra, amore saevo saucia.* Non omittenda fuerant, *amore saucia.* Rectissime hic locus scribitur in Pithoeanis excerptis:

Utinam ne hera errans mea, domo efferret pedem

Medea amore saucia.

Nam non addendum fuisse *animo aegra,* quod pleraeque prae se ferunt editiones ante Gruterianam, ex praecedentibus patet. Id enim, quod addiderit haec, reprehendit in Ennio, et dicit dicendum tantum fuisse *Medea amore saucia,* idque suffecisse, quia amor non possit esse sine aegritudine. Male igitur haec verba *amore saucia* ex recentioribus editionibus fuerunt expuncta. GRAEV. Voss. I. II. Leid. II. Ed. Med. Omn. *Medea animo aegro* (Voss. II. Leid. II. *aegra.* Ed. Omnib. *aegra et.*) *amore saucia.* Verum in Voss. III. *Medea ergo amore saucia.* In Leid. I. simpliciter *Medea,* ut in aliis Edd. At in Leid. II. legas nihil. Cum Graevio retineo quidem: *amore saucia;* sed tollendam puto vocem *Medea.* OUD.

Non enim reprehensione, sicut aliae complures etc.] Editi posteriores *reprehensione eget, sicut etc.* Sed verbum illud *eget* non habemus in edd. primis, in Pall. aut Brunlerensi; estque magistelli alicuius. GRUT. Edd. multae: *non enim reprehensione eget.* Grut. Nec nostri codices *eget* agnoscunt, nec editio Cratandri. GRAEV. Nec MS. Traiect. BURM. In supp. Edd. pp. *in expositione, pro i. expositionibus.* Tum Leid. III. *summopere.* Leid. I. *magno opere.* Deinde Voss. I. Ed. Med. *quam plures pro complures.* OUD.

CAP. XXIII. Vitiosa ratio est, quae ad expositionem non est accommodata, vel propter infirmitatem, vel propter vanitatem. Infirma ratio est, quae non necessario ostendit ita esse, quemadmodum expositum est; velut apud Plautum:

*Amicum castigare ob meritam noxiam,
Immune est facinus, verum in aetate utile
Et conducibile.*

Sed sua sponte vitiosa est] Vocula *sed* non exstat in Pal. pr. neque requisiverim. GRUT. Non delet Duisburgensis, sed melius collocat hanc particulam, meo quidem iudicio. Sic enim ille: *non enim reprehensione, sed sicut aliae complures sua sponte vitiosa est.* GRAEV. Vid. Gronov. supra ad cap. 19. BURM. In Ed. Med. non comparet v. *sed*. At optime Leid. IV. cum Duisb.: *sed, sicut a complures.* OUD. Omnia ista: *Ergo hac quoque—sua sponte vitiosa est*, ut ineptum enarratoris alicuius corollarium, abiecit Sch. Rectissime. Nam etiam Latinitatis ratio id requirit. *Haec ab ultimo repetitio; magnopere supersedendum est; sua sponte vitiosa; sunt formulae, quae originem suam satis produnt ipsae.* L.

CAP. XXIII. *Vitiosa ratio est]* Cauch. *Vitiosa ratio.* Al. *vitiosa est ratio.* GRAEV. Scripsit Sch. ordine inverso: *Ratio vitiosa*, quia novus locus incipiat, ubi semper subiectum antecedit. L. *Vel propter vanitatem]* Erf. *vel propter inanitatem.* GRAEV. Intrusit Sch. hoc loco verba: *vana ratio est — confiteremur*, quae vulgo post v. *ratiocinatur* leguntur, hac de causa, quod species infirmae rationis non debeant interrumpi in seqq. vanae rationis explicatione. L.

Castigare ob meritam noxiam] Al. *castigare ob meritam malam noxam.* Duisb. *castigare ob meritam noxam.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *noxam.* OUD.

Immoene est facinus] Cum hi versus sint in Trinummo Plauti; apud Plautum autem in exemplaribus antiquis scriptum esse sciam *immoene est facinus*, quod valet *immune*; nam veteres dicebant *moenus* pro *munus*, et *moeri*, pro *muri*, et *poenio* pro *punio*, etc. idque notavimus in Commentariis nostris Lucretianis cum alibi, tum ad illum locum: *belli fera moenera*, initio libri primi; cum praeterea doceat Pompeius Festus, *immunis* aliquando poni pro improbo, testemque citet hunc locum Plauti: ego repudiata vulgata lectione, antiquam et rectam reposui, *immune*, seu quis mallet, *immoene est facinus*. Neque tamen me fugit, vulgatam ferri posse, ut *immane* positum esse intelligamus pro magno, quemadmodum apud Horatium Od. 17. lib. 1. *Natis in usum laetitiae scyphis—immane quantum discrepat.* Idem Satira 4. lib. 2. *Immane est vitium dare nullia terna macello*, etc. Sed quid attinet incerta et probabilia pro certis et veris consecrari? LAMBINUS. Grut. et aliae edd. *immane est facinus*. In emendatis editionibus Plauti legitur sane *immune*, aut *immoene*. Et sic hic legendum esse iam olim ad hunc Plauti locum monuerat magnus Camerarius. GRAEV. *Immune facinus* certissimis adductis rationibus edidit Lamb., quibus quum accedat Festi auctoritas, nulla mihi causa visa est, cur ab illius sententia discederem. Itaque *immune facinus* curavi edendum. Certe iam pridem Plauti locum ita Ioach. Camerarius

Haec expositio est. Videamus, quae ratio afferatur:

Nam ego amicum hodie meum

Concastigabo pro commerita noxia.

Ex eo, quod ipse facturus est, non ex eo, quod fieri convenit, utile quid sit, ratiocinatur. Vana ratio est, quae ex falsa causa constat, hoc modo: Amor fugiendus non est; nam ex eo verissima nascitur amicitia. Aut hoc modo: Philosophia vitanda est; adfert enim socordiam atque desidiam. Nam haec rationes nisi falsae essent, expositiones quoque earum veras esse confiteremur. Item

emendaverat; qui cum in veter. exempl. *immoene* prisco more scriptum inveniretur pro *immune*, factum esse ait, ut a deceptis sententiae et litterarum in *immane* depravaretur. BRUT. *Immane* Ernestius defendebat, ignorans veram verbi *immune* notionem. Cf. quae notavi ad Plauti Trin. Act. I, 1. 2, L.

Concastigabo pro commerita noxia] Libri veteres pro *commissa*, non recte, et aliter in Plauto ipso. Adde quod verbum *commendendi* habitat in re mala et flagitio. GRUT. Multae edd.: *Non castigabo pro commerita noxia.* AL. *Castigabo pro commerita noxia.* AL. *Non castigabo pro commerita noxia.* Erf. *Concastigabo pro commissa noxia.* *Commissa* est etiam in Pith. et margine Cratandri. GRAEV. Pro *commissa* MS. Traiect. BURM. *Concastigabo* discedens a vulgata lectione lego, ex certa ratione et auctoritate veterum exemplarium, in his duorum Gryph. B. C. in quibus etiam *commissa noxia* pro *commerita* legitur. Neque est praetereundum, a Lambino, quo sententiam expleret, quae male ita imperfecta relinquebatur, alterum versum ex Trinummo adiectum, probabili imprimis coniectura; cum ita locus usurpatus esset, incuria atque oscitantia librarii mancum fuisse descriptum. Is autem versus est: *Invitus ni id me invitet ut faciam fides; qui optime totam Plauti sententiam concludit.* BRUT. In supp. MSS. sex et Ed. Omn. a. *meum hodie.* Leid. II. Ed. Med. *hodie amicum meum.* Tum MSS. O. et Edd. pp. *non castigabo pro commissa noxia*, nisi quod in Ed. Med. sit: *ob meritam noxam.* v. de Inv. I, 50. OUD. Cod. Zuicc. locum omnem sic exhibet: *Amicum ob meritam noxam immane castigare facinus.* — Et deinde: *Nam ego amicum meum hodie non castigabo pro commissa noxia.* L. In seqq. *Quia ex eo, quod facturus est* Voss. III. Tum idem Cod. *non in eo pro non ex eo.* OUD.

Utile quid sit] Erf. *utile quod sit.* GRAEV. Quae post *ratiocinatur* sequuntur: *Vana ratio est — confiteremur* Sch. supra posuit post *vv. propter vanitatem*, propter ea quod species *infirmarum rationis* non debeant interrumpi *vanarum rationis* explicatione. L. Ceterum *ex falsa c. constat* Leid. IV. *consistit.* Tum Leid. II. *Nam verissima nascitur am.* Ed. Med. *Maxima n. am.* OUD.

Philosophia vitanda est] AL. *Philosophia est vitanda.* Duisb. *philosophiam vitanda est.* GRAEV. In seqq. Voss. III. *Adfert socordiam*, fortasse pro *infert.* OUD.

Veras esse confiteremur] Erf. *veras esse confiteamur.* GRAEV.

Item infirma] Erf. *itemque infirma.* IDEM. Sic etiam Cod. T. apud Orell. L.

101 infirma ratio est, quae non necessariam causam adfert expositionis, velut Pacuvius:

Fortunam insanam esse et caecam et brutam perhibent Philosophi,

Saxoque illam instare globoso praedicant volubilem:

'Ideo, quo saxum impulerit fors, cadere eo fortunam autumant.

Est ratio] In Cauch. non exstant. GRAEV.

Instare globoso praedicant volubilem] Male et contra libros, qui rescribunt *volubili*: nam alterum illud epitheton fortunae proprium; interim mirandum est manuscriptos omnes habere: *Saxique instar globosi esse volubilem*. Ita sane melioris notae, hoc est originis Germanae libri; quippe Italiae quidam aut praedicant intericiunt, aut dicunt. GRUTER. Erfurt. et Cauch. *Saxoque instare in globos posse dicant volubili*. Ad posse adscribitur varia lectio in Cauch. *esse*, et pro *saxoque*, *saxoque*. Pith. *Saxi quoque instat globosi esse volubilem praedicant*. Cratandri margo: *Saxique instar globosi praedicant volubilem*. Al. *Saxoque instare globo praedicant volubili*. In libris melioris notae omitti praedicant testatur Gruterus; cur ergo retinetur? GRAEV. Cod. Traiect. consentit MSS. Gruteri, nisi quod *praedicant* servat. *Volubilem* etiam Demster. ad Rosin. lib. II. c. 16. p. 163. BURM. *Saxique ad instar globosi praedicant esse volubilem*, Leonic. *Saxoque instare in globo posse dicunt volubili*, duo Gryph. B. C. *Saxoque instare eam globoso praedicant volubili*, Lamb. *Saxoque instare globoso praedicant volubili*, Ald. Vict. Lugd. ut fere impressi omnes. BRUT. Voss. I. Leid. II. *Saxoque instare globo*. Supra scr. in Voss. I.: *Saxique instar globi*. Leid. I. III. Ed. Med. *Saxique instar globosi*. Voss. III. *Saxique admodum globosi*. Leid. IV. *Saxoque instare*. Ed. Omnib. *Saxique ad instar globosi*. In nullo est *illam*. Deinde Leid. I. pro *praedicant* exhibet *esse dicunt*. Voss. III. *esse*. Deest verbum Leid. II. *Dicunt* Leid. IV. Ed. Omnib.: *praedicant esse*. Tum *volubile* Leid. I. *volubili* Voss. I. II. Leid. I. IV. Sed in I. Voss. supr. scr. *volubilem*. OUD. *Volubili* recepit Sch. Cod. Zitt.: *Saxique instar globosi praedicant esse volubilem*. Meliorum codicum lectiones et metri rationem si consuluerimus, non dubium esse potest, quin sit legendum: *Saxique instar globosi esse praedicant volubilem*; quae lectio etiam a sententia unice se commendat. Patet enim, hanc genuinam lectionem ab iis librariis esse adulteratam, qui Fortunae imaginem globo insistentem meminissent, quam non cogitasse poctam sequentia ostendunt. L.

Ideo quo saxum impulerit fors] Erf. *Id quod saxum impulerit fors*. Vulgg. *ideo quo saxum impulerit fors*. Cratand. ed. *quia quo saxum impulerit fors*. Pith. *Ideo quia quod impulerit fors eo*. GRAEV. *Ideo, quo saxum*. Sic est in Leid. II. In Voss. I. *ideo quia quo saxum quo*. Voss. II. *ideo quod qu saxum*. Voss. III. *ideo quia quo saxum*. Leid. I. III. *quia quo s*. Leid. II. *volubili, ideo quia quo s*. Ed. Med. *ideo dicunt quia quo s*. Ed. Omnib. *ideo dicunt esse volubilem quia quo s*. OUD. Cum ed. Omnib. consentit Cod. Zuicc. L. Tum Leid. IV. Edd. pp. *sors pro fors*. MSS. O. et Edd. pp. *eo cadere*, nisi quod in Leid. III. sit *eo cadere*. OUD. *Eo cadere* etiam Cod. Zuicc. Quibus comparatis ne-

Caecam ob eam rem esse iterant, quia nihil cernat, quo sese ápplice.

'Insanam autem aiunt, quia atrox, incerta, instabilisque sit.

*Brutam, quia dignum atque indignum nequeat inter-
noscere.*

*Sint autem alii Philosophi, qui contra fortunam 102
negant*

*Miseriam esse ullam, sed temeritate omnia regi. Id
magis*

mini dubium erit, legendum esse: *Quia quo saxum impulerit fors, eo cadere fortunam autumant.* Nam v. ideo tam certo arguitur insiticiam esse, ut non intelligam, quomodo Sch. retinere potuerit, quia vero eiecerit ab omnibus Codd. testatum. L.

Ob eam rem esse iterant] Memorant legendum putat Auratus, quasi vulgatam lectionem, iterant refellat ratio et lex bonum versusum; ego nihil muto. Sunt enim trochaici. iterant autem, id est, iterum atque iterum dicunt. LAMB. Pith. ob eam rem dicunt. GRAEV. Memorant edidit Lamb. ex Aurati coniectura, ut carminis ratio constet sine verbo esse. Veteres aut esse iterant, aut vocant, ut Leonic., habent. BRUT. Voss. II. Leid. IV. rem autumant. Leid. III. rem esse aiunt. Ed. Med. ob eam causam autumant esse. Ed. Omnib. O. e. r. esse vocant. OUD. Recte habet vulgata, quam meliores Codd. tuentur omnes, nisi quod nihil in nil mutandum est. Sch. nihil retinuit, sese autem in se mutavit, metri ignorantia. L. Tum in seqq. versibus Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. insanam a. esse aiunt. Leid. III. i. esse perhibent. Deinde Leid. IV. instabilis deficientibus: que sit. Marg. Leid. II. t. [i. e. vel L.] insatiabilis. Porro Ed. Med. neque dignum neque indignum valeat int. Omnib. aut ind. OUD. Vulgata utroque in versu verissima. Lamb. Ins. autem illam aiunt, unde Bothius in Scenic. p. 123. Ins. illam aiunt. Male. L.

Sunt autem alii Philosophi] Duisb. sunt autem et alii Philosophi. GRAEV. Leid. IV. Sunt a. et alii ph. Ed. Omn. Sunt item ph. OUD.

Qui contra fortunam negent] Erf. qui contra fortunam negant. GRAEV. Voss. III. Leid. II. Ed. Med. negent. Bene. OUD. Recte negant retinuit Sch. Fortuna negant idem in altera editione, quae est omnium opp. Cic., qua auctoritate, nescio. L.

Miseriam esse ullam, sed temeritate omnia regi] Sic editi a Victorio, nisi quod habeat priore versu fortunam; quod modo item est in omnibus membranarum nostris; quarum antiquiores plane praefertur: *Ullam esse miseritatem aut humanitatem, sed temeritate omnia regi.* Quae lectio saepe contemnenda minime videtur, imo amplectenda venit. Nam quid nobis cum versibus? alius quis ipsos constituat. Manutius edidit: *Materiam esse ullam, sed etc.* vulgata vetus praefert: *fortunam negent ullam esse, sed tem.* GRUTER. Magna etiam est in nostris libris varietas. Erfurt. *Ullam miseriam esse, temeritate esse autumant id magis.* Pith. *Ullam esse miseriam atque humanitatem, sed temeritate omnia regi.* Cauch. *Ullam esse miseritatem, sed temeritate omnia regi.* Ego non dubito, quin miseriam, miseritatem, miseriam, perperam

*Verisimile aiunt; quod usus reapse experiundo edocet.
Vélut Orestes módo fuit Rex, módo mendicus factus est:*

Naufragio res contigit nempe: ergo haud fortuna obtigit.

hic sint a sciolis intrusa. Quid enim hic faciat *miser* fortuna? Imo Pacuvius dixit esse Philosophos quosdam, qui negant esse quandam deam, quae Fortuna dicitur vulgo. Idem dixit quod Iuvenalis Sat. x. [fin.]

*Nullum numen habet, si sit prudentia, nos te
Nos facimus, Fortuna, Deam, coeloque locamus.*

Fortuna non es Dea, ut homines putant, nec ullam habes divinam potestatem in homines, qui sapiunt. Vulgus te Deam fecit. *Miseram* quoque non agnoscit Lambinus et Petrus Scriverius in Collectaneis veterum Tragicorum. GRAEV. Vox *miseriam* abest a Voss. II. Leid. I. III. IV. Edd. pp. recte. In Voss. I. *miseriam* ullam esse. Voss. III. *ullam esse miseriam*. Leid. II. *ullam miseriam esse*. In ceteris *ullam esse*. Tum Voss. I. *Sed autumant temeritate regi omnia*. In ceteris et Edd. pp. *sed t. omnia regi* (vel r. o.) *autumant*. vel *omn. autumant regi*. Id verbum loco *miseriae* est admittendum. OUD. Sch. in prior ed. *miseriam* omiserat, in altera reduxit. Cod. Zuicc. ad veram lectionem proxime accedit: *Ullam esse, sed temeritate omnia regi autumant. Id magis*. Velleu Oudendorpius diligenter indicasset, qui suorum codd. exhibeant huic ordinem: *omnia autumant regi*; is enim verus est. Ita igitur legendum: *'Ullam esse, sed temeritate omnia autumant regi. Id magis*. Vocabulum *esse* duarum est brevium, ut saepe. Cf. quae notavi ad Priscian. de Figur. numeror. p. 388. ed. meae et ad Plaut. Captiv. II, 1, 52. Ceterum, quod h. l. *Fortuna a temeritate* i. e. *casu* distinguitur, id sic accipiendum esse recte statuit Sch., ut *Fortuna* pro *dea* dicta sit, quam qui negent esse ullam, omnia ad casus temeritatem referant. L.

Verisimile aiunt; quod usus] Erf. et editi nonnulli: *verisimile esse aiunt, usus*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *veris. esse aiunt*. OUD. Hoc si verum est, *aiunt* pro una syllaba accipiendum, cuius rei exempla nondum apud Scenicos inveni. Probabilis est, esse a librariis profectum. L.

Reapse experiundo] Pith. *ipse ab se experiundo*. GRAEV. Vid. Gifau. Append. Observ. L. L. p. 112. BUAM. Leid. III. *re ipsa*. Ed. Med. *re ipsa ab se*. Ed. Omn. *usu res ipsa a se*. OUD. Cod. Zuicc. *usus res ipsa a se*. L. Tum MSS. sex, Edd. pp. *experiendo*. Voss. III. *experimendo*. OUD.

Modo mendicus factus est] Erfurt. Cauch. Pith. *factus est mendicus modo*. Pal. sextus: *Medicus modo naufragus*. GRAEV. MSS. tres *factus est mendicus*. In aliis: *factus est modo mendicus*. Sed optime Voss. II. Leid. II. IV. et Ed. Omu. [Cod. Zuicc.] *factus est mendicus modo*. OUD. Nimirum scribendum: *factus mendicis modo*. L.

Naufragio res contigit nempe: ergo haud fortuna obtigit] Pal. quart. *factus est mendicus modo. Naufragus nempe res ista contigit. Ergo id non forte neque fortuna obtigit*. Et vero sextus habet item inter lineas: *medicus modo Naufragus* etc. at quintus: *Naufragio nempe res ista contingit: ergo id fluctu non forte aut*

Nam hic Pacuvius infirma ratione utitur, cum ait, verius esse temeritate, quam fortuna res regi. Nam utraque opinione philosophorum fieri potuit, ut is, qui rex fuisset, mendicus factus esset.

CAP. XXIV. Item infirma ratio est, quae videtur pro ratione afferri, sed idem dicit, quod in expositione dictum est, hoc modo: Magno malo est hominibus avaritia, idcirco quod homines magnis et multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniae cupiditatem. Nam hic aliis verbis idem per rationem dicitur, quod dictum est per expositionem. Item infirma ratio est, quae

fortuna obtigit. Gulielmius e varietate suorum istud eruebat: *Naufragio contigit.* Ergo id non forte aut fortuna obtigit; ut det contingere temeritati, fortunae obtingere. GRUTER. CAUCH. *Naufragio nempe res ista contigit, ergo id non fructu forte aut fortuna obtigit.* PITH. *Nempe res ista contigit ergo re fluctu, non forte aut fortuna obtigit.* In Collectaneis veterum Tragicorum Scriverii: *Naufragio haec res contigit* etc. Erfurt. *Naufragio nempe rem ergo id fructu forte aut fortuna obtigit.* Quos centones assutos esse huic loco existimo, et legendum: *Naufragio res nempe, haud ergo fortuna obtigit.* Vulgatam tamen retinui, nisi quod aliter interpunxerim. GRAEV. Cod. Traiect.: *Modo naufragio nempe res ista contigit: ergo id non forte nec fortuna obtigit.* BURN. Voss. I. *nauf. nempe ista res cont.* Voss. III. *n. contingit nempe istas res.* Leid. I. *Nauf. nempe res cont.* Leid. II. III. IV. Ed. Med. *n. nempe res ista c.* Ed. Omnib. *n. nempe res ista obtigit.* Sine dubio verbum hic delendum. Tum Voss. I. II. III. Leid. I. II. *Ergo id non forte aut fortuna obtigit.* Leid. III. *Ergo id sorte non aut fortuna o.* Leid. IV. *Ergo id factum non sorte aut f. ob.* Ed. Omnib. *Ergo id non forte nec fortuna o.* Cuncta exsulant ab Ed. Med. Forsan legendum est: *Naufragio res ista nempe, haud forte fortuna obtigit, vel simili modo.* OUD. Connubium particularum *nempe ergo* non videtur librariis deheri; hoc igitur servandum erat. Quapropter scribendum puto cum Sch.: *Naufragio res contigit; nempe ergo haud fortuna obtigit. L. Res regi]* Erf. *res geri.* GRAEV. In supp. Voss. III. *cum ait hoc s. i. e. scilicet.* Tum Voss. O. Leid. I. II. III. et Edd. pp. *res geri.* OUD. Cod. Zuicc. et Turic. apud Orell. *res geri,* quod in tanto consensu recipiendum erat. L.

Qui res fuisset] Duisb. *qui rex fuerat.* GRAEV.

Mendicus factus esset] Duisb. *mendicus fieret.* IDEM. Voss. III. *rex esset, m. fieret.* Leid. IV. *r. fuerat, m. fieret.* Ed. Med. *r. f. m. f. fuisset.* OUD. *Fuisset—fieret* rescripsit Sch. L.

CAP. XXIV. *Quae videtur pro ratione]* Erf. et Cauch. *cum videtur pro ratione afferri.* GRAEV.

Sed idem dicit, quod] Cauch. *idem quod.* IDEM. Voss. III. *id est pro idem.* Leid. III. *dici.* Tum Voss. I. *in prop. pro in expos.,* quae plane desunt in Leid. IV. OUD.

Malo est hominibus] Al. *malo est omnibus.* GRAEV. Voss. III. *Magnum malum.* Ed. Omn. *omnibus.* Deinde vox *homines* in Voss. II. deest. *Et ex multis* Voss. I. *afflictantur* Voss. I. Leid. I. II. IV. Ed. Med. OUD.

minus idoneam, quam res postulat, causam subiicit expositionis, hoc modo: Utilis est sapientia, propterea quod, qui sapientes sunt, pietatem colere consuerunt. Item utile est amicos veros habere; habeas enim quibuscum iocari possis. Nam huiusmodi in rationibus non universa, neque absoluta, sed extenuata ratione expositio confirmatur. Item infirma ratio est, quae vel alii expositioni potest accommodari, ut facit Pacuvius, qui eandem adfert rationem, quare caeca; eandem, quare bruta fortuna dicitur. In confirmatione rationis, multa et vitanda in nostra, et observanda in adversariorum ratione sunt vitia; proptereaque diligentius consideranda sunt, quod accurata confirmatio rationis totam vehementissime comprobatur argumentationem. Utuntur igitur studiosae in confirmanda ratione duplici conclusione, hoc modo:

Subiicit expositionis] Vulgg. *subiicit expositioni*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. IV. Edd. pp. *causam subiicit expositioni*. Tum Leid. III. *propterea quod hi qui*. Leid. IV. *propter quod qui*. Ed. Omn. p. *quia qui*. OUD.

Colere consuerunt] Vulgg. *Colere consueverunt*. GRAEV. *Consueverunt*. Sic Voss. III. In ceteris et Edd. pp. *consueverunt*. OUD. *Consueverunt* Cod. Zuicc. Atque ita iam Lamb. quem Sch. secutus est. Recte. L.

Habeas enim quibuscum] Vulgg. *habeas enim quibuscum*. Duisb. *habeas quibus*. GRAEV.

Huiusmodi in rationibus] Vulgg. *in huiusmodi rationibus*. IDEM. *Huiusmodi in rationibus*. Sic Ed. Omnib. In ceteris MSS. et Ed. Med. *in huiusmodi*. Voss. II. *in eiusmodi r.* OUD.

Non universa neque absoluta] Sic Erfurt. Canch. et Cratand. et Grut. edd., sed vulgati: *non universali neque absoluta*. GRAEV. Leid. III. *sed univ.* Ed. Med. *non universali*. [Ita Ald. apud Sch.] Ed. Omnib. *non universalis*. Voss. III. *non universa non aequa*. Tum Voss. I. *extenuata orat.* OUD.

Item infirma ratio est] Duisb. *item infirma est*. In Erfurt. haec verba non habentur: *ratione expositio confirmatur. Item infirma*. GRAEV. Leid. II. III. *Item vitiosa r. est*. Decet ratio Leid. IV. Tum Voss. III. *quae etiam vel alii*. Abest vel ab Ed. Med. Deinde Voss. III. *quare et bruta fortuna d. eandem*. OUD.

Et vitanda in nostra] Al. *vitanda in nostra* sive copula. GRAEV. In seqq. Voss. III. Ed. Med. *In advers. oratione*. OUD.

Sunt vitia, sunt] non est in Erfurt. GRAEV.

Consideranda sunt, quod] Erf. *consideranda quod*. IDEM. Ed. Med. *Diligenter cons. s.* Abest sunt ab Voss. O. item Leidd. III. Bene. In Leid. IV. *sunt cons.* OUD.

Accurata confirmatio] Erf. *accurata affirmatio*. Vulgg. *accurata obfirmatio*. GRAEV. Leid. III. Ed. Omn. *affirm.* Tum abest v. *rationis* a Med. OUD.

Totam vehementissime comprobatur argumentationem] Erf. *Tota vehementissime comprobatur argumentatio*. GRAEV.

Utuntur igitur studiosae] Sic legendum, et ita habent duo libri manuscr.; vox *studiosi* autem, quae est in vulgatis, inepta est hoc

Iniuria abs te afficior indigna, pater.

Nam, si improbum Cresphontem existimaveras,

Cur me huic locabas nuptiis? Sin est probus,

Cur talem invitam invitum cogis linqere?

Quae hoc modo concludentur, aut ex contrario convertentur, aut ex simplici parte reprehendentur. Ex contrario hoc modo:

Nulla te indigna, nata, afficio iniuria.

loco. LAMBIN. Al. *Utuntur ergo studiosi.* GRAEV. *Utuntur i. studiose.* Sic Leid. I. In ceteris et Edd. pp. *studiosi.* Ed. Med. *utuntur igitur studiosi.* OUD. *Studiosose* Cod. T. apud Orell. *studiosi* cod. Zuicc. *Studiosi* etiam Sch. recepit. L.

Si improbum Cresphontem existimaveras] Erfurt. *si improbum esse Cresphontem existimas.* Sic et Cauch. nisi quod in illo existimans. Duisb. *Si indignum Tresphontem existimas.* Multi alii MSS. *existimas,* aut *existimans.* leg. *existimaras;* et sic paullo post ibidem scribendum, ubi etiam Erf. *existimas.* GRAEV. MSS. O. et Edd. O. *esse Cresph.* Deinde *existimas* Leid. II. a m. pr. Leid. IV. In ceteris et Edd. pp. item m. sec. Leid. II. *existimabas,* vel *extimabas.* Vide mox. OUD. Sch. ex Oudendorpii emendatione, quam v. infra, dedit: *Nam si Cresphontem existimabas improbum.* L. Deinde Al. *cur me huius collocabas.* GRAEV. Voss. II. Leid. I. II. IV. et Edd. pp. [c. Zu.] *huius.* Voss. III. *huic homini.* OUD.

Sin est probus] Erf. *sive si probus est.* GRAEV. Deest verbum est Voss. I. OUD.

Cogis linqere] Quatuor libri manusc. habent, *cogis relinqere:* quam scripturam si probabimus; s consonans erit elidenda. LAMB. *Cogis linqere.* Sic Leid. II. et Ed. Med. In ceteris: *cogis relinq.* OUD.

Nata afficio iniuria] Erf. *nate afficio iniuria.* Cauch. *Nata afficio iniuriae.* Lamb. ed. *o nata afficio iniuria.* GRAEV. Leid. II. IV. *o nata.* Paullo ante Leid. III. *convertantur — reprehendantur.* Ed. Med. *convertantur — reprehendantur.* OUD.

Si probus est, bene locavi] Adverbium *bene* in nullo MS. reperi; et puto absurdam esse accessionem. Innuvit enim sic locasse et hac conditione, si probus foret, ubi locum non habet ea particula. Itaque unus simpliciter habet: *si probus est, locavi.* Sed Medicaeus cum altero: *si probus est, collocavi,* quod praefereudum puto. GRONOV. Vulgg. *si probus est, bene collocavi.* Cauch. Erfurt. ac Medic. notante GRONOV. *si probus est, collocavi.* Pith. *si probus est te collocavi.* Omnium optime. In sequentibus autem non est in Erfurt. et Cauch. et id recte. Hi vero versus petiti sunt ex Ennii Cresphonte, quam tabulam laudat Nonius in *nitidant et sortiunt.* GRAEV. Cum Mediceo facit Traiect. BURM. In nullo MSS. nec Ed. pr. est *bene.* Sed in MSS. quinque et Ed. Omnib. *collocavi.* Lego: *te locavi.* Quod in Pith. est: *te collocavi,* metro officit. OUD. *Si probus est, collocavi.* Zuicc. Turic. *Te locavi* recepit Sch. Sententia est: Tum demum collocatam te existimabo, si est probus.

Sin autem improbus] Lamb. ed. *sin est improbus.* GRAEV. Voss. III. Leid. IV. *Sin autem imp. est.* Ed. Omnib. *sin a. est*

*Si próbus est, bene locavi: sin autem improbus,
Divórtio te liberabo incómodis.*

105 Ex simplici parte reprehendentur, si ex duplici conclusione alterutra pars diluetur, hoc modo:

Nam si improbum Cresphóntem existimáveras,

Cur me huic locabas níptiis? Duxi próbum.

Errávi: post cognóvi, et fugio cógñitum.

Ergo reprehensio huius conclusionis duplex est; acutior illa superior, facilior haec posterior ad excogitandum.

improbus. Lege: *sin est improbus.* OUD. Male. Vaga sedes voculae est ostendit suppositiciam. *Sin autem* particularum connubium non est a librariis. L.

Divórtio te liberabo incommodis] Erf. *divortii te libero incommodis.* Lamb. ed. *Devortio te liberabo incommodis.* In Duisb. est etiam *libero.* GRAEV. Voss. II. *divortiiis.* TWIN Voss. III. Leid. III. *liberabo te ab incom.* Leid. IV. *liberabo te inc.* OUD.

Ex simplici parte reprehendentur] Erf. *Ex simplici parte reprehendetur.* GRAEV.

Alterutra pars diluetur] Sic Erf. et Lamb. ed. vulgg. *alterutra pars diluitur.* IDEM. Voss. III. *dividitur pro diluetur.* In ceteris et Edd. pp. *diluitur.*

Nam si improbum Cresphontem existimáveras] Erf. *Nam si improbum Cresphontem existimas.* Duisb. *Si improbum Tresphontem existimáveras.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. esse C. *existimabas,* nisi quod in Leid. IV. est *existimas.* Vide supra. Legendum utroque loco opinor: *Nam si Cresphontem existimabas improbum.* *Existimaras enim,* quod reponi volebat Graevius, admitteri nequaquam potest, nisi itidem invertas, ut feci, voces, ne in metri peccetur leges. OUD. Non ferri haec inversio potest propter positionem voc. *improbum,* quod necessario primam soni sedem tenere debet: *nam si improbum;* cui oppositum est, *cur me locabas.* Contra si legitur: *nam si Cresphontem—improbum,* oppositum esset: *cur me Cresphonti, nec potius alii, locabas;* quae poetae mens non fuisse videtur, quanquam huic sequitur. L. *Huic vocabulo caret* Ed. Med. *huius* Ed. Omn. OUD.

Et fugio cognitum] Pith. et Cratand. ed. *fugio nunc cognitum,* nisi quod in Cratand. legatur copula *et,* ut in vulgatis. GRAEV. Leid. IV. *effugio pro et fugio.* Voss. I. Leid. I. IV. item a m. sec. Leid. II. *et fugio nunc cogn.* Voss. III. *et fugito nunc c.* Forssau *duxi próbum* etc. est responsio patris ad filiam pro: *existimavi próbum esse.* Tunc legendum foret: *Erravi; post cognovi; effuge nunc cognitum.* OUD.

Reprehensio huius conclusionis] Erfurt. Cauch. et Lamb. ed. *reprehensio huiusmodi conclusionis.* GRAEV. *Huiusmodi concl.* Sic MSS. quinque et Ed. Med. *Huiuscem. c.* Leid. III. Vulgo *huius c.* OUD.

Acutior illa superior] Erf. *auctior illa superior.* GRAEV.

Facilior haec posterior] Pith. *facilior haec inferior.* IDEM. Leid. III. *ista posterior.* Ed. Med. *inferior.* Leid. III. *cogitandum.* OUD.

CAP. XXV. *Vitiosa est confirmatio rationis]* Erf. *vitiosa firmatio est rationis.* GRAEV.

CAP. XXV. Item vitiosa est confirmatio rationis, cum ea re, quae plura significat, abutimur pro certo unius rei signo, hoc modo: Necesse est, quoniam pallet, aegrotasse; aut: necesse est peperisse, quoniam sustinet puerum infantem. Nam haec sua sponte certa signa non habent, si non cetera quoque similia concurrant. Quod si concurrerint, nonnihil huiusmodi signa adaugent suspicionem. Item vitiosum est, cum vel in alium, vel in eum ipsum, qui dicit, id, quod in adversarium dicitur, 106 potest convenire, hoc modo:

Miseri sunt, qui uxores ducunt: at tu duxisti alteram.
Item vitiosum est id, quod vulgarem habet defensionem,

Quae plures res significat] Vulgg. *quae plura significat.* Erfurt. Cauch. et Cratand. ed. *cum ea re, quae plures res significat.* Sequentia verba sic in Pith. scribuntur: *abutuntur pro certo huius rei signo.* Utrumque non est improbandum. In Duisb. est etiam *huius pro unius.* IDEM. Leid. III. IV. *quae plures significat.* Voss. I. II. Leid. I. II. Ed. Omn. *plures res.* Bene. OUD. *Quae plures sign.* Cod. Zuicc. *Q. pl. res s.* Cod. Turic. *L. Tum pro unius rei* Leid. IV. *huius rei.* OUD.

Sustinet puerum infantem] Erf. *sustinet infantem.* GRAEV. *Puerum infantem.* Prior vox exsulat a Leid. IV. OUD.

Haec sua sponte certa signa non habent] Med. *haec certa signa non sunt sua sponte.* Mox omnes tres nonnihil illius modi. GRONOV. *Sunt etiam pro habent* MS. Traiect. BURM.

Si non cetera quoque similia concurrant] Erf. *sin in ceteris quoque similia concurrunt.* GRAEV.

Quod si concurrerint] Cratand. ed. *quod si concurrerent.* In Erf. haec verba non habentur. IDEM. Leid. IV. *quae si non concurr. nihil.* OUD.

Non nihil huiusmodi signa] Erfurt. ut nonnulli alii MSS. *non nihil illiusmodi signa.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. II. III. cum Ed. Mediol. *illiusmodi signa.* Verissime. OUD. Praetulit hoc Orell. L.

Cum vel in alium, vel in eum ipsum] Erf. *quod vel in alium, et in eum ipsum.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. II. IV. *quod vel i. a.* Ed. Omnib. *quando vel una.* In eadem paullo ante *vitiosa, Deest vel* Ed. Med. OUD.

Qui dicit, id, quod in adversarium dicitur, potest convenire hoc modo] Erfurt. *qui dicit, quod in adversarium dicit, potest hoc modo convenire.* Duisb. cum editis consentit, nisi quod dicitur in illo non legatur. GRAEV. In supp. *in eum ipsum,* ultima vox deest in Voss. III. Leid. II. *In eundem.* Ed. Omn. Tum deest id Leid. IV. et Ed. Omn. Item dicitur non exhibetur in Leid. IV. OUD.

Qui uxores ducunt] Erf. *si uxores ducunt.* GRAEV. Ex Sch. sententia in hoc versiculo duae loquuntur personae; alterius responsio est: *at tu duxisti alteram;* ibique *at* pro *attamen.* L.

At tu duxisti alteram] Cauch. et Cratand. ed. *at tu induxisti alteram.* Duisb. *At tu duxisti uxorem.* GRAEV.

Vitiosum est id, quod] Duisb. *vitiosum est, quod.* IDEM.

hoc modo: Iracundia inductus peccavit, aut adolescentia, aut amore. Huiuscemodi enim deprecationes si probabuntur, impune maxima peccata dilabentur. Item vitiosum est, cum id pro certo sumitur, quod inter omnes non constat, quia etiam nunc in controversia est, hoc modo:

Pronomine *id* caret Leid. III. *Vitiosum est id* desunt Leid. IV., qui pro *alteram* praebet uxorem. OUD.

Ab iracundia inductus peccavit] et optime Erfurtensis et Cauchianus: *ab iracundia deductus peccavit*. Qui immutarunt, nescierunt *deduci* nonnunquam poni pro *aufferri*, *abduci*, seu, ut barbare nunc loquuntur, *seduci*. Cic. XIV. ad Fam. Ep. 4: *Nos Brundisii apud M. Lenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum: qui periculum fortunarum et capitis sui prae mea salute neglexit: neque legis improbissimae poena deductus est, quo minus hospitii et amicitiae ius officiumque praestaret*. In secunda Tusculana [25.] *Cum a Zenone didicisset fortissimus esse, a dolore deductus est*. Sed exempla huius notiois alibi attulimus plura. GRAEV. In Tusc. II, 25. scribitur nunc secundum Bentleium *deductus est*. L. *Iracundia inductus*. Sic O. nisi quod in Voss. II, sit *ductus*. In mai. ed. Sch. scripserat *deductus*. In altera sententia mutata *inductus* reposuit. Recte. L.

Huiuscemodi deprecationes] Duisb. *huiusmodi deprecationes*. GRAEV. Leid. IV. Ed. Omn. *huiusmodi enim d.* Voss. III. *huiusmodi d.* Leid. III. *huius d.* OUD.

Impune maxima peccata dilabentur] Locus satis incertus, quem sic posteriores constituerunt, quum priores habuissent: *impune in maxima*. Hos praepositionem quidem illam omisisse satis credo ex auctoritate codicum veterum. Sed nosse oportet in illis, quum omittitur praepositio, etiam legi *diluuntur*, ut vidi in uno, vel *diluentur*, ut est in Med. quum in tertie diserte sit: *impune in maxima peccata dilabentur*, quod ego mutandum non opiner, quum tales instar fluvii fundentis se in varia divortia, discessuros dicat in varii generis sed maxima vitia, habentes parata patrocinia. GRONOV. Erfurt. Cauch. et nonnulli alii MSS. ut et ed. Mediol. *impune maxima peccata diluentur*. Al. *impune maxima peccata diluuntur*. Editi nonnulli, ut Robert. Steph. et Francofurt. *impune in maxima peccata dilabentur*. Sed Victor. et Caroli Stephani aliaque vulgata tument. GRAEV. Vulgata est etiam in MS. Traiect. nisi quod *dilabuntur* pro *dilabentur* in eo legatur. BURM. Voss. II. III. Leid. III. Ed. Med. *in maxima pecc.* Voss. I. Leid. II. a m. sec. item IV. et Ed. Omnib. *diluentur*. Voss. II. *delabentur*. Voss. III. Leid. II. a m. pr. *dilabuntur*. Vel lege: *m. pecc. diluentur*, vel: *in m. p. delabentur*. Prius malo. OUD. In maxima dederat in priore Ed. Sch., sententiam retractavit in altera. L.

Cum id pro certo sumitur, quod inter omnes non constat] Erfurt. *quod id pro quo sumitur, quod inter omnes constat*. GRAEV. MSS. nullus agnoscit v. *non*, praeterquam Voss. I. a m. sec. et pro *quia* legunt *quod*, vel ut in Leid. III. *quoniam*. Puto scribendum: *quasi i. o. constet, quod*. Pro nunc Leid. IV. *non* et supra in Voss. III. *id quod pro certo*. OUD. Oudendorpii coniecturam recepit Orell. L.

Quia etiam nunc in controversia est, hoc modo] Erf. *quod*

'Eho tu, di, quibus est potestas motus superum, atque inferum,

Pacem inter se conciliant, conferunt concordiam. 107

Nam ita pro suo iure hoc exemplo usum Cresphontem Ennius induxit, quasi iam satis certis rationibus ita esse demonstrasset. Item vitiosum est, quod iam quasi sero, atque acto negotio dici videtur, hoc modo: In mentem mihi si venisset, Quirites, non commissem, ut hunc in locum res veniret; nam hoc, aut hoc fecissem: sed me tum haec ratio fugit. Item vitiosum est, cum id, quod in aperto delicto positum est, tamen aliqua levi tegitur defensione, hoc modo:

Cum te expetebant omnes, florentissimo

etiam nunc in controversia, hoc modo. Pith. *quod etiam nunc in controversia.* Edd. nonnulli: *quod etiam nunc controversia, hoc modo.* GRAEV.

Eho tu, dii, quibus est potestas motus] Erf. *Studii quibus est potest aut motum.* IDEM. Leid. IV. *aut motus s.* Ed. Omn. caret voce *motus.* V. de Inv. lib. I, 49. OUD.

Pacem inter se conciliant] Erfurt. *Pacem enim inter se conciliant.* Edd. quidam *pacem inter sese conciliant.* GRAEV. Leid. I. *pacem enim inter se.* Ed. Omn. *p. inter sese.* OUD. Non debet enim recipere Orell. quod sensu cassum est. Dicit, e bonis Codd. illud petatum esse; at unus tantum habet, Leid. I., quod sciam. Legendum est, ut Sch. dedit: *Pacem inter sese conciliant, conferunt concordiam.* L.

Pro suo iure hoc exemplo usum] Erf. et Cauch. *pro suo iure hoc exemplo utuntur.* GRAEV.

Cresphontem Ennius] Erf. et Cauch. *Thesprotum Ennius.* IDEM.

Quasi iam satis certis rationibus] Erf. et Cauch. *quaesitam satis certas certionibus.* GRAEV. In seqq. Leid. II. Ed. Med. *ita esse demonstrasset.* Bene. OUD.

Atque acto negotio] Lamb. ed. *et peracto negotio.* GRAEV. *Exacto negotio* Vet. Steph. apud Orell. L.

Dici videtur] Duisb. *geri videtur.* GRAEV. Leid. IV. *geri videtur.* Ed. Omn. *videbitur.* OUD.

In mentem mihi si venisset] Id. *in mente mihi si venisset.* GRAEV. In seqq. *pro res veniret a m. pr.* Leid. IV. et Ed. Med. *res venisset.* OUD.

Aut hoc fecissem] Erf. *aut hoc fecisset.* GRAEV.

Sed me tum haec ratio fugit] Erf. *sed me tum haec ratio fecisse.* Pith. non male: *sed me tum haec ratio fefellit.* IDEM.

Tamen aliqua levi tegitur defensione] Erf. *tamen aliqua tegitur defensione.* Duisb. *cum aliqua levi tegitur defensione.* GRAEV. Leid. IV. *cum aliqua l. t.* OUD.

Cum te expetebant omnes] Haec sunt ex Thyeste Ennii: suntque Atrai verba ad Thyesten. LAMB. Meliores scripti: *expectabant*, quod longe verius indicabat Gulielmius. GRUTER. Pith.: *Cum te expectabant.* GRAEV. Ed. Omn. *Expectabant o.* Ed. Omn. Tunc MSS. VI. et Ed. Med. *in regno*; ut iungas praecedenti versui. Voss. III. Leid. IV. *reliqui te.* OUD.

*Regnó reliqui: nunc desertum ab omnibus,
Summo periculo sola ut restituam paro.*

CAP. XXVI. Item vitiosum est, quod in aliam par-
108 tem, ac dictum sit, potest accipi. Id est huiusmodi, ut,
si quis potens ac factiosus in concione dixerit: Satius est
uti regibus, quam malis legibus. Nam et hoc tamet-
si rei arguendae causa potest sine malitia dici, tamen pro-
pter potentiam eius, qui dicit, non dicitur sine atroci

Nunc desertum ab omnibus] Pith. *Nunc cum desertus ab omnibus.* Duisb. *nunc cum desertum res ab omnibus.* GRAEV. Leid. I. *desertus deficientibus vv. ab omnibus.* Voss. II. III. Leid. II. III. IV. Ed. Med. *cum desertus es — vel es desertus — ab omnibus.* In Ed. Omnib. *deserto ab omn.* OUD.

Sola ut restituam paro] Quae est illa sola? Pith. exc. *summo periculo solis ut restituam paro.* Erfurt. *summo periculo solus ut restituam comparo.* Si non obstaret metri ratio, haec lectionem aliis longe praeferrem. *Comparo* sc. quae ad restituendum te requiruntur. Sic saepe simpliciter *comparo* ponitur. Cic. pro Milone: *Paulisper dum se uxor, ut fit, comparat;* ubi nonnulli codices: *paulisper dum uxor, ut fit, comparat.* Idem pro Plautio: *Habere coepit subito, (sc. comitia) praeter opinionem omnium, ut ne, si cogitasset quidem quispiam largiri, daret spatium comparandi.* GRAEV. *Solum ut restituam unus Gryph. B. habet.* BRUT. Abest v. *sola* a Leid. IV. In ceteris et Edd. pp. *solus*, nisi quod in Leid. II. sit *solam* suprascr. *vel solus.* Latet quid. Ac s. *restitutionem p.* dant Voss. II. III. Leid. II. IV. Conferendae sunt variae lectiones horum versuum in de lav. lib. I, 43. OUD.

CAP. XXVI. *Quod in aliam partem]* Erf. *quod aliquam in partem.* Lamb. et al. edd. *quod aliam in partem.* GRAEV.

Ac dictum sit] Duisb. *quam sit addictum.* GRAEV. Leid. IV. *quam addictum sit.* Voss. III. est. OUD.

Si quis potens ac factiosus in concione dixerit] Erf. *si quis dixerit.* GRAEV.

Satius est uti regibus] Hoc malo, quam Lambinianum, *bonis regibus.* Sic enim nulli MSS. nostri, solum aliqui, *malis regibus.* GRUTER. Lamb. ed. *Satius est uti bonis regibus.* GRAEV. Leid. III. *uti malis regibus q. m. l.* Voss. I. II. Leid. II. Edd. pp. *uti r. quam uti m. legibus.* OUD. Lambini lectionem *bonis regibus* minus aptam iudicat Sch. L. Tum in vv. *nam et hoc deest* et Voss. III. Leid. III. OUD. Abest recte. L.

Tametsi rei arguendae] Sic restitui, libros veteres secutus, cum vulgati omnes, quos vidi, haberent, *rei augendae.* LAMB. Libri fere calamo exarati *augendae*, placuitque Lambino. Nam Gulielmus rescribi voluit *agendae.* GRUT. Lamb. ed. *Nam et hoc tametsi.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *rei augendae.* OUD. Quod verum esse indicavit recepitque Sch. Atque ita etiam prima Lamb. ed. L. *Augendae* et ratione adductus et auctoritate duorum veterum Gryph. exemplarium curavi excudendum. BRUT.

Propter potentiam eius, qui dicit] Erf. *propter potentiam eius quod id.* GRAEV. Voss. I. Leid. IV. *eius qui d. id.* Leid. II. *eius de quo dicitur id.* OUD.

suspicionem. Item vitiosum est, falsis, aut vulgaribus definitionibus uti. Falsae sunt huiusmodi, si quis dicat, iniuriam esse nullam, nisi quae ex pulsatione, aut convicio constet. Vulgares sunt, quae nihilominus in aliam rem transferri possunt; ut si quis dicat: quadruplator, ut breviter describam, capitalis est. Est enim improbus, et pestifer civis. Nam nihilo magis quadruplatoris, quam furis, quam sicarii, aut proditoris attulit definitionem. Item vitiosum est, pro argumento sumere, quod in disquisitione positum est: ut si quis, quem furli arguat, dicat, eum esse hominem improbum, avarum, fraudulentum; ei rei testimonium esse, quod sibi furtum fecerit. Item vitiosum est, controversiam controversia dissolvere, hoc modo: Non convenit, censores, istum vobis satisfacere 109 ex eo, quod ait, se non potuisse adesse, ita ut iuratus fuerat. Quod si ad exercitum non venisset, idne tribuno

Falsis aut vulgaribus] Al. *falsis ac vulgaribus.* GRAEV.

Vulgaribus definitionibus] Erfurt. *Vulgaribus defensionibus.*

IDEM. *Defensionibus etiam* Leid. IV. OUD.

Si quis dicat] Erf. *si qui dicat.* GRAEV. MSS. quinque et Ed. Med. *huiusmodi ut si quis dicat.* Tum *pulsione* pro *pulsatione* Leid. I. Voss. II. OUD.

Ut breviter describam, capitalis est. Est enim etc.] Scripti omnes: *ut breviter scribam.* GRONOV. Erf. *ut breviter scribam capitalis.* *Est enim.* etc. *Scribam* est etiam in Pith. et multis aliis libris. Sed Duisb. *ut breviter dicam capitalis est. Est enim.* Etiam codices quos inspexit Gronovius, *ut breviter scribam.* GRAEV. Voss. I. Leid. I. II. *ut br. scribam.* Voss. III. Leid. IV. *ut b. dicam.* OUD.

Nam nihilo magis quadruplatoris] Duisb. *Nam nihilo minus quadruplatoris.* GRAEV. Leid. IV. *nihilominus.* OUD. Tum *attulerit* Cod. Turic. apud Orellium, quod antea iam deconi. dederat Ernestius. L.

Si quis quem furli] Erf. *Si qui quem furli.* GRAEV. *Furti quem arguat.* Sic Leid. III. et Ed. Omn. *Vulgo quem f.* OUD.

Arguat, dicat, eum] Erf. *arguat et ita dicat.* GRAEV. Voss. I. *et ita d. eum.* Leid. I. *et indicat, eum.* Ed. Med. *et dicat, eum.* Leid. II. *dicat ita, eum.* OUD.

Ei rei testimonium esse] Lamb. ed. *Ei rei testimonium esse.* GRAEV.

Non convenit, censores] Duisb. *num quid convenit censorem.* IDEM. In *supp. pro dissolvere* Voss. III. *solvere.* OUD.

Satisfacere ex eo quod ait] Erf. *satisfacere quod ait.* GRAEV. Vv. *ex eo desunt etiam* Voss. III. Leid. III. OUD.

Ita ut iuratus fuerat] Erfurt. et Duisb. *ita ut iuratus fuerit.* GRAEV. Leid. IV. *fuerit.* OUD.

Quod si ad exercitum non venisset, id ne tribuno] Erf. Duisb. et Lamb. ed.: *quid si ad exercitum non venisset, de omni tribuno.* In Cauch. est *etiam de omni.* In Pith. *tm id tribuno.* GRAEV. *Quid si ex Gryph. duobus B. C. edi iussimus; quae etiam lectio*

militum diceret? Hoc ideo vitiosum est, quia non expedita, aut iudicata res, sed impedita, et in simili controversia posita, exempli loco perfertur. Item vitiosum est, cum id, de quo summa controversia est, parum expeditur, et quasi transactum sit, relinquitur, hoc modo:

Aperte fatur dictio, si intelligas.

Tali dari arma, qualis qui gessit, fuit,

probat Lambino. BRUT. Leid. III. *quia si — num idem tribuno.* Leid. IV. *quid si.* Ab Ed. Omnib. abest ne. OUD. *Quid? si recte recepit Sch.* In v. *idne* conspirant meliores Codd. Sed depravata Graevianorum lectione adducor, ut scriptum fuisse putem: *idemne. L.* In seqq. Voss. III. *iudicata est res.* Edd. pp. *iudicata res est.* OUD.

Et in simili controversia] In Pith.: *est in simili controversia.* GRAEV.

Exempli loco perfertur] Et quidni profertur? quod est in editis prioribus et utique tribus nostris MSS. GRUTER. Grut. ed. *exempli loco perfertur*, procul dubio vitio typographorum. GRAEV. *Exempli loco perfertur.* Sic edatur oportet auctoritate MSS. O. et Edd. pp. Vulgo *perfertur.* OUD. Obsecuti sunt Ern. et Sch. Consentit Cod. Zuicc. L.

Transactum sit, relinquitur] Erf. *transactum relinquitur.* GRAEV.

Aperte fatur dictio] Male a quibusdam *Pythius* hoc loco pro *dictio* emendatum fuit; posita enim est vox *dictio* pro responso Apollinis et oraculo. Liv. lib. VIII. [24.] *Data erat dictio* FULV. URSIN. *Dictio*, id est oraculum. Sic est autem legendum, itaque habent omnes libri et manuscr. et vulgati. Nam quod in priore editione *Pythius* operae excuderunt, hinc natura est. Ego e regione vocis, *dictio*, cuiusdam amici mei coniecturam annotaram, qui putabat legendum *Pythius*. Quod cum postea reiecissem, neque funditus delevissem, operae hoc incertum pro illo certo impresserunt. Praeterea hoc admonendus est lector, (quod Erico Memmio, viro ornatiss. et clariss. nuper in mentem venit) *Apertae* hoc loco cum diphthongo scribendum esse in postrema syllaba, et maiuscula litera in prima, ut per *Apertam* Apollinem intelligamus, non *aperte*, quasi sit adverbium. Sic enim Festus: *Apellinem antiqui dicebant pro Apolline. Aperta item Apollo dicebatur, quia patente cortina responsa ab eo dabantur.* Itaque *Apertae dictio*, id est Apollinis oraculum, vel hoc totum, *Apertae dictio*, *περὶ ἀπολλωνίου*, id est, Apollo vaticinans, qualia sunt illa, *sententia dia Catonis*, apud Horat. [Serm. I, 2, 32.] et *Democriti quod sancta viri sententia ponit*, apud Lucret. [3, 372.] LAMB. Ingeniose quidem Memmius *Apertae*, id est *Apollinis*. Sed quia in nullis libris ita legi video, recipere dubitavi. GRUT. *Apertae* recepit Sch. hac de causa, quia vulgatum non satis conveniat sequentibus: *si intelligas.* Imo haec ipsa verba, meo iudicio, ostendunt, adverbium *aperte* ab auctore profectum. Sententia enim est: non obscure loquitur oraculum, modo intelligere velis. Scholia quidem Cod. Zuicc. sic: *sententia vel oraculum Apollinis*, quae tamen nihil probant. L.

Tali dari arma, qualis qui gessit, fuit] Erf. *Tali fuit Pith.*

*Iubet, potiri si studeamus Pergamo:
 Quae ego profiteor esse mea, me aequum est frui
 Fratèrnis armis, mihiq[ue] adiudicàrier. 110
 Vel quòd propinquus, vel quòd virtutis aemulus.*

Tali dari arma iubet, qualis ille qui gessit fuit. GRAEV. *Dari arma.* His subiiciunt a me Leid. I. II., iubet Voss. I. Leid. IV. mox id verbum omittentes. In Ed. Omn. si intelligam tali dare arma. OUD. Dare etiam Cod. Zuicc. L. In seqq. Voss. I. Leid. III. ille qui gessit f. Voss. III. fuit ille, qui g. Tum Ed. Med. Pergama. OUD. Pergama etiam legisse videtur glossator Cod. Zuicc., qui quamquam inepte: i. e. negotia Troiana, quia Ilium Pergama dicitur. L.

Esse mea, me aequum est frui] Sic, quantum scio, primus dedit Gruterus, ante quem legebatur nam me, quod quum non testetur ex MSS. se fecisse, colligo metri causa id illi placuisse. Sed quum in versu hoc queat supponi tot elisiones, tot syllabarum contractiones, ut fere captari studiose videantur ab auctore, omnino aequissimum reor ab ipsis scriptis non discedere, in quorum tribus apud me video esse mea. Me enim aequum est frui. GROXOV. Locus in mendo cubat in omnibus editionibus. Pulcherrime restituitur ex praestantissimo illo Erfurt., in quo sic scribitur:

Quem ego me profiteor esse.

Non profitebatur arma sua esse, de quibus discipulabatur, sed profitebatur, se talem esse, qualis fuerit, qui gessisset arma, ideoque ex responso Apollinis sibi ea deberi. Pro sequentibus: Me aequum est frui Duisb.: me aequum est enim frui. Al. nam me aequum est frui. Sed nec nam nec enim habetur in Erfurt., intrusum est, quia in praecedentibus me degenerarat in mea. Totus versus sic scribendus esse videtur: Quem ego profiteor esse me. Me, me aequum est frui: Fratèrnis armis. GRAEV. Codd. MSS. Groxovii consentit MS. Traiect. BURM. Voss. I. II. Leid. IV. Est enim aequum m. f. Leid. I. II. Edd. pp. me enim est aequum f. Voss. III. me id est aequum f. Leid. III. me est aeq. f. In Graevii emendatione semel abundat me. Legendum: Quem ego profiteor esse. Me, me aequum est frui. In Voss. III. confiteor. OUD. Vix dicas, qua tandem de causa Graevius omnesque cum secuti, etiam Sch. et nuperrime Orell. praestantissimi Cod. Erfurt. Quem ego me. Is ordo tam unice verus, ut, si e codice nullo erutus esset, de coniectura restituendus videretur. Accedit, quod, nisi ita legas, pronomèn quem hiatum efficeret, quod etsi tolerabile et saepe obvium, tamen contra Codd. non debet intrndi. Itaque legendum: Quem ego me profiteor esse. Me, me aequum est frui. Atque ita plane, ut opinor, Cod. Erf., nisi quod ille mea me, quod ex Graevii silentio conici posse videtur. L.

Fratèrnis armis] Auratus legendum censet: Patèrnis armis, quia ibi loquatur Neoptolemus Achillis filius, armaque paterna poscat, et sua esse dicat. LAMB. Non variant nostri, ideoque admittere non ausus sum Aurati coniecturam Patèrnis. Potuit enim illa hic petere Ajax Telamonius, Achilli patruelis. GRUT. Erf. Fratèrnis mihi quae adiudicàrier. GRAEV. Glossator Cod. Zuicc.: Armis Achillis, qui erat frater patruelis, non germanus frater. Nam Telamon pater Aiàcis et Peleus pater Achillis fratres erant, filii Aeaci et Aeginae uxoris. L.

Item vitiosum est, ipsum sibi in sua oratione dissentire, et contra ea, quae ante dixerit, dicere, hoc modo:

Quare accusem hunc, nequeo exputando evolvere.

Nam si veretur, quid eum accusem, qui est probus?

Vel quod propinquus, vel] Pith. *vel quod propinquus eius sum, vel.* GRAEV. Voss. II. *propinquus sim.* OUD.

Virtutis aemulus] Edd. *virtute aemulus.* Erf. *virtute remulus.* Duisb. *virtutum ego sum aemulus.* GRAEV. Voss. II. Leid. I. a m. pr. *virtute aemulus.* Voss. III. Leid. III. *eius virtutis aemulus sum.* Leid. IV. *virtutum ego sum aemulus.* Addunt sum etiam Voss. I. Leid. I. II. inepte. Omnino [haud dubie] legendum: *Vel quod propinquus vel quod virtute aemulus* — aut *virtutum aemulus.* OUD. Meliores codd. in lect. *virtute consentiunt,* quod recte Sch. recepit. Non debebat *virtutum* recipere Orell.

Item vitiosum est] Erf. *item et vitiosum est.* GRAEV. Al. um. Gl. Zuicc.

Contra ea, quae ante dixerit] Bene Erf. *contra atque ante dixerit,* pro *contra quam ante dixerit.* GRAEV. Ita, ut Erf. etiam Turic. apud Orell. L.

Quare accusem hunc, nequeo exputando evolvere] Ego ex Pacuvii haec esse puto in Armorum iudicio. Huius autem versus restitutio debetur partim Aurato, partim libris manuscriptis. Nam quod ita reposuerim: *Quare accusem hunc,* in eo Aurato assensus sum, reiecta vulgata scriptura: *Qua causa* etc. Quod autem *exputando,* pro *exponendo,* excudendum curavi, trium codicum manuscriptorum auctoritatem secutus sum, quibuscum et nonnulli vulgati congruunt. Mihi tamen non displicet cuiusdam doctissimi viri coniectura, cui potius ita legendum videtur: *Quare hunc accusem, nequeo putando evolvere.* LAMB. Sic quoque Lambinus et inde Gruterus, quum priores editi simul et MSS. *qua causa;* id quod directaverunt retinere, quia tunc syllaba una videretur superfutura, inani sane praetextu, quum et illud *Qua* potuerit fuisse suis versus praecedentis, ut hic versus ab *causa* incipiat, vel magna possit esse elisio in verbo *nequeo.* Sed hic rursus turbae, quum id verbum in nullo sic exstet MSto, et tota haec copia consentit in *tum id* vel *tamen id* contracte ita scriptum *tn id.* Unde ego non dubito, quin scripserit poeta: *timeo exputando evolvere,* quod usurpaverit pro nolo ac detrecto, ut apud Livium occurrit verbum *metuo,* de quo Pater in notis ad lib. XXXII, 31. GRONOV. Lamb. et Grut. Edd. *qua re accusem hunc;* aliae Edd. *qua causa accusem hunc;* Erf. et Pith. *Qua causa accusem hunc tum id exponendo evolvere.* Unde coniicit Gronovius: *metuo exputando evolvere,* pro nolo exputando evolvere. Edd. pleraeque: *nequeo expendendo evolvere.* Cratand. margo: *nequeo disputando evolvere.* GRAEV. MS. Traiect. *Tum id disputando evolvere nequeam.* BURM. MSS. O. et Edd. pp. *Qua causa acc. h. Tum* Voss. I. Leid. II. III. Ed. Med. *tum id exp. ev.* [Voss.] II. Ed. Omn. [cod. Zuicc.] *tum id disp. ev.,* quod suprascr. est in primo [Voss.] Voss. III. *cum id exponendo ev.* Leid. I. *tum ex disputando id ev.* Leid. IV. *nequeo id mecum exp. ev.* Verbum *nequeo* superscr. est in Voss. I. post *exputando.* Gronovii coniect. *timeo* non displicet. OUD. Non debebat communis omnium librorum lectio: *Qua caussa* mutari, etiam propterea, quod *Quare ac | cusem hunc |* in

Sin inuerecundum animi ingenium possidet, 111

Quid eum accusem, qui id parvi auditu existimet?

Non incommoda ratione videtur sibi ostendisse, quare non accusaret. Quid quod postea ait?

Nunc ego te ab summo iam detexam exordio.

CAP. XXVII. Item vitiosum est, quod dicitur contra iudicis voluntatem, aut eorum, qui audiunt, si aut partes quibus illi student, aut homines, quos illi caros habent, laedantur, aut aliquo huiusmodi vitio laedatur auditoris voluntas. Item vitiosum est, non omnes res

rhythmum peccat. Cf. quae disputavi in dissertatione de Strophæ Alcaica p. 4. In sequentibus *tum* sive *im* ortum haud dubie ex praecedenti *hunc*. Reliqua emendatio sic est facienda, ut sententia cum sequentibus versibus pugnet, ad quam rem non attenderunt, qui *nequeo* et *timeo* poetae obruserunt. Quapropter scribendum puto: *Qua causa accusem hunc, iam putando evolvero*. Futurum exactum postquam semel incuria mutatum erat in infinitivum, omnes turbas videtur peperisse. De significatione autem futuri momentanea, quae h. l. obtinet, cf. quae notavi ad Plaut. Captiv. II, 2, 64. *Putando* quum non intelligerent librarii, *ex putando*, *disputando*, *ex disputando*, *expendendo*, *exponendo* certatim substituerunt. Sententia est: *quare eum accusem, iam mecum reputabo*. Quae autem sequuntur, potius non accusare velle ostendunt. Ea igitur est dissensio, cuius exemplum ponere voluit scriptor. L.

Quid eum accusem, qui est probus?] Erfurt. *Quid eum accuses, qui est probus?* Duisburg. *si est. Pro sin inuerecundum Erf. sin verecundum*. GRAEV. Leid. IV. *si est probus*. Tum Voss. III. *cum si verecundum possidebant ingenium*. OUD. Cod. Zuicc. *Si inuerecundum*. L.

Quid eum accusem, qui id parvi auditu existimet?] Melius Erfurt. *quid eum accuses*, sicut et statim eodem modo post in eodem codice scribitur: *quid parvi auditum existimet*. leg. *qui id parvi auditum existimet*: qui id auditum existimet parvi. Nam *auditum* unde pendeat non video. GRAEV. Ed. Med. *aestimet*. Vide de Inv. lib. I, 45. OUD. *Auditum* probavit Sch. idem *aestimet*. Quomodo Orell. lectionem et librorum refragatione et metri obliuione et rationis reprobatione vitiosam iudicatam, *parvi auditum existimet*, quae plane nihil significant, recipere potuerit, non video. *Eum* disyllabum, et ultima non coalescit, id quod soni ratio evincit. Lambinus volebat: *quid ego eum accusem*. L.

Quid quod postea ait?] Rectius hic quoque Erfurt. *postea quid ait?* Nec invenuste margo Cratandri: *Quid postea? quid ait?* Huius scripturae vestigia sunt in Duisb.: *Quid quod postea quid ait?* GRAEV. MSS. O. Ed. Med. *quid postea? quid ait*. Optime. OUD. Ern. Sch. Orell. dederunt: *quid? postea quid ait?* L.

CAP. XXVII. *Aut aliquo huiusmodi vitio laedatur*] Erf. *aut aliquo eiusmodi vitio laedatur*. GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. II. *eiusmodi*. Tum tres priores cum Leid. IV, et Ed. Med. *laeditur*. OUD.

Non omnes res confirmare] Cratandri margo: *non omnes partes confirmare*. Non male. GRAEV. Sch. Cod. Zuicc. *omnes tres partes*. Est interpretamentum. L.

confirmare, quas pollicitus sis in expositione. Item verendum est, ne de alia re dicatur, cum alia de re controversia sit, inque huiusmodi vitio considerandum est, ne aut ad rem addatur quid, aut quippiam de re detrahatur; aut tota caussa mutata in aliam caussam deriveatur. Uti apud Pacuvium Zethus cum Amphione, quorum controversia cum de Musica inducta sit, disputatio in sapientiae rationem, et virtutis utilitatem consumitur. Item considerandum est, ne aliud accusatoris criminatio contineat, aliud defensoris ratio purget: quod saepe consulto multi ab re faciunt, angustiis caussae coacti. Uti si quis cum accusetur, ambitu magistratum petisse, ab imperatoribus saepenumero se apud exercitum donatum esse dicat. Hoc si diligenter in adversariorum oratione observaverimus, saepe deprehendemus, et in huiusmodi deprehensione ostendemus, eos de ea re quid dicant, non

Inque huiusmodi vitio] Erf. *inque eiusmodi vitio.* GRAEV. Leid. III. *idque in.* Tum MSS. O. *eiusmodi.* Abest verbum est a Voss. I. OUD.

Addatur quid aut quippiam de re detrahatur] Erf. *Addatur quidam aut de re detrahatur.* GRAEV. Voss. III. Leid. II. Ed. Med. *add. quiddam.* Leid. IV. *add. aliquid.* OUD.

Aut tota caussa mutata in aliam] Edd. Cratand. et al. *aut tota caussa in aliam.* GRAEV. *Mutata in aliam caussam.* Prima et ultima vox desideratur in Leid. III. caussam etiam exsulat ab Ed. Omn. OUD.

Controversia cum de Musica inducta sit] Erf. *Controversia de Musica inducta est.* GRAEV. *Inducta sit.* Sic solus Leid. IV. cum Ed. Omn. In ceteris *inducta est.* Ed. Med. *indicta est.* OUD.

Et virtutis utilitatem consumitur] Legendum fortasse est *consummatur*, id est *τελεμαιωται, συντελειωται.* Sic in margine Lambinus. GRAEV. *Consuminatur* recipit etiam Sch. confirmatum, teste Orell., a Cod. Turic. L.

Considerandum est, ne] Erf. *considerandum, ne.* GRAEV. Verbum est non legas in Voss. III. Leid. IV. OUD.

Criminatio contineat] Erf. *criminatio continere.* GRAEV.

Defensoris ratio purget] Pith. *defensoris purgatio purget.* IDEM. *Defensoris ratio purget.* Ita Leid. II. In reliquis MSS. et Edd. pp. *Def. purgatio p.* Tum Ed. Omn. multo. Voss. III. *cons. m. in caussa accusati ab reo.* OUD. *Purgatio* etiam Turic. L.

Uti si quis cum accusetur] Erf. et Cratand. ed.: *uti quis cum accusetur.* Dein uterque *petisse* pro vulgato *petiisse.* GRAEV. Deest si a MSS. sex et Edd. pp. In Voss. III. *ut si quis accusetur*, non male. OUD. Hoc non erat, quod placeret Oudendorpio. Sch. *Uti cum quis accusetur* Cod. Znicc. L.

Se apud exercitum donatum esse dicat] Erf. *apud exercitum donatum esse*, sine se et dicat. GRAEV. Sese Leid. III. OUD.

Hoc si diligenter in adversariorum oratione] Lamb. ed. *Hoc in adversariorum oratione si diligenter.* GRAEV.

Et in huiusmodi deprehensione ostendemus.] Haec omnia abest ab Erfurtensi et Cauchiano, et poterunt abesse, credoque a ma-

habere. Item vitiosum est, artem aut scientiam aut studium quodpiam vituperare propter eorum vitia, qui in eo studio sunt: veluti, qui rhetoricam vituperant, propter alicuius oratoris vituperandam vitam. Item vitiosum est, ex eo, quod perperam factum esse constat, putare ostendi, a quo homine factum est, hoc modo: Mortuum deformatum, tumore praeditum, coloratum fuisse constat; ergo veneno necatus est. Deinde, si sit usque ¹¹³ in eo occupatus (ut multi faciunt) venenum datum, vitio

gistro quodam esse inculcata. Nam si quis orator haec in adversarii oratione deprehendat, sine ullo monitu et praeccepto hoc ostendet. In sequentibus eos in Duisburg. non habetur. IDEM. *Et in huiusmodi deprehensione ostendemus.* Exsulant haec a Leid. I. III. In MSS. tribus et Ed. Omnib. eiusmodi. Voss. III. *repreh.* OUD. Verba *Et in — ostendemus* ineptum emblema esse censet Sch. L.

De ea re quid dicant] Erf. *de ea re quod dicant.* GRAEV. *Quid dicant.* Ita Leid. III. cum Edd. pp. Sed ceteri praebent *quod dicant.* OUD. *De re quid dicant* Sch. dedit. Recte. L.

Artem aut scientiam] Pith. *artem aut sententiam.* GRAEV.

Aut studium quodpiam vituperare.] Duisb. *aut quippiam vituperare.* GRAEV. Leid. IV. *aut quippiam.* Edd. Med. *studium quippiam.* OUD.

Qui in eo studio sunt] Erf. *qui in eo studiosi sunt.* GRAEV.

Quod perperam factum esse constat, putare ostendi a quo homine factum est; hoc modo] Erf. *qui perperam factum constat esse, putari ostendi accepto omine factum esse hoc modo.* IDEM. MSS. *sex constat.* Tum Leid. II. *a certo homine; suprascr. a quo.* Ed. Med. *a q. h. f. sit.* OUD.

Tumore praeditum, corpore decoloratum] Vox *corpore* abest a duobus manuscr. et meo quidem indicio delenda est. LAMBIN. Sic Bruil. sic Pal. quart. ac sextus. Antea cusi: *praeditum corpore decoloratum*, quod *corpore* aberat item aliquot Lambinianis. GRUTER. MSS. et edd. multae, *Tumore praeditum, corpore decoloratum.* Consentit Erfurtensis. In aliis, *tumore praeditum, coloratum.* GRAEV. MSS. sex et Edd. pp. *tumore p. corpore decoloratum.* Leid. III. *t. praeditum, decoloratum.* Quod certe compositum non fuerat mutandum. Lib. II, 5. *Si tumore et livore decoloratum est corpus mortui, significat, eum veneno necatum.* OUD. V. *corpore* omisit Sch. omisit etiam Cod. Turic. In Codd. Znicc. legitur. L.

Ergo veneno necatus est] Cauch. *ergo veneno necatum esse.* Margo Cratand. *ergo constat veneno necatum.* GRAEV. Leid. IV. *constat ergo veneno necatum.* Ed. Omn. *constat ergo necatum esse ven.* Leid. III. *ergo veneno necatum.* OUD.

Usque adeo in eo] Fortasse legendum, *usque in eo*, deleta particula *adeo*. Proximo versu autem, *inf. quod multi faciunt*, habent libri veteres duo, pro quo vulg. *ut multi faciunt.* LAMB. *Si sit usque in eo occupatus.* Ita libri nostri antiquiores, sine illo *adeo*, quod recte abiicit Lambinus; sed perperam alia illa sua inculcavit, non requirente sententia, aut invariantibus libris. GRUT. Edd. multae: *si sit usque adeo in eo occupatus.* Erfurt. non agnoscit *adeo.* GRAEV. Voss. I. Leid. IV. *in eo usque adeo.* Voss. II. III. Leid. II. Edd. pp. *usque adeo in eo.* OUD.

non mediocri conflictetur. Non enim factumne sit, quaeritur, sed a quo factum sit.

CAP. XXVIII. Item vitiosum est, in comparandis rebus alteram rem efferre, de altera re mentionem non facere, aut negligentius disputare: ut si comparatur, utrum satius sit populum frumentum accipere, an non? quae commoda sint in altera re, curet enumerare; quae in altera incommoda sint, velut depressa praetereat; aut ea, quae minima sunt, dicat. Item vitiosum est, in rebus comparandis necesse putare alteram rem vituperari, cum

Ut multi faciunt] Lamb. ed. *quod multi faciunt.* GRAEV.

CAP. XXVIII. *Alteram rem efferre*] *Efferre* Ald. Victor. Leonic. Gryph. C. *Effundere* Gryph. B., ut videtur, pro disserere et disputare effusius, atque latius. Lamb. *afferre.* BRUT. *Efferre* etiam Turic. et Zuicc. L.

De altera mentionem non facere] Erf. Cauch. et Cratandri editio: *de re altera mentionem non facere.* Duisb. *de altera re mentionem non facere.* Cur hanc voculam omiserint ceteri editores, causa nulla est. GRAEV. *De altera re.* Sic vel *de re altera* MSS. O. et Edd. pp. OUD.

Ut si comparatur] Erf. *ut si cum comparatur.* GRAEV. Voss. III. *ut si cum comp.* Ed. Omnib. *ut compararetur.* OUD. Receptit quum Sch. recte. L.

An non? quae commoda] Duisb. Cauch. Cratand. et aliae edd. *an non accipere; quae commoda.* GRAEV. *Accipere an non.* Ita Leid. III. In ceteris et Edd. pp. *an non accipere.* Voss. I. aut. OUD.

Quae commoda sint in altera re, curet enumerare] Quid est *curet enumerare?* per quem orator curat enumerare? an non ipse enumerat? Erfurt. *quae commoda sint in altera se vera curet enumerare.* Cauch. *quae commoda sint in alteram re vera curet enumeret.* Cratand. ed. *quae commoda sint in altera re vitet vel curet enumerare.* Puncta subiecta notant vocem esse delendam. Auctor scripsit: *quae commoda sint in altera re vera, curet et enumeret.* Curet commoda vera, de iis cogitet, ac enumeret. GRAEV. Ed. Med. *curet enarrare* e glossa; sive studiose et dedita opera enumeret. Frustra Graevius haec sollicitavit. Adcas Burman. ad Rutil. Itin. I, 429. *currere curamus velis.* OUD.

Quae in altera re incommoda sint velut depressa praetereat.] Haec velut depressa mihi dudum fuerat suspecta. Erfurt. *quae in altera incommoda sint et quam velint depressa praetereat.* Puto veram scripturam fuisse: *quae in altera re incommoda sint, et quae velint depressa praeterea.* Depressa hic est suppressa. GRAEV. *Incommoda sint et quam in duobus Gryph. B. C. pro quo ego quae incommoda sint et quanta lego.* BRUT. Voss. III. *veluti depressa.* Leid. IV. v. *deprehensa.* OUD. Vulgatam non esse mutandam censet Sch. in priore ed.; in altera mutavit. L.

Aut ea quae minima sunt] Erf. *aut ea quae minima sit.* GRAEV.

Necesse putare alteram rem] Erf. Cauch. meus, et Cratand. ed. *necesse putari alteram rem.* IDEM. MSS. O. et Ed. Med. *ne-*

alterum laudes. Quod genus, si quaeratur, utris maior 114
honor habendus sit, Albensibus, an Venusinis, quod rei-

cesse putari. Abest id verbum ab Ed. Omu. Contra vituperare
dant MSS. quinque vetustiores. OUD.

Quod genus est, utris] Cauch. quod genus, utris. GRAEV.
Voss. III. quod genus est. OUD.

Utris maior honor] Erf. utrius maior honor. GRAEV.

Albensibus an Venusinis] Veientanis restitui, cum in libris
fere omnibus legatur *Vegentinis*, plane mendose. Iam paullo
post, ubi vulgo legitur, *populo Ro. profuerunt*, libri manuscr.
habent, *populo Ro. praesidio fuerunt*. LAMBIN. *An Veientibus*
Ald. Victor. *An Vestinis*, *Petinensibus* Gryph. B. *An Vestinis*
Pennensibus, Gryph. C. pessime omnium. Nonnulli habent excusi
Vegentinis. Lambius emendat *Veientanis*. Plin. quidem lib. III,
12. *Vestinorum* alios *Angulanos*, alios *Pinnenses*, alios *Peltui-*
nates facit, atque in quarta regione Italiae constituit, in qua pari-
ter Albenses ad Fucinum lacum recenset. Ita quantum ad hunc
locum pertineat, videtur id ob eam causam dictum, quod cum
inter duodecim colonias, quae bello Punico secundo militiam de-
trectaverant, *Alba*, unde aequae *Albani* et *Albenses* dicuntur, enu-
meretur, in his *Vestinorum* nulla mentio sit. Quorum tamen, ut
fatear, quod meritum adeo insigne in remp. fuerit, ut Albensibus
de populo Romano male meritis opponi debuerint, neque scio,
neque divinare facile cuiquam puto. Cum autem ea vis huius
praeceptionis sit, ut cum controversia sit instituta, utri maior ho-
nos sit habendus, ne honestandi alterius causa de altero, etiam
cum facultas sit id ipsum agendi, quidquam dicere cum contu-
melia necesse habeamus; locus videtur postulare, ut in horum
alteris sit, quod minus recte commemorari possit, quibus obici
quidquam, cuius rei praesertim sit memoria oblitterata, immane
ac barbarum est. BRUT. Pal. pr. *Vesetinis*, sec. *Veetinis* an *Pe-*
nensibus, quod etc. quart. *Venussinis* an *Pennensibus*, quod etc.
uti et videtur fuisse a manu prima in sexto; quintus enim *Veien-*
tinis an *Pennensibus*. Et vero *Pennenses* hos agnoscit Bruileria-
num quoque exemplar, et videtur postliminio inferendum hisce
nostris libris; nam ponuntur iidem a Plinio sub regione IV. Italiae:
sed ibidem scribitur *Pinnenses*. GRUTER. Exemplum hoc satis
obscurum videtur illustrari ex Diodori lib. XXXVII. inter Pei-
resciana. *Οἱ οὖν Πιννήται δειναῖς συνέειχοντο συμφοραῖς, ἀμετάπειστον*
δὲ ἔχοντες τὴν πρὸς Ῥωμαίους σιμμαχίαν, ἠναγκάζοντο κατεξάν-
στασθαι τῶν περὶ τῆς ψυχῆς παθῶν, καὶ περιορᾶν τὰ τέκνα στε-
ρωκόμενα τοῦ ζῆν ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν γεγεννηκότων. Ceterum quod
in sequentibus dicitur, videtur corruptum, nec placuit Latinis rei-
publicae et populo Romano, sed reipublicae populi Romani, quod
ortum fuit ex compendio notarum in scribendo. GRONOV. Erfurt.
Albensibus an Vestinis pennensibus. Cauch. *Albensibus an Vesti-*
nis an Penninensibus. PITH. *Albinis an Numantanis an pennensi-*
bis. Duisb. *Albensibus an Vegientinis*. Meus: *Albensibus an*
Vegentinis. In margine al. *Venusinis*. *Pennensibus* ergo in tribus
iisque optimis, Erfurt. Cauch. Pithoei. Videntur iidem esse, quos
Diod. Sic. lib. 56. in Peirescianiis Excerptis p. 398. *Pinnetas* vocat,
quem locum Gronovius ad hunc illustrandum produxit. Dein
Erfurtensis, ut legendum coniecerat Gronov., omitta copula scribit:

publicae populi Romani profuerunt, is, qui dicat, alteros laedat; non enim necesse est, si alteros praeponas, alteros vituperare. Fieri enim potest, ut, cum alteros magis laudaris, aliquam alteris laudis partem adtribuas, ne cupide pugnasse contra veritatem puteris. Item vitiosum 115 est, de nomine et vocabulo eius rei controversiam struere,

quod reipub. pop. Rom. profuerint, ut et Cod. Cauchii, in quo, *quod reip. pop. R. profuerint*. Edd. et MSS. multi *quod reip. et populo Romano profuerint*. GRAEV. In pro et est in MS. Traiect. BURM. Voss. I. II. Leid. I. II. III. Ed. Omnib. an *Vegentinis*. Leid. IV. an *Vegentinis*. Voss. III. *Venusinus*. Sed addit ille: an *peanensibus*, Voss. II. an *penensibus*. Tum MSS. O. et Edd. pp. *reip. et po. Ro. perperam*. Sed in iisdem praeter Leid. IV. et in Ed. M^{ed}. *profuerint*. Recte. OUD. MS. Cort. an *Venusinis*. Turic. an *Venusinis an Pennensibus*. Zuicc. an *Vegentinis*. *Vestinis Pinnensibus* recte probat recepitque Sch. eumque secutus Orell. Nam rem illam petitam esse ostendit Sch. ex historia belli Marsici; de *Pennensibus* vel *Pinnensibus* (*Πιννηταίς*) narrare Diodorum in fragmento a superioribus interpp. excitato, eosque atrociam ob fidem erga Romanos a Marsis passos esse dicere. Albenses autem constare, quum item in fide Populi Romani manerent, diu obsessos fortiter restitisse. L.

Qui dicat alteris habendum] Sic scriptum reperi in uno cod. manuscr. Sed, ut ingenue fatear, videbatur alia manu adscriptum. Omnino potest abesse *habendum*, et facile subintelligi, et repeti ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. LAMB. Et is qui dicat ab alteris alteros laedat, legitur in manuscripto, cum in aliis desit particula ab, ommissa, ut videtur, a librariis. F. URSIN. MSS. et edd. pleraeque, et is, qui dicit alteris alteros laedat. Lamb. ed. is qui dicat alteris habendum. Ego fide Erfurt., Cauchiani, et Duisb. delevi copulam et, quae hic plane insulsa, et vocem alteris, et pro dicit recepit dicit, et sic plane etiam Cratandri editio, qui dicat alteros laedat. Quid est dicere alteris? GRAEV. Is, qui dicat, alteros laedat. Sic etiam mei MSS. O. et Edd. pp., nisi quod omnes addant et is, temere eiectum a Graevio. Tum alteros vituperes Voss. I. OUD. Vituperes etiam Cod. Turic. apud Orell. L.

Fieri enim potest] Erf. *Fieri potest*. GRAEV.

Ut, cum alteros magis laudaris] Erf. *ut alteros magis laudaris*. GRAEV. Deest ut Leid. IV. OUD.

Alteris laudis partem attribuas] Erf. *alteris partem laudis tribuas*. GRAEV. Tribuas etiam Leid. IV. Tum Ed. Omnib. *cupidius pugn.* recte, si e MSS. OUD. *Cupidius* etiam Cod. Zuicc. quod tacite recepit Sch., e codd. esse affirmat Orell. non addens, quibus. L.

Vocabulo eius rei] Duas ultimas voces in nullo vetusto inveni. GRONOV. In Erf. etiam non habentur duae ultimae voces, quas nec in suis Gronov. reperit, sed in ceteris meis extant. GRAEV. Vide Gronov. infra ad Lib. III. cap. 13. BURM. Voss. III. de proprio nomine. Voss. II. et de voc. Tum eius exsulat ab Ed. Omn. eius rei a MSS. Voss. II. Leid. II. Deinde Voss. I. Leid. I. *controv. statuere*. OUD.

quam rem consuetudo potest optime iudicare. Velut Sulpicius, qui intercesserat, ne exules, quibus caussam dicere non licuisset, reducerentur, idem posterius immutata voluntate, cum eandem legem ferret, aliam sese ferre dicebat propter nominum commutationem: nam non exules, sed vi eiectos se reducere aiebat; perinde quasi id fuisset in controversia, quo illi nomine appellarentur a populo Romano, aut perinde quasi non omnes, quibus aqua et igni interdictum est, exules appellentur. Verum illi fortasse ignoscimus, si cum caussa fecit: nos tamen intelligamus, vitiosum esse intendere controversiam propter nominum mutationem.

CAP. XXIX. Quoniam exornatio constat ex similibus, et exemplis, et amplificationibus, ex iudicatis, et ceteris rebus, quae pertinent ad exaggerandam et collo-

Quam rem consuetudo] Cratand. ed. *quam consuetudo*. GRAEV. Voc. *rem* abest a Voss. I. III. Leid. II. *diuudicare*. Leid. IV. OUD.

Posterius immutata voluntate] Duisb. *postremo immutata sententia*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *sed idem post*. Leid. IV. *postremo*. OUD. Recte Ern. v. *intercesserat* h. l. interpretatus est: *lege lata impedierat*. Sch.

Aliam se ferre dicebat] Erf. *aliis se ferre diceret*. GRAEV. *se ferre* pro *sese* f. etiam Leid. II. Ed. Med. OUD.

Se reducere aiebat; perinde] Erf. *se reducere dicebat: proinde*. GRAEV. MSS. O., si excipias Leid. IV., bis cum Edd. pp. *proinde quasi*, nisi quod ultimo loco *aut proinde* absint ab Ed. Omn. OUD.

Quo illi nomine] Erf. *quod illi nomine*. GRAEV.

Appellarentur a populo Romano] Erf. *appellarentur aut populo Romano*. IDEM.

Nos tamen intelligamus] Erf. *non tamen intelligamus*. IDEM.

Vitiosum esse intendere] Erf. *vitiosum est intendere*. IDEM.

Propter nominum mutationem.] Duisb. et Rob. Steph. ac Lamb. edd. *propter nominum commutationem*. IDEM. *commutationem* etiam Leid. IV. Ed. Omn. OUD.

CAP. XXIX. *Ex iudicatis et ceteris rebus*] Hanc lectionem in nullo codice observavi, sed quum varie verba ista et digerantur et exhibeantur, omnes tamen pro primo vocabulo retinent *et*, quod nec in editionibus aliis mutatum est, quam Gruteri. Porro unus mox *iis generibus*, quod sane perplacet. GRONOV. Erfurt. *Amplificationibus et ceteris rebus, quae pertinent*. Grut. ed. *Et amplificationibus, ex iudicatis, et ceteris rebus*. Lamb. ed. *Amplificationibus et rebus iudicatis, et ceteris rebus*. Omnes mei et GRONOV. MSS. *et iudicatis*. GRAEV. et MS. Traiect. BURM. MSS. O. et Ed. Med. *et rebus iudicatis*. In tribus ponitur hic ordo: *et rebus iudicatis et amplificationibus*. Ed. Omn. *et iud.* OUD. Vv. *et amplificationibus* iam ab Ern. damnata Sch. eiecit, Orell. uicis inclusit.

Ad exaggerandam et collocupletandam] Erf. Pith. et margo Cratand. *ad exaugendam et collocupletandam*. Lamb. et Rob. Steph. edd. *ad exaggerandam et locupletandam*. GRAEV. *Ad exaugen-*

116 cupletandam argumentationem, quae sint iis rebus vitia, consideremus. Simile vitiosum est, quod ex aliqua parte dissimile est, nec habet parem rationem comparationis, aut sibi ipsi obest qui affert. Exemplum vitiosum est, si aut falsum est, ut reprehendatur: aut si improbum, ut non sit imitandum: aut maius, aut minus, quam res postulabit. Res iudicata vitiose profertur, si aut dissimili de re proferatur; aut de ea re, de qua controversia non est;

dam habent duo Gryph. B. C. BRUT. Voss. I. Leid. I. III. IV. Ed. Med. *exaugendam*. Leid. II. *exaugerandam*. Voss. II. *augendam*. Dein *locupletandam* in Edd. pp. OUD. *Locupl.* Zuicc. *collocupl.* Turic. L.

Quae sint iis rebus vitia] Pith. *quae sint huius generis vitia*. Duisb. *quae sint in iis rebus vitia*. Cauch. *quae sint his rebus vitia*. Cratand. ed. *quae sint his generibus vitia*. Lamb. ed. *quae sint in iis generibus vitia*. GRAEV. Leid. II. *q. s. generibus his vitia*. Leid. III. *quae s. in his rebus v.* Leid. IV. *q. rebus s. in hiis v.* Ed. Med. *quae sunt in his generibus v.* Voss. III. *indicia*. OUD.

Simile vitiosum est] Erf. *simile vitium est*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *s. vitiosum est id quod*. Non male, ut infra. OUD.

Aut sibi ipsi obest qui affert] Erf. *aut sibi ipsi qui affert*. Pith. *aut ubi sibi ipsi obest qui affert*. Lamb. ed. *aut ipsi obest, qui affert*. GRAEV. Lambini editio mea in margine omittit *sibi*, in contexta oratione exhibet. Posterii editores omnes omiserunt. Nollem factum. Nam *sibi, suus* non ubique reciproce dicta veniuntur, sed saepe etiam pro *ei, eius*, maxime apud priscos, veluti apud Plantum et Terentium. Ita in notissima ista formula *suus sibi*, de qua exposui ad Captiv. I, 1, 13. Eodem modo *pater suus, mater sua* dicitur, pro *pater eius, mater eius*, de quibus formulis vide quae dixi ad Milit. Glor. II, 1, 34. In his ubique *sibi* et *suus* tertiae personae pronomen est simpliciter, neque ullam habet vim reciprocam ad subiectum. Omnis tamen hic usus partim ad priscum sermonem, partim ad familiarem consuetudinem, in qua praeformulae diu vigent, restringendus videtur.

Aut si improbum] Erf. *aut improbum*. GRAEV. In supp. Ed. Med. *falsum est, ita ut*. Tum in vv. *aut si improbum deest si* Leid. III. Ed. Omn. OUD. *Deest si etiam* in Cod. Zuicc. L.

Quam res postulabit] Erf. Duisb. Cauch. *quam res postulat*; et vere quidem. GRAEV. *Quam res postulabit*. Ita Leid. II. cum Ed. Med. In MSS. ceteris et Ed. Omn. *postulat*. Bene omnino [sine dubio]. OUD. *Postulat* Codd. Turic. Zuicc. Praetulerunt tamen *postulabit* Sch. et Orell. In supp. *aut si maius concinnitatis et perspicuitatis causa* scripsit Sch. L.

Dissimili de re proferatur] Erfurt. *dissimili de re proferetur* GRAEV. In supp. *vitiose proferetur* MSS. tres. Verbum abest a Voss. III. Tum Leid. IV. *dissimili de ea re*. In MSS. O. et Ed. Omnib. *proferetur* vel *profertur*. OUD. *Profertur* cum correctione *proferatur* Cod. Zuicc. L.

Aut de ea re] In Erfurt. non extat *aut*. GRAEV.

De qua controversia] Medicæus et alius: *qua de contr.* GRONOV.

aut si improba; aut eiusmodi, ut aut plures, aut magis idoneae res iudicatae ab adversariis proferri possint. Item vitiosum est id, quod adversarii factum esse confiteantur, de eo argumentari, et planum facere factum esse; nam id tantum augeri oportet. Item vitiosum est, id augere, quod convenit doceri, hoc modo. Ut si quis quem arguat hominem occidisse, et antequam satis idoneas argumentationes attulerit, augeat peccatum, et dicat, nihil indignius esse, quam hominem occidere. Non enim, utrum indignum sit, an non, sed factumne sit, quaeritur.

Complexio vitiosa est, quae non, ut quidque primum dictum est, primum complectitur, et quae non bre-

Grut. et vulgg. *de qua controversia*. Erfurt. Pith. Cauch. *qua de controversia*. Sic et teste Gronov. Medic. GRAEV. *De qua c. n. e.* Sic Leid. III. et Ed. Omnib. Sed in ceteris et Ed. Med. *qua de c. n. e.* Verissime, ut passim Cicero: *quo de agitur*. OUD. *Qua de etiam ex suis Codd. Ern. L.*

Aut si improba, aut eiusmodi] Erf. *aut improba, aut eiusmodi*. Lambin. ed. *aut si improba, aut si eiusmodi*. GRAEV. Leid. III. caret v. si.

Item vitiosum est, id quod] Lamb. ed. *item vitiosum est, quod*. GRAEV. Tum post *vv. planum facere* addit Voss. I. *quod constat*. OUD.

Id tantum augeri] Mediam vocem ubique abesse notavi. GRONOV. Erf. et Duisb. *id augeri oportet*. Lamb. ed. *id augeri oportet tantum*. GRAEV.

Quod convenit taceri] Erf. *quod convenit tacere*. IDEM.

Si quis quem arguat] Vulgg. *si quis aliquem arguat*. Erf. *si qui quem arguat*. IDEM. Tum pro *vv. argumentationes attulerit* Leid. III. IV. *rationes att.* OUD.

Quam hominem occidere] Duisb. *quam hominem occidisse*. GRAEV. Voss. III. Leid. II. IV. *hominem occidisse*. OUD.

Utrum indignum sit, an non] Pith. *verum indignum sit, an non*. GRAEV. Verbum *sit* exsulat a Leid. IV. OUD.

Quae non ut quidque primum dictum est] MSS. tres: *quae non quod quidque pr.* GRONOV. Erfurt. Cauch. et quos Gronovius consuluit, *quod quidque*. Sed in Crataud. ed. legitur: *quae non quicque quod primum*. Ubi Cauchius in margine, cum in codice suo reperisset *quidque*, coniicit scribendum esse, ut ex aliis postea rescripserunt Lambinus et Grotius. GRAEV. MS. Traiect. *quae non quod cumque pr.* BURM. MSS. O. carent v. *ut*. Pro ea voce in Voss. III. est *quo*, in Leid. III. *quod*. Leid. IV. *id*. Sed in Leid. I. *ordine*. In Voss. I. *quo ordine*. Tum pro *quidque* in Voss. III. est *quoque*. Leid. IV. et Ed. Med. *quod*. Ed. Omn. *quodque*. Abest *primum* a Leid. III. *Dictum sit* exhibet Voss. II. Leid. IV. Pro seq. *primum*, quod ibi Voss. II. III. et Ed. Omnib. omittunt, in Leid. IV. est *eodem modo*. Placet mihi: *quo ordine quidque primum d. est complectitur*, vel: *ordine quo quidque*. OUD. *Ut quodque primum* receperunt Ern. Sch. Orell., ceterum a vulgata non discesserunt. L.

Dictum est, primum complectitur] Erfurt. Cauch. et Crataud.

viter concludit, et quae non ex enumeratione certum et constans aliquid relinquit, ut intelligatur, quid propositum in argumentatione sit, quid deinde ratione, quid confirmatione, quid tota argumentatione demonstratum.

CAP. XXX. Conclusiones, quae apud Graecos *ἐπιλογοι* nominantur, tripertitae sunt; nam constant ex enumeratione, amplificatione, et commiseratione. In quatuor locis uti possumus conclusionibus: in principio, secundum narrationem, secundum firmissimam argumentationem, in conclusione.

Enumeratio est, per quam colligimus et commoneamus, quibus de rebus verba fecerimus, breviter; ut renovetur, non redintegretur oratio: et ordine, quicquid 118 erit dictum, referemus, ut auditor, si memoriae manda-

ed. quod quicquid primum dictum est complectitur. Equidem non improbo. Nam primum subauditur commode. GRAEV.

Non breviter concludit] Erf. non breviter concluditur. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. n. b. concluditur. Melius, in fallor. OUD. Non assentitur Sch. L.

Quid propositum] Fortasse legendum: quid positum. LAMBIN. Margo Cratand. quid positum in argumentatione. GRAEV. In supp. deest praepos. ex ante v. enumeratione Voss. I. Leid. I. II. III. Ex numeratione Voss. III. hic et infra. Tum Leid. IV. int. id quod propositum ratione. Ubique in addit Leid. III. OUD.

Ratione, quid confirmatione] Erf. ratione, quid confirmatione. Duisb. ratione quod confirmatione. Lamb. ed. in ratione, quid in confirmatione. GRAEV.

Quid tota argumentatione demonstratum] Pith. quid tota argumentatione demonstratum est. Lamb. ed. quid in tota argumentatione demonstratum. GRAEV. Voss. I. Leid. I. III. demonstratum sit. OUD.

CAP. XXX. Tripertitae sunt] Lamb. ed. tripartitae sunt. GRAEV.

Commiseratione. In quatuor locis] Erf. et Cauch. Commiseratione. Quatuor locis. In Cauchiano super quatuor appositum erat in. Lamb. ed. commiseratione. Quatuor in locis. IDEM. In quatuor locis etc. conclusio. Tota haec periodus deest Leid. I. a m. pr. et Voss. II. In abest a Voss. III. Leid. II. Quattuor in l. Ed. Med. Eadem omnia illa omittit Cod. Turic., eiecit Sch., uncis inclusit Orell. Spuria sunt. L.

Uti possumus conclusionibus: in principio, secundum narrationem] Erf. uti possumus principis cum narratione. GRAEV.

Non redintegretur] Duisb. non reintegretur. IDEM. In supp. Voss. III. sermonem fecerimus. Tum Leid. II. III. non ut red. Leid. IV. Ed. pp. reintegretur.

Ordine, quicquid erit dictum, referamus] Erf. et Cauch. ordine quicquid erit referemus. Duisb. ordine quo quicquid erit dictum, referemus. Ed. Wechel. ordine ut, quicquid erit dictum, referamus. Lamb. ed. ordine quicquid erit dictum referimus. Itaque sic rescripsi optimorum codicum auctoritate. In vulgatis est referamus. Addit Duisb.: quo et ordine quo quicquid erit dictum,

verit, ad id, quod ipse meminerit, reducat. Item curandum est, ne aut ab exordio, aut a narratione repelatur orationis enumeratio. Facta enim, et dedita opera comparata oratio videbitur esse, aut artificii significandi, aut ingenii venditandi, aut memoriae ostentandae causa. 119

referemus. Sententia haec voculam requirit. Quae et restituenda est ex eodem codice paullo post. *Ordine breviter exponendae sunt res, quo tractatae erunt in confirmatione.* Editiones: *quae tractatae erunt.* Perperam. Sed pro *quicquid* censeo scribendum *quidque*, ut in paullo praecedentibus verbis: *Complexio vitiosa est, quae non ut quidque primum dictum est, primum complectitur.* GRAEV. Falso referunt Sch. et Orell. *referimus* e Codd. esse. Lamb. editio in margine exhibet: *L. referimus*, quae est coniectura. Etiam Turic. *referamus.* Oudendorpium in suis legisse *referemus*, ex eius silentio conuicias. Veram tamen puto esse Lambini coniecturam. L.

Ad id, quod ipse meminerit] Cauch. et Erfurt. non inepte: *ad idem, quod ipse meminerit.* GRAEV.

Item curandum est] Lamb. ed. *in qua curandum est.* IDEM. *Item curandum est.* Sic Voss. II. Ed. Omn. In ceteris MSS. et Ed. Med. *In qua c. e.* OUD. *In qua* Lamb. in margine. Sic etiam Cod. Turic. Receptit Orell. In seqq. v. *orationis* eiecit Sch. *oratio* scriptum fuisse pro *or. en.* auguratur Orell. L.

Ab exordio, aut a narratione] Erf. *ab exordio aut narratione.* GRAEV.

Facta enim et dedita opera] Plerique MSS. et edd. *ficta enim et dedita opera.* Quaeso te quid hic *ficta oratio*? Num falsa et fictitia? Nam qui exponunt *ficta* domi excogitata, nugantur. Optime et verissime Duisburgensis: *Facta enim et dedita opera comparata oratio videbitur esse.* Qui non intellexerunt quid sit *facta oratio*, id interpolarent. *Facere orationem* est magno studio et cura illam elaborare et expolire. Cic. Orat. [51]: *Omitto Isocratem discipulosque eius Ephorum et Naucratem, quantum orationis faciendae peritissimi.* Gellius XVIII, 22.: *Id quoque habitum est in oratione faciendae elegantiae genus; in exornanda oratione.* Male politissimus Rutgersius Var. Lect. IV, 19. τὸ [v.] *faciendae delendum* censet, tanquam glossema. Sed clarissime Cic. in Bruto, [8.]: *Sed ut intellectum est, quantam vim haberet accurata et facta quodam modo oratio.* Sic et Quintilian. [8, pro 25.]: *Nam illa, quae curam fatentur, facta et composita etiam videri volunt, ubi iidem corrupte ficta legitur, quod iam olim incomparabilis Scheelius observavit.* *Προποιήθη λέξις* eodem modo apud Longinum et alios Graecos scriptores. Transfertur etiam ad homines, qui subornati et praeparati ad aliquid efficiendum veniunt. Cic. II. ad Att. 24.: *Et qui illuc factus institutusque venisset, primum Caepionem de oratione sua sustulit.* GRAEV. *Facta* etiam Leid. IV. In ceteris *ficta.* *Debita* pro *dedita* Voss. II. OUD. *Facta* defendit etiam Ern. Repperunt recte Sch. et Orell. L.

Aut artificii significandi, aut ingenii v., aut memoriae ostentandae] Sic Lambinus, unde excepit Gruterus, quum ante non exhiberetur prius *aut*, secundum vero alii retinerent, alii pro eo *ingenique*, ut est in Victorianna. Pro tertio alii *vel memor.*, alii *et memor.* Sed pace illorum, qui tam lepide haec particulam

Quapropter initium enumerationis sumendum est a divisione, deinde ordine breviter exponendae sunt res, quae tractatae erunt in confirmatione, et confutatione. Amplificatio est res, quae per locum communem instigationis auditorum caussa sumitur. Loci communes ex decem praeceptis commodissime sumuntur adaugendi criminis

digesserunt, nullus ita nostrorum codicum. Certe prius aut legitur nullibi [nusquam], ut plane isto non egeamus, pro secundo est vel *ingeniique vend.* vel *ingenii vend.* Tertii loco habent omnes tres *memoriae ostendendae.* Unde videtur manus auctoris fuisse: *artificii significandi, ingeniive venditandi, et memoriae ostendendae caussa.* Nam hoc satis est, nec frequentativum requiritur, ut patet ex capite primo libri sequentis. GRONOV. Aliae edd. *artificii significandi, aut ingenii venditandi, vel memoriae ostendendae.* Erfurtensis, et alii MSS. *artificiis significandi, ingenii venditandi, memoriae ostendendae caussa.* CAUCH. cum Cratandri editione: *Artificii significandi, ingeniive venditandi et memoriae ostendendae caussa,* quibus adstipularer, nisi Pith. et Duisb. retinerent ultimas duas disiungentes particulas. GRONOVIVS, cum in suis etiam varietatem istam deprehendisset, scribendum censebat: *artificii significandi, ingeniive venditandi, et memoriae ostendendae caussa.* GRAEV. In MS. Traiect. tribus his locis deest vocula aut. BURM. Primum aut deest MSS. O. et Edd. pp. *Signandi* Ed. Med. Tum rursus aut deest MSS. O. et Edd. pp. Sed in Voss. I. II. Leid. I. Ed. Omnib. est *ingeniique.* Pro tertio aut MSS. sex et Edd. pp. dant *et,* quod abest a Leid. III. *Ostendendae* Voss. I. II. Leid. I. III. IV. *Ostentandi* Voss. III. OUD.

Initium enumerationis] Duisb. *initium orationis.* GRAEV. Leid. IV. *initium orationis.* OUD.

Sumendum est a divisione] Lamb. ed. *est sumendum a divisione.* GRAEV.

Ordine breviter exponendae sunt res] Erf. *Breviter ordine exponendae res sunt.* IDEM. Leid. I. *ex ordine breviter.* Leid. II. IV. Ed. Med. *breviter et ordine.* Leid. III. Voss. III. *breviter ex ord.* Voss. I. *breviter et ex ordine.* BENE. OUD.

Res, quo tractatae erunt] Grut. et al. edd.: *res, quae tractatae erunt.* Duisb.: *res quo per tractatae erunt.* GRAEV.

Amplificatio est res, quae per locum communem] Nec Erfurt. nec Cauch. nec Cratand. ed. 70 [v.] *res agnoscunt,* et debet sane abesse, ut nemo distitibitur, qui huius scriptoris ingenium non ignorat. Paulo ante: *enumeratio, per quam colligimus.* Hic poterant itidem intrudere *res.* GRAEV. *Amplificatio est, quae.* Sic legi debet auctoribus MSS. Voss. I. III. Leid. I. II. III. Ed. Med. Inepte additur *res* in ceteris et vulgo. OUD. *Res* iam ab Ernestio eliminatum est. Secuti sunt Sch. Orell. L.

Auditorum caussa sumitur.] Pith. *auditorum caussa consumitur.* GRAEV.

Commodissime sumuntur adaugendi criminis caussa] Pith. *commodissime sumentur ad augendi criminis caussam.* IDEM. Leid. IV. *ad augendam criminis caussam.* In Voss. III. etiam *caussam.* OUD.

caussa. Primus locus sumitur ab auctoritate, cum commemoramus, quantae curae ea res fuerit diis immortalibus, aut maioribus nostris, regibus, civitatibus, nationibus, hominibus sapientissimis, senatui. Item maxime quo modo de his rebus legibus sancitum sit. Secundus locus est, cum consideramus, illae res, de quibus criminamur, ad quos pertineant; utrum ad omnes, quod atrocissimum est, an ad superiores, (quod genus ii sunt, a quibus auctoritatis locus communis sumitur,) an ad pares, hoc est, 120 in eisdem partibus animi, corporis, fortunarum positos; an ad inferiores, qui omnibus his rebus antecellunt. Tertius locus est, quo percunctamur, quid sit eventurum, si omnibus idem concedatur; et ea re neglecta, ostendemus, quid periculorum aut incommodorum consequatur.

Cum commemoramus, quantae curae] Erf. *cum commemoria cum quantae curae.* GRAEV.

Immortalibus aut maioribus] Erf. *immortalibus ac maioribus.* IDEM. VOSS. I. *ac mai. n.* OUD.

Civitatibus, nationibus, hominibus] Pith. *civitatibus, hominibus.* GRAEV.

Legibus sancitum sit] Cauch. *legibus sanctum sit.* GRAEV. VOSS. II. Leid. III. IV. Ed. Med. *in leg.* VOSS. II. *est.* Deest verbum VOSS. III. OUD.

Cum consideramus] Margo Cratand. *cum consideratur.* GRAEV. *Illae res, de quibus criminamur.* Erf. *illae res, de quibus criminantur.* Duisb. *illas, de quibus criminamur.* Pith. *illae res, de quibus criminatur.* IDEM. Leid. IV. *illas, de q.* Ed. Med. *illas res de q.* Tum MSS. O. *criminantur.* OUD.

A quibus auctoritatis locus] Cratand. ed. *a quorum auctoritate locus.* et sic Pith. MS. GRAEV. Leid. II. *a quorum auctoritate l.* OUD.

An ad pares, hoc est in eisdem] Erf. *si a paribus, hoc est in eisdem.* Duisb. *an ad pares, id est in eisdem.* GRAEV. Leid. IV. *id est.* OUD.

Fortunarum positos] Erf. *fortunarum positos.* GRAEV. *Et fortunarum.* Leid. IV. OUD.

Qui omnibus his rebus antecellunt] Erf. *qui his omnibus rebus antecellunt.* Duisb. *qui omnibus his rebus antecellunt.* GRAEV. VOSS. III. *his, qui omnibus antec.* Leid. IV. *quibus his omn. r. antecellunt.* Nota passivam huius verbi formam. OUD.

Quo percunctamur] Al. *quo percontamur.* GRAEV. *Paullo post sit venturum.* Leid. IV. OUD.

Si omnibus idem concedatur] Duisb. *si idem concedatur.* GRAEV.

Et ea re neglecta ostendimus] Sic Erfurt. et Lamb. ed. *Vulg. et ea re neglecta ostendemus.* Pith. *ea re neglecta ostendemus.* IDEM.

Quid periculorum aut incommodorum] Erf. et Cauch. *quid periculorum atque incommodorum.* IDEM. *Peric. atque incommodorum cons.* Sic MSS. sex et Edd. pp. *P. et inc.* Leid. III. *Vulgo aut.* VOSS. III. *sequatur.* OUD.

Quartus locus est, quo demonstratur, si huic sit remissum, multos alacriores ad maleficia futuros, quos adhuc expectatio iudicii remoratur. Quintus locus est, per quem ostendimus, si semel aliter iudicatum sit, nullam rem fore, quae incommodo mederi, aut erratum iudicium corrigere possit. Quo in loco non incommodum erit uti ceterarum rerum comparatione, ut ostendamus, alias res posse aut vetustate sedari, aut consilio corrigi: huius
121 rei aut leniendae aut corrigendae nullam rem adiumento futuram. Sextus locus est, cum ostendimus esse consulto

Si huic sit remissum] Erf. *si huic permissum sit*. GRAEV. Voss. I. *sit repromissum*. Leid. I. *sit permissum*. OUD.

Multos alacriores] Erf. *multo alacriores*. GRAEV. Voss. III. *Multo al*. Voss. I. Ed. Med. *acriores*. Voss. II. Leid. III. *alacres*. Leid. II. *maleficium*. OUD.

Quos adhuc expectatio] Erf. *quod adhuc expectatio*. GRAEV.

Aliter iudicatum] Id est secus, quod valet *male iudicatum*. In uno libro quidem manuscr. legitur: *non recte iudicatum*, pro *aliter iudicatum*. LAMB. Erfort. *si sententia aliter iudicatum sit*. Alii, ut ex margine Cratandri editionis apparet, *si a sententia aliter iudicatum sit*. Cogitent acutiores, GRAEV. Leid. III. Ed. Med. *ab vel a sententia aliter*. OUD.

Nullam rem fore, quae incommodo mederi] Erf. *nullam rem facere, quae non commodum erit*. Pith. *Nullam rem fore, quae aliquo modo mederi*. Duisb. *nullam rem fore, quae hinc incommodo mederi*. Leg. *huic*. Pith. *nullam rem fore, quae incommodo mederi queat*. GRAEV. *Huic inc. n.* Voss. III. Leid. IV. *Aliquo modo n.* Leid. III. OUD. Pronomen coniunctivae causa addidit e Codd. Sch., retinuit Orell. L.

Mederi, aut perperam factum, aut erratum] Unus liber manuscr. non habet *aut perperam factum*. LAMBIN. Nec exstant illa verba in ullo codice, quos consului. Duisb. et edd. vet. *erratum iudicium*. Pith. *iudicium aut erratum*. Rob. Steph. et Colin. edd. *Aut perperam factum, aut erratum iudicium*. GRAEV. Voss. III. *an ppelleat iudicium*. Leid. III. *aut ppam iudicium*. Edd. pp. *aut perperam factum aut erratum iudicium*. In reliquis etiam *iudicium*. Quid lateat, extricent acutiores. OUD. Cod. Turic. *aut perperum iudicium*, coniecitque Orell. *aut perperam iudicatum*, cuius glossa fuerit *erratum iudicium*. Sic mihi quoque videtur. L.

Ceterarum rerum comparatione] Pith. *certarum rerum comparatione*. GRAEV. Voss. III. Leid. IV. *certarum r. c.* OUD.

Ut ostendamus, alias res] Erf. *ut ostendam alias res*. GRAEV.

Huius rei aut leniendae] Legendum fortasse est, *hui rei*, etc. LAMB. Pith. *huius rei leniendae*. GRAEV. Voss. III. *huius vero rei*. OUD. Lamb. scripsit *huic rei*, licet in omnibus edd. expressum sit *hui*. *Adiumento uncis inclusit* Ern. dicens, exquisite dici: *huius rei leniendae nullam rem futuram*; eiecit Sch. Habent omnes Codices. Scribendum puto cum Lambino *huic — adiumento f.* Videtur *huius* scriptum ab eo, qui compendium in *huic* suspicatur. L.

Locus est, cum ostendimus] Erf. et Duisb. *locus est, cum ostendimus*. Et statim iidem *et dicimus*. Vulg. *et dicemus*.

factum, et dicimus voluntario facinori nullam excusationem; imprudentiae iustam deprecationem paratam. Septimus locus est, quo ostendemus taetrum facinus, crudele, nefarium, tyrannicum esse: quod genus, iniuriae mulierum, aut earum rerum aliquid, quarum rerum caussa

GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. III. Ed. Omn. cum ostendemus. OUD.

Ex consilio factum] Sic legendum est, non ut vulgo, *ex consulto*. Licet etiam legere *consulto*, detracta praepositione. LAMB. Sic Pall. omnes. Lambinus supposuit, *ex consilio*. Non video quare. *Ex consulto*, ut *de industria*. GRUT. Grut. et Al. edd. *ex consulto factum*. Lamb. ed. *ex consilio factum*. *Ex consulto* posset quidem ferri, quia praepositio, quae communis omititur, necessario subauditur. *Consulto* enim est *ex consulto consilio*. Sed tamen antiquissimi codices aliud suadent. Erfurt. et Cauch. cum *ostendimus et consulto factum, et dicimus*. Sed rectius Pithoei excerpta: *cum ostendimus esse consulto factum et dicemus*. Quod recepi sine ullo scrupulo: sed et ex Erfurtensi *ostendimus et dicimus*. GRAEV. *Esse consulto*. Vulgati habent *ex consulto*, pro quo Lamb. *ex consilio* edidit. Gryph. MSS. *et consulto*, ut videatur *et* aut verbum *ostendimus* esse revocandum. BRUT. *Ex consulto* sine verbo *esse* MSS. O. nisi quod in Leid. III. fit: *ex cons. esse factum*. Ed. Omn. *et cons. f.* Graevianae editioni accedit Ed. Mediol. Mibi *ex consulto* verius videtur. *Dicemus* Voss. I. II. Leid. II. Ed. Omn. OUD. *Esse consulto* Sch. *Ex consulto* in hoc scriptore ut rariorem formulam non obliterandam fuisse recte indicat Orell. L.

Facinori nullam excusationem] Edd. multae: *Facinori nullam esse excusationem*. Sed in MSS. non reperitur *esse*, quod Lambinus inseruit. Erf. *facinori nullam excusationem*. GRAEV. MSS. O. praeter Leid. IV. n. *esse exc.* Ed. Med. n. *exc. esse*. OUD. Vulgatam sanam indicat Sch. ablegans ad Cic. de Inv. I. 53. L.

Imprudentiae iustam deprecationem] Erf. *imprudentiam et iustam deprecationem*. Duisb. ed. Cratand. et al. edd. *sed imprudentiae iustam deprecationem*. GRAEV. Leid. IV. *Sed impr.* Voss. III. *iustaque*. Voss. I. Leid. I. II. III. *impr. et iustam*. Bene, pro *etiam, et quidem*. OUD.

Quo ostendimus] Sic Erf. vulgg. *quo ostendimus*. GRAEV. Voss. I. Leid. O. et Ed. Med. q. *ostendimus*. Benc. Ed. Omn. *cum ostendimus*. OUD.

Nefarium, tyrannicum] Erf. *tyrannicum, nefarium*. GRAEV.

Quod genus iniuriae mulierum aut earum] Erf. Cauch. et Duisb. *quod genus iniuriarum aut earum*. Pith. et Cratand. ed. *quod genus iniuria mulierum*. Novi propter iniuriam mulieribus illatam, et pudicitiam earum violatam, bella esse orta, et eversa regna et dominationes. Exempla quis ignorat, qui vel Tarquinius et decemviros Romanos, aut bella Lacedaemoniorum et Messeniorum novit? Probabilior tamen est Erfurtensis, Duisb. et Cauch. codicum scriptura: *quod genus iniuriarum, aut earum rerum aliquid, quarum rerum caussa bella suscipiuntur*. Quod est, cuius generis sunt iniuriae, aut tales res, propter quas bella suscipiuntur. Mox Duisb. recte delet *rerum* in his verbis: *quarum rerum caussa*. IDEM. Voss. II. *quod genus, ut iniuria*; Leid. III. *inu-*

bella suscipiuntur, et cum hostibus de vita dimicatur. Octavus locus est, quo ostendimus, non vulgare, sed singulare esse maleficium, spurcum, nefarium, inusitatum, quo maturius et atrocius vindicandum sit. Nonus locus constat ex peccatorum comparatione, quasi cum dicemus, maius esse maleficium stuprare ingenuam, quam sacrum legere: quod propter egestatem alterum, alterum propter intemperan-

ria mulierum. Leid. IV. *iniuriarum.* Ed. Med. *iniuria mulierum est.* Omn. *iniuriam mulierum.* In ceteris MSS. simpliciter *iniuria a m.* prima. Rectissime; *iniuria* scil. cuiuscunque sit speciei. Solet auctor saepissime ita dicere. *Quod genus pro cuius generis est.* OUD. *Iniuriae m. Sch. iniuria m.* Orell. e Cod. Turic. L. Tam Leid. III. *earum aliquid.* Voss. III. *aliud quarum c.* Abest etiam ultimo loco v. *rerum a* Leid. IV. et Ed. Med. contra perpetuum auctoris stilum [perpetuam scriptoris consuetudinem]. Deinde pro vv. *bella suscipiuntur* Ed. Med. *b. gerantur.* OUD.

Quo maturius et atrocius vindicandum sit.] Duisb. *quod maturius et atrocius vindicandum sit.* GRAEV. Leid. II. IV. Ed. Med. *quod m. et at. vind. est.* Indicativum modum exhibent MSS. quinque alii. Voss. III. *iudicatum sit.* OUD.

Nonus locus constat] Nullum codicem video, quin habeat: *nonus locus est, qui constat.* GRONOV. Pithoean. et Duisb. et Gronoviani *nonus locus est, qui constat,* nisi quod in Duisb. non legatur *qui.* GRAEV. Sic et MS. Traiect. BURM. Voss. I. III. Leid. I. II. IV. Ed. Med. *N. l. est qui constat.* Voss. II. *N. locus est.* OUD. *N. l. est qui constat,* praetulit Sch. *N. locus est e* Turic. Orell. L.

Stuprare ingenuum] Erf. *stuprare ingenium.* Vulgg. *stuprare ingenuam.* GRAEV.

Quam sacrum laedere] Quidam legendum putant, *sacrum legere.* Quin ego ita scriptum repeti in uno optimo libro manuscripto. Supra autem putaverim legendum: *quale, cum dicemus, maius esse,* etc. pro: *quasi cum d.* quomodo Graeci loquuntur, *ὅλον ὄρε,* etc. LAMB. Edd. et Duisb. et Erf. *sacrum laedere.* Pith. et al. MSS. *sacram legem.* GRAEV. Leid. III. IV. Ed. Omn. s. *laedere.* Ceteri omnes s. *legere.* OUD. Praetulerunt *legere* merito Sch. Orell. L.

Propter egestatem alterum] Erf. *alterum propter egestatem.* GRAEV.

Propter intemperantem superbiam] Legendum forte [fortasse] est, *intemperatam,* id est immoderatam, seu indomitam: vel dic *intemperantem,* id est impotentem. LAMB. *Imperantem* admisi fide Palatini quarti, neque aliter Bruil, prius cusi *intemperantem.* Supra etiam reposui, *sacrum legere,* ex Pal. sec. ac Fabr. alludebatque quintus, in quo, *sacram legem.* Sed et praeterea rescribendum *stuprare ingenuum,* e quarto Pal. et nescio quo Gulielmiano. Mox scripsi *solitudine* pro *solicitudine,* volentibus Palat. pr. sec. quinto. GRUTER. Erf. *propter inperantem superbiam.* Pith. *propter intemperatam superbiam.* Grut. ed. *propter imperantem superbiam.* Ita scribitur sane et in Erfutensi. Sed quid est *impe-rans superbia?* Hic sane caussa nulla est, cur recedamus a vul-

tem superbiam fiat. Decimus locus est, per quem omnia, quae in negotio gerendo acta sunt, quaeque rem consequi solent, exponemus acriter, et criminose, et diligenter, ut agi res, et geri negotium videatur, rerum consequentium enumeratione.

CAP. XXXI. Misericordia commovebitur auditoris animus, si variam fortunarum commutationem dicemus; si ostendemus, in quibus commodis fuimus, quibusque 123 incommodis simus, comparatione. Si, quae nobis futura sint, nisi causam obtinuerimus, enumerabimus, et ostendemus. Si supplicabimus, et nos sub eorum, quorum misericordiam captabimus, potestatem subiiciemus. Si, quid

gata intemperantem, quod legitur in Duisb. Cauch. et meo, ut coniecerat Lambinus. Reposui igitur quod in omnibus editionibus ante Gruterianam divulgatis legebatur; *intemperantes* enim sunt qui libidinis causa stuprant mulieres, *superbi*, qui ingenuas. Nam qui iniuriam alteri tantum infert, illum nihili facit superbia inflatus. GRAEV. Voss. III. *intemperatam* s. Voss. II. Leid. III. *imperantem* s., perperam. OUD. Probarunt *intemperantem* Sch. Orell. L.

In negotio gerendo] Vulgg. *in negotio gerendo*. GRAEV. MSS. aliquot et Edd. pp. *gerendo*. Leid. IV. *fiunt vel gerendo*. OUD.

Ut agi res] Pith. *aut agi res*. GRAEV.

CAP. XXXI. *Commovebitur auditoris animus*] Libri manuscr. habent, *auditor, si*, etc. LAMB. Unde in tribus nostris *commovebitur auditoribus*? GRONOV. Erf. et plures alii MSS. *commovebitur auditoribus*. GRONOV. in suis legit *misericordia commovebitur auditoribus*. Equidem cum in Erfurt. Pith. et Cratand. ed. sit etiam *auditoribus*, cur id repudiem, non video. Annon Latine dicitur *commovere auditori misericordiam*? GRAEV. Et ita in MS. Traiect. BURM. Leid. I. II. Edd. pp. *m. c. auditoribus* Leid. III. *auditor*. Voss. II. *m. commovebuntur auditores*. Scilicet scripserat auctor simpliciter: *misericordia commovebitur*, ut est in Voss. III. quod tam varie interpolant. OUD. Ita scr. Sch. *auditoris animus* glossatori deberi indicans. Orell. e Turic. *m. c. auditoribus*. L.

In quibus commodis fuimus] Erf. *quibusque incommodis sumus*. Ed. nonnullae: *in quibus commodis fuerimus*. GRAEV. *Fuerimus* ERU. recepit e MS. Cortiano. Secuti sunt Sch. Orell. L.

Quibusque incommodis simus] Desiderantur in Erfurtensi. GRAEV. Leid. II. IV. *quibus inc.* Ed. Med. et *quibus*. Ed. Omn. et *quibus in inc.* Leid. II. *supraser. et in q.* OUD. Sch. scripsit *quibusque in inc.* recte. L.

Comparatione] Duisb. *in comparatione*. GRAEV.

Si quae nobis futura sint, nisi] Pith. *Si quae nobis futura sint incommoda, nisi*. IDEM.

Caussam obtinuerimus] Duisb. *caussam optinuerimus*. IDEM. Leid. III. *ni caussam obtinuerimus*. OUD. Tum et ostendemus ut futilem glossam eiecit Sch. L.

Misericordiam captabimus] Erf. *misericordiam captavimus*. GRAEV.

Potestatem subiiciemus] Duisb. et Erf. *potestatem subiiciemus*

nostris parentibus; liberis, ceteris necessariis casurum sit propter nostras calamitates, aperiemus, et simul ostendemus, illorum nos solitudine et miseria, non nostris incommodis dolere. Si de clementia, humanitate, misericordia nostra, qua in alios usi sumus, aperiemus. Si nos semper, aut diu in malis fuisse ostendemus. Si nostrum fatum, aut fortunam conqueremur. Si animum nostrum fortem, patientem incommodorum ostendemus futurum. Commiserationem brevem esse oportet. Nihil enim lacrima citius arescit.

Fere locos obscurissimos totius artificii tractavimus in hoc libro; quapropter huic volumini modus hic sit. Reliquas praeceptiones, quoad videbitur, in tertium librum transferemus. Haec si, ut conquisite conscripsimus, ita tu diligenter fueris consecutus, et nos industriae fructus ex tua scientia capiemus, et tute nostram diligentiam laudabis, tuaque perceptione laetabere: tu scientior eris prae-

IDEM. *Potestate* Voss. III. Leid. IV. Ed. Omn. Tum Leid. IV. in n. par. Voss. I. III. Ed. Med. *nostris proximis, par. lib.* Leid. II. n. par. lib. *proximis.* Deinde Voss. I. Leid. I. et *ceteris.* Voss. II. *ceterisque.* OUD.

Illorum nos solitudine et miseria] Vulgg. *illorum nos sollicitudine et miseria.* GRAEV. *Solitudin.* sic Leid. III. Ed. Omn. In reliquis *sollicitudine.* OUD. *Sollicitudine* etiam Cod. Turic. J. Tum Voss. I. *non pro nostris incommodis.* Deinde pro *humanitate* Ed. Med. *humilitate.* Eadem pro *sumus, fuimus.* Porro pro *aperiemus. Si nos* Leid. III. *ap. simul si nos.* Abest si ab Ed. Med. OUD.

Aut diu in malis fuisse] Erf. *aut divini fuisse malis.* GRAEV. *Ostendemus futurum*] Pith. et Duisb. *patientem incommodorum ostendemus fuisse.* Non male. IDEM. Leid. IV. *fuisse ostendemus futurum.* OUD. *Et patientem inc.* scripsit Sch. ex simili apud Cic. loco de Inv. I, 56. Dein coniicit idem: *et patientem incommodorum ostendemus fuisse et futurum esse, maxime quum in illo Cic. loco sit: et patientem inc. esse et futurum esse. L.*

Haec si, ut conquisite conscripsimus] Erf. et Pith. *haec sicut conquisite conscripsimus.* Lamb. ed. *Haec si ut nos conquisite conscripsimus.* GRAEV.

Ita tu diligenter fueris consecutus, et nos] Erf. *Ita ut diligenter et nobis et nos.* Duisb. *ita tu diligenter fueris obsecutus et nobis cum sine nobis considerabis, et nos.* IDEM. Abest tu a Voss. II. III. Leid. III. IV. Ed. Omn. Tum Voss. I. Leid. II. Ed. Med. *fueris cons. et nobiscum et sine nobis considerabis.* Voss. II. Leid. IV. *fueris cons. (Leid. obs.) et nobiscum et (deest Leid.) sine nobis considerabis.* Voss. III. *a te vel perfecta vel descripta fuerint.* Leid. III. *fueris exsecutus.* OUD.

Ex tua scientia] Erf. et Pith. *ex tua conscientia.* GRAEV. *Ex tua conscientia* Gryph. B. C. Brut. Voss. O. et Leid. III. *ex t. conscientia.* OUD.

Tuaque perceptione laetabere] Erf. *tua perceptione laetabere.*

ceptorum artificio, nos alacriores ad reliquum persolvendum. Verum haec futura satis scio; te enim non ignoro. Nos deinceps ad cetera praecepta transeamus, ut, quod libentissime facimus, tuae voluntati rectissimae morem geramus.

R H E T O R I C O R U M
A D
C. H E R E N N I U M
L I B E R T E R T I U S.

C A P U T I.

Ad omnem iudicalem causam quemadmodum conveniret 125
inventionem rerum ad commodari, satis abundanter, ut ar-

Pith. tuaque praeceptione laetabere. GRAEV. In Gryph. B. C. legitur *praeceptione*; ut sensus sit: *laetabere te nobis id praecepisse; qua in re dum tibi gessimus morem, consuluisse rectissimo tuo studio visi sumus.* Sed tamen nihil muto. Neque enim hanc vocem hac notione quemquam usurpasse video. BRUT. Leid. III. IV. Ed. Omn. *praeceptione.* Voss. III. *ptitione.* OUD.

Tu scientior eris praeceptorum artificio] Erf. *tu scientior eris praeceptorum artificii.* GRAEV.

Ad reliquum persolvendum] Erf. *ad periculum persolvendum.* IDEM. Leid. III. *alacres ad rel. p.* Ed. Med. *acriores.* Leid. II. III. *ad periculum.* OUD.

Haec futura satis scio] Duisb. *Haec ventura satis scio.* GRAEV.

Ignoro. Nos deinceps] Al. *ignoro. Sed nos deinceps.* IDEM. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *sed nos deinc.* OUD.

Ut quod libentissime facimus, tuae] Erf. *ut, quod libentissime faciamus.* Duisb. *ut, id quod libentissime faciemus.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. IV. Ed. Med. *ut, id quod l. faciemus.* Bene. Futurum exstat etiam in Ed. Omn. et ceteris MSS., si Leid. III. excipias. OUD. *Ut, quod.* Turic. *Facimus praesens praetulerunt* Sch. Orell. L.

Tuae rectissimae voluntati morem geramus] Erf. *tuae rectissimae voluntatis more geramus.* GRAEV.

CAP. I. *Ad omnem iudicalem]* Pith. *ad omnem iudicalem.* GRAEV.

Conveniret accommodari] Erf. *conveniret accommodare.* IDEM. *Oporteret - accommodari* Cod. A. in Museo Cr. Vrat. L.

bitror, superioribus libris demonstratum est. Nunc earum rationem rerum inveniendarum, quae pertinebant ad causas deliberativas et demonstrativas, in hunc librum transtulimus, ut omnis inveniendi praeceptio tibi quamprimum persolveretur. Reliquae quatuor partes erant artificii. De tribus partibus in hoc libro dicemus, dispositione, pronuntiatione, memoria. De elocutione, quia plura dicenda videbantur, in quarto libro conscribere maluimus: quem, ut arbitror, tibi librum celeriter absolutum mittemus, ne quid tibi rhetoricae artis deesse possit. Interea prima quaeque et nobiscum, cum voles, et interdum sine nobis legendo consequere; ne quid impedire, quin ad 126 hanc utilitatem pariter nobiscum progredi possis. Nunc tu fac attentum te praebes; nos proficisci ad instituta pergemus.

CAP. II. Deliberationes partim sunt huiusmodi, ut

Superioribus libris] Duisb. *in superioribus libris.* GRAEV. Leid. II. IV. Edd. pp. *in sup. lib.* OUD. Ita ABCD. L.

Demonstratum est] Non τὸ [v.] *est.* GRAEV. Sic cum tali lacuna Batava editio, neque quicquam in Erratis calci adiectis significatum. Haud dubie in uno Graevii codice non legabatur v. *est*, quocum consentit Cod. D. in Museo Cr. Vr. L.

Earum rationem rerum] Erf. *earum rerum rationem.* GRAEV.

Deliberativas et demonstrativas, in hunc] Erf. *deliberativas in hunc.* IDEM. Pro *transtulimus* Cod. B. *contulimus*, quod praefendum. Supra pro *pertinebant* Ern. e Iunt. reposit *pertinerent*. Sed Codd. ACD. et Turic. *pertinebant*. B. *pertinebunt*. E. *pertinebat*; ut non dubium sit, quid legendum. L.

Inveniendi praeceptio] Erf. *inveniendi perscriptio.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *inveniendi.* Leid. III. *perscriptio t. quam plurimum.* OUD. *Praescriptio* Cod. D. *perscriptio* Turic. *qui primum* A. a m. p. L.

In hoc libro dicemus] Erf. *in hoc libro dictum est.* GRAEV. Supra *De tribus in hoc libro sine voce partibus* in duobus Gryph. exempl. scriptum est. BRUT. Leid. III. *in h. l. dictum est.* OUD.

Pronuntiatione, memoria] Al. *pronuntiatione et memoria.* GRAEV. *Et memoria* D. L. Tum Ed. Med. *quia plurima dic.* OUD. Deinde pro *tibi librum* B. *ubi librum.* A. *librum.* L. Porro Voss. I. *Rhetoricae rationis vel artis.* OUD.

Legendo consequere] Erf. *legendum consequere.* GRAEV. Tum pro v. *utilitatem* coniecit Ern. *subtilitatem.* L.

Nos proficisci ad instituta pergemus] Vox *proficisci* salva sententia auferri poterat. GRUT. Frustra; quum habeant omnes scripti. Quoties enim apud Ciceronem et Livium *perrexit ire?* Quod utique idem est. In Arateis: *ore fero Capricornus vadere pergit.* GRONOV. Pith. *ad instituta pergamus.* Negat Gronovius, quem vide. GRAEV. Habetur etiam in MS. Traiect. BURM. Ed. Om. *fac, ut att. prave.* Mox *proficisci* est in O. libris. V. Drakenb. ad Liv. XXI, 30. OUD.

CAP. II. *Partim sunt huiusmodi]* Erf. et Cauch. *partim sunt*

quaeratur, utrum potius faciendum sit: partim huiusmodi, uti, quid potissimum faciendum sit, consideretur. Utrum potius, hoc modo: Karthago tollenda, an relinquenda videatur. Quid potissimum, hoc pacto: ut si Hannibal consultet, cum ex Italia Karthaginem arcessitur, in Italia remaneat; an domum redeat; an in Aegyptum profectus occupet Alexandriam. Item deliberationes partim ipsae propter se consultandae sunt: ut si deliberet senatus, captivos ab hostibus redimat, an non; partim propter aliquam extraneam causam veniunt in deliberationem et consultationem: ut si deliberet senatus, bello Italico solvatne legibus Scipionem, ut cum liceat ante tempus consulem fieri: partim et propter se sunt deliberandae, et magis propter extraneam causam veniunt in consultationem: ut si deliberet senatus, bello Italico sociis civitatem det, an non. In quibus causis rei natura faciet de-
127 liberationem, omnis ratio ad ipsam rem adcommo-
dabitur.

eiusmodi. Sic et statim *idem.* GRAEV. MSS. O. hic et mox *eiusmodi*, nisi quod hic Leid. II. det *huiusmodi*. Dein MSS. O. et Edd. pp. *ut non uti.* OUD. *Sint eiusmodi unus B.* Mox *idem eiusmodi.* Ut in Turic. et in ABCDE. L.

Utrum potius faciendum sit] Erf. *utrum potius faciendum sit.* GRAEV.

Partim huiusmodi, uti, quid potissimum faciendum sit, consideretur] Duisb. Partim huiusmodi, quid potissimum sit considerandum. Erf. et Cauci. Partim eiusmodi ut, quid potissimum sit considerandum. Uti, quod est in Gruteri et sequentibus illam, in nullo MS. edito habetur, in omnibus legitur *ut.* IDEM. Abest vox *faciendum* post *v. potissimum* a Voss. I. et Leid. IV., in quo est quod pro *quid.* OUD.

Karthago tollenda] Apage illud Lambini commentum *delenda.* Quid enim venustus opponi potest, quam haec verba tollere, *relinquere?* Et dixit Cicero non semel *urbem tollere.* GRUTER.]

Potissimum hoc pacto] Pith. *potissimum hoc modo.* GRAEV. Voss. III. Leid. III. Ed. Med. *hoc modo.* OUD.

Ut si Hannibal consultet] Erf. *ut si Hannibal consulat.* GRAEV. Leid. IV. *consulet.* Ed. Omn. *consultat.* OUD. *Consulat BCD.* L.

Ex Italia Karthaginem arcessitur] Erf. et Cauch. *cum ex Italia Karthaginem accersatur.* Duisb. *cum ex Italia Karthaginem appelletur.* Vulgg. *accersitur pro arcessitur.* GRAEV. Leid. IV. *appelletur.* OUD. *Accersitur. A (a m. pr.) BCDE.* L.

In Italia remaneat] Erf. *an Italia remaneat.* Lamb. ed. *in Italia permaneat.* GRAEV. MSS. O. et edd. pp. praeposunt *an* verbis *in Italia.* Deest in Leid. IV. *Maneat* Ed. Omn. *Permaneat* Leid. I. II. Bene. OUD. *An in It. A. an It. B. an in yt. CD.* *Permaneat C. Remaneat Turic.* L.

Omnis ratio ad ipsam rem] Erfurt. Cauch. et Crataud. ed. *omnis oratio ad ipsam rem accommodabitur; omnino recte.* GRAEV. Ed. Med. *o. ratio orationis.* Sed Voss. O. Leid. I. praebent *omnis oratio.* Vere. Deest *rem* Voss. II. OUD. In ACET pariter est

In quibus extranea causa conficiet deliberationem, in his ea ipsa causa erit adaugenda, aut deprimenda. Omnem rationem eorum, qui sententiam dicent, finem sibi con-

oratio. In B et D verba: *omnis oratio — conficiet deliberationem* omissa sunt. L.

In quibus extranea causa conficiet] Erf. *in quibus extranea conficiet.* Lamb. ed. *in quibus extranea causa efficiet delib.* GRAEV. Pro *conficiet* in C. *faciet.* L.

In his ea ipsa causa erit adaugenda, aut deprimenda.] Erf. *in his ex ipsa causa erunt adaugendam aut deprimendam.* Cauch. *in his ipsa erit causa aut adaugenda, aut deprimenda.* GRAEV. Voss. II. III. Leid. III. Ed. Med. *ex ipsa causa erunt adaugendae aut deprimendae.* In Leid. I. etiam *ex ipsa c.* Deest in Ed. Omnib. vox *ea.* Leid. IV. *aut agenda aut d. Oud.* Omnem hunc locum sic exhibent Gryph. B. C.: *In his ex ipsa causa, erunt ad augendam, aut deprimendam orationem eorum, qui sententiam dicent. Qui sententiam dicet, finem sibi conveniet utilitatis proponere, ut omnis eodem totius orationis ratio conferatur; multo aliter, quam legitur in vulgatis; utrum rectius, docti viderint. Nobis non mala lectio videtur, si cum vulg. conferatur. Omnem deliberationem* Lamb. legit, quo loco *orationem* alii. Equidem ut ingenue fatear, etiam in veteri lectione, quam sequor, aliquid desidero. Aut enim pro verbo *erunt*, legendum est *erit*, ut intelligatur *ratio*, aut aliquid addendum, quod Ciceronis sententiam expleat post verbum *erunt*, ut *parata adiumenta*, aut *loci deprompti*, aut quippiam huiusmodi; sed ita etiam longe illam sentio vulgatae antefereendam. BRUT. *Ex ipsa* B. T. *Erit* a m. s. punctis notat. A. *Erunt* B. *Aut agenda* A. *Aut agenda* B. *Deprimendae* B. cui voc. in A a m. s. additum est. L.

Omnem rationem eorum] Erf. *omnem memorationem eorum.* Cauch. *orationem eorum.* Pith. MS. et Cratand. ed.: *omnes orationes eorum;* legendum cum Victorio: *omnem orationem eorum.* In Erf. ex his duabus vocibus ortum est *memorationem.* Sic in praecedente nota itidem correctum est ex membranis optimis *omnis oratio.* GRAEV. Leid. III. Ed. Med. *omnes rationes eorum*, ut iungantur voci *deprimendae.* Pluralis comparet etiam in Ed. Omn. et Voss. III. qui tamen praebet *orationes.* In MSS. reliquis a m. pr. *omnem orationem.* Bene. OUD. *Omnem eorum orationem* (hoc a m. s.) A. *omnes orationes eorum* BD. *omnem orationem eorum* CE. L.

Qui sententiam dicent, finem] Pith. *qui sententiam dicent, is qui sententiam dicet, finem.* GRAEV. Addunt Voss. III. Leid. III. *is qui sententiam dicet.* OUD. Ita etiam BD. Cod. Turic. apud Orell. omnem locum sic scriptum praebet: *In his ex ipsa causa erunt aut augendae aut deprimendae omnes orationes eorum, qui sententiam dicent. Is qui sententiam dicet, finem —.* Sch. post verba: *In his ea ipsa causa erit adaugenda aut deprimenda, finem segmenti fecit, novumque ita incipit: Omnes, qui sententiam dicent, finem —.* Orell. omnem locum corruptum iudicat. Non dubium est, quin lectio Cod. Turic., quicum conveniunt magis minusve meliores omnes, manum scriptoris exhibeat; quare una vocula addita scribendum: *in his ex ea ipsa causa erunt aut augendae aut deprimendae omnes orationes eorum, qui senten-*

veniet utilitatis proponere, ut omnis eo totius orationis ratio conferatur. Utilitas in duas partes in civili consultatione dividitur, tutam, et honestam. Tuta est, quae conficit instantis aut consequentis periculi vitationem quilibet ratione. Haec distribuitur in vim, et dolum: quorum aut alterum separatim, aut utrumque sumemus coniunctim. Vis discernitur per exercitus, classes, arma, tormenta, evo-

128

tiam dicent. *Is qui sententiam dicet, finem* est. Corruptioni locum dedit repetitio formulae: *qui sententiam dicet. L.*

Finem sibi conveniet utilitatis] Quidam legi volunt, *utilitatem. LAMB.*

Ut omnis eo totius orationis ratio conferatur.] Erf. *ut omnis totius orationis eodem ratio conferatur. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. et Leid. I. in marg. ad eam Leid. IV. ad ipsam. Voss. II. Leid. III. eodem. In Ed. Med. omnes t. o. rationes eo conferantur. OUD. omnis ad eam ACE. o. ad eandem D. L.*

Tutam et honestam.] Erfurt. *tutam, honestam. GRAEV. In t. et in h. A. tutam honestam BD. tut. et hon. CE. — Sch. scripsit rem tutam et honestam, quod minime opus esse recte ostendit Orell. ex supp. intelligi iubens partem. L.*

Haec distribuitur in vim aut dolum] Erf. *haec tribuitur in vim et dolum. GRAEV.*

Quorum aut alterum] Erf. *quorum alterum. IDEM. Deest aut Voss. II. Leid. I. III. Ed. Omnib. OUD. Quarum C. Aut om. A (a pr. m.) BD. L.*

Utrumque sumemus coniunctim.] Scripti omnes *coniuncte*, ut de Inventione I, 7. *At mihi quidem videtur coniuncte agendum de materia ac partibus. GRONOV. Pith. aut utrumque consumemus coniunctim. Erfurt. Cauch. et ed. Victorii coniuncte. GRAEV. et ita MS. Traiect. BURM. Supra pro separatim Leid. IV. separate. Tum coniunctim Voss. I. II. Leid. I. cum Edd. pp. In ceteris coniuncte, nisi quod Voss. III. det inconiuncte. OUD. Coniuncte ACDE. coniunctum B. Coniuncte etiam Cod. Turic. L.*

Vis discernitur] Sic Pall. et Bruil., maluit Lambinus *discernitur*, quam bene, ipse viderit. Vulgo erat *secernitur. GRUT. Ed. Grut. vis discernitur per exercitus, classes. AI. vis secernitur per exercitus. Nonnulli ex coniectura: vis cernitur per exercitus. In Victorii est secernitur. In Erfurt. tamen et Cauch. nec non Cratandri, Mediolan., Ascens., Carol. et Rob. Steph. aliisque vetustioribus omnibus edd. est, vis discernitur. Nec video causam, cur id non locum suum obtineat. Vis discernitur scilicet a dolo, per exercitus, classes, si ab exercitiis et classibus nobis vis inferitur, nostraque diripiuntur et vastantur. GRAEV. Vis discernitur. Sic in quibusdam legitur, in aliis secernitur. Neutrum probat Lamb., qui discernitur, ut nos, edidit. BRUT. Voss. III. vis de se cernitur. Leid. I. v. discernitur. Voss. I. Leid. II. vis secernitur. OUD. Discernitur BE. Ilegendum est cernitur, quod e seqq. apparet, ubi variatur oratio vocabulo consumitur. L.*

Evocationes hominum] Pleraque vetustiores edd. et MSS. *revocationes hominum. Victor. ed. avocationes hominum. Num homines evocare est vis? Sane evocati milites apud Romanos non vi rogebantur ad nomen dandum militiae, sed precibus et promissis*

cationes hominum, et alias huiusmodi res. Dolus consumitur in pecunia, pollicitatione, dissimulatione, maturatione, mentione, et ceteris rebus, de quibus magis idoneo

invitabantur. Aldus Manutius F. explicat evocationes, imminutiones hostium, cum evocantur *ab hostibus* quidam, ut eorum vis infringatur. Quis unquam ita locutus est? sed ipsum vide; qui et sequentia explicat pessime. Sane corrupta non bene possunt explicari. Nec quid ad vim pertineant *revocationes*, ut alii legunt, intelligo. Qui ab exilio revocantur, in illos beneficium confertur. Nec *avocationes*, ut nonnulli malunt, hic possunt ferri. *Avocant*, quae animam a curis et sollicitudinibus abducunt, res iucundae aut studia. Catalecton Virgilii ex emendatione I. Fr. Gron.:

*Oblectat hortus, avocatur, pascit, tenet,
Animoque moesto demit angores graves.*

Cogitabam *abactiones hominum*, cum vi homines instar pecorum abiguntur e suis finibus. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *revocationes h.* Non capio, nec coniecturis incertis indulgere lubet; alioquin in mentem venerunt *devotiones* vel *internecciones*, pro quo scribebant librarii *internecciones*. OUD. *Revocationes* A (a m. pr. *revotiones*) BCDE. Cod. Turic. *revoc.* Scribendum est sine dubio *deotiones*, i. e. incantationes; de qua huius voc. notione adeantur lexica. Error ortus est eo, quod quum aliquis per negligentiam scripsisset *revotiones* vel *revociones*, alii secuti pro compendio habentes scripserunt *revocationes*, alii, ut emendarent, *evocationes*. L.

Et alias huiusmodi res] a Duisb. abest *res*. GRAEV. Leid. IV. et *alia huiusmodi*. OUD. *Res* omisit etiam C. L.

Mentiones] Malim legi *mansiones*. LAMB. *Mentione* probata Lamb. emendatione edimus. Quid enim sibi h. l. vult *mentione*? Si quis autem est, qui novitate verbi moveatur, is intelligat, qua ratione *appetitio*, a verbo *appeto*, *molitio*, a verbo *molior*, deducta vox sit, eadem ratione a verbo *mentior* *mentitio* deduci licuisse. BRUT. *In pecunia, pollicitatione, dissimulatione, maturatione, mentione, et ceteris rebus, de quibus*; sic Erf. et Cauch. MSS. Edd. multae: *in pecuniam pollicitationem, dissimulationem, maturationem, mentionem, et ceteras res, de quibus*, sed prius habent omnes libri vetusti, quos consului, et editiones antiquiores, vetustissima Italica, et Mediol. Victor. Cratand. Hervag. Sed edd. Ascens. Caroli et Roberti Steph. et Lambini legunt, *maturatione, mentione*. Apta esset vox *mentitio* huic loco pro mendacio, si usquam alibi extaret, sed nunc invitis codicibus nihil muto, quamvis non intelligam, quid hic sit *mentione*, nec quod praecedat, *maturatione*, nisi dicas, *maturatione* esse simulationem maturationis ad decipiendum. Sed hoc est vaticinari. Lambini non capio. GRAEV. MSS. O. cum Ed. Omnib. [Ald.] *in pecuniam*, praeterquam Voss. II. et Leid. III. et sic in seqq. In plurali *pollicitationes, dissimulationes, maturationes, mentiones et ceteras res* habent Voss. I. III. Leid. I. II. IV. Ed. Omnib., nisi quod *et ceteras res* desint Voss. III. ac Leid. II. pro varia lectione praebet *mentiones*. In eodem codice *mentiones* exponuntur *futilitates*. Glossae: *Mentio*. ἡ ἀνῆσις καὶ ψεύσμα. In Leid. III. *mentione*. OUD. *Pecuniam* ACDE. *Pollicitationem* A (m finale a m, s. additum videtur) CE. *pollicitaciones* D. *Dissimulationem* A (a m. s.) E. *dissimulationes* C. *dissimilaciones* D. *Maturatio-*

tempore loquemur, si quando de re militari, aut de administratione reipublicae scribere velimus. Honesta res dividitur in rectum, et laudabile.

Rectum est, quod cum virtute et officio fit. Id dividitur in prudentiam, iustitiam, fortitudinem, modestiam. Prudentia est calliditas, quae ratione quadam potest dilectum habere honorum et malorum; dicitur item prudentia, scientia cuiusdam artificii; item adpellatur prudentia, multarum rerum memoria et usus complurium negotiorum. Iustitia est aequitas, ius unicuique tribuens pro dignitate cuiusque. Fortitudo est rerum magnarum adpetitio, et rerum humilium contentio, et laboris cum utilitatis ratione perpessio. Modestia est in animo continens moderatio cupiditatum.

nem mentionem A (a m. s.) E. maturationes mentiones mentitiones D. Ceteras res CDE. Ablativum singularem et mentione Cod. Turic.; idem ceteris rebus. Mentione Ern. recte accepit de genere et artificio fallendi, quum homines iis, quos fallere et illicere in fraudem volunt, e longinquo ostendunt spem, non pollicendo, sed tantum obiter commemorando, quod spem faciat, quod alliciat. Maturatio vero est consilii accelerata executio, qua aliis praevertitur. Ceterum mentitiones Lamb. inter varias lectt. assert. L.

De administratione reipublicae scribere velimus] Erf. de administratione rei scribere velimus. Duisb. de administratione reip. scribere volumus. GRAEV. Leid. II. de ministracione. Leid. IV. volumus. OUD. Velimus ABCDE. Ald. volumus recepit Ern. ex editione 1474. secutique sunt Sch. Orell. L.

Dilectum habere] Sic Erfurt., sed Vulgg. delectum habere. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. delectum h. OUD. In duobus Gryph. libris dilectum scriptum exstat, quam scribendi rationem ita sequitur Lamb., ut tamen h. l. delectum habeatur; fortassis operarum incuria, eius instituto refragante. BRUT.

Item appellatur] In Erf. non est item. Cratand. ed. et item. Lamb. ed. et appellatur. GRAEV. Leid. III. Ed. Omn. et app. Leid. IV. item et app. OUD.

Ius unicuique tribuens] Erfurt. et Cauch. ius unicuique rei tribuens. Lamb. ed. ius suum unicuique tribuens. GRAEV. MSS. sex ius unicuique rei tr. Ed. Med. ius suum unicuique rei tr. Leid. III. ius uniuscuiusque rei tr. Mox pro cuiusque in Voss. II. est uniuscuiusque. OUD. Ius u. retribuens A (a m. s. ius et re punctis not.) i. u. rei t. BE. Sic etiam Turic. liber. Voc. ius Ern. uncis incluserat, dissentiente Sch., qui vv. pro dignitate cuiusque id valere ait, quod plerumque vocab. suum exprimitur, quum iustitia dicitur virtus suum ius unicuique tribuens. Ex quo apparet v. ius h. l. non esse supervacuum. L.

Et rerum humilium contentio] Pith. et humilium contentio. Rectius sane rerum intelligitur, quam repetitur. GRAEV. Et rerum om. D. L.

Perpessio] Liber unus manuscr. habet perpensio. LAMB. Ed. prim. laboris cum utilitate perpensio, quod recipere, nisi fortitudinis munus esset actio; perpensio vero laboris cum utilitatis ra-

CAP. III. Prudentiae partibus utemur in dicendo, si comoda cum incommodis conferemus, cum alterum sequi, vitare alterum cohortabimur: aut si qua in re cohortabimur aliquid, cuius rei aliquam disciplinam aut

tionem, hoc est consideratio et comparatio laboris cum utilitate, quae laborem sequetur, est prudentiae. Retineo igitur vulgatam, quamvis loquendi genus mirum mihi videatur esse: *perpeti laborem cum utilitatis ratione*, pro *perpeti laborem et pericula*, habita ratione utilitatis, hoc est, ut laborem illum suscipiam propter utilitatem, quae inde in patriam derivabitur. GRAEV. Ed. Omn. *perpensio*. OGD. Tum *cupiditatem* duo lib. Gryph. B. C. et quidem rectius. BRUT. *Cupiditatum* ABCDE. Consentire OUDendorpii Codd. ex eius silentio intelligitur. Recte genitivum defendit Orell.; accusativum male amplexus erat Sch. *Continens* enim h. l. est *continuus*. L.

CAP. III. *Vitare alterum cohortabimur*] Cauch. Duisb. et edd. quaedam: *vitare alterum cohortemur*. Mallem cum prima Mediol. Ascens. Cratandri, et Hervag. editione: *vitari alterum cohortabimur*. Princeps id in *vitare* mutavit Victorius, a quo stant MSS. GRAEV. Ed. Omn. *vitari*. Voss. I. II. Leid. I. II. III. IV. Ed. Med. *cohortemur*. OUD. *Alterum vitare* ABC. *Cohortemur* A. a pr. m. *coartenur* B. *Cohortemur* etiam Turic. L.

Aut si quam ad rem cohortabimur aliquid] Sic opinor correxerunt ex fine lib. III. *pluribus verbis ad eam te hortari*, vel ex *Medicaco adhortari*. Victorius *qua in re*, ut est quoque in nonnullis scriptis, et quidem melioribus, ut in ipso *Medicaco*. Sed non viderunt venustatem loquendi hoc loco, aut plene commentati sunt. Nam iidem meliores scripti: *si qua in re cohortabimur aliquid*. Quod quum non dubitem fuisse in multis et optimis apud Gruterum aliosque, miseris profecto, cur id non admiserit, praesertim si videas, qualem se gesserit ad Tacitum XI. *Annal.* 3. ubi addes *Paterna*, in quibus hoc ipsum Ciceronianum esse demonstratur. GRONOV. Grut. et multae aliae edd.: *aut si quam ad rem cohortabimur aliquid*. In Erfurt. Pith. Cauch. Cratand. etiam antiquissima editione Italica 1478. legitur: *si qua in re cohortabimur aliquid*, quod male deturbatum reposui. Sic olim ad Iustinum ostendi ex MSS. legendum *bellum hortari*, pro ad bellum. GRAEV. *qua in re* etiam MS. Trai. BURM. *Siqua in re cohortabimur aliquid*. Ita MSS. O. et Edd. pp. verissima. Adi ad Ovidium Ep. XIX, 187. *cupio non persuadere, quod hortor*. OUD. *Ut si* A. a m. pr. *Aliqua re* C. *Coartabimur* B. In D. verba *aut si qua in re cohortabimur* om. L.

Disciplinabilem] Videtur exprimere voluisse vocem Graecam *διδασκόν*, seu potius *μαθητόν*. Sed quidam liber manuscr. habet *disciplinalem*; ego nihil muto, tametsi utrumque usurpatum esse a Latinis probabile sit: quod genus *penetrabilis* et *penetrabilis*, *genitalis* et *genitabilis*, *innumeralis* et *innumerabilis*, *manalis* et *manabilis*; adde, quod quidam annotarunt, *naturalis* et *naturabilis*. LAMB. Omnes edd. ante meam et multi MSS. *Cuius rei aliquam disciplinabilem scientiam poterimus habere*. Pro *poterimus* Lamb. ed. *possimus*. Hoc vocabulum *disciplinabilis* non est a manu et mente auctoris horum Rhetoricorum, sed a manu barbari librarii. Manus genuina parentis horum librorum nobis servata est

scientiam poterimus habere; et quo modo, aut qua quid- 130
que ratione fieri oporteat, ostendemus: aut si suadebimus
quippiam, cuius rei gestae aut praesentem, aut auditam
memoriam poterimus habere; qua in re facile id, quod
velimus, exemplo adlato persuadere possimus. Iustitiae
partibus utemur, si aut innocentum, aut supplicum dice-

ab optimo Erfurtensi, in quo scribitur: *cuius rei aliquam discipli-
nam aut scientiam poterimus habere.* Cauch. *cuius rei aliquam
disciplinam scientiam poterimus habere;* sed a manu secunda *disci-
plinabilem.* Nam a posterioribus super nam adscriptum erat *bilem,*
ex libro minus emendato. Vereor etiam ne aut scientiam sit glos-
sema, et interpretatio vocis *disciplinam.* Erfurtensem expressi. In
sequentibus quoque his verbis *et quo modo, aut qua quidque
ratione fieri oporteat, ostendemus,* idem Erfurtensis non habet et ac
[atque] *ostendemus.* Copula et non etiam legitur in editione prima,
Mediolanensi, Ascens., Cratand., Hervag. Illam primus apposuit
editioni suae Victorinus, quam sequentes omnes sunt imitatae. Sed
utramque vocem et ac [atque] *ostendemus* si cum Erfurteasi de-
leveris, videbis optime constare sententiam. Edd. et plerique MSS.
et quomodo aut qua quidque ratione fieri oporteat ostendemus. In
Duisb. pro quidque est quodque. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp.
disciplinabilem scientiam. Tum copulam et non agnoscunt Leid.
I. III. Voss. II. Edd. Med. Omn. sicut etiam verbo *ostendemus*
carent MSS. iidem et Leid. IV. Bene omnino [sine dubio] *quod-
que* Leid. IV. f. *possit* Voss. I. Leid. II. OUD. *Disciplinam aut
scientiam* duo libb. Gryph. B. C., non *disciplinabilem;* quod vix
dignum verbum doctis auribus, nedum eius seculi elegantia, haud
probabile videtur a politissimo scriptore usurpatum. BRUT. *Disci-
plinalem* sc. ABCDE et Cod. Turic. *disciplinalem* sc. Oxonn. duo.
Sch. in prima ed. retinuit *disciplinabilem* et cum Ernestio recte in-
tellexit scientiam *ἡγουμένην*, quae antea dicatur *scientia cuiusdam
artificii.* In altera autem ed. Graevium secutus est. Citatur hoc
voc. ex Cassiodoro Variar. IV, 53.: *Quid enim melius, quam
plebem sub praecepto degere velle iustitiae; ut conventus multo-
rum disciplinabilium sit adunatio voluntatum.* Deinde pro vv. *fieri
oporteat ostendemus* in A. *possit ostendemus fieri,* quae a manu s.
punctis notata sunt suprascriptis his: *fieri oporteat. fieri possit
ostendemus* CE. *fieri op. ostendamus* D. Copula et om. in BD. et
Turic. L.

Si suadebimus quippiam, cuius rei] Lamb. ed. *Si suadebi-
mus quippiam cui similis rei gestae.* GRAEV.

*Cuius rei gestae aut praesentem, aut auditam memoriam po-
terimus habere]* Optime Pithoei codex: *cuius rei gestae aut prae-
sentis aut auditae memoriam poterimus habere.* Hanc scripturam
etiam ostendit margo Cratandri editionis. Nam quid sit *auditam
memoriam habere,* non ego intelligo. IDEM. Leid. III. *Rei gestae
aut praesentis, a auditae mem.* OUD. Sic etiam C. Turic. apud
Orell. Sed iudice Schutizio vulgatam bene defendit ERN. *Praesentis
auditae* (a m. s. interp. aut) A. *praesentis aut auditae* D. Recto
defenditur vulgata. L. Tum Voss. II. Leid. III. Ed. Omn. *per-
suadere poterimus.* Leid. II. *persuadere possumus.* OUD. *Possumus*
CD. I.

Si aut innocentum] Erfurt. et Cauch. *si aut innocentium.*

mus misereri oportere: si ostendemus bene merentibus gratiam referri convenire: si demonstrabimus ulcisci male meritos oportere: si fidem magnopere censebimus conservandam: si leges et mores civitatis egregie dicemus servari oportere: si societates, atque amicitias studiosè dice-
 131 mus coli convenire: si, quod ius in parentes, deos, patriam natura comparavit, id religiose colendum demonstrabimus: si hospitia, clientelas, cognationes, adfinitates caste colendas esse dicemus: si nec prece, nec pretio, nec gratia, nec periculo, nec simultate a via recta ostendemus deduci oportere: si dicemus in omnibus ius aequabile statui convenire. His atque huiusmodi partibus iustitiae si quam rem in concione, aut in consilio faciendam censebimus, iustam esse ostendemus; contrariis, iniustam.

GRAEV. *Innocentium* Voss. I. Leid. IV. *Innocentiam* Ed. Med. Tum Leid. I. Voss. I. Edd. pp. *supplicium*. OUD. *Innocentium* A. a m. s. sine *i*. In *nocentium* D. *Innocentum* BC L.

Bene merentibus gratiam referri convenire] Erfurt. in *merentibus gratiam referri oportere*. GRAEV. *Referre convenire* Voss. III. Leid. III. OUD. Sic etiam D. L.

Servari oportere] Erf. *oportere servari*. Lamb. ed. *egregie servari dicemus oportere*. GRAEV.

Amicitias studiosè dicemus coli] Lamb. ed. *amicitias dicemus studiosè coli*. IDEM. *Coli debere* Ed. Med. OUD.

In parentes, deos, patriam] Erfurt. in *parentes, deos, in patriam*. GRAEV.

Clientelas, cognationem] Erf. *clientelam, cognationes*. IDEM.

Caste colendas esse] Erfurt. *caste colendam esse*. IDEM. *Caste colende* Leid. I. c. *colenda* Voss. I. quod non displicet. Verbum esse desideratur in Voss. II. OUD. *Clientiles — colendos* D. L.

Si nec prece, nec pretio] Erfurt. meus MS. Ed. prim. et Mediol. *si nec pretio*. Sed in Duib. non sunt *nec pretio*. GRAEV. *Nec prece, nec pretio*. Duae priores voces desunt MSS. sex et Edd. pp.; contra Leid. IV. non habet duas ultimas. OUD. Verba *nec prece* om. ABCDE et T. omiseratque in priore ed. Sch. in altera reduxit. L. Deinde *aequabile ius* MSS. et Edd. pp. nisi quod in Voss. III. sit *aequale ius*. OUD. *Aequabile ius*, hoc ordine, etiam BA et Turic.; *aequale ius* CD, L.

In concione aut in concilio] Sic iam et Victor. et Lamb. et Grut. Quid autem est concio, nisi concilium populi? ut ita non videantur hic dici diversa, quod innuit [indicat] particula. Atqui priores editi et distincte etiam scripti nostri omnes *consilio*, quod revocandum puto, et satis de his vocibus dictum. Utique apud praectorem et ad consilium iudicum pertinet saepe, ut ostendatur aliquid iustum esse. GRONOV. Erfurt. et Cauch. *consilio*. Non tantum autem *consilium* est praectorum, sed etiam senatus, qui saepe dicitur *consilium*, requirit, ut quid iustum sit ostendatur. GRAEV. *Consilio* etiam MS. Traiect. BURM. Ed. Med. caret praepos. [etiam A. a m. pr.] Leid. IV. Ed. Omn. *concilio*. Male. OUD. *Consilio* BCET. *concilio* AD. L.

Ita fiet, ut eisdem locis et ad suadendum, et ad dissuadendum simus comparati. Sin fortitudinis retinendae causa faciendum quid esse dicemus, ostendemus, res magnas et celsas sequi et adpeti oportere, et item res humiles et indignas viris fortibus; vel viros fortes propterea contemnere oportere, nec idoneas dignitate sua iudicare. Item a nulla 132

Ad suadendum et ad dissuadendum simus comparati.] Sic elegantissime nostri tres codices; quomodo quum exhibeat quoque Victorius, non putavi ulterius eam lectionem hinc exulare debere, quum pervile sit illud istorum parati. Sic quod quasi ad inspiciendum delectationis causa comparatum est, in Oratore. [12.] et III. de Nat. Deor. [c. 7.] ego me ad respondendum comparavi. GRONOV. Grut. et edd. ad suadendum et dissuadendum simus parati. Pith. ad suadendum simus comparati. Al. ad suadendum simus operati. Comparati GRON., nec aliter omnes mei MSS. et edd. vetustiores; vulgo parati. GRAEV. Comparati etiam in Cod. Traiect. in quo aliqua varietas in vocibus praecedentibus. BURM. Comparati. Ita duo Gryph. exempl. BRUT. Leid. I. II. IV. et dissuadendum ommissa ad praep. Desunt et ad dissuadendum in Voss. III. qui male habet etiam parati. OUD. Parati B. Comperti D. L.

Faciendum quid esse] Vox media nusquam mihi occurrit. GRONOV. Vox media nec in Gronovianis, nec Erfurt., et poterat abesse. Sed in reliquis MSS. et ed. prima, ceterisque legitur. GRAEV. Voss. I. faciendum. Abest quid a Leid. I. OUD. Omittunt quid CDE. L.

Res magnas et celsas sequi] Al. res magnas et excelsas sequi. GRAEV. Celsas duo Gryph. quo loco alii excelsas. BRUT. MSS. ad unum omnes celsas. Tum appetere Sch. de coni. in edit. altera. L.

Humiles et indignas] Ed. Cratand. humiles indignas. GRAEV. Verba viris fortibus, quae a nullo codice absunt, Ernestius incuria sua deceptus omisit, quem incuriosior secutus est Sch. in utraque edit. Errorem notavit Orell. L.

Vel viros fortes propterea etc.] Addidi e Pal. quarto syllabam vel; quod propterea illud invenissem in pluribus Palatinis, quod alioquin Gulielmo tollendum videbatur, utpote e libris aliquot exsul. Si cui forte vel indignum putatur textu, is poterit propterea mutare in praeterea, fide Pal. pr. ac quinti. GRUTER. Vulgg. viros fortes propterea. MSS. duo, viros fortes praeterea. Asserunt vel Erfurt. et Cench. GRAEV. neque vel neque propterea est in MS. Trai. BURM. In nullo MS. vel Ed. inveni istud vel. Abest propterea a Leid. I. III. Voss. II. Ed. Med.; praeterea legas in Voss. III. OUD. Omittitur propterea in ABD. Vel abest a Codd. ABCDE, et Turic. L.

Nec idoneas pro dignitate sua iudicare.] Sic reposui, secutus unum librum manuscripti; quidam tamen legendum censent, nec idoneus dignitati suae: alii vulgatam lectionem retinendam censent, et idoneas dignitate sua positum esse pro dignas dignitate, atque ideo voci, idoneas, eundem casum tributum, atque voci dignas tribueretur. LAMB. Erfurt. nec idoneos sua dignitate. GRAEV. Idonea dignitate suae. Voss. III. OUD. Idoneas dignitate sua ABCDE et Turic. Sch. in priore ed. pro ex Lambini mente addiderat, in altera scripsit dignitati suae. Sed recte monet Orell. non obliterandam esse rariorem v. idoneus structuram. L.

re honesta, periculi aut laboris magnitudine deduci oportere: antiquiorem mortem turpitudine haberi: nullo dolore cogi, ut ab officio recedatur: nullius pro rei veritate metuere inimicitias: quodlibet pro patria, parentibus, hospitibus, amicis, et iis rebus, quas iustitia colere cogit, adire periculum, et quemlibet suscipere laborem. Modestiae partibus utemur, si nimias libidines honoris, pecuniae, similiumque rerum vituperabimus. Si unamquamque rem certo naturae termino definiemus. Si quoad cuique satis sit, ostendemus, et nimium progredi dissuadebimus, et modum unicuique rei statuemus. Huiusmodi partes sunt virtutis, amplificandae, si suadebimus; adtenuandae, si ab his dehortabimur, ut haec adtenuentur, quae supra demonstravi.

A nulla re honesta] Erf. Cauch. et Lamb. Ed. *ab nulla re honesta*. GRAEV. *Ab nulla re hon.* Sic Voss. I. II. Leid. II. III. OUD. *Ab n. r. h.* ABCE. atque ita recte scripsit Orell. L.

Turpitudine haberi, nullo dolore cogi] Erf. *turpitudinem haberi, in nullo dolore cogi*. GRAEV. *Habere* Sch. non monito lectore ex Ern. con. rescripsit, astipulantibus duobus codd. D. et Oxon. II. Ceteri omnes *haberi*. Recte Orell. Ern. et Sch. secutus est. L.

Amicis et iis rebus] Erfurt. *amicis, iis rebus*. GRAEV. *Et eis rebus*. Deest copula Leid. I. III. OUD. *Et his r.* ABD. et *his r.* C. L.

Similiumque rerum] Erf. et Duisb. *similium rerum*. GRAEV. Leid. I. II. Voss. III. *pecuniarum*. Copula *que* deest Voss. O. Leid. I. II. *Et sim.* Leid. IV. OUD. *pecuniarum similium rer.* CE. Cum vulgata consentiunt ABD. et Turic. L.

Si quoad cuique satis etc.] Vulgo: *Si denique quod cuique satis etc.* sed nos venustum loquendi genus reposuimus, repertum in Pal. tert., quinto, sexto, item Fabr. et Coloniensi. Plautus *Menaechnis* [V, 2, 19]: *Verum est modus tamen, quoad pati uxorem oportet*. GRUTER. Ed. prima et Mediol. *si quod cuique satis sit*. Erfurt. Pith. Cauch. Duisb. *si quoad cuique satis sit*. GRAEV. Sic etiam in MS. Traiect. BURM. Ed. Med. *Et si*. Voss. III. *quoad id quantumque satis sit*. Leid. III. Ed. Omn. *quod cuique s. s.* OUD. *Si quoad* ABCDET., quod miror Schnetzius deseruisse. L.

Et modum unicuique rei statuemus.] Erfurt. *modum unicuique rei statuamus*. GRAEV. *Et nimium — et modum*. Copula utrobique deest Leid. III. Ed. Omn. *Et si modum* Voss. I. Leid. I. OUD. *Et ante nimium* om. B. *Et nimirum* E. I.

Partes sunt virtutis amplificandae si suadebimus, attenuandae] Erfurt. *partes sunt omnibus verbis, attenuandae*. Duisb. *partes sunt omnibus verbis amplificandae*. GRAEV. Leid. I. *omnibus virtutis a m. pr. verbis*, dum cetera exulant a m. pr., sicut absunt quoque cum seq. v. *attenuandae a Voss. III.* Sed in Leid. III. scriptum est: *Huius partes s. amplificandae si hortabimur, omnibus vero verbis att.* Leid. IV. *omnibus verbis amplif. si suad.* OUD. *Suad. omnibus verbis* B. L.

Ut haec attenuentur, quae supra demonstravi.] Puto delendum esse quae haec sententia: *ut haec attenuentur supra demonstravi, hoc est quomodo eleventur*. GRAEV. Leid. III. *et ut adi.*

Nam nemo erit, qui censeat a virtute recedendum: verum 133 aut res huiusmodi non dicatur esse, ut virtutem possimus egregiam experiri, aut in contrariis potius rebus, quam in his, virtus constare ostendatur. Item si quo pacto poterimus, quam is, qui contra dicet, iustitiam vocarit, nos demonstrabimus ignaviam esse et inertiam, ac pravam libertatem: quam prudentiam appellarit, ineptam et garulam et odiosam scientiam esse dicemus: quam ille modestiam dicet esse, eam nos inertiam et dissolutam negligentiam dicemus: quam ille fortitudinem nominarit, eam nos gladiatoriam et inconsideratam appellabimus temeritatem.

CAP. IV. Laudabile est, quod conficit honestam et praesentem et consequentem commemorationem. Hoc nos

Ed. Med. et haec adt. OUD. ABCDE retinent verba: ut haec attenuentur, quae Ern. uncis inclusit, Sch. ut manifeste spuria uncis inclusit. L.

Non huiusmodi dicatur esse] Pal. tert. quart. quint. dicantur, quod ferri item queat. Lambinus scripsit dicetur, ut et mox ostendatur, sed contra omnes libros nostros. GRUT. Erf. aut res non eiusmodi dicatur. Pith. aut non huiusmodi res dicatur esse. GRAEV. MS. Traiect. Verum ut dicatur res non huiusmodi esse. BURM. MSS. quatuor et Ed. Omn. non eiusmodi. Voss. I. Ed. Omn. dicantur. Ab eadem abest verb. subst. OUD. Non eiusmodi A. L.

Ut virtutem possimus egregiam] Erfurt. ut virtutem posuimus egregiam. GRAEV.

Virtus constare ostendatur.] Erfurt. virtus constareque ostendatur. Lamb. ed. virtus constare ostendetur. IDEM. Ed. Med. esse ost. Leid. III. const. ostendetur. OUD. Ostendatur ABCDE. L.

Iustitiam vocarit] Erf. et Duisb. iustitiam vocavit. GRAEV. Voss. I. II. Leidd. O. et Ed. Med. vocavit. Voss. II. vocabit. OUD. Quae paullo post leguntur verba et inertiam Sch. nullo codice assentiente delevit. L.

Parvam libertatem] MSS. Erfurt. Cauch. Pith. ac omnes edd. veteriores: pravam liberalitatem. Sed libertatem tuetur Dornburg. Colon. et Lamb. edd. et margo Cratandri. GRAEV. Pravam libertatem. Sic Leid. IV. et Ed. Med. In ceteris pravam liberalitatem. Ed. Omn. parvam liberalitatem. OUD. Et parvam D. Libertatem D. Reliqui ABCE liberalitatem, quemadmodum etiam Turic. Atque ita etiam Brutus in suis Gryph. duobus invenit. L.

Quam prudentiam] Duisb. qui prudentiam. GRAEV. Quod p. A. quam prudentia D. Leid. IV. qui pr. L.

Dissolutam negligentiam dicemus] Erf. et Lamb. ed. dissolutam negligentiam esse dicemus. GRAEV. esse ABCDE addunt. L. Voss. II. nominabimus et diss. negl. In ceteris et Edd. pp. et d. n. esse dicemus. OUD.

CAP. IV. Praesentem et sequentem] Scripti tres consequentem. Gronov. Consequentem Erf. Cauch. et edd. prima, Cratandri, Rob. Steph. et Lambini; vulgati sequentem commemorationem. GRAEV. Ita et MS. Traiect. videtur spernendum quod praecedat conficit, sequatur

eo a recto separavimus, non quod hae quatuor partes, quae subiiciuntur sub vocabulo recti, hanc honestatis commemorationem dare non soleant: sed quamquam ex recto
 134 laudabile nascatur, tamen in dicendo scorsum tractandum est hoc ab illo. Neque enim solum laudis causa rectum sequi convenit, sed si laus consequitur, duplicatur recti adpetendi voluntas. Cum igitur erit demonstrandum rectum esse, laudabile esse demonstrabimus aut ab idoneis

autem commemorationem. BURM. *Consequentem commemor.* Sic MSS. O. et Edd. pp. OUD. Consentiant ABCDEF. L.

Hoc nos eo a recto separavimus] Erf. *hoc non eo modo separavimus.* Pith. *hoc nos eo modo a recto separavimus.* GRAEV. Leid. I. III. *eo modo s.* Leid. II. *separabimus.* Voss. IV. *separamus a recto.* Leid. IV. *non separamus a recto.* Ed. Omn. *separavimus.* OUD. *Nos non separavimus a r. partes A.* (pro non in marg. a m. s. *eo modo*). *Non eo modo separavimus B.* *Nos eo sep. a recto CE.* *Nos eo modo separamus a r. D.* Cum vulgata consentit recte Turic. *Separamus* edidit Ern. secutusque est Sch. L.

Non quod hae quatuor partes] Haec verba non leguntur in Erfurtensi. GRAEV. Eadem in Cod. A. a m. pr. ommissa sunt. L.

Sub vocabulo recti] Erf. et Pith. *sub vocabulum recti.* GRAEV. Leid. II. *sub vocabulum rei.* OUD.

Hanc honestatis] Erf. *hanc honestatem.* GRAEV.

Dare non soleant] Erf. *dare soleant.* IDEM. Paulo post *laudabile nascitur* de coniectura, quam secutus est Sch., dederat Ern. Assentitur Cod. Turic. Sed *nascatur* O. apud OUD., ut ex eius silentio conficitur, et ABCDE, praeterquam quod A. a p. m. *demonstrabimus pro nascatur.* L.

Rectum sequi] Erf. *recta sequi.* GRAEV. In antecc. verba in dicendo desunt Voss. III. Tum Leid. III. *recta sequi* et Leid. I. a m. pr. OUD. *Recta consequi B. L.* Tum *si laus consequetur* Voss. I. s. l. *consequitur* Leidd. O. Ed. Omn. *sequitur* Ed. Med. OUD. *Si illa consequatur A.* Ceteri s. l. *consequitur.* L.

Duplicatur recti appetendi] Erf. *placatur recti appetendi.* Margo ed. Cratanuri: *placet magis recte appetendi.* GRAEV. Leid. III. *placet magis pro duplicatur* OUD. *placet magis B. T.* E glossa hoc profectum esse iudicat Orell. L.

Cum igitur erit demonstrandum] Ita Pal. quart. et sextus praeter Tosanum, Gembl. et Colon. vere; nam eo ipso quod laudabile demonstramus, rectum et honestum esse ostendimus: prius enisi, *demonstratum.* GRUT. Vulgg. *cum igitur erit demonstratum rectum, laudabile.* Grut. ed. *cum igitur erit demonstrandum rectum, laudabile.* Confirmat Erfurtensis, ex quo praeterea adieci tō [v.] *esse.* GRAEV. *Demonstrandum.* In solo Leid. IV. est gerundium. In ceteris et Edd. pp. *demonstratum.* Bene. Verbum exulat a MSS. et Edd. praeterquam Voss. II. OUD. *Demonstratum ACDEF.* L.

Laudabile esse demonstrabimus aut ab idoneis hominibus . . . aut ab aliquibus sociis, aut omnibus civibus] Diverso modo hic locus scribitur. Et quum verum sit idoneos homines, ut hic describit ordinem quendam honestum, considerari posse diversos ab sociis aliquibus, et omnibus civibus etc.; sic quoque dici potest so-

hominibus, ut si qua res honestiori ordini placeat, quae a deteriore ordine improbetur: aut ab aliquibus sociis, aut omnibus civibus, exteris nationibus, posterisque nostris. Cum huiusmodi locorum divisio sit in consultatione, bre- 135
viter aperienda est totius tractatio causae. Exordiri licebit vel a principio, vel ab insinnatione, vel iisdem rationibus, quibus in iudiciali causa. Si cuius rei narratio incidet, eadem ratione narrari oportebit. Quoniam in

cios et cives esse ipsos idoneos homines. Quorum pius quum videatur sequi Lambinus, cuius est vulgata hodie lectio; sic nescio an consideraverit quoque auctor, quum illud secundum ab nec in MSS. nostris ullis, nec in editionibus ante illum, quem dixi, reperitur, ut inde colligam ab eo additum, tum hoc quo dixi respectu, tum forsitan ex consideratione, de qua egimus supra lib. II. inquit. Eam [v.] ideo resecandam puto; sed etiam totum locum veritati facilitatiue suae sic restituendum: *Laudabile esse demonstrabimus, ut ab idoneis hominibus, ut si qua res honestiori ordini placeat, q. a. d. or. improbetur, aut aliquibus sociis, (scilicet illa res placeat, dicuntur enim haec per dativum, ut et sequentia) aut omnibus civibus etc.* Si placuit Grutero ista praepositio, rectius eam iteravisset mox: *exordiri licebit vel a principio vel ab insinnatione vel ab iisdem rationibus.* Sic enim ter illa repetitur in optimis MSS. et quibusdam editis, unde ipse prohibuit quoque. Fraudati fuit tō [v.] ut sic geminatum, in quo saepe auctores sibi placuerunt. Gronov. Equidem alterum ab nec in nostris MSS. habetur, quod tamen vulgati prae se ferunt. Praeterea Duisburgensis diversam plane ab aliis libris scripturam nobis ostendit: *Laudabile esse demonstrabitur hoc modo, aut id idoneis hominibus,* quod annotandum duxi. GRAEV. *Laudabile esse demonstrabitur.* Sic MSS. O. et Edd. pp. non demonstrabimus. Addit Leid. IV. hoc modo. Tum in vv. ab idoneis deest praepositio Leid. IV. Oud. Eadem abest a CD. Ceterum demonstrabitur in CE. In A. omnia haec a verbis tamen in dicendo usque ad hunc locum a pr. m. sunt ommissa. L.

Placeat, quae a deteriore] Pith. *placeat. At quae a deteriore.* Erf. *placeat quae a deteriori.* GRAEV. Vox ordine non est in Voss. III. Oud.

Aut aliquibus sociis] Erfurt. *aut quibus sociis.* GRAEV. Ab praepositio non comparet in MSS. nec in Ed. Omnib. Oud. Om. ABCDE. L.

Huiusmodi locorum divisio sit] Erfurt. *Huiusmodi divisio sit locorum.* GRAEV. Quum igitur h. D. L.

Breviter aperienda est] Erf. *breviter aperienda erit.* GRAEV.

Totius tractatio causae.] Erfurt. *tractatio totius causae.* GRAEV. Eundem ordinem tuetur B. L.

Exordiri licebit] Erf. *exordio licebit.* GRAEV.

Vel iisdem rationibus] Al. *vel ab iisdem rationibus.* IDEM. *Vel ab isdem AE. vel hiisdem C. hisdem B. ommissa coni. vel iisdem D. Vel recte delevit Sch. L.*

Quibus in iudiciali causa] Erf. *quibus in iudicalem causam.* GRAEV. In iudiciali D. L.

Narrari oportebit.] Vulgg. *narrare oportet.* Erfurt. Cauch. et

huiusmodi caussis finis est utilitas, et ea dividitur in rationem tutam atque honestam; si utrumque poterimus ostendere, utrumque pollicebimur nos in dicendo demonstraturos esse: sin alterum demonstraturi erimus, simpliciter, quod dicturi sumus, ostendemus. At si nostram rationem tutam esse dicemus, divisione utemur in vim, et consilium. Nam, quod in docendo rei dilucidandae causa dolum appellavimus, id in dicendo honestius consilium appellabimus. Si rationis nostrae sententiam re-

edd. prima Mediol. Victor. Cratand. aliaeque vetustiores omnes narrari. Cur mutarunt? GRAEV. Abest narrari a Voss. III. Leid. II. OUD. Op. narrare B. Narrari oportebit AE. narrare op. CD. Narrare Lambinum secuti scripserunt Ern. Sch. L.

Si utrumque poterimus ostendere, utrumque pollicebimur] Erf. *utrumque poterimus ostendere, si utrumque pollicebimur*. GRAEV. *Utraque C. Pollucemur in dic. monstraturos D.* In proximis addidit Sch. *In divisione ante v. quoniam, quae verba an in suis quinque codicibus legerint nec ne, non indicaverunt Edd. Mus. crit. Vratisl. L.*

Sin alterum demonstraturi erimus, simpliciter, quod dicturi sumus] dicturi margo ed. Cratandri: *sin alterum quid dicturi sumus, ostendemus simpliciter*. Erfart. *Si alterum quid dicturi sumus ostendemus. Si alterum repete ἀπό τοῦτοῦ poterimus ostendere, quid dicturi sumus ostendemus.* Multos centones adsutos esse his libris iam saepe vidimus. Non pauci recisi sunt ab Erfurt. GRAEV. Abest *erimus* a Voss. III.; contra in aliis: *erimus dicturi vel demonstraturi*. In plerisque: *erimus dem.* Sed Leid. I. a m. pr. modo dat: *sin alterum. Optime. OUD. Sin alterum erimus dem. ABC. L.*

At si nostram rationem] Erf. *aut si nostram rationem*. GRAEV. *Aut si BC. Ac si D. L.*

In docendo] Erf. *in dicendo*. GRAEV. *In dicendo Voss. III. Leid. II. Edd. pp. OUD. Sic etiam B. L.*

Rei dilucidandae causa] Unus liber manuscr. habet: *rei dilucide magnificandae causa*: alius, *rei dilucidandae, magnificandae*. Plaque mendose. Hinc quidam legendum putant: *dilucide manifestandae*. LAMBIN. Erf. ac Cauch. et al. MS. *rei dilucide magnificandi causa*, in Cauch. additur interpretatio voci *magnificandi*, superscripta *manifestandae*. Al. MS. *rei dilucidandae magnificandae*. GRAEV. Voss. II. Leid. II. *rei magnificandae*. Leid. III. *dilucide et magnificandae*. Ed. Med. *dilucidandae magnificandaeque*. OUD. *Dil. magnificandae A. Manifestandae* (omisso *dil.*) B. *Dilucide magnificandae C. Delucidandae* (a m. s. — *dandae*) de caus. D. L.

Id in dicendo] *id* non est in Duisb. GRAEV. Deest *id* a Voss. III. Leid. IV. Tum *honestius vocabulo c.* Voss. III. *honestiori vocabulo c.* Leid. III. OUD. *Id* om. A. et a m. s. habet *discendo*. Tum *cons. hon. C. honesti c.* A. a m. pr. *honestiori vocabulo c.* A. a m. s. *honestiore vocabulo c.* T. L.

Si rationis nostrae sententiam] Edd. *si rationis nostrae sententiae*. Longe rectius Erfurt.; *Si rationem nostrae sententiae*.

ctam esse dicemus, et omnes partes recti incident; quadripartita divisione utemur: si non incident, quot erunt, tot exponemus in dicendo. In confirmatione et confutatione utemur locis, quos ante ostendimus, nostris confirmandis, contrariis confutandis. Argumentationis artificiosae tractanda ratio de secundo libro petetur.

CAP. V. Sed si acciderit, ut in consultatione alteri ab tuta ratione, alteri ab honesta, sententia sit, ut in deliberatione eorum, qui a Poenis circumsessi deliberant quid agant; qui tutam rationem sequi suadebit, his locis utetur: Nullam rem utiliore esse incolumitate; virtutibus uti neminem posse, qui suas rationes in tuto non collocarit; ne deos quidem esse auxilio iis, qui se incon-

Rationem est etiam in Duisb. GRAEV. *Rationem n. sententiae A. Narratione sententiae rationem. C. Racionem sententiae D. L.*

In confirmatione] Ab Erfurt. abest in. GRAEV. Abest praepositio a MSS. excepto Voss. III. Tota periodus usque ad *Argumentationis* exsulat a Leid. II. OUD. In om. AC. et Turic. L.

Utemur locis, quos ante ostendimus] Duisb. *utemur etenim loci nostri, quos ante ostendimus.* Erf. *utemur locis nostris, quos ante ostendimus* Pith. *utemur nostris locis, quos ante ostendimus.* GRAEV.

Nostris confirmandis, contrariis confutandis] Duisb. *confirmandi ita contrarii confutandi.* Erf. *confirmandis, contrariis confutandis, sine nostris.* IDEM. Voss. I. *utemur, nostros locos, q. a. o. confirmando, contrarios confutando.* Leid. I. Voss. III. Ed. Med. *utemur, nostris locis, q. a. o. confirmandis, c. conf.* Voss. II. Leid. III. *Utemur. Ut enim nostri loci q. a. o. confirmandi sunt, ita contrarii sunt confutandi.* OUD. *Nostris locis, q. a. o., confirmandis, contrariis confutandis* AB. *Nostris locis, quos ostendimus, confirmandis, contr. locis conf.* D. *Utemur. Ut enim loci nostri confirmandi sunt, contrarii sunt confutandi.* C. *Utemur nostris locis, q. a. o., confirmandi sunt, ita contrarii confutandi sunt.* E. Post *confutandis* in A. insuper addita sunt haec: *Ut enim nostri loci, quos ante ostendimus, confirmandi sunt, ita contrarii sunt confutandi.* Cod. Turic. cum Leid. III. consentit. L.

Tractandae ratio] Erf. *tractanda ratio.* GRAEV. *Tractandae ratio.* Sic MSS. et Edd. Male in Graevii ed. *tractanda.* OUD. *tractandae r. etiam* Ed. T. *artificiose tractandae* malebat Ern. L.

CAP. V. *Alteri ab honesta, sententia sit]* Erf. *alteri ab honesta, sententia est.* GRAEV.

Ut in deliberatione eorum, qui a Poenis circumsessi] Erf. *ut deliberatione eorum, qui penas circumsessi.* IDEM. *A Poeno* Turic. Oxon. I. L.

Qui tutam rationem sequi suadebit] Erf. *tutam rationem si quis audipit.* GRAEV. Abest infinitivus a Leid. IV. In Voss. III. *sequi persuadebit.* OUD. *Tutam r. si quis adhibuerit* Cod. Aug. *Tutam r. si quis adhibet* Cod. Goth. Ex quibus Sch. effecit: *qui tutam rationem adhibebit.* Cod. Oxon. II.: *tutam rationem si quis adhibebit, quod recepit* Orell., quicum plane consentit Cod. B. L.

Ne deos quidem esse auxilio iis] Erf. *idoneos non quidem au-*

sulto in periculum mittant; honestum nihil oportere existimari, quod non salutem pariat. Qui tutae rei praeponet rationem honestam, his locis utetur: virtutem nullo tempore relinquendam. Vel dolorem, si is timeatur; vel mortem, si ea formidetur, dedecore, et infamia leviozem esse considerare, quae sit turpitudinem consecutura. At non immortalitatem, neque aeternam incolumitatem consequi: nec esse exploratum, illo vitato periculo, nullum in aliud periculum venturos: virtute vel ultro ad mortem proficisci, esse praeclarum: fortitudini fortunam quoque esse adiumento solere: eum tute vivere, qui honeste vivat,

xilio iis. Vulg. *Nec deos q. e. a. i.* GRAEV. Leid. I. *Idoneos quidem non esse a. eos.* Ita supra scr. in Voss. I. *Nec* Leid. IV. Edd. pp. OUD. *His deos quidem non esse eis A. Deos non esse a. eis B. Nec deos q. eos esse a. hiis. C. Nec de q. esse a. his DE. L.*

Qui se inconsulto in periculum mittant] Lamb. ed. *qui se consulto in periculum mittant.* Duisb. et ed. prima: *qui se inconsulto in periculum mittunt.* GRAEV. Leid. II. *in per. invitant.* Leid. IV. *in p. mittunt* cum Ed. Omn. OUD. *Se a pr. m. om. A. Consulto DE. Mittunt* ACD. L.

Honestum nihil] Erf. *honestam nihil.* GRAEV.

Quod non salutem] Erfurt. *quae non salutem.* IDEM.

Praeponet rationem] Erf. *praeponeit rationem.* IDEM. Voss. III. *V. n. t. esse rel.* OUD. *Virtute — relinquenda* (a m. s. delinquenda D. L.

Vel dolorem, si is timeatur] Erfurt. *vel dolorem, si is in ea moereatur.* GRAEV. Voss. I. Leid. II. *et vel dol.* OUD. *et vel dol.* etiam C. Verba *vel dol.* omisit E. Tum in vv. *si is timeatur* deest pronomen Leid. I. IV. Voss. III. in quo etiam *timeas.* OUD. *is om. A* (a m. pr.) D. et *pro timeatur* Cod. B. *metuatur.* L. Tum *si eam formides.* Voss. III. OUD.

Dedecore et infamia] Erfurt. *decere et infamia.* Edit. prima: *dedecore et infamia.* GRAEV.

Considerare, quae sit] Forte [fortasse] *considerandum, quae sit.* IDEM. Coniecturam Graevii rec. Sch. Signum loci corrupti posuit Orell. *Ad considerare* D. L.

At non immortalitatem, neque aeternam consequi incolumitatem. GRAEV. *Aut non BD.* *Nec aeternam solus D.* Hoc loco Sch. e sequentibus ad sensum repeti iubet: *illo vitato periculo.* L.

Virtute vel ultro ad mortem] Erfurt. *virtuti vel ultro ad mortem.* Duisb. *virtute etiam ultro ad mortem.* GRAEV. Leid. II. *Vel ultra mortem.* Leid. IV. *etiam ultro ad m.* Voss. III. *velud ultro ad m.* OUD. Etiam ultro ad m. A. et ultra m. E. L.

Fortitudini fortunam quoque] Namque (ut aiunt) fortes fortuna adiuvat. LAMB. Erfurt. *formidini fortunam; pessime.* GRAEV. Deest quoque Voss. I. OUD. *quoque fortunam* C. *adiumento esse* A. L.

Et eum tute vivere] Lamb. ed. *eum tute vivere.* GRAEV. *Eum tuto venire* D. L.

non qui in praesentia incolumis sit: et eum, qui turpiter vivat, incolumem in perpetuum esse non posse. Conclusionibus fere similibus in his, et iudicialibus causis uti solemus, nisi quod in his maxime conducit quamplurima rerum ante gestarum exempla proferre.

CAP. VI. Nunc ad demonstrativum genus causae transeamus. Quoniam haec causa dividitur in laudem et vituperationem, quibus ex rebus laudem constituerimus, ex contrariis rebus erit vituperatio comparanda. Laus igitur potest esse rerum externarum, corporis, animi. Rerum externarum sunt ea, quae casu, aut fortuna secunda, aut adversa, accidere possunt: ut genus, educatio, divitiae, potestates, gloriae, civitas, amicitiae, et quae hu-

Non qui in praesentia incolumis sit] Verbum in nullo scripto notavi: et cur non subintellexit *vivat*, vel *esse possit*? Gronov. Abest *sit* ab Erf. et Pith. et al. MSS. In Duisb. legitur: *non qui in praesentia incolumis est, et eum*. GRAEV. Voss. III. solummodo; *qui incolumis*. Abest *sit* a Leid. III. Ed. Med. *Est* Leid. IV. Oud. *Sit* om. ABD. L.

Incolumem in perpetuum esse non posse.] Erfurt. *incolumem esse in perpetuum non posse*. GRAEV.

In his et in iudicialibus] Pith.: *in his ut in iudicialibus*. Vulgg. *in his et iudicialibus*. IDEM. *In his et in iudicialibus c.* Sic cum Codd. pp. MSSi O. excepto Voss. III. cui deest secundo loco praepositio. Leid. III. *et in his et in iud.* Oud. *Et in iud.* ABCT. Atque ita scribendum, scripsitque Orell. L.

Nisi quod his] Abest *nisi* ab Erfurt., et in vulgg. est *nisi quod in his*. GRAEV. *in his m. conducit*. Sic Voss. II. Leid. IV. Ed. Med. A ceteris MSS. et Ed. Omn. abest praepositio. *Congruit* Voss. III. Oud. Pro *in his B is*, AE *his*, C *hiis*; omnes om. *in*. Omitit Cod. Turic., non omisit Orell. L.

CAP. VI. *Ad demonstr. genus c. trans.*] Voss. III. *ad dem. genus accedamus*. Tum Voss. I. *quibus de rebus*. Oud. Ante vocc. *ex contrariis reb.* Sch. interseruit voc. *earum*, verborum constructionis causa, de coniectura. Editores Musei Critici Vrat. illud voc. in quattuor tantum suis esse negarunt; ex quo conicias, in Cod. E., qui est codex Dresdensis, *earum* legi, quo Sch. coniectura probetur. L.

Erit vituperatio comparanda.] Erfurt. *erit vituperatio comparata*. GRAEV. *Comparata* etiam B. L.

Rerum externarum et corporis et animi.] Ita Vulgg. Pith. *rerum externarum, corporis, et animi*. Erfurt. et Cauch. sine copulandi particulis scribunt: *rerum externarum, corporis, animi*, quibus pareo. GRAEV. Voss. I. Leid. IV. Edd. pp. *et corp. et animi*. Leid. I. *c. animique*. Voss. II. III. Leid. II. III. *corporis et animi*. Oud. C. *et a. BC. et c. et a. D. et c. A. L.*

Ut genus, educatio] Erf. *quod genus, educatio*. GRAEV. *Quod genus etiam BC. Ut om. AT. L.*

Gloriae, civitates] Quidam liber manuscr. habet: *gloriae, solalitates*. Ego nihil muto, nam *civitatis* nomen sic accipio, ut intelligam beneficium, aut malignitatem esse fortunae, huius aut

iusmodi sunt, et ea, quae his sunt contraria. Corporis sunt ea, quae natura corpori adtribuit commoda, aut incommoda: ut velocitas, vires, dignitas, valetudo, et quae contraria sunt. Animi sunt ea, quae consilio et cogitatione nostra constant: ut prudentia, iustitia, fortitudo, modestia, et quae contraria sunt. Erit igitur haec confirmatio et confutatio nobis. In huiusmodi igitur caussa

illius civitatis esse: verbi gratia, esse Parisiensem, aut Sagiensem. LAMB. *Civitas*, omnes, item Bruil. et Fabr. recte; nemo enim duarum civitatum esse potest iure naturae, et de datione civitatis Romanae loqui apparet. VULGATA, *civitates*. GRAEV. LEID. III. *potestas*. VOSS. III. LEID. II. Ed. Omn. *civitates*. LEID. IV. *civilitas*. OUD. *potestas* D. *civitat is* B. *civitates* D. et Oxon. II. Reliqui omnes *civitas*. L.

Et quae huiusmodi sunt] Lamb. ed.: *et cetera, quae huiusmodi sunt*. GRAEV.

Et ea, quae his sunt contraria.] Erf. et Cauch. *et quae his sunt contraria*. Lamb. ed.: *et ea quae his contraria*. IDEM. *Ea omisit B. his c. sunt A. sunt hiis c. C. his contr.* BD. L.

Quae natura corpori attribuit] Lamb. ed. *quae natura corpori tribuit*. GRAEV. VOSS. III. *tribuit*. OUD. *Quae seqq. aut incommoda*, iam ab Ernestio uncis circumscripta, om. Sch. Leguntur in O. sed in D. *comoda aut incomodo*, in B. c. *vel incommoda*. L.

Incommoda, ut velocitas] Erf. *incommoda, velocitas*. GRAEV. *Ut abest etiam ab A. a pr. m. et B.* L.

Dignitas] *Dignitas* hoc loco, id est pulcritudo virilis. Sic Cicero pro Coelio: *Quis est enim, cui via ista non pateat? qui isti aetati ac dignitati non possit, quam velit petulanter, etiam si sine ulla suspitione, at non sine argumento maledicere?* Cornelius Nepos in Dione [c. 1.]: *Multa alia ab natura, habuit bona, in his ingenium docile, come, aptum ad res optimas, magnam corporis dignitatem, quae non minimum commendat. Iterum Cicero d. Off. lib. 1.: Cum autem pulcritudinis duo genera sint, quorum in altero venustas sit, in altero dignitas: venustatem, muliebrem ducere debemus, dignitatem, virilem.* LAMBIN. VOSS. I. *dign. pulcritudo, valit.* Tum Ed. Med. *et ea, quae contraria.* VOSS. I. LEID. I. IV. *et quae his contr. sunt.* OUD.

Ut prudentia] ab Erf. *ut abest*. GRAEV. Particula *ut* exsulat a MSS. O. et Edd. pp., nec requiritur. OUD. *Ut* om. etiam ABCDE. L.

Erit igitur haec confirmatio et confutatio nobis] Erf. et Cauch.: *erit igitur haec confirmatio nobis*. Duisb.: *Erit igitur hic confirmatio et confutatio nobis*. GRAEV. VOSS. I. LEID. I. *et haec c.* LEID. IV. *hic*. OUD. *conf. nobis et B. confirm. nobis et confutacione* D. Verba haec omnia: *Erit — nobis* eiecit Sch. iam ab Ern. uncis inclusa. L.

In huiusmodi igitur caussa principium sumetur] Erf. *in huiusmodi caussa principium sumitur*. Pith. *In huiusmodi causis principium sumetur*. Quod placet; igitur potest abesse sine ullo detrimento. Paulo post idem Pith.: *aut a re ipsa*. Vulgati *aut ab re*. Duisb. *In huiusmodi igitur caussa principium sumatur*. GRAEV. Abest igitur a LEID. I. Ed. Omnib. OUD. *In hui. ergo C. igitur* om. AB. In BT. post sequens v. *caussa* punctum est. L. Tum *principium sumatur* MSS. VI. *sumitur* VOSS. II. Ed. Omn. *sumetur* Ed. Med. ut

principium sumetur aut a nostra, aut ab eius, de quo loquemur, aut ab eorum, qui audient, persona, aut ab re. Ab nostra, si laudabimus, dicemus aut officio facere, quod caussa necessitudinis intercedat: aut studio, quod 139 eiusmodi virtutis sit, ut omnes commemorare debeant velle: aut quod rectum sit ex aliorum laude ostendere, qualis noster animus sit. Si vituperabimus, aut merito

vulgo. OUD. *Sumatur unus C. sumitur unus E.* Reliqui ABDT sumetur. L.

Ab nostra] Sic Pith. et edd. nonnullae; vulgo, *a nostra*. GRAEV. *Ab nostra*. Sic MSS. quinque meliores, non *a n.* OUD. *Ab n.* BCE. *a n. persona* A. L. Tum *de quo loquimur* Voss. III. Leid. III. OUD. Sic etiam BCD. Deinde *ab nostra* ABCD. idemque legi in Oudendorpii Codd., ea eius silentio conicitur. L.

A nostra si laudabimus, dicemus etc.] Illud *dicemus* non adest in Pall. plerisque Gulielmianis; poteratque abesse sine sententiae incommodo. GRUTER. Erf. Cauch. et alii MSS. *si laudabimus, aut officio facere*. Pith. *si laudabimus, aut officio facere ostendemus*. Abest *dicemus* etiam ab omnibus nostris MSS. et abesse debet. Toties hanc, et huius generis voces inculcatas voces in auctores [libros], pluribus exemplis docuerunt viri docti, in primis ὁ πᾶν Gronovius ad Livium non uno loco. GRAEV. Eticiatur istud *dicemus*, quod nullus MS. a m. pr. habet. Ed. Med. *aut off. f. ostendemus*. OUD. *Dicemus* om. A. a m. pr. (a m. s. *si dicemus*) et BCDD. L.

Quod eiusmodi virtutis sit] Sine mora praefenda est scriptura Pithoeani et Erfurtensis codicis: *quod eiusmodi virtutes sint*. GRAEV. MSS. tres *huiusmodi virtutis*. Ed. Med. *huiusmodi virtute*. OUD. *Virtute* A. a m. s. et B. atque ita etiam Ox. I.

Aut quod rectum sit ex aliorum, etc.] Videor mihi optimam scripturam secutus esse; libet tamen annotare aliam longe diversam, quae reperitur in duobus manuscriptis: *debeant velle, quod rectum sit: aut ex aliorum laude, aut per comparisonem ostendere, qualis, etc.* LAMBIN. Pall. omnes reiiciunt hanc positionem, habentque *velle quod rectum sit; aut ex aliorum*. Neque aliter Suftridi codd. item Br. ac Fabr. GRUTER. Adstipulantur etiam Erfurt. Pith. Cauch., quibus et ego subscribo. Pith. addit *quod rectum sit in eo*. Vulgg. *velle, aut quod rectum sit ex aliorum laude*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *quod rectum sit, aut; uti legi debet. rectum est* Voss. I. OUD. *Aut* om. ABCDE. Pro *v. rectum* D *respectum*. *Rectum est* etiam Turic. L. Tum Voss. III. *ex aliorum per comparisonem laude*. Addit *per comparisonem* etiam Leid. IV. OUD. *Aut ex aliorum l. ABCDE*. Totum locum Orell. ita putat esse scribendum: *aut studio, quod eiusmodi sit, ut omnes commemorare debeant velle; aut ex aliorum laude ostendere, qualis ipsius animus sit; putans, verba quod eiusmodi sit quum glossatoribus obscura viderentur, alios dedisse quod eiusmodi virtute sit, alios quod eiusmodi virtutis sit, unde virtutes sint ortum esse; alios denique quod rectum sit, id quod alios rursus transposuisse. In qua emendatione hoc unum mihi displicet, quod infinitivus ostendere non recte habet, unde pendeat. L.*

Qualis noster animus sit.] Cauch. et Erf. et meus *qualis ipsius animus sit*. ed. Crataud. *qualis ipsius vel noster animus sit; ut inde constet alterutrum esse glossema. Sed vulgata est verior. Nam*

facere, quod ita tractati simus: aut studio, quod utile putemus esse, ab omnibus unicam malitiam atque nequitiam cognosci: aut quod placeat ostendi, quid nobis displiceat, ex aliorum vituperatione. Ab eius persona, de quo loquimur; si laudabimus, vereri nos dicemus, ut il-
139 lius facta verbis consequi possimus: omnes homines illius

ut laudibus vini arguitur vinosus Homerus, sic laudibus virtutum, cum quis sponte sua illas laudandas suscipit, declarat animum suum virtutes amare, et ideo se illas celebrare, velleque ut iisdem sit praeditus, et alii ad eas appetendas incenduntur. Et hanc scripturam esse genuinam ostendit mox contrarium in vituperatione: *aut quod placet ostendi, quid nobis displiceat ex aliorum vituperatione.* GRAEV. Voss. III. Ed. Omn. *qualis ipsius animus.* OUD. *Ipsius animus* AC. *animus noster ipsius* B. et Turic. *Ipsius anim.* [etiam Ox. I. *qualis ipsius vel noster animus sit* Crat. V. *noster glossema v. ipsius* (i. e. oratoris) iudicat Orell. L.

Si vituperabimus] Erf. *si vituperavimus.* Lamb. ed. *sin vituperabimus.* GRAEV.

Quod utile putemus] Erf. *quod ut utile putamus.* IDEM. *Quod id utile* B. L.

Laudabimus, dicemus vereri nos] Pall. Erf. et alii *laudabimus, vereri nos.* Edd. *laudabimus vereri nos dicemus.* GRAEV.

Vereri nos dicemus, ut illius facta verbis consequi possimus] Sic legendum, etiam reclamantibus libris omnibus; nam qui ita loquitur: *vereor ne possim*, significat se nolle posse; qui ita: *vereor, ut possim*, seu *ne non possim*, significat se velle posse. Sed plura hac de re in commentariis Horat. ad illum locum Sat. 3. Lib. 1. *Nam ut ferula caedas meritum maiora subire Verbera, non vereor.* LAMBIN. Pal. tert. quart. sext. Btuil. non agnoscunt illud *dicemus*, quo carere possumus; omnes ii tamen ceterique praeter secundum, exhibebant: *consequi non possimus*, quod Latine dici posse hac significatione, strenue negat Lambinus. GRUTER. Etiam hic facit cum iis, quos Gruterus vidit, Erfartensis. Contentionem hanc inter Gruterum et Lambinum dirimit Pithoeanus, in quo recte scribitur: *ut illius facta verbis consequi non possimus*, quod utique probandum. GRAEV. Voss. I. *uti.* Ed. Med. *ne.* Dein MSS. excepto Leid. II. *consequi non possimus.* Atque ita recte iam exhibuit Ed. Omnib. OUD. *Dicemus vereri nos ut* ABCD. *v. nos dicemus ut* E. *non possimus* ABCE. *non possumus* D. *V. n. d. ut — consequi possimus* Cod. Turic. quod recte probavit Orell. in eo falsus, quod lectionem eandem Pithoeano libro tribuit. Sch. cum Med. *ne — non possimus.* De formula *vereor ut* cf. quae monui ad *Plaut. Captiv. II, 2, 42.* L.

Omnes homines illius virtutes praedicare oportere] Erf. et Cauch. hic quoque praestant ceteris, in quibus optime scribitur: *homines illius virtutis praedicari oportere*, homines tantae virtutis praedicandos esse. In Cauchiano tamen ordo perversus est, in quo: *hominis illius virtutes praedicari oportere.* GRAEV. Leid. III. *et omnes hom.* [ita etiam Cod. A.] etc. Voss. II. Leid. I. III. *hominis illius virtutes praedicari.* Voss. I. III. *omnes h. illius virtutes praedicare.* OUD. *Hominis illius omnes virtutes praedicari* B. Idem deinde pro omnium exhibet *hominum.* Sed Cod. Turic. *Omnes hominis illius virtutes praedicari.* L.

virtutes praedicare oportere: ipsa facta omnium laudatorum eloquentiam antecire. Si vituperabimus; ea, quae videbimus contraria, paucis verbis commutatis, dici posse, dicemus: ut paullo ante exempli causa demonstratum est. Ab auditorum persona, si laudabimus, quoniam non apud ignotos laudemus, nos monendi causa pauca esse dicturos: aut si erunt ignoti, ut talem virum velint cognos-

Si vituperabimus] Lamb. ed. *sin vituperabimus.* GRAEV. *Sin v.* etiam C. L.

Quae videbimus contraria] Lamb. ed. *quae videbimus contrarie.* Erf. *ea quae videmus contrarie.* In Duisb. est etiam *videmus.* GRAEV. MSS. *sex videmus.* Voss. I. *contrarie.* Oud. *Videmus* ABCDE. *Contrarie* e Turic. recepit Orell. L.

Ut paullo ante exempli causa demonstratum est.] Olim hic edebatur: *paullo ante supra exempli.* Expulerunt tertiam vocem. Nostri tamen codices *paulo supra.* Gronov. Erf. et ed. prima: *ut paullo supra exempli causa demonstratum est.* Al. edd. *ut paullo ante supra exempli causa demonstratum est.* GRAEV. *Paullo supra exempli c.* Sic MSS. O. et Edd. pp. non *paullo ante.* Oud. *Paullo supra* ABCDET. L.

Quoniam non apud ignotos] Quidam liber habet, *non apud ignaros.* Ego autem nihil muto; nam vocem *ignaros* interpretationem esse vocis *ignotos* arbitror. Marc. Tullius quidem ipse quoque sic usurpavit epistola ad L. Lucecium Lib. 5. [XII, 24.] *Atque illi artifices corporis simulacra ignotis nota faciebant, ignotis, id est, ignatis, seip. ignorantibus.* Infra quoque ubi legitur *ignoti,* in eodem illo libro legitur *ignari.* LAMB. Lectio vehementer debilis. Nam ut forsitan ita sit in quibusdam MSS. ita in aliis est *ignaros.* Verum in aliis, quos inter est Mediceus, legitur: *nihil novi, nihil apud ignotos,* ut habet etiam Victoriana. Deinde scripti nostri omnes: *in eodem virtutis studio sint, apud quos laudemus, atque ille, non quo ille,* quod post Victorii Stephanicam induxerunt. Et quaeso qua causa impulsus? Nonne habes Lib. 3, 15. *Similibus ceteris rebus, atque in contentione?* Pro Domo cap. 20.: *Hoc ipsum quod nunc agis, unum et idem videtur esse, atque id, quod de me ipso nominatim tulisti.* Contra est 1 Invent. 8.: *alio nomine appellari, atque adversarii dicunt.* Et supra Lib. 2, 26.: *in aliam partem, ac dictum sit.* GRONOV. Erf. Cauch. Med. ut et prima et Cratandri ed. approbant *nihil novi,* et id verum est, ut et iidem statim atque ille, quod non contemnendum esse, exemplis Tullianis Gronovius probavit. Al. *dicemus, quoniam non apud ignaros laudemus.* GRAEV. Voss. III. Ed. Med. praeponunt *dicemus* e glossa, qualis est in Leid. II. Tum *q. nihil novi nihil apud ignotos laudabimus* est in Voss. II. *q. nihil novi nihil apud ignaros laudemus* Ed. Omnib. *Ignaros* etiam Voss. I. et Ed. Med. Pro var. lect. Leid. I. II. OUD. *Dicemus* etiam B. *quoniam nihil novi* BD. *Ignaros* AT. *Ignotos notos* D. L.

Pauca esse dicturos] Erf. *pauca dicturos.* GRAEV. *esse om.* ABCDT. L.

Aut si erunt ignoti] Non nulli libri, teste Lambino, et Cratand. ed. *aut si erunt ignari.* GRAEV. Voss. I. Ed. Med. et pro var. lect. Leid. I. et II. *ignari.* Frustra. OUD. *Ignari* A. a m. pr. T. *essent ignoti* C. L.

140 cere, petemus: quoniam in eodem virtutis studio sint, apud quos laudemus, quo ille, qui laudatur, fuerit, aut sit, sperare nos facile iis, quibus velimus, huius facta probaturos. Contraria vituperatio; quoniam norint, pauca de nequitia eius nos esse dicturos: quod si ignorent, petemus ut cognoscant, uti malitiam vitare possint: quoniam dissimiles sint, qui audiunt, atque ille, qui vituperatur, nos sperare illius vitam vehementer improbaturos. Ab re-

Quoniam in eodem virtutis studio sint] Legendum fortasse est: *in eodem virtutis studio sint*, etc. quemadmodum et in Bruto, ubi de Hortensio loquitur, quo loco legitur: *me multos annos in studio eiusdem laudis exercuit*, legendum putant viri docti: *in studio*, etc. et lib. 1. de Orat. ad Qu. Fratrem: *sed iis, qui ingrediuntur in stadium*, ubi vulgo legitur, *ad studium*. LAMBIN. *Studio virtutis A.* Lambinum nemo editorum secutus est. L.

Ille, qui laudatur fuerit aut sit] Est a Pal. sec. et Suffridi nostri libris, quod atinet ad *laudatur*. Nam Pall. ceteri omnes inculcant *illud aut sit*, hactenus libris publicatis ignoratum. GRUT. Edd. quo *ille, qui laudatur, fuerit, sperare*. GRAEV. Leid. I. Voss. II. Ed. Omn. atque *ille*. Voss. III. Leidd. O. Ed. Med. *laudatur*. Voss. II. Ed. Omn. *laudatus*. OUD. *Atque ille A.* a m. pr. BT. *Qui laudatus AB.* *Aut si CD.* Tum post v. *probaturos* addit C. *confirmaverimus. L.*

De nequitia eius nos esse dicturos] Erf. et Duisb. *de nequitia eius dicturos*. GRAEV. Deest nos Leidd. O. Ed. Med. *Esse abest a Voss. II. OUD. Nos de ei. neq. dict. C. De neq. eius dict. E. L.*

Quod si ignorent, petemus, ut cognoscant] Duisb. *quod si ignorant, petimus, uti agnoscant.* In Erf. et Pith. est etiam *uti agnoscant*. GRAEV. Voss. I. Leid. IV. Ed. Med. *uti* Leid. I. IV. Voss. I. III. Edd. pp. *agnoscant*. OUD. *Ignorantur B. Petimus D. uti cogn. D. uti agnoscant AB.* Tum *uti malitiam* BCD. et Ouden-dorpil O., quod ex eius silentio coniciat. L.

Sint qui audiunt] Al. *sunt, qui audiunt.* Al. *sint, qui audiunt.* GRAEV. Al. *sunt.* Leid. I. *audiant.* OUD. *Sunt BCE. Audiunt A. L.*

Atque ille, qui vituperatur] Erf. *Atque ille, qui vituperat.* GRAEV. Voss. III. *et ille qui.* Deest qui Ed. Omn. *Vituperabitur* Leid. II. OUD.

Nos sperare illius vitam vehementer improbaturos] Sive ista sit vera lectio, sive ita habeant MSS., sciendum est hos fere tales esse, ut ab nullo eorum absit vocula *eos*, et aut legere omisso verbo *eos illius vit. veh. improbaturos*, aut *sperare nos, illius vitam vehementer eos improb.* quorum prius est et [etiam] in Medicaeo. GRO-NOV. Erf. *eos illius vitam vehementer improbaturos.* Al. *eos sperare illius vitam v. i.* Lamb. ed. *sperare nos illius v. v. i.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. IV. *veh. eos inpr.* Pro priore nos Voss. II. *eos sine verbo sperare.* OUD. *Sperat (a m. s. sperare) nos eos A. dicemus sperare eos B. sperare nos (sine v. eos) C. eos sperare nos D. nos sperare (sine v. eos) E.* *Eos* addit etiam T. Editio Lamb. exhibet *eos* aut *impr.* secundum Orell. In mea non invenitur. *Vehementer eos CE. L.*

Ab rebus ipsis] Erf. *a rebus ipsis.* GRAEV. Leid. I. II. IV. Voss. III. *a rebus i.* OUD. *A r. i. CE. L.*

bus ipsis, incertos nos esse, quid potissimum laudemus: vereri nos, ne, cum multa dixerimus, plura praeterea- mus, et quae similes sententias habebunt: quibus senten- tiis contraria sumuntur a vituperatione.

CAP. VII. Principio tractato ab aliqua harum, quas 141 ante commemoravimus, rationum, narratio non erit ulla,

Incertos esse] Adieci ex Duisb. nos, sententia id requirente. Sed in sequentibus verbis *vereri nos* Pith. non agnoscit nos, et ibi potest abesse, et ἀπό κοινοῦ repeti. GRAEV. *Incertos nos esse*. Sic Leid. IV. Abesse nos a reliquis MSS. et Edd. *Incertum* Ed. Omo. OUD. Si *incertos* B. Si *dicemus incertos* (a m. s.) A. Nos om. ABCDET. L. Tum *vereri*, ne exhibent cum Edd. pp. MSS. p. i. sex. In solo Leid. III. v. ne nos. Vulgo: v. nos, ne. OUD. *Vereri ne* etiam ABCDET. L.

Contraria sumuntur] Duisb. *contraria sumuntur*. GRAEV.

CAP. VII. *Principio tractato ab aliqua harum quas antea etc.*] Ita Lambinius, neque aliter Bruil. aut Pal. sec. quippe ceteri sper- nunt adhuc a se illud ab. Vulgo erat: *Princ. tractato tum ab re, tum ab aliqua harum*. Verum iam deinceps parcius indicabo dis- crepantias scripturarum: crescunt enim magis ac magis, tanquam si reverentiam sensim omnem removissent librarii; satis est eas an- notasse ad libri mei marginem, alias ne intra xx quidem annos huic operi suis imponeretur. Nam, ut exhibeam specimen, ubi hodie ha- bemus: *Educatio, in laude: bene et honeste in bonis disciplinis per omnem pueritiam educatum esse, in vituperatione, e contrario. Deinde transire oportet ad corporis commoda, etc.* primum editio Victorii reiecit illud *educatum esse*. Pal. pr. sec. abiiciunt solum esse. at inde exhibent: *In vituperatione, inde se retraxisse aperte. At corporis commoda a natura etc.* tert. praefert: *educatum fuisse. In vituperatione e contra inde se retraxisse commodissimum. A corporis commodis a natura. Si sit etc.* quart. item Fabrician. et Bruil. praefert: *Educatio bene in laude, quod honeste in bonis disciplinis totius pueritiae fuerit. In vituperatione inde se retra- xisse aperte ad corporis commoda. A natura si sit etc.* neque multo aliter Pal. quintus ac sextus; sed aliter tamen, ne videlicet eiusdem viderentur exemplaris secuti dictaturam. GRUTERUS. Ex hac tamen varietate fuit officii eligere, quod cum ratione videtur ad auctoris manum pertinere et ab vetustissimis approbatur libris MSS. In quibus dubium vix potest esse, quin praeferrī debeat illud codicum Fabriciani et Bruiler. quibus antiquissimus ille Mediceus accedit. *In bonis disciplinis totius pueritiae esse* dixit, ut antea posuit *in eodem virtutis studio esse*. Certe non hic solum ista e *contrario* amovenda videntur, sed etiam in cap. 8. ubi MSS. tres omnes legunt *si vituperabimus*, aut *vituperemus*, *aliud iniuste, aliud ignave* etc. etsi mutant vitiorum ordinem. Gronov. Erf. *Prin- cipio tractato ab aliqua h. q. a. commemoravimus, ratione*. Vul- gati: *principio tractato tum ab re, tum ab aliqua harum, quas ante commemoravimus, rationum*. Sic et Pith., nisi quod in ultimis verba sint *memoravimus rerum*. Duisb. et all. MSS. ac Cratand. ed. *principio tractato aliqua harum, q. a. c. r.* Margo editionis Cra- tandri: *Principio, quum a re, tum aliqua harum, quas ante com- memoravimus rationum sumpto*. GRAEV. Deest praep. ab Voss. O. Leid. II. IV. Ed. Med. *De aliqua* Leid. I. *ratione* Voss. I. narra-

quae necessario consequatur: sed si qua inciderit, cum aliquod factum eius, de quo loquimur, nobis narrandum sit cum laude, aut vituperatione, praeceptio narrandi de primo libro repetetur. Divisione hac utemur. Primo exponemus, quas res laudaturi sumus, aut vituperaturi. Deinde ut quaeque, quove tempore res erit gesta, ordine dicemus, ut, quid quamque tute, cauteque egerit, intelligatur. Sed exponere oportebit animi virtutes, aut vitia; deinde commoda, aut incommoda corporis, aut rerum externarum, quomodo ab animo tractata sint, de-
142 monstrare. Ordinem hunc adhibere in demonstranda vita debemus. Ab externis rebus: genus in laude, quibus

tione Voss. III., in quo etiam, quemadmodum in Ed. Med., ante tractavimus. In Leid. II. attractavimus. In Leid. III. pr. tum a re, tum ab al. harum, q. a. com. rationum sumpto. OUD. Tracto ed. Ernestius, Principio igitur tracto Sch.; neutrum ab ullo codice confirmatur. Ab om. AEC. Comm. a. A. a tractavimus CE. ratione ACE. rationem B. Sed Cod. Turic. haec: Principio quum a re, tum aliqua h. q. a. t. rationum sumpto. L.

Si qua inciderit, cum aliquod factum] Erf. si quod inciderit, quo aliquod factum. Al. si qua inciderit, ut aliquod factum. GRAEV. Leid. III. si quid inciderit. OUD. si quid AB. inciderit quo A. a m. s. aliquid f. B. L. Tum Leid. III. de secundo libro rep. OUD. Lib. pr. C. libro om. D. L.

Primo exponemus] Nuspiam est vox illa primo. GRONOV. Abest vox primo ab Erfurt. Cauchiano, et meo, nec non Mediceo, teste Gronovio, et editione prima. Nec video cur hic requiratur. Illam vocem intruserunt quidam scioli, propter sequens deinde. Retinet tamen eam Pith., in quo exponemus primo quas res, et Duisburgensis. Sed melioribus adstipulor. GRAEV. Primo om. MSS. mei omnes cum Edd. pp. Dein simus in quinque vetustioribus et Ed. Med., non sumus. OUD. Primo om. BCET. Cum exp. A. Et exp. D. Simus A. ex rasura. L. Tum in vv. quove tempore om. ve Leid. I. II. Voss. III. quoque Ed. Omn. OUD. Quove ABCDE. L.

Quamque tute cauteque egerit] Erf. quamque tute egerit. Cauch. quamque tute ut et egerit. GRAEV. Abest a Leid. IV. v. quid. Leid. III. Quidquid. Voss. III. quam tute. OUD. Quid quisque t. A. a m. pr. Quid rem quamque B. L. Tum Voss. III. Leid. II. III. IV. Ed. Med. virtutes atque vitia. OUD. Sic etiam ACD. L. Deinde Voss. III. vel incommoda. Leid. II. IV. atque inc. OUD. Atque inc. etiam D. L.

Quo modo ab animo tractata sint] Erf. qui commodo ab animo tracta sint. In Cauch. etiam est tracta. GRAEV. Tractata sunt B et A, in quo a m. s. additum oportebit. L.

Ordinem hunc adhibere in demonstranda vita debemus] Erf. Ordinem hunc adhibere ad demonstrandam vitam debeamus. Duisb. ordinem hunc in demonstranda vita habere debeamus. GRAEV. Hunc ordinem D. L.

Genus in laude, quibus] Pithoeanus codex: si genus erit in laude, quibus maioribus. Quod restituissim, nisi et in sequentibus

maioribus natus sit: si bono genere, parem aut excelsiorem fuisse: si humili genere, ipsum in suis, non in maiorum virtutibus habuisse praesidium. In vituperatione, si bono genere, dedecori maioribus fuisse: si malo, tamen his ipsis detrimento fuisse. Educatio, in laude, bene et honeste, in bonis disciplinis per omnem pueritiam edu-

sic concise loqui scriptorem hunc pateret. Sic post: *Educatio in laude, bene et honeste*, quamvis et ibi Pith. scribat, *educatio est in laude quam bene et honeste*. GRAEV. Voss. III. *quibus maioribus ortus sit*. OUD. *Ab externis rebus ostenditur genus*. D. Tum: *quibus maioribus natu sit*. D. Verba: *quibus maioribus n. sit*, quae omnes exhibent Codd. ab Ern. et Orell. uncis inclusa, a Schueztio deleta sunt, ut interpretamentum vocabuli *genus*. L.

Si bono genere] Erfurt. *si bono generi*. Duisb. *si de bono genere*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. IV. *si de b. g. parem*. Ed. Omn. *patrem*. OUD. *Si in b. g. p. C. si b. g. sic parem*. D. L.

Aut excellentiorem] Sic restitimus, libros duos manuscr. secuti, cum vulgati haberent, *excelsiorem*. LAMBIN. Nostri omnes libri *excelsiorem*. Sola Cratandri editio prae se fert, *excellentior*, ut Lambiniana, GRAEV. *Excelsiorem* omnes Oudendorpii et Editorum Mus. Crit. Vrat. codices exhibere, ex eorum silentio coniicitur. L.

Si malo, tamen] Erfurt. *si male, tamen*. GRAEV. Paulo post *dedecorem* pro *dedecori* in duobus Gryph. MSS. habetur. *Dedecorum* quidem *suis maioribus* dixit Tacit. III. Ann. ut aut hoc loco *dedecorum*, aut apud Tacitum *dedecorem* videatur legendum. *Dedecori* nos tamen, ut est in vulgatis, edidimus. BRUT.

Educatio in laude, bene et honeste] Erfurt. *educat bene in laude honeste*. Ed. prim. *Educatio in laude, quod bene et honeste*. Cratand. ed. *educatio in laude quod bene honeste*. Sed Pith. optime: *educatio in laude, quam bene et honeste*. GRAEV. Voss. I. *in l. quid et h.* Voss. II. *bene in l. quid hon.* Leid. I. *in l. quam et hon.* Ed. Omn. *quam bene et hon.* Optime. OUD. *In laude qua bene et hon.* A. a pr. m. *in l. quod bene et hon.* A. a s. m. BC. *In laude quod bene et hon.* etiam T. L.

In bonis disciplinis tempore totius pueritiae fuerit] Hunc locum, etsi videatur maxime sanus esse, in mendo cubare varietas scripturae ostendit. Meus codex et editio prima: *in bonis disciplinis educatus tota pueritia fuerit*. Duo praestantissimi codices Erfurt. et Cauch.: *in bonis disciplinis totius pueritiae fuerit*. Grut. et aliae editiones pleraeque: *in bonis disciplinis per omnem pueritiam educatum esse*. Sed optime Pithocanus: *in bonis disciplinis tempore totius pueritiae fuerit*. Hanc esse manum auctoris, certum habeo. Cum non intellexissent locutionem *in bonis disciplinis esse*, addiderunt *educatum esse*, vel *educatus*. Quod tamen in multis etiam editis omititur, ut in Victorianna, Francofurtensi Wecheliana, in Coloniensi Materni Cholini 1562. in qua legitur: *In bonis disciplinis per omnem pueritiam, in vituperatione*. Sic etiam margo Ascensianae pro varia lectione appositam habuit hanc scripturam; dein cum excidisset tempore, quod servavit Pith. *totius pueritiae*, aut relexerunt in *tota pueritia*, ut meus MS. et ed. prima, aut, quod vulgatae editiones circumferunt *per omnem pueritiam*. Restitui autem sic hunc locum auctoritate praestantissimorum codicum:

144 catum esse: in vituperatione, e contrario. Deinde trans-

*educatio in laude, quam bene et honeste in bonis disciplinis tempore totius pueritiae fuerit. Quam bene ex MS. Pith. pro quo prima et Cratand. ed. quod bene. Iam esse in hac re, totum esse in studiis eleganter dici, quos tam hospes est in his litteris, qui ignoret? Sequentia quoque, quae sic vulgantur in plerisque editionibus: in vituperatione e contrario. Deinde transire oportet ad corporis commoda, interpolata esse clamant veteres libri. Erfurt. in vituperatione inde trahi oportet ad corporis commoda. Pith. e contra in se retraxisse aperte. At corporis a natura. Cauch. In vituperatione inde trahere oportet. At corporis commoda a natura. Duisb. in vituperatione inde se retraxisse a parte, ad corporis commoda. Meus codex et ed. prima: In vituperatione contra: inde se retraxisse aperte. A corporis commodis. Grut. et vulgatae editiones: In vituperatione e contrario. Deinde transire oportet ad corporis commoda. A natura in laude, si sit dignitas. Existimo recisis centonibus, quos assuerunt imperiti, auctorem scripsisse: in vituperatione, inde se retraxisse aperte. A corporis commodis. A natura. Non intellexerunt, quid sit inde se retraxisse, hoc est a bonis disciplinis tempore pueritiae abhorruisse, noluisse illis operam dare. Sic retrahi a rep. dixit Cic. in Orat. pro Sext. [c. XV.] Terentius prologo Phormionis [init.]: Postquam poeta vetus poetam non potest retrahere ab studio. A corporis commodis sc. laudatur. Sic statim quod in editionibus est: a natura in laude, si sit dignitas atque forma, in MSS. ut Erf. Cauch. Pith. Duisb. et in Cratand. ed. in laude non leguntur, ut totus locus sic repurgandus esse a tot paucis, quibus obsitus fuit, mihi videatur: *educatio in laude, quam bene et honeste in bonis disciplinis tempore totius pueritiae fuerit. In vituperatione, inde se retraxisse aperte. A corporis commodis. A natura, si sit dignitas.* GRAEV. *Per omnem pueritiam educatum sine verbo esse Leid. II. III. IV. Ed. Med. Sed. in Ed. Omn. educatus tota pueritia fuerit. In vetustissimis Leid. I. Voss. I. totius pueritiae fuerit. In Voss. II. simpliciter: in bonis disciplinis fuerit. OUD. Bonis omisit C. per totam pueritiam fuerit educatus A. p. o. pu. educatus fuerit D. p. o. pu. educatum C. totius pueritiae fuerit B. In bonis disciplinis fuerit T. tempore totius pueritiae fuerit Ox. A. Tum vv. e contrario desunt MSS. O. Ed. Med. Bene. Contra Ed. Omnib. OUD. In vituperatione om. B. E contrario plane om. ABCDET. Deinde: Voss. I. Leid. I. Ed. Omn. inde se retraxisse aperte. A corporis commodis. Verissime; sicuti inde se retraxisse aperte praebent MSS. O. et Ed. Med. Sed ad corp. commoda exhibent quidam, at c. commoda Voss. II. Leid. III. Ed. Med. Ut c. commoda Leid. II. OUD. Inde se retraxisse aperte, a c. commodis AB (in quo hinc est pro inde) CD (qui om. corporis) T. Denique a ante v. natura deest Voss. III. Leid. IV. Absunt in laude a Voss. I. II. Leid. I. IV. Ed. Med. Bene omnino [haud dubie]. Voss. II. a natura data. OUD. Natura sine praep. a A. a m. pr. (a m. s. a natura in laude) B. et natura CD. Praepositio etiam abest a Turic. Sch.; bene et honeste — educatum esse; in vituperatione, contra. Deinde transire oportet ad corp. commoda. A natura in laude: si sit d., indicans, quam bene et honeste — fuerit recte improbatum esse ab Ern. quia sic mutetur constructio, quae a praecedente non debeat discrepare; tum illa: inde se retraxisse**

ire oportet ad corporis commoda. A natura, in laude: si sit dignitas atque forma, laudi fuisse eam; non quemadmodum ceteris, detrimento atque dedecori: si vires atque velocitas egregia; honestis exercitationibus, et industriis dicemus comparata: si valetudo perpetua; diligentia et temperantia cupiditatum. In vituperatione, si erunt

aperte, corrupta esse ex verbis: deinde transire oportet. Et si maxime velimus breviorē formulam a corporis commodis tueri, tamen vulgatam melius convenire sequentibus: Deinde revertemur ad extraneas res. Denique in laude recte defendisse Ern., quae abesse non possint, quia opponantur seqq. in vituperatione. Graevii rationem probavit nec tamen recepit Orell. Codicum consensus evincit, Graevii rationem unice veram esse, nisi quod pro vv. tempore totius pueritiae intus videtur scribere: per totam pueritiam. Longe enim est probabilius, tempore totius p. esse interpretamentum illius dictionis, quam contra. L. Pio vv. In vituperatione e contrario duo Gryph. B. C. In vituperatione inde de- trahere. BRUT.

Si sit dignitas atque forma] Erf. si digna atque forma. Pith. si sit dignitas et qua forma. GRAEV.

Laudi fuisse eam] Erf. laudi fuisse ea. Non male. IDEM. Leid IV. Ed. Med. laudi fuisse ea. probe. OUD. Eam Codd. reliqui omnes. L. Tum sicut ceteris Voss. III. OUD. Non om. B. L.

Honestis haec exercitationibus et industriis dicemus] Erf. Cauch. et multae edd. honestis haec exercitationibus et industriis ea dicemus. Cur Gruterus delevit haec quod extat in Pith. Cauch. Erfurt. et plerisque melioribus editionibus? Sic paullo ante Erfurt.: Si sit dignitas atque forma, laudi fuisse ea. GRAEV. Honestis haec exercitationibus. Sic MSS. O. et Edd. pp. Vulgo male abest haec. OUD. Honestis haec ex. ABCDT. L.

Industriis dicemus comparata] Erf. industriis dicemus ea comparata. Lamb. ed. industria dicemus comparata. GRAEV. Leid. II. atque industria. Leid. IV. et Ed. Med. et industria. Sed plurali quoque usus est Vitruv. I, 1. et praef. lib. VII. OUD. Atque industria C. et industria E. et Oxonn. duo. L.

Si valetudo perpetua; diligentia et temp. cupid.] Est a Pal. quarto et sexto, neque aliter Becichenii codd. quam quod ii praeterea si valetudo est perp. Inepte huc usque impressi: si valetudo, ex perpetua dilig. etc. nam perpetua valetudo, eadem est cum constante, cui opponitur varia. GRUT. Sic est; constanti opponitur varius. Sed ut inde probaturus sit valetudinem perpetuam ita dici apud Latinos, vereor ut probet. Capite quidem V. occurrit incolumitas perpetua, ut et IV, 42. Sed inde valetudinem perpetuam de bona (ut vocat i Invent. 50) dici vix sequetur, praesertim si vel ex ipso Cicerone 12 Attic. 13 audiamus perpetuum morbum jurabo, ex formula propria et sempiterna Juriconsultorum, vel ex inscriptione apud Sponium adhibeamus ea verba. Qui trans mare erunt vel qui perpetua valetudine detinentur. Itaque ut recte ab Grutero τὸ [v.] ex deletum reor, ita nihil video caussae, cur non retineamus valetudo, perpetua diligentia. Ipsa valetudo se satis probat non fuisse variam. GRONOV. Edd. multae: si valetudo, ex perpetua diligentia et temperantia cupiditatum. Ed. prim.: si valetudo p. d. e. t. c. Recte Gronovius ostendit valetudinem perpe-

145 haec corporis commoda, male his usum dicemus, quae casu et natura, tanquam quilibet gladiator habuerit; si non erunt praeter formam, omnia ipsius culpa, et intemperantia non fuisse dicemus.

tuam dici de iis, qui perpetuo adversa conflictantur valetudine. Itaque distingendum: si valetudo, perpetua diligentia et temperantia cupiditatum. Nimirum comparatam esse. GRAEV. Si valetudo, perpetua diligentia. Ita distinguo. Voss. I. III. Leidd. O. et Ed. Med. si valetudo, ex perp. d. In Leid. III. si v. est ex perp. OUD. Valitudo ex ABCD. Praepos. ex est etiam in E et Oxonn. duobus. L.

Male his usum] Edd. His male usum. Erf. et Cauch. de his usum dicemus. Cauchius coniiciebat forte [fortasse] scriptum fuisse: his deusum dicemus, pro communiore abusum. Non nullae enim voces in his Rhetoricis leguntur, quae alibi non reperias. Sic paullo ante industriis, pro industria. GRAEV.

Quae casu, et natura] Sic habent omnes libri manuscripti, quos quidem viderim, et plerique vulgati. Quidam tamen reposuerunt, casu et fortuna, plane temere et mendose. Ita autem et Servius Sulpicius in epist. ad M. Tullium lib. 4. [ep. 12. init.] haec duo coniungit, casum et naturam. Sic enim ille: Etsi scio non iucundissimum nuntium me vobis allaturum, tamen quoniam casus et natura in nobis dominatur, etc. LAMBIN.

Si non erunt praeter formam] Meus codex: sin erunt praeter formam. Erf. si non erunt propter formam. GRAEV. Leid. I. sin erunt. OUD. Praeter formam. Hoc excipi docet Sch., quia formae dignitas, si a natura fuerit, malis moribus depravari possit; sed si natura eam non dederit, neminem posse, ut aiat ille apud Cic. de Orat. II, sibi formam ipse fingere.

Omnia ipsius culpa et intemperantia non fuisse] Pall. veriores ignorant negativam. Secundus vero habet, et intemp. accidisse. Ut videatur rescribendum a fuisse, hoc est ab fuisse. GRUTERUS. Eadem plane, quae disputat Gruterus, in nostris deprehendimus, a quorum duobus exolat iò [v.] non. Sed cur ideo faciendum ab fuisse? Nonne peregre id ipsum declaratur ab verbo fuisse? a quo non istud substantivum pro perisse, evanuisse, usurpatur? Et quoties ab Cicerone? quod hic quidem videtur perelegans et peropportunum. Mox praeclarus ille Medicacus cum alio deinde vertemur. GRONOV. Pall. Erfurt. Cauch. et alii MSS. ipsius culpa et intemperantia fuisse. Sed Pith. et Duisb. stant pro vulgatis. Non respuit quoque cum Cauch. et Erfurt. edit. prima, sed Pith. et Duisb. tuetur istam particulam. At Gronovius delendam censet, et poni fuisse pro periisse, evanuisse, quod non reicio. Mox ex Erfurt. et Medic. scripsimus vertemur; quomodo quis revertatur ad res, de quibus nihil antea dixerat? edd. vulgg. deinde revertemur ad. GRAEV. Leid. III. defuisse dicemus. Non exultat a Leid. I. Voss. III. Ed. Omn. Dicemus accidisse Voss. III. Tum Voss. II. dein vertemur. In Leid. I. quoque vertemur. In ceteris ac vulgo revertemur. OUD. Non fuisse ADE. Fuisse BC. Tum Vertemur B. Accidisse et vertemur T. Felici coniectura Sch. restituit occidisse pro vulgato non fuisse. Gronovius defendit lectivum fuisse, ommissa v. non, quod propter dictionis amphiboliam iam Sch. displicuit. L.

Deinde vertemur ad extraneas res, et in his, animi virtutes, aut vitia quae fuerint, considerabimus: divitiae, an paupertas fuerit, et quae potestates, quae gloriae, quae amicitiae, quae inimicitiae, et quid fortiter inimicitias gerundis fecerit; cuius caussa susceperit inimicitias; qua fide, benevolentia, officio gesserit amicitias. In divitiis qualis, in paupertate cuiusmodi fuerit; quemadmodum habuerit in potestatibus gerendis animum. Si interierit, cuiusmodi mors eius fuerit, cuiusmodi res mortem eius sit consecuta.

CAP. VIII. Ad omnes autem res, in quibus animus hominis maxime consideratur, illae quatuor animi virtutes

Animi virtutes aut vitia quae fuerint] Al. *animi quae virtutes, aut quae vitia fuerint*. Lamb. Ed. *animi virtutes atque vitia considerabimus*. GRAEV. *Quae fuerunt*. A. L.

Divitiae an paupertas] Pith. *divitiae an paupertates*. GRAEV. *Paupertas fuerint* BD. L.

Quae potestates, quae gloriae] Cauch. *quae potestas, quae gloriae*. GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. *quae potestas*. Leid. III. IV. et *quae gl.* Voss. I. Leid. IV. *gloria*. OUD. *Potestas quae gloriae* ABD. *Potestas et quae gloriae* E. *Potestates et quae gloriae* C. *Potestas T. quae gloria* Oxon. unus. Verba *quae gloriae* ut barbarum glossema eiecit Sch. Sed recte Orell. conferri iubet locum, qui legitur supra sub initio cap. VI. *divitiae, potestates, gloriae, civitas* cet. L.

Quid fortiter inimicitias gerundis] Pith. *quid fortiter in amicitias gerendis*. Vulgg. *quid fortiter in inimicitias gerendis*. Rescripsi secutus Erfurtensem, et Cauchianum: *Quid fortiter inimicitias gerundis fecerit*. Sic sexcenties Cicero, ubi in multis locis inculcarunt praepositiones inepti homines. GRAEV. Voss. II. Leid. IV. Ed. Med. *in inimicitias*. *Gerundis* deest Voss. III. a pr. m. *Gerundis* Leid. IV. et Edd. vet. OUD. *In om.* ABDE. *In A.* a m. s. factum est *in amicitias*. Verba quae sequuntur: *cuius caussa susceperit inimicitias* Sch. ante verba: *et quid fortiter* cet. posuit; prius enim de suscipiendis, quam de gerendis inimicitias dicendum fuisse. Nihil opus. *Praeterea gerundis* in E. L.

Benevolentia, officio gesserit] Pith. *benevolentia, quo officio gesserit*. GRAEV. Leid. II. Voss. III. *qua fide, qua b., quo off.* OUD. *Qua f. qua b. quo off.* A. L.

In divitiis qualis, in paupertate] Vulgg. *In divitiis qualis, aut in paupertate*. Hic etiam nixus praesidio praestantissimi Cod. Erf. *delevi tō [v.] aut*, ut rotundior sit oratio. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. dant *aut in p.*, nisi quod *in* desit Leid. I. Voss. II. *fuerit* non est in Leid. II. *Fuit* exhibet Leid. III. OUD. *In* omitit etiam A. ante *paup.* *Aut* est in ABCDE. L.

In potestatibus gerendis animum] Erfart. *in paupertatibus gerundis animum*. GRAEV. *In potestatibus gerendis*. Sic Voss. I. Leid. I. II. Deest v. *gerundis* Voss. II. Leid. IV. Vulgo *gerendis*. OUD. *Gerundis* in E. L.

Cuiusmodi mors eius fuerit] Non leguntur in Erfurt. GRAEV. CAP. VIII. *Animus hominis maxime consideratur*] Erfurt.

erunt adcommodandae: ut, si laudemus, aliud iuste, aliud fortiter, aliud modeste, aliud prudenter factum esse dicamus: sin vituperemus, e contrario, aliud iniuste, aliud ignave, aliud immodeste, aliud stulte factum esse dicemus. Perspicuum est iam nimirum ex hac dispositione, quemad-

animus hominis maxime considerabitur. GRAEV. Leid. III. *ad o. has res — considerabitur.* OUD.

Aliud modeste, aliud prudenter] Erf. *aliud modeste, et aliud prudenter.* GRAEV.

Prudenter factum esse dicamus] Duisb. p. f. e. *praedicemus.* IDEM. Leid. I. III. *dicemus.* Voss. I. III. Leid. II. IV. Ed. Med. *praedicemus.* Vere. OUD. *Dicemus C, Praedicemus AD. Dicamus T. L.*

Sin vituperemus, e contr. aliud iniuste] In lib. vulg. et nonnullis manusc. ita legitur: *Sin vituperabimus, e contrario.* Hoc tantum; deinde, *Perspicuum,* etc. atque hanc esse puto rectam scripturam: alteram autem fuisse ad oram libri adscriptam, quam olim secuti sumus tamen, tum quia plana et probabilis est, tum quia a me reperta est in exemplis Caroli Stephani, et in uno libro item manusc. Alii vulgati autem sic habent: *sin vituperemus, e contrario, aliud iniuste, aliud ignave, aliud immodeste, aliud stulte factum esse dicamus:* quam nunc secuti sumus. LAMB. Erf. *si vituperamus.* Edd. *sin vituperemus.* MSS. Pith. et Duisb. *sin vituperabimus.* GRAEV. Vid. Gronov. supra ad cap. VII. BURM. *Si vituperemus, e contrario aliud iniuste, aliud ignave, aliud modeste aliud stulte factum esse praedicemus.* Haec verba, quae in nonnullis non habentur, Aldi, Victorii, Leonici, veterem editionem, atque auctoritatem manusc. secuti edidimus, in his Gryph. BRUT. MSS. quinque meliores et Edd. pp. *si vituperabimus.* OUD. Verba: *sin vituperemus* om. A a m. pr. *si vituperabimus* A (a m. s.) CD. *si vituperemus* B. *sin vituperabimus* E. L.

E contrario aliud iniuste] Non leguntur in Erfurt., margo Cratand. *e contrario aliud inique.* In Duisb. non est *e contrario.* GRAEV. *E contrario.* Haec delenda auctoritate MSS. O. et Edd. pp. Pro *iniuste* Voss. III. Ed. Med. *inique.* OUD. Omissis verbis: *e contrario* in A *aliud iniuste, aliud immodeste, aliud ignave, aliud stulte;* in marg. a m. v. D.; *Aliud immodeste aliud ignave aliud stulte aliud inique* B.; *Aliud inique aliud immodeste aliud stulte* E. L.

Aliud immodeste] Pith. *aliud incommode.* GRAEV.

Stulte factum esse dicamus] Erf. *stulte factum dicemus* Pith. *stulte factum esse dicemus* GRAEV. MSS. quattuor et Ed. Med. f. *esse praedicemus.* Sed Voss. I. *factum dicatur praedicemus,* punctis vocabulo *dicatur* subductis. *Esse* non compareret itidem in Voss. II. OUD. *F. e. dicamus* ACE. item in marg. a m. s. D. *Factum e. dicemus* B. Sch. reiectis ceteris omnibus scripsit omnem istum locum: *sin vituperemus, e contrario.* Antithesis enim prolixitatem glossatorum prodere. Sed omissis *e contrario* cetera omnia exhibent longe plurima pars MSptorum, quapropter etiam Orell. sic edidit. L. Tum pro *est iam* Voss. II. *est ergo.* OUD. *Est nam* D. L. Pro *dispositione* Voss. II. *disputatione.* OUD. Ita etiam C. L.

modum sit tractanda tripartita divisio laudis et vituperationis, si illud etiam adsumserimus; non necesse esse nos omnes has partes in laudem, aut vituperationem transferre, propterea quod saepe ne incidunt quidem: saepe ita tenuiter incidunt, ut non sint necessariae dictu. Quapropter eas partes, quae firmissimae videbuntur, legere oportebit. Conclusionibus brevibus utemur: in ipsa causa crebras et

Tractanda tripartita divisio] Al. tractanda tripartita divisio.

GRAEV.

Propterea quod saepe ne incidunt quidem, saepe ita tenuiter incidunt, ut non sint necessariae dictu.] Habentur ista quidem omnia in Pall. quatuor numero. Sed quartus et sextus solum habent: propterea quod saepe se indicant, ut non sint necessaria dictu. Quomodo item fuit in Bruil. et vero malim prae vulgatis. GRUT. Gruteri et al. edd. *propterea quod saepe non incidunt quidem, saepe ita tenuiter incidunt, ut non sint necessariae dictu.* Pith. *Propterea quod saepe non incidunt quidem, saepe ita tenuiter et tenuiter incidunt, ut non sint necessaria dictu.* Duisb. *propterea quod saepe non incidunt quidem, saepe ita tenuiter incidunt, vel se indicant, ut non sint necessariae dictu.* Cum Palatino sexto et quarto consentiunt Erfurtensis et Cauchianus, (nisi quod in Erfurt. se desideretur) ut de vera horum librorum lectione non sit dubitandum, cum vulgata valde sit frigida. *Saepe se indicant, est, saepe se produnt ipsae.* Terent. Heaut. III. 3, 23. *Actum est, hic prius se indicavit, quam ego argentum efferro.* Cic. IV. Verr. *Magna vis est conscientiae, quam qui negligent, cum me violare velint, se ipsi indicabunt.* GRAEV. Voss. III. *quod non omnes saepe incidunt.* In solo Leid. III. est *ne al. non.* A Voss. II. Leid. I. IV. Edd. pp. *abest quidem.* Leid. I. a m. pr. *quod saepe indicant.* OUD. *Non incidunt quod A. Non i. et. B. Non i. C. Non incidunt quidem et D. L. Tum vv. saepe ita tenuiter incidunt desunt Leid. I. a m. pr. Quod saepe etc.* Voss. III. OUD. Eadem omisit C. L. *Quod saepe indicant, ut non sint necessaria dictu.* Gryph. B. C. BRUT.

Conclusionibus brevibus utemur enumeratione ad exitum causae; in ipsa causa crebras etc.] Non miror in his silentium Gruteri; id enim ante indicavit. Miror unde haec lectio velut unica auctori sine ambiguitate attribuatur ab omnibus. Quam vero intelligit enumerationem? Ea voce ubi utitur, solet addere cuius generis rerum. Quomodo autem in conclusione ipsa causa potest dici? quum haec agatur vere ante conclusionem. Immo totum est absurdum, et ideo praecipue sollicitor altera lectione: *conclusionibus breviter utemur; nostri causa crebras et breves amplificationes interponere oportebit per locos comm.* Illud *nostri causa* praebet Medicaeus cum altero, quorum postremus agnoscit istud *breviter*, quod mihi videtur habere vererem. GRONOV. Merito improbat vulgatam Gronovius. *Medicaeo et alteri, quem vidit amicus noster, plane adstipulatur Erfurt., in quibus legitur: Conclusionibus brevibus utemur, nostri causa crebras etc.* Itaque religioni mihi non fuit illa fatua et absurda verba, *enumeratione ad exitum causae*, quae obsident editiones et multos scriptos, inducere. *Nostri causa*, ut argumentum laudis aut vituperationis sit uberius et floridius.

breves amplificationes interponemus, per locos communes.
 148 Nec hoc genus caussae, eo quod raro accidit in vita, negligentius considerandum est. Neque enim id, quod potest accidere, ut faciendum sit aliquando, non oportet velle quam adcommodatissime posse facere. Et, si separatim haec caussa minus saepe tractatur; at in iudicialibus, et in deliberativis caussis saepe magnae partes versantur laudis,

GRAEV. *Conclusionibus brevibus utemur.* Sic Leid. II. IV. Ed. Omn. In ceteris breviter. OUD. *Breviter* solus E. L. Tum vv. *enumeratione ad exitum caussae* tuentur Voss. O. Leid. I. III. Ed. Omn. *Ex enumerationibus ad exitum causa* Leid. IV. *Enumerationem sed ad exitum causae* Ed. Med. Erfurt. Codici accedit Leid. I. nisi quod praebet: *si nostrae causae.* OUD. Retinent pariter ABCDET., nisi quod *exnumeratione* C. Tum *causae et in ipsa* c. A. Ceterum vindicat ista *en. a. e. c.* Ern. L.

Amplificationes interponemus] Erf. *amplificationes interponere.* GRAEV. *Interponere oportebit* AB. L.

Eo quod raro accidit in vita] Erf. et Lamb. ed. *eo quod raro accidat in vita.* GRAEV. Ed. Omn. *raro accidat.* OUD. R. *accedit* D. R. *accidet.* T. L.

Negligentius considerandum est] Vox penultima alia est in Pal., nam in primo visitur *commandandam*. In sec. *commodandum*. In tert. et quart. item Br. et Fabr. *commendandum*. In quinto *commemorandum*, in sexto *commendatum*. Gulielm. formabat *commentandum*. GRUT. Verum est *commendandum*. Aliquis commendat sibi genus studiorum, qui in eo diligens est et fervide se exercet; contra negligenter commendat, qui operae pretium in eo non ponit, nec tanti facit, imò ut mox se exponit, in hoc genere causae nihil industriae consumendum putat. GRONOV. Erf. Cauch. Duisb. et alii multi MSS., ac edit. prima: *negligentius commendandum*. Alii aliter. Gronovio etiam placet *commendandum*. Interpretatio tamen huius vocis arguitur mihi videtur, quam verior, aut certe a simplicitate et perspicuitate harum praeceptionum alienior. Mihi probabilior videtur coniectura Gulielmii, quae Cauchio etiam in mentem venit. GRAEV. MSS. O. et Ed. pp. *commendandum*, pro *commentandum*. Est exsulat a Voss. II. OUD. *Commentandum* AC. *commendandum* BDET. L. Gryph. BC. *commendandum est.* BRUT.

Neque enim id, quod potest accidere] Duisb. *neque enim id quod videri potest accidere.* Ed. prima et Cratand. *Quod videri potest accidere.* GRAEV. Voss. I. III. Leidd. tres. Edd. pp. q. p. *videri accidere*, vel *quod videri potest acc.* OUD. *Potest videri accidere* CE. L. Tum *ut faciendum* s. Voss. I. OUD. Deinde Ern. Sch. ex aliquot Codd. *commodissime*, sed *accommodatissime* libri ad unum omnes nostri, nisi quod *accommodissime* D. et unus Oxon. L.

Et si separatim haec causa] Erf. *et si separatione haec causa,* GRAEV.

In iudicialibus et in deliberativis] Pith. *in iudicialibus et deliberativis.* IDEM. *Attamen in iudicialibus* Voss. III. OUD. *Aut in i.* BC. *Ad in* D. L.

aut vituperationis. Quare in hoc quoque genere causae nonnihil industriae consummandum putamus.

Nunc, absoluta nobis difficillima parte rhetoricae, hoc est, inventione perpolitata, atque ad omne causae genus ad-149 commodata, tempus est ad ceteras partes proficisci. Deinceps igitur de dispositione dicemus.

CAP. IX. Quoniam dispositio est, per quam illa, quae invenimus, in ordinem redigimus, ut certo quidque

Quare in hoc quoque genere] Malim legi, *quare in hoc quoque genus causae, etc.* LAMBIN. In Pith. quoque non habetur. GRAEV. Deest quoque Voss. III. *causae* non legitur in Ed. Med. OUD. Quoque om. etiam B. L.

Nonnihil industriae consummandum putamus] Ita erat in Br. in Pal. pr. et sexto; cui ultimo superscriptum, id est *conferendum*, quod deinde irrepsit in contextum. Gulielm. malebat *consumendum*, uti erat in Fabr. firmatque Pal. tert.; sed: *velle suum cuique est.* Vulgata *putavimus* potest quidem tolerari; dum norint lectores, auctorem de oratoriae studiosis loqui, non de ipso se, ut hactenus perperam explicarunt. GRUTER. *Aliae et Duisb. conferendum putavimus.* Erf. *non nihil consumendum putemus.* Nihil verius Gulielmii emendatione, quae ipsa est in Erfurtensi (nisi quod in eo non legatur *industriae*) et Cauchiano, sed et in Aldi Manutii editione. Miror hic haesisse Gruterum, cum quid sit *consummare non nihil industriae* nemo intelligat. *Consumere vero non nihil industriae in hoc vel illo studio tritum est loquendi genus.* Dein pro vulgato *putamus*, ex Erf. scripsi *putemus*. Est enim admonitio. GRAEV. Voss. III. Leidd. II. III. IV. cum Edd. pp. *conferendum*. Sed Voss. I. a m. pr. item Voss. II. et Leid. I. dant *consumendum*. Quod unice verum est. *Putavimus* Voss. O. et Leidd. tres cum Ed. Med. *Putemus* Leid. I. Bene, ut vidit iam Graevius. OUD. *Consumandum* BD. *Consumandum esse* A. *Conferendum* CE. *Tum putemus* B. *putavimus* C. *Consumendum putemus* T. L. *Putemus* Gryph. B. C. BRUT.

Absoluta a nobis difficillima] Nonnulli MSS. et edd. *absoluta nobis difficillima*, ut illud Taciti 1. Ann. I. *Clariss scriptoribus commemorata sunt.* De qua locutione Casaub. ad Suetonium. GRAEV. *Absoluta nobis.* Sic Voss. II. Ed. Omn. In ceteris *absoluta a nobis.* OUD. *Ab absoluta* B. *abs. a nobis* ACDET. L.

Ad ceteras partes proficisci] Potest repleti subaudiendo *rhetoricae*, quae praecedit, sed omnes nostri MSS. *ad ceteras partes orationis proficisci.* GRONOV. *Orationis* vidi in Erfurt. Cauch. edit. prim. et Crataud. Quod etiam in suis reperit Jac. Gronov. At in Duisb. legitur, *ad ceteras partes Rhetoricae.* In margine Cratandri, *ad ceteras partes Rhetoricae facultatis.* Utrumque et *orationis* et *Rhetoricae* ex margine irrepsit in quosdam codices. GRAEV. Deest v. est Leid. I. *Ad cet. partes orationis* Voss. I. Leid. II. Ed. Omn. *Ad c. partes Rhetoricae* Leidd. I. IV. OUD. *Partes rhetoricae facultatis* A. *partes orationis* BE. *Artis partes* D. Utrumque glossema coniungit Cod. Turic. sic: *partes vel orationis rhetoricae;* ut de vera lectione non dubitari possit. L.

CAP. IX. *In ordinem redigimus]* Edd. *in ordinem redigemus.* Erf. *in ordine redigimus.* GRAEV.

loco pronuntietur: videndum est, cuiusmodi rationem in disponendo habere conveniat. Genera dispositionum sunt duo: unum ab institutione artis profectum, alterum ad casum temporis adcommodatam. Ex institutione artis disponemus, cum sequemur eam praeceptionem, quam in primo libro exposuimus, hoc est, ut utamur principio, narratione, divisione, confirmatione, confutatione, conclusione: et hunc ordinem, quemadmodum praeceptum est ante, in dicendo sequemur. Item ex institutione artis, non modo totas causas per orationem, sed singulas quoque 150 argumentationis partes disponemus, quemadmodum in se-

Ut certo quidque loco] Erf. *ut certo quicquid loco.* IDEM.

Habere conveniat] Lamb. et al. Ed. et Duisb. MS. *nos habere conveniat.* IDEM. MSS. O. et Ed. Med. *in disp. nos habere conv.* OUD. *In d. nos habere conv.* ACD. et OXON. duo. L.

Genera dispositionum sunt duo] Sic Cauch. Erfurt. Ed. prima, et Cratandri. Vulgg. edd. *Genera dispositionis sunt duo.* GRAEV. *Genera dispositionum.* Sic MSS. O. et Edd. pp., non: *g. dispositionis.* OUD. *Dispositionum* ABCDE. Sed Cod. Turic. *disponendi*, quod minime spernendum esse indicat Orell. *Duo* abest in D. qui idem exhibet *profectum* in seqq. L. Deinde Voss. III. *sequemur eas praeceptiones quas.* Tum Leid. III. *in priore libro.* OUD. *Consequemur B. Sequimur D.* Tum *eam* deest B. *in libro primo B. L.*

Et hunc ordinem] Erf. *et ut hunc ordinem.* GRAEV. Tum *sicut praeceptum* Voss. III. OUD.

In dicendo sequemur] Erf. et Cauch. *in dicendo sequamur.* GRAEV. *In dicendo sequemur.* Ita Leid. IV. et Ed. Med. *In reliquis sequamur.* OUD. *Prosequamur D.*

Item ex institutione artis] Pith. *Item in institutione artis.* GRAEV. *Artis* deest D. L. Tum *pro vv. per orationem* Voss. III. *per ordinem.* Ed. Med. *per orationes.* Omisit Sch. *vv. per orationem:* sed tuentur ea Codd. ABCE. *Per rationem D.* Quaerit Sch. *quid sit: causas per orationem disponere.* Idem est, ac si dixisset: *causas in orationibus disponere, h. e. in dicendo dividere totam causam. L.*

Sed per singulas quoque argumentationis partes] Est procul dubio plena vitii scriptura, ab Lambino inventa, ab Grutero retenta, quam Stephanica Victorii habeat cum aliis ultra editis: *sed per singulas quoque argumentationes.* Quae verissima est lectio. Argumentationis enim partes aut non sunt ullae, aut locum hic non habent, sed ipsae argumentationes distinguuntur ab oratione, quia sunt eius partes: atque adeo ista lectio inde formata est, quod voci *argumentationes* nonnulli superscripserunt aut *partes* aut *partes earum*, scilicet orationum, vel causarum. Idem iudica de sequente Gruteri nota. GRONOV. Grut. et Lamb. edd.: *sed per singulas quoque argumentationis partes disponemus.* Erf. Cauch. ed. prima, Victor. et aliae vetustiores: *sed singulas quoque argumentationes disponemus*, quod verum est. Quomodo possunt totae causae per singulas argumentationes disponi? *Partes argumentationis*, merito improbavit Jac. Gronov. Pithoei tamen et

cundo libro docuimus, id est, expositionem, rationem, confirmationem rationis, exornationem, complexionem. Haec igitur duplex dispositio est: una per orationes, altera per argumentationes, ab institutione artis profecta. Est autem et alia dispositio, quae, cum ab ordine artificioso recedendum est, oratoris iudicio ad tempus adcommodatur: ut si a narratione dicere incipiamus, aut ab aliqua firmissima argumentatione, aut a literarum aliquarum recitatione:

Duisb. et Cratandri editio, ut nuperius editi: *per singulas quoque argumentationis partes.* MALC. GRAEV. Ed. Omn. *per sing.* VOSS. III. LEIDD. tres et Ed. Med. *quasque.* Tum VOSS. II. LEID. II. III. IV. Edd. pp. *argumentationes.* In LEID. I. *argumentationes partes,* punctis ultimæ voci suppositis. OUD. *Per omn. ABCDET. Singulas quasque ACDE. Partes argumentationis. AB. L.*

Id est expositionem, rationem, confirmationem rationis, exornationem, complexionem] longe aliter Eurfurtensis: *In dispositione rationis, confirmatione rationis, orationis conclusionem.* Sed CAUCH. et ceteri vulgatis adhaerent, a quibus nec ego recedo. Vereor ne et haec sint glossis inquinata, et scripsisse auctorem: *in secundo libro docuimus, in expositione, confirmatione, complexione rationis.* Nam *exornatio* non facit ad dispositionem argumentationis. GRAEV. Verba illa: *id est — complexionem* unciis incluserat ERN., SCH. vero ista omnia: *id est — profecta* eliminavit. Leguntur ea in MSS. O. sed varie. *Id est om. A. indem D. In expos. C. narrationem B. Pro exornationem D. expositionis. L. Pro complexionem MSS. O. et Ed. Med. conclusionem. OUD. Conclusionem ABC. Conclusionis D. Tum artis duplex praeceptio D. Est om. C. L.*

Una per orationes, altera per argumentationes] Sic PALL. omnes praeter secundum, in quo, *orationis, altera per argumentationis partes.* Suffridus noster ait fuisse in suis *orationem* et hoc amplius eodem numero *argumentationem*; quod verius esse, ex superioribus planum putabat GULIELMIUS. GRUTER. VOSS. III. *per argumentationis partes.* [sic etiam T.] OUD. *Una per argumentationes altera per or. B. U. perforacionis a. p. arg. D. Alia pro altera C. L. Pro ab inst. Ed. Med. ob institutionem. OUD. Ex ipsa hac omni varietate patet, locum esse additiciam. L.*

Est autem et alia] Erf. *Est autem alia.* GRAEV. Copula et comparat in solo LEID. IV.; abest a ceteris MSS. et Edd. pp. *illa disp. LEID. I. OUD. Et omn. ABCDET. L.*

Cum ab ordine artificioso recedendum est] Erf. *cum ab ordine officioso secedendum.* CAUCH. et PITH. *cum ab ordine artificioso secedendum.* GRAEV. VOSS. I. *ab o. officioso.* LEID. III. *artificio.* VOSS. II. LEID. I. *secedendum e.* OUD. *Officioso E. Sece-dendum A. a m. pr. T. Secedendum. B. L.*

Si a narratione] Erf. *Si ab narratione.* GRAEV. *Ab narratione.* Sic VOSS. I. II. LEID. I. II. IV. Ed. Med. OUD. *Ab n. ACDE. L.*

Firmissimas argumentationes] Sic in libro secundo de Orat.: *Ergo ut in oratore, optimus quisque, sic et in oratione firmissimum quicquid sit primum etc.* et in Oratore perfecto [c. 15]: *de fir-*

aut si secundum principium confirmatione utamur, deinde narratione: aut, si quam huiusmodi permutationem ordinis 151 faciamus: quorum nihil, nisi caussa postulet, fieri oportebit. Nam si vehementer aures auditorum obtusae videbuntur, atque animi defatigati ab adversariis multitudine verborum, commode poterimus principio supersedere, et exordiri causam aut a narratione, aut ab aliqua firma argu-

missimis alia prima ponet, alia postrema, inculcabitque leviora.
LAMBIN.

Aut a literarum] Erf. Cauch. Duisb. *aut litterarum.* GRAEV. Voss. I. *Ut ab l.* Leid. I. Voss. II. Ed. Med. *aut ab l.* Leid. II. *aut ab aliq. litt.* Deest praepositio Leid. IV. In Voss. III. *aut a litt. aliquarum aliarum rec.* Ed. Omn. *aut aliquarum rerum rec.* OUD. *A praep. om.* B. *Ab litt. al.* AD. *Ab al. litt.* C. L. *Tum vel si sec. princ.* Voss. III. OUD.

Si quam huiusmodi permutationem] Erf. *si quam eiusmodi permutationem.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. II. III. Ed. Med. *eiusm. perm.* MSS. O. et Ed. Med. *faciemus.* OUD. *Quam eiusmodi E. Qua eiusmod. AD. Faciemus CDE. Faciemus etiam Erfurt.* GRAEV.

Quorum nihil nisi caussa postulet, fieri oportebit] Certe tamen et hactenus ab iudicio oratoris dependet, quod ipsius est considerare, ubi causa postulet, et potest interdum illi videri, etsi causa non postulet. Quid quod perspicue in sequentibus dicat saepe necesse esse uti his commutationibus, ubi res ipsa, hoc est, prudentia oratoris videntis iam nauseare animos iudicum defatigatos et aures obtusas similiaque, exiget ab artificio legitimo artis abire. Hinc mihi aridet scriptura codicis Medicaei, *quorum nihil non, caussa postulet, fieri oportebit.* Omnem enim conversionum istarum, quas nominavit, speciem licitam et decoram pronunciat, ubi orator iudicabit eam qualemcumque ab causa postulari. Id genus loquendi animadvertis, docte lector, corruptum esse ab illis, qui ignorabant particulam *si* eleganter omitti solitam, et id genus loquendi saepius ab antiquis adhibitum, quam nos scimus aut nobis imaginamur. Vide Observat. Patris lib. IV. 20. GRONOV. Erf. *nihil nisi caussa postulat.* Medic. *nihil non, caussa postulet.* GRAEV. *Nisi postulet nihil caussa A. Nihil nisi caussa postulat.* B. *Nihil nisi caussa postulet E. Nihil non caussa postulet C. Nihil nisi causae qualitas postulet.* D. E suis Oudendorpius nihil enotavit, unde conficitur, legisse eum ubique *nihil nisi caussa postulet.* Cod. Turic. *nihil ni c. p.* Erb. divinaverat: *nihil non, si caussa postulet,* quod secutus est Sch. Vere; nam vulgata *nihil nisi* orta est ex scripturae compendio *nihil nisi*, quod est *nihil non, si.* Male Orell. vulgatam retinuit. Quod vero Gronov. proposuit, id non est elegantiae, sed negligentiae, et familiaris sermonis, qui est Comicorum. L. In seqq. *obtusae* duo Gryph. BC. Baur. *Tum et an. def. pro atque a. d.* Deinde *aut narr. aut aliqua* Leid. I. *aut a narr. aut al.* Voss. I. Leid. IV. Ed. Omnib. OUD. *A ante narr. om.* B. *Ab ante al. om.* D. L.

Aut ab aliqua firma argumentatione] Pith. *aut, ab aliqua firmissima argumentatione.* Cauch. Duisb. et nonnullae edd. *aut*

mentatione. Deinde, si commodum erit, quia non semper necesse est, ad principii sententiam reverti licebit.

CAP. X. Si caussa nostra magnam difficultatem videbitur habere, ut nemo aequo animo principium possit audire; a narratione cum inceperimus, ad principii sententiam revertamur licebit. Si narratio parum probabilis est, exordiemur ab aliqua firma argumentatione. His commutationibus, et translationibus partium saepe uti necesse est, cum ipsa res artificiosam dispositionem artificiose commutare cogit. In confirmatione, et confutatione argumenta-
tionum dispositiones huiusmodi convenit habere: firmissimas argumentationes in primis et in postremis caussae partibus collocare: mediocres et neque inutiles ad dicendum, neque necessarias ad probandum, quae, si separatim ac singulae dicantur, infirmae sint, cum ceteris coniunctae, fir-

aliqua firma argumentatione. GRAEV. Leid. III. Ed. Omn. *firmissima.* OUD. Sic etiam AB. L.

Quia non semper necesse est] Erfurt. Cauch. Duisb. ed. Cratand. *quod non semper necesse est.* GRAEV. MSS. plerique et Ed. Med. *quod n. s. n. e.* OUD. Verba: *si commodum erit — reverti licebit*, quod nec antecedentibus recte conveniant et partim e seqq. interpolata sint, deletit Sch. Reperiuntur ea in omnibus MSS. Si om. A. a m. pr. *quod* ABCDT. non om. B. *Principium B. reverti sent. B. sententia r. D. reverti (om. sententiam) A. a pr. m. L.*

CAP. X. *A narratione cum coeperimus*] Erf. *ab narratione c. c. etc.* GRAEV. *Ab narr. cum inc.* Sic Ed. Med. et MSS. O. Praeter Leid. IV., in quo *a narr.* OUD. *Ab narr.* AC. *Incipimus C. Ceteri inceperimus. L.*

Ad principii sententiam revertamur licebit. Si] Erf. et Pith. *ad principii sententiam revertemur. Si.* In Duisb. est etiam *revertetur*, sed etiam *licebit.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *revertetur.* OUD. *Revertetur A. a m. pr. revertetur A. a m. s. BCE. Revertetur D. ABCDE* omittunt *licebit.* Ex quibus apparet, legendum esse: *ab narratione cum inceperimus, ad principii sententiam revertetur*; ut superiora non ex his, sed haec e supp. interpolata videantur. L.

Probabilis est, exordiemur] Erf. *probabilis, exordiemur.* Lamb. Ed. *probabilis erit, exordiemur.* GRAEV.

Translationibus partium saepe] Erf. *translationibus saepe* IDEM.

Cum ipsa res artificiosam] Duisb. *cum ipsam artificiosam.* IDEM. Leid. III. *cum ipsam art. d. res ipsa.* Leid. IV. *cum ipsam a. d.* Dein mutare Voss. III. OUD. *Coegit A. a m. pr. L.*

Argumentationum dispositiones] Mihi blanditur Erfurt. *argumentationum disputationes.* Hoc est argumentationes, de quibus disserit, et verba facit. GRAEV.

In primis et postremis] Erf. *in primis et in postremis.* IDEM. Vid. Gronov. Infr. ad cap. XIII. BURM. *Tum collocare oportebit D. L.*

Infirmae sint] Sic Erfurt. et edd. prima et Cratandri. Al. in-

mae et probabiles fiant, interponi et in medio collocari oportet. Nam re narrata, statim expectat animus auditoris, ex qua re caussa confirmari possit. Quapropter continuo firmam aliquam oportet inferre argumentationem. Et quoniam nuperrime dictum facile memoriae mandatur, utile est, cum dicere desinamus, recentem aliquam relinquere in animis auditorum bene firmam argumentationem. Haec dispositio locorum, tamquam instructio militum, facillime in dicendo, sicut illa in pugnando, parere poterit victoriam.

CAP. XI. Pronuntiationem multi maxime utilem oratori dixerunt esse, et ad persuadendum plurimum va-
153 lere. Nos quidem unum de quinque rebus plurimum

firmae sunt. GRAEV. Voss. I. Leid. III. Ed. Med. *inf. sunt.* OUD. Sic etiam B. L.

Et probabiles fiant] Al. *probabiles fiunt.* GRAEV. Leid. IV. *stabiles et probabiles fiunt.* Leid. II. *prob. sint.* Voss. III. Leid. IV. *sunt.* [Hoc loco erravit in enotando Oudendorpius.] Voss. I. II. Leid. I. *fuerint.* Edd. pp. *fiunt.* OUD. *Prob. sint* AE. P. *fiunt.* BDT. L.

Fiant, interponi et in medio collocari] Erf. *fiant, et in medio conculcari.* GRAEV. *Et interponi* Voss. III. OUD. *Interponi oportebit* D. L.

Nam re narrata, statim expectat] Erf. *nam re narrata.* Lamb. et Cratand. Edd. *nam statim re narrata.* GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. *Nam et re n. statim, vel nam et statim re n.* Deest *statim* Leid. I. OUD. *Et statim re n.* ACE. *st. re n.* D. *re n.* B. L.

Ex quare] Erf. *qua re.* GRAEV. Leid. I. III. Voss. III. *caerent praepositione.* OUD. Eadem caret C. idemque exhibet *auditorum.* L.

Firmam aliquam oportet inferre] Pith. *firmam aliquam et instare.* GRAEV. *Firmam continuo oportebit, (om. aliq.)* D. L.

Et quoniam nuperrime dictum facile memoriae mandatur] Melius Erfurt.: *Et reliquum quoniam nuperrime dictum facillime memoriae mandatur.* Quoniam eius, de quo modo diximus aut paullo ante, facillime meminimus. GRAEV. Leid. III. *facillime m. m.* OUD.

Recentem aliquam relinquere] Non legitur in Erfurt. et Pith. *recentem.* GRAEV. Paullo ante *desinimus* A. L.

Parare victoriam] Duish. Cratand. et Lamb. edd. *parere victoriam.* Ed. prim. *patere victoriam.* GRAEV. A m. pr. Voss. I. cum II. III. IV. Leid. III. et Edd. pp. *parere p. victoriam.* OUD.

CAP. XI. *Nos quidem unum de quinque rebus plurimum posse, non etc.]* Secuti sumus auctoritatem Pal. quaiti, sexti et Bruil., nam recepta lectio: *nos quid unum etc. plurimum prosit, non etc.* GRUTER. Firmat optimam hanc scripturam Erfurtensis, Cauch. prima et Cratand. ed. Edd. multae: *Nos quid unum de quinque rebus plurimum prosit.* Al. *nos quidem unam eam de quinque rebus plurimum posse.* GRAEV. *Nos quidem unam de quinque rebus plurimum posse non facile dixerimus: egregie magnam esse utilitatem in pronuntiatione audacter confirmaverimus.* Ita legitur

posse non facile dixerimus; nec egregie magnam esse utilitatem in pronuntiatione, audacter confirmaverimus; nam commodae inventiones, et concinnae verborum elocutiones, et partium caussae artificiosae dispositiones, et horum omnium diligens memoria, sine pronuntiatione, non plus, quam sine his rebus pronuntiatio sola valere poterit. Quare, quia nemo de ea re diligenter scripsit

in MSS. Gryphii. Lambinus eandem lectionem secutus, ante adv. *egregie* negandi particulam *nec* apponit. Leoniceni editio cetera eodem modo, ut Lambini, unum praeterea verbum habet: *sola*, inter duas voces *pronuntiatione* et *audacter*, quod quidem orationem totam planissimam efficit. Nobis quidem lectioni vulgatae si vox haec una addatur, recte sensus videtur constare. Qua tamen reiecta, Lambini et Leoniceni editionem, una modo voce *sola* adiecta, quae deerat alteri, secuti sumus. BRUT. *Unam* e MSS. correxit etiam ETIESTIUS. L. Voss. I. Leid. III. *Nos quid unum d. q. r. pl. possit.* Leid. II. *nos quid unum d. q. r. pl. prosit.* Leid. I. *nos quod est unum d. q. r. pl. posse.* Voss. III. *nos quidem quod unum d. q. r. pl. posse.* Voss. II. Ed. Omn. *nos quidem unam d. q. r. pl. posse.* Leid. IV. *nos quidem eam unam de q. partibus rebus pl. posse.* OUD. *Unam eam de B. Eam unam de C. unum de D. Prosit non facile E. non facere posse A. L.*

Nec egregie magnam] Videtur illa negativa adversari periodo subservienti, et vero Pal. quartus servat, et *egregie*, ut videatur retrahenda adhuc litera a voce praecedenti, quo fieret *sed*, aut rescribendum, at. GRUTER. Immo nequaquam; et utique in consensu tot optimorum codicum se mancipare uni singulari, id vero perquam est suspectum. Quin tu in construendo, voculam *nec* separa in *et non*, hoc est, et *egregie magnam esse utilitatem in pronuntiatione non audacter confirmaverimus.* Non audacter, sed scilicet iuste et cum aequitate, non temere, quum sit egregie magna utilitas in ea. GROXOV. Ego vero puto haec verba interpolata esse ab iisdem, qui priora interpolant, cum non intelligerent, quid sibi hic velit, *non facile dixerim*, nisi praecedat, *quid unum plurimum possit.* Haec cum sic reflexissent, et talem informassent sententiam, non poterant ea cohaerere cum sequentibus, nisi interposuissent, *nec audacter confirmaverimus.* Alii, cum viderent sequentia repugnare, adiecerunt *et*. Sed utrumque est insititium, et ignoratur ab Erfurtensi et Cauchiano, quorum fide id delendum censemus, sententia rectissime se habente, quae est. Non ego quidem hoc ausim asserere, pronuntiationem unam de quinque partibus plurimum valere, hoc audacter confirmaverim magnam in ea utilitatem esse. Sic iste auctor et alii frequentissime, omisso *sed*, quod alii adderent. Nihil certius. Et sequentia istam scripturam asserunt planissime. GRAEV. Voss. III. *nec ergo egregie.* OUD. *Nec egregie* ABDET. *Nec non e. C. Sed e. scripsit Sch. egregie,* omissa particula, ut est in Gryph. et Graev., Orell. Recte. L.

Quare quia nemo de ea re diligenter scripsit] Pith. *quare et quia nemo de ea re diligenter scripserit.* GRAEV. Voss. III. Leid. II. III. IV. *quare et quia nemo.* Bene. OUD. *Quare et quia n. CE.*

(nam omnes vix posse putarunt de voce, et vultu, et gestu dilucide scribi, cum hae res ad sensus nostros pertinerent) et quia magnopere ea pars a nobis ad dicendum comparanda est, non negligenter videtur tota res consideranda. Dividitur igitur pronuntiatio in vocis figuram et 154 corporis motum. Figura vocis est, quae suum quemdam possidet habitum ratione et industria comparatum.

Ea dividitur in tres partes, magnitudinem, firmitudinem, mollitudinem. Magnitudinem vocis maxime comparat natura, nonnihil hanc auget, sed maxime conservat cura. Firmitudinem vocis maxime natura comparat,

Vix posse putarunt] Al. *vix putarunt posse*. In Pith. non legitur *posse*. GRAEV.

Et vultu et gestu] Al. *et vultu gestu*. IDEM. Desunt *et vultu* ab Ed. Omn. *Dilucide* deest a Voss. III. OUD. *Dulce* A. a m. pr. L.

Hae res ad sensus] Cauch. *hae res ad sensus*. GRAEV.

Et quia magnopere ea pars a nobis] Erf. et Cauch. *et quia quantopere a nobis*. Duisb. *et quae magnopere e. p. a. n.* IDEM. Leid. III. *Ea res a n.* Ed. Med. *pars haec a n.* Desunt *ea pars* Leid. I. Voss. II. in quo sunt. OUD. *Ea pars magnopere a n. C. Magno o. ea pars E. Tum pro non negligenter* Ed. Med. *eo diligentius*. OUD.

In vocis figuram et corporis motum] Erf. *in vocis et in corporis motum*. GRAEV. Voss. II. Leid. II. III. IV. *et in c. m.* OUD. Sic etiam ABCET. L.

Figura vocis est, quae suum] Erfurt. *figura vocis est ea*. GRAEV. Voss. I. II. Leidd. O. cum Ed. Med. *P. vocis est ea, q. s.* Voss. III. *F. v. ea est, q. s.* OUD. *Est ea quae* ABCDE. *Ea est quae* T. L. Deinde comparata duo Gryph. BRUT. Tum Voss. I. Leid. I. II. Ed. Med. *Haec dividitur*. Leid. IV. *Et ea div.* Voss. III. Ed. Omn. *Dividitur igitur in tr. p.* Simpliciter leg. *Dividitur in tr. p.* OUD. *Haec div.* CDE. *Inter partes D. tres partes* in A. a m. pr. om. L.

Magnitudinem vocis maxime comparat natura, non nihil hanc auget] Cauch. *magnitudinem vocis maxime natura non nihil auget*. Hanc etiam non extat in Erfurt. GRAEV. Leid. I. *cum nihil*. Deest hanc in Voss. II. Leid. I. IV. Ed. Omn. *Adauctet cum* Ed. Med. MSS. O. excepto Voss. II. Vere. OUD. *Auget hanc* B. *Huic adauctet A. adauctet hanc C. Hanc adauctet*. DE. *Nonnihil adauctet T. L.*

Sed maxime conservat cura] Liber unus manuscr. habet, *conservat accuratio*. LAMB. Duisb. *maxime conservat accuratio*. Pith. *Maxime conservat et amplificat accuratio*. GRAEV. Voss. I. *si maxime*. Voss. III. Leid. III. Ed. Med. *et m. Tum* Leid. II. *amplificat accuratio*. Leid. I. *curat. conservat*. Voss. III. Leid. III. IV. Edd. pp. *accuratio conservat, vel conservat accuratio*. OUD. *Sed m. amplificat (supr. scr. conservat) accuratio A. Et cura confirmat vel amplificat accuratio B. Sed m. amplificat accuratio C. Sed maxima cura conservat D. Sed m. conservat accuratio, E. L. Firmitudinem vocis maxime natura comparat, non nihil ad-*

nonnihil adauget, et maxime conservat exercitatio declamationis. Mollitudinem vocis, hoc est, ut eam torquere in dicendo nostro commodo possimus, maxime faciet exercitatio declamationis. Quapropter de magnitudine vocis, et firmitudinis parte, quoniam altera natura, altera

auget] Erfurt. *Firmitudinem vocis maxime comparata natura, adauget.* GRAEV. Sch. h. l. propter ea, quae sequuntur: *quapropter de m. vocis et firmitudinis parte, quoniam altera natura, altera cura comparatur; rescripsit: maxime cura comparat, quam emendationem necessariam indicavit Orell. L.*

Exercitatio declamationis] Palat. sec. quart. sext. *exercitatio imitationis.* Quod fere malim; imo omnino. Nam *exercitatio declamationis* servit magis *mollitudini vocis*, quae mox sequitur. GRUTER. Quamvis *imitationis* etiam habeatur in Erfurt. et Cauch., non tamen video, quid aut quem imitari debeat, qui studet firmitati vocis. Ea quoque debetur naturae: sed exercitatione conservatur et augetur. Ego mallet in sequentibus legi: *exercitatio imitationis.* Sic sane est in margine Cratandri. Illa enim mollitudo vocis comparatur, si saepe audiverimus oratorem disertum, vocem ad diversos motus animorum, quos vult excitare, flectentem, quod post exercendo se quis imitatur; quamvis declamatione quoque eam iuvare in sequentibus doceat. GRAEV. Leid. I. *exercitatio imitationis a m. p.* OUD. *exercitatio imitationis vel declinationis B.* Sch. h. l. rescripsit *ratio declamationis*, quoniam in seqq. monstratur, qua *ratione* declamationis augere et conservare possimus firmitudinem vocis. Idque sibi probari ait Orell. L.

Ut eam torquere in dicendo nostro commodo] Delevi pro, auctoritate Erfurtensis et Cauchiani, quamvis ab alia manu in hoc esset inter versus interlitum. Sic vero veteres loquebantur. Cic. I. ad Att. 9. *quod commodo tuo facere poteris*, vide notas meas ad Lib. I. ad Fam. Ep. 1. Vulgg. *in dicendo pro nostro commodo possimus.* GRAEV. In dicendo desunt Ed. Omnib. *Pro nostro c.* est in MSS. O. et Edd. pp. Non necessario delevit praep. Graev. OUD. Retinuerunt Sch. et Orell. praep., hic conferri iubens infra c. XXIII. ubi tamen: *quare sibi quemque suo commodo cet. L.* Deinde Voss. III. *faciet exercit. imitationis et declamationis.* Supr. scr. in Leid. II. *f. imitationis.* Non male. OUD. Sch. scripsit *faciet moderatio decl.* e coniectura. In Cod. T. est *f. exercitatio imitationis. L.*

Et firmitudinis parte, quoniam altera natura, altera, etc.] Hic locus, nisi fallor, in omnibus libris corruptus est. Nam *magnitudinem vocis* dixit supra partim natura comparari, partim cura conservari; *firmitudinem* autem partim natura comparari, partim exercitatione declamationis conservari. Quare sic legendum arbitror: *Quapropter de firmitudinis parte ea, quae natura comparatur, nihil ad nos attinet, seu potius, nihil nos attinet, commonere.* LAMB. *Altera natura, altera cura comparatur]* Erfurt. et Pith. *altera natura paratur, altera cura comparatur.* GRAEV. *Altera natura paratur* Leid. I. Voss. II. OUD. *Quoniam altera natura paratur, altera natura comparatur; nihil nos attinet comminisci.* Ita ex Gryphii exempl. auctoritate, certa praeterea ratione innixi, edidimus. BRUT.

155 cura comparatur, nihil nos adinet commonere, nisi ut ab iis, qui non inscii sunt eius artificii, ratio curandae vocis petatur.

CAP. XII. De ea parte firmitudinis, quae conservatur ratione declamationis, et de mollitudine vocis, quae maxime necessaria est oratori, quoniam ea quoque moderatione declamationis comparatur, dicendum videtur. Firmam igitur maxime poterimus in dicendo vocem conservare, si quam maxime sedata et depressa voce principia dicemus; nam laeduntur arteriae, si antequam leni voce permulsae sunt, acri clamore compleantur. Etiam

Nihil ad nos attinet commonere] Sic sane etiam alibi loquitur Cicero. Sed hoc loco non intelligo, qui sic exhibere queant editiones omnes, quum nullum viderim codicem, in quo exstabat particula *ad*. Et utique sic quoque loquitur Cicero, ut pro Quintio [19]: *Neque quenuquam attinebat id recusare*. I. de Invent. 56.: *Quae propositio in se quiddam continet perspicuum, eo quod constare inter omnes necesse est, hanc velle approbare et affirmare nihil attinet*; ut legi in MS. Gronov. Vulg. *nihil ad nos attinet commonere*, ut legendum censuit Lambinus, et Jac. Gronov., qui in suis sic legi libris viderat, cum id et ego in Erfurt. Cauch. et edit. Crataud. reperissem, repudiato vulgato *nihil ad nos attinet*, sum amplexus. Sed in Erfurt. totus locus praeterea sic scribitur: *quoniam altera natura paratur, altera cura comparatur, nihil nos attinet communis res*. In Pith. est etiam paratur. GRAEV. *Nihil nos attinet commonere*. Sic MSS. quatuor, cum Ed. Med. In Voss. II. Leid. IV. cum Ed. Omn. et vulgo: *ad nos*. Sed rectius dat Voss. I. *nihil attinet c*, Sed addit idem cum Ed. Med. *res enim communis est*; et Leid. I. *res enim communis*. Voss. III. *communis enim res est*. OUD. *Nihil nos attinet CD. nihil vos att. B. Commovere B. commonere om. C. adcommonere est E*. In A. posthac a m. pr. scripta sunt: *Res enim communis est*. Etiam Cod. Turic. om. *ad. L*.

Qui non inscii sunt] Erf. *qui inscii sunt*. GRAEV. *Non om. A. a pr. m*. Sed retinendum; nam, ut recte monuit Sch., eloquentiae studiosi ad medicos ablegantur. *L*.

CAP. XII. De mollitudine vocis.] Ultima vox exsulat a Voss. III. OUD.

Firmam igitur maxime] Al. edd. *firmam igitur quam maxime*. Cauch. et Erfurt. *Firmamento maxime poterimus*. Crataud. ed. margo: *Firmamentum ergo vocis maxime poterimus in dicendo conservare*. GRAEV. *Firmam ergo ABCDE*. Atque ita legendum. *L*.

Depressa voce principia dicemus] Non male Pithoei: *depressa voce principio dicemus*; in orationis principio. GRAEV. *Principium B. In principio D. L*.

Nam laeduntur arteriae] Duisb. *Nam laedi arteria*. Al. MS. *Nam laeditur arteria*. GRAEV. Voss. III. *Laedetur arteria*. Leid. II. III. IV. Voss. II. a m. s. Ed. Med. *laeditur arteria*. OUD. *Laeditur arteria ACD. Leditur acerima E. L*.

Arteriae, si antequam leni voce permulsae sunt, acri clamore compleantur] MS. Med. *antequam vox bene permulsa est, acri*

intervallis longioribus uti conveniet, recreatur enim vox 156 spiritu, et arteriae reticendo adquiescunt. Et continuum clamorem remittere, et ad sermonem transire oportet: (commutationes enim faciunt, ut nullo genere vocis ef-

labore. Alius: *Laeditur arteria, si antequam vox permulsa est bene, acri labore compleatur.* GRONOV. Quidam libri vulgati: *Nam laeditur arteria, si antequam leni voce permulsa sit, acri clamore compleatur.* Lambin. Erfurt. Cauch. et Medic.: *Nam laeduntur arteriae, si antequam vox bene permulsa est, acri labore complentur.* Cratand. ed. *Si antequam vox bene permulsa est, acri clamore compleantur.* Sed legendum fortasse est et hic et infra: *taeduntur arteria numero multitudinis in neutro, quemadmodum usurpavit Lucretius lib. IV. facitque Asperiora foras gradiens arteria clamor.* In Pith. cod. est: *antequam permulsa sunt, acri labore compleantur,* quae non nihil faciunt stabilicndae coniecturae Lambinianae, ut et in praecedentibus verbis Duisburgensis, in quo est: *Nam laedi arteria.* Sed a vulgatis non recedo. GRAEV. Voss. I. et Leid. I. a m. pr. cum Ed. Omn. *vox bene permulsa est.* Voss. II. *vox* (supr. scr. voce) *leni permulsa est.* Voss. III. *leni voce vox bene permulsa est.* Leid. II. III. IV. Ed. Med. *leni voce permulsa est.* OUD. *Voce leni permulsa est A. l. v. permulsa est CDE. Vox permulsa est vel leni voce permulsa e. B. arteriae—voce leni permulsa sunt. T. L. Tum Voss. II. Leid. I. a m. pr. acri labore.* Voss. III. *compleatur.* Leid. I. Voss. I. II. *complentur.* Leid. II. III. IV. Ed. Med. *compleatur.* OUD. *Acclamatione (a m. s. a acri clamazione) A. Bene acri labore vel clamore B. Permulsa est—compleatur Oxonn. aliquot. Bene ex v. leni ortum putat Orell. L.*

Etiam intervallis longioribus] Erf. *intervallis longioribus.* Cratand. ed. et *intervallis longioribus.* GRAEV. MSS. O. et Edd. PP. et interp. Voss. III. *convenit.* OUD. *Et int. ABCDE. L.*

Recreatur enim vox spiritu, et arteriae] Erf. *recreatur enim vox, et arteriae.* Cratand. ed.: *recreatur enim spiritu vox.* GRAEV. *Spiritu vox ABCDET. L. Tum Voss. I. Leid. I. Ed. Med. reticendo quiescunt.* Leid. IV. *r. conquiescunt.* Ed. Omn. *conticendo req. OUD.*

Et continuum clamorem remittere] Erf. et *continuo clamorem mittere.* Cauch. et *continuum clamorem mittere.* Cratand. ed. et *continuum clamorem omittere.* GRAEV. *Cont. clamorem remittere.* Sic a m. pr. dat Leid. II. cum Ed. Med. Sed idem pro varia lectione praebet *omittere,* quod est in MSS. quinque et Ed. Omn. In Voss. I. *emittere* et supr. scr. I. *obmittere.* OUD. Pro *reticendo C. repausando quiescunt D. omittere ABT. dimittere C. comittere E. L.*

Oportet: commutationes enim faciunt, ut nullo genere vocis effuso, in omni genere vocis integri simus] Et *acutas vocis exclamations vitare debemus.* Grut. et nonnullae aliae edd. *Oportet: (commutationes enim faciunt, ut] nullo genere vocis effuso, in omni genere vocis integri simus;)* et *acutas vocis exclamations vitare.* In non nullis etiam MSS. non habetur *debemus.* GRAEV. *Ad sermonem redire oportet pariter.* Ed. Omn. OUD. *Tum continuacione—integre D. L.*

fuso, in omni voce integri simus,) et acutas vocis ex-
157 clamationes vitare. Ictus enim fit, et vulnerantur arte-
riae hac acuta atque attenuata nimis acclamatione, et si
qui splendor est vocis, consumitur uno clamore univer-

Ut multo genere vocis effuso] Sic restitui, cum in libris om-
nibus legatur: *nullo genere vocis effuso*. Significat enim, eam vim
esse commutationis vocis, ut, quamvis ea varie profundatur, in-
columnis tamen et integra conservetur. LAMB. Lambinus *multo*,
perperam. Hoc ait, si neque contentione, neque sermone exhau-
riantur vires, in omni vocis genere integros nos fore, et ab uno
ad alterum posse transire: haec Gulielmius. GRUTER. *Ut multo*
genere alii legunt. BRUT. *Nullo* ABCDE. Nullus codex exhibet
multo. L.

Et acutas vocis exclamations vitare] Non extat *debemus* et-
iam in Cauch. Duisb. et Cratand. ed. Sed in Pith. MS. et prima
legitur editione, ut in Victoriana, et aliis, meritoque probat I. Fr.
Gronovius; quos et ego sequor. In Erfurt. est *exclamations vitare*
possimus. GRAEV. Addunt v. *debemus* recte MSS. O. et Edd.
pp. OED. *Debemus* etiam ABCDE, nisi quod B. *debemus vitare*.
In Cod. T. omittitur *debemus*. L.

Exclamations vitare] Hoc modo erat in Pal. quarto, sexto,
Bruil., nonnullisque Lambini, subintelligiturque superius *oportet*.
Vulgata addidit, *vitare debemus*. GRUTER. Id verbum quoque ser-
vatur ab omnibus nostris MSS. et quia video originem huius varietatis,
quae profecto non est alia quam nota parenthesicos vel appo-
sita vel omissa (apponunt autem editiones omnes, nisi quod ridi-
cule dimidiatam servavit Gruterus); puto conservandum id verbum,
reiecta ista parenthesi, quum nulla sit in scriptis. Quid enim le-
nius procedere potest? *Et continuum clamorem remittere et ad*
sermonem transire oportet. *Commutationes enim faciunt, ut nullo*
gen. v. eff. in omni voce integri simus. *Et acutas vocis exclama-*
tiones vitare debemus. *Ictus enim* etc. Sunt singulae prohibiti-
ones diversae cum diversa ratiocinatione. Mox notabiliter codex
Medicaeus: *Ictus enim fit et vulnus arteriae*. Tum MS. alter, at-
que *exattenuata*. GRONOV.

Ictus enim fit et vulnerantur arteriae] Erfurt. Cauch. et teste
Gronovio Medicaeus, nec non Cratand. ac Ascens. edd.: *Ictus enim*
fit et vulnus arteriae. Et sic melius scribitur. Sicut enim dicitur
ictus, sic et vulnus fieri arteriae. Sed quia *vulnus fieri rei* vide-
batur sciolis insolentibus, immutarunt in *vulnerantur*, sed non at-
tenderunt, quam non bene ista syntaxis cohaereat *ictus fit arteriae*,
et vulnerantur arteriae, in numero multitudinis. Sed si optimis
codicibus inhaereamus, omnia sine salebris ullis profuunt. In se-
quentibus verbis recepi ex Erfurtensi: *hac acuta atque attenuata*.
In aliis *hac* absorptum est a sequentis vocis prima syllaba. Dein
statim ex eodem libro rescripsi, *qui splendor est vocis*, pro vul-
gato, *si quis splendor est vocis*. GRAEV. In nullo MS. nec Ed.
pr. est *hac*, quod frustra inseruit Graev. OED. Tum *vulnus* pro
vulnerantur edidit Sch. Graevium secutus, rectissime. Graevii
Codd. accedit etiam unus Oxoniensium. L.

Nimis acclamatione] Lamb. ed. *nimis exclamacione*. GRAEV.
Exclamacione etiam C. L.

Et qui splendor est vocis] Edd. *et si quis splendor est vocis*.

sus. Et uno spiritu continenter multa dicere in extrema convenit oratione. Fauces enim calesunt, et arteriae complentur, et vox, quae varie tractata est, reducitur in quendam sonum aequabilem atque constantem. Saepe rerum naturae gratia quaedam iure debetur, velut accidit in hac re. Nam quae diximus ad vocem servandam prodesse, eadem adtinent ad suavitatem pronuntiationis: ut, quod nostrae voci prosit, idem voluptate auditoris probetur. Utile est ad firmitudinem sedata vox in prin-

Splendidae voci opponitur fusca vox. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. si quis. Voss. III. *inest*. OUD. *Si quis etiam ABCDE. L.*

Consumitur uno clamore universus] Erfurt. et Cauch.: *consumitur uno clamore universa*; et Duisb. *consumitur uno clamore immersus*. GRAEV. *Vox universus* deest Voss. II. III. Leid. I. *universa* Leid. III. et Voss. I. a m. s. *immersus* Leid. IV. OUD. *Universa. BT. L.*

Vox quae varie tractata est] Cratand. *margo: Vox quae varie tracta est*. GRAEV. *Tum in quendam reducitur A. Red. in calefactione quendam D. omissis, quae seqq., verbis sonum aequabilem usque ad gratia quaedam. L. Aequabilem* Leid. IV. *aequalem*. OUD.

Saepererum naturae gratia quaedam] Erf. *quae saepe rerum natura gratia*. GRAEV. *Tum Voss. III. Leid. III. veluti accidit*. OUD.

Nam quod diximus ad vocem] Cauch. *Nam quae dicimus ad vocem*. In Erfurt. est etiam *dicimus*. Duisb. *nam ea, quae diximus ad vocem*. GRAEV. Leid. IV. *nam ea quae d. adv. serv.* Voss. III. *conservandam*. Deest *prodesse* Leid. I. a m. pr. OUD. *Dicimus* Ali. v. *conservandam* B. *servandum* v. A. L.

Eadem attinent ad suavitatem pronuntiationis] *Et pronuntiationis suavitudo* habent libri veteres, et aliquot vulgg. et sic legendum censemus, quamvis olim secuti editionem Rob. Steph. *suavitati edendum curaverimus*. *Suavitudo* enim, vox Latina, a Plauto, et aliis veteribus usurpata. LAMBIN. Bruil. et Pal. quart. *eadem etiam ostentatione fit*. Neque aliter sextus, nisi quod is, *item attinet*. GRUT. Duo MSS. *eadem etiam ostentatione fit*. Pal. sext. *Item attinent ostentatione fit*. Cratand. ed. *Item attinent ad suavitatem*. GRAEV. Leid. I. a m. pr. *Eadem etiam ostentatione fit*. Leid. III. Ed. Med. *pertinent*. Ed. Omn. *idem attinet*. Voss. I. *ad suavitudinem*. OUD. *Suavitudinem* BCD. et Oxon. A. *Contra suavitatem* AE. et Cod. Turic. L.

Ut quod nostrae voci prosit] Duisb. *ut hoc, quod nostrae voci prosit*. GRAEV. Leid. IV. *ut hoc quod*. OUD.

Idem voluptate auditoris probetur] Pith. MS. prim. Cratand. ed. *Idem voluntate auditoris probetur*. Erfurt. et Cauch. *Idem voluntati auditoris probetur*. Possis tueri, ut sit: *idem volenti auditori probetur*. *Volenti auditori*, ut, hoc fit nobis *volentibus*. Opponuntur *inviti*. Mallem tamen, quod et Cauchius malebat, *idem voluptati auditoris probetur*; idem cum voluptate audiat auditor. GRAEV. MSS. quinque et Ed. Omn. *voluntate*. Leid. I. Ed. Med. *voluntati*. Voss. III. *voluntati aud. prodesse prob.* OUD. *Id voluntate* A. *Idem voluntate* BC. *Idem utilitatem* D. L.

Utile est ad firmitudinem sedata vox] Sic reposui fide Cauch.

158 cipio. Quid insuavius, quam clamor in exordio caussae? Intervals vocem confirmant: eadem sententias concinniores divisione reddunt, et auditori spatium cogitandi relinquunt. Conservat vocem continui clamoris remissio. Et auditorem quidem varietas maxime delectat; cum sermone animum eius retinet, aut exsuscitat clamore. Acuta exclamatio vocem et fauces vulnerat, eadem laedit auditorem; habet enim quiddam illiberale, et ad muliebrem potius vociferationem, quam ad virilem dignitatem in dicendo accommodatum. In extrema oratione continens vox remedio est voci. Quid? haec eadem nome animum vehementissime calefacit auditoris, in totius conclusionem caussae? Quoniam igitur res eadem vocis firmitudini, et pronuntiationis suavitudini prosunt, de utraque re simul erit in praesentia dictum, de firmitudine quae

et Erfart. deleto *vocis*, quod adiecerunt magistri, cum ex sequentibus verbis id intelligendum esse quilibet videret. Sic paullo post iidem codices: *acuta exclamatio vocem vulnerat*. Vulgati: *vocem et fauces vulnerat*. Pith. ad *firmitudinem vocis sedata vox a principio*. GRAEV. *Vocis* addunt Voss. I. III. Leid. II. III. IV. cum Edd. pp. male. OUD. *Firm. vocis* ACD. *Vocis* om. etiam T. L.

Auditori spatium cogitandi] Erf. *Auditoris spatium cogitandi*. GRAEV.

Conservat vocem continui clamoris] Cum ad rem voce tenui. IDEM.

Cum sermone animum eius retinet] Erf. *Cum ad sermonem animum retineat*. Lamb. ed. *cum aut sermone animum eius retinet*. IDEM. *Abest vox eius a Voss. I. Leid. I. Pro ea in Voss. II. est maxime*. OUD. *Eius animum D. a veris B. Cum in supp. ante v. sermone omisit D. cum aut sermone in margine tantum Lambinianae. Falso etiam refert Orell. cum et sermone apud Lambinum legi; nam in contextis est: cum sermone. L.*

Aut exsuscitat clamores] Erf. *exsuscitat clamores*. Duisb. et Cratand. ed. *et exsuscitat clamore*. GRAEV. *Vel exsuscitat Voss. I. Leid. I. In ceteris et Edd. pp. Et exsuscitat. Leid. IV. et excitat. OUD. Et excitat A. (a m. s. et exsuscitatur ad) D. et exsuscitat C. L.*

Laedit auditorem] Erf. *laedit creditorem*. Pith. ac Cratand. margo: *laedit auditorem, quod varietas emendat*. GRAEV.

Habet enim quiddam] Erf. *haberet enim quiddam*. IDEM. *Inliberale*. Sic solus A. *Enim in antec. omittit D. etenim exhibet T. L.*

In dicendo accommodatum] Erf. *in dicendo accommodatur*. GRAEV. *Accommodamus B. accommodatam C. L.*

Vocis firmitudini] Pith. *vocis fortitudini*. GRAEV.

Pronuntiationis suavitudini] Al. *pronuntiationis suavitati*. IDEM. *Suavitudini exhibent ABCD. Suavitati ET. L. Paullo ante Voss. III. res igitur haec. OUD.*

De firmitudine quae visa sunt] Voces illas, quae visa sunt, ut supervacuae, et ab aliquo semidocto interiectas, sustuli. LAMB.

visa sunt, de suavitate, quae coniuncta fuerunt: cetera suo loco paullo post dicemus.

CAP. XIII. Mollitudo igitur vocis, quoniam omnis 159 ad rhetoris praeceptionem pertinet, diligentius nobis consideranda est. Eam dividimus in sermonem, contentionem, amplificationem. Sermo est oratio remissa, et finitima quotidianae locutioni. Contentio est oratio acris, et ad confirmandum et confutandum adcommodata. Am-

Lambinus delet tres postremas dictiones; sed libris invitis, neque favente orationis contextu. GRUTER. Non solum haec, sed ista omnia: *de firmitudine* — fuerunt uncis inclusit et ut spuria notavit Orell. Sch. omnia retinuit. Defenduntur ab omnibus Codicibus. Offendunt maxime erit dictum — quae visa sunt, quae structura vix ferri potest. Ceterum quae divisa sunt Cod. Turic. L.

De suavitate] Erf. *de suavitudine*. Al. *et de suavitate*. GRAEV. Leid. I. *et suavitudini*. MSS. O. et Edd. pp. praemittunt et. Voss. I. etiam *suavitudine*, ut supra *suavitudini* prosunt. OUD. *Et de suavitudine* BC. L.

CAP. XIII. *Ad Rhetoris praeceptionem*] Pith. *ad Rhetoris perceptionem*. GRAEV.

Diligentius nobis consideranda] Pith. *diligentius a nobis consideranda*. IDEM. Voss. I. Leid. I. *nobis tractanda est*. Verbum abest Voss. II. OUD.

Eam dividimus] Pith. *Ea dividitur*. GRAEV. *Dividemus*. B. Deinde *contentionem* om. A. *Tum cotidiana loc.* ABCE. *quotidiana locutione*. D. L.

Oratio acris et ad confirmandum] Pith. et Lamb. ed. *oratio acris ad confirmandum*. GRAEV. *Et illud omittunt* ACD. L.

Et ad confirmandum et confutandum accom.] Sic edant licet et silent omnes de suis MSS. Ego in duobus invenio: *Et ad confirmandum et ad confut.* iterata praepositione; quam negari nequit esse auctoris ingenuam, quum et alibi in impressis fiat toties, et supra (ad lib. II. c. 6.) iam monuerim, ubi contra MSS. omiserunt, ut hic quoque. Quare nunc detexamus illud dubium pluribus advocatis locis. Sic IV, 18. edunt *in sermonibus et conventu amicorum*, ubi ex ipso Mediceo annotatum habeo *et in conventu*. Sic supra cap. 10. edunt Victoriana Stephani, Lambiniana, Gruteriana: *in primis et postremis causae partibus*, quum priores et simul scripti omnes *in primis et in postremis*, quod ideo revocavi. Sic IV, 44. legi in scripto, *per dedecus et per ignaviam*, ubi in editis una vice tantum patet. Ita hoc libro cap. 4. in scripto offendi: *divisione utemur in vim et in consilium*. Lib. II. Cap. 11. *in duas aut in plures*. cap. 28. *de nomine et de vocabulo*. Sic et I. Invent. 15. MS. optinus habet, *in principium et in insinuationem*. Ibidemque idem et cap. 55. *a vestra religione et a sapientia*, ut et notavit Gothofredus. Adeo ut etiam dubitem, an vere citaverit Gruterus ad librum sec. Invent. c. 50. ex antiquis, ut ipse ait, *et omnibus honestatis partibus et omnibus utilitatis partibus*, quod et in vulgata esse dicit; quum in vulgatis per typos ante eum omnibus sit, *ex omnibus partibus honestatis et omnibus util. partibus*: at in duobus meis scriptis diserte, *ex omnibus partibus honestatis et ex omnibus utilitatis partibus*, quod non au-

160 *plicatio est oratio, quae aut ad iracundiam inducit, aut ad misericordiam trahit auditoris animum. Sermo dividitur in partes quatuor: dignitatem, demonstrationem, narrationem, iocationem. Dignitas est oratio cum aliqua gravitate et vocis remissione. Demonstratio est oratio, quae*

sim imminuere et refingere ad placitum Gruteri, ut videtur, ex capite XLVIII. et sequentis sine: quum non minus licitum fuerit Ciceroni nunc ita abundare, quam lib. II. Invent. 32. potuisse vitari et hac ratione potuisse provideri, ubi potuisse alterum delesse Lambinum notat Gothofredus; quo iure, dicat ipse. Adde ad. 2, 6, 11. Invent. 33. de scripto et de sententia duo nostri codices. Cap. 34. In senatu aut in consilio, ubi saepius iteratur ea praepositio. GRONOV. Gruter. et Al. et confutandum. Erfurt. et ad confirmandum et ad confutandum; quod et in Medicaeo legit Iac. Gronovius et probavit merito. GRAEV. Ita et MS. Traiect. vid. infr. ad lib. II. de Invent. c. 17. BURM. Alteram praep. praebent cum Ed. Med. MSS. O., si excipias Leid. IV. Vulgo minus eleganter et contra genium veterum exsulat semel praepositio. OUD. Exhibent eandem ABDET. Solus C. omisit. Necessario admittenda est, si legis et — et, quod tamen hoc loco absonum est. Ceterum iam diu viderunt Critici, praepositiones in talibus formulis tum repetendas esse, si variae notiones inter se distinguendae sunt. Veluti dices: ad usum et consuetudinem; contra: in primis et in postremis partibus. Sed conf. Heusinger. ad Cic. de Off. I, 14. iuit. Infra IV, 18. legentur haec: Qui in sermonibus et in conventu amicorum verum dixerit nunquam, eum sibi in concionibus credis a mendacio temperaturum? Ubi si scribas: in sermonibus et conventu amicorum, hoc dicis unum; in sermonibus inter amicos habitis. Contra si addis altero loco praep., duas ponis notiones: in sermonibus quotidianis et in amicorum conciliabulis. L.

Quae aut ad iracundiam inducit] Ita quidem in nullo scripto legi, qui vel habent aut iracundiam vel aut in iracundiam, quomodo etiam Medicaeus. Quod unice probandum. Supra enim dixit II, 19. si multos induxit in peccatum veniae spes. I. Invent. 2. eas in unquamque rem inducens utilem. GRONOV. Duisbergensis, quae aut in iracundiam inducit, et sic Medicaeus, auctore Gronovio, qui et hoc loquendi genus adstruit. Sed Pith. quae iracundiam inducit, quod et in aliis libris se invenisse idem testatur. GRAEV. Ad iracundiam. Sic Voss. III. Sed MSS. ceteri cum Edd. pp. in iracundiam; quod bene probavit Gronov. Leid. IV. adducit. OUD. In iracundiam ABCDET., nisi quod D. in iracundia. L.

Trahit auditoris animum] Lamb. ed. trahit animum auditoris. GRAEV. Animum aud. etiam A. L. Superius aut in mis. tr. Ed. Med. OUD.

Dignitas est oratio cum aliqua gravitate, et vocis remissione. Demonstratio est, quae docet remissa voce, quomodo quid fieri potuerit, aut non potuerit. Narratio] Erfurt.: Dignitas est oratio cum aliqua gravitate, quae docet, quomodo quid fieri potuerit, an non potuerit. Narratio. Duisb.: Dignitas est oratio, quae docet remissa voce, quomodo quid fieri poterit, et non poterit. Dignitas est oratio cum aliqua gravitate et vocis remissione. Narratio. GRAEV.

Demonstratio est, quae docet] MSS. omnes demonstratio est

docet remissa voce, quomodo quid fieri potuerit, aut non potuerit. Narratio est rerum gestarum, aut perinde ut gestarum, expositio. Locatio est oratio, quae ex aliqua re risum pudentem et liberalem potest comparare. Contentio dividitur in continuationem, et distributionem. Continuatio est orationis enuntiandae acceleratio clamosa. Distributio est in contentione oratio frequens, cum raris et brevibus intervallis, acri vociferatione. Amplificatio dividitur in cohortationem, et conquestionem. Cohortatio est oratio, quae aliquod peccatum amplificans, auditorem

oratio quae, nec ulla causa est, cur ea vox hinc sit expulsa, ut item mox: *Cohortatio est oratio, quae*. GRONOV. *Demonstratio est oratio, quae demonstrat* in MSS. quos vidit Iac. Gronovius, et sic Crataed. ac Lamb. edd.; vulgo omittitur *oratio*. GRAEV. Ad dicitur v. *oratio* in ABCDT.; non recte omisit Sch., restituit Orell. L. In seqq. vv. *aut non potuerit* desunt Ed. Med. OUD. Desunt eadem Cod. D. *Contra possit aut non possit* B. L.

Perinde ut gestarum] Erfurt. et Lamb. ed. *proinde ut gestarum*. GRAEV. *Aut perinde ut gestarum*. Desunt Ed. Omn. *Proinde* MSS. O. praeter Leid. IV. OUD. Eadem omisit D. *Aut ut gestarum* B. *aut proinde ut g.* AC. L. *Proinde* legit Lamb., quemadmodum in Gryphii libris habetur. BRUT.

Quae ex aliqua re risum] Pal. quart. sext. Bruil. *re verisimili risum*, qui libri nihil temere addunt. GRUTER. Tres MSS. quos Gruterus vidit, et Cauch. ac meus: *quae ex aliqua re verisimili risum*. GRAEV. Edd. pp. *ex al. re verisimili*. OUD. *Quaeque ex al. re re* (sic) *versiculi*. D. *q. ex al. veri simile re sermonem vel* B. L.

Risum pudentem] MS. *Risum prudentem*. GRAEV. Voss. III. Ed. Omn. *prudentem*. OUD. *Prudentem* BD. L.

Liberalem potest comparare] Pith. *liberalem poterit comparare*. GRAEV.

Est orationis enunciandae acceleratio clamosa. Distributio est in contentione] Haec omnia non sunt in Erfurtensi. IDEM. *Orationis enunciandae*. Sic Codd. ad unum omnes. Sch. de conjectura dedit: *or. continuae*; quia, quum contentiose seu concitate dicamus, vel continua oratione dicamus, vel membratim et caesim. Illud ab auctore *continuationem*, hoc *distributionem* vocari. Itaque postea c. 14. in eadem re dici: *verbis continuandis*. Haec recte; non tamen inde sequitur, id quod vult, legendum *continuae*. Deinde *clamorosa* C. Dein omnes Codd. *in contentione* pro quibus *concisione*, omissa praep., scripsit Sch. quod vis oppositionis requirat. Eodem modo Ciceronem Partit. 6. *orationi periodicae* opponere *concisionem verborum*. Mox pro vv. *raris et brevibus* idem Sch. scripsit *crebris brevibus*, vulgatam prorsus ineptam iudicans. *Raris et br.* A. a m. pr. *br. et raris* B. *rar. br.* omissa copula E. *Variis et br.* Codd. aliquot teste Orell. Recte videtur emendasse Sch., nisi quod *et* addendum. L.

Cohortatio est oratio, quae] Sic reposui ex Erfurt. Pith. et aliis MSS. nec non prim. et edit. Crataedri. In vulgatis ac Grut. ed. frustra quaeras *oratio*. GRAEV. *Cohortatio est oratio*. Sic MSS.

ad iracundiam adducit. Conquestio est oratio, quae in-
161 commodorum amplificatione animum auditoris ad miseri-
cordiam perducit. Quoniam igitur mollitudo vocis in tres
partes divisa est, et hae partes ipsae in octo partes alias
distributae, harum octo partium quae cuiusque idonea
pronuntiatio sit, demonstrandum videtur.

CAP. XIV. Sermo cum est in dignitate, plenis fau-
cibus quam sedatissima et depressissima voce uti conve-
niet, ita tamen, ut ne ab oratoria consuetudine ad tragi-
cam transeamus. Cum autem est in demonstratione, voce
paullulum adtenuata, crebris intervallis et divisionibus
uti oportebit, ut ipsa pronuntiatione eas res, quas de-
monstrabimus, inserere atque intersecare videamur in

O. et Edd. pp. OUD. Addunt idem v. ACDET. Tum quae pecca-
tum aliquod A. quae aliquid p. D. quod aliquid p. B. L.

Ad iracundiam adducit] Erf. ad iracundiam accludit. Cra-
tand. margo: ad iracundiam provocat. GRAEV.

Ad misericordiam perducit] Duisb. ad misericordiam adducit.
Pith. ad misericordiam inducit. GRAEV. Adducit etiam C. Tum
pro divisa est TBC. dividitur. L.

Et hae partes ipsae in octo partes] Erf. eae partes ipsae sunt
in octo partes. Duisb. et hae partes ipsae sunt in octo partes.
Lamb. ed. et hae ipsae partes sunt in octo partes. GRAEV. Voss.
O. Leid. I. et hae tres p. A Voss. III. et Ed. Med. abest v.
ipsae. Verbum sunt addunt merito MSS. O. et Edd. pp. OUD.
Hae om. AE. Hec C. Ipsae sunt in o. al. distr. A. Sunt ipsae
in o. partes alias d. B. I. sunt in o. p. a. d. C. I. sunt in o.
p. a. d. D. In E. nihil praeter haec: et partes distributae. In
T. et hae p. i. in o. p. al. distr. omisso v. sunt. L.

Harum octo partium] In Pith. non legitur partium. GRAEV.
Verba: harum octo partium exsulant ab Ed. Omnib. OUD. At le-
guntur in ABCDET. et Oudendorpii omnibus, unde non recte
omisit Ern. eumque secuti Sch., Orell. apud quos omnis locus ita
legitur: et haec partes ipsae in octo alias distributae sunt, quae. L.

CAP. XIV. Quam sedatissima et depressissima. Deest quam
in Leid. III. qui etiam depressa habet. OUD. Voce et depressa
uti hoc ordine A. Voce om. B. et depressissima voci uti D. et d.
uti voce E. Tum in ut ne om. ut E. L.

Cum autem est in demonstratione] Erf. Cum enim in demon-
stratione. Duisb. cum autem sermo est in demonstratione. GRAEV.
Abest autem a Voss. III. Est a Leid. III. Ed. Omn. Additur
sermo Voss. I. Leid. IV. OUD. Pro autem C. vero. Cum a. e.
in dem. sermo D. L.

Uti oportebit] Duisb. et al. uti oportet. GRAEV. MSS. O. et
Edd. pp. uti oportet. OUD. Uti oportet ACD. oportet uti ET. L.

Ut ipsa pronuntiatione] Duisb. ut in ipsa pronuntiatione.
GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. ut in ipsa pr. Bene. OUD. Ut in
ipsa ACDET. L.

Quas demonstrabimus] Erf. quas demonstravimus. GRAEV.

Inserere atque inculcare] Secutus sum Io. Aurati coniecturam,
qui cum reperisset scriptum in uno et altero cod. manuscr. inserere,

animis auditorum. Cum autem sermo in narratione est, tum vocum varietate opus est, ut, quo quidque pacto gestum sit, ita narrari videatur. Strenue quod volumus ostendere factum, celeriuscule dicemus: at aliud otiose, 162 retardabimus. Deinde modo acriter, tum clementer, maeste, hilariter, in omnes partes commutabimus, ut verba, ita pronuntiationem. Si qua inciderint in narratione di-

atque insectare, sic restituendum coniecit. Malim tamen legi *atque insculpere*, si veteres codices magis adiuverent. LAMBIN. Aurati *inculcare* ut fatear mihi probari potius, quam *intersecare*, quae lectio vulgata est, non plane mihi tamen probatur. Equidem si divinandum est et discedere a veteri scriptura licet, *insculpere* malim; quae amici mei pereruditi hominis emendatio est. Sed amplius pronuntiandum puto. BRUT. *Intersecare* libri nostri, praeterquam quod in quibusdam *insecare*, vel *interetare*. Lamb. ad-misit coniecturam Io. Aurati, *inculcare*; nimium quantum a veteri scriptura: Gulielm. maluit *iniectare*: qui serit, intervallis suis iniecat in agrum semen; ita, qui loquitur, distinctione certa in animos sermonem. Etiam legi posset *interiectare*, arguius forsitan et Latinius. GRUT. Erf. et nonnulli alii *inserere atque insecare*. GRAEV. Leid. II. a m. pr. *insectare* vel *iniectare*. Abest in Voss. III. a m. pr. *Animos* Voss. II. OUD. *Intersecare* ABCDET. omnes, quod recte defendit Sch. tenuitque Orell. Respondet enim antecedenti *divisionibus*. L.

Cum autem sermo in narratione est] Erf. Cum autem est sermo in narratione. GRAEV. Hoc ordine etiam ABCD. L.

Tum vocum varietate opus est] Erfurt. *vocum varietate sunt opus*. GRAEV. Al. *vocum tunc*. Deest tum Ed. Omn. OUD. *Tunc vocum A. tum om. BD. Varietates poni possunt B. Varietates opus sunt T. L.*

Quo quidque pactum sit] Duisb. *quo quodque pactum sit*. GRAEV. [Graevii notam non intelligo. L.] Quo quodque C. Quo quotque D. L. Tum Voss. I. Leid. I. *ita narrare videamur*. Leid. II. a m. pr. *narrare*. OUD. *Narrare etiam AB. L.*

Strenue quod volumus ostendere] Erf. *Strenue quid volumus*. GRAEV. *Strenuo quod*, ut vulg. habet, ABCT. *Str. quid quod D. Str. quid. E. Strenue aliquid*, per ellipsin coni. si, ut loquitur, dedit Sch. Vulgatam recte retinuit Orell. L.

At aliud otiose, retardabimus] Distinctio est a Gulielmio. Strenue est celeriter, industrie: contra otiose, secure, negligenter. Nec aliter Plautus aut Terentius. GRUTER. Manut. et Stephanorum aliaque editiones: *At aliud, otiose retardabimus*. GRAEV.

Hilariter in omnes partes] Erf. *hilare in omnes partes*. GRAEV. *Hilare*, quae vox mansit in MSS., reposuimus. BRUT. *Hilare soli BT. In omnis partes A. L.*

Ut verba, ita pronuntiationem] Cauch. *ut verba, item pronuntiationem*. Pith. *ut verba, ita etiam pronuntiationem*. GRAEV. Leid. II. III. *item pron.* OUD. *Ita et pr. A. (a m. s. additum: vel sonum.) ista pr. D. item pr. ET. L.*

Si qua inciderint in narratione dicta] Erf. *si qua inciderint in narrationem dicta*. Bone. Sequentia verba: *dicta, rogata, responsa, si quae admirationes* in Pith. non exstant. GRAEV. De-

cta, rogata, responsa, si quæ admirationes, de quibus nos narrabimus; diligenter animum advertemus, ut omnium personarum sensus, atque animos voce exprimamus. Sin erit sermo in iocatione, leniter tremebunda voce, cum parva significatione risus, sine ulla suspitione nimiae cachinnationis leniter oportebit a sermone serio torquere ad liberalem iocum vocem. Cum autem contendere oportebit, quoniam id aut per continuationem, aut per distributionem faciendum est, in continuatione, ad-

est qua Leid. II. *incidunt* Leid. III. *in narrationem* Voss. I. II. Leid. I. II. III. Bene. Oud. *In narrationem* BT.

Si quæ admirationes] Liber unus manuscripti. habet, *si quæ miserationes*. LAMBIN. In Duisburgensi est, *si quæ admiserationes*. GRAEV. Voss. III. Leid. II. IV. *si q. admiserationes*. OUD. *Amiraciones* AB. *administraciones* C. L.

Diligenter animum advertemus] Edd. quaedam *diligenter animadvertemus*. GRAEV. Leid. III. Ed. Omn. *animadvertemus*. Voss. III. *advertemus animum*. OUD. *Animadvertemus* etiam D. *Animum advertemus*, ut vulgo, T. L.

Voce exprimamus] Pith. *voce deprimamus*. GRAEV.

Leniter tremebunda voce] Erf. *leviter tremebunda voce*. IDEM. *Leniter tr. v.* Sic Voss. II. In ceteris MSS. et Edd. pp. *leviter*. Leid. IV. *leviter et tr. v.* OUD. *Leviter* ABET. *Tremebunda voce* ABCDE. — *am—em* Sch. L.

Sine ulla suspitione animae cachinnationis] Manuscripti nostri ita scripti sunt, ut videri possit *nimiae*, quemadmodum vulgatum hactenus, aut adeo *mimae*, uti erat diserte in Fabriciano, et hic proprie quadrat. GRUTER. Grut. ed. et quidam MSS. *suspitione mimae cachinnationis*. Omnes nostri MSS. et edd. antiquiores cum vulgatis *nimiae*, quod non mutandum. Auctori ad Herennium *mimica* diceretur *cachinnatio*, non *mima cachinnatio*, ut Cic. 2. de Orat.: *ne aut scurrilis iocus sit aut mimicus*. *Cachinnatione nimia* in recitatione Historiae suae refrigeratus est Claudius, ut auctor est Sueton. in eius vita cap. 41. GRAEV. *Mimae cachinn.* Ita videri possit exaratum in Voss. II. Sed in ceteris Codd. et Edd. pp. *nimiae*. Quod sequor. OUD. *Nimiae* ABCDET. *Mimicae* Ern. secutus dedit Sch. *Mimae* retinuit Orell.

Leniter oportebit] MS. Med. *leviter*: etiam alii MSS. in hac subita repetitione semel mutant. Tum MSS. omnes *inciderint in narrationem*. GRONOV. MSS. mei et aliorum *leviter*; et superius Erfurt. *leviter tremebunda voce* pro vulgato *leniter*. Sed hic sequor optimum Erfurtensem, in quo scribitur, *lenissime oportebit ab sermone serio*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. II. Ed. Omn. *leviter o.* OUD. Voc. *leviter* omisit A. a m. s. ascriptam habens. *Leniter* BCD. *Leviter* E. L. Tum Voss. I. II. Leid. I. *ab sermone*. OUD. Item *ab ser.* AD. Totum locum in priore ed. sic exhibuit Sch.: *Leviter tremebundam vocem—lenissime oportebit a sermone serio torquere ad liberalem iocum*; in altera: *leniter—levissime*; utrobique recte omisso voc. *vocem* in fine clausulae, quod commode omisum est in Cod. A., quod ante v. *torquere* ponit T. L.

Per distributionem faciendum est] Erfurt. Cauch. *per distri-*

aucto mediocriter sono vocis, verbis continuandis, vo- 163
cem quoque adaugere oportebit, et torquere sonum, et
celeriter cum clamore verba conficere, ut vim volubilem
orationis vociferatio consequi possit. In distributione au-
tem omissis faucibus exclamationem quam clarissimam ad-
hibere oportet: et quantum spatii per singulas exclama-
tiones sumserimus, tantum in singula intervalla spatii con-
sumere iubemur. In amplificationibus cum cohortatione

butionem faciendum sit. GRAEV. *Aut per distributionem facien-
dum est, in continuatione.* Non comparent hanc in Leid. I. De-
est per Leid. III. IV. *Sit* exhibent Voss. O. Oud. Recte monet
ad h. l. Sch. male Ern. vv. *per distributionem* explicare per *al-
tercationem*, quum alternis loquantur oratores. Scriptor enim ipse,
quid vellet, dilucide explicuit supra c. 15. L.

Mediocriter sono vocis] Erf. *mediocriter sono, voci.* GRAEV.
Vocem quoque adaugere] Sic ediderunt Lambinus et Gruterus
ex quibusdam editis prioribus, quum Stephanica Victorii habeat
iungere. In hac haesitatione testor me in uno tantum scripto in-
venisse *augere simplex*, in uno *adiungere*, in Mediceo *iungere.*
Quo nihil commodius huc adferri potuit, nec debuit mutari. Quid
enim aliud id notat, quam ipsum continuare? Sufficit adauctum
esse sonum vocis. Restat, ut sicut verba continuari debent, etiam
vox ipsa duret ac continuetur. Vide quae de hoc verbo Pater lib.
II. Observ. cap. III. notavit. Gronov. *Vocem quoque adaugere
oportebit.* Varie codices tam scripti, quam editi. In editis vetu-
stioribus, prima, Cratandri, Stephani, ut et in MSS. Pith. Cauch.
et meo est: *vocem quoque iungere oportebit.* In Duisb. *vocem
quoque adiungere oportebit.* In alio *vocem quoque coniungere.* Erf.
vocem quoque rugire. Alii aliter. Sed *iungere* scribendum esse as-
sentior Iacobo Gronovio. In praecedentibus Erf. *Verbis continu-
andam vocem.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. III. IV. *adiungere.*
Ed. Med. *augere.* Sed Leid. I. Voss. II. Ed. Omn. *iungere.* Voss.
Oud. *Adiungere ABCD. Iungere E. Augere T. Adaugere Ald.*
Iungere recte dederunt Sch. et Orell. „Ut verba continuantur, sic
vox iungitur, ut nos dicimus: *eine geschleifte, gebundene Stim-
me.*“ Verba sunt Schuetzii ad hunc locum. L.

*In distributione vocem ab imis faucibus exclamatione quam
clarissima adhibere oportet]* Sic Edd. et MSS. fere omnes; sed
Erfut.: *In distributione autem omissis faucibus exclamationem
quam clarissimam adhibere oportet.* Quod verum puto. Quid
enim est *vocem adhibere exclamatione clarissima.* Num idem quod
voce uti? non ita sane loquebantur veteris Romae incolae. Fau-
cium praecipuum munus est in sedata et depressa voce, ut supe-
rius dixit: *Sermo cum est in dignitate, plenis faucibus, quam
sedatissima et depressissima, voce uti conveniet.* Sed in exclama-
tione faucium usus nullus est, itaque dixit *omissis faucibus.* A
Duisb. abest *vocem.* Mox idem: *tantum inter singula intervalla;*
pro vulgato *tantum in singula intervalla.* Sed *inter singula* est
etiam in edd. antiquis, prima, Mediol. Ascens. Cratand. recte.
Pith. *tantum per singula intervalla.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. III.
Edd. pp. *In distr. vocem ab imis f. exclamatione quam clarissi-
ma; ut vulgo.* Voss. III. *vocem ab imis f. et clamatione et quam*

utemur voce attenuatissima, clamore leni, sono aequali, commutationibus crebris, maxima celeritate. In conquestione utemur voce depressa, inclinato sono, crebris intervallis, longis spatiis, magnis commutationibus.

164 CAP. XV. De figura vocis satis dictum est: nunc de corporis motu dicendum videtur. Motus est corporis gestus, et vultus moderatio quaedam, quae pronuntianti convenit, et probabiliora reddit ea, quae pronuntiantur. Convenit igitur in vultu pudorem et acrimoniam esse: in

clarissimam. Leid. I. *voces ab imis f. exclamationem q. clarissimam.* Leid. II. *In distr. autem vocis (supra scr. vocem) ab imis f. exclamationem q. clarissimam.* A Leid. IV. *deest vocem vel autem.* Recte Graevius delevit *vocem*, et *exclamationem q. clarissimam* reposuit. Sed *ab imis faucibus* mutatum nollem. OUD. *Exclamationem q. clarissimam.* Sic Gryph. BC. ut ad *vocem* referatur, quae optima lectio est. In iisdem mox *iubemus*, non, ut in vulg., *iubemur.* BRUT. *In distr. vocem ab i. f. ABE.* *In distr. voce ab i. facibus.* C. *In distr. vocis ab in mis f. D.* Tum: et *exclamatione q. clarissima* A. *Exclamatione q. clarissima* D. *Exclamatione q. clarissimam* B. — *em — am* CE. Deinde pro *vv. in singula B. inter secula.* Sch. e coniect. Ern. scripsit: *In distr. ab imis faucibus exclamationem quam clarissimam adhibere — in singula — debemus.* Sed *iubemur* Oudendorpii omnes et ABCDET., unde hoc retinuit Orell. L.

Voce attenuatissima] *Palat. quart. et sext. attentissima; neque aliter Bruileriense exemplar.* GRUT. Erf. *vocis attentissime.* Pal. duo et alii *voce attentissima.* GRAEV. Voss. III. *attentissima.* OUD. *Atenuissima* A. L. Tum in nonnullis MSS. et [in] Ed. Omn. *clamore leni; male.* Sed mox verissime praebent MSS. O. et Edd. pp. *sono aequabili*, ut saepe in hoc auctore [apud hunc scriptorem]. OUD. *Levi AC. Aequabili* ABCET. Solus D. *equali.*

Commutationibus crebris, maxima] Erfurt. et Cauch. *commutationibus, maxima.* GRAEV. Voss. III. *maxima celebritate.* Tum *utemur voce depressa* ABCDET. et Oudendorpii omnes, ut nesciam, qua auctoritate Sch. delevit. *Inclinato sono in fine* ex glossa habet B. L.

CAP. XV. *Nunc de corporis motu dicendum*] Duisb. *nunc deinceps de motu dicendum.* GRAEV. Leid. III. *de figura vocum.* A Voss. III. *abest satis.* Tum *deinceps de motu*, ut Duisb., Leid. IV. OUD. *De corporum motu* E. Tum *Motus corporis est gestus* scr. Sch. L.

Moderatio quaedam, quae pronuntianti convenit, et probabiliora reddit ea, quae pronuntiantur] Erf. *Moderatio quaedam pronuntiant.* Rob. Steph. Colin. Veneta, Iuntae Victoriana, Francofurt. non legunt *pronuntianti convenit*, et; sed in iis legitur: *moderatio quaedam, quae probabiliora reddit ea, quae pronuntiantur.* GRAEV. Vv. *pronuntianti convenit et desunt* Voss. O. Leid. II. III. IV. Ed. Med. Tum vv. *Et probatiora reddit ea, quae pronuntiantur.* Desunt Leid. I. OUD. Superiora omm. ACDE. *Pronuntianti conveniat omissis vv. quae, et.* Tum *probatiora* (sic) A. Eadem, quae Leid. I., omm. BT. L.

In vultu pudorem et acrimoniam esse] In duobus scriptis in-

gestu nec venustatem conspicuam, nec turpitudinem esse, ne aut histriones, aut operarii videamur esse. Ad eandem igitur partes, in quas vox est distributa, motus quoque corporis ratio videtur esse adcommodanda. Nam si erit sermo cum dignitate; stantes in vestigio, levi dexteræ 165 motu loqui oportebit, hilaritate, tristitia, mediocritate vultus ad sermonis sententias adcommodata. Sin erit in demonstratione sermo, paululum corpus a cervicibus de-

esse, ut solet saepe, et sic Lambinus. Et forsitan quoque mutavit verbum simplex substantivum toties hic repetitum. Praeterca MSS. omnes *conspiciendam*, et utique cap. 16. maluit dicere *habeat quiddam artificiosi*, ut recte ex MSS. optimis correxit Gruterus, quam *artificii*, ut priores editi; et notus in Ovidio [apud Ovid. Trist. II, 114]: *conspiciendus eques*. GRONOV. Ut ed. Lambin., ita codex Traiect. a man. sec. ut et mox a m. pr. et *conspiciendam*. BURM. *Inesse CE. In esse D. L.*

In gestu nec venustatem conspicendam] Liber unus manuscripti. habet, *conspiciendam*. LAMBIN. Erf. *in gestu et venustatem conspicendam*. EDD. *In gestu nec venustatem conspicuam*. Sed *conspiciendam* et ego in meis quatuor, et Jac. Gronovius in suis reperit: extat etiam in margine Cratandri. Cur neglexerunt? Ovid. II. Fast. [II, 310]: *aurato conspicenda sinu*, quae in se oculos hominum convertit. Sic *conspici* in epistola Augusti apud Suet. in Claud. 4.: *Non displicet nobis, si est passurus se ab Siliani filio, homine sibi affini, admoneri, ne quid faciat quod conspici et derideri possit*. Et paullo post: *Expositus in prima fronte spectaculorum conspicietur*; id est, in oculos hominum incurret. Quod modo dixit *acrimoniam vultus*, paullo post appellat *acrem adspectum*. GRAEV. *Conspiciendam Gryph.* apud BRUT. *Deest nec Voss. III. Tum MSS. O. et Ed. Med. conspicendam*. Bene omnino [hand dubie]. V. Burm. ad Quintil. Inst. Orat. X, 3. *Cultus in oratore conspiciatur*. OUD. *Conspiciendam BCET. Aspiciendam A. conspicendam D. L.*

Nec turpitudinem esse, ne aut] Ed. Lambin. *nec turpitudinem, ne aut*. GRAEV. Post *v. turpitudinem* voc. *esse* intrudunt ABCE et Oudendorpiani. *Inesse D. Addidit Orell., omisit Sch. L.*

Ne aut histriones] Liber unus manuscripti. habet: *ut aut histriones*, etc. quae scriptura non est reiicienda. Quin ea fortasse recta est, et germana auctoris; nimirum hac sententia: non oportere in gestu venustatem conspicuam, nec turpitudinem esse, adeo scilicet utramque conspicuam, ut aut histriones, etc. Huius autem, quam secuti sumus, lectionis hic sensus est: oportere in gestu nec venustatem, etc. ne aut histriones, etc. LAMB. MS. *ut aut histriones*. GRAEV.

Operarii videamur esse] Non habetur in Duisb. *esse*, nec in Pith. GRAEV. Voss. I. Leid. I. *videantur esse*. Deest *esse* Leid. IV. OUD. Mox in dignitate BC. *Stantis D. Dextrae BCD. L.*

Hilaritate, tristitia, mediocritate] Erf. *hilaritate, tristitiae, a mediocritate*. GRAEV.

A cervicibus demittemus] Erf. *a cervicibus dimittemus*. IDEM. *A cervicibus demittemus*. Sic Voss. II. Leid. IV. In ceteris MSS. et EDD. pp. *dimittemus*. OUD. *Dimittemus ABCE. L.*

mitteremus. Nam hoc est a natura datum, ut quam proxime tum vultum admoveamus ad auditores, si quam rem docere eos, et vehementer instigare velimus. Sin erit in narratione sermo, idem motus poterit idoneus esse, qui paullo ante demonstrabatur in dignitate. Sin in iocatione, vultu quamdam debebimus hilaritatem significare, sine commutatione gestus. Si contendemus per continuationem, brachio celeri, mobili vultu, acri aspectu utemur. Sin contentio fiet per distributionem, celeri porrectione brachii, inambulatione, pedis dextri rara supplusione, acri

Nam hoc est a natura datum] Erf. *Nam est hoc datum.* GRAEV. VOSS. III. *de natura datum.* OUD. *Nam hoc est datum de natura A. Nam est h. datum a n. D. L.*

Quam proxime tum vultum admoveamus ad auditores] In manuscripto post vocem *vultum*, additum est, *tum manum*, ut integra lectio sit: *ut quam proxime tum vultum tum manum admoveamus ad auditores* F. URSINUS. Erf. *proxime tumultum admoveamus.* Edd. vet. *maxime tum vultum admoveamus.* GRAEV. *Quam pr. cum v. A. a m. pr. Quae proxima vultui sunt adm. ad aud. C. L.*

Si quam rem docere eos] Ed. Lamb. *si quam rem eos docere.* GRAEV.

Instigare velimus] Pith. *instigare eos velimus.* IDEM.

Sin in iocatione] Vulgg. *sin erit in iocatione.* IDEM.

Vultu quamdam debebimus hilaritatem] Erf. *vultu quo debemus hilaritatem.* IDEM. VOSS. III. LEID. III. IV. Ed. Omn. *V. q. debemus h. s.* OUD. *Vultu quondam d. h. s. D. V. q. hil. debebimus s. C. V. q. debemus hil. s. AE. V. q. hil. debemus s. B. L.*

Si contendemus] Edd. quaedam, *sin contendemus.* GRAEV. MSS. aliquot et Edd. pp. *sin cont.* OUD. *Sin c. BD. L.*

Celeri porrectione brachii] Forte [fortasse]: *celeri projectione brachii.* Sic enim loquitur in Perf. Orat. [c. 15.] *brachii projectione in contentionibus.* LAMB. Erfurt. *porrectione celeri brachio.* CANCH. *celeri porrectione pro celeri brachio.* GRAEV. VOSS. II. III. *porr. celeris brachii.* OUD. *C. porrectione b. CT. porr. celeri b. BE. prorectione c. b. D. porr. sceleris b. A.* Lambini coniecturam secuti sunt Ern. Sch. Orell. L.

Inambulatione] Loca, in quibus olim oratores stabant, erant satis ampla et spatiosa, ut nonnumquam ambularent in iis, cum verba facerent. Hinc Cic. in Orat. [c. 18.] *rarum incessum neque ita longum esse dicit oportere.* Et Fabius lib. II. [XI, 3, 126.] moderatam etiam inambulationem concedit. Cresollius Vacat. Autumnal. de gestu Oratoris lib. II. cap. 12. sect. 3. ubi vide plura. GRAEV. Ed. Omn. *ambulatione.* OUD.

Pedis dextri rara supplusione] Sic etiam Pith. et ed. Grut., sed reliqui *supplusione.* Causae nihil est, cur malimus obsoletum supponere usitato, ne incidamus in illam reprehensionem iocularem, qua castigatus est Mestrius Florus a Vespasiano, ut auctor est Suetonius in Vespas. c. 22. Quantum momenti situm sit in supplusione pedum decente, et suo quidem tempore, docet multis Cresollius Vacat. Autumnalium de gestu Oratoris lib. II.

et defixo adspectu uti oportebit. Sin utemur amplificatione 166 per cohortationem; paullo tardiore et consideratione gestu conveniet uti, similibus ceteris rebus, atque in contentione per continuationem. Sin utemur amplificatione per conquestionem, feminis plangore, et capitis ictu, non-

cap. 12. Sect. 1. et 2. GRAEV. *Pedis d. supplausione*. Sic MSS. O. et Edd. pp., non *supplusione*. OUD. *Suplacione A.* (a m. s. *supplausione*). *Supplausione C. Subplausione E. Subplausione B.* In hac consensione Codd. prisca forma retinenda fuit, quam nemo editorum retinuit. L.

Acri et defixo adspectu] Erfurt. et Duisb. *acri ac defixo respectu*. GRAEV. Leid. IV. *ac d. respectu*. Voss. II. item *respectu*. OUD. *Aspectu AC. aspecti D. Respectu B. L.* Tam oportet Voss. O. Leid. I. II. Edd. pp. OUD. *Oportet ABCDE. Sin Oudendorpii omnes et ABCDET.* Si dederunt Lamb. Ern. Sch. Orell. L.

Gestu conveniet uti] Erfurt. *gestu uti conveniet*. GRAEV. Voss. III. Ed. Med. g. *convenit uti*. OUD. *G. convenit u. D. L.*

Similibus ceteris rebus] Tres MSS. Erf. Duisb. Pith. et ed. prim. *similius ceteris rebus*. Posset defendi, sed non recedo hic a vulgata. Mediol. *similiter ceteris rebus*. GRAEV. *Similis A. a m. s. Similiter B. L. Voss. I. II. Leid. I. a m. pr. item Leid. IV. Ed. Omn. similius. OUD.*

Feminis plangore] Erf. *foeminis plangore*. vulgg. Edd. *foemineo plangore*. Foemineum planctum et ciulatum decere unquam Oratorem, nemo mihi persuaserit; semper enim vox effoeminata non modo in oratoribus, sed eciam in scenicis improbatur. Vide Quintil. lib. XI. Instit. cap. 3. M. Antonius apud Cicronem in Epistolis ad Atticum [XIV, 10.] miserabiliter quidem Iulii Caesaris caedem, sed non muliebriter deploravit. Solus igitur Erfurtensis veram lectionem nobis servavit, in quo scribitur *foeminis plangore*. Lege *feminis plangore*, hoc est *ictu feminis*. Nam ut frontem sic et femur solebant plangere, seu ferire, in magna indignatione et dolore. Sic Tullius III. Tusc. [c. 26.] Iugenti tribuit *feminum et capitis percussionem*. Vide Cresoll. lib. II. de gestu Oratoris cap. 2. sect. 16. τὸν [v.] *Femur* autem secundus, tertius et sextus casus est *feminis, femini, femine*, ut notant veteres Grammatici. Marius Victorinus lib. I. [pag. 2464.]: *Hoc femur, quamvis nominativo per litteram R dicamus, tamen genitivo feminis, dativo femini, ablativo femine scribite*. Fraudi huic loco fuit vocis *plangor* propria quidem, sed minus trita notio, pro ictu, percussione. Sic *plangere pectus* dolentes crebro dicuntur a poetis, et *saxa fluctus plangere*. Lucret. lib. II, [1156]: *Nec mare, nec fluctus plangentis saxa creantur*. *Plangor* apud Catullum in Epithalamio Pelei et Thetidis [273]: *Quae (undae) tarde primum clementi flamine pulsae Procedunt, leni et resonant plangore cachinni*, ut recte hic locus est emendatus a Scaligero et Vossio. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *femineo pl.* Sed vide Graevium. Caes. B. C. VII, 73. *feminis crassitudine*. Adde ad Suct. Titum c. 4. Corrigendus etiam e MSS. Solinus c. 12. *Liberum femine natum pro foemina vel foeminae*. Tum *et captivi luctu* Leid. I. OUD. *Femineo pl. ABCDET. L.*

Capitis ictu] Solebant oratores olim in magna indignatione frontem ferire. Quare M. Tullius, ut accusatoris M. Callidii au-

nunquam sedato et constanti gestu, maesto et conturbato vultu uti oportebit. Non sum nescius, quantum suscepim negotii, qui motus corporis exprimere verbis, imitari scriptura conatus sim voces. Verum nec hoc confisus sum posse fieri, ut de his rebus satis commode scribi posset; nec, si id fieri non posset, hoc, quod feci, fore 167 inutile putabam, propterea quod hic admonere volumus, quod oporteret: reliqua trademus exercitationi. Hoc scire tamen oportet, pronuntiationem bonam id perficere, ut res ex animo agi videatur. Nunc ad thesaurum inventorum, atque omnium partium rhetoricae custodem, memoriam transeamus.

cloritatem evertet, ex eo probat, fictam eius totam orationem simulatamque fuisse, non veram et e iusto legitimoque dolore natam, quod *neque femur in dicendo, neque frontem percussisset*. Percutiebant autem frontem vel ad dolorem, vel ad admirationem, vel ad pudorem significandum. Cresoll. de gestu Oratoris lib. II. cap. 3. sect. 2. ubi vide plura. GRAEV.

Sedato et constanti gestu] Duisb. *sedato gestu*. IDEM. Vv. *et constanti* desunt Leid. IV. OUD. *Sedato sed c. B. S. atque const. C. Pro gestu T. gemitu*, quod haud displiceret Orellio. L.

Maesto et conturbato vultu] Ab Erf. et Cauch. absunt hae voces *maesto et*. GRAEV. Tum Leid. III. *quantum susc. laboris et negotii*. OUD. Mox v. *corporis* om. A, a m. pr. L. Deinde MSS. O. et Edd. pp. *et imitari*. Bene. Sum Voss. O. Leid. IV. et Edd. pp. OUD. *Et im.* ABCET. *con. sum* ABCE. *Sim* om. D. Tum *vocis A. L.*

Nec hoc confisus sum] Erf. *nec enim confisus sum*. GRAEV. *Et hoc conf. s. D. ne h. c. sim* B. L.

Satis commode scribi posset] Erf. *satis commode scribi possit*. GRAEV. *Scr. possit* D. L.

Admonere volumus, quod oporteret] Erfurt. *admonere volumus, quid oportet*. Duisb. *admonere volumus, quid oporteret*. GRAEV. Voss. III. Leid. III. IV. *volumus*. MSS. O. cum Ed. Med. praeter Voss. II. *quid, rectius. Oportet* Leid. IV. OUD. *Volumus. B. Quod oporteret C. Quod oportet B.* Reliqui omnes *quid*, quod Sch. et Orell. dederunt. L.

Reliqua trademus] Duisb. *tradamus*. GRAEV. Leid. IV. *tradamus*. OUD. Vv. *rel. trad.* om. B. *Exercit. tradamus E. Trademus exortacioni* D. L.

Hoc scire tamen oportet] Erf. *hoc scire oportebit*. GRAEV. *Hoc tamen scire ACDE. tamen* om. BT. L.

Ad thesaurum inventorum] Cauch. *ad thesauros inventorum*. GRAEV.

Atque omnium partium rhetoricae custodem] Erf. *atque dominium partium rhetoricae artis custodem*. IDEM. *Atque ad omnium*. Inserui ad fide MSS. O. si excipias Leid. IV. *Ad communem* Voss. III. OUD. *Ad inserunt* ACDET. Obsecuti Oudendorpio sunt Ern. Sch. Orell. L.

Atque omnium partium] Vid. Gronov. supra ad lib. II. cap. 6. BURM.

CAP. XVI. Memoria utrum habeat quidquam artificiosi, an omnis a natura proficiscatur, aliud dicendi tempus magis idoneum dabitur. Nunc perinde atque constet, in hac re multum valere artem et praeceptionem, ita ea de re loquemur. Placet enim nobis esse artificium memoriae: quare placeat, alias ostendemus: in praesentia cuiusmodi ea sit, aperiemus. Sunt igitur duae memoriae: una naturalis, altera artificiosa. Naturalis est ea, quae nostris animis insita est et simul cum cogitatione nata.

CAP. XVI. *Habeat quiddam artificiosi?* Sic Pal. quart. sext. Gemb. Br. et Liliensis. *Artificiosum*, quod ex arte factum; cui contrarium naturale. *Vulgata artificii.* GRUTER. Erfurt. Pith. Duisb. cum vulgatis *habeat quiddam artificii.* Quod non mutem. *Artificium* opponitur naturae. GRAEV. Vid. supra Gronov. ad cap. praeced. BURM. MSS. O. cum Edd. pp. *quiddam artificii*; nisi quod in Voss. II. sit: *Mem. vero u. h. aliquit artificiosi.* Rectum omnino [sine dubio] est *quiddam artificii.* OUD. *Quiddam artificii* ABDT. *Aliquid artificii* C. *Quidquam artificii* Sch. in alt. Ed. et Orell. *Tum ab natura prof.* Voss. I. Leid. I. II. III. Ed. Med. *Procedat* Voss. III. OUD. *Ab natura* AD. L.

Nunc perinde atque constet? Erfurt. Cauch. Duisb. Pith. *Nunc proinde atque constet.* Solus meus cum vulgatis *perinde.* GRAEV. *Perinde atque.* Sic Leid. II. In ceteris *proinde atque* OUD. *Proinde* ABD. L.

Ita ea de re loquamur? Lamb. ed. *ita de ea re loquamur.* GRAEV. *Ita de ea re* ABDEΓ. *Ita de hac re* C. L.

Placet enim nobis esse artificiosam memoriam? Tres libri manuscripti habent *artifici memoriam*, unus *artificium memoriam*: unde suspicatus sum legendum, *artificiosam memoriam.* LAMBIN. *Esse artificium memoriae.* Ita iidem scripti, nec non Pal. sec.; alii tamen *memoriam*, quod exhibet editio Victorii. Lambinus invenit in suis: *esse artificii memoriam*, quod antiqua ratione scribendi est *artificii.* Nam ille curexsculpat *artificiosam*, non video. GRUT. Victor. ed. *esse artificium memoriam.* In Erfurt. legimus, *esse artificem memoriae.* GRAEV. *Artificium memoriam.* Leid. II. OUD. *Esse artificium memoriam* A. *Art. esse memoriae* B. *Esse artificii memoriam.* E. L.

Quare placeat? Erf. *quare placere.* GRAEV.

In praesentia cuiusmodi? Al. *In praesenti cuiusmodi.* IDEM.

Et simul cum cogitatione nata.] Pal. quart. Bruil. Gemb. item margo Liliiani et Tosani: *et sine multa concitatione.* Sed non ab eo a vulgata, quae et ipsa commoda est. GRUTER. Etiam praestans Medicacus habet *sine multa concitatione.* Haec, quamquam vulgata etiam bona est, negligere est vel indecorum vel signum clarum desperantis adsequi manum scriptoris, qui si scripsisset: *simul cum cogitatione*, utique voces eae tam sunt liquidae ac notae, ut in iis variatio accidere vix potuerit. Sed nempe quia secretiore loquutione fuerat usus, hinc illa varietas in τῷ [v.] *sine* et *simul.* Scribo *simul cogitatione.* Qui nesciebant usum talem τῷ [v.] *simul*, addidere suis exemplaribus τῷ [v.] *cum*; quod quum alii conferentes sua cum vetustioribus, in his non invenirent, correxerunt *sine multa.* GRONOV. Pith. et similis *cum cogitatione*

168 Artificiosa est ea, quam confirmat inductio quaedam et ratio praeceptionis. Sed quia in ceteris rebus ingenii bonitas imitatur saepe doctrinam, ars porro naturae commoda confirmat et auget: ita fit in hac re, ut nonnunquam naturalis memoria, si cui data est egregia, similis sit huic artificiosae. Porro haec artificiosa, naturae commoda retinet, et amplificat ratione doctrinae. Quapropter et naturalis memoria praeceptione confirmanda est, ut sit egregia: et haec, quae doctrina datur, indiget ingenii. Nec hoc magis, aut minus in hac re, quam in ceteris artibus fit, ut ingenio, doctrina, praeceptione, natura nitescat. Quare et illis, qui natura memores sunt, utilis haec erit institutio: quod tute paullo post poteris intelligere. Quod si illi freti ingenio nostra praeceptione non

in Medicaeo quoque esse *sine multa concitatione* testatur Gronovius; quod et in Erfurt. et Cauch. reperi. GRAEV. *Et simul cum cogitatione nata.* Sic vulgata lectio habet. *Et sine concitatione n.* Gryph. exempl. duo, quemadmodum legendum videtur. BRUT. Leid. I. *sine multa cog.* OUD. *Et sine multatione vel simul cum cog.* B. L. Tum *Et quia in cet.* Voss. III. Ed. Med. OUD. *Si quia in c. D. a m. pr. L.*

Ita fit in hac re] Erf. *item fit in hac re.* GRAEV. *Ita in hac re (fit a m. s.)* A. *Ita fit in hac (om. re)* B. *Item T. L. Ita fit et in hac re* Voss. III. Bene. OUD. Male L.

Naturae commoda retinet et amplificat] Ed. Lamb. *naturae commoda retineat et amplificet.* GRAEV.

Quapropter et naturalis memoria] Erfurt. *quapropter naturalis memoria.* IDEM. *Et abest ab ABCD. Tum pro confirmanda est C. consummanda est; D. servanda est. L.*

Ut doctrinam et praeceptione] Sic habent duo libri manuscripti, quam scripturam multo magis probo, quam vulgatam: *ingenio, doctrina, praeceptione, natura nitescat.* Nam ingenium et natura unum fere sunt. Praeterea supra proxime doctrinam opposuit ingenio: et item infra deinceps. LAMBIN. *Ut ingenio, doctrina, praeceptione, natura nitescat* omnes MSS. nostri. Sententia est: ut in omnibus artibus, ita et in hac memoriae, nitescere doctrinam, si sortita sit ingenium docile, et naturam vel optimam magis exsplendescere, si praeceptionum adhibita sit ratio. Non vidit hoc Lambinus, et locum audacter contaminavit, rescribendo: *ut doctrina et praeceptione natura nitescat.* Hoc enim nec terram, nec coelum, ut dicitur. GILIELMIUS. GRUTER.

Tute paulo post poteris] In uno legitur *post paulo.* GRONOV. MS. *Tute post paulo.* GRAEV. *Quae tute post (paullo supra scr. m. s.) int.* A. *quam tute p. p. poteris int.* B. L.

Poteris intelligere] Lamb. ed. *intelligere poteris.* GRAEV.

Nostra praeceptione non indigerent] Vox secunda in nullo mihi apparuit MSio; ac praeterea in uno nostro, in duobus nostri, quae verissima est auctoris manus. GRONOV. Erf. *Et si illi freti ingenio nostro non indigerent.* Al. *Quod si illi freti ingenio nostri non indigerent.* Al. *Quod si illi freti ingenio nostra praeceptione non indigeant.* Pith. *Et si illi freti ingenio praeceptione*

indigèrent, tamen iusta causa daretur, quare iis, qui mi- 169
nus ingenii habent, adiumento velimus esse. Nunc de
artificiosa memoria loquemur. Constat igitur artificiosa
memoria ex locis et imaginibus. Locos appellamus eos,
qui breviter, perfecte, insignite, aut natura, aut manu
sunt absoluti, ut eos facile naturali memoria comprehen-
dere et amplecti queamus, ut aedes, intercolumnium, an-
gulum, fornicem, et alia, quae his similia sunt. Imagi-
nes sunt formae quaedam et notae et simulacra eius rei,
quam meminisse volumus: quod genus, equi, leones
aquilae, quorum memoriam si volumus habere, imagines

nostra non indigent. GRAEV. MSS. O. Edd. pp. *Et si cet.* Cur hoc mutarunt? *Illi deest* Leid. IV. OUD. *Et si illi ABCDT.* L. Tum Voss. II. *ingenio suo nostro non indigent;* atque ita Ed. Omn., nisi quod retineat *indigerent.* Voss. III. Leid. II. III. IV. Ed. Med. *nostri non indigent.* In Voss. I. Leid. I. quoque *indigent.* Bene. OUD. In A. *freti* additum a m. s. In eodem *ingenio suo non indigent;* et vv. *nostra praeceptione* a m. s. *Ingenio nostra non indigent praeceptione* B. *Ingenio nostri non indigent* C. *Ingenio nostra non indigent* D. *Ingenio suo nostra praeceptione non indigerent.* E. *Nostri etiam unus Oxonn.* teste Orellio. Scripsit Sch. Ernestium secutus: *ingenio suo nostro non indigent.* Orell.: *ingenio suo nostri non indigent.* *Nostri* est personale pronomem. Tum daretur, quod in omnibus omnino est Codd., nullo excepto, ab Ern. in *datur* mutatum, recte tuetur Orell. L.

Adiumento velimus esse] Erf. *velimus esse adiumento.* GRAEV. In supp. Voss. III. *minus ingenii sunt pro habent.* OUD. *Quare his ABE.* Q. *hiis C.* L.

De artificiosa memoria] Vide de eius vanitate, et quam nihil conferat ad solidam doctrinam, Ioann. Gerardum Vossium in libro de natura Rhetorices cap. 26. GRAEV.

Ex locis et imaginibus] Erf. *ex locis, imaginibus.* IDEM. Praepositio deest Voss. III. Leid. II. IV. Ed. Med. *Imaginationibus* exhibet Leid. II. OUD. *Ex* deest in AC.

Insignite aut natura] Sic Erfurt. et al. MSS. Nonnullae edd. *insigniter aut natura.* GRAEV. Voss. (?) *perfecto.* Leid. IV. *et perfecte insigniti.* Ed. Med. *insigniti.* Voss. III. Leid. II. III. *insigniter.* OUD. *Perfecte insignite* A. (sed m. s. *insigniti*). *Perf. et ins.* D. L.

Ut eos facile naturali] Erfurt. *ut eos facie naturali.* GRAEV. *Facili* D. L.

Comprehendens et amplecti] Duisb. *comprehendere et complecti.* GRAEV.

Ut aedes, intercolumnium] In Erfurt. non conspicitur *ut.* IDEM. *Hedera, aedes, intercolumnium.* Ita Gryph. BRUT.

Et alia, quae his similia sunt] Lambin. ed. *et alia his similia.* GRAEV.

Imagines sunt formae quaedam et notae, et simulacra] Pulchre Erfurt. *imagines sunt formae iam notae, et simulacra,* quamvis vulgata quoque possint ferri. GRAEV. Deinde Voss. I. III. Leid. III. IV. Ed. Med. *leonis.* OUD. Sic etiam A. a m. pr. L.

eorum certis in locis collocare nos oportebit. Nunc, cuiusmodi locos invenire, et quo pacto reperire, et quibus in locis imagines constituere oporteat, ostendemus.

170 CAP. XVII. Quemadmodum igitur qui literas sciunt, possunt id, quod dictatum est, scribere, et recitare, quod scripserunt; ita qui *μνημονικά* didicerunt, possunt, quae audierunt, in locis collocare, et ex his memoriter pronunciare. Loci enim cerae, aut chartae simillimi sunt;

Quorum memoriam si volumus habere] In Erfurt. non legitur, *quorum memoriam*. In Duisb. *quorum* non extat. GRAEV. Voc. *quorum* deest MSS. O. et Edd. pp. si excipias Voss. II. *Memoriam* etiam ignorat Leid. I. *Volumus* Voss. II. *Velimus* Voss. III. OUD. *Quorum* omni. AE. *quorum memoriam* om. C. *Memoria quorum* exhibet D. *Si volumus* AE. *Si velimus* D.

Certis in locis collocare] Erfurt. et Cauch. *certis locis collocare*. GRAEV. Praepositio exsulat a Leid. I. Voss. I. II. OUD. *Loci certis* AC. *In locis certis* BE. *Incertis locis* D. L.

Quo pacto reperire] Duisb. *quo reperire*. GRAEV. Voss. II. *pacto et quo*. Deest pacto Leid. IV. OUD. *Invenire oporteat monstrabimus et quo p.* D. *Invenire quo p.* C. L.

Et quibus in locis imagines constituere] MS. *Medicaeus cum alio continere*. GRONOV. Erfurt. *Medic. et al. MS. et in locis imagines continere*. Pith. *et quibus in locis imagines constituere*. Ex quo sic restitui. In vulgatis male desideratur *quibus*. GRAEV. Abest male pronomina a MSS. O. et Edd. pp. *Collocare* Voss. I. *Continere* Voss. II. Leid. I. Ed. Omn. OUD. *Et in quibus locis* CD. Reliqui omittunt *quibus*. *Continuere oportet* B. *Contineri* T. Reliqui *constituere*, ut dederunt Ern. Orell. Sch. *Idem omiserunt recte quibus* L.

CAP. XVII. *Quod dictatum est, scribere*] Edidi *dictatum*, eiecto vulgari *dictum* e Pal. sec. quart. sexto, item Coloniensi, Gembl., Tosano, Lovaniensi. Notum enim *dictatores* fuisse, qui scribis suggererent quod exciperent; vel ex ioco Caesaris apud Suetonium, *negantis Sullam scivisse literas*, quod deposuisset *Dictaturam*. GRUT. Edd. et multi MSS. *quod dictatum est scribere*. Sed in Erfurt. est: *Quod dicatur eis scribere*. Hinc puto natum esse, *quod dictatum est*. A vulgato non discedo. Non solum enim quod dictatur, sed et quod dicitur in senatu, concione, familiari sermone, possunt scribere. GRAEV. *Id quod dictatum est*. Ita Gryph. BRUT. *Quod dictatum est*. Sic Leid. I. In ceteris MSS. et Edd. ppr. *dictum*. Nec male. OUD. *Dictum est* ABCE. *Dictatum est* DT., quod tenuerunt Sch. Orell. L.

Ita qui μνημονικά didicerunt] Erfurt. *item qui μνημονικά didicerunt*. Ed. vetustior ex margine Cratandri, et Pith. MS. *qui immodica didicerunt*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *immodica*. Inepte. OUD. *In modica* A (supra scr. *non parva*) BCE. *Quod madica did.* D. Ex usitata librariis Graecorum ignorance, L.

Possunt qui audierunt] Pith. *possunt qui didicerunt*. GRAEV. *Possunt ea quae*. MSS. O. et Ed. Med. praeter Voss. II. *Quod* Ed. Omn. *Didicerunt* MSS. IV. et Ed. Med. OUD. *Vv. possunt quae aud.* om. D. *Possunt ea quae aud.* AE. *Possunt quod aud.* BC. L.

imagines, literis; dispositio et collocatio imaginum; scripturae; pronuntiatio, lectioni. Oportet igitur, si volumus multa meminisse, multos nobis locos comparare, ut in multis locis multas imagines collocare possimus. Item putamus oportere ex ordine hos locos habere, nequando perturbatione ordinis impediamur, quo secius quoto, quoque loco libebit, vel a superiore, vel ab inferiore, vel a media parte imagines sequi, ut ea, quae mandata locis erunt, edere et proferre possimus.

Quae audierunt in locis] Erf. *quod audierunt in locis*. GRAEV.

Loci enim cerae aut chartae] Erf. *loci cerae aut chartae*. IDEM. Voss. II. III. Leid. II. III. IV. Ed. Med. Nam *loci cerae*. Deest v. *enim* Voss. I. Leid. I. Oud. Nam (a m. s.) *loci cere aut karte s. s. A. Nam loci cerae aut cartae si nullum sunt B. Loci cere aut c. similes s. C. Nam loci aut cere aut carte simili non sunt D. Nam loci c. aut carte s. s. E.*

Multos locos nobis comparare] Erf. *multos nobis locos*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. III. *multos nos nobis locos*. Bene. OUD. *Multos nos nobis locos A. (nos expunxit m. s.) E. Multos nobis locos B. L.*

Ut in multis locis] Erfurt. et Cauch. *uti multis locis*. GRAEV. *uti multis imagines multis locis B. L.*

Oportet ex ordine hos locos habere, ne quando] Erf. *oportet ne quando*, margo Cratandri: *oportet ex ordine hos locos comparare*. GRAEV. Voss. III. *Hos locos ex ord. comparare*. OUD. *Collocare ex ordine hos locos B. Oportere hos locos ex ord. C. Ex ordine h. l. omisso oportere D. Putamus h. l. ex ord. comparari oportere T. L. Tum quoquo loco lib. Voss. III. Deest v. quoque Leid. IV. et Ed. Omn. Licebit Leid. III. Oud. Quotoquoque id loco libebat B. Quotto quoque libebit loco D. Quotoquoque libebit loco scripserunt recte Ern. Sch. Orell. Paulo ante Sch. in vv. perturbatione ordinis posterius vocabulum ut supervacaneum delevit e coni. L.*

Vel a superiore] Erf. *vel ab superiore*. GRAEV. *Superiori— inferiori. C. L.*

Vel a media parte imagines, ut ea] Erfurt. et Cauch. *vel a parte imagines sequi, et ea*. Lambin. ed. *vel a media parte imagines secuti, ea*. Edd. quaedam, *vel a media parte imagines sequi, ea*. GRAEV. Vv. *vel a media exsulant a MSS. O. et Edd. pp. Oud. Eadem omm. ABCDEF. Tum pro vv. sequi ut ea quae A. sequi ea quae (S. ut et ea quae a m. s.) In C. s. et ut ea quae. In B. s. et ea quae. In D. s. et ea quaeque. Lamb. e coni.: secuti ea q. Sed unus Oxonn.: sequamur ut ea quae. Recte sequi et ea quae Orellius scripsit, ut per soloecismum scribi existimans. L. Secuti, pro quo haeserat in MSS. et impressis omnibus sequi, ex Lamb. ed. dedimus, ratione id postulante. Vulgata enim lectio, nisi et copula antecedit verbum sequi, ferri non potest. BRUT.*

Edere et proferre possimus] Libri aliquot manuscripti habent: *videre et proferre possimus?* Nos tamen secuti sumus vulgatos, qui habent: *edere et proferre possimus*. LAMBIN. Apparet loco vocis primae fuisse aliquid, librariis minus cognitum. Nam vacuum

171 CAP. XVIII. Nam ut, si in ordine stantes notos complures viderimus, nihil nostra intersit, utrum a summo, an ab imo, an ab medio nomina eorum dicere incipiamus: item in locis ex ordine collocatis eveniet, ut in quamlibet partem quoto, quoque loco libebit, imaginibus

relictum est in Palat. sec.; primus vero habet *dicere*; quintus *videre*. An fuit *educere*? GRUTER. Haud dubium mihi, quin praeferri debeat *videre*, ab Lambinianis libris quoque confirmatum, cuius arcanam significationem vel ignoravere, vel nunc ex memoria eiecerunt; ut notet vel petere et comparatum habere, ut alibi dixit *videre talaria, consilium*, de quo Pater ad Livium XXI, 4; vel proponere sibi et in oculis habere, ut apud eundem Livium dixit lib. II, 12. Scaevola, *ut sentias quam vile corpus sit iis, si magnam gloriam vident*. GRONOV. In Duisb. et non nullis aliis MSS. est etiam *videre et proferre possimus*, quod probat Iacobus Gronovius, putatque *videre* hic esse petere et comparatum habere. Erf. et Cauch. *edere* retinent, sed *et proferre* in iis non extat. Vulgata bene se habet. GRAEV. *Edere et proferre*. Sic Voss. II. Ed. Omn. In ceteris et Ed. Med. *videre et prof.* Voss. III. *et videre et prof.* Bene. OUD. *Edere* BDT. Verbum omisit C. *Videre* AE. Ern. Sch. Orell. rescripserunt *videre*. Recte. L.

CAP. XVIII. Nam ut si in ordine stantes notos complures] Erfurt. *Nam si in ordine stantes notos quam plures*. Editio Lambini, ut et Rob. Steph. et Colin. etiam non agnoscunt in; sed in illis est: *nam si ordine stantes*. GRAEV. Deest si Leid. I. In abest Voss. II. *Quam plures* MSS. O. et Edd. pp. OUD. *Nam si ut AE. Nam et si* BCD. *Notas quam plures A. Notos quam plures BC. note quam plures D. L. Tum videamus* Leid. III. *videmus*. Ed. Omn. OUD.

Utrum a summo] Erf. *utrum ab summo*. GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. *ab summo*. Leid. II. III. IV. Ed. Med. *vel ab imo*. OUD. *Ab summo* AD. *aut ab imo* D. *vel ab imo*. E. L.

An ab medio] Lamb. ed. *a medio*. GRAEV. Ab Ed. Omn. desunt *an ab medio*. Voss. III. *aut a medio*. Voss. I. *an medio*. In ceteris *an a medio*. OUD. *An ab medio* A. Reliqui *an a medio*. L.

Ita in locis. Erf. *item in locis*] GRAEV. *Item in his locis* D. *Item in* l. ABCE. Dederunt Sch. Orell. L.

In locis ex ordine collocatis eveniet] Erf. *in locis ex ordine collocatis veniet*. GRAEV. Voss. III. Leid. II. *veniet*. Leid. III. *inventet*. OUD. *Veniet*. B. L.

In quamlibet partem quoto quoque loco libebit] Sic quidem satis concinne edunt, sed quod non firmatur ab MSS. Nam istud *quoto* in nullo exstat scripto. Et postea quidam *quoquo loco*. Sed delicatissimum mihi accidit et pro unice vero amplector, quod in uno offendi: *in quam libebit partem quoque loco libebit*. Cui non dissimile est Lib. IV, 5. *Liceret enim eligerent*. GRONOV. MSS. *In quamlibet partem quoque loco. Al. in quamlibet partem quoque loco libebit*. In Cauch. et Dnish. ut et omnibus iis, quos Jac. Gron. inspexit, scribitur *ut in quamlibet partem quoquo loco libebit*, quod aequè probari potest, ac *quoque*. Sed optimi libri Erfurt. et Pithoci *quoto* retinent. GRAEV. Voss. I. II. *quo loco* L. Leid. II. III. *quoquo loco* L. Deest *quoto* etiam Leid. IV. Ed.

commoniti dicere possimus id, quod locis mandaverimus. Quare placet et ex ordine locos comparare; et locos, quos adsumserimus, egregie commeditari oportebit, ut perpe- 172
tuo nobis haerere possint. Nam imagines, sicut literae, delentur, ubi nihil illis utimur; loci, tamquam cera, re-

Med. *Quoto quoquo loco* L. Ed. Omn. *vel quoquo loco* L. Voss. III. OUD. *Pro quotoquoque* ABCE *quoquo.* L.

Quare placet ex ordine] Pith. *quare placeat.* In Lamb. ed. *placet* non legitur. In Pith. autem MS. non habetur *ex ordine.* GRAEV. *Quare placet ex ord.* (om. et) D. L. Lamb. sublato verbo *placet*, uno est contentus infra posito *oportebit*, a quo oratio concludatur. BRUT.

Et locos, quos assumserimus egregie commeditari oportebit] Magis placebat Gulielmio, quod in suis invenerat Suffridus, *commoditerque notare.* Et vero ita quoque erat in Palat. quarto, sexto, Coloniensi, sed sine enclitica. GRUT. Sic quoque sine copula erat in Medicaeo: in alio ad marginem *memoriter et commode notare*, ut plane hinc pateat copulativam esse ab ludibrio libreriorum. Sed etiam MSSi nostri omnes *quos sumpserimus*; et cur non id aequum hic potuit placere, quam capite seq. *intercolumnia sumpserit?* Scribe et distingue: *quos sumpserimus egregie, commoditer notare.* Egregie intelligit, ut et multi sint, et ex ordine collocati. GRONOV. Erf. *locos, quos sumpseris, egregie oportebit.* Pith. *locos, quos assumseris, egregie commeditare oportebit.* Edd. prima, Mediol. Cratand. et aliae: *et locos, quos sumserimus, egregie commoditerque notare oportebit.* In MS. Cauchii, et plurimis aliis: *et locos, quos sumserimus, egregie commoditer notare oportebit*, quod et in suis reperit Iac. Gronovius, qui sic distinguendum censet: *et locos, quos sumserimus egregie, commoditer notare oportebit.* Sed quis bonorum, imo etiam deteriorum scriptorum, voce *commoditer* usus est? Cur non *commodum*, aut *commode*? Nec melioris notae est, quod in aliis legitur libris, *commeditari*, et quidem *commeditari locos.* Sane locus hic in mendo cubat. Posset *commoditer* vox nihili sine damno sententiae abesse, et legi: *locos, quos sumserimus, egregie notari oportebit.* Ut paullo post: *quintum quemque placet notari.* GRAEV. *Quos sumserimus.* Sic MSS. O. *Sumsimus* Ed. Med. *assumserimus* Ed. Omn. et vulgo. OUD. *Quos quos sumserimus* A. (alterum quos del. m. s.) *Sumserimus* vel *sumps.* reliqui omnes. L. Tam Leid. I. *commoditer notare.* Hinc Ed. Omn. *commoditerque notare.* Voss. II. *commeditari et notare.* Ed. Med. *commeditari et nosse.* V. Comm. (?) OUD. *Commeditari et notare.* A. *commoditer notare* BCT. *commoditer notare oportet* D. L. In Gryph. MSS. *commode notare.* BRUT.

Sicut litterae delentur] Erf. *sicuti litterae.* GRAEV. MSS. quattuor et Ed. Med. *sicuti litterae.* Leid. II. *si ceteri* L. Leid. IV. *ut lit.* OUD. *Sicuti* ABDE. L.

Ubi nihil illis utimur] Omnes quinque MSS. ed. prima et Mediol. non agnoscunt *illis.* *Ubi nihil utimur* est, ubi non utimur imaginibus. Sic statim Erfurt. et Pith. *quintum quemque placet notari*, ut *locum ἀπό τοῦ τοῦ* sit repetendum. Sic Erfurt. inferius: *Conturbabitur similitudine, ut ignoret.* In edd. est *similitudine locorum.* GRAEV. Dele pronomen auctoritate MSS. O. et Edd. pp. OUD. *Nihil utimur* AB. *nil utimur* C. *nil utimur eis*

manere debent. Et, ne forte in numero locorum falli possimus, quintum quemque placet notari: quod genus, si in quinto loco manum auream collocemus, et si in decimo aliquem notum, cui prænomen sit Decimo; deinde facile erit deinceps similes notas quinto quoque loco collocare.

utimur eis. D. nobis utemur E. Illis omittit etiam T. Perperam omitti censet Sch. L. Tum pro vv. tam quam cera. Ed. Med. t. charte. OUD. Tanquam cere E. L.

Quintum quemque placet notari] Edd. quintum quemque locum placet notari. GRAEV. Addunt locum Voss. I. Leid. IV. Edd. pp. OUD. Pro vv. quemque loc. pl. B. quoque placet. AET. quemque placet omisso v. locum. L.

Manum auream collocemus] Sic omnes quidem habent libri: sed Auratus arbitratur legendum: manum alteram, a quo dissentio. Idcirco enim manum vult esse auream noster auctor, ut sit insignior. LAMBIN.

Et si in decimo aliquem notum] Erf. inde cum eo aliquem notum. Duisb. et si in decimo loco aliquem notum. GRAEV. Delenda est copula et cum MSS. O. et Edd. pp. Si etiam abest a Leid. I. Ed. Omn. OUD. In (superscr. si a m. s.) dec. a. n. A. in dec. a. n. BC. Si indicio aliquam notam D. et omm. hi omnes. Si omm. Ern. Sch. Orell. L.

Cui prænomen sit Decimo] Sic legendum, et ita habent libri omnes et vulgati et manuscripti; falluntur autem qui Decio legi volunt. Nam primum Decius non est prænomen Romanum; deinde vox Decinus apta est ad notandum decimum locum, Decius non item; postremo quid opus est hic quicquam innovare, cum Decimus sit prænomen Romanum, et in libris omnibus legatur Decimo, non Decio? Infra autem non longe admodum, ubi libri omnes, quos quidem viderim, habent: paullo plus, aut minus tricenum pedum, Alfonsus Delbenius, Altaecombae Coenobiartha, Richardi Delbenii Fil. amicus meus, naturali et artificiali memoria multum valens, existimat legendum: paullo plus, aut minus trinum pedum. LAMB. Voss. I. nomen. Voss. II. proprium nomen. Ed. Med. pronomen. Leid. III. decumo. OUD. Proprium sit dec. (om. nomen) C. prænomen Decio (om. sit) D. prænomen sit Decumo E. Praenomen sit decimum B. L.

Deinde facile erit similes notas] MSS. nostri tres interponunt vocem facile erit deinceps similes. Nec est cur abigatur, quum et diversum quid significet, et in Bruto sic occurrat, c. 3. posteaque prosperae res deinceps multae consecutae. GRONOV. Edd. deinde facile erit similes notas quinto quoque loco. Erf. deinde facile erit deinceps similes notas q. quoque loco. Sic et tres alii libri, quos Iac. Gronovius consuluit et probavit, nec non ed. Mediol. et Cratandri, Deinceps est in sequentibus. In vulgatis deinceps non conspicitur, quod expunctum fuit, quia non intelligebant vim vocis, quam falso credebant idem notare, quod deinde. Sed deinceps est ordine. Cic. III. de Legibus [III, 19]: deinde etiam deinceps posteris prodebat, et 2. de Divinat. [c. 54]: Tum vero ea quae ἀναστρεφῆς dicitur, cum deinceps ex primis versuum litteris aliquid connectitur, ex primis se ordine singulis versibus se-

CAP. XIX. Item commodius est in derelicta, quam 173
in celebri regione locos comparare: propterea quod fre-
quentia, et obambulatio hominum conturbat, et infirmat
imaginationum notas; solitudo conservat integras simulacrorum
figuras. Praeterea dissimiles forma atque natura loci com-
parandi sunt, ut distincte interlucere possint; nam si
quis multa intercolumnia sumserit, conturbabitur simili-
tudine locorum, ut ignoret, quid quoque in loco collo-

quantibus litteris. Idem II. ad Fam. 18. [4.]: *Tres fratres summo
loco natos, promptos, non indisertos, te nolo habere iratos, iure
praesertim, quos video deinceps tribunos plebis futuros per trien-
nium.* GRAEV. Male deinceps exultat ab Ed. Omn. aliisque.
Tum q. quoquo l. Voss. III. Leid. II. Ed. Omn. Loco abest a
m. pr. Leid. I. OUD. Deinceps omittit unus C. Deinde—deinde
D. Loco quoque B. Loco C. (omisso quoque). Ceterum male
Sch. putabat deinde delendum esse. Quod enim dicit, admissio eo
apodosin turbari, id non intelligo, cum nulla sit vera apodosis, sed
nihil nisi continuatio. Et quod ait, cum sequatur deinceps, prius
illud inepte redundare, potuit iam a Graevio meliora edoceri.
Adde, quae notavi ad *Vitas Duumv.* pag. 227. L.

CAP. XIX. Obambulatio hominum] Duisb. deambulatio ho-
minum. GRAEV. Leid. IV. Ed. Omn. deambulatio. OUD. Hom.
obamb. A. Ab ambulatio hom. D. ambulatio hom. E. L.

Conservat integras simulacrorum figuras] Erf. conservat inte-
gra vi simulacrorum figuras. GRAEV. Leid. I. integra vi. OUD.
Sic etiam cod. Turic. L.

Praeterea dissimiles forma atque natura] Palat. sec. quart.
sext. propterea. Quidam etiam dissimili. BRUT. Tres MSS. pro-
pterea dissimiles forma. Al. dissimili forma. GRAEV. Leid. III.
propterea. Voss. III. Leidd. O. dissimili f. OUD. Propterea dis-
similis B. Propterea dissimili E. Propterea dissimiles D. prae-
terea dissimili C. praeterea dissimiles A. (sed dissimilis a m. s.) L.

Ut distincte interlucere] Erf. ut distincti interlucere. GRAEV.
Ut distincti. Ita lego, ex Gryph. B. C. auctoritate. Ut distin-
cte legitur in vulgatis, quam minime tamen lectionem reicimus.
BRUT. Ut distincti ADT. ut distincte AC. Scr. Sch. ut distin-
ctio interlucere possit. Pro possint, quod omnes MSS. tuentur,
iam Ern. suspicatus est possit. L.

Nam si quis multa] Erf. Nam si qui multa. GRAEV. Leid.
II. III. si qui. OUD.

Similitudine locorum, ut ignoret] Erfurt. similitudine, ut ig-
noret. GRAEV. Pro vv. ut ignoret Voss. I. aut ignorabit. MSS.
reliqui et Edd. pp. et ignorabit. Bene. OUD. Et agnorabis A.
(ignorabit a m. s.) et ignorabit E. In supp. post v. similitudine
deest locorum in C. L.

Quid in quoque loco] Erfurt. quid in uno quoque loco. Pith.
quid in quoto quoque loco. Edd. nonnullae: quid in quoquo
loco. GRAEV. Voss. I. II. Ed. Med. q. in quoque l. Voss. III.
Leid. II. IV. Ed. Omn. quid in quoquo l. Leid. III. quid quo-
quo l. Leid. I. quid in quo l. OUD. Quid in quoque l. BE. quod
in quo loco collocaverit C. quid in quolibet l. collocaverit D. quid
in quoque loco collocaverit. A. L.

carit. Et magnitudine modica, et mediocres locos habere oportet. Nam et praeter modum ampli vagas imagines reddunt; et nimis angusti saepe non videntur posse capere imaginum collocationem. Tum nec nimis illustres, 174 nec vehementer obscuros locos haberi oportet, ne aut obcaecentur tenebris imagines, aut splendore praefulgeant. Intervalla locorum mediocria esse placet, fere paullo plus, aut minus pedum tricenum. Nam ut adspectus, ita cogitatio minus valet, sive nimis procul removeris, sive ve-

Et magnitudine modica, et mediocres locos etc] Fabricianus, *id est mediocres*: adeo ut Gulielmius habeat *et mediocres* pro glossemate. Erat in Pal. quinto, *ex magn. modica*, quod excutient quibus otium est, quo careo. GRUTER. Pith. *Ex magnitudine modica, et mediocres locos*. CAUCH. *Nam et magnitudine modica, et mediocres locos*. Scribe: *Iam magnitudine modica, et mediocres locos*. *Iam* est connectendi saepe particula, ut alibi notavi. GRAEV. *Nam et m. B. Et magn. AC. Nam at m. D. Et mediocres omnes Oud.* ut ex eius silentio patet. *Magnitudinem medicam et mediocres B. M. modica mediocres locos A. M. modica et mediocres l. CD. Et mediocres*, ut interpretamentum, omisit Sch. L. Tum in vv. *et nimis angusti* copulam om. Voss. I. Deinde Voss. I. Leid. I. *im. collocationes*. OUD. Sic etiam B. L.

Nec nimis illustres] Erf. *nec nimis illustris*. GRAEV.

Obscuros locos haberi] Erf. *obscurus locos habere*. IDEM. *Habere* etiam BD. L.

Ne aut obcaecentur] Vitium ex Lambini, tum Gothofredi editione in Gruterianam translatum correxi restituenda media particula, quam habent editiones simul omnes et scripti. GRONOV. *Non obcaecentur B. L. Tum tenebris locorum in. Voss. III. et perfulgeant Ed. Omn. OUD.*

Intervalla locorum mediocria esse placet] Insignis ille Medicacus *mediocria valent esse*, quod mutandum opinor in *volent*, ut solent eleganter id verbum de aliis rebus usurpare quam animatis: id quod ignorantes alii mutarunt. Et notes oportet hunc verborum ordinem esse in MSS. GRONOV. Erfurt. et CAUCH. *intervalla locorum mediocria valent esse*. Sic et Medic. notante Gronovio, qui inde coniecit scribendum, *volent esse*, quod inanimatis quoque tribuatur. GRAEV. *Mediocria valet esse unus C. L.*

Aut minus pedum tricenum] Palat. secundus *trigenum. pr. trecencium*. Sextus retinet quidem vulgatum, sed habet inter lineas, *id est trium pedum*. Et vero facile inclinaverim in coniecturam Delbenii, malentis *trinum pedum*. Pal. pr. ait esse qui legant *triginta*. GRUTER. Duisb. *aut pedum tricenum*. Pal. sec. *aut minus pedum trigenum*. Pal. *aut minus pedum tricencium*. GRAEV. Voss. I. *aut m. licet pedum tricenum*. Voss. III. Leid. II. III. *licet p. t.* Leid. IV. *aut p. t.* Ed. Med. *aut paulo minus p. t.* Leid. I. *tricenorum*. OUD. Pro vv. *aut minus E.* exhibet *licet*. Ceterum etsi nullus in lectione *trinum* assentiat, tamen accedimus Orellio, qui hanc lect. tuetur, etiam propterea, quod interpret Graecus Angeli Maii, qui hunc locum supra a c. 16. v. *Memoria usque ad c. 24. vv. dixisse videamur* Graece reddidit, *ποδῶν ἰγίων* h. l. scripsit. L.

lementer prope admoveris id, quod oportet videri. Sed quamquam facile est ei, qui paullo plura exploraverit, quamvis multos, et idoneos locos comparare: tamen si quis ad ista satis idoneos invenire se non putabit, ipse sibi constituat quam volet multos licebit. Cogitatio enim quamvis regionem potest amplecti, et in ea situm loci cuiusdam ad suum arbitrium fabricari et architectari. Quare licebit, si hac prompta copia contenti non erimus, nosmetipsos nobis cogitatione nostra regionem constituere, et idoneorum locorum commodissimam distinctionem comparare. De locis satis dictum est: nunc ad imaginum rationem transeamus.

CAP. XX. Quoniam ergo rerum similes imagines 175 esse oportet, et ex omnibus verbis notas nobis similitu-

Ita cogitatio] Erf. *item cogitatio*. GRAEV. *Item cogitatio* TA. (sed corr. m. s.) *ita et cog.* C. L.

Sive nimis procul removeris] Al. edd. *sive nimis procul amoveris*. GRAEV.

Sed quamquam facile est ei, qui paulo plura exploraverit, quamvis multos] Erf. *Sed quamquam facile est, et quid paulo plura, quamvis multos*. Duisb. *Sed quamquam facile est ei, qui paulo plura noverat, et quamvis multos*. IDEM. Leid. III. *Et quamquam f.* OUD. *Si quamq. f.* D. L. Tum Voss. O. Leid. I. a m. s. item II. Ed. Med. *plura noverit*. Leid. IV. *plura noverat*. Ed. Omn. p. *exploravit*. Leid. III. *plura novit vel explorabit*. OUD. *Plura exploravit B. p. moviter (sic) D. p. noverit E. Paullo exploravit T. omisso plura. Noverit etiam Oxonn. duo. Paullo plura meminisse voluerit Lamb. in margine. L.*

Tamen si quis ad ista satis idoneos] Duisb. *tamen si quis ad ea satis idoneos*. Erf. *Tamen si quis ab his idoneos*. GRAEV. Voss. III. *unde si quis*. Tum idem Voss. III. *ad id idoneos*. Desunt *ad ista* Leid. II. III. *Ad ea* exhibet Leid. IV. *Satis* abest a Leid. I. Voss. II. III. Ed. Omn. *Idoneum* Voss. I. OUD. *Satis* abest etiam a BCT. Lamb. in margine: *Si quis forte ad ista satis. L. Tum invenire locos non putavit Voss. III. OUD. Se invenire C. se putabit om. non A. Putavit B. putaverit C. putabat. D. L.*

Regionem constituere] Erf. *regione constituere*. GRAEV. In supp. Voss. I. Leidd. O. et Ed. Med. *ad suum commodum et arbitrium*. Bene. Leid. IV. *et fabr.* Voss. III. *fabricare*. OUD. *Ad suum arb.*, om. *comm. et*, BT. *Ad s. commodum et suum arbitrium* C. *A. suum c. et attributum* E. *Fabricare* CD. *Commodum* et primus inseruit Ern. Secuti sunt Sch. et Orell. qui etiam in Oxonn. tribus legi testatur. L.

CAP. XX. Quoniam ergo rerum] Pith. *quoniam igitur rerum*. GRAEV. *Quoniam (om. ergo) B. quomodo ergo* D. L.

Et ex omnibus verbis] In Pith. *et non legitur*. GRAEV. Deest copula Voss. III. Leid. I. Ed. Omn. OUD. Eadem deest in solo B. *Et ex omnibus v. habent omnes, praeter B., qui etiam omnibus om. L.*

Notas nobis similitudines] Erf. *non nobis similitudines*. GRAEV.

dines eligere debemus, duplices similitudines esse debent; unae rerum, alterae verborum. Rerum similitudines exprimuntur, cum summam ipsorum negotiorum imagines comparamus. Verborum similitudines constituuntur, cum uniuscuiusque nominis et vocabuli memoria imagine notatur. Rei totius memoriam saepe una nota et imagine simplici comprehendemus, hoc modo: Ut, si accusator

Nosmet notas nobis s. optime praebent Voss. I. Leid. II. III. IV. cum Edd. pp. *Notas nobis imagines* Voss. III. *notas nobis similes* Ed. Med. OUD. Verba: *notas nobis* om. (si recte intelligo) ECD. *Nosmet nobis notatas s. A. Nec nosmet nec nobis* legitur in B. *Nobis similitudines* om. T. L.

Duplices similitudines] Erf. *duplices ergo similitudines*. Pith. *duplices igitur similitudines*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *duplices igitur sim.* OUD. *Igitur* add. ABCDE. L.

Unae rerum, alterae verborum] Erf. *una rerum; altera verborum*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. *una r., altera v.* OUD. Tum *Rerum similitudines exprimuntur* omnes Codd. praeter D., si recte intell., qui *expromuntur*. Post v. *expr.* addunt *summam* A. (a pr. m.) B. *cum* omittentes, quod a m. s. addit A. L.

Negotiorum imagines comparamus] Duisb. *negotiorum imagines comparemus*. GRAEV. Leid. IV. *comparemus*. OUD. *Comparabimus* a m. s. A. L.

Verborum similitudines constituuntur] Duisb. *verborum similitudines comparantur et constituuntur*. GRAEV. *Verborum similitudines constituuntur*. Ita omnes MSS., praeter Leid. IV., qui, ut Duisb., *comparantur et constituuntur*. L.

Uniuscuiusque nominis et vocabuli] Erf. et Pith. *uniuscuiusque hominis et vocabuli*, quod non puto negligendum; cum *nominis et vocabuli* hic eadem sit vis et notio. GRAEV. Leid. I. a m. pr. *hominis*. Sed a m. s. additur glossa *rei corporeae*; atque ita quoque in Leid. II. OUD. *Et unius A. (cum a m. s.) cum uniuscuique nominis* D. Vv. *et vocabuli* om. B. L. *Memoriam imagine notamus* Voss. III. OUD. Reliqui omnes cum vulgata consentiunt. Totum autem hunc locum inde ab initio cap. XX. sic immutavit Sch.: *Quoniam ergo rerum simulacra esse oportet, et verbis nosmet notas similitudines eligere debemus; duplices, imagines esse debent, unae rerum, alterae verborum. Rerum imagines expromuntur, quum summam ipsorum negotiorum similitudines comparamus; verborum imagines constituuntur, quum uniuscuiusque nominis et vocabuli memoria similitudine notatur*. Prae-*ex* ante *verbis* improbat Sch., quod non *ex verbis* eligantur imagines, sed *verbis* destinentur. Dum crebram in vulgata repetitionem voc. *similitudinis* et invenustam facere orationem et apodosin prorsus nihil afferentem, quod non fuerit in protasi. Tum scriptorem nolle explicare, quid sint *similitudines*, sed quid *imagines*. Deinde *expromere* rectius respondere sequenti *comparare*, quod eodem modo dicatur, ut antea *eligere*. Praeterea idem recte ostendit, *nominis* h. l. de proprio, *vocabuli* de appellativo intelligendum esse. Eodem modo *verbum* opponi *nomini* apud Horat. Serm. I, 3, 104. L.

Imagine simplici comprehendemus] Erf. *comprehendimus*. GRAEV.

dixerit, ab reo hominem veneno necatum; et hereditatis causa factum arguerit, et eius rei multos dixerit testes et conscios esse: si hoc primum, ut ad defendendum nobis expeditum sit, meminisse volumus; in primo loco rei totius imaginem conformabimus; aegrotum in lecto cubantem faciemus ipsum illum, de quo agetur, si formam eius detinebimus. Si eum non agnoverimus, aliquem aegrotum non de minimo loco sumemus, ut cito in mentem venire possit, et reum ad lectum eius adstituemus,

MSS. O. *comprehendimus* cum Ed. Omn. OUD. *Comprehendimus* BD. L. Deinde Voss. I. *hom. aliquem ven. n.* Tum in vv. *testes et conscios* om. copulam Voss. III. OUD.

Si hoc primum] Erf. *si enim primum.* GRAEV.

Ad defendendum nobis sit expeditum] Erf. *ad defendendum nobis expeditum.* IDEM. *Expeditum est* B. L. *Ad* ex errore typ. omisit ERU.

Imaginem conformabimus, aegrotum] Erf. et ed. prim. *imaginem confirmabimus aegrotum,* Lambin. ed. *imaginem conformabimus et aegrotum.* GRAEV. Voss. II. III. Ed. Omn. *confirmabimus.* OUD. *Confirmabimus* ABD. L.

Ipsum illum de quo agetur] Erf. *ipsum illud de quo agetur.* Lamb. ed. *illum ipsum, de quo agetur.* GRAEV. Addit Voss. I. *veneno necatum.* OUD.

Si formam eius detinebimus] Duisb. *Si formam illam detinebimus* Lamb. ed. *si formam eius tenebimus,* quod sane probarem, si ullus MS. annueret. *Si formam illam detinebimus.* Forte [fortasse] *si formam illam retinebimus.* GRAEV. Leid. IV. *formam illam* OUD. *Detinebimus* ABCDE. Sch. cum Lamb. *tenebimus.* Sed recte Orellius *detinebimus* eodem iure de memoria dici monet. L.

Si eum non agnoverimus] Palat. quartus et sextus excludunt *agnoverimus;* probem, si et tolleretur una *eum.* Gulielmius malisset *cognoverimus.* GRUTER. Duo Pall. *Si eum non, aliquem.* Erfurtensis etiam non agnoscit *agnoverimus.* Sed *cognoverimus,* quod malebat Gulielm., extat in margine Cratandri, et recepit Lambinus, contra veterum librorum fidem. GRAEV. Voss. III. *non cognoverimus.* OUD. *Agnoverimus* ABDET. *cognoverimus* restituit Sch.

Aliquem aegrotum non de minimo loco sumemus] Pall. iidem non agnoscunt negativam. GRUTER. Nec Medicæus eam agnoscit; ut videatur scripsisse *aegrotum de non imo loco.* GRONOV. Erf. et Cauch. *ad aliquem aegrotum de minimo aliquo sumemus.* Sed in Cauchiano adscriptum erat inter versus super *aliquo, loco.* In Palatinis Gruteri *de minimo loco.* Nec extat negativa in Medicæo et Erfurt. GRAEV. Abest loco a Leid. II. Negativam particulam agnoscunt MSS. O. et Edd. pp. OUD. *Non de minimo loco,* ut vulgo, etiam ABCDE. L. Tum *in virtutem v.* Voss. III. pro vv. *i. mentem v.* OUD.

Ad lectum eius adstituemus] Erf. *ad lectum eius adstituamus.* GRAEV. Voss. III. *constituemus.* Ed. Omn. *statuemus.* OUD. *Statuemus* AC. *constituemus* D. (supr. scr. in A). *astituemus* BET. quod Ernestio suspectum erat. L. Tum *tabellas* Leid. III. OUD.

dextra poculum, sinistra tabulas, medico testiculos arietinos tenentem. Hoc modo et testium, et hereditatis, et veneno necati memoriam habere poterimus. Item deinceps cetera crimina ex ordine in locis ponemus: et, quotiescumque rem meminisse volumus, si formarum dispositione et imaginum diligenti notatione utemur, facile ea, quae volumus, memoria consequemur.

CAP. XXI. Cum verborum similitudines imaginibus exprinere volumus, plus negotii suscipiemus, et magis ingenium nostrum exercebimus. Id nos hoc modo facere oportebit. *Iam domuitionem reges Atridae parant.* In 177 loco constituere oportet manus ad coelum tollentem Do-

Medico testiculos] Qui hanc lectionem sequuntur et probant, *medico* interpretantur: digito eo, qui proximus est minimo. Sed libri duo manuscripti habent: *medicum testiculos arietinos tenentem.* Ego tamen vulgatam lectionem sequor et probo. LAMBIN. Erf. *medicos testiculos.* Duisb. *medicum testiculos arietinos tenentem.* Pith. *medio digito testiculos arietinos tenente.* Vide Politiani Miscell. c. 6. qui *medico* subaudit *digito*, et illo significari ait proximum a minimo. GRAEV. Leid. IV. *medicum.* Ed. Med. *digito medico* e glossa. *tenente* Voss. II. III. OUD. *Medicum Aë. Medio C.* Sed *digito* om. ABCD. quod Sch. recepit. *Medicum—tenentem T. L.* Tum in xv. *veneno necati* participium om. Voss. III. OUD. *Necari B.* De ad. *quotienscumque ABCDE.* *Notione pro notatione B.* Ceterum recte ostendit Sch. *testiculos* intelligi *crumenam* e pelliculis testiculorum. L.

Id nos hoc modo] Erf. *idque nos hoc modo.* GRAEV.

CAP. XXI. *Iam domuitionem reges Atridae parant*] Versus est senarius, trimeter, nescio cuius poetae. Neque vero dubium est, quin sit ita legendus; nam quod in nonnullis manuscriptis et vulgatis legitur: *domi ultionem*, ea depravata scriptura est. Utitur autem hac voce Pacuvius teste Nonio [p. 96.] *Nam solus Danaï hic domuitionem dedit.* Et Lucilius: *domitionis cupidi*, id est, *domuitionem* et *domumitionis*. Apud Nonium tamen scriptum est, *domuitionem*, et *domutionis*, videlicet pro *domuitionem*, et *domitionis*. LAMB. *Iam domuitionem reges Atridae parant* est a Victoriana. Nam prius impressi, *domi ultionem*, quod servant Pall. omnes; etiam Bruil. et Fabr. nec non ii quos excussit Petreius, eique scripturae patrocinatur Gulielmius, ac putat favere imaginem quam subiicit, in qua facies vapulantis. GRUTERUS. MSS. et edd. *iam domi ultionem* Grut. Car. Steph. ed. in lib. I. de Divin. legit *domum itionem*, quod verius est. Vide Vossium de Constructione. Cap. 8. GRAEV. Vid. Turneb. II. Adv. 30. et Schott. IV. Nod. Cic. cap. 10. BURM. MSS. O. cum Edd. pp. I. *domi ultionem* et in seqq. Sed hic Leid. IV. I. *domi vel domum ultionem.* Et mox iam *domi vel domum reges* desunt [?] Voss. III. OUD. *Domii ultionem* ABCDET., atque eodem modo infra. Deinde in hoc loco B. Ceteri omnes in loco. Recte vidit Orell., corruptelam ortam esse eo, quod scriptum fuisset in I loco. Itaque cum Sch. scripsit: *In primo loco. L.*

Cum a Regibus Marciiis] Sic revocavi scripturam priorum

mitium, cum a Regibus Marciis Ioris caedatur. Hoc erit, *Iam domuitionem reges*. In altero loco Aesopum et Cimbrum subornare Iphigeniam, Agamemnonem et Menelaum.

editionum, relicto Lambino, Gothofredo, et Grutero; quoniam videtur certe intelligere Marcios Reges, quos sic etiam appellat Iulius apud Suetonium cap. 6. Martios autem reges aut Martia Iora quae intellexerunt? GRONOV. Quamvis MSS. et editiones, quas ego inspexi, omnes scribant *Martiis*, praeterquam Manutii, rectius tamen *Marciis* legi ex Sueton. Caes. cap. 6. probavit Iac. Gronovius. Edit. prima proxime accedit ad veram scripturam, in qua est: *cum a Regibus Marcus Ioris caedatur*. GRAEV. Leid. III. *ad coelum tendentem*. nec male. OUD. *tendentem* etiam B. L. Tum *a regibus Marciis*, sic per *c* diserte Leid. I. III. IV. *Marcus* Ed. Omn. OUD. Voc. *Ioris* in altera ed. Sch. errore typogr. excidit. *Marciis* ABCDE. Familia Marciorum Regum notissima est. Ex ea quidam Domitium aliquem Ioris ceciderant, quae res haud dubie scriptoris huius actae satis nota fuit, de qua tamen nihil praeterea constat. L.

Iam domuitionem] Duisb. *iam domi itionem*, vel *domum*. Lamb. ed. *iam domitionem*, et sic paullo ante, ubi itidem MSS. *domi ultionem*. GRAEV.

In altero loco Aesopum et Cimbrum subornare Iphigeniam] Quidam libri habent, *subornare vagantem Iphigeniam ad Agamemnonem, et Menel.* Ex qua scriptura conicere possit aliquis legendum, *subornare vadentem Iphigeniam*, etc. LAMB. Erfurt. *in alterum locum Aesopum*. GRAEV.

Subornare Iphigeniam, Agamemnonem et Menelaum] Quot excussi Palatinos, totidem inveni lectiones variantes. Meliores tamen inclinabant in *subornari ut ad Iphigeniam in Agamemnonem et Menelaum*. GRUTER. Vera notat Gruterus: et utinam tamen possuisset praecipuas! Nam ut fatear etiam videri hanc in codice Mediceo *subornari ut ad Iphigeniam*, sic tamen in alio esse video *ut vel vagantem ephigeniam*, omissis duobus regum nominibus, quae sequuntur: in alio plenissime *ut ad iphigeniam ad vagantem Agamemnonem et Menelaum*. Haec omnino orta sunt ex occasu verae lectionis, cuius vestigia satis, ut puto, liquida sequens eruo: *ut ad Iphigeniam, Calchantem, Agamemnonem et Menelaum*. Sed et sic aliquid restat. GRONOV. Duisb. *subornare vagantem Iphigeniam*. Edd. vell. *subornari ut apud Iphigeniam, Agamemnonem*. Cauch. *subornari vagantem Iphigeniam ad Agamemnonem*. Pall. et Medic. *subornari ut ad Iphigeniam in Agamemnonem*. Al. MS. *Subornari ut vel vagantem ephigeniam*, omissis vocibus *Agamemnonem et Menelaum*. Pith. *subornari ad vagantem Iphigeniam*. GRAEV. MSS. O. et Ed. Omn. *subornari*. Tum *vagantem Ephigeniam* Voss. J. Leid. II. IV. Ed. Med. *Et Effigentiam vagantem* Ed. Omn. *Ephigeniam* Leid. II. Voss. II. *ut ducatur ad Iphig.* Leid. I. *ut Iphig. in Ag. supra scr. vagantem* Voss. III. *Iphig. ulciscentes commissum in se Ag.* Dein *ad Ag.* Leid. III. *Agam. et Menel.* desunt Voss. I. Leid. II. IV. In Ed. Omn. *Agamemnona et Men.* OUD. *Subornari CB. subordinari A. Vagantem Ephigenia D. vagante Ephigenia E.* In *Iphigenia*, ut emend. Sch., videntur exhibere ABC. si recte intelligo Edd. Mus. cr. Vrat. Verba

Hoc erit, *Atridae parant*. Hoc modo omnia verba erunt expressa. Sed haec imaginum conformatio tunc valet, si naturalem memoriam exsuscitaverimus hac notatione, ut, versu posito, ipsi nobiscum primum transeamus his aut
778 mus. Hoc modo naturae suppeditabit doctrina. Nam utraque altera separata minus erit firma; ita tamen ut multo

Ag. et Men. om. BDE. *Ad Ag. exh. C. Ad argumentationem et Menelaum A. agentes* quod Sch. dedit om. omnes Codices. Cod. Turic.: *Aesopum et Cimbrum subornari ut ephigeniam vagantem hoc erit Atridae parant*. Sch.: *In altero loco Aesopum et Cimbrum subornare in Iphigenia agentes Agamemnonem et Menelaum. Hoc erit: Atridae parant*. Orellius putat in variantibus lectt. latere aliquid de Iphigenia *vitta* ad sacrificium ornata, quibus expressum fuerit *parant*, quod in Sch. con. non exprimitur. *Agam. et Men.* glossa irrepsisse. Mihi in corrupta lectione: *subornari ut ad Iph., subornare vagantem I., subornari ut apud I., subornari ut vel vagantem Iph., subornari ad vagantem I.* nihil aliud latere videtur, quam: *subornatam agentes Iphigeniam h. e. ad sacrificium*. Verbum *subornare* nativa significatione h. l. dicitur, de qua adeantur lexica. Ceterum nomina *Ag. et Men.* nil nisi interpretamenta, sed vetera. L.

Hoc erit, Atridae parant.] Quia Atridae cum ad bellum Troianum proficisci pararent, Aulide Iphigeniam ad placandam Dianam immolarunt. Aesopus autem et Cimber tragoedi fuerunt, qui Iphigeniam tragoediam egerunt. LAMB.

Exsuscitaverimus hac notatione] Cauch. *exsuscitaverimus hac annotatione*. GRAEV. *Imaginum confirmatio* Voss. III. Leid. III. IV. Ed. Omn. OUD. Sic etiam ABCD. Tum *suscitaverimus* AC. L. Deinde *hac annotatione* Voss. I. III. OUD.

Ipsi nobiscum primum transeamus] Liber unus manuscr. habet, *primum transigamus*, etc. ceteri lectionem vulgatam confirmant. Ego hunc locum mendo vacare non puto. LAMBIN. *Deinceps cum imaginibus* AB. *Deinde tamen (cum a m. s.) im. D. Praep. cum* delevit Sch.

Naturae suppeditabitur doctrina] Liber noster manuscr. habet, *suppeditabit*, cum quo Roberti Steph. editio congruit. LAMBIN. *Naturae suppeditabitur doctrina*. Duisb. Pith. et al. MSS. vulgati, *naturae suppeditabitur doctrina*. GRAEV. *subpeditabit* BDT. *suppeditabitur* AC. L. *Naturae* est naturali ediscendi labori; *doctrina* est artificialis imaginum usus. Sch.

Nam utraque altera separata minus erit firma] Pall. *meliores: nam cum ex utraque altera est parata, magis erit firma*. Tos. Gembl. Br. *nam cum ex utraque ab altera est parata, minus erit infirma*. GRUTER. Lamb. ed. *utraque ab altera separata minus erit firma*. GRAEV. Leid. I. III. *cum ex utraque altera separata est*. Ed. Med. *ab altera*. Leid. IV. *superata*. OUD. *Pro utraque B. utrimque*. *Pro altera separata* AE exhibent: *ex utraque altera separata*. Ex omnia. BD. *Nam quam ex utraque altera est separata, minus erit infirma* T. Sch. dedit: *Nam utraque ex altera parata magis erit firma*. Orellius in vulgata acquievit. Affirmativo enunciato opus esse putabat Sch. L.

plus in doctrina atque arte praesidii sit. Quod docere non gravaremur, nisi metueremus, ne, cum ab instituto nostro recessissemus, minus commode servaretur haec dilucida brevitatis praeceptionis. Nunc, quoniam solet accidere, ut imagines partim firmae et ad monendum idoneae sint, partim imbecilles et infirmae, quae vix memoriam possint excitare: qua de causa utrunque fiat, considerandum est, ut, cognita causa, quas vitemus et quas sequamur imagines, scire possimus.

CAP. XXII. Docet igitur nos ipsa natura, quid oporteat fieri. Nam si quas res in vita videmus parvas, usitatas, quotidianas, eas meminisse non solemus; propterea quod nulla nisi nova, aut admirabili re commovetur animus. At si quid videmus, aut audimus egregie, turpe, aut honestum, inusitatum, magnum, incredibile, ridicu-

Ni metueremus ne, cum] Duisb. *nisi cum metueremus, ut, cum.* GRAEV. Leid. IV. *Nisi cum metueremus.* OUD. *Nisi met.* CD. L. Tum in vv. *ab instituto nostro* praepositione caret Leid. II. OUD. Sic etiam A. L.

Ad monendum idoneae] Duisb. *ad movendum idoneae.* Lamb. ed. *partim acres, firmae et ad admonendum idoneae.* GRAEV. Voss. III. Leid. IV. *ad movendum id.* OUD. *Firmae ad memorandum et ad mon. id.* E. Lectionem et ad admon. falso tribui Lambino, iam Orell. notavit. *Firmae et haeres duo* Gryph. apud Brutum, qui inde suspicatur: *firmae et haerentes*, haec addens: Participium autem solitum usurpatione significatione nominis adiuncti neuo non novit. Cic. de orat. II, cum de hac ipsa memoria agatur, quae arte comparatur: *Imaginibus est utendum agentibus, acribus, insignitis.* Et lib. de Clar. orator.: *Acrem enim oratorem, incensum et agentem et canorum concursus hominum forique strepitus desiderat.* Idem notat in Gryph. BC. exstare *imbecillae. L.*

Partim imbecilles et infirmae, quae vix memoriam] Lamb. ed. *partim imbecilles et infirmae, et quae vix memoriam.* Duisb. *partim imbecilles et infirmae, quae nec memoriam.* GRAEV. Leid. IV. *quae nec memoriam.* OUD.

CAP. XXII. *Aut honestum, inusitatum, magnum]* Duisb. *aut honestum, inhonestum, inauditum, magnum.* Pith. *aut honestum, inauditum, magnum.* GRAEV. Voss. I. Leid. II. IV. *aut honestum in homines.* OUD. Superiora in A. ita scripta exhibentur: *meminisse non solemus honestum inauditum inhonestum magnum incredibile periculosum id diu;* omissis reliquis, quae lacuna haud dubie propter bis positum *meminisse*, librarii oculo ab uno ad alterum aberrante, orta est. L. Tum Leid. II. IV. *tum inauditum* omisso *inus.* Leid. III. *aut inus. inauditum.* Ed. Med. *inusitatum non auditum.* Omnib. caret v. *inusitatum.* OUD. Ab initio cap. Ern. scripserat: *quod oporteat fieri, pro quid o. f. nullo Cod. assentiente. L.*

Incredibile, ridiculum, id diu etc.] Pal. quintus subiicit *periculosum*, sed primus id positum habet in vicem *ridiculum.* neque aliter Fabr. et MSS. Suffridi, veriusque putabat Gulielm. Nam pe-

179 Ium, id diu meminisse consuevimus. Itemque quas res ante ora videmus, aut audimus, obliviscimur plerumque; quae acciderunt in pueritia, meminimus optime saepe: nec hoc alia de causa potest accidere, nisi quod usitatae res facile e memoria elabuntur, insignes et novae manent diutius. Solis exortus, cursus, occasus nemo admiratur, propterea quod quotidie fiunt: at eclipses solis mirantur,

riculi saepe tenacissima est memoria, et de ridiculo infra agit; ita ut simul innuat se de ea antea non meminisse. GRUTER. Pal. *incredibile, ridiculum, periculosum, id diu.* Al. Pal. *incredibile, periculosum, id diu.* Pith. *Incredibile, ridiculum, periculosum.* Sed in praecedentibus idem codex et Duisb. *aut honestum, inauditum, magnum, nisi quod hic pro inusitatum scribat, inhonestum, inauditum, magnum.* Pithoei codex non est repudiandus. GRAEV. Leid. II. III. IV. Ed. Med. et m. s. Voss. I. *periculosum.* Voss. II. *ridiculosum.* Optime Voss. III. *ridiculum, periculosum.* OUD. *Ridiculum, periculosum* unus C. Schuetzius putat, *periculosum* ortum esse ex v. *perridiculum*, quae initio scripta fuerit. L.

Itemque quas res ante ora videmus aut audimus] Videtur melior lectio, quae reperitur in manuscripto: *aut quod recens audivimus, pro, aut audimus.* F. URSINUS. Pith. *Itaque quas res ante ora videmus, aut audimus, obliviscimur.* Caroli Stephani, Cratandri, Hervag. *At quod recens audivimus, obliviscimur.* Sed prima et Mediol. edd. tuentur vulgatam. GRAEV. Leid. II. *videmus aut audivimus.* OUD. Verba quod recens exhibent BDE. *Audimus* AE, reliqui *audivimus.* Cod. Turic. *consuevimus.* *At quod recens audivimus, obmissis priori membro.* Orell. scripsit: *videmus aut recens audivimus.* Sch. *vid. aut quod rec. audivimus.* L.

Quae acciderunt in pueritia] Duisb. *et ea quae acciderunt in pueritia,* GRAEV. Leid. IV. *et ea q.* Ed. Med. *q. acciderint.* OUD. *Quae om. A. acciderint* exh. B. L.

Nec hoc alia de causa] Duisb. *nec alia de causa.* GRAEV. Tum in vv. *e memoria elab.* praep. abest a Voss. III. Leid. II. III. IV. *a mem.* Ed. Med. *elabuntur* Voss. III. *labuntur* Ed. Omn. OUD. Praep. omittunt BDE. *Labuntur* praestant BAC.

Insignes et novae manent diutius] Duisb. *insignes et novae res manent.* Al. *insignes et novae manent diutius in animo.* Crataud. Rob. Steph. et al. edd.: *novae diutius in animo manent.* Hinc Lamb. notat in margine: *Fortasse in animo ex annotatione naturae est, et subintelligendum in memoria ἀπὸ νοήσεως.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. II. III. *novae diutius in animo manent* cum Edd. pp. recte. Leid. IV. *n. res d. in animo m.* OUD. *Et novae manent in animo diutius.* Ita Leonic. et Lamb. Duae voces *in animo* in Gryph. MSS. et in Ald. et Manut. editione desiderantur. BRUT. *Novae in animo m.* AC. *diutius manent* B. *diutius in animo manent* C (?). L. Deinde *ut solis ex.* Voss. III. Ed. Med. *ortus* Leid. IV. OUD.

Eclipsis solis] Grut. et al. edd. *eclipseis solis.* Edd. vett. Crataud. et al. *eclipsis solis.* GRAEV. *An eclipsis* B. *at eclipsi* A. a m. pr. In supp. *admiratur quia* Voss. III. *adm. propterea quia* Voss. I. II. Leid. I. Deinde *eo quod hae crebr.* Voss. III. *propterea quoniam hae crebr.* Leid. II. *propterea quod h. cr.* Leid.

quia raro accidunt, et solis eclipses magis mirantur, quam lunae, quoniam hae crebriores sunt. Docet ergo se natura vulgari et usitata re non exsuscitari: novitate vero et insigni quodam negotio commoveri. Imitetur igitur ars naturam, et quod ea desiderat, inveniat: quod ostendit, sequatur. Nihil est enim, quod aut natura extremum invenerit, aut doctrina primum: sed rerum principia ab ingenio profecta sunt, et exitus disciplina comparantur. Imagines igitur nos in eo genere constituere oportebit, quod genus manere in memoria diutissime potest. Id accidet, si quam maxime notas similitudines constituemus: 180 si non mutas, nec vagas, sed aliquid notum agentes ima-

I. III. [T. propterea quia h. cr. Voss. I. II. OUD. Propterea quia B. quod crebriores fiunt. A. Hae om. B. L. Tum pro vv. Docet ergo se n. alii D. e. natura se. Abest pronomen ab Ed. Omn. OUD. Natura si D. L.

Et solis eclipses] Pith. sine copula solis eclipsim. GRAEV.

Fulgari et usitata re] Duisb. vulgata et usitata re. GRAEV. Leid. IV. vulgata. Voss. I. excitari. OUD.

Novitate vero et insigni] Lamb. ed. novitate et insigni. GRAEV. Novitate vero. Sic Voss. II. Ed. Omn. A reliquis MSS. abest particula; bene. Sed nov. Ed. Med. OUD. Novitati vero D. novitate vero A. Ceteri carent v. vero, etiam Cod. T. Omiserunt ergo Ern. Sch. Orell. L. Tum Voss. III. Leid. III. Ed. Omn. inveniet, si quod ostendit s. Ed. Med. quae ost. ut et quae desid. cum Leid. II. OUD. Inveniet, si quid ostendet D. Deinde MSS. O. Edd. pp. quia rerum princ. nisi quod in Voss. III. sit quia si rer. pr. OUD. Quia rer. pr. etiam E. L. Tum et exitus ABCDE et Oudendorpii omnes. Ern. et Sch. et eiecerunt, Orell. uucis inclusit. L. Porro nosmet in eo genere Voss. I. Bene. OUD. In eo nos gen. B. L.

Quod genus manere in memoria diutissime potest] Duisb. quod genus in memoria diutissime haberi potest. Non male. GRAEV. Leid. II. III. IV. Ed. Med. haberi in mem. d. potest. Voss. III. poterit. Ed. Omn. in mem. d. possit remanere. OUD. Haberi E. a m. s. A. L.

Id accidet] Voss. I. Leid. I. Haec res acc. Voss. II. Haec res firmissime acc. Leid. IV. id accidit. OUD. Haec res acc. AB. Haec res enim accidit C. id accedit D. L. Tum notas sim. Leid. I. Ed. OUD. In ceteris notatas sim. OUD. Falso refert Orell. notatas in uno tantum Oudendorpii Cod. legi. Ceterum notatas etiam AE. et unus Oxon. Receperunt Sch. Orell. L.

Si non mutas, nec vagas] Duisb. et Rob. Steph. ed. nec non margo Cratandri: si non multas, nec vagas. GRAEV. MSS. O. et Ed. Omn. si non multas. OUD. Multas BC. Si non multas nec vagas in duobus Gryph. habetur; quibus convenit cum Leonie. Ed. BRIT.

Sed aliquid notum agentes imagines] Duisb. sed aliquid notum significantes. Lamb. ed. sed aliquid agentes imagines. GRAEV. Abest notum a MSS. O. et Edd. pp. Aliq. significantes Leid. IV.

gines ponemus: si egregiam pulchritudinem, aut unicam turpitudinem eis adtribuemus: si aliqua re exornabimus, ut si coronis, aut veste purpurea, quo nobis notatior sit similitudo: aut si qua re deformabimus, ut si cruentam, aut coeno oblitam, aut rubrica delibutam inducemus, quo magis insignita sit forma: aut si ridiculas res aliquas imaginibus adtribuemus. Nam ea res quoque faciet, ut facilius meminisse possimus. Nam, quas res veras facile meminimus, easdem fictas et diligenter notatas meminisse non est difficile. Sed illud facere oportebit, ut identidem primos quosque locos imaginum renovandarum causa celeriter animo percurramus.

CAP. XXIII. Scio, plerosque Graecos, qui de memoria scripserunt, fecisse, ut multorum verborum ima-

Voss. II. *Mox ponamus* Leid. III. OUD. *Notum* deest etiam in Codd. ABCDE. Legitur in T.

Si aliqua re exornabimus] Pith. *si aliquas res exornabimus*. Graev. *si aliquam rem exornabimus*. GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. Ed. Omn. *aliquas ex*. Voss. III. *aliquas res ex*. cum m. s. Voss. I. Sed Leid. II. III. IV. Ed. Med. *aliquam rem ex*. Pato legendum esse: *aliqua*, pro *aliquo modo*, *aliqua ex parte*. Adi Comm. ad Sil. Ital. XIII, 221. et Is. Voss. ad Melam III, 9. *eius orae notae sunt aliqua*. OUD. *Si aliquas* BA (a m. s. res) CD. *Aliqua re* E. L. *Tum corona* Ed. Omn. *Et veste p.* Leid. II. III. OUD. *Si ante v. coronis* delendum censebat Orell., quod confirmat Cod. D. *Ut syconis aut C. L.*

Quo nobis notatior sit] Ita Br. et tres e Pall., vulgata *notior*, Pal. sec. *notabilior* praefert. GRUTER. Duisb. Pith. Cauch. et edd. *multae, quo nobis notior sit*. GRAEV. Voss. III. Leid. II. III. IV. Ed. Med. *notior*. OUD. *Notior* ACDE. L.

Si qua re deformabimus] Pith. Duisb. Graev. *si quam rem deformabimus*. GRAEV. Voss. I. *si quam turpem rem def.* Voss. II. *si qua re def. turpem*. MSS. reliqui et Ed. Med. *si quam rem d. turpem*. Ed. Omn. *si aliquam rem. d.* Forte [fortasse] *si qua rem def. turpem*. OUD. *Si quam rem* ABCDE. Voc. *turpem* exhibent post *def.* ADE. Reliqui ignorant. Oudendorpio nemo Editorum obsecutus est. Recte. L.

Delibutam inducemus] Duisb. et edd. *multae delibutam inducimus*. GRAEV. In supp. v. *coeno* deest Leid. IV. *Tum* MSS. O. et Edd. pp. *inducamus*. OUD. *Inducamus* AC. L.

Animo percurramus] Pith. Cauch. *celeriter pervagemur*. Graev. et margo Cratand. nec non edd. prima et Mediol. *animo pervagemus*. GRAEV. In supp. *ut ante identidem* deest Voss. III. *Tum* Voss. III. *animo pervagemur*. Voss. II. Ed. Omn. *an. pervagemus*. Vulgatum videtur e glossa natum. *Vagare* optimis quibusque in usu fuit. V. Heins. ad Ovid. Met. VIII, 13. Burm. ad Serv. in Aen. III, 76. OUD. *Percurramus* ACDE. *percurremus* B. *pervagemur* T., quod Orell. recepit, immerito. L. *Pervagemur* tum [cum] duo Gryph. tum Leonic. editio habet. BRUT.

gines conscriberent, uti, qui eas ediscere vellent, paratas haberent, ne quid in quaerendo operae consumerent. Quorum rationem aliquot de caussis improbamus: primum, quod in verborum innumerabilium multitudine ridiculum sit mille verborum imagines comparare. Quantum enim 181 poterunt haec valere, cum ex infinita verborum copia, modo aliud, modo aliud nos verbum meminisse oportebit? Deinde cur volumus ab industria quemquam remove, ut ne quid ipse quaerat, cum illi omnia parata quaesitaque tradamus? Praeterea similitudine alia alius magis commovetur. Nam ut saepe formam si quam similem cuiquam dixerimus esse, non omnes habemus assensores, quod

CAP. XXIII. *Uti qui eas ediscere*] Duisb. *ut qui eas ediscere*. GRAEV. Voss. II. III. *ut hi, qui*. In plerisque *ut*. Abest *eas* a Voss. I. Leid. II. III. Ed. Med. *Discere* MSS. quattuor. *addiscere* Voss. III. OUD. *Ut, qui E. ut hii, qui ABC. Eas* omittunt ABCE. omisitque Sch. *discere* D. *edissere* C. L.

Ne quid in quaerendo operae consumerent] Duisb. *ne quid in quaerendo consumerent*. Edd. nonnullae, *ne quid inquirendo consumerent operae*. GRAEV. Voss. III. Leid. II. IV. Ed. Omn. *inquirendo*. Voss. II. *in dicendo*. Tum Leid. I. *consumerentur opere*. Voss. II. Ed. Omn. *operis*. Deest *ea vox* Leid. IV. Deinde *quorum rationes* Voss. I. Leid. I. OUD. *Inquirendo opere* C. in *quaerendo opere* D. *Consumeretur operae* B. *consumerent opere* A. L.

Verborum innumerabilium multitudine] Duisb. *verborum innumerabili multitudine*. GRAEV. Abest praepositio ante *v. verborum* a Voss. I. III. Leid. II. III. IV. Ed. Med. *Innumerabili* Voss. I. Leidd. *idem*, Ed. Med. *Multitudinem* Voss. III. OUD. *In a. m. s.* habet A. om. DE. *Innumerabili* AB. *multitudinem* D. *Tum ridiculum est*. DE. L. *Vv. mille verborum* desunt Voss. I. Leid. II. III. IV. Edd. pp. *Contra mille verborum et rerum* Voss. III. OUD. *Mille verborum* om. BE. L.

Imagines comparare] Duisb. *imagines comprobare*. GRAEV. Leid. IV. *im. comprobare*. OUD.

Poterunt haec valere] Fortasse legendum est, *hae valere*: ut subintelligatur *imagines*. LAMB. Deest *haec* a Leid. II. OUD. *Non poterunt haec* D. *hae poterunt* B. *poterunt haec* A. Scripsit *hae* Sch., male. Est enim *haec* ipsum femininum. L.

Cum illi omnia parata] Pith. *cum nos illi omnia parata*. GRAEV. *Cum nos illi omnia*. Sic MSS. O. et Edd. pp. Vulgo deest *nos*. OUD. *Nos exhibent* ABCDET. *omnia illi*. C. L.

Parata quaesitaque] Al. *parata atque quaesita*. In Pith. non est *quaesitaque*. GRAEV. Leid. IV. *parata atque quaesita*. Tum in vv. *si quam sim*. deest *si* Leid. I. III. Voss. III. OUD. *Si quam* om. B. L.

Non omnes habemus assensores] Duisb. *non omnes habemus assentatores*. Al. *non omnes habeamur assensores*. GRAEV. Voss. I. Leid. IV. *assentatores*. OUD. *Omne assensores* omisso medio voc. D. *assentatores* B. Tum *item fit in im. A. idem fit im. B. Item*

alii videtur aliud; ita fit in imaginibus, ut, quae nobis diligenter notae sint, eae parum videantur insignes aliis. Quare sibi quemque suo commodo convenit imagines comparare. Postremo praeceptoris est docere, quemadmodum quaeri quidque conveniat, et unum aliquod, aut alterum, non omnia, quae eius generis erunt, exempli causa subiicere, quo res possit esse dilucidior. Ut cum de proemiis quaerendis disputamus, rationem damus quaerendi, non mille prooemiorum genera conscribimus: ita arbitramur de imaginibus fieri convenire.

CAP. XXIV. Nunc, ne forte verborum memoriam aut nimis difficilem, aut parum utilem arbitraris, et ipsarum memoria rerum contentus sis, quod et utiliores sint, et plus habeant facilitatis; admonendus es, quare verborum memoriam non improbemus. Nam putamus oportere, eos, qui velint res faciliores sine labore et molestia facile meminisse, in rebus difficilioribus esse ante exercitatos. Nec nos hanc verborum memoriam inducimus, ut versus meminisse possimus, sed ut hac exercitatione illa

fit im. E. Tum diligenter notatae sint emendavit Ern. *Diligenter nobis nota sit C. notae sunt B. notata sit A. notae sint D. notae sint E. Tum ea parum AC. hae parum E. videatur insignis AC. Quae nobis d. notata sit, ea p. videatur insignis T. et Oxonn. aliquot. Deinde pro suo commodo C. suo modo. L. Tum Voss. III. unumquodque aut al. Leid. II. III. Edd. pp. unum aliquid a. a. OUD. Pro et unum aliquod C. aut unum aliquid. D. in unum aliquid. Sed tum aliquod aut alterum. B! L.*

Ut cum de proemiis] Voss. I. quod genus cum d. p. Voss. II. ut de p. Leid. I. quod de p. OUD. Ubicumque de p. C. L.

Ita arbitramur] Pith. idem arbitramur. GRAEV. Idem arbitramur. E. L.

CAP. XXIV. *Arbitraris]* Voss. I. III. Leid. II. III. IV. Ed. Med. arbitrare. Bene. Arbitremur Leid. I. OUD. Arbitremur A. arbitrare B. arbitres B. Erravit h. I. Orell. putans Oudendorpium arbitremur praetulisse. Ipse Sch. secutus arbitrare dedit. Recte. L.

Memoria rerum contentus] Lamb. ed. rerum memoria contentus. GRAEV. Pro vv. et ips. mem. rer. A. ne ipsa mem. rer. sed a m. s. ut i. m. r. Et om. D. L.

Quod et utiliores sint] Duisb. quod utiliores sint. GRAEV. Dedit Sch. quod et utilior sit et plus habeat facilitatis. Non consentiunt Codd. utiliores sint AE. utiliores sunt C. Sint om. D. Habeant BCDE. Oudendorpii omnes cum vulgata faciunt. L.

Et plus habeant facilitatis] Quidam liber manusc. habet, et plus habeant facultatis. Et infra ubi legitur, ad illam facilitatem, idem ille liber habet, plus habeant facultatis. LAMBIN. Duisb. et alii, quos Lambin. vidit, plus habeant facultatis. GRAEV.

Verborum memoriam] Duisb. verborum imagines. IDEM.

Ut versus meminisse] Voss. III. ut versus tantum mem. OUD.

rerum memoria, quae pertinet ad utilitatem, confirmetur; ut ab hac difficili consuetudine sine labore ad illam facilitatem transire possimus. Sed cum in omni disciplina infirma est artis praeceptio sine summa assiduitate exercitationis, tum vero in *μνημονιῶσις* minimum valet doctrina, nisi industria, studio, labore, diligentia comprobetur. Quam plurimos locos ut habeas, et quam maxime ad praecepta adcommodatos, curare debebis. In imaginibus collocandis exerceri quotidie conveniet. Non enim sicut a ceteris studiis abducimur nonnunquam occupatione, ita ab hac re nos potest caussa deducere aliqua. Nunquam est enim, quin aliquid memoriae tradere velimus, et tum maxime, cum aliquo maiore negotio detinemur. Quare cum sit utile, facile meminisse, non te fallit, quod tantopere utile sit, quanto labore sit adpetendum: quod poteris existimare, utilitate cognita. Pluribus verbis ad eam te hortari mea non est sententia, ne aut tu nostro,

Recte explicat Sch. hunc locum, scriptorem artificialem memoriam non propterea commendare, quasi sine ea versus, qui verbis consent, meminisse non possemus; concedere eum potius, eos ediscendo facilius, quam adhibito imaginum apparatu, memoriae mandari posse. Deinde idem Sch. quod pertinet ad ut. nullo Cod. assentiente. L.

Ad illam facilitatem transire] Multi MSS. *ad illam facultatem transire.* GRAEV.

In μνημονιῶσις] MSS. tres *in memoriis.* GRONOV. Pith. Duisb. et tres MSS. quos Jac. Gronovius consulit, *in memoriis.* GRAEV. *In memoriis.* Sic MSS. O. et Edd. pp. OUD. Sic ACDE. L.

Quam plurimos locos ut habeas] Lamb. ed. *quamplurimos igitur locos ut habeas.* GRAEV.

Exerceri quotidie conveniet] Duisb. *exerceri quotidie convenit.* IDEM. Supra *In im. coll.* deest praep. Leid. I. II. IV. OUD. Eadem om. in AB. L. Tum deest *quotidie* Voss. III. *Convenit exhibent* MSS. O. cum Edd. pp. praeter Voss. II. OUD. *Quotidie convenit exerceri* D. *e cotidie convenit* A. *e. convenit cotidie* B. *e. quotidie convenit* E. L.

Sicut a ceteris studiis] Pith. *sicut in ceteris studiis.* GRAEV. *Sicut in ceteris st.* DE. L. Tum *quin aliud memoriae tr.* Voss. III. OUD. *Quin quin aliquid* D. *aliquid quin* B. *Pro velimus* B. *volumus.* L.

Cum aliquo maiore negotio detinemur.] Pith. *cum aliquo maiore negotio detineamur.* GRAEV. *Negotio maiore* C. *Detinetur* E. L.

Non te fallit] Lamb. ed. *non te fallat.* GRAEV.

Ad ea te hortari mea non est sententia] *Mea* reposui ex Pithoci codice notae optima, quod in aliis desideratur. IDEM. Voss. II. Leid. III. Ed. Omn. *ad eam rem.* Voss. O. Leid. I. Ed. Omn. *adhortari.* Deest *mea* MSS. O. cum Edd. pp. suprascr. pro glossa in Leid. II. quare deleatur rursus. OUD. In supp. verba: *quod poteris existimare utilitate cognita* Sch. ut ineptam glossatoris ap-

aut nos tuo studio diffisi, aut mihi, quam res postulat, dixisse videamur. De quinta parte rhetoricae deinceps dicemus: tu primas quasque partes in animo frequenta, et, quod maxime necesse est, exercitatione confirma.

A D

C. H E R E N N I U M

L I B E R Q U A R T U S.

C A P U T I.

Quoniam in hoc libro, C. Herenni, de elocutione conscripsimus, et quibus in rebus opus fuit exemplis uti, no-

pendiculam omisit; leguntur ea testibus Vratisl. musei Edd. in ABC. de ceteris tacuerunt. An igitur in DE. omissa? Deinde *ad ea te hortari* A. *ad eam te hortari* B. *ad eam te adhortari* D. *ad eam rem te adhortari* E., quod dedit Sch. *Tam est mea scientia* D. *Mea ignorant reliqui omnes.* L.

Ne aut tu nostro, aut nos tuo studio diffisi] Haud aliter Pall. aut quos consuluit Sullridus. Posterius cusi, *diffidere*. Minus recte; pendent enim isthaec ab subsequenti *videamur*. GRUTER. Duisb. Cratand. Rob. Steph. Ascens. edd. *ne aut tuo studio diffisi*. Meus MS. et ed. prima, *ne aut studio difficili aut minus*. In margine tamen mei MS. adscriptum erat *diffisi*. Al. *ne aut tu nostro, aut nos tuo studio diffidere*. Sane ista verba *aut tu nostro, aut* rectius absunt a libris melioribus. (Erfurtensis hic nos destituit, quia pagina est excisa.) Cur enim Herennius studio auctoris diffidat, si pluribus haec explicaret? Sed Herennii studio diffidere visus fuisset auctor horum Rhetoricorum, si nimis diu his exponendis immoraretur. GRAEV. Voss. I. III. Leidd. O. Ed. Med. *ne aut tuo studio diffisi*. Ed. Omn. *ne aut studio difficili*. Voss. II. *ne aut nos tuo studio d. Bene*. OUD. *Studio tuo ceteris om.* B. *tu nostro aut nos tuo st.* AC. *aut tuo st. diffisi aut minus* Ern., quod est in T. L. Voss. II. *ne aut minus*. OUD. Tum provv. *quam res post.* Sch. in priore ed. *quae res p.*; sed in altera ed. ad vulgatam rediit. L.

In animo frequenta] Lamb. ed. *in animo frequentato*. GRAEV. *Frequenta tuo* T. *Frequentato* A. L.

Exercitatione confirma] Lamb. ed. *exercitatione confirmato*. GRAEV. Voss. II. Ed. Med. *usu et exerc. conf.* OUD. *Exercitationem E. confirmam*. D.

CAP. I. *In hoc libro, C. Herenni*] Mihi non contigit nan-

stris exemplis usi sumus; et id fecimus praeter consuetudinem Graecorum, qui de hac re scripserunt; necessario faciendum est, ut paucis rationem nostri consilii demus. Atque hoc nos necessitudine facere, non studio, satis erit signi, quod in superioribus libris nihil neque ante rem, neque praeter rem locuti sumus. Nunc, si pauca, quae res postulat, dixerimus, tibi id, quod reliquum est artis, ita, ut instituimus, persolvemus. Sed facilius nostram rationem intelliges, si prius, quid illi dicant, cognoveris. Compluribus de causis putant oportere, cum ipsi prae- 185 ceperint, quo pacto oporteat ornare elocutionem, uniuscuiusque generis ab oratore, aut poeta probato sumtum ponere exemplum. Et primum se id modestia commotos facere dicunt, propterea quod videatur esse ostentatio

cisci ullum codicem in quo exstaret praenomen; in omnibus tantum est *Herenni*. Etiam Medicaea membrana hic *faciendum*, ut et in fine capitis XXIV. Sic contra video edi solere *apertundum* I, 5, ubi omnes scripti *aperiendum*. IV, 47. in uno *amicitia gerunda*. Gronov. *Herenni*. Sic MSS. O. et Edd. pp. nou. C. *Herenni*. Oud. Omnes Codd. omittunt praenomen, omisitque Sch. L.

Quibus in rebus opus fuit exemplis uti, nostris exemplis usi sumus] Lambin. ed. *quibus in rebus opus fuit exemplis, nostris usi sumus*. Pith. *quibus in rebus opus fuit exemplis uti, nostris exemplis usi sumus*. GRAEV. *reb. maxime opus f. B. reb. maxime f. o. A. Tum nostris exemplis usi* BCE. Ernestius alterum *exemplis* delevit. L. *Usi fuimus* Voss. I. Oud.

Qui de hac re scripserunt] Duisb. *qui de hac arte scripserunt*. In ipso libri initio Pith. et Medic. cum aliis MSS. non agnoscit praenomen C. Sed scribitur *in hoc libro, Herenni*. GRAEV. Ita etiam in MS. Traiect. BURM. Leid. IV. *de hac arte scr.* Oud. Voc. re plane om. D. L.

Necessario faciendum est] Medic. *necessario faciendum est*. GRAEV. Ed. Med. *n. ergo f. e.* Voss. I. III. *faciendum; recte.* Oud. *Faciendum ABCDE.* Tum pro vv. *non studio* B. *non arrogantia studia.* L. Deinde in vv. *Nihil neque ante r. cet.* deest primum neque in Voss. III. *Neque post r.* Voss. II. III. In Ed. Med. *neque post.* Oud.

Nunc si pauca] Duisb. *Nos, si pauca.* GRAEV. Leid. IV. *nos si pauca.* Oud. Tum *res expostulat* C. L. Deinde MSS. quatuor et Ed. *Omn. uti instituimus.* Oud. Sic etiam BC. *Et institutum est, pers.* D. L.

Compluribus de causis putant oportere] Medic. *disputant.* Utique et sic claudit: *magis nos auctoritate sua commovent, quam veritate disputationis*, ubi mirifice codex Medicaeus habet: *Haec illi cum dicunt magis nova auctoritate disputationis, illud veremur, ne cui satis sit.* Gronov. Medic. *compluribus de causis disputant oportere.* Bene. GRAEV. Deinde Voss. I. Leid. IV. Ed. *Omn. aut ab or. aut a poeta.* Leid. III. *a. ab or. et poeta.* Leid. I. *a. a. or. a poeta.* Oud. *Aut a poeta.* BDT. L.

quaedam, non satis habere praecipere de artificio, sed ipsos etiam videri velle artificiose gignere exempla: hoc est, inquit, ostentare se, non ostendere artem. Quare pudor in primis est ad eam rem impedimento, ne nos solos probare, nos amare, alios contemnere et deridere videamur. Etenim cum possimus ab Ennio sumtum, aut a Graccho ponere exemplum, videtur esse arrogantia, illa relinquere, et ad sua devenire. Praeterea exempla testimoniorum locum obtinent. Id enim, quod admonuerit, et

Non satis habere praecipere de artificio] Duisb. *non satis habere artificio.* GRAEV. Verbum *praecipere* exsulat a Leid. IV. OUD. Paulo ante *ostentatio quaedam* omnes Codd. praeter unum Cortii, qui *quaedam* omittit, probante Ernestio. Differt ita: *ostentatio quaedam* modeste dicitur, genus quoddam ostentationis, non plane ac nude ostentatio; contra *ostentationem* qui alicui imputat, nihil dubii relinqui vult. L.

Sed ipsos etiam videri] Duisb. *sed ipsos iam videri.* Lamb. ed. *sed etiam ipsos videri velle.* GRAEV. MSS. quinque *sed etiam ipsos.* Voss. III. *sed etiam se ipsos.* Leid. IV. *sed iam ipsos.* Cod. T. et Ed. Med. carent v. *etiam.* OUD. *Sed et ipsos B. Sed etiam ip s ACE. L.*

Ne nos solos probare] Cauch. *ne ut nos solos.* GRAEV. *Ne non solum A. sed vulg. a m. s. L.* Paulo ante pro vv. *ad eam rem* Voss. III. *ad ea.* OUD.

Cum possimus ab Ennio sumtum, aut a Graccho ponere exemplum] Scripti omnes *sumere.* Neque enim τοῖς [vv.] *ponere a Graccho* debet necessario opponi *sumtum.* Ipse ait c. 3. dicens *ponimus hoc exemplum a Crasso.* GRONOV. Duisb. *Cum possimus ab Ennio, aut a Graccho ponere exemplum.* Non male. AL. MS. *Ab Ennio sumere, aut a Graccho.* GRAEV. Sic supra, ubi legitur, *aut poeta probato sumtum ponere exemplum,* in MS. Traiect. deest *sumtum.* BURM. Voss. I. III. Leid. II. IV. Edd. pp. *ab Ennio sumere.* Deest *sumtum* Leid. III. OUD. Pro v. *sumtum* exhibent *sumere* BCDET. omisit A. Pro *ponere exemplum* A. *sumere exemplum.* L.

Videtur esse arrogantia] Quidam liber MS. habet, *videtur esse arrogantiae.* Legendum fortasse est, *videtur esse arrogantis,* quamquam nihil mihi mutandum videtur. Sic enim supra non longe locutus est ibi, *propterea quod videatur esse ostentatio.* LAMBIN. Tres MSS. Pith. Cauch. Duisb. et editio Crataudi iidem, *videtur esse arrogantiae,* nisi quod in Duisb. etiam non compareat *esse.* In Pith. est quoque *videretur esse arrogantiae.* Sed edd. prima, Mediol. Stephanorum, aliaeque cum vulgatis legunt *arrogantia.* Utram sequamur, digitum non verterim. GRAEV. Leid. III. *videatur.* Deest *esse* Leid. IV. *Arrogantium* Voss. I. *arrogantiae* Voss. III. Leid. II. III. IV. OUD. *Esse om.* AB. *arrogantiae* E. Sed *arrogantia* ABCDT. *Arrogantiae* etiam MS. Lips. teste Sch. L.

Id enim quod admonuerit] Pith. et margo Crataud. *Etenim quod admonuerit.* GRAEV. *Etenim* ABT. Vulgatum a m. s. in A.

leviter fecerit praeceptio, exemplo, sicut testimonio, 186 comprobatur. Non igitur ridiculus sit, si quis in lite, aut in iudicio, domesticis testimoniis pugnet, et sui ipsius abutatur exemplo? Ut enim testimonium, sic exemplum, rei confirmandae causa sumitur. Non ergo oportet hoc, nisi a probatissimo sumi, ne, quod aliud confirmare de-

Tum *admoverit* A. sed vulg. a m. s. *Ammonuerit* B. *Etenim* probabat Ern. L.

Et leviter fecerit praeceptio, exemplo] Lamb. ed. et *leviter* praeceperit ars et ratio, exemplo. GRAEV. *Et leniter* B. *fecerit* praeceptis ACDE. Lambini lectionem tuetur B. *ars et ratio* addit D. Lambinum sequitur Sch. L.

Sicut testimonio comprobatur] Voss. III. *sicuti*. Leid. III. *comprobetur*. OUD. *Comprobari* D. L.

Non igitur ridiculus sit, etc.] Sic habent omnes fere libri et vulgati et manuscripti, quod idcirco annotavi, quod quidam temere reposuerunt: *Nonne igitur*, quasi vero *non*, sequente nota interrogationis, non idem valeat, quod *nonne*. LAMBINUS. Duo MSS. Pith. et Duisb. *non igitur ridiculum sit*. GRAEV. *Nam igitur* AC. sed in A. vulg. a m. s. *Sit rid.* A. L.

Aut in iudicio domesticis testimoniis pugnet, et sui ipsius abutatur exemplo] Secutus sum auctoritatem Pal. primi, cui suffragantur et alii, nisi quod ii. *testimonio abutatur*. Victorii editio inexit: *iudicio domestico pugnet, et sui ipsius testimonio abutatur*. At velim doceri, quid sit illud *iudicium domesticum*. GRUTER. Viet. et al. edd. *in iudicio domestico pugnet, et sui*. Pith. MS. *in iudicio testimonio pugnet domestico*. Rob. Steph. ed. *in iudicio domesticis pugnet testimoniis*. Lamb. ed. *aut in iudicio domesticis testibus pugnet*. Optime Palatini, quibus suffragatur Duisb. quos cum Grutero sequor. GRAEV. Voss. II. *domestico pugnet*. Leid. I. *domestico vv. test. pugn. omissis*. OUD. *Domestico* exh. A. sed vulg. a m. s. *Domestico pugnet* etiam T. L.

Sui ipsius abutatur testimonio] Grut. edd. *Sui ipsius abutatur exemplo*. Duisb. Pith. et edd. pleraeque, *sui ipsius abutatur testimonio*. Cratand. ed. *sui testimonio abutatur*, quod male Gruterus interpolavit, cum non tantum optimi codices et editiones repugnent, sed et sequentia innuant scribendum *testimonio*, cum dicitur quod in iudicio testimonium sit, hoc exemplum esse in praeceptione. GRAEV. *Et sui ipsius abutatur exemplo*. Exsulant haec a Voss. I. III. Leid. II. III. Edd. pp. In Leid. I. *et sui testimonio abutatur*. Voss. II. Leid. IV. *et s. i. testimonio ab.* Quomodo vel legendum, vel cuncta haec delenda sunt. OUD. In Leonicensi Editione *domesticis testimoniis pugnet*; sequentia verba: *et sui ipsius testimonio abutatur*, absunt et sane, ut dicam quod sentio libere, videntur redundantia, et rei explicandae causa adiecta temere locum obtinuisse. Baur. Vulgatae consentit B. *Et sui ipsius testimonio abutatur* A. *Et sui i. ab. exemplo* absunt a CE. *Et suo — exemplo* exhibet D. Cod. Turic. totum locum ita exhibet: *domestico pugnet. et si ipsius testimonio dederit exemplum abutatur*. Locum corruptum iudicat Orell., Sch. vero, quia in iudiciis non testimoniis solum, sed exemplis quoque locus sit ad res probandas, verba ulteriora retenta sic scripsit: *et suo ipsius exem-*

beat, egeat ipsum confirmationis, Etenim necesse est aut se omnibus anteponant, et sua maxime probent, aut negent optima esse exempla, quae a probatissimis oratoribus aut poëtis sumta sunt. Si se omnibus anteponant, intolerabili arrogantia sunt. Si quos sibi praeponant, et eorum exempla suis exemplis non putent praestare, non possunt dicere, quare sibi illos anteponant.

CAP. II. Quid igitur ipsa auctoritas antiquorum?
187 nam cum res probabiliores, tum hominum studia ad imitandum alacriora reddit: immo erigit omnium cupiditates, et acuit industriam, cum spes iniecta est, posse imitando Gracchi, aut Crassi consequi facultatem. Postremo hoc ipsum est summum artificium, res varias et dis-

plo abutatur, vel, ut in novissima editione: abutatur exemplo. Ern. et — exemplo uncis inclusit. L.

Egeat ipsum confirmationis] Pith. egeat id ipsum confirmationis. GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. II. IV. Edd. pp. egeat id ipsum c. Voss. III. id egeat i. Bene. Tum Leid. II. IV. Edd. pp. confirmatione. OUD. Egeat id ipsum. BC. Egeat ad ipsum E. egeat ipsum omisso id AD. confirmatione ABC. affirmatione E. confirmationis D. L. Tum Voss. I. II. Ed. Omn. aut a poëtis. Deest v. sumta Ed. Med. Sint exhibet Voss. II. III. Leid. I. II. Edd. pp. OUD. Aut a poëtis A. Sumta sint ACET. quod dedit Sch. Orell. Nisi quae in supp. exl. B. Deinde anteponant Oudendorpii omnes et ABCDE. Indicativum in hoc et in seqq. praep. put. de Ern. sententia dedit Sch.

Intolerabili arrogantia sunt] Duisb. intolerabili arrogantia sint. GRAEV. Voss. III. intolerabilis arrogantia est. Leid. IV. sint. OUD.

Non putent praestare] Pith. non putant praestare. GRAEV. Voss. III. Leid. I. putant. OUD. Putant BCD. putent AE. L.

CAP. II. Quod igitur ipsa auctoritas antiquorum?] Duisb. Quid igitur auctoritas antiquorum? GRAEV. Deest igitur Leid. I. Ipsa abest a Leid. IV. OUD. Quid igitur valet ipsa B. auctoritas valet ant. D. L.

*Nam cum res probabiliores] Pith. non tum res probabiliores. Duisb. nam tum res probabiles. GRAEV. Voss. II. Quo res p. Leid. II. Tum res. Leid. IV. probabiles. OUD. Nam tum ABC. Nam cum E. Non tum D. In priore Sch. ed. est: Nam quum res, in altera: Nam tum res. In Cod. Turic.: Nam cum quo res probabilior est, eo hominum — reddit. Difficile h. l. dictum est, quum-tum, an tum-tum scripserit auctor. Quum-tum est fere idem, quod et-et; contra tum-tum proxime accedit ad significationem formulae nunc-nunc. Illud Germanice dixeris *sowohl-als auch*; hoc vero *bald-bald*. Illud, utrumque simul locum habuisse, significat; hoc, utrumque factum quidem, sed temporis diversitate notata, ostendit. Cf. diss. meae de Adv. Lat. sp. I. pag. 15. Ceterum Non pro nam recte scripsit cum Ern. Sch. addito in seqq. interrogationis signo. L.*

Hoc ipsum est summum artificium] Al. hoc ipsum summum

pares in tot poematibus et orationibus sparsas et vage disiectas, ita diligenter eligere, ut unumquodque genus exemplorum sub singulos artis locos subiicere possis. Hoc si industria solum fieri posset, tamen essemus laudandi, cum talem laborem non fugissemus; nunc vero sine summo artificio non potest fieri. Quis est enim, qui non, cum summe teneat artem, possit ea, quae iubeat ars, de tanta et tam diffusa scriptura notare et separare? Ceteri, cum legunt orationes bonas aut poemata, probant oratores et poetas, neque intelligunt, qua re commoti probent: quod

est artificium. GRAEV. *Summum est a.* ABCE. *summum et a. D. L.*

In tot poematibus] Lamb. ed. *in tot poematis.* GRAEV. Ed. Med. *poematis.* OUD. *Poematibus D.* Sed *poematis* etiam Ed. Crataudr. Reliqui tamen omnes *poematibus.* Ego non dubito, legendum esse *poematis*, forma usitatoe. L. Tum pro vv. *subiicere possis* Leid. II. *subiacere p.* Leid. III. *subi. possimus.* OUD. *Subicere ABC. possit A. L.*

Nunc vero sine summo] Sic fecerunt ceteriores, quum olim ederetur *vere.* Sed in nullo MS. alterutrum reperire potui. GRONOVIUS. Edd. vet. *Nunc vere sine summo.* Erfurt. et quidam alii MSS. *nunc sine summo.* GRAEV. Deest etiam *vero* in MS. Traiect. BURM. Apage istud *vero* auctoritate MSS. O. et Edd. pp. Tum pro *potest* Voss. III. *posse*, et pro *fieri* Voss. II. *id fieri.* OUD. *Vero illud exhibet A. Potest illud fieri D.* Reliqui, etiam Cod. T., omittunt *vero.* L.

Quis est enim, qui nisi etc.] Sic edendum curavi, partim meo iudicio adductus, partim aliorum quorundam auctoritate secutus, quod scriptura vulgata ferri non posset, neque me veteres codices adiuvarent. Sed, ut dicam quod sentio, hunc locum transpositione vocum depravatum esse puto. Nam si ita scribatur: *Quis est enim, qui cum non summe teneat, etc.* sententia sit aperta et expedita, inolestum sit tantum hoc *κρησιπαιον*, cum non, quod Cicero vitare monet in Perf. Oratore. LAMBIN. Nonnullae ed. *quis est enim, qui non, cum summe teneat artem.* Erfurt. *Quis est enim qui non, tenet cum summe artem.* Prima, Mediol. Ascens. et Cratand. edd. firmant Lambini coniecturam, et eam postulat sententia, aut legendum, ut edidit Lambinus: *quis est enim, qui, nisi summe teneat artem.* Duisb. sane, *quis est enim, qui, nisi cum summe teneat artem.* Quod et ipsum aptius est huic loco. Nam vulgata ferri non potest, cum contrariam huic loco sententiam prodant. GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. Ed. Med. *qui nisi cum s.* Voss. II. *qui cum non.* Leid. II. IV. *qui nisi summe cum.* Leid. III. *qui non summe cum.* Ed. Omn. *qui cum non s.* Deiu teneat Voss. I. Leid. II. III. IV. Omnino sententia postulat lectionem *nisi.* OUD. Pro vv. *qui non cum C.* exhibet *nisi cum.* E. *qui non.* Nisi abest a D. Tum *artem s. tenere B. Tenet A. Summa C.* *Quis enim nisi quum summe T.* *Quis est enim, qui nisi summe,* Sch. et Orell. recte ediderunt. L.

Probant oratores et poetas] Erf. *probant oratores bonos et poetas.* Non male. GRAEV.

scire non possunt, ubi sit, nec quid sit, nec quo modo factum sit id, quod eos maxime delectet. At is, qui et 188 haec omnia intelligit, et idonea maxime eligit, et omnia in arte maxime scribenda, redigit in singulas rationes praeceptionis, necesse est eius rei summus artifex sit. Hoc igitur ipsum maximum artificium est, in arte sua posse et alienis exemplis uti. Haec illi cum dicunt, magis nos auctoritate sua commovent, quam veritate disputationis. Illud enim veremur, ne cui satis sit ad contrariam rationem probandam, quod ab ea parte steterint ii, qui et inventores huius artificii fuerunt, et vetustate iam

Quod scire non possunt] Lamb. ed. *quod scire non possint*. IDEM. *Non possint* D. L.

Nec quid sit, nec quomodo] Duisb. *aut quid sit, aut quomodo*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. III. IV. *aut quid sit, aut quo m.* Ed. Med. caret vv. *aut quid sit, sed habet aut quo modo*. OUD. *Aut quid* ABDC. *aut quo modo* BCD. L. *Tum maxime delectat* MSS. duo. OUD. *Delectat* B. *Dilectat* D. L.

In arte maxime scribenda] Erf. *maxime in arte scribenda*. Cauch. *in arte maxima scribenda*. GRAEV. *Et omnia in arte maxime scribenda redigit*. Ita scriptum exstat in impressis; nos ex Gryphii exemplari MS. ita edidimus: *et omnia in arte maxima scribendo red.*, quae planissima lectio est. Neque nos tamen, si quis vulgatum malit, pugnare volumus. BRUT. Oudendorpii Codd. nihil variant. *In arte maxima scr.* ABCT. *Scribendo* B. Itaque DE. v. *maxime* omittere videntur. Sch. de coniectura delevit, quem secutus est Orell, Recte. L.

Eius rei summus artifex sit] Pith. *eius rei summus sit*. GRAEV. *Summus artifex rei sit*. D. *Sit artifex* Lamb. L.

In arte sua posse] Erfart. et Duisb. *in parte sua posse*. GRAEV. Voss. O. et Leid. *tres in parte s. p.* Abest *posse* a Voss. III. OUD. *In parte sua* DE. L.

Quam veritate disputationis] Erf. et Cratand. *margo, quam ratione disputationis*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. a m. *pr. ratione disp.* [etiam Cod. Tur.] OUD. *Paullo ante auctoritate omisso sua de sententia Ern. dederat Sch. pronomini nullum locum esse existimans, quum postea dicatur illorum auctoritate*. Sed Codd. ABCE *auctoritate sua*. D. *sua auct.* Cod. Tur. *magis nova auct. nos com.* Oxonn. *unus sua* omittit, Schützius Ernestioque astipulans. L. *Mox enim post v. illud* omittit Voss. I. OUD. *Omittunt pariter* Cod. Tur. Oxonn. *unus*. L.

Quod ab ea parte steterint] *Additum illud parte* e Pall. plerisque, item Sullidi scriptis et Fabriciano. GRUT. *Quod ab ea parte steterint* Pall. Erfart. Cratand. *margo*, et edd. GRUT. *Aliae: quod ab ea steterint*. Retinet hanc voculam etiam Duisb. GRAEV. Et MS. Traiect. a m. s. BURM. MSS. O. et Edd. pp. *caerent v. parte*. Bene. *deest ii* Leid. IV. OUD. *Parte* habet unus D. *Steterunt* CD. *Omittit parte* etiam Cod. Tuic. L.

Inventores huius artificii fuerunt] Erf. et Cauch. *inventores huius artificii fuerint*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. IV. *fuerint*. OUD. *Fuerint* BC. *Sola vetustate* D. L.

satis omnibus probati sunt. Quod si, illorum auctoritate remota, res omnes volent cum re comparare, intelligent, non omnia esse concedenda antiquitati.

CAP. III. Primum igitur, quod ab eis de modestia dicitur, videamus, ne nimium pueriliter proferatur. Nam si tacere, et nihil scribere modestia est, cur quidquam scribunt, aut loquuntur? Sin aliquid suum scribunt, cur, quo secius omnia sua scribant, impediuntur modestia? Quasi si quis ad Olympiacum venerit cursum, et steterit, 189

Satis omnibus probati sunt] Erf. et Cauch. *satis omibus probati sint*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. II. III. Ed. Omn. *sint*. OUD. *Sint* C. *Probantur pro probati sunt* T. L.

Res omnes volent cum re comparare] malim sic legi: *rationes volent cum rationibus comparare*. LAMB. Voss. II. Leid. II. *volunt*. Leid. III. *vellent*. Leid. I. *comprobare*. OUD. Pro vv. *res omnes*, quas exhibent ABCDE. Sch. dedit *rem omnino*. Coniicit Orell. *rationem volent cum ratione*, quod placet. L.

Esse concedenda antiquitati.] Duisb. *esse comparanda antiquitati*. GRAEV. Leid. IV. *comparanda esse a*. OUD. *contendenda esse a*. A. (vulg. a m. s.) *concredenda esse E*. L.

CAP. III. *Quod ab eis de modestia dicitur*] Sic Erf. Cratand. et Gru. edd. Al. edd. *quod ab eis modestia dicitur*. GRAEV. De scriptum exstat in utroque Gryph. exempl. et Leon. Ed. In ceteris de abest BRUT. Leidd. O. *Primum igitur* (Leid. IV. *ergo*) *ab eis quod de m. d.* cum Ed. Med. Bene. *De abest a* Voss. II. OUD. *Igitur deest in D. ab iis quod exh. C. ab his quod E*. L.

Nimium pueriliter proferatur.] Vulgati addiderant *inutiliter et*, quod reieci, fide quatuor Pall. et Bruil. GRUTER. Plerique MSS. et edd.: *nimium inutiliter et pueriliter proferatur*. Grut. *Nimium pueriliter proferatur*; sic et Cauchianus. GRAEV. Voss. I. *nimium et pueriliter pr. suprascripto inutiliter a m. s. nimium pueriliter et inutiliter* Leid. I. *nim. inutiliter et pueriliter*. Leid. II. III. IV. et Ed. pp. Voss. II. *inutiliter pueriliterque* OUD. *Inutiliter et p. ACE. inutiliter pueriliter B. L.*

Et nihil scribere] Erf. et nil scribere. Pith. aut nihil scribere. GRAEV. *Tacere et nihil scribere*. Leid. II. caret copula. In ceteris MSS. et Ed. Med. *tac. aut nihil scr.* Recte. OUD. *Et unus A. aut BCDE. Aut dederunt* Ern. Sch. Orell. *In seqq. aut locuntur*. ABD. L.

Cur, quo secius omnia sua scribant] Reperi vocem *sua* ex Pithoei codice, quod requirit sententia. Al. edd. et MSS. *omnia scribant*. GRAEV. In nullo meorum, nec Edd. pp. est *sua*. Leid. III. *omnia etiam ignorat*. Leid. I. III. *impediuntur*. OUD. *Quo quoniam secius D. Sua* omittunt ABCDEF. *Scribunt B. Impediuntur A.* Reduxerat *sua* Sch., rursus omisit Orell. minime id necessarium indicans. Ita est. Facile enim ex supp. suppletur. L.

Si quis ad Olympiacum venerit cursum] Erf. *si quis Olympiacum venerit cursum*. edd. vet. *Si quis ad Olympia quum venerit cursum*. Lamb. ed. *si qui ad Olympiacum venerit cursum*. GRAEV. Voss. III. *Quasi quis ad O. cum v. c.* OUD. *Scriptis* Sch. *Quasi si quis ad Ol. quum venerit*, dempta in seq. voce *impudentesque* particula, ut protasis et apodosis magis clarescant. Sed *quum* deest

ut mittatur, impudentesque illos dicat esse, qui currere coeperint, ipse intra carceres stet, et narret aliis, quomodo Ladas aut Boius cum Sicyoniis cursitarint. Sic isti, cum

in ABCDE. *cursum venerit* est in C. Schützi scripturam comprobavit Oreil. L.

Et steterit ut mittatur] Erf. et Pith. *et steterit ut omittatur*. Duisb. *et steterit, et ut omittatur*. GRAEV. Voss. I. *ut omittatur* supr. *imitator*, quod et supras. in Leid. I. *ut amittatur* Voss. III. *ut omittatur* Leid. II. IV. *ut imitetur* Leid. III. *ut emittatur* Ed. Med. *ut imitatur* Ed. Omn. cum Voss. II. a m. pr. *pro inmittatur* scil. Non male. Nihil tamen temere mutes. OUD. *Ut imitator* ABC. *ut admittatur* C. *unde mittatur* susp. Ern. e scriptura Ed. Med. L.

Impudentesque illos dicat esse] Lamb. ed. *impudentes illos dicat esse*. R. Steph. ed. *impudenter dicat illos esse*. Pith. *impudentesque dicat illos esse*. GRAEV. Copula que deest Ed. Med. et MSS. O. excepto Leid. IV. in quo *et impudentes*. Mox esse non agnoscit Ed. Med. OUD. *Que omiserunt etiam* ABCDE. Retinet copulam Cod. T. Recte expulerunt Sch. Oreil. L.

Currere coeperint] Voss. III. Edd. pp. c. *coeperunt*. OUD. *ceperint* C. *coeperunt* D. L.

Ipsa intra carceres stet] Al. *ipse intra carcerem stet*. GRAEV. MSS. et Edd. pp. *intra carcerem*, nisi quod in Leid. II. sit *intra in carcerem* et Leid. IV. simpliciter *in carcere*. Cur numerum istum mutarunt seqq. Editores? OUD. *Et ipse intra D. Carcerem* ABCD. L.

Quomodo Ladas, aut Boiscus Sicyonii] Sic restituit hunc locum Adr. Tarnebus lib. 20. Advers. cap. 25. quamquam putat *Boiscus* legi posse. Ego *Boiscus* malo. Xenophon sane *Boiscum* quendam pugilem commemorat lib. 5. *Ἀυβόο*. [V, 8. fin.] LAMB. Opinor scribendum *Boeus*, de quo Pausanias meminit in Laconicis; ab eoque conditam Boeam urbem fuisse in extremo Boeiaci sinus cornu scribit. F. URS. Quum nullus non ex scriptis codicibus habeat *cum*, ea vox primo non debuit mutari. Licet *Boiscus* sit vere nomen proprium apud veteres, unde *Boiscus* Thessalus pugil Xenoph. 5. Exp. Cyri V, 8. fin. Nostri autem MSS. habent vel *Boiscum*, vel *Boys cum*, vel denique *Bois cum sisoniis*, ut omnino vera manus fuerit: *Boius cum Sicyoniis*; quod interpretatur Pater lib. IV. Observ. c. 25., ubi praeter Boeos illic notatos adscripsit: *Βοῖος* nomen. Salmas. Sol. 65. Et mirum profecto, non cogitasse viros doctissimos hoc loco de his calceis, quum et ipse Balduinus hanc eorum appellationem satis illustret in libello de eis scripto, eorumque mentio satis frequens alibi occurrat. GRONOV. Erf. *Ladas aut Bois cum Sidoniis cursitarint*. Pith. *Ladas aut Bois cum Sisoniis cursitarint*. Al. *Ladas aut Bois in Sisoniis cursitaverint*. Grut. ed. *Ladas aut Boiscus Sicyonius cursitarint*. Lamb. ed. *Ladas aut Boiscus Sicyonii cursitarint*. Alii *Ladas aus Boiscus Sicyonius cursitarit*. Haec omnia rejicit merito Ioann. Fred. Gronovius IV. Observ. 25. probatque: *Quomodo Ladas aus Boius cum Sicyoniis cursitarit*, hoc est calceamentis Sicyoniis, quorum etiam 1. de Orat. meminit: *si mihi calceos Sicyonios adtulisses, non uterer, quamvis essent habiles et apti ad pedem, quia non essent viriles*. Lucret. [IV, 1121.] *pulchra in pedibus Sicyonia rident*. Phrasis qualis pro Valerio Flacco [c. 17.]: *ambulat cum lorica*;

in artis curriculum descenderunt, illos, qui in eo, quod est artificii, elaborant, aiunt facere immodeste; ipsi aliquem antiquum oratorem, aut poetam laudant, aut scripturam, sic ut in stadium artis rhetoricae prodire non audeant. Non ausim dicere, sed tamen vereor, ne qua in re 190 laudem modestiae venentur, in ea ipsa re sint impudentes. Quid enim tibi vis? aliquis inquiet; artem tuam scribis: gignis nobis novas praeceptiones: eas ipse confirmare non potes: ab aliis exempla sumis. Vide ne facias impudenter,

qualis in H. Antoniana [Philipp. II, 31.]: cum Gallicis et lacerna cucurristi. Boius, Boïos Graeca esse nomina ibidem docet, ubi vide plura. GRAEV. Ladas aut Boyus etc. Ladas, aut Bolicus Sicyonii, Lamb. et Adriani Turnebi coniectura. BRUT. Ed. Med. Voss. I. cum Leid. I. a m. s. Ledas, Leid. IV. Lydas. dein Boys vel Bojis MSS. O. cum Ed. Med. item cum Sisoniis, cum Sisoniis, cum Sissoniis, et similiter corrupte. Suprasc. in Voss. Sicionius. OUD. Ledas ABE. lydias C. laudes D. Aut Bois BC. Aut si sontis bonis D. Tum sionis (a m. s. sisoniis) A. sysoniis BCE. siphoniis D. Recte ediderunt recentissimi: Ladas aut Boius cum Sicyoniis. L.

[In artis curriculum descenderunt] Erf. in artis curriculum descenderint GRAEV. Ed. Omn. in a. periculum descenderint. OUD. In artis curriculum ABCDE. lidem descenderunt, nisi quod D. disc. L.

[Qui in eo, quod est artificii, elaborant] Sic Duisb. Al. qui in eo, quod est artificii, elaborant. GRAEV. Leid. III. in eo quidem artificio. Voss. III. Leid. IV. elaborant. OUD. Elaborant indic. in prima ed. dederat Sch. elaborent coni. in altera restituit. Elaborarent A. eborent B. hae laborent D. elaborant T. Ern. aut descenderunt — elaborant, aut descenderunt — elaborant scribendum censuerat. Coniunctivus quum locum habeat in re, quae ut intellecta tantum et cogitata profertur, h. l. erit praefertendus. Illi qui elaborant sunt quicumque elaborant. L.

[Sic ut in stadium artis rhetoricae] Sic reposui, cum in libris omnibus, praeterquam in lib. editionis Colin. et Car. Steph. et in uno manuscripto legatur, in studium, plane mendose. LAMBIN. Erf. in studium artis rhetoricae. GRAEV. MSS. plerique in studium cum Ed. Omn. Male non audent mox Leid. IV. OUD. Studium ABC. Stadium DE. Tum non audiant A. L.

[Laudem modestiae venentur] Erf. laudem modestiae verentur. Duisb. laudem modestiae venerentur. GRAEV. Voss. III. invenerunt. Leid. IV. venerentur. OUD. Venerantur (vulg. a m. s.) A. veneretur D. L.

[In ea ipsa re s. impudentes] Leid. III. et in ipsa re. Voss. III. Ed. Med. imprudentes. OUD.

[Aliquis inquiet] Erf. aliquis inquiet. GRAEV.

[Artem tuam scribis, gignis] Duisb. artem tuam scribis nobis, gignis. GRAEV. Addit nobis Leid. IV. OUD.

[Gignis nobis novas] Erf. gignis novas nobis. GRAEV. Abest nobis a Voss. III. et mox ipse. OUD.

[Ab aliis exempla sumis] Pith. ab aliis exemplis sumis. GRAEV.

qui tuo nomini velis ex aliorum laboribus libare laudem. Nam si eorum volumina prehenderint antiqui oratores, et poëtae, et suum quisque de libris sustulerit; nihil istis, quod suum velint, relinquetur. At exempla, quoniam testimoniorum similia sunt, item convenit, ut testimonia, ab hominibus probatissimis sumi. Primum omnium exempla ponuntur hic non confirmandi, neque testificandi causa, sed demonstrandi. Non enim cum dicimus esse exornationem, quae, verbi causa, constet ex similiter desinentibus verbis, et ponimus hoc exemplum a Crasso, *quibus*

Volumina prehenderint] Pith. *volumina apprehenderint*. GRAEV. Voss. I. *Nam si a contrariis eor.* etc. Leid. I. a m. pr. et Voss. II. *n. si tua volumina* MSS. O. et Ed. *Omn. prenderint*. Ed. Med. *o mprehenderint*. OUD.

Et suum quisque de libris sustulerit] Haec scriptura est perfecta in Gruterianas et omnes illam sequentes editiones, ex emendatione et coniectura Turnebi, cum omnes editi ante Gruterum, quos quidem vidi, vidi autem plurimos, et plerique MSS. *et suum quisque de libris suis tulerit*, corrupte quidem, unde Turnebo emendandi fuit occasio data, *suis tulerit* mutandi in *sustulerit*. Sed invitis libris omnibus non erat recipiendum in contextum. Veram auctoris manum nobis servarunt Cauch. et Duisb. membranae: *Et suum quisque de libris tuis tulerit. ferre pro auferre. Virg.: Omnia fert aetas, animum quoque.* GRAEV. MSS. V. cum Ed. Med. *de libris suis tulerit*. Voss. II. *d. l. tuis tulerit* cum Ed. Omn. Leid. IV. *quisquis d. l. tuis tulerit*. Bene, si in seqq. legas a Leid. IV. *nihil istis, quod tuum esse velis, relinquetur*. OUD. *De libris suis AC. de verbis suis D. Tulerit ABCD. De libris suis etiam duo Oxonn. II.*

Nihil istis, quod suum velint, relinquetur.] *Istis*, nimirum libris. Non inepte tamen Duisb. *nihil tibi, quod tuum esse velis, relinquetur*. Si plures libri consensissent, non repugnarem. GRAEV. Leid. IV. *nihil tibi. Velint* abest ab Ed. Omn. OUD. Scripsit Sch. *quod suum vocent*. Locum corruptum sic emendare agressus est Orell., ut scribendum censeret aut: *Nam si tua volumina prehenderint antiqui oratores et poetae et suum quisque de libris tuis tulerit, nihil tibi, quod tuum esse velis, relinquetur*; aut glossematis expunctis: *Nam si eorum volumina prehenderint antiqui o. et p. et suum quisque tulerit, nihil istis relinquetur*; quo duci etiam ait scripturam Cod. Turic. *et suum quisque tulerit de libris tuis* a pr. m.; *de libris tulerit tuis* a s. m. L.

Item convenit] Duisb. *ita convenit*. GRAEV. Voss. I. *item ita c.* Leid. IV. Ed. Med. *ita conv.* Ed. Omn. *te conv.* OUD. *Item ABCDE.* L.

Primum omnium exempla] Erf. *primum omnia exempla*. GRAEV.

Non confirmandi, neque testificandi] Duisb. *nec* (Erf. *neque*) *confirmandi, nec testificandi*. GRAEV. Ed. Omnib. *ponentur*. Leid. IV. *nec c. nec.* OUD. *Ponuntur hi B. pon. hec. D. Tum neque conf. D. nec test. A.* L.

Esse exornationem] Erf. *exornationem esse*. GRAEV.

Quibus possumus, et debemus] Haec sunt ex oratione Crassi, quam habuit ad Quirites, cum ageret causam Senatus. Sic autem

possumus et debemus, non testimonium collocamus, sed 191 exemplum. Hoc igitur interest inter exemplum et testimonium: exemplo demonstratur id, quod dicimus, cuiusmodi sit: testimonio, esse illud ita, ut nos dicimus, confirmatur. Praeterea oportet testimonium cum re convenire; aliter enim rem non potest confirmare. at id, quod illi faciunt, cum re non convenit. Quid ita? quia pollicentur artem se scribere, et exempla proferunt ab iis plerumque, qui artem nescierunt. Tum quis est, qui possit id, quod de arte scripserit, comprobare, nisi aliquid scribat ex arte? Contraque faciunt, quam polliceri videntur. nam cum scribere artem instituunt, videntur dicere se excogitasse, quod alios docerent: cum vero scribunt, ostendunt nobis, quid alii excogitarint.

hunc locum restitui ex lib. 1. de Orat. ad Qu. Fratrem, ubi plura ad hunc locum pertinentia referuntur, ex quibus haec tantum adscribam. *Nolite sinere nos cuiquam servire, nisi vobis universis, quibus et possumus, et debemus.* LAMBIN. Vulg. *omnes quod possumus et debemus.* PITH. *quod possumus et debemus.* GRAEV. *Quibus possumus et debemus.* Huius loci restituti laus Lambino debetur. Antea enim *quod possumus*; ut ad vocem *testimonium* referretur, legebatur: et quidem nulla cum ratione. Crassi enim sunt verba ex eius oratione, exempli causa ad genus illud orationis demonstrandum sumpta. BRUT. MSS. O. et Edd. pp. *quod p. et d.* OUD. *quod possumus ABCDE.*, nisi *quod posuimus AC.* Commemoratur etiam hic Crassi locus apud Cic. de Orat. I, 52. L.

Non testimonium collocamus] Negativam addidi suasu Pal. quarti ac quinti, nec aliter Bruil. GRUTER. Ab edd. plerisque MSS. abest in. Grut. ed. *Non testimonium collocamus, sed exemplum.* GRAEV. Deest non Voss. III. Leid. II. III. IV. Ed. Omnib. OUD. *Non testimonium* BD. *Non collocamus* (a m. s.) A. *collocavimus* C. Recte omiserunt non Sch. et Orell. L.

Exemplo demonstratur] Erf. *quod exemplo demonstratur.* GRAEV.

Praeterea oportet testimonium cum re convenire] Erf. *Convenit testimonium cum re convenire.* Non male. GRAEV.

Aliter enim rem non potest] Erf. *aliter enim non potest rem.* GRAEV.

Confirmare, at id] Erf. *Confirmare, quid ita? at id.* GRAEV.

Non convenit. Quid ita? quia] Erf. *non convenit. quia.* GRAEV. Voss. I. Leid. I. *Cur ita? Voss. II. quid igitur? OUD. interest igitur* AD.

Scribere, et exempla] Erf. et Pith. *scribere, exempla.* GRAEV.

Aliquid scribat ex arte] Pith. *aliquid scribat de arte.* GRAEV. Voss. III. a. s. de arte. OUD.

Quod alios docerent] Leid. III. *ut aliquos d.* Voss. O. et Ed. Omn. q. a. doceant. Leid. I. q. a. docent. OUD.

Alii excogitarint.] Leid. III. Ed. Omn. *al. excogitaverint.* OUD.

CAP. IV. At hoc ipsum difficile est, inquiunt, eligere de multis. Quid dicitis difficile? utrum laboriosum, an artificiosum? Si laboriosum, non statim praeclarum; sunt enim multa laboriosa, quae si faciatis, non continuo gloriemini: nisi forte etiam, si vestra manu fabulas, aut 192 orationes totas transcripsissetis, gloriosum putaretis. Sin autem istud artificium egregium dicitis, videte, ne insueti rerum maiorum videamini, si vos parva res, sicuti magna, delectat. Nam isto modo eligere rudis quidem nemo potest, sed sine summo artificio multi. Quisquis enim audierit de arte paullo plus, in elocutione praesertim, omnia

CAP. IV. *At hoc ipsum difficile est*] Erf. non agnoscit *at*. Al. *at hoc ipsum est difficile*. GRAEV.

Si laboriosum] Ab Erf. abest *si*. IDEM.

Nisi forte etiam, si vestra manu] Duisb. *nisi etiam etsi vestra manu*. Lamb. et al. edd. *nisi forte si vestra manu*. Al. edd. *nisi etiam si vestra manu*. GRAEV. Deest *forte* Voss. I. Leid. O. In Voss. III. *nisi etiam si forte*. Leid. IV. *nisi etsi*. OUD. *Forte* omm. ACDE. Utrumque voc. *forte etiam* om. B. L.

Orationes totas transcripsissetis.] Duisb. *orationes tota transcripsetis*. GRAEV.

Gloriosum putaretis] Erf. *gloriosum id putaretis*. GRAEV.

Sin autem istud artificium egregium dicitis] Scripti nostri omnes *artificiosum*, ut omnino decet esse, sive construas *sin autem istud artificiosum dicitis egregium*, sive *sin autem istud difficile dicitis artificiosum egregium*, quod doctius est quam ferre potuerunt, plane ut alii semidocti haeserunt ad illa *pessimum publicum, optimum publicum*, de quo alias. GRON. Edd. et multi MSS.: *Sin autem istud artificium egregium dicitis*. Cratand. margo: *sin autem istud artificiosum et egregium dicitis*. Erf. et Cauch. nec non illi MSS. quos Iac. Gronovius excussit: *sin autem istud artificiosum*, idque merito probat. GRAEV. Leid. I. s. a. i. *artificiosum et egr.* MSS. ceteri et Edd. pp. s. a. i. *artificiosum egregium*. Quae unice vera est lectio. OUD. In prima ed. Sch. corr. *artificiosum egregie*. In nupera: *artificium egregium*, quod iam Ern. voluit. *et artificium egr.* ABDE. *artificiorum egr.* C. Orell. *artificiosum et egregium*. Male. Sch. verum vidit cum Ern. L.

Videte, ne insueti rerum maiorum videamini] Erf. et Cratand. margo: *videte ne* (Erf. *ucve*) *vos insinuetis vos minores, quum maiores videamini*. GRAEV. Leid. I. a m. pr. *insinuetis cum maiores*. Voss. III. *insinuat i. n.* Ed. Med. *vos ins. r. n.* deest verbum Leid. IV. OUD.

Sicuti magna delectat.] Erf. *sicut magna delectarit*. GRAEV.

Nam isto modo eligere] Duisb. *Nam eligere*. IDEM.

Rudis quidem nemo potest] Erf. *rudis quidem nemo poterit*. IDEM.

Quisquis enim audierit de arte] Erf. et Pith. *quisquis enim audit de arte*. GRAEV. *Quisquis enim audierit*. Sic solus dat Voss. II. In ceteris MSS. et Edd. pp. *q. e. audit*. OUD. *audiant B. audit* AEC. In D. haec leguntur post *q. multi: summum artificium est, non solum quae exacta sunt, intelligere, sed etiam ex-*

videre poterit, quae ex arte dicuntur; facere nemo poterit, nisi eruditus: ita ut, si de tragoediis Ennii velis sententias eligere, aut de Pacuvianis periodos, quia plane rudis id facere nemo poterit, cum feceris, te literatissimum putes, 193 ineptus sis; propterea quod id facile faciat quivis mediocriter literatus: item si, cum ex orationibus, aut poematis

acta scribere artificio multiplicat quibus enim audiunt de arte paulo paulo plus. L.

Quae ex arte dicuntur] Erf. et Duisb. *quae ex arte dicuntur* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *q. e. a. dicuntur. OUD.*

Ita ut si de tragoediis Ennii velis] Erf. et Cauch. *Ita ut si de tragoediis velis.* Lamb. ed. *Itaque ut, si de tragoediis Ennii velis.* Al. ed. *ut, si de tragoediis Ennii velis.* GRAEV. Ed. Med. *ita ut. OUD. Ita ut ABCDE. Itaque ut T. Ut si recte scr. Orell. L.*

Aut de Pacuvianis periodos] Erf. *aut de Pacuvianis periodis.* GRAEV.

Quia plane rudis id facere nemo poterit] His olim praemittatur vocula *sed*, quam deleverunt posteriores; recte, si eam non invenerunt in scriptis; verum ideo negligere non debuerant aliud, quod in omnibus vetustis codicibus legi opinor, quum certe in notis sit, ut in Medicaeo, *nam si quia.* in alio erasa antiqua, *nam si*, quod et in tertio. Habebis perfectissimam pericopen, legendo: *Ita ut si de tragoediis Ennii velis sententias eligere, aut de Pacuvianis periodos, tum si, quia plane rudis id facere nemo poterit, cum feceris, te literatissimum putes, ineptus sis.* Est idem sermonis processus et interiectio vocularum istarum eadem Virgilianae I. Aen.:

At veluti magno in populo quum saepe coorta est

Seditio, saevitque animis ignobile vulgus,

Iamque faces et saxa volant, furor arma ministrat:

Tum pietate gravem ac meritis si forte virum quem

Aspexere, silent.

GRONOV. Edd. ante Grut. *sed quia plane rudis id facere.* Pith. *at non quia plane rudis id facere.* Medic. *Nam si quia plane rudis id facere.* Al. *Nam si plane rudis id facere.* Sed optimo Erfurt. *Num si quia plane rudis id facere nemo poterit.* GRAEV. Leid. I. Voss. III. Ed. Med. *si quia p. r.* Voss. I. *non si, suprasc. nonne si.* Voss. II. Leid. II. IV. *num si quia p. r.* Verissime: ut iam vidit Graevius. Desunt haec Leid. III. nisi quod tamen agnoscat num. OUD. *Periodos non si quia CDE. nam si A. quia plane periodos B. Tum rudis idem A. Non si quia. etiam Cod. Turic. L.*

Cum feceris] Voss. III. *cum id faceres. OUD. Confeceris A. L.*

Quivis mediocriter literatus] Erf. *quis mediocriter literatus.* GRARV.

Item si, cum ex orationibus] Erf. *item cum ex orationibus.* Duisb. *item si ex orationibus.* GRAEV. Deest cum Voss. III. Leid. IV. OUD. Pro *si, cum A. sicut. L.*

Aut poematibus] Cauch. et Edd. *quaedam, aut poematis.* GRAEV. *Poematibus.* MSS. O. bene. *aut ex poematibus* Ed. Omnib. OUD. *Poematibus ABCDET.* Atque ita recte dedit Orell. Sic enim solet hic scriptor. L.

elegeris exempla, quae certis signis artificii notata sunt, quia rudis id nemo facere possit, artificiosissime te fecisse putes, erres; propterea quod isto signo videmus te non nihil huius rei scire: aliis signis, multa scire intelligimus. Quod si artificiosum est, intelligere quae sunt ex arte scripta, multo est artificiosius, ipsum scribere ex arte. Qui enim scribit artificiose, ab aliis commode scripta facile intelligere poterit: qui eliget facile, non continuo ipse commode scribit. Et si est maxime artificiosum; alio tempore utantur ea facultate, non tum, cum parere ipsi

Certis signis artificii notata sunt] Pith. *certis signis artificii nota sunt.* GRAEV.

Te fecisse putes, erras] Lamb. et Grut. edd. *te fecisse, putes, erres*, contra MSS. fidem. GRAEV. Voss. II. III. Edd. pp. *erras*. Minus bene; respondet superioribus *ineptus sis*. OUD. *Erras* etiam BDE. L.

Te non nihil huius rei scire] Sic reposui ex Erfurt. Cauch. et Pith. Vulg. *te non nihil eius scire*. GRAEV. Desunt male *huius rei* Voss. I. III. Leid. II. III. *eius r*. Ed. Omn. OUD. *huius vel eius rei* om. ABCE. Ceterum verba: *isto signo videmus te non nihil huius rei scire, aliis rebus multa scire intelligemus*. Quod, eiecit Sch. manum interpolatoris agnovisse sibi visus. *Atqui*, inquit, *non quae-rebatur, quam pauca aut multa aliquis sciret, sed utrum exempla ex orationibus et poematis eligere omnium artificiosissimum esset. Hoc recte negatur, propterea quod, si artificiosum est, intelligere, quae sint ex arte scripta, multo est artificiosius, ipsum scribere ex arte, ut fere manibus deprehenderimus glossatorem, qui pro sua sapientia infersit ista: isto signo — intelligemus, non solum sensu inepta, sed etiam verbis male conformata.* Sch.

Aliis signis te scire multa] Legendum, libris omnibus repugnantibus: *te nescire multa*. LAMB. *Aliis signis multa scire intelligemus*. Istud malui cum Pall. pr. quarto: quam vulgatum *te scire multa intelligimus*. Libri hic valde sunt mendosi; nulli tamen accedebant illi, Lambiniano: *aliis signis multa nescire intelligimus*. GRUT. AL. Edd. *aliis signis te scire multa*. Pith. *Aliis signis scire intelligimus*. Lamb. ed. *Aliis signis te nescire multa intelligimus*. GRAEV. *Intelligimus* Ed. Med. In MSS. O. et Ed. Omn. *intelligemus*. OUD. *Multa te scire intelligimus* C. L.

Quae sunt ex arte scripta] Erf. Cauch. et Pith. *quae sint ex arte scripta*. GRAEV. Voss. I. II. Leidd. *tres sint*, bene. OUD. *Quae sint* etiam ABCE. L.

Qui enim scribit artificiose] Lamb. ed. *qui enim ipse scribet artificiose*. Cratand. *qui enim ipse scribit artificiose*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. III. Edd. pp. *qui enim ipse scr.* In Voss. I. Leidd. tribus *scribat*, cum Ed. Med. OUD. *Qui enim ipse scribet* AET. *Ipsa scribit* DC. *ipse scriberet* B. I.

Qui eliget facile] Pith. *qui vero eliget facile*. GRAEV. Voss. III. *quod autem el. f.* OUD.

Commode scribit] Lamb. ed. *commode scribet*, GRAEV. Leid. III. *scribet*. OUD.

et gignere et proferre debent. Postremo, in eo vim artificii consumant, ut ipsi ab aliis potius eligendi, quam aliorum boni electores existimentur. Contra ea, quae ab 194 iis dicuntur, qui dicunt alienis se exemplis uti oportere, satis est dictum. Nunc, quae separatim dici possunt, consideremus.

CAP. V. Dicimus ergo, eos omnes, ideo quod alienis utantur, peccare, tum etiam magis delinquere, quod

Et proferre debent] Pith. *et facere debent.* GRAEV.

Postremo, in eo vim artificii consumant] Duisb. *postremo id ipso iura artificii confirmant.* GRAEV. Leid. IV. *id ipso iura art. confirmant.* OUD.

Ut ipsi ab aliis] Duisb. *et ipsi ab aliis.* Omnes isti versus: *Commode scripta facile intelligere, usque: ut ipsi ab aliis potius, in Erfurtensi desiderantur, quia luscous scriba ab his verbis ab aliis, neglectis quae interveniebant, transilit ad inferiora, ubi, itidem ab aliis habetur.* GRAEV. Deest ut Voss. III. Leid. III. Ed. Omn. *et ipsi.* Leid. IV. *ipsi ut* Ed. Med. OUD.

Boni electores] Duisb. *boni doctores.* Erf. *boni electores existimantur.* Vulgg. *boni electores existimentur.* GRAEV.

Quae ab iis dicuntur] Voss. III. *ab aliis.* OUD. *Ab his* ABCE. L.

Dicunt alienis se ex. uti op.] Leid. II. caret v. dicunt. Abest se a Leid. I. II. III. Voss. III. (in quo suprascr. non) et Ed. Med. OUD. *Al. se exemplis* ADT. L.

Nunc quae separatim] Legendum, ut habent duo libri manuscripti: *nunc separatim, quae.* etc. LAMB. Voss. I. Leid. I. Ed. Omn. q. s. d. *possint. al. sep. quae.* OUD. *Separatim quae* BCD. *Possint.*

CAP. V. *Dicimus ergo eos omnes]* Sic nullus veterum codicum, qui habent: *D. e. eos cum ideo, quod alienis utantur, peccare, tum etiam magis; quod est rectissimum.* GRONOV. Erf. *dicimus igitur eos, cum ideo, quod alienis utantur.* Pith. *dicimus ergo eos, tum ideo quod alienis utantur.* Edd. vulgatae: *Dicimus ergo, eos omnes ideo quod alienis utantur.* Brevius Duisb. *dicimus ergo qui alienis utantur.* Approbanda scriptura Erfurtensis, quam et in aliis libris invenerunt viri docti, et probarunt, quamvis valde mihi blandiatur Duisburgensis codicis brevitatis. GRAEV. In impressis legitur: *ideo quod alienis utantur; in uno Gryph. multo planius: cum in eo, quod alienis utantur; quae eadem lectio in Leonie. libro habetur.* BRUT. Voss. I. III. Leid. I. II. III. Edd. pp. *dicimus igitur eos tum (vel eum) ideo quod.* Voss. II. *d. igitur omnes eos tum eo quod.* Leid. IV. *d. ergo eos qui.* Mihi placet plerorumque MSS. et Edd. pp. lectio. OUD. *Dicimus ergo eos eos cum ideo (tum a m. s.)* AE. *Utamur B. Dicimus igitur eos tum ideo* Cod. Turic. Omnes abest ab O. *Dicimus igitur, eos tum ideo recte scripserunt* Sch. Orell. L.

Alienis utantur] *Exemplis* addit Ed. Med. OUD.

Magis delinquere] Ed. Med. *multo magis.* Voss. III. *peccare* OUD. *Tum magis etiam d.* ABCDE. Recte. L.

a multis exempla sumant; sed de eo, quod postea diximus, ante videamus. Si concederem, aliena oportere adsumere exempla, vincerem unius oportere: primum, quod contra hoc nulla staret eorum ratio. Liceret enim eligerent, et probarent quemlibet, qui sibi in omnes res suppeditaret exempla, vel poëtam, vel oratorem, cuius auctoritate niterentur. Deinde interest magni eius, qui discere vult, utrum unum omnia, an omnia neminem, sed aliud alium putet consequi posse. Si enim putabit posse omnia penes
195 unum consistere, ipse quoque ad omnium nitetur facultatem; sin id desperabit, in paucis se exercebit; ipsis enim

Sed de eo, quod postea diximus] Erf. et Duisb. *et de eo, quod postea diximus.* GRAEV. Leid. I. IV. et Ed. Omn. *sed et.* Leid. IV. *dixerimus.* Deest ante Voss. III. MSS. quinque *antea.* OUD. *Sed quod postea de eo diximus* B. L.

Assumere exempla] Voss. III. *sumere e.* OUD. *Aliena exempla op. ass.* B. *sumere ex.* D. L.

Vincerem unius oportere] Erf. *vincerem unius illos oportere.* Pith. *convincerem unius oportere.* GRAEV. Voss. III. Leid. III. Ed. Med. *convincerem u. o.* OUD. *Convincerem etiam* D. *Tum illos unius op.* C. *oportere illos un.* D. L.

Primum quod contra hoc] Lamb. ed. *primum contra hoc.* GRAEV. Deest quod Voss. III. *Haec* Voss. I. deest Ed. Omn. OUD. *Pro quod A. qui; a m. s. quid.* Tum *haec ulla* B. *Quod omiserat* Lamb. hoc om. Cod. Turic. propterea Orell. uncis inclusit. L.

Staret eorum ratio] Erf. *staret illorum ratio.* GRAEV. MSS. plerique et Ed. Med. *illorum.* OUD. *Illorum* AC. *Eorum* om. B. L.

Liceret enim eligerent] ita Edd. vulg. Longe commodius et suavius Erfurt. Duisb. Cauch. et Cratand. aliaeque vet. edd.; *licet enim eligerent.* GRAEV. Leid. I. IV. *licet en. et.* OUD. *Liceret* exhibent ABC. *Licet* DE. *Licet* dedit Sch. *Liceret e* Cod. T. reduxit Orell.

Utrum unum omnia, an omnia neminem, sed aliud alium putet consequi posse.] Pall. aliquot et Petreii nostri, item Bruil. praeferrunt: *utrum de uno omnia, an omnia a nemine, an aliud ab alio.* quod an de veritate concertet cum vulgato, perpendat otiosior me. GREGER. Erf. et al MSS. *Utrum ab uno omnia an omnia a nemine, an aliud ab alio putet consequi posse.* Lamb. ed. *Utrum unum aliquem omnia.* etc. GRAEV. Voss. III. non male: *utrum omnia ab uno, an omnia a nemine, an aliud ab alio.* Leid. IV. *utrum omnia omnia, an omnia a nemine, an aliud ab alio.* Ed. Omn. *utrum omnia ab uno, an om. neminem,* etc. Ed. Med. *vel aliud alium.* OUD. *Utrum et unum C. An neminem omnia A. an aliud A. vulg. sed al. a m. s. Putat pro putet* D. L.

Si enim putabit] Duisb. *si enim putaverit.* GRAEV. Leid. IV. *putaverit.* OUD. *Putabit* ABCDE. *Omnia putabit posse.* B. L.

Penes unum consistere] Erf. *Posse omnia per unum consistere.* GRAEV.

Sin id desperabit] Al. *si id desperabit.* Al. *sin id desperavit.* Duisb. *sin id desperat.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *si.* Leid. IV. *desperat.* Ed. Med. *desperaverit.* MSS. quinque et Ed. Omn. *si*

contentus erit; nec mirum, cum ipse praeceptor artis omnia penes unum reperire non potuerit. Adlatis igitur exemplis a Catone, a Gracchis, a Laelio, a Scipione, Galba, Porcina, Crasso, Antonio, ceterisque; item sumtis aliis a poëtis et historiarum scriptoribus, necesse erit, eum, qui discet, ab omnibus putare omnia, ab uno pauca vix potuisse sumi. Quare si unius alicuius esse similem satis habebit, omnia, quae omnes habuerint, solum habere se posse diffidet. Ergo inutile est ei, qui discere vult, non putare unum posse omnia. Igitur nemo in hanc incidet

id desperarit, bene OUD. *Si id* BDE. *Desperavit* ABCE. *Desperabit* recte tuiti sunt Sch. Orell. L.

Ipsis enim contentus erit] Edd. nonnullae ex coniectura Lambini, *ipsis etiam contentus erit*. Lamb. ed. *his enim contentus erit*. GRAEV.

Omnia penes unum] Pith. *omnes penes unum*. IDEM.

Reperire non potuerit] Al. *reperire non poterit*. GRAEV. Voss.

III. Edd. pp. r. n. poterit. OUD.

A Catone] Voss. III. *a Platone*. OUD.

A Gracchis] Pith. *a Graccho*. GRAEV.

Item sumptis aliis] Leid. II. *item sumptisque al.* Ed. Med. *itemque*. OUD.

Aliis a poëtis et historiarum scriptoribus] Erf. *Aliis a poetis aliis historiarum scriptoribus*. Lege: *Aliis a poëtis, aliis ab historiarum scriptoribus*. GRAEV. Voss. I. *et ab h. sc.* Ed. Med. *historiae*. OUD. Scripsit Sch. *aliis ab historiarum scriptoribus Graevium secutus. Ut historiarum scr., omni, ab aliis, exhibent* ABCDE. *Et hist. scr. T.* L.

Ab omnibus putare omnia] Erf. *putare ab omnibus omnia*. GRAEV.

Quare si unius alicuius esse similem] Erf. *Quare unius alicuius esse similem*. Duisb. *quare se unius alicuius esse similem*; unde non inepte Lambinus edidit: *quare si se unius alicuius esse similem*; quamvis et Duisburgensis non sit spernendus. GRAEV. Voss. I. *un. al. esse se sim.* a Voss. II. *abest si.* In III. et Leid. I. *se un. al. esse sim.* II. Ed. Med. *unius se alic. sim. esse* III. *un. al. se esse sim.* IV. *un. al. sim. se esse*. Placet mihi Voss. I. lectio. OUD. Pro *si unius* BE. *unius se.* C. *unius seu* D. *se unius.* A. *unius se*, sed *alicuius se* a m. 6. Deiu *alicuius om.* A. Tum *similem* omisso *se* B. *se esse sim.* A. *esse sim.* om. *se.* CD. *Se unius alicuius esse similem* Cod. Tur. ex quo recepit Orell. Deinde quod sequitur *omnia omnes* exhibent Codd. etiam ABCDET. Ern. uncis inclusit ut spurium, Sch. delevit, Orell. uncis reduxit. L.

Solum habere se posse] Erf. *se solum habere potuisse*. GRAEV.

Non putare unum omnia posse] Sic quidam Pall. alii: *putare a nemine omnia posse*. Gembl. et Br. *putare neminem omnia posse*, quod fortasse melius recepto. GRUT. Erf. et al. *putare a nemine omnia posse*. Duisb. et al. MSS. *putare neminem posse omnia*. Edd. *Putare non unum omnia posse*. GRAEV. Leid. IV. *putare, neminem omnia posse*. OUD. *Non pariter om. D., sed tamen unum*

opinionem, si ab uno exempla sumsissent; nunc hoc signi est, ipsos artis scriptores non putasse unum potuisse in omnibus elocutionis partibus enitere, quoniam neque sua protulerunt, neque unius alicuius, aut denique duorum, sed ab omnibus oratoribus et poetis exempla sumserunt.

196 Deinde, si quis velit artem demonstrare, nihil prodesse ad discendum, non male utatur hoc adiumento, quod unus omnes artis partes consequi nemo potuerit. Quod igitur iuvat eorum rationem, qui omnino improbent artem, id

omnia posse exhibet, in quo ordine consentit A. Deinde ABCD. Igitur. B. Ergo. Atqui de coniectura dedit Sch. L.

In hanc incidet opinionem] MSi tres *incideret*, quod et notum Lambino et prioribus. GRONOV. Erfurtensis, et tres alii a Jacobo Gronovio consulti, nec non editio Crataudri, Rob. Stephani, Lambini, aliaque: *In hanc incidet opinionem*; rectius quam vulgatae: *in hanc incidet opinionem*. GRAEV. *Incideret* edidimus, cum Lambino assensi, tum auctoritatem manuscript. secuti; *incidet* legitur in excusis libris. Leonic. tamen *incideret* habet. BRUT. Voss. III. *indicet*. Leid. III. *inciderit*; Bene. In MSS. ceteris et Edd. pp. *incideret*. OUD. *Incidet in hanc A. In hanc incidet C. Ceteri incideret*, etiam T. Atque ita recte ediderunt Sch. Orell. Deinde pro *sumpsissent* AD. *suppressissent*. C. *sumserit*. L.

Si ab uno exempla sumsisset] Pith. *si ab uno exempla sumperit*. CAUCH. *si ab uno exempla sumpsissent*. GRAEV.

Hoc signi est] MSS. quatuor *h. signum e*. OUD. *Signum BE. L.*

Deinde, si quis velit artem demonstrare] Lamb. ed. *Deinde si quis velit demonstrare, artem*. Crataudri margo: *denique si quis velit artem*, quod si est ex MSS. valde probo. *Denique* enim est, ut alibi notavi, ut paucis, aut uno verbo dicam, pro quo Cicero dicit alibi *ad summum, noli quaerere, quid quaeris*. GRAEV. Leid. III. IV. *denique si quis v.* Optime. OUD. Paulo ante pro *aut denique D. ac denique. E. aut deinde*. Tum *Deinde si q. ABCD. Solus E. denique*. Sch. h. I. scripsit *denique*. Orell. reduxit *deinde*. Tum *velit om. D. L.*

Nihil prodesse ad discendum] CAUCH. *nihil prodesse ad discendum*. GRAEV.

Non male utatur hoc argumento] Pith. *non magis utatur hoc argumento*. GRAEV. Voss. I. III. *utetur*. OUD. *Utetur BC. Tum pro adiumento D. et iuvamento. L.*

Quod unus omnes artes] Duisb. *quod unius omnes artis*. GRAEV. Leid. IV. *unius o. a. p.* OUD. *Omnes artes Lamb. Unius artis omnes p. B. unius omnes art. partis A. sed partes a m. s. Partis artes C. Omnis E. Deinde poterit ABD. L.*

Quod igitur iuvat] Duisb. *quid igitur iuvat*. GRAEV. Voss. III. Leid. IV. *quid igitur i.* OUD. *Quid igitur i.* ACD. L.

Iuvat eorum rationem] Al. *iuvat horum rationem*. GRAEV.

Qui omnino improbent artem] Medicacus *prohibent*. GRONOV. Duisb. *qui omnino probent artem*. GRAEV. Leid. III. Ed. Med. *improbant. IV. probent*. OUD. *Improbent ACE. nisi quod in pr. A. Indicativum asciverunt Sch. Orell. Eum exhibet etiam Cod. T. L.*

non ridiculum est, ipsum scriptorem artis suo iudicio comprobare? Ergo ab uno sumenda fuisse docuimus exempla, si semper aliunde sumerentur.

CAP. VI. Nunc omnino aliunde sic intelligemus sumenda non fuisse. Primum omnium, quod ab artis scriptore adfertur exemplum, de eius artificio debet esse, non ut si quis purpuram, aut aliud quidpiam vendens, dicat: Sume a me, sed huius exemplum aliunde rogabo, tibi que ostendam. Si merces ipsi qui venditant, aliunde exemplum quaeritent aliud mercis; ut si acervos se dicant

CAP. VI. *Sic intelligemus sumenda non fuisse*] Cauch. *sumenda non fuisse sic intelligemus*. GRAEV. Deest sic Voss. III. Leid. IV. *intelligamus* Voss. III. al. et Ed. Med. *intelligimus*. OUD. *Aliunde sumenda non intelligimus* A. *Sumenda non fuisse sic int.* BDE. *aliunde non sumenda fuisse sic int.* C. Deinde pro *affertur* ABCDE. *profertur*. L.

De eius artificio debet esse] Erf. *eius artificio debet esse*. GRAEV. Voss. II. *de eiusdem a.* Voss. I. III. Leid. I. a m. s. item II. III. Ed. Med. *eius artificio*. OUD. *Ex eius* A. *De omn.* BCDET. *Artificii* ABCDE. Lamb. L.

Non ut si quis purpuram] *Non abest* a Duisb. GRAEV. Deest non Voss. III. Leid. IV. Ed. Med. OUD. Deinde *aut aliquod quippiam* A. L.

Sume a me] Voss. I. Leid. I. *sume hoc a me*. OUD. Deinde pro *huius* A. *istud* a m. s. *Sed huiusmodi exempl.* B. *sed hoc ex.* C. L. Tum pro *tibi que* BDCE. *tibi quod*. L.

Tibi que ostendam] Rectius Erfurtensis: *tibi quod ostendam*. Et sic C. Stephani, Cratand. et Lambini edd. GRAEV.

Si merces ipsi qui venditant, aliunde exemplum quaeritent aliud mercis] Duisb. *Si merces ipsi qui venditant*. Erf. *Sic mercem ipsi qui venditant, aliunde exemplum quaeritent mercis*. Et sic fere Lambini editio: *Si mercem ipsi qui venditant, aliunde exemplum quaeritent eius mercis*. Delendum sane videtur aliud. Nullum enim ante aliud habuerunt exemplum, quo ab hoc distingueretur, quod quaerebant. GRAEV. Voss. II. *aut si*. Voss. I. Leid. II. III. IV. Ed. Med. *mercem*. Bene. illi Leid. II. Voss. I. *exempla quaeritent m.* deest quoque *aliud* Leid. II. III. IV. Edd. pp., et subducta est vox illa in Leid. I. delenda est omnino. *quaeritant* etiam in MSS. O. et Edd. pp. OUD. *Mercem* ACDE. *mercedem* B. Illi pro *ipsi* B. *Qui vendunt* B. *qui venditant* DE. Tum *aliunde exemplum quaeritent mercis* ABCDE. Deinde *ut si* CD. Omnem locum egregie Cod. T. sic exhibet: *Si merces ipsi qui venditant, aliunde exemplum quaeritent, aut in areis acervos se dicant tritici habere*; quam lectionem Orell. merito recepit. L.

Ut si acervos se dicant tritici habere] Erf. *acervos se se dicunt tritici habere*. Pith. *ut si acervos se dicunt tritici habere* Edd. non nullae et margo Cratand. *aut si acervos se dicant tritici habere*. GRAEV. *Ista ut si non leguntur* in Voss. I. III. et Leid. ullo. *aut si* Voss. II. et Edd. pp. Leid. III. et Ed. Omn. *dicant*. In ceteris *dicunt*. OUD. *Dicunt* AC. L.

197 tritici habere, et eorum exemplum pugno non habeant, quod ostendant: si Triptolemus, cum hominibus semen largiretur, ipse ab aliis id hominibus mutuaretur: aut si Prometheus, cum mortalibus ignem dividere vellet, ipse a vicinis cum testa ambulans, carbunculos corrogaret, non ridiculus videretur? Isti magistri, omnium dicendi praeceptores, non videntur sibi ridicule facere, cum id, quod aliis pollicentur, ab aliis quaerunt. Si, qui se fontes maximos, penitus absconditos, aperuisse dicat, et hoc, sitiens

Et eorum exemplum pugno non habeant] Erf. *eorum exemplum pugno non habent*. Pith. *Sed eorum exemplum pugno non habent*. GRAEV. Leid. J. Voss. II. III. *sed*. Leid. *exempla*. MSS. O. et Edd. pp. *habent*. OUD. *Non habent* ABCDE. L.

Cum hominibus semen] Edd. quaedam: *cum omnibus semen*. GRAEV. Ut in vetustis exemplaribus scriptum exstat, *hominibus*, edi iussimus; *omnibus* retinent vulgati. BRUT. *Quum omnibus B. Commortalibus D.* L.

Ipse ab aliis id mutuaretur] Vocem *hominibus*, quae interiecta erat inter illas duas: *aliis id*, Aurato auctore sustuli. LAMB. Edd. *Ab aliis hominibus id mutuaretur*. Lamb. ed. *ab aliis id mutuaretur*. Pith. *Ipse ab aliis hominibus id mutuaret*. GRAEV. Leid. II. *idem h. semen m.* Deest id Leid. III. in quo *mutuaret*, uti in Leid. IV. *h. id ipse m.* Ed. Omn. OUD. *Ipse ab aliis omnibus om. id B. idem hominibus C.* L.

Cum testa ambulans] Cod. Cauch. *cum testa ambulans*; unde Cauchius coniecit fortasse legendum: *cum testu ambulans*. At *testo* non damnandum. Nam veteres dixerunt *testum*, *testa*, et *testu*, quod Charisius indeclinabile censet esse, ut *genu*. Vide viri et amici, cum in vivis esset, summi Nicolai Heinsii notas ad lib. II. Fast. Ovidii v. 645. GRAEV.

Non ridiculus videretur] Erf. *ridiculum videretur*. Duisb. *ridiculus videretur*, sine *non*. GRAEV. Leid. III. Ed. Omn. *num r. v.* Ed. Med. *nonne r. v.* Leid. IV. *caret v. non*. OUD. *Num ridiculum v. B. Non om. D. ridicule A. ridiculis E. ne nonne ridiculus v. C. Non ridiculus v. T.* Tum verba *omnium dicendi praeceptores* olim ab Ern. et Sch. insiticia habita sunt. Sed Sch. retractata sententia ita defendit, ut *magistri* universe dictum acciperet, subinnuncta deinde specie. L.

Si, qui se fontes maximos etc.] Vel sic legendum, ut edendum curavi: *Si, qui se fonteis maximos, penitus absconditos, aperuisse dicat, is haec sitiens, etc.* vel sic: *Si quis se fonteis max. penit. abscond. ap. dicat, et haec sitiens, etc.* LAMB. Pith. *Si qui fontes maximos*. GRAEV. Voss. II. III. Leid. I. IV. Edd. pp. *si quis se f.* OUD. *Si quis ABD. si qui CE. Si, qui se distinxit Sch.* Multo rectius Orell. *si qui, se f.* L.

Absconditos] Ed. Med. *absconsos*. OUD.

Et hoc sitiens quam maxime loquatur] Edd. et MSS. *sitiens quam maxime loquatur*. Pith. *et his sitiens quam maxime loquatur*. Verius Erfurtensis: *et hoc sitiens cum maxime loquatur*, id est, hoc loquatur illo ipso tempore quo sitebat. Non intellexerunt vim particularum *cum maxime*, quae notant tunc, hoc ipso tempore. Se-

quam maxime, loquatur, neque habeat qui sitim sedet, non rideatur? Isti cum non modo dominos se fontium, sed se ipsos fontes esse dicant, et omnium rigare debeant ingenia, non putant fore ridiculum, si, cum id polliceantur aliis, arescant ipsi siccitate. Chares a Lysippo statuas 198 facere non isto modo didicit, ut Lysippus caput ostenderet Myronium, brachia Praxitelae, pectus Polycletium: sed

nec. Epist. 120.: *Hoc quod futurum dico, cum maxime fit, et pars eius iam magna facta est.* Sed hoc primus et multis olim docuit politissimus civis meus Iustus Zinzerlingius in Promulsidae Critica cap. 22, quem vide. GRAEV. Leid. III. et hic s. Ed. Med. et sit hic. Voss. I. Omn. Et haec sit. Deest pronomem Leid. IV. Tum in Leid. I. tum maxime. Leid. IV. cum maxime. Optime. OUD. Et hic BD. Tum quam maxime BDE. qui maxime A. Quum maxime T. Scribendum tum maxime, licet plerumque difficillimum sit, discrimen, quod inter tum m. et quum m. intercedit, sentire et docere. Quum maxime est quando, si quando maxime, quoties maxime; contra tum maxime est illo tempore maxime. L.

Neque habeant, qui sitim sedet] Est a Pall. plerisque et Guelfimianis; supra quoque reposui non ridiculus, iisdem libris auctoribus. GRUT. Edd. et MSS. neque habeat, quo sitim sedet. GRAEV. Leid. III. quo s. s. Leid. IV. Ed. Omn. sedat. OUD. Qui sitim sedet. ABCDE. L.

Non rideatur] Al. non irrideatur. GRAEV. Leid. III. num. r. Voss. III. non irrideatur. OUD. Num rideatur B. non irrideatur C. L.

Isti cum non modo se dominos] Pith. isti enim cum non modo. GRAEV.

Cum id polliceantur aliis] Al. cum id pollicentur aliis. In Pith. non legitur aliis. GRAEV. Dele vocem aliis auctoribus, MSS. O. et Edd. pp. pollicentur Ed. Omn. OUD. Aliis omittunt ABCDE. L.

Chares a Lysippo] Erf. Chares ab Lysippo. GRAEV. Ab Lysippo. Sic AD. L.

Ut Lysippus caput ostenderet Myronis, brachia Praxitelis, pectus Polycleti] Credo editoribus, in vulgatissimis exemplaribus ad hunc modum fere legi, sed ea tanti non erant, ut prae illis contemnerentur meliora. Primo enim in omnibus nostris tribus exhibetur Praxitelae, quod procul dubio erit in pluribus, et placuisse vetustioribus docent Socratae et Hippocratuae, quos animadvertit in notis ad Gellium nuper editis Pater. Sed eximie praestans ille Medicaeus: caput ostenderet Myronium, brachia Praxitelae, pectus Polycletium. Ipsa varietate hoc magnificentum et grave. Sic Aristotelia in Epistolis ad Atticum et Familiares. Sic Carneadium in libro III. de Oratore. Hesiodium Bruto c. 4. GRON. Varie MSS.; in Erfort.: Ut Lysippus caput ostenderet Myronius, brachia Praxiteles, pectus Polycletius ventrem ac crura, sed omnia. Medicaeus: Ut Lysippus caput ostenderet Myronium, brachia Praxitelae, pectus Polycletium, sed omnia. Pith. Ut Lysippus caput ostenderet Milonis, brachia Praxitelae, pectus Polycleti, ventrem et crura, sed omnia. Al. MS. teste Pithoeo: Ut Lysippus caput ostenderet Myronium brachia Praxiteles, pectus pollice cuius ventrem et crura. Ego e

omnia coram magistrum facientem videbat, ceterorum opera vel sua sponte considerare poterat.

CAP. VII. Isti credunt, eos, qui haec velint discere, alia ratione doceri posse commodius. Praeterea ne possunt quidem ea, quae sumuntur ab aliis exempla, tam esse adcommodata ad artem, quam propria; propterea quod in dicendo leviter unusquisque locus plerumque tangitur, ne ars adpareat. In praeicipiendo expresse conscripta ponere oportet exempla, ut in artis formam convenire 199 possint: et post in dicendo, ne possit ars eminere et

Cauchii codice sic refixi: *Ut Lysippus caput ostenderet Myronium, brachia Praxitelae, pectus Polyclecium.* (nisi quod in eo legitur *Praxitele*, pro *Praxitelae*, quod tamen servat Pithoei codex, nec longe abit Erfurtensis, in quo corrupte *Praxiteles*) et sic quoque refingendum censuit Iac. Gronovius ex Mediceaeo. Nam veteres dixisse *Praxitelae, Alcibiadae, Parmenidae*, Pater eius docuit ad Gell. Lib. I. cap. 9. At in Erfurt. et Pith. adduntur post *Polyclecium* haec verba: *ventrem ac crura*, ut alius artificis nomen excidisse videatur. Forte *ventrem ac crura Phidiae*? GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. III. Edd. pp. *Milonis*. Leid. I. *Milonii*. IV. *Mironii*. Voss. II. *Myronis*, ut vulgo. *Praxiteles* Voss. I. Leid. I. Ed. Omn. Tum *Polydecti* Leid. II. *Polyclecium*. Voss. II. *Polycleti* vulgo. Sed in Leid. I. *Polydecti crura*, in Voss. I. *Polyclecius ventrem vel crura*. An scripsit auctor p. *Polycleti, Myos ventrem et crura*? Fuit enim *Mys* signorum artifex quoque. v. ad Plin. L. XXXII. C. 12. Artificis certe nomen latere hic videtur. Adi Graev. OUD. *Milonis* ABD. *misonis* E. *Praxitelae* br. B. br. *proxima tele* C. br. *braxitelle* D. *Pecus Pelidecii* A. *pect. Pollicleti* C. Tum *ventrem et crura sed omnia* CT. Vv. *ventrem et crura* omm. ABDE. Recte censet Orell. *ventrem et crura* genuina esse omisso librariorum negligentia nomine artificis. Quare ante *sed* signum lacunae posuit. L.

Coram magistrum facientem] Male Voss. III. c. *magistro faciente*. OUD. Tum *poterat considerare* ABCDE. L.

Sua sponte considerare] Cauch. *sola sponte considerare*. Puto legendum *soli sponte considerare*. GRAEV.

CAP. VII. *Qui haec velint discere*] Pith. *qui volunt haec scire*. GRAEV.

Alia ratione doceri posse] Erf. *alia ratione docere se posse*. IDEM.

Ne possunt quidem ea] Al. *nec possunt quidem ea*. GRAEV. MSS. plerique et Edd. pp. *nec p.* OUD. *Nec possunt* BCE. *non possunt* D. L.

Quam propria] Sic dant soli Voss. II. III. A ceteris MSS. et Edd. pp. exsulant haec voces. OUD. *Ad artem quam propria* absunt a B. *quam propria* om. ADCE. L.

Ut in artis formam] Erf. et Pith. *uti in artis formam*. GRAEV. *Ne possit ars eminere*] Duisb. *ne possit eminere*. IDEM.

ab omnibus videri, facultate oratoris occultatur. Ergo 199 etiam ut magis ars cognoscatur, suis exemplis melius est uti. Postremo haec quoque res nos duxit ad hanc rationem, quod nomina rerum Graeca, quae convertimus, ea remota sunt a consuetudine. Quae enim res apud nostros non erant, earum rerum nomina non poterant esse usitata. Ergo haec asperiora primo videantur necesse est, idque fiet rei, non nostra, difficultate. Reliquum scripturae consumetur in exemplis. Haec aliena si posuissemus, factum esset, ut, quod commodius esset in hoc libro, id nostrum non esset; quod asperius, et inusitatum, id proprie nobis adtribueretur. Ergo hanc quoque incommoditatem fugimus. His de causis, cum artis inventionem Graccorum probassemus, exemplorum rationem seculi non sumus.

Oratoris occultatur] Ern. susp. or. occultare. In D. est: oratorum occultura. L.

Postremo haec quoque res nos duxit] Erf. postremo et haec quoque res duxit nos. Pith. et Duisb. postremo haec quoque res nos induxit. GRAEV. Leid. IV. n. induxit ad h. r. Ed. Oud. n. ducit. Oud.

Nomina rerum Graeca quae convertimus] In veteribus libris aut non est vocula quae, aut abolita est prima verbi sequentis syllaba, ut alterutra haberi debeat insiticia. Scribendum vero, Graeca cum vertimus. GRONOV. Erf. et al. MSS. Nomina rerum Graeca convertimus. In Pith. scribitur nomina rerum Graeca quae vertimus. GRAEV. Deest quae Leid. I. III. Voss. III. In Leid. II. cum convert. Ed. Med. quae vertimus. In Leid. I. quoque vertimus. Oud. Quam quae nomina rerum Gr. convertimus B. L.

Ea remota sunt a consuetudine] Berichemii codices scripti adhaerent Latina, quod tamen in nullo nostrorum. GRUT. MS. Remota sunt a consuetudine Romana. GRAEV. Latina recepit Sch. ignorant ABCDE. Recte supervacaneum et non necessarium iudicavit Orell. L.

Earum rerum nomina] Media vox deest Voss. III. et Ed. Omnib. Oud. Earum om. B. rerum om. E. L.

Primo videantur] Abest primo a Leid. IV. primum Ed. Med. Oud. Primum C. L.

Idque fiet] Voss. I. a m. I. id quod f. Voss. III. fit. Oud. Id quoque fiet B. id quod fiet C. L.

Posuissemus, factum esset, ut quod commodius esset in hoc libro] Margo Cratandri, posuissemus, exemplorum rationem, ut quod commodi esset in hoc libro. GRAEV. Voss. I. subposuissemus. Oud.

Quod asperius et inusitatum] Erf. et Lamb. ed. quod asperius et inusitatus. GRAEV. Voss. III. Leid. II. III. Ed. Med. a. et inusitatus. Oud. Inusitatum retinuerunt Sch. et Orell. quod ipsum est in Cod. T. Inusitatus AC. inusitatus D. Tum in vv. Ergo hanc quoque omittunt quoque BC. et in C. est: Hanc ergo. Tum fugiemus D. L.

Nunc tempus postulat, ut ad elocutionis praecepta transeamus. Bipertita erit igitur nobis elocutionis praeceptio. Primum dicemus, quibus in generibus semper omnis oratoria elocutio debeat esse. Deinde ostendemus, quas res semper habere debeat.

200 CAP. VIII. Sunt igitur tria genera, quae genera nos figuras adpellamus, in quibus omnis oratio non vitiosa consumitur; unam gravem, alteram mediocrem, tertiam extenuatam vocamus. Gravis est, quae constat ex

Graecorum probassemus] Erf. *probassemus Graecorum*. GRAEV. Voss. I. *inprobavissemus*. OUD. *Probavissemus* B. L.

Quibus in generibus semper omnis oratoria] Erf. *quibus in generibus eorum semper omnis oratoria*. Duisb. *quibus in generibus eorum generum semper omnis oratoria*. GRAEV. Voss. III. *oratoris*. OUD. Paulo ante *igitur* erit ABCD. Tum nobis om. B. Deinde *omnis et oratoria* C. L.

Elocutio debeat esse] Erf. *elocutio adhibeatur*. Duisb., ut coniecit legendum esse Lambinus in margine, *elocutio debet esse*. GRAEV. Leid. III. *locutio*. Leid. IV. *debet*. OUD. *Esse* om. DCB. L.

Habere debeat] Ed. Omn. *habeat*. Leid. IV. *h. debebit*. OUD.

CAP. VIII. *Sunt igitur tria genera, quae nos figuras*] Non debuit hic taceri ab illis, qui sic primo viderunt, hanc lectionem ab ipsis fuisse compositam, quum in MSSis libris sit gemina, vel, *Figurae orationis sunt tres: quas figuras alii genera nominaverunt*; vel, *Figurae orationis sunt tres*, (quibus rubrica praemis- sis subnectitur) *sunt igitur tria genera, quae genera nos figuras appellamus*. Unde si aliud nihil, in hoc temere eos peccasse intel- ligas, quod genus loquendi placitissimum auctori corruerunt, et repetitionem illam *figurae quas figuras*, vel *genera quae genera*, velut odiosam vitantes non dubitarint abigere vocem, quam prorsus fuisse ortam ab calamo Ciceronis vel Cornificii probant illa: *earum rerum aliquid, quarum rerum causa* Lib. II. 30; *quarto libro, quem tibi librum* III. 7; *in eo genere, quod genus* III. 22. et talia infinita. Ita mox cap. 9. *non denique ullam rem, quae res pertinet*, vel *pertineat*, ut alii. Ubi rursus obviavit Gruterus, sed temere. GRONOV. Edd. *sunt igitur tria genera, quae nos figuras appellamus*. MSS. quidam, quod et Pithoeus annotavit: *sunt tres quas figuras, alii nominaverunt genera*. Cauch.: *Sunt igitur tria genera, nos figuras appellamus*. Reposui ex Exfurt. et Pith.: *Sunt igitur tria genera, quae genera nos figuras*, quod et in suis reperit Jacobus Gronovius, et aliis huius scriptoris exem- plis confirmat. GRAEV. *Sunt igitur tria genera, quae genera legitur in tribus manuscriptis*. BRUT. Voss. I. III. Leid. II. III. Ed. Med. *Figurae orationis sunt tres, quas figuras alii genera nominaverunt*. Sed a Voss. III. abest *figuras*, ut a Voss. II. secundo loco *genera*, male. OUD. *Figuras orationis sunt tres, quas figuras alii genera nominaverunt* ABCE. Atque ita Sallemannus e Codd.: *P. or. s. tr. quas alii figuras alii genera nom.* D. *Sunt igitur tria genera, quae nos f. app.* Cod. Tur. *S. i. tr. g. quae genera nos f. app.* dederunt Seb. et Orell. L.

verborum gravium laevi et ornata constructione. Medio-
cris est, quae constat ex humilioris, neque tamen ex in-
fima et pervulgatissima verborum dignitate. Attenuata
est, quae demissa est usque ad usitatissimam puri sermo-
nis consuetudinem. In gravi figura consumetur oratio,
si quae cuiusque rei poterunt ornatissima verba reperiri,
sive propria, sive translata, sive extranea, ad unam- 201
quamque rem accommodabuntur: et, si graves sententiae,

Tertiam extenuatam] Duisb. *tertiā attenuatam*. GRAEV.
Voss. I. Leid. IV. Ed. Med. *t. attenuatam vocamus*. Ut mox.
Leid. III. caret verbo *voc.* OUD. *Attenuatam dederunt* Sch. et
Orell. Sed *extenuatam* ABCDET. L.

Gravis est] Voss. III. *gr. igitur est*. OUD.

Levi et ornata] Ita Pal. quart. sext. Bruil.; nam tert. *leni*.
Vulgo *magna et ornata*. GRUT. MSS. et edd. *magna et ornata*
constructione. GRAEV. Voss. O. Leidd. II. III. Edd. pp. *magna*
et orn. Leid. I. IV. Voss. II. a m. II. *leni et o.* In Leid. II.
et adornata. OUD. *Magna et orn.* dederunt Sch. et Orell. *Magna*
ABCDE. *Leni* Cod. Turic. L.

Ex humilioris, neque tamen ex infirma] Pith. *ex humiliori*,
neque ex infima. GRAEV. Voss. I. Leid. II. III. Ed. Med. *ex*
humili. OUD. *Ex humili* ABC. Tum *pervulgatissima* C. et pro
Attenuata est unus Oxon. *Extenuata est*. L.

Verborum dignitate] Aut Gulielmii, aut sane Wouverius,
contra libros scribendum censebat *indignitate*. GRUT.

Quae demissa est] Erf. *quae dimissa est*. GRAEV.

In gravi figura consumetur oratio] Ita plerique e nostris, item
Gulielmiani, nisi quod Bruileriensis, *consummabitur*. Vulgata.
In gravi consumetur oratio figura. Admodum turbate. GRUT.
Vulg. *in gravi consumetur oratio figura*. MSS. *in gravi figura*
consummabitur oratio. Id ipsum, quod Gruterus sequitur, olim
expressit Lambinus. GRAEV. *Fig. consumabitur or. A. L.*

Si quae cuiusque rei poterunt ornatissima verba reperiri] Cauch.
si quae cuiusque rei poterunt, ornatissime verba repererit. GRAEV.

Sive propria, sive translata, sive extranea ad unamquamque
rem] Erf. *sive propria, sive extranea ad unamquamque rem*.
Pith. *sive propria, sive translata ea ad unamquamque rem*. GRAEV.
Voss. II. III. Leid. I. IV. Ed. Omn. carent vocibus *sive translata*.
Voss. I. Leid. II. III. Ed. Med. carent vocibus *sive extranea*. Bene,
ni fallor. OUD. *Sive extranea ea omiſſis vv. sive translata*,
B. *sive extr. omiſſis s. tr. etiam T. Verba sive extr. ut spuria*
eiecerunt Ern. Sch. Orell. L.

Ad unamquamque rem accommodabuntur] Ex scriptis unus *in*
unamquamque rem. Medicaeus cum altero, *unamquamque in rem*.
An id mutari debet? utique dixit I, 7. *in plures causas accommo-*
dari. Quod etiam habes I Invent. 18. 2. 16.: *ut in omnes eadem*
fere possint accommodari. II Invent. 14.: *Aut in omnes eiusdem*
generis aut in plerisque causas accommodata. Et ibidem cap. 51.:
Quae in iudiciale causarum genus accommodantur. GRONOV. MS.
in unam quamque rem accommodabuntur. Medic. *unam quamque*
in rem accommodabuntur. GRAEV. Voss. I. Leid. II. III. Ed. Med.

quae in amplificatione, et commiseratione tractantur, eligentur: et, si exornationes sententiarum, aut verborum, quae gravitatem habebunt, de quibus post dicemus, adhibebuntur. In hoc genere figurae erit hoc exemplum: Nam quis est vestrum, indices, qui satis idoneam possit in eum poenam excogitare, qui prodere hostibus patriam cogitarit? Quod maleficium cum hoc scelere comparari, quod huic maleficio dignum supplicium potest inveniri? In iis, qui violassent ingenuum, matremfamilias constuprassent, pulsassent aliquem, aut postremo necassent, maxima supplicia maiores nostri consumserunt: huic truculentissimo, ac nefario facinori singularem poenam non re-

ea unam quamque in rem a. Bene. v. Gronov. Voss. etiam II. et Ed. Omn. un. in rem, sine ad. Leid. IV. *ea ad un. in rem.* Voss. III. *ad un. rem ea acc.* Oud. *Unamquamque in rem* ABCDE. nisi quod in A. a pr. m. *unamque in rem.* Scripserunt *unamquamque i. r.* Sch. et Orell. L.

In amplificatione et quae commiseratione tractantur] Ridiculos sane simios! Nam quum in Gruteriana voces illae, ut suspicor, typonum vitio lapsantes ad hunc modum aberravissent, id ut de industria factum et velut seriem ab ipso auctore datam sequuntur editio nupera Leidensis, Londinensis, et Basileensis, quum ab antiquitas editis, etiam ab Lambino, non discrepent scripti libri, exhibentes, sicut ego nunc collocavi, nempe *quae in amplificatione et commis. tractantur.* GRON. Voss. II. III. Leid. I. II. *tr., eliguntur.* OUD. *Tractamus elegenter.* D. L.

Poenam excogitare] Voss. I. III. Leid. III. IV. *poenam cogitare.* OUD. *Poenam excogitare* ABCDE. In antec. *satis in eum possit idoneam* AC. *Satis id. possit me non poenam.* E. L.

Prodere hostibus cogitarit] Pith. *prodere hostibus excogitarit.* GRAEV. Ed. Med. *excogitarit.* Al. *cogitaverit, cogitavit.* OUD. *Prodere patriam honestibus cogitare* D. *Excogitarit* C. *Cogitabit.* B. L.

Quod maleficium cum hoc scelere comparari] Erf. *quod malefactum cum hoc scelere computari.* GRAEV.

Violassent ingenuum] Sic Cauch. Duisb. et Lamb. ac Grut. edd., sed aliae Edd. et MSS. plerique *qui violassent ingenuam* GRAEV. Leid. I. a m. II. *violassent ingenuum.* In ceteris MSS. et Edd. pp. *ingenuam.* OUD. *Ingenuam* ABCDE. *Ingenuum* T. I.

M. constuprassent] Voss. II. m. *stuprassent.* Leid. II. *ctis stup.* In aliis *cum stup.* OUD. *Stuprassent* BD. Tum vv. *aliquem aut postremo* desunt in D. L.

Pulsassent aliquem] MS. *aliquem pulsassent.* Erf. *violassent aliquem.* GRAEV. Voss. I. *verberassent al.* quod ut pote gravius maxime placet. Voss. II. III. Leid. I. a m. I. *violassent.* OUD. *Pulsassent* ABCDE. *Verb.* probaverat olim Sch. in ed. pilore. L.

Maiores nostri consumserunt] Erf. *maiores consumserunt.* GRAEV. Deest non male *nostri* Voss. III. Leid. III. IV. et Voss. II. a m. I. *sumserunt* Ed. Med. OUD. *Maiores vestri* ACED. *Nostri* om. etiam T. quod ipsum etiam Orell. fecit. L.

liquerunt. Atque in aliis maleficiis ad singulos, aut ad paucos ex alieno peccato iniuria pervenit; huius sceleris 202 qui sunt affines, uno consilio universis civibus atrocissimas calamitates machinantur. O feros animos! o crudeles cogitationes! o derelictos homines ab humanitate! quid agere ausi sunt, aut cogitare potuerunt, quo pacto hostes, revulsis maiorum sepulcris, deiectis moenibus, ovantes irruerent in civitatem: quo modo deum templis spoliatis, optimatibus trucidatis, aliis arreptis in servitutum, matribus familias et ingenuis sub hostilem libidinem subiectis, urbs acerbissimo concidat incendio conflagrata:

Atque in aliis maleficiis] Erf. *atque in aliis maleficiis.*

GRAEV.

Huius sceleris q. s. affines] Voss. III. *huic sceleri etc.* OUD.

Universis c. atrocissimas cal. m.] Voss. III. *omnibus c.* Leid.

III. *artificiosissimas.* OUD.

O feros animos] Voss. I. Leid. II. Edd. pp. *Oferoces a.* OUD.

Oferoces an. ABCD. L.

Derelictos homines ab humanitate] Al. *derelictos ab humanitate animos.* GRAEV.

Qui agere ausi sunt, aut cogit. etc.] Sic hunc locum restitui. LAMB. *Qui agere ausi sunt cogitare potuerunt.* Hoc quoque cavendum, ne serpat. Nam quum sic nescio unde contigisset in

Gruteriana, Londinenses retenta lectione deleverunt distinctionem post *tò potuerunt.* Scias licet, lector, in omnibus ante editis atque

adeo etiam scriptis exstare: *Quid agere ausi sunt aut cogitare potuerunt?* Id revocavi. Et est longe efficacius. Nam in mox sequentibus subintelligi debet *nempe*, estque gravis exaggeratio per

enumerationem. GRONOV. Pith. *aut cogitare possunt? quo pacto.* Al. *aut cogitare possint?* quo pacto. Lamb. et Grut. edd. *aut cogitare potuerunt, quo pacto.* GRAEV. Leid. III. *aut quid c.*

Leid. I. III. Voss. II. Ed. *Omn. possunt.* Sed in Leid. IV. *sint et possint.* OUD. *Qui id agere ausi sunt de Ern.* coniectura de-

derunt Sch. et Orell. *Quid agere a. s. ABCD. Ausi sint A. L.*

Irruerent in civitatem] Erf. *irruant in civitatem.* GRAEV. *Ir-*

ruant fortasse verum. *Irruerunt D. L.*

Deum templis spoliatis] Al. *deum spoliatis templis.* GRAEV.

Voss. III. *Deorum t. expoliatis.* OUD.

Aliis abreptis in servitutum] Plerique MSS. et edd. *Aliis in*

servitutum arreptis. Optime Erf. et Cauch. MSS. et Lamb. editio: *aliis abreptis*, etc. Sic enim Latini loquuntur, *abripi in servitutum*,

non *arripi in servitutum.* GRAEV. Leid. III. IV. *abreptis.* Vulgo *arr.* OUD. *In servitutum arreptis B. Arreptis in s. ACDE. L.*

Virginibus, matribus familias, ingenuis] Sic restitui. Nam in vulg. non est *virginibus.* Amatus praeterea legendum putabat,

ingenuis pueris. Ego subintelligi puto vocem, *pueris*, et ita supra locutus est, *qui violassent ingenuum*, etc. LAMB. Praeposuit

Lambinus *virginibus*, superflue; nam latet ea vox sub illo *ingenuis*: quo intelliguntur et pueri simul et puellae. GRUTER.

Sub hostilem libidinem subiectis] Citand. margo: *sum ho-*

stilem libidinem subactis. GRAEV.

qui se non putant, id, quod voluerint, ad exitum perduxisse, nisi sanctissimae patriae miserandum scelerati viderint cinerem. Nequeo verbis consequi, indices, indignitatem rei: sed negligentius id fero, quia vos mei 203 non indigetis. Vester enim vos animus amantissimus reipublicae facile edocet, ut eum, qui fortunas omnium voluerit prodere, praecipitem proturbetis ex ea civitate, quam ipse spurcissimorum hostium dominatu nefario voluerit obruere.

Incendio conflagrata] Al. *Incendio conflagrata?* Falluntur, qui hanc lectionem impugnant. Sic enim Cicero sibi *fana deflagrata, imperium deflagratum* dixit, ut observavit etiam C. Langius in notis ad Paradoxum IV. GRAEV. *Concideret* scr. Sch. de coni. Sed *concidat* Codd. ad unum omnes, idque verum. Eodem modo *conflagrata* exhibent Codd. omnes, quod Ern. uncis inclusit, Sch. delevit. Male. L.

Scelerati] Leid. II. *sceleri*. OUD.

Vos mei non indigetis] MSSi tamen nostri omnes *non egetis*. GRONOV. Erf. et Pith. aequae ut Gronoviani, *vos mei non egetis*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *vos mei non egetis non indigetis*, ut vulgo. OUD. *Indigetis* ABT. *Egetis* CDE. L.

Vester enim vos animus amantissimus reipublicae] Pith. *vester enim animus vos amantissimo*. GRAEV. Voss. II. Leid. III. *amantissimos*. OUD.

Facile edocet] Erf. *facile docet*. GRAEV. *Ducet* de coni. rescripsit Sch. *Docet* BE. *Edocet* ADC. Non est opus coniectura Sch. L.

Praecipitem deturbetis] In hoc loco restituendo Aurati auctoritatem secutus sum, cum in libris omnibus legatur, *perturbetis*, plane inepte, ac mendose. Si quis tamen contendit legendum *proturbetis*, non repugnabo. LAMB. Edd. *praecipitem perturbetis*. Lamb. ed. ex Aurati coniectura. *Praecipitem deturbetis*. Cum clare scribatur in Erfurt. et Cauch. *praecipitem proturbetis*, et id postulet sententia, ut vidit Lambinus, malui hos codices sequi, quam Aurati coniecturam. GRAEV. Vid. Gifan. Obs. in L. L. in *perturbare*. BURM. *Proturbetis* unus Gryph. habet, ceteri et impressi et manuscripti, *perturbetis*, praeter unum Lamb. qui *deturbetis*, magis usitatum vocem Latinis scriptoribus, habet. *Proturbare* usus est Liv. lib. V. *Iamque et alii congregati telis missilibusque et saxis proturbare hostes, ruinaque tota prolapsa, acies in praecipitem deferri*, et quae sequuntur. BRUT. Voss. O. et Leid. I. II. *proturbatis*, al. *perturb*. OUD. *Perturbetis* BDE. *protrahatis* AE. L.

Quam ipse spurcissimorum hostium dominatu nefario voluerit obruere] Cauch. *quam iste hostium spurcissimorum* etc. Erf. et edd. prim. Mediol. Cratand.: *Quam iste hostium spurcissimorum dominatu nefario voluit obruere*. Legitur etiam *iste* in plerisque edd. GRAEV. Reposui ex MSS. O. et Edd. pp. *quam iste* etc. *voluit*. Vulgo *q. ipse voluerit*. OUD. *Iste* exhibent ABCDET. *Voluit* Sch. comprobaverat in Ed. mai. Sed *voluerit* ABCE. *Voluit* D. L.

CAP. IX. In mediocri figura versabitur oratio, si haec, ut ante dixi, aliquantulum demiserimus, neque tamen ad infimum descenderimus, sic: Quibuscum bellum gerimus, iudices, videtis; cum sociis, qui pro nobis pugnare, et imperium nostrum nobiscum simul virtute et industria conservare soliti sunt. Hi cum se et opes suas et copiam necessariorum norunt; tum vero nihilominus propter propinquitatem, et omnium rerum societatem, quid in omnibus rebus populus Romanus posset, scire et aestimare poterant. Hi, cum deliberassent nobiscum bellum gerere, quaeso, quae res erat, qua freti bellum sus-

CAP. IX. *Si haec, ut ante aliquantulum demiserimus*] Hic quoque tres eadem istae succenturiant errori Gruterianae editionis, in qua sic legitur: quibus tamen hic venia tanto impetrabilior, quod ipse Gruterus coeae hic sequutus sit Lambinum, quem caute reliquerat iam Gothofredus. Sed cuperein monstrari mihi, ubi ante aliquantulum demiserit. Itaque reduxi neglectum verbum ex editis et scriptis simul omnibus dixi, et sententiam absolutam reddidi. GRONOV. Edd. Lamb. et Grut. errore typographorum omiserant dixi. GRAEV.

Quibuscum bellum gerimus, iudices] Lamb. ed. *quibus cum bellum geramus, iudices.* Margo Cratand. *quibus cum bellum gerimus, iudicetis.* GRAEV.

Copiam necessariorum] Erf. et Cauch. *copiam necessario.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. II. c. *necessario.* Tum Leid. I. IV. Voss. II. Edd. pp. *norint.* OUD. *Et copiam delendum censebat Ern. vel et copias scribendum;* Sch. *delevit,* Orell. unciis inclusit atque *et inopiam couiecit.* Sed vv. *et copiam* omm. DE. Recte. Tum *necessario* ex eiusdem Ern. sententia scripserunt Sch. Orell. idque exhibent AET. *necesso.* D. Deinde *norant* Sch. *norint* Orell. Sed *norunt* ACDET. *norint* B. Deinde *nihilominus* desunt in MS. Cort. apud Ern. qui omittendum censebat. Eum recte refutavit Sch. in Ed. mai., *nihilominus* referendum esse indicans ad superius *necessario.* L.

Quid in omnibus rebus] Al. *quod in omnibus rebus.* GRAEV. Voss. III. *omnibus in rebus* deest in Leid. IV. al. *in o. r.* OUD. *Quid et in o. r. C. quidque i. o. r. D. Vv. in omnibus rebus* a glossatore profecta existimabat Sch. in Ed. mai. L.

Populus Romanus posset] Erf. *Populus Romanus possent,* respiciens sensum. Mox Duisburgensis, *qua fiducia freti.* GRAEV.

Scire et aestimare poterant] Immo existimare, quod testor esse in tribus scriptis, hoc est, indicare et comprehendere, vulgari more confundendi haec duo verba. Vide Paterna ad Livium, et notavit iam quoque Lambinus. Mox etiam MSS. *instructiores et apparatusiores.* GRONOV. Tres MSS. Gronov. et ed. Lamb. *scire et existimare.* Sed mei omnes *aestimare.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *scire et existimare poterant.* Vulgo *aestimare.* OUD. *Existimare* ABCDET. quod Sch. et Orell. recte receperunt. L.

Cum deliberassent nobiscum] Erf. *cum deliberavissent nobiscum.* GRAEV.

Quae res erat] Duisb. *quae res orat.* GRAEV.

cipere conarentur, cum multo maximam sociorum partem in officio manere intelligerent? cum sibi non multitudinem militum, non idoneos imperatores, non pecuniam publicam praesto esse viderent? non denique ullam rem, quae pertineat ad bellum administrandum? Si cum finitimis de finibus bellum gererent; si totum certamen in uno praelio positum putarent: tamen omnibus rebus instructiores, ac paratiores venirent; nedum illud imperium orbis terrae, cui imperio omnes gentes, reges, nationes, partim vi, partim voluntate consenserunt, cum aut armis, aut liberalitate a populo Romano superati essent, ad se transferre tantulis viribus conarentur. Quae-

Qua freti bellum] Erf. *qua facti bellum suscipere*. Duisb. *qua fiducia freti bellum*. GRAEV. Leid. IV. *qua fiducia freti*. OUD. *Qua se bellum* D. L.

Maximam sociorum partem] Erf. *maximam partem sociorum*. GRAEVIUS.

Praesto esse viderent] Duisb. *praesto esse viderint*. GRAEV. Deest esse Ed. Med. *viderint* Leid. IV. *videretur* Voss. III. OUD. *Viderent praesto* B. omisso *esse*. L.

Quae pertineat ad bellum] Duisb. *quae pertinet ad bellum*. GRAEV. Vid. Gronov. supra ad h. lib. cap. 8. BURM. Leid. III. *ullam, quae res pertinet*. Leid. IV. *ul. r. quae res pertinet*. OUD. *Ullam rem quae pertinet*. A. u. r. *quae pertineat* CDE. *u. r. q. pertineret* B. *Pertineret iam Ern. e coni. quae res* Cod. Turic. quod recepit Orell., recte. L.

Cum fin. de finibus] Voss. III. *c. f. de nostris f.* OUD. C. *finitimis de suis fin. C. finibus suis* A. L.

Tamen omnibus rebus] Duisb. *cum omnibus rebus*. GRAEV.

Instructiores ac paratiores] Erf. et al. MSS. ut et edit. prim. et Mediol. ac margo Cratand. *instructiores et apparatiores*. Pith. *instructiores atque apparatiores*. Sic *apparatissimi ludi* apud Suet. *apparatae epulae* apud Iustin. Sed et vulgata, quam retinent multi MSS. ferri potest. Quid enim frequentius Tullio, quam *paratus a pecunia, equitatu, comteatu*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. et *apparatiores*. Vere. OUD. *Et paratiores* TB. et *aparatiores* AC. et *apparatiores* E. L.

Nedum illud imperium] Erf. *nedum illi imperium*. GRAEV.

Partim voluntate consenserunt] Sic habent omnes libri manuscripti et item vulgg. quos quidem viderim. Sed ego putabam legendum, *concesserunt*. LAMB. *Lambiniana concesserunt*, quod et in Suffridi nostri libris, et melius videtur. GRUT. Pith. Lamb. et Cratand. edd. *partim concesserunt*. Al. MS. *partim voluntate subiecerunt*. GRAEV. Voss. III. *concesserunt*. Ed. Med. *consenserint*. OUD. *Consenserunt* ABCE. *concenterunt* D. *Concesserunt* rec. Sch. Orell. L.

Armis aut liberalitate] Duisb. *armis aut libertate*. GRAEV. Deest aut Leid. III. *libertate* Voss. III. Leid. IV. *Tum essent exsulat* a Voss. III. OUD. *Aut a liberalitate* B. *aut libertate* CD. *Aut liberalitate* AE.

Quid? Fregelluni non sua sponte conati sunt?] Grut. et

ret aliquis: Quid Fregellani, non sua sponte conati sunt? Eo quidem minus isti facile conarentur, quo, illi quemadmodum descissent, videbant. Nam rerum imperiti, qui 205 uniuscuiusque rei de rebus ante gestis exempla petere non possunt, ii per imprudentiam facillime deducuntur in fraudem. At ii, qui sciunt, quid aliis acciderit, facile ex aliorum eventu, suis rationibus possunt providere. Nulla igitur re inducti, nulla spe freti arma sustulerunt? Quis hoc credat, tantam amentiam quemquam tenuisse, ut imperium populi Romani tentare auderet, nullis copiis fretus? Ergo aliquid fuisse necesse est.

Cratand. edd.: Quid Fregellani, non sua sponte conati sunt? Pith. Quid? Fregelliani non ne sponte sua conati sunt? Duisb. Fregellani non sua sponte conati. GRAEV. Voss. I. II. Leid. II. Fregelliani. In reliquis MSS. Fregelliani vel Fregeliani; mox Fregelliani. OUD. Fregelliani BD. Flegelliani AC. Flegelliani E. L.

Eo quidem minus isti facile conarentur] Erf. eo quidem isti minus facile conarentur. Cauch. isti minu isti qui unica facile conarentur. GRAEV. Isti minus T. Eo quod minus isti B. Eo quod isti minus A. Eo quidem isti minus CDE. Minus isti retinuit Sch. et Orell. Deinde pro vulgato quo Codd. BCDE quod; A. quid; Cod. Aug. qui. Quod iam Sch. coniecerat, atque ita etiam Oxon. unus. L.

Quo illi quemadmodum descissent, videbant] Erf. Quod illi quemadmodum descissent videbant. Pith. quod illi quemadmodum destitissent videbant. Cauch. quod illi quemadmodum descissent videbant. GRAEV. Leid. I. q. desissent. IV. q. decidissent. Voss. III. q. fecissent. OUD. Descissent TAE. desissent C. dedissent B. destitissent D. discessissent Sch. Orell. ex Ern. coniecerat. Cod. Aug. teste Sch. L.

Facillime deducuntur in fraudem] Al. facile deducuntur in fraudem. GRAEV. Ed. Omn. deducerentur in fr. OUD. Decidunt in fr. B. L.

Ex aliorum eventis] Erf. ex aliorum eventu. Pith. ex aliorum eventibus. GRAEV. Vid. Lang. ad Cic. de Amic. cap. 4. BURM. Voss. II. III. ex al. eventibus. Leid. I. IV. Ed. Omn. ex al. eventibus. Ed. Med. ex eorum ev. OUD. Ex aliorum adventu. D. ex aliorum eventibus (eventu suis a m. s.) A. ex aliorum eventis Cod. T. quod recte recepit Orell. L.

Nulla igitur re ind.] Leid. III. proinde n. re ind. OUD. Tum arma sustulerint B. L.

Quis hoc credat] Erf. quis hoc credet. GRAEV. Voss. I. cum Edd. pp. q. h. crederet. In ceteris MSS. credet; abest hoc a Leid. III. OUD. Crederet A. Credet BCE. L.

Imperium populi Romani tentare] Erf. imperium P. R. tentare. GRAEV.

Aliquid fuisse necesse est] MSS. tres necessarium. GRONOV. Pith. et tres al. MSS. aliquid fuisse necessarium est. GRAEV. Voss. I. Leid. II. III. Ed. Med. al. f. necessarium est. OUD. Fuisse aliquid BCE. Necessarium est ABCE. Tum et quid aliud A.

Quid aliud, nisi id, quod dico, potest esse? [In attenuato figuræ genere, quod ad infimum, et quotidianum sermonem demissum est, hoc erit exemplum. Nam, ut forte hic in balneas venit, coepit, postquam perfusus est, defricari.

206 CAP. X. Deinde, ubi visum est, ut in alveum descenderet, ecce ibi iste de transverso, Heus, inquit, adolescens, pueri tui modo me pulsaverunt; satisfacias

quid aliud BCDET. Ernestius coniecerat: *Quod quid aliud, idque Sch. recepit. Deinde nisi quod A. non id, quae addico B. L.*

Nisi id quod dico] Lamb. ed. *nisi hoc quod dico.* GRAEV.

In attenuato figuræ genere] Erf. *in attenuatae figuræ genere.* Melius sic ut paulo ante *mediocris figura*, et c. 8. *gravis, mediocris, extenuata figura.* Vulgati *in attenuato figuræ genere.* GRAEV. Leid. I. *in attenuatae f. g.* Quod praefero cum Graevio. OUD. *In attenuato fig. g.* ABCDET. *nisi quod B. in attenuato genere f. L.*

Genere, quod ad infimum] Erf. *genere, id quod ad infimum.* Pith. *genere, id est quod ad infimum.* GRAEV. Voss. I. Leid. II. Ed. Med. *et quod etc. in ceteris id quod; nisi quod in Voss. III. sit i. pro id est, ut puto.* OUD. *Genere, quod ABCDE, nisi quod, ut dixi, B. g. figuræ quod. Tum cotidianum ABC. Deinde ad balneas accessit B. Ad balneas etiam T. L.*

Sermonem demissum est] Erf. *sermonum dimissum est.* GRAEV.

Postquam perfusus est, defricari] Pith. *postquam ceromate perfusus est, defricari.* Veteres quotidie balneo usos esse et unctionibus tum ante, tum post balneum, omnibus, qui non hospites sunt in literis priscis, notum est, ut et [nec minus] quam variis fusi sint oleis et unguentis. Vide Mercurialem de Arte Gymnastica lib. I. cap. 8. et in primis Marsilium Cagnatum de sanitate tuenda lib. II. cap. 32. Ceroma erat unguentum ex oleo, pulvere, et cera, quo utebantur nudi luctatores. Sed num etiam in balneis usi sint ceromate, mihi nondum constat. Forte [fortasse] *ceroma*, si vera est istius libri scriptura, hic accipitur pro ceroto. Cerota erant liquida et spissa; erant autem medicamenta, ex olea et variis rebus facta, quorum meminit Plinius, Celsus, Columella, et alii. Celsus Lib. VIII, 5. *Cervixque molliri debet liquido ceroto ex irino facto.* Sic alibi meminit *ceroti ex rosa.* GRAEV. Ed. Omn. *p. perfusus confricari.* Voss. II. *p. perfusus est oleo, d. e Glossemate.* Voss. III. *defricare.* OUD. *Est* omittit C. *Oleo nullus exhibet. Defricari* ABCDET. L.

CAP. X. *Ubi visum est, ut in alveum d.]* Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *ubi visum est ire;* vere, ut opinor. Tum *quod in alv. d.* Voss. II. OUD. *Ire* exhibent ACDE. *visum est ei* ut B. *Receperunt ire* Sch. et Orell. Quod fuit necessarium. Lamb. edidit: *visum est in alveum descendere.* L.

Modo me pulsarunt] Sic Erf. Cauch. et Lamb. ed. al. *modo me pulsaverunt.* GRAEV. Voss. III. Leid. IV. Edd. pp. *m. m. pulsarunt.* OUD. Sed *pulsaverunt* ABCDET. Propterea non assentior Orellio, qui *pulsarunt* scripsit. L.

Iste clarius] Voss. III. Ed. Med. *ille cl.* OUD. *Ille* BC.

oportet. Hic, qui id aetatis ab ignoto praeter consuetudinem appellatus esset, erubuit. Iste clarius eadem et alia dicere coepit. Hic vix tandem inquit: Sine me considerare. Tum vero iste coepit clamare voce ista, quae vel facile cuivis rubores elicere posset: Ita petulans es, atque acer, ut ne ad solarium quidem idoneus, ut mihi videtur,

Deinde *coepit* videtur abesse ab E., ut vera sit Schuetzii coniectura, qui *coepit* omisit. Orell. uncis inclusit. L.

[*Hic vix tandem inquit*] Erf. et al. MSS.: *Hic vix tamen inquit*. GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. tamen. OUD. *Vix tamen B. vix in A.* sed vulgata in A. a m. s. L.

[*Iste coepit clamare voce ista, quae vel facile cuivis*] Sic duo codices scripti e nostris, quum Medicaeus *quae perfacile cuivis*. Omnes interim *vix tamen*. GRONOV. Duisb. *Iste clamare voce ista, quae vel facile cuiusvis*. Pith. et Medicaeus, teste Gronovio: *Iste coepit clamare voce ista, quae vel perfacile cuivis*. Venustus Erfurtensis: *Iste clamare voce, quae vel facile cuivis*. In narrationibus saepius utuntur hac ellipsi, *clamare*, pro *clamare coepit, clamavit*, quod nec pueri ignorant. Dein repetitio *iste, ista*, perquam ingrata est. GRAEV. Voss. III. *te c.* Abest verbum *coepit* a Voss. I. Leid. I. II. IV. Verissime. Ed. Med. *v. magna ista quae vel perfacile*. Pro *vel facile* in Voss. II. III. Leid. III. IV. Ed. Omn. *perfacile*. OUD. *Coepit* abest a BCDE. Recte. Omiserunt Sch. et Orell. Deinde *voce alta qualis facile cuius B. Voce ista quae vel facile cuivis C. v. i. quae v. facile cuique D. Crebra voce ista quod vel fac. E. Voce ista quae perfacile. T. Sch. e coniectura dedit: clamare, quod facile vel cuivis*. Ego scripserim, Codd. vestigia secutus: *clamare, voce quae vel cuivis*. Videtur enim *facile* interpretamentum voculae *vel*, quam recte omisit B. *Voce* omnes exhibent codd., sed in epitheto variant, quod additiciu est. L.

[*Rubores elicere possent*] Sic restitutus est hic locus a Ranco-neto, coniectura ducto, cum in omnibus libris legatur, *eiicere*. LAMB. *Rubores elicere*, est a coniectura Ranconeti, cum perstaret in manus, omnibus *eiicere*. Neque devertunt Pall., Suffridi tamen prae se ferunt *iniicere*, quod placuit Gulielmio. GRUTER. MSS. et edd. *rubores eiicere posset*. Ed. prim. et Mediol. *Rubores iniicere posset*. Erf. *rubores eiicere potest*. GRAEV. Lambin. emendat ex Ranconeti coniectura *elicere*. Vulg. et manuscr. *eiicere* habent, a quibus non discedo. BRUT. *Ruborem* Ed. Med. *eiicere*, vel *eiicere* MSS. O. sed Ed. Omnib. *iniicere*. Leid. III. *potest*. OUD. *Iniicere* ABD. *inicere* C. L.

[*Ita petulans es, atque acer, ut ne ad solarium quidem idoneus, ut mihi*] Id est, ut ne ad illam quidem partem fori, (in qua fortasse minima iudicia exercabantur) idoneus sis, etc. vult hunc adolescentem nullo modo ad forum esse idoneum, vel ad nullum genus fori aptum esse, sed ad scenam tantum, et veriorum esse histrionem, quam oratorem. Sic hunc locum explicandum, et declarandum existimabat N. Gruchius. LAMBIN. *Ut ne ad solarium quidem etc. sed pone scenam et huiusmodi*. Haec est scriptura meliorum Pall. nisi quod quartus adhuc habeat *exercitate; ubi vulgo exercitatus sis*. Sed et illud *pone* invenit item in suis

207 sed pone scenam, et in eiusmodi locis exercitatus sis. Conturbatus est adolescens; nec mirum, cui etiam nunc paedagogi lites ad auriculas versarentur, imperilo eiusmodi conviciorum. Ubi enim iste vidisset scurram exhausto ru-

Petieius noster. Eratque in Br. *penes*. Recepta lectio: *penes scenam*. Locum istum explicamus in Suspicionum libellis. GRUTER. Ad solarium fuisse iudicia exercita nemo dixit, scripsitve. Duisb. *ita petulans es aterve ad salutandum quidem, ut mihi*. Ed. prima et Mediolan. *Ita petulans es acerve, ut ne ad solarium quidem, ut mihi*. Erfurt. et Cauch. *ita petulans es atque acer, ut ne ad salutarium quidem, ut mihi videtur, sed penes scenam*. In Cauchiano voci *salutarium* superscriptum erat *salutandum*, et post retro super pone scenam. Duisb. *ita petulans es aterve ad salutandum quidem paenes scenam*. Antonius Cauchius, vir aetatis suae doctissimus et politissimus scripturae libri sui, in quo est *salutarium*, adscripserat, forte, *ad saltatorium*, h. e. *ludum*. Sed quid ludo cum voce rei est? Brachia praecipue et pedes desiderat ludus, non vocem. Mihi videtur auctor horum librorum scripsisse: *ut ne ad saltatorium quidem, ut mihi videtur, sed pone scenam, et in eiusmodi locis exercitatus sis*. Quorum haec est sententia, ut ne ad saltatorium quidem officium sis exercitatus, sed pone scenam et in eiusmodi locis. *Salutatorium* sc. officium seu munus gerere, est partes nomenclatoris sustinere. Nomenclatoribus utebantur potentiores ad salutandos obvios sibi in publico cives. Sic *salutatorium cubile* est locus, in quo salutatores conveniebant, qui mane praesto erant ad salutandum patronum, apud Plin. XV, 11: *Omnia (cydonia) iam et virorum salutatorium cubilibus inclusa sunt*. Sed exercitatus es pone scenam, hoc est, talis, qualis illorum est, qui post scenam, qui actoribus, si quando ipsis haberet aqua, verba et sententias suggerebant, quos *monitores* appellabant. Festus: *Monitores dicuntur, et qui in scena moment histiones, et libri commentarii*. Horum vero vox non fuit sonora et acuta, sed fusca et tenuis, ut tantum ab histrionibus, non spectatoribus audiri posset. Itaque dicit, illum ne ad salutarium recte sustinendum, quod tamen et ipsam non clamorosa desiderabat hominem, sed tantum ad monitoris personam agendam post scenam. Pro *ad solarium* scribitur sane non modo in Duisb. et Cauchiano, sed in hoc etiam ab aliena manu super illud addicitur positum *ad salutandum*, in quod mutarunt *to salutarium*, corrupte scriptum pro *salutatorium*: sed ea vox tamen *salutandum* antiquae scripturae clarae praese fert vestigium, et viam pandit ad huius loci sententiam. *Idoneus* in nullo quoque meorum MSS. reperitur, praeterquam Pithoeano, nec in vetustioribus editionibus, Omniboni 1478. et Mediolanensi 1498. GRAEV. Vide Victor. lib. XXI. Var. Lect. c. 15. BURM. *Ad salutandum* novus Gryph. lib. B. et paullo post, *ponescenam*, ubi *penes* alii habent, et melius quidem, ni fallor. BRUT. *Aterve, ad s. Leid. IV. ad solarium* habet cum Ed. Omn. solus Voss. III. a m. I. et Ed. Med. *solarium* sine praepositione. In ceteris MSS. ab m. I. *ad salutandum*. *Idoneus* legitur in nullo Cod. et Edd. pp. praeter Leid. I. in quo *idoenus es*. V. Graevium, cui accedo. Leid. I. II. *penes cenam*. in ceteris MSS. et Edd. pp. *penes scenam*. Abest sed a Leid. IV.

bore, qui se putaret nihil habere, quod de existimatione perderet, ut omnia sine famae detrimento facere posset? Igitur genera figurarum ex ipsis exemplis intelligi poterunt. Erit enim et attenuata verborum constructio quaedam, et item alia in gravitate, alia posita in mediocri-

Oud. *Petulans es et acer* E. *P. es atque acer* ABCDT. Quum *atque* in Duisb. et Leid. IV. legatur, Sch. de coniectura dedit *protervus*. Tum *ad solarium* ACDE. *ad solum* B. *ad salutandum* T. Deinde *idoneus* omittunt ABCDE. exhibet T. eiecit Sch. uocis inclusit Orell. Porro *sed penes cenam* A. *sed penes scenam* ACDET. De omni loci sententia aduendus est Sch., qui recte ostendit, Scurram illum verbis: *satisfacias oportet*, comminari stuprum adolescenti. Verba: *sine me considerare*, notant permittite, ut deliberem, quomodo tibi satisficiam. Adolescens enim respondet, ut quidem non intellexisset. Tum verba: *ita—petulans—exercitatus sis* adolescenti impudicitiam exprobrant, indicantque, eum non solum ad solarium, fortasse a singulis, sed etiam pone scenam in conspectu multorum muliebria passum. Haec fere Sch. qui propterea *proteruus* pro *acer*. Sed *acer*, ut *fortis*, in re Venera non sine exemplo. L. Et in eiusmodi locis] Exsulat praepositio a Voss. III. OUD. Et in huiusm. I. B.

Exercitatus sis] Al. *exercitus sis*. Pal. *exercite*. GRAEV. *Exercitatus* ABCE. Sed D. *exercitus*. L. *Conturbatus est adolescens*] Pith. *Ad haec turbatus est adolescens*. CAUCH. *Ad haec conturbatus est adolescens*. GRAEV. *Ad auriculas*] Leid. III. *ad aures*. OUD. *Ad aures* B. Paulo ante *nec mirum cum* ACDE. L. *Imperito eiusmodi conviciorum*] Erf. *imperito huiusmodi conviciorum*. GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. *huiusmodi non eiusmodi*; quod praecessit. *Imperitus* Leid. I. OUD. *Huiusmodi* BCE. *Huiusmodi* A. L.

Quod de existimatione perderet] Legendum fortasse est *deperderet*. LAMBIN. Voss. III. *proderet*. OUD. *Perderet* ABCDE. Paulo ante *ille vidisset* scripsit de Ern. suspitione Sch., quod confirmari videtur a Cod. A. *Vidisset iste* B. L.

Ex ipsis exemplis intelligi] Duisb. *ex istis exemplis intelligi*. IAMB. ed. *ex his exemplis intelligi*. GRAEV. *Ex istis exemplis* Leid. IV. OUD. Rescripsit Sch. *ex istis exemplis*; sed ABCDE. *ex ipsis e.* quibus assentitur etiam Cod. T. Recte *ipsis* defendit Orell. Sunt enim *ipsa exempla* eadem, quae *ipsa per se*; iam ex his ipsis exemplis intelligi vult genera sig. L.

Erit enim et attenuata] Pith. *erat enim et attenuata*. Erf. *Erit et attenuata*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. II. *Erat cum* Edd. pp. et deest MSS. quatuor et Ed. Omnib. *constitutio pro constructio* Voss. III. OUD. *Erat enim* ABC. Tum *et attenuata* ABCDE. Et omisit T. Sch. scripsit de suo: *et in attenuata*, quod non opus videtur. L.

Alia in gravitate, alia posita in mediocritate] Voss. III. Leid. II. Ed. Mediol. *al. posita in mediocr.* Tertia quae plena erat gravitatis. Haud inepte sane. OUD. *Et item alia posita in mediocritate* C. ut verba: *alia in gravitate* omittantur. *Et item posita in med. tertia quae plena gravitatis.* Est autem B. L.

tate. Est autem cavendum, ne, dum haec genera consecramur, in finitima et propinqua vitia veniamus. Nam 208 gravi figurae, quae laudanda est, propinqua est ea, quae fugienda est, quae recte videbitur adpellari, si sufflata nominabitur. Nam ut corporis bonam habitudinem tumor imilatur saepe; ita gravis oratio saepe imperitis videtur ea, quae turget et inflata est, cum aut novis, aut priscis verbis, aut duriter aliunde translatis, aut gravioribus, quam res postulat, aliquid dicitur, hoc modo: Nam qui perduellionibus venditat patriam, non satis supplicii dederit, si praeceps in Neptunias depulsus erit lacunas. Poenitet igitur istum, qui montes belli fabricatus

Dum haec genera consecramur] Duisb. Lamb. et aliae edd. quaedam: *dum haec genera consecramur*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *consecramur*. OUD. *Consecramur* ABCDE. L.

Nam gravi figurae, quae laudanda est, propinqua est ea] Erf. *Nam gravis figura, quae laudanda est, propinqua est ei*. Pith. *Nam gravi figurae, quae laudanda est, propinqua ea*. GRAEV. Vv. *quae laudanda est tum quae fugienda est suspecta* Ernestio delevit Sch. Sed Codd. exhibent omnes, L.

Quae fugienda est, quae recte] Erf. *quae fugienda, quae recte*. GRAEV.

Si sufflata nominabitur] MSSi nostri tres *sufflata*. GRONOV. Pith. (et tres MSS. quos Jac. Gronovius inspexit,) *si sufflata nominabitur*, cum interpretatione magistri, qui voci *sufflata* adscripserat, *id est pannosa*. GRAEV. *Sufflata* legitur in duobus Gryph. B. C. et Leon. exemplari. BRUR. MSS. O. et Edd. pp. *si sufflata nom*. Hoc est, *suffarcinata*, ut apud Terent. In Voss. III. additur interpretatio *grossa*. OUD. *Sufflata* ABC. L.

Nam ut corporis bonam] Erf. *Nam ita ut corporis bonam*. GRAEV. Voss. III. Leid. III. cum Edd. pp. *nam ut c.* in reliquis MSS. *nam ita ut c.* OUD. *Nam ita ut c.* ABCD. L.

Ita gravis oratio] Voss. I. *eagr. o.* punctis subductis. Leid. I. *item gr. o.* OUD.

Qui perduellionibus venditat patriam] Pith. *qui perduellionibus vendit patriam*. Lamb. ed. *qui perduellibus venditat patriam*. GRAEV.

In Neptunias depulsus] Multi MSS. et edd. *In Neptunias depultus*. *Depultus* aiunt ἀρχεικός dici pro *depulsus*. Sed nullum huius archaismi exemplum apud ullum reperitur antiquum scriptorem et Grammaticum, qui id procul dubio notassent. Itaque malo cum Erfurt. Cauch. editione prima, et non nullis recentioribus legere *depulsus*. Non enim in hac voce, sed in istis *Neptunias lacunas* id vitium, quod reprehendit, et vitandum censet, latet. Est enim hoc nimis poëticum, aut potius Comicum, pro mari. GRAEV. *Depulsus* MSS. sex cum Edd. pp. ut bene restituit Graevius. *d. pulsus* Leid. II. cum varia lectione Voss. I. OUD. Tum *poeniteat* ex Ed. 1474. Erb. Consentiant nostri AC. *Poenite* B. L.

Campos sustulit p.] Voss. I. *et c. s. p.* OUD.

est, campos sustulit pacis. In hoc genus plerique cum declinant, et ab eo, quo profecti sunt, aberraverunt, et specie gravitatis falluntur, nec prospicere possunt orationis tumorem.

CAP. XI. Qui in mediocre genus orationis profecti sunt, si pervenire eo non poterunt, errantes perveniunt ad confine genus eius generis, quod adpellamus fluctuans 209

In hoc genus plerique cum declinant] Hic quoque Erfurtensi adstipulor, in quo melius declinant, quam quod in vulgatis est declinassent, ut ex sequentibus patet verbis. GRAEV. Voss. I. *plerumque*. Leid. I. *declinarent*. Voss. I. Leid. II. IV. Ed. Omn. *declinavissent*. Voss. II. Leid. III. Ed. Med. ac vulgo *declinassent*. Voss. III. *derivassent*. OUD. *cum declinavissent et ab eo* ABE. *declinassent C. declinant et ab eo D. quum declinassent T.* Scripsit Sch. *declinant quum ab eo*. Sed quum Oxoni, duo exhibeant; *quum declinarent*, Orell. legendum coniecit: *quum declinarunt et ab eo — aberraverunt*. Recte, ut mihi videtur. L.

Et ab eo] Deest copula Leid. II. OUD.

Quo profecti sunt, aberraverunt] Duisb. *quo profecti aberraverunt*. Erf. et Cauch. *quo profecti sunt aberrarunt*. GRAEV. Sunt abest Leid. IV. *aberrant* Leid. III. non male. OUD. *Aberrarunt B. Erraverunt E. L.*

Et specie gr. falluntur] Voss. I. III. Leid. II. IV. carent copula. Et recte, ut opinor. OUD. *Et om. etiam E. omisitque Orell. L.*

Nec prospicere possunt] Duisb. *nec perspicere possunt*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. IV. Ed. Med. *perspicere p.* OUD. *Prospicere A. perficere C. Perspicere* scripserunt recte Sch. et Orell. Nam *perspicere* exhibent BDET. L.

CAP. XI. *Pervenire eo non poterunt]* Al. *pervenire eo non potuerunt*. GRAEV. Voss. I. Ed. Omn. *p. e. n. potuerunt*. Leid. III. *poterint*. Sed bene Voss. I. Leid. I. II. Ed. Med. *potuerint*. OUD. *Poterunt ABD. Potuerint C. L.*

Ad confine genus eius generis] Palat. pr. et tert. non habent illud genus, exstatque in Bruil. *ad confineum eius generis*; quod pronum est mutare cum Gulielmio in *confinium*. GRUTER. Ut coniecit Gulielmius, ita scriptum inveni in Erfurtensi, *ad confinium eius generis, quod appellatur dissolutum*. Et sic Duisburg. nisi quod in eo legatur *appellamus*. Est etiam in Cauchiano *confinium*, sed ibi additur *genus*, suppositis tamen punctis, quae innuunt hoc verbum esse delendum. His optimis codicibus sine haesitatione describendum puto, cum vulgatum *ad confine eius generis* valde sit insipidum. MSS. et edd. *ad confine genus eius generis*. Lamb. ed. *ad confine eius generis genus*. GRAEV. Abest genus a Voss. I. III. Leidd. O. et Edd. pp. *td confinium* Leid. I. sed Leid. IV. et Ed. Omnib. *ad confinium eius g. recte. v. Graev. OUD. Ad confine huius generis HC. Ad confinium DE. Ad confine genus eius generis AT.* Scripserunt Sch. et Orell. *ad confinium eius gen. L.*

Quod appellamus fluctuans et dissolutum] Palat. quint. et Fabr. respuunt *fluctuans* etc. ceteri vero Pall. excludunt *et dissolutum*, retento illo *fluctuans*; et malim sane primum. GRUT. *Fluctuat et in nostris libris scriptura. Tres ignorant fluctuans et.* Erf. *quod*

et dissolutum; eo quod sine nervis, et articulis fluctuat huc et illuc, nec potest confirmate, neque viriliter sese expedire. Id est huiusmodi: Socii nostri cum belligerare nobiscum vellent, profecto ratiocinati essent etiam atque etiam, quid possent facere, si quidem sua sponte facerent, et non haberent hic adiutores multos, et malos homines, et audaces. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia volunt agere. Non potest huiusmodi sermo tenere attentum auditorem. Diffluit enim totus

appellatur dissolutum, eo. Pith. et al. MSS. *Quod appellamus fluctuans, eo.* Sed in sequentibus verbis aliter etiam in iis scribitur. Nam pro vulgatis: *eo quod sine nervis et articulis fluctuat huc et illuc.* Erf. *quod est sine verbis et articulis, ut hoc modo appellem fluctuans, eo quod fluctuat huc illuc.* Nec longe abit Pith.: *quod sine verbis et articulis est, ut hoc modo appellemus fluctuans, eo quod fluctuat huc illuc.* Ut et Duisb.: *quod est sine verbis et articulis, ut hoc modo appellatur fluctuans, eo quod fluctuat huc illuc.* Videtur Pitnoei codicis scriptura ceteris esse praeterenda, nisi quod *nervis* non sit interpolandum. GRAEV. Voss. I. III. Leidd. O. *dissolutum, quod est sine verbis et art. ut hoc modo appellem* (Leid. II. *appelles*. IV. *appellatur*. Voss. III. a m. I. *appellamus*. a II. *appellemus*.) *fluctuans eo quod fluctuat*. II. *dissolutum quod est verbis* (suprascr. *sine nervis*) *et art. ut hoc modo appellarem fluctuans eo, quod fluctuat.* Ed. Med. *dissolutum, quod est sine nervis et art., ut hoc modo appellamus fluctuans eo, quod fluctuat.* Ed. Om. *dissolutum, quod est sine et art. ut hoc modo appellem fluctuans eo, quod fluctuat.* Quam lectionem unice probo. OUD. *Dissolutum quod est sine verbis et articulis, ut hoc modo appellere* (appellemus a m. s.) *fluctuans eo quod fluctuat huc et illuc.* AC. *in hoc modo appellemus* DE. *Dissolutum quod est sine verbis et articulis, ut hoc modo appellamus fluctuans eo quod fluctuat huc et illuc* cet. B. omissis ante vocibus *fluctuans et. L.*

Nec potest confirmate, neque viriliter] Scripsi ita cum Pal. quarto et Bruil. ac Fabr. vulgata: *nec potest confirmare, nec viriliter.* Nam Lambinus quidem reposuit: *nec potest sese confirmare, nec;* verum praeter libros nostros. GRATER. Edd. et MSS. *nec potest confirmare nec. viriliter se expedire.* Erf. *Nec potest confirmare, neque viriliter se expedire.* Pith. *nec potest confirmare nec verosimiliter se expedire.* Lamb. ed. *Nec potest sese confirmare, nec viriliter expedire.* GRAEV. Voss. III. *confirmate.* In reliquis MSS. et Edd. pp. *confirmare.* OUD. *Confirmare* BC.

Id est huiusmodi] Ita Leid. IV. cum Edd. pp., in ceteris MSS. i. e. eiusmodi. OUD. *Id est eiusmodi* ACE. *Idem eiusmodi* B. Tum etiam et etiam B. L.

Si quidem sua sponte] Pith. *si quid sua sponte.* GRAEV.

Et non haberent hic adiutores] Duisb. *et non haberent hinc adiutores.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. II. et Edd. pp. *hinc.* OUD. *Hinc* ABCDE. L.

Multos et malos homines] Erf. et Pith. *multos malos homines.* GRAEV. Copulam non agnoscunt MSS. aut Edd. pp. praeter solum Leid. IV. In Ed. Omn. *multos homines, malos.* Non male. OUD.

neque quidquam comprehendens perfectis verbis amplectitur. Qui non possunt in illa facetissima verborum attenuatione commode versari, veniunt ad aridum et exsangue genus orationis, quod non alienum est exile nominari, cuiusmodi est hoc: Nam istic ille in balneas accessit; ad hunc postea dicit, hic tuus servus me pulsavit. Postea dicit hic illi, considerabo. Post ille convitium fecit, et magis magisque praesentibus multis clamavit. Frivolus hic quidem iam, et illiberalis est sermo. Non enim adeptus est id, quod habet attenuata figura, puris verbis et electis compositam orationem. Omne ge-

Attentum auditorem] Voss. III. *intentum a.* OUD. *Attentum* ABCDE. L.

Defluit enim totus] Pith. *defluit enim totus.* GRAEV. Leid. II. *defluit en. t.* OUD. *Defluit etiam B. L.*

Attenuatione commode versari] Pith. *attenuatione versari.* GRAEV.

Nam istic ille] Pith. *nam ille istic.* Lamb. ed. *nam ille ad balneas.* Steph. ed. *Nam istic ad balneas.* Cauch. *nam istic in balneis.* GRAEV. In tribus Gryph. libris manuscr. *nam ille istic.* BRUT. Deest ille. Voss. II. Leid. I. III. IV. AI. dant *ille istic,* vel *istic in b. ille.* OUD. *Ille istic* ABCDE. *Ille om. T.* omisitque Orell. L.

Ad balneas accessit] MSSi omnes *in balneas.* Et utique dicit etiam Cicero *accedere in Macedoniam, in provinciam, in fundum, in oppidum, in funus, in senatum.* Miror id Lambino non visum, qui hic alia notat in margine. GRONOV. Erfurt. Pith. et alii MSS., quos Iac. Gronovius vidit et probavit, *in balneas accessit.* Vulgati *ad balneas accessit.* In Erfurtensi tamen est *in balneis accessit,* et in Cauch. *in balneis accessit.* GRAEV. In tribus Gryph. libris manuscr. *in balneis accessit ad hunc, postea dixit* Non male. BRUT. In MSS. O. et Edd. est *in balneas;* nisi quod Leid. I. Voss. II. habeant *in balneis.* OUD. *In balneas.* AC.

Ad hunc postea dixit] Erf. *Ad hunc postea dicit.* GRAEV.

Postea dixit hic illi] Erf. *postea dicit hic illi.* GRAEV.

Post ille huic convitium facit] Delevit huic, quod nec in Erfurt. nec in Pith. nec in Cauch. nec in omnibus editis ante Lambinianam, quas vidi, legitur. Sane intrusum est ab iis, qui hic non intellexerunt, quid sit *convitium facere,* nimirum valde clamare ac vociferari. Plant. in Bacchid. IV, 8. 33. *Vis tibi ducentos nummos iam promittier, ut nec clamorem hic facias nec convitium.* Sed quis nunc huius vocis vim nescit? In Pithoeano, *postea ille convitium facit.* In Erfurt. *post ille convitium facit.* GRAEV. Ed. Med. *postea.* In nullo nec MS. nec Ed. est *hinc,* quod bene delevit Graevius. OUD. *Postea ille* CD. *Huic omni.* ABC. *huic vitium E.* Tum *inliberalis est A. illiberalis CDE.* Et *liberalis iam est B.* omisso antea iam. Deinde B. *Puris et electis verbis componis orationem.* Etiam AD. *puris et electis v. L.* Non enim adeptus est id, quod habet] Cauch. non enim est id habet. GRAEV.

nus orationis, et grave, et mediocre, et attenuatum, dignitate adficiunt exornationes, de quibus post loquemur: quae si raras disponentur, distinctam, sicuti coloribus; si crebrae collocabuntur, oblitam reddunt orationem. Sed figuram in dicendo commutari oportet, ut gravem mediocrem, mediocre excipiat attenuata. Deinde identidem commutentur, ut facile satiety varietate vitetur.

CAP. XII. Quoniam, quibus in generibus elocutio versari debeat, dictum est, videamus nunc, quas res de-
211 beat habere elocutio commoda, et perfecta. Quae maxime admodum oratori adcommodata est, tres res in se debet habere, elegantiam, compositionem, dignitatem.

Et grave, et mediocre, et attenuatum dignitate afficiunt] Margo Cratand. *Et gravem et mediocre, et attentam dignitatem efficiunt.* In Erfurt. et Cauch. est, *dignitate efficiunt.* Sed alii stant a vulgatis. GRAEV. Voss. II. III. Leid. I. III. IV. *dignitatem.* in quo *gravem et mediocre et adtenuatam.* In Leid. I. etiam *gravem et mediocre et adtenuatam.* OUD. Tum *efficiunt ABCDE. L.*

Si raras disponentur] Edd. nonnullac, *si rara disponentur.* GRAEV. Leid. II. raro. I. *disponantur.* OUD. *Disponuntur A. Disponentur BCDE. L.*

Si crebrae colloc.] Voss. III. Leid. II. *crebro.* OUD. *Crebro etiam E. L.*

Oblitam reddunt orationem] Tres libri manuscr. habent *obliquam;* mendose, opinor. LAMBIN. Al. *oblitam reddent orationem.* Erf. Pith. *obliquam reddunt orationem.* Sed *oblita oratio est, fucata illita, seu fucata.* Proprie Plautus in *Mostell. 1, 3. 100. Quid cerussa opus est? Ph. Nam qui malas oblinam.* GRAEV. MSS. sex et Edd. pp. *obliquam r. o.* Voss. II. *oblicam r. o.* OUD. *Obliquam reddunt ABCD. L.*

Mediocre excipiat attenuata] Al. *mediocre recipiat attenuata.* GRAEV.

Satiety varietate vitetur] Dnisb. *satiety vitetur.* GRAEV. Deest *varietate* Leid. IV. OUD. Paulo ante *idemptidem* BD. Sed haec particula ubique scribenda *intendidem.* Non enim potest composita esse nisi ex *item—idem.* Ut enim *itidem ex ita—idem,* sic illa ex *item—idem,* cui interpositum d euphonicum. L.

CAP. XII. *Quae maxime oratori adcommodata est]* Cum animadvertissem, nonnullos libros vulgatos habere: *Quae maxime admodum oratoris accomm.* alios: *Quae maxime ad commodum oratoris adcommodata;* ego sic restitui: *Quae maxime oratori adcommodata est;* persuasum habens, illud *ad commodum,* natum esse ex ea voce, quae sequitur, *adcommodata,* idque errore seu culpa librarii, qui unam vocem his scripserit. LAMB. Leid. IV. *maxime admodum oratoris accomm. e.* Deest *admodum* Leid. III. ut edidit Lambinus. *m. admodum oratoris* Voss. I. Leid. I. Ed. Med. *m. ad commodum oratoris* Voss. II. III. Leid. II. Ed. Omp. Offendit librarios coniunctio vocum *maxime admodum.* Sed synonymis aliquando non abstinerunt etiam brevissimi scriptores. OUD.

Elegantia est, quae facit, ut unumquidque pure, et aperte dici videatur. Haec distribuitur in latinitatem, et explanationem. Latinitas est, quae sermonem purum conservat, ab omni vitio remotum. Vitia in sermone, quo minus is Latinus sit, duo possunt esse; Soloecismus, et Barbarismus. Soloecismus est, cum verbis pluribus consequens verbum superiori non adcommodatur. Barbarismus est, cum verbum aliquod vitiose effertur. Haec quaeratio vitare possimus, in arte Grammatica dilucide discemus. Explanatio est, quae reddit apertam et dilucidam orationem. Ea comparatur duabus rebus, usitatis verbis, et propriis. Usitata sunt ea, quae versantur in sermone,

M. ad hunc modum oratoris A. m. ad commodum or. BE. m. ad modum or. DT. Scripsit Sch. cum Iustina: ad officium or. Vulgatam retinuit Orell., corruptam tamen significans. L.

Ut unumquidque pure et aperte] Erf. ut unusquisque pure. GRAEV. Scripsi auctoritate MSS. et Edd. pp. ut unum quodque pure et aperte, pro unum quidque. Addit verbum Ed. Omn. pure et perfecte. Leid. II. OUD. Unum quodque ABCDET. Recte. L.

Vitia in sermone, quo minus] Erf. vitia, quo minus. GRAEV. Voss. III. q. m. sermo illatinus sit. OUD.

Cum verbis pluribus consequens verbum superiori non accommodatur] Duisb. Verbum superiori non accommodabitur. Cauch. cum verbis pluribus consequens verbum superior non accommodatur. Et superscriptum superiori. Unde coniicit Ant. Cauchius: cum verbis pluribus consequens verbum superioribus non accommodatur. Non male, sed exiit tum loco suo; scripsit enim, si haec coniectura, cum verbis pluribus superioribus consequens verbum non accommodatur. Si MSS. annuerent, delerem superiori. Sed quia illi resagantur, sic haec intelligenda sunt, cum verbis pluribus scilicet positis, aut inter verba plura consequens verbum superiori non respondet. GRAEV. MSS. sex et Ed. Med. cum in verb. pl. Verissime, sive ubi plura verba sunt posita. Leid. IV. cum v. etc. accommodabitur. OUD. Cum in verbis pluribus, cons. v. superiori ABCDET., atque ita dederunt Sch. et Orell. Recte. L.

Vitiose effertur] Voss. III. et Ed. Omnib. Vitiose profertur. OUD. Effertur ABCDE. L.

Dilucide discemus] Pall. tres dicemus. Exemplaria examinata Suffrido nostro, item Fabr. et Br. dicimus. Recte putabat emendari Gulielmus discimus. GRUTER. Dilucide docere, et dicere recte Latini utuntur. Sed quid sit dilucide discere ignorant, pro quo bene, recte discere usurpant. Itaque probo, quod in Erfurt. et Cauchiano ego, et in aliis Gruterus reperit, dilucide dicemus. GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. III. IV. et Ed. Omnib. d. dicemus. quod est reponendum. OUD. Dicemus CD. Discemus ABE. Dilucide omisit Sch., ut ex seqq. hic male assumptum. Ait Orell. ab uno Cod. omitti, quem Cod. vellem indicasset. L.

Comparatur duabus rebus] Margo Cratandri, comparatur duobus modis. GRAEV. Voss. III. c. duobus modis. OUD. Duobus rebus D. Reliqui omnes duabus rebus. L.

212 et consuetudine quotidiana. Propria, quae eius rei verba sunt, aut esse possunt, qua de loquimur. Compositio est verborum constructio, quae facit omnes partes orationis aequabiliter perpolitae. Ea conservabitur, si fugiemus crebras vocalium concursiones, quae vastam atque hiantem orationem reddunt, ut hoc est: „Baccae aeneae amoenissimae impendebant.“ et si vitabimus eiusdem literae nimiam adsiduitatem: cui vitio versus hic erit exemplo: (nam hic nihil prohibet in vitis, alienis exemplis uti.)

In sermone et consuetudine] Erf. *in sermone, consuetudine.* GRAEV.

Qua de loquimur] Al. *de qua loquimur.* GRAEV. Voss. III. Leid. II. III. *de qua loquimur, vel loquimur.* OUD. *Qua de loquimur* ABCD. *Qua de loquimur* E. L.

Compositio est verborum constructio] Ultimaes voces *verb. constr.* exsulant a Voss. I. III. Leid. II. III. Ed. Med. OUD.

Constructio, quae facit omnes partes orationis aequaliter perpolitae] Erf. *constructio aequaliter perpolitae.* Duisb. *constructio non nisi aequaliter perpolitae.* Edd. quaedam: *Constructio, quae facit omnes partes orationis aequaliter perpolitae.* Sed vetustiores omnes, quas ego vidi, ante Victorianam: *constructio aequaliter perpolitae.* Et sic MSS., meum quoque, in margine tamen vulgatiorem recentium scripturam ostentat. GRAEV. *Voces quae facit omn. part. oration.* desunt Leid. I. IV. Voss. II. Ed. Omn. Alterum abundat. Leid. IV. *non nisi aeq. perpolitae.* Leid. III. *aequaliter perpolitae.* Voss. II. item et Ed. Omn. *perpolitae.* OUD. *Comp. verb. constructio equaliter perpolitae* (a m. s. comp. v. est et insignae facit omnes partes orationis) A. *Comp. est, quae facit omnes partes or. aequaliter perpolitae.* C. *Comp. est quae f. omnis partes or. equaliter perpositae.* B. *Comp. est q. f. omn. p. or. aequaliter perpositae.* E. *C. e. q. f. o. p. or. aequaliter praepositae.* D. *Constructio aequaliter perpolitae.* T. Scripsit Sch. *Comp. est verborum constructio aequaliter perpolitae.* Retinuit vulgatam Orell. L.

Ut hoc est] Erf. *ut haec est.* GRAEV. Voss. I. Ed. Omn. *ut haec est.* OUD. *Ut haec est* E. *ut haec est* C. Reliqui *ut hoc est.* L.

Baccae Eoae, amoenissimae] Sic restituit Io. Auratus. Per *bacas Eoas* autem uniones significantur orientales. LAMB. Erf. et Cauch. *Bacchae aereae amoenissimae.* GRAEV. *Baccae Eoae,* ut uniones intelligantur, legit Io. Auratus, vir doctissimus, referente Lambino. *Bacchae aeneae* habent eodem modo tres Gryph. libri. *Vaccas aeneae* Leon. editio. Nos *Bacchae aeneae* edidimus. Hae enim, ut canephorae, cupidines, sileni, pristes, tritones, in scyphis et poculis caelabantur; quae eadem inter aedium ornamenta e marmore, antiquo opere atque artificio solita adhiberi, nemo non novit. BRUT. Voss. I. Leid. II. *baccae.* Leid. IV. *baccae* cum Ed. Omn. *Bacchae* Ed. Med. *aereae* Voss. II. *impediebant* Voss. I. OUD. *Baccae* B. *Bacche* C. *Bace* E. In voce *aeneae* consentiunt omnes Codd. Verum est *baccae aeneae.* L.

Nam hic nihil] Duisb. *nam hoc nihil.* GRAEV.

„O Tite, tute, Tati, tibi tanta tyranne tulisti. Et hic
 „eiusdem poëtae: Quidquam quisquam cuiquam quod
 conveniat, neget. Et, si eiusdem verbi adsiduitatem ni-
 miam fugiemus. Ea est huiusmodi: Nam cuius rationis
 ratio non exslet, ei rationi ratio non est fidem habere.
 Et, si non utemur continenter similiter cadentibus ver-
 bis, hoc modo: „Flentes, plorantes, lacrymantes, ob-
 testantes.“ Et, si verborum transiectionem vitabimus,
 nisi quae erit concinna, qua de re posterius loquemur,
 quo in vitio est Lucilius adsiduus, ut hoc est in priore 213
 libro: „Has res ad te scriptas, Luci, misimus, Aeli.“

Alienis exemplis uti] Duisb. *alienis uti.* GRAEV. Vid. Me-
 rul. ad Enn. p. 255. BURM.

O Tite, tute, Tati] Erf. *O Tite, Tati tute.* Duisb. *O Tite,
 tute tibi.* GRAEV. Deest *Tati* Leid. IV. Voss. II. OUD. Hic de-
 cantatissimus versus ab hoc auctore primo affertur. Tribuerunt po-
 sterioribus Grammatici Ennio, neque est incredibile Ennii esse, quum
 qui sequitur versus, ab hoc auctore eiusdem esse dicitur, qui
 aperte scenicus est versus. L.

Et hic eiusdem poëtae] Pith. et Duisb. *et hoc eiusdem poëtae.*
 GRAEV.

Quidquam quisquam cuiquam quod conveniat] Erf. et Pith.
quidquam quisquam quemquam conveniet. Duisb. *Quic-
 quam quisquam quisque conveniat.* GRAEV. Cum Ed. Omn. Voss. I.
 Leid. II. IV. q. q. quemque quisque. II. q. q. quemquam quemque.
 III. quisquam quisque quemque quisq. Leid. I. q. q. quaquam
 quisque. III. q. q. quemquam quis. Ed. Med. q. q. quemquam.
 Leid. II. III. Ed. Med. conveniet. Leid. IV. negetis. OUD. Pro
 quidquam BE. quicquam. C. quisquam. A. quod equam (i. e. quod-
 quam) A sed a m. s. quicquam. Pro quisquam D. quispiam.
 Pro cuiquam D. quemquam. Pro quod conveniat D. quis cum-
 veniat. B. quod quisque conveniat. In B. cuiquam omissum est.
 Ceterum versus est trimeter iambicus. L.

Fugiemus; ea est huiusmodi] Erf. *fugiemus huiusmodi.*
 GRAEV. Voss. II. *huiusmodi* Leid. II. III. IV. *eiusmodi.* Ed. Med.
quae est eiusmodi. Voss. III. *Ea est eiusm.* OUD. *Ea est omn.*
 MEDC. *eiusmodi* exhibent ACDE. *Huiusmodi* B. L.

Non est fidem habere] Pith. *non est fidem adhibere.* GRAEV.
 Voss. III. f. *adhibere.* OUD.

Flentes, plorantes] Versus est hexameter, spondiacus. LAMB.

Verborum transiectionem] Pith. *verborum traiectionem.* GRAEV.

Lucilius assiduus] Erf. et Pith. *Caelius assiduus.* GRAEV.

Voss. I. III. Leid. I. II. III. Ed. Med. *Cecilius.* Voss. II. Ed.
 Omn. *Celius.* Deest nomen una cum verbis *in vitio est* a Leid.

IV. OUD. *Celius A. Cecilius* BCD. *Cecilius E. In libro primo*
 B. quod verum est. L.

In priore libro] Pith. *in primo libro.* GRAEV.

Has res ad te scriptas Luci misimus Aeli] Addit Duisb. *pro*
has res ad te misimus Lucili. Scribe, *Luci Aeli.* GRAEV. Ed.
 Med. *Has ad te scriptas tibi.* Post *Aeli* additur in Leid. IV. *pro*
has res ad te misimus Lucili. OUD. Vv. *ad te scriptas* bis te-

Item fugere oportet longam verborum continuationem, quae et auditoris aures, et oratoris spiritum laedit. His vitiis in compositione vitatis, reliquum operis consumendum est in dignitate.

CAP. XIII. Dignitas est, quae reddit ornatam orationem varietate distinguens. Haec in verborum et sententiarum exornationem dividitur. Verborum exornatio est, quae ipsius sermonis insignita continetur perpolitio. Sententiarum exornatio est, quae non in verbis, sed in ipsis rebus quamdam habet dignitatem. Repetitio est, cum continenter ab uno atque eodem verbo in rebus similibus et diversis principia sumuntur, hoc modo: Vobis istud attribuendum est, vobis gratia habenda, vobis res ista erit honori. Item: Scipio Numantiam sustulit, Scipio Karthaginem delevit, Scipio pacem peperit, Scipio civitatem servavit. Item: Tu in forum prodire, tu lucem conspicerere, tu in horum conspectum venire conaris? Audes

guntur in B. *Pro Aeli* AB. *Heli*. D. *Eli*. Tum *Hiis vitiis* ABCDE.

Reliquum operis] Voss. I. Leid. I. II. Ed. Med. *r. operatio-*
nis. Leid. III. *r. opere*. OUD. *Rel. orationis* AC. Sed vulg. a
m. s. L.

CAP. XIII. *Varietate distinguens*] Voss. I. Leid. II. *et var.*
distinguit. OUD. *Oratione et varietate* C. *orationem et var.* B.
orationem in var. D. *distinguit* BD. *dividens* A.

Haec in verborum et sententiarum] Vulgg. *Haec et in verbo-*
rum et sententiarum. GRAEV. Lege: *haec in verborum et in*
sentent. exornationem cum Voss. I. III. Leid. I. II. III. Ed. Med.
in qua etiam *exornationes*. Leid. IV. Ed. Omn. *exornatione*. Vulgo
secundo loco deest in. OUD. *Et hoc in verb.* A. *et in sentent.* B.
exornationes ABC. In ante *sent.* admisit Sch. in maiore ed. Om.
Orell. et Sch. in min. ed. Rectius retinetur. L.

Insignita continetur perpolitio] Lamb. ed. *insignita per-*
politio continetur. Erf. *insignitate continetur perpolitio*.
GRAEV. *Continetur insignita perp.* C. *Insignita cont. perp.* D. L.

Quae non in verbis, sed in ipsis rebus] Erf. *quae non ver-*
bis, sed in ipsius rebus. GRAEV.

Quandam habet dignitatem] Desunt Leid. II. sed pro iis ex-
aratur *Liber V*. OUD. Post haec verba Sch. de Ern. sententia la-
cunae signa posuit, verba quaedam transitui inservientia excidisse
putans, in hunc modum: *De verborum exornationibus primum di-*
cemus. Ad quae conferri iubet huius libri c. 34. extr. L.

In rebus similibus et diversis] Fortasse: *in rebus dissimilibus*
et diversis. LAMB.

Vobis gratia est habenda] Sic Erf. Duisb. Cauch. et Lamb. ed.,
sed vulgg. *vobis gratia habenda*. GRAEV. MSS. O. et Ed. Med.
v. gratia est h. OUD. *Vobis gratia hab. v.* ABCDE. L.

Res ista erit h.] Voss. III. *ista res est h.* OUD. *Ista res erit h.*
ABCDE. L.

verbum facere? audes quidquam ab istis petere? audes supplicium deprecari? Quid est, quod possis defendere? quid est, quod audeas postulare? quid est, quod tibi putes concedi oportere? Non iusiurandum contempsisti? non amicos prodidisti? non parenti manus intulisti? 214 non denique in omni dedecore volutatus es? Haec exornatio, cum multum venustatis habet, tum gravitatis et acrimoniae plurimum. Quare videtur esse adhibenda et ad ornandam et ad augendam orationem. Conversio est, per quam non, ut ante, primum repetimus verbum, sed ad postremum continenter revertimur, hoc modo: Poe-

Audes quicquam ab istis petere] Pith. *audes quicquam petere.*

GRAEV.

Quid est quod audeas postulare] Non sunt in Duisb. GRAEV. *Poscere* legitur in Gryph. exemplari B. BRUT. *Quid est, quod audeas postulare* desunt Leid. III. IV. OUD. *Postulare audeas* D. Ceterum verba ista retinent ABCDET. L.

Quod tibi putes concedi] Erf. *quod tibi concedi putes.* GRAEV. *Tibi concedi putes op.* ABCE. *concedi tibi putes op.* D. Coniecit Orell. *concedi* L.

Non iusiurandum reliquisti?] Sic Vulgg. Dicant, qui Latine sciunt, quid sit *iusiurandum relinquere?* sine mora recepi scripturam codicis Erfurtensis, et mei, quam receperant iam olim Ascensius et Cratander: *non iusiurandum contempsisti?* hoc est peierasti. GRAEV. *Contempsisti*, quam agnoscit lectionem Lamb., legitur in uno Gryph. A. Ceteri, ut vulgati, habent *reliquisti.* BRUT. *Non iusiurandum contempsisti* diserite exaratum inveni in Voss. III. Leid. II. et Ed. Mediol., in ceteris *reliquisti* v. Graev. Leid. II. et in seqq. Leid. III. num etc. OUD. *Reliquisti* AT. *contempsisti* BCDE., quod Orellio e glossa ortum videtur. Non temere. L.

Volutatus es] MSS. tres *Voluptatus es.* OUD. Ita etiam B. L.

Ad ornandam et ad augendam] Ita Gruterus, quum ante *ad exornandam et ad augendam.* Et inste quidem praepositionem ab eo verbo removit; sed quod penitus sustulit, viz *dixerim*, an laudari debeat, quum nullum viderim antiquum codicem, in quo non esset *ad ornandam et ad exaugendam*, ut notat quoque Lambinus; quam compositionem etsi ignoret Nizolius, quid tamen in ea est vel Cicerone indignum? Utique etiam cap. 24. *ut exaugeatur indignitas rei* MSS. duo. GRONOV. Lamb. ed. *ad exornandam et exaugendam.* Ed. Grut. et al. *ad ornandam et ad augendam.* Sed Erf., Cauch. et ed. Cratand. *ad ornandam et ad exaugendam.* GRAEV. *Exaugendam* habent tria manuscr. exemplaria, a quibus stat cum Leon. tum postrema Lamb. editio. BRUT. Voss. III. et *exaug. orat.* Leid. III. Ed. Med. et *ad exaggerandam.* Sed ceteri MSS. quinque et Ed. Omn. praebent et *ad exaugendam or.* Verissime. OUD. *Ad ornandum C. ad ornandam* BADET. Tum *ad exaugendam* ABC. *ad augendam* DE. *ad exaggerandam* T. *Ad ornandam et ad exaugendam* scripserunt Orell. et Sch., ille ablegans ad c. 24. quem locum iam Gron. comparavit. L.

Non ut ante] *Diximus* addit Voss. III. OUD.

nos populus Romanus iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit. Item: Ex quo tempore concordia de civitate sublata est, libertas sublata est, fides sublata est, amicitia sublata est, respublica sublata est. Item: C. Laelius homo novus erat, ingeniosus erat, doctus erat, bonis viris et studiosis amicus erat. Ergo in civitate primus erat. Item: Nam cum istos, ut absolvant te, rogas: ut peierent, rogas: ut existimationem negligant, rogas: ut leges populi Romani tuae libidini largiantur, rogas.

- 215 CAP. XIV. Complexio est, quae utramque complectitur exornationem, et hanc, et quam ante exposuimus, ut et repetatur idem primum verbum saepius, et crebro

Libertas sublata est] Desunt Leid. III. Ed. Omnib. OUD.

Fides sublata est, amicitia sublata est] Desunt Voss. II. Leid. III. Ed. Omnib. OUD.

Respublica sublata est] Desunt Voss. I. Leid. I. II. Ed. Med. OUD.

Homo novus erat] Sio omnes MSS. et edd. ante Lambinianam, qui primus ex ingenio refuixit *homo novus erat*; quem sequitur Gruterus, et quem ipse sequeretur quoque, si accederet suffragium veteris codicis spectatae fidei. Longe accommodatior est ad hunc locum, quam vox *novus*. Sed verum tamen est, primum hunc Laelium ex sua familia pervenisse ad magistratus curules. Pater eius quaestor tantum fuerat, qui non habebat ius imaginem prodendi: dicebantur autem *homines novi*, qui primi ex sua gente extollebantur ad has dignitates, quibus licebat imaginem prodere. Duisb. C. *Laelius Cornelius homo novus erat*. GRAEV. Leid. I. Voss. II. *Cornelius* Leid. III. *Corbellius*. IV. *Gaius Lelius Cornelius*. In MSS. O. et Edd. pp. est *novus*. OUD. *Cornelius* (om. *Laelius*) A. *Gayus Lelius* CE. *Lelius* (om. C.) D. *Homo novus* ABCE. *novus homo* D. *Homo novus*, quod Lambinus de condidit, nec in ullo tamen Cod. reperitur, receperunt Sch. Orell. Recte. L.

Ingeniosus erat] Desunt Voss. I. In Leid. II. haec et seqq. usque ad *Ergo in* non comparent. OUD. *Ergo in hac civitate* T. ut Pith. apud Graev. L.

Bonis viris et studiosis] Palat. quart. sext. item Br. et Fabr. *studiis*. Quam varietatem peperit insolentia verbi. Rarius enim *studiosum* pro bono et probro dici. Cicero pro Ligario: *Nisi tu eum studiosum et bonum virum iudicares*. GRUTER. Duo MSS. *bonis viris et studiis amicus erat*. GRAEV.

In civitate primus erat] Pith. *in civitate amicus erat*. GRAEV.

Nam cum istos] Desunt nam cum Ed. Omn. cum istos non exstant in Voss. III. N. cum custos Leid. II. OUD.

Ut peierent] Leid. II. IV. *ut periurent*. OUD. *Ut peterent* B. ut periurent C. Haec duo vv. omisit E. L.

CAP. XIV. *Et hanc et quam*] Voss. I. *et hanc et illam, quam*. OUD.

Ut et repetatur idem verbum primum saepius] Erf. *ut repeta-*

ad idem postremum revertamur, hoc modo: Qui sunt, qui foedera saepe ruperunt? Karthaginienses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Karthaginienses. Qui sunt, qui Italiam deformaverunt? Karthaginienses. Qui sunt, qui sibi postulant ignosci? Karthaginienses. Videte ergo, quid conveniat eos impetrare. Item: Quem senatus damnarit, quem populus Romanus damnarit, quem omnium existimatio damnarit, eum vos sententiis vestris absolvetis? Traductio est, quae facit, ut cum idem verbum crebrius ponatur, non modo non offendat animum,

ut idem verbum saepius. Pith. *ut et repetatur idem verbum saepius.* DUISB. *ut cum repetatur idem verbum saepius.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. III. Edd. pp. *et ut r. deest et* Leid. I. Voss. II. *ut cum r.* Leid. IV. *primum deest* Voss. II. III. Leid. II. III. IV. Edd. pp. *superius* Ed. Med. OUD. *Primum om.* B. L.

Ad idem postremum revertamur] Leid. III. *ad idem verbum postremo.* Ceterum solus Leid. II. dat *revertamur*, reliqui MSS. et Edd. pp. *revertatur*, ut subintelligatur *verbum.* OUD. *Postremo T. Revertamur ad idem postremum B. Ad i. p. revertatur AD. Verbum ante postremum omn.* ABCDET. L.

Foedera s. ruperunt] Voss I. Leid. II. Ed. Med. *f. s. reliquerunt.* OUD. *F. s. reliquerunt* BDE. *f. s. rumpunt* D. *f. saepe ruperunt* AT. L.

Crudele bellum in Italia gesserunt] Erf. et Duisb. *crudele bellum gesserunt.* Pith. *crudele bellum saepe gesserunt.* GRAEV. Voces *in Italia* in manuscriptis non exstant. BRUT. Abest *crudele* a Voss. II. *in Italia* non comparent in Voss. I. II. Leid. III. IV. Immo cuncta *qui sunt* usque ad *gesserunt?* *Karthag.* non habent Leid. I. et Ed. Med. Ceterum in MSS. plerisque et Edd. pp. est *Carthaginienses.* OUD. *In Italia* om. B. *Carthag. Karthag. et Cartag.* fluctuat scriptura in ABCDE. plerumque *Cartag.* exaratum est. L.

Qui sibi postulant ignosci] Erf. *qui sibi postulent ignosci.* GRAEV. Leid. I. Voss. III, *q. s. postulent ign.* OUD.

Videte ergo quid conveniat eos impetrare] Quidam liber manuscr. habet: *quam conveniat eos veniam impetrare.* LAMBIN. Erf. *Videte ergo quam conveniat.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. II. III. Ed. Med. *quam conveniat.* Recte. OUD. *Quam conveniat ACT. Quid conveniat* DE. *Quam rem conv.* B. L.

Cum vos c. v. absolvetis] MSS. tres *absolvitis.* OUD. *Absolutis A. absolvitis* E. L.

Ut cum idem verbum] Erf. *uti cum idem verbum.* GRAEV. Voss. I. Leid. I. II. *uti cum i. v.* OUD. *Uti cum A. uti quum DC. uti est idem v.* B. L.

Non modo non offendat animum] Monuerat iam diu P. Victorius in notis ad epistolas ad Atticum III, 15. duas priores voces in antiquioribus non esse. Non placuit posteris eum audire, quod excusare illos posse crediderim per alios scriptos codices, in quibus eas reperiebant. Id mihi indicium est non fuisse eis ad manus codices primae notae. Nam Longobardicus ille Medicaeus plane omittit has voces, quum duo minore aetate turbent, alio

sed etiam concinniore orationem reddat, hoc pacto: Qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere. Item: Eum tu hominem adpellas, qui si fuisset homo, numquam tam crudeliter vitam hominis petisset. At erat inimicus. Ergo inimicum sic 216 ulcisci voluit, ut ipse sibi reperiretur inimicus? Item: Divitias sine divitum esse; tu vero virtutem praefer divitiis. Nam si voles divitias cum virtute comparare, vix satis idoneae tibi videbuntur divitiae, quae virtutis pedisequae sint.

Ex eodem genere exornationis est, cum idem verbum modo ponitur in hac, modo in altera re, hoc modo: Cur eam rem tam studiose curas, quae multas tibi dabit

exhibente *ut modo non*, cui primae voci *tò non* superscriptum est, alio erasae veteri lectioni inscriptum habente *dum modo non*. GRONOV. Medic. *non offendat animum*. Nostri omnes vulgatam tuentur. GRAEV. *Non modo non exhibent* ABCDET. L.

In vita iucundius vita, is cum] Erf. *in vita iocundius vita, is cum*. GRAEV. *In vita iocundius in vita is qui virtutem* B. *Iocundius* ABCDE. *Convirtute* A. sed vulg. a m. s. *Cum virtute* CDE, L.

Vitam non potest colere] Lamb. ed. *vitam colere non potest*. GRAEV.

Eum tu hominem] Erf. et Duisb. *eum hominem appellas*. GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. carent $\tau\eta$ [voc.] *tu*. Ed. Omnib. *Hunc tu h. a.* OUD. *Tu* om. ABC. L.

Numquam etc. vitam petisset] Sic cum Ed. Omn. exhibent MSS. O. *non petisset*. Voss. III. *nequam*, fortasse pro *nequaquam*. OUD. *Hominis vitam* BDCT. *Petisset* ABDE. *Impetisset* C. L.

Divitias sine divitum esse, tu vero virtutem praefer] Adversativa *vero* abest ab Medic. Et hoc sufficit eam ab aliis interiectam ad connexionis commoditatem, ut videtur illis. Sed non sic antiquis. Quid enim aliud est? *Bella gerunt fortes, tu, Pari, semper ama*. Et Poeta alter, quum alias artes iuberet sinere aliarum gentium esse: *Tu regere imperio populos, Romane, memento*. 4, 50. *Tu illo plures mittas oportet*. Scipio ad Hannibalem: *Quidnam tu dices, si me vicisses*, apud Livium XXXV, 14. in quibus locis illud *vero* videretur quoque futurum valde commodum. GRONOV. In Erf. super scriptum erat voci *divitias* *divitiis*, et *divitum*, *divites*. Cauch. *divitias sine divitis esse*. GRAEV.

Tu vero virtutem praefer] Medic. *Tu virtutem praefer*. Erf. *Tu vero praefer virtutem*. GRAEV. Optime Ed. Mediol. non agnoscit voculam *vero*. V. Gron. *Mox sunt* in MSS. tribus. OUD. *Tu vero pr. virtutem* BCD. Ignorant *vero* AE. *Tu vero virtutem pr. T. Vero* ceciderunt Ern. Sch. Orell. L.

Si velit divitias] Cauch. *si voles divitias*. GRAEV.

Satis idoneae tibi videbuntur] Al. *satis idoneae videbuntur*. GRAEV.

In altera re] Voss. III. *in alteram rem*. OUD.

curas? Item: Amari iucundum sit, si curetur, ne quid insit amari. Item: Veniam ad vos, si mihi senatus det veniam. In his quatuor generibus exornationum, quae adhuc propositae sunt, non inopia verborum fit, ut ad idem verbum redeatur saepius; sed inest festivitas quaedam, quae facilius auribus diiudicari, quam verbis demonstrari potest.

CAP. XV. Contentio est, cum ex contrariis verbis, 217 aut rebus oratio conficitur, hoc pacto: Habet adsentatio iucunda principia, eadem exitus amarissimos adfert. Item:

Multas tibi dabit curas] Pith. *multas tibi curas dabit*. Cauch. *tibi dabit curas* absque *multas*. GRAEV.

Amari iucundum sit] Sic Pal. quart. et sext. alluditque Br. in quo *Amare iucundum sit*. Vulgo erat, *amari iucundum est*: minus efficaciter. GRUT. Et tamen unice ac necessario ad constituendum carmen, quale videtur hoc fuisse; etsi in Medicaeo legatur: *nam amore iucundum est, si curetur nequid insit amare*. GRONOV. Tres MSS. *Nam amari iucundum sit*. Vulgg. *amari iucundum est*. Pith. *Nam amari iucundum est*. Medic. *Nam amare iucundum est*. Cauch. *Amare iucundum est*. Sit adstruit Erf. *nam amari iucundum sit*, et Duisb. quamvis in illo fit scribatur pro sit. *Nam* etiam retinet Pithoeanus. GRAEV. MSS. et Edd. pp. *Nam amari*. In Leid. IV. *amare*. Voss. III. Leidd. tres et Edd. pp. *ioc. est*. Leid. IV. *ioc. fit*. OUD. *Nam a mari* ABCDT. Atque ita recte scr. Orell. *Iucundum est* BCDE. *Iucundum est* AT. L.

Si mihi senatus det veniam] Margo Cratand. *si mihi senatus donet veniam*. GRAEV.

Quae adhuc propositae sunt] Pith. *quae adhuc positae sunt*. Erf. *quae adhuc proposita sunt*. GRAEV.

Non inopia verborum fit] A Pith. *abest fit*. GRAEV. Vox verborum deest Voss. III. OUD.

Ut ad idem verbum redeatur saepius] In Duisb. non legitur saepius. GRAEV. Saepius abest a Leid. IV. OUD.

Inest festivitas quaedam] In nullo scripto reperi istud quaedam. GRONOV. Erf. et al. MSS. *inest festivitas, quae*. Duisb. *inest facilitas quaedam, quae*. GRAEV. *Quaedam* in Gryph. tribus exemp. abest. BRUT. *Inest festivitas* leg. auctoritate MSS. O. et Edd. pp. male adseruerunt *quaedam*. Leid. IV. *facilitas*. OUD. *Quaedam* omm. CD. Uncis inclusit Orell. L.

CAP. XV. *Ex contrariis verbis aut rebus*] Erf. et alii MSS. et quidam editi: *ex contrariis rebus*. GRAEV. *Cum ex contrariis rebus oratio conficitur* tres Gryph. libri. *cum ex contrariis verbis*, antiqua editio Leonic. Aldi, Victor. Lambinus utramque lectionem complexus unam efficit, *cum ex contrariis verbis, aut rebus*. Neutra certe vox salva lege praecceptionis potest desiderari. BRUT. Leid. II. *cont. gravis est*. Ed. Med. *quae*. deest praepositio Voss. III. Voces *verbis* *aut* absunt MSS. O. et Ed. Med. *aut rebus* desunt Ed. Omn. OUD. Vv. *verbis aut* omm. ABCD. L.

Hoc pacto] Ed. Omn. *hoc modo*. OUD.

Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem] Duo libri ma-

Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem praebes. Item: In otio tumultuaris, in tumultu solus es otiosus. In re frigidissima cales, in ferventissima friges. Tacito cum opus est, clamas: ubi loqui convenit, obmutescis. Ades? abesse vis: abes? reverti cupis. In pace bellum quaeritas: in bello pacem desideras. In concione de virtute loqueris, in proelio prae ignavia tubae sonitum perferre non potes. Hoc genere si distinguemus orationem, et orati et graves poterimus esse.

Exclamatio est, quae conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius, per hominis, aut urbis, aut loci, aut rei cuiuspiam compellationem, hoc modo: Te nunc adloquor, Africane, cuius mortui quoque nomen splendori ac decori est civitati. Tui clarissimi nepotes suo sanguine aluerunt inimicorum crudelitatem. Item:

mscr. habent, *amicis implacabilem*. LAMB. Voss. I. Leid. II. a. *implacabilem*. Te repetunt Voss. III. Leid. III. OUD. *Implacabilem* BD. L.

In tumultu solus es otiosus] Abest ab Erfurtensi *solus*. Duisb. *in tumultu soles esse otiosus*. Non male quidem, sed rotundior est Erfurtensis scriptura, et oppositio venustior, si *solus* deleatur. GRAEV. Leid. III. caret τῶ [voc.] *in*. Idem cum Leid. I. et IV. non agnoscunt *solus*. Bene. OUD. *In tumultu solus es* B. *in tumultu tu solus es* D. *In tumultu est* C. *In tumultu es* A. L.

In re frigidissima] Voss. III. *in re frigida*. OUD. *In frigidissima re* B. Ceteri ut vulg. L.

In ferventissima friges] Medic. *in ferventissima frigescis*. GRONOV.

Tacito cum opus est] Ed. Om. *Tacere c. o. e.* Leid. IV. *cito cum non est opus*. OUD.

Ubi loqui convenit] Erf. *Cum tibi loqui convenit*. Duisb. *ubi loqui obvenit*. Al. *cum loqui convenit*. GRAEV. Leid. I. III. Voss. I. *cum tibi l. c.* Leid. IV. *cum tibi l. obvenit*. Voss. II. *Tibi loqui cum e.* OUD. *Tibi loqui cum convenit* A. *cum tibi loqui convenit* CD. Ceterum quae inde a v. *Ades* sequuntur sententio lae, quae vulgo per interrogationem proferuntur, melius dempta illa scribuntur. Peius etiam Ern. illas, quae vv. *In pace bellum* — non potes continentur, interrogative effert. L.

Præ ignavia] Al. *per ignaviam*. Sed *præ ignavia* asserit Erfurt. GRAEV.

Per hominis cuiusdam] In Erf. non est *per*. GRAEV.

Rei cuiuspiam compellationem] Pith. *rei cuiuspiam appellationem*. GRAEV.

Africane] Voss. I. Leid. I, II. IV. o *Africane*. OUD.

Splendori ac decori est] Al. *splendori ac dedecori est*. GRAEV.

Tui clarissimi nepotes] Al. *Tui carissimi nepotes*. GRAEV.

Aluerunt inimicorum] Sic Erf. Cauch. et nonnulli alii MSS. Sed Edd. pleraeq: *abluerunt inimicorum*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. II. Ed. Omn. *abluerunt in. c.* Voss. II. *alluerunt*. OUD. *Aluerunt* BD. *Aluerunt* ACE. L.

O perfidiosae Fregellae, quam facile scelere vestro contabulistis! ut, cuius nitor urbis Italiam nuper inlustravit, eius nunc vix fundamentorum reliquiae maneant. Item: Bonorum insidiatores latrocinio vitam innocentissimi cuiusque petistis: tantanne ex iniquitate iudiciorum vestris calumniis adsumitis facultatem? Hac exclamazione si loco utemur, et raro, et cum rei magnitudo postulare videbitur; ad quam volumus indignationem animum auditoris adducemus. Interrogatio non omnis gravis est, neque concinna, sed haec, quae, cum enumerata sunt ea, quae obsunt caussae adversariorum, confirmat superiorem orationem, hoc pacto: Cum igitur haec omnia faceres, diceres, administrares, utrum animos sociorum ab republica removebas, et alienabas, an non? et, utrumne aliquem

O perfidiosae Fregellae] O abest ab Erfurt. et Duisb. GRAEV. Abest o a Leid. III. IV. Ed. Med. MSS. quidam *Frag.* OUD. O omni. ABCD. Si perf. E. L.

Reliquiae maneant] Conch. et Lamb. ed. *reliquiae remaneant.* GRAEV. Voss. II. *remaneant.* OUD. *Manerent* A. Reliqui omnes *maneant.* L.

Vitam innocentissimi] Erf. *viam innocentissimi.* GRAEV.

Innocentissimi cuiusque] Pith. *cuiusque innocentissimi.* GRAEV.

Calumniis assumitis facultatem?] Lamb. ed. *calumniis assumistis facultatem?* Duisb. *calumniatoribus assumitis facultatem?* GRAEV. Leid. III. IV. v. *calumniatoribus.* Voss. I. III. Leid. I. II. Ed. Med. *adsumistis.* OUD. *Assumpsistis* Oxonn. duo. Ita etiam BDE. et A a m. s. L.

Si loco utemur et raro] Tres MSS. Erf. Pith. Duisb. non agnoscunt copulam *et.* Ea sane non incommode abest. Sententia verborum *si loco utemur raro*, si suo loco, sive si opportune et commode utemur hac exclamazione. Nam *loco et in loco* saepe verteribus accipitur pro loco opportuno, seu opportune. Cic. ep. ad Q. Fratrem: *Quod et ampla erant et loco posita.* Horat.: *dulce est desipere in loco.* Nolo congerere exempla plura, quae in promptu sunt et ab aliis collecta. GRAEV. Copula deest Voss. II. III. Leid. II. III. IV. ac raro Ed. Med. OUD. *Et raro* CD. L. Deinde pro *obsunt* CT. *obsint.* L.

Confirmat superiorem] Pith. *et confirmat superiorem.* GRAEV.

Haec omnia diceres, faceres] Sic Erf. Sed edd. *Haec omnia faceres, diceres.* GRAEV. Deest *diceres* a Leid. I. OUD.

Utrum animos sociorum a republica removebas et alienabas an non?] Haec verba nec in Erfurt. nec in Duisb. leguntur, vitio librariorum propter verbum *utrum* bis positum. GRAEV. *Utrum animos etc. an non et.* Exsulant a Leid. I. a m. pr. item Leid. II. OUD. Leguntur in ABCDE. L.

Ab rep. removebas] Voss. III. *a rep. movebas.* OUD.

Et alienabas] Voss. I. III. Leid. II. III. *et abalienabas.*

Bene. OUD. *Vel alienabas* D. *Et alienabas* ET. *Et abalienabas* ABC. quod Sch. et Orell. receperunt. L.

Utrumne aliquem exornari oportuit] Sic retinuerunt Lambi-

exornari oportuit, qui ista prohiberet, ac fieri non sine-
ret, an non?

CAP. XVI. Ratiocinatio est, per quam ipsi a no-
219 bis rationem poscimus, quare quidque dicamus, et cre-
bro nosmet a nobis petimus uniuscuiusque propositionis
explanationem. Ea est huiusmodi: Maiores nostri si quam
unius peccati mulierem damnabant, simplici iudicio mul-
torum maleficiorum convictam putabant, quo pacto? quo-
niam, quam impudicam iudicabant, eam veneficii quoque
damnata existimabant. Quid ita? quia necesse est, eam,
quae suum corpus addiderit turpissimae cupiditati, timere
permultos. Quos istos? virum, parentes, ceteros, ad

nus et Gruterus ex quibusdam anterioribus, quum Victorii Step-
hanica habeat *utrum aliquem*, quam lectionem in tribus MSS. ob-
servo. Et saepe, cur modo dixit, *utrum animos . . . removebas?*
Itaque hoc restitui. Sed etiam Medicæus *ista aut prohiberet*. An
scripsit, *a vi prohiberet?* ut, *ab armatorum impetu virginem pro-
hibere*, dixit de Claris Orat. in fine. GRONOV. Victor. et Grut.
edd. et *utrumne aliquem exornari*. Erf. Pith. Duisb. *Et utrum
aliquem exorari*. Crataud. ed. et *utrum aliquem exhortari*. In
omnibus, quas consului, ante Victorii editionem Venetam Antonii
Iuntae 1536. est *utrum*, non *utrumne*, quod etiam Iac. Gronovius
improbavit. *exornari oportuerit* in Erfurtensi. GRAEV. *Utrumne
aliquem exornari* scriptum retinet eodem consensu vulgati omnes:
ex manuscriptis quidam, ut Gryph. A., *exhortari* habent: alii, in
his Gryph. B., *exorari*, quomodo etiam scriptum invenitur in
Leon. libro, quomodo edidimus, et omnino videtur legendum.
BRUT. MSS. O. et Edd. pp. *strum*. Bene. Tum *exorari* MSS. tres
cum Edd. pp. *exortari* Leid. I. IV. Omnia usque ad finem capi-
tis desunt Leid. II. OUD. *Utrum aliquem exortari* AC. *utrum ali-
quod exortari* D. *utrum aliquem exorari* B. *Exhortari* T. quod
scr. Orell. *exornari* Sch. L.

Qui ista prohiberet] Medic. *qui ista aut prohiberet*. Duisb.
qui ista et prohiberet. GRAEV. MSS. quatuor *qui ista et proh.*
Voss. III. Leid. III. *qui istaec proh.* Bene. Voss. I. II. *et fieri*.
OUD. *Ista (istec a m. s.) et proh.* A. *ista et pr.* C. *iste pr.* D.
istec proh. B. L.

CAP. XVI. *Per quam nos ipsi a nobis*] Erf. *per quam
ipsi a nobis*. GRAEV. *Ipsi a nobis* ABCDET. om. nos. L.

Multorum maleficiorum convictam] Pith. *multorum maleficio-
rum convictam*. GRAEV.

Quoniam, quam] Deest prima vox Voss. III. Leid. III. OUD.
Quia qui A. L.

Impudicam iudicabant] Al. *impudicam iudicabant*. GRAEV.

Veneficii quoque damnata] Erf. *veneficam quoque damna-
bant*. GRAEV. Voss. I. Leid. II. *veneficam q. d.* Leid. I. *veneficio
q. d.* OUD.

Timere permultos] Erf. Pith. Cauch. *timere multos*. GRAEV.
Voss. II. III. Leid. III. *t. multos*. OUD.

Virum, parentes, ceteros] Lamb. ed. *Virum, parentes, fra-*

quos videt sui dedecoris infamiam pertinere. Quid postea? quos tantopere timeat, eos necesse est, ut, quoquo modo possit, veneficio petat. Cur? quia nulla potest honesta ratio retinere eam, quam magnitudo peccati facit timidam, intemperantia audacem, natura muliebris inconsideratam. Quid veneficii damnatam? quid? putabant impudicam quoque necessario. Quare? quia nulla facilius ad id maleficium caussa, quam turpis amor, et intemperans libido commovere potuit; cum, cuius animus mulieris esset corruptus, eius corpus castum esse non putaverunt. Quid 220

tres, ceteros. Sed unde hauserit *fratres*, tacet. Erfurtensis venustius: *virum, parentem, post ceteros.* Post est postea. Sed a vulgata non recedendum puto. GRAEV. *Parentes, fratres, c.* ediderat Lamb. consentit unus Oxonn. L.

Ad quos videt sui] Erf. *ad quos videtur sui.* GRAEV.

Cur? quia nulla potest] Erf. *quam nulla potest, sine cur.* GRAEV. Voss. I. Leid. II. *quare necesse est eam, quam n. p.* OUD. *Quare a m. pr. A. quare necesse est quoniam B. quare necesse est eam quam E. L.*

Retinere eam] Deest pronomen Voss. III. Ed. Med. OUD.

Intemperantia audacem] Voss. I. Leid. I. a m. pr. item Leid. II. *intemperantem, a.* OUD. *Intemperantem, aud.* ABE. L.

Natura muliebris inconsideratam] In duobus praestantissimis MSS. quaedam voces leguntur ab aliis neglectae, quae tamen non negligendae fuerunt, cum hanc exornationem reddunt acriorem. In Pith. vero sic legitur: *natura mulieris faciat necesse est inconsideratam.* Erf. *natura muliebris quare eam faciat necesse est inconsideratam.* Non temere haec in his libris adiecta sunt. GRAEV. Voss. O. Leid. I. II. Ed. Med. *n. m. faciat necesse est incons.* mulieris etiam Voss. I. Leid. I. II. III. mulieribus Ed. Med. Legendum puto totum locum hoc modo: *Cur? quia eam, quam nulla potest honesta ratio retinere, quam magn. p. f. timidam, intemperantia audacem, natura muliebris faciat necesse est incons.* OUD. *Natura mulieris ACE. Faciat necesse est incons.* AB. L.

Quid veneficii damnatam?] Erf. *quidquam veneficii damnatam putabant.* Fortasse, *quid nam veneficii damnatam? putabant.* Margo Cratand. *quam veneficii damnabant, putabant.* GRAEV. Leid. IV. *ven. caussa quam damn.* Ed. Med. *si quam ven. damnatam p.* Ed. Omn. *quam ven. damnatam p.* OUD. *Quam veneficii d. C. L.*

Quid? putabant] Erf. et Pith. non habent *quid.* Duisb. *quam putabant.* GRAEV.

Nulla facilius ad id maleficium] Pith. *nulla facilius ad maleficium.* GRAEV.

Cum cuius animus mulieris] Erf. *cum cuius mulieris animus.* GRAEV. MSS. et Ed. Med. *cuius mulieris animus non cui. an. mul.* OUD. *Cuius mulieris animus.* ABCDET. *Eum cui.* BAC. *tunc cuius d. L.*

Corpus castum esse] Erf. *corpus cautum esse.* GRAEV.

Non putaverunt] Al. *non putarint.* GRAEV. *Non putaverunt* ABCDET. Solus Lamb. *putarint.* L.

in viris? idemne hoc observabant? minime. Quid ita? quia viros ad unumquodque maleficiū singulae cupiditates impellunt; mulieres ad omnia maleficia cupiditas una ducit. Item: Bene maiores nostri hoc comparaverunt, ut neminem regem, quem armis cepissent, vita privarent. Quid ita? quia, quam nobis facultatem fortuna dedisset, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paullo ante in amplissimo statu collocarat. Quid quod exercitum contra duxit? desino meminisse. Quid ita? quia viri fortis est, qui de victoria contendunt, eos hostes putare; qui victi sunt, eos homines iudicare, ut possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. At ille, si vicisset, num idem fecisset? non profecto tam sapiens fuisset. Quid igitur ei parcis? quia talem stultitiam contemnere, non imitari consuevi.

Haec exornatio ad sermonem vehementer adcommodata est, et animum auditoris retinet attentum, tum venustate sermonis, tum rationum expectatione.

Quid in viris? idemne hoc observabant? minime] Lamb. ed. *Quid in viris idem ne hoc observabant.* GRAEV. Deest hoc Voss. I. III. Leid. II. III. Ed. Med. OUD. Hoc abest ab ACET. L.

Cupiditas una ducit] Deducit Gryph. A. ceteri, ut impressi, ducit. BRUT. Una deducit CT. et Oxonn. duo. L.

Maiores nostri] Erf. *nostri maiores.* GRAEV. Bene deest Voss. I. *nostri* Voss. II. Leid. II. III. Ed. Med. Recte. OUD. Bene maiores nostri ACT. bene nostri memores. B. L.

Hoc compararunt] Desunt haec in Duisb. GRAEV.

Facultatem fortuna] Erf. *fortuna facultatem.* GRAEV.

In amplissimo statu collocarat] Pith. *in amplissimo statu collocaret.* GRAEV. Deest praepositio Leid. III. OUD.

Quod exercitum contra] Pith. *quod exercitus contra.* GRAEV.

Quia victi sunt] Nauci non est (monendum tamen, ut caveatur posthac) quod Gruteriana ex aliis, ex ista Loudinensis et Basileensis admiserunt, hanc nempe lectionis ineptiam, quum alii habeant *qui victi*, quod est quoque in libris scriptis, et ipsa ratio postulat. GRONOV.

P. humanitas augere] Leid. III. *p. hum. adaugere.* OUD.

At ille si vicisset] Erf. et Pith. *et ille si vicisset.* Duisb. *et non ille, si vicisset.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *Et ille si v.* OUD.

Num idem fecisset?] MSS. plerique et Ed. Med. *non id f.* OUD.

Quid igitur ei parcis?] MSSi omnes nostri *cur igitur.* GRON. Erf. et al. MSS. *cur igitur ei parcis?* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *Cur i.* etc. Leid. IV. caret pronomine, non male. OUD. Vv. *quid igitur ei parcis* absunt a C. *Cur igitur et porcā* D. *Cur igitur ei parcis* AET. Quid solus Lamb, quem seq. Sch. L.

Animum auditoris retinet attentum] Ita plures Pall. et Br.; nam Fabr. continet; prius cusi reddit. BRUT. Non tantum hanc lectionem firmat Erfurtensis et alii MSS., sed praeterea pro vul-

CAP. XVII. Sententia est oratio sumpta de vita, 221
 quae aut quid sit, aut quid esse oporteat in vita, breviter ostendit, hoc modo: Difficile est primum virtutes revereri, qui semper secunda fortuna sit usus. Item: Liberis est existimandus, qui nulli turpitudini servit. Item: Egens aequae est is, qui non satis habet, et is, cui nihil satis potest esse. Item: Optima vivendi ratio est eligenda; eam iucundam consuetudo reddet. Huiusmodi sententiae simplices non sunt improbandae, propterea quod habet brevis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiae, quod confirmatur subiectione rationis, hoc modo: Omnes bene vivendi rationes in virtute sunt collocandae, propterea quod sola virtus in sua potestate est; omnia praeter eam subiecta sunt fortunae dominationi. Item:

gato tum rationum expectatione in illo scribitur tum ratione expectationis. GRAEV. *Retinet attentum* legas, ut et Lamb. emendat, et scriptum exstat in Gryphii manuscriptis; a quibus *vetusta* Leonic. editio non dissentit. BRUT. Voss. I. Leid. I. *reddit adt.* OUD. *Redditatt attentum C. Ceteri retinet att.* L. *Tum venustate serm.]* Voss. III. Leid. II. IV. Ed. Med. *cum v. s.* OUD. *Cum ven. s.* BT. *Quod verum est.* L.

CAP. XVII. *Breviter ostendit hoc modo]* Erf. et Pith. *breviter ostendit hoc pacto.* GRAEV. *Breviter est, hoc pacto.* Sic MSS. O. et Ed. Med. quod frustra mutarunt in *hoc modo.* OUD. *Hoc pacto ABCDET.* Receperunt Sch. et Orell. L.

Difficile est plurimum virtutem etc.] Sic restituit Ranconetus, coniectura ductus, cum in libris omnibus legatur, *primum.* LAMB. *Difficile est primum virtutes revereri.* Est hoc a Gulielmianis omnibus ac Pal. pr. tert. quint., antea cusi *virtutem*; nisi quod Lambinus adhaeserit coniecturae Ranconeti *plurimum virtutem.* Non necessario: nam *primum* notat hic *in primis, ante omnia.* GRUT. Lamb. ed. *plurimum virtutem revereri.* Pith. *Primum virtutes revereri illi.* Al. *primum virtutem revereri.* GRAEV. *Difficile est plurimum* legit Lambinus. Ranconeti coniecturam sequutus. *Primum* manuscrip. et impressi tuentur. Equidem *plurimum* malim. BRUT. Voss. III. Ed. Med. *primum eum v. r.* Leid. III. *virtutem.* OUD. *Difficile ei primum A. primum omnes* Codd. *Difficile est primum virtutem B. et Oxonn. duo. Revereri virtutes T. Revereri eum qui C. L.*

Cui nihil satis potest] Erf. *cui satis nihil potest.* GRAEV. *Eam iucundam]* Leid. III. *e. iocundissimam.* OUD. *Consuetudo iocundam reddet A. Iocundam B. solenni modo. L.*

Rationis hoc modo] *Hoc pacto* Gryph. tria exemplaria. *Hoc modo* excusi omnes. BRUT. Voss. O. Leid. I. Ed. Med. *subi. r. hoc pacto, ut supra.* OUD. *Hoc pacto ABCDE et Oxonn. quatuor. L.*

Omnia praeter eam] Liber unus manuscrip. habet, *omnia praeterea.* LAMB. Pith. *Omnia enim praeter eam.* MS. *omnia praeterea.* GRAEV.

Qui fortunis alicuius inducti amicitiam eius secuti sunt, 222 hi, simul ac fortuna dilapsa est, devolant omnes. Cum enim recessit ea res, quae fuit consuetudinis caussa, nihil superest, quare possint in amicitia retineri. Sunt item sententiae, quae dupliciter efferuntur sine ratione, et cum ratione. Hoc modo sine ratione: Errant, qui in prosperis rebus omnes impetus fortunae se putant fugisse. Sa-

Subiecta sunt fortunae dominationi] Nihil moror, si sic priores invenerunt in scriptis; eademque constructio est IV, 40. Sed ex Medicaeo notatum inveniens *dominatione*, nec quidquam amplius, et ideo consulens alios, video in omnibus duobus *sub fortunae dominatione*. Forsan hoc maluit, qui supra cap. 8. dicere maluit: *ingenuis sub hostilem libidinem subiectis*. Adde Nizoliana: IV, 2. *unumquodque genus exemplorum sub singulos artis locos subiicere*. De Invent. I, 52. *Unum sub aspectum subiiciuntur*. GRONOV. Erf. et duo alii MSS. quos Iac. Gronovius excussit: *subiecta sunt sub fortunae dominatione*. Sic et Pith. nisi quod *sub* in illo desideretur, et Cauch. *subiecta sunt sub fortunae dominationem*, quo modo et alibi Ciceronem locutum esse idem probat Gronov., quem vide. GRAEV. MSS. sex, Edd. pp. *Subi. s. sub fort. dominatione*. Voss. III. *sub f. dominationem*. Quod omnino auctori huic est restituendum. V. Comment. OUD. *Sub om. D. Fort. dominatione* ABCDE. *F. dominationem* T. Accusativum dederunt Sch. et Orell. L.

Qui fortunis alicuius inducti amicitiam eius secuti sunt] Erf. *qui inducti amicitiam fortunae alicuius consecuti sunt*. GRAEV.

Quare possint in amicitia retineri] Erf. Cauch. et Duisb. *quare possint in amicitia teneri*. Bene. Sic et tenere pro retinere ex optimo codice restitui Ciceroni in V. ad Fam. ep. 12. ubi vide meas notas. GRAEV. Voss. I. III. Leid. O. Edd. pp. *in am. teneri*. Verissime. OUD. *Amicitiam teneri* B. *amicitia tenere* D. *Teneri* CEAT. Hoc dederunt Sch. et Orell. L.

Quae dupliciter efferuntur sine ratione, et cum ratione] Verba isthaec addidi ex auctoritate Pal. pr. ac tertii. Reliquis exciderunt, ob repetitionem vocum similium. GRUTER. Sic et ante Gruterum Lambini editio scribit. Al. Edd.: *quae duplices efferuntur, hoc modo sine ratione*. GRAEV. Mancam orationem, id quod nemo non videt, ut Lamb. emendat, in uno atque altero Gryphii exempli expletam invenimus; ut nihil nobis morae fuerit, quin ita locum excudendum curaremus. *Sunt item sententiae, quae dupliciter efferuntur; cum ratione et sine ratione. Sine ratione, hoc modo*. BRUT. *Sine ratione et cum ratione* desunt Voss. O. Leid. I. II. III. Edd. pp. Sed Voss. II. addita sunt m. recent. in Leid. III. *aut cum ratione aut sine ratione*. OUD. *Sine ratione et cum ratione. Hoc modo sine ratione*. Ita Sch. et Orell. Sed verba: *sine ratione et cum ratione* desunt a Codd. ABCDET. Male, nam quod Orell. ait, quod ordo mox invertatur, id suspecta reddere ista verba, vereor ne nimium viderit. L.

Errant, qui in prosperis] Pith. *errant omnes, quae in prosperis*, GRAEV.

Omnes impetus fortunae se putant fugisse] Lamb. ed. *omnes*

pienter cogitant, qui temporu secundis casus adversos reformidant.

Cum ratione, hoc pacto: Qui adolescentium peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quod aetas illa non est impedimento bonis studiis. At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maxime castigant, ut, quibus virtutibus omnem vitam tueri possunt, eas in aetate maturissima velint comparare. Sententias interponi raro convenit, ut rei actores, non vivendi praeceptores esse videamur: cum ita interponentur, multum adferent ornamentum. Nam necesse est animo eam comprobet tacitus auditor, cum ad causam videat adcommoari rem certam, 223 ex vita et moribus sumtam.

impetus fortunae se putant effugisse. GRAEV. Leid. III. s. p. *effugisse.* OUD S. p. *effugisse* C. *Fugisse* ABDET. L.

Casus adversos reformidant] Erf. *causas adversas reformidant.*

GRAEVIVS.

Ignosci putant oportere] Voss. III. i. p. *non oport.* OUD. *Non oportere* A. L.

Aetas illa non est impedimento] Particulam negativam, etsi agnoscant alii, non tamen video esse in optimo Medicaeo, et fortasse auctor non addidit, quoniam in his videntur illi constituere causam, cur putent oportere ignosci, scilicet, quia aetas illa attendere bonis exercitiis et liberali meditationi nequit, et ipsius aetatis vitium obstat disciplinis, ut sic sine ipsorum adolescentium culpa fiat, quod non discant, et quod peccent. GRONOV.

Vitam tueri possunt] Erf. *vitam tueri possint.* GRAEV. *Possint* MSS. et Edd. pp. praeter Voss. III. et Leid. II. in quibus *male possunt.* OUD. *Possint* ABCDET. L.

Rei actores] MSS. quatuor r. *auctores.* OUD. *Auctores* BE. *Autores* D. L.

Praeceptores esse videamur] Erf. *praeceptores videamur esse.*

GRAEV.

Nam necesse est animo eam comprobet tacitus auditor] Mirum, si ita invenerint in scriptis codicibus viri docti. Certe ex Medicaeo notatum video primam voculam in eo non esse. Praeterea duo MSSi *Necesse est enim probet eam*, qui ordo quoque est in Medicaeo, servante tamen compositum, et hanc veram scripturam censeo, maxime quum et *tacitus* et *animo facere* toties in Cicerone occurrant, sed nunquam iuncta. In lege Manilia: *qui a diis tot et tantas res tacitus auferet optare.* Et alterutrum sufficit. Quod ut pateat, ecce egregia verba Livii XXXIV, 31. *Tacitus eventum fortunae meae expectassem. Nunc imperare animo meo nequivi.* GRONOV. Pith. *Necesse est animo.* Erf. *et necesse est animo.* GRAEV. Voss. II. *nam et n. e. ut an.* etc. Voss. III. Ed. Omn. *necesse est enim* etc. Leid. II. IV. *caerent toũ [v.] nam.* Ed. Med. *necesse enim est eam anima c. animo deest* Voss. I. Leid. II. IV. Ed. Omn. recte. Ex voculis enim et eam alii exciderunt *animo.* OUD. *Nam necesse est.* A. sed a m. s.: *necesse est enim.* Nam *et necesse est* B. *necesse om.* D. *Necesse est enim* CE. Tum

CAP. XVIII. Contrarium, idem fere est, quod contentio. Contrarium est, quod ex rebus diversis duabus alteram breviter et facile confirmat, hoc pacto: Nam, qui suis rationibus inimicus fuerit semper, eum quomodo alienis rebus anicum fore speres? Item: Nam, quem in amicitia perfidiosum cognoveris, eum quare putes inimicitias cum fide habere posse? Et: Qui privatus intolerabili superbia fuerit, eum commodum, et sui cognoscentem videre in potestate quis speret? Et: Qui in ser-

animo comprobet eam ABD. *probet eam* E. *Et necesse est animo comprobet eam aud. tacitus.* T. L.

Ex vita et moribus] Ed. Med. *ex v. et ex m.* OUD. *Ex vita et moribus* ACDE. Vv. *certam ex* omittit Cod. B. L.

CAP. XVIII. *Alteram breviter et facile*] Voss. III. *alteram rem et breviter facile.* OUD. Vv. a quibus incipit cap. XVIII. *Contrarium idem fere est, quod contentio* omm. in Cod. Lips. omisit Sch. uncis inclusit Orell. *Contrarium id fere est quod contentio* AE. *Contr. idem fere est, quod contentio* B. *Idem fere contrarium est quod* enotarunt ex Cod. B. Mus. Vratisl. vel cui illi negotium dederunt. Sed Cod. B. ut statim notatum est. Igitur alia sigla opus erat, fortasse *K. L.*

Confirmet hoc pacto] Pith. *consumet hoc modo.* GRAEV. Voss. III. Leid. III. *h. modo.* OUD. *Hoc modo* B. L.

Suis rationibus inimicus] Voss. I. *S. fautoribus in.* OUD. Deinde *fore speras* D. Tum *Et item nam* Ern. Sch. Orell. Sed omittunt et Oudendorpii omnes et ABCDE. L.

Et item] In nullo codice est copulativa. GRONOV. Cum Erfurtensi delevi copulam *et*, quam et Iac. Gronovius in nullo codice vidit. GRAEV.

Perfidiosum cognoris] Al. *perfidiosum esse cognoveris.* GRAEV.

Quare putes inimicitias cum fide habere posse] Erf. *quare putas inimicitias cum fide retinere posse.* GRAEV. *Cum fide tenere* unus Gryph. B. in eodem paullo post, ubi in aliis *videri, fore* legitur, quomodo Lamb. edidit. BRUT. Leid. III. IV. *quare putas.* OUD. *Quare putas* BD. *c. fide tenere* B. L.

Et: qui privatus] Erf. et Pith. *Aut qui privatus.* GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. *aut q. pr.* Ed. Omn. *et aut q. p.* OUD. *Aut qui pr.* BCD. L.

Intolerabili superbia fuerit] Erf. *Intolerabilis superbia fuerit.* GRAEV.

Et sui cognoscentem videre in potestate quis speret] In MS. uno *quid speres, alter qui speres*, quae videtur integrior lectio, etsi Medicaeus hic singularis, *videre poteris in potestate*; quasi illud *poteris* notaret, speres fore ut unquam posses. Idem mox habet *verum non dixerit unquam*, quod sane videntur velle et alii, et credas. GRONOV. Erf. et Cauch. *Sui cognoscentem fore in potestate qui speres.* Medic. *Et sui cognoscentem videre poteris in potestate.* Al. MS. *Et sui cognoscentem videre in potestate quid speres.* In Cauchiano his verbis *fore in potestate*, superscripta erant haec tanquam emendatiora, *se poteris videre.* At *qui speres* est in solo Erfurtensi, quod tamen Iac. etiam Gronovius in qui-

monibus et conventu amicorum verum dixerit numquam, eum sibi in concionibus credis a mendacio temperaturum? Item: Quos ex collibus deiecimus, cum iis in campo metuimus dimicare? Qui cum plures erant, paucis nobis exaequari non poterant; hi postquam pauciores sunt, metuimus, ne sint superiores?

Hoc exornationis genus, breviter et continuatis ver- 224
bis perfectum esse debet, et cum commodum est auditu,

busdam MSS. legit, et margo Cratandri ostentat. Sed fore in potestate, pro videre in potestate in Lambiniana quoque comparat. GRAEV. Leid. I. eum quomodo cognoscentem se. In Leid. IV. etiam se. Voss. I. III. Leid. II. III. Ed. Med. fore in p. Voss. II. scire in p. Leid. I. IV. videre poteris in p. ab Ed. Omn. ab est in. Dein qui speres elegantissime praebent Voss. I. III. Leid. II. III. Ed. Mediol. desunt Voss. II. OUD. Eum incommo- dum B. Et cognoscentem sui ABCDE. Fonte pro videre B. ferme D. fore A (in marg.) CE. Qui speres in pot. B. qui om. E. Quid speras D. Qui speres ACE. Dudum rescriptum est: fore in potestate qui speres. Recte. L.

In sermonibus et conventu] Vide Gronov. supra ad lib. III. cap. 13. Et in conventu non monito lectore scripsit Sch., quod non est necessarium. L.

Verum dixerit nunquam] Medic. verum non dixerit unquam. Pith. verum non dixerit, sine nunquam, aut unquam. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. verum non dixerit. Voss. III. unquam deest Leid. I. II. alii Codd. nunquam iungunt sequentibus. In Leid. II. et Ed. Omn. numquid. Verissime. OUD. Non dixerit unquam BD. Non dixerit nunquam E. Veram puto Oudendorpii sententiam. L.

Credis a mendacio temperaturum] Erf. a mendacio credis tem- peraturum. Pith. credis adiumentum. GRAEV. Voss. III. Leid. III. credas. Bene. putes Leid. II. IV. Ed. Med. OUD. Emendatio credis B. Credis om. A. credis a mendaciis C. Tum e collibus BE. de collibus solus Lambianus. Deinde cum his ABCD. cum hiis E. L.

Paucis nobis exaequari] Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. pares nobis esse. Quod verius puto. OUD. Pares CEA. Plures D. Nobis exequari A. sed esse a m. s. nobis esse CE. Paucis nobis exequari B. Mibi pares esse e glossa videtur. L.

Hoc exornationis] Erf. et Pith. et margo Cratand. hoc orationis genus. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. hoc orationis genus. OUD. Hoc orationis genus ABCDE. L.

Brevibus et continuatis verbis] Brevia admodum esse haec verba nullus video, quum tot sint, quot ad sententiae integritatem requiruntur. Sane multum praefero, quod est in scriptis tribus breviter. GRONOV. Breviter et continuatis reposui ex meis quatuor libris, quod et Iac. Gronovius in suis probat. Vulgo brevibus et continuatis. GRAEV. Voss. III. et Edd. pp. brevibus etc. OUD. Brevibus genus et cont. verbis hoc ordine B. Brevibus et continuatis membris scripsit de Etn. auspicionem Sch. Sed verbis omnes Codd. Breviter ACDE., quod recte recepit Orell. qui recte vidit, si scribas breviter, nulla mutatione opus esse. L.

propter brevem et absolutam conclusionem; tum vero vehementer, id quod opus est oratori, comprobat contraria re, et ex eo, quod dubium non est, expedit illud, quod dubium est, ut aut dilui non possit, aut multo difficillime possit.

CAP. XIX. Membrum orationis adpellatur res breviter absoluta sine totius sententiae demonstratione, quae denuo alio membro orationis excipitur, hoc modo: Et inimico proderas. Id est unum, quod adpellatur membrum: deinde hoc excipitur oportet ab altero: Et amicum laedebas. Ex duobus membris haec exornatio potest constare: sed commodissima et absolutissima est, quae ex tribus constat, hoc pacto: Et inimico proderas, et amicum laedebas, et tibi ipsi non consulebas. Item: Nec

Perfectum esse debet] Erf. *perfectum debet esse*. GRAEV.

Et cum commodum] Pith. et Erf. *et tum commodum*. GRAEV. Voss. III. *rerum c. etc.* Leid. III. *tum c.* MSS. *reliqui ut cum comm.* Ed. Med. *quod cum c.* Ed. Omn. *et ut cum comm.* OUD. *Et tum commodum B. ut cum com. D. ut quod con. C. L.*

Comprobat contraria re] Erf. *comprobat contrarias res*. Pith. *comprobat contrarias*. GRAEV. Leid. II. IV. Voss. II. *comprobat*. Voss. I. III. Leid. I. II. III. Ed. Med. *contrarias res*. OUD. *Contrarias res AB. Contraria res E. contrariam rem D. Contraria ex re. C. Comprobat ABCDE. L.*

Expedit illud, quod dubium est] Pith. *expedit illud quod est, ut dubium ἀπό τοῦ αὐτοῦ* repetatur GRAEV. Voss. III. *exp. id.* OUD. *Deinde quod est dubium* ABCL. L.

CAP. XIX. *Quae denuo alio membr. o.*] Voss. III. *quod uno altero m. o.* Leid. IV. *quod d.* Ed. Med. *q. de uno.* OUD. *Quae de uno alieno D. Quae denuno alio A. a m. s. L.*

Quod appellatur membrum] Duisb. *quod appellamus membrum.* GRAEV.

Ex duobus membris haec exornatio] Sic posteriores, quum priores haberent editum vel *membris his*, vel *membris solis*, ut Stephanica Victorii. Sed in omnibus tribus scriptis invenio *ex duobus membris suis haec*. Quod cur mutetur, non intelligo, quum sit percommodum et elegans: *duobus membris*, quae sunt ei propria et naturalia, quae habere minimum semper solet. Mox Mediceus *tibi non consulebas*, sine τῷ [v.] *ipsi*. Gronov. Al. *ex duobus membris solis haec exornatio*. Al. *Ex duobus membris his exornatio*. Erfurtensis, Pith. ac Duisb. aequae ac tres libri, quos Gronovius evolvit: *ex duobus membris suis haec exornatio*. Sic et prima, et Mediol. quod tuctur idem Gronovius, et explicat, *ex duobus membris*, quae sunt ei propria et naturalia, quae habere minimum semper solet. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *ex duobus membris suis*. Male *suis* dein eiecerunt. OUD. *Membris suis* ABCDET. L.

Et amicum laedebas] Voss. III. *et am. male l.* OUD.

Et tibi ipse non consulebas] Sic Lamb. ed. procul dubio ex MSS. Erf. et Duisb. *et tibi non consulebas*. Al. ed. *tibi ipsi non*

reipublicae consuluisti, nec amicis profuisti, nec inimi- 225
cis restitisti. Articulus dicitur, cum singula verba in-
tervallis distinguuntur caesa oratione, hoc modo: Acri-
monia, voce, vultu adversarios perterruisti. Item: ini-
micos invidia, iniuriis, potentia, perfidia sustulisti.
Inter huius generis, et illius superioris vehementiam
hoc interest, illud tardius et rarius venit, hoc cre-
brius et celerius pervenit. Itaque in illo genere, ex
remotione brachii, et contortione dexteræ gladius ad cor-
pus adferri; in hoc autem crebro et celeri vulnere cor-
pus consauciari videtur.

Continuatio est densa et continens frequentatio ver-
borum cum absolute sententiarum. Ea utemur com-
modissime tripertito: in sententia, in contrario, in con-
clusionione. In sententia, hoc pacto: Ei non multum pot-
est obesse fortuna, qui sibi firmiter in virtute, quam in
consulebat. GRAEV. Ed. Omn. *quod tibi ips.* etc. *ipsi deest* Leid.
I. III. IV. OUD. *Ipsi recte retinuerunt* Editores. L.

Intervallis distinguuntur] Duisb. *intervallis distinguuntur.*
GRAEV. VOSS. I. Leid. IV. Ed. Med. *distinguuntur.* OUD. *Di-*
stinguuntur AE. *Distinguitur.* B. *distinguuntur* D. L.

Iniuriis] Leid. I. *coniuria.* VOSS. II. *iniuria.* OUD. *Iniuris*
D. *iniuria* B. L.

Illius superioris] Deest prima vox Leid. II. *istius* VOSS. I.
OUD. Paulo ante pro *huius generis* B. *huius modi.* L.

Hoc interest, illud tardius] Erfurtensis codicis fide delevi
quod. Sic enim vulgati: *Hoc interest, quod illud tardius.* Sed
rotundior est locus hic, si Erfurt. sequamur. Facillo post idem
Erfurtensis, *ex contentione brachii*, pro quo legitur in editis *ex*
contortione brachii. GRAEV. *Illud tardius* Leid. III. IV. Ed. Me-
diol. In ceteris *quod illud t.* OUD.

Contortione dexteræ] Ita in solo Leid. IV. et Ed. Omnib.
contorsione Leid. II. cum Var. Lect. VOSS. I. atque Ed. Mediol.
in reliquis est *contentione d.* Quod probo. Ab arcu desumpta me-
taphora. OUD. *Et contentione* A. sed *contortione* a m. s. et *con-*
torsione BC. et *concursione* D. et *contortione* E. Verum est *con-*
tortione, quod qui non intelligent, *contentione* scripserunt. *Con-*
tentione tamen etiam T. *Dexteræ* habent omnes, excepto D.,
qui *dentre.* L.

Gladius ad corpus afferr] Erf. *gladium ad corpus afferr.* Pith.
gladius ad corpus afferr videbitur. GRAEV.

Vulnere corpus consauciari] Erf. *corpus vulnere consauciari.*
GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *corpus vulnere* dant, non *vulnere*
corpus. OUD. *Corpus vulnere* ADT. L.

Et continens freq.] Desunt et *continens* a Leid. II. IV. VOSS.
II. ac Leid. pr. a m. pr. OUD.

Commodissime tripertito] Lamb. ed. *commodissime tripartito.*
GRAEV.

Qui sibi firmiter] Pith. *qui firmiter.* *Commode sibi potest*
abesse. GRAEV.

casu, praesidium collocavit. In contrario, hoc modo: Nam si quis spei non multum collocarit in casu, quid est, quod ei magnopere casus obesse possit? In conclusione, hoc pacto: Quod si in eos plurimum fortuna potest, qui suas rationes omnes in casum contulerunt; non sunt omnia committenda fortunae, ne magnam nimis in nos habeat dominationem. In his tribus generibus ad continuationis vim adeo frequentatio est necessaria, ut infirma facultas 226 oratoris videatur, nisi sententiam, et contrarium, et conclusionem frequentibus efferat verbis. Sed et alias quoque nonnunquam non alienum est, tametsi necesse non est, eloqui res aliquas per huiusmodi continuationes.

CAP. XX. Compar adpellatur, quod habet in se membra orationis, de quibus ante diximus, quae constant ex pari fere numero syllabarum. Hoc non de enu-

Si quis spei non multum] Erf. *si qui spei non multum.* GRAEV.

In casum contulerunt] MSS. meliores quinque cum Ed. Omn. *in c. intulerunt* vel *intulerint.* Ed. Med. *tulerint.* OUD. *Tulerunt D. contulerint* BC. *intulerint E. intulerunt T. L.*

Committenda fortunae] Pith. *in modanda fortunae.* GRAEV. *Habeat dominationem.*] Ed. Omnib. *h. potestatem.* OUD. *Dampnationem B. et minationem in nos. In. A. Paulo ante nimis magnam Lamb. L.*

Frequentatio est necessaria] Erf. *frequentatio necessario est.* GRAEVIUS.

Ut infirma facultas oratoris videatur] Erf. et Duisb. *Ut infirma facultas orationis,* quod non damno. GRAEV. Voss. III. Leid. II. IV. *f. orationis.* OUD. *Facultas orationis A. sed oratoris a m. s. L.*

Frequentibus efferat verbis] Alii ediderunt *afferat.* Sed Medicus cum alio *offerat.* GRONOV. Erf. et Medic. *frequentibus offerat verbis.* Edd. *frequentibus afferat verbis.* GRAEV. In solo Voss. III. *efferat* in Leid. IV. et Ed. Mediol. *afferat.* In caeteris et Ed. Omnib. *offerat.* OUD. *Offerant A. effert D.*

Sed et alias quoque] Erf. *sed alios quoque.* GRAEV. Exsulat τὸ [v.] *sed* a MSS. quinque, a Voss. II. et Leid. IV. Ed. Med. τὸ [v.] *et.* Mox MSS. O. et Ed. Med. *huiusmodi.* OUD. *Sed alias A. (sed et al. a m. s.) Sed alias BCE. et alias omisso sed D. Omnia ista: Sed — — continuationes pro spuriis habet Sch.; leguntur in omnibus Codd. Pro tametsi B. tamen etsi. Pro huiusmodi ABCD. huius modi. L.*

CAP. XX. *Habet in se membra orationis*] A Duisb. *abest orationis.* GRAEV.

Quae constant ex pari] Erf. et nonnullae edd. *quae constant ex pari.* GRAEV. Leid. II. Ed. Med. *quae constat.* Voss. O. Leid. I. III. *quae constant.* OUD. *Constat D. constant B. Quae constant ACT. quod receperunt Sch. Orell. L.*

Hoc non dinumeratione nostra] Sic restituimus, a veteri codice admoiti, in quo est, *denumeratione.* LAMBIN. Erfurt. *hoc*

meratione nostra fiet: (nam id quidem puerile est,) sed tantum adfert usus et exercitatio facultatis, ut animi quodam sensu par membrum superiori referre possimus, hoc modo: In proelio mortem pater oppetebat, domi filius nuptias comparabat; haec omnia graves casus administrabant. Item: Alii fortuna felicitatem dedit, huic industria virtutem comparavit.

In hoc genere saepe fieri potest, ut non plane par sit numerus syllabarum, et tamen esse videatur, si una

non de numeratione nostra. GRAEV. *Denumeratione*, unico verbo in Gryph. duobus manusc. habetur. Ut optima ratione innixus, *dinumeratione*, videatur Lamb. edidisse. BRUT. MSS. O. *denumeratione*, nisi quod in Voss. II. sit *dinum*. In Ed. Med. *de numeratione*. OUD. *Hoc non denumeratione fiet nostra* A. *Hoc n. de enumeratione f. nostra* B. *non de nostra numeratione fiet* C. *n. de num. nostra fiet* D. *Hoc non dinumeratione fiet nostra* E. *V. nostra* deleuit Sch. retinuit Orellius. *Denumeratione* recte Lamb. *Nostra* puto ortum ex seq. nam; simili enim compendio scribitur utrumque. L.

Puerile est, sed tantum] Duisb. *puerile, sed tantum.* GRAEV. *Exsulat verbum est* a Leid. IV. OUD. *Exhibent est* ABCE. deleuit Sch. retinuit Orell. L.

Sed tantum affert usus] Erf. et Cauch. *tantum affert usus.* Bene. GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. II. III. Ed. Mediol. *affert usus.* Quod male mutarunt. OUD. *Affert* ABCDET. Deinde sensu compar membrum B. L.

Mortem pater oppetebat] Erf. et al. MSS. *mortem parens oppetebat.* GRAEV. Voss. III. Leid. IV. *parens.* OUD. *Parens* BD. L.

Haec omnia graves casus] Erf. *haec omnia gravis casus.* Lamb. ed. *Haec omnia gravis casus administrabat.* GRAEV.

Administrabant] Leid. IV. *demonstrabant.* OUD. *Aministrabant* A. *administrabat* B. L.

Alii fortuna felicitatem] Haud aliter Pal. sec. quart. quin. sextus, et Bruil.; hactenus impressi *illi fortuna.* GRUTER. *Alii fortuna felicitatem dedit* Erf. et alii MSS. vulgo: *illi fortuna felicitatem.* Pith. *illi fortuna facilitatem dedit*, quod non temere damnandum. Nam *facilitas* pro felicitate nonnumquam accipitur, ut *facilitas imperii* apud Tacit. in Agric. saepe quoque ab interpolatoribus et sciolis vox *facilitas* in *felicitas* non bene fuit immutata. Vide quae I. Fr. Gronovius notavit ad Liv. lib. XXIII. cap. 31. GRAEV. Voss. I. Leid. II. cum Edd. pp. *illi.* Voss. III. Leid. IV. *aliis.* In Voss. III. vitiose *fecilitatem.* Vid. Graev. mox pro *huic* est *hic* in Leid. III. OUD. *Illi felicitatem fort. dedit* AE. *illi facultatem f. d. C. alii fort. d. felicitatem* B. Igitur D. cum Sch. *facilitatem.* Sch. enim e Cod. Pith. *facilitatem*, quod non secutus recte fecit Orell. qui ostendit, mox quoque *felicitatem* virtuti opponi. L.

Par sit numerus syllabarum] Erf. *par numerus sit syllabarum.* GRAEV. *Numerus sit* ABDE. L.

Si una aut etiam altera syllaba est alterum brevius] Non li- tem moveo huic scriptioni. Erfurtensis tamen, cuius varietas sem-

227 aut etiam altera syllaba est alterum brevius: aut si, cum in altero plures sunt, in altero longior, aut longiores, plenior, aut pleniores syllabae erunt: ut longitudo, aut plenitudo harum, multitudinem alterius adsequatur et exaequet. Similiter cadens exornatio dicitur, cum in eadem constructione verborum, duo aut plura sunt verba, quae similiter iisdem casibus efferuntur, hoc modo: Hominem laudas egentem virtutis, abundantem felicitatis. Item: Cuius omnis in pecunia spes est, eius a sapientia est animus remotus. Diligentia comparat divitias, negligentia corrumpit animum: et tamen cum ita vivit, neminem prae se ducit hominem. Similiter desinens est, cum, tametsi casus non insunt in verbis, tamen similes exitus sunt, hoc pacto: Turpiter audes facere, nequiter studes dicere. Vivis invidiose, delinquis studiose, loqueris odiose.

per est observanda: *si una aut etiam altera syllaba est alterutrum brevis.* Existimo veram manum esse: *si una aut etiam altera syllaba est alterutrum brevius.* *Alterutrum* nimirum membrum. GRAEV. Voss. III. *alterum membrum brevius sit.* Ed. Omnib. e. alt. altero brev. Optime dant Leid. I. III. e. *alterutrum brevius*, ut coniecerat Graevius. OUD. *Syllaba alterutrum* (*alterum utrum a m. s.*) brev. A. *syll. est alterutr. membrum brev.* B. *altera brevior est, aut si cum D. altero E. L.*

Exornatio dicitur] Erf. et Pith. *exornatio appellatur.* GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. ex. *appellatur.* Cur hoc mutarunt? OUD. *Appellatur ABCDEF.* Scripserunt ita Ern. Sch. Orell. L.

Iisdem casibus efferuntur] Erf. *iisdem casibus efferuntur.* Pith. *iisdem casibus afferuntur.* GRAEV. Voss. I. III. *affer.* Leid. I. II. *efferantur.* OUD. *Efferantur ABCD.* *Efferuntur ET. L.*

Cuius omnis in pecunia spes est, eius a sapientia est animus remotus] Tres MSS. Erfurt. Duisb. Cauch. *Huic omnis in pecunia spes est, a sapientia est animus remotus.* Sic et quartus Pith. nisi quod retineat eius. Lamb. ed. *Cuius omnis in pecunia est, eius a sapientia animus est remotus.* Sed pro cuius iidem habet *Huic.* Credo rō [v.] est semel abudare, et auctorem scripsisse: *Huic omnis in pecunia spes est, a sapientia animus remotus.* GRAEV. Voss. II. III. Leid. II. IV. Ed. Med. *huic* Ed. Omn. *huic.* Vox eius abest a MSS. O. nisi quod in Leid. III. ponatur post *animus*, neque agnoscunt Edd. pp. Verbum est deest item Voss. III. in aliis loco variat. Adi Graev. Oun. *Item huic est omnis* A. *Item huic omnis* E. *Spes est, a sapientia* ABCDE. *est* ante v. *animus* deest in C. Ergo eius abest ab omnibus Codd. etiam a T. Retinuerunt tamen Sch. et Orell. L.

Insunt in verbis] Leid. I. Voss. III. *n. sunt.* Voss. I. II. Leid. II. III. Ed. Med. *n. insunt verbis.* OUD. *Casus similes* (*non a m. s. loco v. similes*) *insunt verbis* A. *casus non insunt verbis* CE. *Exitus sunt hoc pacto* (*similes a m. s.*) A. *similes s. hoc p. exitus* B. vv. *exitus sunt* absunt ab E. L.

Audacter territas] Erf. *audaciter territas.* GRAEV. Leid. III.

Item: Audacter territas, humiliter placas. Haec duo genera, quorum alterum in exitus, alterum in casus similitudine versatur, inter se vehementer conveniunt: et ea re, qui his bene utuntur, plerumque simul ea collocant in iisdem partibus orationis. Id hoc pacto facere oportet: Perditissima ratio est amorem petere, pudorem fugere; diligere formam, negligere famam. Hic et ea verba, quae casus habent, 228 ad casus similes; et illa, quae non habent, ad similes exitus veniunt.

CAP. XXI. Adnominatio est, cum ad idem verbum et idem nomen acceditur commutatione unius litterae aut

IV. *audaciter*. Voss. III. *dampnas*. OUD. Paulo ante *relinquis pro delinquis* in Ed. Sch. ex errore typographi, quem iam notavit Orell. L.

Alterum in exitus, alterum in casus] Erf. *alterum in exitu, alterum in casus*. GRAEV. MSS. quinque Ed. Med. *in exitu*. Leid. III. *casuum s. versantur*. OUD. *In exitu* AD. *Exitus in C. L.*

Ea re, qui his bene utuntur] Erf. *et ea re, quibus bene utuntur*. Pith. *qui his bene utitur*. GRAEV. Voss. I. *his qui b. u. recte*. OUD. *Et ea re qui his* ABBDT. *e. e. r. qui hiis* C. L.

In iisdem partibus orationis] Idem *in eiusdem partibus orationis*. GRAEV.

Id hoc pacto] MSS. quidam, *id hoc modo*. GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. *h. modo*. OUD. *Hoc modo* ABC. L.

Hic et ea verba] Duisb. *Hic dein ea verba*. GRAEV.

CAP. XXI. *Annominatio est*] Duisb. et Cauch. *Adnominatio est*. GRAEV. *Agnominatio C. angnominatio D. adnominatio B. annominatio A. L.*

Et idem nomen] Duisb. *et nomen*. GRAEV. Vid. Gronov. ad Lib. II. cap. 6. BURM. In nullo MS. neque Ed. pr. invenisse loco idem. Voss. II. *aut n.* OUD. *Et ad idem nomen* Ern. Sch. Orell. e codd., quibuscum faciunt TB. *Aut nomen AE. et nomen CD. L.*

Commutatione unius litterae aut litterarum] Erfurt. *Commutatione vel adiectione unius litterae, aut litterarum*. Duisb. et Lamb. ed. *commutatione vel additione unius litterae, aut litterarum*. Edd. tamen prima et Mediol. vulgatae accedunt. Alii aliter. Sed *additione aut adiectione* non debuit omitti, quod et in Pithoei MS. et Ascens. ac Cratand. edd. legitur, qui tamen addunt *vocum, scribentes, aut commutatione vocum, vel additione unius litterae*. Quod nec ipsa spernendum. GRAEV. Hic verba *vel additione* addidimus, quae non insunt in vulgatis, ex duobus Gryph. exemplar. et Leoniceni. Id autem eo fecimus libentius, quo eam lectionem animadvertimus Lambino probari. BRUT. Voss. I. *cum additione vocum vel unius litterae aut litterarum vel syllabarum. II. cum mutatione vel aditione* (suprascr. demptione) *unius litterae aut litterarum. III. commutatione vocum vel litterarum*. In III. et IV. cum Ed. Omnib. *commutatione vel additione unius litterae aut litterarum* absunt quoque *syllabae aut syllabarum* a Leid. I. In II. *commutatione vocum unius litterae aut syllabarum*. In Ed. Med. simplicissime legas *comutatione*, ceteris omissis. Fors. scripsit auctor *commutatione vel additione un. litt.*

literarum, syllabae aut syllabarum; aut ad res dissimiles similia verba adcommodantur. Ea multis et variis rationibus conficitur. Adtenuatione, aut complexione eiusdem litterae, sic: Hic, qui se magnifice iactat atque ostentat,

aut litterarum. Certe *syllabae* etc. sunt spuria. OUD. *Commutatione aut additione unius l. a. l. sillabe aut sillabarum* A. *cum mutacione vel addicione unius litt. vel litterarum sillabe vel sillabarum* D. *commut. u. l. a. l. vel sillabarum unius acceditur* (omisso v. *acceditur* ante v. *commut.*) B. *c. u. l. a. l. vel addicione* C. *c. u. l. a. l. vel sillabarum* E. Vv. *vel addicione* etiam in T. post v. *commut.*, qui tamen om. vv. *syllabae aut sillabarum.* L.

Syllabae aut sillabarum] Haec verba nec in Erfurt. nec Duisb. leguntur. Cratand. ed. *aut syllabae, aut sillabarum.* GRAEV.

Attenuatione aut complexione] Pith. *Aut attenuatione aut complexione.* GRAEV. *Aut adten. aut c.* Voss. I. III. Leid. I. *aut tenuat.* Leid. II. *adtuuationibus* Voss. II. OUD. *Aut atten. C. ut att. D. aut tenuatione* E. Deinde pro *eiusdem*, quod hic non aptum iudicat, Sch. *cuiusdam.* Sed *eiusdem* ABCDE. unius T. L.

Iactat atque ostentat] Voss. III. *ostentat et iactat.* Ed. Omnib. caret τοῖς [vv.] *atque ostentat.* OUD. *Magnifice iactat atque ostentat* ABCDE. L.

Veniit a te ante quam Romam venit] Erfurt. *venit te ante quam Romam venit.* Duisb. *venit ante quam Romam venit*, quae dubio procul genuina est scriptura, nisi quod pro *venit ante* recte alii *veniit ante*: quam etiam Lambinus complexus est. *A te* natum est ex *ante*. Hinc et non comparet in Duisb., in Erfurtensi autem *a* non legitur. *Veniit ante*, venditus est, *ante quam Romam venit*. Praecedentia verba, *hic qui se magnifice iactat, atque ostentat*, sic leguntur in margine Cratandri: *Hic qui se magnificat, iactat, ostentat.* Si ex MSS. hausta sunt, ut credibile est, quia nulli librario posteriorum temporum haec commutatio potuisset occurrere, praeferebam vulgato. Nam *magnifico* est optimis scriptoribus idem, quod *magni facio*, *magni aestimo*. Terent. Hecyr. *Quem ego intellexi illam haut minus quam se ipsum magnificare.* Plin. XVII, 9. *M. Varro principatum dat turdorum fino, ex aviariis, quod etiam pabulo boum suumque magnificat.* Hoc est, laudat etiam propterea, quod ad pascendos boves et aues sit utilis. Hinc *magnificus* est saepe magniloquus, qui se Thrasonice ipse effert dictis factisque. Plauto Bacchid. IV, 9. *Miles magnificus.*

Postea cum magnifico milite, urbes verbis qui inermis capit. et apud eundem *magnifica verba*, quae Ovidio dicuntur non raro *magna verba*, hoc est arrogancia, et ostentationis plena, cum quis se iactat insolenter. Huius vocis *magnificare* notio cum libris ignoreretur, mutata ea vox fuit in notius et tritius *magnifice iactat*. Vereor ne *iactat* et *ostentat*, quod margo Cratandri prae se fert, sint interpretationes τοῦ *magnificat*, quae in contextum irreperunt. GRAEV. MSS. quatuor *ad te*. recte desunt illa Leid. IV. in quo *R. veni.* III. *R. ivit.* OUD. *Venit ad te antequam* A. *ad te veniit a. q.* B. *venit a te ante quam* CDE. Obscurum habet scripturae compendium T. teste Orell., qui putat in illis *a te* latere locum, ubi venierit, v. c. *Athenis.* Non credo.

venit a te ante, quam Romam venit. Ex contrario: Hic, 229 quos homines alea vicit, eos ferro statim vincit. Productione eiusdem literae, hoc modo: Hunc avium dulcedo ducit ad avium. Brevitate eiusdem literae, hoc modo: Hic tametsi videtur esse honoris cupidus, tamen non tantum curiam diligit, quantum Curiam. Addendis literis, hoc pacto: Hic sibi posset temperare, nisi amori mallet obtemperare. Demendis literis, sic: Si lenones, tam-

ate ortum ex repetito compendio, quod pro ante scriptum inveniebant librarii. A te om. Sch. Recte. L.

Ex contrario] MSS. quinque et Ed. Med. et ex c. desunt Leid. III. OUD. Et ex contr. AE. et e contr. CB. L.

Hic quos homines alea vincit, eos ferro statim vincit] Sic legitur in exemplis Manutianis: neque video, quomodo aliter legi possit, si modo facere volumus, ut exempla praeceptionibus respondeant. Neque tamen vincit potest a verbo vincio usitate, quod sciam, flecti, sed vinxit potius; nisi dicamus a verbo vincio etiam praeteritum vincivi esse usitatum, ut a sancio, sancivi et sanxi. LAMBIN. Sequor Pall. et Bru. ac Fabr. in quibus, quos homines alea vicit. Nam vulgati, vincit. GRUTER. Manut. et Lamb. edd. quos homines alea vincit, eos ferro statim vincit. Vulgg.

Hic quos homines alea vincit, eos ferre statim vincit. Gruterianis adstipulantur Pith. Duisb. Cauch. GRAEV. Voss. I. III. cum Leidd. tribus et Edd. pp. alea vicit. OUD. Alea vicit ABCDET. Antea pro Hic quos BCD. Sic quos. Oxonn. duo sic: hic quos, i. q. recte dedit Orellius. Vincit autem, ut recte notat Sch., est a vincere, et ferro vincere est compede ligare, in vincula dare. L.

Prod. ei. litt. hoc modo] Voss. II. pr. ei. L. sic. OUD. Pr. sic eiusdem lit. B. Pr. e. litt. sic D. L.

Avium dulcedo ducit ad avium] Erf. avium dulcedo ducit ad damnum. GRAEV. Hunc avium etc. usque ad hic tamen exsulant a MSS. quatuor vel quinque. Ducit ad dampnum inepte Leid. II. OUD. Hunc avium — hoc modo. Haec et interposita omm. BD. Hunc avium — avium om. E. ad avium dampnum C. L.

Brevitate eiusdem litterae hoc modo] Erf. brevitate eiusdem litterae sic. Haec verba cum praecedentibus avium dulcedo ad avium in Duisburgensi non leguntur. GRAEV.

Hic tametsi videtur honoris esse cupidus] Pith. hic tamen etsi videtur honoris esse cupidus. In Erfurt. esse non extat. GRAEV. Abest verbum esse a Leid. II. Bene. OUD. Videtur honoris (esse m. s. add.) cupidus A. abest esse a C. honoris cupidus videtur B. L.

Non tantum curiam diligit, quantum Curiam] Pith. non tam curiam diligit, quam Curiam meretricem. Ultima vox haeret etiam in Erfurt. sed tamen a magistro fuit adiecta. GRAEV. Addunt e glossa meretricem Voss. I. Leid. I. In Ed. Med. non tam curiam, quam curiam diligit. OUD. Glossam meretricem add. m. s. in A. L.

Demendis litteris, sic] Pith. demendis nunc litteris sic. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. IV. dem. nunc litt. OUD. Demendis autem litt. D. dem. nunc litt. E. L.

quam leones vitasset, vitae se tradidisset. Transferendis literis, sic: Videte, iudices, utrum homini navo, an vano credere malitis. Item: Nolo esse laudator, ne videar adulator. Commutandis, hoc modo: Deligere oportet, quem velis diligere. Hae sunt adnominationses, quae 230 in literarum brevi commutatione, aut productione, aut translatione, aut aliquo huiusmodi genere versantur.

Tanquam leones vitasset] Erf. *vitasset tanquam leoes*. GRAEV. MSS. plerique cum Ed. Med. *vitasset t. l.* in Ed. Omn. *quemadmodum l. v.* OUD. *Vitasset tanq. leones* hoc ordine BCDE. *visitasset C.* Atque receperunt hunc ordinem Sch. Orell. L.

Utrum homini navo an vano credere] Erf. *utrum homini ignavo credere*. Pith. *utrum homini navo an vano credere*. GRAEV. Gnavo DE. In E. a m. s. *ignavo*. Gnaro A. *Vano an navo concedere m. B. Gnavo credere m. an vano D. L.*

Item: nolo esse laudator, ne videar adulator] Haec neque sunt in Erfortensi, nec in Duisb. GRAEV. Vocula item deest Voss. I. Omnia haec *Item* etc. usque ad *adulator* exulant a ceteris MSS. et Edd. pp. OUD. Vv. *Item — adulator* cum interpositis absunt ab ABCD. Deinde pro *commutandis* Sch. suspicatus est *permutandis*. Permutationem enim (Vertauschung) hic requiri; commutationem autem (Veränderung) fieri in omni genere adnominationsis. *Commutandis* tamen omnes Codd., nisi quod A. *cum mutandis. L.*

Deligere oportet, quem velis diligere] Liber manuscr. longe optimus habet, *Dilegere oportet* etc. nam a verbo *dilego* fit *dilectus*, ex quo *dilectus militum*. LAMB. Si vim et originem vocis spectes, *deligere* et *diligere* idem notant. Hinc *diligenter scribere* Cic. est uti verborum dilectu, et *diligenter dare* eidem est cum dilectu, non promiscue cuivis. Hinc et *dilectus* et *delectus* militum. GRAEV.

Quem velis diligere] Pith. *a quo velis diligere*. Al. *quae velis diligere*. GRAEV.

Brevi commutatione aut productione] Revocavi scriptoram editionum antiquatarum Pall. confirmatam libris, item Br. et Fabr. nam Victorius maluerat, *commutatione, brevitate, aut productione*. GRUTER. Grut. Lamb. et aliae, *quae in litteratura, commutatione, brevitate aut productione*. In Pith. non est in. *Brevi commutatione aut productione* firmatur Erfurtensis et aliorum librorum auctoritate. Sed et praecedentia verba *in litteratura* recepta sunt primum a Lambino, nulla mentione facta ullius libri aut causae mutationis. In omnibus editionibus ante Lambinianam et Gruterianam et tribus MSS. quae vidi, est: *quae in litterarum brevi commutatione aut productione*. Verissime, quod non erat interpolandum. In Erfurt. pro *translatione* est *traiectione*, non male. GRAEV. In tribus Gryph. manuscr. et Leonicen. *quae in litterarum brevi commutatione, productione*; quam lectionem agnoscit Lambin. Infra autem lege, *transiectione*, praeter Leonic. qui a vulgatis non dissentit, iisdem pariter eandem lectionem approbantibus. *Translatione* excusi habent. BRUT. *In litterarum br. commut.* Sic MSS. O. et Edd. pp. *Rescribe aut transiectione* e MSS. O. et Ed. Med. *traiectione* Leid. IV. dein huiuscemodi Voss. III.

CAP. XXII. Sunt autem aliae, quae non habent tam propinquam in verbis similitudinem, et tamen dissimiles non sunt; quibus de generibus unum est huiusmodi: Quid veniam, qui sim, quare veniam, quem insimulem, cui prosimi, quem postulem, brevi cognoscetis. Nam hic est in quibusdam verbis quaedam similitudo non tam adfectanda, quam illae superiores, sed tamen adhibenda nonnumquam. Alterum genus huiusmodi: Demus operam, Quirites, ne omnino Patres Conscripti circumscripti putentur. Haec adnominatio accedit magis ad similitudinem, quam superior: sed minus, quam illae superiores: propterea quod non solum additae, sed uno tempore demtae quoque literae sunt. Tertium genus est, quod versatur in casuum commutatione, aut unius, aut plurium nominum.

Unius nominis, hoc modo: Alexander Macedo summo labore animum ad virtutem a pueritia confirmavit. Ale-

OUO. In litterarum brevi commutatione aut prod. aut transiectione. A. In lit. brevi c. a. pr. a. transi. ECB. In lit. brevi commutatione a. prodoctore aut transiectore D. Traiectione B. In lit. commutatione, brevitate Oxon. unus, Victor. dedit Sch. Transiectione etiam T. Legendum suspicatur Orell. in litterarum in breve commutatione; retinet idem translatione, quod supra est: transferendis litteris, quae tamen nulla est causa, quum Codd. fere omnes transiectione. L.

CAP. XXII. Propinquam in verbis] Erf. propinquam verbis. Pith. ed. prim. et Mediol. propinquam verbi. Duisb. propinquam cum verbis. GRAEV. Praepositione carent Voss. I. II. cum verbis Leid. IV. verbi Leid. III. cum Ed. Omn. OUD. In verbis BCDE. Tam propinqui verbi A. L.

Quid veniam] Pith. quo veniam. GRAEV. Quis sim B. Tum insimilem ABC. in similem D. L.

Quem postulem] Erf. et Pith. quae postulem. GRAEV. Quae postulem A. Deinde Alterum genus est huiusmodi ACDE. L.

Circumscripti putentur] Pith. circumscripti videantur. GRAEV.

Quam illa superior] Erf. et Lamb. ed. quam superior. GRAEV. Paulo ante magis accedit ABCDE. Quam illa superior AE. Illa omittunt BCD. omiseruntque Sch. Orell. L.

Tertium genus est, quod] Erf. tertium genus, quod. GRAEV.

Ad virtutes a pueritia confirmavit] Legendum fortasse est, confirmavit; immo sic esse legendum contendo. LAMB. Erf. et Pith. ad virtutem a pueritia confirmavit. Verissime Lambinus ad virtutem a pueritia confirmavit. Et sic Duisburgensis, ex quo etiam et Erfurtensi ac Pithoeano rescripti, virtutem. Conformare animum ad virtutem Latinis recte dicitur, pro animum erudire ad virtutem, munire sapientiae praeceptis ad virtutem exercendam. Cic. I. de Off. 5. Quod positum est in praeceptis, quibus in omnes partes usus vitae conformari potest. Sic et ibi recte Lambinus, cum in vulgatis sit confirmari. GRAEV. MSS. O. ad virtu-

231 xandri virtutes per orbem terrae cum laude et gloria sunt. Alexandrum omnes, ut maxime metuerunt, item plurimum dilexerunt. Alexandro si vita longior data esset, Oceanum manus Macedonum transvolasset. Varie hic

tem a p. confirmavit, nisi quod in uno alteroque sit virtutes. Cum Graevio malim conformavit. Oud. Ad virtutem ABCDET. Confirmavit ABCET. Conferatur D. Recte dederunt conformavit Sch. et Orell. L.

Cum laude et gloria sunt] Libuit sequi auctoritatem Pal. quarti ac sexti, confirmatam fide Gemblacensis libri et Bruilerensis. Vulgata habebat amplius, gloria vulgatae sunt; quae vox in quatuor illis nulla est. GRUTER. Edd. et MSS. cum laude et gloria sunt vulgatae. Gruteri codices firmat Erfurtensis, sed ceteri tres approbant vulgatam scripturam. GRAEV. Voss. I. III. Leidd. omnes, Edd. pp. et gl. vulgatae sunt. Voss. II. sunt pervulgatae. Non male. OUD. Gloria et laude vulgatae s. B. gloria vulgatae s. C. gloria vulgatae sunt D. laude et gloria pervulgatae sunt EA. laude et gloria vulgatae sunt T. Sch. scripsit: l. e. gl. sunt pervulgatae. Orellius Gruterum est secutus. L.

Alexandrum omnes, ut maxime] Particulam ut, quae desiderabatur, reposui. LAMB. Edd. praeter Lambinianam et Cratandri, Alexandrum omnes ut maxime metuerunt, item. Erfurt. Alexandrum omnes maxime metuerunt, idem. Lambini emendationem confirmant Erfurtens. Duisb. et Cratandri editio. GRAEV. Nos vocem, item, sustulimus, quae elegantius abest in manuscriptis, quam adest in vulgatis. Lambin. post verbum omnes, ut apponit; ut sit, cui vox item respondeat; omnino melius, quam in impressis. BRUT. In nullo meorum, nec Ed. veteri est ut. Deleatur. Tunc enim non item, sed ita sequi deberet. Abest et ea vox a Leid. III. Ceterum recte sequens exemplum Alexandro etc. praepositur in MSS. aliquot et Ed. Mediol. Casuum enim ordinem secutus videtur auctor. OUD. Alexandrum omnes maxime metuerant Item pl. dil. Alexandro si vita data longior esset transvolasset oceanum Macedonium A. Alexandrum omnes maxime — Macedonicum C. Alexandrorum omnes maxime metuerunt i. pl. d. Alexandrum sibi vita d. l. esset oceanum gloria Macedonum D. Alexandrum maxime omnes metuebant Item plurimum dil. Alexandro si vita data longior esset oceanum macedonicum transvolasset. B. Etiam in T. exemplum illud, in quo est Dativus, sequenti postponitur. Recte. Manus Macedonum ex Gruteri emendatione scripserunt post eum omnes Editores. Vere. Sequens enim nomen antecedens absorbit. L.

Oceanum manus Macedonum transvolasset] Et hoc nostrum est facilius; ad quod induxit Palatinorum senio, quorum pr. quart. sextus tantum repraesentabant: Oceanum Macedonum transvolasset, quintus vero Oceanum fama Macedonum trans. sec. vero ac tert. servabant illud manus; vere. Legatur modo Suasoria I. Senecae patris. Retro cusi habebant, Oceanum Macedonum gloria transvolasset, inficete prorsus, et falso; utique si verum dixit prius: gloria ac laude implese orbem Alexandri virtutes. GRUT. Erf. Trans Oceanum Macedonum transvolasset. Duisb. Hoc Oceanum manus Macedonum transvolasset. Edd. Oceanum Macedo-

unum nomen in commutatione casuum volutatum est. Plura nomina casibus commutatis, hoc modo faciunt adnominatorem: Ti. Gracchum rempublicam administrantem indigna prohibuit nex diutius in ea commorari. C. Graccho occisio oblata est, quae virum reipublicae aman- 232
tissimum subito de sinu civitatis eripuit. Saturninum fide

num gloria transvolasset. GRAEV. Interpolatus maxime per librarios virosque eruditos hic est locus. Plerisque et antiquiores MSS. dant *Oceanum Macedonum transvolasset*, vel *trans Oceanum M. transv.* vel *transvolasset Oc. Macedonum* aut *Macedonicum*, ut habet Leid. I. scil. Voss. III. addit *fama.* Leid. IV. *manus.* Ed. Omnib. *nomen.* Ed. Mediol. *terras atque Oceanum fama M.* quia scilicet in nonnullis est *trans Oc. M. transvolasset.* Mihi simpliciter videtur ab auctore scriptum fuisse *Oceanum Macedo transvolasset.* OUD. Cf. notam antec. Reliquae varietates hoc loco notantur: *metuerant* etiam *C. data longior* ABCDE. *Manus* ignorant omnes, *gloria* D. *Transv. ocean. Macedon.* E. Reliquae huius loci varietates iam supra enotatae. Totum exemplum accusativi omisit E. L.

Varie hic unum nomen] Duisb. *varie hoc unum nomen.* GRAEV. Leid. IV. Ed. Omn. *hoc u. n.* OUD. *Hic nomen unum A. hoc nomen unum C. om. nomen B. om. unum E. L.*

Hoc modo faciunt] Duisb. *hoc modo faciunt.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *faciunt adnominatorem vulgo faciunt.* OUD. Hoc idem *faciunt* habent ABCDET. L.

Indigna prohibuit nex diutius in ea commorari] Erf. *prohibuit M. Galliciolus indignam et diutius in eo commorari.* Margo Cratandri, *Prohibuit Malliciolus indigne nex diutius in ea commorari.* GRAEV. *Prohibuit Marcus Malliciolus* (haec duo vv. punctis suppositis notata) *indigna (indigne corr.) nex (a m. s.) d. in ea comm. A. proh. M. Malliciolus indigne diut. in ea comm. C. p. M. m. indigne diutius in ea comorari E. prohibui nex d. in ea comm. D. M. maliciosus indigne diutius in ea comm. passus est. B. Ascripserat aliquis glossam maliciosa ad vv. indigna nex, ex quo istae turbae ortae. L.*

C. Graccho similiter occisio oblata est, quae virum reipub. amantissimum etc.] Ita quidem nonnulli e Pall. sed plerique tamen oggerunt, *occiso, ablata est reipubl. quae virtutis amantissimum.* Aldus nepos expressit, *occasio oblata est, quae virum etc. nec omnino displicet.* GRUT. Al. *C. Graccho occiso ablata est resp. quae virtutis amantissimum.* Aldi Manutii nepotis *occasio.* ed. *C. Graccho similiter oblata est, quae virum reip. amantissimum.* Erfartensis fide *delevi similiter*, in ceteris consentit Palatinis, ut et editiones antiquiores. GRAEV. Voss. I. a m. II. *occasio.* In ceteris *occiso.* Et in Leid. III. IV. Ed. Med. *similiter occiso.* Dein *ablata est resp. qui* in Voss. II. Leid. I. III. OUD. *Similiter occisi oblata est. A. Sim. occiso obl. e. RP. B. Sim. occiso ablata est respubl. C. sim. occiso est ablata resp. D. L.*

Quae virum reipub. amantissimum subito de sinu civitatis eripuit] Pith. *quae virtutis reip. amantissimum subito dominatu sinu civitatis eripuit.* GRAEV. Voss. II. Leid. I. III. *virtutis amant. pro reip. in Ed. Med. populi Ro. MSS. quatuor dominatum vel domi-*

captum malorum, perfidiae scelus vita privavit. Tuus, o Druse, sanguis domesticos parietes, et vultum parentis adpersit. Sulpicium, cui paullo ante omnia concedebant, eum brevi spatio non modo vivere, sed etiam sepeliri prohibuerunt.

Haec tria genera proxima exornationum, quorum unum in similiter cadentibus, alterum in similiter desinentibus verbis, tertium in adnominationibus positum est, perraro sumenda sunt, cum in veritate dicimus: propter-

natu c. prave. OUD. Virtutis om. reip. CD. vel quae utrum r. p. B. L.

Maiorum perfidia] Secutus sum libros duos manuscrip. et non-nullos vulgatos. Nam alii vulgati partim habent, *malorum perfidia*: partim, *maiorum natu perfidia*. Et ita unus etiam antiquus. LAMB. *Fide captum malorum, perfidiae scelus vita* etc. placuit Gulielmio, ex Bruil, et sic quoque reperi in Pal. quarto et sexto. Nam ceteri subscribebant vulgato, *fide captum, malorum perfidia per scelus vita* etc. GRUT. Lamb. *Fide captum maiorum perfidia per scelus*. Cratand. ed. *Saturnium fide captum maiorum natu perfidia per scelus*. GRAEV. Voss. O. Leid. II. Edd. pp. *perfidia per scelus*. Leid. III. IV. *perfidia scelus*. OUD. Scr. Sch. *malorum perfidia et scelus*. Orell. *malorum perfidia per scelus*. In C. est: *maiorum natu perfidia et scelus*. In D. *maiore nutu perfidia per scelus*. In A. *malorum perfidia scelus* (per a m. s.) In B. *malorum perfidia per scelus*. In T. *maiorum natu perfidia et per scelus*. Equidem cum Sch. faciendum puto. Recte autem monet Orell. *maiores non nisi cum laude memorari solere. L.*

Domesticos parietes] Leid. II. *d. parares. An penates?* OUD. *Penates in maiore Ed. Sch. Oudendorpium secutus dederat. Sed nullus Cod. addicit. L.*

Et vultum parentis] Cratand. ed. *et multum parentis*. GRAEV.

Sulpicium, cui paulo ante omnia concedebant, eum brevi spatio] Sic edunt, et sic solere Latinos agnosco, et alibi alios, qui adhuc ignorantur, sic loquutos monstrabo. Sed nuuc MSSi tres omnes concordēs legunt, *Sulpicio cui*. Sic fluctuat formula Varro-nis ab Gellio XII. servata. *M. Terentio, quando citatus neque respondit, neque excusatus est, ego ei unam ovem mulctam dico, ut habet illic bona pars veterum librorum. Sunt tamen qui praeferunt Terentius*. GRONOV. MSS. *Sulpicio, cui paullo ante*. Erf. *Supplicio, qui paullo ante*. GRAEV. *Sulpicium lege, non Sulpicio, ut in omnibus vulgatis legitur. Locum recte ita emendavit Lambinus*. BRUT. MSS. O. et Ed. Omnib. *Sulpicio*. Dein Voss. II. *ce-debant*. OUD. *Sulpicio CE. Sulpicium D. Sulpicium AB. Tum ante om. B. Concedebant ABCDE. L.*

Eum brevi spatio] Erf. *cum brevi spatio*. GRAEV.

Sepeliri prohibuerunt] Erf. *sepelire prohibuerunt*. GRAEV. Voss. III. *sepelire*. OUD. *Sepelire B. L.*

Cum in veritate dicemus] Erf. *cum in veritate dicimus*. GRAEVIVS.

Propterea quod non haec videntur reperiri] Pith. *quod haec non videntur reperiri*. GRAEV.

ea quod non haec videntur reperiri posse sine elaboratione et consumptione operae.

CAP. XXIII. Eiusmodi autem studia ad delectationem, quam ad veritatem videntur adcommodatiora. Quare ²³³ fides, et gravitas, et severitas oratoria minuitur his exornationibus frequenter collocatis: et non modo tollitur auctoritas dicendi, sed offenditur quoque in eiusmodi

Sine elaboratione] Duisb. *sine labore*. GRAEV. Leid. IV. *labore*. OUD. *Labore A. sed elaboratione a m. s. laboratione B. L.*

Et consumptione operae] Pith. *et assumptione operae*. Erf. *et operae sumptione*. GRAEV. Voss. I. Leid. III. *et suspitione operae*. Voss. III. *op. assumptione*. Leid. II. III. *et sumptione operae*. Ed. Med. *operis assumptione*. OUD. *Sumptione C. cum sumptione D. L.*

CAP. XXIII. *Studia ad delectationem, quam ad veritatem videntur accommodatiora*] Pith. *studia exornationum magis ad delectationem, quam ad veritatem videntur accommodatiora*. Erf. *Studia exornationem magis ad delectationem quam ad veritatem accommodata*. GRAEV. Leid. III. *magis accommodari*. OUD. *Accommodatiora BCDE. acomodatiora A. Quare, quod statim sequitur in Omnibus Codd. est. Quippe dedit Sch. de Ern. suspitione. Recte, puto. Nam quare ortum ex male intellecto compendio q̄pe, quod pro q̄re legerunt. L.*

Minuitur his exornationibus] Pith. *minuitur exornationibus*. GRAEVIVS.

Freq. collocatis] Leidd. III. IV. *fr. collatis*. Non male. OUD. *Collatis D.*

Non modo tollitur auctoritas dicendi, sed offenditur quoque in eiusmodi oratione auditor] Quum sic praeferant omnes, quas novi aut vidi, editiones, et sententia sit perfecta, plane non haerere, nisi comperirem vocem postream ab nullo nostrorum MSSorum confirmari. Id fieri non potuit, si non etiam ab aliis vetustis codicibus abesset, quod ab ullo indicatum non memini. Sed quid si nos dicamus adiectam esse ab illis, qui constare sententiam non putarunt, nisi ea inserta vel adnexa? plane ut in uno MS. superscriptum video *supple, animus auditoris*. Nam *offenditur refero ad eam quae praecessit auctoritas dicendi*, tum quae ante appellavit *fides et gravitas et severitas oratoria*. Quam expositionem ab ipso auctore mihi porrectam offero ex cap. 31. *Si commode quis eo utatur et raro, non modo non offendet novitate, sed exornabit etiam orationem*. Cur enim et hic non interposuerunt *auditor*? sed offenditur et ipsa oratio, et in hac auctoritas dicendi. GRONOV. Erfurt. *non modo tolletur auctoritas dicendi*. Duisb. *non modo tollitur auctoritas dicentis*. GRAEV.

Offenditur quoque in eiusmodi oratione auditor] Erf. et al. MSS. *offenditur quoque in eiusmodi oratione*. Duisb. *Offenditur quoque eiusmodi oratione*, non enim agnoscunt vocem *auditor*, quam lectionem in suis etiam libris reperit Gronovius, et probavit. A Duisb. abest etiam *in*. Pithoei et Cauchii tumentur vulgata. GRAEV. *Auditor*, abest a manuscriptis tribus; quam vocem si quis malit expungere, non pugnabo. Nos vulgatam lectionem retinimus. BRUT. *Apagē vocem auditor*, quae in nullo MSSo

oratione auditor; propterea quod est in his lepos et festivitas, non dignitas, neque pulchritudo. Quae quae sunt ampla et pulchra, diu placere possunt: quae lepida et concinna, cito satietate adficiunt aurium sensum fastidiosissimum. Quo modo igitur, si crebro his generibus utemur, puerili videbimur elocutione delectari: ita si raro has interseremus exornationes, et in caussa tota varie dispergemus, commode luminibus distinctis illustrabimus orationem.

Subiectio est, cum interrogamus adversarios, aut quaerimus ipsi, quid ab illis, aut quid contra nos dici possit: deinde subiicimus id, quod dici oportet, aut quod non oportet, aut nobis adiumento futurum sit, aut obsuturum illis e contrario, hoc modo: Quaero igitur, unde iste

comparat. OUD. In exhibent ABCDE. Auditor abest inABDT. legitur in CE. uncis inclusit Orell. L.

[Ampla et pulchra] Tres MSS. ampla atque pulchra. GRAEV. MSS. sex et Ed. Mediol. ampla atque pulchra. Vulgo et p. OUD. Atque exhibent ABCDT. L.

[Lepida et concinna] Duisb. lepida atque concinna. GRAEV. Lepida et concinna. ABCDE. L.

[Cito satietate afficiunt] Recte Brunlerianus liber cito satietate. GRUTER. Unus MS. cito satietate. GRAEV.

[Raro has interseremus] Erf. raro interseremus has. GRAEV. MSS. et Edd. pp. interseremus has: exorn. OUD. Interseremus exornationes has ACE. int. has ex. D. int. has rationes. B. L.

[Quod dici oportet, aut quod non oportet] Secundum quod in nullo mihi occurrit codice. Gronov. Edd. primae: quod dici oportet, aut quod dici non potest. Vulgatae recentiores: Quod dici oportet, aut quod dici non oportet. Erf. Duisb. Cauch. et codices Gronoviani: quod dici oportet aut non oportet. Sic et edit. Hervag. nisi quod potest in contextu legit, pro oportet, quod extat in margine, ut et in prima editione, in qua tamen est quod. GRAEV. Omnibus libris MSS. et Ed. Med. deest quod. Dein MSS. quatuor et Ed. Omn. non potest. Leid. III. quod oporteat d. aut non oporteat. OUD. Omnis hic locus ita exhibetur in B. aut quaerimus ipsi quid ab ipsis aut quid contra nos dici oportet. Deinde subiicimus id quod oportet aut non potest aut. In A. est: id quod (m. s. add. dici) oportet, aut nobis (m. s. aut non potest). In CD. id quod oportet dici aut non oportet. Ita etiam E. nisi quod is dici omittit. Quod omittit etiam T. omiserantque recte Sch. Orell. L.

[Aut offuturum illis e contrario] Erf. aut offuturum idem contrario. Pith. aut offuturum adversario. Duisb. aut offuturum e contrario. Lamb. ed. aut illis offuturum e contrario. GRAEV. Pronomine carent MSS. quinque et Ed. Omnib. OUD. Pronomen illis deest in TB. In reliquis: aut illis. In B. tamen aut vel e contr. obs. Verba illis e contrario omn. duo Codd. Oxonn. L.

[Tam pecuniosus sit factus] Hervag. et al. edd. antiquiores: tam perniciosus sit factus. GRAEV.

tam pecuniosus sit factus. Amplum patrimonium relictum est? at patris bona venierunt. Hereditas aliqua obvenit? non potest dici, sed etiam a necessariis omnibus exheredatus est. Praemium aliquod ex lite aut iudicio cepit? non modo id non fecit, sed etiam insuper ipse grandi sponsione victus est. Ergo si his rationibus locupletatus non est, sicut omnes videtis; aut isti domi nascitur aurum, aut, unde licitum non est, pecunias accepit.

CAP. XXIV. Item: Saepe, iudices, animadverti, multos aliqua ex honesta re, quam ne inimici quidem 235

Hereditas aliqua obvenit] Erf. et Duisb. veram huius loci lectionem servarunt, in quibus est *hereditas aliqua venit*. Sic enim Cicero loquitur, pro quo vulgus dicit hodie, *obvenit*. Cic. pro Caecina 26: *Maior hereditas venit unicuique vestrum in iisdem bonis a iure et legibus*. Id. pro Flacco 54: *Quid? ingenuis mulieribus hereditates lege non veniunt*. Ibid. *Maximas autem tibi hereditates venisse*. Inferius in hoc libro c. 29. *Aut hereditate tibi venisse*. Et, *hereditate tibi, me vivo, mea pecunia venire non potuit*. GRAEV. Leidd. tres *venit*. Verissime. Sed et in Leid. I. *alia*, in Voss. II. *aliqua venit* suprascripto *obliqua*. OUD. *Hereditas aliqua venit, non potest dici sed iam nec*. B. *Obvenit*. D. *H. a. venit non p. d. sed etiam a nec*. reliqui omnes, etiam T. Scripsit Sch. e coni. *H. a. venit? At etiam a n. L.*

Non potest dici] Sic hunc locum olim edendum curavi: *Non modo hoc non potest dici, sed etiam* etc. qui mihi antea mutilatus et laceratus videbatur, cum existimassem, omissas esse a librario has tres voces, *modo hoc non*. Nunc autem vulgatam et receptam lectionem, cum qua congruit antiqua, tueor, ac retineo. Sic enim solebant loqui interdum veteres; *sed etiam* autem in tali genere pro *quin etiam* ponitur. LAMB. Pith. codicem si scitamus, difficultas, quae movetur, minuetur. In illo sic scribitur: *Hereditas aliqua obvenit? potest dici, sed a necessariis omnibus exheredatus est*. Pro *potest dici* aliter dicitur *Audio*. Possunt, qui illum tumentur, hoc forte praetextu uti. Sed non est credibile, quia a necessariis omnibus est exheredatus. Unde ergo illa luculenta venit hereditas? GRAEV.

Grandi sponsione victus est] Sic legendum arbitror, et ita habent plerique libri vulgati, et manuscr. nonnulli, *vinctus est*. quam lectionem reieci probata altera. Nam et in oratione pro Caecina ita locutus est, *sponsione vincere*. LAMB. Edd. quaedam: *grandi sponsione vinctus est*, cui in veteri codice Pithoei adscribitur, *obligatus est*. GRAEV. In solo Leid. IV. *sponsione victus*. Reliqui MSS. et Edd. dant *vinctus*. OUD. *Vinctus* ABCDT. Paulo autem non modo id non cepit scr. Sch. e coniectura non necessaria. L.

Unde licitum non est] Erf. et Pith. *unde non est licitum*. GRAEV. MSS., praeter Leid. IV., et Edd. *non est licitum*. OUD. Ita etiam ABCDE. L.

Pecunias accepit] Leid. I. III. Voss. III. *pec. cepit*. In Ed. Omn. simpliciter *cepit* scil. *aurum*. OUD. *Pec. cepit*. DT. L. CAP. XXIV. *Quam ne inimici quidem criminari*] Duisb.

criminari possint, sibi praesidium petere: quorum nihil potest adversarius facere. Nam utrum ad patris virtutem confugiet? at eum vos iurati capite damnastis. An ad suam revertetur antiquam vitam, alicubi honeste tractatam? Nam hic quidem ante oculos vestros quomodo vixerit, scitis omnes. An cognatos suos enumerabit, quibus vos conveniat commoveri? at hi quidem nulli sunt. Amicos proferet? at nemo est, qui sibi non putet turpe,

quam ne inimici criminari. GRAEV. Leid. IV. non habet voc. *quidem.* OUD. *Quidem* om. etiam D. L.

Nam utrum ad patris eius virtutem confugiet?] Erf. *Nam utrum ad patris eius vestigium confugisset?* Pith. et Duisb. *nam utrum ad patris eius virtutes confugiet.* GRAEV. MSS. O. et Ed. Omn. *ad patris eius.* Leid. IV. *virtutes.* OUD. *Ad patris eius virtutes B.* *ad patris eius virtutem ACDE.* L.

Eum vos iurati] Al. *Eum iurati vos.* GRAEV.

Capite damnastis] *Aucior est Voss. l. legibus cap. d. nec male.* OUD. *Legibus* ignorant ACDEBT. E glossa putat esse Orell. Sch. recepit. L.

An ad suam revertetur antiquam vitam, alibi honeste tractatam] Sic restitui, cum reperissem scriptum in lib. manuscr. partim *alicui*, partim *alii*. *Alii* enim a librario scriptum esse pro *alibi* facile intelliget, qui versatus est in lectione membranarum antiquarum. LAMBIN. MS. *An ad suam revertetur antiquam vitam alicui honeste tractatam.* Pith. MS. *An ad suam revertetur antiquam vitam alicubi honeste tractatam.* Erfurtensis, *An ad suam revertetur quam vitam aut ubi honeste tractatam?* Ex huius optimi codicis vestigiis legendum videtur: *An ad suam revertetur vitam? quam? aut ubi honeste tractatam?* Quam tu vitam dicis, inquit adversarius, aut ubi usquam gentium honeste is vitam egit? Est qui velit pro *tractatam* legere *traductam*. Cave audias. Lucret. lib. V. [929]:

Multaque per coelum solis volventia lustra

Volgivo vitam tractabant more ferarum.

hoc est agebant, trucebant. GRAEV. *Vitam alicubi honeste tractatam* ABCDET. nisi quod D. *allicubi*. Graevium secutus Sch. edidit: *Vitam? quam? aut ubi honeste tractatam?* Vulgatam retinuit Orell. revocato *At* in seqq. pro v. *Nam.* L.

At hic quidem ante oculos vestros] Cur haec lectio placuerit posterioribus praec illa, quam habebant editiones aliae, *nam hic quidem*, vix decerno. Certe quum illud *nam* exstare deprehendam in tribus meis MSSis, et vis voculae sit aptissima, ego hoc praetulerim merito. GRONOV. Lambin. et Grut. edd. *At hic quidem.* *Nam hic quidem* rescripsi optimorum codicum et ineorum et Gronovii, ac omnium editionum antiquiorum ante Lambinianam fide. GRAEV. Voss. l. *Non.* *Nam hic q.* Leid. II. *non equidem.* OUD. *Nam hic quidem* ABCDE. nisi quod C, *quidem* om. *At hic quidem* revocavit Orell. L.

Quidem nulli] Pith. *Nam hic quidem nulli.* GRAEV.

Qui sibi non putet turpe] Erf. *qui sibi non turpe putet.* GRAEV. MSS. et Ed. Med. *non turpe putet.* Vulgo *non p. turpe.* OUD. *Non turpe putet* ABCDT. L.

istius amicum nominari. Item: Credo, inimicum, quem nocentem putabas, in iudicium adduxisti: non; indemnatum necasti. Leges, quae id facere prohibent, veritus es? at ne scriptas quidem iudicasti. Cum ipse te veteris amicitiae commonefaceret, commotus es? at nihilo minus, sed etiam studiosius occidisti. Quid? cum tibi pueri ad pedes volutarentur, misericordia motus es? at eorum patrem crudelissime sepultura quoque prohibuisti.

Multum inest acrimoniae, et gravitatis in hac exortatione, propterea quod, cum quaesitum est, quid oporteat, subiicitur id non esse factum. Quare facillime fit, ut augeatur indignitas negotii. Ex eodem genere, ut ad

Inimicum, quem nocentem putabas] Erf. *inimicum, nocentem putabas*. Pith. *inimicum, in quem nocentem putabas*. Duisb. *Inimicum in nocentem putabas*. GRAEV. *Quem nocentem putabas*. Sic in solo Leid. II. In ceteris *innocentem*. Hinc Ed. Omn. *amicum quem innoc.* a MSS. tribus abest *to* [v.] *quem*. OUD. *Credo qm. (m. s. quem) inim. innocentem A. credo quod inimic. quem innocentem D. credo quem inim. noc. EB. L.*

Nam indemnatum necasti] Pith. *indemnatum vocasti*. Lamb. ed. *Eum indemnatum necasti*. Sicut ante reposui *nam perperam immutatum*, sic hic auctoritate codicis Erfurtensis *nam deleo*. Commode enim potest abesse, et illa particula deleta rotundior erit oratio. GRAEV. MSS. quique et Edd. pp. *non. Nam ind. nec. Leid. I. non. nam eum ind. n. II. non. Eum enim ind. nec. OUD. Non nam eum ind. ACDT. Non nam ind. E. Non nam ind. quidem B. L.*

Leges, quae id facere prohibent, veritus es?] Duisb. *Num leges, quae id facere prohibent, veritus es*. In Erfurt. non habetur es. GRAEV. Leid. IV. *num leges, quae etc.* OUD. *Num ignoratur ab ABCDET. L.*

At ne scriptas quidem] Pith. *at ne scripturas quidem*. GRAEV.

Commonefaceret, commotus es?] Pith. *commemorem faceret motus es?* Lamb. ed. *commonefaceret, misericordia commotus es?* GRAEV. Ignorant v. *misericordia h. l. omnes Codd. L.*

At eorum patrem] Voss. I. *Non. at e. p.* Contra deest at Leid. I. OUD.

Cum quaesitum est] Leid. II. *cum inquisitum est*. OUD.

Quid oporteat] Erf. *quod oporteat*. GRAEV.

Ut exaugeatur indignitas negotii] Haec est scriptura Erfurtensis, Pith. et Duisburgensis. Vulgatae: *ut augeatur indignitas negotii*. Iam *exaugere* pro *augere* non semel ante usus est horum Rhetoricorum parens. GRAEV. Vid. Gronov. supra ad cap. 15. BURX. MSS. O. et Edd. pp. *ut exaugeatur*. Verissime. Ad Graev. OUD. *Exaugeatur* ACDET. Omne hoc enunciatum *quare* — negotii om. B. L.

Ut ad nostram quoque personam referamus subiunctionem, sic] Liber unus manuscr. habet, *fit sic*. LAMB. Hoc etiam inveni non modo in Pith. et Cauch., sed in antiquioribus Victoriana editionibus, in quibus tamen *sic fit*. Sed in prima et Mediolan. *sic faciamus*. Edd. Ascens. Hervag. *subiunctionem, sic fit*: Nam. Edd.

nostram quoque personam referamus subiectionem, sic: Nam quid me facere conveniret, cum a tanta Gallorum multitudine circumsederer? an dimicarem? at cum parva
137 manu cum prodiremus, locum quoque inimicissimum habebamus. Sederem in castris? at neque subsidium, quod exspectarem, habebamus, neque erat, quo vitam produceremus. Castra relinquerem? at obsidebamur. Vitam militum negligerem? at ea videbar eos accepisse condi-

prim. subiectionem, sic faciamus: Nam. Victor. et vulgg. subiectionem, sic: Nam. GRAEV. Voss. I. III. subi. fit sic. Nam quid. Leid. II. III. subi. sic fit N. q. Leid. I. subi. facimus sic. N. q. Voss. II. cum Ed. Omnib. subi. sic facimus. N. q. Ed. Med. subi. sic faciemus. N. q. OUD. Subi. sic facimus AE. subiectionem sic fit C. S. sic faciamus B. Nam habent omnes, praeter B. qui num. L.

Quid me facere convenit] Sic Erfurt. et Lamb. ed. Al. quid me facere conveniret. GRAEV. Me facere convenit. Sic MSS. O. et Edd. pp. excepto Voss. II. In quo vulgatum conveniret. OUD. Convenit omnes praeter B. qui omittit. L.

A tanta Gallorum multitudine] Erf. a tanta multitudine Gallo. GRAEV.

Circumsederer] Lamb. ed. circumsiderer. GRAEV.

An dimicarem] Lamb. ed. dimicarem. Erf. ac dimicarem.

GRAEVIUS.

At cum parva manu, tum] Legendum fortasse est, at cum parva manu cum prodiremus, etc. LAMB. Edd. at cum parva manu tum prodiremus. Ut legendum censuit Lambinus, legitur in Duisburgensi. Sed Pith. At cum parva manu tum prodirem. Erf. et Cauch. at cum parva manu tam prodiremus. Forte [fortasse] at cum tam parva manu tum prodiremus. GRAEV. Cum prodiremus. Sic Leid. IV. et Ed. Mediol. In ceteris tum. Sed addit Voss. I. castra relinquerem? OUD. At cum parva manu tum prodiremus. Ita omnes, nisi quod E. actum pro at cum, C. tunc pro tum, quod plane om. D. perderemus A. a pr. m. prodirem T. L.

Locum quoque inimicissimum] Liber unus manuscript. habet locum quoque immunitissimum; et supra, ubi est conveniret, libri manuscripti habent, convenit. LAMB. Pith. locum quoque inimicissimum habeamus. Duisb. locum quoque munificissimum tunc habebamus. Al. locum quoque immunitissimum habebamus. Ut Lamb. in margine notavit idem legendum forte iniquissimum. GRAEV. Leid. IV. munitissimum tunc h. OUD.

Neque erat, quo vitam produceremus] In uno inveni qui, quod et doctus opinor, quam ut ab sciolo potuerit existere, et vulgatum est mera eius interpretatio. Ad Attic. XI, 11. ut sit qui utamur. GRONOV. MSS. nec erat quo vitam producerem. Pith. nec erat, quo vitam militum producerem. MS. unus Gronov. nec erat qui vitam produceremus. GRAEV. Qui vitam produceremus. Ita dant MSS. sex et Edd. pp. Omnino rectius pro quo. Tum producerem in MSS. quatuor et Ed. Omn. OUD. Qui vitam ABC. (E. ante corr.) T. Qui recte scripsit Sch. Orell. L.

Castra relinquerem] Voss. I. II. Leid. I. an c. r. OUD. An castra r. ABC. L.

tione, ut, quoad possem, incolumes patriae et parentibus conservarem. Hostium conditionem repudiarem? at salus antiquior est militum, quam impedimentorum. Huiusmodi consequuntur identidem subiectiones, ut ex omnibus ostendi videatur, nihil potius, quam, quod factum sit, faciendum fuisse.

CAP. XXV. Gradatio est, in qua non ante ad consequens verbum descenditur, quam ad superius conscensum est, hoc modo: Nam quae reliqua spes manet libertatis, si illis, et quod libet, licet; et quod licet, possunt; et quod possunt, audent; et quod audent, faciunt; et quod faciunt, vobis molestum non est? Item: Non sensi hoc et non suasi; neque suasi, et non ipse statim facere 238

Ea videbar eos accepisse conditione, ut quod possem] MSS. omnes repetunt pronomen, ut *eos quoad possem*. Gron. Vennstius Erfurtensis et Lambini editio: *at eos videbar ea accepisse conditione, ut quoad possim*. Sed *eos* repetunt etiam Erfurtensis, Pithocanus, meus, et Gronovii MSS. quod non putavi omitendum. GRAEV. *At eos vid. ea acc. cond. ut eos, quoad p. etc.* Sic vidi in MSS. O. et Edd. pp. Vulgo *ea vid. eos a. c. ut, quoad p. etc.* OUD. *Ut eos quoad ABCET.* *Eos* omisit Schuncis inclusit Orell. L.

Incolumes patriae et parentibus conservarem] Duisb. *incolumes patriae conservarem*. Non male. GRAEV. Leid. IV. *patriae et conserv.* Hinc in Duisb. omissum quoque *et*. OUD. *Patriae et parentibus ABCDE. L.*

Huiusmodi consequuntur] Erf. et Lamb. ed. *Eiusmodi consequuntur*. GRAEV. MSS. quinque cum Ed. Omnib. *Eiusm. c.* Ed. Med. *et eiusm. c.* OUD.

Ex omnibus ostendi videatur] Erf. *ex omnibus ostendi videantur*. GRAEV.

Faciendum fuisse] Vide Gronov. supr. ad cap. I. Voss. I. Leid. II. Ed. Med. *factum est*. Tum *faciendum f.* Voss. I. Ed. Omn. *f. fore* Voss. III. OUD.

CAP. XXV. *Ad superius conscensum est*] Erf. *ad superiores conscensum est*. Pith. *superius conscensum est, sine ad*. Lamb. ed. *ad superius adscensum est*. GRAEV. *Conscensum est*. Sic Leid. I. IV. In ceteris MSS. *adscensum*. In Voss. III. Leid. III. Ed. Med. *sit*. OUD. *Conscensum est* ACT. *Ascensum est* BDE. L.

Nam quae reliqua spes manes libertatis] Lamb. ed. *Nam quae spes reliqua libertatis manet*. GRAEV.

Vobis molestum non est] Pith. *nobis molestum non est*. GRAEV.

Neque sensi hoc, et non suasi etc.] Videntur haec ex Demosthenis oratione pro Ctesiphonte [pag. 559. adde Aquil. Rom. c. 40. ibique Rubnken.] expressa: *Ὁὐ γὰρ εἰρηκκα μὲν, ἀλλ' οὐκ ἔγρηρα, οὐδ' ἔγρηρα μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐπρησθενούμην.* etc. id est, *non enim dixi quidem, sed non decrevi: neque decrevi quidem, sed non obii legationem, etc.* LAMB. Erf. *non sensi hos et non*. Lamb. ed. *neque sensi hoc et non*. GRAEV.

Non suasi: Neque suasi, et non ipse statim facere coepi, ne-

coepi; neque facere coepi, et non perfecti; neque perfecti, et non probavi. Item: Africano industria virtutem, virtus gloriam, gloria aemulos comparavit. Item: Imperium Graeciae fuit apud Athenienses, Atheniensium potiti sunt Spartiatae, Spartiatas superavere Thebani, Thebanos Macedones vicerunt, qui ad imperium Graeciae brevi tempore adiunxerunt Asiam bello subactam.

Habet in se quemdam leporem superioris cuiusque crebra repetitio verbi, quae propria est huius exornationis. Definitio est, quae rei alicuius proprias amplectitur potestates breviter et absolute, hoc modo: Maiestas reipublicae est, in qua continetur dignitas et amplitudo civitatis. Item: Iniuriae sunt, quae aut pulsatione corpus, aut convicio aures, aut aliqua turpitudine vitam cuiuspiam violant. Item: Non est ista diligentia, sed avaritia; ideo quod diligentia est adcurata conservatio suorum: avaritia, iniuriosa adpetitio alienorum. Item: Non est ista fortitudo, sed temeritas; propterea quod fortitudo est contentio laboris et periculi cum ratione utilitatis, et compensatione commodorum: temeritas est cum inconsiderata laborum perpeffione gladiatoria periculorum susceptio.

que facere coepi] Pith. *Non suasi et facere coepi, et perfecti.* GRAEV. *Exsulat statim* a Voss. III. Leid. II. III. Ed. Omn. OUD. *Statim* A. om. Ceterum cf. Cic. pro Milone c. 31. L.

Industria virtutem] Erf. *virtutem industria.* GRAEV.

Imperium Graeciae fuit apud Athenienses] *Medicaeus cum alio: fuit penes Athen.* quod et notum Lambino ex aliis. GRONOV. Erf. et nonnulli alii MSS. *Imperium Graeciae fuit penes Athenienses.* GRAEV. *Penes Athenienses.* Sic lego auctoritate Voss. O. et Leidd. I. II. atque Edd. pp. vulgo *apud At.* OUD. *Apud BT.* L.

Atheniensium potiti sunt] Voss. I. Leid. II. *Atheniensibus p. s.* Addunt *imperio* Voss. III. Leid. IV. et Leid. I. a m. II. male. OUD. *Atheniensibus* BCD. L.

Habet in se quemdam leporem superioris cuiusque] Erf. *habet is in se quemdam leporem superiorem cuiusque.* GRAEV.

Vitam cuiuspiam violant] Duisb. *vita cuiuspiam violatur.* GRAEV. Leid. I. *vita c. violatur.* OUD.

Et compensatione comm.] Voss. I. *et cum contemplatione c.* OUD. *Compensatio* A. sed corr. a m. s. L.

Inconsiderata laborum perpeffione] *Quidam libri habent, dolorum perpeffione.* Sed parum refert; nam etiam apud Graecos πόνος utrumque significat, *dolorem et laborem.* LAMB. Adstipulatur his Lambini libris etiam Duisburgensis. GRAEV. *Laborum perpeffione.* Sic in solo Leid. III. In ceteris et Edd. pp. *dolorum p.* Bene. praecessit *contentio laboris.* OUD. *Dolorum p.* BCD. L.

Haec ideo commoda] Al. *haec ergo commoda.* GRAEV.

Haec ideo commoda putatur exornatio, quod omnem rei cuiuspiam vim et potestatem ita dilucide proponit, et breviter explicat, ut neque pluribus verbis oportuisse dici videatur, neque lucidius potuisse dici putetur.

CAP. XXVI. Transitio vocatur, quae cum ostendit breviter, quid dictum sit, proponit item brevi quid sequatur, hoc modo: In patriam cuiusmodi fuerit, habitis: nunc in parentes qualis exstiterit, considerate. Item: Mea in istum beneficia cognoscitis: nunc, quomodo iste mihi gratiam retulerit, accipite. Proficit haec aliquantum exornatio ad duas res. Nam et quid dixerit commonet, et ad reliquum comparat auditorem.

Correctio est, quae tollit id, quod dictum est, et pro eo id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc

Lucidius potuisse] Erf. *brevius potuisse*. GRAEV. Leid. III. IV. *brevius*. Item *posse* Leid. III. OUD. Scripsit Sch.: *Ut neque pluribus verbis oportuisse, neque lucidius potuisse dici videatur*. Sed in EB. *ut neque — oportuisse dici videatur, neque — potuisse dici putetur*. In D. *oportuisse fieri videatur, n. l. p. d. putetur*. In A. *op. dici vid. neque brevius d. p. putetur*. In C. *op. dici vid. neque brevius p. d. put.* Orell. scripsit cum Cod. T. *ut neque pluribus verbis oportuisse dici videatur, neque lucidius potuisse dici putetur*; Cod. tamen dilucidius. L.

CAP. XXVI. *Breviter quid dictum*] Al. *breviter quod dictum*. GRAEV.

Proponit idem brevi] Pith. *proponit idem breviter*. GRAEV. Leid. IV. *prop. ratione br.* Edd. pp. *breviter*. OUD.

Quid sequatur] Al. *quod sequatur*. Duisb. *quid consequatur*. GRAEV. *Quid sequatur*. Sic Leid. II. et Ed. Med. In reliquis *g. consequatur*. OUD. *Quid ideo sequatur C. id quod consequatur D. quid consequatur AE.* atque ita scripsit Orell. L.

In patriam cuiusmodi etc.] Si libros nostros MSS. sequimur, vox addenda est una, altera transponenda. Pall. enim omnes et Bruil. *hoc pacto: Modo in patriam etc.* GRUTER. Cum Palatinis consentiunt Erfurtensis et Pithoci. Cur praestantissimos libros negligamus, quamvis vulgatam possimus tueri? GRAEV. MSS. *hoc pacto. Modo. nisi quod in Leid. II. sit hoc modo. Modo, et in Voss. III. hoc modo pacto.* Placet mihi *hoc pacto. Modo in etc.* Ei voci opponitur *nunc. Dein in patrem Leid. I. III. IV. OUD. Hoc pacto modo in p. ABCDE. Hoc modo in p. T. Hoc modo: In p. scripsit Sch. Hoc pacto: In p. dedit Orell. L.*

Nunc in parentes qualis extiterit] Erf. *nunc parens qualis extiterit*. GRAEV. Voss. II. *in patres. Leid. I. IV. parens. OUD. Paulo post pro cognoscitis Orell. coniecit cognovistis. Non est opus. L.*

Nunc quomodo iste] Lamb. ed. *Nunc quam iste*. GRAEV.

Proficit haec aliquantum] Pith. *proficit haec aliquantulum*. GRAEV. *Aliquantum deest Leid. III. In Voss. II, III. Leid. IV. Edd. pp. aliquantulum. OUD. Aliquantum ACT. Aliquantulum BDE.* atque ita scripsit Sch. Orell. L.

pacto: Quod si iste suos hospites rogasset, inmo innuisset modo; hoc facile perfici posset. Item: Nam postquam isti vicerunt, atque adeo victi sunt, eam quomodo victoriam adpellem, quae victoribus plus calamitatis, quam boni dederit? O virtutis comes invidia, quae bonos insequeris plerumque, atque adeo insectaris! Commovetur hoc genere animus auditoris. Res enim communi verbo elata, tantummodo dicta videtur: ast ea post ipsius ora-

Reponit hoc pacto] Pith. *reponit hoc modo.* GRAEV.

Immo innuisset modo] Fatue editi a Lambino *si invenisset.* Stultius adhuc, nescio quis Caepola, emendat, *si invenisset modum.* Nostrum haeret in plerisque impressis, firmantque Palat. nisi quod nonnulli, *imo annuisset modo.* Nihil peius. GRUTER. Medicaeus cum alio *annuisset.* GROXOV. Lamb. ed. *Immo innuisset modo.* *Annuisset* non legit tantum Gronovius in Medicaeo, sed ipse quoque inveni in Erfurt. et Cauchiano. Nec longe abit Pithoei, in quo est, *immo admonuisset modo.* GRAEV. Leid. IV. *annuisset.* Voss. I. *inn. hoc.* OUD.

Hoc facile perfici posset] Verbum *perfici* abest a nonnullis libris manuscr. LAMB. Duisb. *facile perfici possit.* Mallem *potuisset.* Lambinus notat in nonnullis non legi *perfici:* at in Cauchiano non habetur, *Hoc facile.* GRAEV. *Facile hoc perf.* Is MSSorum ordo, non *hoc fac.* OUD. *Facile hoc* ACD. *hoc pacto facile* B. *Facile hoc* scr. Orell. L.

Nam postquam isti vicerunt, atque adeo victi sunt, eam quomodo] Lamb. ed. *Postquam isti, vicerunt atque adeo victi sunt.* *Nam quomodo victoriam.* GRAEV. Leid. III. IV. *immo adeo v. s.* OUD. *Nam postquam isti* AED. *nam postq. isti C.* *Item ante Nam* omittunt AE. *Item postq. isti B.* Tum *immo adeo C.* et A. (a m. s.). Deinde *eam quomodo ABCD.* *nam quomodo E.* *Item: Postquam — nam Sch.* *Item: [Nam] p. — nam* Orell. L.

Eam quomodo] Vid. Perizon. ad Valer. Max. III. 5. ext. 4. BURM. Deinde *O virtutis* Sch. e coniectura *Item: o virtutis;* quae coniectura firmatur a Cod. D. qui exhibet: *Item o virtutes.* Rectissime. Est enim aliud exemplum, quod sequitur; atque nova exempla ubique in hoc libro per part. *item* introducuntur. L.

Bonos insequeris] Voss. I. Leid. II. IV. *b. sequeris.* OUD. *Bonos sequeris.* B. L.

Plerumque atque adeo insectaris] Erf. *plerumque, atque insectaris.* Pith. *plerumque, imo adeo insectaris.* Et sic margo Cratandri. GRAEV. MSS. tres Ed. Med. *immo adeo i.* Voss. III. *atque imo ins. deest adeo.* Voss. I. OUD. *Atque om. AE. immo adeo C.* L.

Ast ea post ipsius etc.] Reposui illud *ast* volente Palat. sec. ac sexto, item Gembl. et Liliensi. Nam Pal. tert. ac quint. *at ea.* Lambinus non contentus, nihil addere auctori, detraxit ei adhuc voculam *ea.* GRUTER. Sed *at* tuentur Pithoei, et alii codd. et iis proxime accedens Erfurtensis, in quo est *es.* Sed Lamb. ed. plaue delet *at ea.* In multis editionibus vestustioribus nec *ast* nec *at* reperitur. GRAEV. Voss. III. Leid. II. non habent *ast.* In Voss. I. *at.* In Ed. Med. *at ea res.* OUD. *Ast ea post i.* DC. *Ast om. ABE.* Vv. *Ast ea om. Sch. uucis incl. Orell. L.*

toris correctionem magis idonea fit pronuntiatione. Non igitur satius esset, dicit aliquis, ab initio, praesertim cum scribas, ad optimum, et electissimum verbum devenire? Est, cum non est satius, si commutatio verbi id erit demonstratura, eiusmodi rem esse, ut, cum eam communi verbo adpellaris, levius dixisse videaris: cum ad electius verbum accedas, insigniorem rem facias. Quod si continuo venisses ad id verbum; nec rei, nec verbi gratia animadversa esset.

CAP. XXVII. Occupatio est, cum dicimus, nos praeterire, aut non scire, aut nolle dicere id, quod tunc maxime dicimus, hoc modo: Nam de pueritia quidem tua, quam tu omni intemperantiae addixisti, dicerem, si 241 hoc tempus idoneum putarem; nunc consulto relinquo. Et illud praetereo, quod te tribuni rei militaris infre-

Idonea fit pronuntiatione] Duisb. et Erfurt. *idonea fit pronuntiatio*. GRAEV. Voss. II. Leid. III. IV. *pronunciatio*. OUD. Scripsit Sch. *insignis idonea fit pronuntiatione*. V. *insignis ignorant omnes*. *Pronunciatio* AT. Non specie caret Sch. emendatio, quam paullo post legatur: *insigniorem rem facias*. L.

Non igitur satius esset, dicit aliquis] Erf. *non igitur satius esse dicit aliquis*. GRAEV. *Satius est de Ern. sententia Sch. Satius esset* ACT. *satis* (corr. *satius*) *esset* E. *satis esse* B. *saciamus esse* D. L.

Electissimum verbum] Duisb. et Lamb. ed. *lectissimum verbum*. GRAEV. Voss. III. Leid. II. IV. *lectiss. v.* Ed. Med. *ad lect. v.* Voss. I. *elegantissimum v.* OUD. *Lectissimum* A. L.

Est cum non est satius] Duisb. *est tum est satius*. GRAEV.

Id erit demonstratura] Erf. *id erit demonstratur*. GRAEV.

Cum ad electius verbum accedas] Notabile est, quod in Medicaeo legatur: *cum affectantius verbum accedas*. GRONOV. Erf. *cum affectis verbum accedat*. CAUCH. *cum affectantis verbum accedat*. Duisb. *Cum ad electius verbum accedas*. Medicaeus, notante Gronovio, *cum affectantius verbum accedas*. Cauchius coniciebat, *cum affectatius verbum accedat*. Sed affectata verba hodie norunt Itali, sed non veteres Romani. A vulgata non recedo. GRAEV. Leid. I. a m. I. *cum adfectantis verbum accedat*, suprascr. *ad*. Hinc in Leid. IV. *cum ad adfectantis v. accedat*. Leid. III. *ad adfectatius v. accedat*. Voss. II. *ad elegantius v.* OUD. *Cum verbo ad electius verbum a. D.* Rem paullo post (*insigniorem rem*) om. T. et Lamb. in margine. L.

Insigniorem rem facias] Erf. *insigniores res facias*. GRAEV.

Nec verbi gratia animadversa esset] Erf. *nec verbi gratia nostri adversa esset*. GRAEV. *Nec v. gracia sic animadv.* D. L.

CAP. XXVII. Occupatio] Ita omnes libri. Sed Spald. ad Quinctil. IX, 3, 98. emendavit *Occultatio*, valde probabiliter. Eum secutus est Sch. L.

Consulto] Voss. III. *ex consulto*. OUD. *Nunc inconsulto* A. N. *ex cons.* C. N. *id cons.* D. L.

Et illud praetereo, quod te rei militari infrequentem tradi-

quentem tradiderunt. Deinde quod iniuriarum satisfecisti L. Labeoni, nihil ad hanc rem pertinere puto. Horum nihil dico: revertor ad illud, de quo iudicium est. Item: Non dico te ab sociis pecunias accepisse: non sum in eo occupatus, quod civitates, regna, domos omnium depeculatus es: furta, rapinas tuas omnes omitto. Haec utilis est exornatio, si aut rem, quam non pertineat aliis

disti] Liber MS. unus habet, *quod te tribuni infrequentem rei militaris tradiderunt*, quae fortasse recta scriptura est. LAMB. Emendatio huius loci nata e Pal. pr. alluduntque fere ceteri: sed totidem literis ita quoque concepta est isthaec lectio in Br. in Gembl. Lil., item Fabr. et Persini in hunc diem legimus, *quod rei militaris te infrequentem reddidisti*. GRUT. Erf. *et illud praeterea, quod et rei militaris infrequentem tradiderunt*. Pith. *illud praetereo, quod a re militari te infrequentem tradidisti*. Edd. *Et illud praetereo, quod rei militaris te infrequentem reddidisti*. AL. *Et illud praetereo, quod te rei militari infrequentem tradidisti*. GRAEV. Nos hic verbum unum reposuimus ex duobus Gryph. libris manuscriptis; quo planissima lectio redditur. *quod tribunus rei militaris te infr. reddid.* Ita autem se legisse in manuscripto Lamb. testatur. BRUT. Leid. I. a m. I. *et rei m. te infreq. tradidisti*. cui consentit Ed. Omnib. omisso et. Leid. III. *Te tribuno rei familiaris infreq. tradidisti*. Pro te in Voss. II. et. OUD. *Quod et rei milit. te infrequen* (— tem m. s.) A. *quod te tribunal rei mil. infrequentem* C. *quod et rei mil. te infr.* D. *quod et rei mil. infr.* E. *quod te tribuni rei militaris infrequentem* B. Tum *tradidisti* ACD. *tradiderunt* BE. *quod te rei militari infrequentem tradidisti*. F. L.

Nihil ad hanc rem pertinere] Ex Erfurt. Pith. et meo codice adieci hanc. AL. *Nihil ad rem pertinere*. GRAEV. *Ad hanc rem pertinere*. Sic cum Edd. pp. dant MSS. O. excepto Leid. III. cui deest hanc. OUD. *Ad hanc rem* ABCDE. *ad rem scripserunt* Sch. Orell. L.

Revertor ad ill. de quo i. e.] Voss. I. *revertor ad ill. unde i. e.* A Leid. IV. abest *quo*. Ed. Med. *sed rev.* Ed. Omn. *iudicatum*. OUD. *Revertor* BD. *Pro de quo* B. *unde*. L.

Ab sociis pecunias accepisse] Erf. et Cauch. *ab sociis pecunias cepisse*. Pith. *a sociis pecunias accepisse*. GRAEV. *Pecunias accepisse*. Sic in impressis fere omnibus legitur: *cepisse* habent duo Gryph. manuscripti. BRUT. Leid. III. *pecuniam*. Voss. II. *cepisse*. OUD. *Non ab sociis, sed a sociis exhibent* ABCE. L.

Domos omnium depeculatus es] Voss. I. Leid. I. *domus o*. Ed. Med. *depopulatus*, e Glossa. OUD. *Civitatis — domus* a pr. m. A. *Depopulatus es* C. *depec. est*. B. L.

Rapinas omnes tuas om.] Hic ordo in MSS. O. et Edd. pp. nisi quod *omnes* non compareat in Voss. I. OUD. *Omnes tuas* DT. *tuas omnes* ACE. *omnes om.* B. *Scripserunt omnes tuas* Sch. Orell. L.

Haec utilis est exornatio] Pith. *haec ideo utilis est exornatio*. GRAEVIUS.

Si aut rem, quam non pertineat aliis ostendere, occulte] Erf. *Si aut ad rem, quam non pertinet alii ostendere, quod oc-*

ostendere, occulte admonuisse prodest, aut si longum est, aut ignobile, aut planum, aut non potest fieri, aut facile potest reprehendi; ut utilius sit occulte fecisse suspicionem, quam huiusmodi intendisse orationem, quae redarguatur. Disiunctio est, cum eorum, de quibus dicimus, aut utrumque, aut unumquodque certo concluditur verbo, sic: Populus Romanus Numantiam delevit, Karthaginem sustulit, Corinthum disiecit, Fregellas evertit. Nihil Numantinis vires corporis auxiliatae sunt; nihil Karthaginensibus scientia rei militaris adiumento fuit; nihil Corinthiis erudita calliditas praesidii tulit; nihil Fregellanis morum et sermonis societas opitulata est. Item: Formae dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate extinguitur. Hic utrumque, et in superiore exemplo unamquamque rem certo verbo concludi videmus.

culte. GRAEV. Lamb. *quam non attineat*, multo magis ex usu et ratione Latini sermonis. BRUT. *Si aut rem quam non pertineat* ABCDT. *Si aut rem quod non p.* E. Sch. scripsit: *si aut ad rem quod non pertineat.* Orell. tenuit vulgatam. Recte mihi fecisse videtur Sch. L.

Aut si longum est, aut ignobile] Pith. *aut longum est, aut ignobile.* Erf. *aut longum est, aut nobile.* GRAEV.

Aut planum, aut non potest fieri] Secundam coniunctionem non invenio ullibi in MSS. quae satis bene hinc potest abesse. GRONOV. Non est *aut* in Erf. Pith. Cauch. et MSS. quos Gronovius evolvit. GRAEV. *Aut planum non potest fieri.* Ita corrigendum, MSS. O. et Edd. pp. auctoribus. Prave inseruerunt alterum *aut.* OUD. *Aut planum non T.* In supp. pro vv. *aut si longum est A. quod aut l. est.* Si om. B. L.

Ut utilius sit] Ab Erfurt. abest *ut.* GRAEV.

Occulte fecisse suspicionem] Reclamantibus libris omnibus, *iecisse suspicionem*, legendum puto. Quamquam *facere suspicionem* usurpavit in oratione pro Flacco, nisi etiam locus ille mendosus est. LAMB.

Huiusmodi intendisse orationem] Erf. *eiusmodi intendisse orationem.* Lamb. ed. *huiusmodi intendisse accusationem.* Margo Cratandri, *huiusmodi intendisse actionem.* GRAEV. MSS. quatuor et Ed. Med. *eiusm.* OUD. *Eiusmodi ABC. eius rei D.* Paulo post *actionem T.* quam lectioem Orell. recepit. Recte, opinor. *orationem.* ABCDE. L.

Disiunctio est] Erf. et Duisb. *disiunctum est.* GRAEV. MSS. quatuor Ed. Med. *disiunctum.* OUD. *Disiunctum D. et A. a m. pr.*

Defunctio (i. e. deiunctio) B. L.

De quibus dicimus] Voss. III. *de q. agimus.* OUD.

Corinthum disiecit] Voss. I. Leid. II. C. *deiecit.* OUD. *Cor. deiecit.* DB. L.

Corinthiis erudita calliditas] Erf. *Corinthiis calliditas.* GRAEV.

Nihil Fregellanis] Erf. *nihil Fragellanis.* GRAEV.

Utrumque et in superiore] Erf. et Duisb. *utrumque in supe-*

Coniunctio est, cum interpositione verbi et superiores orationis partes comprehenduntur, et inferiores, hoc modo: Formae dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate. Adiunctio est, cum verbum, quo res comprehenditur, non interponimus, sed aut primum, aut postremum collocamus. Primum, hoc pacto: Deflorescit formae dignitas aut morbo, aut vetustate. Postremum sic: Aut morbo, aut vetustate formae dignitas deflorescit. Ad festivitatem disiunctio est adposita; quare rarius utemur ea, ne satietatem pariat: ad brevitatem coniunctio; quare saepius adhibenda est.

CAP. XXVIII. Hae tres exornationes de simplici 243 genere manant. Conduplicatio est, cum ratione amplificationis, aut miserationis, eiusdem unius, aut plurium verborum iteratio, hoc modo: Tumultus C. Gracchi, tu-

riore. GRAEV. Deest copula MSS. quatuor. OUD. In superiori omissa et copula D. et in superiori CB. et in superiore A. L.

Interpositione verbi] Per interpositionem unus Gryph. liber.

BRUT. Interpositione ABCDE. L.

Sed aut primum] Voss. I. sed hoc a. p. OUD.

Postremum sic] MSS. quinque postremo sic. OUD. Postremo sic BA. L.

Rarius utemur ea, ne] Erf. rarius utemur, ne. GRAEV.

Ad brevitatem coniunctio] Repete ἀπό κοινού, est appositiva. Mendosi autem sunt hoc loco vetusti aliquot Codices, in quibus scriptum est, ut in vulgatis, brevitatem parit coniunctio. Mendum autem natum est ex eo, quod, cum ab aliquo librario ita scriptum esset, ne satietatem pariat, at brevitatem; alius librararius postea, cum hunc librum describeret, at posterius, sive prudens, putans esse supervacaneum, sive imprudens, duarum syllabarum similitudine in errorem inductus, omisit: postremo semidoctus aliquis, cum videret aliquid deesse, addidit verbum, parit. LAMB. Voss. I. III. Ed. Omn. Brevitatem parit c. Leid. II. at brevitatem pariat coni. Leid. I. III. Voss. II. Ed. Med. ad br. coni. est adposita. Frustra. OUD. Brevitatem parit coni. B. ad brevitatem appositiva est coni. C. ad brev. c. est appositiva AT. Recte vv. est appositiva pro glossa habita sunt. Deinde vv. Hae tres — manant a Sch. ut spuria eiecta, ab Orell. reducta in O. Codd. leguntur. adornationes B. L.

CAP. XXVIII. Aut commiserationis] Haec absunt a duobus Codd. MSS. quare vel delenda putant quidam, vel legendum, aut commemoratio. Ego nihil muto. LAMB. Recte Erfurt. et Pith. aut miserationis. Vulgo aut commiserationis. Ignorant scioli, idem esse misratio, quod communis dicitur commiseratio. Sic in Oratore Tullius dixit miseratione iudices permovere. Mox idem Erfurt. plurimorum verborum iteratio. Sed Pith. plurium verborum iteratio fit. GRAEV. Antiquioris libri Voss. I. III. Leid. I. II. Edd. pp. dant aut commiserationis. OUD. Commiserationis ABCDE. miserationis T. Hoc Sch. in maiori Ed. scripserat; illud reduxit in minore, retinuit Orell. L.

multus domesticos et intestinos comparat. Item: Commotus non es, cum tibi mater pedes amplexaretur, non es commotus? Item: Nunc etiam audes in horum conspectum venire, proditor patriae, proditor, inquam, patriae, venire audes in horum conspectum? Vehementer auditorem commovet eiusdem redintegratio verbi, et vulnus maius efficit in contrario causae; quasi aliquod telum saepius perveniat in eandem partem corporis. Interpretatio est, quae non iterans idem redintegrat verbum, sed id commutat, quod positum est, alio verbo, quod idem valeat, hoc modo: Rempublicam radicibus evertisti, civitatem funditus deiecisti. Item: Patrem nefarie verberasti, parenti manus scelerate intulisti. Necessè est eius,

Tumultus C. Gracchi, tumultus domesticos et intestinos comparat] Erfurt. *tumultus Gracchi, Gracchi tumultus domesticos et intestinos comparat*. rectius et magis ad hanc figuram apposite repetitur *Gracchi*, sed Pith. pro *Gracchi* scribit *Gracchus*. Mihi videtur reliquisse horum commentationum scriptor: *Tumultus Gracchi, Gracchi tumultus domesticos et intestinos comparant*. Iuvenalis: *Quis tulerit Gracchos de seditione querentes*. Vulgata tamen retineri potest, si deleas distinctionem post *Gracchi*, quae est in omnibus editionibus. Vis sane huius exempli non tam in iteratione vocis *tumultus*, quam *Gracchi* posita est. GRAEV. Leid. I. *C. Gracchus*, III. *Gracchus Gracchus*. Leid. I. Voss. II. *t. et dom. et int.* Leid. III. *et int. et dom.* Voss. I. *t. domesticos hostes et int.* OUD. *Grai Gracci A. Gai Gracci B. Gay Gracci CD. E corr. Gaius Gracchus E. C. Gracchus T. Pro tumultus D. hostes. Sed B. tumultus domesticos hostes et.* Locum e Graevii coniectura exhibuit Sch.; mihi tutissimum videtur, cum Orellio scribere: *Tumultus C. Gracchus, tumultus — comparat. L.*

Intestinos comparat] Lamb. ed. *intestinos comparavit*. GRAEV. Voss. I. et Leid. III. *Comparavit*. Leid. I. *compararat*. OUD. *Comparat* TABCD et e corr. E. L.

Cum tibi mater pedes] Pith. *cum mater tibi pedes*. GRAEV.

Non es commotus] Pith. *commotus non es*. GRAEV.

Auditorem commovet] Pith. *auditores commovet*. GRAEV.

Eiusdem redintegratio verbi] Pith. *eiusdem integratio verbi*. GRAEV.

In contrario causae] Fortasse legendum: *in contraria causa*. LAMB. *In contrario* hic accipitur, ut vulgatus *e contrario*, aut *contra*, pro quo pessime multi *e contra*, quod nescit Latium. *Vulnus maius efficit causae*, est, magis vulnerat causam, et deteriorem efficit. GRAEV. *In contrario causae* ABCDET. L.

Quod positum est, alio] Pith. *quod positum est verbum, alio*. GRAEV.

C. funditus deiecisti] Leid. IV. *c. f. disiecisti*. OUD. *Deiecisti* ABCDE. Item, quod sequitur, abest in B. punctis ut spurium notatum in A. L.

Manus scelerate intulisti] Erf. et Cauch.: *manus scelerate attulisti*. GRAEV.

244 qui audit, animum commoveri, cum gravitas prioris dicti renovatur interpretatione verborum.

Commutatio est, cum duae sententiae inter se discrepantes ex transiectione ita efferuntur, ut a priore posterior, contraria priori, proficiscatur, hoc modo: Esse oportet, ut vivas; non vivere, ut edas. Item: Ea re poëmata non facio, quia cuiusmodi volo non possum; cuiusmodi possum nolo. Item: Quae de illo dicuntur, dici non possunt; quae dici possunt, non dicuntur. Item: Si poëma loquens pictura est; pictura tacitum poëma debet esse. Item: Quia stultus es, ea re taces; non tamen, quia taces, ea re stultus es. Non potest dici, quin commode fiat, cum contrariae sententiae translatione, verba quoque convertantur. Plura subiecimus exempla, ut, quoniam difficile est hoc genus exornationis inventu, dilucidum esset, ut, cum bene esset intellectum, facilius in dicendo inveniretur.

Si poëma loquens pictura est, pictura tacitum poëma debet esse] Pith. *poëma loquens pictura est, tacitum poëma debet esse.* Erf. *poëma loquens dictum tacitum poëma.* IDEM. v. Victor. Lib. XXII. Var. Lect. c. 24. BURM. Ab MSS. O. et Ed. Omn. abest *to* [v.] *si.* Exemplum hoc exsulat ab Leid. IV. Ed. Med. Leid. III. *mutum p.* OUD. Exemplum totum abest a BE. L.

Quia stultus es, ea re taces: non tamen, quia taces, ea re stultus es] Pith. et Cauch. *si stultus es, ea re taces, non tamen, si taces, ea re stultus es.* Monstrosa est scriptura libri Erfurtensis: *Stultus es, ea re taces: sapiens tamen et ticens ea re stultus es.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *si stultus es.* Leid. IV. *sapiens tamen et ticens.* Desunt *non tamen quia* in Voss. II. In ceteris rursus et Edd. pp. *si taces.* OUD. Item *si st. es ABCDET.* *Si taces BCD.* Ern. suspicatus erat: *Si quia stultus es — taces.* L.

Quin commode fiat] Voss. I. Leid. I. III. *quam c. f.* Ed. Omn. *qui c. f.* OUD. *Quin comm. fiat ABC.* *Quam comm. T.* quod recte scripserunt Sch. Orell. L.

Cum contrariae sententiae translatione] Erf. *cum contrariae sententiae relatione.* Lamb. ed. *cum in contrariae sententiae relatione.* GRAEV. Voss. I. Leid. I. *in contr.* Leid. III. *ex contr.* Voss. II. III. Leid. III. IV. *relatione.* OUD. *Relatione CT.* quod recepit Orell. L.

Plura subiecimus exempla] Lamb. ed. *plura hic subiecimus exempla.* a Duish. abest *exempla.* GRAEV. Voss. I. Leid. I. III. *pl. hic s. e. deest exempla* Leid. IV. OUD. *Plura haec subiicimus c. C.* Verba, quae paulo post leguntur: *dilucidum esset, ut,* ut insilitia delevit Sch. Ea leguntur in omnibus libris, nisi quod ut a quibusdam, veluti AB. Oxon. un. abest, et pro *dilucidum* quidam habent *lucidum*, veluti D. Pro *ut* Ern. suspicatus est et, quod non absurdum est vero. L.

Hoc genus exornationis inventu] Pith. *hoc genus exornationis inventum.* GRAEV.

CAP. XXIX. Permissio est, cum ostendimus in dicendo nos aliquam rem totam tradere et concedere alicuius voluntati, sic: Quoniam omnibus rebus ereptis, superest animus et corpus, haec ipsa, quae mihi de multis sola relicta sunt, vobis et vestrae condono potestati. 245 Vos me vestro, quo pacto vobis videbitur, utamini atque abutamini licebit impune: in me, quidquid libet, statuete,

CAP. XXIX. *Cum ostendimus*] Erf. *cum ostendemus*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. IV. Ed. Omn. *cum ostendemus*. OUD. *Ostendemus* ACD. L.

Omnibus ereptis, superest etc.] Secutus sum Palat. quart. et sext., quibus secundas faciebat Bruil. additum hactenus, *omnibus ereptis solum mihi superest*. plane superflue. GRUT. Pith. *Ereptis solum modo superest*. Vulgg. *Ereptis mihi superest*. GRAEV. *Superest animus*. Sic Leid. I. In ceteris et Edd. pp. praefiguntur *solum mihi*. Voss. II. *anima*. OUD. *Solus mihi superest* E. *Solum mihi superest* ABCD. *Solus superest* Ern. Sch. Orell. L.

Vos me, quo pacto vobis videbitur, utamini] Medicaeus cum altero *vos me vestro, quo*. Id mihi videtur vere antiquum, h. e. qui iam velut per dedicationem vester sum factus. Plane ut Campani ad Patres Conscriptos: *Quandoquidem nostra tueri iusta vi non vultis, vestra certe defendetis. Itaque populum .. divina humanae quae omnia in vestram populique Romani ditionem dedimus; quicquid deinde patiemur, deditici vestri passuri*, apud Livium VII, 31. Ovidius VII. Metam. 507.:

Ne petite auxilium, sed sumite, dixit, Athenae,
Nec dubie vires, quas haec habet insula, vestras

Ducite. GRONOV. Erf. Pith. Duisb. *Vos me vestro, quo pacto vobis videbitur, utamini*, quod et Iac. Gronovius in duobus vidit MSS., et probavit. Edd. vulgg. *Vos me, quo pacto*. GRAEV. *Vos me vestro*. Sic MSS. quinque, verissime; v. Gronov. et Graev. *vos me vero* Voss. II. Ed. Med. OUD. Omn. *vestro* CD. *Vos me vero* quo BT. Exhibent *vestro* AE. L.

Vobis videbitur] AI. *vobis videtur*. GRAEV.

Abutamini licebit impune] Palat. quart. sext. Bruil. habent *impunite*. GRUT. Nonnulli MSS. *licebit impunite*. Edd. vetustiores: *Licebit: impune in me*. Margo Cratandri *licebit, imponite*. GRAEV. Voss. I. et Leid. I. a m. II. *impunite*. Leid. II. Voss. III. *imponite*. OUD. *Impunite* AB. *imponi te* D. L.

Quicquid libet statuete, edicite: obtemperabo] Vulgg. sic habent: *statuete, dicite: atque obtemperabo*. Ego *edicite*, quod reperi in duobus libris MSS., reponendum curavi. Copulationem *atque* in uno codice antiquo non reperi. Licet tamen retinere: olet enim nescio quam Latini sermonis consuetudinem, antiquitatis plenam. LAMB. Erf. *qui libet* (quod etiam est in Canch. Duisb. *quodlibet*.) *statuete, dicite, atque huc parebo*. Lamb. ed. *quicquid libet, statuete, edicite, atque obtemperabo*. Alia eiusdem editio: *quicquid libet, statuete, edicite, obtemperabo*. Sane rō [v.] *atque* non est delendum. Veteribus enim, Comicis praesertim, saepissime est, statim, confestim, illico, ut multis exemplis viri docti

dicite; atque obtemperabo. Hoc genus tametsi alias quoque nonnumquam tractandum est, tamen ad misericordiam commovendam vehementissime est adcommodatam.

Dubitatio est, cum quaerere videtur orator, utrum de duobus potius, aut quid de pluribus potissimum dicat, hoc modo: Obsuit eo tempore plurimum reipublicae consulum sive stultitiam, sive malitiam dicere oportet, sive utrumque. Item: Tu istud ausus es dicere, homo omnium mortalium? Quaero, quonam te digno moribus tuis adpellem nomine. Expeditio est, cum rationibus compluribus enumeratis, quibus aliqua res aut fieri, aut non fieri potuerit, ceterae tolluntur, una relinquitur, quam nos intendimus, hoc modo: Necessesse est, cum

ostenderunt ad Plautum. Virg. I. Georg. [v. 202.]:

— *Si brachia forte remisit,*

Atque illum in praeceps prono rapit alveus anni.

GRAEV. Lamb. vocem, *atque*, non habet. Forte [fortasse] non male legi possit, *aeque obtemperabo*. Nam *atque* ferri non potest, quae vulgata lectio est. BRUT. Voss. I. I. *quis quid quilibet*. Leid. IV. *quodlibet*. Ed. Omu. *quid libet*. OUD. *Quicquid libet — atque obt.* ABCDE. *Atque* om. Cod. T. Male. De qua part. vide quae Sch. dixit doct. part. 135. Adde quae exposui ad Plaut. Capt. II, 2, 105. Capt. III, 1, 19. L.

Vehementissime est] Pith. *vehementer est*. GRAEV.

Cum quaerere videtur orator] Erf. *cum quaerere videatur orator*. GRAEV. MSS. quatuor et Edd. pp. *videatur*. OUD. *Videatur* A. (m. s.) et B. L.

Obsuit eo tempore] Erf. *Offuit eo tempore*. GRAEV. *Offuit* C. *affuit* D. L.

Tu istud ausus es dicere] Pith. *tu istud audes dicere*. Erf. *tu ista audes dicere*. GRAEV. Voss. I. Leid. II. *illud*. Voss. III. *audes*. Voss. II. *Tu istud tu ausus es*. Quod placet, OUD. *Item istud tu A.* L.

Quaero, quonam te digno etc.] Palat. quartus: *quaero iam quo te digno etc.* sed magis placet quod inveni in sec. et tertio: *homo omnium mortalium? nam quo te digno etc.* sine voce *quaero*. GRUT. MS. *quaero iam quo te digno*; duo al. MSS. non agnoscunt *quaero*. et rectius poterat abesse sine detrimento sententiae, quin brevior et efficacior sic erit sententia. Duisb. *quaero nam quo te digno*. Erf. *Quaero nam te digno moribus tuis*. GRAEV. * Voss. I. III. Leid. I. II. III. IV. *q. nam quo te*. Voss. II. *q. namque quo te*. Sed egregie iam Ed. Mediol. dedit *nam quo te*, omisso verbo *quaero*, quod languidam reddit sententiam. V. Graev. OUD. *Quero nam quo te* DCB. *quaero nam quo te A.* Vocem *nequissimus* post *v. mortaliu* interserit D. Utramque vocem et *nequissimus* et *quaero* recte omm. ET. omiseruntque Sch. Orell. Recte. L.

Rationibus compluribus] Voss. I. *r. quam pluribus*. Leid. III. *quam plurimis*. Voss. III. *plurimis*. OUD. *Complurimis* B. L.

Aliqua res aut fieri, aut non fieri potuerit] Erf. *aliqua res fieri potuerit*. Pith. *aliqua res fieri, aut non fieri potuerit*. GRAEV.

constet istum nostrum fundum fuisse, ostendas, te aut vacuum possedis, aut usu tuum fecisse, aut emis, aut hereditate tibi venisse. Vacuum, cum ego adessem, possidere non potuisti. Tuum usu fecisse etiamnum non potes; emptio nulla profertur. Hereditate tibi, me vivo, mea pecunia venire non potuit. Relinquitur ergo, ut me vi de meo fundo deieceris. Haec exornatio plurimum iuvabit coniecturales argumentationes. Sed non erit, tamquam in plerisque, ut, cum velimus, ea possimus uti. Nam facere id non poterimus, nisi nobis ipsa negotii natura dabit facultatem.

CAP. XXX. Dissolutio est, quae coniunctionibus verborum e medio sublatis, partibus separatis effertur, hoc modo: Gere morem parenti, pare cognatis, obsequere amicis, obtempera legibus. Item: Descende in integram defensionem, noli quidquam recusare, da servos in quaestionem, stude verum invenire. Hoc genus et acrimoniam habet in se, et vehementissimum est, et ad breviter adcommodatum. Praecisio est, cum, dictis

Istum nostrum fundum] Pith. *illum nostrum fundum*. GRAEV. *Istum fundum nostrum* ABCDET. scripseruntque ita Ern. Sch. Orell. L.

Tuum usu fecisse] Erf. *tuum fecisse*. GRAEV.

Etiamnum non potes] Pith. et Lamb. ed. *etiam nunc non potes*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *Tuum etiam nunc u. f. non p.* Bene. OUD. *Tuum etiam usu fuisse n. p. A. tuum etiam nunc usu fecisse n. p. BC. tuum etiam usu fecisti non potes. D. Etiamnum scripsit recte Orell. etiamnum* Sch. De discrimine inter *etiamnum* et *etiamnunc* exposui in diss. de Adv. Lat. spec. I. pag. 14. L.

De meo fundo deieceris] Al. *de meo fundo eieceris*. GRAEV. Voss. I. de m. f. *eieceris*. OUD. *Eieceris C. Deieceris ABDE. L.* Nam *facere id non poterimus*] Erf. *Haec facere non poterimus*. Duisb. Nam *facere non poterimus*. GRAEV. Id eam. etiam A (a m. pr.) et E. L.

Nisi nobis ipsa negotii natura] Erf. *nisi negotii natura*. GRAEV. CAP. XXX. *Dissolutio est, quae*] Erf. Cauch. Duisb. *dissolutum est quod*. Sed in Cauch. et Duisb. est tamen *quae*, non *quod*. Sic superius c. 27. in MSS. *disiunctum est*, pro quo in editis *disiunctio est*. GRAEV. Leid. I. III. IV. Voss. II. *dissolutum est, quod*. OUD. *Dissolutum est* ADET. *quod* ADT. L.

Partibus separatis] Al. *separatis partibus*. GRAEV. *Separatis partibus* BCDET. *superatis partibus* (a m. s. *seperatis*) A. L.

Obtempera leg.] Additur in Voss. I. item: *Ferte citi flammis date tela, impellite remos*. OUD.

Da servos in quaestionem] Erf. *de servo in quaestionem*. GRAEV.

Cum dictis quibusdam reliquum] Pith. *cum dictis aliquibus reliquum*. GRAEV. *Aliquibus* DT. L.

quibusdam, reliquum, quod coeptum est dici, relinquitur in audientium iudicio, sic: Mihi tecum praecertatio non est, ideo quod populus Romanus, me nolo dicere, ne cui forte arrogans videar, te autem saepe ignominia dignum putavi. Item: Tu ista nunc audes dicere, qui nuper alienae domui? non ausim dicere, ne, cum te digna dixerō, me indignum quidpiam dixisse videar. Hic atrocior tacita suspicio, quam diserta explanatio facta est. Conclusio est, quae brevi argumentatione ex iis, quae ante dicta sunt, aut facta, conficit id, quod necessario consequatur, hoc modo: Quod si Danais datum erat oraculum, non posse capi Troiam sine Philoctetae sagittis, hae autem nihil aliud fecerunt, nisi Alexandrum perculerunt: hunc extinguere, id nimirum capi fuit Troiam.

Relinquitur in audientium iudicio, sic: mihi] Quidam liber manuscr. habet: *relinquitur inchoatum in audientium*, quae scriptura ragnopere mihi placet. LAMB. Pall. aliquot, item Tosanus Br. Fabr. *relinquitur inchoatum, sic mihi tecum*. Non probem. GRAEV. Erf. *relinquitur inchoatum iudicium si*. Duisb. et nonnullae edd. *relinquitur in audientium iudicium sic*. GRAEV. Voss. I. Ed. Omn. r. *inchoatum*. Voss. III. r. *inchoatum*. II. Leid. IV. Ed. Med. r. *in a. iudicium*. OUD. In supp. quod inceptum A. cum inceptum B. quod conceptum CD. Tum scr. Sch. et Orell. *relinq. inchoatum in aud. iudicio*; atque ita Cod. D. Male. Scribendum, quod exhibent BC. *relinquitur audientium iudicio*. Nam quid sit *inchoatum in aud. iudicio* non intelligo. L.

Praecertatio non est] Erf. *praecertatione est*. Lamb. ed. *mihi tecum par certatio non est*. GRAEV. *Decertatio C*. L.

Ne cui forte arrogans videar] Absunt a Duisb. GRAEV.

Tu ista nunc audes] Lamb. ed. *tu istud nunc audes*. GRAEV.

Alienae domui] Erf. *alienae domi*. GRAEV. Leid. II. IV. Ed. Med. *al. domi*. OUD. *Domi ABCE*. L.

Cum te digna dixerō] Erf. *cum te digna dixerim*. Pith. *cum te dignum dixerō*. GRAEV. *Dixerem AE. dixerim CT*. L.

Indignum quippiam] Voss. I. *ind. cuipiam*. OUD. *Quippiam*, hac scriptura, habent ABC. Paulo post *pro facta est* Orell. *coni. facti est*. L.

Conficit id, quod necessario] Erf. Pith. et Duisb. *conficit quid necessario*. GRAEV. Deest 10 [v.] *id* Leidd. I. II. IV. Voss. III. Ed. Omn. OUD. *Id om. B*. L.

Datum erat oraculum] Al. *editum erat oraculum*. GRAEV.

Nihil aliud fecerunt] vid. Gronov. supra ad Lib. I. c. 4. Leid. III. *hae vero nihil fec.* OUD.

Nisi Alex.] Ed. Med. *nisi quod Al.* OUD.

Hunc extinguere] Voss. III. *hunc igitur ext.* Ed. Med. *ergo h. exst.* OUD.

Id nimirum capi fuit Troiam] Malim sic legi: *id nimirum capere Troiam fuit*. LAMB. *Capere Lambini coni.*, quam Sch. dedit, confirmare videtur Cod. D. *Fuit capi AC, capi fuit BE*. L.

CAP. XXXI. Restant etiam decem exornationes verborum, quas idcirco non vage dispersimus, sed a superioribus separavimus, quod omnes in uno genere positae sunt. Nam earum omnium hoc proprium est, ut ab usitata verborum potestate recedatur, atque in aliam rationem cum quadam venustate oratio conferatur. De quibus exornationibus nominatio est prima, quae nos admonet, ut, cui rei nomen aut non sit, aut satis idoneum non sit, eam nosmet idoneo verbo nominemus, aut imitationis, aut significationis causa. Imitationis, hoc modo, ut maiores rudere, et vagire, et mugire, et murmurare, et sibilare adpellaverunt. Significandae rei causa, sic: Postquam iste in rempublicam fecit impetum, fragor civitatis imprimis est auditus. Hoc genere raro utendum est, ne novi verbi adsiduitas odium pariat: sed si com-

CAP. XXXI. *Sed a superioribus*] Duisb. *sed superioribus*. GRAEV. Caret praepositione Leid. IV. OUD.

In uno genere positae sunt] Erf. *omnes in uno genere sunt positae*. GRAEV. *Sunt positae* MSS. O. et Edd. pp. OUD.

Nam earum omnium] Erf. *Nam eorum omnium*. GRAEV. MSS. tres Ed. Omn. *eorum o.* OUD. *Eorum o. D.* L.

Quae nos admonet] Erf. *quae nosmet admonet*. GRAEV.

Cui rei nomen aut non sit] MSS. tres *cuius rei* GRON. Erf. et al. MSS. *cuius rei nomen*. GRAEV. MSS. O. Ed. Med. *cuius rei n.* OUD. *Cuius rei ABCDET.* L.

Satis idoneum non sit] Pith. *satis idonee non sit*. GRAEV.

Aut imitationis, aut significationis causa] Duisb. *aut imitationis verbo vel causa, aut significationis*. GRAEV. Voss. I. *aut imit. causa aut sign.* Voss. II. *aut imit. causa aut s. c.* Leid. IV. *aut imit. verbo vel causa aut sign.* OUD. *Aut significationis supra ser. in A. aut mutationis aut imitationis causa D. aut significationis a m. s. in marg. E.* L.

Imitationis, hoc modo] Lamb. ed. *imitationis causa hoc modo*. GRAEV. *Causa subduat* Voss. I. et Ed. Med. OUD. Hoc loco v. *imitationis supra ser. in A. om. plane DE.* L.

Ut maiores rudere, et vagire, et mugire] Erf. *ut maiores audere, et mugire*. GRAEV. Voss. I. *rudere et mugire*. II. *vagire aut mugire*. III. *rudere vagire, aut mugire*. Leid. I. *rudere et mugire*. III. *nostri rudere, vagire, mugire, m.* IV. *fortassis et mugire*. Ed. Omn. *rudere vagire*. OUD. *Rudere, vagire et magire C. mai. nostri rudere, mugire, vagire D.* L.

Sibilare adpellarunt] Sic Erf. Alii: *sibilare appellaverunt*. GRAEV.

Inprimis est auditus. Hoc] Erf. *inprimis. Hoc*. GRAEV. Orellii quidam amicus emendabat: *in rimis est auditus, ut sit fragor in rimis i. e. in partibus puribus atque corruptis*. Sane satis incommodum hoc loco *inprimis*, quare non absurda videtur illa coniectura. L.

Si commode quis eo utatur, non] Erf. Pith. *si commode quis ea utatur et raro, non*. Duisb. *sic commode proferat quis*. GRAEV. Leid. IV. *si c. proferat quis*. OUD. *Si c. quis proferat T.* L.

mode quis eo utatur et raro, non modo non offendet novitate, sed exornabit etiam orationem. Pronominatio est, quae sicuti cognomine quodam extraneo demonstrat id, quod suo nomine adpellari non potest: ut, si quis, cum loquatur de Gracchis, At non Africani nepotes, inquit, 249 istiusmodi fuerunt. Item si quis de adversario dicat: Videte nunc, inquit, iudices, quemadmodum me Plagiosippus iste tractarit. Hoc pacto non inornate poterimus et

Exornabit etiam orationem] Erf. *exornat etiam oratione*. Duisb. *exornet etiam orationem*. Lamb. ed. *sed etiam exornabit orationem*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. *exornat*. II. Leid. IV. *exornet*. OUD. In supp. *ostendit novitatem* B. Tum *etiam exornat* ABT. *etiam exornabit* CDE. L.

Pronominatio est] Erf. *pronunciatio est*. GRAEV. Leid. IV. *pronunciatio*. OUD. *Pronunciatio* C. L.

Quod suo nomine adpellari non potest] Cauch. *quod suo nomine non potest appellari*. GRAEV. Sch. scripsit de suo: *appellari non placet, vulgatum potest ineptum censens. At non potest h. l. non aliud est nisi non licet*. L.

At non Africani nepotes] Erf. *An non Africani nepotes*. GRAEV. *At non Afr. nep.* Sic Voss. I. Ed. Omn. In ceteris *an non* etc. OUD. *Annum* B. *annon* CD. *At non* AE. Paulo post *inquit* scr. Orell. utroque in loco. *At non et inquit* optini Codd. apud Prisc. X, 1. apud quem tamen altero loco octo Codd. *inquis*. L.

Si quis de adversario dicat] MSSii tres eodem modo nunc procedunt, quo ante: *si quis, de adversario cum dicat, videte nunc, inquit*, ut etiam notat Lambinus. GRON. *Si quis de adversario cum dicat*, Erfurtensis, Duisb., tres Gronoviani, et Lambini editio; in vulgatis *cum* omittitur perperam. Nam in praecedentibus eodem modo, quod et Gronovius annotavit, loquitur. GRAEV. *De adversario cum dicat*. Sic Voss. O. et Leid. II. IV. Bene. Vulgo deest *cum*. OUD. *Cum* omm. ABDE. exhibet C. Scripserunt ita Sch. Orell. L.

Quemadmodum me Plagiosippus iste tractarit] Adr. Turnebus legendum putat: *Plagioxippus*. Ego: *Philoxippus*. Philippum significari puto. LAMB. *Plagiosippus iste*. Ita maxima pars Pall. quippe unus atque alter *Plagioxippus*, quomodo Br. et Petreiani, sed unico p. Fabr. *Plagioxippus*, quod placuisse Turnebo, refert quidem hic Lambinus, sed tacet ipsemet lib. XX. Adversariorum cap. 25. ubi alias potius coniecturas suas producit. GRUT. Erf. Cauch. *Plagioxippus* Al. *Plagioxippus*. *Plagiosippus*. acerbissime dictum diu arbitratus sum in Philippum oratorem, qui pro fare et plagiario et impio mordetur acriter: plagium igitur furtumque ei obiici censebam, ut et lib. 2. de Oratore in iocis. Nunc scribendum censeo *plagosus fuste*, aut *plagosus iste*, quod quidem omnium maxime mihi probatur. Nam de adversario loquitur, a quo vapulavit, qui sensus et e priorie emendatione efficitur. Turnebus d. I. GRAEV. Priscian. in Gramma. p. 579. *plagioxippus* legit. BURM. MSS. plerique *plagioxippus*. supr. in Voss. I. *plagioxippus*. OUD. *Plagioxippus iste* A. *Iste plaxiopus me* B. *Pelagiorum ippus iste* D. *Plagioxippus iste* T. Prisc. X, 1. *Plagioxippus*, atque ita omnes

in laudando, et in laedendo, aut in corpore, aut animo, aut in extraneis rebus dicere, sicuti cognomen, quod pro certo nomine collocemus.

CAP. XXXII. Denominatio est, quae a propinquis et finitimis rebus trahit orationem, qua possit intelligi res, quae non suo vocabulo sit adpellata. Id aut ab inventore conficitur, ut si quis de Tarpeio loquens, eum Capitolinum nominet: aut ab invento, ut si quis pro Li-

Prisciani Codd. praeter Heidelb. qui *Plagiuxippus*. Sed verum est *Plaxippus*. L.

In laedendo, aut in corpore, aut in animo, aut in extraneis rebus] Erf. *in laedendo corpore, aut animo aut extraneis rebus*. Optime sane. Particulam *in* omisit etiam in editione sua Lambinus, et primum aut Duisburgensis. Mox ex eodem Erf. et Cauch. rescripti collocemus, cum in editis sit collocamus. GRAEV. Primum aut abest a MSS. O. et Edd. pp. *in* recte etiam deest plerisque libris. et animo. Leid. IV. vel *in animo* Voss. III. aut *in anima* Leid. II. Rursus *in* deest ante *extraneis* Leid. I. III. IV. Voss. II. Ed. Omn. Verissime in Leid. I. *laedendo corpore aut animo aut extr.* v. Graev. Collocemus. Sic Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. cum Graev. vulgo collocamus. OUD. *Laedendo in corpore aut in animo aut in extr.* A. *laedendo corpore aut in animo aut in extremis* B. *Laedendo aut in animo aut in corp. aut in extr.* C. *laedendo in corpore alius aut in an. aut in extr.* D. L. *in corpore aut in an. aut in extr.* E. *in laedendo aut corpore aut animo aut extr.* T., quod recepit Orell. Sch. Recte. L.

Sicuti cognomen] Edd. veti. *sicuti pronomen*. GRAEV. *Sicuti sit cognomen* probabilem Sch. conjecturam secutus dedit Orell. L.

CAP. XXXII. *Quae a propinquis et finitimis rebus*] Erf. *quae ab propinquis et in finitimis rebus*. Cauch. *quae ab rebus propinquis et finitimis*. GRAEV. *Quae ab rebus prop. et finit.* Sic legunt Voss. I. II. Leid. I. II. III. IV. Ed. Med. vulgo *a pr. et fin. rebus*. Deest praepositio Voss. III. OUD. *Quae ab rebus propinquis et fortunis (finitimis m. s.)* A. *quae ab rebus pr. et f.* BC. q. *a rebus pr. et f.* DE. L.

Id aut ab inventore] Erf. *ita ut inventorum*. Duisb. *ita ab inventore*. GRAEV.

Ab inventore conficitur] Pith. *ab inventore colligitur*. Cratand. ed. *id aut ab invento colligitur, aut ab inventore conficitur*. GRAEV. Leid. I. III. IV. Ed. Omn. *ista ab inv.* Voss. I. III. *id aut ab invento colligitur aut ab inventore conficitur*. II. *ista aut ab invento aut ab inventore sit. ab inventore conficitur*. Leid. II. *id aut ab invento aut ab inventore conficitur*. OUD. *Ista aut ab inv. conf. (id — colligitur m. s.)* A. *Id a. a. i. coll. aut. ab inv. conficitur* B. *id autem invento colligit ea aut ab inv. conf.* D. *ista aut ab inv. conficitur* E. L.

De Tarpeio loquens, cum Capitolinum nom.] Leid. I. *Tarpeium, loquens de Capitolio nom.* Abest cum a Leid. III. OUD. *Si quis Tarpeium (de Tarpeio m. s.)* A. *Si quis de Tarpeyo* CD. *Loquens de capitolium (eum cap. m. s.)* A. *Eum omn.* CD. *Capitolium omnes*. L.

Aut ab invento, ut si quis] Pith. *aut ab inventore conficitur, ut si quis*. Erf. *aut invento, ut si quis*. GRAEV.

hero vinum, pro Cerere frugem adpellet; aut ab instru-
 250 mento dominum, ut si quis Macedonas adpellarit, hoc
 modo: Non tam cito sarissae Graecia politae sunt; aut
 idem Gallos significans dicat: Nec tam facile ex Italia
 materis Transalpina depulsa est; aut id, quod fit, ab eo,
 qui facit, ut, si quis cum bello velit ostendere aliquid
 quempiam fecisse, dicat: Mars istud te facere necessario
 coëgit; aut si, quod facit, ab eo, quod fit, ut, cum
 desidiosam artem dicemus, quia desidiosos facit; et fri-
 gus pigrum, quia pigros facit. Ab eo, quod continet, id,

Pro Cerere frugem] Erf. *pro Cerere fruges*. GRAEV.

Ab instrumento dominum] Leid. III. *instrumentum pro domi-
 no*. Leid. IV. *in instr.* OUD. *Aut instrumentum pro domino T. aut
 instrumento dominum A. a m. pr. Aut ab instrumento dominum C.
 aut ab instr. dominium D. L.*

Si quis Macedonas adpellarit hoc modo] Pith. *si quis Mace-
 dones appellet hoc modo*. In Erf. est etiam *Macedones*, et in Duisb.
appellet. GRAEV. Voss. I. Leid. II. IV. *Macedones*. Voss. II. III.
 Leid. IV. *adpellet*. dein Voss. I. *adpellarit Sarissas*. Non male.
 OUD. *Macedones ABCDE*. *appellavit B. appellaret D. Sarissas
 hoc modo E. Recte. L.*

Non tam cito sarissae Graecia] Erf. *Non tam cito ratis egre-
 gie*. GRAEV.

Gallos significans dicat: Nec tam] Erf. Pith. Duisb. *Gallos
 significans, nec tam*. GRAEV. Verbum abest a MSS. O. et Ed.
 Med. OUD. *Dicat omm. ACD. L.*

Nec tam facile ex Italia materis Transalpina] Sic legendum,
 et ita edidit Paullus Manutius. Est autem materis genus teli Gal-
 licici. Sisenna: *Gallia materibus, Saevi lanceis configunt*. LAMB.
 Erf. *nec tam eius faciles ex Italia materis*. Ed. Cratand. *nec tam
 facile ex Italia armatura*. Annotavit hic P. Pithoeus: *materis: sic
 in vet. Sed in margine emendatum erat Armatum, sicut et in al-
 tero diserte legebatur, sed male. Vide Nonium cap. de genere ar-
 morum, et Turneb. Advers. IX. 7. Materes erant arma Gallica.*
 GRAEV. vid. ad Liv. VII. c. 24. BURM. Leid. IV. *ab Italia*. Deest
materis Voss. II. *armatura* Voss. I. III. Leid. II. III. cum Edd. pp.
acies Leid. IV. *matrix* Leid. I. OUD. *Matrix (armatura m. s.) A.
 armatura BCDE. matrix T. L.*

Mars istud te facere] Erf. *Mea vis istuc te facere*. Pith.
Mars et istud te facere. GRAEV.

Aut si, quod facit, ab eo] Erf. Duisb. Cauch. *Aut si qui fa-
 cit, ab eo*. GRAEV. *Aut si qui facit, ab eo*. Sic MSS. O. vere.
 Vulgo quod. OUD. *Ut si quid id facit BA. s. quid facit D. s.
 quis facit E. Si qui facit dedit Sch. L.*

Cum desidiosam artem dicemus, quia] Erf. *cum desidiosum
 Martem dicimus, quod*. GRAEV.

Desidiosos facit] Leid. II. *desidiam f.* OUD.

Quia pigros facit] Erf. et Lamb. ed. *quia pigros efficit*. Sed
 in Erf. est etiam quod pro quia. GRAEV. *Pigros facit*. Sic in solo
 Voss. III. Ceteri dant p. *efficit*. Concinuius. *Homines addunt Edd.
 pp. OUD. Efficit BCD. L.*

quod continetur, hoc modo denominabitur: Armis Italia non potest vinci, nec Graecia disciplinis. Nam hic pro Graecis et Italis, quae continent, notata sunt. Ab eo, quod continetur, id, quod continet, ut, si quis aurum, vel argentum, aut ebur nominet, cum divitias velit nominare. Harum omnium denominationum magis in praecipiendo divisio, quam in quaerendo difficilis inventio est, ideo quod plena consuetudo est non modo poëtarum²⁵¹ et oratorum, sed etiam quotidiani sermonis, huiusmodi denominationum. Circuitio est oratio, rem simplicem assumptam circumscribens elocutione, hoc pacto: Scipionis providentia Karthaginis opes fregit. Nam hic, nisi orrandi ratio quaedam esset habita, Scipio potuit et Karthago simpliciter adpellari.

Transgressio est, quae verborum perturbat ordinem aut perversione, aut transiectione. Perversione sic: Hoc vobis deos immortales arbitror dedisse pietate pro vestra.

Nam hic pro Graecis, et Italis] Erf. *Nam id pro Graecis talis.* Pith. *Nam id pro Graecis et pro Italicis.* GRAEV.

Id quod continet] Non leguntur in Duisb. GRAEV. *Id quod continet.* Desunt Leid. I. III. IV. Voss. II. III. OUD. *Id quod continet om.* EA. L.

Vel argentum] Erf. *aut argentum.* Pith. *et argentum.* GRAEV. MSS. *quinque Ed. Med. aut a. OUD. aut a. AD. et arg.* BE. L.

Aut ebur] Lamb. ed. *vel ebur.* GRAEV.

In quaerendo difficilis] Erf. *inquirendo difficilis.* GRAEV. Voss. I. *in inquirendo.* II. Leid. I. III. *inquirendo.* OUD. *Q. inquirendo* ABDE. L.

Non modo poëtarum et oratorum] Erf. *non modo poëtarum memoratorum.* GRAEV.

Huiusmodi denominatorum] Erf. *Huiusmodi nominationum.* IDEM.

Rem simplicem assumptam circumscribens elocutione] Tres MSS. Erf. Cauch. Duisb. rectius scribunt *assumpta.* Nam res simplex non assumitur, sed elocutio, sive, ut in Erfurt. legitur, oratio, qua rem simplicem circumscribimus, assumitur. In solo autem Erf. est *oratione.* In sequentibus *aut perversione* recepi ex Pith. *aut,* quod in vulgatis desideratur. IDEM. MSS. *quinque assumpta.* vere. OUD. *Assumpta* ABDET. Atque ita recte scripserunt Ern. Sch. Orell. L.

Hoc pacto] MSS. *quatuor hoc modo.* OUD.

Karthaginis opes] Leid. IV. *Carthaginensium.* Voss. I. *opem.* OUD.

Aut perversione] Sic Ed. Med. deest *aut* MSS. O. et Ed. Omn. *vel legitur transiect. aut perv.* Ed. Omn. *et perv.* OUD.

Dedisse pietate pro vestra] Sic Pal. pr. et sec., neque aliter Fabr. aut libri Suffridi. Frequens id verbum apud Comicos. Vulgo erat *virtute pro vestra.* GRUT. Firmat hanc scripturam Erfurtensis. GRAEV. Voss. II. Leid. *tres virtute p. v. Tum nostra* et supra *nobis* in Ed. Med. OUD. *Virtute* ACE. *pietate* BDT. L.

Transiectione hoc modo: Instabilis in istum plurimum fortuna valuit. Item: Omnes invidiose eripuit tibi bene vivendi casus facultates. Huiusmodi transiectione, quae rem non reddit obscuram, multum proderit ad continuationes, de quibus ante dictum est: in quibus oportet verba, sicut a poëtis, in quemdam exstruere numerum, ut perfecte et perpolitissime possint esse absolutae.

252 CAP. XXXIII. Superlatio est oratio superans veritatem, alicuius augendi, minuendive causa. Haec sumitur separatim, aut cum comparatione. Separatim sic: Quod si concordiam retinebimus, imperii magnitudinem solis ortu atque occasu metiemur. Cum comparatione, aut a similitudine, aut a praestantia superlatio sumitur. A si-

Plurimum fortuna valet] Erf. *plurimum fortuna valuit*. GRAEV. *Item, omnes invidiose*] In Erfurt. et Pith. non extat *item*, in Lambini ed. non legitur *invidiose*. IDEM.

Eripuit tibi] Duisb. *eripuisti tibi*. GRAEV. Leid. I. a m. pr. III. IV. *eripuisti*. Voss. II. *eripuisti tibi*. OUD.

Bene vivendi casus facultates] Pith. *bene vivendi causa facultates*. Erf. *bene vivendi causas facultates*. GRAEV. *Causa deest* Leid. III. IV. *caussa* Voss. II. Leid. I. OUD. *Causa deest* in C. *Causa b. viv. fac.* AË. *Vulgatum ordinem recte tuentur* BDT. L.

Ad continuationes] Voss. I. *ad c. verborum*. OUD.

Oportet verba, sicut a poëtis, in quemdam exstruere numerum] Gulielmius malebat cum Lambino, *sicut ad poeticum*; et vero in Pal. sec. et Fabr. erat: *sint ad poeticum quemdam exstructa numerum*, quod maluerim; si modo quid venit mutandum. GRUT. Mei non recedunt ab editis, nisi quod in Erf. legatur *sic pro sicut*, hoc modo: *oportet verba sic a poëtis in quemdam exstruere numerum*. Lamb. ed. *oportet verba sicuti ad poeticum quemdam exstructa numerum*. Verissimam tamen censeo lectionem esse Palatini secundi et Fabriciani. GRAEV. Nullus [non] dubito, quin rescribi debeat e Voss. I. Leid. II. Edd. Med. Omn. *sint ad poeticum quemdam exstructa n.* Vide Graev. OUD. Huic meliori lectioni accedunt Codd. BCD. *Vulgatum sequuntur* AET. Graevio iam obsecutus est Ern. secutique sunt Sch. et Orell. Recte. L.

Ut perfecte et perpolitissime] Lamb. ed. *ut perfecte et perpolitite*. GRAEV. *Perpolitite*, quod Lambinum secutus dedit Sch., esse videtur in Cod. D. *Politissime* B. *Vulgatum sequuntur* ACET. L.

CAP. XXXIII. *Concordiam retinebimus*] Libri publicati adiciunt, *in civitate*: quod exclusi, quod abesset Pal. quart. sexto, item Br. ac Fab. GRUTER. Recte Gruterus. Eius libris adstipulantur Erf. et Duisb. GRAEV. Addunt *in civitate* Voss. I. III. Leid. II. IV. Edd. pp. *retinebitis* Ed. Omn. OUD. *In civitate* add. m. s. in A. Idem addit C. L.

Solis ortu atque occasu] Duisb. *solis ortu et occasu*. Non inepte Pith. *solis ortu ab occasu*. GRAEV. Voss. III. Leid. IV. et occ. OUD. *Et occ.* ABC. L.

Aut a praestantia superlatio] Erf. et margo Cratand. *aut a praesentia superlatio*. GRAEV. MSS. O. *a praesentia vel a pntia*.

militudine sic: Corpore niveum candorem, ad aspectu igneum ardorem adsequebatur. A praestantia hoc modo: Cuius ore sermo melle dulcior profluebat. Eodem genere hoc est: Tantus erat in armis splendor, ut solis fulgor obscurior videretur. Intellectio est, cum res tota parva de parte cognoscitur, aut de toto pars. De parte totum sic intelligitur: Non illae te nuptiales tibiae eius matrimonii commonebant? Nam hic omnia sanctimonia nuptiarum uno signo tibiatarum intelligitur. De toto pars, ut si quis ei, qui vestitum aut ornatum sumtuosum ostendet, dicat: Ostentas mihi divitias, et locupletes copias iactas. Ab uno plura intelliguntur, hoc modo: Poeno fuit 253

Et mox quoque. OUD. *A praesentia* AE. Verba: *superlatio sumitur* uncis inclusit Ern., delevit Sch., cum uncis reduxit Orell. Leguntur in omnibus MSS. atque Editionibus. L.

Corpore niveum candorem] Erf. *corpore niveum ardorem*. GRAEV. Leid. III. c. *niveo c.* OUD.

Aspectu igneum ardorem] Desunt Voss. II. *aspectu abest* Leid. I. a m. I. In Leid. III. simpliciter *nivis*. OUD. Verba: *aspectum* (sic) *igneum ardorem* in marg. scr. A. L.

Cuius ore sermo] Erf. *cum ore sermo*. Lamb. ed. *cuius ex ore sermo*. GRAEV.

Ex eodem genere] Vulgg. et MSS. *eodem genere*. Duisb. et Lamb. ed. *Ex eodem genere est*. GRAEV. Leid. II. Ed. Omn. *Ex eod. gen.* III. *Eodem in gen.* OUD. *Ex om.* ACE. *In eodem g. C.* L.

Obscurior videretur] Erf. et Cauch. *obscurius videretur*. GRAEV. In iis quae paullo post sequuntur post verba *aut de toto pars*, haec adiecit Sch. de coniectura: *aut ab uno plura, aut a pluribus unum*; quae ignorantur ab omnibus MSS. et Edd. Putat Sch. necessario inserenda esse, ne manca sit partium, quae deinde tractantur enumeratio. Sed hoc mihi videtur, corrigere scriptorem, non restituere genuinam eius manum. L.

Non illae te nuptiales tibiae] Quidam putant hic legendum: *nuptiales tediae*. Sed cum in tribus codicib. manuscript. Memmianis, et in Nicotiano, et in ceteris reperiam scriptum *tibiae*. nihil censeo mutandum; et tamen *tediae* valde probarem, si quis liber vetus comprobaret. LAMB. Pith. *non illae nuptiales te tibiae*. In Pithoei libro magister interpretatur *tibiae* cautilenae. Hymenaei et Fescennina carmina canebantur ad tibias. Vid. Casp. Bartholini de tibiis veterum lib. II. cap. 12. GRAEV.

Nam hic omnia sanctimonia] Erf. *Nam his omnia sanctimonia*. GRAEV.

Vestitum aut ornatum] Voss. III. Leid. III. *vestmentum*. Leid. III. *ornamentum*. OUD. *Vestimentum* AC. L.

Ab uno plura intelliguntur, hoc modo] Erf. *ab uno plura hoc modo intelliguntur*. Duisb. *ab uno plura intelliguntur hoc modo*. GRAEV. Leid. II. IV. Voss. I. *hoc modo intelliguntur*. In tribus et Ed. Med. *hoc modo* praecedunt. Ed. Omn. caret verbo. Forsan *venius*. OUD. *Hoc modo intelliguntur* ACDE. L.

Hispanus auxilio, fuit immanis ille Transalpinus: in Italia quoque idem non nemo togatus sensit. A pluribus unum sic intelligitur: Atrox calamitas pectora moerore pulsabat. Itaque anhelans ex imis pulmonibus prae cura spiritus ducebatur. Nam in superioribus plures Hispani, et Galli, et togati, hic unum pectus, et unus pulmo intelligitur, et erit illic deminutus numerus festivitatis, hic adauctus gravitatis gratia. Abusio est, quae verbo simili et propinquo, pro certo et proprio abutitur, hoc modo: Vires hominis breves sunt, aut parva statura, aut longum in homine consilium, aut oratio magna, aut uti paucio sermone. Nam hic facile est intellectu, finitima verba rerum dissimilium ratione abusionis esse traducta.

CAP. XXXIV. Translatio est, cum verbum in quamdam rem transfertur ex alia re, quod propter simi-

Immanis ille Transalpinus] Pith. *immanis et ille Transalpinus*. GRAEV.

Idem non nemo togatus sensit] Erf. *non nemo sensit idem togatus*. GRAEV. MSS. et Edd. pp. *non nemo sensit* (Leid. II. *sensit*) *idem togatus*. OUD.

Unum sic intelligitur] Duisb. *unum sic intelligatur*. GRAEV. Deest verbum Voss. III. *Intelligetur* Leid. IV. OUD. *Intelligetur* A. *intelligitur* BCDE. Verbum delevit Sch. L.

Itaque anhelans ex imis pulmonibus] Probarem prae his Duisburgensis scripturam: *Atque anhelans ex imis pulmonibus, si plures libri annuerent*. GRAEV. Leid. IV. *atque an*. OUD.

Præ cura spiritus ducebatur] Erf. *præ cura spiritum ducebat*. GRAEV.

Hic unum pectus] Duisb. *et hic unum pectus*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *et hic u. p. F. at*. OUD.

Et unus p.] Deest et Voss. III. OUD.

Deminutus numerus] Sic Erf. Vulgg. *diminutus numerus*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *dim. n.* OUD. *Deminutus nullus* Cod. praeter Erf., sed scripsit Orellius. L.

Festivitatis, hic adauctus] Lamb. ed. *festivitatis causa, hic adauctus*. GRAEV.

Quae verbo simili etc. abutitur] Duisb. *qua verbo simili etc. abutimur*. GRAEV. Voss. III. Leid. IV. *qua abutimur*. OUD. In seqq. pro *parva statura* an legendum sit *prava stat.* quærit Sch. Minime vero. Scilicet usitatus est *brevis statura*, sed per abusionem *parva st.* dici, scriptor voluit. In A. a m. est *longa st.* L.

Longum in homine consilium] Erf. *longum in hominem consilium*. Pith. *longum consilium*. GRAEV.

Uti paucio sermone] Duisb. *uti parvo sermone*. GRAEV. Leid. IV. *parvo s.* OUD.

litudinem recte videtur posse transferri. Ea ulimur rei ante oculos ponendae caussa, sic: Hic Italiam tumultus expergefecit terrore subito. Brevitatis caussa, sic: Recens adventus exercitus subito civitatem extinxit. Obscenitatis vitandae caussa, sic: Cuius mater quotidianis 254 nuptiis delectatur. Augendi caussa, sic: Nullius moeror et calamitas istius explorare inimicitias, et nefariam saturare crudelitatem potuit. Minuendi caussa, sic: Magno se praedicat auxilio fuisse, quia paullulum in rebus difficillimis adspiravit. Ornandi caussa, sic: Aliquando reipublicae rationes, quae malitia nocentium exaruerant, virtute optimatum reviruerunt. Translationem dicunt pu-

[CAP. XXXIV. Recte videtur posse transferri] Erf. et Duisb. recte videbatur posse transferri. GRAEV. Recte videbitur. Sic MSS. sex et Ed. Med. videbatur Voss. III. videtur vulgo. OUD. Videtur ET. Receperunt Sch. Orell. L.

[Ea utimur rei] Pith. ea sumitur rei. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. Ea igitur sumitur. In MSS. quatuor Ea igitur, et mox Leid. I. fit sic. Sed correctum sumitur. OUD.

[Hic Italiam tumultus expergefecit terrore subito] Erf. Hic in Italia tumultus expergefecit errore subito. GRAEV. Deest hic Leid. I. in Italia IV. OUD.

[Subito civitatem] MS. civitatem subito. GRAEV.

[Nuptiis delectatur] Erf. nuptiis delectetur. IDEM.

[Nullius moeror et calamitas] Erf. nullius hunc fors et calamitas. Cauch. nullius iniae, fors et calamitas. Lamb. ed. nullus urbis moeror et calamitas. Margo Cratand. nullius urbis calamitas. GRAEV. Nos ut Lambin. Nullus verbis maeror edidimus: huic lectioni duobus Gryph. exemplaribus et Leonicensi suffraganti-bus. BRUT. Voss. III. Leid. III. verbi cal. Leid. I. IV. Voss. II. Ed. Omn. urbis c. Ed. Med. urbis moeror et c. Fors. nullius orbi m. et cal. OUD. N. verbis maior B. n. verbum moeror. C. n. meror urbis D. moeror urbis E. Nullus maeror et calamitas dederunt Sch. Orell. L.

[Paullulum in rebus difficillimis] Liber manuscriptus habet fa-cillimis pro difficillimis, et ita videtur aptius huic loco. F. URSIN.

[Ornandi caussa sic] Erf. Gravandi causa sic. GRAEV. Leid. I. III. IV. interponunt gravandi c. Nam cum canes etc. quae deinde absunt. OUD.

[Aliquando reipublicae rationes] Erf. Pith. et margo Cratandri: aliquando reipublicae vires. GRAEV. Praemittit Leid. IV. enim Voss. O. Leid. II. Ed. Med. r. vires. Ed. Omn. populi Ro. vires. OUD.

[Malitia nocentium exaruerant] Edd. malitia nocentium exaruerunt. BURM.]

[Revirescunt] Duo libri manuscripti habent, revirescent. [LAMB.

Exaruerant, virtute optimatum reviruerunt] Est a Pal. quart. et sexto: neque recedit Br. quam quod is reviruerunt. GRUT. Pith. quoque exaruerant, sed et idem revirescent. Al. virtute optima-tum reviruerunt. Edd. virtute optimatum revirescunt. In Erfur-tensi hic est notatu digna traectio. Hic enim in illo est ordo: Difficillimis adspiravit. gravandi causa sic. Nam cum canes fun-

dentem esse oportere, ut cum ratione in consimilem rem transeat, ne sine delectu temere et cupide videatur in dissimilem transcurrisse.

Permutatio est oratio, aliud verbis, aliud sententia demonstrans. Ea dividitur in tres partes, similitudinem, argumentum, contrarium. Per similitudinem sumitur, cum translationes, una, aut plures, frequenter ponuntur a simplici ratione ductae, sic: Nam cum canes funguntur
255 officiis luporum, cui praesidio pecua credemus? Per argumentum tractatur, cum a persona, aut a loco, aut a re aliqua, similitudo, augendi aut minuendi caussa, du-

gantur officiis luporum, cuiam praesidio pecuaria credemus? Per argumentum tractatur ornandi caussa, sic: Aliquando reipublicae rationes quae malitia etc. usque, cum translationes una aut plures frequenter ponuntur a simplici ratione ductae, cum a persona aut loco. GRAEV. MSS. O. Ed. Med. exaruerunt. Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. revirescent. In ceteris revirescunt. OUD. Exaruerunt ET. Tum optimatum BCD. Obtimum A. Deinde reviresceret (revirescent m. s.) A. revirescent BET. Exaruerunt et revirescent scripserunt Sch. Orell. Bene. L.

Ne sine delectu] Erf. ne sine delicto. GRAEV. Suspiciatur Orellius: nec sine delectu. Non opus est. L.

Aliud sententia demonstrans] Erf. aliud sententiis demonstrans. GRAEV.

Translationes una aut plures frequenter] Pith. et Erf. Translationes frequenter. GRAEV. Voces una aut absunt Voss. O. Leid. II. IV. aut una aut pl. Ed. Med. OUD.

A simplici ratione ductae] Pith. a simili oratione ductae. Erf. a simplici oratione ductae. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. a simili. MSS. O. Ed. Omn. oratione. OUD.

Cum canes funguntur officiis] Edd. cum canes fungantur officiis. MS. cum canes fungerentur officiis. GRAEV.

Pecuaria credemus] Legendum putant quidam: pecua credemus, seu pecuda, quia veteres, inquit, teste Nonio, dicebant pecua et pecuda, et in singulari pecu, ut genu, seu pecuum, unde pecuarius, a, um, ut res pecuaria. Ego nihil muto. LAMB. Cui praesidio pecua credemus. Ita aperte Pal. quartus, nisi quod is adhuc quo praesidio. sext. habet peculia. reliqui pecuaria, ut vulgata. Scripsi etiam funguntur, fide quarti et primi. nam sextus fungerentur. Bruil. fungentur; non, ut editi prius: fungantur. GRUT. MSS. nostri pecua quoque tumentur; nam Erf. et quidam MSS. alii: quo nam praesidio pecua credemus. al. quo praesidio pecua credemus. al. cui nam praesidio pecuaria credemus. GRAEV. Leid. I. quorum praesidio. III. quorum iam. IV. quo iam. Sed Voss. O. et Leid. II. cuiam pr. Verissime, atque sic Edd. Med. et Omn. praebent. pecora Leid. I. III. per tuta IV. pecuria Voss. II. In ceteris pecuaria cum Edd. Vett. An pecua tute vel rite? OUD.

Aut a loco, aut a re] Bis deest praepositio MSS. sex. aut re Ed. Omn. aut ab re Med. OUD.

citur: ut si quis Drusum, Gracchum nitorem obsoletum dicat. Ex contrario ducitur sic: ut si quis hominem prodigum, et luxuriosum inludens, parcum et diligentem adpellet. Et in hoc postremo, quod ex contrario sumitur, et in illo primo, quod a similitudine ducitur, per

Ut, si quis Drusum, Gracchum, Numitorem, etc.] Adr. Turnebus lib. XX. cap. XXV. Advers. legendum censet, *ut si quis Drusum, Gracchum, Munitoremque obsoletum dicat.* Ego sic, *ut si quis Drusum, Numitorem obsoletum dicat.* Nam vocem *Gracchum* ex annotatione natam esse arbitror. LAMB. Repraesentavi quod repereram in Pal. quarto, restabatque item in Bruilerensi. Quippe Pal. sext. *nitorem. Nitore obsoletum* dicitur, quemadmodum: *Est honesta turpitudine pro bona causa mori* apud P. Syrum. Turnebus lib. XX. cap. 25. legendum credidit, *munitoremque obsoletum.* Recepta lectio, *Numitorem obsoletum.* GROTER. Erf. et al. MSS. *Drusum, Gracchum, Numitorem obsoletum.* Al. *Drusum Gracchum munitoremque obsoletum.* Al. *Drusum Gracchum munitoremque obsoletum.* Al. *Drusum, Gracchum munitorem obsoletum.* *Numitorem* de homine seditioso dictum accipio ex eo, quod *Nunitor* cum suo nepote coortus in Amulium, regno ipsum exturbavit. Ego tamen hic quoque potius veteres libros secutus legendum crediderim: *Ut si quis Drusum, Gracchum, munitoremque obsoletum dicat.* Nam *Gracchum* constat, ut *Plutarchus* in eius vita scribit, e viarum munitione plebis Romanae gratiam emeritum fuisse. Ita *Turnebus.* Sed cur *Gracchus* aut *Drusus* dicatur *nitore obsoletus*, causam nullam video. Nihil etiam huc facit *honestam turpitudine* *Publii.* Est locus perditissimus, qui sine ope melioris codicis, quam adhuc visus est a doctis, non potest corrigi, et explicari. Pith. in uno MS. invenit: *munitoremque obsoletum*, in alio *minitorem obsoletum.* Addit utrique MS. adscriptum fuisse, sed primo alia manu, *locum foetidum sicut olicetum.* GRAEV. *Nitorem obsoletum.* Sic Leid. I. a m. I. Sed corr. *numitorem*, ut est in reliquis, vel *numitoremque* cum Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. OUD. Scripsit Sch. *ut si quis Drusum, Gracchi nitorem obsoletum.* At omnes Codd. in vulgata lectione conspirant, nisi quod *Gracchum* exhibent ABCDE. *nitore* A. *Numitoremque* B. *minitoremque* CE. *inimicoremque* D. Meliores Codd. *nitorem*; recte. Ceterum verum vidisse videtur *Orellius*, qui *Gracchorum* legendum suavit. Beue, sed retinendum *Gracchum* et pro genitivo habendum. L.

Obsoletum dicat] In Erf. non est *dicat.* GRAEV.

Luxuriosum illudens] Erf. *luxuriosum imprudens.* GRAEV.

Inludens deest Leid. IV. *impudentemque* Leid. III. OUD.

Parcum et diligentem adpellet] Erf. *parcum et diligentem adpellasset.* GRAEV. MSS. quatuor et Ed. Med. d. *adpellasset.* OUD.

Et illo primo] Erf. et in illo primo. GRAEV.

Quod a similitudine ducitur] Pith. *quod ad similitudinem ducitur.* GRAEV. Tum pro vv. per translationem argumento poterimus uti Sch. de coniectura dedit: *permutatione per argumentum*, hanc mutationem necessario a sensu postulari dicens. Sed recte ostendit *Orellius*, *argumentum* h. l. significare personam vel fabulam e tragoedia vel comoedia desumptam. L.

translationem argumento poterimus uti. Per similitudinem, sic: Quid ait hic rex, atque Agamemnon noster, sive, ut crudelitas est, potius Atreus? Ex contrario, si quem impium, qui patrem verberaverit, Aeneam vocemus: intemperantem et adulterum, Hippolytum nomine. Haec sunt fere, quae dicenda videbantur de verborum exornationibus. Nunc res ipsa monet, ut deinceps ad sententiarum exornationes transeamus.

CAP. XXXV. Distributio est, cum in plures res, aut personas certas negotia quaedam dispertuntur, hoc modo: Qui vestrum, iudices, nomen senatus diligit, hunc oderit necesse est; petulantissime enim semper iste obpugnavit senatum. Qui equestrem locum, splendidissimum cupit esse in civitate, is oportet istum maxi-

Quid ait hic Rex] Erf. *quid agit hic Rex.* GRAEV. Voss. O. q. *agit h. r.* OUD. *Ait* ABDE. *An C. L.*

Sive, ut crudelitas est, potius Atreus] Lamb. ed. *sive potius, ut crudelitas est, Atreus.* Cratand. ed. *sive, ut crudelis est, potius Atreus.* GRAEV. *Exulat ut a* Voss. II. *credulitas* Leid. I. IV. Voss. II. OUD.

Si quem impium, qui patrem verberaverit] Erf. et Duisb. *si quempiam, qui patrem verberavit.* Pith. *aut si quem impium, qui patrem verberavit.* Cauch. *aut si quem impium, qui patrem verberavit.* In Duisb. est etiam *verberavit.* GRAEV. *Ut si quem impium.* Sic MSS. O. et Ed. Med. *sic ut si q.* MSS. duo; vulgo *ut deest.* *Si quempiam* Leid. IV. *Verberavit.* Ita Voss. I. Leid. I. III. IV. *verberavit* Voss. II. Ed. Med. vulgo *verberaverit.* OUD.

Intemperantem et adulterum] Erf. *item intemperantem et adulterum.* GRAEV.

Hippolytum] Erf. *Yppolitem.* GRAEV.

Haec sunt fere] Pith. *Haec sunt ferme.* GRAEV.

Ad sententiarum exornationes] Erf. *ad sententiarum exornationem.* GRAEV. MSS. quinque meliores *s. exornationem.* OUD.

CAP. XXXV. Distributio est, cum in plures res, aut] Erfurt. *distributionem, cum per plures aut personas.* Duisb. *distributio est, cum per plures res aut personas.* GRAEV. Leid. IV. *per pl. r.* OUD.

Personas certas negotia quaedam dispertuntur] Erfurt. et edd. *quaedam personas negotia quaedam certa dispertuntur.* Duisb. et alii libri ac editiones, rectius, quam vulgatae *personas certa negotia quaedam dispertuntur.* GRAEV. MSS. O. et ed. Omn. *pers. negotia quaedam certa; sed abest certa* ab Ed. Med. OUD. *Quaedam certa* AC. *quaedam certa disperguntur* B. *quaedam ita disp.* D. L.

Qui vestrum, iudices] Voss. II. III. *quicumque.* Voss. I. II. o *iudices.* Abest *iud.* a Leid. I. III. OUD.

Senatus nomen] Voss. I. *senatusque.* OUD.

Iste oppugnavit senatum] A Duisb. abest *iste.* GRAEV. *Deest pronom.* Leid. IV. OUD. *Iste* om. C. L.

Is oportet istum maximas poenas dedisse velit] Vox *velit*

mas poenas dedisse velit, ne iste sua turpitudine ordini honestissimo maculae atque dedecori sit. Qui parentes habetis, ostendite istius supplicio, vobis homines impios non placere. Quibus liberi sunt, statuite exemplum, 257 quantae poenae in civitate sint hominibus huiusmodi comparatae. Item: Senatus officium est, consilio civitatem iuvare. Magistratus officium est, opera et diligentia consequi voluntatem senatus. Populi officium est, res optimas, et homines idoneos maxime suis sententiis eligere et probare. Accusatoris officium est, inferre crimina. Defensoris, diluere et propulsare. Testis est, dicere, quae sciat, aut audierit. Quaesitoris est, unumquemque horum in officio suo continere. Quare, L. Cassi, si te-

non est in Pal. quarto aut sexto, mutatque oportet in optet: neque secus Bruil., forsitan melius. GRUV. Erf. is oportet ut optet istum maximas poenas dedisse, ne iste. Non male. AL. MSS. is optet istum maximas poenas dedisse. GRAEV. Leid. III. IV. caret tō velit. In IV. maxime poene. OUD. Is optet sine v. velit T. Oportet omisso velit AE. Tum ne iste sua ABCDEF. Iste om. Sch. reduxit Orell. L.

Qui parentes habetis] Erf. qui parentis habetis. GRAEV.

Impios non placere] Erf. impios non placere. GRAEV.

Quibus liberi sunt, statuite exemplum] Erf. quibus liberum constat vitae exemplum. GRAEV. Leid. I. III. IV. q. libertas constat, vitae. PRO statuite in Voss. II. ite. OUD.

In civitate sint hominibus huiusmodi] Erf. sint in civitate hominibus istiusmodi. In Cauch. quoque MS. et ed. Lamb. est istiusmodi. GRAEV. Prave Omnibonus mutavit, quod inveni in MSS. O. et Ed. Mediol. h. istiusmodi. OUD. Istiusmodi T. et ABCDE, ut videtur. Nam Codd. signa non enotata sunt. L.

Senatus officium est] Erf. senatus est officium. GRAEV.

Magistratus officium est] Erf. Magistratus est officium. GRAEV.

Opera et diligentia consequi] Duisb. honore et diligentia consequi GRAEV. Leid. III. Ed. Omn. opere. IV. honore. OUD.

Idoneos maxime] Lamb. ed. maxime idoneos. GRAEV.

Sententiis eligere] Erf. Pith. et margo Cratand. sententiis diligere. Cauch. sententiis deligere. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. s. s. diligere, vel deligere. Vere. OUD. Diligere ABDE. deligere C. Deligere scripserunt Sch. Orell. L.

Defensoris, diluere] Duisb. defensoris est, diluere. GRAEV.

Testis est, dicere] Erf. et Duisb. testis dicere. GRAEV. Deest verbum substantivum Voss. II. III. Leid. I. III. IV. OUD.

Quae scierit aut audierit] Immo sciat, ut est in omnibus scriptis. GRONOV. Erfurt. Pith. et alii MSS. quae sciat, aut audierit. Vulgari, quae scierit, aut audierit. GRAEV. Scierit in solis Voss. III. Leid. IV. sciat recte iam expressum fuit in Edd. Med. Omn. OUD. Sciat ABCDEF. Atque ita scripserunt Sch. Orell. L.

In officio suo continere] Erf. in officio continere. GRAEV. Non agnoscitur tō [v.] suo a Leid. IV. OUD.

stem, praeterquam quod sciat, aut audierit, argumentari, et coniectura prosequi patieris; ius accusatoris cum iure testimonii commiscebis, testis improbi cupiditatem confirmabis, reo duplicem defensionem parabis. Est haec exornatio copiosa. Comprehendit enim brevi multa, et suum cuique tribuens officium, separatim res dividit plures.

258 CAP. XXXVI. Licentia est, cum apud eos, quos aut vereri, aut metuere debemus, tamen aliquid pro iure nostro dicimus, quod eos minime offendat, aut quos ii diligunt, cum in aliquo errato vere reprehendi posse videantur, hoc modo: Miramini, Quirites, quod ab om-

Quare, L. Cassi, si testem] Erf. *quare caussi si testem*. Pithoeus notaverat. Primum scriptum erat, uti liber excusus habet, deinde emendatum est *lege Cassii*. Adnotatum in margine al. legi *Legi ticia*. Alterum exemplar habet, *quare si me testem*. GRAEV. In quibusdam manuscriptis: *Qua re L. caussis*, corrupte legitur; ex quo Lambin. in *caussis* efficit, nomine tamen ab icecto, quod mansit in impressis, et manuscriptis aliis. Nam in Leonicensi editione integra lectio tota exstat, *Quare L. Cassi, si in caussis* etc. quo modo excudi curavimus. BRUT. Leid. IV. in *causis*. OUD. In *causis si A. Luci Crasse si D. L. Cassi in causis si BCE. L.*

Quod sciat aut audierit] Leid. II. *scierit*. OUD. *Sciat* etiam h. l. ABCDET. dederuntque Sch. Orell. L.

Prosequi patieris] Leid. III. *consequi*. II. IV. Ed. Omn. *patiaris*. OUD. *Patiaris A.* Sed *patieris* a m. s. L.

Reo duplicem] Erf. *eo duplicem*. GRAEV.

Est haec exornatio] Pith. *Haec est exornatio*. GRAEV.

Suum cuique tribuens officium, separatim res etc.] Est a Pall. iisdem et Br. quibus accessit et Pal. quintus, hactenus impressi *separat et res* etc. GRUTER. Firmant Erf. Pith. Duisb. margo Cratandri. In Erfurtensi est etiam *unicuique*. GRAEV. Deest copula et Voss. II. III. Leid. III. IV. *unicuique* Ed. Med. OUD.

Separatim res dividit plures] Edd. *separat et res dividit*, Duisb. et *separatim dividit plures*. Lamb. ed. *separat et in res dividit plures*. GRAEVIVS. Et *separatim* Voss. II. Leid. I. III. IV. Ed. Med. *separat et* Voss. I. III. Leid. II. et *separat et* Ed. Omn. OUD.

CAP. XXXVI. *Quod eos minime offendat, aut quos ii diligunt, cum in aliquo errato vere reprehendi posse videantur*] Cauch. *quod eos, aut quos ii diligunt aliquid in errato vere reprehendere videantur*. Puncta supposita in vocibus *quod et aliquid* notant ultimam litteram esse delendam. Erfurtensis consentit vulgaris, nisi quod in his *cum in aliquo errato*, *cum* in illo non reperitur. Non inepte Cauchianus, et Duisburg., *aut quos ii diligunt aliquo in errore vere reprehendere videamur*. Sed in Duisb. addicitur *cum* in Cauchiano praetermissum. GRAEV. Voces *minime offendat exsulant* a Voss. II. Leid. I. III. IV. in quo est *quo* a m. II. ut dant Leid. I. III. Voss. II. Abest *cum* a Leid. I. III. IV. *aliquo in errato* MSS. quatuor. Bene. *Iure* Leid. II. *reprehendere videamur* Leid. I. III. IV. Abest etiam *posse* ab Ed. Med. Unde

nibus vestrae rationes deserantur? quod causam vestram nemo suscipiat? quod se nemo vestri defensorem profiteatur? id tribuite vestrae culpae, atque desinite mirari. Quid enim est, quare non omnes istam rem fugere ac vitare debeant? Recordamini, quos habueritis defensores; studia eorum vobis ante oculos ponite; deinde exitus omnium considerate: tum vobis veniet in mentem, ut vere dicam, negligentia vestra, sive ignavia potius illos omnes ante oculos vestros trucidatos esse, inimicos eorum vestris suffragiis in amplissimum locum pervenisse. Item: Nam quid fuit, iudices, quare in sententiis ferendis dubitaveritis, aut istum hominem nefarium ampliaveritis? non apertissimae res erant crimini datae? non omnes hae testibus comprobatae? non contra tenuiter et nugatorie responsum? Hic vos veriti estis, si primo coetu condemnassetis, ne crudeles existimaremini? Dum eam vita- 259

commode legi posset *quo eos, aut q. ii d., aliquo in errato vere reprehendere videamur.* Nil tamen mutatum velim. O. D.

Id tribuite] Voss. III. Leid. IV. *id adtribuite* cum Ed. Med. OUD.

Desinite mirari] Al. *desinite illud mirari.* GRAEV. Deest copula atque bene Voss. II. Leid. I. III. Ed. Omnib. atque *istud d. m.* Voss. I. Leid. II. Ed. Med. et *istud d. m.* Voss. III. atque *id d. m.* Leid. IV. *desinite istud m.* Ed. Omn. OUD. *Culpe (atque istud m. s.) desinite A. Culpae atque istud des.* BCET. *Istud om. Sch. Orell.* Statim post *Quid est enim* recte scripsit Orell. ex suo optimo Turic. contra Beierum ad Cic. Off. I., pag. 305. Cf. Orellium ad hunc locum. *Quid est enim* exhibent etiam AC. L.

Quid enim est] Duisb. *quid id est.* GRAEV.

Fugere ac vitare] Erf. *fugere a civitate.* GRAEV.

Eorum vobis ante oculos ponite] Duisb. *eorum ante oculos proponite.* Sic et quaedam edd. GRAEV. *Ante oculos ponite.* Sic est in solo Leid. III. sed Voss. I. *praeponite.* In ceteris *proponite.* Ed. Med. *vestros ponite.* OUD. *Proponite* ABE. *Ponite C. Praeponite D.*

Exitus omnium] Lamb. ed. *omnium exitus.* GRAEV.

Vobis veniet in mentem] Erf. *vobis veniat in mentem.* GRAEV.

Inimicos eorum vestris] Erf. *inimicos vestris.* GRAEV.

In amplissimum locum pervenisse] Pith. *in amplissimum locum devenisse.* GRAEV.

In sententiis ferendis] Sic Voss. I. Leid. I. II. Ed. Omn. OUD. Ita etiam AT. quod praefendum fuit. L.

Testibus comprobatae] Duisb. *Testibus confirmatae.* GRAEV. Leid. III. IV. t. *confirmatae.* OUD.

Si primo coetu] Id est *si primo conventu, et coitu, quod valet, si prima actione condemnassetis.* Atque ita hunc locum declarat Adr. Turneb. lib. XX. Advers. cap. 25. LAMB. Bene interpretatur Turnebus lib. XX. Advers. cap. 25. qui adeatur. GRUTER.

Ne crudeles existimaremini] Alii cum interrogatione, *ne crudeles existimaremini?* GRAEV.

stis vituperationem, quae longe a vobis erat afutura, eam invenistis, ut timidi atque ignavi putaremini. Maximas, et privatas, et publicas calamitates accepistis: cum etiam maiores impendere videantur, sedetis, et oscitamini. Luce noctem, nocte lucem exspectatis. Aliquid quotidie acerbi atque incommodi nuntiatur, et eum, cuius opera vobis haec accidunt, remoramini diutius, et alitis; ac reipublicae perniciem retinetis, quoad potestis, in civitate.

CAP. XXXVII. Eiusmodi licentia si nimium videbitur acrimoniae habere, multis mitigationibus lenietur. Nam continuo aliquid huiusmodi licebit inferre. Hic ego virtutem vestram quaero, sapientiam desidero, veterem consuetudinem requiro; ut quod erit commotum licentia,

Eam vetastis vituperationem] Erf. *eam vitatis operationem.* GRAEVIUS.

Quae longe a vobis erat afutura, eam invenistis] Vulgo *afuturam*. Argute Erfurtensis, *quae longe a vobis aberat, afuturam eam invenistis*. Delendum videtur *eam*. Vitastis vituperationem, quae longe a vobis aberat, afuturam, hoc est, in quam nunquam fuisset incursum, contraxistis. GRAEV. MSS. quinque et pp. Edd. *a vobis aberat*. Dein *afutura eam invenistis*, desunt Leid. I. III. Voss. II. *afutura* deest Ed. Omn. Sed in Voss. I. III. Leid. IV. Ed. Med. *afuturam eam inv.* Puto vere coniecisse Graevium, *quae l. a vobis aberat, afuturam inv.* OUD.

Ut timidi atque ignavi] Ab Erf. abest *ut timidi*. Pith. *ut timidi ac ignavi*. Forte scripsit auctor huius libri, *timidi atque ignavi putamini*. GRAEV. Mire variat Leid. III. habens *dum eam v., q. l. a. v. aberat, vitup., nonne timidi atque ignavi existimati estis?* OUD.

Maximas et privatas et publicas calamitates] Erf. *Maximis privatis et publicis calamitatis*. Pith. *maximas privatas et publicas calamitates*. GRAEV.

Luce noctem, nocte lucem exspectatis] Erf. *noctem, non lucem exspectatis*. Cauch. *luci noctem, nocte lucem exspectatis*. GRAEV. MSS. quatuor *noctem, non lucem*. OUD.

Et eum, cuius opera] Copula abest ab Erfurt. GRAEV.

Vobis haec accidunt] Erf. *Vobis hae accidunt res*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. II. Ed. Omn. *nobis*, et in iisdem cum Voss. II. IV. Ed. Med. *vos rem*. Quod probat. OUD.

Ac reipublicae perniciem retinetis] Libri illi nostri tres, *ad reipublicae perniciem*, quod satisfaciebat Gulielmio. GRUT. Sic et Erf. et Duisb. Verissime Lambiniana, *ac ad reip. perniciem retinetis*, nisi quod pro *ac* scribat *atque*. Non nescio vulgatum posse defendi, sed quia repugnant libri, his malui obsequi. GRAEV. Voss. I. Leid. II. III. IV. *ad reip. pern.* Leid. I. Voss. II. *ad r. perniciem*, et *retinetis*. Voss. III. Ed. Med. *et ad r. perniciem retin.* Ed. Omn. *atque reip. pern. ret.* Lege *atque ad r. p. retinetis*. OUD.

CAP. XXXVII. *Hic ego virtutem]* Pith. et edd. *quaedam, hic ergo virtutem*. GRAEV.

id laude mitigetur, ut altera res ab iracundia et molestia
 removeat, altera ab errato deterreat. Haec res, sicut in
 amicitia, ita in dicendo, si loco fit, maxime facit, ut et
 illi, qui audiunt, a culpa absint, et nos, qui dicimus,

Ut quod erit commotum licentia, id laude mitigetur] Non damno.
 Sed adeone inops verborum auctor iste fuit, ut ab illo *mitigare*
 non potuerit discedere? Certe ita habent codices scripti; sed inter
 eos excellens iste Medicaeus quantum abit? *Quod erit commotum*
licentia, id comprimatur laude. Haec non videntur ab tenui homine
 venisse, sibi optime respondentia, quum *aspera mitigari* infra di-
 cat, et ante ponit *acrimoniam mitigatione leniendam.* GRONOV.
 Medicaeus, notante Gronovio, *ut quod erit commotum licentia, id*
comprimatur laude. Scribe, *comprimatur laude.* Aut delendum
 est ut cum Erfurtensi et Duisburg. Pro *erit*, in Pith. et nonnul-
 lis edd. *erat*, ut scriptum fuerit olim: *Quod erat commotum li-*
centia, id comprimatur laude. GRAEV. In duobus manuscriptis
 Gryphii sic legitur: *quod erit commotum licentia, id laude con-*
stitutetur; quae non mala lectio est. Contrarium enim *constituere*
 est verbo *commovere*: sumpta similitudine ab aqua, cum, sedata
 tempestate, nescio quo pacto constituta quiescere videtur. Id est
 Graecis *αυτάματα*, ni fallor. BRUT. Abest ut a Leid. IV. et I. a
 m. 1. MSS. quinque Ed. Med. *erat.* Leid. I. *mitigabitur.* Sed
 Voss. II. III. Leid. III. *id comprimatur laude.* Lego: *Quod erat*
commotum L, id comprimatur laude. Abest *licentia* a Leid. II.
 OUD. *Id mitigabitur* AE. *id mitigetur* CD. *id laude comprimatur*
T. Totum locum ita exhibuit Sch.: *Requiro: et quod erit*
commotum licentia, id comprimetur laude, ut. Sed vulgo legi-
 tur: *Requiro: ut quod—id laude mitigetur, ut cet.* *Et post re-*
quiro plene ignorat A. ut exhibent BCDT. Tum *erat commotum*
 ABCDE. *Comprimetur*, ut Sch. voluit, exhibent Oxonn. duo. Deinde
 pro *vv. laude ut exhibent laude ita ut* ACDE et Oxonn. duo. *L.*
Mitigetur, ut altera res] Pith. *id laude mitigetur, ita ut*
altera res. GRAEV.

Res ab iracundia et molestia] Lamb. ed. *res ab iracundiae*
molestia. GRAEV. Voss. I. Leid. I. II. *Iracundiae mol.* Superius
ita ut alt. Ed. Med. OUD.

Altera ab errato] Sic solus Leid. III. Ceteri MSS. cum Edd.
 pp. repetunt *altera res ab er.* OUD. *Sicut in amicitia, ita in*
dicendo] Erf. *sicut in amicitiam, item in dicendo.* GRAEV.

Ut et illi qui etc. dicimus, amici eorum et veritatis esse vi-
deamur] Suffridus ait exstare in Erfurdiensi *veritatis adsertores*
esse videamur; quod et a manu recenti in Pal. sexto. Prius enim
 scriptum in illo: *ut et illi qui etc. dicimus, tamen tam senten-*
tia eorum qui dicunt, quam de quib. dicitur, vera habeatur; quo-
 modo item restat in quarto et Bruil. qui ultimus superscriptum ha-
 bet: *tamen tam ipsos veriti esse videamur, quam etc.* GRUT.
 Lamb. et Grut. edd. *ut et illi qui audiunt.* MSS. et edd. *amici*
eorum et veritatis esse videamur. Duisb. tum etiam reverti *videamur.*
 Margo Cratand. et ipsos *reveriti videamur.* Quam varie legi-
 gatur in MSS., vid. in notis Gruteri. Falsum est in Erfurtensi,
 quem ipse tractavi, legi, *veritatis assertores*, quod in alio libro
 procul dubio invenit Suffridus. Nam in Erfurtensi sic pulchre legi-
 tur: *ut et illi, qui audient, a culpa absint, et nos, qui di-*

amici eorum et veritatis esse videamur. Est autem quoddam genus licentiae in dicendo, quod astutiore ratione comparatur: cum aut ita obiurgamus eos, qui audiunt, quomodo ipsi se cupiunt obiurgari: aut id, quod scimus facile omnes audituros, dicimus nos timere, quomodo accipiant; sed tamen veritate commoveri, ut nihilo secius dicamus. Horum amborum generum exempla subiiciemus. Prioris, huiusmodi: Nimum, Quirites, animis estis simplicibus et mansuetis, nimum creditis unicuique. Ex-

261]stimatis unumquemque eniti, ut perficiat, quae vobis pollicitus sit: erratis, et frustra falsa spe iam diu detine-
mini: stultitia vestra est, qui, quod erat in vestra pote-

cinus, tam et ipsorum, quam et veritatis amici videamur. Cui codici labens subscribo. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. audient. Voss. II. tamen et am. e. etc. Voss. I. Leid. II. a. ipsorum etc. Voss. III. ipsorum et veritatis videamur amici. Sed Leid. I. a m. pr. et III. dant et nos tamen, q. d. et ipsos reveriti et veritatis assertores e. v. Leid. IV. e. n. q. d. tum ipsos reveriti esse vid. Ed. Med. e. n. q. d. amici cum ipsorum, tum veritatis e. v. Lego e. n. q. d. tamen et amici ipsorum, et veritatis e. v. Si quis e Leid. I. adsertores inserere velit, per me licet. OUD. Tamen et ipsos reveriti (in quorum loco in. s. amici ipsorum) et veritatis assertores esse vid. A. Eorum amici et assertores verit. esse v. B. et ipsos reveriti et veritatis assertores esse v. C. amici ipsorum et ver. esse v. D. tamen et ipsos reveriti et ver. assertores esse vid. E. Amici eorum et veritatis esse vid. T. Amici ipsorum et veritatis esse vid. e Codd. Ern.. Tam ipsorum quam veritatis esse vid. Sch. secundum Cod. Erf. Orell. Eraestium secutus est. L.

In dicendo] Voss. I. Leid. I. in dicundo. OUD.

Astutiore ratione] Erf. astuti operatione. GRAEV. Leid III. IV. astuta operatione. Voss. II. ast. licentia erat. Ed. OUD. astuta comparatione. OUD.

Ipsi se cupiunt] In Duisb. non est ipsi. GRAEV. Deest ipsi Leid. IV. se Leid. sese in Ed. Med. OUD.

Dicimus nos timere quomodo] Abest ab Erfurt. dicimus. GRAEV. Facile omnes audituros, dicimus. Exsulant a Leid. IV. dicimus abest a Leid. III. OUD.

Veritate commoveri] Erf. veritati commoveri. GRAEV.

Exempla subiiciemus] Erf. exempla subiicient. GRAEV. Leid. II. subiicimus. Ed. Med. subiiciamus. OUD.

Prioris huiusmodi] Erf. Prius est huiusmodi. Duisb. Prioris est huiusmodi. GRAEV. Leid. IV. prioris est h. OUD.

Animis estis simplicibus] Leid. II. an. estis omittis, simplicibus. Quod eruditius est, quam ut a librario proficisci poterit. Ad I. F. Gron. Observ. L. III. C. 7. OUD. Supplicibus A. Et mansuetis ABCDET. Recte censet Orellius, si illi Leidensi fidentium, scribendum esse: animis estis omissis et mansuetis. Apparet enim, mansuetis non esse glossema, contra simplicibus additum esse. L.

stale, ab aliis peterę, quam ipsi sumere maluistis. Posterioris licentiae hoc erit exemplum: Mihi cum isto, iudices, fuit amicitia, sed ista tamen amicitia, tametsi

Stultitia vestra est qui, quod erat in vestra pot. etc.] Ita Pall. aliquot, et Bruil. vulgata enim, quia quod. GRAEV. Erfurt. *Stultitia vestra. Quid quod erat in vestra potestate ab aliis petere, quam ipsi sumere maluistis?* Sic longe haec erunt acriora. *Stultitia vestra* pertinet ad praecedentia, ut totus locus sic sit legendus: *erratis, et frustra falsa spe iam diu detinemini stultitia vestra. Quid? quod erat in potestate vestra ab aliis petere, quam ipsi sumere maluistis?* Accedit ad huius vestigia Pithoei codex, in quo scribitur, *stultitia vestra id, quod erat etc. sumere maluistis.* Quod nec ipsum est insipidum. $\tau\omicron$ est quod vulgatas obsidet, *stultitia vestra est*, in tribus meis MSS. non extat. Duo sunt reprehensionis capita, unum, quod inani spe tam diu sua stultitia passim sibi illudi, alterum quod ab aliis petierint, quod ipsi potuerint per se consequi. Itaque merito distinctio codicis optimi Erfurtensis recipitur. GRAEV. *Apaga $\tau\omicron$ [v.] est*, quod in nullo meorum comparet Codice, nec Ed. Omn. praeter Leid. III. in quo est quia, quod. In Ed. Omnib. etiam quia. In Med. quia id quod. Sed bene Voss. I. III. et Leid. II. *stultitia vestra id quod.* Malim autem sic, quam cum Graevio *detinemini stultitia vestra, qui vel quid?* OUB. *Detinemini stultitia vestra est quia A. Det. stultitia est vestra et id. B. Det. stultitia vestra est quia. C. Det. stultitia vestra est id. D. Det. stult. vestra id. E. Det. stultitia vestra est quia quod T. Sch. scripsit: det. qui id quod.* Orellius, Ernestium secutus: *detinemini. Stultitia vestra, id quod cet. L.*

Quam ipsi sumere] Lamb. ed. *quam vos ipsi sumere.* GRAEV.

Ista tamen amicitia, tametsi vereor quomodo accepturi sitis, vos me privastis] Et cur hinc expelli meruit, quod est in quondam editis et omnibus certe tribus nostris scriptis, *tamen dicam*, notavitque Lambinus? An repetitio $\tau\omicron\upsilon$ tamen potest efficere, ut non sit perfectissima haec $\phi\eta\sigma\iota\varsigma$? *Ista tamen amicitia (tametsi vereor quomodo accepturi sitis, tamen dicam) vos me privastis.* Illud *dicam* non potest abesse, ut quod solet adicere auctor. Hoc lib. cap. 5. *Non ausim dicere, sed tamen vereor ne qua in re laudem modestiae venentur, in ea ipsa re sint impudentes.* Poterat ibi tertium verbum omisisse, ut intelligeretur *suspectos agere*, aut simile. Pro Plancio, *Timide dico, sed tamen dicendam.* Porro illud *tametsi* cum sequente tamen non potest ab hoc auctore abigi, ut quod et in Cicerone passim legitur, tum ab nostro adhibetur supra cap. 20. et 21. et denuo mox seq. cap. et 51. GRONOV. Grut. et edd. recentiores: *tametsi vereor, quomodo accepturi sitis, tamen dicam, vos me.* In duobus tamen MSS. Pith. et Duisb. non habetur *tamen dicam.* Sed Erfurt. et Cauch. *ista tamen amicitia, tametsi vereor, quomodo accepturi sitis, tamen dicam, vos me privastis.* Quod et in Cratandri aliisque vetustioribus, nec non in Lambiniana, reperitur, quod Gronovius etiam observavit, et adstruxit. Haec verba *tamen dicam* primus delevit P. Victorius. Pro *vos me privastis* Erfurt. *vos privatis.* Est et in nonnullis vetustioribus editionibus *privatis*, nisi quod *me* retineant. GRAEV. Hic duo verba adicimus, *tamen dicam*, quae in vulgatis fere omnibus absunt, et leguntur in duobus Gryph. ma-

vereor, quomodo accepturi sitis; tanten dicam, vos me privastis. Quid ita? quia ut vobis essem probatus, cum, qui vos obpugnabat, inimicum, quam amicum habere malui.

262 Ergo haec exornatio, cui licentiae nomen est, sicuti demonstravimus, duplici ratione tractabitur; acrimonia, quae si nimium fuerit aspera, mitigabitur laude; et assimilatione, de qua posterius diximus, quae non indiget mitigationis, propterea quod imitatur licentiam, et sua sponte ad animum auditoris se accommodat.

CAP. XXXVIII. *Deminutio est, cum aliquid esse*

mscr. et Leon. editione. Eodem autem modo et Lamb. edidit. BRUT. *Tamen dicam* MSS. O. et Edd. pp. OUD. *Sed isti (ista m. s.) tamen amic. A. tamen amicitia om. B. Sed ista tamen amicitia CDE. Sed ista am. T. Tum pro sitis B. estis.* Deinde *tamen dicam* ABCDET. Locur Ern. ita scribit: *Sed ista am. — sitis — dicam tamen, eumque secutus est Sch. Orellius, Codd. secutus: Sed ista am. — sitis, tamen dicam hoc ordine, idque rectius. L.*

Habere malui] Leid. II. *h. volui.* OUD. Pro *malui* B. *malum*, vitiose. Quod est in Leid. II. *volui*, minime contemnendum est. Plura ille Cod. habet singularia. L.

Cui licentiae nomen] Leid. III. *cui licentia n.* OUD.

Acrimonia, quae] Erf. *acrimoniam, quae.* GRAEV.

Mitigabitur laude et assimilatione] Erf. *mitigabit laus et assimilatio.* Al. *mitigabitur laude. Et assimilatio est.* GRAEV. Leid. III. *mitigabit.* IV. *mitigabit laus.* OUD. *Mitigabit* (—ur m. s.) *laus (laude m. s.) A. mitigabit laus E. L.*

De qua posterius] Sic legendum, non ut in vulgatis, *superius.* Nam posteriore loco de eo licentiae genere praecipit, quod assimilatio, seu assimilatione, et astutia quadam constat: priore loco de ea licentia, quae per acrimoniam tractatur. LAMB. Duisb. *quam posterius diximus.* Edd. multae: *de qua superius diximus.* *Posterius* asserunt etiam tres nostri MSS. GRAEV. Ed. Omn. male *superius d.* OUD. *Superius* ADET. *Posterius* BC, idque dederunt Sch. Orell. L.

Ad animum auditoris se accommodat] Erf. et Cauch. *Ad animum auditoris sit accommodata.* Wechel. ed. *ad animum auditoris se commodat.* Al. *se ad animum auditoris accommodat.* GRAEV. Leid. I. III. IV. Voss. II. *sit adcommodata.* OUD. Paulo ante pro *licentiam* Sch. de coniectura dedit: *insinuationem.* Sed recte monuit Orell. vim sententiae esse in v. *imitatur*, idque esse: *imitatur tantummodo, non continet in se veram licentiam.* Tum quae sequuntur ita exhibent AB. *et sua sponte sit ad — accommodata. L.*

CAP. XXXVIII. *Deminutio est*] Duisb. et edd. *diminutio est.* GRAEV. *Deminutio.* Ita hoc loco, et *Deminuitur* paullo post atque alibi semper legitur in duobus Gryph. exemplaribus vestustioribus: quemadmodum veteres grammatici docent legendum. BRUT. *Deminutio* Leid. I. In ceteris et Edd. pp. *dim.* OUD. *Diminutio* ABCDE. L.

Cum aliquid esse nobis aut in his] Nulli humaniori et qui

in nobis, aut in iis, quos defendimus, aut natura, aut fortuna, aut industria dicemus egregium: quod, ne qua significetur arrogans ostentatio, deminuitur, et adtenuatur oratione, hoc modo: Nam hoc pro meo iure, indices, dico, me labore et industria curasse, ut disciplinam militarem non in postremis tenerem. Hic si quis dixisset, ut optime tenerem; tametsi vere dixisset, tamen arrogans visus esset. Nunc et ad invidiam vitandam, et ad laudem comparandam satis dictum est. Item: Utrum 263 igitur avaritiae causa an egestatis accessit ad maleficium? Avaritiae? at largissimus fuit in amicos, quod signum liberalitatis est, quae contraria avaritiae est. Egestatis? at

paulum intentione doctrina hos libros legit, placere potest haec nescio cuius sic mutantis *αὐξία*, quam sequutus tamen est Gronterus, quum anteriores editi haberent *esse in nobis aut in iis*, quod ipsum firmant bene multi codices scripti, firmant ea quae de geminari solita praepositione in hoc auctore ostendi. Quid quod praeterea insignis ille Medicaeus (ut in marginem coniecit Lambinus) *aliquid inesse in nobis aut in iis*, ut II, 33. et 40. Itaque unum saltem restitui. GRON. Erf. *qua aliquid n̄ esse in nobis*. Duisb. et Medic. teste Gronovio, *cum aliquid inesse in nobis*. Et hanc Lambini editio. GRUT. ed. *cum aliquid esse nobis*. Credo huius negligentia in omissum esse. GRAEV. Voss. I. II. Leidd. O. Ed. Med. *inesse nobis*. Voss. I. Leid. II. Ed. Med. *aut his*. OUD. *Aut is (in. s. iis) A. aut in his B. aut in huius C. aut in his DE*. Paulo post pr. vv. *aut fortuna Sch. aut forma, propagato Ed. Ern. errore typographi. Dicemus ABCDE. et Ern. Sch. Orell. L. Dicamus egregium] Lamb. ed. egregium dicemus. GRAEV. Deminuitur et attenuatur] Duisb. et deminuitur et attenuatur. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. dim. OUD. Diminuitur ABCD. dem. E. L.*

Nunc et ad invidiam vitandam et ad laudem comparandam] Duisb. Nunc ad invidiam vitandam et laudem comparandam; rotundius, quam vulgatae. GRAEV. Prius et deest Leid. IV. Ed. Med. Secundo loco ad bene deest MSS. O. et Edd. pp. excepto Leid. IV. OUD. Prius et om. AB. alterum ad ignorant ABCDE. Et ad — et ad dederunt Ern. Sch. Or. L.

Avaritiae causa an egestatis] Erf. avaritia egestatis. GRAEV. Avaritiae causa, an egestatis. Sic Voss. III. In ceteris et Edd. pp. male aut eg. OUD.

Accessit ad maleficium] Erf. accessit ad maleficiam. GRAEV. Paulo post vv. quod signum — avaritiae est ut turpissimum emblema eiecit Sch. Erravit Orellius, qui putabat haec tantum: quae contraria avaritiae est a Sch. eiecta esse, quare uncus non ultra ista quatuor verba extendit. Ceterum veram iudico Sch. sententiam. Hic in amicos CET. Cetera omnes ut vulgata. Sed Cod. A. omnia ista: avaritiae? aut l. f. in am. quod sign. lib. est, quae contr. est av. egestatis, sic scripta, in margine habet a m. s. L.

Egestatis? at huic quidem] Erf. Egestatis, huic quidem. GRAEVUS.

huic quidem pater, (nolo nimium dicere) non tenuissimum patrimonium reliquit. Hic quoque vitatum est, ne magnum aut maximum diceretur. Hoc igitur in nostris, aut eorum, quos defendemus, egregiis commodis proferendis observabimus. Nam eiusmodi res et invidiam contrahunt in vita, et odium in oratione, si inconsiderate tractes. Quare quemadmodum ratione in vivendo fugitur invidia, sic in dicendo, consilio vitatur odium.

CAP. XXXIX. Descriptio nominatur, quae rerum consequentium continet perspicuam et dilucidam cum gravitate expositionem, hoc modo: Quod si istum, iudices, vestris sententiis liberaveritis, statim sicut e cavea

Hic quoque vitatum est] Pith. *hic quoque vitandum est.* GRAEV. Leid. II. *vitandum e.* OUD.

Quos defendemus] Duisb. *quos defendimus.* GRAEV. MSS. quinque cum Ed. Med. *q. defendimus.* OUD.

Comm. proferendis] Voss. I. Leid. I. *c. proferendis.* OUD.

Quemadmodum ratione vivendi fugitur invidia] Istud malui cum Pal. pr. ac sec. quam quod erat in ceteris, *in ratione vivendi*, aut, *ratione in vivendo.* Vulgata, *ratione in vivendo.* GRUTER. Non invidio hoc aliis. Sed quod expressum invenio in sola D. Gothofredi ann. 1594. *quemadmodum ratione in vivendo fug.*, mihi unica et verissima videtur manus doctissimi huius scriptoris; non tantum ideo, quod sic reperiam in tribus meis codicibus, et quod ratio in vivendo sic recte opponatur consilio in dicendo, sed etiam quod illud *ratione* elegantius est, quam ut corruptum videri queat aut debeat. Ut 3, 11. *ratione comparatus.* 4. 17. *indiget rationis*, quod alias solet augere et dicere *ratione quadam.* GRONOV. Erf. *ratione in vivendo fulcitur invidia.* Grut. et al. edd. *ratione vivendi fugitur invidia.* Lamb. ed. *in vivendo ratione fugitur.* MSS. *in ratione vivendi.* *Ratione in vivendo* asserit Erfurtensis, Cratandri, aliaeque plures editiones, quod merito cum Jac. Gronovio amplector. GRAEV. Voss. I. II. Leid. II. Ed. Med. *in ratione vivendi.* V. Gronov. OUD. *Ratione minuendo* (*minuendi m. s.*) A. *in ratione vivendi* B1). *ratione vivendo* CE. *ratione in vivendo* T. atque ita etiam Ern. e MSS. restituerat, quem secuti sunt Sch. Orell. I.

In dicendo] Voss. I. Leid. I. *in dicundo.* OUD.

CAP. XXXIX. *Sicut e cavea leo emissus*] Sic scripsi, Erfurtensem, Duisburgensem, et Lambinianam editionem secutus. Vulgo *leo missus.* GRAEV. *Leo Phoenissus* habent duo Gryph. B. C. quod a me hoc loco non eo annotatum est, quod lectionem vulgatam haud probem; sed quod hanc temere non esse abiiciendam putem. Hoc mihi certe constitutum est, nihil nisi plane ineptum et contemnendum, in quo varient vetera exemplaria a vulgatis, non cum fide representare. BRUT. Voss. I. Ed. Med. *ex. II. et.* Leid. III. *a. inmissus.* Voss. I. *missus* Voss. III. Leid. II. Ed. Omu. Sed in Leid. I. *semissus.* Voss. II. *fenissus.* OUD. *Leo missus* BCDET. atque ita scripserunt Sch. Orell. *foenissus* A. aed a m. s. *missus.* L.

leo emissus, aut aliqua teterrima bellua soluta ex catenis, volitabit, et vagabitur in foro, acuens dentes multos in cuiusque fortunas, in omnes amicos atque inimicos, notos 264 atque ignotos incursans; aliorum famam depeculans, aliorum caput oppugnans, aliorum domum atque omnem familiam perfringens, rempublicam funditus labefactans. Quare, iudices, eicite eum de civitate; liberate omnes formidine; vobis denique ipsis consulite. Nam si istum impunitum dimiseritis, in vosmet ipsos, mihi credite, feram et truculentam bestiam, iudices, immiseritis. Item: Nam si de hoc, iudices, gravem sententiam tuleritis, uno iudicio simul multos iugulaveritis. Grandis natu parens, cuius spes senectutis omnis in huius adolescentia posita est, quare velit in vita manere, non habebit: filii parvi, privati patris auxilio, Indibrio et despectui paternis inimicis erunt oppositi: tota domus huius indigna concidet calamitate: at inimici statim sanguinolenta palma, crudelissima victoria potiti, insultabunt in horum mise-

Acuens dentes multos] Gembl. Tos. Liliensis Bruil. *habens dentes multos*, quod foisan melius; neque aliter est in Pal. quarto aut sexto. Posset tamen retineri vulgatum, dummodo *multos* reformaretur in *inultos*. GRUT. In multis MSS. est *habens*. Erf. et Pith. iidem *habens* prae se ferunt. Pithoeus quoque coniecit scribendum esse *inultos*. Lambinus plane delevit *multos* in editione sua. GRAEV. Vid. Toll. ad Longin. pag. 241. Lambin. vocem *multos* tollit, tamquam redundantem. In duobus Gryph. *habens dentes multos* legitur. BRUT. Leidd. I. a m. I. item III. IV. *habens*. Dein *multas* Leid. I. a m. I. *inultos* iam Editio Mediol. expressit. OUD. Vocem *multos* ABCDE. exhibent, recte delevit Sch. uncis inclusit Orell. recte hoc additamentum ortum iudicans ex prava lectione *habens* pro *acuens*. L.

Aliorum caput oppugnans] Canch. a. c. *oppugnans*. Ed. Cratand. *aliorum caput depugnans*. GRAEV.

Atque omnem familiam] Voss. I. Leid. IV. Ed. Omn. *at omnem f.* Leid. I. *ac familiam*. Voss. III. *et o. f.* Leid. II. *ac familiam omnem*. Vere. OUD.

Rempublicam funditus labefactans] Erf. et Duish. non agnoscunt *labefactans*. Sed Duish. legit *funditusque labefactans*. GRAEV. Desunt duae primae voces Leid. I. *Remp.* abest Voss. II. Leid. III. IV. Sed in duobus ultimis *funditusque*. OUD.

Vobis denique ipsis consulite] Al. *vobisque ipsis consulite*. GRAEVIUS.

Bestiam, iudices, immis.] Voss. III. Leid. II. III. Ed. Med. *carent iā* [v.] *iudices* melius. OUD. *Iudices* retinent BCDT. om. E. et A. a m. s. Deleverunt Ern. Sch., reduxit Orell. L.

Cui spes senectutis] Sic Erf. Vulgg. *cuius spes senectutis*. GRAEV.

Sanguinolenta palma, crudelissima] Erf. *Sanguinolentam palmam, crudelissima*. GRAEV.

rias, et superbi re simul, et verbis invehentur. Item: Nam neminem nostrum fugit, Quirites, capta urbe, quae miseriae consequi soleant: arma qui contra tulerunt, statim crudelissime trucidantur: ceteri, qui possunt per ae-

Et superbi re simul et verbis] Ita libri nostri meliores. Vulgata sine copula, *superbia re etc.* GRUTER. Vulgg. *superbia re simul et verbis invehentur.* Erf. et Duisb. et *superbia simul et verbis invehentur.* Margo Cratand. et *superbi re simul et verbis invenientur.* Lamb. ed. et *superbis factis simul et verbis invehentur.* Unde hanc lectionem hauserit, equidem ignoro. Mox ex Erfurtensi et Cauch. recepi, *arma qui contra tulerunt*, cum in editis sit *arma qui contra tulerint.* Sequentia hunc modum desiderant. GRAEV. *Et superbi re simul, et verbis invehentur.* Ita legitur in libro uno Gryphii et Leonicensi editione. Alius Gryphii in postremo verbo modo variat, et *invenientur* habet. Alii ita, et *superbia simul, et verbis invehentur.* Secus legit Lambin. ex usitata latini sermonis ratione, et *superbis factis simul et verbis invehentur.* Vix enim haec solent disiuncta efferi, in superbi hominis fastidio, et insolentia agenda. Itaque aut, *re et verbis*; aut *factis et verbis* videtur legendum. BRUT. Voss. O. Leid. II. III. IV. *superbia simul etc.* Ed. Med. *superbi rebus s. Leid. I. invenientur.* OUD. *Et superbire (superbia m. s.) s. et verb. A. Et superbia s. et v. BDT. et superbi re s. et v. CE.* quod iam Gruterus rescripsit secutique sunt Ern. Sch. Orell. L.

Neminem vestrum fugit] Sic MSS. O. et Edd. pp. vulgo male nostrum. OUD. *Vestrum* exh. BCDET. *Uirum A.* sed *vestrum* a m. s. Paulo post *urbe capta*, hoc ordiue, ABCDE. quem admittendum non putaverim. Contra si legeretur *urbe capta, agris devastatis, villis incensis* vel tale quid oppositi, obsecundandum esset istis Codd. L.

Cr. trucidantur] Voss. I. Leid. I. III. *cr. trucidabuntur.* OUD. *Per aetatem et vires laborem ferre*] Bruil. et Pal. quart. *per aetatem, heri laborem.* Vix admiserim. GRUT. Hi quum sint in collatione Gruteriana non plane infimi, est utique operae pretium adhaerere iis paululum, praesertim quum et Medicaeus *Per aetatem herium laborem*, adeo ut vix dubitare queam, quin et plures apud Gruterum abierint ab vulgato, quod est recentiorum codicum, qui iure suo et more id confecerunt, quum prave spectarent illud vetus, in quo latere opinor *qui per aetatem servum laborem*, qui scilicet omnino est gravissimus ac minime tolerabilis, ut in tertia Agraria dixit, *praedia libera vel serva*, et *servas urbes* Livius. GRONOV. Tres Grut. *per aetatem heri laborem ferre.* Medic. *per aetatem herium laborem ferre.* Tres MSS. Erf. Pith. Duisb. tuerunt vulgatam, nisi quod in Pith. *per aetatem et vires laborem referre.* Sed Cauch. habet *heri pro et vires.* GRAEV. Leid. I. *per aet. herilem l. f.* Voss. II. *per aet. dominorum l. f.* Leid. III. *per aet. aevi l. f.* Ed. Med. *p. aet. et vires laborem dominorum f.* Videtur excidisse *herilem.* Sic *herile imperium, praeceptum, etc. labor herilis* ab hero imponi solitus. Adi comment. OUD. *Per aetatem (et per vires m. s.) dominorum (delet hoc m. s.) laborum (-re m. s.) A. Per aetatem et vires dominorum laborem E.* Vera est scriptura Leid. primi. L.

tatem et vires laborem ferre, rapiuntur in servitutem: qui non possunt, vita privantur: uno denique atque eodem tempore domus hostili flagrabit incendio, et quos natura, aut voluntas necessitudine, aut benivolentia coniunxit, distrahantur: liberi partim e gremiis parentum diripiuntur, partim in sinu iugulantur, partim ante pedes constuprantur. Nemo, iudices, est, qui possit satis rem

Domus hostili flagrabit incendio] Erf. *domus hostilis flagrabat incendio.* Edd. *domus hostili flagrat incendio.* Ed. Lamb. *domus hostili flagrant incendio.* GRAEV. *Flagrabit* ABCDET. quo loco notat Orellius, Codicem Turic. per omnem hunc locum futura exhibere, sic: *tulerint, — trucidabuntur — rapiuntur — privabuntur — flagrabit — coniunxerit — distrahentur — deripientur — iugulabuntur — constuprabuntur;* a qua lectione plus minusve recedunt reliqui Codd. sic: *tulerunt* BC. *trucidantur* ABCDE. *Rapiuntur* ABCDE. *Privantur* iidem praeter E. *Flagrabit* iidem omnes, pro Sch. scripsit *flagrant*, Lambin. secutus. *Coniunxit, distrahantur* iidem praeter C. *Diripiuntur* BC. pro quo *rapiuntur* AE. *deripiuntur* D. *Iugulantur* iidem omnes. *Constuprantur* ADC. In his qui notati non sunt, futura exhibent. Quae si admittuntur, certum aliquid factum demonstrabitur, quod haud dubie eventurum sit. L.

Necessitudine aut benevolentia coniunxit] Erf. *necessitudine benevolentia coniunxit.* Pith. *necessitudine et benevolentia coniunxerit.* Pleiique editi etiam habent *coniunxerit*, sed male. GRAEV. Leid. II. *necessitate et b.* in Voss. I. Leid. I. quoque *et b.* in Voss. III. *ac b.* deest copula Ed. Omn. Oud.

E gremiis p.] Leid. III. *e gremio p.* Oud. *Deripiuntur]* Sic legendum potius, quam, ut est in vulgatis, *diripiuntur.* Est enim *deripere*, de aliquo loco rapere; *diripere* autem in diversas partes rapere et disceperere, seu dilacerare. Lamb. Insulse hic Lambinius, *deripiuntur.* Alterum enim hic proprium est, ut exemplis aliquot palam fecimus ante viginti aliquot annos, in animadversionibus ad Senecam. GRUT. Pith. *rapiuntur in servitutem.* Ed. Lamb. *in servitutem deripiuntur.* Vere utique Lambinius, quamvis renuant MSS. Aliud longe est *diripi*, aliud *deripi*, quamvis saepe librarii eas voces confuderint ac corruperint, ut multis exemplis docet Vir summus Nicolaus Heinsius ad Ovidium. GRAEV.

In sinu iugulantur] Erf. *in sinum iugulantur.* GRAEV. Leid. III. *in sinuo i.* Oud.

Partim ante pedes constuprantur] Iidem videntur velle *ante aedes*, quod esset *in publico.* Sed praefendum vulgatum. GRUT. In Medicaeo nullum vestigium vel huius vel illius vocis, et forsam debet universa abesse, quum ferocia et violentia hostilis huc quoque accedat, ut antequam indulgere mortem velit, Indibriis quibuscumque et inter haec stupris quoque prius illudat. GRONOV. Erf. Duisb. et nonnulli Gruteriani, *ante aedes constuprantur.* Medicaeus, notante Gronovio, *ante constuprantur.* GRAEV. Leid. II. *ante patres.* Leid. III. IV. Ed. Omn. *ante aedes* Med. *a. p. parentum.* Forsan scripsit auctor *ante Lares vel Penates.* Oud.

Nemo iudices est] Erf. *Nemo iudicum est.* GRAEV.

consequi verbis, nec referre oratione magnitudinem calamitatis. Hoc genere exornationis vel indignatio, vel misericordia potest commoveri, cum res consequentes comprehensae universae perspicua breviter exprimuntur oratione.

Divisio est, quae rem semovens a re, utramque absolvit, ratione subiecta; hoc modo:

CAP. XL. Cur ego nunc tibi quidquam obiiciam? si probus es, non meruisti: si improbus, non commoveris. Item: Quid nunc ego de meis propriis meritis praedicem? si meministis, obtundam: si obliti estis, cum re nihil egerim, quid est, quod verbis proficere possim? Item: Duae res sunt, quae possunt homines ad turpe compendium commovere, inopia atque avaritia. Te avarum in fraterna divisione cognovimus: inopem atque egentem nunc videmus. Qui potes igitur ostendere

[*Referre oratione*] Voss. I. Leid. II. *efferre o.* Non male. *ferre* Leid. III. OUD.

[*Hoc genere exornationis*] Erf. *Hoc de genere exornationis.* GRAEVIVS.

[*Quae rem semovens a re utramque absolvit*] Erf. *quae rem semovens ab re utraque absoluto.* GRAEV. MSS. quatuor *ab re.* Leid. III. *removens.* OUD. *Ab re* ABCDE. Ita scripsit Sch. et Orell. L.

CAP. XL. Cur ego nunc tibi? Duisb. *Cur igitur nunc tibi.* GRAEVIVS.

[*Sin improbus, non commoveris*] Legendum fortasse est, *non commoveberis.* LAMB. Erf. et Duisb. *si improbus, non commovere.* Pith. *sin improbus, non commoveres.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *si.* Dein *commoveris* in solo Leid. III. *commovearis* Voss. II. In caeteris et Edd. pp. *commovere.* Non male Lamb. *Commoveberis.* OUD. *Commovere* A. *commovebere* C. quod verum est. Saltem Cicero sibi temperavit ab usu formarum passivarum in *ris*, et ubique videtur praetulisse eas, quae in *— re* terminantur. L.

[*De meis promeritis praedicem?*] Edd. *de meis propriis meritis praedicem?* *Mea propria merita* non probant caste et emendate loquentes. Sapit idiotismum linguarum huius aetatis. Optime hic quoque Erfurtensis: *quid nunc ego de meis promeritis praedicem?* qua voce Cicero etiam alibi utitur; in Orat. post reditum ad Quirites: *quare hoc maius est vestrum in nos promeritum, quod non multitudini propinquorum, sed nobismetipsis reddidistis.* Sed cum eam vocem ignorarent aut librarii, aut scioli, mutarunt *promeritis* in *propriis meritis.* GRAEV. Deest *meis* Leid. III. IV. Bene; nisi quod malim cum Graevio *de meis promeritis.* OUD. *Propriis meritis meis* A. *meis propriis meritis* BCDE. *meis probis* (e corr. *propriis*) m. E. *De meis meritis* scripsit Sch. *de meis promeritis* Orell. *Vox promeritis* non est Ciceroniana, sed illius tamen aetatis. Cf. Wolf. ad quatuor Orat. suspectas. pag. 10. L.

[*Sin obliti*] MSS. O. Edd. pp. *si o.* OUD.

causam maleficii non fuisse? Inter hanc divisionem, et illam, quae de partibus orationis tertia est, de qua in libro primo diximus secundum narrationem, hoc interest: Illa dividit per enumerationem, aut per expositionem, quibus de rebus in tota oratione disputatio futura sit: haec se statim explicat, et brevi duabus, aut pluribus partibus subiiciens rationes, exornat orationem. 267

Frequentatio est, cum res in tota causa dispersae coguntur in unum, quo gravior, aut acrior, aut criminiosior oratio sit, hoc pacto: A quo tandem abest iste vitio? quid est, iudices, cur velitis eum liberare? Suae pudicitiae proditor est, insidiator alienae; cupidus, intemperans, petulans, superbus; impius in parentes, ingratus in amicos, infestus cognatis, in superiores contumax, in aequos

De partibus orationis] Voss. O. Leid. II. *in part.* Ed. Med. de p. *Rhetoricae.* OUD.

In libro primo diximus secundum narrationem] Erf. *In libro primo dum narrationem demonstravimus.* GRAEV.

Hoc interest: Illa dividit] Lamb. ed. *Hoc interest, quod illa dividit.* GRAEV. Voss. I. Leid. II. *quod illa d.* Ed. Med. *quia illa d.* OUD.

In tota oratione] Erf. *In totam orationem.* GRAEV. *In totam orationem* ACDET. Suspensus Orellius verum esse: *per totam orationem*, idque exhibet Cod. B. Ita igitur scribendum fuerit. L.

Et brevi duabus] Al. *et breviter duabus.* GRAEV.

Aut pluribus partibus subiiciens] Duisb. *aut pluribus subiiciens.* GRAEV.

Res in tota causa] Duisb. et Erf. *res tota causa.* GRAEV. Deest praepositio Leid. IV. Sed Leid. III. *tota in c.* OUD.

Coguntur in unum] Praetuli istud, inventum in Pal. quarto, quinto, Br. publicati, *unum in locum.* GRUT. Multi MSS. et edd. *coguntur unum in locum.* Subscribunt Gruterianis Pith. et Erfurt. GRAEV. *Coguntur in unum.* Sic solus Leid. III. ceteri et Edd. pp. addunt *locum.* Leid. II. cum Ed. Omn. bene *c. unum in locum.* Vide ad Caes. L. II. B. G. c. 5. *copias in unum locum coactas.* Cic. L. XV. ad F. Ep. 4. *coactoque in unum locum exercitu.* Immo mox: *Suspiciones unum in locum coactae.* C. 41. *his in unum locum collatis.* OUD. *In unum locum ABCDE*, ex quo fecit Sch. *unum in locum.* Male. Cod. Tur. cum aliis bonis codd. verum exhibet *in unum*, idque retinendum est, retinuitque Orellius. L.

Quid est, iudices, cur velitis eum liberare] Erf. *quid est, cur iudicio velit eum liberare?* Duisb. *quid est cur iudicio velitis eum liberare.* GRAEV. MSS. plerique *quid est cur i.* Leid. I. IV. Voss. II. Ed. Omn. *iudicio.* Leid. II. *quid est quod i.* OUD. *Quid est cur vicio* (m. s. delet *vicio* et corr. *iudices*) A. Q. *e. cur iud.* BCD. *quid est cur iudicio* E. q. *e. c. iudicio* T. L.

Infestus in cognatos] Sic tamen in nullo meorum trium reperio; qui omnes *infestus cognatis*, ut in margine Lambinus.

et pares fastidiosus, in inferiores crudelis, denique in omnes intolerabilis.

Eiusdem generis est illa frequentatio, quae plurimum coniecturalibus causis opitulatur, cum suspiciones, quae separatim dictae, minutae et infirmae erant, unum in locum coactae rem videntur perspicuam facere, non suspiciosam, hoc pacto: Nolite igitur, nolite, iudices, ea, quae dixi, separatim spectare: sed omnia colligite, et conferte in unum.

CAP. XLI. Si et commodum ad istum ex illius morte veniebat, et vita hominis est turpissima, animus 268 avarissimus, fortuna familiaris rei adtenuatissima, et res

GRON. Erf. et Duisb. ut et edd. vet. *infestus cognatis*, quod Gronovius etiam in suis vidit. Al. *Infestus in cognatos*. GRAEV. Quemadmodum edidit Lambin. habent vetera exemplaria manuscripta, a quibus ratio stat et usus Latinae linguae. BRUT. Voss. III. Edd. pp. *inf. in cognatos*. OUD. *Infestus cognatis* ABCDET. Scripsit Sch. *inf. cognatis*. Orell. *inf. in cognatos*, illud e correctione originem duxisse putans. L.

In omnes intolerabilis] Erf. *in omnibus intolerabilis*. GRAEV. *Illam frequentatio*] Deest ultima vox Leid. II. OUD.

Quae separatim dictae] Lamb. ed. *quae separatim iactae*. GRAEVIUS.

Rem videntur perspicuam] Erf. et Duisb. *rem viderentur perspicuam*. GRAEV. Leid. IV. r. *viderentur* OUD. Paulo ante *in unum locum* AË. *unum in locum* BCD. L.

Nolite igitur, nolite, iudices, ea quae dixi] Duisb. *nolite igitur, nolite ea quae dixi*. Lamb. ed. *nolite igitur, iudices, nolite*. GRAEV. Leid. IV. deest *iudices*. OUD. *Nolite igitur, nolite, iudices* ABCDE. L.

Conferte in unum] Pith. *conferte in unum locum*. GRAEV. Addunt rursus *locum* Leid. II. Voss. III. cum Ed. Omn. OUD. *Ferte unum in locum* B. *conferte in unum locum* CD. *in unum conferte* E. Sch. et Orell. vulgatam recte tuiti sunt. L.

CAP. XLI. *Ex illius morte*] Erf. *ex morte illius*. GRAEV. *Animus avarissimus*] Duisb. *animus avarissimus*. GRAEV. Leid. IV. a *amarissimus*. OUD. *Amarissimus* BC. L.

Fortuna familiaris rei attenuatissima] MSS. omnes *fortunae*, et duo *fortunae familiares attenuatissimae*, ut Lambinus in ora. Sed videtur fuisse *fortunae familiaris rei attenuatissimae*, ut cap. 43. *reipublicae fortunae*. Mox *Mediceus spatium conveniendi largissimum*. Tum *partim quaestionibus, partim argumentis*. GRONOV. Duisb. *fortuna familiares attenuatissime*. MSS. duo et Lamb. ed. *fortunae familiares attenuatissimae*. GRAEV. *Fortuna familiaris rei attenuatissima*. Ita legitur in uno Gryphii manuscript. recentiore, et in Aldi, et Victorii editione. Alii numero multitudinis, *fortunae familiaris rei atque attenuatissimae* legunt. Duo alii Gryphii manuscript. et Leonice: *fortunae familiares attenuatissimae*: quam lectionem probat Lambinus. BRUT. Voss. O. Leid. II. Ed. Omn. *fortunae familiares adtenuatissimae*. Leid. IV. *fortuna, familia, res attenuatissime*. Ed. Med. *fortunae attenuat-*

ista bono nemini praeter istum fuit: neque alius quisquam aequae commode, neque iste aliis commodioribus rationibus facere potuit: neque praeteritum quidquam est ab isto, quod opus fuerit ad maleficium: neque factum, quod opus non fuerit: et cum locus idoneus maxime quaesitus, tum occasio adgrediendi commoda, tempus adeundi opportunissimum, spatium conficiendi longissimum sumtum est, non sine maxima occultandi et perficiendi maleficii spe: et praeterea ante quam occisus homo is est, iste visus est in eo loco, in quo est occisio facta, solus: paullo post in ipso maleficio, vox illius, qui occidebatur, audita est: deinde post occisionem, istum multa nocte domum rediisse constat; postera die titubanter et inconstan-

tissimae. Vera videtur Gronovii correctio *fortunae familiaris rei*. Leid. I. *tenuissima.* OUD. *Fortunae familiares atentissime* B. *fortuna familiaris rei attenuatissima* C. *Fortunae familiares attenuatissimae* ADE. Atque ita dederunt Sch. Orell. Pluralis numerus *familiares* suspectus Ernestio, L.

Neque factum, quod opus non fuerit] Haec verba non extant in Erfurt. et Duisb. praeterea in Erfurt. non reperitur quoque quod praecedat haec verba, *ad maleficium.* GRAEV. *Ad maleficium usque ad fuerit* desunt Leid. III. IV. OUD. Verba: *neque factum quod opus non fuit* inter versus scripta in Cod. A. *neque f. quod non oportuerit* E. *aut factum quod opus non fuerit* F. Eadem verba om. Oxonn. unus, omisitque Sch. L.

Longissimum sumtum est, non sine maxima occultandi et perficiendi] Haec verba non sunt in Pithoei codice. GRAEV.

Occultandi et perficiendi maleficii spe] Erf. *occultandi et perficiendi maleficii spe.* Duisb. *occultandi maleficii spe.* Lamb. ed. *perficiendi et occultandi maleficii spe.* GRAEV. A Leid. I. III. IV. Voss. II. *exsulant et perficiendi.* A Leid. II. et IV. abest *maleficii.* OUD. *Spe occultandi maleficii (omissis: et perficiendi)* A. *occ. et perf. spe maleficii* B. *occ. et perf. mal. spe* CD. Vv. et *perficiendi* om. ET. delevit Sch. unciis inclusit Orell. L.

Visus est in eo loco] Al. *visus est in loco.* GRAEV.

In ipso maleficio] Necessè habui istud admittere, ob consensum omnium Pall. et Br. nam alioqui non absurde impressi, *in ipso loco maleficii.* GRUT. Edd. pleraeque, *in ipso loco maleficii.* Gruterianis adstipulantur Erfurt. et Duisb. GRAEV. Voss. II. *in ipso maleficii loco, in quo.* Leid. III. *in i. loco maleficii.* OUD. *In ipso maleficio vox il.* AE. *In ipso loco maleficii v. i.* BDT. *in ipso maleficii illius vox* C. Scripsit Sch. *in ipso vox illius; contra* Orell. *in ipso loco maleficii vox illius.* Paullo ante *is homo occisus est*, hoc ordine, e Cod. T. scripsit Orell. *Occisus is homo est* ACD. L.

Audita est] In Erfurt. et Duisb. non habetur *est.* GRAEV. Verbum deest Voss. O. Leid. II. IV. Bene. OUD. *Audita est* ACDE. *est aud.* B. *omiserunt est* Sch. Orell. L.

Rediisse constat] Sic MSS. O. non *rediisse.* OUD.

Postera die] Erf. Duisb. et Lamb. ed. *postero die.* In verbis

ter de occisione illius locutum: haec partim testimoniis, partim quaestionibus, et argumentis omnia comprobantur, et rumore populi, quem ex argumentis natum, necesse est 269 esse verum: vestrum est, iudices, his in unum locum collatis, certam sumere scientiam, non suspicionem maleficii. Nam unum aliquid, aut alterum potest in istum casu cecidisse suspiciose: ut omnia inter se a primo ad

praecedentibus Duisb. *redisse* pro vulgato *rediisse*. GRAEV. MSS. quinque meliores *postero d.* OUD.

De occisione illius locutum] Erf. Duisb. *de occisione filium locutum.* Cauch. *de occisione filii locutum.* GRAEV. Leid. III. d. o. eius. IV. d. o. filiis. OUD.

Partim quaestionibus et argumentis omnia comprobantur] Erf. *partim quaestionibus argumentatis comprobata.* GRAEV. *Partim quaestionibus argumentis E. partim quaest. partim argum. C. partim q. partim argumentationibus* Oxon. unus. Vv. *et argumentis om. T. quapropter* Orell. uncis inclusit. L.

Et rumore populi] Erf. *et rumorem populi.* GRAEV.

Necesse est esse verum] Duisb. *necesse est verum.* GRAEV. Deest infinitivus Leid. IV. OUD.

Vestrum est, iudices, his in unum locum collatis] Erfort. *vestrum, iudices erit, ex his in unum collatis.* Nec longe abit Duisb. *vestrum iudices, ex his in unum collatis.* Cauch. *vestrum est, iudices, ex his in unum collatis.* Ex sane non est negligendum. GRAEV. Voss. III. V. *quapropter est i.* Leid. IV. V. *iud. ex his.* Leid. II. *his omnibus* etc. bene. *Locum* deest Ed. Med. *collocatis* MSS. quatuor cum Ed. Omn. OUD. *Unum in locum collocatis* ACD. *in unum collatis locum* B. V. *locum* uncis inclusit Orell. L.

Certam sumere scientiam] Liber unus manuscriptus habet, *sumere sententiam*; non probo. LAMB. Passim omnes edd. *Certam sumere scientiam.* At enim MSS. nostri persistunt in *sumere sententiam.* GRUT. Nonnulli MSS. *certam sumere sententiam.* *Scientiam* probant tres codices optimi Erfurt. Duisb. et Cauch. GRAEV. Voss. I. II. Leid. III. Ed. Omn. s. *sententiam.* OUD.

Nam unum aliquid aut alterum] Erf. et Lamb. ed. *nam unum aliquid aut alterum.* GRAEV.

Potest in istum casu cecidisse] Erf. et Cauch. *potest in istum casum cecidisse.* Sed in Cauch. m. suppositum habet punctum, quod est nota, litteram istam esse delendam. GRAEV. MSS. quatuor *casum* cum Ed. Omn. OUD.

A primo ad postremum convenient maleficia] Duisb. *a primo ad postremum convenient maleficio.* Lamb. ed. *a primo ad postremum convenient, necesse.* GRAEV. Tollit Lambinus vocem *maleficia*, ut ineptam et incommodam huic loco, manuscriptis quidem et vulgatis omnibus reclamantibus, sed approbante ratione: quam et ipsi potiore tanto consensu veterum exemplarium habuimus. BRUT. Voss. III. *nec. e. c. maleficio n. p. f.* OUD. *Convenient maleficia.* ABCE. *Convenient maleficia* D. Vocem *maleficia* uncis incl. Ern. Orell. delevit Sch. L.

Casu non posse fieri] Erf. *casu non potest fieri.* GRAEVIUS. Leid. II. *potest.* OUD.

postremum convenient maleficia, necesse est casu non posse fieri. Vehemens est haec exornatio, et in coniecturali constitutione caussae ferme semper necessaria, et in ceteris generibus caussarum, et in omni oratione adhibenda nonnumquam.

CAP. XLII. Expolitio est, cum in eodem loco manemus, et aliud atque aliud dicere videmur. Ea dupliciter fit, si aut eandem plane dicimus rem, aut de eadem re. Eandem rem dicemus, non eodem modo (nam id obtundere auditorem est, non rem expolire) sed commutate. Commutabimus tripliciter, verbis, pronuntiando, 270

Vehemens est haec exornatio] Erf. *vehemens haec est exornatio*. GRAEV. *Vehemens haec est*. Sic MSS. excepto Leid. III. in quo *v. est haec*. OUD. *Est haec CDE. haec est AB. L.*

CAP. XLII. *Ea autem dupliciter fit*] Cauch. et Lamb. ed. *Ea autem dupliciter fit*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *Ea autem d. f.* Ed. Omu. *dupl. autem f.* OUD.

Si aut eandem plane] Duisb. *si non agnoscit*. GRAEV. Leid. IV. non agnoscit *si*. OUD.

Eandem plane dicimus rem] Erf. *eandem plane dicemus rem*. GRAEV. MSS. O. Edd. pp. *dicemus*, recte. OUD.

Eandem rem dicemus] Ab Erf. *abest eandem rem*. GRAEV.

Non eodem modo] Sequitur infra, *sed commutate*, id est, commutata ratione dicendi: idque tripliciter, ut mox subiicit, ibi, *Commutabimus tripliciter, etc. commutabimus autem, nempe modum dicendi*. Mendose autem legitur in libris vulgatis, *sed commutare, cum libri scripti habeant, sed commutate. Commutabimus tripliciter etc.* LAMB.

Nam id obtundere auditorem] Erf. *nam id optinere auditorem*. Vulgati *nam id quidem obtundere auditorem*. Delevi autem quidem volentibus Pithoeano et Duisburgensi. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *nam id quidem ob*. Leid. IV. *n. id obtinere alias obt.* OUD.

Sed commutate; commutabimus tripliciter] Ex libri manuscripti auctoritate legendum est, *sed commutare debemus. Commutabimus autem tripliciter etc.* F. URSIN.

Sed commutate] Ita quoque praeter Lambinianos noster quartus. Et sic omnino legendum, non *commutare*, cuivis patet ex nostra distinctione. GRUT. Al. *sed commutare*. Al. *sed commutando*. GRAEV. *Sed commutate* legas, ut Lambin. recte ex manuscriptis emendat; a quibus stant nostri, et ratio adeo, quam sequimur. BRUT. *Sed commutate*. Sic Voss. II. in ceteris *sed commutare*; unde Omnib. addidit *debemus*. Ed. Med. *sed commutatione*. OUD. Paulo post vocem *tractando* in *traducendo* Sch. commutaverat in priore Editione. In altera scripsit quidem *tractando*, suspicatur tamen legendum esse *traducendo*. Sed si genuinum est, inquit, *tractando*, quod et hic et duobus aliis qui seqq. locis codd. agnoscunt, significat, quod bene monuit I. C. T. Ern. in lexico Technol. Lat. Rhet., idem quod Quinctil. dixit: *mutatione figurare orationem*. L.

Commutabimus tripliciter] Pith. *commutabimus rem tripli-*

tractando. Verbis commutabimus, cum, re semel dicta, iterum, aut saepius aliis verbis, quae idem valeant, eadem res proferetur, hoc modo: Nullum tantum est periculum, quod sapiens pro salute patriae vitandum arbitretur. Cum agetur incolumitas perpetua civitatis; qui bonis erit rationibus praeditus, profecto nullum vitae discrimen sibi pro fortunis reipublicae fugiendum putabit: et erit in ea sententia semper, ut pro patria studiose quamvis in magnam descendat vitae dimicationem. Pronuntiando commutabimus, si tum in sermone, tum in acrimonia, tum in alio atque alio genere vocis, atque

citer. GRAEV. Voss. I. Leid. I. *c. rem tripl.* Leid. II. Voss. III. Ed. Med. *commutatio fit tripl.* OUD.

Cum, re semel dicta, iterum] Erf. *cum res semel dicta, iterum.* Lamb. ed. *si, cum res semel dicta sit, iterum.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *si cum res semel d. est.* Voss. II. Leid. III. Ed. Omn. *res.* OUD.

Res proferetur] Duisb. *res profertur.* GRAEV. Desunt *ead. res* in Leid. III. *profertur* Voss. II. Leid. IV. *proferatur* Ed. Med. OUD.

Cum agetur incolumitas] Sic restitui fretus auctoritate duorum librorum manuscrip. reiecta vulgata lectione, *cum augetur:* quae nata est ex ignoratione Latini sermonis. Nam ita loquuntur Latini, *agitur salus reip., agitur vita bonorum omnium, agitur caput:* non *de salute, de vita, de capite:* quod alibi docui pluribus verbis. LAMB. Ita quoque noster quartus, non *augetur*, quod in vulgatis posterioribus, et plerisque MSS. GRUT. Multi MSS. et edd. *cum augetur incolumitas.* Lambino accedit Erfurtens. Duisb. et Cauch. GRAEV. *Cum agetur* edidimus, hanc lectionem tribus nostris manuscriptis iuventibus; et Lambini editione. *Cum augetur* habet Aldi editio, Victorii, Leonicensi, omnibus antiquior, sed male, ut ratio docet. BRUT. Vitiose Voss. II. Leid. III. Edd. pp. *cum augetur.* Leid. I. in marg. *adaugetur.* OUD. V. *perpetua* delevit Sch. auctore Ern. Sedes eius vaga est in MSS.; nam in E. legitur: *augetur perpetua;* in aliis *incolumitas perpetua. L.*

Qui bonis erit rationibus praeditus, profecto] Duisb. *qui bonis erat rationibus, profecto.* GRAEV. Leid. II. IV. *erat.* Deest *praeditus* a Leid. IV. OUD.

Fugiendum putabit] Duisb. *fugiendum putavit.* GRAEV.

Ut pro patria studiose quamvis, etc.] Lectionem vulgatam retinui, praesertim auctoritate aliquot librorum manuscrip. confirmatam: quam non intelligentes quidam indocti, inculcarunt verbum, *pugnet*, indicantes ita legendum, *ut pro patria studiose pugnet.* Sed non viderunt, adverbium *studiose* pertinere ad verbum *descendat*, nec, *quamvis* positum pro *quantumvis:* ut sit, *descendat studiose in quantumvis magnam vitae dimicationem.* LAMB. Haud aliter omnes nostri. Ii tamen, quos contulit Suffridus noster, addunt vocem, *studiose laboret, quamvis etc.* non necessario. GRUT. Suffridus *laboret* hausit ex Erfurtensi. GRAEV.

Vitae dimicationem] Erf. *vitae diminutionem.* GRAEV.

Si tum in sermone] Erf. et Duisb. *si cum in sermone.* GRAEV. Leid. I. IV. Ed. Med. *cum in s.* OUD.

gestus, eadem verbis commutando, pronuntiatione quoque vehementius immutabimus. Hoc neque commodissime scribi potest, neque parum est apertum. Quare non eget exempli.

Tertium genus est commutationis, quod tractando conficitur, si sententiam traiciemus aut ad sermocinationem, aut ad exsuscitationem.

CAP. XLIII. Sermocinatio est, (de qua planius paulo post suo loco dicemus, nunc breviter ad hanc rem, quod satis sit, attingemus) in qua constituetur alicuius personae oratio adcommodata ad dignitatem, hoc modo, ut, quo facilius res cognosci possit, ne ab eadem sententia recedamus: Sapiens, qui omnia reipublicae causa suscipienda pericula putabit, saepe ipse secum loquitur: Non mihi soli, sed etiam, atque adeo multo potius, natus sum patriae: vita, quae fato debetur, saluti patriae potissimum solvatur. Aluit haec me: tute atque honeste produxit usque ad hanc aetatem: muniit meas rationes

Vehementius immutabimus] Erf. et Duisb. *vehementius immutaverimus*. GRAEV. Voss. O. Leid. III. Ed. Med. *pronuntiationem*. Probo. Tum *inmutarimus* Voss. II. *inmutaverimus*. Ed. Omn. *commutaverimus*. OUD.

Neque commodissime scribi] Leid. III. Voss. II. *commode*. Leid. II. *quoque c. s. non*. OUD.

Non eget exempli] Lamb. ed. *non eget exemplo*. GRAEV.

Aut ad exsuscitationem] Erf. et Duisb. *aut exsuscitationem*. GRAEV. Deest praepositio MSS. quatuor. *Aut excusationem* Ed. Omn. OUD.

CAP. XLIII. Sermocinatio est, de qua] Erf. *sermocinatione de qua*. GRAEV. Leid. III. IV. *quam etc.* OUD.

Paulo post suo loco dicemus] Erf. et Duisb. *paulo post dicemus*. GRAEV. Voss. II. *quam paulo praedicemus*. Voss. III. *plenius*. Deest paulo Leid. II. *suo loco caret* Leid. IV. OUD.

Breviter ad hanc rem, quod satis sit] Pith. *Breviter quod ad hanc rem satis sit*. Lambinus in margine, fortasse: *breviter quoad satis sit*. GRAEV. MSS. quinque Edd. pp. *quod ad hanc rem satis sit*. Voss. I. *quod hanc ad rem s. s.* OUD.

Hoc modo ut quo] Duisb. *hoc modo, quo*. GRAEV.

Sapiens qui omnia etc.] Pal. quartus excludit pronomem qui; forsitan recte. GRUT. Erf. et Duisb. *sapiens omnia reip. causa*. GRAEV. Pronomen non agnoscunt Leid. IV. et Ed. Omnib. OUD.

Saepe ipse secum loquitur] Lamb. ed. *saepe ipse secum ita loquitur*. GRAEV. *Saepe ipse secum sic loquetur* de Ern. conii. Sch. Orell. L.

Sed etiam, atque adeo multis] Pith. *sed etiam atque etiam adeo multis*. GRAEV.

Produxit usque ad hanc aetatem] Fortasse legendum, *perduxit*. LAMB. Equidem in Pithoei libro est *perduxit*. GRAEV. Ed. Med. *perduxit*. Cave sequaris, et consule comment. ad Suetonii Claud. c. IV. *per gradus producendus*. OUD.

bonis legibus, optimis moribus, honestissimis disciplinis. Quid est, quod a me satis ei persolvi possit, unde haec accepta sunt? Quia haec loquitur secum sapiens, saepe 272 ego in periculis reipublicae nullum ipse periculum fugi. Item mutatur res tractando, si traducitur ad exsuscitationem, cum et nos commoti dicere videamur, et auditoris animum commovemus, sic: Quis est tam tenui cogitatione praeditus, cuius animus tantis angustiis invidiae continetur, qui non hunc hominem studiosissime laudet, et sapientissimum iudicet, qui pro salute patriae, pro incolumitate civitatis, pro reipublicae fortunis, quamvis magnum atque atrox periculum studiose suscipiat, et libenter subeat? Equidem hunc hominem magis cupio satis laudare,

Munuit meas rationes] Erf. *monuit meas rationes*. GRAEV. MSS. *quatuor monuit vel monivit*. Voss. I. *munivit me ad r.* Leid. III. *monuit me has r.* Leid. II. Ed. Med. *munivit meas r.* OUD.

Unde haec accepta sunt?] Erf. *unde haec accipies*. GRAEV. Leid. III. *haec accipies*. OUD.

Quia haec loquitur] In duobus legitur *quare haec*. Ut appareat hunc locum haesisse in varietate. Sed Medicaeus *in haec loquitur*. GRON. Erf. *Quare loquitur secum sapiens*. Pith. *quare loquitur sapiens*. Duisb. *Inde haec loquetur secum sapiens*. Medic. *In haec loquitur sapiens*. GRAEV. *In haec loquitur secum sapiens*, habent duo manuscr. exemplaria. *Quare haec loquitur secum sapiens* in altero legitur. Leonicensi editio ita habet: *Haec loquetur secum sapiens*. Lambino convenit cum Aldi et Victorii editione: *Quia haec loquitur secum sapiens*. Quam lectionem et ipsi retinimus, non tamen dissimulantes, nobis nullam ex his probari. BRUR. Leid. II. Voss. III. Ed. Med. *quare h. l.* Voss. I. Leid. I. *Item h. l.* Leid. IV. *Inde haec loquetur*. Voss. II. *In haec loquatur*. Desunt Leid. III. *Haec loquetur s. s.* OUD. *Et haec l. sapiens sec. s. e. in — fugi* A. *haec (om. quia) h. l. sap. sec. s. e. i. p. r. p. n. ego p. fugi*. B. *quare h. l. sap. s. saepe ego — fugi*. CD. *quia (om. sapiens) cet. ut vulg.* E. *Item haec cet. ut vulg.* T. Recte deletit ista omnia Sch. ut ridiculam interpolationem, probante Orellio. L.

Traducitur ad exsuscitationem] Erf. *traducitur ad suscitationem*. GRAEV.

Studiose suscipiat] MSS. duo habere video *studiosissime*. Et nescio an non capiet eandem in hac voce rationem, qua modo praemisit *studiosissime laudet*. Sic certe iterat supra cap. 2. *Qui haec omnia intelligit, et idonea maxime eligit, et omnia in arte maxime scribenda redigit etc.* Lib. 1. Orat. 34. *ut aut versibus propositis quam maxime gravibus aut oratione etc. verbis aliis quam maxime possem lectis pronunciarem*. Infra cap. 45. *Hac uti maxime convenit, et id est oratoris boni maxime proprium*. GRONOV. Pith. et quidam alii MSS. *studiosissime suscipiat*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. II. Ed. Med. *studiosissime susc.* OUD.

Et libenter subeat] Non leguntur in Erfurt. GRAEV.

quam possum: idemque hoc certo scio vobis omnibus usu venire.

Eadem res igitur his tribus in dicendo commutabitur rebus, verbis, pronuntiando, tractando: sed tractando dupliciter, sermocinatione, et exsuscitatione. Sed de eadem re cum dicemus, pluribus utemur commutationibus. Nam cum rem simpliciter pronuntiaverimus, rationem poterimus subiicere: Deinde duplicem, vel sine rationibus vel cum rationibus pronuntiare sententiam: Deinde ad-273 terre contrarium; de quibus omnibus diximus in verborum exornationibus: Deinde simile, et exemplum, de quo suo loco plura dicemus:

CAP. XLIV. Deinde conclusionem, de qua in secundo libro, quae opus fuerunt, diximus, demonstrantes, argumentationem quemadmodum concludere oporteat. In

Quam possim] Erf. et Lamb. ed. *quam possum*. GRAEV. VOSS. II. *q. possim*. OUD.

Idemque hoc certo scio] Leid. I. *Idque h. c. s.* MSS. quatuor certe. OUD.

His tribus in dicendo commutabitur modis] Haec lectio quam nescio unde in Gruterianam invasisset, secutae sunt eam et prima huius urbis, tum Londinensis, tum Basileensis editiones, et haud dubie processura foret, nisi tempus iuberet nunc intercedere, et restituere vocem *rebus* in fine, quam agnoscunt non editi modo omnes, sed etiam tres scripti nostri: sed et ipsa sic eleganter usurpata solet. Gronov. MSS. et edd. *commutabitur rebus*, excepta Gruteriana, quae *commutabitur modis*. GRAEV. Vv. *Eadem res igitur — exsuscitatione* suspecta sunt et a glossatore adiecta videntur Sch. immerito. L.

Pluribus utemur] Duisb. et Pith. *plurimis utemur*. GRAEVIUS. Leid. I. II. IV. VOSS. II. *plurimis u. c.* OUD.

Deinde duplicem, vel sine rationibus, vel cum rationibus pronuntiare sententiam] Meliores libri, ut Erf. et alii, ut Cauchius notavit, rectius scribunt *dupliciter* ut in praecedentibus *simpliciter*, et non agnoscunt *sententiam*. Sic enim in illis legitur: *deinde dupliciter vel sine rationibus, vel cum rationibus pronuntiare*, sc. rem poterimus. Sic optime respondent haec iis, quae praecedunt: *Cum rem simpliciter pronuntiaverimus*. Plane vox *sententiam* aliena est ab hoc loco. GRAEV. Ultima vox non comparet in ullo MS. nec Ed. Med. Bene, si legas *dupliciter*. Ad Graev. OUD. *Duplicem ABCD. Dupliciter ET. Sententiam* omittunt ABCT. *pronuntiare sent.* om. E. *Dupliciter* scribendum et v. *sententiam* om. videtur Orellio. Vere. L.

Vel sine rationibus] Absunt ab Eifurt. GRAEV.

Vel cum rationibus] Erf. *vel cum rationibus, vel cum actionibus*. GRAEV.

Pronuntiare sententiam: Deinde] Erf. et Pith. Cauch. *pronuntiare. Deinde*. GRAEV.

Simile, et exemplum] Copula deest VOSS. I. II. OUD.

CAP. XLIV. *Demonstrantes argumentationem quemadmo-*

hoc libro docuimus, cuiusmodi esset exornatio verbi, cui conclusioni nomen est. Ergo huiusmodi vehementer ornata poterit esse expolitio, quae constabit ex frequentibus verborum exornationibus et sententiarum. Hoc modo igitur septem partibus tractabitur; sed ab eiusdem sententiae non recedamus exemplo, ut scire possis, quam facile praeceptione rhetorica res simplex multiplici ratione tractetur.

Sapiens nullum pro republica periculum vitabit; id-
274 eo quod saepe fit, ut, cum pro republica perire noluerit, necessario cum republica pereat. Et quoniam

dum] Erf. *demonstrantes argumentatione quemadmodum.* GRAEV. MSS. quinque Ed. Med. *argumentationes q.* OUD.

In hoc libro docuimus, cuiusmodi esset exornatio verbi, cui conclusioni nomen est] Haec omnia Lambini editio omisit. Duisb. *exornatio verborum.* Erf. *exornatio verbis,* scilicet, quae fit verbis. GRAEV. Leid. II. *et hoc in libro.* Voss. II. I. Ed. Med. *et in hoc l.* Leid. IV. *ex. verborum.* Leid. II. *conclusio.* Voss. II. *nom. conclusionis.* OUD. Verba: *In hoc libro—nomen est* de Lambini sententia deletit, Orell. uncis inclusit. Recte. L.

Ergo huiusmodi] Inter haec verba, et ea, quae antecedunt, interiecta fuerant haec, quae reperiuntur in libris omnibus et vulgaris et manuscriptis: *In hoc libro docuimus, cuiusmodi esset exornatio verbi, cui conclusioni nomen est:* ea ego funditus delevi, ut supervacanea, et temere vel a librariis, vel ab inductis hominibus inculcata. LAMB.

Poterit esse expolitio] Erf. *poterit esse politio.* GRAEV.

Hoc modo igitur] In Duisb. non est *hoc modo.* GRAEV. In Leid. IV. non sunt *hoc modo.* OUD.

Septem partibus tractabitur] Erf. *septem partibus tractatur.* GRAEVIUS.

Sed ab eiusdem sententiae non recedamus exemplo] Bene Duisb. *sed ab eiusdem sententiae non recedamus exemplo.* Quamvis pro *sed* tam in Duisb. quam Erfurt. legatur *et.* GRAEV. *Ut ab eiusdem* Lambin. cui lectioni suffragantur duo manuscripti Gryphii; alter, ut vulgati, *sed ab eiusdem,* habet. BRUT. Leid. I. III. IV. *et ab ei. s. n. recedemus ex.* Ed. Med. quoque *recedemus:* Bene. Voss. II. *ut etc.* OUD.

Praeceptione rhetorica] Erf. *praeceptione rhetoricae.* Duisb. *quam facili perceptione rhetorice.* GRAEV. Leid. IV. *facili perceptione Rhetorice.* Ultimam dant MSS. exceptis Voss. II. Leid. III. item Edd. primae, seu *Rhetoricae.* OUD. *Rhetorice* ADB. *rhetoricae C. L.*

Res simplex multiplici ratione tractetur] Pith. *res simpliciter multiplici ratione tractetur.* Erf. *res simplex multiplici ratione tractatur.* GRAEV. Leid. I. III. Voss. II. *tractatur.* Leid. IV. *tr. hoc modo.* OUD. *Tractur, hoc modo* T. L.

Saepe fit, ut, cum pro rep. perire noluerit] Erf. *saepe fit, cum propter R. P. perire voluerit.* GRAEV. Leid. III. *cum ipse.* Leid. I. Voss. II. *saepe cum.* Leid. IV. *Saepe fit, cum.* OUD.

Necessario cum rep. pereat] Duisb. *necesse est cum rep. per-*

sunt omnia commoda a patria accepta, nullum incommodum pro patria grave putandum est. Ergo qui fugiunt id periculum, quod pro republica subeundum est, stulte faciunt. Nam neque effugere incommoda possunt, et ingrati in civitatem reperiuntur. At, qui patriae pericula suo periculo excipiunt, hi sapientes putandi sunt, cum et eum, quem debent, honorem reipublicae reddunt, et pro multis perire malunt, quam cum multis. Etenim vehementer est iniquum, vitam, quam a natura acceptam propter patriam conservaris, naturae, cum cogat, reddere: patriae, cum roget, non dare: et quum possis cum summa virtute et honore pro patria interire, malle per dedecus et ignaviam vivere: et, cum pro amicis et parentibus et ceteris necessariis adire periculum velis, pro

eat. GRAEV. Voss. I. II. Leid. III. *neesse erit, c. r. p.* Leid. IV. *neesse est, c. r. p.* Leid. I. *necessario erit c. r. p.* OUD.

Et quoniam sunt omnia] Pith. *At quoniam sunt omnia.*

GRAEV. *Nam neque effugere incommoda]* Erfurt. *Namque effugere incommoda.* Duisb. *Nam neque effugere id possunt.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. IV. *eff. id.* Accedit Ed. Omnib. OUD.

Ingrati in civitatem] Erf. *ingrati in civitate.* GRAEV. MSS. O. Edd. pp. *ing. in civitate.* OUD. *In civitate* ABCDT. more Salustiano, ut ait Orell. L.

Qui patriae pericula suo periculo excipiunt] Edd. et MSS. *qui patriae pericula suo periculo expetunt.* Non hoc est sapientis et fortis civis periculum reip. expetere suo periculo, sed hominis temerarii. Hanc quoque locum restitui ex Duisburgensi: *qui patriae pericula suo periculo excipiunt*, qui suo periculo patriae pericula subeunt et avertunt, si possint. In Orat. de Proviuc. Consular.: *Ardeo incredibili quodam amore patriae, qui me amor et subvenire olim impendentibus periculis maximis, cum dimicatione capitis, et rursus cum omnia undique esse intenta in patriam viderem, subire coegit atque excipere unum pro universis.* Sic et alibi dixit excipere offensionem, iniurias. GRAEV. MSS. O. Edd. pp. *expetunt*; non actionibus, sed votis suis. Quare forsitan nihil mutandum fuerat. OUD.

Conservaveris] Medic. *Conservaris.* Mox idem et alius *et haec*, scilicet nomina amicorum, parentum et necessariorum. Puto enim id praefendum, non hoc. GRONOV. Vulgg. *propter patriam conservaveris.* GRAEV. *Conservaris.* Sic etiam Leid. III. Voss. II. OUD. *Conservaveris* ABCDE. Atque ita recte scripsit Sch. Orellius cum Cod. T. *conservaris.* L.

Malle per dedecus et ignaviam vivere: et cum pro amicis] Erf. *malle per dedecus et ignaviam pro amicis.* Duisb. *malle per dedecus et ignaviam vivere, pro amicis.* GRAEV. Vide GRONOV. supra ad lib. III. c. 13. Voss. I. III. Leid. II. *per d. et per ign.* OUD. Alterum *per om.* E. omisitque cum vulgata Orell. *et per ignaviam* scripsit Sch. assentiunturque ABCD. L.

Et ceteris necessariis adire periculum velis, pro] Erf. *ne-*

republica, in qua et haec, et illud sanctissimum nomen
275 patriae continetur, nolle in discrimen venire. Itaque uti
contemnendus est, qui in navigando se, quam navim, ma-
vult incolumem: ita vituperandus, qui in reipublicae
discrimine suae plus, quam communi saluti, consulit.
Nave enim fracta, multi incolumes evaserunt: ex nau-
fragio patriae salvus nemo potest enatare. Quod mihi
bene videtur Decius intellexisse, qui se devovisse dicitur,
et pro legionibus in hostes immisisse medios. Unde ami-

*cessariis adire velis, pro. Duisb. et ceteris necessariis adire pe-
riculum, pro. GRAEV.*

*In qua et haec et illud] Sic Medic. et alius Gronovio lau-
dante, et ex meis Erfurt. et Duisb., at vulgg. in qua et hoc et
illud. GRAEV.*

*Itaque uti contemnendus est] Erf. ita uti contemnendus est.
Duisb. ita uti contemnendus est is. GRAEV.*

*Qui in navigando se quam navim] Erf. et Duisb. qui in
navigio se, quam navim. Sed in Erfurt. est quoque qui in navi-
gio navim quam se. GRAEV. Leid. IV. is qui in navigio navim
quam se. Leid. I. III. quoque navigio et navim vel navem quam
se perverse MSS. O. excepto Leid. III. Ed. Med. qui in naufr-
agio navium quam se. Omnib. iste qui in naufragio navem, quam
se. OUD. Ignavia (in cuius locum manus sec. in vavigando) na-
vim quam se mavult A. In navigando navim quam se mav. B.
in navigio navim quam se mav. C. in navigando navem reliq. qua
se mav. D. navigio navim quam se mav. E. In cod. D. vocabu-
lum reliq. compendium additum habetur, quod typis exprimi ne-
quit, certo explicari minus etiam. Cod. T. in navigio. Ceterum
Orell. iubet conferri Oud. ad Cic. de Inv. I, 34, L.*

*Ita vituperandus] Duisb. et Erf. ita vituperandus est. GRAE-
VIUS. MSS. O. et Ed. Med. vit. est. OUD.*

*Suae plus quam communi saluti] Erf. suae saluti plus quam
communi. GRAEV.*

*Nave enim fracta] Erf. et Duisb. navi enim fracta. GRAEV.
Navi enim fracta. Sic MSS. O. et Ed. Mediol. OUD. Navi ABCD.
Nave E. L.*

*Incolumes evaserunt] Pith. et Duisb. incolumes fuerunt.
GRAEV. Leid. I. IV. Voss. II. Ed. Omn. inc. fuerunt. Leid. III.
inc. effugerunt. Ed. Med. evadere; sed naufr. OUD. Inc. fue-
runt AE. L.*

*In hostes immisisse medios, amisit] Erf. Cratand. Rob. Steph.
ac Lamb. edd. in hostes immisisse medios. unde amisit. In Erf.
est pro medios, medius. Cratand. ed. etiam pro immisisse scribit
misisse, sed margo immiscuisse. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II.
dicitur pro legionibus et se. Addit se etiam cum pp. Edd. Leid. I.
in quo et Leid. III. misisse. Sed Leid. II. habet intulisse, probe.
OUD. Misisse A. Immisisse BD. immisisse CE. Intulisse rece-
pit Sch. Non probo. L.*

*Unde amisit vitam] In Cruteri et aliis unde omittitur, quod
tamen Rob. Stephanus et Lambinus retinuit, et ego id adieci ex
Erfurt, et aliis antiquis codicibus et Edd. vet. GRAEVIVS. Unde*

sit vitam, at non perdidit; re enim vilissima et parva certam et maximam redemit. Dedit vitam, accepit patriam: amisit animam, potius est gloria, quae cum summa laude prodita vetustate quotidie magis enitescit. Quod si pro republica debere accedere ad periculum et ratione demonstratum est, et exemplo comprobatum, ii sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute patriae periculum vitant.

In his igitur generibus expolitio versatur, de qua

amisit vitam. Sic Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. Aliis deest unde. OUD. Unde in margine scriptum habet A. omisit ET. L.

Re enim vilissima et perparva] Vocem postremam ita extenuatam nullibi in scriptis reperi, qui tantum *et parva*, unus etiam *re enim vilissima certam et parva*. GRONOV. MSS. mei et edd. vet. *re enim vilissima et parva maximam redemit*. Sed rescripsi ex Erfurt. et Pith. *re enim vilissima et parva certam et maximam redemit*. Ad quam scripturam proxime accedit unus Gronov. et Crutandri editio: *Re enim vilissima certam, et parva maximam redemit*. Recentiores: *re enim vilissima et perparva maximam redemit*. GRAEV. Voss. I. Leid. II. *re enim vil. certam et parvam*. Bene. Ed. Med. *pro re en. v. et p. certam et m.* Ceteris abest *certam*. OUD. *Pro vilissima et parva AC. Pro vilissima caram, pro parva B. Pro vilissima certam et p. et D. Vilissima et parva E. Vilissima et parva certam et m.* Oxonn. duo. Sch. dedit: *Re enim vanissima certam et parva maximam*; perire enim in vulgata vim oppositionis. Legendum ad Cod. B. *Re enim vilissima caram, parva maximam. L.*

Dedit vitam] Al. *vitam dedit.* GRAEV.

Prodita vetustate] Erf. et Duisb. *prodita venustate.* GRAEV. Leid. III. *pr. vel venustate. IV. pr. venustate.* OUD.

Pro republica debere accedere ad periculum] Lambinus *debere accedi ad per.* Sed praeter MSS. qui mirifice hic variant, Br. servat *decere*, quod placuit Gulielmio. Pal. pr. habet *pro rep. debere suscipere periculum*. Sec. *pro rep. deberemus accedere, suscipere periculum*. Tert. *pro rep. dixerit suscipere periculum*. Prope *debere accedere ad periculum*; quod et fuit initio in sexto, sed mutatum ad faciem vulgatae. Quintus *pro rep. debere vel suscipere vel adire periculum*. GRUTER. Erfurt. et Duisb. augent librorum varias scripturas, in notis Gruteri exhibitas. In illis enim est, *pro rep. decere accedere periculo*. GRAEV. Aut, ut Lamb. edidit, *debere accedi*, legendum est, aut, ut nos, *decere*; quod scriptum exstat in duob. manuscr. Gryph. vetustioribus. BRUT. Voss. I. Leid. II. *decere suscipere periculum*. Voss. III. *debere suscipere peric.* Voss. II. Leid. I. a m. II. *decet accedere peric.* Ed. Med. *decere adire peric.* mihi rectius videtur *decere suscipere*. OUD. *Pro re debere acc. ad p. A. pro r. p. decere suscipere peric. B. pro r. p. debere suscipere p. CD. pro r. p. debere acc. ad p. E.* Scripsit Sch. *decere pro r. p. acc. ad p.* ubi ordo arbitrarius est. Recte Orell. *pro r. p. decere acc.* Codd. T. *debere accedere. L.*

De qua producti sumus] Fortasse legendum, *profecti sumus*,

producti sumus, ut plura diceremus, quod non modo, cum caussam dicimus, adiuvat et exornat orationem, sed multo maxime per eam exercemur ad elocutionis facultatem. Quare conveniet extra caussam in exercendo rationes adhibere expolitionis, in dicendo uti, cum exornabimus argumentationem, de qua diximus in libro secundo.

CAP. XLV. Commoratio est, cum in loco firmissimo, quo tota caussa continetur, manetur diutius, et eodem saepius reditur. Hac uti maxime convenit, et id est oratoris boni maxime proprium. Non enim datur auditori potestas animum de re firmissima dimovendi. Huic exemplum satis idoneum subiici non potuit, propterea quod hic locus non est a tota caussa separatus, sic ut membrum aliquod, sed tanquam sanguis perfusus est per totum corpus orationis. Contentio est, per quam contraria referuntur. Ea est in verborum exornationibus, ut ante docuimus, eiusmodi: Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem praebes. In sententiarum, huiusmodi: Vos huius incommodis lugetis, iste reipublicae calamitate laetatur supra lib. I. sed neque hic, neque illic quidquam mutandum censeo. I.AMB.

Conveniet extra causam] Pith. *conveniet etiam extra causam*. GRAEVIUS.

Cum exornabimus argumentationem, de qua diximus] Scripti nostri omnes *de qua re diximus*, et hoc probandum existimo. GRONOV. Duisb. *cum exornationibus argumentationem, de qua re diximus*. Erf. *cum exornabimus argumentatione, de qua diximus*. Est et in Cauch. et Pith. *de qua re*. GRAEV. Leid. III. IV. *cum exornationibus argumentatione*. Leid. I. *cum exornationibus et argumentatione*. Voss. II. *cum argumentatione*. Pendet enim a verbo *uti*. *De qua re diximus*. Sic MSS. O. et Edd. pp. vulgo *exsulat re*. OUD. Vv. *Quare conveniet—in libro secundo ut spuria nuncius* inclusit Sch. Pro *quare* D. *contra*. Tum *cum exornationibus* ACE. *De qua re* ABCD. V. libro om. B. in sec. libro ACD. L.

CAP. XLV. *De re firmissima dimovendi*] *Dimovendi* scriptum est in Gryphii libris duobus. Certe ut nullius auctoritas sit; postulat ratio, et locus ut ita legatur. BRUT. *Dimovendi* ABCDE. L. *Sic ut membrum aliquod*] Erf. *sic uti membrum aliquod*. GRAEVIUS.

Sanguis perfusus est] Erf. *sanguis profusus est*. GRAEV.

Contraria referuntur] Erf. *contraria referentur*. GRAEV. *Contraria contrariis referuntur* dedit Sch. de coniectura, qua nihil opus esse indicat Orell. ablegans ad c. XXVIII. et ad ea, quae mox leguntur: *verbis relatis*. L.

Ut ante docuimus eiusmodi] Leid. II. *diximus*. MSS. O. et Edd. Med. *huiusmodi*, in qua superius *s. profusus*. OUD. *Diximus* ABCD. *Huiusmodi* ABCD. *hoc modo* E. L.

Huius incommodis lugetis] Erf. *huius incommodum lugetis*. GRAEV.

tatur. Vos vestris fortunis diffiditis, iste solus suis eo magis confidit. Inter haec duo contentionum genera hoc interest: illud ex verbis celeriter relatis constat; hic sententiae contrariae ex comparatione referantur oportet.

Similitudo est oratio traducens ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile. Ea sumitur aut ornandi causa, aut probandi, aut apertius dicendi, aut ante oculos ponendi. Quomodo igitur quatuor de causis sumitur, ita quatuor modis dicitur; per contrarium, per negationem, per brevitatem, per collationem. Ad unamquamque sumendae causam similitudinis adcommodabimus singulos modos pronuntiandi.

CAP. XLVI. Ornandi causa sumitur per contrarium, sic: Non enim, quamadmodum in palaestra qui taedas candentes accipit, celerior est in cursu continuo, quam ille, qui tradit; ita melior imperator novus, qui accipit exercitum, quam ille, qui decedit: propterea quod defatigatus cursor integro facem, hic peritus imperator imperito exercitum tradit. Hoc sine simili satis plane, et perspicue, et probabiliter dici potuit, hoc modo: Dici-

Solus suis eo magis] Pith. *solus eo magis.* GRAEV.

Interest: illud ex verbis] Pith. *interest, quod illud ex verbis.* GRAEV.

Aut ornandi] Erf. *aut exornandi.* GRAEV.

Quomodo igitur quatuor de causis sumitur, ita quatuor] Erf. *quomodo quatuor de causis sumitur, item quatuor.* GRAEV. Leid. I. II. Voss. I. III. Ed. Med. *Et quomodo q. de.* Bene Leid. III. *quae quomodo de q.* Abest igitur etiam a Leid. IV. et Voss. II. Ed. Omnib. OUD.

Per brevitatem, per collationem] Al. *per collationem, per brevitatem.* GRAEV.

Sumendae causam] Erf. *sumendae causa.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. *sumendam.* Leid. IV. *sumendi.* OUD.

CAP. XLVI. *Sumitur]* Voss. II. *sumeritur.* OUD.

Per contrarium sic] Voss. I. Leid. I. II. *et per contrarium dicitur sic.* Voss. III. *quod per contrar. sic dicitur.* OUD.

Quomodo in palaestra, qui taedas] Erf. et Duisb. *quemadmodum in palaestra est, qui taedas.* GRAEV.

Qui taedas candentes accipit] Lambini *ardentes* exstat in Pall. aliquot, sed alii retinent item alterum. Quintus praeterea ac Bruil. praefert *candentes*, quod rectum esse posse annotavit Guilielmus GRUTER. Erf. *qui taedas candentes accipit.* Cratand. et Lamb. edd. *qui taedas ardentes accipit.* GRAEV. Voss. I. a m. I. *candentes.* supr. *ardentes*, ut in II. et Edd. pp. *candentes* Leid. I. Deest participium Voss. III. OUD. *Calentes A. Ardentes* BCDE. Paulo post Sch. v. *continuo* reiecit, in seqq. scribens: *ita continuo melior*, ut *continuo* sit adv. Nullus codicum addicit. Sed Cod. T. voc. *continuo* omisit, quapropter uncis inclusit Orell. L.

Ita melior imperator] Erfurt. *item melior imperator.* GRAEV.

tur, minus bonos imperatores a melioribus exercitum accipere solere, sed ornandi caussa simile suntum est, ut 278 orationi dignitas quaedam comparetur. Dictum est autem per contrarium. Nam tunc similitudo sumitur per contrarium, cum ei rei, quam nos probamus, aliquam rem negamus esse similem, ut paullo ante, cum de cursoribus disserebamus. Per negationem dicitur probandi caussa hoc modo: Nec equus quidem indomitus, quamvis natura bene compositus sit, idoneus potest esse ad eas utilitates, quae desiderantur ab equo, neque homo indoctus, quamvis sit ingeniosus, ad virtutem potest pervenire. Hoc probabilius factum est, quod magis est verosimile, non

Dicitur, minus bonos] Vox dicitur abest Br. item Pal. quarto et sexto; meo animo recte. GRUT. Tres Grut. non agnoscunt dicitur. GRAEV. Verbum dicitur deest Voss. II. dicere Ed. Omn. OUD.

Exercitum accipere] Erf. exercitus accipere. GRAEV. MSS. O. exercitus ac. vulgo exercitum. OUD.

Orationi dignitas quaedam] Erf. orationi quaedam dignitas. GRAEVIUS.

Nam tunc similitudo] Erf. Nam tum similitudo. GRAEV.

Cum de cursoribus disserebamus] Hoc praeter libros nostros est, qui habent vel *asserebatur*, ut Medicaeus, vel *asserebamus*, ut duo alii, quodcumque sit. Certe sic et Stephanica Victorii, et mutavit Lambinus, GRONOV. Omnes mei et Gronoviani, cum de cursoribus *asserebatur*. Meus MS. nec non Medicaeus, notante Gronovio, ed. prima Mediol. Cratandri, Ascens. Rob. Steph. cum de cursoribus *asserebamus*. Sed tamen P. Victorii Veneta, Iuntina, Hervagiana, C. Steph. Paul. Manutii, Lamb. edd. cum vulgatis recentioribus *disserebamus*, a quibus non discedo. GRAEV. Voss. I. II. Leid. II. cum Edd. pp. *asserebamus*. Leid. I. III. IV. *asserebatur*. In Voss. III. *diferebamus*. OUD. Vv. ut paullo ante quum de cursoribus *disserebamus* Sch., ut magistelli alicuius notationem, eiecit. Ut — *asserebatur* A. ut — ante quum — *asserebatur* E. *asserebamus* BCD. *Asserebatur* T. Locum uncis inclusit Orell. L.

Nec equus quidem indomitus] Erf. et edd. nonnullae, ne equus quidem indomitus, GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. neque equus indom. Quod restituendum est auctori. OUD.

Natura bene compositus] Erf. bene natura compositus. GRAEV.

Idoneus ad eas utilitates et aptus quae etc.] Has duas voces, et *aptus*, non reperi in libris manuscriptis duobus. Omnino etiam si in eis reperirentur, delendas tamen putarem, ut supervacaneas, et inanes, LAMB. Delevi duas voculas, et *aptus*, reperi in uno Palatino, cum haberemus sex. Sed neque exstabat in Bruil. GRUT. Edd. vestustiores, *idoneus ad eas utilitates et aptus, quae*. Grutero subscribunt nostri codices quatuor. GRAEV. Voss. I. et *idoneus et aptus ad illas ut*. III. et Ed. Med. *aptus et idoneus esse p.* etc. Leid. II. et Ed. Omn. *idoneus p. e. ad e. ut. et aptus*. OUD.

Quod minus est verisimile] Sic est legendum, libris omnibus

posse virtutem sine doctrina comparari, quoniam ne equus quidem indomitus, idoneus possit esse. Ergo sumtum est probandi caussa.

Dictum est autem per negationem: id enim perspicuum est de primo similitudinis verbo.

CAP. XLVII. Sumetur et apertius dicendi caussa 279
similitudo per brevitatem, hoc modo: in amicitia gerenda,

invitis. Sed velim supra etiam legi, *Hic probabilius*, etc. Sententia autem haec est, id quod minus est verisimile, nempe hominem quantumvis sollertem et ingeniosum, sine doctrina virtutem consequi non posse, factum est probabile eo simili, quod sumtum est ab equo, qui, si sit indomitus, quantumvis sit generosus natura, equiti utilis esse non potest. LAMB. Lambinus libris omnibus reclamantibus supposuit *minus*, non necessario. Guilielmus rectius putabat scripturam a Sallido erutam, *ac magis* etc. GRUTER. Lamb. ed. invitis libris omnibus, *quod minus est verosimile*. GRAEV. *Verisimile*. Sic MSS. O. et Edd. pp. non *verosimile*. OUD. In vv. *quod magis* omnes consentiunt Codd. praeter B., qui *ac magis*. Orell. dedit *quo magis*, ut hoc, quod antecedit, sit ablativus: *Hoc probabilius — quo magis*. Cod. unus apud Orell. *ac magis*, quae est illa Suffridi scriptura. L.

[*Quoniam ne equus*] Voss. I. Leid. I. *quandoquidem nec e*. Leid. II. *quemadmodum nec eq.* In ceteris etiam *nec*. Ed. Med. *quamquam eq.* OUD.

[*Dictum est autem*] Erfurt. *dictum autem*. Duisb. *deinde autem*. GRAEV. Leid. I. II. IV. Ed. Omnib. carent verbo. Leid. III. *d. est hoc*. OUD.

[*Id enim perspicuum*] Erf. *id cum perspicuum*. GRAEV. In duobus Gryphii libris invenitur: *Id cum perspicuum est, de primo similitudinis verbo sumetur*. Mox alterius est clausulae principium: *Apertius dicendi caussa*, etc. Lambin. non discedens a lectione vulgata, principio periodi, quae mox sequitur, verbum *sumitur* annectit, *ita, Sumitur apertius* etc. Certe in editione Ald. Victor. aliorum, vox *sumitur* abest, quae legitur in omnibus manuscriptis, et in Leon. exemplari. BRUT.

CAP. XLVII. *Sumetur et apertius dicendi causa similitudo per etc.*] Secutus sum Pall. omnes Br. Lil. et Persini Codd. GRUT. Erfurt. et Lamb. ed.: *sumetur et apertius dicendi causa simile*. Duisb.: *sumetur et apertius dicendi causa simile dicitur*. In plerisque edd. non habetur *sumetur*. GRAEV. Leid. I. III. carent totis [vv.] *sumetur et*. OUD. *Sumetur et ABCDE*. Omitit haec T. L.

[*Similitudo per brevitatem*] Ed. Med. *simile p. br.* Leid. I. III. *sim. dicitur p. br.* Voss. III. Leid. IV. *simile dicitur p. b.* Voss. I. II. Leid. II. Ed. Omn. *simile dicitur autem p. br.* OUD. *Simile dicitur CE et A a m. s.* *Simile omisso dicitur D*. Locum suspectum reddit vocula *et dicta pro etiam*. Propterea cum Lambino faciendum censeo, qui vv. *Sumetur et* omittit et tum *dicitur e* Codd. interponit. L.

[*In amicitia gerenda*] Voss. I. Leid. I. III. *in am. gerunda*. OUD. Gerunda A. Tum: *non, sicut — ita conv.* suspicatur Orell. L.

[*Ut, quoad necesse sit, pervenire possis*] Cauch. Erfurt. Pith.

sicut in certamine currendi, non ita convenit exerceri, ut, quoad necesse sit, pervenire possis: sed ut productus studio, et viribus, ultra facile procurras. Nam hoc simile est, ut apertius intelligatur, mala ratione facere, qui reprehendant eos, qui, verbi causa, post mortem amici liberos eius custodiant, propterea quod in cursore tantae velocitatis esse oporteat, ut efferatur ultra finem: in amico tantum benivolentiae, ut ultra, quam amicus sentire possit, procurrat amicitiae studio. Dictum autem simile est per breviter. Non enim ita, ut in ceteris rebus, res ab re separata est, sed utraque res coniuncte

ut quoad necesse sit, venire possis. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. venire p. OUD.

Sed ut productus studio] Cratand. ed. et al. *sed ut productus studio.* GRAEV. Leid. II. Ed. Med. *producto st.* OUD.

Ultra facile] Erf. Pith. et Cauch. *ultra facile.* GRAEV. Voss. III. Leid. IV. Ed. Omn. *ultra.* Leid. II. *pecurras.* OUD. Statim post Sch. de suo dedit: *Non hoc simile sumptum est, ut intelligeretur.* V. *Suntum* ignorat Codd. omnes, iidem intelligatur; quod recte retinuit expulso *sumtum* Orell. L.

Mala ratione facere, qui reprehendant eos] Cratand. ed. et Lamb. *mala ratione facere eum, qui reprehendat eos.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Edd. Med. *eum qui reprehendat eos.* OUD.

In cursore tantae velocitatis] Erf. *in cursorem tantae velocitatis.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. I. II. *quod et in c.* Dein *in-cursione* Voss. J. MSS. O. et Edd. pp. *tantum velocitatis.* Vulgo *tantae veloc.* vitiose. OUD.

Ut efferatur ultra finem] Et ἐπενανδάλωσις et MSS. hanc lectionem rectam esse docent. Sic enim Erfurt. et Duisb. sed vulgati, *ut efferatur usque finem.* Non esset tum vera similitudo, si usque legatur; sequentia verba *ultra* flagitant. GRAEV. Leid. I. II. IV. Voss. II. *usque ad f.* cum Edd. pp. OUD.

Tantum benivolentiae, ut ultra, quam amicus sentire possit, procurrat amicitiae studio] Rescidi *studium*, quod aliis positum post *benevolentiae*, praecuntibus Pal. pr. ac sec.; si tamen sequimur Pal. quart. et sext. nec non Br. tunc rescribendum erit, *tamen benivolentiae studium, ut efferatur ultra finem*, ceteris omis- sis omnibus, neque displicet. GRUTER. Edd. multae: *in amico tantum benivolentiae studium.* Pith. *ut ultra, quam quod amicus sentire possit, procurrat benevolentiae studio.* Quidam MSS. Grut. *tamen benivolentiae studium, ut efferatur ultra finem.* Duisb. *tantum benevolentiae ut efferatur ultra finem.* Erf. *in amico tantum benevolentiae studio.* Reliqua omnia in illo desunt. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *et in amico.* Leid. III. *in amicitia.* Voss. III. Leid. III. IV. Edd. pp. *t. b. studium.* Voss. III. Leid. II. Ed. Omn. *ut ultra quam quod am.* etc. Leid. I. III. IV. Voss. II. *ut efferatur ultra finem.* OUD.

Dictum autem simile est] Lamb. ed. *dictum est autem simile.* GRAEV.

Non enim ita, ut in ceteris rebus] Pith. *non enim ut in ceteris rebus.* GRAEV.

et confuse comparata. Ante oculos ponendi negotii causa, 280
sumetur similitudo per collationem, sic: Uti citharoedus,
cum prodierit optime vestitus, palla inaurata indutus, cum
chlamyde purpurea, coloribus variis intexta, et cum co-
rona aurea magnis fulgentibus gemmis illuminata, citha-
ram tenens exornatissimam, auro et ebore distinctam,
ipse praeterea forma et specie sit et statura adposita ad
dignitatem; si, cum magnam populo commoverit his re-
bus expectationem, repente silentio facto, vocem emit-
tal acerbissimam cum turpissimo corporis motu; quo me-

Et confuse comparata.] Sic Pal. quart., sextus, Bruil.; nam
prius cusi, *utraeque et confuse pronuntiatae*. GRUT. Edd. multae:
ut utraeque res coniuncte et confuse pronuntiatae. Lambin. ed.
addit sunt. Edd. Vett. *ut utraeque res coniunctae et confusae*
pronuntiatae sunt. Duisb. et Cauch. stabiliunt scripturam, quam
Gruterus asseruit. Sed Erfurt. *ut utraque res coniuncte et confuse*
pronunciata. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. *sed utrae-*
que res. Dein *pronunciatae vel pronuntiatae sunt* Voss. I. III.
Leid. II. Ed. Omn. *comparata est* Leid. III. At praefendus est
numerus pluralis. OUD.

Ante oculos ponendi negotii causa, sumetur similitudo per
collationem etc.] Tres codices optimi, Erfurt. Duisb. et Pith., et
Lamb. ed. duabus vocibus sunt auctiores: *Ante oculos ponendi ne-*
gotii causa sumetur similitudo, cum dicetur per collationem sic.
Dudum etiam hanc lectionem in suis reperit, et in editione sua
recepit. GRAEV. *Cum dicetur per collationem*. Sic rescribendum
e MSS. sex et Edd. pp. Vulgo et a Leid. III. absunt *cum di-*
cetur. OUD.

Per collationem sic: uti citharoedus] Pith. *per collationem,*
sicuti citharoedus. GRAEV.

Cum prodierit] Voss. III. *c. producitur*. OUD. Tum pro *v.*
optime olim suspicatus est Christius *opime*. L.

Palla inaurata indutus] Erf. *palla inaurata induitur*. GRAEV.
Voss. II. *pallam inauratam ind.* OUD. Palma a pr. m. A. L.

Coloribus variis intexta] Erf. *coloribus variis corporis intexta*.
GRAEVIUS.

Cum corona aurea] Deest *aurea* Leid. I. III. IV. Voss. II.
OUD.

Magnis fulgentibus gemmis etc.] Pall. iidem et Bruil. *magna*.
Forsan bene. Vox ea non visitur in Pal. tert. nimisque petulans
Lambinus, qui obtulit lectori, *magni fulgoris gemmis ill.* GRUT.
Duisb. *corona magna, magnis fulgentibus gemmis*. Al. *corona*
aurea magna, fulgentibus gemmis. Lamb. ed. et MS. *corona au-*
rea magni fulgoris gemmis. Sic et in MS. uno se reperisse testa-
tur Pithoeus. GRAEV. Leid. I. III. IV. Voss. II. *magna f.* desunt
fulg. gemmis a Leid. I. OUD.

Vocem emittat acerbissimam] Erf. *vocem mittat acerbissimam*.
Duisb. *vocem emittit acerbissimam*. GRAEV.

Quo melius ornatus et magis fuerit expectatus] Lamb. ed.
quo melius ornatus sit, et magis fuerit expectatus. GRAEVIUS.

lius ornatus et magis fuerit expectatus, eo magis derisus et contemptus, eiicitur: ita si quis in excelso loco, et in magnis ac locupletibus copiis collocatus, fortunae muneribus, et naturae commodis omnibus abundabit; si virtutibus, et artium, quae virtutis magistrae sunt, egebit; quo magis ceteris rebus erit copiosus, et illustris, et expectatus, eo vehementius derisus et contentus, ex omni conventu bonorum eiicietur. Hoc simile exornatione utri-

Voss. I. *sit ornatus*. Leid. II. Ed. Med. *ornatus sit*. Voss. III. Ed. Omn. *exornatus sit*. OUD.

Ita si quis] Erf. *item si quis*. GRAEV. Leid. I. II. IV. Voss. III. *item si q.* OUD.

Commodis omnibus abundabit] Bene Duisb. *commodis abundabit*. Erf. *commodis omnibus abundavit*. GRAEV. *Vox omnibus non agnoscitur* a Leid. III. ac IV. OUD.

Erit copiosus, et illustris, et expectatus] Pith. *copiosus et industrius*, al. *copiosus et industrius*. *Industrius* huic loco et sententiae non convenit. Erfurt. et Cauch. *erit copiosus et industrius exceptatus, qualis evaderet, eo vehementius*. Edd. prima, Mediol. Ascens. Cratand. Victorii Iuntina, Manut, imo venustiores omnes cum Lambino praeferebant *copiosus et illustris et expectatus, eo vehementius*. Et id ego quoque recepi. *Illustris aliqua re est*, ut norunt tirones, qui in aliqua re excellit et conspicuus est, ut minimum in se converteret oculos. *Expectatus* aegre quoque hic potest ferri, quamvis explices, quo plura de homine, tantis fortunae et naturae muneribus instructo, sibi omnes sponponderant. Quod additur in Erfurt. et Cauch. *Qualis evaderet*, additum fuit a magistro, qui quid sibi velit *expectatus*, nisi quid aliud adiceretur, ignorabat. Vereor sane ne *expectatus*, ex praecedentibus his verbis, *quo melius ornatus et magis fuerit expectatus*, huc irreperit. GRAEV. Leid. IV. *industrius*. Voss. I. a m. I. et III. Leid. I. *industrius*. Abest copula a Voss. II. Leid. I. IV. Ed. Omn. bene; sed eiiciendum simul rô [v.] *expectatus*, quod male e superiori- bus irrepsit. OUD. *Industrius exceptatus (et illustris et expectatus m. s.)* A. *ill. et expectatus* B. *ill. et acceptatus* C. *ill. et expectatus* D. *industrius expectatus* E. *industrius* habet etiam T. Ernestius verba: *et exp.* uncis inclusit, quem secutus est Orell. Plane removit Sch. L.

Derisus et contemptus eiicitur] Lamb. ed. *derisus et contemptus eiiciatur*. GRAEV.

Hoc simile exornatione utriusque rei] Erfurt. *Hac simile exornatione*. Duisb. *Hoc simile exornationem utriusque rei*. Lamb. ed. *Hoc simile per collationem utriusque rei*. GRAEV.

Exornatione utriusque rei, et alterius inscitia artificii, alterius stultitia etc.] Huic locum ope veterum codicum felicissime restitui, ut intelligent, qui vulgatam lectionem cum ea, quam reposuimus, comparabunt. LAMB. *Et alterius inertiae artificis, alterius stultitiae etc.* est lectio Pal. quarti, quinti, sexti, item Bruil. quorum duo cum habeant *artificis scilicet* et punctis notariis Bruil. illud *scilicet*, suspicor adhuc abiciendum alterum *artificis*, ut locus sit perpurgatus; quem mire corruerat de suo Lambinus.

usque rei, et alterius inertiae artificis, alterius stultitiae simili ratione collata, sub aspectum omnium rem subiicit.

Dictum autem est per collationem, propterea quod proposita similitudine, paria sunt omnia relata.

CAP. XLVIII. In similibus observare oportebit diligenter: ut, cum rem adferamus similem, cuius rei causa similitudinem adtulerimus, verba quoque ad similitudinem habeamus adcommodata. Id est huiusmodi: Ita

Inertia hic est ἀρεξία. Supra etiam rescripsi et *industrius*, ubi antea erat et *illustris*, iisdem codicibus volentibus. GRUT. *Inertiae artificis* comprobant Cauch. et Pith. Erf. Et *alterius inscientia artificii*. Nonnullae edd. et *alterius inscitia artificii*, *alterius stultitia*, ut reposuit Lambinus. Duisb. *alterius inscientiae artificis* sine copula. GRAEV. Exsulat copula a MSS. quatuor. *Inertia* Leid. I. *ineptia* III. *inscitia* Voss. III. Ed. Med. *inscientia* Voss. I. Leid. II. IV. Tum *artificii* Voss. I. III. Leid. II. IV. Ed. Med. Deest vox a Leid. III. quod praeferrem. OUD.

Alterius stultitiae] Edd. pleraeque *alterius stultitia*. Duisb. atque *alterius stultitiae*. GRAEV. Leid. IV. *alteriusque stultitiae*. Ed. Med. et *alt. stultitia*, qui casus etiam in MSS. quinque. OUD. Et ante v. *alterius* omittunt BCDE. *Inertiae* (in cuius locum m. s. *inscientiae*) A. *inscientia* BDE. *inscitia* C. Tum *artificis* (artificii m. s.) A. *artificii* BCDE. et *alterius inertiae artificis scilicet* et *alt. stultitiae* T. Unde dicit Orell. apparere, Ern. recte v. *artificis* pro gloss. habuisse. Idem scripsit: et *alterius inertiae alterius stultitia* — collata. Pro v. *stultitia* Oxon. unus *inscientiae*. AE. *stulticie*. B. *scientia*. L.

Sub aspectum omnium rem subiicit] Duisb. *sub aspectum omnem rem subiicit*. Cauch. *sub aspectum omnium rem subiicit*. *Sub aspectum* est quoque in multis edd. Reperi scripturam Duisburgensis *sub aspectum omnium rem subiicit*. Vulgo *subiecit*. In illo ipso tamen est etiam *sub aspectum omnem rem*. GRAEV. Leid. IV. *sub aspectum* cum Edd. pp. In ceteris *sub aspectus*. Non male. Sic c. 50. *aspectus omnium praestringere*. *Hominum* Ed. Med. *omnem* Leid. I. IV. *subiiciet* Voss. I. Leid. II. III. *subiecit* Leid. I. IV. a m. II. Ed. Omn. OUD.

Propterea quod proposita] A Duisb. *propterea quod absunt*. GRAEV. Deest vox prima Leid. IV. OUD.

Proposita similitudine] Pith. *posita similitudine*. GRAEV. CAP. XLVIII. In similibus observare oportebit] Erf. in similitudinibus observare oportet. In Duisb. et nonnullis editis est etiam oportet. GRAEV. Leid. I. II. III. Voss. I. in similitudinibus. MSS. O. et Edd. pp. oportet diligenter. Vulgo oportebit. OUD. Oportet ABCDET. L.

Cum rem adferamus] Erf. *cum rem referamus*. GRAEV.

Verba quoque ad similitudinem] Erf. *verba ad similitudinem*. Lamb. ed. *eius rei verba quoque*. GRAEV. Deest quoque a Voss. III. Leid. II. OUD.

Id est huiusmodi. Ita ut hirundines] Ita delevit Lambinus et eum secutus Gruterus, et qui Gruterianam recoxerunt, cum inveniatur a vocula in meis quatuor libris, et editionibus ante Lam-

ut hirundines aestivo tempore praesto sunt, frigore pul-
sae recedunt. Ex eadem similitudine nunc per translatio-
nem verba sumimus: ita falsi amici sereno vitae tempore
praesto sunt; simul atque hiemem fortunae viderint, de-
volant omnes. Sed inventio similium facilis erit, si quis
sibi omnes res animatas et inanimatas, mutas et loquen-
tes, feras et mansuetas, terrestres et coelestes et mariti-
mas, artificio, casu, natura comparatas, usitatas atque
inusitatas, frequenter ante oculos poterit ponere, et ex
his aliquam venari similitudinem, quae aut ornare, aut
docere, aut apertiore rem facere, aut ponere ante ocu-
los possit. Non enim res tota toti rei necesse est similis
sit, sed ad ipsum, ad quod conferetur, similitudinem
habeat oportet.

birianam omnibus, quas ego quidem inspexi. GRAEV. Ed. Med.
caret *ut* [v.] *ita*, dans *uti ir.* OUD. *Id est et ita om.* B. Reli-
qui omnes utrumque tueatur. Sch. et Orell. *ita* eiecerunt, Re-
cte. L.

Ex eadem similitudine] Duisb. *Et ex eadem similitudine.*
GRAEVIVS.

Ita falsi amici] Erf. *item falsi amici.* GRAEV.

Simul atque hiemem] Duisb. *nivem atque hiemem.* GRAEV.
Leid. IV. *si nivem.* OUD.

Si quis sibi omnes res animatas et inanimatas] Duisb. et
Cauch. *si quis omnes res animantes et inanimantes.* Erf. *si qui*
sibi omnes res animatas et inan. Lamb. ed. *si quis sibi omnes*
res animatas, et inanimas. GRAEV. Deest res a Voss. II. *ani-*
mantes et inanimantes. Ed. Med. *atque inan.* desunt et *inan.*
Voss. III. OUD.

Mutas et loquentes] Duisb. *mutas et eloquentes.* GRAEVIVS.
Mutas et loquentes. Ita Voss. III. Leid. III. In reliquis et Ed.
Omn. *m. et eloquentes.* Ed. Med. *m. atque eloquent.* OUD.

Terrestres et coelestes, et maritimas] Duisb. et Erf. *terrestres,*
maritimas. Al. *terrestres et coelestes, et marinas.* GRAEV. Voss.
II. *simpliciter et maritas.* Voss. I. a m. II. *marinas.* Copula
prima deest Leid. IV. utraque Leid. III. OUD.

Artificio, casu, natura comparatas] Erf. *artificiosas una na-*
tura comparatas. Cauchianus, *artificiosas et una natura compa-*
ratas. Fortasse, inquit Cauchius, *artificio et a natura comparatas.*
GRAEV. Voss. III. *artificioso c.* Leid. III. *artificiosas.* OUD.

Usitatas atque inusitatas] A Duisb. abest *atque inusitatas.*
GRAEV. *Atque inusitatas* desunt Leid. IV. *et in.* Voss. III. OUD.

Ante oculos poterit ponere] Erf. *ponere ante oculos poterit.*
GRAEV. *Ponere ante o. poterit.* Sic MSS. cum Ed. Med. vel *ante*
o. p. poterit. OUD.

Res tota toti rei] Erf. *res tota totae rei.* GRAEV. Voss. II.
III. Leid. I. III. IV. *totae r.* OUD.

Sed ad ipsum, ad quod conferetur, similitudinem habeat oportet] Melius Erfurtensis, *sed ipsum, quod conferetur, similitudi-*
nem habeat oportet. Lamb. ed. *sed ad id ipsum, ad quod confer-*

CAP. XLIX. Exemplum est alicuius facti, aut dicti 283
 praeteriti cum certi auctoris nomine propositio. Id sumitur
 iisdem de causis, quibus similitudo. Rem ornatorem
 facit, cum nullius rei, nisi dignitatis, causa sumitur:
 Apertiore, cum id, quod sit obscurius, magis dilucidum
 reddit: Probabiliorem, cum magis verisimilem facit:
 Ante oculos ponit, cum exprimit omnia perspicue,
 ut res dicta prope manu teneri possit. Uniuscuiusque generis
 singula subiecissemus exempla, nisi exemplum, quod genus
 esset, in expolitione demonstrassemus, et causas sumendi
 in similitudine aperuissemus. Quare nolimus, neque
 neque pauca, quo minus intelligeretur, neque, re intel-

tur. GRAEV. Leid. II. Ed. Med. ad ipsum, quod c. Bene. Voss. III. id quod confertur ad ips. quod confertur. Voss. I. Ed. Omn. sed ipsum, quod. In Voss. I. et Leid. IV. Ed. Med. confertur. OUD.

CAP. XLIX. Praeteriti] Hoc v. eiecit Sch., sed exhibent Codd. O. Retinuit Orell. monens, dictum praeteritum esse ἀπό-φθρημα ab historicis memoratum. L.

Iisdem de causis] Lamb. ed. iisdem ex causis. GRAEV.

Quod sit obscurius] Duisb. et Lamb. ed. quod sit obscurum.

GRAEV. Leid. III. IV. sit obscurum. OUD.

Cum exprimit omnia] Edd. vet. cum explicit omnia. GRAEV.

Prope manu tentari possit] Quidam legendum censent, manu tractari, alii teneri. LAMB. Al. ut res prope manu teneri possit. Sic legendum esse coniecit Lamb. in margine; in Cratandri ed. dicta non extat, et sane absurda hic est haec vox. Verissime Ertactensis, ut res prope dicam manu temptari possit. Lenit verbo dicam translationem duriolem rem prope manu tentare, ubi tentare est attingere, ut pertentare sinus. GRAEV. Vid. Gifan. Observ. L. L. in tentare. Voss. II. Leid. III. IV. res proprie dicta. Voss. III. res prope dicta. Optime Erf. prope dicam. Nam tentari est in MSS. O. et Edd. pp., non teneri. OUD.

Nisi exemplum, quod genus esset, in expositione] Lamb. ed. nisi exempli quis usus esset in expositione. GRAEV. Nisi exempli quis usus esset, legit Lambin., quo modo ratio poscere videtur. In vulgatis eodem modo et in manuscriptis legitur: nisi exemplum quod genus esset. BRUT. Voss. I. III. Leid. II. nisi et ex. In Voss. I. Leid. II. IV. Ed. Med. est. Deest Voss. III. OUD. Nisi exempli quod genus est B. Nisi et exemplum quod genus est C. Est etiam AD. Mihi videtur expungendum v. exemplum. Scil. c. 42. in sine demonstrat, id genus non egere exemplo; at minus etiam, ut opinor, exempli exemplum afferri poterat. inde idem quod de commutatione pronunciando facta ibi dixerit, de exemplo quoque valere dicit, quocirca uicis inclusimus. Orell. L.

Causas sumendi in similitudine] Erf. causas sumendi in similitudinem. GRAEV.

Neque re intellecta] Cratand. ed. neque in re intellecta. GRAEVILS.

lecta, plura conscribere. Imago est formae cum forma cum quadam similitudine collatio. Haec sumitur aut laudis, aut vituperationis caussa. Laudis caussa, sic: Ibat in 284 proelium, corpore tauri validissimi, impetu leonis acerrimi similis. Vituperationis, ut in odium, aut in invidiam, aut in contemtionem adducat. Ut in odium, hoc modo: Iste quotidie per forum medium, tamquam iubatus draco serpit, dentibus aduncis, adspectu venenato, spiritu rabi-

Plura conscribere] Erf. *plura scribere*. GRAEV. MSS. O. et Ed. Med. *plura scribere*. Vulgo *p. conscr.* OUD.

Imago est formae cum forma] Crataud. ed. *Imago est formae cum fortuna*. Non inepte Duisb.: *Imago est similis formae cum forma cum quadam similitudine collatio*. Rectius tamen abest. GRAEV. Leid. IV. *im. e. similis f.* OUD.

Ibat Turnus in proelium] Nomen *Turnus*, quod abest a libris vulgatis, in antiquis repertum reposui. LAMB. Pall. omnes, *ibat in proelium*, nisi quod pr. *inibat proelium*, quod et in suis reperit Petreius. Lambinus invenit in antiquis: *Ibat Turnus in proelium*. Vellem nobis singularius antiquos illos digito quasi indicasset; sed non erat scilicet tanti. At tanti tamen mihi videtur, significare, in quarto non inveniri illud *similis*, imo ne quidem in sexto; mea sententia recte. GRUTER. Edd. *Ibant in proelium*. Lamb. ed. *ibat Turnus in proelium*. GRAEV. *Inibat proelium*, habet unus Gryphii liber. Lamb. *Ibat Turnus in proelium* legit, ex manuscr. libro. Alii, *Ibant in proelium* numero multitudinis legunt, quemadmodum in vulgatis habetur. BRUT. Voss. III. *inibat in p.* Leid. III. *ibant.* OUD.

Corpore tauri v.] Voss. I. *pectore t. v.* Non male. OUD. Receptit pectore Sch. Exhibent *corpore* ACE. *corpori* D. vocabulum omisit B. Putat Orcll. *pectore* solum non optime opponi *impetui*. L.

Acerrimi similis] Alii *acerrimi similes*. In duobus MSS. Gruterus non reperit *similis*. GRAEV.

Vituperationis ut in odium] Pith. *vituperationis caussa ut in odium*. GRAEV.

Ut in odium] Duisb. *ut aut in odium*. GRAEV.

Aut in invidiam, aut in contemtionem] Haec verba nec sunt in Pith. nec in Erfurt. GRAEV.

Adducat. Ut in odium, hoc modo: Iste] Pith. et Erfurt. *adducat, hoc modo: Iste*. GRAEV. *Ut in odium, aut in invid., aut in contemt. adducat. Ut in odium h. modo*. Sic fere Leid. III. et Ed. Med. sic: *aut est odium vel invidia aut contemptio. In odium adducitur h. modo*. Ceteri praebent cum Ed. Omn. simpliciter *ut in odium adducat h. modo*. OUD.

Iste quotidie] Erf. Duisb. *Iste qui quotidie*. GRAEV. Voss. II. Leid. III. IV. *iste qui q.* OUD.

Iubatus draco] Leid. II. *vibratus dr.* OUD.

Aspectu venenato, spiritu rabido] Ita omnes Pall. nisi quod unus et alter *rapido*. Nam Victorius ediderat: *serpit, aspectu rabido circumspicit*. Alii, *adspectu rabido, spiritu venenato*. Non male, nisi contradicerent exemplaria tenebrosos, quibus tamen

do, circumspiciens huc, et illuc, si quem reperiat, cui aliquid mali faucibus adflare, ore attingere, dentibus insectare, lingua adspargere possit. Ut in invidiam adducat, hoc modo: Iste, qui divitias suas iactat, sicut Gallus e Phrygia, aut ariolus quispiam, depressus et oneratus auro, clamat, et deierat. Ut in contemtionem adducat, sic: Iste, qui tanquam cochlea, abscondens reten-

item sua ratio. GRUT. Edd. vett. *aspectu rabido circumspiciens*. Al. *aspectu rabido, spiritu venenato*. Gruterianam scripturam firmat Erfurt. Duisb. et Lambini editio. GRAEV. Lamb., ut nostri omnes manuscripti, et unus impressus Leonicensi: *aspectu venenato, spiritu rabido circumspiciens*, etc. BRUT. Leid. III. IV. *aspectu r. spiritu venen.* Quod praefero. In MSS. quatuor et Ed. Omn. *rapido*. Male. OUD. *Aspectu venato (venenato m. s.) sp. rapido*. A. *asp. ven. sp. radio* B. *asp. ven. sp. rapido* C. *asp. venato sp. rabido* D. *asp. ven. sp. rabido* E. Sinceram scripturam servavit T. *aspectu rabido, venerato spiritu*, quam recepit recte Orell. *Asp. rabido sp. venenato* Sch. L.

Ore attingere] Praemittunt aliae edd. *quem*. Sed dictio ea non exstat in Pall. quatuor aut Bruil. GRUT. Edd. *Quem ore attingere*. GRAEV. Leid. I. III. IV. *quem ore ad*. OUD. *Quem ore att.* CT. Reliqui omnes *ore att.* quae verba Sch. secutus Ern. eiecit. Recte scripsit Orell. *quem ore attingere*. L.

Dentibus insectare] Legendum censet Auratus, *inuncare*, cum in vulgatis legatur, *dentibus insectare*. LAMB.

Divitias suas iactat] Erf. et Cauch. *divitias suas iactans*. GRAEV.

Sicut Gallus e Phrygia] Erf. *sicut Gallus et Phroicia*. Cauch. *sicut Gallus et Phroegia*. GRAEV. Deest Gallus Leid. IV. *e Phrygia veniens inepte* Ed. Med. OUD.

Depressus et oneratus] Duisb. *deprehensus et ornatus*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. IV. *deprehensus oneratus*, nisi quod in Leid. IV. *orn.* OUD.

Clamat et deierat] Sic quoque Victoriana, respondentque Pall. quart. et sext.; alii tamen *delirat*, quod et in primitus impressis. GRUT. Sic Erfurt. Cauch. Pith. Duisb. alii. *Clamat et delirat*. sic et Duisb. GRAEV. Leonicensi exemplar ita habet, *et oneratus auro clamat, et delirat*, quomodo Lamb. excudendum curavit. Cum uno Gryph. manuscripto vulgati consentiunt, qui *clamat, et deierat*, retinent. In uno tamen Gryph. recentiore est, *delirat, clamat, et peierat*, quomodo edidimus. BRUT. Exsulat verbum *clamat* a Voss. I. Leid. II. in quibus *et delirat* cum Leid. IV. Edd. pp. OUD.

Ut in contemtionem adducat, sic: Iste] Erfurt. *Et contemnitur, sicut: Iste*. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. *et contemnitur*. Leid. IV. *et contemtu*. Voss. II. cum Edd. pp. *in contemtionem*. Deest *ut in contemtionem adducat* Leid. I. Abiciendum puto verbum *adducat*. OUD. *Adducat* h. l. omisit Sch. quod ignorant omnes nostri ABCDET. Uncis inclusit Orell. L.

Qui tanquam cochlea abscondens etc.] Nescio an habeamus lectionem auctoris genuinam. Nam mire variant Pall. e quibus pr.

285 *tat sese tacitus, quo sit tutus, comeditur cum domo sua, et aufertur.*

Efflicio est, cum exprimitur et effingitur verbis corporis cuiuspiam forma, quod satis sit ad intelligendum,

habet: iste qui tanquam testudo se cochlea abscondens et retentat sese tacitus, eum in domo sua totus ut comedatur aufertur. Sec. Iste qui tanquam cochlea abscondens retentat se tacite cum Domo tutus comeditur et aufertur. Tert. tacite quomodo sit tutus comeditur et aufertur. Quart. et sext. abscondens et retentans sese tacitus, quomodo ut tutus comeditur et aufertur. Sicque item Bruil. nisi quod is, et auferatur, a manu prima. GRUT. Medic. Iste qui tanquam cochlea abscondens et retentans sese tacitus quomodo ut tutus comeditur et aufertur. Alius, Iste qui tanquam cochlea abscondens retentat sese tacite, cum domo totus ut comedatur aufertur. Quae forsitan non aliena ab vera manu. GRONOV. Erf. qui tanquam cochlea abscondens. GRAEV. Voss. I. cochleas. Deest participium abscondens Leid. I. retentans Voss. III. et retentans Voss. II. Leid. III. Ed. Med. tacite Voss. I. III. Leid. II. III. Ed. Med. OUD. Et retentans (retentat m. s.) sese tacitus (tacite m. s.) cum totus domo aufertur, et comeditur (domo totus ut comedatur m. s.) A. Et retemptans sese tacitus ut quomodo sit tutus cum domo tota ut c. aufertur. B. Et om. — retentat sese tacite cum domo totus ut comedatur. C. Et om. — retentat sese tacite c. d. totus ut c. auf. D. Et ret. s. t. quomodo sit tutus c. domo sua ut com. et aufertur. E. Locum sic exhibuit Sch.: Abscondens et retentans sese; tacitus, cum domo sua totus, ut comedatur, aufertur. V. totus ridiculum emblemata appellat Orell. idque eiicit, ignoraturque a Cod. T. Unde sic scripsit Orell.: Iste qui tanquam cochlea [abscondens] retentat sese tacitus, quo sit tutus, cum domo sua, ut comedatur, aufertur. L.

Retentat sese] Erf. et Medic. retentans sese. GRAEV.

Quo sit tutus] Erf. quomodo sit tutus. GRAEV.

Cum domo sua comeditur] Liber MS. habet, cum domo sua, ut comedatur, aufertur. LAMB. Erf. et Cauch. comeditur et aufertur. Al. retentat se se tacite, cum domo totus ut comedatur aufertur. Pith. Retentat se se tacitus, domo ut totus comedat. Al. Pith. et retentans sese tacitus q̄ modo ut totus comeditur et aufertur. GRAEV. Nos, ut est in uno exemplari manuscripto, cum domo sua, ut comedatur, aufertur. Hanc autem lectionem Leonicensi editio tuetur. BRUT. Voss. I. III. Ed. Omn. cum domo totus ut comedatur, auf. II. cum domo totus comeditur et auf. Leid. I. IV. quomodo sit tutus comeditur et auf. Leid. II. cum domo totus ut comedatur, auferatur. Leid. III. domo sua totus aufertur, ut comedatur. Ed. Med. totus cum domo aufertur et comeditur. Placet Voss. I. et Ornibonui lectio. OUD.

Efflicio est] Erf. Effectio est. GRAEV. Voss. I. Leid. III. Affectio. MSS. quatuor, Ed. Omn. Effectio. OUD.

Et effingitur] Duo MSS. atque effingitur. GRAEV. Atque effingitur. Sic MSS. O. Ed. Med. non et eff. OUD.

Quod satis sit] Erf. quoad satis sit. Sic et Lamb. ed. GRAEV. Quoad satis sit. Ha MSS. O. et Edd. pp. non quod. OUD. Quoad ACDE. Quod ad B. L.

hoc modo: Hunc dico, iudices, rubrum, brevem, incurvum, canum, subcrispum, caesium, cui sane magna est in mento cicatrix, si quomodo potest vobis in memoriam redire. Habet haec exornatio cum utilitatem, si quem velis ostendere: tum venustatem, si breviter et dilucide facta est.

CAP. L. Notatio est, cum alicuius natura certis describitur signis, quae, sicuti notae quaedam, naturae sunt adtributa. Ut si velis non divitem, sed ostentatorem pecuniosum describere, Iste, inquires, iudices, qui se 286 dici divitem, putat esse praeclarum, primum nunc videte, quo vultu nos intueatur. Nonne vobis videtur dicere: Darem, si mihi molesti non essetis? cum vero si-

Habet haec exornatio cum utilitatem] Erf. *habet haec exornatio tum utilitatem.* GRAEV.

Si quem velis ostendere] Tres MSSi nostri *demonstrare*, cui alius velut interpretationem adscripsit, *expresse ostendere*, alius *per signa accidentaliter declarare*, ut omnino exstantem in scriptis lectionem pro veteri habere cogat. GRONOV. Erf. Duisb. et tres alii ac Cratand. ed.: *si quem velis demonstrare*, probante Gronovio. GRAEV. *Si quem velis demonstrare.* Et sic MSS. O. cum Ed. Med. si excipias Voss. III. in quo ut vulgo *ostendere.* OUD.

Tum venustatem] Erf. *tum in venustatem.* GRAEV.

Dilucide facta est] Lamb. ed. *dilucide facta sit.* GRAEV.

CAP. L. *Certis describitur signis]* Duisb. *certis designatur signis.* GRAEV. Leid. IV. *designatur s.* OUD.

Sicuti notae quaedam, naturae] Erf. *sicuti notae, quae naturae.* GRAEV.

Sed ostentatorem pecuniae suae] Sic restituerunt Memmius et Auratus, cum in omnibus libris legeretur, *ostentatorem pecuniosum.* LAMB. Non improbo Memmii Auratique coniectaneum, *pecuniae suae*, sed videsis, ne acutius sit quod inveni in Pal. quarto ac sexto, *ostentatorem pecuniosi.* GRUT. Lamb. ed. *ostentatorem pecuniae suae.* Erf. et al. MS. *ostentatorem pecuniosi.* GRAEVUS. *Sed ostentatorem pecuniae suae* emendat Lamb. In uno Gryph. manuscripto, *pecuniosi* dimidiatum verbum, legitur; ex quo non male coniectura probari possit, legendum, *pecuniae suae*, aequae praeclaro sensu. BRUT. Leid. IV. *p. describere.* OUD.

Quo vultu nos intueatur] Erf. *quo vultu vos intueatur.* GRAEV.

Nonne v.] Leid. II. *num v.* OUD.

Darem, si mihi molesti non essetis] Melius forte Pal. pr. quart. sext.: *Daretis mihi locum, si mihi molesti non essetis.* Et ita quoque Bruil. GRUT. Erf. *dant, si mihi molesti non essetis.* Duisb. *Darem vobis locum, si mihi molesti non essetis.* Al. MSS. *daretis mihi locum, si mihi molesti non essetis.* GRAEV. Leid. I. III. *daretis mihi locum, si etc.* IV. *darem vobis locum, si etc.* In Voss. I. II. *clare vel daretis locum.* OUD.

Cum vero sinistra mentum sublevat] MSSi vel *sublevabit* vel *sublevavit.* GRONOV. MSS. *Cum vero sinistra mentum sublevabit.* Al. *sublevavit.* Erfurt. *cum vero sinistrum mentum sublevabit.*

sinistra mentum sublevat, existimat se gemmae nitore, et auri splendore adspectus omnium perstringere. Cum puerum respicit hunc unum, quem ego novi, (vos non arbitrator novisse,) alio nomine adpellat, deinde alio atque alio: Heus tu, inquit, veni Sannio, ne quid isti Barbari perturbent: ut ignoti, qui audiunt, unum putent eligi de multis: ei dicit in aurem, ut aut domi lectuli sternantur,

GRAEVIVS, Ed. Med. *sinistram ad mentum s.* Voss. I. III. Leid. II. *m. sublevabit.* OUD.

Existimat se gemmae nitore et auri splendore] Erf. *existimat se gemmae nitorem et auri splendorem* etc. quam scripturam non damno, si se expungatur. GRAEV. Se omisit Sch. *nitorem et splendorem* scribens. *Existimat se* ABCDET. *nitore — splendore* ADET. *Nitorem — splendore* BC. Scripsit recte Orell.: *Existimat se — nitore — splendore.* L.

Aspectus omnium praestinguere] Sic legendum, non *perstringere*, neque *praestringere*. *Praestinguere* autem valet obtenebrare: ut docet Nonius, de quo verbo vide plura in commentariis Lucretianis. LAMB. Erf. Pith. et Cauch. *adspectus omnium perstringere*; sed Duisb. cum Grut. et al. edd. *adspectus omnium praestringere*. Lamb. ed. *adspectus omnium praestinguere*. GRAEV. *Adspectus o. praestringere*. Sic Voss. I. III. Ed. Omn. In reliquis *perstr.* OUD. *Perstringere* ABCD. Legendum est *praestringere*. Cf. quae dixi ad Plauti Milit. Glorios. I, 4. L.

Quem ego novi] Edd. *quem novi*. GRAEV. Deest ego Voss. I. Leid. II. IV. *notavi* Voss. II. OUD.

Vos non arbitrator novisse] Illud *novisse* non restat in Pal. quarto aut sexto, et satis subintelligeretur. GRUT. Erf. et duo Pall. *vos non arbitrator, alio*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. *nosse*. Voss. II. *notavisse*. OUD.

Alio atque alio: Heus] Pith. *alio atque, heus tu*. Erf. *alio atque alio adeo. Tu, inquit*. GRAEV.

Heus tu etc.] Medic. *At heus tu, inquit, veni Sannio, ne quid istos barbaros perturbem*. GRON. Erf. *Tu, inquit, veni Sannio*. Medic. *At heus tu, inquit, veni Sannio*. GRAEV. Abest prima vox a Voss. I. III. Leid. II. *Tum* Voss. III. Leid. IV. *sannio, sannio equidem*. OUD.

Ne quid isti barbari perturbent] Erf. *ne quid his barbaris turbent*. Cauch. *ne quid isti barbari turbent*. Pith. *ne quid isti barbari conturbent*. Duisb. *equidem isti barbari conturbantur*. Medic. *ne quid istos barbaros perturbem*. GRAEV. Voss. III. IV. Leid. II. Ed. Omn. *turbent*. Leid. IV. *conturbantur*. OUD.

Qui audiunt] Erf. *qui audient*. GRAEV.

Unum putent eligi de multis] Erf. *unum putent se eligi de multis*. GRAEVIVS,

Aut ut domi lectuli sternantur] Miror haec isto ordine legi in omnibus, quod sciam, editis pariter et scriptis, praeter unum Medicaeum, qui exhibet *ut aut*, quomodo necessario converti debet, quum causalis ista vocula pertineat ad omnes, quae sequuntur, partes. Sed et τὸ [voc.] *aut* ante *asturconi* in omnibus nostris MSSis habetur, ut et legunt primi ex editis; neque utique ostium de bal-

aut ab avunculo rogetur Aethiops, qui ad balneas veniat, aut asturconi locus ante ostium suum detur, aut aliquod fragile falsae choragium gloriae comparetur. Deinde exclamat, ut omnes audiant, Videto, ut diligenter numeretur, si potest ante noctem. Puer, qui iam bene hominis naturam novit, Tu illo plures mittas oportet, inquit, si hodie vis transnumerari. Age, inquit, duc tecum Libanum, et Sosiam. Sane. Deinde casu veniunt hospites homini, qui istum splendide, dum peregrinaretur, rece-

neis intelligere cogimur. Sic Invent. I, 8. edunt: *quod non aut is agere videtur quem oportet. Quum et MS. et ratio sequentium flagitet quod aut non.* GRON. Medic. *ut aut domi lecti. Erf. aut ut in domi lectuli.* Merito hanc Medicaei codicis scripturam probat Iac. Gronovius, quam et ego in vitis meis omnibus probò. GRAEV. MSS. O. Ed. Med. *aut ut d. Abest ut ab Ed. Omn. haud male.* OUD. *Aut asturconi locus] Sic plerique MSS. et edd., sed a Lambino et Grutero perperam aut omissum.* GRAEV.

Exclamat, ut omnes audiant] Erfurt. exclamat, omnes audiant. GRAEVIUS.

Videto, ut diligenter numeretur] Duisb. videto ut omnes bene numeretur. Pith. videto ut diligenter numeretur. Edd. videto ut diligenter enumeretur. GRAEV. Leid. II. *vide.* Voss. I. Leid. IV. et Ed. Med. *videte.* Leid. IV. *ut omnes bene numerentur.* Ed. Med. *ut dil. omnes numerentur.* In MSS. O. et Ed. Omn. etiam numerentur scil. servi. Optime. OUD.

Si potest] Voss. III. Leid. II. si potes. OUD.

Qui bene hominis naturam novit] Erf. qui iam bene naturam novit. Lamb. ed. *qui bene hanc hominis naturam novit.* GRAEV. In uno Gryphii ita legitur: *qui hanc iam bene hominis naturam novit.* BRUT. Voss. I. *qui hanc b. h. n. novit.* Leid. II. *qui hanc naturam b. novit.* Voss. III. *qui iam hanc h. n. b. novit.* OUD.

Tu illo plures mittas] Erf. tu illo mittas oportet. GRAEV.

Age, inquit, duc] Edd. age, inquit ille, duc. GRAEV.

Homini, qui istum splendide, dum peregrinaretur, receperant] Liber unus manuscript. habet, invitarant. LAMB. Videtur prius fuisse *invitarant*, cuius vocis ignorantia mire torsit librarios. Nam pr. *homini quos iste dum splendide peregrinaretur, invitat.* ubi forte legendum: *quos iste dum splendide peregrinaretur, invitat.* Sec. *qui istum splendide receperunt dum peregrinabatur, invitat.* Quart. et Br. *homini quos iste dum splendide peregrinaretur ex ea re. sine alio verbo.* GRUT. Erf. *quos iste dum splendide peregrinatur, ex ea re.* Pith. *qui istum dum peregrinabatur splendide invitant.* Addit Pithaeus: Al. *a quibus iste dum peregrinatur splendide susceptus est.* Al. *quos iste splendide dum peregrinabatur invitat.* Haec Pith. Sic et margo Cratandri. Lamb. ed. *qui istum splendide dum peregrinaretur receperant. Ex ea re. Probo et ipse: qui istum splendide dum peregrinaretur, invitarant, hoc est, exceperant, tractarant.* Sallust. *cum se cibo vinoque laeti invitarent.* Vide quae notavi ad Iustini lib. I. cap. 6. GRAEV. Leid. II. Voss. III. *quos iste.* In nonnullis *peregrinabatur, vel peregrinatur.* Leid. I. II. *invitat.* Voss. III. *invitaverat.* Ed. Med.

perant. Ex ea re homo hercle sane conturbatur: sed tamen a vitio naturae non recedit. Bene, inquit, facitis, cum venitis: sed rectius fecissetis, si ad me domum re-
 288 *cta abiissetis. Id fecissemus, inquit illi, si domum novissemus. At istud quidem facile fuit undelibet venire. Verum ite mecum. Sequuntur illi. Sermo interea huius consumitur omnis in ostentatione. Quaerit, in agris cuiusmodi frumenta sint: negat, se, quia villae incensae sint, accedere posse, nec aedificare etiam nunc audere; tametsi in Tusculano quidem coepi insanire, et in iisdem fundamentis aedificare.*

CAP. LI. Dum haec loquitur, venit in aedes quaedam, in quibus sodalitium erat eodem die futurum: quo iste pro notitia domini aedium ingreditur cum hospitibus.

quos iste dum spl. peregrinantur, invitat. Ed. Omn. quos dum iste spl. peregrinatur, invitavit. Mihi legendum videtur: qui istum spl. dum peregrinabatur, invitarent. V. Graevium. OUD. Scripsit Sch. qui istum spl., dum peregrinaretur, invitarent. Codd. ita: qui istum non spl. peregrinabatur receperunt A. Sed m. s. dum peregrinatur splendide invitant. B. dum p. sp. susceperunt. C. Sp. dum peregrinerat receperant. D. receperunt dum sp. peregrinaretur E. sp. receperunt dum hic peregr. Cod. T. q. i. spl. dum peregrinaretur, receperant. Cum Sch. fecit Orellius. L.

Ex ea re homo hercle sane conturbatur] Pith. ex ea re hercle sane conturbatur. Duisb. ex ea re hic hercle sane conturbatur. Lamb. ed. ex ea re homo hercle conturbatur. GRAEV. Leid. IV. hic h. s. III. hercle homo sine iō [voc.] sane. OUD.

Si ad me domum recta abiissetis] Pith. si ad meam domum recta via abiissetis. GRAEV. Leid. III. IV. Edd. pp. ad meam domum. Recte Voss. II. adissetis Ed. Med. vulgo abiissetis. OUD.

At istud quidem facile fuit] Edd. at istud quidem, inquit, facile fuit. GRAEV.

Verum ite mecum. Sequuntur illi] Non modo praesignis iste Medicaeus, sed etiam duo reliqui verum. Euntem illum sequuntur illi. Quae aposiopesis mihi videtur opportunissima, scilicet, quod tamen exprimere volebat: sic quoque adventum gratulor, aut ipse vos ad domum ducam. GRONOV. Medic. et duo alii, notante Iac. Gronovio, verum. Euntem illum sequuntur illi. Erf. verum item eum sequuntur illi. GRAEV. Voss. I. III. Leidd. O. Ed. Omn. euntem illum. Bene. Ed. Med. dum euntem illum. Voss. II. iste mecum. OUD.

In agris cuiusmodi frumenta sint] Erf. in agris frumenta cuiusmodi sint. GRAEV.

Coepi insanire] Edd. coepit insanire. Lamb. ed. in Tusculano quidem, inquit, coepi insanire. In Duisb. non legitur quidem. GRAEV. Voss. III. quidem incepti. Leid. IV. incepti. OUD.

In iisdem fundamentis] Erf. in isdem fundamentis. GRAEV.

CAP. LI. Venit in aedes] Voss. III. convenit in aed. OUD.

In quibus sodalitium] Duisb. ubi sodalitium. GRAEV. Leid. IV. ubi s. Voss. III. eadem. OUD.

Hic, inquit, habito. Perspicit argentum, quod erat expositum, visit triclinium stratum, probat. Accedit servulus: dicit homini clare, dominum iam iam venturum, si velit exire. Itane inquit? Eamus hospites; frater venit ex Salerno: ego illi obviam pergam: vos huc decuma venitote. Hospites discedunt. Iste se raptim domum suam coniecit: illi decuma, quo iusserat, veniunt. Quaerunt hunc; reperiunt, domus cuius sit: in diversorium derisi conferunt sese. Vident hominem postera die: narrant,

Pro notitia domini aedium ingreditur] Duisb. *pro notitia domini ingreditur*. GRAEV. Deest aedium Leid. IV. OUD.

Perspicit argentum etc. visit etc. probat] Hoc modo Fall. nostri: inepte igitur Lambinus, *perspiciunt argentum etc. visunt, etc. probant*. Pertinent enim isthaec ad ostentatorem, non ad hospites. GRUT. Pith. et Erf. *perspicitur argentum*. Lamb. *perspiciunt argentum*. GRAEV. Voss. II. III. *prospicit*. Leid. III. *perspicitur*. IV. *perspicitur autem* (aù Leid. I.) *q. e. appositum*, sine verbo *visit*, pro quo in Leid. I. *ut fit*. OUD.

Quod erat expositum] Pith. *quod erat impositum*. GRAEV.

Accedit servulus] Duisb. *accedit servus*. GRAEV.

Dicit homini clare] Pith. *dicit homini clam*. GRAEV. Leid. I. d. h. *in aurem*. Ed. Med. d. h. *clam*. OUD.

Dominum iam venturum] Reposui ex Duisb. *dominum iam iam venturum*, quod est efficacius. GRAEV. Leid. I. *D. domus iam v. si vel. viderat exire*. IV. *d. iam v. si vel. iam exire*. In nullo inveni iam iam. OUD.

Itane inquit] Pith. *itane, inquit, est?* GRAEV.

Frater venit ex Salerno] Erfurt. et Cauch. *Frater venit ex Falerno*; nimirum agro. IDEM. Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. *frater meus*. Dein *Falerno* Voss. O. Leid. I. II. cum Ed. Med. OUD. *Frater meus* ABCD. *De Salerno* B. *Ex falerno* AC. *ex falerno* E. L.

Decuma venitote] Quidam libri habent, *ad decimam*. Ad decimam autem, hoc est, circiter decimam. LAMB. Gifanius (in Observ. L. Lat. V. *Ad pro usque ad.*) maluit, *ad decumam*, quomodo exstare in aliquot suis testatur Lambinus, et reperi in Pal. tertio, sed ideo tamen nihil muto. GRUTER. MSS. quidam, *ad decimam venitote*. GRAEV. Voss. O. Leid. II. Ed. Med. *Vos huc, vel huc vos ad decimam v.* Leid. I. *vos decima huc hora*. OUD. *Ad decimam* BCD. L.

Domum suam coniecit] Erf. et Pith. *domum suam coniecit*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. *in domum s. c.* lidem et Voss. II. cum Ed. Med. *coniecit*. OUD. *Coniecit* A. *Coniecit* BDE. *conierit* C. L.

Illi decuma, quo iusserat] Erfurt. et Pith. *decuma, quo iusserat, veniunt*. Pith. praeterea *qua iusserat*. GRAEV. Prima vox abest Leid. I. IV. Voss. II. *decima hora* Leid. I. *qua* MSS. quinque cum Edd. pp. OUD.

Domus cuius sit] Voss. III. *domum cum absit*. OUD. *Cuius* ACDE. *Cuius* A. a m. s. B. L.

In diversorium] Lamb. ed. *in deversorium*. GRAEVIUS.

expostulant, accusant. Ait iste, eos similitudine loci deceptos, angiporto toto deerrasse: contra valetudinem se ad noctem multam exspectasse. Sannioni puero negotium dederat, ut vasa, vestimenta, pueros corrogaret. Servulus non inurbanus satis strenue et concinne comparat: iste hospites domum deducit. Ait se aedes maximas cuidam amico ad nuptias commodasse. Nuntiat interea puer 290 argentum repeti (pertimuerat enim qui commodarat) Apagete, inquit, aedes commodavi, familiam dedi: argentum quoque vult? tametsi hospites habeo, tamen ut-

Ait iste eos etc.] Pal. quart. sext. Bruil. a manu secunda, *at iste eos etc.* placet. GRUT. Quidam MSS. *At iste eos.* GRAEV.

Angiporto toto] Erf. *angiporto tuto.* Duisb. et Lamb. ed. *angiportu toto.* Sed MSS. ceteri vulgatae patrocinantur. Qui immutarunt, nesciverunt veteres dixisse *angiportum* genere neutro, ut notavit Plinius Secundus in Grammaticis et ex eo Priscianus, ex utroque vero Gerhardus Vossius lib. I. de Analog. Cap. 36. IDEM. Voss. II. in a. Voss. I. II. Leid. I. IV. *angiportu t.* OUD. *In angi portu B. L.*

Contra valetudinem suam ad noctem multam exspectasse] Prima sic Gruteriana, quam sequuntur, quas aliquoties supra numeravi, expulso *se*, quod habent et editi omnes et MSSi nostri, vel in principio apponentes, vel interponentes post *suam*; et in hac sermonis alternatione non debebat abesse; certe non erat caussa, cur fugeretur. GRONOV. Erf. et Pith. *contra valitudinem.* Pith. *circa valetudinem.* GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. addunt *suam*, dum quidam carent *se.* OUD.

Se ad multam noctem exspectasse] Erf. Duisb. et Grut. ed. *ad multam noctem exspectasse sine se.* GRAEV.

Pueros corrogaret] Erf. et Duisb. *pueros rogaret.* GRAEV. Leid. III. IV. Voss. II. p. *rogaret.* OUD.

Servulus non inurbanus satis strenue et concinne comparat] Erf. *servulos non inurbanos satis et concinne compararet.* GRAEV. Leid. IV. *servulos n. inurbanos.* OUD.

Hospites domum deducit] Duisb. *hospites suos deducit.* GRAEV. Leid. IV. *h. suos d.* OUD.

Ait se aedes maximas] Duisb. *ait se aedes suas maximas.* GRAEV. Leid. IV. *aed. suas m.* OUD.

Cuidam amico] Duisb. *cuidam amico suo.* GRAEV. Leid. IV. *c. a. suo.* OUD.

Ad nuptias commodasse] Duisb. et multae edd. *ad nuptias accommodasse.* GRAEV. Voss. II. Leid. III. IV. cum Edd. pp. *ad n. accommodasse*, et mox Voss. II. III. Leid. IV. OUD.

Nuntiat interea puer] Tres MSS. Erfurt. Duisb. Pith. *nuntiat puer.* Sine ullo detrimento abest *interea.* GRAEV. *Nunciat puer.* Sic edi iubent MSS. O. et Edd. pp. Vulgo *n. interea p.* OUD. Tum scribendum *Apagete*, id quod exhibent ABCDE. *Apagete* omisso *te T. L.*

Apagete, inquit] Pith. *apagite, inquit.* Erf. et Cauch. *apagete, inquit.* GRAEV.

tur licet, nos Samiis delectabimur. Quid ego, quae deinde efficiat, narrem? eiusmodi est hominis natura, ut, quae singulis diebus efficiat gloria atque ostentatione, ea vix annuo sermone enarrare possim.

Huiusmodi notationes, quae describunt, quid consentaneum sit uniuscuiusque naturae, vehementer habent magnam delectationem. Totam enim naturam cuiuspian ponunt ante oculos, aut gloriosi, ut nos, exempli caussa, coeperamus; aut invidi, aut timidi, aut avari, ambitiosi, amatoris, luxuriosi, furis, quadruplatoris: denique cuiusvis studium protrahi potest in medium tali notatione.

CAP. III. Sermocinatio est, cum alicui personae sermo adtribuitur, et is exponitur cum ratione dignitatis, hoc pacto: Cum militibus urbs redundaret, et omnes timore oppressi domi continerentur, venit iste cum sago, gladio succinctus, tenens iaculum: quinque adolescentes 291 hominem simili ornatu subsequuntur. Irrumpit in aedes

Tamen utatur licet, nos Samiis] Duisb. *tamen utatur, nos Samiis.* GRAEV. Deest *licet* Leid. IV. OUD.

Quae deinde efficiat, narrem] Erf. et Pith. *quae deinde efficiat* parem. GRAEV.

Quae singulis diebus efficiat] Duo libri manuscripti habent, *quae singulis efferat.* LAMB. Duo MSS. *quae singulis efferat.* GRAEVIUS.

Habent magnam d.] Leid. IV. caret voce *magnam.* OUD.

Naturam cuiuspian ponunt] Duisb. *naturam ponunt.* GRAEV. Leid. IV. caret voce *cuiuspian.* OUD.

Gloriosi] MSS. plerique *glosi.* Leid. IV. *gulosi.* OUD.

Exempli causa coeperamus] Al. *exempli causa ceperamus.* GRAEVIUS.

Aut timidi] Pith. aut *tumidi.* GRAEV.

Luxuriosi, furis] Leid. II. *lux furiosi, furis.* OUD.

Protrahi potest] Duisb. *trahi potest.* GRAEV. Leid. IV. *trahi potest* Voss. III. *in medio.* OUD.

CAP. III. *Sermo attribuitur*] Duisb. *sermo ascribitur.* GRAEV. Leid. IV. s. *ascribitur.* OUD.

Et is exponitur] Erf. et *his exponitur.* GRAEV. Leid. III. *is exprimitur.* OUD.

Domini continerentur] Voss. III. *d. retinerentur.* Ed. Omn. *d. tenerentur.* OUD.

Tenens iaculum] Quidam libri vet. habent, *tenens baculum.* LAMB. MS. *tenens baculum* Duisb. *tenens in manu gladium.* GRAEV. Addit Ed. Med. *in manu.* Leid. IV. *t. in manu gladium.* Leid. I. f. *baculum.* OUD.

Quinque adolescentes hominem simili] Erf. *quin* (Cauch. *in*) *adolescentes homines simili.* GRAEV. *Quinque adolescentes homines* habet unus e meis manusc. BRUT.

Simili ornatu] Leid. IV. s. *habitu.* OUD.

subito, deinde magna voce, Ubi est iste beatus, inquit, aedium dominus? quin mihi praesto fit? quid tacetis? Hic alii omnes stupidi timore obmutuerunt. Uxor illius infelicissimi cum maximo fletu ad istius pedes abiecit sese. Parce, parce, inquit, et per ea, quae tibi dulcissima sunt in vita, miserere nostri: noli extinguere extinctos. Fer mansuete fortunam: nos quoque fuimus beati: nosce te esse hominem. At ille: Quin illum mihi datis, ac vos auribus meis opplorare desinitis? non abibit. Illi nuntiatum interea venisse istum, et clamore maximo mortem minari. Quod simul ut audivit, Heus, inquit, Gorgia, pediseque puerorum, absconde pueros: defende:

Irrumpit in aedes] Erf. *irrupit in aedes*. GRAEV. MSS. O. Ed. Omn. *irrupit in aed.* OUD.

Magna voce] Leid. IV. *dixit m. v. II. maxima*. Abest voce a Leid. III. OUD.

Quin mihi praesto fit] Pall. *fere fuit?* nisi quod sec. *is quomodo mihi praesto fuit*; unde forsitan haeret in Gembl. Tosano et Lil. *qui non mihi praesto fuit?* GRUTER. Erfurtensis consentit ultimis tribus MSS. a Grutero laudatis. Al. *is quocumque mihi praesto fuit*. Al. *quin mihi praestofuit*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. *quid?* non m. p. f. Leid. III. Ed. Omn. *qui non m. pr. f.* Tum *fuit* MSS. O. cum Edd. pp. OUD. *Qui non mihi C. qui mihi non D. Fuit* ABCDE. *Sit* Ern. ex errore typogr. L.

Omnes stupidi timore] Leid. IV. *homines st. t. III. o. stupore*. OUD.

Cum maximo fletu] Leid. II. III. *c. magno fl.* OUD.

Istius pedes abiecit se] Duisb. et Pith. *istius pedes proiecit se*. Lamb. *pedes abiiciens se*. GRAEV. Voss. III. *subiecit sese*. Leid. III. *intecit s.* IV. Voss. II. *proiecit s.* Ed. Omn. *obiecit s.* OUD.

Et per ea] A Duisb. abest et. GRAEV.

Parce, parce, inquit] Vocem *parce* iteratam reposui ex Pithoei optimo codice, quae repetitio hic est ἐμπαρισχονάρη. GRAEV. Abest copula et ante *parce* a MSS. O. et Edd. pp. *per te i.* Voss. I. III. Leid. II. Ed. Omn. *parce inquit, per te*. Hinc malim *parce, inquit, parce*. Alterum *parce* primus recte inseruit Graevius. OUD.

At ille: quin illum] In Erfurt. non est at ille. GRAEV.

Illum mihi datis] Leid. III. IV. *date*. Et mox *desinite*. OUD.

Auribus meis opplorare] Pith. *Auribus meis explorare*. GRAEV.

Non abibit] Erf. *non abibo*. GRAEV.

Venisse istum, et clamore] Erf. *venisse factum est, et clamore*. Duisb. *Hunc venisse et cum clamore*. GRAEV. Leid. III. *o. factum est*. IV. *hunc venisse et cum cl.* OUD.

Pediseque puerorum] Erfurt. *pedissequa puerorum*. Lamb. *pedisseque puerorum*. Duisb. *pedisequo puerorum*. GRAEV. MSS. O. Edd. pp. *pedissequa p.* OUD. *Pedissequa* ABC. *que pedissequa* D. L.

Absconde pueros, defende] Duisb. *defende pueros, defende*. GRAEV.

fac, ut incolumes ad adolescentiam perducas. Vix haec dixerat, cum ecce iste praesto, Sedes, inquit, audax? 292
 non vox mea tibi vitam ademit? exple inimicitias meas, et iracundiam satura tuo sanguine. Ille cum magno spiritu, Metuebam, inquit, ne plane victus essem. Nunc video in iudicio mecum contendere non vis, ubi superari turpissimum, et superare pulcherrimum est: interficere

Fac, ut incolumes ad adolescentiam perducas] Erf. Duisb. et Cauch. *Fac ut incolumis adolescentia sit.* Pith. *fac ut incolumes adolescentiam perducas.* GRAEV. In duobus Gryph. exemplaribus deest *perducas*; fortassis non male, ut videatur temporis augmentis excluso addere postremum verbum non licuisse; quod ad significandam ferociam inimici eum subito opprimentis, magnam vim habet. BRUT. Leid. l. III. IV. Voss. II. *incolumis sit adolescentia.* OUD. *Incolumes ad adol. A. incolumis sit adolescentia.* E. L.

Vix haec dixerat] Erf. *vix haec dixit, at.* GRAEV.

Cum ecce iste praesto, Sedes, inquit, audax?] Nihil variant Pall. quam quod tertius addat *Etiam sedes*; quintus vero destituitur illo *sedes*. Sed enim non displicet quod restat in Liliensi: *cum ecce, inquit iste, praesto sum. Sedes, ait, audax etc.* GRUT. Erf. *sedet, inquit, audax. Etiam sedes, inquit, audax.* In al. MS. *sedet* non habetur. Al. MS. *Cum ecce, inquit iste, praesto sum. Sedes, ait, audax.* Potest *sedes* exponi, otiose et tranquillo animo hic moraris. Sed quia in multis MSS. ut nec in Pithaeano reperiatur, sic puto distinguendum et legendum: *cum ecce iste, praesto, inquit, es audax.* GRAEV. Quidam existimant *Praedo* legendum, non male. BRUT. *Etiam sedes* scripsit Sch. Voc. *etiam om.* ABCDET. Deinde num *vox D. L.*

Non vox mea] Erf. *non vis mea.* GRAEV.

Iracundiam satura tuo sanguine] Duisb. *iracundiam satura, sanguine.* GRAEV. Abest tuo a Leid. IV. OUD.

Metuebam, inquit, ne plane victus essem] Pal. sextus non agnoscit vocem *Metuebam*, habetque *esset*, quod ultimum etiam in quarto, sed is loco alterius vocis praefert *verba*; ceteri retento *Metuebam* praemittunt, *verba*. Quidam etiam adiciunt, vel *emitens*, vel *dedit*. GRUT. Erf. *verba, ne plane victus essem.* Al. *Verba metuebam, inquit, ne etc.* Pith. *verba dedit, metuebam, inquit, ne plane victus essem.* GRAEV. Voss. I. Leid. II. Ed. Omn. *verba met. inq.* Voss. III. *vera m. i.* OUD.

In iudicio mecum contendere] Erf. *iudicium mecum contendere.* Cauch. *indicio mecum contendere.* GRAEV. Voss. I. Leid. I. III. Ed. Med. *tu mecum etc.* OUD.

Ubi superari turpissimum] Erf. *ubi separari turpissimum.* Duisb. *ubi superari est turpissimum.* Pith. *ubi superari turpissimum, et superare pulcherrimum est.* GRAEV. Leid. IV. *turp. est sup.* OUD.

Interficere me vis, occidar equidem] Erf. *interficere vis, occide quidem.* Pith. *interficere me vis, occidas equidem.* Duisb. *interficere me vis, occidar, sed victus.* GRAEV. Voss. III. *occidas eq.* Leid. III. Ed. Med. *occides quidem.* Ed. Omn. *occides eq.* Deest *equidem* Leid. IV. OUD.

me vis: occidar equidem, sed victus non peribo. At ille, In extremo vitae tempore etiam sententiose loqueris? neque ei, quem vides dominari, vis supplicare? Tum mulier, Immo quidem iste rogat, et supplicat: sed tu, quae-
293 so, commovere; et tu, per deos, inquit, hunc ample-
xare. Dominus est; vicit hic te, vince tu nunc animum. Cur non desinis, inquit, uxor, loqui, quae me digna non sunt? tace, et, quae curanda sunt, cura: tu cessas mihi vitam, tibi omnem bene vivendi spem mea morte eripere? Iste mulierem repulit ab se lamentantem: illi, nescio quid incipienti dicere, quod dignum videlicet il-

At ille, in extremo] Secundum vocabulum paulo ante sic quoque positum, in reliquo non nisi de infelici marito usurpatur; de quo tanto fidentius dubito, quod etiam in tribus MSS. legatur non aliter quam *at in extremo* etc. Quod postea induxit Gruterus *examplexare*, eius nullum auctorem video, quum et MSS. et editi habeant simplex *amplexare*. GRONOV. Ab Erfurt. absunt *at ille*, in Pith. tantum *ille* non legitur, ut in pluribus aliis. GRAEV. MSS. O. Edd. pp. carent pronomine. Voss. I. Leid. I. III. ait. OUD.

Etiam sententiose loqueris] Pal. quart. sext. *sententias eloqueris?* quod amplectar, aut *sententias loqueris?* ut habet Bruil. Videndum tamen, num venustius Pal. pr. *etiam sententias?* ut subintelligatur id verbi. Quod mihi quidem videtur. GRUT. Erf. ut et alii, *peribo*. *Ut in extremo vitae tempore sententias eloqueris.* Al. *sententias loqueris*. GRAEV. MSS. quatuor carent *etiam*. Voss. I. II. Leid. I. *sententias eloqueris*. Quod praeferendum videtur. OUD. *Sententiose ABCD. sententias E. Sententias elog. T. Sententias loq.* dederunt Sch. Orell. L.

Quaeso commovere] Libri vulgati habent, *quaeso, commovere*, et nonnulli item manuscr. LAMB. Erf. et al. *tu quaeso commovere*. GRAEV. Voss. I. *quidem commovere*, Leid. III. *commovere*. OUD.

Hunc amplexare] Grut. ed. *hunc examplexare*. GRAEV. Voss. I. Leid. I. Edd. pp. *h. examplexare*. Voss. III. *h. amplectare*. Vide GRONOV. OUD.

Vince tu nunc animum] Leid. II. *v. nunc tu tuum an.* II. *vince an. tuum*. OUD.

Cur non desinis, inquit] Erf. non male *quid desinitis, inquit*. GRAEV. Leid. III. *quid n. d.* Forte [fortasse] *quin*. OUD. *Cur non tu ABCDE. Quin* scr. Sch. *cur non retinuit* Orell. L.

Quae me digna non sunt] Pith. *quaedigna non sunt*. GRAEV. *Tibi omnem bene vivendi spem mea morte eripere]* Duisb. *tibi omnem vivendi spem mea morte adimere*. GRAEV. Deest bene Leid. IV. Leid. III. *dirimere*. IV. *adimere*. OUD.

Repulit ab se lamentantem] Duisb. *reppulit a se lamentantem*. Pith. *verbis repellit ab se lamentantem*. GRAEV. Leid. II. Voss. III. *is m. repellit a se*. Voss. I. Ed. Med. quoque *a se*. OUD.

Illi, nescio quid] Erf. *ille nescio quid*. GRAEV.

Videlicet illius virtute esset] Lamb. *videlicet illa virtute esset*. GRAEVIUS. Exsulat *videlicet a* Voss. II. OUD.

lius virtute esset, gladium in latere defixit. Puto in hoc exemplo datos esse unicuique sermones ad dignitatem accommodatos, quod oportet in hoc genere observare. Sunt item sermocinationes consequentes hoc genus: Nam quid putamus illos dicturos, si hoc indicaveritis? nonne hac omnes utentur oratione? deinde subiicere sermonem.

CAP. LIII. Conformatio est, cum aliqua, quae non adest, persona confingitur, quasi adsit, aut cum res muta, aut informis, fit loquens, et forma ei et oratio adtribuitur ad dignitatem accommodata, aut actio quaedam, hoc pacto: Quod si nunc haec urbs invictissima vocem mittat. 294 non hoc pacto loquatur? Ego illa plurimis tropaeis or-

Datos esse unicuique sermones] Erf. *dato esse unicuique sermonem.* GRAEV.

Ad dignitatem accommodatos] Erf. *ad dignitatem accommodatum.* GRAEV.

Quod oportet in hoc genere observare] Erf. *id quod oportet in hoc genere conservare.* Pith. *quod oportet in hoc genere conservari.* Sic etiam margo Cratandri. GRAEV. *Id quod oportet.* Sic restituendum e MSS. Voss. O. et Leid. I. II. Edd. pp. vulgo *deest id.* Alii ad Cic. de Inv. L. I. C. 17. MSS. quatuor et Ed. Med. *conservari.* Voss. I. *observari.* OUD.

Sunt item sermocinationes] Pith. *sunt ita sermocinationes.* GRAEV.

Utentur oratione] Voss. I. *utemur.* Voss. III. Leid. IV. *utuntur.* Leid. II. *ratione.* OUD.

CAP. LIII. *Muta aut informis*] Leid. II. Voss. III. *m. et inf.* OUD.

Fit eloquens et formata et ei oratio attribuitur] Sic quidem habent quoque veteres libri. Sed quam bene dixerit hic auctor *feri formatam*, videant. Longe suavius et Latinius crediderim, quod est in Medicaeo: *fit eloquens, et forma ei et oratio attribuitur.* Gron. Grut. et al. edd. et MSS. *fit eloquens et formata, et ei oratio attribuitur.* Erfurt. *fit loquens et forma ei et oratio attribuitur.* Sic et Cauch. nisi quod retineat *eloquens*. Pro *formata* fac. Gronovius vidit etiam *et forma ei et oratio* in Medicaeo, et merito probavit. *Loquens pro eloquens* restitui quoque ex Erfurtensi, sicut in Cap. 48. opponuntur *res loquentes* rebus mutis. GRAEV. In uno Gryph. exemplari multo melius, *et forma ei et oratio attribuitur*; quomodo edendum curavimus. BRUT. *Fit loquens.* Sic plane Ed. Mediol. At MSS. O. *f. eloquens.* Leid. I. *forma ei et oratio.* In aliis *et forma et ei, vel eique.* Leid. III. ratio. OUD. *Fit eloquens* ABD. nisi quod D. *sit.* Tum *formata et ei ratio* C. *forma et oratio ei* D. *forma ei et oratio* E. L.

Vocem mittat] Al. *vocem emittat.* GRAEV. *Vocem mittat.* Sic sola Ed. Omn. In MSS. et Ed. Med. *v. emittat.* OUD.

Non h. p. loquatur] Leid. II. III. nonne. IV. *quum.* Tum loquetur in Leid. III. IV. Ed. Med. OUD.

Clarissimis potita victoriis] Sic habet unus Gryph., duo alii manuscr. ut excusi *clarissimis locupletata victoriis.* BRUT.

nata, triumphis ditata certissimis, clarissimis locupletata victoriis, nunc vestris seditionibus, o cives, vexas: quam dolis malitiosa Karthago, viribus probata Numantia, disciplinis erudita Corinthus labefactare non potuit, eam patiimini nunc ab homunculis deterrimis proteri, atque conculcari? Item: Quod si nunc L. ille Brutus reviviscat, et hic ante pedes vestros adsit, non hac utatur oratione? Ego reges eieci, vos tyrannos introducitis: ego libertatem, quae non erat, peperit, vos partem servare non vultis: ego capitis mei periculo patriam liberavi, vos liberi sine periculo esse non curatis! Haec conformatio, licet in plures res mutas atque inanimatas transferatur, proficit tamen plurimum in amplificationis partibus, et commiseratione.

Significatio est, quae plus in suspitione relinquit, quam positum est in oratione. Ea fit per exsuperationem,

O cives] Caret his Leid. II. OUD.

Dolis malitiosa] Pith. *dolosis malitiosa*. GRAEV.

Viribus probata Numantia] Lamb. ed. *viribus robusta Numantia*. GRAEV.

Eam patiimini nunc] Erf. *eam patiamini nunc*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *eam patimini*. OUD.

Ab homunculis deterrimis] Leid. II. *Ab h. deterrimis*. Ed. Med. *ab hominibus deterr.* OUD.

Non hac utatur oratione?] Erf. *si non hac utetur oratione?* Pith. ut nonnullae edd. *non haec utetur oratione?* GRAEV. Leid. III. Ed. Med. *nonne*. IV. Ed. Omn. *num*. Dein *utetur* Leid. IV. Voss. III. cum Edd. pp. *uteretur* Leid. IV. OUD.

Mutas atque inanimatas] MSS. nostri tres retinent *inanimatas*. Ut cap. 48. *res animatas et inanimatas, mutas et loquentes*. GRONOV. MSS. et Edd. *mutas atque inanimatas*. Sed Lambini et Grut. edd. *mutas atque inanimas*. GRAEV. *Mutas atque inanimatas*. Sic MSS. O. (nisi quod a Leid. III. absint duae ultimae voces), et Edd. pp. OUD.

Proficit tamen plurimum] Erf. *sed proficit plurimum*. GRAEV. Gryph. exemplar unum *sed proficit* habet. BRUT. Voss. II. *ut transferatur, sed proficit*. Leid. IV. *tamen prof.* sine voce *plurimum*. A ceteris et Ed. Omn. abest vox *tamen*. Leid. III. Ed. Omn. *multum*. OUD.

Et commiseratione] Pith. *et commiserationis*. GRAEV. Leid. II. Voss. II. *et commiserationis*. OUD.

Significatio est, quae plus in suspitione relinquit] Erf. *significatio est res, quae plus in significatione relinquit*. GRAEV. MSS. O. et Edd. pp. *sign. est res*. Vid. C. 54. *Brevitas est res*. OUD.

Per exuberationem] Placuit istud ex Pal. quint. et Bruileriensi. Pro eo hactenus *exsuperationem*. GRUT. Grut. ed. et hic et statim male cum nonnullis MSS. *exuberationem*. *Exuberationem* est quidem etiam in Pith. et Duisb., sed melius Erfurt. et Cauch. cum editis omnibus ante Gruterum, *per exsuperationem*

ambiguum, consequentiam, abscissionem, similitudinem. Per exsuperationem, cum plus dictum est, quam pati'ur 295 veritas, augendae suspicionis causa, sic: Hic de tanto patrimonio tam cito testam, qua sibi petat ignem, non reliquit. Per ambiguum, cum verbum potest in duas pluresve sententias accipi, sed accipitur in eam partem, quam vult is, qui dixit: ut de eo si dicas, qui multas hereditates adierit, Prospice tu, qui plurimum cernis.

CAP. LIV. Ambigua quemadmodum vitanda sunt, quae obscuram reddunt orationem; ita haec consequenda, quae conficiunt huiusmodi significationem. Ea reperientur facile, si noverimus et animadverterimus verborum ancipites aut multiplices potestates. Per consequentiam

quae Graecis est hyperbole, quae aliis dicitur *superlatio*, aliis *superiectio*, cum dicta exsuperant verum. Ab *exsupero* est *exsuperans*. In inscriptione veteri, quae est in meis hortis: IOVI OPTIMO MAXIMO SUMMO EXSUPERANTISSIMO. GRAEV. *Exsuperationem*. Sic bis reposuit Graevius, ut probant MSS. O. si excipias Leid. IV. in quo et Ed. Med. *exuberationem*. OUD. *Exuberationem* ser. Sch. *exsuperationem* Orell. *Exuperationem* ACE. *Exsuperationem* BD. Atque ita utrobique. Contra Cod. T. superiori loco *exsuperationem*, inferiori *exuberationem*. L.

Ambiguum, consequentiam etc.] Quater hic repetitur praepositio per in Voss. I. Leid. I. in quo et Voss. II. III. Leid. II. et Edd. pp. *abscissionem*, uti et mox MSS. O. OUD.

Cum plus dictum est, quam] Erf. cum plus dictum, quam.

GRAEV.

Suspicionis causa, sic] Erf. suspicionis causa, sit. GRAEV.

Hic de tanto patrimonio] Erf. hic de tanto praemio. GRAEV.

Testam, qua sibi petat ignem] Duisb. testam qua petat ignem. Cauch. testum quo sibi petat ignem. Unde Cauchius existimat legendum testu, quo sibi petat. Sic sub aereo testu apud Plin., sub calido testu apud Catonem de Re Rustica. GRAEV. Deest sibi Leid. IV. OUD.

Sed accipitur in eam partem] Duisb. sed accipitur tantum in eam partem. Pith. accipitur tamen in eam partem. GRAEV. Accipitur in eam partem. Sic in solo Leid. III. et Ed. Omn. in MSS. quinque acc. tamen in e. p. Voss. III. Ed. Med. acc. tantum in e. p. OUD.

Ut de eo si dicas] Lamb. ed. ut si dicas de eo. GRAEV.

Prospice tu, qui] Duisb. prospice tu illum, qui. GRAEV.

Qui plurimum cernis] Pith. qui multum cernis. GRAEV. Leid. IV. illum, q. p. c. Voss. III. plurima. Leid. II. multum cum Ed. Med. OUD.

CAP. LIV. Ita haec consequenda] Duisb. ita hic consequenda. GRAEV. Leid. IV. hic cons. OUD.

Animadverterimus verborum] Erf. animum advertimus verborum. GRAEV.

Aut multiplices potestates] Lamb. ed. et multiplices potestates. GRAEV.

significatio fit, cum res, quae sequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in suspitione, ut 296 si salsamentarii filio dicas: Quiesce tu, cuius pater cubito se emungere solebat. Per abscissionem, si, cum incipimus aliquid dicere, praecidimus, et ex eo, quod iam diximus, satis relinquitur suspitionis, sic: Qui ista forma et aetate nuper alienae domui; nolo plura dicere. Per similitudinem, cum aliqua re simili adlata, nihil amplius dicimus, sed ex ea significamus, quid sentiamus, hoc modo: Noli, Saturnine, nimium populi reverentia

Per consequentiam significatio fit] Erf. *per consequentiam significationum.* GRAEV.

Quae sequuntur aliquam] Erf. *qua sequantur aliquam.* GRAEV. Leid. II. Voss. III. *quae sequantur.* Ed. Med. *sequentur.* OUD.

Cuius pater cubito se emungere solebat] Optime Cauch. et Erfurt. *cuius pater cubitis emungi solebat.* GRAEV. Vid. Victor. lib. XIV. Var. Lect. cap. 10. Voss. II. *subito.* Leid. III. *emungere.* Ed. Med. *emingere.* OUD. *Emungere* ABCDE. nisi quod A. a pr. m. *emundere.* L.

Per abscissionem] Bruil. exemplar *abscissionem*, quod mire probat tuereturque e scriptis item suis Gifanius in Observationibus suis linguae Latinae (*v. abscisus*) ubi ostendit veteribus fuisse in usu *abscisum*, *abscidere*, *abscisionem.* GRUT. Al. *per abscissionem.* *Abscisionem* est etiam in Cratand. ed. GRAEV.

Si cum incipimus aliquid dicere, praecidimus] Erf. *si cum incipimus aliquid dicere praecidamus.* Pith. *si cum incipiemus aliquid dicere, deinde praecidamus.* GRAEV. Voss. I. Leid. II. Ed. Med. *incipiemus.* Leid. IV. *incipiamus aliqua.* Voss. III. *incipimus.* Tum *deinde praecidamus!* Voss. I. III. Leid. I. II. Ed. Med. Bene. *Deinde* agnoscit quoque Ed. Omn. *et praecidamus* Leid. III. IV. OUD. *Incipiemus* ACD. *sicut incipiemus* B. *incipimus* E. Tum *deinde* ABCD. agnoscunt, omittunt ET. Recepti Sch. omisit Orell. Paulo ante *inceptit* dedit Sch. L.

Qui ista forma et aetate] Erf. *qui ista forma ex aetate.* Pith. *quia ista forma et aetate.* GRAEV.

Alienae domui] Erf. *alienae domi.* GRAEV. Leid. II. Voss. III. Ed. Med. *al. domi.* OUD. *Alienae domi A. alieni domi D. L. Re simili adlata]* Leid. II. *r. s. ablata.* III. *r. s. collata.* OUD.

Ex ea significamus] Deest praepositio Voss. I. OUD.

Noli, Saturnine, nimium populi reverentia fretus esse] Sic optimi codices tres, Erfurt. Cauch. Duisb., et Cratandri aliaeque vetustiores editiones, quod praefero vulgato *frequentia.* Noli, Saturnine, nimiam spem et praesidium ponere in populi erga te amore et observantia. GRAEV. *Noli, Saturnine, nimium populi frequentia fretus esse, inulti iacent Gracchi;* haec vulgata lectio, quam etiam agnoscit Lamb. In aliis libris vulgatis et manuscriptis magna varietas. Unus Gryph. antiquior ita habet: *Noli Saturn. nim. pop. reverentia fretus esse.* BRUT. *Populi reverentia fretus.* Sic ex meis soli dant Leid. IV. et Voss. II. In ceteris est *frequentia.* Abest *populi* a Leid. II. OUD. *Reverentia* dederunt Sch. Orell. Confirmant haec lectionem Codd. TE. *frequentia* ABCD. L.

fretus esse: inulti iacent Gracchi. Haec exornatio plurimum festivitatis habet interdum, et dignitatis: sinit enim quiddam, tacito oratore, ipsum auditorem suspicari.

Brevitas est res ipsis tantummodo verbis necessariis expedita, hoc modo: Lemnum praeteriens cepit: inde Thasi praesidium reliquit: post urbem in Bithynia sustulit: inde pulsus in Hellespontum, statim potitur Abydo.

[*Inulti iacent Gracchi*] Sic Pall. in Italia scripti, at quart. sext. *stultitiae C. Gracchi memento*; quintus *stultitiam cerne Gracchi*, mediumque illud expressum item in Gemb. Lil. et Brül., haud prohem tamen. Multo minus ut admittam quod erat in exemplari Persiniano: *stultitiam nosce: inulti iacent Gracchi*. GRUT. Erf. et alii MSS. *stultitiam cerne Gracchi*. AI. MSS. *stultitiae C. Gracchi memento*. Lamb. ed. *inulti iacent etiam Gracchi*. GRAEV. Unus Gryph. antiquior ita habet: *stultitiam cerne Gracchi*. Alter cetera eodem modo; in uno variat, *Stultitiae Gracchi memento*. Leonic. editio, *Stultitiam nosce Gracchi*. Aldi aliquanto melius *Stultitiam nosce, inulti iacent Gracchi*. Manutius duas voces *stultitiam nosce* reiecit, cetera retinet, ut in vulgatis habentur; neque ab eo Victor. dissentit. Nam vox *reverentia* in manuscriptis exolevit. BRUT. Leid. I. *Stultitiae memento Gr. Voss. II. stultitiam dinosce Gr. Leid. IV. stultitiam C. Gr. Ed. Med. Gracchi memento*. Omnib. *stultitiam nosce Gr. Leid. II. multi tacent Gr. OUD. Inulti enim B. L.*

[*Interdum et dignitatis*] Sic est interpungendum. OUD.

[*Res ipsis tantummodo verbis necessariis expedita*] Lamb. ed. *res ipsis tantummodo verbis necessariis expedita est*. GRAEV. Hoc modo] Voss. III. sic. OUD.

[*Inde Thasi praesidium reliquit*] Sic restituit Adr. Turnebus, cum in libris omnibus legatur, *Tharsi*, plane mendose. *Tharsus* enim urbs Ciliciae est, *Thasus* insula in mari Aegaeo Thraciam versus non longe a Lemno. Atque ita postea scriptum reperi in uno codice Memmiano longe optimo. LAMB. Sic reposuit Turneb. alluduntque omnes Palat., in quorum nullo visitur vulgatum *Tharsi*. GRUT. Edd. fere omnes et plurimi MSS. *inde Tarsi*. Erf. *inde Thari praesidium*. Cauch. *inde et hani praesidium*. GRAEV. Confirmant Turnebi coniecturam *Thasi* hoc loco legentis duo libri Gryphii vetustiores; in quibus *Thavi* legitur, littera tamen *u* ita inferne coeunte, ut videatur ex duplici *ss* ab imprudente librario confecta. BRUT. Leid. II. *Tapsi pr. r. Leid. I. Thacci*. Voss. II. *Thani*, III. *Thulius*. Leid. III. *Tharsum*. Edd. pp. *Tharsi*. OUD.

[*Urbem in Bithynia sustulit*] Duisb. *urbem Michium sustulit*. Erf. *urbem vi Inachium*. Cauch. *viminachium sustulit*. GRAEVIVS. Unus Gryph. habet *urbem per vim Inachium sustulit*. Huius oppidi meminit Plin. lib. IV, 5. quod aliquamdiu appellatum *Dipsium* Argos testatur. Recensetur autem in iis oppidis, quae a Scylaeo ad Isthmum intercedunt. BRUT. Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. *Bithinniam, Bithiniam*. Leid. I. *in Machidum*, III. *Macedum*. IV. *Machium*. Voss. II. *Macidum*. Latet urbis nomen. OUD.

[*Inde appulsus in Hellespontum*] Sic restituit Auratus. Nam vulgati libri et duo manuscripti habent, *pulsus*, quae tamen scriptura non est reiicienda. LAMB. Lambinus, Auratum secutus, ma-

Item: Modo consul, quondam tribunus, deinde primus erat civitatis. Tum proficiscitur in Asiam, deinde exsul, et hostis dictus, post imperator, postremo consul est factus. Habet paucis comprehensa brevitatis multarum rerum expeditionem. Quare adhibenda saepe est, cum aut res non egent longae orationis, aut tempus non sinit commorari.

CAP. LV. Demonstratio est, cum ita res verbis exprimitur, ut geri negotium, et res ante oculos esse videatur. Id fieri poterit, si, quae ante, et postea, et in ipsa re facta erunt, comprehendemus, aut si a rebus con-

luit *appulsus*, quod est in Palat. sexto, tanquam interpretatio vocis *rursus*, quae ibidem radices egerat. Neque secus Pal. quartus. GRUT. Lamb. ed. *appulsus in Hellespontum*. Cauch. *inde sulsus et superes sursus in hostis*. GRAEV.

Statim potitur Abydo] Pith. *statim potitur rursus Abydo*. GRAEV. Leid. II. p. *Abydi*. OUD.

Quondam tribunus] Erf. *quondam iste*. GRAEV.

Deinde primus erat civitatis. Tum proficiscitur etc.] Ita haec ab omnibus eduntur, quasi duo tantum brevitatis forent posita exempla, unum ex Graecia, alterum Romanum. Sed, nisi fallor, tria sunt, et in his duo Romana, quae in edendo sic distinguere oportebat: *Item: modo consul, quondam tribunus, deinde primus erat civitatis. Tum: Proficiscitur in Asiam, deinde exul et hostis etc.* GRONOV. Duisb. *is denique primus erat civitatis*. Bene. Valde probo Iac. Gronovii sententiam, qui tria hic exempla brevitatis poni existimat, et proinde distinguendum: *Item: modo consul, quondam tribunus, deinde primus erat civitatis. Tum: proficiscitur in Asiam, deinde exul et hostis*. Sunt haec verissima. In tribus MSS. Erfurtensi, Cauch. et Duisb. legitur tantum: *deinde hostis dictus*. Rectissime. GRAEV. Leid. III. *is deinde*. IV. *is denique*. Voss. III. *d. primus in civitate*. *Exsul et desunt* Leid. III. IV. *est* addunt MSS. plerique et Edd. pp. OUD.

Consul est factus] In Cauch. non legitur *est factus*. GRAEV. *Et postremo* Voss. III. *et populum C.* Voss. II. Leid. I. III. IV. Ed. Omn. *et populi Ri.* D. sunt bene *ta* [vv.] *est factus* Voss. I. III. Leid. II. In aliis *factus est consul*. OUD.

Cum aut res non egent longae orationis] Pith. *c. a. r. non egerit*. Duisb. *cum aut res non egebit longae orationis*. GRAEV. Voss. I. Leid. II. IV. Ed. Omn. *r. n. egebit*. III. *r. n. eget*. Ed. Med. *r. n. egeat*. OUD.

Aut tempus non sinit] Erf. *aut tempus non sinet*. GRAEV. Ed. Omn. *n. sinet*. Voss. I. *n. s. immorari*. Bene, OUD. *Commorari* ABCDET. *Immorari* dedit Sch. *commorari* revocavit Orell. ad Ernestium provocans. L.

CAP. LV. *Si quae ante et postea*] Duisb. *si quae et ante*. GRAEV. Leid. IV. *quae et ante et post*. MSS. O. edd. pp. *post*. OUD.

Aut si a rebus consequentibus] Omnes quatuor MSS. Erf. Pith. Cauch. Duisb., et Cratand. atque aliae vetustiores edd. non agnoscunt *si*. Commode potest ἀπὸ κοινοῦ repeli. Mox Erfurtensis et Duisb.

sequentibus, aut circumstantibus non recedemus, hoc modo: Quod simul atque Gracchus prospexit, fluctuare populum, verentem, ne ipse auctoritate senatus commotus a sententia desisteret, iubet advocari concionem. Iste interea scelere, et malis cogitationibus redundans, evolat ex templo Iovis, et sudans, oculis ardentibus, erecto capillo, contorta toga, cum pluribus aliis ire celerius coepit. Illi praeco faciebat audientiam: hic subsellium quoddam calce premens, dextra pedem defringit, et alios hoc idem iubet facere. Cum Gracchus deos inciperet precari, cursim isti impetum faciunt: ex aliis aliisque partibus convolant: atque e populo unus, fuge, inquit, Tiberi, fuge!

aut circumstantibus, sine a, pro quo male Cratand. ed. et aliae a circumstantiis. GRAEV. In nullo MS. nec Ed. est si. Leid. II. *sequentibus.* Voss. II. III. Leid. III. Ed. Omn. *aut a circ.* OUD. *Simul atque Gracchus prospexit]* Cauch. *simul atque Gracchus adspexit.* GRAEV. Leid. II. *perspexit.* Ed. Med. *conspexit.* OUD.

Auctoritate senatus commotus a sententia desisteret] Erf. *Auctoritate commotus sententia desisteret.* In Pith. a etiam non conspicitur. GRAEV. Praepositionem non agnoscunt Voss. O. Leid. II. Ed. Omnib. OUD.

Iubet advocari concionem] Erfurt. *iubet advocari continet.* GRAEV. Leid. IV. *i. concionem vocari.* OUD.

Iste interea scelere] Duisb. et Erfurt. *ipse interea scelere.* GRAEV. Leid. IV. *ipse.* Leid. III. quoque et Voss. II. *ipse.* OUD.

Evolat ex templo] Erf. *evocat ex templo.* GRAEV. Leid. I. Voss. II. *evocatus.* MSS. O. Ed. Med. et. OUD.

Ex templo Iovis et sudans] Erf. *e templo Iovis stans.* Duisb. *ex templo Iovis et stans.* GRAEV. Lambin. vocem *sudans* tollit; pro eo nos, *stans*, legendum putamus: quam lectionem duo Gryph. exemplaria tuentur. Ceteri Leonic. Ald. Victor. Manutij, eodem modo *sudans*, sed aequè male habent, ut opinor. BRUT. In nullo MS. nec Ed. est copula. Leid. I. IV. Voss. II. *stans.* OUD.

Faciebat audientiam] Erf. *audientiam faciebat.* GRAEV. Leid. I. Voss. II. *viam faciebat adibat.* In Voss. I. a m. I. *audaciam.* OUD.

Calce premens] In Voss. II. *prendensque.* In Leid. I. a m. I. *excors galle prensans*, et supra c scripto s. Supra Leid. IV. *hic adit subsellium.* OUD. *Calce premens* ABCDE. L.

Dextra pedem defringit] Sic habent omnes libri vulgati, quos quidem viderim, quibuscum aliquot manuscr. consentiant: quos nunc sequor, quamvis olim ediderim, *dextro pede defringit*, quomodo in uno alio item manuscr. repereram. Pedem autem subselli intelligere debemus. LAMB. Pith. *hoc subsellium quoddam fregit pede.* GRAEV. Nos probata Lamb. coniectura *dextro pede*, aliquanto meliori sensu, edidimus. BRUT. Voss. I. Leid. I. a m. II. item Leid. II. *dextro pede*, ac *fregit* Voss. II. OUD.

Et alios hoc idem iubet] Erf. *et hoc alios iubet idem.* GRAEV. *Convolutant, atque e populo]* Nonnulli libri vulgg. et manuscr.

Non vides? respice, inquam. Deinde vaga multitudo, subito timore perterrita, fugere coepit. At iste spumans
 299 ex ore scelus, anhelans ex intimo pectore crudelitatem, contorquet brachium; et dubitanti Graccho, quid esset, neque tamen locum, in quo constiterat, relinquenti, percutit tempus. Ille nulla voce delibans insitam virtutem

habent, *commeant omnes: atque e pop.* alii quidam *convolant omnes:* etc. LAMB. Erf. *ex aliis aliis partibus commodant.* Lamb. ed. *ex aliis atque aliis partibus convolant.* GRAEV. Unus Gryph. manuscr. ut edidit Lamb. habet, *commeant.* BRUT. MSS. tres *et ex aliis aliisque p. c.* Leid. I. Voss. III. Ed. Med. *et ex alii partibus.* Optime, si deleas copulam. Leid. II. *et aliis al. p.* deum *commeant* Leid. I. Ed. Med. OUD. *Ex aliis atque aliis,* ut vulgo, DT. *Et ex aliis atque aliis* B. *ex aliis alii* ACE. Atque ita scripserunt Sch. Orell. L.

Fuge, inquit, Tiberi, fuge] Erf. *fuge, fuge, inquit, Videri.* GRAEV. MSS. plerique et Edd. pp. *fuge, fuge inq. Tib. semel fuge* abest a Leid. III. IV. A tribus exsultat *Tiberi,* pro quo *Gracche* Leid. III. OUD.

Respice inquam] Duisb. *respice inquit.* GRAEV. Leid. I. III. r. *inquit iam.* IV. Voss. III. r. *inquit.* OUD.

At iste spumans ex ore scelus] Quidam libri manuscripti habent, *at iste spumans ex ore eiciens.* Non probo. Et ibidem alii habent, *ex intimo.* Ego nihil muto. Nam hic *ex infimo* idem valet quod *ex intimo,* *ex alto.* LAMB. Malui istud cum Victorianis, reperitque in Pal. quart. ac sext. quam quod Manutiani sequuntur, *spumam ex ore reiciens;* reicit enim hanc scripturam membrum sequens. BRUT. Erf. *spumam ex ore scelus.* P. Manut. et al. edd. vett. *spumam ex ore reiciens.* Quam tamen scripturam tnetur Cauchianus et Pithoeanus. Al. *spumam ore eiciens.* GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. *spumam ex o. reiciens.* PRO *scelus* in Voss. II. *ictus.* OUD. *Spumam* AGD. *spumas* BE. *Ex ore* exhibent CDE. om. A. (a pr. m.) B. pro *scelus* ABC *reiciens.* D *eiciens.* E *reiciens.* Sch. scripsit: *spumans ex ore scelus.* secutusque est Orell. L.

Ex infimo pectore] Erf. et edd. multae *ex infimo pectore.* GRAEV. *Ex imo pectore* in uno e meis manuscriptis legitur. BRUT. MSS. O. et Edd. pp. *ex infimo p.* OUD.

In quo constiterat] Voss. III. *in q. steterat.* Ed. Med. *in q. consisteret.* OUD.

Percutit tempus] Nihil muto, cum liber optimus Memmianus sic habeat: neque me movet, quod in duabus aliis scriptum est, *percutit frontem.* Nam et Virg. lib. 9. Aeneid. dixit: *Ille hasta Tago per tempus utrumque Stridens.* LAMB. MSS. duo Lamb. *percutit frontem.* GRAEV.

Ille nulla voce delibans insitam etc.] Secutus sum omnes fere libros manuscripti, et vulgatos: tametsi mihi haec lectio satis non probetur. Suspectum enim mihi est hoc *delibans,* quod vulgo interpretantur, violans. Malim legi, *delimans,* seu potius, *dederans.* Quod autem alii habent, *ille nullam vocem edens, insita virtute concidit:* nihilo magis mihi probatur. Ego malim sic legi: *Ille nullam vocem edens insita virtute indignam.* Verum indicet lector eruditus. LAMB. Reposui quod erat in Pal. quarto ac sexto,

concidit tacitus. Iste viri fortissimi miserando sanguine adpersus, quasi facinus praeclarissimum fecisset, circumspiciens, et hilaris sceleratam gratulantibus manum porrigens, in templum Iovis contulit sese.

Item Bruileriensi; nam ceteri, *nullam vocem edens, insita virtute*. Victorius edidit *voce delibans insitam virtutem*. Nostrum genuinum magis videtur. *Nulla delabi voce*, est facere illud quod fecit Pompeius apud Lucanum libr. VIII. *Continuitque animam, ne quas effundere voces Posset, et aeternam fletu corrumpere famam*. GRUT. Erf. et Pith. *ille nulla voce delabans insitam virtutem*. Duisb. *ille nulla voce delabans insita virtute*. Ed. prima, Meadiol. Cauch. Cratand, et aliae vetustae ante Victorianam: *ille nullam vocem edens insita virtute concidit tacitus*. GRUT. ed. *ille nulla voce delabans insita virtute*. *Delabans*, aut *delabens*, est quidem in tribus meis, sed in duobus optimis, Erfart. et Pith., est etiam *insitam virtutem*. Itaque probo Victorianae editionis scripturam, *ille nulla voce delibans insitam virtutem*, hoc est, ne minima voce indigna se virtutem innatam vel levissime imminuit. Ovid.: *Quisque suas artes ob idem delibat agendo*. Sed *delabare* ubi legitur? dein quid est *delabare virtute insita*? *Delabi* fortassis posset ferri, quod est in Duisburgensi, quamvis et id loquendi genus sit insolens. GRAEV. In uno Gryph. exemplari aliter legitur, *nullam vocem edens, insita virtute concidit tacitus*, quam lectionem Lambinus se invenisse in nonnullis e suis testatur. Ita certe habetur in Leoniceii editione. Equidem, ut Lambino assentiar, puto hic vocem *indignam* male desiderari; ita enim videtur legendum: *Nullam vocem edens indignam insita virtute*. Neque vero mirum est, quae erat hominum in describendo oscitantia, imperitium librarium, et aliud agentem, verbum integrum fugisse. BRUT. VOSS. I. III. Leid. II. Edd. pp. *nullam vocem edens insita virtute*. Leid. I. *nullam vocem delabans insita virtute*. III. *nulla voce delibans insita virtute*. IV. *nulla voce labens insita virtute* VOSS. II. *nulla voce delabans insitam virtutem*. Vide Graev. OUD. *Nullam vocem ABCD. Edens ACD. delabans E. Insita virtute ABCDE. Delabans insita virtute T.* Scripsit Sch.: *nulla voce delibans insitam virtutem*. Orell.: *nulla voce delabans insita virtute*. Praefero Sch. rationem, quippe exquisitiorem et quam maxime probabile est depravatam esse a librariis. Accedit, quod non intelligitur, cur *delabans* scripserint, nisi si statuas, eos non intellexisse vocem *delibans*. L.

[*Circumspectans, et hilaris sceleratam gratulantibus manum*] *Medicaeus circumspectans, et hilariter*. GRONOV. Erf. et *circumspectans ei hilare scelera gratulantibus manum*. Medic. *circumspectans et hilariter sceleratam gratulantibus manum*. Lamb. ed. *circumspectans et hilare sceler. gr. manum*. GRAEV. VOSS. O. et Ed. Med. et *circum spectans*. M. lim ponere ante *to* [v.] *quasi*. Dein *hilaris* est in solo Leid. IV. *hilariter* MSS. quatuor et Ed. Med. *hilare* Leid. II. III. Ed. Omn. Bene, ut opinor. OUD. *Circumspectans omnes* Codd. post v. *fecissent* collocant. Recte hoc ferri posse putat Orell. modo recte distinguatur. Sch. Ouden-dorpium secutus est. *Hilare om. et ADC. et hilariter E. et hilaritatem B. et hilare scr. Sch. L.*

[*Haec exornatio etc. re huiusmodi enarrationibus*] Adhaesimus Pal. quarto ac sexto et Bruil.; positura enim verborum elegantior

300 Haec exornatio plurimum prodest in amplificanda et commiseranda re, huiusmodi enarrationibus. Statuit enim totam rem, et prope ponit ante oculos.

CAP. LVI. Omnes rationes honestandae elocutionis studiose collegimus, in quibus, Herenni, si te diligenter exercueris, et gravitatem, et dignitatem, et suavitatem habere in dicendo poteris: ut oratorie plane loquaris: ne nuda, atque inornata inventio vulgari sermone efferatur. Nunc identidem nosmet ipsi nobis instemus. Res enim communis agitur, ut frequenter, et adsidue consequamur artis rationem studio et exercitatione, quod alii cum molestia tribus de causis maxime faciunt: aut si, cum quibus libenter exercentur non habent; aut si sibi diffi-

est, et alioquin illa, et in, non erat simul in aliis MSS. nostris. GRUTER. Ab Erfurt. abest quoque et in, a Duisburg. tantum et abest. Potest sane et abesse, sed in retineri, cum tot aliis codicibus, quamvis non ignorem recte dici: plurimum prodest huiusmodi enarrationibus in amplificanda etc. GRAEV.

Huiusmodi enarrationibus] Edd. et in huiusmodi enarrationibus. Duisb. et ed. Lamb. et in huiusmodi enarrationibus. Edd. vet. et in huiusmodi narrationibus. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Edd. pp. et in hui. Leid. I. IV. in hui. Vere. narr. MSS. quatuor Edd. pp. OUD.

Et prope ponit ante oculos] Erf. Cauch. Pith. et Lamb. ed. et proponit ante oculos. GRAEV.

CAP. LVI. Honestandae elocutionis] Al. ornandae elocutionis. Erf. honestandae studiose collegimus locutionis. GRAEV. Locutionis alii legunt. BRUT.

Diligenter exercueris] Erf. si te diligentius exercueris. GRAEV. MSS. quatuor Edd. pp. diligentius ex. OUD.

Habere in dicendo] Erf. habere in secundo. GRAEV. Leid. III. IV. in loquendo. OUD.

Plane loquaris] Voss. I. plene. Leid. I. eloquaris. OUD.

Vulgari sermone efferatur] Erf. vulgari sermone esse saturum. Duisb. vulgari sermone proferatur. GRAEV. Voss. I. Leid. I. III. IV. s. proferatur cum Edd. pp. Cur mutatum? OUD.

Communis agitur] Erf. communis agetur. GRAEV.

Artis rationem studio] Longe verius Erfurtensis, artis orationem, hoc est facultatem oratione loquendi, ut modo locutus est: si te diligenter exercueris et gravitatem etc. habere in dicendo poteris, ut oratorie plane loquaris. GRAEV. Leid. III. assequamur. Ed. Omn. artis orationem. Non male. OUD.

Aut si cum quibus libenter] Erf. aut si qui cum libenter; quod minime damnum. Si non habent cum quo libenter exercentur. GRAEV. Leid. IV. quibuscum l. exercent. Leid. I. III. quicum l. ex. Optime. OUD. Quicum dedit Sch. Cum quibus ACD. cum si quibus B. Quicum e Tur. dedit etiam Orell. L.

Aut si sibi diffidunt] Erf. aut si id diffusus sit. Pith. aut sibi diffidunt. GRAEV. Voss. II. si id d. Leid. I. III. si id diffusus sit. IV. si sibi diffusus sit. Deest sibi a Voss. III. OUD.

Aut si nesciunt, quam viam sequi debeat] Erf. aut nesciat,

dunt; aut si nesciunt, quam viam sequi debeant, quae a nobis absunt omnes difficultates. Nam et simul libenter exercemur propter amicitiam, cuius initium cognatio fe-301 cit, cetera philosophiae ratio confirmavit: et nobis non diffidimus, propterea quod et aliquantulum processimus; et alia meliora sunt, quae multo intentius petimus in vita, ut, etiamsi non pervenerimus in dicendo, quo volumus, parva pars vitae perfectissimae desideretur: et viam, quam sequamur, habemus, propterea quod in his libris nihil praeteritum est rhetoricae praeceptionis. Demonstratum est enim, quomodo res in omnibus generibus caussarum inveniri oporteat. Dictum est, quo pacto eas disponere conveniat. Traditum est, qua ratione esset pronuntian-

quam viam sequi debeat. GRAEV. Leid. II. nesciant. I. III. Voss. II. nescius q. v. s. debeat. IV. sit nescius, q. v. s. debeat. OUD. Libenter exercemur] Erf. libenter exerceamur. GRAEV. Leid. I. I. exercemus. III. IV. exercebimus I. OUD.

Cuius initium cognatio fecit] Erf. cuius initium cognitio facit. GRAEV. Leid. I. III. Voss. III. cognitio. Voss. O. Leid. II. Edd. pp. facit. OUD. Cognatio nostri omnes. „Unum h. v. cognatio funditus evertit speciosam Sch. opinionem de M. Antonio Gniphone horum librorum scriptore. Etenim qua tandem is, in Gallia tenui loco natus expositus et a nutritore suo postea manumissus, cognitione attigerit C. Herennium, nobilem hominem Romanum? ORELL.

Philosophiae ratio confirmavit] Erf. philosophiae ratio confirmabat. Duisb. philosophiae ratio confirmabit. Pith. philosophiae ratio consummabit. GRAEV. Ph. ratio confirmavit. Sic Leid. III. In reliquis et Edd. pp. confirmabit. OUD. Cetera Schützio genuinum non videtur. Sensu requiri putat cursum aut progressum. Dedit cursum in peculiari Rhetoricorum editione. At exhibent Codd. omnes cetera. Sine causa suspectum h. v. fuisse Sch. iam Orell. notavit. L.

Et nobis non diffidimus] Pith. et dein nobis non diffidimus. GRAEV. Voss. I. III. Leid. II. Ed. Med. et de nobis n. d. OUD.

Quod et aliquantulum] Pith. quod aliquantulum. GRAEV. Copula deest Leid. II. III. Edd. pp. et ad aliquantulum. Voss. III. aliquantum Voss. I. Leid. I. OUD.

Quae multo intentius petimus] Erf. quae multo certius petimus. GRAEV. Voss. I. Leid. I. III. m. attentius. OUD.

Ut etiamsi non pervenerimus] Erf. ut etsi non pervenerimus. GRAEV. Leid. I. IV. et si etc. Voss. II. ut et si Leid. III. ut si. OUD.

Parva pars vitae] Erf. parva pars tamen vitae. GRAEV.

Demonstratum est] Non agnosco aliquot sequentibus periodis Cornificium, et mirum est, nisi tota haec recapitulatio sit magistelli alicuius trivialis, annumerantis minima maxima discipulis suis. GRUT.

Inveniri oporteat] MSS. tres, Ed. Med. invenire op. OUD.

Disponere conveniat] Erf. disponere convenit. GRAEV. Leid. I. III. d. convenit. OUD.

Qua ratione esset pronuntiandum] Duisb. qua ratione pronuntiandum. GRAEV. Verbum deest bene Leid. IV. OUD.

Memnisse possemus] Duisb. meminisse possimus. GRAEV. Leid.

dum. Praeceptum est, qua via meminisse possemus. Demonstratum est, quibus modis perfecta elocutio compararetur. Quae si sequimur, acute et cito reperiemus: distincte et ordinate disponemus: graviter et venuste pronuntiabimus: firme et perpetuo meminerimus: ornate et suaviter eloquemur. Ergo amplius in arte rhetorica nihil est. Haec omnia adipiscemur, si rationes praeceptionis diligentia consequemur exercitationis.

IV. quo modo. Voss. II. Leid. III. IV. Ed. Med. *possimus*. Id praefero. OUD.

Demonstratum est] Ed. Med. *Offensum e. pro ostensum*. OUD. Quae inde ab h. l. ad finem usque sequuntur, spuria esse, iam Gruterus vidit, Sch. et Orell. uncis incluserunt. L.

Elocutio compararetur] Duisb. *elocutio comparatur*. GRAEV. *Elocutio comparatur*. Sic Leid. I. III. In ceteris et Edd. pp. *el. comparatur*. Rectius, ut opinor. OUD.

Quae si exsequimur] Est a Pal. quarto, Gembl. et Bruil., vulgo *sequamur*. GRUT. Al. *quae si sequamur*. Grut. edd. *quae si exsequimur*. Duisb. *quae si sequemur*. Retineo vulgatam, annuentibus meis libris, nisi quod ex Erfurtensi rescripserim, *quae si sequimur*. GRAEV. *Quae si sequamur*. Sic lego cum Voss. I. II. Leid. I. III. *sequemur* Leid. IV. Edd. pp. *sequimur* Voss. II, III. et vulgo. Al. *exseq.* OUD.

Distincte et ordine] Al. *et distincte et ordinate*. Edd. *distincte et ordinate*. Malim cum Erf. *distincte et ordine*. Sane melioris aetatis apud scriptores *ordinate* non legas. GRAEV. Leid. IV. *debite et ornate*. In I. III. Ed. Med. *d. et ornate* cum manu pr. Voss. I. suprascripto *di*. Sequor Graevium *ordine* legentem. OUD. *Ornate* BC. Cf. Ruhken. ad Mureti opp. tom. I. p. 38. L.

Firme et perpetuo meminerimus] Erf. *firme et perpetue meminerimus*. GRAEV. MSS. quatuor *f. et perpetue*. OUD.

Ornate et suaviter] Leid. II. *ordinate et s.* Scilicet transponenda sunt quaedam hoc modo: *Distincte et ordine disponemus, ornate et suaviter eloquemur, firme et perp. meminerimus, graviter et ven. pronuntiabimus*. Male vulgo *pronuntiationi* prior datur locus. At consule ipsum auctorem L. I. c. 2. Cicer. L. I. de Inv. c. 7.

Ergo amplius in arte rhetorica nihil est] Al. *ergo in arte rhetorica nihil est amplius*. GRAEV.

Si rationes praeceptionis] Erf. *sirationes conceptionis*. GRAEV. *Diligentia consequemur et exercitatione*] Non absurde Pal. quart. sext. Gembl. Tos. Br. *consequamur exercitationis*. GRUT. Al. MSS. et edd. *diligentia consequemur et exercitatione*. Sed nihil certius est scriptura, quam ex veteribus libris produxit Gruterus, eam quoque asserit omnium optimus Erfurtensis, ac Pithoei codex. GRAEV. *Dilig. consequ. exercitationis*. Sic Voss. II. Leid. I. III. cum Ed. Om. In ceteris *et exercitatione*. In Leid. I. IV. Voss. III. Ed. Med. *consequamur*. In fine Voss. II. adscriptum M. TULLII CICERONIS LIBER SEXTUS EXPLICIT. Leid. IV. *Ad Gaium Herennium Marci Tullii Ciceronis Rhetoricorum libri expliciunt feliciter*. OUD. In fine addiderat manus Pithoei: v. c. CL. Put. (hoc est, vetus codex Claudii Puteani) M. TULLII CICERONIS AD HERENNIUM LIBER VI, EXPLICIT. GRAEV.

M. TULLII CICERONIS
R H E T O R I C O R U M,
S E U D E
I N V E N T I O N E R H E T O R I C A
L I B R I D U O.

FRANCISCUS OUDENDORPIUS
L E C T O R I S.

Nunc sequuntur variae lectiones in ipsius Ciceronis de Inventione libris, a me inventae excerptaeque ex sex Leidensis Acad. Bibliothecae Codicibus, qui omnes in membranis, et quarta, ut aiunt, forma sunt descripti; quorumque unus e Vossianis multo antiquiorem fert aetatem, quam MSSti librorum ad Herennium; et cui in margine vetustissima quoque Scholia sunt adiecta *). Consului insuper Omniboni Editionem. Quia vero hic et praesertim post Caput XXIII. Lib. I. Graevianae

*) Hunc codicem quum ego volverim, specimen scholiorum istorum, quod in schedis meis reperio, adieci. „Rhetor est, qui docet artem eloquentiae; orator, qui in privatis et publicis causis plena et perfecta utitur eloquentia. Nota, quid sit in principiis adhibendum uniuscuiusque orationis; scilicet ut auditores faciat attentos (*sic*) benivolos dociles. Dociles nos reddit Cicero, cum quid sit eloquentia ostendit; attentos, cum dicit, se dicturum de eloquentia, re scilicet magna; benivolos, cum ostendit, eius futurum commodum, qui his artibus sit edoctus. Nota mutatum ordinem, vel ut a proximo repeteret, vel ut mala praecedentia sequentium honorum multitudo frustretur vel ut melius de bonis in sententiam intret. Recte ergo utrumque coniunxit, *saepe et multum*, quia quod in palam (*sic*) proferre volumus, hoc saepe et multum cogitando prius circumvertere debemus.“ Hactenus, quae excerpti, quibus a me additum invenio, scholia non multum valere ad lectionem constituendam. Amplius nihil exscripsi. Nunc ea, quae ad hanc rem valere possint, enotata video ab Oudendorpio. L.

notulae deficiunt, longiores nonnumquam inserui observationes, meumque de huius illiusve lectionis veritate vel falsitate iudicium pluribus verbis indicavi. Iis utere, frui, ut lubet, et vale.

MSSorum, quorum tres sunt Vossiani, notae sunt hae:

Sch.	Sive Vossianus Scholiaste ditatus	
	in 4 ^{to} Catalogi	p. 379. N. 33.
Voss. pr.	in 4 ^{to}	p. 384. N. 103.
Voss. sec.	in 4 ^{to}	p. 388. N. 64.
Leid. pr.	in 4 ^{to}	p. 333. N. 195.
Leid. sec.	in 4 ^{to}	p. 531. N. 45. incipiens a medio Cap. XVI. Lib. pr.
Leid. tert.	in 4 ^{to}	p. 531. N. 44.
O. i. e. Omnes.		

Omniboni Editio in Fol. A. MCDLXXVI. sine loco.

M. TULLII CICERONIS 303
R H E T O R I C O R U M
S E U D E
I N V E N T I O N E R H E T O R I C A
L I B E R P R I M U S .

C A P U T I .

Saepe et multum hoc mecum cogitavi, bonine, an mali plus adtulerit hominibus et civitatibus copia dicendi, ac

RHETORICORUM] Male hos libros inscribi de Inventione, ex Fabio et Prisciano docet Gerhard. Vossius de natura et constitutione Rhetoricae cap. 13. additque vulgatam inscriptionem non esse a Tullio, clare arguere, quod non de sola Inventione in iis egerit. In MS. Coloniensi Basilicae Maxima antiquissimo ante Prolegomena M. Fabii Victorini haec inscriptio legebatur: Q. FABII LAURENTI EXPLATTONUM IN RHETORICORUM LIBER PRIMUS. Eandem inscriptionem in Codice Palatino se reperisse testatur P. Pithaeus, cuius haec est annotatio: Quae in hos libros Victorini nomine Commentaria circumferuntur, Q. Fabio Laurenti tribuuntur in vet. cod. Biblioth. Palatinae his verbis: Q. FABII LAURENTI EXPLATIONUM IN RHETORICA LIBER I. EXPLICIT. INCIPIT LIBER SECUNDUS. Deest enim titulus libri primi, folio tamen quod praecedit Commenta, ita scriptum est cum artis Rhetoricae epitomen quandam sibi collegisset is, qui ea descripsit: Hoc licet Cicero copiose effuderit et in arte Rhetorica duobus libris videatur complexus, quorum commenta a Mario Victorino composita in bibliotheca mea vobis reliquisse videor, etc. Haec Pithaeus. Ipsa vero Prolegomena non in illo legebantur libro. Iste Marius Victorinus creditur vulgo praeceptor B. Hieronymi fuisse, sed eam opinionem in vita huius S. Patris satis refellunt Desiderius Erasmus et Hieronymus Reatinus, ut notavit G. Vossius de Rhetorices natura. RHETORICORUM. Sic, vel RHETORICORUM, ipse Cicero hos nominasse libros videtur, solumque verum esse titulum opinor, confirmatum a vetustissimis membranis Vossianis M. TULLII CICERONIS RHETORICORUM LIBER PRIOR, ac dein LIB. II. INCIPIT. et in fine M. TULLII CICERONIS RHETORICORUM LIB. I. EXPLICIT. Adde Leid. IV. clausulam p. 612. In aliis PRIMA RHETORICA. Vel PROLOGUS IN ARTE RHETORICA. Vel RHETORICAE LIB. PR. SEC. Consule M. Victorinum in Expositione *Rhetoricón* Ciceronis p. 80. Ed. Pith. Oud.

CAP. I. *Multum hoc mecum cogitavi*] Erf. *multum hoc cogitavi mecum.* Cauch. *multum hoc cogitavi.* GRAEV.

summum eloquentiae studium. Nam cum et nostrae rei-publicae detrimenta considero, et maximarum civitatum
 304 veteres animo calamitates colligo, non minimam video per disertissimos homines invectam partem incommodorum. Cum autem res ab nostra memoria, propter vetustatem, remotas, ex literarum monumentis repetere instituo; multas urbes constitutas, plurima bella restincta, firmissimas societates, sanctissimas amicitias intelligo cum animi ratione, tum facilius eloquentia comparatas. Ac me quidem diu cogitantem, ratio ipsa in hanc potissimum sententiam ducit, ut existimem, sapientiam sine eloquentia parum prodesse civitatibus, eloquentiam vero sine sapientia nimium obesse plerumque, prodesse numquam. Quare si quis, omissis rectissimis atque honestissimis studiis rationis et officii, consumit omnem operam in exercitatione dicendi, is inutilis sibi, perniciosus patriae civis

Copia dicendi, ac summam eloq. studium] Pessime in editione Verburgii legas *ad summ.* OUD.

Nam cum et nostrae] Al. *nam et cum nostrae.* GRAEV. *Nam et cum nostrae* Cod. Vrat. B. L.

Animo calamitates colligo] Al. *animo colligo calamitates.* GRAEVIUS.

Invectam partem incommodorum] Edd. pleraeque *invectam esse partem incommodorum.* GRAEV.

Multas urbes constitutas] Duisb. *nam multas urbes constitutas.* GRAEV. Sch. *nam m. u. c.* OUD.

Firmissimas societates] Edd. vet. *fortissimas societates.* GRAEV. *Firmissimas soc.* Sic MSS. O. et Ed. Omnib. cum Victorino p. 82. OUD.

Cum animi ratione] Duisb. *tum animi ratione.* GRAEV. MSS. O. Ed. Omnib. *tum a. r.* OUD. Ita etiam BT. Non recte hoc loco; nam in seqq. eloquentiam separatam a sapientia nihil valere, sed obesse potius, ostendit. Ceterum v. *animi* suspectum Ernestio confirmat Mar. Victorinus, L.

Tum facilius eloquentia] Edd. vet. *tum etiam facilius.* GRAEVIUS.

Ducit, ut existimem] Voss. duo, Leid. III. *duxit.* Leid. I. *induxit.* OUD.

Prodesse nunquam] Erf. *prodesse vero nunquam.* GRAEV.

Omissis rectissimis] Sch. *amissis r.* OUD.

Perniciosus patriae civis alitur] Sic enim ut ederem, coegit me universa ratio, quum et MSSi ita legant et priores editi, et sententiae necessitas id postulet. *Alitur* dicit, h. e. potest fieri, et eam spem videtur praebere. Gruteriana dedit *dicitur* nescio vel unde vel quare, et tamen eam sequuntur tres post apparatus editiones, quum certe non is statim possit dici talis. Gron. Edd. vet. Victor. Manut. omnes Stephanicae, et aliae, et MSS. *Perniciosus civis alitur.* Gruter. et qui eum sequuntur, *perniciosus civis dicitur.* GRAEV. Voss. II. et *pern. p. c.* OUD. Paullo post

alitur: qui vero ita sese armat eloquentia, ut non oppugnare commoda patriae, sed pro his pugnare possit, is mihi vir et suis, et publicis rationibus utilissimus, atque amicissimus civis fore videtur.

Ac si volumus huius rei, quae vocatur eloquentia, 305 sive studii, sive artis, sive exercitationis cuiusdam, sive facultatis a natura profectae considerare principium; reperiemus id ex honestissimis caussis natum, atque optimis rationibus profectum.

CAP. II. Nam fuit quoddam tempus, cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur, et sibi victu ferino vitam propagabant; nec ratione animi quidquam,

pro *ut non*, quod omnes Codd. tuentur, Sch. dedit de suo *non ut*, qua transpositione non est opus. L.

Sed pro his pugnare] Edd. quaedam vet. *verum propugnare*. Manut. ed. et nonnullae aliae, ut et Erfurt. MS. et Duisb. *sed pro his propugnare*. GRAEV. Ed. Omnib. *verum propugnare*. MSS. Sch. Voss. I. Leid. III. *pro his propugnare*. Optime et e Ciceronis genio; quod etiam Lexica docent. Sic Lib. V. Tusc. disp. c. 27. *Non pro suo partu ita propugnant; prave Angli ediderunt et illic pugnare*. Olim quoque Livio restituit ὁ πῶνν Gronovius L. XXVI. c. 6. *pro vallo acriter propugnant*. OUD. *Pro his propugnare* recte ediderunt Sch. et Orell. L.

Sive studii sive artis] Sch. Leid. I. III. *Sive artis initium sive studii*. OUD. *Sive artis initium sive studii* B. *Sive artis sive studii sive ex*. Cod. T. et Victorin. Atque, ita dederunt Sch. et Orell. L.

A natura profectae] Erf. et Cauch. *ab natura profectae*. GRAEV. Sch. Leid. III. Voss. II. *ab n. pr.* OUD. *Ab natura* B. L.

Reperiemus] Erf. *repperiemus*. GRAEV.

CAP. II. *Bestiarum modo*] Sic Pal. sec. ac tert. item Gr. vulgati, *more*, quod quis non videt interpretamentum alterius? GRUT. *Bestiarum more* retinuerunt tamen libri probatissimi Erfurt. Duisb. Cauch. MSS. et optimae edd. Rob. et Carol. Steph. Victor. Hervag. Manut. Sed Lamb. et aliae nonnullae, *bestiarum modo*. GRAEV. *Bestiarum more* cum Graevianis libris et Ed. Omnib. atque Alcuino de Arte Rhet. p. 359. exhibent mei Codices omnes; qui passim apud poetas. Al. *modo*. Utrumque Horatio, *Apis Martinae more modoque*. Frequens harum vocum confusio est in pro-saicis scriptoribus. Adi commentarios ad Livium L. XXVII. c. 4. *Lascipientium piscium modo exsultasse*. OUD. *More* B. *modo* T. Victorin. *More* dederunt Sch. Orell. L.

Victu ferino] Cauch. *victu fero*. GRAEV. *Victu vero* in duobus Gryphii manuscriptis legitur. BRUT. Ut in Cauch. sic in Sch. *victu fero*. Quod vix videtur a librario profectum. Immo agnoscit etiam Victorinus p. 84. 85. OUD. *Ferino* B. *fero* T. Victorin. *Fero* cum Ernestio scripserunt editores secuti. L.

Nec ratione animi quidquam, sed pleraque viribus corporis administrabant] Pulcherrime in hanc sententiam Gratius in Cynegético;

sed pleraque viribus corporis administrabant. Nondum divinae religionis, non humani officii ratio colebatur: nemo nuptias viderat legitimas: non certos quispiam adspexerat liberos: non ius aequabile quid utilitatis haberet, acceperat. Ita propter errorem, atque inscientiam, coeca ac temeraria dominatrix animi cupiditas, ad se explendam viribus corporis abutebatur, perniciosissimis satellitibus. Quo tempore quidam magnus videlicet vir, et sapiens, cognovit, quae materia esset, et quanta ad maximas res opportunitas in animis esset hominum, si quis eam

— prius omnis in armis

*Spes fuit, et nuda silvas virtute movebant
Inconsulti homines, vitaeque erat error in omni.*

Post alia propiore via, meliusque profecti

Te sociam, Ratio, rebus sumpsere gerendis.

Hinc omne auxilium vitae, reclususque reluxit

Ordo. Vide ibi plura, et Manil. lib. 1. GRAEV.

Nemo nuptias viderat legitimas] Erf. *nemo nuptias legitimas viderat.* Al. *nemo legitimas viderat nuptias.* GRAEV.

Quispiam adspexerat liberos] Edd. multae: *quispiam inspexerat libros.* Duisb. *quisquam aspexerat liberos.* Tres optimi libri Erfurt. Cauchianus et Iunianus: *non certos quisquam aspexerat libros*, quod huic loco magis accommodatum est, quam quod in vulgatis habetur *inspexerat.* In Cauch. est etiam *quisque pro quisquam.* In Grut. est *quispiam.* GRAEV. MSS. O. et Ed. Omn. *quisquam.* Male *inspexerat* Voss. I. Leid. I. *adspexit* Voss. II. Mox itaque Leid. III. Oud. *Aspexerat* B. *inspexerat* F. Victorin. *Aspexerat* ser. Sch. Orell. Recte. Paulo ante: *legitimas — nuptias* Victorin. et Iunt. Cratandr. Lamb. unde ita scripserunt Sch. et Orell. nullo addidente Codice. Defendi potest vulgata. Nemo nuptias viderat, legitimas quidem. L.

Atque inscientiam] Ita quoque Pall. iidem, item Greve. et Fabr., legitur passim *inscitiam.* GRUT. MSS. *inscientiam, coeca.* Edd. multae *inscitiam coeca.* *Inscientiam* est et in Duisb. Erfurt. et aliis. GRAEV. In quattuor manuscriptis libris, eodem consensu, propter errorem atque inscientiam, scriptum invenitur, quomodo Lambinus edidit. Leonicen. Ald. Victor. Manut. Lugduni et Lutetiae impressi, *inscitiam* habent. Ubiunque vero in impressis *inscitiam*, in manuscriptis, *inscientiam* legitur. BRUT. Voss. I. et *inscientiam.* II. Ed. Omn. *inscitiam.* Oud. *Inscientiam* BT. I.

Perniciosissimis satellitibus] MS. Iun. *perniciosis satellitibus.* GRAEVIUS.

Magnus videlicet vir et sapiens] Enclitica non est in Palaeo. quod noto, ut iuniores, qui deinde Tullio auxiliares sunt admoturi aliquando manus, attendant libris suis veteribus, numquid et hic variant. Nam codex ille in Germania scriptus fuit de exemplari antiquissimo, quique fere respondeat membranarum Erfurdensibus ac Gemblacensibus. GRUT. Sic Erf. Cauch. Iun. At Palaeo. *magnus videlicet vir sapiens.* GRAEV.

In animis esset hominum] Edd. quaed. *animis inesset hominum.* At in MSS. Duisb. *in animis inesset hominum.* GRAEV.

posset elicere, et praecipiendo meliorem reddere: qui dispersos homines in agris, et in tectis silvestribus abditos, ratione quadam compulit unum in locum, et congregavit, et eos in unamquamque rem inducens utilem atque honestam, primo propter insolentiam reclamantes, deinde propter rationem, atque orationem studiosius audientes, ex feris et immanibus, mites reddidit et mansuetos.

Ac mihi quidem hoc nec tacita videtur, nec inops dicendi sapientia perficere potuisse, ut homines a consuetudine subito converteret, et ad diversas vitae rationes traduceret. Age vero, urbibus constitutis, ut fidem colere, et iustitiam retinere discerent, et aliis parere sua voluntate consuescerent, ac non modo labores excipiendos communis commodi causa, sed etiam vitam amittenden-

MSS. tres et Ed. Omn. *animis inesset h.* sed in antiquissimo legas, ut in Duisb. ac Victorio p. 85. *in animis inesset h.* Vere, et pro Tullii, Terentii, optimorumque more. Sic c. 17. *Inest in ipsa causa.* C. 19. *Hoc in genere inesse debet.* V. et C. 21. Libr. II. C. 11, 35. etc. et confer I. Gronov. ac VV. LL. ad Auct. ad Herenn. L. III. Cap. 15, IV. Cap. 38. *Cum aliquid inesse in nobis.* Burm. ad Quintil. Libr. II. Instit. C. 16. In *Rhetorice inesse.* Ad Vellei. L. II. C. 128. In *cuiusque animo virtus inesset.* Frequentissimum hoc est Vitruvio, ut L. I. C. r. bis. L. II. C. 6, 7, 9, 10, 40 et innumeris locis. Nihilominus L. II. C. 1. vulgo editur, *quae sunt in his rebus.* Sed in duabus membranis integerrimae fidei Vossianis, Franek. et aliis exaratur, *quae insunt in his r.* Ad doctissimi G. Bondami V. Lect. L. I. C. 6. Oud. *Quae materia esset et — opp. animis inesset B. Quae materies et — opp. in animis inesset T.* Atque ita etiam Victorio, quos secutus recte est Orell. *Quae materia et — inesset in animis Sch. male.* Recte ostendit Orell. vulgatam *materia esset* ortam esse ex v. *materies.* Ordo apud Sch. *in esset in a.* arbitrarius. Ceterum *materies h. l.* scribendum esse, patet ex Frontonis differentiis verborum: *Materies animi est, materia arboris. Et materies qualitas ingenii; materia fabris apta. L.*

Dispersos h. in agris] Sic Sch. in MSS. ceteris *in agros.* OUD.

Et eos unam in quamque rem inducens] Ita scriptum existit in tribus exemplaribus manuscriptorum, duobus Gryphii, altero meo. BRUT. VOSS. I. *unam in quamque r.* OUD.

Mihi quidem hoc nec tacita videtur] Sic Erfurt. et Cauch. et Iunian. Vulg. *mihi quidem videtur hoc nec tacita.* GRAEV. *Hoc nec tacita videtur.* Sic Sch. Leid. I. in aliis *vid. hoc nec.* Ed. Omn. *videtur hoc non tac. neque.* OUD.

Ad diversas vitae rationes traduceret] Canch. *ad diversas rationes traduceret.* Edd. vet. *adversas rationes traduceret.* GRAEV. MSS. O. cum Ed. Omn. *rationes vitae,* nisi quod Leid. I. a m. I. caret *vitae* voce. Rectius forsitan; sed legas eam quoque apud Victorio. p. 85. OUD. *Rationes vitae B. L.*

Iustitiam retinere] Iun. *iustitiam tenere.* GRAEV. VOSS. I. non agnoscit copulam Leid. I. *ut iust. r. d.* OUD.

dam existimarent: qui tandem fieri potuit, nisi homines ea, quae ratione invenissent, eloquentia persuadere potuissent? Profecto nemo, nisi gravi ac suavi commotus oratione, cum viribus plurimum posset, ad ius voluisset sine vi descendere: ut inter quos posset excellere, cum iis se pateretur aequari, et sua voluntate a iucundissima 307 consuetudine recederet, quae praesertim iam naturae vim obtineret propter vetustatem. Ac primo quidem sic et nata, et progressa longius eloquentia videtur; et item postea maximis in rebus pacis et belli cum summis hominum utilitatibus esse versata. Postquam vero commoditas quaedam, prava virtutis imitatrix, sine ratione officii, dicendi copiam consecuta est; tum ingenio freta malitia, pervertere urbes, et vitas hominum labefactare adsuevit.

CAP. III. Atque huius quoque exordium mali, quoniam principium boni diximus, explicemus. Verisimillimum mihi videtur, quodam tempore neque in publicis rebus infantes et insipientes homines solitos esse versari, nec vero ad privatas causas magis ac disertos homines accedere: sed cum a summis viris maximae res administrarentur, arbitrari alios fuisse non incallidos homines, qui ad parvas controversias privatorum accederent. Quibus in controversiis cum saepe a mendacio contra verum

Homines etc. potuissent] Suprasc. in Sch. l. *hominibus* etc. potuisset. OUD. Paulo post *cum his se pateretur* BT. et Victorin. Tum ab *iucundissima* Victorin. a *iocundissima* B. L.

Inter quos posset excellere] Erf. *inter quos potuisset excellere*. GRAEV.

Cum iis se pateretur] Al. *cum his se pateretur*. GRAEV.

A iucundissima consuetudine recederet] Erf. *a consuetudine iocundissima recedere*. GRAEV.

Vim naturae iam obtineret] Legendum fortasse est, *vicem naturae iam obtineret*. Verumtamen nihil mutuo. LAMB. Pal. sec. Praesertim *cum iam naturae* etc. Lambinus divinat *naturae vicem*, infeliciter. GRUT.

Ac primo quidem] Deest copula Leid. I. OUD.

Et item postea maximis] Duisb. *et iterum postea maximis*. GRAEV. Sch. *et iterum p. et pacis ac b.* OUD. Paulo post *commoditas quaedam* Codd. tuentur omnes, etiam Victorin. Ern. coniecit *calliditas*, quod recepit Sch. Vulgatum *commoditas* defendit Wetzelius. Videtur mihi esse *commoditas* i. q. utilitas, vel commodi studium. L.

Et vitas hominum labefactare] Cauch. *et civitas hominum*. GRAEV. Voss. I. l. *consuevit*. OUD. *Assuevit* B. L.

CAP. III. *Principium boni*] Iun. *boni principium*. GRAEV.

Alios fuisse non inc.] Prima vox exsulat a Voss. I. OUD.

Ad parvas controversias] Sch. *ad pravas c.* OUD.

homines stare consuescerent, dicendi adsiduitas aluit audaciam, ut necessario superiores illi propter iniurias civium resistere audacibus, et opitulari suis quisque necessariis cogerebantur. Itaque cum in dicendo saepe par, nonnumquam etiam superior visus esset is, qui, omisso studio sapientiae, nihil sibi praeter eloquentiam comparasset, fiebat, ut et multitudinis et suo iudicio, dignus, qui rempublicam gereret, videretur. Hinc nimirum non iniuria, cum ad gubernacula reipublicae temerarii atque audaces homines accesserant, maxima ac miserrima naufragia fiebant. Quibus rebus tantum odii atque invidiae suscepit eloquentia, ut homines ingeniosissimi, quasi ex aliqua turbida tempestate in portum, sic ex seditiosa et tumultuosa vita se in studium aliquod traderent quietum. Quare mihi videntur postea cetera studia recta atque honesta, per otium concelebrata ab optimis, enituisse: hoc vero a plerisque eorum desertum obsolevisse eo tempore, quo multo vehementius erat retinendum, et studiosius

Contra verum homines stare] Erf. *contra verum stare homines*. GRAEV. *A mendacio contra verum*. Sic et [etiam] Victorin. p. 89. Abest praepositio ab Ed. Omnib. et MSS. O. si excipias Voss. II. in quo est *pro mendacio*. OUD. Praepositio *a* abest a Cod. B. Agnoscit eam Victorin. L.

Aluit audaciam] Sch. *incussit* suprasc. i. e. *aluit*. Hinc suspicetur quis vulgatum, quod temere non mutem, e prava provenisse glossa. Certe hominibus *incuti* non modo dicuntur, quae illis molesta et gravia sunt, sed et iucunda ac placita. Vide Burmann. ad Velleii L. II. c. 126. *Omnibus aut incussa voluntas, aut imposita necessitas*. OUD. *Aluit* B. L.

Propter iniurias civ.] Leid. I. *pro iniuriis civ.* OUD.

Resistere audacibus] Grev. *restare*, quod placuit Gulielmio. Sic Terentius: *confidenter restas stulta*. GRUT. MS. *restare audacibus*. GRAEV.

Suis quisque necessariis cogerebantur] Duisb. *suis quisque necessariis cogerebantur*. GRAEV. Sch. Voss. II. Leid. I. III. *q. n. cogerebantur*. Sed adi cap. 9. OUD.

Nonnumquam etiam] Ed. Omnib. *n. vero*. OUD.

Remp. gereret] Leid. I. *r. regeret*, prima copula et supra etiam omissa. OUD.

Audaces homines] Deest vox substantiva Ed. Omnib. In eodem *mox homines ingeniosi*. OUD.

Et tumultuosa vita] MSS. O. *ac t. v.* Voss. I. *ac contumeliosa v.* OUD. *Ac tum.* T. *Et tum.* B. Recte *ac tum*, dedit Orell. L.

Per otium concelebrata] Voss. II. Leid. III. *p. o. celebrata*. OUD.

Obsolevisse eo tempore] Erf. et Duisb. *obsolevisse tempore*. GRAEV. Leid. I. III. *obsoluisse*. V. c. 26. Non comparat [v.] eo in Sch. OUD.

adaugendum. Nam quo indignius rem honestissimam et reclusissimam violabat stultorum et improborum lemeritas et audacia, summo cum reipublicae detrimento; eo studiosius et illis resistendum fuit, et reipublicae consulendum.

CAP. IV. Quod nostrum illum non fugit Catonem, neque Laelium, neque horum (ut vere dicam) discipulum Africanum, neque Gracchos Africani nepotes: quibus in hominibus erat summa virtus, et summa virtute amplificata auctoritas, et, quae his rebus ornamento, et reipublicae praesidio esset, eloquentia. Quare, meo quidem animo, nihilo minus eloquentiae studendum est, etsi ea 309 quidam et privatim et publice perverse abutuntur: sed eo quidem vehementius, ne mali magno cum detrimento bonorum, et communi omnium pernicie plurimum possint: cum praesertim hoc unum sit, quod ad omnes res et privatas, et publicas maxime pertineat; hoc tuta, hoc honesta, hoc illustris, hoc eodem vita iucunda fiat. Nam hinc ad rempublicam plurima commoda veniunt, si mo-

Et rectissimam v. s. et improb. t. et aud.] Sch. atque rect. Leid. III. atque impr. t. atque aud. OUD.

CAP. IV. *Ut vere dicam]* Pal. sec. non agnoscit voculam *ut*. Et nescio quam istud fortius videtur altero. GRUT. Pal. sec. *vere dicam*. Duisb. *ut ita dicam*. GRAEV. Sch. et duo alii, *Eorum*. Sch. *ut ita dicam*. OUD.

Gracchos] Erf. *Graccos*. GRAEV.

Privatim et publice perverse abutuntur] Non moveo. Sed tamen quum in uno codice vox quarta penitus desideretur, in altero nova manu superscriptum sit; atque etiam libro 3. Nat. Deor. dicat *perverse uti beneficio Deorum*, decerne quicumque legis, an haec pro veris haberi debeant. GRONOV. Nec in Erfurt. nec in Duisb. nec in Cauch. nec in alio codice legitur *perverse*. Commode sane potest abesse, ut a nemine desideretur. GRAEV. Deest primum et a Sch. et Leid. I. Tum vox *perverse* non agnoscitur a Sch. Voss. II. Leid. III. a m. l. aequae ac plerisque a Graevio et nonnullis a I. Gronovio inspectis. Vere et e Ciceronis stilo, qui usquam, quod scio, tali adverbio munivit verbum *abuti*, quod quisque novit per se significare *male uti*; uti hic legitur in Glossis. Comparet tamen *perverse* apud Victorin. p. 95. OUD. *Perverse ab.* TB. et Victorin. Recte retinuit Orell. voc. *perverse*, quod Sch. delevit. Omiserunt, qui non putarent ita dici posse. Statim post: *Sed eo quidem vehementius*, ut vulgo, B. sed T. omittit *quidem*. *Sed eo vero veh.* Lamb. Putat aliquid corruptionis latere Orell. Coniecerat Ern. *et eo quidem veh.* L.

Cum hoc unum sit] Erf. *cum hoc sit unum*. GRAEV.

Hoc tuta] Leid. I. *et hoc t.* OUD.

Hoc illustris] Erf. *hoc inlustris*. GRAEV.

Hoc eodem vita iucunda] Erf. *Hoc eodem vita iocunda*.

GRAEVIVS.

deratrix omnium rerum praesto est sapientia. Hinc ad ipsos, qui eam adepti sunt, laus, honos, dignitas confluit: hinc amicis quoque eorum certissimum, ac tutissimum praesidium comparatur. Ac mihi quidem videtur homines, cum multis rebus humiliores et infirmiores sint, hac re maxime bestiis praestare, quod loqui possunt. Quare praeclarum mihi quiddam videtur adeptus is, qui, qua re homines bestiis praestent, ea in re hominibus ipse antecellat. Hoc si forte non natura modo, neque exercitatione conficitur, verum etiam artificio quodam comparatur; non alienum est videre, quae dicant ii, qui quaedam eius rei praecepta nobis reliquerunt. Sed antequam de praeceptis oratoris dicamus, videtur dicendum de genere ipsius artis, de officio, de fine, de materia, de partibus. Nam his rebus cognitis, facilius et expedi-

310

Plurima commoda veniunt] Ed. vet. *maxima commoda veniunt.* GRAEV.

Moderatrix omnium rerum praesto est sapientia] Erf. Duisb. *moderatrix omnium praesto est sapientia rerum.* GRAEV. Sch. Leid. I. o. *praesto est sapientia rerum.* Ed. Omn. *omn. praesto sapientia rerum.* Abest rerum a Voss. II. Mei si res arbitrii foret, delerem tã [vv.] *omnium rerum.* Praecesserunt modo *omnium et omnes res.* OUD. *Omnium praesto est sapientia rerum* B. *Omnium rerum praesto e. s.* Victorin. L.

Laus, honos, dignitas] Erf. *laus, honor, dignitas.* GRAEV. Victorin. Sch. Leid. I. Ed. Omnib. *laus, honor, d. melius hoc loco;* ne s'ibila s' nimis repetatur. OUD.

Ac tutissimum] Sch. Leid. III. *et t.* Voss. I. *atque t.* OUD.

Bestiis praestare] Leid. I. *belluis p.* OUD. *Beluis p.* B. L.

Quod loqui possunt] Erf. *quod eloqui possunt.* GRAEV. Ed.

Omn. q. eloqui p. Voss. I. *q. l. possint.* OUD.

Qua re h. b. praestent] Voss. I. Leid. III. a m. II. *in qua re:* Leid. I. *praestant.* Non male. OUD. *Praestent bestiis* B. L.

Ea in re hominibus ipse antecellat] Sic Erfurt. Vulgg. et Grut. *ea in re hominibus ipsis antecellat.* Praeferendus est Erfurtensis, ut facile videbit, qui animum attendat. Nam haec opponunt *homines bestiis praestent, ipse hominibus antecellat.* GRAEV. Graevius ex Erfurtensi Cod. edidit *ipse.* Iuvat nonnihil vetustissimus Cod. in quo *ipseis.* Retinere tamen malo ceterorum MSSorum lectionem. Non opus est oppositionem statui in voce *ipse,* quae inest praecedentibus *is qui.* OUD. *Hominibus ipsis* B. L.

Verum etiam artificio] Deest tã [v.] *etiam* Voss. II. OUD.

Quae dicant ii, qui quaedam eius rei praecepta] Erf. *quae dicant hi, qui quaedam huius rei praecepta.* Al. Edd. *quae dicunt ii, qui quaedam eius artis praecepta.* GRAEV. Leid. I. Ed. Omnib. *quid d. i.* Ed. Omn. *E. artis pr.* contra MSS. O. OUD.

Sed antequam de praeceptis oratoris dicamus] *Antequam dicimus,* duo manuscripti vetustissimi habent. BRUT. *Dicamus* B. et Victorinus. L.

tius uniuscuiusque animus ipsam rationem, ac viam artis considerare poterit.

CAP. V. Civilis quaedam ratio est, quae multis et magnis ex rebus constat; eius quaedam magna et ampla pars est, artificiosa eloquentia, quam rhetoricam vocant. Nam neque cum iis sentimus, qui civilem scientiam eloquentia non putant indigere; et ab iis, qui eam putant omnem rhetoris vi et artificio contineri, magnopere dissentimus. Quare hanc oratoriam facultatem in eo genere ponemus, ut eam civilis scientiae partem esse dicamus. Officium autem eius facultatis videtur esse, dicere adposite ad persuasionem: finis, persuadere dictione. Inter officium autem et finem hoc interest, quod in officio, quid fieri; in fine, quid officio conveniat, consideratur:

Unius cuiusque animus] Erf. *animus unius cuiusque*. GRAEV. *Ipsam r. ac v. a. cons. poterit*] Voss. I. *et ips. etc. valebit*. OUD.

CAP. V. *Ex rebus constat*] Abest praepositio Voss. I. OUD. *Neque cum iis sentimus*] Erf. et Duisb. *neque cum his sentimus*. GRAEV. MSS. O. Ed. Omn. *cum his sentimus*. OUD. Ita etiam B. L.

Non putant indigere] Erf. *non indigere putant*. GRAEV. *Et ab iis*] Erf. *et ab his*. GRAEV. Al. *his*. Sch. *eis*. Leid. I. *Sed et ab his*. OUD. *Et ab eis* B. L.

In eo g. ponemus] Sch. *in eo g. ponimus*. OUD.

Apposite ad persuasionem] Voss. II. *app. ad persuadendum*. OUD. *Ad persuadendum* B. L.

Finis, persuadere] Leid. III. *f. autem, pers.* OUD.

Inter officium autem et finem] Erf. *inter officium et finem*. GRAEV. Voss. I. II. Ed. Omn. *carent vocula autem*. OUD.

Quod in officio quid fieri] Hic locus ita legitur in libris manuscriptorum: *Inter officium autem et finem hoc interest, quod in officio quid fini, in fine quid officio conveniat, consideratur, cum in vulgatis sit: quid fieri pro quid fini*. URSIN. Non recedunt ab hac scriptura Pall. nostri. Fulvius tamen noster Ursinus prodit in suis reperiri: *quid fini*, quod non displicuit Gulielmio. GRUTER. Duisb. *quia in officio quid fieri*. In nullo tamen meorum et Gruteri legitur *fini*, sed *fieri*. GRAEV. Sch. Leid. III. *quia in of.* OUD.

Ut medici officium] Duisb. *uti medici officium*. GRAEV. Sch. *uti m. o.* Leid. III. a m. I. *medicinae*. OUD.

Curare ad sanandum] Voss. I. *c. vulnera ad s.* OUD.

Intelligemus etc. esse dicemus etc. appellabimus] Hoc malim cum Pall. et MSS. Suftridi Petrei nostri, quam retro vulgatum, *intelligemus etc. esse dicimus etc. appellamus*. Neque aliter ediderat Victorius; sed non invenit qui sequerentur. GRUT. Sch. *intelligimus etc. dicimus*. Uti semper in illo Cod. *intellegere*. Voss. I. *intelligimus etc. dicamus*. Leid. I. a m. I. item III. cum Ed. Omnib. *intelligimus etc. dicimus*. OUD.

Officium esse dicemus] Erf. et pleraeque Edd. *officium esse dicimus*. GRAEV.

ut medici officium dicimus esse, curare ad sanandum ad-
 posite; finem, sanare curatione. Item oratoris quid offi-
 cium, et quid finem esse dicamus, intelligemus, cum id,
 quod facere debet, officium esse dicemus: illud, cuius
 causa facere debet, finem adpellabimus.

Materiam artis eam dicimus, in qua omnis ars, et ea³¹¹
 facultas, quae conficitur ex arte, versatur. Ut si medi-
 cinae materiam dicamus morbos, ac vulnera, quod in his
 omnis medicina versetur: item, quibus in rebus versatur
 ars, et facultas oratoria, eas res materiam artis rhetori-
 cae nominamus. Has autem res, alii plures, alii paucio-
 res existimarunt. Nam Gorgias Leontinus, antiquissimus
 fere rhetor, omnibus de rebus oratorem optime posse di-
 cere existimavit. Hic infinitam, et immensam huic arti-
 ficio materiam subiicere videtur. Aristoteles autem, qui
 huic arti plurima adiumenta atque ornamenta subministra-
 vit, tribus in generibus rerum versari rhetoris officium
 putavit, demonstrativo, deliberativo, iudiciali. Demon-
 strativum est, quod tribuitur in alicuius certae personae
 laudem, aut vituperationem. Deliberativum est, quod po-

Finem appellabimus] Erf. et Edd. *finem appellamus*. GRAEV.
 Sch. Leid. I. III. *f. appellamus*. OUD.
Omnis ars et ea facultas] Voss. II. *o. a. et omnis fac.* OUD.
Morbos ac vulnera] Leid. III. *m. aut v.* OUD.
Omnis medicina versetur] Sch. *omnibus*. Voss. II. Leid. I.
 III. *versatur*. OUD.

Quibus in rebus versatur ars, eas materiam] MSSi duo ple-
 nius, *eas res*, ut et editiones vet. quod non potest Ciceroni au-
 ferri, quum singulae paginae eo se exornent. Mox optimus co-
 dex *existimarunt*. GRON.

Eas res materiam artis] Sic Erf. et al. MSS. Grut. et vulgati,
eas materiam artis. GRAEV. Vocem *res* bene, ut monuerat Gro-
 novius, restituit Graevius pro Ciceronis stilo. Agnoscunt MSS. O.
 et Edd. Vett. Vide etiam c. 8.

Pauciores existimarunt] Sic MSS. Vulg. *pauciores existima-
 verunt*. GRAEV. *Existimarunt* dant Sch. Voss. I. Leid. III. *esse
 existimaverunt* Leid. I. OUD.

Huic artificio materiam subiicere etc.] Grev. *huic arti*, et
 concinnum Gulielmio visum, etiamsi paullo post eadem vox se-
 queretur; et vero sic quoque Pal. tert., sed alterum remansit in
 ceteris: nec temere loco moverim. GRUT. MS. *huic arti mate-
 riam*. GRAEV.

Plurima adiumenta] Voss. I. *pl. amminicula* cum Glossa m.
 II. *l. adiumenta*: Voce *adminiculorum* alibi aliquoties Cicero ipse
 est usus. Sed vulgatum etiam apud Victorin. p. 100. OUD.

Tribus in generibus rerum] Sic habent omnes libri: sed le-
 gendum videtur, *in gen. causarum*. LAMB.

Deliberativum est] In Cauch. non habetur *est*. GRAEV. *De-*

situm in disceptatione, et consultatione civili, habet in se sententiae dictionem. Iudiciale est, quod positum in iudicio, habet in se accusationem et defensionem, aut petitionem et recusationem. Et, quemadmodum nostra quidem fert opinio, oratoris ars, et facultas in hac materia tripertita versari existimanda est.

- 312 CAP. VI. Nam Hermagoras quidem, nec quid dicat, attendere, nec quid pollicetur, intelligere videtur; qui oratoris materiam in causam et in quaestionem dividat. Causam esse dicat rem, quae habeat in se controversiam in dicendo positam cum personarum certarum interpositione; quam nos quoque oratori dicimus esse adtributam. Nam tres eas partes, quas ante diximus, sup-

liberativum, quod p. Sic Sch. Leid. I. Voss. II. cum aliis et Ed. Omnib. vulgo additur *est*. OUD. Hic et post *v. iudiciale* delevit Sch. Ern. auctore *v. est*, quae habetur in B. L.

Quod positum in disceptatione et consultatione civili] Al. edd. *quod positum in disceptatione vel consultatione civili*. In Erfurt. Duisb. et Cauch. *quod positum in disceptatione civili*. GRAEV. In duobus exempl. Gryph. quae ceteris vetustate antecellunt, *in consultatione*, modo legitur: vox *disceptatione* abest; in altero, *disceptatione, sine consultatione*: aliis cum vulgatis libris convenit, qui utramque vocem habent. BRUT. Voss. I. II. *In discept. civili vel consultatione*. Ed. Omn. *in disc. alicuius et consult. civili*. E Glossis vel explicationibus haec sunt nata. Lege simpliciter cum tribus Graevii MSS. et Sch. *in disceptatione civili*. OUD. *In deceptione et consultiōne* B. L.

Iudiciale quod p.] Sic rursus Sch. Leid. I. Voss. II. Ed. Omn. vulgo *i. est, quod p.* OUD.

Et recusationem] Voss. I. Leid. I. III. *aut rec.* OUD.

Nostra quidem f. o.] Leid. I. non habet vocem *quidem*. OUD.

CAP. VI. *Nam Hermagoras*] Vid. Quinctilian. I. Inst. Orat. 5. pag. 67. et Lib. II. cap. 21. pag. 208.

In causam et in quaestionem dividat] Scripti *dividit*. Gron. Erf. et Duisb. *in causam et quaestionem dividat*. Al. MS. *dividit*. GRAEV. Sch. Leid. I. Ed. Omn. *et quaest.* Voss. I. Leid. I. III. Ed. Omn. *dividit*. OUD. Ceterum *Hermagora* scribendum esse, recte monuit Orellius, citans Quinctil. I, 5, 61. ibique Spaldingium. De qua nominativi nominum eiusmodi terminatione cf. etiam Priscian. lib. VII, 2. pag. 291 seq. L.

Causam esse dicat rem] Sic reposui ex Erfurt. Duisb. et Cauch. *causam esse dicat rem*. Vulg. *causam esse dicit rem*. GRAEV. Sch. Voss. I. Ed. Omn. Graev. *esse dicat rem*. Vulgo *dicit*. OUD. *Esse dicit rem*. B. atque ita scripsit Sch. L.

Quae habeat in se] Ed. Omn. *quae habeat in se*. OUD. Q. *habet in se* B. L.

Nam tres eas partes] Sic iidem codices, Grut. et Al. *nam tres ei partes*. Ed. Vet. *Nam ei tres eas partes*. GRAEV. Voss. I. *tres ei causae p.* Leid. III. *ei tres eas partes*. Ed. Omn. *ei tres partes*. Voss. I. repetit *ei* ante verbum *supponimus*. Voss. II.

ponimus, iudicalem, deliberativam, demonstrativam. Quaestionem autem eam adpellat, quae habeat in se controversiam in dicendo positam, sine certarum personarum interpositione, ad hunc modum: Ecquid sit bonum praeter honestatem, Verine sint sensus, Quae sit mundi forma, Quae solis magnitudo? Quas quaestiones procul ab oratoris officio remotas, facile omnes intelligere existimamus. Nam, quibus in rebus summa ingenia philosophorum plurimo cum labore consumpta intelligimus, eas, sicut aliquas parvas res, oratori adtribuere, magna amentia videtur. Quod si magnam in his Hermagoras habuisset facultatem, studio et disciplina comparatam, videretur fretus sua scientia, falsum quiddam constituisse de oratoris officio, et non quid ars, sed, quid ipse posset, exposuisse. Nunc vero ea vis est in homine, ut ei multo

Leid. I. *Tres ei partes, ut vulgo, sed, quod cum Graevio exhibui, exstat in Sch. OUD.*

Supponimus, iudicalem] Erf. *supponimus, iudicalem.* GRAEV. *Quae habeat in se*] Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. *q. habet i. s. OUD. Q. habet in se B. L.*

Ecquid sit bonum praeter honestatem] Sic habent duo libri manuscripti. *Ecquid autem, id est utrum aliquid: num aliquid: an aliquid.* LAMB. Post tertiam vocem interponunt scripti *in vita*, quod videtur auctoris esse. Tum mox *Quae sit sol. mag.* ut verbum substantivum etiam ultimo exemplo adsit. GRONOV. Erfurt. et nonnullae edd. *quid sit bonum praeter honestatem.* Nonnulli MSS. *ecquid sit bonum in vita praeter honestatem.* Herwag. *ut quid sit bonum in vita praeter honestatem.* GRAEV. Nos, *Ecquid sit bonum*, elidimus, tribus exemplaribus, Gryphii duobus, altero meo, eandem lectionem tuentibus: quemadmodum etiam Lambin. edidit. BRUT. Voss. I. II. Leid. III. *Ut q. s. b.* Leid. I. Ed. Omn. *Quid s. b.* Addunt *in vita* Voss. I. Leid. I. III. Ed. Omn. cum Victor. p. 102. OUD. *Ut quid sit bonum B.* Tum *in vita* addit. B. in margine habet T. L.

Sunt sensus] *Prave hominis adnectit* Ed. Omn. OUD.

Quae solis magnitudo] MSS. quidam, et edd. Vett. *quae sit solis magnitudo.* GRAEV. *Quae sit solis magn.* Ita MSS. O. et Omn. cum Victor. p. 102. Vulgo abest verbum. OUD. *Quae sit solis m. B.* Paulo post dedit Sch. *remotas esse de suo.* Non opus est. L.

Aliquas parvas r.] Exsulat *aliquas* a Leid. III. OUD.

De oratoris officio] Erf. Cauch. *de oratoris officio.* Quod probo. *oratoris officium* sive *dicendi artificium* est Rhetorica, non *oratoris officium.* GRAEV. Leid. III. *de or. officio.* Voss. II. *de or. officio vel officio.* Ego *officio* probo, cui attribuebat Hermagoras quaestiones, quas procul ab *oratoris officio* remotas contendit Cicero. OUD. *De oratoris officio* BT. *Officio* scripserunt Seb. et Orell. L.

Vis est in hom.] Leid. III. *vis non est in h.* OUD.

Neque eo dico] Verbum in nullo codice invenio, qui uter-

313 rhetoricam citius quis ademerit, quam philosophiam concesserit. Neque eo dico, quod eius ars, quam edidit, mihi mendosissime scripta videatur, (nam satis in ea videtur ex antiquis artibus ingeniose et diligenter electas res collocasse, et nonnihil ipse quoque novi protulisse) verum oratori minimum est de arte loqui, quod hic fecit: multo maximum ex arte dicere, quod eum minime potuisse omnes videmus. Quare materia quidem nobis rhetoricae videtur ea, quam Aristoteli visam esse diximus.

CAP. VII. Partes autem hae sunt, quas plerique dixerunt, inventio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Inventio est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quae causam probabilem reddant. Dispositio est rerum inventarum in ordinem distributio. Elo-

que mox quoque *quare materia quidem nobis rhetoricae videtur artis quam Ar. v. e. diximus.* (et tum procedit melior) *Partes autem hae, quas, sine verbo substantivo. Subintellige videntur.* GRONOV. Erf. et alii MSS. non agnoscunt *dico.* Est tamen in Duisb. et Cauchiano. GRAEV. *Neque eo dico.* Sic etiam Victorin. p. 102. Notabilis tamen est ellipsis verbi, quod et Gronovianis, et aliquot Graevianis, meisque omnibus MSSis et Ed. Omnib. deest. In Sch. est Glossa *Scil. hoc dico.* Ita passim quorsum igitur haec? et similia. OUD.

Mihi mendosissime sc. v.] Abest mihi a Leid. I. OUD. *Mendacissime B. L.*

Ex antiquis artibus] Codex Fabr. *antiquissimis artibus.* Fortasse, inquit Gulielmus, *antiquissimis artificibus.* GRUT. MS. *ex antiquissimis artibus.* GRAEV.

Electas res collocasse] Sic habent duo libri manuscr. et omnes fere vulgati. Quidam tamen legi volunt, *collegisse.* LAMB. Sch. et Ed. Omnib. *el. r. collegisse et collocasse.* In Victorino solum *collegisse* p. 103. OUD.

Ex arte dicere] Exsulant duae primae voces a Voss. II. OUD.

Quare materia quidem nobis rhetoricae videtur ea, quam Aristoteli visam esse diximus] Erfurt. Duisb. et nonnulli alii MSS. et edd. vet.: *Quare materia quidem nobis Rhetoricae videtur artis, quam Aristoteli visam esse diximus.* In Erf. est *quare materia equidem.* GRAEV. Voss. II. *Rhetoricae artis.* Ed. Omu. *Rhet. artis videtur.* Sch. Leid. III. *Rhet. videtur artis,* nec male. V. Victorin. p. 103, 104. OUD. *Rhetoricae artis videtur quam B. L.*

CAP. VII. *Partes autem hae sunt, quas]* Erf. Duisb. *Partes autem eas, quas.* GRAEV. *Partes autem hae.* Sic MSS. O. vulgo *p. a. h. sunt.* Subintelligendum ex antecedentibus *videntur,* et caput novum erat incipiendum post pronuntiatio. OUD. *P. a. h. quas B. L.*

C. prob. reddant] Leid. I. *c. pr. reddunt.* OUD.

In ordinem distributio] Duisb. *per ordinem distributio.* Sic et loquitur Victorinus: *ut inventa locis necessariis per ordinem disponamus.* GRAEV. Sch. Ed. Omnib. *per ord. d.* Bene, sive *ordine,* ut in fine auctoris ad Herenn. Vide et a Graevio citatum

cutio est idoneorum verborum, et sententiarum ad inventionem adcommodatio. Memoria est firma animi rerum ac verborum ad inventionem perceptio. Pronuntiatio est ex rerum et verborum dignitate, vocis et corporis moderatio. Nunc his rebus breviter constitutis, eas 314 rationes, quibus ostendere possimus genus, et officium, et finem huius artis, aliud in tempus differemus. Nam et multorum verborum indigent, et non tantopere ad artis descriptionem et praecepta tradenda pertinent. Eum autem, qui artem rhetoricam scribat, de duabus reliquis rebus, de materia artis, ac partibus scribere oportere existimamus. Ac mihi quidem videtur coniuncte agendum de materia ac partibus. Quare inventio, quae princeps est omnium partium, potissimum in omni caussarum genere, qualis debeat esse, consideretur.

Victorin. p. 103. OUD. in hordinem B. in ordinem T. quod scribere Sch. et Orell. L.

Ad inventionem perceptio] vel delendum ad inventionem, vel addendum idoneorum. Ac fortasse paullo ante alieno loco positum est, hic suo reponendum. Quidam legi volunt, *verborum inventionis*. LAMB. Vv. ad inventionem, Lambinum secutus delevit Sch. Lallemandus e Verburgii coniectura dederat ad elocutionem. Male repetita videntur e superioribus. L.

Pronuntiatio est ex rerum] Erfurt. *pronuntiatio ex rerum*. GRAEV.

Et verborum dignitate] Sch. Leid. I. ac v. d. OUD. *Corporis moderatio*] Tosanus, *modulatio*: sed quis probet? GRUT. MS. *corporis modulatio*. inepte. Ad haec notat Victorinus: *Vocis et corporis moderatio, id est: ut rem magnam dicturus pampham corporis vocisque perpendas, ut rem humilem dicturus, haec eadem moderatius ostentes. Sed r̄p̄ perpendas hic nullus est locus, ut ex opposito moderatius ostentes* liquet. MS. Colon. scribit *praepandas*, quod, si ita Victorinus scripsit, positum est pro *expandas*, dilates. Tale quid sententia postulat. GRAEV.

Genus et officium et finem] Erf. *genus et finem et officium*. GRAEV. Voss. I. *genus, off. et f.* Sch. Leid. I. et alii cum Ed. Omn. *genus et fin. et offic.* dein *differimus* Voss. I. Prave in Victorino [in libro Victorini] editur *deferemus* p. 104. OUD.

Tantopere ad artis] MS. *tanto opere ad artis*. GRAEV. *De duabus reliquis rebus, de materia artis ac partibus*] In neutro MS. praepositionem repetitam percepi, et melius abest. Etiam melior codex paulo ante habebat *tanto opere*, ut cap. 15. uterque scriptus *et non magno opere attendendum videtur*. GRON. Duisb. et duo alii MSS. *de duabus reliquis, de materia*. GRAEV. Sch. caret *rebus de*. Abest etiam repetitum *de* a Leid. III. Bene. Leid. III. et *part.* Voss. I. ac *de p.* OUD.

Oportere existimamus] Voss. I. Ed. Omn. *op. existimavimus*. OUDEND.

Coniuncte agendum] Al. *coniunctim agendum*. GRAEV. Ed. Omn. *coniunctim*. Voss. II. ac *de p.* OUD. *Coniuncte B: L.*

Quae princeps est] Non comparet verbum in Leid. I. OUD.

CAP. VIII. Omnis res, quae habet in se positam in dictione aut disceptatione aliquam controversiam, aut facti, aut nominis, aut generis, aut actionis continet quaestionem. Eam igitur quaestionem, ex qua caussa nascitur, constitutionem adpellamus. Constitutio est prima conflictio caussarum ex depulsione intentionis profecta, hoc modo: Fecisti, non feci, aut iure feci. Cum facti controversia est, quoniam coniecturis caussa firmatur, constitutio coniecturalis adpellatur. Cum autem nominis, 315 quia vis vocabuli definienda verbis est, constitutio definitiva nominatur. Cum vero, qualis sit res, quaeritur, quia et de vi, et de genere negotii controversia est, constitutio generalis vocatur. At cum caussa ex eo pendet, quod non aut is agere videtur, quem oportet, aut non cum eo, quicum oportet, aut non apud quos, quo tempore, qua lege, quo crimine, qua poena oportet, translativa dicitur constitutio; quia actio, translationis et commutationis indigere videtur. Atque harum aliquam in omne caussae genus incidere necesse est. Nam in quam

CAP. VIII. *In se positam in dictione aut disceptatione*] Erf. et Cauch. *in se positam in dictione, ac disceptatione.* Duisb. *in se positam in dictione et disceptatione.* GRAEV. *In dictione ac disceptatione.* Sic Sch. Voss. I. II. Leid. III. cum Victor. p. 105. Vulgo aut *disc.* Leid. I. aut *in disc.* OUD. *Ac disceptatione* B. *ac disceptatione* scripsere Sch. et Orell. L.

Continet quaestionem] Addit Sch. *Facti, ut coniectura. Nominis, ut finis. Generis, ut qualitas. Actionis, ut praescriptio.* OUD.

Quia vis vocabuli] Erf. *quoniam vis vocabuli.* GRAEV.

Definienda etc. definitiva] MSS. O. et Ed. Omn. semper *diffin.* OUD. *Diffi* — etiam B. L.

Qualis sit res] Erf. et Lamb. ed. *qualis res sit.* GRAEV.

Cum caussa ex eo pendet] Erfurt. *cum ex eo causa pendet.* IDEM. Leid. I. aut c. Ed. Omn. *Ac etc. pendens.* OUD. *At cum caussa* B. L.

Quod aut non is agere] Ita lego ex MSS. cum in editis sit, *quod non aut is agere.* GRAEV. Vid. Gronov. ad Auct. Rhet. ad Herenn. Lib. IV. c. 50.

Quicum oportet] Sch. *cum quo op.* Voss. II. *q. o. quo modo.* OUD. *Eo cum quo op* B. L.

Quia actio] Duisb. *quod actio.* Erf. *quia translationis et commutationis actio indigere.* GRAEV. *Quod actio transl.* Sic Sch. Leid. III. *Quoniam* Voss. I. *quia* Leid. I. Voss. II. et vulgo. OUD. *Quod accio tr.* B. Scripserunt Sch. et Orell. ex Cod. Erf. *quia tr. et comm. actio indigere v.* Ceteri Codd. non adducunt. Non opus est, licet lectio Erf. elegantiore ordinem praebet. L.

In quam non incidit] Sic iam bene multae editiones. Sed aliae *in quam rem non*, id quod invenio in scriptis omnibus. Quod licet abesse ea vox possit, mirifice tamen sibi placuit in illa Cicero.

rem non inciderit, in ea nihil esse poterit controversiae. quare eam ne caussam quidem convenit putari.

Ac facti quidem controversia, in omnia tempora potest distribui. Nam quid factum sit, potest quaeri, hoc modo: Occideritne Ajacem Ulysses. Et quid fiat, hoc modo: Bonone animo sint erga populum Romanum Fregellani. Et quid futurum sit, hoc modo: Si Karthaginem reliquerimus incolumem, num quid sit incommodi ad rem publicam perventurum. Nominis controversia est, cum de facto convenit, et quaeritur, id quod factum est, quo nomine adpelletur. Quo in genere necesse est ideo nomi- 316 nis esse controversiam, (non quod de re ipsa non con-

GRON. Ex Erf. Duisb. Cauch. et nonnullis editionibus restitui: *in quam rem non inciderit*, cum Gruteri et aliae *rem* omiserint. GRAEV. *In quam rem non inciderit*. Ita etiam cum Gron. et Graev. nostri MSS. O. *in qua re* Ed. Omn. Alii aberat *rem*. OUD. *In quam rem non inc.* B. sed non suprascriptum est, ab eadem tamen manu. L.

Ne caussam quidem] Sic Sch. Male in ceteris et Edd. Vett. nec c. OUD.

Nam ecquid factum sit] Sic legendum, non, ut habent libri vulgati: *Nam quid factum sit*, et infra: *Ecquid fiat*, etc. *Ecquid futurum sit*, etc. nam quaestio, quid sit, efficit constitutionem definitivam, hic autem de facti controversia agitur, in qua quaeritur, vel an aliquid factum sit, vel an fiat, vel an futurum sit. LAMB. Et Glyph. et nostri manuscr. *ecquid* habent, et mox *ecquid fiat*. BRUT. *Nam si factum sit — Et quid — Et quid futurum*. B. *Nam ecquid — ecquid — ecquid* recte scripserunt Lambinum secuti Orell. Sch. L.

Aiacem Ulysses] Erf. *Aiacem Ulyxes*. GRAEV. MSS. O. *Ulyxes*. OUD. *Ulyxes* B. Atque ita scribendum, scripsitque Orell. Schuetzium quid impulerit, ut *Ulysses* retinuerit, aperte pravam scripturam, non dixerim. L.

Sint erga populum Romanum] Erf. *sint erga rempublicam*. GRAEV. Leid. I. Voss. II. Ed. Omn. *erga rempublicam*. Tum *Fragelliani* Sch. Leid. III. *Flagelliani* Voss. II. *Fregelliani* Voss. I. Leid. I. *Fragellani* Ed. Omn. OUD. *Fregelliani* B. L.

Karthaginem reliquerimus] Voss. I. II. Leid. I. Ed. Omn. semper *Carth.* Leid. III. *delinquimus*. OUD. *Kartaginem*. B. L.

Quid sit incommodi] Sch. *q. s. incommodum*. OUD. *Non quid sit* B. L.

Non quod de re ipsa non conveniat] Post haec verba sequitur deinceps in omnibus libris vulgatis et nonnullis manuscript. *non quod de facto non constet*; quod ego totum sustuli, ut ab aliquo inducto inculcatum, cum adscriptum esset ad oram libri, tanquam interpretatio eorum, quae antecedunt. Atque ita sane videtur etiam Aurato. LAMB. Haec uncis circumscripti, tanquam spuria; certe Pal. sec. habebat: *quod de re quod ipsa non conveniat*, sine priore *non*; quod neque in tertio, imo horum nihil erat in Fabriciano, nisi ad marginem. GRUT. Alii delent priora, ut Duisburg. in quo

veniat) non quod de facto non constet, sed quod id, quod factum sit, aliud alii videatur esse, et idcirco alius alio nomine id adpellet. Quare in huiusmodi generibus definienda res erit verbis, et breviter describenda: ut, si quis sacrum ex privato surripuerit, utrum fur, an sacrilegus sit iudicandus. Nam id cum quaeritur, necesse erit definire utrumque, quid sit fur, quid sacrilegus, et sua descriptione ostendere alio nomine illam rem, de qua agitur, adpellari oportere, atque adversarii dicunt.

CAP. IX. Generis est controversia, cum et quid factum sit, convenit, et quo id factum nomine adpellari

haec omnia verba non habentur, ut nec in Fabriciano. In Erf. est: *quod de re quoque ipsa non conveniat*. Cauch. *non quod de re qd ipsa*, h. e. non quod de re quidem ipsa. a vulgatis non est discedendum. Quod sit discrimen inter rem et factum, docet Victorinus ad hunc locum, quem vide. GRAEV. Prius non abest a Leid. I. Voss. I. II. Ed. Omn. quo Voss. II. *quod et de r.* Ed. Omn. ipsa abest Leid. I. OUD.

Non quod de facto non constet] Haec verba Lamb. recte supervacanea esse arbitratus tollit; quorsum enim haec repetitio, quae neque rei magis significandae, neque ornandae, amplificandaeve caussa, necessaria sit? retinimus tamen, vulgatae lectioni parcentes. BRUT. Suprasc. in Sch. *nec quod* etc. OUD. Vv. *non quod de re ipsa non conveniat* desunt in B. unciis inclusit Ernestius, delevit Sch. revocavit Orellius; sed omisso non, quod ignorant Codd. Erf. Turic. Oxonn. duo. Recte Orellius ostendit, etiam Victorinum, qui discrimen inter rem et factum statuit, ita legisse. Ceterum haec habet Victorinus: *Ergo definitivus status huiusmodi est. Cum de facto constat, et de re vel nomine controversia est. Inter factum enim et rem hoc interest. Res est certam sui formam et speciem circa cognitionem retinens. Ergo si species rei nota est, nomen quoque rei notum sit necesse est. Factum est confusum quiddam et incertum, hoc solo certum, quod scitur, quid factum est. In fine igitur factum constat, sed res non constat.* Paulo ante vv. ideo nominis unciis incluserat Ern. sustulerat Sch. sed necessaria sunt, quod ex sententiarum nexu apparet. Saltem dilucidiora omnia sunt, si haec retinentur. Igitur omnem locum recte sic exhibuit Orellius: *Quo in genere necesse est ideo nominis esse controversiam, quod de re ipsa non conveniat; non quod de facto non constet, sed quod id, quod factum sit, aliud alii videatur esse* cet. L.

In huiusmodi generibus] Erf. *in eiusmodi generibus*. GRAEV. MSS. O. *in eiusmodi g.* OUD.

Sacrum ex privato] Leid. I. *Sacra* Voss. I. *de privato*. OUD. Tum *subripuerit* Cod. B. L.

Quid sit fur, quid sacril.] Leid. I. *quod* bis. Voss. II. *et quid sac.* OUD.

Appellari oportere] Erf. *appellare oportere*. GRAEV.

Atque adversarii dicunt.] Voss. II. *atque alii d.* OUD.

caussas esse multas dicat, et in eas praecepta det, amentia est. Unum autem iudiciale solum esse qui potest, cum deliberatio et demonstratio, neque ipsae similes inter se sint, et ab iudicali genere plurimum dissident, et suum quaeque finem habeat, quo referri debeat? relinquitur ergo, ut omnia tria genera sint caussarum. Deliberatio igitur, et demonstratio, non possunt recte partes alicuius 318 generis caussae putari. Male igitur eas generalis constitutionis partes esse dixit.

CAP. X. Quod si generis caussae partes non possunt recte putari, multo minus recte partis caussae partes putabuntur. Pars autem caussae, est constitutio omnis; non enim causa ad constitutionem, sed constitutio ad causam adcommodatur. Sed demonstratio et deliberatio, generis caussae partes non possunt recte putari, quod ipsa sunt genera. multo igitur minus recte partis eius, quod hic

Dicat, et in eas praec. det] Voss. I. *et dicat et etc.* Ed. Omn. *in eis.* OUD.

Amentia est] Liber Suffridi *summa amentia est.* GRUT.

Unum autem iudiciale] Erf. *unum iudiciale.* GRAEV.

Suum quaeque finem habeat] MSS. *habeant, quo referri debeant.* GRON. *Habeant, quo r. debeant;* sic confidenter rescripsi e MSS. Gron. et Sch. ac Leid. III. *debeant etiam* Ed. Omn. V. C. 3. *quisque cogereant. vulgo habeat, q. r. debeat.* OUD. *Habeat — debeat* B. *idque retinuerunt* Sch. Orell. L.

Relinquitur ergo, ut omnia tria genera sint caussarum] quamvis omnes hic consentiant libri, legendum tamen esse: *relinquitur ergo, ut omnino tria genera sint caussarum,* mihi est persuasum, et sic quoque sensit Cauchius, nec improbabunt *οἱ χαριεργεῖς.* GRAEV. Sch. Lambino et Graevio obsecutus *omnino* scripsit, citra necessitatem. Recte ostendit Orell. *omnia tria* dictum esse ut Graecorum *πάντα τρία,* i. e. *in universum tria.* Consentient vulgatae omnes Codd. etiam Victorinus. L.

CAP. X. *Est constitutio omnis]* Sic Erfurt. Alii: *constitutio est omnis* GRAEV. Leid. I. *est constitutionis.* Ed. Omn. cum aliis *const. est o.* OUD. *Est constitutio omnis* B. atque ita recte Graevium secuti ediderunt Sch. et Orell. Consentient Victorinus et Cod. Turic. L.

Sed demonstratio] Erf. *et demonstratio.* GRAEV. Sch. *Et d.* etc. OUD. *Et dem. T. Sed dem. B. At dem.* scripsit Sch. Lambino secutus. Praefero *sed,* quum iusta causa non sit, cur *at* scribatur. Codicum error et ortus ex antiqua scriptura set. Differunt autem ita *sed et at,* ut *at* cum oppositione concessionis aliquam coniungat notionem, *sed* contra meram oppositionem et contradictionem significet. Veluti —: *si non hoc — at illud.* Contra —: *non hoc — sed illud.* Sed res notas loquor. L.

Generis caussae partes] Ed. Omnib. *generis causam.* OUD.

Multo autem minus partis eius] Erf. *multo autem minus partes eius.* GRAEV.

Partis eius, quam hic dicit] Id est constitutionis generalis.

dicit, partes putabuntur. Deinde si constitutio, et ipsa, et pars constitutionis eius quaelibet, intentionis depulsio est; quae intentionis depulsio non est, ea nec constitutio, nec pars constitutionis est. At si, quae intentionis depulsio non est, ea nec constitutio, nec pars constitutionis est; demonstratio, et deliberatio, neque constitutio, nec pars constitutionis est. Si igitur constitutio, et ipsa, et pars eius, intentionis depulsio est; deliberatio et demonstratio, neque constitutio, neque pars constitutionis est. Placet autem ipsi constitutionem intentionis esse depulsionem. 319
Placeat igitur oportet, demonstrationem et deliberationem,

sic autem legendum, et ita habent duo libri manuscripti, non *parti eius*, quod, etc. LAMB.

Quod hic dicit] Ed. Omnib. quam h. d. OUD.

Constitutio et ipsa, et pars constitutionis eius quaelibet] Vox constitutionis dubia est, quum in antiquiore non appareat, cuius lectionem vel ideo probare cogimur, quod etiam mox, ubi litigant editiones, legat accurate satis: Si igitur constitutio et ipsa et pars eius quaelibet intentionis depulsio est. ubi alter exhibebat et pars quaelibet, ubi vulgo pars eius omisso τῶ quaelibet, quod sufficere non potest, sed etiam MSS. statim: Placet autem ipsi constitutionem intentionis dep. esse. GRON. MS.: si igitur constitutio et ipsa et pars eius quaelibet intentionis depulsio est. Erfurt.: deinde constitutio si et ipsa, et pars constitutionis eius quaelibet intentionis depulsio est. Est etiam in Duisb. quaelibet, quae vox male a Grutero omittitur. GRAEV. Deest vox constitutionis non necessaria in Sch. Leid. III. ac Victorino p. 113. Et ipsa et pars eius quaelibet. Ita Sch. Voss. I. Leid. I. III. Ed. Omnib. Victor. Male vulgo exsulat quaelibet. OUD. Constitutio ipsa et pars eius quaelibet exhibet B. Constitutionis addit T. Ignorat v. constitutionis etiam Victorinus, quapropter recte omiserunt Sch. et Orell. L. Neque pars const.] Voss. I. Ed. Omn. nec p. c. OUD. Neque const. neque pars B. Atque ita etiam paullo post. L. Si igitur constitutio et ipsa] Erf. si igitur constitutio ipsa. GRAEV.

Placet autem ipsi constitutionem intentionis esse depulsionem] Sic Erfurt. et edd. vett. vulg. placet autem ipsa intentionis esse depulsionem. Omissa erat vox, quae ex Erfurt. et aliis MSS. quos docti consuluerunt, et editione Hervagiana atque aliis reperitur: constitutionem, quam reposui. GRAEV. Nos, ut scriptum exstat in uno Gryphii exemplari recentiore, sed longe optimo, ante vocem, intentionis, constitutionem addidimus; quomodo legitur in Aldi editione; quam tamen Manutius non sequitur: cui convenit cum Victorii editione, et omnibus fere vulgatis; in his Leonic. Lamb., ut nos, constitutionem habet. BRUT. Voss. II. ipsius. Vocem constitutionem agnoscunt mei O. praeter Ed. Omnib. Bene illam inseruit Graevius. OUD. Enunciatum antecedens: Si igitur const. — neque pars constitutionis est omne omisit Sch. pro spurio habens, quia male repetitum sit ex superioribus. Sed satis tuetur Victorinus. Deinde constitutionem addit etiam B. L.

Placeat igitur oportet] Sch. pl. autem op. OUD.

nec esse constitutionem, nec partem constitutionis. Atque hoc eodem urgebitur incommodo, sive constitutionem, primam causae accusatoris confirmationem dixerit, sive defensoris primam deprecationem; nam eum eadem omnia incommoda sequentur.

Deinde coniecturalis causa non potest simul ex eadem parte, eodem in genere et coniecturalis esse, et definitiva. Rursus nec definitiva causa potest simul ex eadem parte, eodem in genere et definitiva esse, et translativa. Et omnino nulla constitutio, nec pars constitutionis potest simul et suam habere, et alterius in se vim continere: ideo quod unaquaeque ex se, et ex sua natura simpliciter consideratur: altera adsunta, numerus constitutionum duplicatur, non vis constitutionis augetur. At deliberativa causa simul ex eadem parte, eodem in genere et coniecturalem, et generalem, et definitivam, et translativam solet habere constitutionem, et unam aliquando, et plures nonnumquam: ergo ipsa nec constitutio est, nec pars constitutionis. Idem in demonstratione solet usu evenire. Genera igitur, ut ante

Nec esse constitutionem] Erf. et Duisb. *non esse constitutionem.* GRAEV. *Non esse constitutionem, nec p. const.* Sic MSS. O. et Ed. Omn. vulgo *nec esse.* Leid. III. *neque p. const.* OUD.

Atque hoc eodem urgebitur] Adieci et hic vocem *incommodo* ex optimo Erfurtensi, ab aliis neglectam. GRAEV. Exsulat vox *incommodo* a Sch. et Edd. ante Graev. in Leid. III. *ur. modo.* OUD. Vocem *incommodo* eiecerunt recte Sch. et Orell. Defenditur tamen etiam a Cod. B. L.

Defensoris pr. deprecatur] Ed. Omnib. *defensionis pr. dep.* OUD. *Incommoda sequentur*] Leid. I. *i. sequuntur.* III. *i. consequuntur.* OUD.

Rursus nec definitiva causa] Apage istud *rursus.* Intrusum est e Glossa, minusculis litteris inter versus scripta, *rursus specialis propositio*; ut conspicitur in veterrimis membranis, quas nomino Sch. OUD.

Ex se et ex sua natura] Voss. II. *ex se et sua n.* OUD.

Numerus constitutionum] Leid. I. *n. constitutionis.* OUD.

Unam aliquando] Edd. nonnullae: *unam aliquam.* GRAEV.

Ergo ipsa nec constitutio est, nec pars constitutionis] Ne hoc quidem praeterire fas duco. Licet enim sic legatur in omnibus, quod scio, editis, tamen in utroque MS. habetur *neque constitutio est, nec.* Id quod in fidelissimis membranis sic persaepe offendi. Infr. cap. 37. *in qua nec propositio neque assumptio*, ut vidi ipse in scripto. GRON. Erf. et alii duo MSS. *ergo ipsa neque constitutio est, nec pars.* GRAEV. vid. Gronov. ad Lib. II. cap. 30.

Nec constitutio, nec pars] Sch. Voss. II. Leid. III. *neque c. neque p.* Leid. I. *nec const. neque p.* OUD.

Solet usu evenire] Rectius Erf. et Cauch. *solet usu venire.* Sic Latini loquuntur. Cic. de senectute: *Quid homini potest turpius,*

diximus, haec caussarum putanda sunt, non partes alicuius constitutionis.

CAP. XI. Haec ergo constitutio, quam generalem 320 nominamus, partes nobis videtur duas habere, iuridicialitatem, et negotialem. Iuridicialis est, in qua aequi et iniqui natura, aut praemii, aut poenae ratio quaeritur. Negotialis est, in qua, quid iuris ex civili more, et aequitate sit, consideratur: cui diligentiae praeesse apud nos iuris-consulti existimantur.

Ac iuridicialis quidem ipsa in duas distribuitur partes, absolutam, et adsumtivam. Absoluta est, quae ipsa in se continet iuris et iniuriae quaestionem. Adsumtiva est, quae ipsa ex se nihil firmi dat ad recusationem; foris autem aliquid defensionis adsumit. Eius partes sunt qua-

quid vero miserius aut acerbius usu venire? quod tantum evenire dedecus? GRAEV. Sch. et Voss. II. *usu venire*. Quod cum Graevio verius duco, licet MSS. fere semper variant, ut in libris ad Herennium (ubi tamen constant Codd. L. IV. C. 45. Scio vobis omnibus *usu venire*,) et in Cicerone aliquoties, ut infra C. 45. Omnibus dicatur *usu venire*. C. 54. *Neque alicui unquam usu venerit*. Sic in plerisque MSS. sed vulgo *evenire*, *evenit*. Atque ita in aliis auctoribus. Verum profecto corrigendus Vitruvius ex duobus Vossianis et Fraeuckerano, L. 1. C. 6. *In multis civitatibus usu solet venire*, non *evenire*. Idem L. X. C. 22. *Rhodiensibus usu venire*. In Appuleio L. I. Met. p. 14. Ed. Pric. bene Colvius e Lipsii Codice edidit *usu venire*. Sic enim exhibent MSS. mei septem; item in Apologia et de deo Socratis, ut plerisque videmus *usu venire*; quo tamen loco in multis est *usu evenire*. Sed aliud est, *usu venit mihi*, aliud *usu mihi evenit*. Innumera e Varrone, Caesare, Martio, Nepote, aliis addi possent, ostendit, quoties *venire* prave in *evenire* abierit; sed *ἐνέχειν*. OUD. *Usu venire* exhibet B. *Usu venire* T. atque ita dederunt Sch. et Orell. Recte hoc loco. Cf. quae notavi ad Auctor. ad Herenn. II, 5. et quae ad eum locum consignavi in Addendis. L.

Non partes alic. c.] Leid. III. et non p. al. c. Ed. Omn. neque p. al. c. OUD.

CAP. XI. Partes nobis videtur duas habere] Cauch. partes videtur duas habere. Erf. partes nobis duas habere videtur. GRAEV.

In qua aequi et iniqui natura] Sic reponendum censuit Guilielmus, ex libris omnibus Suffridi nostri; quibus respondet Pal. sec. ceteri *aequi et recti*, quomodo antea vulgati. GRUT. Sic Erf. et al. MSS. Sed vulgati et multi MSS. *aequi et recti natura*. GRAEV. *Aequi et iniqui natura*. Sic Voss. I. In ceteris et Victor. p. 116. *aequi et recti n.* Sequentia opposita praemii aut poenae desiderant potius *aequum et iniquum*, vel *aequum et contrarium*, vel *aequum et tetrum*; quam *aequum et rectum*. OUD.

Ac iuridicialis quidem ipsa] Duisb. et iuridicialis quidem et ipsa. Erf. ac iuri diem ipsa etc. GRAEV. Sch. Voss. I. ac i. q. et ipsa. OUD.

Adsumtiva est] Carent verbo Sch. Voss. I. II. Leid. I. OUD.
Foris autem] Deest ultima vox Leid. III. OUD.

tuor, concessio, remotio criminis, relatio criminis, comparatio. Concessio est, cum reus non id, quod factum est, defendit, sed, ut ignoscatur, postulat. Haec in duas partes dividitur, purgationem, et deprecationem. Purgatio est, cum factum conceditur, culpa removetur: haec partes habet tres, imprudentiam, casum, necessitatem. Deprecatio est, cum et peccasse, et consulto peccasse reus se confitetur, et tamen, ut ignoscatur, postulat: quod genus per raro potest accidere. Remotio criminis est, cum id crimen, quod infertur, abs se, et a sua culpa, vi, et potestate in alium reus remove conatur: id dupliciter fieri poterit, si aut caussa, aut factum in alium transferetur.

321 Caussa transfertur, cum aliena dicitur vi et potestate factum. Factum autem, cum alius aut debuisse, aut potuisse facere dicitur. Relatio criminis est, cum ideo iure factum dicitur, quod alius ante iniuria lacessierit. Comparatio est, cum aliud aliquod factum rectum, aut utile contenditur, quod ut fieret, illud, quod arguitur, dicitur esse commissum.

In quarta constitutione, quam translativam nominamus, eius constitutionis est controversia, cum aut quem, aut quicum, aut quomodo, aut apud quos, aut quo iure, aut quo tempore agere oporteat, quaeritur, aut omnino aliquid de commutatione, aut infirmatione actionis agitur.

Abs se et a sua culpa, vi et potestate] Erf. *Abs se et ab sua culpa, et vi, et potestate.* GRAEV. Voss. I. Leid. III. Victor. p. 118. et ab s. c. OUD. *Ab se et ab sua culpa* B. Atque ita recte dederunt Sch. et Orellius. L.

In alium transferetur] Erf. *in alium transferatur.* GRAEV. Sch. Voss. II. Ed. Omn. in a. *transfertur.* OUD. *Transferetur* B. L.

Causa transfertur] Erf. *causa transferetur.* GRAEV.

Cum ideo iure factum] Erf. *quod ideo iure factum.* GRAEV.

Quod alius antea iniuria lacessierit] Hervag. *quod alius ante lacessierit.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. Ed. Omn. *quod aliquis* etc. OUDEND.

Cum aliud aliquod factum rectum aut utile contendetur] In uno codice manuscr. ita legitur: *cum aliquod aliud ab illo, de quo agitur, factum rectum, etc.* LAMB. Pal. sec. *aliquod rectum aut utile conceditur.* Fabr. *cum aliquod alicui factum rectum.* Liber Tosanus: *cum alicuius aliquod factum rectum etc.* quod amplectebatur Gulielmius. GRUT. MS. noster *cum aliud aliquod alicuius factum.* Sic initio libri II. *aliud alii commodi aliquo adiuncto incommodo muneratur.* GRON. Erfurt. et alius MS. *cum aliud aliquod alicuius factum;* alii MS. aliter, vid. not. GRAEV. Addidi vocem *alicuius* auctoritate Sch. Victorini p. 118. et Ed. Omnib. Vide Comm. *aliud aliquid* Sch. Leid. I. Voss. II. OUD. Abest v. *alicuius* a Cod. B. L.

Huius constitutionis Hermagoras inventor esse existimatur, non quo non usi sint ea veteres oratores saepe multi, sed quia non animadverterint artis scriptores eam superiores, nec retulerint in numerum constitutionum. Post autem ab hoc inventam multi reprehenderunt, quos non tam imprudentia falli putamus, (res enim perspicua est) 322 quam invidia atque obtreccatione quadam impediri.

CAP. XII. Et constitutiones quidem, et earum partes exposuimus: exempla autem cuiusque generis tunc commodius exposituri videmur, cum in unumquodque eorum argumentorum copiam dabimus. Nam argumentandi ratio dilucidior erit, cum et ad genus, et ad exemplum causae statim poterit adcommodari.

Constitutione causae reperta, statim placet considerare, utrum causa sit simplex, an iuncta; et si iuncta

[*Huius constitutionis Hermagoras inventor etc.*] vid. Quinctilian. III. Inst. Orat. cap. 6. p. 254. et ibi Interpr.

[*Non quia non usi sint*] Libens hanc mutationem reliqui auctoribus suis, ex illis, qui hos imitati sunt, et nimis quidem festinate, Victorio, Lambino et Grutero, discedens ad vetustiores editiones ac duos nostros MSS., in quibus *non quo non*. Certe enim et hoc ipsum toties in Cicerone occurrit, ut addubitari nequeat, et vide hic cap. 33. Quod si sequens *quia* eos movit, nihil egerunt. Licet enim etiam cap. 33. aliter sic loquatur, tamen et sic mutat Cicero V. ad Att., 10. *Non quo te celem, non perscribo, sed quia dūge iuncta sunt*. XV. 22. *Non quo iam adesset, sed quia certe id ageret*. V. ad Fam. 19. *Non quo celandus esses, sed quia communicatio consilii etc.* Immo sic prorsus infra II, 51. *Non quo non in aliqua constitutione omnis semper causa versetur, sed quia proprii etc.* GRON. Victor. Lamb. Grut. *non quia non usi sint*; sed prius approbat Erfurt, ac MSS. al. et edd. vet. GRAEV. MSS. O. e. Ed. Omn. *non quo non*. OUD. Ita etiam BT. *Non quod non* scripsit Sch. atque ita Oxonn. duo. *non quo non* recte retinuit Orell. Deinde *animadverterunt — retulerunt* Sch. de coniectura dedit, recte, ut videtur. Nam coniunctivus male repetitus videtur e superioribus. Secutus est Orell. L.

[*Artis scriptores eam superiores*] Videntur esse ab aliquo librario: certe si absint, nihil sententiae defuerit. GRUT.

CAP. XII. *Exposituri videmur*] Leid. I. Voss. II. *exp. videamur*. OUD.

[*Et ad genus, et ad exemplum*] Prius et deest Voss. I. alterum ad non est in Leid. I. OUD.

[*Simplex an iuncta; et si iuncta*] Ita erat in Pall. omnibus, et Grevenb.; vulgata enim *an coniuncta: et si coniuncta*. GRUT. Edd. vulgg. *simplex an coniuncta*. GRAEV. *Utrum causa sit simplex, an coniuncta, et si coniuncta erit*. Ita, ut edidit Lamb., scriptum existat in uno Gryph. manuscr. exemplari: ceteri, *an iuncta, et si iuncta*, habent, BRUT. Sch. Voss. I. Leid. III. et I. a m. II. cum Ed. Omn. et Victor. s. *an coniuncta, et si coniuncta* nisi quod secundo loco *iuncta* retineant Sch. et Leid. I. OUD. *Coniuncta B. Iuncta Vi-*

erit, utrum sit ex pluribus quaestionibus iuncta, an ex aliqua comparatione. Simplex est, quae absolutam in se continet unam quaestionem, hoc modo: Corinthiis bellum indicamus, an non. Coniuncta ex pluribus quaestionibus, in qua plura quaeruntur, hoc pacto: Utrum Karthago diruatur, an Karthaginensibus reddatur, an eo colonia deducatur. Ex comparatione, in qua per contentionem, utrum potius, aut quid potissimum sit, quaeritur, ad hunc modum: Utrum potius exercitus in Macedoniam contra Philippum mittatur, qui sociis sit auxilio; an teneatur in Italia, ut quam maximae contra Hannibalem copiae sint. Deinde considerandum est, in ratione, an in scripto sit controversia. Nam scripti controversia est ea, quae ex descriptionis genere nascitur.

323 CAP. XIII. Eius autem genera, quae sunt separata a constitutionibus, quinque sunt. Nam cum verba ipsa videntur cum sententia scriptoris dissidere, tum inter se

ctorinus in commentario, sed in lemmate *coniuncta*. Paullo ante *statim placet cons.* omnes, etiam Victorin. Sed Sch. v. *statim*, tanquam male repetitum ex superioribus, deleuit, uncis inclusit Orell. L.

Ex pl. quaestionibus iuncta] Voss. I. Leid. III. et J. a. m. II. s. *ex pl. q. coniuncta*. OUD. *Coniuncta B. Iuncta* Victorinus in comm. sed in lemmate *coniuncta*. L.

Coniuncta ex pluribus] Erfurt. Duisb. Cauch. *iuncta ex pluribus*. GRAEV. Sch. *iuncta ex pl. q.* OUD. *Coniuncta B.* L.

Karthaginiensibus] Voss. I. Leid. I. Ed. Omn. *carthaginiensibus*. OUD.

Utrum potius exercitus in Macedoniam] Edd. *utrum exercitus*. Erfurt. *utrum potius exercitus in Macedoniam*. Recte, ut ex praecedentibus liquet. GRAEV.

Utrum exercitus in Maced.] Sic MSS. O. Graevius e solo Erfurt. inseruit *potius* ex praecedentibus. Male, si quid video. OUD. Ignorat v. *exercitus* Cod. B., recepit Sch. omisit Orell. recte ut mihi videtur. L.

In ratione, an in scripto sit controversia] Al. *an in ratione an in scripto sit controversia*. GRAEV. Nos priore loco *an* particulam sustulimus cum ex certa ratione, tum ex veterum codicum auctoritate, in quibus omnibus recte abest. BRUT. Leid. I. Voss. I. Ed. Omn. *in r. an scripto*. OUD.

Controv. est ea, quae] Pronomen demonstrativum non agnoscitur a Sch. OUD.

CAP. XIII. Eius autem genera, quae sunt separata] Erf. *eius enim genera, quae separata sunt*. GRAEV.

Nam cum verba ipsa videntur] Lambini et aliae edd. *nam tum verba ipsa*. Duisb. *tum verba ipsa videntur*. GRAEV. MSS. O. *tum v. i. v.* OUD. *Tum v. ipsa* BL. atque ita Sch. et Orell. Recte. Aliter legi nequit. Paullo post Lambin. *significare videtur*, quod revocavit Sch., iterum omisit Orell. Codicum nullus exhibet. L.

duae leges, aut plures discrepare, tum id, quod scriptum est, duas aut plures res significare: tum ex eo, quod scriptum est, aliud quoque, quod non scriptum est, inveniri: tum vis verbi quasi in definitiva constitutione, in quo posita sit, quaeri. Quare primum genus, de scripto et sententia; secundum, ex contrariis legibus; tertium, ambiguum; quartum, ratiocinativum; quintum, definitivum nominamus.

Ratio autem est, cum omnis quaestio non in scriptione, sed in aliqua argumentatione consistit. At tum considerato genere causae, et cognita constitutione, cum, simplexne, an coniuncta sit, intellexeris, et scripti, an rationis habeat controversiam, videris; deinceps erit videndum, quae quaestio, quae ratio, quae iudicatio, quod firmiteramentum causae sit: quae omnia a constitutione profisciscantur oportet. Quaestio est ea, quae ex conflictione causarum gignitur controversia, hoc modo: Non iure fe-

Tum id quod scriptum est] Leid. I. *tum ex eo q. s. e.* Sch. t. i. q. s. sit. OUD.

In quo posita sit] Sch. in q. p. est. OUD.

Cum omnis quaestio non in scriptione] Lamb. ed. *cum quaestio non in scriptione.* GRAEV. Voss. II. *cum oratio vel quaestio suprascr. omnis; contra in Sch. suprascr. oratio vel.* OUD.

At tum considerato genere causae et cognita constitutione] Copulativa in nullo est scripto. GROX. Sic Erfurt. Manut. et edd. antiquiores. Gruter. cum omnibus recentioribus: *At tum considerato genere causae.* Duisb. *at cum considerato.* Paulo post idem codex Erf. *Causarum enim conflictio est.* edd. *Causarum autem haec est conflictio.* Saue haec nec in Cauch. legitur, et Lambinus eam delevit. GRAEV. Voss. I. II. Leid. I. *ac cum Ed. Omn. et Victor. p. 120. At cum Sch. a m. I. copula et abest a MSS. O. OUD.*

Cum simplexne an coniuncta] Duisb. *utrum simplex an coniuncta.* GRAEV. Pro *cum* in Sch. et Victorino [apud Victorinum] est *utrum.* Item *simplex* in iisdem et Leid. III. *iuncta* Leid. I. Voss. II. Victor. Istud *tum* sequentibus *cum* et *deinceps*, hic plane otiosum est, neque ita scripsisse Ciceronem, mihi persuasum habeo. Legendum puto transposita illa voce e MSS. sic: *at cum, cons. gen. c., tum* (i. e. praeterea) *cogn. const. utrum simplex, an c. sit, intellexeris.* *Cum* sive *quum* intellexeris sunt constructione iungenda. Vide etiam Gruteri et Graevii notulas. OUD. *At tum cons. gen. causae cognita const. cum simplexne an coni. B. At quum, cons. gen. caus. et cogn. con. simplexne an coni.* scripserunt Sch. et Orell. Recte, opinor. L.

Quaestio est ea, quae ex conflictione causarum gignitur etc.] vide Quintilian. III. Inst. cap. 6. pag. 236. et 257. et ult. loco Interppr. Exsulat copula a Voss. II. OUD. Haec Oudendorpii nota quorsum spectet, ignoro. Quae paullo post sequuntur verba: *hoc modo — iure feci*, Sch. transposuit post *v. constat.* Vulgatum ordinem revocavit Orell. L.

cisti: iure feci. Caussarum autem haec est conflictio, in qua constitutio constat; ex ea igitur nascitur controversia, quam quaestionem dicimus, hoc modo: Iurene fecerit. 324 Ratio est ea, quae continet caussam, quae si sublata sit, nihil in caussa controversiae relinquetur, hoc modo, ut docendi caussa in facili, et pervulgato exemplo consistamus: Orestes si accusetur matricidii, nisi hoc dicat, Iure feci; illa enim patrem meum occiderat: non habet defensionem. qua sublata, omnis quoque controversia sublata sit. Ergo eius caussae ratio est, quod illa Agamemnonem occiderit. Iudicatio est, quae ex infirmatione, et confirmatione rationis nascitur controversia. nam sit ea nobis exposita ratio, quam paullo ante exposuimus. Illa enim meum, inquit, patrem occiderat. At non, inquit adversarius, abs te filio matrem necari oportuit: potuit enim sine tuo scelere illius factum puniri.

Causarum autem haec est confl.] Deest particula autem Voss. I. II. Leid. III. qui caret quoque pronomine. OUD.

Quam quaestionem dicimus hoc modo, iurene fecerit] Erf. quam quaestionem dicimus hoc iurene feceris. GRAEV. Leid. III. hoc est, i. f. OUD.

Ratio est, quae cont. c.] Sic Sch. Voss. I. Ed. Omnib. Victor. p. 120. Vulgo *r. e. ea, quae c. c.* OUD.

Sublata sit] Leid. I. ablata s. OUD.

Nihil in causa relinquetur] Erf. Duisb. Cauch. nihil in causa reliquatur. GRAEV. Sch. Voss. I. Leid. I. n. i. c. c. relinquatur, ut statim, qua sublata, omnis quaeque controversia sublata sit. relinquitur in ceteris et Ed. Omn. OUD.

Pervulgato exemplo consistamus] Erf. pervulgato exempla constituamus. GRAEV. Sch. exempla constituamus. OUD.

Qua sublata omnis quoque controversia sublata sit] Erf. et Duisb. quare, omnis controversia quoque sublata sit. GRAEV. Sch. Voss. I. quare, scilicet nisi hoc dicat, ut Scholion suprascriptum est in Sch. Sed in marg. eadem manu aliter sublata. In Ed. Omnib. qua re sublata. Optimi Graeviani dant etiam quare. OUD. Vv. qua sublata — sublata sit, suspecta Ernestie, eiecit Sch., uncis inclusit Orell. Omnis contr. quoque s. B. L.

Eius c. ratio etc. occiderit.] Leid. I. *Eius c. quoque r. etc. occiderat.* OUD. Paullo post vv. *et confirmatione* Sch. de Io. C. Th. Ernestii sententia, in lex. technolog. Lat. Rhet. v. *iudicatio* prodita, eiecit scripsitque ex eiusdem sententia: *quae ex ratione et infirmatione rationis.* Nullus codicum addicit, et videtur defendi posse vulgata. L.

Illa enim meum, inquit, patrem occiderat] meum adieci ex Erfurt. et edit, Hervag. At in edd. aliis non habetur. GRAEV. *Meum, inquit, patrem occ.* Sic etiam MSS. mei omnes, et Ed. Omnib. male vulgo aberat ante Graev. *meum.* Quando nimis ambigue locutus esset Orestes: nam pater Clytaemnestrae posset intelligi. Confer praecedentia et sequentia OUD.

Abs te filio matrem] Voss. II. ab te filio. OUD.

CAP. XIV. Ex hac deductione rationis, illa summa nascitur controversia, quam iudicationem adpellamus. Ea est huiusmodi: Rectumne fuerit, ab Oreste matrem occidi, cum illa Orestis patrem occidisset.

Firmamentum est firmissima argumentatio defensoris, et aptissima ad iudicationem: ut si velit Orestes dicere, eiusmodi animum matris suae fuisse in patrem suum, in se ipsum ac sorores, in regnum, in famam generis et familiae, ut ab ea poenas liberi sui potissimum petere debuerint. Et in ceteris quidem constitutionibus ad hunc modum iudicationes reperiuntur: in coniecturali autem constitutione, quia ratio non est (factum enim non conce- 325 ditur) non potest ex deductione rationis nasci iudicatio. Quare necesse est eandem esse quaestionem, et iudicationem: ut factum est, factum non est; factumne sit. Quot autem in causa constitutiones, aut earum partes erunt,

CAP. XIV. Ex hac deductione rat.] Sic Voss. II. In ceteris ex h. diductione r. ac deinceps. OUD. Paulo post summa nascitur controversiae de ERN. coniectura scripsit Sch. fortasse recte. Sic infra c. 16. summam caussae, quem locum indicavit Orell. L.

Iudicationem appellamus] Leid. I. iudicalem app. OUD.

Orestis patrem occidisset] Erfurt. Orestis patrem occiderit. GRAEV. Leid. III. p. occiderit. OUD.

Et aptissima ad iudicationem] Pal. sec. et Grev. a manu principe: appositissima, non male. GRUT. Appositissima in quatuor manuscriptis exemplaribus legitur. OUD. Defensoris ac potissima ad iudicationem B. Appositissima exhibent Cod. T. et Oxoniensis II. Receperunt Sch. et Orell. L.

Animum matris suae fuisse] Erfurt. animum matri suae fuisse. Sic etiam legit Victorinus. GRAEV. Leid. I. huiusm. Abest suae a Leid. III. Opinor veram esse Erfurt. et Victorini p. 121. lectionem matri suae. OUD. Matri s. dedit Sch. Vulgatam tenuit Orell. L.

In patrem s. in se ips. ac sorores] Ed. Omn. in parentem s. Schol. et sor. Leid. I. et sororem. OUD.

Generis et familiae] Voss. I. g. ac fam. OUD.

In ceteris quidem const.] Leid. III. quidem cet. in c. OUD.

Iudic. reperiuntur] Sic Sch. In reliquis reperiuntur. OUD. Reperiuntur etiam Cod. B. L.

In coniecturali autem] Deest ultima vox Voss. I. OUD.

Eandem esse quaestionem] Verbum non legas in Voss. II. OUD. Paulo ante ex ea et ex deductione de suo dedit Sch., perverse quidem, iudice Orell. L.

Ut factum est, factum non est] In Duisb. ut non legitur; (potest sine incommo abesse) nec in Erfurt., in quo est: factum est, non est factum. bene. GRAEV. In duobus Gryphii exemplaribus, atque in uno meo, secundo loco, vox factum abest. BRUT. Factum est, non est factum. Sic lego e MSS. O. vulgo ut factum est, factum non est. Vide et Graevium OUD. Ut recte omisit Orell., retinuit Sch. L.

totidem necesse erit quaestiones, rationes, iudicationes, firmamenta reperiri. His omnibus in causa repertis, tunc denique singulae partes totius causae considerandae sunt. Nam non ut quidque dicendum primum, ita primum animadvertendum videtur: ideo quod illa, quae prima dicuntur, si vehementer velis congruere, et cohaerere cum causa, ex eis ducas oportet, quae post dicenda sunt. Quare cum iudicatio et ea, quae ad iudicationem oportet inveniri argumenta, diligenter erunt artificio reperta, cura et cogitatione pertractata; tum denique ordinandae sunt ceterae partes orationis. Hae partes sex esse omnino nobis videntur: exordium, narratio, partitio, confirmatio, reprehensio, conclusio. Nunc quoniam exordium princeps omnium esse debet, nos quoque primum in ratione exordiendi praecepta dabimus.

Firmamenta reperiri] Exsulat prima vox a Leid. I. *reperire* Sch. OUD.

His omnibus in causa repertis, tunc] Erf. *Tum his omnibus in causa repertis, tum.* GRAEV.

Tum denique] Sic MSS. O. Victor. p. 121. ut infra. Non tunc d. Ed. Omn. cum d. OUD. *Tum etiam TB. id quod scripserunt Sch. et Orell. L.*

Ut quidque dicendum primum] Leid. I. Ed. Omn. *ut quodque.* Abest *primum* Leid. I. contra *est* adlatur Voss. I. II. Ed. Omn. OUD. *Quidque* in margine scr. a ser. manu, in B. *primum est.* B. L.

Animadvertendum videtur] Voss. I. *ante advert. v.* Leid. I. *ad animum advert. v.* OUD.

Ideo quod illa, quae prima] Erf. et Duisb. *ideoque illa quae prima.* GRAEV. Sch. *ideoque illa.* OUD.

Cohaerere cum causa] Nonnullae edd. *coniungere cum causa.* GRAEVIUS.

Ex eis ducas] Erf. *ex his ducas.* GRAEV. MSS. O. *ex his d.* o. OUD. *Ex his* BT. atque ita dedit Sch. *ex eis tenuit* Orell. L.

Inveniri argumenta] Erf. *argumenta inveniri.* GRAEV.

Hae partes sex] Erf. et Cauch. *eae partes sex.* GRAEV. Leid. III. *et hae p. deest nobis* a Leid. I. OUD. *Hae partes sex* B. *Eae p. s. T. L.*

Nunc quoniam exordium] Duisb. *Nunc quomodo exordium.* GRAEV.

Princeps omnium debet esse] Erf. *princeps debet esse.* Cauch. *princeps debet.* GRAEV. *Vox omnium non agnoscitur* a Sch. bene. OUD. *Omnium debet esse* B. *Omnium* in margine habet T. teste Orell. L.

Primum in ratione exordiendi praecepta dabimus] Cum in libris manuscr. reperissem scriptum *in oratione*, ego *orationem* reposui. LAMB. MS. *melior in rationem exord.* Quod sane probandum videtur, ut patet ex cap. 9. *Et in eas praecepta det*, et cap. 12. *cum in unumquodque eorum argumentorum copiam dabimus.* Tale est cap. 52. *praeceptum datur ad enumerationem* GRON. Erf. et alii MSS. *in rationem exordii.* IDEM. Lamb. Erf. et al. MS. *primum in rationem exordiendi praecepta dabimus*; quod merito pro-

CAP. XV. Exordium est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam dictionem: quod eveniet, si eum benivolum, adtentum, docilem fecerit. Quare qui bene exordiri caussam volet, eum necesse est genus suae caussae diligenter ante cognoscere. Genera caussarum sunt quinque, honestum, admirabile, humile, anceps, obscurum. Honestum caussae genus est, cui statim sine oratione nostra auditoris favet animus. Admirabile, a quo alienatus est animus eorum, qui audituri sunt. Humile, quod negligitur ab auditore, et non magnopere adtendendum videtur. Anceps, in quo aut iudicatio dubia est, aut caussa, et honestatis, et turpitudinis particeps: ut et benivolentiam pariat, et offensionem. Obscurum, in quo aut tardi auditores sunt, aut difficilioribus ad cognoscendum negotiis caussa implicita est. Quare quoniam tam di-

bat Jac. Gronov. exemplis huius locutionis petitis ex aliis Ciceronis libris, ut sup. ex cap. 9. *et in eas praecepta det.* GRAEV. *In rationem praecepta dabimus*, in praepositione cum nomine coeunte, in omnibus libris antiquis scriptum exstat; ex qua voce diducta etiam si non incommoda lectio confici potest, Lambinum tamen sequor ex eadem orationem, unde multo planior lectio fit, emendatam. Vulgata quidem lectio ferri non potest. BRUT. *In rationem exordienti praecepta dabimus.* Sic omnino est legendum. Praeter aliorum codices hanc lectionem firmant Sch. Leid. l. III. et exempla Ciceronis. V. Gronov. vulgo *in ratione.* OUD. *In rationem* B. qui v. *primum* omittit. *In rationem* T. et alii Codd. id quod dederunt Ern. Sch. Orell. recte. *In ratione* Iuntina. L.

Quod eveniet] Leid. III. *quod evenit.* OUD.

Docilem fecerit] Erfurt. *docilem confecerit*, quod etiam est in margine Hervagianae, pro quo paulo post dicit, *dociles auditores efficere*, et mox, *perficiens auditorem benivolum*, cap. 16. *quas res exordio conficere oporteat*, et, *quibus quaeque res rationibus confici possit.* GRAEV. Sch. *docibilem confecerit*, punctis sub *bi* positus. In Ed. Omn. *b. et attentum et d. confecerit.* Probo compositum. OUD. *Confecerit* T. id quod dedit Orell. *fecerit* retinuit Sch. L.

Ex. causam volet] Leid. II. *ex. c. voluerit.* OUD.

Sunt quinque] MSS. O. *quinque sunt.* Ed. Omn. *sunt n. quinque* i. e. numero quinque. OUD.

Auditoris favet animus] Erfurt. *auditoris animus favet.* In Cauch. non est *auditoris.* GRAEV.

Alienatus est animus] Abest verbum a Leid. III. OUD.

Non magnopere] vide Gronov. supra ad cap. 7.

Et honestatis et turp. p.] Deest prima copula Voss. I. OUD.

Ut benevolentiam pariat] Erfurt. *ut et benevolentiam pariat.* GRAEV. *Ut et beniv. p. et offens.* Sic MSS. O. et Edd. quoque ante Graev. non ut *beniv.* OUD.

Causa implicita est] Erf. *causa est implicita.* Cauch. *causa est implicata.* GRAEV. *Implicita est* nonnulli manuscripti habent. BRUT. Sch. Voss. II. cum Victorino p. 124. et aliis *c. implicata est.*

versa sunt genera caussarum, exordiri quoque dispari ratione in unoquoque genere necesse est. Igitur exordium in duas partes dividitur, in principium, et insinuationem. Principium est oratio perspicue et protinus perficiens auditorem benivolum, aut docilem, aut adtentum. Insinuationis est oratio quadam dissimulatione, et circuitione obscura subiens auditoris animum.

- 327 In admirabili genere caussae, si non omnino infesti auditores erunt, principio benivolentiam comparare licebit; sin erunt vehementer abalienati, confugere necesse erit ad insinuationem: nam ab iratis si perspicue pax, et benivolentia petitur; non modo ea non invenitur, sed ira augetur atque inflammatur odio. In humili autem genere caussae, contemtionis tollendae causa, necesse erit adtentum efficere auditorem. Anceps genus caussae, si dubiam iudicationem habebit, ab ipsa iudicatione exordiendum est; sin autem partem turpitudinis et partem honestatis habebit, benivolentiam captare oportebit, ut in genus honestum causa translata videatur. Cum autem erit honestum caus-

praefero ut numerosius. OUD. *Causa est implicita* B. *implicita* dedit Sch. vulgatum tenuit Orell. L.

Quare quoniam tam d.] Sch. Leid. I. q. *cum tam d.* OUD. *Quum tam* T. Compendio quae scriptum in B. unde error ortus. Legendum *quoniam*. L.

Et insinuationem] vid. Gronov. ad Lib. III. ad Heren. cap. 13. Voss. II. *in pr. et in insin.* OUD. *Et in ins.* B. Paulo post pro v. *perficiens* Sch. dederat *efficiens*, de monitu Ernestii. Recte *conficiens* e Cod. T. recepit Orell. L.

Circuitione obscura subiens] Grut. et al. edd. *circuitione obscure subiens*. longe verius Erfurt. *circuitione obscura subiens animum*. GRAEV. *Circuitione obscura subiens*. Sic quoque Sch. et Leid. III. cum Erf. In ceteris et vulgo *obscure*. OUD. *Obscure* tenuerunt Sch. et Orell. *obscura* etiam Cod. T. L.

Vehementer abalienati] Voss. II. *veh. alienati*. OUD.

Sed ira augetur atque inflammatur odio] Grut. et al. edd. *sed augetur atque inflammatur odium*. Sed Erfurt. eleganter: *sed ira augetur, atque inflammatur odio*, sc. irati. GRAEV. *Ira augetur atque inflammatur odio*. Sic edidit Graev. ex Erfurt. In Leid. III. *augetur potius atque flammatur odium*. Voss. I. *augetur potius et inflammatur odium*. Ceteri et vulgo *augetur atque infl. odium*. Ed. Omn. *augetur atque inflamm. odium potius*. OUD. *Sed augetur atque inflammatur odium* T. eodem modo B. nisi quod is et pro atque B. odio dedit Sch. et Orell. L.

Necesse erit att. efficere aud.] Sch. Voss. I. II. *n. est att.* Tum *facere aud.* Sch. Leid. I. OUD.

Iudicationem habebit] Leid. I. *iud. habuerit*. OUD.

Et partem honestatis] In nullo MS. est copula *et*; sed in Leid. I. *partemque h.* OUD. Omittunt et etiam BT. Orell. uncis inclusit. L.

sae genus, vel praeteriri principium poterit, vel, si commodum fuerit, aut a narratione incipiemus, aut a lege, aut ab aliqua firmissima ratione nostrae dictionis: sin uli principio placebit, benivolentiae partibus utendum est, ut id, quod est, augeatur.

CAP. XVI. In obscuro caussae genere, per principium dociles auditores efficere oportebit. Nunc, quoniam, quas res exordio conficere oporteat, dictum est; reliquum est, ut ostendatur, quibus quaeque res rationibus confici possit.

Benivolentia quatuor ex locis comparatur: ab nostra, ab adversariorum, ab iudicum persona, ab ipsa caussa. 328
Ab nostra, si de nostris factis, et officiis sine arrogancia dicemus: si crimina illata, et aliquas minus honestas su-

Vel praeteriri princ. p.] Deest vel Voss. I. Leid. III. OUD.

Vel, si commodum fuerit] Alii, et si commodum fuerit, GRAEV. Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. et si c. f. OUD. Et si etiam Cod. T. quod dederunt Sch. et Orell. L.

Aut a lege, aut ab aliqua] Ed. Omn. aut lege, aut aliqua. OUDENDORPIUS.

Ab aliqua firmissima ratione] Al. ab aliqua firma ratione. GRAEVIUS.

Sin uti principio placebit] Vulgata, vel si uti principio; sed alterum restabat in Pal. habebat praeterea Grev. sin autem uti. Supra etiam auctoribus iisdem mss. substitui, vel si commodum etc. cum prius fuisset, et, si comm. GRUT. Sin uti principio placebit, ut scriptum est in omnibus meis manuscr. et in uno impresso Leonnici, excudendum curavi. BRUT. In Sch. suprasc. eadem m. al. licebit. OUD.

Quod est, augeatur] Leid. I. quod est reliquum a. OUD.

CAP. XVI. In obscuro caussae g.] Sch. Ed. Omn. in obscuro autem c. g. OUD. Haec verba usque ad v. oportebit Sch. retraxit post vv. translata videatur. Non secutus est Orellius. Recte. L.

Dociles aud. efficere oportebit] Cum illico sequatur conficere oporteat, hic multo elegantius et nervose praebent veterrimae membranae Sch. dociles auditores fiant. OUD.

Conficere oporteat] Leid. I. efficere op. OUD.

Ab adversariorum, ab iudicum persona] Sch. ab advers. persona, ab i. persona. Voss. I. a iudicium p. Victor. p. 124. a iud. OUD.

Ab ipsa caussa] Legebatur antea, ab ipsa re, sed praeter Pall. in quorum secundo alterum exstabat: nam pr. et tert. ab caussa, sine pronomine, quod tamen in editione Victorii. GRUT. MSS. O. simpliciter a caussa. OUD.

De nostris factis] Leid. III. nostris de f. Mox dixerimus. Ed. Omn. OUD.

Aliquas minus honestas suspiciones] Erfurt. aliquas minus honestas suspiciones, quod in tam bonae fidei libro non est temerarium, sed credendum, a posterioribus librariis hanc vocem minus obviam mutatam esse in notiozem. Est suspectatio, a suspecto,

spiciones iniectas diluemus: si, quae incommoda acciderint, aut quae instent difficultates, proferemus: si prece, et obsecratione humili, ac supplici utemur. Ab adversariorum autem, si eos aut in odium, aut in invidiam, aut in contemtionem adducemus. In odium adducentur, si quod eorum spurce, superbe, crudeliter, malitiose factum proferetur. In invidiam, si vis eorum, potentia, divitiae, cognatio, pecuniae proferentur, atque eorum usus arrogans, et intolerabilis; ut his rebus magis videantur, quam caussae suae confidere. In contemtionem adducentur, si eorum inertia, negligentia, ignavia, desidiosum studium, et luxuriosum otium proferetur. Ab iudicum persona benivolentia captabitur, si res ab his fortiter, sapienter, mansuete gestae proferentur, ut ne qua adsentatio nimia significetur: et si de his, quam honesta existimatio, quan-

ut ab expecto, expectatio, ab alieno, ab alienatio. *Suspecto* est apud Tacit. I. Ann. 5. *Quidam scelus uxoris suspectabant*, et in non paucis aliis locis. Sicut a suspicere est suspicatio, quod est apud Terentium, sic a suspectare est suspectatio. GRAEV.

Suspiciones iniectas] Hervag. margo *suspiciones illatas*. GRAEV.

Humili ac supplici] Sch. h. et s. Voss. I. Leid. III. h. aut s.

OUDENDORPIUS.

Aut in invidiam] Praepositione carent Sch. Voss. I. OUD.

In odium ducentur] habent manuscripti omnes vetustiores: Leonicensi editio, Aldi, a quo filius dissentit. In Victorii editione, ut in antiquis, *ducentur*, legitur. Lamb. ut Manut. *adducent* edidit. Credo, eruditos homines, quod crebrior usus est verbi *adduco* in hac translatione, quam eius, a quo manet *duco*, *adducentur* emendasse. BRUT. *In odium adducentur*. Sic Sch. In ceteris MSS. *in o. ducentur*. OUD.

Malitiose factum proferetur] *Grevius ostendatur*, placuitque Guljelmo; sed stant pro vulgata Pall. tres. GRUT. MS. *malitiose factum ostendatur*. GRAEV.

Pecuniae proferentur] Leid. I. *p. proferantur*. Leid. II. qui hic incipit, *p. proferuntur*. OUD.

Otium proferetur] Leid. II. *ot. profertur*. OUD.

Ab iudicum persona] Edd. vulgatae, *ab auditorum persona*. inepte. Miror hoc vitium in omnibus editionibus, quas vidi, toleratum esse. Verissime Erfurt. et Duisburgensis Codices *ab iudicum persona*. Ad indices enim haec pertinere, quae sequuntur, clarissime patet. Superius dixit: *Benevolentia quatuor ex locis comparatur: ab nostra, ab adversariorum, ab iudicum persona, ab ipsa causa*. De nostra, et adversariorum persona ut benivolentia comparari possit, iam ostendit: iam supererat, ut ostenderet, quomodo ab iudicum persona quaeratur, quod hic facit. GRAEV. *Ab iudicum persona b. captabitur*. Sic verissime e MSS. duobus emendavit Graevius pro *auditorum*. Emendationem hanc confirmant Sch. a m. 1. et Victorinus p. 125. *captatur* Leid. I. *Auditorum* reposuit Orell. L.

Et si de his] Deest copula Sch. OUD.

taque eorum iudicii, et auctoritatis expectatio sit, ostendatur. Ab ipsis rebus, si nostram causam laudando extollemus, adversariorum causam per contemptionem deprimemus.

Adtentos autem faciemus, si demonstrabimus, ea, quae dicturi erimus, magna, nova, incredibilia esse, aut ad omnes, aut ad eos, qui audient, aut ad aliquos illustres homines, aut ad deos immortales, aut ad summam reipublicae pertinere: et si pollicebimur, nos brevi nostram causam demonstraturos, atque exponemus iudicationem, aut iudicationes, si plures erunt. Dociles auditores faciemus, si aperte et breviter summam causae exponemus; hoc est, in quo consistat controversia. Nam et cum docilem velis facere, simul adtentum facias oportet: nam is est maxime docilis, qui adtentissime est paratus audire.

Expectatio sit, ostendatur] Duisb. et Erfurt. *expectatio sit ostenditur*. GRAEV. Sch. Leid. III. *ostenditur*. OUD.

Laudando extollemus] Duisb. *laudando extollamus*. GRAEV. Sch. cum Victorino *extollamus, deprimamus*. OUD.

Adversariorum causam] Lamb. edit. *causam omittit*. GRAEV.

Per contemptionem deprimemus] Duisb. *per contemptionem deprimamus*. IDEM.

Quae dicturi erimus] Duisb. *quae dicturi sumus*. GRAEV. Sch. d. sumus. OUD. In superioribus scripsit Sch. *Attentos autem faciemus auditores*. Non secutus est Orellius, qui supra pro v. iudicum reposuit auditorum. L.

Aut ad omnes] Voss. I. II. *et aut ad o.* Bene. OUD.

Ad eos qui audiunt] MSSti *audient*, ut I. ad Herenn. 4. Hinc etiam nescio, unde capite 17. *edant, maxime ii, qui audierint, probarint*, quum in optimo meo, *qui audient*, in altero *qui audierunt*. Etiam cap. 21. in meliore membrana legitur, *ad eorum qui audient opinionem*, etsi non etiam in verbis paulo post ibi sequentibus. GRON. *audient* Erf. et alii libri, quos inspexerunt viri docti. Vulgo, *ad eos qui audiunt*. Sch. Victor. *ad e. q. audiunt*. In Voss. II. non est *eos*. OUD.

Ad summam reipublicae] legendum puto, *ad summam rem, seu, ad summam remp.* LAMB. Lamb. ed. *ad summam remp.* GRAEV. Lambini coniecturam firmat Victorinus p. 125. *ad s. rempublicam*. Leid. I. II. *ad summam r. p.* OUD. *Ad summam reipublicae* TB. Vitium ortum ex compendio R. P. quod alii aliter explicuerunt. Aliud est *summa resp.* apud Cic. de Legg. III, 16. ubi opponitur *municipalis* L.

Si pollicebimur] Sch. *si pollicemur*. OUD.

Atque exponemus iudicationem] Erf. *Aut exponemus iudicationem*. GRAEV.

Aperte et breviter] Erf. *aperte ac breviter*. IDEM.

Nam is est maxime docilis] Sic Erfurt. Al. *nam is maxime docilis est*. IDEM. MSS. O. *is e. t. m. d.* OUD. Paulo ante Sch. *de-derat*: *Nam quem docilem velis f.*, pro quibus Cod. T. apud Orell.

CAP. XVII. Nunc insinuationes quemadmodum tractari conveniat, deinceps dicendum videtur. Insinuatione igitur utendum est, cum admirabile genus causae est, hoc est, ut ante diximus, cum animus auditoris infestus est. Id autem tribus ex causis fit maxime: si aut inest in ipsa
330 causa quaedam turpitudine, aut ab iis, qui ante dixerunt, iam quiddam auditori persuasum videtur, aut eo tempore locus dicendi datur, cum iam illi, quos audire oportet, defessi sunt audiendo. Nam ex hac quoque re non minus, quam ex primis duabus, in oratore nonnumquam animus auditoris offenditur.

Si causae turpitudine contrahet offensionem; aut pro eo homine, in quo offenditur, alium hominem, qui diligitur, interponi oportet: aut pro re, in qua offenditur, aliam rem, quae probatur: aut pro re hominem, aut pro homine rem, ut ab eo, quod odit, ad id, quod diligit, auditoris animus traducatur, et dissimulare id te defensurum,

Et quum omissio nam. Vulgatam retinuit Orellius, non recte. Obsequendum erat Codici T. L.

CAP. XVII. *Insinuationes*] Leid. II. *insinuationem.* OUD.

Tractari conveniat] Voss. I. II. Leid. I. III. *tractare c.* OUD.

Tractare etiam in B. L.

Cum animus auditoris infestus est] Malim legi, *infensus*, seu *offensus est.* LAMB.

Aut ab iis, qui ante dixerunt] Erfurt. *Si aut ab iis, qui ante dixerunt.* Alii MSS. et edd. *aut si ab iis, q. a. d.* GRAEV. Sch. Ed. Omn. *aut si ab his.* OUD.

Aut eo tempore] Sch. Leid. II. Ed. Omn. *aut si eo t.* Leid. III. *aut eo t. iam.* OUD.

In oratione nonnumquam animus aud. offenditur] Aut sic habent editiones, aut, *in oratorem*, quod est in Stephanica Victorii, ut et Lambiniana, et sic quoque habet una membrana nostra; sed altera *in oratore*, quod solum verum puto, quum et mox ita sequatur, et frequentet Cicero. Adde Gruterum ad libri II. caput secundum, GRON. Gruter. ed. *in oratione non nunquam.* Al. *in oratorem non nunquam.* Secutus sum scripturam codicis Erfurtensis, Cauchiani, et Duisburgensis, quam Iac. Gronovius quoque in suo libro invenit et probavit. Vulgati *in oratione.* Alii *in oratorem.* Sic statim, *in quo offenditur.* GRAEV. Voss. I. II. Leid. II. et Ed. Omn. *in oratorem.* Sed cum Gron. et Graev. verissime praebent Sch. Leid. I. III. *in oratore.* Sic L. I. de Orat. c. 61. *A quibus nihil praeter voluptatem aurium quaeritur, in iis offenditur, simulatque minuitur aliquid de voluptate.* Idem casus intelligendus L. II. ad Fam. C. 17. *minus offendor in me.* L. II. C. 2. *si quo in vitio eius offenderemur.* L. I. ad 2. F. Ep. 1. *si quis est, in quo iam offenderis.* Plura vide ad huius Libri C. 28. *Offendi in his consueverint.* OUD.

Contrahet offensionem] Sch. Vossiani et Leid. II. *contrahit off.* OUD. *Contrahit etiam in B.* L.

quod existimeris defensurus: deinde, cum iam mitior factus erit auditor, ingredi pedetentim in defensionem, et dicere, ea, quae indignantur adversarii, tibi quoque indigna videri: deinde, cum lenieris eum, qui audiet, demonstrare, nihil eorum ad te pertinere, et negare te quidquam de adversariis esse dicturum, neque hoc, neque illud: ut neque aperte laedos eos, qui diliguntur, et tamen 331 id obscure faciens, quoad possis, alienes ab eis auditorum voluntatem: et aliquorum iudicium simili de re, aut auctoritatem proferre imitatione dignam: deinde eandem, aut consimilem, aut maiorem, aut minorem agi rem in praesenti demonstrare.

Quod existimeris defensurus] Duisb. *quod existimaris defensurus*. Haec verba *quod existimeris defensurus* non sunt in Cauchiano. GRAEV. Sch. *quod existimaris*, suprascr. a m. II. *defensurus*. Leid. I. *quod existimareris d.* III. *quod estimeris d.* OUD. Paulo post Cod. Tur. *quum iam amicior factus*, quam memorabilem dicit lectionem Orell.; minime. Scriptum erat *micior*, unde sciolus librarius fecit *amicior*. Veram esse vulgatam, etiam Victorinus ostendit, qui bis hunc locum assert. L.

Pedetentim] Erf. *pedetemptim*. GRAEV.

Quae indignantur adversarii] Erfurt. Duisb. Cauch. *quae indignentur adversarii*. GRAEV. *Quae indignentur adversarii*. Sic legi iubent Graeviani, et mei MSS. O. et Ed. Omn. Victor. p. 126. vulgo *indignantur*. OUD. *Indignentur* etiam in B. Idem etiam Victorinus. L.

Deinde, cum lenieris eum, qui audiet, demonstrare] In Lambiniana non leguntur haec verba, *cum lenieris eum qui audiet*, sed tantum *deinde demonstrare*. Sane si vetus liber addideret, ipse quod in eius irem sententiam. Nam modo praecessit: *cum iam mitior que in eius irem sententiam*. Nam modo praecessit. GRAEV. *Cum lenieris eum, qui audiet*. Mei omnes quoque agnoscunt, sed absunt rectius a Victorino. OUD. Haec verba, quae in omnibus comparent Codd., eiecit Sch. reduxit Orell. E Victorino nihil poterit probari, quum non ad verbum totum locum transcripserit. L.

Alienes ab iis] Sch. Leid. I. *abalienes ab eis*. Bene. OUD. Non secuti sunt Sch. et Orell. Videtur tamen etiam Victorinus huic lectioni favere, qui ita habet: *et ideo iudices videntur abalienati*. L.

Aut auctoritatem prof.] Sch. a m. II. cl. et. OUD.

Deinde eandem aut consimilem] Al. edd. *deinde aut eandem aut consimilem*. GRAEV. Victor. *d. aut eand.* cum Leid. III. OUD.

In praesenti demonstrare] Sic ex optimis libris Erf. ac Duisb. rescripsi; vulgati, *in praesentia*. GRAEV. Sch. *in praesenti rem*. Reliqui et Edd. ante Graev. *rem in praesentia*. Utrumque rectum esse nemo negabit: Codicum vetustati et praestantiae in hisce, ubique fere variari solitis, obsequendum est; nisi quis *in praesentia* malit, cum agitur de hominum vel rei praesentia; cum de tempore est sermo, *in praesenti*. Confer Ciceron. pro domo C. 5. *In praesentia res erat et ante oculos proposito periculo*. L. II. ad Fam. Ep. 10. *Haec ad te in praesenti scripsi*. Nec non infra C. 26.

Sin oratio adversariorum fidem videbitur auditoribus fecisse, quod ei, qui intelligit, quibus rebus fides fiat, facile erit cognitu; oportet aut de eo, quod adversarii sibi firmissimum putarint, et maxime ii, qui audierunt, probarint, primum te dicturum polliceri, aut ab adversarii dicto exordiri, et ab eo potissimum, quod ille nuperrime dixerit: aut dubitatione uti, quid primum dicas, aut cui potissimum loco respondeas, cum admiratione. Nam auditor cum eum, quem adversarii perturbatum putant oratione, videt animo firmissimo contra dicere paratum, plerumque se potius temere adsensisse, quam illum sine 332 caussa confidere arbitratur. Sin auditoris studium defati-

30, 31, 33. L. II. C. 23, 44, 58. quorum in multis locis variare Codd. videbitis. OUD. *Rem in praesentia* TB. Restituit hoc Orell. recte. Non puto verum esse discrimen, quod statuit Oudendorpius. L.

Quod ei qui intelligit, quibus r. f. f., facile erit cognitu] Ex quorum codicum fide et qua auctoritate sic composuerint locum fluctuantem sane, ignoro. Editi magna pars habuerunt ab principio *idque ei*, quod et in una membrana invenio; alii *id quod*, unde alii priorem voculam eliserunt, quam ego non dubito, quin exstet in vetustis omnibus: et quis neget optime haberi in membrana nostra meliore? *Sin oratio adversariorum fidem videbitur auditoribus fecisse (et id ei, qui intelligit, quibus rebus fides fiat, facile erit cognitu) oportet aut etc.* Similiter cap. 23. MSS. et quondam editi habent *idque perraro potest accidere*. GRON. MSS. et pleraeque edd. ante Gruterianam, ut et MSS. Erfurt. Duisb. *idque ei, qui intelligit*. Al. MS. *et id ei qui intelligit*. Sed Cauch. *id quod ei, qui intelligit*, quod probo cum Lambino, qui id expressit in editione sua. GRAEV. *Id quod ei*. Sic cum Lamb. et Graevio reponendum censeo; cum MSS. mei quinque et Ed. Omn. praebent *idque ei*. Leid. III. *et id ei*. Alii *quod ei*. Sexcenties cum optimis quibusque Cicero scripsit *id quod*, saepe in *idque* corruptum, vel *id quod* clapso; ut in Auct. ad Herenn. L. IV. C. 52. *Id quod accidit*. Adi ad Caes. L. VI. B. G. c. 11. L. III. de B. Civ. c. 44. Infra vide C. 23, 48. OUD.

Facile erit cognitu] Erf. *facile erit cognitum*. GRAEV.

Adversarii sibi firmissimum putarint] Erf. *adversarii firmissimum sibi putarint*. Cauch. *adversarii firmissimum putarint*. IDEM.

Et maxime ii, qui audierunt, probarint] Sic optime Erfurt. Vulgati, *et maxime ii, qui audierint*. Cauch. *et maxime ii, qui audient, probarint*. GRAEV. MSS. quinque, Ed. Omnib. et aliae *ii, q. audierint*. Leid. III. *ii, q. audient*. Voss. II. Leid. I. *proba-verint*. OUD.

Nam auditor cum eum, quem adversarii perturbatum putant oratione] *Putat pro putant videtur scribendum*; et ita est in vetustissimo apud me libro. Urs.

Videt animo firmissimo] Erf. *videt firmissimo animo*. GRAEV.

Sin auditoris studium defatigatio] Suffridi codd. aliquot, *aud. animum speciei recti*, sed non relinquimus publicatam. GRUT. Erf. *sin autem auditoris studium*. Codd. Suffridi, *sin aud. animum*

gatio abalienavit a caussa, te brevius, quam paratus fueris, esse dicturum, commodum est polliceri; et non imitaturum adversarium. Sin res dabit, non inutile est aliqua re nova, aut ridicula incipere: aut ex tempore quae nata sit; quod genus, strepitum, acclamationem: aut iam parata, quae vel apologum, vel fabulam, vel aliquam contineat irrisionem: aut, si rei dignitas adimet iocandi facultatem, aliquid triste, novum, horribile, statim non incommodum est iniicere. Nam ut cibi satietas, et fastidium aut subamara aliqua re relevatur, aut dulci mitigatur; sic animus defessus audiendo, aut admiratione integratur, aut risu renovatur.

specie recti. Paulo post addidi copulam, vulgo neglectam, ex Erlurtensi, in quo, *et non imitaturum adversarium.* GRAEV.

Abalienavit a caussa] Leid. II. *alienabit a c.* MSS. ceteri et Ed. Omnib. *abalienabit a c.* OUD.

Et non imitat. advers.] Copula deest MSS. O. et Edd. ante Graev. OUD.

Non inutile est] Leid. I. *n. in. sit.* OUD.

Aut ridicula] Al. edd. *et ridicula.* GRAEV.

Aut ex tempore, quae nata sit] Leid. I. *aut ea ex t.* etc. Sch. Voss. I. *aut ex eo t.* etc. OUD.

Quod genus, strepitu, acclamatione: aut iam parata] Sic legendum, non ut vulgo, *quod genus, strepitum, acclamationem.* Nam *quod genus* idem valet, quod, ut, *οἷον.* LAMB. In optimo manuscripto legitur, *quod genus strepitum acclamationem dicemus,* cum in vulgatis desit verbum *dicemus,* alioqui necessarium. URS. Gulielmus praeferebat scripturam libri Grevenbr. *exclamationem: aut iam peracta;* adhaereo ipse vulgatae. GRUT. Erf. *quod genus strepitum et acclamationem, aut iam parata.* Codexy Grevenbr. *quod genus exclamationem, aut iam peracta.* CAUCH. *quod genus strepitus, acclamatione, aut iam paratioque:* puncta subiecta notant

litteras, quibus supposita sunt, delendas esse. Lamb. ed. *quod genus strepitu, acclamatione.* GRAEV. Nos Lamb. secuti, *strepitu, atque acclamatione,* edidimus. Lectio quidem vulgata non est ferenda. BRUT. Leid. I. a m. I. *q. g. dicimus tripitum adclaminationem.* Sch. *q. g. strepitu adclaminatione,* dein est addita litera *m,* et suprascr. *dicere possumus.* Corr. sic, *strepitu adclamatio est.* Voss. I. *q. g. str. aut acclam.* Latet quid; nec alienus sum a Lambini sententia. Victorinus p. 125. *Aut ex tempore si forte clamor aut strepitus alicunde fuerit exortus.* An *q. genus strepitu sit aut adclaminatione, vel strepitu, aut adclaminatione,* scil. subintellecta praepositione *a.* OUD. Cod. B. exhibet: *strepitum aut acclamatione possumus dicere aut iam p.* Ablativum dederunt Sch. et Orell. recte. L.

Aliquid triste] Leid. II. *aliquid tr.* OUD.

Alqua re relevatur] Leid. III. *al. re levatur.* Vitiose in Victorino editum *revelatur.* OUD.

Aut risu renovatur] Grut. et aliae edd. *aut risu novatur.* Optimi libri Erf. Duisb. et Cauch. *aut risu novatur.* quos sequor. GRAEV.

CAP. XVIII. Ac separatim quidem, quae de principio, et insinuatione dicenda videbantur, haec fere sunt. Nunc quiddam breviter, et communiter de utroque praecipendum videtur. Exordium, sententiarum et gravitatis plurimum debet habere, et omnino omnia, quae pertinent ad dignitatem, in se continere, propterea quod id optime 333 faciendum est, quod oratorem auditori maxime commendat: splendoris, et festivitatis, et concinnitudinis minimum, propterea quod ex his suspicio quaedam adparationis atque artificiosae diligentiae nascitur: quae maxime orationi fidem, oratori adimit auctoritatem.

Vitia vero haec sunt certissima exordiorum, quae summopere vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, contra praecepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, ut convenire videatur. Commune est, quod nihilo minus

Aut risu novatur. Sic cum tribus Graevii Codd. Ed. Omnib. aliisque dant quoque veterrimae membranae Sch. pro *renovatur*, quod ait auctor Lib. II. C. 15. *auditoris animus aut renovatur ad ea*: et vulgarius est, quam *novari*, quod magis poeticum possit videri. Consule N. Heins. ad Ovid. Ep. IV, 90: *Haec reparat vires, fessaque membra novat.* Sed sicuti simplex *integrari* adhibuit Cicero, pro quo *redintegrari* ait Victorinus alterum omittens, cur non et simplex *novari* posuerit? *Visu* quid hic velit, nescio. Oud. Nimirum *visu* errore typographi in Graevii nota scriptum pro *risu*, quod correximus. Ceterum *novatur* etiam T. apud Orell. Recte scripserunt *novatur* Sch. et Orell. L.

CAP. XVIII. *De principio et insinuatione*] Voss. I. II. Leid. I. III. *de pr. et de insin.* Bene. OUD.

Breviter et communiter] Rectius Erfurt. et Cauch. *brevi communiter de utroque praecipendum*, h. e. pauca praecepta communia initio et insinuationi danda. GRAEV. Copula deest Sch. In Ed. Omn. *br. communiterque.* Non male duo Graev. libri, *brevi communiter.* OUD. Atque ita scripserunt Sch. et Orell. *Breviter communiter* T. L.

De utroque praecipendum] Edd. aliquae, *de utroque dicendum.* GRAEV.

Omnino omnia] Deest secunda vox Leid. III. OUD.

Propterea quod] Abest quod a Leid. II. OUD.

Maxime commendat] Erf. *maxime commendet.* GRAEV. Voss. II. *m. commendet.* Leid. I. *m. commodet.* OUD. *Commendat* indicativo scripserunt Sch. et Orell. Consentit Cod. T. apud Orellium. L.

Propterea quod ex his] Sch. *propter q. ex his.* Leid. II. *p. quia ex his.* OUD.

Vitare oportebit] Erf. *vitari oportebit.* GRAEV. Sch. Voss. I. *vitari op.* OUD. Statim antea *summo opere* scribendum ex Codd. TB. aliisque. *Summopere* est valde, vehementer; *summo opere* contra est *summa virium contentione, summo studio.* Cf. quae de hac re dixi in Adv. Lat. spec. IV. pag. 19. L.

Contra praecepta] Sch. Leid. II. *c. praeceptum.* OUD.

in hanc, quam in contrariam partem causae, potest convenire. Commutabile est, quod ab adversario potest, leviter mutatum, ex contraria parte dici. Longum est, quod pluribus verbis, aut sententiis, ultra quam satis est producit. Separatum est, quod non ex ipsa causa ductum est, nec, sicut aliquod membrum, adnexum orationi. Translatum est, quod aliud conficit, quam causae genus postulat: ut si quis docilem faciat auditorem, cum benivolentiam causa desiderat: aut, si principio utatur, cum insinuationem res postulat. Contra praecepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa de exordiis praecepta traduntur: hoc est, quod eum, qui audit, neque benivolentem, neque attentum, neque docilem efficit: aut, quo profecto nihil peius est, ut contra sit, facit. Ac de quo exordio quidem satis dictum est.

CAP. XIX. Narratio est rerum gestarum, aut ut ge- 334
starum, expositio. Narrationum tria sunt genera. Unum genus

Commutabile est] Sch. a m. I. Voss. I. II. carent verbo. Dein *lev. commutatum* Leid. III. OUD. Hic et in seqq. omiserunt *est* Sch. et Orell. e Codd., in quibus etiam T. Accedit in plurimis Cod. B. L.

Ex contraria parte dici] Erfurt. *ex contraria parte duci*. GRAEV.

Longum est] Hic solus Voss. I. non agnoscit *tò* [v.] *est*. OUD. Est h. I. exhibet B. L.

Separatum est] Sch. Voss. I. II. Leid. I. omittunt et hic verbum. OUD.

Ex ipsa c. ductum] MSS. tres *dictum*. OUD.

Aliud conficit] Leid. I. *efficit*. OUD.

Ut si quis docilem] Erf. *si qui docilem*. GRAEV.

Benivolentiam causa desiderat] Erf. Cauch. *benivolentiam causa desideret*. GRAEV. *Causa desideret, res postulet*. Ita iegendum iudico, auctoribus MSS. Graev. meisque quinque et Victorino p. 128. Vulgo *desiderat, postulat*. OUD. *Desiderat—postulat* indicativum restituerunt Sch. et Orell. licet etiam Victorinus exhibeat coniunctivum. L.

Cum insinuationem res postulat] Erf. Cauch. *cum insinuationem res postulet*. GRAEV.

Contra praecepta] Leid. II. *c. praeceptum cum* Victorino. OUD.

Neque docilem reddit] Al. *neque docilem efficit*. GRAEV. Ed.

Omn. n. d. *reddit*. OUD.

Profecto nihil peius est] Erf. *Nihil profecto peius est*. Cauch. *nihil peius est*. GRAEV. *Quo nihil profecto p.* Sic Sch. Voss. I. Leid. I. III. vulgo *q. pr. nihil*. Ed. Omn. *quod quo nih. prof. etc. faciet*. OUD.

Ut contra sit, facit] Erf. *ut contra sit faciat*. GRAEV.

Ac de exordiis quidem] Cauch. *ac de exordio quidem*. GRAEV.

Addit nunc Leid. II. In Cauch. videtur esse *de exordiis, ut in* Leid. I. OUD.

CAP. XIX. *Narrationum tria sunt genera*] Erf. *Narrationum genera sunt tria*. GRAEV. *Genera sunt tria*. Sic MSS. vel g.

est, in quo ipsa causa et omnis ratio controversiae continetur. Alterum, in quo digressio aliqua extra causam aut criminationis, aut similitudinis, aut delectationis non alienae ab eo negotio, quo de agitur, aut amplificationis causa, interponitur. Tertium genus est remotum a civilibus causis, quod delectationis causa, non inutiles cum exercitatione, dicitur et scribitur. Eius partes sunt duae, quarum altera in negotiis, altera in personis maxime versatur. Ea, quae in negotiorum expositione posita est, tres habet partes, fabulam, historiam, argumentum. Fabula est, in qua nec verae, nec verisimiles res continentur; cuiusmodi est:

Angués ingentes álites, iuncti iugo.

Historia est gesta res, ab aetate nostrae memoria remota: quod genus, Appius indixit Karthaginiensibus bellum. Argumentum est ficta res, quae tamen fieri potuit. Huiusmodi apud Terentium:

Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia.

Illa autem narratio, quae versatur in personis, eiusmodi est, ut in ea simul cum rebus ipsis personarum sermones, et animi perspicui possint, hoc modo:

tria sunt. Vulgo inverso ordine. Mox *genus* abest a Sch. OUD. Paulo ante *gestarum rerum*, male, aliquot Codd. *Gestarum rerum* non aliter dici potest, nisi ubi *gestae res* opponuntur *fictis vel dictis* vel similibus. L.

Ratio contr. continetur] Voss. I. *narratio contr. exponitur.* OUDENDORPIUS.

Alterum, in quo digressio] Duisb. *alterum genus est, in quo digressio.* GRAEV. Sch. *alt. genus est, in quo.* OUD.

Digressio al. ext. c. a. criminationis] Voss. I. *digressio.* Leid. I. *criminationis.* OUD.

Ab eo negotio, quo de agitur] Sic legendum, non, ut quidam volunt, *quod agitur.* LAMB. *Al. de quo agitur.* GRAEV. *Quo de agitur.* Sic Sch. Voss. I. In ceteris et Ed. Omn. *de quo agitur.* OUD. *De quo etiam* B. L.

Dicitur et scribitur] Voss. I. *et dic. et scr.* Bene. OUD.

Tres habet partes] Hic post verbum *habet* deficit Sch. amissis duobus libri foliis, usque ad C. 27. OUD. Versus, qui proxime sequitur, ex Ennii Medea desumptus esse videtur Schützio. Idem videbatur Nascinbaenio, ac de curru Medae anguibus alatis vecto intelligendus. L.

Ab aetatis nostrae memoria remota] Lambinus, *memoria propter vetustatem remota.* scilicet metuendum erat, ne remota esset propter novitatem. Nihil ineptius tali adsutamento, sine librorum auctoritate. GRUT.

Karthaginiensibus] Per C. MSS. O. et *Carthaginiensibus* Voss. I. Leid. I. Victor. Ed. Omn. ac deinceps. Versiculus proximus Terentianus ex Andria est depromptus I, 1, 24. L.

Venit ad me saepe clamitans, Quid agis Mitio?

Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?

Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?

Vestitu nimio indulges, nimium ineptus es.

Nimium ipse durus est praeter aequumque et bonum.

Hoc in genere narrationis multa inesse debet festivitas, confecta ex rerum varietate, animorum dissimilitudine, gravitate, lenitate, spe, metu, suspicione, desiderio, dissimulatione, errore, misericordia, fortunae commutatione, insperato incommodo, subita laetitia, incundo exitu rerum. Verum haec ex his, quae postea de elocutione praecipientur, ornamenta sumentur.

Nunc de narratione ea, quae causae continet expositionem, dicendum videtur.

CAP. XX. Oportet igitur eam tres habere res, ut brevis, ut aperta, ut probabilis sit. Brevis erit, si, unde

Clamitans] Sic libri omnes apud Terentium pariter atque apud Ciceronem, etiam Victorinus in lemmate. Sed *clamans* propter versum scribendum esse, iam Bentleius vidit. L.

His rebus sumptum suggeris] Al. *his rebus sumptus suggeris?* GRAEVIUS.

Durus est praeter aequum] *Durus es praeter aequum* Erf. et Lamb. ed. Al. *duru 'st praeter aequum*. Al. *Est durus praeter aequum*. GRAEV. *Nimium ipse est durus*. Sic MSS. O. et Ed. Omn. nisi quod in Leid. II. sit *es durus*. Vulgo *durus est*. Vide Faern. et Bentlei. in Terentii Adelphis A. I. sc. 1. 39. *Praeter aequumque et bonum*. Sic Terentiani libri vulgo; sed MSS. O. hic omittunt *que* cum Ed. Omnib. ut admittatur ecchilipsis. OUD. *Est durus* etiam B. Atque ita scribendum videtur, quum antiquissimus liber Bembinus apud Faernum ita exhibeat. Orellius et Sch. male retinuerunt *durus est*, quod quidem scribi possit *durust*; sed librorum meliorum et plurimorum auctoritati cedendum. Tum *aequum et bonum*, ommissa particula *que*, etiam Cod. B. Recte. Admittendus hiatus, saltem apud Ciceronem. L.

In genere n. m. inesse d.] Voss. I. *in g. n. m. esse d.* OUD.

Animorum dissimil.] Leid. I. *animarum d.* OUD.

Gravitate, lenitate] Leid. I. *gr. levitate*; et mox terrore pro *err.* OUD. *Levitate* scripsit Sch.; non secutus est Orell., qui recte citat locum parallelum ad Herenn. I, 8. ubi pariter plerique et optimi codd. *lenitate*. Opponitur autem saepius *lenitas gravitati*, in quibus locis *gravitas* fere idem est quod *severitas*. Aliud est *gravissimi sermonis lenitas*, de Orat. I, 60. L.

Insperato incommodo] Erf. *ex insperato incommodo*. GRAEV.

Incundo exitu] Erf. *iocundo exitu*. GRAEV.

Ornamenta sumentur] Alii: *ornamenta sumuntur*. GRAEV.

Voss. I. *verum autem* etc. Leidd. O. et Voss. II. *sumuntur* cum Ed. Omnib. OUD.

CAP. XX. *Eam tres habere res*] Erf. *tres eam habere res*. GRAEVIUS.

necesse est, inde initium sumetur, et non ab ultimo repetetur, et si cuius rei satis erit summam dixisse, eius partes non dicentur. Nam saepe salis est, quod factum sit, dicere; non ut enarres, quemadmodum sit factum: et si non longius, quam quod scitu opus est, in narrando procedatur, et si nullam in rem aliam transibitur: et si ita dicatur, ut nonnumquam ex eo, quod dictum sit, id, quod 336 dictum non sit, intelligatur: et si non modo id, quod obest, verum etiam id, quod nec obest, nec adiuvat, praeteribitur: et si semel unum quidque dicatur: et si non ab eo, in quo proxime desitum erit, deinceps incipietur. Ac multos imitatio brevitatis decipit, ut, cum se breves putent esse, longissimi sint: cum dent operam, ut res multas breviter dicant, non ut omnino paucas res dicant, et non plures, quam necesse sit. Nam plerisque breviter dicere videtur, qui ita dicit: Accessi ad aedes, puerum

Unde necesse est] Voss. I. *u. n. erit.* OUD.

Sumetur etc. repetetur] Leid. II. Ed. Omn. *sumatur etc. repetatur.* OUD.

Partes non dicentur] Leid. II. *p. n. dicantur.* OUD.

Quod factum sit] Erf. et edd. Rob. Stephani, et aliae, *quid factum sit.* GRAEV. *Quid factum sit, d.* Sic Voss. I. II. Ed. Omn. *vulgo quod.* Leid. I. *quod f. est, d.* OUD.

Non ut enarres] Erf. *non ut narres.* Lamb. ed. *ut non enarres.* GRAEV.

Quam quod scitu opus est] Lamb. ed. *quam quoad scitu opus est.* GRAEV. Voss. II. *quam sciri op. e.* Ab Ed. Omn. abest etiam *quod.* OUD. *Quoad* de Lambini sententia scripsit Sch. *Quod* defendit iam Ernestius. Cf. Görenz. ad Acad. II, 20. qui tamen, quum statuere videatur, nonnisi coniunctivo adiungi posse *quod* hoc sensu, multum fallitur, sibi ipse repugnat, quum ad lib. De Legg. III, 10, 23. etiam indicativum addi posse pronuntiaverit. Neque opus erat exemplis. L.

Id quod dictum non sit, intelligatur] Erf. *id quod non sit dictum.* GRAEV.

Nec obest, nec adiuvat] Leid. III. *non ob.* Leid. I. *neque adi.* Ed. Omn. *iuvat.* OUD.

Unum quodque dicetur] Cauch. *unum quicquam dicetur.* Edd. *unum quidque dicetur.* GRAEV. *Si semel unumquodque d.* Sic Voss. I. Leid. I. III. Victor. Ed. Omn. *vulgo unumquidque.* OUD.

In quo proximo desitum erit] Erf. *quod in proximo desitum erit.* GRAEV. Leid. I. *des. sit.* II. *des. est.* OUD.

Imitatio brevitatis decipit] Al. *imitatio decipit brevitatis.* GRAEVIUS.

Ut cum se breves putent esse] Leid. I. *ubi* II. *ut cum br. putant.* Ed. Omn. *putant.* OUD.

Non ut omnino paucas res dicant] Fabr. et Grev. haec ignorant, conspiciuntur tamen in Pall., absque quibus omnino item exterminassem. GRUTER.

Tamen, quia satis fuit dixisse, domi negavit esse, etc.] vide-

evocavi: respondit: quaesivi dominum: domi negavit esse. Hic, tametsi tot res brevius non potuit dicere, tamen, quia satis fuit dixisse, domi negavit esse, fit rerum multitudine longus. Quare hoc quoque in genere vitanda est brevitatis imitatio, et non minus rerum non necessariarum, quam verborum multitudine supersedendum est.

Aperta autem narratio poterit esse, si, ut quidque primum gestum erit, ita primum exponetur, et rerum ac temporum ordo servabitur, ut ita narrentur, ut gestae res erunt, aut ut potuisse geri videbuntur. Hic considerandum erit, ne quid perturbate, ne quid contorte dicatur, ne quam in aliam rem transeat, ne ab ultimo repetatur, ne ad extremum prodeatur, ne quid, quod ad rem pertineat, praetereatur: et omnino, quae praecepta de brevitate sunt, hoc quoque in genere sunt conser- 337 vanda. Nam saepe res parum est intellecta longitudine magis, quam obscuritate narrationis. Ac verbis quoque dilucidis utendum est: quo de genere dicendum est in praeceptis elocutionis.

CAP. XXI. Probabilis erit narratio, si in ea videbuntur inesse ea, quae solent adparere in veritate; si personarum dignitates servabuntur; si causae factorum exstabant; si fuisse facultates faciendi videbuntur; si tempus idoneum; si spatii satis; si locus opportunus ad eandem rem, qua de re narrabitur, fuisse ostendetur; si res

tur legendum: *Accessi ad aedes; puerum evocavi, quaesivi dominum: domi negavit esse.* LAMB. Verba: *quia satis fuit dixisse: domi negavit esse*, ut ineptum glossema Sch. delevit. Recte servavit Orell. Leguntur in omnibus Codicibus, neque video, cur inepta dicantur. L.

Fit rerum multitudine longus] Edd. nonnullae, et MS. Cauch. *fit rerum multitudine longius.* GRAEV.

Ut quidque primum] Editio Hervag. *ut quicquam primum gestam.* Al. edd. *si ut quodque primum gestum.* GRAEV. Leid. II. Ed. Omn. *ut quodque.* Voss. I. *ut quidque eorum g. e.* OUD.

Ut gestae res erunt] Deest nomen substantiv. Voss. I. OUD.

Ne quid, quod ad rem p.] Voss. I. *neque id, q. a. r. p.* OUD.

Sunt conservanda] Leid. I. s. *servanda.* OUD.

Dicendum est] Voss. II. *dictum est.* OUD.

CAP. XXI. *Facultates faciendi videbuntur]* Voss. II. *f. dicendi v.* In MSS. reliquis *faciendi.* Deest ea vox Victorino p. 134. Certe non est necessaria. OUD.

Qua de re] Leid. II. III. *de qua.* OUD. Statim ante: *ad eam rem* Lambinus dedit pro *ad eandem rem*; secutus est Sch. idemque sibi placere ait Orell. Unus Cod. B. exhibet: *ad eam rem de qua agitur fuisse et ad cet.* L.

et ad eorum, qui agent, naturam, et ad vulgi rumorem, et ad eorum, qui audiunt, opinionem adcommo-
 dabitur. Ac veri quidem similis ex his rationibus esse poterit.

Illud autem praeterea considerare oportebit, ne aut, cum obsit narratio, aut cum nihil prosit, tunc interponatur; aut non loco, aut non, quemadmodum caussa postulat, narretur. Obest tum, cum ipsius rei gestae expositioni magnam excipit offensionem, quam argumentando, et caussam agendo leniri oportebit. Quod cum acciderit, membratim oportebit partes rei gestae dispergere in caus-
 338 sam, et ad unamquamque confestim rationem adcommo-
 dare, ut vulneri praesto medicamentum sit, et odium statim defensio mitiget. Nihil prodest narratio tunc, cum

Et ad eorum, qui agent] Exsulat copula a Voss. I. Leid. II. agunt Leid. II. OUD.

Et ad vulgi rumorem] Lambinus nobis obtrusit *vulgi morem*: inepte et praeter editos scriptosque. GRUT. In Erfurt. tamen est, *vulgi morem*; et sic omnino legendum, uti quoque legit Victorinus, et recte exposuit: *Deinde, ut id quod agimus, a populi more non abhorreat: scilicet ne contra consuetudinem audientium loquaris. Si apud Romanos narres contra iustitiam, et si apud Scythas mores barbaros reprehendas.* GRAEV. *Ad vulgi rumorem.* Sic quidem mei MSS. O. Sed *morem* ex Erf. et Victorino cum p. 134. tum p. 135. emendavit post Lambinum Graevius. OUD. *Ad vulgi morem*, ed. Sch. secutusque est Orell. quum idem in duobus Oxonn. legatur. *Rumorem* tamen BT. L.

Ad eorum qui audiunt] Erf. et Cauch. *ad eorum qui audiunt.* GRAEV. vid. Gronov. supr. ad cap. XVI. MSS. O. Victor. et Ed. Omn. *qui audiunt.* v. C. 16. OUD.

Illud autem praeterea] Secundam vocem non agnoscit Voss. I. OUDEND.

Tunc interponatur] MSS. uterque *tamen interponatur*, plane ut c. 23. *Aut cum in caussa partitio nulla sit, et cum quiddam simplex agatur, tamen utamur.* ut legunt illa vet. codices, particula *cum* repetita, quibus accedunt quoque veteres editi. GRON. Erf. *tunc tamen interponatur.* Al. MSS. *tamen interponatur*, quod cum aliis probo. GRAEV. *Tamen interponatur.* Sic vere dat Leid. I. *tum int.* Voss. I. II. *vulgo tunc int.* Ed. Omn. *interp. tunc.* Vide notas. OUD.

Quemadmodum caussa postulat, narretur] Erf. *quemadmodum caussa postulet, narretur.* GRAEV. Voss. I. Leidd. O. c. *postulet.* Tum Voss. *narratur.* OUD.

Obest tum] Leid. I. *ob. enim tunc.* OUD.

Quod cum acciderit] Erf. *quod cum accidit.* GRAEV. Voss. II. Leid. II. III. *accidit.* OUD.

Ad unamquamque confestim] Edd. vet. *unam quamque confestim.* GRAEV.

Nihil prodest narratio tunc] Erf. et Cauch. *nihil prodest narratio tum.* GRAEV.

aut ab adversariis re exposita nostra nihil interest iterum, aut alio modo narrare: aut cum ab iis, qui audiunt, ita tenetur negotium, ut nostra nihil intersit eos alio pacto docere. Quod cum acciderit, omnino narratione superse- dendum est. Non loco dicitur, cum non in ea parte orationis collocatur, in qua res postulat: quo de genere agemus tum, cum de dispositione dicemus; nam hoc ad dispositionem pertinet. Non quemadmodum caussa postulat, narratur, cum aut id, quod adversario prodest, dilu- cide et ornate exponitur, aut quod ipsum adiuvat, obscure dicitur, et negligenter. Quare, ut hoc vitium vitetur, omnia torquenda sunt ad commodum suae caussae, con- traria, quae praeteriri poterunt, praetereundo; quae illius erunt, leviter attingendo, sua diligenter et enodate nar- rando. Ac de narratione quidem satis dictum videtur; deinceps ad partitionem transeamus.

CAP. XXII. Recte habita in causa partitio, illustrem et perspicuam totam efficit orationem. Eius partes duae sunt, quarum utraque magnopere ad aperiendam caussam, et constituendam pertinet controversiam. Una pars est,

Cum ab adversariis] Particulam aut ex Erfurtensi apposui, cum id videatur sententia loci postulare. GRAEV. *Aut ab adversariis.* Sic etiam Voss. II. Leid. II. et Ed. Omn. aliis abest aut. OUD.

Iterum aut alio modo narrare] Contrariam habet sententiam Erfurtensis, iterum eodem modo narrare, et id verius est: si iterum eodem modo res, ut ab adversariis factum, narretur. Nam poterit prodesse, si alio modo narretur. Vulgata tamen ferri potest. GRAEV.

Quod cum acciderit, omn.] Sic in solo Leid. II. Ceteri dant accidit. OUD.

Narratione supersedendum] Voss. I. a narr. s. OUD.

Tum, cum de disp.] Deest prima vox Leid. I. OUD.

Aut id, quod ipsum adiuvat] Eodem modo et in manuscriptis exemplaribus et in excusis legitur, uno Aldi excepto: in quo, *id, quod se ipsum* legitur, cui est Lamb. assensus. In Leoniceni, *quod ipsum*, sine pronominis *id* antecedente, habetur. Victorio cum impressis aliis convenit. BRUT.

Ad commodum suae c.] Leid. I. ad commoda s. c. OUD.

Quae illius erunt] Voss. II. q. il. commoda er. OUD. Coniecit Sch. quae minus poterunt scil. praeteriri; non addicunt Codd. *Quae i. erunt commoda* Oxonn. duo. *Quae illius leviter erunt attingendo commoda sua dil.* Interpretamentum aperte se prodit. L.

Sua diligenter] Voss. I. Leidd. O. commoda sua dil. OUD.

Dictum videtur, deinceps] Voss. I. Leid. II. d. est. deinde. OUD.

CAP. XXII. *Ad ap. c. et constituendam*] Leid. I. Ed. Omn. ad ap. c. et ad const. OUD.

Una partitio est, quae] Sic in uno codice manuscripto reperi: alii cum libris vulgatis congruentes habent, *una pars est*, etc. non male. Haec scripturae varietas arguit, neutram vocem esse aucto- ris, sed suppositam. LAMB.

339 quae, quid cum adversariis conveniat, et quid in contro-
 versia relinquatur, ostendit: ex qua certum quiddam designatur auditori, in quo animum debeat habere occupatum. Altera est, in qua rerum earum, de quibus erimus dicturi, breviter expositio ponitur distributa: ex qua conficitur, ut certas animo res teneat auditor, quibus dictis intelligat fore peroratum. Nunc utroque genere partitionis quemadmodum conveniat uti, breviter dicendum videtur. Quae partitio, quid conveniat, aut quid non conveniat, ostendit; haec debet illud, quod convenit, inclinare ad suae causae commodum, hoc modo: Interfectam matrem esse a filio, convenit mihi cum adversariis. Item contra: Interfectum esse a Clytaemestra Agamemnonem, convenit. Nam hic uterque et id posuit, quod conveniebat, et tamen suae causae commo consuluit. Deinde, quid controversiae sit, ponendum est in iudicationis expositione: quae quemadmodum inveniretur, ante dictum est.

Quae autem partitio rerum distributarum continet expositionem, haec habere debet brevitem, absolutionem, paucitatem. Brevitas est, cum, nisi necessarium, nullum adsumitur verbum. Haec in hoc genere idcirco utilis est, quod rebus ipsis, et partibus causae, non verbis, neque extraneis ornamentis animus auditoris tenendus est. Absolutio est, per quam omnia, quae incidunt in causam,

Quid controversiae sit] Erfurt. Hervag. et edd. vet. *quid in controversia sit*. Sic fere semper loquitur in his libris. GRAEV.

Ex qua certum] Leid. III. *ex quo c.* OUD.

Certum quiddam designatur auditori] Cauch. *certum quiddam destinatur auditori*. et sic margo Hervagian. Erfurt. *certum quiddam vel destinatur designatur auditori*. ubi *vel destinatur* est varia lectio, quae ex margine irrepsit in contextum. GRAEV. In manuscriptis omnibus, et in uno impresso Leonicensi *destinatur* scriptum exstat. BRUT. Ed. Omn. *quoddam* Voss. II. Ed. Omn. *destinatur*. Leid. II. *significatur*. OUD.

Quid controversiae sit] Erfurt. et Hervag. ed. *quid in controversia sit*. GRAEV.

Rerum distributam continet expositionem] Erfurt. *rerum distributarum continet expositionem*. Sic omnino legendum, contra omnes editos. *Res distributae* sunt membra defensionis aut accusationis, in quae eam partitus est orator. Mox dicit, *partes causae*. Sed quid sit *distributa expositio*, non intelligo. GRAEV. *Rerum distributarum*. Sic MSS. O. cum Ed. Omn. nisi quod in Leid. I. a m. I. sit *distributa*. Male vulgo ante Graevium et in Victorino erat *distributam*. OUD.

Absolutio est] Erfurt. *Absolutio autem est*. GRAEV. Voss. I. *per quod*. OUD.

genera, de quibus dicendum est, amplectimur: in qua partitione videndum est, ne aut aliquod genus utile relinquatur, aut sero postea extra partitionem, id quod vitiosissimum ac turpissimum est, inferatur. Paucitas in partitione servatur, si genera ipsa rerum ponuntur, neque permiste cum partibus implicantur. Nam genus est, quod plures partes amplectitur, ut animal. Pars est, quae subest generi, ut equus. Sed saepe eadem res alii genus; alii pars est. Nam homo, animalis pars est; Thebani, aut Troiani genus.

CAP. XXIII. Haec ideo diligentius inducitur praescriptio, ut aperte intellecta generali partitione, paucitas generum in partitione servari possit. Nam qui ita partitur: Osterdam, propter cupiditatem, et audaciam, et avaritiam adversariorum, omnia incommoda ad rempublicam pervenisse; is non intellexit, in partitione, exposito genere, partem se generis admiscuisse. Nam genus est

In qua part. vid. est] Post haec addit Leid. I. *ipsa*. OUD. Sch. h. l. edidit: *amplectimur partitione*. *In quo videndum est*. Iuntina et Lamb. *amplectimur partitione*. *In qua v. e.* Accedo Schützio. L.

Aut sero postea extra partitionem] Hanc vocem postea ex Erfurtensi adieci, quae in editis desideratur. GRAEV. Graevius ex Erfurt. vocem postea adiecit, quam servavit etiam Voss. I. immo et Victorin. p. 138. sed qui sero non habet, et postea etiam inserit supra, de quibus dicendum est. Supervacua mihi videtur vox. OUD.

Vitiosissimum] Leid. III. *vitiosum*. OUD.

Neque permiste cum partibus] Erf. et Cauch. *neque permiste cum partibus*. GRAEV. *Ponuntur n. permiste*. Sic MSS. et Edd. vet., non *permiste*. In Leid. II. *ponantur n. mixte*. OUD.

Pars est] Voss. I. *pars autem est*. Deest verbum Leid. II. OUD.

Alii pars est] Leid. I. *alii p. esse potest* cum Ed. Omn. OUD.

Animalis pars] Leid. I. *animali pars*. OUD. Dativum dedit Sch. eaque de causa in seqq. scripsit *Thebanis aut Troianis*. Sed Victorinus, etsi non verbatim citavit hunc locum, tamen saepe idem docens singularem agnoscit. Orell. volebat: *animali pars — Thebano aut Troiano* —. Victorinus tamen haec: *Quare Cicero recte hominem, animalis speciem posuit, et genus Thebani aut Troiani, hominem scilicet*. L.

Aut Troiani] Leid. II. *vel Troi*. OUD.

CAP. XXIII. *Diligentius inducitur praescriptio*] Erf. *diligentius inducitur descriptio*. GRAEV. Ed. Omn. *ind. descriptio*. OUD. Hoc recepit Sch. et Orell. Idem suprascriptum vulgato in T. L.

Generali partitione] Leid. II. *g. praescriptione*. OUD. Hoc receperunt Sch. et Orellius. L.

Nam qui ita partitur] Erf. *nam ita qui partitur*. GRAEV.

Is non intellexit] Leid. I. *is n. intelligit*. OUD.

Partem se generis admiscuisse] Erf. *partem generis se admiscuisse*. GRAEV. Leid. I. a m. l. *partes gen. ad*. Exsulat pronomen etiam a Leid. III. qui caret *mox autem*. OUD.

omnium nimirum libidinum, cupiditas: eius autem generis sine dubio pars est avaritia.

Hoc igitur vitandum est, ne, cuius genus posueris, 341 eius secum aliquam sicut diversam ac dissimilem partem, ponas in eadem partitione. Quod si quod in genus plures incident partes, id cum in prima partitione causae erit simpliciter expositum, distribuetur eo tempore commodissime, cum ad ipsum ventum erit explicandum in causae dictione post partitionem. Atque illud quoque pertinet ad paucitatem, ne aut plura, quam satis est, demonstraturos nos dicamus, hoc modo: Ostendam, adversarios, quod arguimus, et potuisse facere, et voluisse, et fecisse; nam

Sine dubio pars est avaritia] Erfurt. *pars est avaritiae sine dubio.* GRAEV.

Eius secum aliquam, sicut diversam etc.] Haud aliter editus ab Victorio; priores enim tempore, certe publicati Venetiis cccc xcvi praeferunt, *eius secum secuti aliquam diversam etc.* Lambinus habet, *eius sicuti diversam etc.* quomodo et Pal. tert. nam pr. *secuti: secundus secum etc.* forte fuit initio; *eiusque aliquam diversam etc.* GRUT. Nostri codices, *eius, sicuti aliquam diversam ac dissimilem, partem*, quae sane est integerrima scriptura. Mox MSSi non tantopere pertineant. GRON. Erf. *sicuti aliquam diversam.* Edd. vet. *Eius secum secuti aliquam diversam.* Lamb. ed. *Eius sicuti diversam.* Pal. prim. *Eius secuti diversam.* Cauch. *Eius secuti aliquam adversam.* Sed emendatum alia manu, sed veteri, *eam sicuti aliquam diversam.* Non secus alii nonnulli quoque MSS. quae cum aliis amplector. GRAEV. Voss. I. Leid. II. *ei. secum sicuti aliquam partem div. ac d.* Leid. I. *eius sicuti aliquam div. ac diss. partem.* Voss. II. *eius sicuti aliquam partem div. ac d.* Ed. Omn. *Eius secum sicuti aliq. divisam partem ac diss.* Vera sine dubio est lectio *eius sicuti aliquam etc.* OUD. Sch. e Becichemi emendatione: *ne, quum genus posueris, eius speciem aliquam, sicut div. ac diss., p. p.* Orellius sic: *ne, cuius genus posueris, eius [secum] aliquam, sicuti diversam ac diss. p. p.* Idem existimat *secum* ortum esse e v. *sicuti*, notatque Cod. T. hoc loco habere compendium inextricabile. Cod. B. locum ita exhibet: *nec cuius genus posueris, eius secum sicuti aliquam div. partem et dissimilem ponas in eadem cet. L.*

Si quod in g. incident] Ed. Omn. *si quidem.* Leid. I. *accident.* OUD.

In prima partitione causae] Erf. *in prima causae partitione.* GRAEV.

Distribuetur eo tempore] Erfurt. *distribuetur tempore eo.* GRAEV. *Ventum erit expl. in causae dictione*] Leid. III. *v. fuerit.* Deest praepositio Leid. II. OUD.

Quam satis est, demonstraturos nos dicamus] Leid. I. caret rj̄ [v.] est, sed mox cum Voss. I. et Ed. Omn. ac Victor. praebet nos esse dic. OUD.

Quod arguimus] Erf. *quod arguamus.* GRAEV.

Nam fecisse ostendere satis est] Erf. *Nam fecisse satis est ostendere.* GRAEV.

fecisse ostendere satis est: Aut, cum in caussa partitio nulla sit, et quiddam simplex agatur, tamen utamur distributione: id quod perraro potest accidere. Ac sunt alia quoque praecepta partitionum, quae ad hunc usum oratorium non tantopere pertinent: quae versantur in philosophia, ex quibus haec ipsa transtulimus, quae convenire videbantur: quorum nihil in ceteris artibus inveniebamus. Atque his de partitione praeceptis, in omni dictione meminisse oportebit, ut et prima quaeque pars, ut exposita est in partitione, sic ordine transigatur: et omnibus explicatis, peroratum sit; hoc modo, ut ne quid posterius praeter conclusionem inferatur. Partitur apud Terentium

Et cum quiddam simplex agatur] Cauch. *et cum simplex quiddam agatur.* In vet. edd. non legitur *cum*. GRAEV. *Et cum quiddam simplex agitur.* Sic MSS. O. et Ed. Omn. Vulgo abest *cum*. OUD.

Id quod perr. potest acc.] Vid. Gronov. supra ad cap. XVIII. BURM. MSS. O. Ed. Omn. *idque* V. C. 17. *poterit* Ed. Omn. OUD.

Non tantoque pertinent] Erfurt. *non tanto opere pertineant.* GRAEV. vid. Gronov. supra ad cap. XXI. BURM. Voss. I. *oratoris.* In eodem et Leid. III. IV. Ed. Omn. *pertinet.* OUD. *Pertinent, sed versantur* scripsit Sch. *pertineant, quae versantur* cum Ernesto dedit Orell. hic quidem Cod. T. secutus. Ernestius suspicatus erat, quod dedit Sch. Cum Cod. T. consentit B. cui nos quoque accedimus. Ceterum notavit ad hunc locum Orellius, quum in Cod. T. *tanto opere* scriptum inveniret, (id quod etiam *Erf.* et *B.* exhibent) haec: *Quemadmodum scil. dicitur omni opere, nimio opere* (Parad. 5, 2.) *summo autem opere, summo igitur opere* cet., *ita ubi scribendum censeo magno opere, summo opere, tanto opere, quanto opere, ut exhibent fere Codd. meliores, etsi fortasse iam antiquitus pronunciatum fuerit: magno opere* cet. *Nullum certe in his discrimen statui potest, ita ut v. c. post negationem tenuius, quod dicunt, magno opere locum habeat, sine negatione vero magno opere praeferendum sit, id quod recentioribus quibusdam placuisse video. Constantiae igitur causa sic dedi ubique; pronuncio, ut ceteri.* Non concedo. In Parad. 5, 2. scribendum *nimio opere*. Ubi *summo autem opere* scribitur vel alia particula interposita, non adverbium est. Cf. quae notavi supra ad c. 18. huius libri. Paulo post *de qua haec ipsa* ex Victorino scripsit Sch. L.

Convenire videbantur] Erf. *convenire videantur.* GRAEV.

In omni dictione] Voss. I. *in o. distinctione.* OUD.

Hoc modo, ut ne quid etc. inferatur. Partitur.] Haec est lectio omnium Pall. item edd. ante Lambinum, qui transposuit priores duas voces: *ut ne quid etc. inferatur. Hoc modo partitur etc.* Laudarem, si usus fuisset duce aliquo libro veteri. GRUT.

Partitur apud Terentium] Cauch. *partitur autem apud Terentium.* GRAEV. Leid. I. Ed. Omn. *part. autem ap. T.* OUD.

breviter et commode senex in Andria, quae cognoscere libertum velit:

342 *Eo pacto, et gnati vitam, et consilium meum
Cognosces, et, quid facere in hac re te velim.*

Itaque quemadmodum in partitione proposuit, ita narrat, primum gnati vitam:

*Nam is postquam excessit ex ephēbis, Sosia,
Liberius vivendi fuit potestas.*

Cognoscere libertum velit. Eo pacto] Erf. *cognoscere libertum velit. Sic dicit. Eo pacto.* GRAEV.

Et gnati vitam] Erf. *et nati vitam.* GRAEV. MSS. O. semper nati. OUD.

Narrat primum gnati vitam] Leid. II. *enarrat.* Ceterum saepe fui miratus, cur viri docti, qui contendunt vocem *natus* seu *gnatus* substantive positam pro *filio* a prosaïcis aevi scriptoribus, et praesertim a Cicerone, fuisse usurpatam, haec verba in certissimum eius rei testimonium non protulerint. Nam tria, quae huc usque sunt prolata loca, scilicet ex Oratione pro Plancio C. 23. Lib. I. de Divin. C. 20. de Amic. C. 8. parum roboris habent, utpote in quibus vel vox *gnatus* est spuria, vel e poeta desumpta, vel participialiter et adiective posita; sicuti et in Nepote vit. Epamin. C. 10. *Talem ex te natum*, et sumi potest in Livio L. I. C. 23. *Bellum parabatur prope inter parentes, natosque.* De Tullianis ad Burmannum ad Quintilianum, item Heusinger. in Antibarb. p. 6. Hic singi nihil simile potest. Non enim citatio est Terentiana. Praecessit illa, cui Cicero suam subiicit argumentationem. At, ne vel sic tuto acquiescamus, faciunt veteres membranae, quamvis nos hic adhuc destituant optimae, hac parte, ut supra monui, mutilae, sed proximae vetustatis et bonitatis liber Vossianus, quem primum soleo vocare, uti et Leid. II. diserte praebent *vitam filii*, ac verisimilius Cicero sic sua a Terentii verbis distinxit. *Vitam nati* alii et Ed. Omn. OUD. *Vitam filii* exhibent etiam T. et B. atque ita scribendum erat, quod abunde patet ex Oudendorpii annotatione. Miror huius rationes rem non confecisse. Nam etsi Cicero scripsisset *gnati vitam*, vel ut alii exhibent *vitam nati*; tamen hoc ipsum, quia ad poetae verba respicit, tanquam ex poeta desumptum videri potest. Sed *gnati vitam* librarii antiquitus scripserunt, quibus locus Terentii obversabatur. L.

Liberius vivendi f. p.] Hoc totum non comparet in exemplis Manutianis, quod tamen in Col. et Roberti Steph. et nonnullis aliis reperitur. LAMB. *Liberius vivendi f. pot.* Sic Leid. III. addens *et cetera.* A ceteris MSS. recte haec absunt, immo et vox *Sosia* a Voss. I. OUD. Eadem verba, excepto v. *Sosia*, omittit T. In B. *sosia*

autem sic scripta haec sunt: *ex ephēbis deinde consilium suum et nunc id operando deinde quid sosiam* cet. Ita vox supra versum ascripta est, ut ipsa etiam haec vox abiicienda videatur. L.

Ex ephēbis Sosia. Deinde suum consilium] Est a Pall. nostris, neque secus editio Rob. Stephani anni MDCLXIV., aliae adiecerant *Sosia, Liberius vivendi fuit potestas.* GRUT. ultima non extant etiam in Erfurtensi. GRAEV.

Deinde suum consilium: *Et nunc id operam do.* Posthaec quid Sosiam velit facere, id quod postremum posuit in partitione, postremum dicit:

Nunc tuum est officium.

Quemadmodum igitur hic et ad primam quamque partem primum accessit, et omnibus absolutis, finem dicendi fecit; sic nobis placet, et ad singulas partes accedere, et omnibus absolutis, perorare. Nunc de confirmatione deinceps, ita ut ordo ipse postulat, praecipendum videtur.

CAP. XXIV. Confirmatio est, per quam argumentando nostrae causae fidem, et auctoritatem, et firmiter adiungit oratio. Huius partis certa sunt praecipua, quae in singula causarum genera dividuntur. Verumtamen non incommodum videtur, quandam silvam, atque materiam universam ante permistam, et confusam exponere omnium argumentationum: post autem tradere, 343 quemadmodum unumquodque genus causae, omnibus hinc argumentandi rationibus tractis, confirmare oporteat. Om-

Post haec quid s.] MSS. O. et Ed. Omnib. *deinde q. s.* OUD. *Deinde ser. h. I. Sch. et Orell. e Codd.* L.

Postremum posuit] Voss. II. Ed. Omn. *extremum p.* OUD.

Postremum dicit] Voss. II. *p. dicitur.* OUD.

Ad primam quamque partem primum accessit] Erf. *ad primam quamque partem accessit.* Edd. vett. *et ad primam quamque partem.* GRAEV. Leid. I. *ad pr. et quamque p. pr. acc.* Ed. Omn. *ad pr. partem quam acc.* male, uti et in aliis Edd. *prave deest primum.* OUD.

Et omnibus absolutis finem] Edd. ant. *omnibus absolutis et finem.* GRAEV.

Ita ut ordo ipse p.] Deest *ita* a Voss. II. *ipse* a III. Leid.

OUDEND.

CAP. XXIV. *Silvam atque materiam]* Voss. II. *s. a. materiam.* OUD. Frontonis in differentiis verborum haec feruntur: *Materies animi est; materia arboris. Et materies qualitas ingenii, materia fabris apta.* Non usquequaque verum hoc discrimen. Saltem senioris originis et a Grammaticis illatum, quamquam non male excogitatum. Sic eodem modo differunt *mollitudo et molities.* L.

Quemadmodum un. causae genus] Voss. I. *quomodo.* Dein male vulgo contra MSS. et Edd. Vett. *genus causae.* OUD.

Hinc omnibus argumentandi rationibus tractis] Ita in omnibus fere manuscriptis, et impressis scriptum invenitur: duo tamen vetustissima exemplaria Gryphii, *his omnibus argumentandi rationibus confirmari oporteat*, nec quidquam amplius habent. BRUT. Haec Cod. B. sic per compendia scripta exhibet: *genus hinc omni-*

bus argoibg argumentandi tctis raoibg conf. Sch. et Orell. a vulgata non recedunt. L.

nes res argumentando confirmantur, aut ex eo, quod personis, aut ex eo, quod negotiis est adtributum. Ac personis has res adtributas putamus, nomen, naturam, victum, fortunam, habitum, adfectionem, studia, consilia, facta, casus, orationes. Nomen est, quod unicuique personae datur, quo suo quaeque proprio et certo vocabulo adpellatur. Naturam ipsam definire difficile est: partes autem eius enumerare eas, quarum indigemus ad hanc praeceptionem, facilius est.

Hae autem partim divino, partim mortali in genere versantur. Mortalium autem pars in hominum, pars in bestiarum genere numeratur. Atque hominum genus et in sexu consideratur, virile, an muliebre sit: et in natione, patria, cognatione, aetate. Natione, Graius, an Barbarus; patria, Atheniensis, an Lacedaemonius; cognatione, quibus maioribus, quibus consanguineis; aetate, puer, an adolescens, natu grandior, an senex. Praeterea commoda, et

Omnes res arg. confirmantur] MSSi nostri per singularem *omnis res arg. confirmatur*, ut notat quoque ex aliis Gothofredus. GRON. *Omnes res argument. confirmantur*. Sic Leid. I. sed Voss. I. *omnis r. arg. formatur*. Ceteri et Victorin. p. 141. *omnis r. arg. confirmatur*. OUD. Statim post Sch. de Lambini sententia dedit *Ac personis quidem has r.* Etiam unus Oxon. *quidem* addit. L.

Personae datur etc.] Grev. et Pal. sec. tert. *tribuitur*, pr. et editio vetustior *attribuitur*. Lambinus excusso fraeno, repositum ivit: *Nomen est certum proprium uniuscuiusque personae vocabulum quo quaeque appellatur*. GRUT. Voss. II. *q. u. tribuitur*. Ed. Omn. *attribuitur*. OUD.

Vocabulo adpellatur] Leid. I. *v. nuncupatur*. OUD. *Appelletur* scripsit Sch. de Ernestii sententia. Cod. T. omnem locum sic exhibet: *Nomen est uniuscuiusque personae, quo suo quaeque pr. et c. vocabula appellatur*. Cod. B. *Nomen est, quod unicuique personae datur, quo suo proprio et certo vocabulo appellatur*. Orellius Graevium secutus est, nisi quod pro *datur* scripsit *attribuitur*. Idem tamen locum corruptum iudicat. L.

P. divino, p. mortali in g. versantur] Leid. III. *p. in div. p. in humano g. v.* Leid. I. *numerantur*. OUD.

In hominum, p. in b. genere numeratur] Voss. I. *in h. genere, p. in b. g. n.* Leid. I. *numerantur*. OUD.

Atque hom. genus et in sexu consideratur] *Considerandum* in vetustioribus habetur. BRUT. Leid. II. III. *at h. g.* A III. *abest et.* OUD.

Graius an Barbarus] Eadem Gryph. exemplaria *Graecus* habent; recentiora duo, *Graius*, ut est in impressis: ex quibus tamen Leonicensi editio perantiqua *Graecus* retinet. BRUT. Voss. I. Leid. III. Victor. Ed. Omn. *Graecus, an B. Male.* V. L. II. C. 23. Saepes vox *Graius* per librarios abiit in *Graecus*. OUD. *Graecus B. L.*

Quibus consanguineis] Voss. I. *et q. c.* Leid. II, III. *vel q. c.* OUD.

incommoda considerantur ab natura data animo, aut corpori, hoc modo: valens, an imbecillus: longus, an brevis: formosus, an deformis: velox an tardus sit; acutus, an hebetior: memor, an obliviosus: comis, officiosus, pudens, patiens, an contra. Et omnino quae a natura data 344 animo et corpori considerabuntur, in natura considerata sunt. Nam quae industria comparantur, ad habitum pertinent, de quo posterius dicendum est.

CAP. XXV. In victu considerare oportet, apud quos et quo more, et cuius arbitrato sic educatus, quos habuerit artium liberalium magistros, quos vivendi praeceptores, quibus amicis utatur, quo in negotio, quaestu, artificio sit occupatus: quo modo rem familiarem administret, qua consuetudine domestica sit. In fortuna quaeritur, servus sit, an liber: pecuniosus, an tenuis: privatus, an cum potestate: si cum potestate, iure an iniuria:

Ab natura data] Voss. I. a. n. d. OUD.

Corpori, hoc modo etc. tardus sit: acutus etc.] Lamb. interponit: *corpori, corpori hoc modo etc. tardus sit animo, acutus etc.* non male, si auctorem haberet huius additionis; nam mss. nostri, aut antiquitus cusi stant pro vulgata. GRAEV. MSS. O. Victorin. P. 144. Ed. Omn. *imbecillis*. OUD. *Imbecillus B. imbecillus T. L.*

Officiosus, pudens] His alter codex interponit *facetus*. Et meminimus codicem Laudianum, quo Oxonii usus fui, item immittere *an infacetus*. GRON. Leid. III. *an off.* Leid. I. *officiosus, facetus, prudens*. V. GRON. Ultimam legas quoque in Voss. I. Leid. III. Victorino, Ed. Omnib. OUD. *Efficiosus, prudens B. officiosus, pudens T. officiosus, patiens, prudens* hoc ordine Victorinus. Extruso vocabulo *officiosus* Sch. rescripsit *facetus*, quod idem exhibent Oxonienses aliquot codd. post v. *officiosus*. Vulgatum retinuit Orellius. L.

A natura data an, etc. considerabuntur, in n. considerata sunt] Leid. I. *ab n. dantur an. et c. considerabuntur in natura*. Leid. II. *considerantur, ac deest sunt*. Voss. II. *a natura dantur a. et c. in natura considerata sunt*. Lego simpliciter vel *quae ab n. dantur a. etc. vel data sunt*. Cetera sunt adiecticia e prioribus. Saltem *considerabuntur* est delendum. Confer Victorinum. OUD. Scripsit Sch. *quae a natura dantur animo et corpori, in natura considerata sunt*. Sed Cod. Turic. habet: *quae natura dant* (puncto supposito deletur *n* in v. *dant*) *a. et c. in natura cons. sunt*. Orellius Sch. secutus est et Cod. Voss. II. Idem Leid. piimam lectionem non deteriorem iudicat. L.

CAP. XXV. *Cuius arbitrato sit educ.*] Leid. III. male *c. arbitrio s. e.* Sic passim variant MSS. in Solino. OUD.

Art. lib. magistros] Idem *art. lib. doctores*. OUD.

Quo modo rem famil.] Voss. I. *quo more rem f.* OUD.

Quaeritur, servus sit, an lib.] Ed. Omn. *quaeretur*. Voss. I. *si servus, an l.*, ut *si pro an ponatur, ut sexcenties*. At Leid. II. *servusne sit, an l.* Contra Ed. Omn. *servus an liber*. OUD.

Si cum potestate, i. an iniuria] In Voss. II. simpliciter *iure an cum iniuria*. OUD.

felix, clarus, an contra: quales liberos habeat. Ac si de non vivo quaeretur, etiam quali morte sit adfectus, erit considerandum.

Habitu autem appellamus, animi, aut corporis constantem, et absolutam aliqua in re perfectionem; ut virtutis, aut artis perceptionem alicuius, aut quamvis scientiam. Et item corporis aliquam commoditatem, non natura datam, sed studio industriaeque partam. Adfectio est, animi, aut corporis ex tempore, aliqua de causa, commutatio, ut laetitia, cupiditas, metus, molestia, morbus, debilitas, et alia, quae genere in eodem reperiuntur. Studium autem est animi assidua, et vehemens ad aliquam rem adplicata magna cum voluntate occupatio, ut philosophiae, poëticae, geometriae, literarum. Consilium est aliquid faciendi, aut non faciendi vere excogitata ratio.

Ac si de non v. quaeritur] Leid. II. aut. Idem cum Voss. I. Leid. III. *quaeritur*. Voss. II. *quaeratur*. Mox erit abest Leid. III. OUDEND.

Habitu autem hunc appellamus] Vocem, *hunc*, iam olim Leonicensis sustulerat, quem Aldus aliquot postea annis est secutus. Manutius sublata vocem a patre restituit: a quo stat Victorii editio, qui eandem retinet; ut videtur, uterque auctoritate veterum codicum adductus, in quibus magna consensione scriptum *hunc* invenitur. Lambinus tollit, cui sumus assensi: minime enim necessaria vox, atque importuna adeo videtur. BRUT. Voss. II. Leid. II. III. *h. a. hunc adp.* Voss. I. *h. a. consideramus*. OUD. Paulo post Sch. scripsit *et usu absolutam*, id quod legitur apud Victorinum. Non opus videtur reponere, quod nullus Cod. agnoscit. L.

Ut virtutis] Voss. I. *vel v.* Leid. I. a m. II. ac III. et Voss. II. cum Ed. Omn. *aut v.* Quod praefero. OUD. *Ut virtutem* e Victorino dedit Sch., vulgatum retinuit Orellius. L.

Et item c. al. comm.] Leid. III. *itemque*. OUD.

Studio industriaeque partam] Ita omnibus exemplaribus manuscr. eandem lectionem tuentibus, edidi; quam etiam ex impressis Leonic. et Victor. editio tuetur: *comparatam* alii habent. BRUT. MSS. O. et Ed. Omnib. *St. et industria*. Bene. Leid. II. *comparatam*. III. *paratam*. OUD. *Paratam* etiam B. L.

Studium est] Sic legendum e Leid. I. II. Voss. I. vulgo languide autem additur. In Leid. III. *studium haec est*. Ed. Omnib. *st. est autem*. OUD.

Poëticae] MSS. quatuor et Ed. Omn. cum Victor. 147. *poëtriae*. Sed in Leid. I. a m. I. *poëtice*. Scil. legendum *poëticae*. OUD. *Poëticae* recte Sch. et Orell. In Cod. B. est *poëtriae*. L.

Aut non faciendi vere] Ita praebent MSS. O. quos vidi. Praefero tamen, quod in suis Codd. videntur invenisse Alcuin. de Art. Rhetor. p. 370. Ed. Pith. et auctor Excerptorum de locis Rhetor. p. 276. *non faciendive*. Nam istud *vere* admodum friget. Confer. doct. P. Boudami Var. Lect. p. 360. OUD. Hoc recepit Sch. Oudendorpium secutus. Idem dedit Orell. citans similem Cic. locum de Inv. II, 9. L.

Facta autem, et casus, et orationes tribus ex temporibus considerabuntur, quid fecerit, aut quid ipsi acciderit, aut quid dixerit; aut quid faciet, quid ipsi accidat, quid dicat; aut quid facturum sit, quid ipsi casurum sit, qua sit usus oratione. Ac personis quidem haec videntur esse adtributa.

CAP. XXVI. Negotiis autem quae sunt adtributa, partim sunt continentia cum ipso negotio, partim in gestione negotii considerantur, partim adiuncta negotio sunt, partim gestum negotium consequuntur. Continentia cum ipso negotio sunt ea, quae semper adfixa esse videntur ad rem, neque ab ea possunt separari. Ex his prima est brevis complexio totius negotii, quae summam continet facti, hoc modo: Parentis occisio, patriae proditio. Deinde caussa eius summae, per quam, et quamobrem, et cuius rei caussa factum sit, quaeritur. Deinde ante rem gestam quae facta sunt, continenter usque ad ipsum negotium. Deinde, in ipso gerendo negotio quid actum sit. Deinde, quid postea factum sit.

In gestione autem negotii, qui locus secundus erat de iis, quae negotiis adtributa sunt, quaeretur locus, tempus, modus, occasio, facultas. Locus consideratur, in quo res

Ex temp. considerabuntur] Voss. I. ex t. considerantur. Oud.

Aut quid ipsi acciderit, a. q. dixerit, aut q. faciat.] Leid. III. quidve ipsi. Ed. Omn. sibi pro ipsi, uti et statim. Dein MSS. quatuor et quid f. Vitiose vero contra ordinis et constructionis rationem, ac MSS. et Edd. Vett. vulgatum est in posterioribus Edd. faciet. Oud.

Quid ipsi accidat, quid dicat] Desunt Leid. I. aut q. dicat Leid. III. Oud.

Haec videntur esse adtrib.] Infinitivo caret Ed. Omn. Oud.

CAP. XXVI. *Partim adiuncta negotio sunt] Sic antiquiores editi, sic quoque nostri MSS. Recentiores male carent verbo substantivo. Gron. Et hic verbum substantivum non agnoscit Ed. Omn. Oudend.*

In ipso gerendo negotio] Leid. I. i. i. regendo n. Voss. I. gerundo. Deest negotio Ed. Omn. Oud.

Secundus erat] Voss. I. sec. fuerat. Oud.

*Modus, occasio] vide Gronov. infra ad cap. XLV. BURM. Voss. I. Leid. I. II. Ed. Om. quaeritur. Tum facultates Leidd. O. Ed. Omn. et Victor. p. 150. Atque ita legendum esse patet ex ipsius Ciceronis Cap. 27. inf. ubi postquam de singulis egerat, subiungit *Facultates sunt* etc. Oud. *Facultates* exhibet etiam Cod. T. Atque ita recte scripserunt Sch. et Orell. L.*

Locus consideratur] In bonae notae exemplari reperio. Locus non ex eo nobis, quod est locus, considerandus est, sed qualis sit, ut ex opportunitate eius ad aliquid, in eo aut fieri potuisse aut non potuisse doceamur. Locus cons. Gron.

gesta sit, ex opportunitate, quam videatur habuisse ad negotium administrandum. Ea autem opportunitas quaeritur ex magnitudine, intervallo, longinquitate, propinquitate, solitudine, celebritate, natura ipsius loci, et vicinitate totius regionis. Ex his etiam adtributionibus: sacer, an profanus: publicus, an privatus: alienus, an ipsius, de quo agitur, locus sit, an fuerit.

346 Tempus autem est, id quo nunc utimur, (nam ipsum quidem generaliter definire difficile est) pars quaedam aeternitatis cum alicuius annui, menstrui, diurni, nocturnive spatii certa significatione. In hoc et quae praeterierant, considerantur, et eorum ipsorum, quae propter ve-

Videatur habuisse] Leid. II. *videantur*. III. *videbatur h.* et mox *quaeretur*. OUD.

Et vicinitate totius regionis] *Et vicinitatis legitur in manuscript.* BRUT. Voss. I. *et ex vic. tot. r.* II. *Et vicinitatis et t. reg.* III. *et vic. et t. r.* Ed. Omn. *ex vicin.* OUD.

Alienus, an ipsius] Voss. II. Leid. III. *al. anne ipsius.* OUD.

Locus sit, an fuerit] Sic quoque duo nostri codices, ut primae editiones: nec causa iusta fuit aliis, ut mutarent *aut fuerit*. GRON. In Leid. III. *prave aut fuerit.* OUD. *Aut fuerit etiam TB.* aliique Codd. unde recte scripserunt ita Sch. et Orell. Locum non intellexit Oudendorpius, quum dixit, *prave scribi h. l. aut fuerit. L.*

Tempus autem est] Deleatur rursus *autem* fide Voss. I. et Leid. II. OUD.

Annui, menstrui etc.] Pal. pr. a manu secunda, Grev. item duo antiquissimi, quos excussit Suffridus Petreius, *mensurni*, quod ipsum Ciceroni restituendum erit, si admittimus arbitrum Priscianum, qui consulatur sine fere libri 2. (pag. 69.) GRUT. Etiam uterque noster *mensurni*. Sed mirum est ita procedere optimam membranam *mensurni, vespertini nocturnive*. GRON. vide Gifanii Observ. L. Lat. in voce *menstrui*. Prisciano p. 595. [Tom. I. p. 100. edit. Krehl.] aliorumque multis Codd. accedunt meorum optimi, Voss. I. Leid. I. II. exhibentes *mensurni*. Quare non ausim reluctari, praesertim cum fere omnia derivata adiectiva, tempus significantia, desinant in *ornus, ernus, urnus*. Sed cum in optima Medicea membrana scribatur *mensurni vespertini noct.* et ediderit Omnibus, quamvis interpolate admodum, *anni mensura diurna vespertina nocturnave spatii ex c. s.* in suspicionem incidi, au vox *mensurni* non conflata fuerit ex *menstrui diurni*, et exciderit *vespertini*. OUD. *Mensurni* etiam B. *Menstrui T. Mensurni* si corruptum est, corruptio satis antiqua, Nam Priscianum in suis Codd. ita legisse, dubitari nequit. Non credo falsam esse lectionem *mensurni*, licet hanc formam pro inaudita habet Orellius, qui scripsit *menstrui*. Etiam Oxonn. duo exhibent *mensurni. L.*

Et quae praeterierunt] Leid. III. *et q. praeterierint.* Bene cum auctore Excerpt. de Locis Rhett. p. 277. OUD. *Praeterierunt — obsoleverunt* Codd. plerique, etiam TB. licet in seqq. coniunctivos exhibeant. Schützius ubique indicativos posuit, Orellius priora tantum *praeterierunt — obsoleverunt* indicativa forma dedit. L.

tustatem obsoleverunt, ut incredibilia videantur, et iam in fabularum numerum reponantur: et quae iam diu gesta, et a memoria nostra remota, tamen faciant fidem, vere tradita esse, quod eorum monumenta certa in literis existant: et quae nuper gesta sint, qua scire plerique possint: et item quae instent in praesentia, et quae maxime

Obsoleverunt] Libri duo veteres habent, *obsoleverunt*: nonnulli *obsoleverint*, quorum alterutrum placet. Veteres enim ab *obsolesco*, praeteritum *obsolevi*, aequae atque *obsolevi*, usurparunt. LAMB. Leidd. O. *quae aut p. v.* Tum *obsoleverunt* Voss. II. *obsoleverint* Voss. I. Leid. I. III. *obsoleverint* vere Leid. II. V. de C. 3. et Lambin. OUD.

Ut incredibilia etc.] Rectius apud auct. de L. Rhet. *aut inc. videantur, ut, i.* OUD.

Iam in f. numerum reponantur] De lectionis varietate hic nemo monet. Ac sane MSS. tres vetustissimi Leidenses cum aliis Codicibus ita exhibent quoque in libro III. de N. Deor. C. 19. *bellas in deorum numerum reponemus.* Quod placuit etiam Davissio. Contra doctissimus Wopkensis in Tullianis L. II. C. 16. ablativum numero Ciceroni adsertum iovit ex aliis eius locis, ut L. II. C. 21. III, 9, 20. quibus etiam constanter MSS. Leidenses servant numero. Et, ut viro eruditissimo adsentiar, faciunt hic Vossian. I. Leid. II. III. numero nobis relinquentes: quamquam C. 51. *hanc partem in numero reponi*: mei Codd. omnes praeferrunt *in numerum reponi vel deponi.* Scio *reponi in iungi accusativo*; sed tunc, quum ea res iterum ponitur eo loco, cui antea sublata erat, ut apud Livium *in thesauros reponere.* Vide ad Lib. XXIX. C. 19. Sed quando pro simplici *ponere* sumatur, sextus casus videtur praeferrendus. Ita *in Deo spem*, vel similia, *reponere.* de quibus ad Burmann. ad Vellei. L. II. C. 112. *Nihil in se reponerent.* De simplici *ponere*, et *inponere*, dupliciter constructis alibi. *Iam* abest a Leid. I. OUD. *In numero* etiam Cod. B. et duo Oxonn. Contra T. *in numerum.* In his praeter meliores Codices nemo arbiter erit, quamquam usitatorem ablativum esse negari nequeat. Citat Orellius De Inv. I, 51. De Nat. Deor. III, 19. utrobique *in numero reponere legitur.* L.

Reponantur: et quae iam diu gesta etc.] Lamb. hic et tempora mutat, et verba interserit, sed nullo suffragante membranaceo veteri. Ideoque quis sequatur, nisi ferreae frontis? GRUT.

Faciunt fidem] Voss. I. *faciunt f.* OUD.

Quod e. m. certa in l. extant] Leid. II. III. *quia.* Leid. II. *certis.* Voss. II. *exstant.* Leidd. Ed. Omn. *existant.* OUD. *Exstant* etiam B. L.

Gesta sint etc. possint] Voss. I. Ed. Omn. *g. sunt.* et MSS. O. excepto Leid. II. *possunt.* OUD.

Instent in praesenti] Sic Leid. I. vulgo *in praesentia* V. ad C. 17. OUD.

Et quae maxime fiant] Melius auct. Excerpt. de L. Rhet. P. 277. *et quum m. fiant.* OUD. Ita scripsit Sch. sed Orellius de sua coni. dedit: *et quae quam maxime fiant.* Sed etiam Cod. T. *et quum maxime.* L.

fiant, et quae consequantur. In quibus potest considerari, quid ocius, et quid serius futurum sit. Et item communiter in tempore perspicendo longinquitas eius est consideranda. Nam saepe oportet commetiri cum tempore negotium, et videre, potueritne aut magnitudo negotii, aut multitudo rerum in eo transigi tempore. Consideratur autem tempus et anni, et mensis, et diei, et noctis, et vigiliae, et horae, et in aliqua parte alicuius horum.

CAP. XXVII. Occasio autem est pars temporis, habens in se alicuius rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem. Quare cum tempore hoc differt. Nam genere quidem utrumque idem esse intelligitur: verum in
347 tempore spatium quodammodo declaratur, quod in annis, aut in anno, aut in aliqua anni parte spectatur: in occasione, ad spatium temporis, faciendi quaedam opportunitas intelligitur adiuncta. Quare cum genere idem sit, fit aliud, quod parte quadam, et specie, ut diximus, differat. Haec distribuitur in tria genera, publicum, commune, singulare. Publicum est, quod civitas universa aliqua de causa frequentat, ut ludi, dies festus, bellum. Commune, quod accidit omnibus eodem fere tempore, ut messis, vindemia,

In q. potest consid.] Leid. III. *in q. posset c.* Oud.

Quid ocius, et quid serius] Deest copula eidem libro et auctori Excerpt. melius omnino. Vide P. Bondami V. L. p. 562. OUDENDORPIUS.

Longinq. eius est consideranda] Voss. I. *conspicienda.* Oud.

Saepe oportet] Leid. III. *semper op.* Oud.

Potuerit in eo transigi tempore] Gulielmius, quod Grevenbruchianus non agnosceret *in*, ibat praeterea deletum verbum *tempore.* et copiosa quidem Ciceronis omnia; at non supervacua. Verum qui admittam mera coniectanea? GRUT. Vox *tempore* non est in Leid. III. Oud.

Et in aliqua p. alicuius horum] Deest in Voss. II. In Voss. I. a m. I. exaratur *horae, sive momento,* ut videtur explicare Victorinus p. 151. non procul a fine. Oud. Sch. coniecit: *aut alicuius partis horae.* Orell. acquievit in vulgata, conferens id quod paullo post sequitur *in aliqua anni parte.* Scripserim ego: *Et in qua parte alicuius horae.* Nam partem anni iam mense significaverat et sic porro. L.

CAP. XXVII. *Occasio autem]* Non agnoscit ultimam vocem Voss. I. Ceterum a verbo *faciendi* rursus iuvare nos incipit Sch. Oud. *Aut non faciendi;* haec verba pro suppositiciis habet Sch. Non credo. L.

Quare cum tempore hoc differt] Lamb. *Quare a tempore differt* emendat, recte suspicatus lectionem vulgatam mendo non carere. BRUT.

Idem sit, fit aliud] Leid. III. *id. s. fit al. quiddam.* Oud.

Ut ludi, dies festus] Sch. Leid. II. *ut ludum, d. festos.* Ed. Omn. *festi.* Oud.

calor, frigus. Singulare autem est, quod aliqua de caussa privatim solet alicui accidere, ut nuptiae, sacrificium, funus, convivium, somnus.

Modus autem est, in quo, quemadmodum, et quo animo factum sit, quaeritur. Eius partes sunt prudentia et imprudentia. Prudentiae autem ratio quaeritur ex iis, quae clam, palam, vi, persuasione fecerit. Imprudentia autem in purgationem confertur, cuius partes sunt inscientia, casus, necessitas: et in adfectionem animi, hoc est, molestiam, iracundiam, amorem, et cetera, quae in simili genere versantur. Facultates sunt, aut quibus facilius sit, aut sine quibus aliquid confici non potest.

CAP. XXVIII. Adiectum autem negotio id intelligitur, quod maius, et quod minus, et quod simile erit ei negotio, quo de agitur, et quod aequae magnum, et quod contrarium, et quod disparatum, et genus, et pars, et eventus. Maius, et minus, et aequae magnum, ex vi, et ex numero, et ex figura negotii, sicut ex statura corporis, consideratur.

Simile autem ex specie comparabili: comparabile autem ex conferenda, atque adsimulanda natura iudicatur. 348

Singulare autem] Deest *to* [v.] *autem* Leid. III. Oud.

Convivium, somnus] Leid. II. *conviviae*, s. Oud.

Modus autem] Exsulat ultima vox a Voss. I. Oud.

Cuius partes s. inscientia] Ed. Omn. *Eius*, ut supra Leid. III.

Victorin. p. 155. Ed. Omn. *inscitia*. Oud.

Facultates sunt, aut] Leid. III. Ed. Omn. *Fac. autem sunt*.

OUDENDORPIUS.

CAP. XXVIII. *Adi. aut. negotio*] Leid. III. *adi. a. negotiis*.

Oud.

Quo de agitur] Sic Sch. Leid. I. In ceteris Ed. Omn. *de quo* ag. Oud. Paulo post verba: *et quod aequae magnum* Schützius transposuit et ante *vv. et quod simile erit* intrusit. Consentunt Oxon. duo et B. Cum vulgata facit T. L.

Ex vi et ex numero etc. consideratur] Ed. Omn. Victor. p. 154. *ex vi et numero*. Voss. II. *considerantur*. Leid. III. *considerabitur*. Oud. Scripsit Sch.: *ex rerum et personarum vi et numero et ex figura negotii*, quam lectionem et sententiam poscere et Victorini interpretationem confirmare dicit. Non est talis apud Victorinum interpretatio, ut hoc, quod vult Sch., inde sequi possit. Quapropter Orell. in vulgata acquievit. L.

Ex specie comparabili: compar.] Sic nunc edendum curavi, Manutianam editionem, cum qua multae aliae consentiunt, secutus. Olim autem Rob. et Caroli Stephani exempla, quibuscum aliquot veteres codices congruebant, secutus eram, qui hic habent: *Simile autem ex specie comparabili, aut ex conferenda, atque assimilanda natura indicatur*, quam scripturam nunc minus probo. LAMB. Veteres duo Gryphii libri ita habent: *Simile autem ex specie; comparabile autem ex conferenda atque assimilanda natura iudi-*

Contrarium est, quod positum in genere diverso, ab eodem, cui contrarium esse dicitur, plurimum distat, ut frigus calori, vitae mors. Disparatum autem est id, quod ab aliqua re per oppositionem negationis separatur, hoc modo: sapere et non sapere. Genus est, quod partes aliquas amplectitur, ut cupiditas. Pars est, quae subest generi, ut amor, avaritia. Eventus est alicuius exitus negotii, in quo quaeri solet, quid ex quaque re evenerit, eveniat, eventurumque sit. Quare hoc in genere, ut commodius, quid eventurum sit, ante animo colligi possit, quid quaque ex re soleat evenire, considerandum est, hoc modo: Ex arrogantia odium, ex insolentia arrogantia.

Quarta autem pars est ex iis, quas negotiis diceba-

catur. Unum e meis manuscr. exemplar aliquando clarius: *Simile autem ex specie comparabili: comparabile autem ex conferenda, atque assimilanda natura iudicatur*, quam lectionem Manut. et Victorius agnoscit. Aldi editio eadem est, et Leonicensi: quae nititur auctoritate praeterea unius codicis manuscripti, et a Lambino agnoscitur. *Simile autem ex specie comparabili, aut ex conferenda, atque assimilanda natura iudicatur.* Ita autem et ipsi edendum curavimus. BRUT. *Simile a. ex specie comparabili. Comparabile autem ex conf.* Sic dat solus Sch. a m. II. nam a m. I. cum ceteris O. MSS. Victorino, Edd. vet. legitur modo et recte *s. a. ex specie comparabili, aut ex conf.* nisi quod in Leid. I. sit *ex specie corporali et ex c.* Auct. de locis Rhetor. apud Pithoeum p. 277. simpliciter *comp. aut conferenda.* Deceptus est doctissimus P. Bondam vulgaribus Cic. Edd. in Lib. II. Var. Lect. C. 8. p. 216. Leid. III. et ass. MSS. O. Edd. Vett. *assimilanda n. Oud. Ex specie comparabili aut ex conf. aut assimilanda nat. ind. B. E. sp. comparabili, comparabile autem ex c. a. a. n. iud. T. L.*

Ab eodem, cui contrarium esse d.] Leid. II. *ab eo.* Abest esse a m. I. Sch. et Voss. II. Oud.

Distat, ut frigus calori, vitae mors] Sch. *differt ut fr. calore, vita mors.* Recipiendum est *differt*; sicut enim dant quoque Voss. I. II. Leid. I. licet *distat* legatur in Instit. Orat. apud Pith. p. 277. Oud. *Distat, ut frigus caloris B.* Retinuit *distat* Orell. L.

Disparatum autem est] Exsulat autem a Leid. II. Oud.

Sapere et non sapere] Voss. I. Leid. III. Victorin. p. 156. in f. 157. non agnoscunt cupulam. Rectius, ut quisque sentit. Oud.

Quid ex quaque re] Leid. III. *ex qua re.* Oud.

Evenerit, eveniat, eventurumque sit] Et hinc copula *que* abest bene Sch. a m. I. item Voss. I. Leid. II. III. Ed. Omnib. Dein commodius Sch. et Victor. p. 157. Sed commodius p. 159. Oud. *Eveniet, evenerit, eventurum sit. B.* Deinde Sch. verba transposuit: *Ex insolentia arrogantia, ex arrogantia odium, ut $\chi\lambda\mu\alpha\zeta$ fieret venustior; nullo codicum addicente. L.*

Quas negotiis d. esse attributas] Leid. I. *quae d. esse attributa.* Neutrum genus exhibuit etiam Ed. Omnib. Vide initium C. 26. sed et finem huius cap. Excidisse videtur hic rebus. *Esse* deest Voss. I. non male. Oud.

mus esse adtributas, consecutio. In hac eae res quaeruntur, quae gestum negotium consequuntur. Primum, quod factum est, quo id nomine adpellari conveniat. Deinde, eius facti qui sint principes et inventores, qui denique auctoritatis eius, et inventionis comprobatores, atque aemuli. Deinde equae ea de re, aut eius rei sit lex, consuetudo, actio, iudicium, scientia, artificium. Deinde natura eius evenire vulgo soleat, an insolenter ac raro. Postea homines id sua auctoritate comprobare, an offendi in his consueverint, et cetera, quae factum aliquod similiter confestim, aut ex intervallo solent consequi. Deinde postremo attendendum est, num quae res ex iis rebus, quae sunt positae in partibus honestatis, aut utilitatis, 349 consequantur: de quibus in deliberativo genere causae distinctius erit dicendum. Ac negotiis quidem fere res eae, quas commemoravimus, sunt adtributae.

CAP. XXIX. Omnis autem argumentatio, quae ex iis locis, quos commemoravimus, sumetur, aut probabilis, aut necessaria debet esse. Etenim, ut breviter descri-

In hac eae res] Leid. II. *in qua e. r.* OUD.

Deinde equae ea de re] Voss. I. *dein.* MSS. O. Victor. Ed. Omn. *et quae.* Leid. III. Victor. *de ea r.* OUD.

Insolenter et raro] Sic MSS. O. Victor. Ed. Omnib. Vulgo *ac r.* OUD.

Offendi in his c.] Vide ad c. 17. Sed optimi Codd. Voss. I. Leid. I. exhibent *offendere in his.* Quod a Ciceronis genio nequaquam abhorret, subintellecto reciproco *se*, verum sensu activo. Hinc L. II. c. 1. *In vitio alicuius offendi, et in arrogantia offendere.* Lib. V. ad Fam. Ep. 14. *In altera mihi velim obtemperes, in altera non offendas.* Pro Mil. c. 36. *Si vos cepit oblivio, aut si in me aliquid offendistis.* Adeas tamen Menken. in Misc. Nov. Lips. Vol. I. p. 550. Verbum hoc, sed alio sensu, restituendum est Solino C. 42. p. 58. Ed. Salm. *Et si ictu aliquo alterius acumen offenderit.* Pro ictu, quod est in octo MSS. a me visis Salm. dedit *nisu*, et dein cum Aldo et aliis *aliquo fuerit alt. ac. obtusum.* Glossa, quae est in meorum duobus recentissimis Codd. *Offendere* est *προσπυλειν*, laedi, cladem accipere. V. Graev. ad Ciceron. V. in Verr. C. 50. *Offendere passivo sensu dixit idem Solinus p. 41. 51.* OUDENDORP.

Fictum aliquod sim.] Sch. Voss. I. *f. aliquid s.* Ed. Omnib. *Simile.* OUD.

Confestim aut ex intervallo] Leid. I. *aut conf. aut ex int.* Bens omnino. Praepositio deest Voss. I. OUD.

Solent consequi] Lib. veter. aliquot habent, *solent sequi.* LAMB.
Honestatis aut utilitatis] Leid. III. *util. et hon.* OUD.

CAP. XXIX. Omnis autem arg. etc. *sumetur]* Voss. I. non agnoscit autem, et habet *sumitur.* OUD.

bamus; argumentatio videtur esse inventum ex aliquo genere, rem aliquam aut probabiliter ostendens, aut necessarie demonstrans. Necessarie demonstrantur ea, quae aliter ac dicuntur, nec fieri, nec probari possunt, hoc modo: Si peperit, cum viro concubuit. Hoc genus argumentandi, quod in necessaria demonstratione versatur, maxime tractatur in dicendo, aut per complexionem, aut per enumerationem, aut per simplicem conclusionem.

Complexio est, in qua. utrum concesseris, reprehenditur, ad hunc modum: Si improbus est, cur uteris? sin probus, cur accusas? Enumeratio est, in qua, pluribus rebus expositis, et ceteris infirmatis, una reliqua necessario confirmatur, hoc pacto: Necessesse est aut inimicitiarum caussa ab hoc esse occisum, aut metus, aut spei, aut alicuius amici gratia, aut, si horum nihil est, ab hoc non esse occisum. Nam sine caussa maleficium susceptum esse non potest. Sed neque inimicitiae fuerunt, nec metus ullus, nec spes ex morte illius, alicuius commodi, neque ad amicum huius aliquem mors eius pertinebat: relinquitur igitur, ut ab hoc non sit occisus. Simplex autem conclusio ex necessaria consecutione conficitur, hoc modo: Si vos me istud eo tempore fecisse dicitis, ego
350 autem eo ipso tempore trans mare fui: relinquitur, ut id, quod dicitis, non modo non fecerim, sed ne potuerim quidem facere. Atque hoc diligenter videre oportebit, ne quo pacto genus hoc refelli possit, ut ne confir-

- Inventum aliquo ex genere*] Hoc ordine voces disponunt MSS. O. excepto Voss. II. vulgo *ex aliquo g.* Sch. *inventa.* O. D.
Necessarie demonstrans] Voss. I. II. Leid. I. *necessario d.* OUD.
Necessarie demonstrantur] Leid. I. *necessitate d.* OUD.
Reprehenditur, ad hunc modum] Sch. Leid. I. *reprehendetur.*
 Ed. Omn. *in hunc m.* Leid. III. *hoc modo.* OUD.
Si improbus est] Deest verbum Voss. I. OUD.
Sin probus] MSS. O. Ed. Omn. *si pr.* OUD.
Necessario confirm.] Leid. I. *necessaria c.* OUD.
Mors eius] Persistunt MSSi negare aliquem scrupulum esse, cur sic haec mutantur, quam in prioribus editis etiam sit *mors illius*, cui lectioni accedunt nostri scripti. GRON. Cur Omnib. vel editor quispiam prior pronomen mutaverit in *eius*, percipere nequeo. Constanter MSS. cum plerisque Edd. Vett. servant *illius*, ut supra. *Ad amicum eius* etiam in Ed. Omnib. OUD.
Conficitur hoc m.] Leid. III. *Est hoc m.* OUD.
Ego autem eo ipso tempore] Exsulat autem Leid. I. III. *ex ipso t.* Voss. I. *eo* deest Leid. III. OUD.
Relinquitur] Sch. *rel. ergo.* OUD.
Ut ne confirmatio modum etc.] Legendum, ut habent libri veteres: *ut ne infirmatio modum*, etc. IAMB. Lambinus asseverat le-

matio modum in se argumentationis solum habeat, et quamdam similitudinem necessariae conclusionis, verum ipsa argumentatio ex necessaria ratione consistat.

Probabile autem est id, quod fere fieri solet, aut quod in opinione positum est, aut quod habet in se ad haec quamdam similitudinem, sive id falsum est, sive verum. In eo genere, quod fere solet fieri, probabile huiusmodi est: Si mater est, diligit filium; si avarus est, negligit iusiurandum. In eo autem, quod in opinione positum est, huiusmodi sunt probabilia: Impiis apud inferos poenas esse praeparatas; eos, qui philosophiae dent operam, non arbitrari deos esse.

CAP. XXX. Similitudo autem in contrariis, et paribus, et in iis rebus, quae sub eandem cadunt rationem, maxime spectatur. In contrariis, hoc modo: Nam si iis, qui imprudentes laeserunt, ignosci convenit, iis, qui necessario profuerunt, haberi gratiam non oportet.

Ex pari, sic: Nam ut locus sine portu navibus esse non potest tutus: sic animus sine fide stabilis amicis non

gendum ex vet. *ne infirmatio*, quod in nullo est nostrorum, neque meminerunt alii editores. GRUT. Voss. I. *ut nec conf.* OUD.

Quod fere fieri s.] Leid. III. *quod semper fere f. s.* OUD.

Verum in eo genere, quod fere solet fieri] Ita in quibusdam manuscriptis legitur; in nonnullis abest *Verum.* BAUR. Voss. II. Ed. Omn. *verum in eo g.* Leid. I. caret praepositione. OUD.

Si avarus est] Verbum non comparet in Sch. et Voss. I. Bene, ut p. praec. OUD.

Poenas esse praeparatas] Grev. *paratas*, sequiturque Gulielmus; alterum restat in Pall. omnibus editionibusque exoleis. GRUT. Voss. I. Leid. I. III. *p. e. paratas.* Quod praeferro ut elegantius. Ut passim *parare alicui verba, lites*, et similia. In Lucano Pluto L. VI. 801. *paratque poenam victori.* L. VII, 103. *Aut merces hodie bellorum, aut poena paratur.* Eadem varietas in Appuleio L. VII. Met. 147. *Gladium cotis attritu parabat.* MS. Dorvill. *praeparabat.* Pricaeus coniecit *exasperabat*, frustra contra MSSos, Lucan. L. VIII, 520. *Hoc ferrum, quod fata iubent proferre, paravi Non tibi, sed victo.* OUD. *Poenas esse paratas* scripsit Sch. atque ita exhibent tres Oxonn. et B. Secutus est Orell. L.

CAP. XXX. *Hab. grat. non oportet*] Voss. II. *h. g. n. oportebit.* OUD.

Nam ut locus sine portu] Exempla a Carolo et Rob. Stephano, et Colinaeo edita, sic habent: *Nam ut locus in mari sine portu*, etc. quae olim secutus eram; nunc libros veteres sequor, a quibus abest, *in mari*: quo modo et Manutius edidit, aliique nonnulli. LAMB. Scriptus melior etiam, et alii, *locus in mari sine portu.* GRON. Restitui voces *in mari* fide Sch. Voss. I. Leid. II. III. Victor. p. 164. et Edd. Vett. Eas eiecerant Manut. et Lamb. suorum librorum, quibuscum faciunt Leid. I. Voss. II., auctoritate. OUD. *In mari* recepit Sch., Orellio glossema videbatur, ut Ernestio. Sed

potest esse. In iis rebus, quae sub eandem rationem
 351 cadunt, hoc modo probabile consideratur: Nam si Rhodiis turpe non est portorium locare, ne Hermacreonti quidem turpe est conducere. Haec tum vera sunt, hoc pacto: Quoniam cicatrix est, fuit vulnus; tum verisimilia, hoc modo: Si multus erat in calceis pulvis, ex itinere eum venire oportebat. Omne autem, (ut certas quasdam in partes distribuamus,) probabile, quod sumitur ad argumentationem, aut signum est, aut credible, aut iudicatum, aut comparabile.

Signum est, quod sub sensum aliquem cadit, et quiddam significat, quod ex ipso profectum videtur, quod aut ante fuerit, aut in ipso negotio, aut post sit consecutum, et tamen indiget testimonii, et gravioris confirmationis; ut cruor, fuga, pallor, pulvis, et quae his sunt similia. Credibile est, quod sine ullo teste, auditoris opinione firmatur, hoc modo: Nemo est, qui non liberos suos incolumes et beatos esse cupiat. Iudicatum est, res adsensione, aut auctoritate, aut iudicio alicuius, aut aliquorum comprobata. Id tribus in generibus spectatur, religioso, communi, adprobato. Religiosum est, quod iurati legibus iudicarunt. Commune est, quod omnes vulgo probarunt, et secuti sunt, huiusmodi: ut maioribus natu adsurgatur, ut supplicum misereatur. Adprobatum est, quod homines,

habent hos vv. quinque Oxonn. In B. autem ita est: *Nam ut portus in mari sine portu navibus non esse pot. t. L.*

Portorium locare] Voss. I. Leid. II. III. male *portum*. OUD.

Ne Hermacreonti quid] Sic recte Sch., in ceteris et Ed. Omn. nec H. Verum in iisdem membranis et Victorino est *Hermocreonti*, eadem forma, qua *Hermocrates* et alia. OUD.

Q. cicatrix est, fuit v.] Voss. I. *q. si cicatrix e.* Leid. II. *afuit v.* OUD.

In p. distribuamus] Leid. I. *in p. tribuamus*. OUD.

Sub sensum al. cadit] Sch. *in sensum al. c.* OUD.

Aut ante fuerit] Deest aut Leid. I. In eodem et Voss. II. *antea*. OUD.

Id tr. in gener. spectatur] Abest verbum a Voss. I. OUD.

Iur. legibus iudicarunt] Voss. I. *i. l. iudicaverunt*. OUD.

Omnes vulgo probarunt] Sch. *vulgo homines pr.* Voss. I. II. Leid. II. *homines vulgo pr.* Ed. Omn. *omnes communiter pr.* Nil mutandum est. Vid. ad Caes. L. III. de B. Civ. c. 61. *Vulgo universi*. Voss. I. *probaverunt*. OUD.

Ut supplicum misereatur] *Miscreatur* positum passive et impersonaliter, quod rariū est. LAMB. Pall. *pr. simplicium*. GREV. *supplicium*, ἀρχαϊκῶς. Editio prima *supplicantium*. GRUT. Leid. I. a m. I. *et supplicantium m.* Quod participium habet quoque Ed. Omnib. OUD.

cum dubium esset, quale haberi oporteret, sua constituerunt auctoritate: velut Gracchi patris factum, quem populus Romanus ob id, quod insciente collega in censura nihil egisset, post censuram consulem fecit.

Comparabile autem est, quod in rebus diversis similem aliquam rationem continet. Eius partes sunt imago, collatio, exemplum. Imago est oratio demonstrans corporum, aut naturarum similitudinem. Collatio est [oratio,

Haberi oporteret] Leid. III. h. oporteat. OUD.

Velut Gracchi patris factum etc.] Pal. primus praemittit: *velut gracci factum est a populo Rom. approbatum, quod occidit sororem, cum illa devictum ab eo Curiatium hostem deleter, et velut Gracchi, elegans clausula, et sine dubio auctoris genuina germana; dummodo gracci illud reformetur in Horatii; deleter in desleret.* historia notissima est. GRUT. vid. Pighii Ann. ad an. 584. pag. 373. Interponit cum MS. Palat. I. sed correctus Ed. Omn. *Veluti Oratii factum a populo approbatum (Ed. approbatur) quod occidit sororem, cum illa devictum Curiatium hostem doleret.* Et agnovit id ut a Cicerone positum exemplum quoque Victorinus p. 167. in Gracchi exemplo a Ciceronis mente valde aberrans. *Veluti recte Voss. I. uti II. Tiberii Gr. Omnib. Victor. OUD. Verba haec: velut Horatii factum, a populo approbatum, quod occidit sororem, quum illa devictum Curiatium hostem doleret* recepit Sch. Deinde ita pergit: *vel ut Gracchi patris, quem populus Romanus, quod insciente collega in censura non nihil egisset, post censuram iterum consulem fecit.* Sch. coniecturam vel propterea improbandam censet Orell., quod Gracchus omnino reus factus non sit. cf. Liv. 43, 15. Ceterum Orellio videtur totus locus conclamatus esse, prius autem illud membrum: *velut Horatii — doleret* et Victorino a senioribus illud membrum. Victorinus enim haec: *Ut, inquit, quum sororem Horatii occidisset et de facto eius populus esset incertus, tamen absolutus est. Deinde ut Ti. Gracchus, quum censor insciente collega quosdam senatu movisset, et de eius facto dubitaretur, postea tamen eius factum populus approbavit, nam eum consulem fecit.* Ex quibus, quae ipsa corrupta videntur, nihil certi conici potest. L.

Quem populus R. ob id quod] Sic habent libri veteres, quos secutus sum. Vulgati autem sic: *quem populus Ro. ob id factum, quod, etc.* quam lectionem reieci, tanquam voce factum supposita, LAMB. Sch. *Gr. factum populus Romanus qui eum.* OUD.

Ob id, quod insc. c. in c. n. egisset] MSS. O. (excepto Voss. II.) et Edd. Vett. *ob id factum quod.* Sed insuper vetustissimae membranae Sch. exhibent *ob id f. eo quod.* Hinc suspicor, unice veram esse lectionem *eo quod*, cuius glossa fuit *ob id factum*; sed *eo quod* valet propterea quod, ideo quia. Adi ad Caes. L. I. B. G. c. 23. L. III. c. 15. Dein pro *egisset* restituendum est e MSS. O. et Edd. Vett. ut et citat Pighius in Ann. p. 373. *gessit.* OUD. *Gessit B. L.*

Eius partes sunt tres] Sic leg. cum MSS. O. et Edd. pp. Excidit vulgo vox tres. OUD.

Corporum aut naturarum s.] Sch. *aut c. aut nat. s.* Victor. P. 167. Bene. OUD.

rem cum re ex similitudine conferens. Exemplum est, quod rem auctoritate, aut casu alicuius hominis, aut negotii confirmat, aut infirmat. Horum exempla, et descriptiones in praeceptis elocutionis cognoscentur. Ac fons quidem confirmationis, ut facultas tulit, apertus est, nec minus dilucide, quam rei natura ferebat, demonstratus est. Quemadmodum autem quaeque constitutio, et pars constitutionis, et omnis controversia, sive in ratione, sive in scripto versetur, tractari debeat, et quae in quasque argumentationes conveniant, singillatim in secundo libro de unoquoque genere dicemus. In praesentia tantummodo numeros, et modos, et partes argumentandi confuse, et permixte dispersimus: post discretè et electe in genus quodque causae, quid cuique conveniat, ex hac copia digeremus.

Atque inveniri quidem omnis ex his locis argumentatio poterit: inventam exornari, et certas in partes di-

Ex similitudine conf.] Leid. II. caret praepositione. OUD.

Confirmat aut infirmat] Sch. aut *conf. aut inf.* Victor. ibid. Leid. II. atque *inf.* OUD.

Ut facultas tulit] Voss. I. ut *facilitas t.* OUD.

Sive in ratione, sive in scripto versetur] Voss. II. *s. ratione.* Schol. *sive in rat. sive in scr. quae versabatur.* Quod probo; nisi quod *versatur* scribi oporteat cum Voss. I. OUD.

Quae in quasque] Leid. III. *quae argumenta in q.* Ed. Omn. in *quamque.* OUD.

Singillatim] Voss. I. Leid. III. *Singulatim.* Ed. Omn. *sigillatim.* OUD.

In praesentia] Pal. sec. *In praesentiarum.* Grev. *In praesenti.* GRUT. *In praesentia.* Sic hic dant MSS. mei omnes, nisi quod pessime in Leid. I. a m. II. sit *in praesentiarum.* V. ad C. 17. OUD. *In praesentia* BT. Unus Cod. apud Orell. *in praesenti.* L.

Et permixte dispersimus] Sic omnes et excusi et manuscripti. Lamb. ut Victor. *permixtim* edidit. BRUT. Desunt *et permixte* Voss. II. In Sch. Leid. I. III. *conf. et permixtim.* sed C. 22. *permixte cum partibus impllicantur.* OUD. *Et permixtim* B. L.

Post describe, et electe] Quidam libri vet. habent: *post discrete, et electe.* unus: *post describe, et electe.* quae recta scriptura est. LAMB. *Discrete* est ab editione Victorii, neque aliter editio vetus; recentior, *describe*, quod in Pall. tribus, prius tamen erat in Graevenbruchiano. GRUT. vid. Gifan. Ind. Lucr. p. 328. Ed. Omn. *et post discrete.* Leid. III. *post autem d.* Sch. Voss. II. Leid. II. III. bene *describe et el.* Probante praeter Gifanium Ind. Lucr. etiam summo Graevio ad Cic. L. I. de Off. c. 5. *ex ea parte, quae prima descripta est.* Consule eundem ad c. 34. eiusdem L. OUD. *Describe* dedit Sch. Atque ita exhibet T. recepitque Orell. L.

Inventum exornari] Est aberratio Lambini, ante quem etiam editi omnes *inventam*; quod quum sit in nostris quoque scriptis,

stingui et suavissimum est, et summe necessarium, et ab 853
 artis scriptoribus maxime neglectum. Quare et de ea prae-
 ceptione nobis in hoc loco dicendum est, ut ad inventio-
 nem argumenti, absolutio quoque argumentandi adiunge-
 retur. Et magna cum cura, et diligentia locus hic omnis
 considerandus est, quod non solum rei magna utilitas est,
 sed praecipienda quoque summa difficultas.

CAP. XXXI. Omnis igitur argumentatio aut per in-
 ductionem tractanda est, aut per ratiocinationem. Induc-
 tio est oratio, quae rebus non dubiis captat adensionem
 eius, quicum instituta est: quibus adensionibus facit, ut
 illi dubia quaedam res, propter similitudinem earum re-
 rum, quibus adsensit, probetur: velut apud Socraticum
 Aeschinem demonstrat Socrates, cum Xenophontis uxore,
 et cum ipso Xenophonte Aspasiam locutam: Dic mihi,
 quaeso, Xenophontis uxor, si vicina tua melius habeat

opinor in omnibus existere. Mox absolutio argumentandi sine vo-
 cula quoque iidem, quod a pluribus Gruteri abuisse patet ex re-
 latione eius. Mox melior codex utrum illiusne an tuum. GRON.
 Leid. II. inventa. III. inventam autem. Sch. ornari. OUD.

Nobis in hoc loco dicendum est] Sic Pal. tert., prius cusi no-
 bis et in hoc loco dicendum visum est, quod et in ceteris Pall. sed
 non uno modo; imo in Græv. exstat: nobis in hoc loco videtur di-
 cendum, quae varietas arguit falsitatem vulgatae. GRUT. Primo MSS.
 quinque et Ed. Omn. bene exhibent n. et in h. loco. Dein MSS.
 O. et Ed. Omn. cum aliis dicendum visum est, vel dic. est visum.
 Fortasse scripserat Cicero et in h. loco dicendi visum est. OUD.

Arg. absolutio quoque argumentandi adiungeretur] Pal.
 sec. expositio quoque arg. adiung. primus, argumentandi ab-
 solutio adiungeretur, omissa voce argumēti, quemadmodum
 item est in editione principe, praeterquam quod admiserit
 quoque; at tert. solum habet inventionem argumentandi adiung.
 Græven. argumēti absolutio adiungeretur. GRUT. Argumēti de-
 est Leid. I. II. Ed. Omn. et in Sch. suprascribitur argumentandi.
 Tandem a Sch. et Leid. III. desunt absolutio quoque argumen-
 tandi. Voss. I. Leid. II. argumentandi absolutio, sine voce quo-
 que. Leid. I. ratio argumentandi. Placet mihi haec Leid. I. lectio
 sic: ut ad inventionem argumentandi ratio adiungeretur. OUD.
 Scripsit Sch. argumēti absoluta quoque ratio argumentandi ad-
 iungeretur. Vulgatam retinuit Orell. In B. est: argumēti argu-
 mentandi absolutio adiungetur, quae scriptura cum Voss. I. Leid. II.
 consentit. Ordo hic placet. L.

Cum cura locus hic] Deest praepositio Sch. pronomen Leid. III.
 OUDENDORPIUS.

CAP. XXXI. Quibus assensit] Leid. III. q. assentit. OUD.
 Socrat. Aeschinem] Sch. Leid. II. S. Aeschinen. Vere. Socra-
 tinum etiam Leid. II. OUD. Eschiu en B. L.

Cum Xenoph. uxore] Leid. III. cum ipsa X. u. OUD.

aurum, quam tu habes, utrum illius, an tuum malis? illius, inquit. Quid si vestem, et ceterum ornatum muliebrem pretii maioris habeat, quam tu habes, tuumne, an illius malis? Illius vero, respondit. Age, inquit, si vi-
 354 rum illa meliorem habeat, quam tu habes, utrumne tuum, an illius malis? Hic mulier erubuit.

Aspasia autem cum ipso Xenophonte sermonem instituit. Quaeso, inquit, Xenophon, si vicinus tuus equum

Utrum illius, an tuum] Sic Sch. et Voss. I. Omnibonus omisit *utrum*, et edidit *illiusne*. Sed reliqui MSS. et melior Gronovii Cod. *utrum illiusne*. Quod defendi potest, si *utrum* adiective capiamus. *Utrum aurum, illiusne an tuum?* Latinius tamen iudico si *ne* exsulet. Ut mox *utrum tuum malis, an illius*, vulgo *utrumne*, ubi vide. Sic L. II. c. 39. in MS. vetustissimo *Utrum copia sit, etc. an penuria*. In aliis *utrumne*. vulgo *utrum copiane*. Oud.

Quod si vestem] Id opinor primum exstitit in quibusdam Lambinianis, ut nunc ita legeretur, postea bis *quid si*, quum in prioribus editis ubique ter excudatur *quod si*; quod sane melius opinor in uno constantem esse, quam indecenter mutare. Sed MSSi nostri semper usurpant *quid si*, idque commodius, utpote in interrogatione. GRON.

Ornatum muliebrem] Sch. Voss. I. a m. II. Leid. I. Ed. Omn. cum Alcuino p. 372. *ornamentum muliebre*. Leid. III. *ornamentum muliebrem*. Oud.

Illius vero, respondit] MSS. O. *respondit, illius vero*; nisi quod a Sch. et Alcuino absit *vero*. Bene. Verbum exsulat ab Ed. Omnib. Oud. In B. quoque abest v. *vero*. Omisit Sch. retinuit Orell. L.

Age, inquit, si virum] Locum incertae lectionis ita refert codex melior: *age, sit, inquit. Quid si virum*. In quo nihil video, quod mutari optem, etsi vehementer viri docti id fecerint. Sed etiam is statim *utrumne tuum malis virum, an illius?* GRON. Voss. II. Leid. III. Ed. Omn. *age si inquit vir*. Sch. *Age sis, inquit. Quid si virum*. Leid. I. II. *Age, sit, inquit. Quid si virum*. Quod sane de nihilo non est. Oud. In B. est: *Age vero, inquit, quid si illa meliorem virum, quam tu, habes, utrumne tuum virum an illius* cet. *Age vero si* scripsit Sch. vulgatum retinuit Orell. L.

Utrumne tuum an etc.] Pal. pr. non agnoscit *utrum*, habetque *ne tuum an illius malis?* tert. vero ad hoc omisit *ne*: quomodo edidit Lambinus. At enim sec. noster haec omnia concepit: *utrumne tuum an illius malis? Respondit, illius vero. Quid si vestem etc. malis? Illius, inquit. Age, si inquit illa etc.* quae fere praeposuerim vulgatis. GRUT. Alcuin. *utrum et tuum virum malis, an ill.* Sch. *utrumne malis tuum virum an illius*. MSS. quatuor *utrumne tuum virum malis, an illius*. Leid. I. bene *utrum tuum malis an illius*, nisi praeferas mecum *virumne tuum malis, an illius* ex Ed. Omniboni. Oud. Sch. *utrum tuum malis, an illius*. In T. est: *utrumne tuum malis virum an illius*. Orell. scripsit: *virumne tuum malis an illius*. L.

Aspasia autem] Deest ultima vox Ed. Omnib. Oud.

meliorem habeat, quam tuus est, tuumne equum malis, an illius? Illius, inquit. Quid si fundum meliorem habeat, quam tu habes, utrum tandem fundum habere malis? Illum, inquit, meliorem scilicet. Quid si uxorem meliorem habeat, quam tu habes, utrum illius malis? Atque hic Xenophon quoque ipse tacuit. Post Aspasia: Quoniam uterque vestrum, inquit, id mihi solum non respondit, quod ego solum audire volueram, egomet dicam, quid uterque cogitet; nam et tu mulier optimum virum mavis habere, et tu Xenophon uxorem habere lectissimam maxime vis. Quare, nisi hoc perfeceritis, ut neque vir melior, neque femina lectior in terris sit, profecto id semper, quod optimum putabitis esse, multo maxime requiretis, ut et tu maritus sis quam optimae, et haec quam

Equum m. habeat, quam tuus est] Voss. I. *eq. m. habuerit.*

II. *quam tu habes.* Ed. Omn. *q. tu habeas.* OUD.

Tuumne equum malis, an illius] Voss. II. *utrum illius malis.*

OUDENDORPIUS.

Utrum tandem fundum habere malis] Voss. I. *utr. t. illius f.*

h. mavis. Ed. Omnib. *utr. talem f.* OUD.

Uxorem m. habeat, quam tu habes] Deest verbum *habet* a

Sch. et Alcuino. OUD.

Utrum illius malis] Optimus *utram malis?* qui etiam mox

Virum vis habere, non mavis. GRON. Leid. I. II. cum optimo Gronov. *utram malis.* Et vere, ut opinor. Alcuin. *numquid et illam*

m. OUD. *Utram malis* scr. Sch. Orell. *Quam tu, utrum illius malis* B. *Utrum illius malis, ut vulgo T. L.*

Ipsa tacuit] Libri veteres habent, *ipse conticuit.* LAMB. *Atque hic Xen. quoque ipse tacuit.* Leid. II. caret *et* [v.] *hic.* Leid. I. *conticuit.* In Ed. Omnib. non est *ipse.* OUD.

Q. uterque vestrum] Ed. Omn. *q. uterque enim v.* OUD.

Audire volueram] Sch. *aud. voluero.* Ed. Omn. *aud. maveram.* OUD.

Opt. virum mavis habere] Leid. I. *opt. v. malis h.* Sch. et

Voss. II. a m. I. cum optimo Gron. *opt. vir. vis habere.* Bene cum

Alcuino. OUD. *Optimum virum habere* omisso voc. *mavis* B. quod verum indico. *Opt. virum vis habere* scripserunt Sch. et Orell. L.

Uxorem habere lectiss.] Exsulat verbum a Leid. III. et Alc. OUD.

Quare nisi hoc perfec.] Leid. II. *quare ut nisi h. p.* Ed. Omn. *haec.* OUD.

Optimum putabitis] Voss. I. *opt. putabatis.* OUD.

Maritus sis quam optimae] Vulgata adtexuit *mulieris*: sed id voculae non comparat in ullo Palatinorum. GRUT. In libris nonnullis manuscriptis vox, *mulieris*, abest; venuste hoc quidem, et concinne. Argumento certe est, vocem esse aliunde ascitam, quod in aliis, *mulieris*, in aliis, *feminae*, scriptum exstat. Nam in uno meo manuscripto, quum in orationis contextu non sit, supra verbum illud *quam optimae*, vox *feminae* quasi rei declarandae causa est collocata. Sed tamen nihil mutò. BRUT. *Ut et tu maritus sis q. optimae.* Ut abest Sch. a m. I. et Alc. Copula ignoratur a

optimo viro nupta sit. Hic cum rebus non dubiis esset adsensum, factum est propter similitudinem, ut etiam illud, quod dubium videbatur, si quis separatim quaereret, id pro certo, propter rationem rogandi concederetur.

354 Hoc modo sermonis plurimum Socrates usus est, propterea quod nihil ipse adferre ad persuadendum volebat, sed ex eo, quod sibi ille dederat, quicum disputabat, aliquid conficere malebat, quod ille ex eo, quod iam concessisset, necessario adprobare deberet.

CAP. XXXII. Hoc in genere praecipendum nobis videtur, primum, ut illud, quod inducimus per similitudinem, eiusmodi sit, ut sit necesse concedi: nam ex quo postulabimus nobis illud, quod dubium sit, concedi, dubium esse id ipsum non oportebit. Deinde illud, cuius confirmandi causa fiet inductio, videndum est, ut simile iis rebus sit, quas res, quasi non dubias, ante induxerimus. Nam ante aliquid nobis concessum esse nihil proderit, si ei dissimile erit id, cuius causa illud concedi

Leid. I. Voss. II. Ed. Omnib. *tu, ut m. quod probo, praesertim si cum eadem legamus quoque haec, non et haec. Deiu q. optima mulieris exhibent* Voss. I. Leid. II. Ed. Omn. Mallet potius, abesset quoque viro. Certe vel utrumque admitti, ut apud Alcuin., vel utrumque, non alterum, resecari deberet. Vulgaris tamen lectio est in Victorino p. 171. OUD. Lectionem Omnib. secutus est Sch. Orell. vulgatam, ab omnibus Codd. confirmatam, retinuit. Idem Sch. in seqq. omitta copula et scripsit *haec ut quam*, utrumque bene, ut iudico. L.

Dubium videbatur] Sch. a m. I. Leid. II. *d. videretur.* OUD.

Si quis separatim q.] Voss. II. *si quid s. q.* Schol. Leid. II. *si qui sep.* Verissime. OUD.

Id pro certo etc. concederetur] Leid. II. *et id p. c. etc. concederet.* Leid. III. *idcirco etc. conc.* Ed. Omn. *id profecto etc. concederent.* OUD.

Quicum disputabat] Voss. II. *perperam qui cum eo d.* OUD.

Quod iam concessisset] *Qui i. conc.* Sch. OUD.

CAP. XXXII. *Inducemus per simil.*] Sch. Voss. II. Ed. Omn. *inducimus p. s.* OUD.

Dubium esse id ipsum non oportebit] Sic habent libri manuscr. quos secuti sumus, repudiata quorundam vulgatorum librorum lectione, *id ipsum, quod inducimus, non oportebit.* Quis enim non videt, has voces, *quod inducimus*, esse ab aliquo lectore ad oram libri adscriptas, deinde a librario scriptore in contextum verborum M. Tullii translatas? LAMB. Voces *id ipsum* desunt Leid. II. Contra auctius dat Ed. Omn. *id ipsum, quod inducimus n. op.* OUD.

Deinde illud, cuius confirmandi c.] Voss. I. *denique.* Leid. I. *firmandi. Mox fit ind.* Leid. II. III. OUD.

primum voluerimus. Deinde non intelligat, quo spectent illae primae inductiones, et ad quem sint exitum preventurae.

Nam qui videt, si ei rei, quae primo rogetur, recte adsenserit, illam quoque rem, quae sibi displiceat, esse necessario concedendam, plerumque aut non respondendo, aut male respondendo longius procedere rogationem non sinit. Quare ratione rogationis imprudens ab eo, quod concessit, ad id, quod non vult concedere, deducendus est. Extremum autem aut taceatur oportet, aut concedatur, aut negetur. Si negabitur, aut ostendenda est similitudo earum rerum, quae ante concessae sunt, aut alia utendum inductione. Si concedetur, concludenda est argumentatio. Si tacebitur, aut elicienda est responsio; aut, 356 quoniam taciturnitas imitatur confessionem, pro eo, ac si concessum sit, concludere oportebit argumentationem. Ita fit hoc genus argumentandi tripartitum. Prima pars ex similitudine constat una, pluribusve. Altera ex eo, quod concedi volumus, cuius caussa similitudines adhibitae sunt.

Deinde non intelligat] Sic alii legunt; veteres impressi et manuscr. aliquot *intelligent* habent; Lamb. *intelligatur*. Sic autem videtur legendum, ratione id Latini sermonis postulante. BRUN. LEID. II. ne. III. et Sch. a m. I. *intelligent*, suprascripto *s. is quicum agimus*. Sed et in LEID. I. *intelligat is, quicum agimus*. Non alienus sum ab opinione cuiusdam hic omissionis; mihi quoque videtur scripsisse Cicero *non intelligat, quicum agimus*. OUD. Scripsit Sch. *deinde ne intelligat is, quicum agimus*. Vv. *is quicum agimus* dubium vocat supplementum Orell. qui in vulgata lectione acquievit. Eandem vulgatam exhibet B. Sed T. *non intelligi, quo spectent*. L.

Quae primo rogetur] Sch. Voss. II. LEID. III. IV. *quam, verissime. rogetur sc. is, quicum agimus, et qui videt*. Ut passim, *rogatus sententiam* et similia. Vid. Comment. ad IIV. L. XXXII. c. 25. *quum sententias perrogarentur*. OUD. *Quae primo rogetur* B. *Quam primo rogetur* T. quod dederunt Sch. et Orell. L.

Quae sibi displiceat] Deest sibi LEID. III. *displicet* Voss. II. OUDENDORPIUS.

Aut non respondendo] LEID. I. caret negativa particula, suprascr. *respuendo*. OUD.

Longius procedere rogationem] Quidam liber vetus habet, *procedere orationem*. LAMB. LEID. I. II. *rationem pro orationem*. OUD.

Deducendus est. Extr. autem] Ed. Omn. *ducendus etc. Deest autem* Voss. I. OUD.

Si negabitur] Sch. *si autem neg.* LEID. II. *si negetur, et mox si concedatur*. OUD.

Aut elicienda est r.] Deest aut in Sch. OUD.

Quoniam taciturnitas] Voss. I. *quando t.* OUD.

Ex simil. constat] LEID. I. *ex s. consistit*. OUD.

Tertia ex conclusione, quae aut confirmat concessionem, aut, quid ex ea conficiatur, ostendit.

CAP. XXXIII. Sed quia non satis alicui videbitur dilucide demonstratum, nisi quod ex civili caussarum genere exemplum subiecerimus: videtur huiusmodi quoque utendum exemplo, non quo praecepto differat, aut aliter hoc in sermone, atque in dicendo sit utendum; sed ut eorum voluntati satisfiat, qui, quod aliquo in loco viderint, alio in loco, nisi demonstratum est, nequeunt cognoscere. Ergo in hac caussa, quae apud Graecos est pervagata, quod Epaminondas, Thebanorum Imperator, ei, qui sibi ex lege praetor successerat, exercitum non tradidit, et cum paucos ipse dies contra legem exercitum tenuisset, Lacedaemonios funditus vicit, poterit accusator argumen-

Conf. concessionem] Leid. III. c. *confessionem*. OUD.

CAP. XXXIII. *Quia non s. al. videbitur*] Exsulat quia a Leid. I. *videtur* III. OUD.

Nisi quod ex civili caus. gen. exemplum] Libri vett. habent: *nisi quid ex civ. caus. gen. exempli*, etc. LAMB. Cum Lambinianis conspirant MSS. mei omnes, *nisi quid exempli*. Quod quin unice sit Ciceronianum, quis dubitet? Dein in omnibus quoque *eiusmodi*. OUD.

Atque in dicendo] Legendum putant quidam, *in docendo*: sed errant; nam *in dicendo*, hoc est in causis civilibus. Sic et pag. seq. LAMBINUS.

Nisi demonstratum est] MSSu habent aut *nisi monstratum sit*, aut *monstretur*. GRON. *Nisi monstratur* habent manuscripti omnes. BRUT. *Quod aliquo in loco viderint, alio in loco nisi demonstratum est, nequeunt cogn.* Leid. I. a m. I. simpliciter exhibet: *quod aliquo in loco nisi monstretur, neq. cogn.* Voss. I. Leid. II. *alio*. Ab Ed. Omn. abest *aliquo*. Sch. Leid. Voss. II. Leid. II. *viderunt*. Voss. I. *videtur*. Tum Leid. II. et Sch. *monstratum est*, supr. *monstretur*. Voss. I. Ed. Omnib. *monstratur*. II. *monstratum*, in accusativo. OUD. *Nisi monstretur* B. *Nisi monstratum* T. quod exhibuerunt Sch. et Orell. *nisi monstratum sit* Lallemand. e Codd. teste Orellio. L.

Ap. Graecos est pervagata] Sch. *pulgata*. Leid. III. *pervulgata*. OUD.

Quod Epaminondas] Sch. Leid. III. Ed. Omn. *cum Epam.* Leid. I. *quod cum Epam.* Puto delendum utrumque. Thema incipit Cicero sic: *Epaminondas* etc. ut docet Victorin. p. 171. iungenda sensu sunt: *Ergo in hac caussa* etc. *poterit accusator* etc. OUDENDORP.

Ei qui sibi] Sch. Voss. II. Leid. III. Ed. Omn. *quod ei q. s.* Leid. I. caret *ip* [pron.] *ei*. OUD.

Exercitum non tradidit] Vitiose in Ed. Gronov. omissa est vox prima contra MSS. O. et Edd. Vett. OUD.

Funditus vicit] Ed. Omn. *penitus devicit*. In Victor. *funditus evertit ac vicit*. OUD.

tatione uti per inductionem, cum scriptum legis contra sententiam defendat, ad hunc modum:

Si, iudices, id, quod Epaminondas ait legis scriptorem sensisse, adscribat ad legem, et addat exceptionem hanc: **EXTRA QUAM SI QUIS REIPUBLICAE CAUSSA EXERCITUM NON TRADIDERIT**, patiemini? non opinor. Quod si vosmetipsi, quod a vestra religione et sapientia remotissimum est, istius honoris causa hanc eandem exceptionem, iniussu populi, ad legem adscribi iubeatis, populus Thebanus id patietur fieri? profecto non patietur. Quod ergo adscribi ad legem nefas est, id sequi, quasi adscriptum sit, rectumne vobis videtur? Novi vestram intelligentiam, non potest ita videri, iudices. Quod si literis corrigi neque ab illo, neque a vobis scriptoris voluntas potest; videte ne multo indignius sit, id re et iudicio vestro mutari, quod ne verbo quidem commutari potest. Ac de inductione quidem satis in praesentia dictum videtur.

Nunc deinceps ratiocinationis vim, et naturam consideremus.

CAP. XXXIV. Ratiocinatio est oratio ex ipsa re probabile aliquid eliciens, quod expositum et per se cognitum, sua se vi et ratione confirmet. Hoc de genere qui diligentius considerandum putaverunt, cum idem usu dicendi sequerentur, paullulum in praecipienda ratione dissenserunt. Nam partim quinque eius partes esse dixerunt, partim non plus, quam in tres partes posse distribui putaverunt. Eorum controversiam non incommodum videtur

Si iudices, id] Leid. II. *si ergo iud. id.* OUD.

Si quis reip. causa] Desunt *si quis* Ed. Omnib. OUD.

Et sapientia] Vid. Gronov. ad Lib. III. ad Herenn. cap. 13.

BURN. *A vest. religione et sapientia.* Voss. II. *a. v. r. et a. s.* OUD.

Quod ergo adscribi] Ed. Omn. *q. e. scribi.* OUD.

Id sequi q. adscriptum sit] Ed. Omn. *id assequi.* Leid. I. *q. scriptum sit.* OUD.

Rectumne vobis videtur] Imo *rectum vobis videatur*, ut est in quibus scriptis, et editis ante Lambinum, quantum scio, omnibus.

GRON. MSS. O. et Edd. ante Lambin. *rectum vobis videatur?* Omnino vere, nisi malis cum Leid. II. *ratum vobis videatur.* OUD.

Vestram intelligentiam] Leid. III. *v. prudentiam.* OUD.

Multo indignius] Leid. II. *multum ind.* OUD.

Ne verbo quidem] MSS. tres nec *v. q.* Mox ac naturam Ed. Omn. OUD.

CAP. XXXIV. *Sua se vi]* Leid. I. *sua se quasi vi.* OUD.

In praecipienda ratione] Praepositio exsulat a Sch. OUD.

Non incommodum videtur] Leid. III. *n. inc. mihi v.* OUD.

cum utrorumque ratione exponere. Nam et brevis est, et non eiusmodi, ut alteri prorsus nihil dicere putentur, et locus hic nobis in dicendo minime negligendus videtur.

Qui putant in quinque distribui partes oportere, aiunt primum convenire exponere summam argumentationis, ad hunc modum: melius adcurantur, quae consilio geruntur, quam quae sine consilio administrantur. Hanc primam partem numerant: eam deinceps rationibus variis, et quam copiosissimis verbis adprobare putant oportere, hoc modo: Domus ea, quae ratione regitur, omnibus instructor est rebus, et adparatior, quam ea, quae temere, et nullo consilio administratur. Exercitus is, cui praepositus est sapiens et callidus imperator, omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui stultitia et temeritate alicuius administratur. Eadem navigii ratio est; nam navis optime cursum conficit ea, quae scientissimo gubernatore utitur.

Cum propositio sit hoc pacto adprobata, et duae partes transierint ratiocinationis, tertia in parte aiunt, quod

Nobis in dicendo] Deest nobis Leid. II. OUD.

Distribui partes] Tribui p. Leid. III. OUD.

Melius accurantur] Ea additur in Leid. III. OUD.

Pr. partem numerant] Leid. I. pr. p. enumerant. OUD.

Adprobare p. oportere] Ultimum verbum abest Leid. III. OUD.

Ratione regitur] Leid. II. rationibus r. OUD.

Instructor rebus] Ed. Omn. constructor r. OUD.

Quam ea quae temere] Leid. II. non agnoscit rō [v.] ea. OUD.

Exercitus is] Leid. I. Exerc. vero. OUD.

Et temeritate al. administratur] Voss. II. et aliqua tem. al. adm. Ed. Omn. regitur. OUD.

Navigii ratio] Leid. I. navis r. OUD.

Nam navis etc. conficit ea, quae] Voss. I. navis namque etc. conficit, quae. In Voss. II. etiam navis namque. Hinc legendum puto: Eadem navis ratio est; namque etc. Ne quis putet navigii pro navigandi vel navigationis hic positum a Cicerone: ut aliqui librarii L. IV. ad Her. c. 44. in navigando deformarunt in navigio. Si vel sic retineret quis vult navigii, explicet navim, ut in Lucret. L. V. 1004. Improba navigii ratio tunc coeca latebat. Consule Duker. de Latin. lect. p. 365. Saepe pro navigatione etiam utitur Septimius de B. Troiano. Adi Obrechtum ad eius L. I. c. 5. Adde Lib. II. c. 4. Namque nostros multorum dierum navigio in aliquantum exhaustos. Sic enim MSS. plerique et Edd. Vett. L. V. c. 11. Composita dein universa classe, ubi cuncta navigia instructa etc. iubent nostris peragere incepta. In MS. Periz. navigiis. Ed. Obr. navigio. Lego navigii, sive navigationis, ut L. II. c. 10. mare navigii patiens, ubi in Voss. navigio. L. IV. c. 16. urgente navigii tempore. Pro nostris ibidem e MSS. Periz. Voss. alisque lege nostros. OUD.

Cum propositio] Voss. I. Cum igitur prop. OUD.

Duae p. transierint] MSS. O. d. p. transierunt. OUD.

ostendere velis, id ex vi propositionis oportere adsumere, hoc pacto: nihil autem omnium rerum melius, quam omnis mundus, administratur. Huius adsumtionis quarto in loco aliam porro inducunt adprobationem, hoc modo: Nam et signorum ortus et obitus definitum quemdam ordinem servant, et annuae commutationes, non modo quadam ex necessitate semper eodem modo fiunt; verum ad utilitates quoque rerum omnium sunt adcommodatae, et diurnae, nocturnaeque vicissitudines, nulla in re unquam mutatae quidquam nocuerunt. Quae signo sunt omnia, non mediocri quodam consilio naturam mundi administrari. Quinto inducunt loco complexionem eam, quae aut id infert solam, quod ex omnibus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur: aut unum in locum cum conduxerit breviter propositionem et adsumtionem, id adiungit, quod ex his conficiatur, ad hunc modum: Quod si melius geruntur ea, quae consilio, quam quae sine consilio administrantur: nihil autem omnium rerum melius administratur, quam omnis mundus; consilio igitur mundus administratur. Quinquepertitam igitur hoc pacto putant esse argumentationem. 359

Id ex vi prop.] Deest pronomen Leid. I. OUD.

Melius q. o. m. administratur] Ed. Omn. *consilio melius* etc.

Voss. II. Leid. III. *melius consilio* etc. cum Victorino p. 173. OUD.

Inducunt approbationem] Voss. I. *ind. orationem*. OUD.

Ordinem servant] Leid. III. *ord. tenent*. OUD.

Quadam ex necessitate] Deest praepositio Ed. Omn. *necessitudine* Leid. II. OUD. Paulo ante post *vv. annuae commutationes* interponit Sch. verba, quae post *v. accommodatae* leguntur: *et diurnae nocturnaeque vicissitudines*. Quod non secutus est Orell. L.

Nulla in re unquam mutatae quidquam nocuerunt] Sch. a m. I. Leid. II. *nulli naturae*. Deiv in eodem Leid. *quoque commutatae noc. quidq.* A Voss. I. abest *quidquam*. Latet quid. OUD. *Nec ulla in re scripsit* Sch. de coniectura. In B. est: *in nulla re parte unquam*. L.

Signo sunt omnia] Supraser. in Voss. I. *signa s.* OUD.

Aut id infert] Pronomen abest Leid. II. OUD.

Omnibus partibus cogitur] Quidam legendum existimant, *colligitur*. Ego nihil muto. Sic enim et alibi loquitur: et ex Graeco expressum est, *συνέγεται*. LAMB. Leid. II. III. *colligitur*, e Glossa.

OUDENDOPF.

Mundus administratur] Sch. *mundus hic adm.* OUD.

Propositionem et assumptionem] Sch. Leid. III. *ex propositione et assumptione*. Lege *et prop. et ass.* OUD.

Id adiungit, quod ex his conficiatur] Deest *id* Sch. Leid. I. III. Voss. II. Ed. Omnib. *quid* Sch. Leid. I. Optime. OUD. Omisso *v. id* Sch. scripsit: *adiungit quid ex h. c.* idque probat ex Quinctil. Instt. oratt. V, 14. L.

Quae sine consilio] Leid. I. caret relativo. OUD.

CAP. XXXV. Qui autem tripartitam esse dicunt, ii non aliter putant tractari oportere argumentationem, sed partitionem horum reprehendunt. Negant enim neque a propositione, neque ab adsumptione adprobationis earum separari oportere, neque propositionem absolutam, neque adsumptionem sibi perfectam videri, quae adprobatione confirmata non sit. Quare quas illi duas partes numerant, propositionem et adprobationem, sibi unam partem videri, propositionem: quae si adprobata non sit, propositio non sit argumentationis. Item, quae ab illis adsuntio, et adsumptionis adprobatio dicitur, eandem sibi adsumptionem solam videri. Ita fit, ut eadem ratione argumentatio tractata, aliis tripartita, aliis quinquepartita videatur. Quare evenit, ut res non tam ad usum dicendi pertineat, quam ad rationem praeceptionis.

Nobis autem commodior illa partitio videtur esse, quae in quinque partes distributa est, quam omnes ab Aristotele et Theophrasto profecti, maxime secuti sunt. Nam quemadmodum illud superius genus argumentandi, quod per inductionem sumitur, maxime Socrates, et Socratici tractaverunt: sic hoc, quod per ratiocinationem expolitur, summe est ab Aristotele, atque a Peripateticis, et Theophrasto frequentatum; deinde a rhetoribus iis, qui elegantissimi atque artificiosissimi putati sunt. Quare autem nobis illa magis partitio probetur, dicendum videtur, 360 ne temere secuti putemur: et breviter dicendum, ne in

CAP. XXXV. *Tripartitam e. dicunt*] Leid. III. *tr. e. putant.* OUDENDORP.

Confirmata non sit] Leid. III. *firmata n. s.* OUD.

Quas illi duas p. numerant] Sch. Voss. II. *q. i. d. p. numerent.* Recte, ut mox in seqq. verbis. OUD.

Adsumptionis adprob. dicitur] MSS. O. *ads. adp. dicatur.* Quod non mutati debuerat. OUD.

Quemadmodum illud superius genus] Leid. II. *quod;* duae ultimae voces desunt Voss. II. OUD.

Socratici tractaverunt] Si sane omnes editi. Sed in scriptis tamen melioribus reperio esse *vel tractarunt, vel pertractarunt.* GRON. Sch. *tractarunt.* Leid. II. *pertractarunt.* Bene Ed. Omn. *pertractaverunt.* OUD. *Pertractarunt* scripsit Sch. *Tractarunt* scripsit Orell. e Cod. Turic. *Tractaverunt,* ut vulgo, est in B. L.

Per rat. expolitur] Leid. I. *p. r. exponitur.* OUD.

Atque a Perip. et Theophr.] Leid. III. *et a Perip. atque Th.* OUD. Scripsit Sch. ex Victorino: *ab Aristotele et Theophrasto atque a Peripateticis.* Vulgatam retinuit Orell. Victorinus habet: *ab Aristotele et Theophrasto vel Peripateticis.* Idem paullo ante: *ab Aristotele et Theophrasto.* L.

huiusmodi rebus diutius, quam ratio praecipienda postulat, commoremur.

CAP. XXXVI. Si quadam in argumentatione satis est uti propositione, et non oportet adiungere adprobationem propositioni; quadam autem in argumentatione infirma est propositio, nisi adiuncta sit adprobatio; separatum quiddam est a propositione adprobatio. Quod enim adiungi et separari ab aliquo potest, id non potest idem esse, quod est id, ad quod adiungitur, et a quo separatur. Est autem quaedam argumentatio, in qua propositio non indiget approbatione; et quaedam, in qua nihil valet absque approbatione, ut ostendemus. Separata est igitur a propositione adprobatio. Ostendemus autem id, quod polliciti sumus, hoc modo: Quae propositio in se quiddam

In huiusm. r. etc. postulat, commoremur] Leid. III. *hu]* in r. Leid. II. *postulet.* Idem cum III. *immoremur.* Nec male. OUD.

CAP. XXXVI. *Nisi adiuncta sit adpr.]* Leid. III. *si non.* Sch. Voss. II. *est.* OUD.

Separatum quiddam est] Sch. Leid. I. III. *separata est quidem,* ut paullo post. In aliis *est quidd.* Ed. Omn. *separata est quadam.* Vide infra. OUD.

Adiungi et separari] Sch. Voss. I. II. Leid. II. III. *et adiungi et sep.* Rectius omnino. OUD.

Ad quod adiungitur] Sch. Leid. I. II. *ad q. iungitur.* OUD.

Indiget approbatione] Leid. III. *ind. approbationis.* Vice versa occurrit infra. OUD.

Et quaedam] Schol. *sed q. supr. et.* Voss. I. *et est q.* Leid. I. *sed q.* Voss. II. *sed et q.* Leid. III. *quaedam autem.* Puto simpliciter a Cicerone relictum *quaedam.* OUD.

Absque approbatione] MSS. omnes dant cum Ed. Omnib. *sine adprob.* Ac nullus dubito, quin et alii viri docti invenissent suis in Codicibus, si adtentissent. Quis hoc primus mutaverit, nescio: perperam sane. *Absque* eo sensu Ciceronis aere non erat Latium. Vide me ad Lucan. L. VI, 152. Heiosii Advers. p. 145. quo in loco mire hallucinatur Withov. in Epicaen. p. 142. Frustra igitur Cellarius in Cur. post. c. 5. protulit hunc locum, ut probet *absque* pro *sine* fuisse tunc in usu, subiecitque alterum Lib. I. ad Attic. Ep. 10. *Nullam a me epistolam ad te sino absque argumento ac sententia pervenire.* Sed quovis pignore contendere velim, in menda cum locum per verbum *sino* cubare. Pro *sine* male etiam *absque* supplementum fuit in Inscriptione Claudio Imp. dedicata apud Fabrett. p. 726, 728. Inscript. OUD. Sch. et Orell. ex omnibus Codicibus dederunt *sine appr.* id quod etiam in Codd. BT. discrete scriptum est. Non legitur apud Cic. praepositio *absque.* Cf. quae notavi ad Plauti Capt. VIII, 5, 96. L.

Ut ostendemus] Sch. *ut ostendimus.* OUD.

Ostendemus autem id] Sic Leid. III. In ceteris et Ed. Omnib. *ostendetur a. id.* OUD.

continet perspicuum, eo quod constare inter omnes necesse est, hanc velle adprobare et firmare nihil adinet.

Ea est huiusmodi: Si, quo die ista caedes Romae facta est, ego Athenis eo die fui, interesse in caede non potui. Hoc quia perspicue verum est, nihil adinet adprobari. Quare adsumi statim oportet, hoc modo: Fui autem Athenis eo die. Hoc si non constat, indiget approbationis: qua inducta, complexio consequetur: Igitur in caede interesse non potui. Est igitur quaedam propositio, quae non indiget approbatione. Nam esse quamdam, quae indigeat, quid adinet ostendere, quod cuius facile perspicuum est? Quod si ita est, ex hoc, et ex eo, quod proposueramus, hoc conficitur, separatam esse quiddam a
361 propositione approbationem. Si autem ita est, falsum est non esse plus, quam tripertitam argumentationem.

Simili modo liquet alteram quoque approbationem separatam esse ab adsumptione. Nam si quadam in argu-

Eo quod constare] MSS. O. Ed. Omn. et *quod stare*. Sane non mutandum fuerat et. p. 361. *non enim perspicua est neque constat inter omnes*. Forsan et hic delendum quod, ac leg. et *constare*. OUD.

Et firmare nihil adinet] vid. Gronov. ad Lib. III. ad Hereun. cap. XI. Voss. I. et m. II. Sch. *adp. et affirmare*. Voss. II. Leid. I. *adp. et confirmare*. Ed. Omn. et *adprobare et affirmare*. OUD.

Ea est huiusmodi] Verbum abest Voss. II. *Ea est hoc modo* Sch. OUD.

Nihil adt. adprobari] Voss. I. Leid. I. *n. ad. adprobare*. OUD.

Indiget approbationis] Voss. I. *ind. approbatione*. OUD.

Complexio consequetur] Leid. II. *c. sequitur*. Voss. I. Leid. I. III. Ed. Omn. *c. consequitur*. OUD.

Igitur in caede interesse non potui] Non agnoscunt haec Sch. Voss. II. Ed. Omnib. OUD.

Est igitur q. prop.] Sch. *est autem q. propos.* OUD.

Quae non indiget adprob] Sch. Leid. I. *q. n. indigeat adp.* OUDENDORP.

Nam esse quamdam] Uterque scriptus nam esse quidem quamdam, ut fuit in primis editionibus. Gron. MSS. O. Ed. Omn. *n. e. quidem quamdam, q. indigeat*. Voss. I. *indiget*. OUD.

Quod proposueramus] Deunt Leid. III. OUD.

Separatam esse quiddam] In MSS. O. Ed. Omn. *separatam*. Sch. *s. e. quidem quamdam*. Sed vulgaris lectio est in Marg. ab eadem manu. Voss. II. Ed. Omn. *quamdam*. Leid. I. III. Voss. I. *quidem*. Vide supra, sed et infra. OUD.

Si autem ita est] Leid. II. III. *sin a. i. e.* OUD.

Simili modo liquet etc.] MSS. O. Ed. O. *sim. m. licet*. Quomodo saepe praesertim in praeterito hoc verbum exaratur in vetustissimis libris, ut apud Ciceronem Lib. I. de N. D. c. 42. *cui neutrum liquerit*. MSS. tres Leidd. optimi dant *licuerit*. Vide Priscianum L. IX. p. 865. et Davis. Eodem sensu MSS. O. et Edd. Solini c. XIX. *licuit per compertum est* praebent; quod non intellexerunt

mentatione satis est uti adsumptione, et non oportet ad-
iungere adprobationem adsumptioni; quaedam autem in ar-
gumentatione infirma est adsumptio, nisi adiuncta sit ad-
probatio: separatum quiddam est extra adsumptionem ad-
probatio. Est autem argumentatio quaedam, in qua ad-
sumptio non indiget adprobationis, quaedam autem, in qua
nihil valet sine adprobatione, ut ostendemus. Separata
est igitur ab adsumptione adprobatio. Ostendemus autem
id, quod polliciti sumus hoc modo:

Quae perspicuam omnibus veritatem continet adsum-
ptio, nihil indiget adprobationis. Ea est huiusmodi: Si
oportet sapere, dare operam philosophiae convenit. Haec
propositio indiget adprobationis: non enim perspicua est,
neque constat inter omnes, propterea quod multi nihil
prodesse philosophiam, plerique etiam obesse arbitrantur.
Adsumptio perspicua est, haec: Oportet autem sapere. Hoc

Interpretes, et hinc pro *perveniri, penetrari, pertendi*, ut est in
antiquissimo MS. Leid. et aliis, ediderunt *pervenire, penetrare, per-
tendere*. Quod est falsissimum. Docet veritatem Plinius L. VI.
c. 17. *Adiecit Varro, Pompeii ductu exploratum* etc. Quem lo-
cum Solinus ob oculos habuit. Loca sunt longiora, quam ut hic
describi queant. Inepte hic Leid. III. *licet* etc. *ab ads. considerare*.
OUDENDORP.

Nam si quaedam in argumentatione] Istud otiosum *nam* dele,
auctoribus MSS. O. et Ed. Omnib. A Sch. m. I. desunt quoque
quaedam in argum. et plane a Voss. I. Sed et in Leid. I. ponuntur
post *adsumptione*. OUD.

Et non oportet] Deest non Leid. III. OUD.

Quadam autem in arg.] Sch. *si quaedam* etc. OUD.

Ab adsumptione approbatio] Sch. a m. I. a *probatione ad-
sumptio*. OUD.

Id quod polliciti sumus] Exsulat *id* a MSS. O. Ed. Omnib.
V. *Ostendepus autem id* — *Ea est huiusmodi* et interposita eie-
cit Sch. ut ineptissimum emblemata. Retinuit Orell. excusatione nulla
adiecta. Sch. cur eiecta illa voluerit, causam addidit hanc: *ex-
emplum quod proxime sequitur, non est assumptionis, sed proposi-
tionis exemplum*. L.

Perspicuam omnibus] Ed. Omn. p. *in omnibus*. OUD.

Ea est huiusmodi] Sch. *ea e. hoc modo*. OUD.

Si oportet sapere] Atqui uterque noster scriptus *si oportet velle
sapere*. Mox etiam ex *hisc* omnibus. Tum *oportet ut emanet*.
GROS. *Si oportet sapere*. Sic alii legunt; in his Aldus; et paullo
post, *oportet autem sapere*, sine verbo *velle*. BRUT. *Velle h. l.*
et in seqq. in assumptione addidit Sch. secutusque est Orell. qui
e Cod. Turic. scripsit: *Si oportet velle sapere*. Hoc loco exhibet
v. *velle* etiam Cod. B. L.

Adsumptio perspicua est haec: Oportet autem sapere] MSS. O.
adsumptio est pers. vel persp. est. Est enim haec. etc. Nisi quod
in Sch. a m. I. sit *adsumptio perspicua. Est enim haec.* Bene, ut
opinor, si deleas *autem* cum sequente hic confusum. In Ed. Omn.

autem quia ipsum ex re perspicitur, et verum esse intelligitur, nihil adinet adprobari. Quare statim concludenda est argumentatio: Igitur dare operam philosophiae convenit. Est ergo adsumptio quaedam, quae adprobationis non indiget. Nam quandam indigere perspicuum est. Separata est igitur ab adsumptione adprobatio. Falsum ergo est, non esse plus quam triperlitam argumentationem.

CAP. XXXVII. Atque ex his illud iam perspicuum est, esse quandam argumentationem, in qua neque propositio, neque adsumptio indigeat adprobationis, huiusmodi, ut certum quiddam, et breve, exempli caussa, ponamus: Si summopere sapientia petenda est, summopere stultitia vitanda est. Summo autem opere sapientia petenda est: summo igitur opere stultitia vitanda est. Hic et adsumptio, et propositio perspicua est: quare neutra quoque indiget adprobatione. Ex his omnibus illud perspicuum est, adprobationem tum adiungi, tum non adiungi. Ex quo cognoscitur, neque in propositione, neque in adsumptione contineri adprobationem, sed utramque suo loco positam, vim suam, tamquam certam et propriam obtinere. Quod si ita est, commode partiti sunt illi, qui in quinque partes distribuerunt argumentationem.

Quinque sunt igitur partes eius argumentationis, quae per ratiocinationem tractatur. Propositio, per quam locus

ads. perspicua est. Etenim hoc oportet ante sapere. Velle suprasc. in Sch. ante sapere. OUD. Oportet autem velle sapere scripserunt Sch. et Orell. Velle est in Cod. Turic. in B. hoc loco deest. Cf. supra. L.

Hoc autem quia ipsum] Deest autem Leid. II. III. OUD.

Igitur dare operam phil. convenit] Carent his Sch. Voss. I. II. Ed. Omnib. OUD.

Falsum ergo est] Ed. Omn. f. est igitur. OUD.

CAP. XXXVII. Atque ex his] Leid. III. at ex his. OUD.

Neque propositio] Vide Gron. supra ad cap. X. BURM. Sch. nec propos. neque adsumptio. Bene. OUD.

Summopere h. p. e. summopere] Utrobique Leid. II. summo opere. OUD. Utrobique summo opere Cod. B. Quod autem hoc eodem sensu scribitur summo igitur opere, summo autem opere, ubi ex nostra sententia summopere unam efficit vocem, id non contra nos pugnat, ut putat Orellius. Eodem enim modo nemo non scribit quomodocunque; sed tamen inveniuntur: quo cunque modo, quo enim cunque modo et sic alia multa. L.

Ex his omnibus illud] MSS. O. et Ed. Omn. ex hisce o. i. Cur id mutarunt? OUD.

Non adiungi] Leid. II. separari. OUD.

In quinque partes distribuerunt] Sch. quinque partibus. Leid. II. distribuunt. III. tribuerunt. OUD.

Eius argumentationis] Leid. II. illius arg. OUD.

is breviter exponitur, ex quo vis omnis oportet emanet rationationis. Propositionis adprobatio, per quam id, quod breviter expositum est, rationibus adfirmatum, probabilius et apertius fit. Adsumtio, per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, adsumitur. Adsumtionis adprobatio, per quam id, quod adsumtum est, rationibus firmatur. Complexio, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione, breviter exponitur. Quae plurimas habet argumentatio partes, ea constat ex his quinque partibus. Secunda est quadripertita. Tertia tripartita. Dein bipertita, quod in controversia est.

CAP. XXXVIII. De unaquaque parte potest alicui videri posse consistere. Eorum igitur, quae constant, ex-363
empla ponemus: horum, quae dubia sunt, rationes adferemus.

Quinquepertita argumentatio est huiusmodi: Omnes leges iudices ad commodum reipublicae referre oportet, et eas ex utilitate communi, non ex scriptione, quae in literis est, interpretari. Ea enim virtute et sapientia ma-

Vis omnis oportet emanet r.] Sch. Leid. II. *vis o. oportet ut emanet.* Voss. I. *vis o. emanet oportet.* Supervacua credo oportet ut. OUD.

Propositionis adprobatio] Prima vox Sch. Voss. I. II. Leid. II. Ed. Omn. deest. in Voss. I. *adprob. est.* OUD.

Rationibus adfirmatum] Ed. Omn. *r. adprobatum.* OUD.

Rationibus firmatur] In Sch. *r. affirmatur.* Voss. II. Leid. II.

t. confirmatur. OUD.

Plurimas habet] Leid. III. *plures h. et mox ex quinque p.* OUDENDORP.

Dein bipertita] Sic Sch. In ceteris et Ed. Omn. *Deinde bipertita vel bipartita.* OUD.

Quod in controversia est] Absunt Sch. a m. I. OUD.

CAP. XXXVIII. *De una quoque parte etc.]* Sic restitui huic locum, partim auctoritate codicum manuscr. fretus, partim coniectura ductus, movit me postremo ut ita reponerem, locus simillimus infra, ibi: *Si qui autem ex una quoque parte etc.* LAMB. Ita olim impressi; recedunt Pall., posteriores interseruere: *potest etc. argumentationem posse consistere.* Sunt etiam qui *quoque* mutant in *quoque.* GRUT. Male habent impressi, *de unaquaque parte.* Tu lege, *de una quoque parte,* tum rationi assensus, tum veterum codicum auctoritati. Ita quidem Victorius olim, et hoc tempore Lamb. edidit. BRUT. Sch. Voss. I. II. Leid. I. et Lamb. *de una quoque parte.* Forsan *dein una quoque p.* Mox *argumentationem posse cons.* Leid. II. OUD.

Eorum igitur, q. constant, ex. pon. Horum etc. adf.] MSS. O. excepto Leid. III. dant consistant. In Ed. Omnib. inverso ordine exhibetur: *Eorum generum quae dubia s. rationes adferemus. Horum, quae consistunt ex. ponemus.* OUD.

Ad comm. reip. referre op.] Voss. I. II. Ed. Omn. *referrit.* OUD.

iores nostri fuerunt, ut in legibus scribendis nihil sibi aliud, nisi salutem, atque utilitatem reipublicae proponerent. Neque enim ipsi, quod obsesset, scribere volebant: et, si scripsissent, cum esset intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. Nemo enim leges legum causa salvas esse vult, sed reipublicae, quod ex legibus omnes rempublicam optime putant administrari. Quam ob rem igitur leges servari oportet, ad eam causam scripta omnia interpretari convenit: hoc est, quoniam reipublicae servimus, ex reipublicae commodo atque utilitate leges interpretemur. Nam ut ex medicina nihil oportet putare proficisci, nisi quod ad corporis utilitatem spectet, quoniam eius causa est instituta; sic a legibus nihil convenit arbitrari, nisi quod reipublicae conducatur, proficisci, quoniam eius causa sunt comparatae.

Ergo in hoc quoque iudicio desinite literas legis perscrutari, et legem, ut aequum est, ex utilitate reipublicae considerate. Quid enim magis utile Thebanis fuit, quam Lacedaemonios opprimi? Cui rei magis Epaminondam, Thebanorum imperatorem, quam victoriae Thebanorum, consulere decuit? Quid hunc tanta Thebanorum

Salutem, atque utilit. reip.] Sch. Ed. Omn. *sal. et util. r.* OUD. *Repudiatum iri legem]* Abest *iri* a Leid. II. *legem* a Voss. I. OUDENDORP.

Ex legibus omnes rempubl.] Vulgata *resp.* sed praeter Pall. et Grevenb. imo et edd. praeas, in quibus *omnem rempublic.* GRUT. Voss. I. II. Leid. II. *ex l. omnibus r.* Ed. Omn. *ex l. omnem r.* OUDENDORP.

Atque utilitate leges interpret.] Sch. a m. I. *et ut.* dein in nullo MS. praeter Voss. I. videas *leges*, neque in Ed. Omn. nec sane est necessaria vox. OUD. Vv. *Hoc est, quoniam reipublicae servimus, ex reip. commodo atque utilitate leges interpretemur,* tanquam a glossatore hic olim inculcata eiecit Sch., recte, ut opinor. Retinuit Orell. ineptum glossera. L.

Considerate. Quod hic fecit. quid enim] Haec verba quod hic fecit absunt a tribus codicibus manuscr. ego tamen ea mihi retinenda existimavi. Si quis vero delenda putabit, ita erit deinceps legendum: *Quid autem magis,* etc. quam lectionem putaverim esse rectam, et antiquam. LAMB. Editi nuper, *considerate, quod hic fecit. Quid enim.* quomodo nulli scripti, quos Lambinius consulit, nulli Palatini, nullus Gulielmianus: sed nec conspicitur in editione veteriana, imo ne quidem in Stephanaiana anni XLIV. GRUT. Exsulat enim a Sch. Voss. II. Leid. III. In Victoriano p. 175. *Considerate quid magis utile etc.* OUD.

Cui rei magis Epaminondam] Receptit istud Lambinius, sed ex libro aliquo. Sic certe Pal. sec. Vulgo: *Quid magis Epam.* GRUT. Voss. I. Leidd. O, Ed. Omn. *quid m.* Sch. Voss. II. *Et quid m. F. Equid vel Eccei rei m.* OUD.

gloria, tam claro atque exornato tropaeo carius, aut antiquius habere convenit? Scripto videlicet legis omisso, scriptoris sententiam considerare debet. Atque hoc quidem satis consideratum est, nullam esse legem, nisi reipublicae causa scriptam. Summam igitur amentiam esse existimabat, quod scriptum esset reipublicae salutis causa, id non ex reipublicae salute interpretari. Quod si leges omnes ad utilitatem reipublicae referri convenit, hic autem saluti reipublicae profuit; profecto non potest eodem facto et communibus fortunis consuluisse, et legibus non obtemperasse.

CAP. XXXIX. Quatuor autem partibus constat argumentatio, cum aut proponimus, aut adsumimus sine adprobatione. Id facere oportet, cum aut propositio ex se intelligitur, aut adsumtio perspicua est, et nullius adprobationis indiget. Propositionis adprobatione praeterita, quatuor ex partibus argumentatio tractatur ad hunc modum: indices, qui ex lege iurati iudicatis, legibus obtem-

Atque exornato tropaeo] Sic legendum, non *trophaeo*; est enim nomen Graecum τρόπαιον, καὶ τὸ τροπαιον, a Latinis usucaptum, neque est quod quisquam mihi dicat, Latinos addere adspirationem, ut dicant *trophaeum*, cum Graeci efferant *tropaeum*. Quamobrem enim non item efferunt *trophus* cum adspiratione, sed *tropus*, cuius eadem origo est? Eodem errore dicunt vulgo *Bosphorus*, cum sine dubio *Bosporus* sit et scribendum et pronuntiandum, ut alibi ostendimus. LAMB. Quid hunc tanta Theb. gloria, t. ol. atque ex. tr. carius aut ant. habere conv. Deest hunc Leid. III. nunc Voss. II. hac Voss. I. hoc Sch. suprasc. huic sc. Epaminondae. Tum tantum Leid. II. tantae Th. gloriae Sch. et ex. Sch. quam ex. Ed. Omn. clarius Leid. II. atque ant. Sch. Voss. I. Leid. II. III. haberi Sch. OUD.

Carius aut antiquius] Solius hoc Gruteri est, quantum vestigare licet, quum in omnibus eum antecedentibus legatur *carius atque antiquius*, unde Nizolius citet *nihil carius, nihil antiquius*. GRONOV.

Atque hoc quidem etc.] Lambinus, *At hoc quidem*. Olim cusi, *Atque hoc idem*. Pal. pr. *Ac hoc quidem sec. Adhuc quidem*, quod ultimum placet. Nam tert. luxuriatur, in quo, *Ac per hoc quidem*. GRUT. *At hoc* Leid. O. Voss. II. et Sch. a m. I. *ad hoc* Voss. I. i. e. praeterea. *at hoc idem* Ed. Omn. OUD.

Quod scriptum esset reip.] Vox *salutis* non reperitur in duob. libr. manuscr. In uno supra scripta est, alia manu. LAMB.

Leges omnes ad util. r. referri conv.] Deest omnes Leid. III. referri Ed. Omn. OUD.

Eodem facto] Leid. II. III. et Var. lect. Sch. *e pacto*. OUD.

CAP. XXXIX. *N. adprobationis indiget*] Leid. II. *n. probationis indigens*. OUD.

Qui ex lege iurati iudicatis, legibus etc.] Habet Lambinus, *lege iurati estis, legibus etc. inepte, praeterque omnes libros*. GRUT.

365 perare debetis. Obtemperare autem legibus non potestis, nisi id, quod scriptum est in lege, sequamini. Quod enim certius legis scriptor testimonium voluntatis suae relinquere potuit, quam, quod ipse magna cum cura, atque diligentia scripsit? Quod si literae non exstarent, magno opere eas requireremus, ut ex his scriptoris voluntas cognosceretur; nec tamen Epaminondae permetteremus, ne si extra iudicium quidem esset, ut is nobis sententiam legis interpretaretur, nedum nunc istud patiamur, cum praesto lex sit, non ex eo, quod apertissime scriptum est, sed ex eo, quod suae causae convenit, scriptoris voluntatem interpretari. Quod si vos, iudices, legibus obtemperare debetis, et id facere non potestis, nisi quod scriptum est in lege, sequamini, quid causae est, quin istum contra legem fecisse iudicetis?

Adsumptionis autem adprobatione praeterita, quadripartita sic fiet argumentatio: Qui saepe numero nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debe-

Nisi id quod scriptum est] *Tō id* vulgo omitti, sed in suis legi movet Cort. ad Plin. Lib. II. Epist. 9. *Id male deest* Ed. Omn. sequimini Sch. OUD.

Cognosceretur] Leid. II. *recogn.* OUD.

Epaminondae permetteremus] Voss. I. *Epaminondam p.* OUD.

Nisi extra iudicium quidem esset] In omnibus fere vulgaris eodem modo ita legitur. Aldus, ut iam olim Leonic. ediderat, *nisi extra iudicium quid esset.* In duobus manuscriptis, ut emendavit Manutius, *et, ne si extra iudicium quidem esset,* quam lectionem probat Lambinus, nos sequuti sumus. Ita enim prorsus est legendum. BRUT. Sch. Leid. I. III. Voss. II. *nisi extr. i.* Ed. Omn. *nisi extra i. quid esset.* OUD.

Nedum nunc istud patiamur] Sic quidem omnes prorsus editi, quos consului, quum tamen sermo sit defectus, quem videbis eximie integrari, si reposueris *istum*, prout est in utroque scripto. GRON. Abest *nunc* a Leid. I. *hunc* Voss. II. Vere vidit Gronovius e suis MSS. legendum esse *istum*. Confirmant id omnino nostri omnes. OUD. *Nedum nunc istum patiamur* exhibet B. Sic etiam T. Dederunt ita Ern., Lallemand., Sch., Orell. recte. L.

Nisi quod scr. in l. e. sequamini] Sic Sch. a m. I. Sed MSS. reliqui et Cort. ad Plin. L. II. Ep. 9. *nisi id quod.* Rectissime, ut supra et sexcenties. OUD. *Nisi id quod* BT. atque ita ediderunt Sch. et Orell. L.

Quid causae est, quin istum, etc.] Duo libri manuscripti habent: *quid dubitatis, quin istum, etc.* LAMB. Sch. *non oportet dubitare q.* etc. MSS. ceteri quinque et aliorum nonnulli cum Ed. Omnib. *Quid dubitatis, quin etc.* Tum *iudicatis* Voss. I. OUD.

Quadripartita sic fiet arg.] Prima vox deest Ed. Omnib. *fiet* Leid. II. OUD.

Or. fidem habere non deb] Leid. I. *or. nos fid.* etc. Voss. II. *fid. adhibere.* OUD.

mus. Si quid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit, praeter nosmet ipsos, quem iure accusare possimus. Ac primo quidem decipi incommodum est: iterum, stultum: tertio, turpe. Karthaginienses autem persaepe iam nos fesellerunt. Summa igitur amentia est in eorum fide spem habere, quorum perfidia toties deceptus sis.

Utraque adprobatione praeterita tripartita sit, hoc pacto: Aut metnamus Karthaginienses oportet, si incolumes eos reliquerimus; aut eorum urbem diruamus. Ac metuere quidem non oportet.

CAP. XL. Restat igitur, ut urbem diruamus. Sunt 366 autem qui putant nonnumquam posse complexione et oportere supersederi, cum id perspicuum sit, quod conficiatur ex ratiocinatione. Quod si fiat, bipertitam quoque fieri

Primo quidem etc. tertio t.] Leid. III. *primum* etc. Leid. I. *tertium t.* OUD.

K. autem persaepe iam] Ed. Omn. C. *vero p. i.* Abest iam a Leid. III. OUD.

In eorum fide spem habere] Leid. III. Ed. Om. *in e. fidem spem h. uti et Cap. XL.* OUD.

Quorum perfidia] Suprasc. in Sch. *q. per fiduciam.* OUD.

Hoc pacto] Leid. III. *hoc modo.* OUD.

Ac metuere] Voss. I. Leidd. O. Ed. Omnib. *at metuere.* OUD.

Sunt autem qui putant] Varie hic locus legitur in vulgatis et manuscriptis. Alii ita habent, in his unus Gryph. vetustissimus, et alter recentior. *Sunt autem qui putant nonnumquam posse complexione, et oportere supersederi.* Ab iis stat Ald. Victor. et Manutius, qui sic ediderunt. Lamb. ita legit: *Sunt autem qui ita putant, nonnumquam posse conclusionem supersederi.* Cui unus meus manuscriptus suffragatur, in quo utroque modo legi posse significatur, ad vocem illam, *complexione*, superne posita, *conclusionem*. BRUT. *Sunt autem, qui putant nonnumquam conclusionem supersederi cum id B. Putant* Codd. omnino omnes. *Putent* ERN. e coniectura, quam probavit Beier. ad Offic. Tom. I. p. 11. Recepit hoc Orell. Falso. *Sunt qui putant et sunt qui putent* utrumque dicitur. *Sunt qui putant* est: *Putant quidam*; nolo dicere, qui sint, sed certo scio. *Sunt qui putent* est: *Fortasse putant quidam*; nescio, qui sint, nec certo scio, id ipsum quo modo putent. Certe in his codicum consensus non negligendus est. L.

Posse complexione et oportere supersederi] Illud et interposui iussu Pall. omnium, neque aliter etiam editio Rob. Stephani. Victorius: *posse complexione supersedere opportune*, Lambinus *oportere totum delevit*. Ita scilicet fit, cum abitur a mss. GRUT. Deest *posse* Voss. I. *non posse* Leid. II. *complexionem* Sch. et non comparet in Voss. I. II. Ed. Omn. et *oportere* non legas in Leid. I. Sch. a m. I. Quod probo cum Lambino. OUD. *Nonnumquam posse complexione supersederi* T. Atque ita dedit Orell. et Sch. L.

argumentationem, hoc modo: Si peperit, virgo non est; peperit autem. Hic satis esse dicunt proponere, et adsumere: quoniam perspicuum sit, quod conficiatur, complexionis rem non indigere. Nobis autem videtur et omnis ratiocinatio concludenda esse; et illud vitium, quod illis displicet, magnopere vitandum, ne, quod perspicuum sit, id in complexionem inferamus.

Hoc autem fieri poterit, si complexionum genera intelligantur. Nam aut ita complectemur, ut in unum conducamus propositionem, et adsumtionem, hoc modo: Quod si leges omnes ad utilitatem reipublicae referri convenit, hic autem saluti reipublicae profuit; profecto non potest eodem facto, et saluti communi consuluisse, et legibus non obtemperasse. Aut ita, ut ex contrario senten-

Argumentationem, hoc modo] Voss. I. *arg. aiunt h. modo. Oud. Satis esse dicunt proponere et ads.]* Verbum dicunt exsulat a Leid. I. Sch. a m. I. item τὸ [v.] esse. Sed in Voss. I. II. Leid. III. ponitur post adsumere. Unde insertionis fit suspectum; *propositione* Ed. Omn. Oud. *Dicunt omisit* Sch. Retinuit Orell. e Cod. T.; idem exhibet Cod. B. L.

Quoniam perspicuum sit quod conficiatur, complexionis etc. Habuerim quinque voces priores pro supervacuis, repetitis scilicet ex superiori clausula; quod ipsum adhuc magis detegunt libri nostri mss., in quibus: *conficiatur ex ratione, quod si fiat, complexionis etc.* quae omnia praecesserant, ut dixi. Gron. Voss. I. II. *quod conficiatur ex ratiocinatione ceteris omissis.* Quae retinet Ed. Omn. et tamen ex ratiocinatione addit. rem abest a Leid. I. III. In Sch. *quod conficiatur quoniam perspicuum sit,* eaque punctis sunt subducta: Certe verbosior est periodus; quam debet. Oud. Cod. B. ita locum exhibet: *et assumere quod conficiatur quoniam perspicuum est, conclusionis rem non indigere.* Vv. *complexionis rem non indigere* omisit Sch. uncis inclusit Orellius. Ernestio iam spuria visa sunt. Paulo post vv. *illud vitium* pariter eiecit Sch. iam Ernestio suspecta. Sed habent omnes Codices. L.

In complexionem inferamus] Leid. II. *in complexione i.* Oud. *Id in conclusionem inf.* B. L.

Poterit, si compl. gen. intelligantur] Leid. II. *potest.* Sch. Voss. I. II. Leid. III. Ed. Omn. *intelligentur.* Leid. I. *intelligentur.* Oud.

Non pot. eodem facto] Leid. II. *n. p. et eod.* Sch. Leidd. O. Ed. Omn. *pacto.* Oud.

Aut ita, ut ex contrario sententia conficiatur, hoc modo] Liber unus manuscriptus habet: *Aut contrarium conclusionis inferimus hoc modo.* Lamb. Notat Gothofredus, al. *aut contrarium conclusionis hoc modo.* Quae nescio an velit regi per praecedens verbum *conducamus.* Sed si MSSos rogemus, illi testantur id defectum esse, quum optimus illorum habeat: *aut contrarium conclusionis inferemus, hoc modo.* Mox MSSi *aut ex conductionibus aut ex contrario.* Gron. Leid. II. III. *aut contrarium conclusionis inferemus.* Sch. a m. I. *aut ex contrario facienda est complexio.* Sch. a m. I. *ad hunc modum.* Oud.

lia conficiatur, hoc modo: Summa igitur amentia est, in eorum fide spem habere, quorum perfidia toties deceptus sis. Aut ita, ut id solum, quod conficitur, inferatur, ad hunc modum: Urbem igitur diruamus. Aut ut id, quod eam rem, quae conficitur, sequatur, necesse est. Id est huiusmodi: Si peperit, cum viro concubuit; peperit autem. Conficitur hoc: Concubuit igitur cum viro. Hoc si nolis inferre, et inferas id, quod sequitur: Fecit igitur incestum; et concluderis argumentationem, et perspicuam fugeris complexionem.

Quare in longis argumentationibus, ex conductionibus, aut ex contrario complecti oportet: in brevibus id solum, quod conficitur, exponere: in iis, in quibus exitus perspicuus est, consecutione uti. Si qui autem ex una quoque parte putabunt constare argumentationem, poterunt dicere, saepe satis esse hoc modo argumentationem facere: Quoniam peperit, cum viro concubuit. Nam hoc nullius neque adprobationis, neque adsumtionis, vel eius adprobationis, neque complexionis indigere. Sed nobis ambiguitate nominis videntur errare. Nam argumentatio nomine uno res duas significat, ideo, quod et inventum aliquam in rem probabile aut necessarium argumentatio vocatur, et eius inventi artificiosa expolitio.

Quando igitur proferent aliquid huiusmodi: Quoniam peperit, cum viro concubuit: inventum proferent, non expolitionem. Nos autem de expolitionis partibus loquimur.

CAP. XLI. Nihil igitur ad hanc rem ratio illa pertinet: atque hac distinctione, alia quoque, quae videbuntur officere huic partitioni, propulsabimus, si qui aut

Aut ut id, quod eam rem] Leid. III. aut ita ut id etc. Leid. II. eamdem rem. OUD.

Et perspicuam fugeris complexionem] Sic legendum, fugeris, non feceris, ut quidam ediderunt: et ita habent duo libri manuscr. longe optimi. Nam et paullo ante dixit, id, quod perspicuum sit, in complexionem non esse inferendum, et id vitium esse vitandum.

LAMB. Fugeris complexionem. Sic Leid. I. a m. I. et Leid. II. In ceteris feceris c. OUD.

Ex conductionibus] Leid. II. aut c. OUD.

Ex una quoque parte] Deest quoque Ed. Omn. OUD.

Nam hoc nullius] Leid. II. n. h. putabant n. OUD.

Neque adsumtionis vel eius adprobationis] Haec sunt in nullo MSto nec Ed. Omn. OUD. Absunt eadem a Codd. Oxonn., BT. et Victorino. Eiecerunt Sch. et Orcll. L.

Proferent aliquid huiusmodi] Leid. III. proferrent. Ed. Omn. perferunt, et dein proferunt. Sch. eiusmodi. OUD.

CAP. XLI. Videbuntur officere] Voss. I. videbantur off. OUD.

368 adsumtionem aliquando tolli posse putent, aut propositionem. Quae si quid habet probabile, aut necessarium, quoquo modo commoveat auditorem necesse est. Quod si solum spectaretur, ac nihil, quo pacto tractaretur id, quod excogitatum esset, referret: nequaquam tantum inter summos oratores, et mediocres interesse existimaretur.

Variare autem orationem magnopere oportebit. Nam omnibus in rebus similitudo est satietatis mater. Id fieri poterit, si non similiter semper ingrediamur in argumentationem. Nam primum omnium generibus ipsis distinguere convenit orationem, hoc est, tum inductione uti, tum ratiocinatione. Deinde in ipsa argumentatione non semper a propositione incipere, nec semper quinque partibus abuti, neque eadem ratione partitiones expolire: sed tum ab adsumptione incipere licet, tum ab adprobatione alterutra, tum utraque, tum hoc, tum illo genere com-

Si qui etc. putent] Voss. I. Leid. I. III. *si quis putat vel putet*; sed Sch. *si qui putet*. Benc. OUD.

Commoveat audit.] Leid. II. *moveat audit*. OUD.

Solum spectaretur] Leid. I. *s. inventum sp.* II. *s. argumentum* ap. Ed. Omn. *s. spect. id quod inventum est*. OUD.

Quo pacto] Ed. Omn. *hoc p.* OUD.

Excogitatum esset] Sch. a m. l. *est excog.* OUD.

Inter summos oratores et mediocres] Verbum *oratores* abest a Pall. omni, et Grevenb. Videtur tamen necessarium. GRUT. Deest tantum Ed. Omn. *oratores* non legas in Sch. Voss. I. II. Leid. III. pro *interesse* in Leid. I. simpliciter *esse*. OUD.

Ingrediamur in argum.] Deest praepositio Leid. III. male. OUD.

Disting. conv. orationem] Ultima vox in nullo MSto neque Ed. Omn. comparat, e superioribus intelligenda. OUD. *Orationem* omittunt T. et Oxonn. omiseruntque Sch. et Orell. Paullo post pro *v. argumentatione*, quod hic nimis infinitum, *ratiocinatione* scripsit Sch. de coniectura, quam confirmare videtur ipsi Victorinus, qui haec habet: *Propter fastidia, inquit, varia uti oratione debemus, ut nunc per inductionem argumentemur, nunc per ratiocinationem. Deinde in ratiocinationibus ut nunc quinquepartitam, nunc quadripartitam, nunc tripartitam faciamus argumentationem.* cet. L.

Nec semper quinque partibus abuti] *Uti*, quemadmodum legit Lamb. in uno Gryph. manuscripto habetur; ceteri et impressi et manuscr. *abuti*, praeter Leonicensem, qui habet *uti*, Ald. Victor. Manut. Lugduvi, et Lutetiae excusi habent, BRUT. Sch. Leid. III. neque s. Leid. II. *n. semp. convenit etc.* Abest *abuti* a Voss. II. *uti* Leid. II. III. Ed. Omn. OUD. *Uti* B. Paullo post *partes* pro *v. partitiones* posuit Sch. de sua coniectura, sensu postulante, ut ait. L.

Ab adprobatione] Leid. II. *a probatione*. Deest praep. Leid. III. OUD. Tum scripsit Sch. *tum ab utraque tum hoc* non monito lectore; *ab* vero abest ab omnibus Codd. L.

plexionis uti. Id ut perspiciatur, aut scribamus, aut in quolibet exemplo de iis, quae proposita sunt, hoc idem exerceamus, ut quam facile factu sit.

Ac de partibus quidem argumentationis satis nobis dictum videtur. Illud autem volumus intelligi, nos probe tenere, aliis quoque rationibus tractari argumentationes in philosophia multis, et obscuris, de quibus certum est artificium constitutum. Verum illa nobis abhorrere ab usu oratorio videntur. Quae pertinere autem ad dicendum 369 putamus, ea nos commodius, quam ceteros, adtendisse non adfirmamus, sed perquisitius et diligentius conscripsisse

Id ut perspiciatur, aut scribamus] Sch. *id ut et perficiatur, scribamus* supr. *videamus.* et in marg. *aut inscribamus ipsi, et nos exerceamus, aut si id piget facere.* Voss. I. Leid. III. Ed. Oma. *perspiciamus.* OED. Verba ista omnia: *Id ut perspiciatur — quam facile factu sit* et interposita, tanquam ab interpolatore adiecta, Sch. uncis inclusit. Mire variant Codices, quorum lectiones ex seqq. collige. L.

Aut in quol. exemplo] Sch. caret τω [v.] *aut.* Leid. II. non habet *exemplo.* OED. *Aut in aliquo exemplo* B. L.

Hoc idem exerceamus] Post hoc verbum sequitur deinceps in vulgaris libris et nonnullis manuscriptis: *ut quam facile factu sit.* in quibusdam aliis, *ut quam facile dictu sit, experiamur.* Hoc totum delevimus, ut alienum et supervacaneum; alioquin ita legendum erit: *id quod facile factu sit.* Supra proxime libri veteres habent: *quae posita sunt, pro quo vulg. quae proposita sunt.* LAMB. *Ut quam facile sit factu.* Haec verba Lamb. tollit tanquam his oratio redundet; ea varie leguntur in vulgaris, et manuscriptis libris. In quorum uno ita habetur, *de his, quae proposita sunt hoc idem exerceamus, quam facile sit factu.* In duobus Gryphii vetustioribus scriptum legitur, *de iis quae proposita sunt, quam facile factu sit periclitari.* BRUT. Sch. *quam id facile factu sit periclitari.* Sed vulgatum in marg. Leid. I. *facturus sit.* Leid. II. *factum s.* Voss. I. *ut quam f. f. sit, experiamur.* Contra Ed. Omn. caret τω [v.] *ut.* Quid inde confici debeat, inquirant, quibus plus otii est. OUD. Assentior Schützio, haec adiectitia esse a seriore manu. L.

Nobis abhorrere ab usu oratorio videbitur] Veterrima impressio: *nobis ab usu oratorio visa sunt aliena.* GREV. et PALL. *nobis abh. ab usu orat. visa sunt.* GRUT. MSS. tum aliorum, tum nostri omnes *abh. ab usu orat. visa sunt.* Hoc mutari non oportuerat. Ed. Omn. *illa n. ab usu orat. visa sunt aliena.* Sch. *oratoris,* non male. OUD. *Visa sunt etiam* BT. L.

Sed perquisitius etc.] Elegantius adversativa particula carent Sch. a m. I. et Leid. II. quam creberrime optimis auctoribus inscribunt librarii, vel indocti editores. Vide modo I. F. Gron. ad Senec. Ep. 24. et quae laudant Burm. ad Vellei. L. II. c. 72. Drakenb. ad Liv. L. VI. c. 32. Curtius ad Plin. L. II. Ep. 17. VIII. 2. Sic emendandus quoque e MSS. melioribus et Edd. Vett. Appuleius L. VIII. Met. p. 158. *Non sunt tota dentium vulnera. Lancea mali Thrasylli me tibi fecit alienum. Non sed lancea.* In Flor. N. 23. *pari studio, impari celeritati.* Ed. Floridi pravo *sed*

pollicemur. Nunc, ut instituimus, proficisci ordine ad reliqua pergemus.

CAP. XLII. Reprehensio est, per quam argumentando adversariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut adlevatur. Haec fonte inventionis eodem utetur, quo utitur confirmatio, propterea quod, quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Nihil enim considerandum est in his omnibus inventionibus, nisi id, quod personis, aut negotiis adtributum est.

impari c. Atque ex hac observatione me post varias aliorum coniecturas et interpretationes arbitror indagasse veram Lucani mentem et lectionem L. I. v. 170.:

Tum longos iungere fines

Agrorum, et quondam duro sulcata Camilli

Vomere, et antiquos Curiorum passa ligones

Nolle; sub ignotis extendere rura colonis,

pro *sed extendere rura sub ign. col.* Tantummodo longa, quod ineptissimum erat, mutavi in *nolle*. Frequentissima illa est ellipsis Lucano, ut v. 31.:

Nulli penitus descendere ferro

Contigit; alta sedent civilis vulnera dextrae.

Sed olim iam plena manu congressi exempla ad L. II. v. 85.

Non ille favore

Numinis; ingenti superum protectus ab ira.

OUENDORPIUS.

Ut instituimus proficisci o. ad r. pergemus] Sch. *ut statui-*
mus proficisci, o. etc. In tribus aliis *instituimus proficisci* iunguntur. OUD. Distinxerat Ern.: *proficisci, ordine ad reliqua pergemus*. Antea distingui solebat: *proficisci ordine, ad r. p.* Omnem distinctionem sustulerunt Sch. et Orell. L.

CAP. XLII. *Aut allevatur*] Tres libri veteres habent, *alleviatur*. LAME. P. Victorius, *levatur*. Pall. nostri ut et editi antiquitus *alleviatur*. GRUT. *Allevatur*. sic habet Manut. a patre dissentiens, qui *elevatur* emendat, quemadmodum scriptum reperitur in duobus Gryph. exemplar., Lamb. *levatur* edidit. BRUT. Leid. I. Voss. II. *et adlev.* Tum mira constantia perperam exhibent MSS. cum Ed. Omn. *alleviatur* praeter Leid. I. a m. I. *levatur* est apud Victorin. p. 177. Hinc quis conicere posset *elevatur*. Sed recte se habet quoque *adlevatur*. Nisi forte duae voces *aut allevatur e glossa prioris infirmatur* sint adsutae. Infra sic *diluere aut infirmare*, et porro. OUD. *Diluitur aut elevatur* Sch. scripsit, ex Nizolii lectione, vocesque: *aut infirmatur* pro glossa habet. Victorinus in lemmate legit: *diluitur aut infirmatur aut levatur*, quod deinde sic explicat: *aut omnino tollit, quod adversarius dixit, aut infirmat aut levius reddit*; unde hoc saltem constat, Vict. legisse voces *aut infirmatur*. Cod. B. *diluitur aut infirmatur aut allevatur*. Sed Cod. T. teste Orellio diserte: *diluitur aut infirmatur aut elevatur*, quod recepit Orell. recte tamen monens, in seqq. duo tantum ista recurrere, *diluere et infirmare*. Paulo inferius voc. *inventionibus* post v. omnibus omisit Sch. In Cod. B. est: *in his adinventionibus aliud nisi id.* L.

Quare inventionem, et argumentationum expolitionem ex illis, quae ante praecepta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Veruntamen, ut quaedam praeceptio detur huius quoque partis, exponemus modos reprehensionis; quos qui observabunt, facilius ea, quae contra dicentur, diluere, aut infirmare poterunt.

Omnis argumentatio reprehenditur, si aut ex iis, quae sumpta sunt, non conceditur aliquod unum, plurave: aut, his concessis, complexio confici ex his negatur: aut si contra firmam argumentationem, alia aequae firma, aut firmior ponitur. Ex iis, quae sumuntur, aliquid non conceditur, cum aut id, quod credibile dicunt, negatur esse eiusmodi: aut quod comparabile putant, dissimile ostenditur: aut iudicatum aliam in partem traducitur, aut 370 omnino iudicium improbat: aut, quod signum esse adversarii dixerunt, id eiusmodi negatur esse: aut si complexio, aut una, aut ex utraque parte reprehenditur: aut si enumeratio falsa ostenditur, aut si simplex conclusio falsi aliquid continere demonstratur. Nam omne, quod sumitur ad argumentandum, sive pro probabili, sive pro necessario, necesse est sumatur ex his locis, ut ante ostendimus.

CAP. XLIII. Quod pro credibili sumtum erit, id infirmabitur, si aut perspicue falsum erit, hoc modo: Nemo est, qui non pecuniam, quam sapientiam malit.

Et argumentorum expolitionem] Liber unus manusc. habet: *et argumentationem, et expolitionem.* Non placet. LAMB.

Aliquod unum pl.] MSS. quatuor *aliquid u. pl.* OUD.

His concessis comp. conf. ex his neg.] Leid. I. *ex his conc.* MOR *ex his* desunt Voss. II. et Sch. a m. I. OUD.

Negatur esse eiusmodi] Leid. I. II. n. e. *huiusmodi.* OUD. Hunc locum ita exhibuit Sch.: *aut id quod credibile, aut quod signum esse adversarii dixerunt, negatur esse eiusmodi, dicens, verba ista: aut quod — dixerunt, quae vulgo sequuntur post v. improbantur, perperam transposita esse, quod pateat ex ordine, quo haec membra deinceps tractantur. Quae nulla causa est, cur hoc loco traiciantur. Neque secutus est Orell. L.*

Comparabile putant] Leid. III. c. *dicunt.* OUD.

Si complexio aut una, aut ex utraque p. r.] Sch. Voss. II. Leid. I. III. *si comprehensio.* Tum *aut ex una* Leid. I. Voss. II. Bene. Leid. II. *aut utraque p.* OUD. *Aut una, aut utraque ex parte* T. Lamb. Lallemand. Oliv. Atque ita Sch. et Orell. L.

Falsa ostenditur] Leid. III. f. *esse ost.* OUD.

Continere demonstratur] Sch. Voss. I. *cont. monstratur.* OUD.

CAP. XLIII. *Qui non pec. etc. malit]* Sch. *quin pec. etc. malit.* OUD.

Aut ex contrario quoque credibile aliquid habebit, hoc modo: Quis est, qui non officii cupidior sit, quam pecuniae? Aut erit omnino incredibile, ut si quis, quem constet esse avarum, dicat alicuius mediocris officii causa, se maximam pecuniam neglexisse. Aut si, quod in quibusdam rebus, aut hominibus accidit, id omnibus dicatur usu evenire, hoc pacto: Qui pauperes sunt, iis antiquior officio pecunia est. Qui locus desertus est, in eo caedem factam esse oportet. In loco celebri homo occidi qui potuit? Aut si id, quod raro fit, fieri omnino negatur; ut Curius pro Fulvio: Nemo potest uno adspectu, neque praeteriens in amorem incidere.

Quod autem pro signo sumetur, id ex iisdem locis, quibus confirmatur, infirmabitur. Nam in signo, primum verum esse ostendi oportet: deinde eius esse rei signum proprium, qua de re agitur, ut cruorem caedis: deinde factum esse, quod non oportuerit; aut non factum, quod oportuerit: postremo scisse eum, de qua quaeritur, eius,

Ex contrario quoque cred. al. habebit] Sch. *ex contr. quod etc.* OUDEND.

Officii cupidior sit, quam pecuniae] MSS. O. praeter Sch. *off. quam pec. cup. sit.* OUD.

Aut erit omnino] Sch. a m. I. *Erit hoc omn.* OUD.

Si quis, quem constet esse avarum, dicat] Sch. Leid. II. *si aliquem constat e. a. d.* Voss. II. Leid. I. III. *si aliquem constat e. a. d.* Ed. Omn. *si aliquem constet etc. et dicat.* Sed Voss. I. *si aliquis, quem constet etc. dicat.* Bene, dummodo *constat* scribamus. OUD. *Ut si aliquis B. Ut si aliquem constet T.* Recto Sch. *ut si aliquis, quem constat.* Falso Orellius putat, lectionem *ut si aliquis, quem constat* ortam esse ex corruptione hac: *ut si aliquem constat.* Non opus est coniunctivo. L.

Dicatur usu evenire] MSS. quatuor dicitur. Sch. Leid. I. III. Voss. II. *usu venire.* Vid. ad Cap. X. *Tum hoc modo* Leid. III. OUD. *Usu evenire* Cod. B. *usu venire* Cod. T. Scripserunt Sch. et Orell. *usu venire*, sed scribendum *usu evenire*. Falsus est ad hunc locum Orellius, non dici posse opinatus *usu evenire*. Sed vide, quae notavi in excursu ad calcem adiecto. L.

Fieri omnino negatur] Leid. I. *f. o. negetur.* Bene, ut supra. V. et Victor. p. 179. OUD. *Negetur* scripsit Sch. secutus est Orellius; sed TB. habent indicativum. L.

Curius pro Fulvio] Sch. Voss. I. Leid. I. a m. II. et Leid. III. *Curio pro F.* Quod verum puto. Vid. Comm. ad Suet. Caes. c. IX. OUD. *Curio* scripserunt Ern. Sch. Orell. Atque ita etiam Cod. T. apud Orell. L.

Infirmabitur] Voss. I. *infirmatur.* OUD.

Ostendi oportet] Leid. II. *ostendere op.* OUD.

Ut cruorem caedis] Voss. I. *ut cruor est c.* OUD.

De qua quaeritur] MSS. O. et Ed. Omn. *de quo q.* OUD. *De qua queritur B.* L.

rei legem et consuetudinem. Nam eae res sunt signo attributae: quas diligentius aperiemus, cum separatim de ipsa coniecturali constitutione dicemus. Ergo horum 371 unumquodque in reprehensione, aut non esse signo, aut parum magno esse, aut a se potius, quam ab adversariis stare, aut omnino falso dici, aut in aliam quoque suspicionem duci posse, demonstrabitur.

CAP. XLIV. Cum autem pro comparabili aliquid inducetur, quoniam id per similitudinem maxime tractatur, in reprehendendo conveniet simile id negare esse, quod conferetur ei, quicum conferetur. Id fieri poterit, si demonstrabitur diversum esse genere, natura, vi, magnitudine, tempore, loco, persona, opinione: ac si, quo in numero illud, quod per similitudinem adferetur, et quo in loco hoc genus, cuius causa adferetur, haberi conveniat, ostendetur. Deinde quid res cum re differat, demonstrabitur: ex quo docebimus, aliud de eo, quod comparabitur, et de eo, quicum comparabitur, existimari oportere. Huius facultatis maxime indigemus, cum ea ipsa argumentatio, quae per inductionem tractatur, erit reprehendenda. Si iudicatum aliquod inferetur, quoniam id ex his locis maxime firmatur: laude eorum, qui iudicantur: similitudine eius rei, qua de agitur, ad eam rem,

Nam eae res] Deest eae vel hae Leid. I. OUD.

A se potius] Ed. Omn. ab se p. OUD.

Falso dici] Sch. a m. I. falsum d. cum Ed. Omn. falsa Sch. a m. II. OUD.

CAP. XLIV. *Ei, quicum conferetur*] Sic Pall., at Grevenb. *ei cui confertur*, quod malebat Gulielmms. GRUT. *Quod conferetur ei, quicum conferetur*. Primo loco MSS. O. et Ed. Omn. dant *confertur*. Secundo loco in Sch. a m. I. Leid. II. III. et Ed. Omnib. *etiam confertur*. Bene, si primo loco legamus *conferatur*. OUD.

Ac si quo in n] Voss. I. aut s. etc. OUD.

Et quo in loco hoc genus, cuius causa adferetur] In Leid. II. III. desideratur *genus*. Sch. et Ed. Omn. *adfertur*. OUD.

Demonstrabitur] Sch. Leid. II. III. Ed. Omn. *demonstrabimus*: OUD. *Demonstrabimus* B. L.

Quicum comparab.] Voss. I. *cum quo c.* OUD. Paulo post *maxime indigebimus* Sch. de Lambini et Ernestii sententia. Atque ita Cod. B. Orellius retinuit praesens, quod futurum in nullo adhuc Codice reperitum intellexerat. L.

Sin iudicatum aliquod inferetur] Exhibui *sin e* MSS. O. et Ed. Omn. pro *si*. Leid. III. *aliquid*. Voss. I. *afferetur*. OUD.

Quoniam id ex his locis maxime firmatur] Revocavi *his ex* libris, temere omissum a neotericis, certe a Lambinianis. GRUT.

Qui iudicaverunt] Sch. *q. iudicaverunt*. Ed. Omn. *iudicare*. OUD.

Qua de agitur] Sch. Leid. I. *de qua ag.* OUD.

qua de iudicatum est, commemorando non modo non esse reprehensum iudicium, sed ab omnibus adprobatum: et demonstrando, difficilius, et maius fuisse id iudicatum, quod adferatur, quam id, quod instet: ex contrariis locis, si res aut vera, aut vefisimilis permittet, infirmari oportebit. Atque erit observandum diligenter, ne nihil ad id, 372 quo de agatur, pertineat id, quod iudicatum sit, et videndum est, ne ea res proferatur, in qua sit offensum, ut de ipso, qui iudicavit, iudicium fieri videatur.

Oportet autem animadvertere, ne, cum aliter multa sint iudicata, solitarium aliquod, aut rarum iudicatum adferatur: nam his rebus auctoritas iudicati maxime potest infirmari. Atque ea quidem argumenta, quae quasi probabilia sumuntur, ad hunc modum tentari oportebit.

Qua de iudicatum e.] Sch. Voss. I. Leid. I. *de qua i.* OUD. *Commemorando*] MSS. O. cum Ed. Omn. *et conimem.* Quod probo. OUD.

Et maius fuisse id iudicatum, quod ad iudicandum afferatur] Ita legitur in duobus Gryph. et in uno meo exemplari. BRUT. Sch. Leidd. *tres quod ad iudicandum adferatur; nisi quod in Leid. II. sit inferatur.* OUD.

Instet ex contrariis locis] Voss. II. Leidd. tres carent praepositione. Ed. Omn. *inest contrariis l.* OUD.

Si res etc. permittet] Voss. II. *permittit.* In reliquis et Sch. a m. II. atque Ed. Omn. *permittat.* Bene. OUD. *Permittet* futurum retinuerunt Sch. Orell., licet etiam Codd. BF. *permittat* exhibeant. Recte. L.

Ad id, quod agatur] Legendum arbitror: *ad id, quo de agatur.* LAMB. Lambini hanc coniecturam adprobat Palatinus sec. vulgata enim *quod agatur.* GRUT. MSS. O. Ed. Omn. *quod ag.* OUD. *Ad id, quod agitur* B. *ad id quod agatur* T. Sed recte Sch. et Orellius Lambini coniecturam a Cod. Palatino confirmatam secuti sunt. L.

Iudicatum sit] Ed. Omn. *i. est.* OUD.

Et videndum est, ne ea res pr.] Leid. I. caret verbo *est.* Recte. Leid. II. *an ea r.* Ed. Omn. *non ea r.* OUD.

Sit offensum] Sic MSS. et Edd. Vett. non *sit.* OUD.

Qui iudicavit] Leid. II. Ed. Omn. *q. iudicaverit.* OUD.

Solitarium aliquod aut rarum iudicatum] Voss. I. II. Leid. I. et Sch. a m. II. *aliquid.* Abest *iudicatum* Leid. I. et pro eo in Sch. *suprascriptum aliquid.* OUD.

His rebus auctoritas iudicati] Sch. *sic h. r.* Exsulat *iudicati* a Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. OUD.

Ea q. argumenta] Ultima vox deest MSS. O. praeter Leid. I. OUD. *Ea argumenta quidem* B. V. *argumenta* omittit etiam T. omiseruntque Sch. et Orell. iam ab Ernestio deletum. Rec.e. Ostendit hoc etiam positio eius vocis in Cod. B. L.

Quae q. p. sumuntur] Exsulat pronomen Leid. III. in quo et Sch. cum Ed. Omn. *sumuntur.* QUD.

CAP. XLV. Quae vero sicuti necessaria inducentur, ea si forte imitabuntur modo necessariam argumentationem, neque erunt eiusmodi, sic reprehenduntur. Primum complexio, quae, utrum concesseris, debet tollere, si vera est, numquam reprehendetur; sin falsa, duobus modis, aut conversione, aut alterius partis infirmatione. Conversione, hoc modo:

Nam si veretur, quid eum accuses, qui est probus?

Sin inverecondum animi ingenium possidet,

Quid eum accuses, qui id parvi auditu aestimet?

Hic, si vereri dixeris, sive non vereri, concludendum hoc putat, ut neget esse accusandum. Quod conversione sic reprehendetur: Immo vero accusandus est. Nam si ve-

CAP. XLV. *Inducentur*] MSS. O. Ed. Omn. *dicentur*, nisi quod Leid. I. Voss. II. *dicuntur*. Supr. in Sch. *ducentur*. OUD.

Primum complexio] Sch. et Voss. I. a m. I. Leid. I. p. *comprehensio*. OUD.

Utrum concesseris] MSS. quatuor *utr. concesserit*. OUD.

Sin inverecondum] MSS. O. Ed. Omn. hic et mox *si inv.* Voss. I. *si vero inv.* Leid. III. *nam si inv.* OUD. *Si inverecondum* Cod. B. L.

Quid eum accuses, etc.] Hoc idem exemplum posuit supra lib. II. ad Herennium, quamquam paullo aliter. Nam pro *accuses*, quod hic bis usurpatum est, ibi toties, *accusem*, positum est. Quoniam autem omnes libri veteres uno consensu habent, *aestimet*, non, ut vulgari, *existimet*, sic edendum curavi. Neque me fugit non, ut postremum claudicare. LAMB. Voss. I. *non acc.* OUD. Non versum postremum claudicare. LAMB. Voss. I. hic et mox *si inv.* Voss. I. *si vero inv.* Leid. III. *nam si inv.* OUD. *Si inverecondum* Cod. B. L. *Quid non accuses.* Ceterum hic et in primo versu Sch. et Orell. *accusem*, quam necessariam esse Sch. correctionem, ex loco ad Herenn. II, 26. ubi idem locus, sed uno versiculo auctior, citatur, ostendere vult Orellius. Non consentio. Potuit enim Cicero memoria falli. Ceterum de reliqua lectione cf. quae notavi ad illum Rhet. ad Her. locum. L.

Parvi auditu aestimet] Ita etiam nostri, sed non omnes, nam tert. *existimet*. Editio Victorii *existimat*; ut et mox *existimabit* uterque. GRUT. Sch. a m. I. *auditum*. Voss. I. Leid. II. Ed. Omn. *existimet*. Vid. Auct. ad Hercun. L. II. c. 26. OUD.

Si vereri dixeris, sive non vereri] Ed. Omn. *sive vereri dixeris, sive non.* OUD.

Concludendum hoc putat] Primitus cusi, et Pall. *concedendum hoc putat*; nisi quod sec. *concedendum hic putat*. GRUT. MSS. O. Ed. Omn. *concedendum h. p.* OUD.

Ut neget esse accus.] Leid. III. *neget*. Voss. I. Leid. I. *ut n. eum accus.* OUD.

Conversione sic reprehendetur] Sic Voss. I. Ed. Omn. In ceteris *cum conversione sic r.* Leid. II. *reprehenditur*. OUD.

retur, accuses: non enim parvi auditu aestimabit. Sin inverecundum animi ingenium possidet, tamen accuses: non enim probus est.

373 Alterius autem partis infirmatione, hoc modo reprehendetur: Verum si veretur, accusatione tua correctus, ab errato recedet. Enumeratio vitiosa intelligitur, si aut praeteritum quiddam dicemus, quod velimus concedere, aut infirmum aliquid adnumeratum, quod aut contra dici possit, aut caussa non sit, quare non honeste possimus concedere. Praeteritum quiddam in eiusmodi enumerationibus: Quoniam habes istum equum, aut emeris oportet, aut hereditate possideas, aut munere acceperis, aut domi tibi natus sit, aut, si horum nihil est, surripueris necesse est. Sed neque emisti, neque hereditate venit, neque domi natus est, neque donatus est; necesse est ergo surripueris.

Hoc commode reprehenditur, si dici possit ex hostibus equus esse captus, cuius praedae sectio non venierit:

Accuses] Voss. II. *accusandus est.* OUD.

Aestimabit] Leid. II. Ed. Omn. *existimabit.* Voss. II. *existimat.* OUD.

Animi ingenium] Deest ultima vox Leid. III. OUD.

Accusatione tua correctus] Voss. II. Ed. Omn. *acc. t. correptus.* OUD.

In eiusmodi enum.] Leid. III. *in huiusm. en.* OUD.

Domi tibi natus sit] Sch. d. t. *nutritus s.* OUD.

Neque domi natus est, neque donatus est.] Hic locus opponi posset Gothofredo notanti ad cap. 26. ordinem ibi hunc servari tenere *tempus, occasio, modus*, quum sic infra in explicandis singulis procedat. Sed hinc patet ab auctore non habitam eius definitam rationem, ubi non eo ordine repetit, quo primum recensuit. Sed scias oportet in optimo nostro legi: *neque donatus est, neque dominatus est.* Et in altero loco habuit suas causas, cur mutare placuerit. GROX. Cur editores mutarint priorem ordinem, nescio. Sed MSS. mei omnes exhibent *neque donatus e. neque domi natus e.* Vere, quae interpolavit Omnibonus *neque domi tibi natus est, neque dono accepisti.* OUD. *Neque donatus est neque domi natus est* BT. atque ita Codd. ad unum omnes, deditque ita Orellius. Recte. L.

Ergo surripueris] Voss. II. *ergo ut tu s.* OUD.

Comm. reprehenditur] Vossiani cum Sch. a m. II. c. *reprehendetur.* Leid. III. *reprehendatur.* OUD.

Cuius praedae sectio venierit] Exempla Veneta, Aldina, et Parisiensia a Rob. Stephano impressa habent, *cuius praedae sectione venierit*, et item quidam manuscripti; in nonnullis aliis vulgatis legitur, *cuius praedae sectio non venierit*, quam lectionem probō. Quidam viri docti legendum censent, *cuius praedae sectio venierit*: a quibus dissentio; utatur tamen suo quoque arbitrato. LAMB. Haud aliter editio prima, quam quod ipsa, *venierit. sequentes venierit.*

quo illato, infirmatur enumeratio, quoniam id sit inductum, quod praeteritum sit in enumeratione.

CAP. XLVI. Altero autem modo reprehendetur, si aut contra aliquid dicetur: hoc est, si, exempli causa, ut in eodem versemur, poterit ostendi hereditate venisse; aut si extremum illud non erit turpe concedere: ut si quis, cum dixerint adversarii: Aut insidias facere voluisti, aut amico morem gessisti, aut cupiditate elatus es, amico se morem gessisse fateatur.

Simplex autem conclusio reprehenditur, si id, quod sequitur, non videatur necessario cum eo, quod antecessit, cohaerere. Nam hoc quidem, Si spiritum ducit, vivit: Si dies est, lucet: eiusmodi est, ut cum priore necessario posterius cohaerere videatur. Hoc autem, Si mater est, diligit: Si aliquando peccavit, numquam corrigetur: sic conveniet reprehendi, ut demonstretur non necessario cum priore posterius cohaerere. Hoc genus, et cetera necessaria, et omnino omnis argumentatio, et eius reprehensio maiorem quandam vim continet, et latius patet, quam hic

usque ad Victorianam credo; ea namque *sectione venerit*, quomodo item fere Pall. nostri. Nam pr. qui praedae *sectione venerit*. sec. ac tert. item Grev. *sectione evenerit*; quae ultima habet quo se tueatur. Consulantur tamen commentaria Fabii Victorini. GRUT. Nos cuius praedae *sectio venerit*, probata Lambini coniectura, edidimus. BRUT. In marg. Schol. et suprascr. in Voss. I. male *sectione*, ut in Leidd. O. hinc in Leid. III. et Ed. Omn. *sectione ven.* perperam omnino. In omnibus quoque *venerit*, nisi quod in Voss. I. sit *evenerit*. OUD.

Quod praeteritum sit] Ed. Omn. q. pr. est. OUD. Scripsit Sch. quoniam id est inductum, quod praeteritum sit, quia hoc loco non obliqua sit oratio, sed definita. Non secutus est Orell. L.

CAP. XLVI. *Reprehendetur*] Sch. a m. I. Leid. III. Ed. Omn. reprehenditur. OUD.

Si exempli causa] Deest si Ed. Omn. OUD.

Ut si quis] Sch. Leid. I. Voss. II. Ed. Omn. ut si qui. OUD.

Se morem gessisse] Pronomen abest ab Ed. Omn. gerere Voss. I. OUD.

Si id, quod sequitur] Sch. si hoc, q. s. OUD.

Quod antecessit] Sch. Leid. II. III. Ed. Omnib. q. antesit, Sed in Sch. suprascr. cesserit. OUD.

Si mater est, diligit] Contra MSS. O. et Victor. p. 184. addit Ed. Omn. d. filium. OUD. Diligit filium etiam Codd. BF. L.

Et eius reprehensio] Leid. III. et omnis r. OUD.

Maiorem quandam vim obtinet] Sic habent duo libri manuscripti: omnes fere vulgati, continet. LAMB.

Quam hic exponitur] Leid. II, q. h. exponatur. Bene, si sequentia non iungerentur voce sed, verum per scilicet vel simile quid. OUD.

exponitur: sed eius artificii cognitio huiusmodi est, ut non ad huius artis partem aliquam adiungi possit, sed ipsa separatim longi temporis, et magnae atque arduae cogitationis indigeat. Quare illa nobis alio tempore atque ad aliud institutum, si facultas erit, explicabuntur. Nunc his praeceptionibus rhetorum ad usum oratorium contentos nos esse oportebit. Cum igitur ex iis, quae sumuntur, aliquid non conceditur, sic infirmabitur.

CAP. XLVII. Quum autem, his concessis, complexio ex his non conficitur, haec erunt consideranda: num aliud conficiatur, aliud dicatur, hoc modo: Si, quum aliquis dicat se profectum esse ad exercitum, contraque eum quis velit hac argumentatione uti: Si venisses ad exercitum, a tribunis militaribus visus esses; non es autem ab his visus: non es igitur profectus ad exercitum. Hic cum concesseris propositionem et adsumptionem, complexio est infirmanda. Aliud enim, quam cogebatur, illatum est.

At nunc quidem, quo facilius res cognosceretur, perspicuo et grandi vitio praeditum posuimus exemplum: sed saepe obscurius positum vitium pro vero probatur, cum aut parum memineris quod concesseris, aut ambiguum aliquid pro certo concesseris. Ambiguum si concesseris ex

Cognitio huiusmodi est] MSS. O. c. *eiusmodi e.* OUD.

Magnae atque arduae cogitationis indigeat] Istud voluit Guilielmus ex Grevenbruchiano; nostri tamen accedunt vulgatis, *cognitionis*. GRUT. MSS. O. Ed. Omn. *cognitionis ind.* OUD.

Nos esse oportebit] Leid. III. n. e. *oportet.* OUD.

Quae sumuntur] Sch. Leid. III. q. *sumuntur.* OUD.

CAP. XLVII. *Ex his non conficitur*] Voss. I. Leid. III. *conficietur.* Voss. II. *conficiatur.* OUD.

Aliud dicatur] Voss. I. ac *aliud dic.* vitiose. OUD.

Contraque eum] Deest copula Leid. I. III. Voss. II. Ed. Omn. ut pendeant a vocula *si*, non a voce *quum*. Sed ab ea ad repetitam *si* est quasi parenthesis, exempli proponendi causa. OUD. Copulam *que* om. Sch. et Orellius. Recte, neque exhibent eam Codd. BT. L.

Quam cogebatur] Ed. Omn. q. *colligitur.* male. Adi Victor. p. 184. OUD.

At nunc quidem] Sch. Vossiani, Ed. Omn. ac n. q. OUD.

Vitio praeditum] Leid. I. et Var. Lect. Sch. v. *praedictum*, ex vulgari librorum more c. ante t. inserentium. OUD. Tum in vv. *obscurius positum vitium* mediam vocem *positum* omisit Sch. quam h. I. intrusam putat ex antec. *posuimus*. Non secutus est Orell. L.

Quod concesseris; aut ambig. aliquid] Voss. I. II. Leid. I. III. *quid.* Sch. Voss. II. Leid. I. III. *aliquid.* OUD.

ea parte, quam ipse intellexeris, eam partem si adversarius ad aliam partem per complexionem velit adcommo- dare; demonstrare oportebit, non ex eo, quod ipse concesseris, sed ex eo, quod ille sumserit, confici comple- xionem, ad hunc modum: Si pecuniam indigetis, pecu- niam non habetis; si pecuniam non habetis, pauperes estis. Indigetis autem pecuniae. Mercaturae enim, nisi ita esset, operam non daretis; pauperes igitur estis. Hoc sic repre- henditur: Cum dicebas, si indigetis pecuniae, pecuniam non habetis; hoc intelligebam, Si propter inopiam in ege- state estis, pecuniam non habetis: et idcirco concedebam. Cum autem hoc sumebas, Indigetis autem pecuniae; illud accipiebam, Vultis autem pecuniae plus habere. Ex qui- bus concessionibus non conficitur hoc, Pauperes igitur estis. Conficeretur autem, si tibi primo quoque hoc con- cessissem, Qui pecuniam maiorem vellet habere, eum pec- uniam non habere.

CAP. XLVIII. Saepe autem oblitum putant, quid concesseris, et idcirco id, quod non conficitur, quasi con- ficiatur, in conclusione infertur, hoc modo: Si ad illum hereditas veniebat, verisimile est ab illo esse necatum. Deinde hoc adprobant plurimis verbis; post adsumunt: Ad illum autem hereditas veniebat. Deinde infertur: Ille igitur occidit. Id ex iis, quae sumserant, non conficitur. 376 Quare observare diligenter oportet, et quid sumatur, et

Quam ipse intellexeris] Deest ipse Voss. I. OUD.

Eam partem] Leid. III. et eam p. OUD.

Si pecuniam non habetis] Leid. II. Ed. Omn. et si p. n. h. OUD.

Indigetis autem pecuniae] Sch. Leid. II. Ed. Omn. i. a. pe- cunia. OUD.

Nisi ita esset] Sch. Leid. II. III. ni ita e. OUD.

Pecuniae plus] Leid. III. plus pecuniam. OUD.

Si tibi primo] Leid. II. si ego p. OUD. *Si primo concessis-* sem. B. ubi desunt tibi et quoque et hoc. L.

CAP. XLVIII. *In conclusione infertur]* Sch. in conclusionem inf. OUD.

Ab illo esse necatum] MSS. O. ignorant verbum esse; recte. Ed. Omn. ab illo hereditate esse n. OUD. *Esse* deest in omnibus Oxonn. item Victorin. Habet B. vulgato ordine, sed T. ponit ante v. illo. Orell. uncis inclusit. L.

Id ex iis, quae sumserant] MSS. O. et Ed. Omn. idque ex iis vel his. Omnino lege id quod exc. Confer notata ad cap. 17. OUD. *Id quidem ex his* T. a prima m. sed correctum id quod ex his. Etiam duo Oxonn. id quod. Sed Cod. B. et sex Oxonn. id- que ex i. Recte Sch. et Orell. dederunt id quod. L.

Observare dil. oportet] Leid. sec. et obs. Sch. Leid. II. oportet. OUD.

Et quid sumatur] Leid. I. et q. assumatur. OUD.

quid ex his conficiatur. Ipsum autem genus argumentationis, vitiosum his de causis ostendetur, si aut in ipso vitium erit, aut si non ad id, quod instituitur, adcommo-
dabitur. Atque in ipso vitium erit, si omnino totum fal-
sum erit, si commune, si vulgare, si leve, si remotum,
si mala definitio, si controversum, si perspicuum, si non
concessum, si turpe, si offensum, si contrarium, si incon-
stans, si adversum.

Falsum est, in quo perspicue mendacitum est, hoc
modo: Non potest esse sapiens, qui pecuniam negligit.
Socrates autem pecuniam negligebat: non igitur sapiens
erat. Commune est, quod nihilo magis ab adversariis,
quam a nobis facit, hoc modo: Idcirco, iudices, quia
veram causam habebam, brevi peroravi. Vulgare est,
quod in aliam quoque rem non probabilem, si nunc con-
cessum sit, transferri possit, hoc modo: Si veram causam
non haberet, vobis se, iudices, non commisisset.
Leve est, quod aut post tempus dicitur, hoc modo: Si
in mentem venisset, non commisisset: aut si perspicue rem
turpem levi tegere vult defensione, hoc modo:

Cum te expetebant omnes, florentissimo

Vitiosum his de c.] Sch. *vitiosum esse his de c.* OUD.

Si aut in ipso vitium] Sch. *si aut ipsum vitiosum.* OUD.

Aut si non ad] Voss. et Sch. a m. l. deest *si.* OUD.

Quod instituitur] Leid. III. et Victor. p. 185. *q. instituit.* OUD.

Omnino totum] Exsulat ultima vox male a Sch. OUD.

Si mala definitio] Pal. sec. tert. *definitione*, Suffridi nostri
libri, *si male definitum*, quod verum ut existimem, reliqua pe-
riodi fere cogunt, reponendumque ex eisdem mox cap. seq. GRUT.
Si mala definitio. Sic Leid. II. In ceteris MSS. *si mala definitione.*
Quod defendi satis potest; sed *mala definitio* cap. seq. Temere
Gruterus coniicit *si male definitum.* OUD.

Si adversum] Sch. a m. l. *si adversarium.* OUD.

In quo perspicue mendacium] Voss. II. *id quod perspicuum m.*
Leid. II. a m. l. *perspicuum.* OUD.

A nobis facit] Voss. I. *a n. faciat.* OUD.

In aliam quoque rem] Sch. *ad aliam quamque r.* OUD.

Non probabilem] Desunt Leid. I. OUD.

Si nunc concessum sit] Ita Leid. II. In ceteris et Ed. Omn.
ei non conc. sit. OUD.

Possit hoc modo] Leid. III. *p. ut hoc.* Ed. Omn. *p. ut hoc*
m. OUDENDORP.

Aut si perspicue rem turpem etc.] Syllabam *si* addidi secutus
fidem codicis Grev. GRUT. Deest *si* MSS. O. et Ed. Omn. OUD.

Te expetebant] Ed. Omn. *te expectabant.* OUD.

Florentissimo regno] Voss. II. Leid. III. *in fl. r.* Leid. I. *fl.*
r. solus. OUD. *Flor. in regno* Cod. B. L.

*Regnò reliqui: nunc desertum ab omnibus,
Summo periculo, sola ut restituam, paro.*

CAP. XLIX. Remotum est, quod ultra quam satis 377 est, petitur, hoc modo: Quod si non P. Scipio Corneliam filiam Ti. Graccho collocasset, atque ex ea duos Gracchos procreasset, tantae seditiones natae non essent. Quare hoc incommodum Scipioni adscribendum videtur. Huiusmodi est illa quoque conquestio:

*Utinam ne in nemore Pelio securibus
Caesà cecidisset abiogna ad terram trabes!*

Longius enim repetita est, quam res postulabat. Mala definitio est, cum aut communia describit, hoc modo: Seditiosus est is, qui malus atque inutilis est civis. Nam hoc non magis seditiosi, quam ambitiosi, quam calumniatoris, quam alicuius improbi hominis vim describit. Aut falsum quiddam dicit, hoc pacto: Sapientia est pecuniae quaerendae intelligentia. Aut aliquid non grave, nec magnum

Summo periculo] Sch. Leid. I. s. cum periculo. Ed. Omn. periculo. OUD. *Summo opere solus ut rest.* B. L.

Sola ut restituam] Exsulat sola a Leid. I. II. In ceteris et Ed. Omn. Solus. Horum versuum varias lectiones videas quoque in Lib. II. ad Herenn. c. 25. OUD.

CAP. XLIX. *Remotum est, q. u. q. s. est*] Leid. I. caret utroque est. Leid. III. non habet primo loco. OUD.

Petitur, hoc modo] MSS. et Ed. Omn. p. huiusmodi. OUD.

Ex ea duos Gracchos] Monet ad oram Grev. etiam legi duo, antiquo videlicet modo. GRUT.

Natae non essent] Leid. I. n. n. fuissent. OUD.

Caesa cecidisset abiogna ad terram trabes] Sic legendum. *Trabes* enim dicebant veteres in numero singulari, LAMB. MSS. O. et Ed. Omn. *caesae cecidissent ad t. trabes*, nisi quod in Sch. sit *concidissent*. Mihi certum est, tam hic, quam L. II. ad Herenn. C. 22, et in Topicis C. 16. ac Lib. III. de N. Deor. C. 30. de Fato C. 15. restitui debere *caesa accidisset abiogna*. Diserte enim in optimis Topicorum membranis Vossianis inveni *nisi enim accidissent abiognae ad t. tr.* et, ut Davisius in suis, sic ego vidi in tribus membranis Leidd. de Nat. Deor., nec non in uno Voss. de Fato *caesae accidissent*. Veram lectionem ante Davisium ad locum de Nat. Deor. iam vidit Gifanius ad Lucret. L. IV. v. 216.

— — *Ad terram accidat oras.*

Quamquam ibi rectius e MSS. legas *in t.* uti docuit N. Heins. ad Ov. Fast. L. V. 360. *Accidere in mensas.* OUD. *Caesae cecidissent ad terram habenaes trabes* B. *Caesa cecidisset — trabes* T. Sch. et Orell. Oudendorpium secuti: *caesa accidisset — — trabes*, quod ipse verum puto. L.

Malus atque inutilis est] Sch. cum Ed. Omn. m. aut in. deest verbum Sch. OUD.

Falsum quiddam] Leid. II. caret τῷ [v.] quidd. OUD.

continens, sic: Stultitia est immensae gloriae cupiditas. Est haec quidem stultitia, sed ex parte quadam, non ex omni genere, definita. Controversum est, in quo ad dubium demonstrandum dubia caussa adfertur, hoc modo:

*'Eho tu, dii, quibus est potestas motus superum atque inferum,
Pacem inter sese conciliant, conferunt concordiam.*

Perspicuum est, de quo non est controversia: ut, si quis, cum Orestem accuset, planum faciat, ab eo matrem esse occisam. Non concessum est, cum id, quod augetur, 378 in controversia est, ut, si quis, cum Ulixem accuset, in hoc maxime commoretur: Indignum esse, ab homine ignavissimo virum fortissimum, Ajacem, necatum. Turpe est, quod aut eo loco, in quo dicitur; aut eo homine, qui dicat; aut eo tempore, quo dicitur; aut iis, qui audiunt; aut ea re, qua de agitur, indignum, propter inhonestam rem, videtur. Offensum est, quod eorum, qui audiunt, voluntatem laedit: ut, si quis apud equites Romanos, cupidos iudicandi, Caepionis legem iudiciariam laudet.

Est haec quidem stultitia] Leid. I. *est autem haec st.* OUD.

Ad dubium dem. dubia caussa adf.] Sch. non ineleganter *ad d. dem. dubium adf.* Suprascr. *i. dubia caussa.* OUD.

Pacem inter sese conciliant] Leid. I. *p. perpetuam etc.* Leid. II. *inter se.* Vide L. II. ad Herenn. c. 25. OUD.

Si quis cum Or. accuset, pl. faciat] Sch. *si qui Or. accusent, planum faciunt, suprascr. cum;* Leid. II. *si is qui Or. acc., pl. faciet.* Voss. II. Leid. III. *si qui cum Or. acc. pl. faciat.* Bene, ut *max.* OUD.

Matrem esse occisam] Deest verbum Sch. Voss. II. OUD.

Quod augetur] Ed. Omn. *q. agitur.* OUD.

Si quis, cum Ulixem accuset, in h. m. commoretur] Sch. Leid. III. *si qui.* Sch. *Ulixem,* recte. In eodem *accusent et commorentur.* OUD.

Aut eo homine, qui dicat] Sch. Leid. II. III. *Aut ab h. q. d.* Voss. II. Ed. Omn. *aut hom. q. d.* OUD.

Ea re, qua de agitur] Sch. *ad eam rem, q. d. ag.* Leid. II. *ea, q. d. ag. re.* Leid. I. *de qua ag.* OUD. Paulo post propter inhonestatem scripsit Sch. pro eo, quod vulgata habet: propter inhonestam rem. Orellius iam vidit, inhonestas verbum esse Tertullianum, non Ciceronianum. Idem scribendum censet inhonestam rationem, secundum Lambinum. Accedo. L.

Apud eq. Romanos, cupidos iud.] Sch. *apud eq. sit cupidus iud.* a m. I. *cupidus* Leid. III. *cupidus* Ed. Omn. OUD.

Caepionis l. iudiciariam laudet] Sch. *Cipionis* Voss. II. Leid. II. Ed. Omnib. *Scipionis.* Leid. III. *Scepionis.* Tum agrariam suprascr. in Leid. I. Voss. II. atque ita dant Voss. I. Leid. II. III. et Ed.

CAP. L. Contrarium est, quod contra ea dicitur, quae ii, qui audiunt, fecerunt: ut, si quis apud Alexandrum Macedonem contra aliquem urbis expugnatorem diceret: nihil esse crudelius, quam urbes diruere, cum ipse Alexander Thebas diruisset. Inconstans est, quod ab eodem de eadem re diverse dicitur: ut, si quis, cum dixerit, qui virtutem habeat, eum nullius rei ad bene vivendum indigere, neget postea sine bona valetudine posse bene vivere: aut se amico adesse propter benevolentiam; sperare enim aliquid commodi ad se perventurum.

Adversum est, quod ipsi caussae aliqua ex parte officit, ut si quis hostium vim, et copias, et felicitatem augeat, cum ad pugnandum milites adhortetur. Si non ad id, quod instituitur, adcommodabitur aliqua pars argumentationis, horum aliquo in vitio reperietur. Si plura pollicitus, pauciora demonstrabit; aut si, cum totum debet ostendere, de parte aliqua loquatur, hoc modo: Mulierum genus avarum est. Nam Eriphyle auro viri vitam 379

Omn. Omnia male. Vide Comm. ad Val. Max. L. VI. c. 9. §. 13. Pighium in Ann. ad A. DCXLVII. OUD.

CAP. L. *Contrarium est*] Non agnoscunt verbum Voss. I. et Sch. a m. I. OUD.

Si quis apud Al. M.] Sch. a m. I. Leid. III. *si qui.* Addit Leid. III. *dicens.* OUD.

Si quis cum dixerit] Sch. Voss. I. Leid. II. III. Ed. Omn. *si qui.* Bene, ut supra. *dixerint.* Voss. I. OUD. Paulo post: *posse bene vivi* Orellius scripsit e Cod. T. Recte. Mox Sch. *aut aiat se amico*, sine causa sufficiente, iudice etiam Orellio, qui recte ex anteced. *neget* h. l. *dicat* suppleri posse ostendit. Res est nota et pleni Latini scriptores eiusmodi zengmatum. L.

Propter benevolentiam] Voss. II. *per ben. et.* OUD.

Sperare enim aliquid commodi etc.] Sic omnino Pal. sec. Nam *pr. sp. tamen*, quod erat in Grevenb. placebatque Gulielmio; non etiam mihi. GRUT. MSS. O. et Ed. Omn. *Sperare tamen.* Mihi *voculae enim et tamen* a librariis intrusae videntur: quo facit Schol. qui diserte habet a m. I. simpliciter *sperare*, verum a m. II. *set sp. tamen.* OUD. *Tamen* etiam Cod. B. *Enim T.* Scripsit *tamen* Sch. *retinuit enim* Orellius. L.

Ad se perventurum] Leid. II. *ad se esse p.* OUD.

Si non ad id.] Leid. I. *sin non ad id.* OUD.

Debet ost., *de parte aliqua l.*] Voss. I. *debeat. deest aliqua* Leid. II. OUD.

Mulierum genus avarum est] Leid. II. *mulier. g. av. est* OUD.

Eriphyle] Sic Leid. II. et m. II. Leid. I. In ceteris et Ed. Omn. *Eriphyla.* Latinam harum vocum terminationem nimis temere praesais scriptoribus, immo et poetis, contra MSS. auctoritatem abiudicarunt viri docti quidam. Quod cum ab aliis, tum a me monitum ad Sueton. Aug. c. 65. OUD. *Euriphila* B. *Eriphyla* T. quod

vendidit. Aut, si non id, quod accusabitur, defendet: ut si quis, cum ambitus accusabitur, manu se fortem esse defendet; ut Amphion apud Euripidem: item apud Pacuvium, qui, vituperata musica, sapientiam laudat. Aut si res ex hominis vitio vituperabitur, ut, si quis doctrinam ex alicuius docti vitiis reprehendat. Aut, si qui, cum aliquem volet laudare, de felicitate eius, non de virtute dicat. Aut, si qui rem cum re ita comparabit, ut alteram se non putet laudare, nisi alteram vituperarit: aut si alteram ita laudet, ut alterius non faciat mentionem.

Aut si, cum de certa re quaeretur, de communi instituetur oratio: ut, si quis, cum aliqui deliberent, bellum geratur, an non, pacem laudet omnino, non illud bellum inutile esse demonstret. Aut, si ratio alicuius rei redde-

ipsum probat Oudendorpius ad Apuleium Tom. I. pag. 96. Recte, ut mihi videtur. L.

Si quis, cum ambitus acc.] Sch. Leidd. O. rursus *si quis*. OUD. *Accusetur* Sch. L.

Fortem esse defendet] Sch. a m. I. *defendat*. OUD. *Defendat* Sch. Notavit ad hunc locum Orellius, quam incerta sit in his rebus coniectura, quum propter compendia in Codd. obvia, tum quia scriptor orationis variandae causa modo sic modo aliter loqui poterit. L.

Item apud Pacuvium] Desunt Voss. I. OUD.

Si quis doct. ex al. d. vitiis] Leid. I. III. *si qui*. Leid. III. *vitio*. OUD.

Si qui cum al. volet laudare] Voss. I. *si quis*. Leid. II. *si cum al. velit l.* OUD. Paulo post *de virtute dicet*, Lambinum secutus, scripsit Sch. L.

Si qui rem cum re] Voss. II. *si quis*. Leid. II. *si quam*. Ed. Omn. caret voce *qui*. OUD.

Alteram vituperant] Sch. *al. vituperaret*. Voss. I. *al. vituperabit*. Leid. II. III. *al. vituperaverit*. OUD. Paulo post *ita laudabit* scripsit Sch. secundum Lambinum. L.

Aut si, cum de certa re etc.] Periodum hanc, loco tanquam suo motam, sic transposuerat Ianus Gulielmius indicio Grevemb. membranarum. Adsentior et ego, cum et eundem deprehenderim situm in Pall. pr. ac sec. GRU. *Aut si cum de c. re etc. instituetur oratio*. Tota haec periodus deest Voss. II. ponitur post verbum *demonstret* in Leid. I. III. Ed. Omn. *cum* exsulat a Leid. I. *instruitur* Sch. a m. I. *constituitur* Voss. I. OUD.

Ut si quis] Sch. a m. I. Leid. I. *aut si*, omisso *quis*, quod abest etiam a Leid. II. OUD.

Deliberent] Voss. I. *deberent deliberare*. OUD.

Bellum geratur] MSS. O. *b. gerant*. OUD. *Gerant* etiam Ernestius ex tribus suis Codd. scripsit. Idem ex T. dedit Orell., et Ern. secutus est Sch. Consentit Cod. B. L.

Bellum inutile] Leid. III. *b. utile*. OUD.

tur falsa, hoc modo: Pecunia bonum est, propterea quod ea maxime vitam beatam efficiat. Aut si infirma, ut Plautus:

Amicum castigare ob meritam noxiam,
Immune est facinus, verum in aetate utile
Et conducibile: nam ego amicum hodie meum.
Concastigabo pro commerita noxia.

CAP. LI. Aut eadem, hoc modo: Maximum malum est avaritia; multos enim magnis incommodis adficit pecuniae cupiditas. Aut parum idonea, hoc modo: Maximum bonum est amicitia; plurimae enim delectationes sunt in amicitia.

Quartus modus erat reprehensionis, per quem contra firmam argumentationem, aequae firma, aut firmior ponebatur. Hoc genus in deliberationibus maxime versabitur,

Pecunia bonum est] Ed. Omn. *pecuniam habere, b. e.* OUD.

Efficiat] Sch. *efficiet.* OUD. *Efficit* de Ern. sententia dedit Sch. secutusque est Orellius. L.

Aut si infirma] Omnibus MSS. exsulat *si*, praeterquam a Leid. I. In Sch. a m. II. Voss. II. *infirmatur.* Voss. I. Leid. I. II. *infirma datur.* OUD.

Amicum castigare] Voss. I. *am. suum c.* Vid. ad L. II. ad Her. c. 23. OUD.

Ob meritam noxiam] MSS. O. Ed. Omn. *ob m. noxam.* OUD.

Ob meritam noxam in pueritia B. L.

Immoene est facinus] Sic legendum esse admonuimus supra lib. II. Rhetoric. Cornificii ad Herennium. LAMB. MSS. O. Ed. Omn. *immane.* OUD. In mane Cod. B. L.

Concastigabo pro commerita noxia. Aut eadem] Ita rescripsimus, secuti idem Pall. et Grev. item editionum meliorum; nam Lambinus adiecerat adhuc versum: *Invitus, ni id me invitet ut faciam fides*; qui nusquam aliorum in libris comparet. GRUT. Sch. Voss. I. Leid. II. III. Ed. Omn. *non castigabo.* Voss. II. Leid. I. *castigabo suprasc. non.* Sch. Leid. I. *pro merita.* In MSS. quinque *noxam* idem. His subiiciunt versum: *Invitus, ni id me invitet, ut faciam, fides* Lamb. et aliquot Oxoun. L.

CAP. LI. *Maximum malum*] Voss. II. Leid. II. carent prima voce. OUD.

Incommodis adficit] MSS. O. Ed. Omn. *inc. adfecit.* OUD.

Affecit ex MS. Casselano recepit Ern. E Cod. T. dedit idem Orell. L.

Plurimae enim del.] Deest enim Leid. I. OUD.

Quart. modus erat] Sch. Voss. II. *q. m. erit.* OUD.

Contra firmam argumentationem] Victorin. p. 185. c. f. *adversarii argum.* OUD.

Firmior ponebatur] Sch. Voss. II. Ed. Omn. *ponitur.* Quod cum superiori erit praefero. OUD.

Maxime versabitur] Pall. istud volebant et editio vetus. Recentior, *versatur*, quam etiam deserit Grev. GRUT. Leid. II. *ver-*

cum aliquid, quod contra dicatur, aequum esse concedimus, sed id, quod nos defendimus, necessarium esse demonstramus: aut cum id, quod illi defendant, utile esse fateamur; quod nos dicamus, demonstremus esse honestum. Ac de reprehensione haec quidem existimavimus esse dicenda. Deinceps nunc de conclusione ponemus.

Hermagoras degressionem deinde, tum postremam conclusionem ponit. In hac autem degressionem ille putat oportere quamdam inferri orationem, a causa, atque a iudicatione ipsa remotam, quae aut sui laudem, aut adversarii vituperationem contineat, aut in aliam causam deducat, ex qua conficiat aliquid confirmationis, aut reprehensionis, non argumentando, sed augendo per quamdam amplificationem. Hanc si quis partem putarit orationis, se-

setur. OUD. *Versatur* dedit Sch. *Versabitur* e Cod. T. retinuit Orell. Tum Sch. *defendamus* — *fatemur* — *demonstramus*; ubique vulgatam retinuit Orell. L.

[*Quod nos dicamus*] Leid. I. *q. n. dicimus*. OUD.

[*Deinceps nunc de conclusione ponemus*] Pal. tert. *conclusionem ponemus*, ut publicavit Lambinus, sed alterum restat in ceteris mss., prima vero editio praefert: *de conclusione dicemus*, ut fortean ultima illa vox eiici debeat, tanquam adscititia. GRUT. *Conclusionem*, quemadmodum Lambin. emendat, scriptum invenimus in duobus Gryph. lib. *de conclusione*, excusi habent, Ald. Victor. Manut. alii. BRUT. Voss. I. Leid. I. III. *conclusionem ponemus*. Leid. II. *de concl. ponetur*. Ed. Omn. *de concl. dicemus*; uti in fine hui. capituli. Mihi haec omnia *deinceps nunc de concl. pon.* spuria videntur, ac plane otiosa. OUD. Eiecit haec Sch., uncis inclusit Orell. L.

[*Degressionem*] Sic primus fecit Lambinus, ante quem omnes *digressionem*, quae scriptura quum sit quoque in nostris scriptis, habeat etiam Marius Victorinus, aliis quidem verbis, sed eadem sententia eam describens, qua Cicero, unde pateat, aliquem ea utentem non degredi a causa, sed vel maxime ei inservire, laudando suos, et adversarium vituperando, ut eo magis sua confirmet, nihil video, cur non prius praeferreretur. Contra cap. LV. retinui vetus *demittitur animus hominum*, ubi novicii *dimittitur*. GRON. *Degressionem*, et paullo infra, *degressionem* et *degredi*, quam rationem scribendi sequitur Lamb., in duobus Gryph. exempl. vetustissimis habetur. BRUT. Ed. Omn. *Hermag. autem digr.* Ceterum MSS. O. hic et deinceps semper *digress. digredi*. Quod male mutavit Lambinus aliique in *degr.* OUD.

[*Postremam conclusionem*] Leid. I. *extremam c. III. postremum c.* OUD.

[*Inferri orationem*] Leid. I. *inferre or.* OUD.

[*Atque a iudicatione*] Deest praepositio eidem. OUD.

[*Si quis partem putarit*] Sch. Leid. III. *si qui*, ut supra saepe. *putabit* in MSS. quinque. *putavit* Voss. II. *esse* addit Leid. II. cum Ed. Omn. OUD.

quatur Hermagoram licebit. Nam et augendi, et lau- 381
dandi, et vituperandi praecepta a nobis partim data sunt,
partim suo loco dabuntur. Nobis autem non placet, hanc
partem in numero reponi, quod de caussa degredi, nisi
per locum communem, displicet, quo de genere posterius
est dicendum. Laudes autem, et vituperationes non sepa-
ratim placet tractari, sed in ipsis argumentationibus esse
implicitas. Nunc de conclusione dicemus.

CAP. LII. Conclusio est exitus, et determinatio to-
tius orationis. Haec habet partes tres, enumerationem, in-
dignationem, conquestionem. Enumeratio est, per quam
res disperse, et diffuse dictae, unum in locum coguntur,
et reminiscendi caussa, unum sub adspicuum subiiciuntur.
Haec si semper eodem modo tractabitur, perspicue ab
omnibus artificio quodam tractari intelligitur. Sin varie
fiet, et hanc suspicionem et satietatem vitare poterit.
Quare tum oportebit ita facere, ut plerique faciunt pro-
pter facilitatem, singillatim unamquamque rem attingere,
et ita omnes transire breviter argumentationes: tum autem
id, quod difficilius est, dicere, quas partes exposueris in

Sequatur Hermagoram licebit] In duobus codd. non legi me-
diam vocem, quam et priores omittunt editiones; in uno tamen
exstat. GRON. Abest proprium nomen a MSS. O. et Ed. Omn. ne-
que est necessarium. OUD.

Nobis a. n. placet] MSS. O. et Ed. Omn. *n. a. n. placuit*.
Quod restituendum censeo. OUD.

In numero reponi] MSS. O. *in numerum*. Sch. et Voss. II. *in
numerum deponi*. Vide ad C. 26. OUD. *In numerum* T. et sex
Oxon. Accedit B. L.

Esse implicitas] Sch. Ed. Omn. *e. implicatas*. OUD. *Implici-
tas* B. *Implicatas* T. Altera forma *implicitas*, iudice Orell, Ci-
ceroni placuisse videtur. Statim post Sch. de coniectura: *Nunc
igitur de concl. dic.* L.

CAP. LII. *Conquestionem*] Leid. I. *conversionem*. OUD.

Tractari intelligitur] Sch. Voss. I. Ed. Omn. *tr. intelligitur*.

OUDENDORP.

Sin varie fiet] Leid. II. *sin vero varie f.* Ed. Omn. non agno-
scit fiet, haud male. OUD. *Sin variae fiet* B. *Fiet* omisit Sch. L.

Et hanc suspicionem et satietatem] Ed. Omn. *et satietatem
hanc et suspicionem*. OUD. Paulo post vv. *ita facere* in mai. Ed.
spuria iudicavit Sch. L.

Singillatim] Leid. II. III. Ed. Omn. *singulatim*, semper. OUD.

Singillatim B. scripsitque ita Orell. Verum pote *singulatim*. L.

Et ita omneis transire breviter argumentationes] Quidam le-
gendum putant, *et ita omneis transigere breviter*, quibus assentitur.
LAMB. Placebat Lambino aliorum *transigere*: sed contra exempla-
ria vetusta: neque ratio postulat. GRUT.

Tum autem id] Sch. *tum ad id*. Leid. I. *t. a. idem*. Ed. Omn.
tum id. OUD.

partitione, de quibus te pollicitus sis dicturum, et reducere in memoriam, quibus rationibus unamquamque partem confirmaris: tum ab iis, qui audiunt, quaerere, quid sit, quod sibi velle debeant demonstrari, hoc modo: Illud docuimus, illud planum fecimus. Ita simul et in memoriam 382 redibit auditor, et putabit nihil esse praeterea, quod debeat desiderare.

Atque in his generibus (ut ante dictum est) tum tuas argumentationes transire separatim, tum id, quod artificiosius est, cum tuis contrarias coniungere; et cum tuam argumentationem dixeris, tum, contra eam quod adferebatur, quemadmodum dilueris, ostendere. Ita per breuem comparisonem, auditoris memoria et de confirmatione, et de reprehensione redintegrabitur. Atque haec aliis actionis quoque modis variare oportebit. Nam cum ex tua persona enumerare possis, ut, quid, et quo quidque loco dixeris, admoneas: tum vero personam, aut rem aliquam inducere, et enumerationem ei totam adtribuere.

Et reducere in memoriam] Quibusdam viris doctis placet legi, *redigere in memoriam.* LAMB. Pal. sec. ac tert. *reducturum.* quod monere visum est. GRUT.

Partem confirmaris] Leid. III. *rem c.* Leid. I. III. Voss. II. *confirmaveris.* OUD.

Ab iis, qui audiunt] MSS. O. et Ed. Omn. *ab his.* Voss. II. *audient.* OUD.

Quod sibi velle debeant demonstrari] Deest verbum *velle* Leid. I. Bene, si legamus *debeat.* Sensus enim, qui in vulgata constructione admodum contortus est, requirit: *quid sibi velint deinde demonstrari.* Vel, ut est apud Victorin. p. 186. *quid amplius velint cognoscere.* An inverso modo legendum *velint debere dem?* An vero *velint exinde d.,* vel simile? Dedit Sch. *quod sibi velint demonstrari amplius;* ceteris omissis. Victorinus enim interpretatur: *quid amplius velint cognoscere.* L.

Illud docuimus, illud planum fecimus] Sic Pal. pr. ac sec. neque abibat editionum prima, nisi quod haberet, *illud docuimus, hoc planum fec.* vulgata: *docuimus hoc, illud pl. fec.* GRUT. Leid. III. *docuimus hoc.* Voss. II. Ed. Omn. *hoc pl. fec.* Victorin. *cum hoc et hoc docuerimus, cum hoc et hoc planum fecerimus.* OUD. Verba: *illud docuimus, illud planum fecimus* recte eiecisse videtur Sch. Retinuit Orell. L.

Nihil esse praeterea] Deest vox ultima Leid. III. OUD.

Tum tuas argumentationes] Sch. Leid. III. *tum has arg.* OUD.

Quod adferebatur] Leid. III. *q. adferretur.* Sch. Leid. I. II. *q. adferretur.* Ed. Omn. *quid afferretur.* OUD. Deinde in vv. *aliis actionis quoque modis* Sch. scripsit *dictionis,* de coniectura, conferri iubens ad Herenn. IV, 45. L.

Nam cum ex t. persona] MSS. O. *Nam tum etc.* Ed. Omn. *Nam ex t. p. tum.* OUD.

Quid et quo quidque l.] Leid. II. *quod et q. quodque l.* OUD.

Personam, hoc modo: Nam si legis scriptor existat, et quaerat a vobis, quid dubitetis, quod possitis dicere, cum vobis hoc et hoc sit demonstratum. Atque hic, item ut in nostra persona, licebit alias singillatim transire omnes argumentationes; alias ad partitiones singula genera referre, alias ab auditore, quid desideret, quaerere, alias haec facere per comparationem suarum, et contrariarum argumentationum.

Res autem inducetur, si alicui rei huiusmodi, legi, loco, urbi, monumento adtribuetur oratio per enumerationem, hoc modo: Quid si leges loqui possent? nonne haec apud vos quererentur? Quidnam amplius desideratis, iudices, cum vobis hoc et hoc planum factum sit? In hoc quoque genere omnibus eisdem modis uti licebit. Commune autem praeceptum hoc datur ad enumerationem, ut ex unaquaque argumentatione, quoniam tota iterum dici non potest, id eligatur, quod erit gravissimum, 383

Aut rem aliquam] Leid. III. *tum r. al.* OUD.

Nam si legis scriptor] Equidem sic habent omnes editi, quos vidi, et sic etiam lego in scripto. Verum in meliore animadverto *numquid*. Et sane Victorinus in suis codicibus simile quid habuit, citans: *Nam quid si legis scriptor*. Sed etiam MS. meus unus: *et quaerat si id a vobis. alter et quaerat sic id a vobis*. Fortasse scilicet. Gron. Sch. Leid. II. *Num quid*. Suprasc. in Sch. *nam quid*, ut apud Victor. dein Victor. *assistat*. Leid. II. *et sic quaerat a v.* Voss. I. Leid. III. marg. Sch. et Ed. Omn. *et qu. sic id a v.* Leid. I. Voss. II. *et q. sic a v.* In Voss. II. additum a m. II. *id.* sed in Schol. *et q. si quid a nobis*. OUD.

Quod possitis dicere] Sch. Voss. dup. Leid. II. Ed. Omn. *quid*. Bene. In Voss. et Ed. Omn. ac suprasc. in Sch. *poscatis*. Desunt a Leid. I. *quod possitis*. Dein Ed. Omn. vitiose *dicendum nobis*. Hinc legendum puto, ceteris resectis: *Num quid, si legis scriptor existat, et quaerat si quid a vobis, dubitetis dicere*. OUD. Non audiendum esse Oudendorpium, docet Sch. in maiori Ed. ad h. l. L.

Cum vobis h. et h. sit dem.] Schol. *cum v. et hoc et hoc dem.* est. OUD.

Ut in n. persona] Sch. *uti in n. p.* OUD.

Si alicui rei huiusmodi] Voss. I. *si alienae rei h.* OUD. Verbis transpositis Sch. h. l. scripsit: *Res autem inducetur, si legi, loco, urbi, monumento aut alicui rei huiusmodi attribuetur; cui transpositioni favere videtur Victorinus*. L.

Quid si leges etc. nonne haec apud vos] Ed. Omn. *quod etc.* non apud vos. OUD.

Omnibus eisdem modis] Leid. III. o. *his m.* OUD.

Id eligatur] Schol. *delegatur*, supr. *id.* Leid. III. *deligatur sine* τῷ *id.* OUD.

et unumquodque quam brevissime transeat; ut memoria, non oratio renovata videatur.

CAP. LIII. Indignatio est oratio, per quam conficitur, ut in aliquem hominem magnum odium, aut in rem gravis offensio concitetur. In hoc genere illud primum intelligi volumus. posse omnibus ex locis iis, quos in confirmandi praeceptis posuimus, tractari indignationem. Nam ex iis rebus, quae personis, atque negotiis adtributae sunt, quaevis amplificationes, et indignationes nasci possunt: sed tamen ea, quae separatim de indignatione praecipii possunt, consideremus.

Primus locus sumitur ab auctoritate, quum commemoramus, quantae curae res ea fuerit aut Diis immortalibus, aut eis, quorum auctoritas gravissima debeat esse. Qui locus sumetur ex sortibus, ex oraculis, vatibus, ostentis, prodigiis, responsis, et similibus rebus; item ex maio-

Et unum quodque] Sch. *et unumquidque*. OUD.

CAP. LIII. *Aut in rem*] Sch. *aut in aliquam rem*. Bene.

OUD. Vulgatam retinuerunt Sch. et Orell. Recte, ut mihi videtur. L.

In hoc genere] Leid. II. *hoc in g.* OUD.

In confirmandi praeceptis] Pessime Lambiniana in confirmandis praeceptis, quae tamen sequitur Gothofredus notat eam legisse confirmationis contra omnes credo scriptos, qui exhibent, ut recudi curavit Gruterus, nisi quod melior noster in confirmandi praeceptione, quod non temere contemnam. Gron. Praepositio exsulat a Leid. I. confirmandis Sch. a m. II. confirmationis supraser. in Leid. I. praeceptionibus Leid. II. praeceptione Ed. Omnib. OUD. In confirmationis praeceptis scripsit Orell. ex uno Cod. Oxon. et Lamb., quod ipsam infra sine codd. varietate recurrit lib. II, 9. sub fin. L.

Quae personis atque negotiis adtributae sunt] Melios, ut opinor, habet manuscriptus: *quae personis, aut quae negotiis adtributae sunt*; et paulo supra confirmationis pro confirmandi. Fulv. Urs. Leid. III. *q. p. aut quae n.* Sch. *q. p. et quae n.* Rectius. OUD. *Et quae dederunt* Sch. et Orell. *aut quae* Cod. T. L.

Quaevis amplificationes et indignationes] Leid. II. *quamvis*. Sch. a m. I. *ex indignatione*. Desunt *et ind.* Ed. Omn. OUD. Vv. *et indignationes* omiserunt Sch. et Orell. neque leguntur ea in Col. T. L.

Sumitur ab auctor.] Sch. *s. ex auctor.* OUD.

Aut Diis etc. debeat esse] MSS. O. et Ed. Omn. carent τῷ [v.] *aut*. In Sch. a m. I. *his, quor. a. gr. debeat esse, Diis immortal.* OUD.

Sumetur ex sortibus] Sch. Ed. Omn. *sumitur* Leid. II. *sumitur a s. deum ex vatibus* Voss. I. Tam *ostentis* Leid. III. OUD.

Et similibus rebus] Deest copula Sch. Voss. I. II. Leid. III. OUDENDORP.

Ex maioribus n.] Abest praepositio Sch. Voss. II. Leid. I. III. *a mai.* Leid. II. OUD.

ribus nostris, regibus, civitatibus, gentibus, hominibus sapientissimis, senatu, populo, legum scriptoribus. Secundus locus est, per quem, illa res ad quos pertineat, cum amplificatione, per indignationem, ostenditur, an ad omnes, an ad maiorem partem, quod atrocissimum est; an ad superiores, quales sunt ii, quorum ex auctoritate indignatio sumitur, quod indignissimum est; an ad pares animo, forma, corpore, quod iniquissimum est; an ad inferiores, quod superbissimum est. Tertius locus est, per quem quaerimus, quidnam sit eventurum, si idem ceteri faciant: et simul ostendimus, huic si concessum sit, multos aemulos eiusdem audaciae futuros: ex quo, quid mali sit eventurum, demonstrabimus.

Quartus locus est, per quem demonstramus, multos alacres exspectare, quid statuatur, ut ex eo, quod uni concessum sit, sibi quoque tali de re quid liceat, intelligere possint. Quintus locus est, per quem ostendimus, ceteras res perperam constitutas, intellecta veritate, commutatas corrigi posse: hanc esse rem, quae si sit semel iudicata, neque alio commutari iudicio, neque ulla potestate corrigi possit. Sextus locus est, per quem consulto, et de industria factum esse demonstratur, et illud adiungitur, voluntario maleficio veniam dari non oportere: imprudentiae concedi nonnumquam convenire. Septimus locus est, per quem indignamur, quod tetrum, crudele, nefarium, tyrannicum factum esse dicamus, per vim, per

An ad omnes, an ad m. p.] Sch. a m. I. Voss. uterque tam hic quam in seqq. ubique praebent cum Ed. Omn. aut pro an. Rectius. Non enim quaeritur, ad quos pertineat, sed ostenditur, ad quos pertineat, aut ad omnes, aut ad m. p., aut ad superiores, aut ad pares, aut ad inferiores. Oud. Scripserunt Sch. et Orell. an ad omn. — aut ad mai. an ad sup. Etn. ter scripserat aut ex Edil. veti. Cf. Sch. in Ed. mai. ad hunc locum et Ochsnerus in Ecl. Cic. p. 123. L.

Commutatas] Non agnoscit hanc vocem manus prima Schol. neque sane illa ad loci intellectum indigemus. Oud. Scripsit Sch. commutari aut corrigi posse. Vulgatam retinuit Orell. L.

Ulla potestate corrigi possit] Prima vox exulat a Leid. III. u. p. commutari possit vel corrigi Voss. I. Ed. Omn. posse. II. posset. Oud.

Factum esse demonstratur] Abest infinitivus a Sch. Voss. II. Leid. II. Ed. Omn. monstratur Voss. I. ostenditur Ed. Omn. Oud.

Concedi] Non comparat hoc verbum in Leid. I. ut e prioribus subintelligimus veniam dari. Oud.

Per vim, per manum opulentam] Fere adsentiar scripturae Pal. sec. per vim, manum, opulentiam. neque abit tertius, quam quod is, opulentam. Habet tamen vulgata suam Venere[m], quam

manum opulentam, quae res ab legibus, et ab aequabili iure remotissima sit.

CAP. LIV. Octavus locus est, per quem demonstramus, non vulgare, neque factitatum esse, ne ab audacissimis quidem hominibus, id maleficium, de quo agitur, atque id a feris quoque hominibus, et a barbaris gentibus, et immanibus bestiis remotum esse. Haec erunt, quae in parentes, liberos, coniuges, consanguineos, supplices, cruce
385 deliter facta dicentur; et deinceps si qua proferantur in maiores natu, in hospites, in vicinos, in amicos; in eos, quibuscum vitam egeris; in eos, apud quos educatus sis; in eos, a quibus eruditus; in mortuos, in miseros et misericordia dignos, in homines claros, nobiles et honore usos, in eos, qui neque laedere alium, nec se defendere potuerunt, ut in pueros, senes, mulieres: quibus omnibus acriter excitata indignatio, summum in eum, qui violarit horum aliquid, odium commovere poterit.

Nonus locus est, per quem cum aliis, quae constat esse peccata, hoc, quo de quaestio est, comparatur; et

non videtur assecutus Wouverius noster, arbitratus forte rescribendum, *manum violentam*. GRUT. *Per vim, per manum opulentam*. Sic bene Leid. II. A ceteris et Ed. Omn. abest alterum *per*. OUD. *Per vim, manum, opulentiam* scripsit Sch. e Pal. secundo. Recte, secutusque est Orell. L.

Ab legibus et ab aequabili iure remotissima] MSS. tres a l. Ed. Omn. caret copula, et dat cum Leid. II. *aequali*. Voss. I. *remota*. OUD. Cod. T. *aequali*, qui idem praestantissimam lectionem praebet: *quae res — remotissimae sint*, quam merito recepit Orell. L.

CAP. LIV. *Ne ab audac. quidem h.*] Sch. Ed. Omn. *neque ab aud. q.* Voss. I. Leid. I. II. *nec ab a. q.* OUD.

A feris quoque h. et a barbaris g.] Abest quoque a Sch. et Ed. Omn. *quam a b.* Ed. ead. *et barb.* Leid. III. OUD.

Facta dicentur] Voss. I. *f. esse d.* Voss. II. Leid. I. Ed. Omn. *dicuntur*. OUD.

In hosp. in vic. in amicos] Praepositio ter deest Sch. OUD.

In miseros et miseric. dignos] Sch. Voss. II. Leid. I. II. Ed. Omn. *in mis. in miser. d.* OUD. *In miseros et indignos* B. L.

Nec se defendere] Voss. I. *neque s. d.* Ed. Omn. *vel def. se.* OUD. Tum potuerint scripserunt Ern. Sch. Orell. L.

Quibus omnibus ac. excitata ind.] Leid. III. *ex quibus etc. excita ind.* Sch. Voss. I. Leid. II. Ed. Omn. *quibus ex omn.* Bene. OUD. *Quibus ex omnibus* BT. quod dedit Sch. in mai. Ed. L.

Violarit horum aliquid] Leid. II. *violaverit*. Sch. *hor. aliquem violarit*, quod meis auribus praeplacet. OUD. Atque ita de Ouden-dorpii approbatione dedit Sch., quod Orellio a correctore profectum videtur. L.

Cum aliis, quae constat esse peccata] Sch. Leid. I. III. *c. al. peccatis, quae etc.* In solo Voss. II. est *constat*. Ceteri et Ed. Omn. dant *constant*. OUD.

ita per contentionem, quanto atrocius, et indignius sit illud, quo de agitur, ostenditur. Decimus locus est, per quem omnia, quae in negotio gerendo acta sunt, quaeque post negotium consecuta sunt, cum uniusque indignatione, et criminatione colligimus, et rem verbis quam maxime ante oculos eius, apud quem dicitur, ponimus, ut id, quod indignum est, perinde illi videatur indignum, ac si ipse interfuerit, ac praesens viderit. Undecimus locus est, per quem ostendimus, ab eo factum, a quo minime oportuerit, et a quo, si alius faceret, prohiberi conveniret. Duodecimus locus est, per quem indignamur, quod nobis hoc primis acciderit, nec alicui unquam usu evenerit.

Tertius decimus locus est, si cum iniuria contumelia iuncta demonstratur, per quem locum in superbiam et arrogantiam odium concitatur. Quartus decimus locus 386 est, per quem petimus ab iis, qui audiunt, ut ad suas res nostras iniurias referant: si ad pueros pertinebit, de liberis suis cogitent: si ad mulieres, de uxoribus: si ad senes, de patribus, aut parentibus. Quintus decimus locus est, per quem dicimus, inimicis quoque et hostibus, ea, quae nobis acciderint, indigna videri solere.

Illud, quo de agitur] MSS. O. *de quo*. Ed. Omn. *id de quo*. OUDENDORP.

In negotio gerendo] Leid. II. *in n. gerundo*. OUD.

Quaeque post negotium consecuta sunt] Legendum fortasse est: *quaeque negotium consecuta sunt*. LAMBE. Excidisse hic opinor *gestum*. OUD.

Perinde illi vid. ind.] Sch. Voss. II. Leid. I. *proinde*, frequentissima variatione. OUD.

Ac praesens vid.] Leid. I. III. *et praes. vid.* OUD.

Primis acciderit] Leid. I. Ed. Omn. *primum ac*. Leid. II. *in primum ac*. OUD.

Alicui unquam usu evenerit] Ita Pal. sec. ceter. et Grev. *venerit*, quod maluit Gulielmius, GRUT. *Nec alicui u. usu evenerit*. MSS. quinque *neque*. Sch. Voss. II. Leid. III. *venerit*. Vide ad Cap. 10. *fuert*. Leid. I. OUD. *Usu evenerit* est in B. atque ita etiam h. l. scribendum est. *Usu venerit* T. et tres Oxonn. teste Orellio, qui cum Sch. hoc recepit. Ceterum *neque alicui* est etiam in B. L.

Iuncta demonstratur] Leid. I. *coniuncta demonstratur*. OUD.

Odium concitatur] Haud secus Pall. quippe Grev. et primo *cusus incitatur*. Lambini editio prior, *odio concitatur*. GRUT.

Iniurias referant] Leid. I. *ini. faciant*. II. *ini. conferant*. OUD.

Quae nobis acciderint] Leid. I. *q. n. acciderunt*. OUD. Quae statim sequuntur verba: *Conquestionis — oportebit* et interposita tanquam spuria delevit Sch. Non secutus est Orellius, recte, ut mihi videtur. L.

CAP. LV. Et indignatio quidem his fere de locis gravissime sumetur.

Conquestionis autem huiusmodi de rebus partes petere oportebit. Conquestio est oratio, auditorum misericordiam captans. In hac primum animum auditoris mitem, et misericordem conficere oportet, quo facilius conquestione commoveri possit. Id locis communibus efficere oportebit, per quos fortunae vis in omnes, et hominum infirmitas ostenditur: qua oratione habita graviter, et sententiose, maxime demittitur animus hominum, et ad misericordiam comparatur, cum in alieno malo suam infirmitatem considerabit.

Deinde primus locus est misericordiae, per quem, quibus in bonis fuerint, et nunc, quibus in malis sint, ostenditur. Secundus, qui in tempora tribuitur; per quem, quibus in malis fuerint, et sint, et futuri sint, demonstratur. Tertius, per quem unumquodque deploratur incommodum, ut in morte filii, pueritiae delectatio, amor, spes, solatium, educatio, et, si qua simili in genere, quolibet de incommodo per conquestionem dici poterunt. Quartus, per quem res turpes, et humiles, et illiberales proferuntur, et indignae aetate, genere, fortuna, pristino honore, beneficiis, quas passi, perpessurive sint. Quintus est, per 387 quem omnia ante oculos singulatim incommoda ponentur, ut videatur is, qui audit, videre, et re quoque ipsa, quasi adsit, non verbis solum, ad misericordiam ducatur.

Sextus, per quem praeter spem in miseriis demonstratur esse; et, cum aliquid exspectaret, non modo id non adeptum esse, sed in summas misérias incidisse. Septimus,

CAP. LV. *Demittitur animus*] vide Gronov. supra c. 51.

Et nunc, quibus in malis sint] Sch. et Ed. Omn. *et nunc, per quem q. in m. s.* Male. OUD. In supp. scripsit Sch., ne subiecto careat sententia: *per quem rei quibus in b. f.* Non opus est. L.

Secundus] Voss. I. Leid. II. *sec. locus est.* OUD.

Simili in genere] Addit Voss. II. *versantur.* OUD.

In lib. proferentur] Leid. II. Ed. Omn. *in l. proferuntur.* OUD.

Quas passi perpessurive sint] Leid. II. *quae passi essent etc.*

Voss. I. *q. p. quae perp.* etc. Leid. I. a m. I. *perpessuri s.* OUD.

Quintus est] Voss. II. *q. locus est.* Contra ceteris MSS. *deest verbum.* OUD.

Inc. ponentur] Leid. II. *inc. ponuntur.* OUD. H. I. *singulatim* diserte Cod. T. Sed *singillatim* etiam h. I. B. L.

In summas misérias] Deest adiectivum Leid. I. *in mis. summas* Ed. Omn. OUD. Paullo ante Sch. scripsit: *et quum aliquid boni exspectaret.* Sed recte voc. *boni* notio inesse iam in v. *ad-aptus* ostendit Orell. Tum Codd. omnes *ad-aptum esse*, etiam BT. Sed Sch. et Orell. *Lambinum secuti ad-aptus esse.* L.

per quem ad ipsos, qui audiunt, similem casum conver-
limus, et petimus, ut de suis liberis, aut parentibus, aut
aliquo, qui illis carus debeat esse, nos cum videant, re-
cordentur. Octavus, per quem aliquid dicitur esse factum,
quod non oportuerit, aut non factum, quod oportuerit,
hoc modo: Non adfui, non vidi, non postremam eius
vocem audiui, non extremum eius spiritum excepi. Item,
inimicorum in manibus mortuus est, hostili in terra turpi-
ter iacuit insepultus, a feris diu vexatus, communi quo-
que honore in morte caruit.

Nonus, per quem oratio ad mutas et expertes animi
res refertur: ut, si ad equum, domum, vestem, sermo-
nem alicuius adcommodes, quibus animus eorum, qui au-
diunt, et aliquem dilexerunt, vehementer commovetur.
Decimus, per quem inopia, infirmitas, solitudo demon-
stratur. Undecimus, per quem aut liberorum, aut paren-
tum, aut sui corporis sepeliendi, aut alicuius eiusmodi rei
commendatio fit. Duodecimus, per quem disianctio de-
ploratur ab aliquo, cum diducaris ab eo, quicum libeu-
lissime vixeris, ut a parente, filio, fratre, familiari. Ter-
tius decimus, per quem cum indignatione conquerimur,
quod ab iis, a quibus minime conveniat, male tractemur,
propinquis, amicis, quibus benefecerimus, quos adiutores 388

Ad ipsos, q. a. s. casum convertimus] Sch. a m. 1. s. in
causam convertitur. Leid. III. *apsos, q. a. s. in causam conver-*
timus. OUD. *Paollo post karus debeat esse B.* Atque ita etiam
infra cap. 56. *qui kari nobis debent esse. L.*

Eius vocem audiui] Pronomen exulatur a Sch. Leid. II. III. OUD.
Spiritum excepi] Sch. sp. *percepi.* Leid. III. s. *accepi.* OUD.

Extremum spiritum eius excepi B. L.

Hostili in terra turp. iac.] Sic Hom. ἦ λ. [XI, 816.] Ἰ δειλὸν
Δαναῶν ἠγήτορας, ἠδὲ μέδοντας. Ως ἄρ' ἐμέλλετε, τῆλε φ' ἔλων, καὶ
πατρίδος αἴης, Ἰὼ ἢ ἐν Τροίῃ ταχέως κύντας ἀγέτω δῆμαρ. LAMB.

A feris diu vexatus] *Divexatus*, expuncta littera vocali *v*, in
nonnullis manuscr. habetur. BROT.

Ad m. et exp. an. res refertur] MSS. *quinque referetur.*
Leid. III. *fertur.* OUD.

Aliquem dilexerunt] Voss. II. *al. qui dilex.* OUD.

Aut liberorum] Abest prima vox a Sch. Voss. II. Ed. Omn. OUD.

Fratre, familiari] Voss. I. a fr. f. Leid. I. non habet vocem
fratre. Ed. Omn. ubivis repetit ut a. OUD.

Minime conveniat] Ed. Omn. *non convenient.* OUD.

Quibus benefecerimus] Sch. Leid. II. *q. benigne fecerimus.*
Benigne fecerimus etiam T. ex quo recepit Orell. qui haec adno-
tavit: *Vide orat. pro Plancio c. 19. Formula est antiquior, quod*
genus, sicubi in invenili hoc Ciceronis scripto a Codd. praebentur,
non sunt aspernanda. L.

Adiutores f. putaverimus] Ed. Omu. *auditors.* Sch. *putare-*
mus. Voss. II. *putavimus.* OUD.

fore putaverimus, aut a quibus indignum est, ut servis, libertis, clientibus, supplicibus.

CAP. LVI. Quartus decimus, qui per obsecrationem sumitur: in quo orantur modo illi, qui audiunt, humili et supplici oratione, ut misercantur. Quintus decimus, per quem non nostras, sed eorum, qui cari nobis debent esse, fortunas conqueri nos demonstramus. Sextus decimus est, per quem animum nostrum in alios misericordem esse ostendimus, et tamen amplum, et excelsum, et patientem incommodorum esse, et futurum, si quid acciderit, demonstramus. Nam saepe virtus et magnificentia, in qua gravitas et auctoritas est, plus proficit ad misericordiam commovendam, quam humilitas, et obsecratio. Commotis autem animis, diutius in conquestione morari non oportebit. Quemadmodum enim dixit rhetor Apollonius, lacrima nihil citius arescit. Sed quoniam et satis, ut videmur, de

A quibus indignum est, ut s.] Sch. a. q. *indignum sit.* supr. *sit.* Abest etiam ut a Leid. II. contra ut a s. Leid. III. Sed Voss. II. a q. *indignum sit, servis* etc. Optime. Certe subiunctivus requiritur modus, ut supra: *a quibus minime conveniat, propinquis* etc. OUD. Ut abest etiam a B. *Indignum sit, ut dedit Orell. L.*

CAP. LVI. *Sextus decimus est]* Deleatur verbum MSS. O. auctoribus, non magis hic necessarium, quam in praecedentibus. OUD.

Et excelsum] Voss. II. *misericordem.* OUD. Vv. *et excelsum* desunt in B. L.

Et patientem incommodorum esse] Genitivum non agnoscit Sch. nisi in margine a m. recentiore. Glossam esse reor. Passim Cicero aliique *patientem animum* absolute etiam dicunt. Ovid. L. IV. ex P. El. 10, 9.

Exemplum est animi nimium patientis Ulixes.

OUDENDORP.

Esse et futurum] MSSi iterant *esse et futurum esse*, quod non magis respici debet, quam quod paulo ante dixit: *praeter spem in miseriis demonstratur esse, et cum aliquid exspectaret, non modo id non adeptum esse.* Tanto autem minus id facere nunc debuerunt, quod ferre potuerunt cap. XXX.: *mons apertus est, nec minus dilucide, quam rei natura ferebat, demonstratus est.* GRON. MSS. O. addunt *esse.* Vide Gronov. OUD. *Et futurum esse si* quid B. L.

Virtus et magnificentia, IN QUA gravitas et auctoritas est, plus proficit etc.] Nemo quidquam de lectionis varietate monuit, cum tamen in MSS., quos vidi, omnibus exaratum sit, *in quo.* Verissime, ut arbitror, intellecto substantivo *animi*, qui praecessit, et quo de agitur; vel etiam pronomine demonstrativo, ut fit sexcenties. *profuit* Leid. III. et mox *dicat.* OUD. *In quo* BT. et septem Oxonienses; quod secuti sunt Sch. et Orell. Recte. L.

omnibus partibus orationis diximus, et huius voluminis magnitudo longius processit; quae sequuntur deinceps, in secundo libro dicemus.

389

M. TULLII CICERONIS
R H E T O R I C O R U M,
S E U D E
I N V E N T I O N E R H E T O R I C A,
L I B E R S E C U N D U S.
C A P. I.

Crotoniatae quondam, cum florerent omnibus copiis, et in Italia cum in primis beati numerarentur, templum Iunonis, quod religiosissime colebant, egregiis picturis locupletare voluerunt. Itaque Heracleotem Zeuxin, qui tum longe ceteris excellere pictoribus existimabatur, magno pretio conductum adhibuerunt. Is et ceteras complures tabulas pinxit, quarum nonnulla pars usque ad nostram memoriam propter fani religionem remansit: et, ut excellentem muliebris formae pulchritudinem muta in sese imago

Quoniam et satis, ut videtur, etc. diximus] Voss. II. *quoniam videtur, quod satis est etc. dixisse.* MSS. quatuor Ed. Omn. *quoniam satis videtur etc. dixisse.* Leid. I. *quoniam et satis videtur etc. dixisse.* Hoc verum puto. OUD.

CAP. I. *Religiosissime*] Leid. I. *religiose.* OUD.

Heracleotem Zeuxin] O. MSS. et Ed. Omn. carent adspiratione. *Eracleontem* MSS. quatuor. Sed in veterissimis membranis est *Eracleontem*. Tum MSS. tres et Ed. Omn. de more *Zeusin*, et mox *Zeusis*. OUD. *Eracleonthem Zeusim* B. Scribendum videtur *Zeuxim*. Cf. quae dixit Conr. Leop. Schneider in *Formenlehre d. lat. Spr.* I. pag. 297. seq. in nota. L.

Exc. pictoribus existimabatur] Sch. Leid. II. *aestimabatur.* OUDENDORPIUS.

Complures tabulas] Ed. Omnib. *quam plures t.* et mox *usque nostram ad m.* OUD. *Quam plures* B. Fortasse legendum: *quam plurimas.* L.

Propter fani religionem remansit] Legendum fortasse: *permansit.* Verum tamen nihil mutato. LAMB.

Muta in sese im.] Sch. Leid. II. *m. in se im.* OUD. Paulo post variant Codd. in ordine verborum: *Helenae pingere se si-*

contineret, Helenae se pingere simulacrum velle dixit. Quod Crotoniatae, qui eum muliebri in corpore pingendo plurimum aliis praestare saepe accepissent, libenter audierunt. Putaverunt enim, si, quo in genere plurimum posset, in eo magnopere elaborasset, egregium sibi opus illo in fano relicturum.

Neque tum eos illa opinio fefellit. Nam Zeuxis illico quaesivit ab eis, quasnam virgines formosas haberent. Illi autem statim hominem duxerunt in palaestram, atque ei pueros ostenderunt multos, magna praeditos dignitate. Etenim quodam tempore Crotoniatae multum omnibus corporum viribus et dignitatibus antesteterunt, atque honestissimas ex gymnico certamine victorias domum cum maxima laude retulerunt. Cum puerorum igitur formas,

mulacrum velle T. H. *pingere simulacrum velle se* Cod. Altorf. H. *se simulacrum pingere velle*. B. cui accedo, Orell. putabat se delendum esse, quod fieri posse nego. L.

Putaverunt enim eum, si quo etc.] Libri veteres non habent *eum*, quae vox tamen in omnibus vulgatis reperitur. LAMB. Delevi pronomen *eum*, quod erat in hactenus vulgatis, ita tamen, ut non compareret in editione principe, neque agnoscerent Pal. nostri. GRUT. *Putaverunt enim*. Sic MSS. O. et Ed. Omnib. sine pronomine *eum*. OUD.

In eo magnopere elab.] Sch. *si in eo magnopere el.* Leid. I. Voss. II. *magno opere*. OUD. *Magno opere* TB. quod hoc loco recte rescripsit Orell. L.

Illa opinio f.] Leid. II. *ea*. Sed pronomine caret tert. Haud male. OUD. *Illa* omisit Sch. retinuit Orell. reliquorum omnium codd. auctoritate. L.

Zeuxis] Sch. *Zeuxes*. OUD.

Quasnam virg.] Legendum fortasse est: *ecquasnam virgines*, etc. LAMBINUS.

Duxerunt in palaestram] Sch. *adduxerunt in p.* In ceteris et Ed. Omnib. *deduxerunt in p.* Quod miror ab editoribus neglectum, cum sit lectio vetissima. V. Broukh. ad Tib. L. I. IV, 80.

Deducat iuvenum sedula turba senem.

et passim: quamvis aliquoties librarii praepositionem omiserint. Nec mutandum in Cic. L. I. Acad. c. 3. *Nos in nostra urbe peregrinantes, tanquam hospites tui libri quasi domum deduxerunt.* Contra c. 5. malim e Voss. I. *in urbem ab illis ducitur ac reus fit.* vulgo *deduc.* OUD.

Omnibus corporum viribus] Voss. I. *omnibus corporibus corp. vir.* OUD.

Cum puerorum igitur formas et corpora magno] Est versus longus; quem destruendum putabat Gulielmus fide libri Grevenb. *corpora et formas*. Pall. adhaerent vulgatae. GRUT. *Formas et corpora magno hic opere m.* Sch. *hic f. et c. magnopere*. Voss. I. *et c. hic magnopere*. OUD. Quum in vulgata versus heroicis inesset: *Quum puerorum igitur formas et corpora magno*, Sch. *corpora et formas* scripsit; ego malim cum uno vetustissimo Oudendorpii Cod. legere: *Quum puerorum igitur hic f. et c. magnopere*. L.

et corpora magno hic opere miraretur: Horum, inquiunt, sorores sunt apud nos virgines; quare, qua sint illae dignitate, potes ex his suspicari. Praebete igitur mihi, quaeso, inquit, ex istis virginibus formosissimas, dum pingo id, quod pollicitus sum vobis, ut mutum in simulacrum ex animali exemplo veritas transferatur.

Tunc Crotoniatae publico de consilio virgines unum in locum conduxerunt, et pictori, quas vellet, eligendi potestatem dederunt. Ille autem quinque delegit, quarum nomina multi poëtae memoriae tradiderunt, quod eius essent iudicio probatae, qui verissimum pulchritudinis habere iudicium debuisset. Neque enim putavit, omnia, quae quaereret ad venustatem, uno in corpore se reperire posse; ideo quod nihil simplici in genere omni ex parte per-

Inquiunt illi] Sic praebent MSS. v. et Ed. Omn. Pronomen deest Leid. II. et vulgo. OUD. *Inquiunt illi* TB. atque ita recte restituit Orvell. et Sch. L.

Praebete igitur mihi] Exsulat pronomen a Sch. OUD.

Tunc Croton.] MSS. quatuor *Tum Croton.* OUD.

Publico de consilio] Sic Pall. omnes Grev. tamen *communi de cons.* quod praeferebat Goulielmus; nondum ego. GRUT.

Unum in locum conduxerunt] *conduxerunt, οὐρίχθαιον.* Sic Lucretius: *partem conducere in unum.* et alibi: *conductis partibus.* Iterum M. Tullius infra: *unum in locum conduxit Aristoteles.* LAMB.

Quas vellet, eligendi pot. dederunt] Sch. a m. I. item Voss. II. Leid. III. *quam.* Contra Voss. I. *quod pro quot,* ut opinor. OUD.

Quinque delegit] Voss. I. *q. virgines elegit.* Ed. Omn. *q. virgines del.* OUD.

Memoriae tradiderunt] Liber unus manuscript. habet: *prodiderunt.* LAMB.

Omni ex parte perfectum] Si sic correxerunt ex libris vetustis bonae notae, et non ex libri de Amicitia verbis, quae sunt cap. XXI, ubi fere ipsa haec occurrunt, sustinere possum. Sed quid ergo et unde est, quid et in antiquis editis, et tribus scriptis lego *omnibus ex partibus?* An non infra cap. XL. *totam omnibus ex partibus pertentare.* Etiam 2 de Nat. D. *perfectum expletumque omnibus numeris et partibus.* 1 de Legg. *mundum omnibus partibus inter se congruentibus cohaerere?* Sed etiam supra I, 34. *omnibus partibus commodius regitur.* et infra cap. XII. *si totius administratio negotii ex ipsius omnibus partibus pertentabitur.* ubi licet et in ipso Ciceronis contextu aliter legatur, et ut hodie leguntur, citentur quoque ab Mario Victorino; tamen is eam paraphrasin sic concludit: *Suspiciones ducentur, id est, coniectura capiatur ex ipsis omnibus partibus, ex omnibus partibus pertentabitur* etc. certissimo iudicio eum illic vel ipsius legisse. GRON. *Simplici in gen. omni ex parte.* MSS. omnes *omnibus ex partibus.* Verissime, et bene adseruit Gronovius. Sic saepe *multis partibus.* Et L. II. c. 46. *omnibus partibus.* OUD. *Omnibus ex partibus* TB. atque ita recte dederunt Sch. et Orell. L.

fectum natura expolivit. Itaque, tamquam ceteris non sit habitura quod largiatur, si uni cuncta concesserit, aliud alii commodi aliquo adiuncto incommodo muneratur.

CAP. II. Quod quoniam nobis quoque voluntatis accidit, ut artem dicendi perscriberemus, non unum aliquod proposuimus exemplum, cuius omnes partes, quocumque essent in genere, exprimentae nobis necessario viderentur: sed, omnibus unum in locum coactis scriptoribus, quod quisque commodissime praecipere videbatur, excerpimus, et ex variis ingeniis excellentissima quaeque libavimus. Ex his enim, qui nomine et memoria digni sunt, nec nihil optime, nec omnia praeclarissime quisquam dicere nobis videbatur. Quapropter stultitia visa est, aut a bene inventis alicuius recedere, si quo in vitio eius offenderemur, aut ad vitia quoque eius accedere, cuius aliquo bene praecepto duceremur.

392 Quod si in ceteris quoque studiis a multis eligere homines commodissimum quodque, quam sese uni alicui certo vellent addicere, minus in arrogantia offenderent;

Itaque, tamquam] Sch. *ita tamquam.* OUD.

Aliud alii commodi] Sch. *al. enim al. c.* Voss. II. *commodum.*

OUDEND.

Adiuncto incommodo] Voss. II. *iuncto inc.* OUD.

CAP. II. *Quod quoniam nobis voluntatis accidit*] Grev. *voluntati*; vultque Gulielmius, voluisse exprimere *voluptati.* GRUT. *Exprim. nobis necessario viderentur*] Ed. Omn. *prave sive in demonstrativo sive deliberativo expr.* etc. Sch. Voss. I. Leid. II. III. *necessariae.* Ed. Omn. *necessariae.* OUD.

Libavimus] Voss. II. *praelibavimus.* OUD.

Si quo in vitio eius offenderemur] Liber unus manuscrip. habet, *si quo invento.* LAMB. Gulielmius Lambinum secutus, deleverat *in*, et aberat ea syllaba Pal. tert., sed erat in pr. et sec. libris melioribus, sic et mox *offendere in arrogantia.* Ita enim Pall. nostri, non *arrogantiam*, ut vulgo editum est. GRUT. Sch. a m. I. *invento ei.* Leid. II. *offenderemus.* Sed adi ad Lib. I. c. 17. *In oratore offenditur.* OUD.

Cuius aliquo bene praecepto] Secutus sum libros fere omnes vulgatos. Nam duo manuscripti habent, *bono precepto*, quibuscum consentiant impressi nonnulli. LAMB.

Vellent addicere] vid. Schott. Lib. V. Observ. cap. 34. Nos, *mallent*, quod iam antea Lamb. certa coniectura adductus emendarat, centesimo abhinc anno Leonic. ediderat. Facilis autem fuit lapsus a verbo, *vellent*: quod perperam vulgati, atque adeo melioris notae retinent. BRUT. — *Uni alicui c. vellent add.* Deest uni Leid. II. *mallent* Ed. Omnib. Male, cum *potius* de more subintelligatur. Adi Drakenb. ad Liv. L. XXXIV. c. 49. aliosque plurimos. Restituenda est illa ellipsis Colum. L. III. c. 2. §. 27. *Sptoma dapsilis musto, et amplitudine alioquin uvarum, quam numero fertilis.* Sic MSS. vel *alicui*, vulgo *magis.* Appuleio Flor.

non tantopere in vitiis perseverarent: aliquanto levius ex inscientia laborarent. Ac si par in nobis huius artis, atque in illo picturae, scientia fuisset, fortasse magis hoc suo in genere opus nostrum, quam ille in sua pictura nobilis emerit. Ex maiore enim copia nobis, quam illi, fuit exemplorum eligendi potestas. Ille una ex urbe, et ex eo numero virginum, quae tum erant, eligere potuit, nobis omnium, quicumque fuerunt, ab ultimo principio huius praeceptionis, usque ad hoc tempus, expositis copiis, quodcumque placeret, eligendi potestas fuit.

Ac veteres quidem scriptores artis usque a principe illo atque inventore Tisia repetitos, unum in locum conduxit Aristoteles, et nominatim cuiusque praecepta magna conquisita cura perspicue conscripsit, atque enodata diligenter exposuit: ac tantum inventoribus ipsis suavitate et brevitate dicendi praestitit, ut nemo illorum praecepta ex ipsorum libris cognoscat, sed omnes, qui, quod illi

N. 16. *Emere velis, quam rogare.* Sic enim MSS. cum Edd. Colv. Vulc. Pessime alii *potius* intruserunt. Eidem in Apol. p. 53. Ed. Pric. *susceptum officii gratia, quam lucri causa docebo.* Adde N. Heinsii advers. ad Tibull. l. 1, 51. *O quantum est auri pereat, pereatque smaragdi, quam fleat* etc. cum nota P. Burmanni mei ad Lotich. p. 209. Oud. *Vellent* TB. quod recte vindicavit Ouden-dorpius, retinuerunt Sch. Orell. L.

In arrogantia offenderent] MSS. Omn. *arrogantiam.* Sed vide Grut. supra. Manut. ad L. V. Fam. 14. Graev. ad L. 1. in Verr. c. 25. Oud.

Tantopere] Leid. I. *tanto opere.* Oud. *Tanto opere* BT. quod non recte h. l. rescriptum ab Orell. L.

Levius ex inscientia laborarent] Ita Pall. etiam omnes, non *inscitia*, ut aliae fere edd. Grut. *Aliquanto levius ex inscientia* l. Voss. I. Leid. I. *aliquando.* Leid. III. Ed. Omn. *inscitia.* Oud. *Inscitia* dedit Sch. male. Nam *inscitia* est iudicii, et agentis et voluntaria magis; *inscientia* autem errantis, non voluntaria. Cf. Geubhard. in excursu ad ed. Cic. Lael. et Cat. p. 295. L.

Et ex eo numero v.] Copula deest Voss. I. Oud.

Quicumque fuerunt] Leid. II. *q. fuerint.* Ed. Omn. *quae-cumque.* Oud.

A principe illo atque inventore Tisia] Sch. *ad principem illum a. inventorem Tysiam.* Ed. Omn. *ab pr. i. a. i. Tysia.* Voss. I. II. et Victor. p. 189. etiam *Tysia.* Leid. III. *Thysia.* Male cum hic, tum alibi. Siculus ille *Tiotas* Graecis. v. L. I. de Or. c. 20. in Bruto c. 12. Quinctil. L. IX, 3. Pantin. ad M. Apostolii Cent. X. §. 64. ubi male vulgo *Sytas.* Fabric. ad Sext. Empir. Lib. II. ad-versus Rhetores p. 306. Oud.

Atque enodata dilig.] Ed. Omn. *a. enodate et d.* Oud.

Ac tantum] Sch. Leid. I. *at tantum.* Bene. Oud. Secutus est Ernestius, male; recte enim vidit Orell., nullam in his oppositionem inesse, unde vulgata retinenda. L.

Ex ipsorum libris cogn.] Sch. *ex illorum l. c.* Oud.

praecipiant, velint intelligere, ad hunc, quasi ad quemdam multo commodiorem explicatorem, revertantur.

Atque hic quidem ipse, et sese ipsum nobis, et eos, qui ante se fuerant, in medio posuit, ut ceteros, et se ipsum per se cognosceremus. Ab hoc autem qui profecti sunt, quamquam in maximis philosophiae partibus operae plurimum consumserunt, sicut et ipse, cuius instituta sequebantur, fecerat; tamen permulta nobis praecepta dicendi reliquerunt. Atque alii quoque alio ex fonte
393 praeceptores dicendi emanaverunt, qui item permultum ad dicendum, si quid ars proficit, opitulati sunt. Nam fuit tempore eodem, quo Aristoteles, magnus et nobilis rhetor Isocrates: cuius ipsius quam constet esse artem, non invenimus.

Discipulorum autem, atque eorum, qui protinus ab hac sunt disciplina profecti, multa de arte praecepta reperimus.

Et sese ipsum] Voss. l. II. *et se ipsum*. OUD. Saepe librarii se duplicatum obscuraverunt. Certum est, *se* simplex ponendum esse, ubi nulla magnopere vis inest, ut in his et similibus formulis: *Sic res se habet*. Contra ubicunque pondus aliquod sententiae inest, Cicero duplicare amat, ut in huiusmodi dictionibus: *sese ipsum diligere*, aliisque. Conf. Cic. Fin. V, 11.: *ita diligere a sese quemque*. Id ibidem: *non ad eum ipsum, qui sese diligit*. L.

Ante se fuerant] Deest *se* Leid. II. *fuerunt* Sch. cum aliis tribus. OUD.

Quamquam etc. consumserunt] Sch. *q. consumserint*. Subiunctivus modus saepe coniunctioni isti iunctus, in MSS. abiit in indicativum. V. ad Hirt. B. Gall. L. VIII. prol. Ovid. L. III. ex P. V, 9. ut legi debet. Sil. Ital. L. VII, 163. Liv. L. II. c. 4. in f. Hinc emendandus Apulei. in Flor. N. I. *quamquam oppido festine, praefanda venia: immo festinem*, ut N. 21. *quamquam oppido festinent*. Sic enim MSS. duo et Edd. ante Colv. vulgo *festinant*. OUD. Res est interdum difficilis ad iudicandum, ubi coniunctivus, ubi indicativus ponendus. *Quamquam* cum coniunctivo est concedentis et leviter subdubitantis: *wie sehr sie auch — mögen*. Contra *quomquam* cum indicativo est ponentis et nihil dubitantis: *wie sehr sie auch — aufgewendet haben*. Posterior ratio h. l. praefenda videtur, quapropter acquiescendum in indicativo. Paulo post pro vv. *sicut et ipse* T. exhibet *sicuti ipse*, quod praefendum videtur, quamquam in hac formula *et ipse* Cicero Graecos videtur secutus esse, qui καὶ αὐτὸς tantopere frequentant, ut homini Latino, qui Graece sciret, formula *et ipse* vix evitabilis esset. L.

Isocrates] Voss. I. Sch. a m. I. *Socrates*, inepte. OUD.

Constet esse artem] Leid. III. *instituisset art.* Sch. Leid. I. Ed. Omu. *constat e. a.* OUD.

De arte praecepta] Sch. a m. I. *de arte praefata*. OUD.

CAP. III. Ex his duabus diversis sicuti familiis, quarum altera cum versaretur in philosophia, nonnullam rhetoricae quoque artis sibi curam adsumebat, altera vero omnis in dicendi erat studio et praeceptione occupata; unum quoddam est conflatum genus a posterioribus, qui ab utrisque ea, quae commode dici videbantur, in suas artes contulerunt: quos ipsos simul, atque illos superiores, nos nobis omnes, quoad factis tulit, proposuimus, et ex nostro quoque nonnihil in commune contulimus.

Quod si ea, quae in his libris exponuntur, tantopere eligenda fuerint, quanto studio electa sunt, profecto neque nos, neque alios industriae nostrae poenitebit. Sin autem temere aliquid alicuius praeteriisse, aut non satis eleganter secuti videbimur, docti ab aliquo, facile et libenter sententiam commutabimus. Non enim parum cognosse, sed in parum cognito stulte et diu perseverasse, turpe est: propterea quod alterum communi hominum infirmitati, alterum singulari uniuscuiusque vitio est adtributum.

Quare nos quidem sine ulla adfirmatione, simul quaerentes, dubitanter unumquidque dicemus, ne, dum parvulum hoc consequimur, ut satis commode haec perscripsisse videamur: illud amittamus, quod maximum est, ut ne cui rei temere atque arroganter adsenserimus. Ve- 394

CAP. III. In suas artes contulerunt] Voss. II. in s. a. retulerunt. OUD. Transtulerunt B. L.

Et ex nostro quoque] Pall. duo priores, et Grev. ex nostra; quod forsitan sequendum erit. GRUT. Ex nostro quoque. Sch. ex nostra q. suprasc. a m. II. parte. OUD.

Ind. nostrae poenitebit] Leid. II. ind. n. pigebit. OUD. Paullo ante pro tantopere cum codd. BT. scribendum tanto opere, quod dubitari non licet, cum sequatur tanto studio. L.

Aliquid alicuius praeteriisse] Sch. aliquod. Voss. I. alicui, ut construat cum seq. videbimur. In MSS. V. et Ed. Omn. praeteriisse. OUD.

Unius cuiusque vitio] Deest unius Leid. II. et Sch. a m. I. OUDENDORPIUS.

Unum quidque] Sic Sch. a m. I. Voss. II. In ceteris et Ed. Omn. unum quodque. OUD.

Parvulum hoc consequimur] Abest hoc Sch. a m. I. consequamur idem et Voss. I. hoc parv. sequimur Ed. Omn. OUD.

Perscripsisse videamur] Sch. Leid. I. Voss. II. praescripsisse vid. OUD.

Verum hoc quidem nos] Vocula postrema, quum in neutro MS. occurrat, et in praecedenti periodo illud nos quidem iam dixerit, merito suspecta haberi debet. Gron. Leid. I. v. haec q. n. OUD. Nos in duobus Gron. codd. et uno Oxon. omisum, omisit Sch. recte retinuit Orellius, oppositionis vim id flagitare intelligens. Tum Cod. B. et in omni temp. et in omni vita. Ceterum de prae-

rum hoc quidem nos, et in hoc tempore, et in omni vita studiose, quoad facultas feret, consequemur. Nunc autem, ne longius oratio progressa videatur, de reliquis, quae praecipienda videntur esse, dicemus.

Igitur primus liber exposito genere huius artis, et officio et fine, et materia, et partibus, genera controversiarum, et inventiones, et constitutiones, et iudicationes continebat. Deinde partes orationis, et in eas omnes omnia praecepta. Quare cum in eo ceteris de rebus distinctius dictum sit, disperse autem de confirmatione, et de reprehensione: nunc certos confirmandi et reprehendendi in singula causarum genera locos tradendos arbitramur. Et quia, quo pacto tractari conveniret argumentationes, in libro primo non indiligenter expositum est, hic tantum ipsa inventa unamquamque in rem exponentur simpliciter sine ulla exornatione, ut ex hoc inventa ipsa, ex superiore autem expositio inventorum petatur. Quare haec, quae nunc praecipientur, ad confirmationis et reprehensionis partes referre oportebit.

CAP. IV. Omnis et demonstrativa, et deliberativa, et iudicialis caussa, necesse est in aliquo eorum, quae ante exposita sunt, constitutionis genere, uno pluribusve

positione in ad temporis vocabula adiecta, hoc teneto. Significat ubique fere *per tempus*, vel *intra temporis alicuius spatium*. Sic Plaut. Capt. 1, 2, 64. *in his diebus* h. e. *per hos dies*. Corn. Nep. 1, 2, 3. *in tam multis annis*. Idem fragm. XII, 2. *in eo tempore*, i. e. *per illud tempus*. Et sic alibi. L.

Et in hoc tempore] Secutus sum libros vulgatos, et nonnullos manuscr.; nam manuscr. unus non habet vocem *tempore*, quae fortasse supervacanea est, et aliunde illata. *in hoc enim ita intelligendum est, in hoc negotio a nobis instituto*. LAMB.

Et in omni vita] Voss. I. caret praepositione. OUD.

Quoad facultas feret] Sch. q. f. fert. OUD.

Oratio progressa] Sch. ratio pr. OUD.

Et constitutiones, et iudicationes etc.] Sic Pal. sec. Grev. et Mss. Sulfridi Petrei. Ante vulgatis plerisque abfuerat *et iudicationes*: praecipue vero Manutianis. GRUT. Hic vocem unam, quae in vulgatis abest, et Lamb. et unius Gryph. codicis fidem secuti *iudicationes* addidimus. BRUT. — Duae priores voces desunt Ed. Omn. posteriores Sch. Leid. I. *et constitutiones earum* Voss. I. II. Sed agnoscit Victorin. p. 189. OUD. Vv. *et constitutiones et iudicationes* omisit Sch. Alterum membrum *et iudicationes* om. Cod. T. De Victorino incertum est; in lemmate habet utrumque. Utrumque retinuit Orellius. L.

Disperse a. de confirm. et de reph.] Leid. II. *dispersim*. Posterius *de exulat* a Sch. Voss. I. Leid. I. II. OUD.

Tractari conveniret] Sch. Leid. III. *tr. convenisset*. OUD.]

In libro primo] Sch. *in l. priori*. OUD.

versetur. Hoc quamquam ita est, tamen cum communiter quaedam de omnibus praecipere possint, separatim quoque aliae sunt cuiusque generis, et diversae praeceptiones 395 Aliud enim laus, aut vituperatio, aliud sententiae dictio, aliud accusatio, aut recusatio, conficere debet. In iudiciis, quid aequum sit, quaeritur: in demonstrationibus, quid honestum: in deliberationibus, ut nos arbitramur, quid honestum sit, et quid utile. Nam ceteri utilitatis modo finem in suadendo et in dissuadendo exponi oportere arbitrati sunt.

Quorum igitur generum fines et exitus diversi sunt, eorum praecepta eadem esse non possunt. Neque nunc hoc dicimus, non easdem incidere constitutiones: verumtamen oratio quaedam ex ipso fine, et genere causae nascitur, quae pertineat ad vitae alicuius demonstrationem, aut ad sententiae dictionem. Quare nunc in exponendis controversiis, in iudiciali genere causarum et praeceptorum versabimur. Ex quo pleraque in cetera quoque causarum genera simili implicata controversia, nulla cum difficultate transferentur: post autem separatim de reliquis dicemus.

Nunc a coniecturali constitutione proficiscemur, cuius

CAP. IV. *Quamquam ita est*] Leid. II. *q. i. sit* v. ad cap. 2. Oud. Non probandum h. l. *sit*; v. quae paullo ante ad cap. II. monimus. L.

Possint, separatim] Leid. II. *possunt*. Leid. III. *possunt et* OUDENDORP.

Separatim quoque aliae sunt cuiusque generis et diversa] In nullo codice exstat copulativa. Gron. Sic Leid. I. A reliquis et Ed. Omnib. exulat copula. Minus bene. Oud.

Honestum sit, et quid ut.] Deest verbum Leid. III. Oud.

Et in dissuadendō] Praepositio non comparet Voss. II. Leid. II. III. Sch. a m. I. Oud.

Generum fines] Deest prima vox Voss. I. Oud.

Ex ipso fine et genere] Repetunt scripti *et ex genere*, quod mutari non deuit. Sed et Oxonii inventi *ex ipsa fine*. Gron. Sic Sch. Repetitur in ceteris rectius praepositio *ex*. Oud. *Et ex genere* deletur ut superfluum et a sensu h. l. alienum Sch. *Et ex genere* B. *Et genere* a pr. m. T. Ascriptum supra versum *ex*. *Et ex genere* cum Ern. Orellius. L.

Et praeceptorum] Exsulant a Leid. II. Oud.

Implicata controversia] Leid. I. II. *implicita* c. Oud. *Implicita* B. *implicata* T. *Implicita* rescripsit Orellius, quam formam magis videri Ciceroni placuisse, pronunciat idem Orell. ad Lib. I. de inv. cap. 51. Gu. L.

Transferentur: post autem] Sch. Voss. II. *transferuntur*. Leid. II. *post haec a* Oud.

Nunc ad coniecturalem constitutionem proficiscemur] Secius sum nonnullos vulgatos et manuscr. nam alii habent: *nunc a con-*

exemplum sit hoc expositum: In itinere quidam proficiscentem ad mercatum quemdam, et secum aliquantum nummorum ferentem, est consecutus. Cum hoc, ut fere fit, in via sermonem contulit, ex quo factum est, ut illud iter familiarius facere vellent. Quare cum in eandem

iecturali constitutione proficiscamur, seu proficiscemur. Mendose, opinor. LAMB. Liber manuscriptus habet: *nunc ad coniecturalem constitutionem proficiscemur.* et, *praeceptionum paulo supra pro praeceptorum.* URSIN. Gulielmus malebat cum Lambinianis *ad coniecturalem constitutionem.* et sic editio prima. GRUT. *Nunc a coniecturali constitutione proficiscemur.* Ita scriptum exstat in omnibus manuscriptis; quibus convenit cum excensis. Lamb. ut legitur in Leonicensi editione: *Nunc ad coniecturalem constitutionem proficiscemur,* usitatioe dicendi forma edidit. *A coniecturali* si legas, idem valet verbum *proficiscemur,* atque *faciemus initium, exordiemur.* BAUT. — Sch. a m. I. Leid. III. Ed. Omn. *ad coniecturalem constitutionem.* Male. Sed recipi debet *ab coni.* e Leid. I. Voss. II. *proficiscamur* Sch. Oud. *Ab coni. const.* scripserunt Sch. et Orell. Consentit cod. T. Sed B. *Nunc autem a coniecturali const.* L.

Sit hoc expositum] Non agnoscunt ultimam vocem Sch. et Leid. II. Elegantius, ut mihi videtur. Oud. Paulo post: *proficiscentem quemdam ad mercatum et hoc ordine in B.,* qui ordo mihi concinnior videtur. L.

Aliquantum nummorum] Leid. III. *aliquantulum n.* Oud.

Est consecutus] Malui istud cum Pal. sec. et Grev. et marginalibus, quam quod hactenus obsedit libros, *est comitatus.* Vult enim in itinere posito supervenisse. GRUT. *Est consecutus.* Sic quidem pro varia lectione occurrit in Sch. Sed a manu prima ille et reliqui MSS. a me visi cum Edd. ante Grut. praebent *est comitatus.* Sine dubio male. Vix proponere coniecturam audeo: sed quid? si Cicero scripserit, ut Sisenna apud Non. p. 95. Ed. Merc. *est continuatus,* sive protinus adcurrit, et comitem se fecit? Quod certe frequens est Appuleio pluribusque sequioribus [serioribus]. Confer ibidem modo Mercerum: ac restituendum saltem Martiano Capellae L. VIII. p. 297. *Stilbon licet solem ex diversis circulis continuetur.* Nam MSS. plerique *contineat,* vetustissimus Leid. *continetur,* quod perperam probat Salmasius; vulgo *comitetur.* At p. 501. *Iupiter Harmonien venire praecepit, tuncque alias in ordinem continuari,* sive *consequi et comitari.* Sed alias pluribus de hoc verbo, saepissime non intellecto, dicam. Oud. *Est comitatus* etiam B. *Est consecutus* T. quod verum est. L.

Ut fere fit] Sch. a m. I. *ut sereret.* Voss. II. *ut saepe fit.* OUDENDORP.

Iter familiarius] Voss. I. *tum famil. iter.* Oud.

In eandem tabernam] Et istud orae librorum nostrorum adscriptum, intoli in contextum, auctoritate Pal. pr. sec. Grev. et libris a Sullido nostro pertractatis. antea erat *quamdam tabernam.* neque enim omnes, qui ad eundem devertebant, eadem utebantur mensa, nedum cubili. GRUT. Voss. I. Leid. I. ac quinque L. Sch. et Edd. ante Grut. *in quamdam t.* MSS. O. et Ed. Omn. *div.* Oud.

tabernam devertissent, simul coenare, et in eodem loco 396
 somnum capere voluerunt. Coenati discubuerunt ibidem.
 Caupo autem (nam ita dicitur post inventum, cum in alio
 maleficio deprehensus esset) cum illum alterum, videlicet
 qui nummos haberet, animadvertisset: noctu, postquam
 illos arctius iam, ut fit, ex lassitudine dormire sensit,
 accessit, et alterius eorum, qui sine nummis erat, gladium
 propter adpositum e vagina eduxit, et illum alterum occi-
 dit, nummos abstulit, gladium cruentatum in vaginam re-
 condidit, ipse sese in lectum suum recepit.

Ille autem, cuius gladio occisio erat facta, multo ante
 lucem surrexit, comitem illum suum inclamavit semel et
 saepius. Illum somno impeditum non respondere existi-
 mavit: ipse gladium, et cetera, quae secum attulerat, sus-

In eandem tabernam devertissent] Sic edidit Lamb. quomodo
 semper in manuscr. vetustioribus legitur. In iisdem, ubi in aliis
caupo, copo semper, scriptum reperitur, prisco more Ita infra iisdem
deversoribus habent. BRUT. *In quandam tabernam divertis-*
sent B. L.

Caupo autem] Sch. a m. I. hic et deinceps *Copo a.* ut *copa*
 pro *caupa*, et similia innumera. OUD.

Cum in al. m. d. esset] Voss. II. *qui*, ut suprascr. in Sch.
 est Sch. a m. I. OUD

Cum illum alterum, videlicet qui nummos haberet, animadver-
tisset] Sic omnes quidem libri habent, sed ego legendum puto:
cum illum alterum nummos habere animadvertisset. LAMB. Lambi-
 nus tentabat: *alterum nummos habere animadvertisset*, quod non
 displicet, eiecit *videlicet qui.* GRUT.

Ut fit] Desunt Leid. II. Sch. a m. I. OUD. Deest iam in B.
 adest in T. retinuit Orellius. L.

E vagina eduxit] Leid. II. *vag. ed.* OUD.

Gladium cruentum] Liber unus manuscr. habet: *gladium cruen-*
tatum. et ita infra, ubi in aliis est, *cruentum.* LAMB. *Gl cruenta-*
tum in vaginam recond. Sic Sch. Leid. III. In ceteris et Ed. Omn.
cruentum. Leid. II. *in vagina.* OUD. *Cruentatum* B. quod retinuit
 cum Sch. Orellius. *Cruentum* T. L.

Sese in l. s. recepit] Ita Voss. I. In ceteris *se.* Leid. III.
 Ed. Omn. *recepit.* OUD. *Ipsse se in suum lectulum* Cod. B. *Lectu-*
lum pro vulgato *lectum* recepit Orell. ex Codd. T. et tribus Oxonn.
 tanquam huic generi narrationis maxime conveniens. Recte Cete-
 rum *sese* recte rescripsit Orell. quum Sch. *se* scripsisset. Cf. quae
 paullo ante notavimus. L.

Comitem illum suum] Media vox abest ab Ed. Omn. OUD.
Illum delevit Sch. cum Ernestio. Secutus est Orell. L.

Illum somno impeditum] Manus l. Sch. non agnovit *illum.*
 Recte, ut opinor. OUD. Non videtur h. l. abesse commode posse
 v. *illum.* L.

Ipsse gladium, et c. q. s. attulerat, sustulit.] Leid. I. *ille.*
 Sch. *detulerat, abstulit.* Nec male. OUD. *Attulerat, abstulit.* B. L.

tulit, solus profectus est. Campo non multo post conclamavit, hominem esse occisum, et cum quibusdam deversoribus illum, qui ante exierat, consequitur. In itinere hominem comprehendit, gladium eius e vagina educit, reperit cruentum: homo in urbem ab illis deducitur, ac reus fit. In hac intentio est criminis: occidisti. Depulsio: non occidi. Ex quibus constitutio est. Quaestio eadem in coniecturali, quae indicatio: occideritne.

397 CAP. V. Nunc exponemus locos, quorum pars aliqua in omnem coniecturalem incidit controversiam. Hoc autem et in horum locorum expositione, et in ceterorum, oportebit attendere, non omnes in omnem causam con-

Non multo post conclamavit] Sch. Leid. II. III. *non multum post*. Ed. Omn. *clamat*. OUD. Paulo post in vv. *hominem esse occisum* deest verbum Sch. Recte. OUD. *Sustulit esse* Schutzius. Non addicunt reliqui Codd. praeter B. in quo pariter abest. L.

Cum quibusdam deversoribus] Ms. sec. *diversoribus*. quod ex-entient non festinantes. GRUT. *Deversoribus*. Sic habent in manuscriptis, ut supra *devertissent*. BRUT. — MSS. O. et Ed. Omn. *diversoribus*. OUD. *Diversoribus* etiam B. L.

E vagina educit] Abest praep. Leid. II. *cruentatum educit*. III. OUD.

Reperit cruentum] Utraque membrana *cruentatum*, ut ante. GRON. Sch. Leid. III. r. *cruentatum*. OUD. *Cruentatum* h. quoque I. B. et quattuor Oxonn. deditque Orell. Recte. Differunt *cruentus* et *cruentatus*, ut nostra *blutig und blutig gemacht*. Itaque recte dicitur *cadaver cruentum* pro *Milon*. 13. male autem *gladius cruentus*. *Cruentus* ille tantum dici potest, ex quo cruor promanavit. L.

Ab illis deducitur] Sch. *ab aliis*. Voss. I. *ab aliis ducitur*. Vide ad cap. I. *Ducitur* h. I. scripsit Sch.; vulgatam retinuit Orell. *deducitur ab illis* B. Deinde *In hac causa* scripsit idem Sch. quum vulgo *causa* omittatur, quod ille supplevit e cod. Guelf. II. Non secutus est Orellius; male, ut mihi videtur. Nam *causae* vocabulum facile excidit, absorptum ab antecedente *hac*, quum locus sic scriptus esset per compendium: *In hac c. L.*

Constitutio est. Quaestio eadem] Sic quidem editi. Sed MSSi sunt ampliores *constitutio est, id est, quaestio, eadem*. ut I Inv. 8. *Eam igitur quaestionem, ex qua causa nascitur, constitutionem vocamus*. Et similia in capite XIII. GRON. *Quaestio eadem* Voss. II. Leid. II. et I. a m. II. *Id est q. ead.* Voss. I. et Sch. a m. II. *q. est eadem*. OUD.

Quae indicatio] Leid. III. *quae et i.* OUD. Totum hunc locum Sch. ita exhibuit: *Ex quibus quaestio est eadem in coniecturali constitutione, quae indicatio*. Eru. suspicabatur: *ex quibus quaestio eadem est, quae indicatio*. Cod. Turic. apud Orell. *Ex quibus constitutio est id est quaestio eadem in coniecturali, quae indicatio*. In qua lectione putat Orellius acquiesci posse, omissis *id est quaestio, quae videntur interpretamentum esse*. Idem ego sentio. L.

CAP. V. *Omnes in omnem causam*] Sch. o. *in unam c.* OUD.

venire. Ut enim omne nomen ex aliquibus, non ex omnibus literis scribitur; sic omnem in causam non omnis argumentorum copia, sed eorum necessaria pars aliqua conveniet. Omnis igitur ex causa, ex persona, ex facto ipso, coniectura capienda est.

Causa distribuitur in impulsione[m], et in ratiocinationem. Impulsio est, quae sine cogitatione per quamdam adfectionem animi facere aliquid hortatur; ut amor, iracundia, aegritudo, vinolentia, et omnino omnia, in quibus animus ita videtur adfectus fuisse, ut rem perspicere cum consilio et cura non potuerit: et id, quod fecit, impetu quodam animi potius, quam cogitatione fecerit.

Ratiocinatio autem est diligens et considerata faciendi aliquid, aut non faciendi excogitatio. Ea dicitur tum interfuisse, cum aliquid faciendum, aut non faciendum, certa de causa vitasse, aut secutus esse animus videtur, ut, si

Ut enim omne nomen] Sch. Voss. I. II. Leid. III. Ed. Omn. nam ut o. n. OUD.

Eorum necessaria pars al. conv.] MSS. O. et Ed. Omn. necessario. Quod non mutatum oportuerat. OUD. *Necessario p. a. conveniret* B. *Necessario* scripserunt recte Sch. et Orell. *Necessaria* tamen etiam Cod. T. L.

Et in ratiocinationem] Deest praepositio Leid. II. Victor. P. 191. OUD.

Violentia] Sic post Gruterum Londini et Basileae super editur, prorsus maculose, quam omnes editi ante, quibus accesserunt etiam nostri duo scripti, habeant *vinolentia*, nec est nisi typorum error in Gruteriana. Ideo mutavi. GRON. *Vinolentia*. Ita hic et ubique semper, eadem Gryph. exemplaria habent, quod etiam Faërnus scriptum observavit, in nobilissimo illo exemplari Oratio-num Cic. in Antonium, quod Romae in Vaticano asservatur. BRUT. — Recte sic Gron. restituit e MSS. ut est in meis O. At *violentia* iam editum est ab Omnib. OUD. *Vinolentia* Codd. omnes, scripseruntque ita recte Edd. omnes recentiores. Paulo post *impetu quodam potius* scripsit Sch. omnia v. *animi*, quod improbat Orellius. *Quis enim hoc*, inquit, *intrusisset?* Intruserunt, qui obliiti essent, de animo sermonem esse in superioribus. Quis enim ita loquatur saans quidem: *animus ita affectus — impetu animi fecerit?* Recte igitur Sch. omisit. L.

Ratiocinatio autem est] Sch. Voss. I. II. Ed. Omn. *rat. est autem*. Leid. II. *rat. est animi*. OUD. *Autem* abest a Cod. B. L.

Tum interfuisse] Inverso ordine MSS. O. et Ed. Omn. OUD. *Intercessisse* Ernestius, temere. *Interfuisse tunc* B. quod verum est. *Interfuisse tum* T. cum aliis Codd. Deinde *cum aliquid faciendi aut non faciendi certa de causa* BT. nude recte Orellius Schnezi-um secutus verba: *faciendum aut non faciendum* tanquam male repelita e superioribus pro spuris habuit necisve inclusit. L.

Animus videtur, ut, si] Sch. an. videbitur. Deest ut eodem et Voss. II. *vid. verbi gratia ut si*. Leid. III. OUD.⁹

amicitiae quid caussa factum dicetur, si inimici ulciscendi, si metus, si gloriae, si pecuniae, si denique, ut omnia generalim amplectamur, alicuius retinendi, augendi, adipiscendive commodi, aut contra reiiciendi, deminuendi, devitandive incommodi caussa. Nam horum in genus al-
 393 lerutrum illa quoque incident, in quibus aut incommodum aliquod maioris vitandi incommodi caussa, aut maioris adipiscendi commodi suscipitur: aut commodum aliquod maioris adipiscendi commodi, aut maioris vitandi incommodi, praeteritur.

Hic locus sicut aliquod fundamentum est huius constitutionis. Nam nihil factum esse cuiquam probatur, nisi aliquid, quare factum sit, ostenditur. Ergo accusator, cum aliquid impulsione factum esse dicet, illum impetum, et quandam commotionem animi, adfectionemque verbis et sentiis amplificare debebit, et ostendere, quanta vis amoris sit, quanta animi perturbatio ex iracundia fiat, aut ex aliqua caussa earum, qua impulsum aliquem id fecisse dicet. Hic et exemplorum commemoratione, qui simili impulsu aliquid commiserint, et similitudinum collatione, et ipsius animi adfectionis explicatione, curandum est, ut non mirum videatur, si quod ad facinus tali perturbatione commotus animus accesserit.

Caussa factum dicetur] Leid. III. *f. esse.* Sch. Leid. II. III. Ed. Omn. *dicitur.* OUD.

Deminuendi devit.] Sic Gryph. manuscript, ut docuimus etiam alibi. (supr. cap. 38.) *diminuendi* vulgati habent. BRUT. — MSS. quatuor, Ed. Omn. *dimin.* Leid. I. Voss. II. *minuendi d.* OUD. *Minuendi* etiam in B. quod melius videtur. L.

Aut maioris adipiscendi commodi] Exsulant ab Ed. Omnib. OUDENDORP.

Aut maioris vitandi commodi] Exsulant ab Ed. Omnib. *comm. caussa* Leid. III. OUD. *Commodi caussa* etiam B. Omnem locum ita exhibet cod. T. *in quibus aut commodi aliquid maioris adipiscendi caussa aut maioris vitandi incommodi suscipitur, aut commodum maioris aliquid adipiscendi commodi aut vitandi maioris incommodi praeteritur.* L.

Ostenditur] Leid. III. *ostendatur.* OUD. Paulo post *quum impulsione aliquid factum esse* hoc ordine Sch. e. coui. Firmant hanc coniecturam T. et unus Oxon. itemque Lamb. deditque ita recte Orell. In cod. B. est: *Ergo accusator aliquid cum impulsione factum esse.* L.

Aliquid commiserint] Leid. II. Ed. Omn. *al. commiserunt.* OUD.

Animi adfectionis explicatione] Veram Ciceronis manum expressit, ut opinor, Sch. *explicatione*, de qua adi Nizolium. OUD. Nullus Codex Oudendorpio addicit. Unus Oxon. *exemplificatione.* L.

Animus accesserit] Voss. I. *an. concesserit.* OUD. *Animus de Ernestii sententia omisit* Sch. retinuit Orell. L.

CAP. VI. Cum autem non impulsione, verum ratiocinatione aliquem commisisse quid dicet, quid commodi sit secutus, aut quid incommodi fugerit, demonstrabit, et id augebit, quam maxime poterit, ut, quoad eius fieri possit, idonea quam maxime causa ad peccandum hortata videatur. Si gloriae causa, quantam gloriam consecutam existimavit. Item si dominationis, si pecuniae, si amicitiae, si inimicitiarum; et omnino quidquid erit, quod causae fuisse dicet, id summe augere debebit.

Et hoc eum magnopere considerare oportebit, non quid in veritate modo, verum etiam vehementius, quid in opinione eius, quem arguet, fuerit. Nihil enim refert non fuisse, aut non esse aliquid commodi, aut incommodi, si ostendi potest, ei visum esse, qui arguatur. Nam opinio dupliciter fallit homines, cum aut res alius modi est, ac putatur, aut non is eventus est, quem arbitrati sunt. Res alius modi est tum, cum aut id, quod bonum est, malum putant: aut contra, quod malum est, bonum: aut quod nec malum est, nec bonum, malum, aut bonum: aut quod malum, aut bonum est, nec malum, nec bonum.

Hoc intellectu, si quis negabit, ullam esse pecuniam,

CAP. VI. *Verum ratiocinatione*] Voss. I. *v. ratione.* OUD.
Quoad eius fieri possit] Deest eius Sch. Voss. II. Ed. Omn.
 OUD. Omittunt etiam multi Oxonn. sed exhibent BT. Necessarium non est, sed desideratur exemplum huius formulae, ubi omittatur *v. eius*, apud Cic. quidem. L.

Hortata videatur] Leid. III. *hortatus v.* OUD.

Quod causae f. dicet] Sch. Leid. III. *q. causa f. dicetur.* OUD.

Summo augere] Leid. III. *s. adaugere.* OUD.

Et hoc eum magnopere c.] Deest eum Voss. I. *magno opere.*

Leid. II. Bene. OUD. *Magno opere* divide etiam Codd. BT. Sed h. l. scribendum *magnopere* coniunctim. L.

Quid in op. ei. quem arguet] Exsulat quid a Voss. I. *arguat* Sch. OUD.

Ei visum esse, qui arguatur] Ed. Omn. *ei v. fore.* Sch. *arguetur.* Leid. I. *arguitur.* OUD.

Res aliusmodi est ac putatur] In Gryphii libro longe optimo *alii modi* et hic et paullo infra legitur. Ita autem prisci huius vocis patrium casum efferebant. Caecilius: *Nullius alii rei nisi amicitiae causa.* Iam pridem vero ita Victor. ediderat. BRUT. — Sch. Leid. II. Ed. Omn. *alio modo.* Ed. Omn. *quam p.* Sch. *putatur*; ut c. seq. *alium ac voluerit*, et saepe. OUD. *Alii modi* scribendum esse, ex falsa scriptura *alio modo* apparere videtur. L.

Res alius modi] In iisdem *res alio modo.* OUD. *Res alio modo est.* Sic h. l. B.; supra exhibebat: *alios modi.* Etiam h. l. scribendum *alii modi.* Deinde *tunc, cum* B. sed h. l. praestat vulgata. L.

Si quis negabit] Sch. Leid. II. III. *si qui n.* Bene et c. 7. OUD. Inter *si quis* et *si qui* idem illud interest, quod inter *aliquis* et

fratris, aut amici vita, aut denique officio suo antiquior-
rem, aut suaviorem, non erit hoc accusatori negandum.
Nam in eum culpa, et summum odium transferetur, qui
id, quod tam vere et pie dicetur, negabit. Verum illud
dicendum erit. illi non esse ita visum: quod sumi oportet
ex iis, quae ad personam pertinent, de quo post dicen-
dum est.

CAP. VII. Eventus autem tum fallit, cum aliter ac-
cidit, atque ii, qui arguuntur, arbitrari esse dicuntur: ut,

aliqui, nescio quis et nescio qui. De vv. *aliquis et aliqui* cf. Be-
rerus ad Offic. II, 7, 33. De *nescio quis et nescio qui* non circum-
specte satis pronuntiavit Goerenzius ad Acad. II, 25. 81. *Qui* adie-
ctive, *quis* substantive ponitur. Eodem modo *aliqui et aliquis*
differunt, *nescio quis* et *nescio qui*. Sed quemadmodum apud
Plautum *aliquid nomen* et *quid nomen* et alia eiusmodi plura le-
guntur, sic *quis homo, quis dolor, dolor aliquis* in usu remanserunt,
quum proprie dicendum fuisset *qui homo, dolor aliqui, veluti casus*
aliqui legitur apud Cic. Off. I, 52, 115. Off. II, 7, 33. At dili-
gentior usus hoc fecit discrimen, ut, ubi substantiva forma dicere-
tur, certum quiddam, quod in mente haberent, designarent; contra
ubi adiectiva, id quod revera nescirent, vel quod nollent diligen-
tius notare, significarent. Unde factum est, ut *nescio quis* si dicer-
ent, saepe per contemptum dicerent, quum certum aliquem in
mente haberent; contra *nescio qui* ponerent, ut recte notavit Goe-
renzianus, quum vel revera ignoratum incognitumque aliquem, vel
quem nollent significare, cogitarent. Idem fere valet de formulis
si qui et si quis. Proprie *si qui* adiective tantum dici potest; *si*
quis substantive. Sed etiam hoc utrumque sine nomine ponitur,
ut hoc loco *si qui*, utrumque cum nomine. At *si qui* est *quicun-*
que is demum; si quis certus aliquis, quem in mente habes, vel
certum aliquod genus, ex quo aliquem significas. *Si qui Deus*,
quicumque is demum; quod rescribendum recte suspicatus est Goe-
renzianus Cic. Fin. V, 3, 8. *Si quis Deus*, is qui potest, cui hoc
negotii incumbit, quem probabile est, talia curare, vel qui in
mente habetur; veluti *si quis Deus me musicam doceret*, ubi Apollo,
vel Musarum una intelligitur. Causa autem cur hoc ita sit, nulla
esse potest, quam distinguendi voluntas aut necessitas. Discrimen
autem inter *si qua* et *si quae* plane idem est, atque illud, quod
est inter *si quid* et *si quod*. *Si quae* et *si quod* sunt adiectiva,
quae non nisi cum nominibus substantivis struuntur; contra *si qua*
et *si quid* substantiva sunt, sive pronomina absolute posita. Idem
valet de pronomibus *quid* et *quod*, *aliquid* et *aliquod*, a qua
tamen ratione, ut diximus, Plautus recedit, qui *quid nomen, ali-*
quid genus et talia frequentat. Deinde officio suo antiquiorem ex-
hibent omnes codd. praeter unum apud Ern. Suo Ernestius iam
suscepit, secutusque est Sch. Orell. uncis inclusit. L.

Qui id, quod t. v. et p. dicetur] Sch. Leid. I. III. Voss. II.
carent *id*. Nec male: *dicitur* Sch. Voss. II. Mox *postea*
Leid. III. Oud.

Eventus autem tum fallit] Mediae duae voces non comparent
in Voss. I. Et certe satis otiosae atque inutiles sunt. Oud. Nemo
editorum obsecutus est. L.

si quis dicatur alium occidisse, ac voluerit, quod aut similitudine, aut suspitione, aut demonstratione falsa deceptus sit: aut eum necasse, cuius testamento non sit heres, quod eius testamento se heredem arbitratus sit. Non enim ex eventu cogitationem spectari oportere, sed qua cogitatione et spe ad maleficium profectus sit, considerare: et quo animo quid quisque faciat, non quo casu utatur, ad rem pertinere.

In hoc autem loco, caput illud erit accusatori, si demonstrare poterit, alii nemini causam fuisse faciendi. Se-⁴⁰⁰ cundarium, si tantam, aut tam idoneam nemini. Sin fuisse aliis quoque caussa faciendi videbitur; aut potestas aliis defuisse demonstranda est, aut facultas, aut voluntas. Potestas, si aut nescisse, aut non adfuisse, aut conficere aliquid non potuisse dicetur. Facultas, si ratio, adiutores, adiumenta, et cetera, quae ad rem pertinebunt, defuisse alicui demonstrabuntur. Voluntas, si animus a talibus fa-

Si quis dicatur] Sch. Voss. I. Leidd. O. Ed. Omn. *si qui d.* Bene, ut supra, et sexcenties. OUD. Cf. quae paullo ante notavimus. *Si qui h. l. scripserunt* Sch. et Orell. L.

Eius testamento se heredem] Voss. I. II. Leid. I. *eo t. s. h.* OUD. *Eo testamento* B. L.

Sed qua cogitatione et spe ad maleficium profectus sit] Libri duo manuscripti habent, *qua cogitatione animus, et spe*, etc. Unde licet suspicari legendum, *qua cogitatione animi, et spe* etc. LAMB. Pall. omnes et Grev. amplius, *qua cog. animus et spe* etc. GRUT. MSS. O. Ed. Omn. *q. cogitatione animus* etc. ut cap. 5. *si quod ad facinus tali perturbatione commotus animus accesserit.* Sed sequitur et quo animo quid quisque faciat: ubi MSS. O. carent copula. Forsan quo animo quid quisque faciat ex interpretatione in textum sunt inserta, ac spe Voss. II. OUD. *Qua cogitatione animus aut spe.* B. Lambinus dederat: *q. cogitatione animi et spe*, quae sive coniectura sive lectio nunc confirmatur a Cod. Turic. Reliqui Codd. *q. cogitatione animus et spe.* Sch. et Orell. in vulgata acquiraverunt. — Paullo post *considerari* propter antecedens *spectari* scripsit Sch. idque exhibent codd. duo apud Orell. Tum quae verba sequuntur et quo — *faciat* non ex interpretatione orta esse posse, evicit Sch. sed particula et a plerisque codd. abest, etiam a BT. Eam Orell. uncis inclusit. L.

In hoc autem loco] Decet praepositio Sch. Voss. II. Leid. II. Ed. Omn. OUD.

Erit accusatori] Sch. Leid. II. *accusatoris erit.* OUD.

Si tantam aut tam idoneam] Sch. *si t. aut si t. id.* Leid. II.

Ed. Omn. et t. id. OUD.

Aut potestas aliis] Voss. II. *at p. a.* OUD.

Aut non adfuisse] Sch. a m. l. Leid. I. *aut n. fuisse.* OUD.

Et cetera] MSS. O. *ceteraque.* OUD.

Quae ad rem pertinebunt] Sch. Leid. III. *q. ad r. pertinent.*

ctis vacuus, et integer esse dicetur. Postremo, quas ad defensionem rationes reo dabimus, iis accusator ad alios ex culpa eximendos abutetur. Verum id brevi faciendum est, et in unum multa sunt conducenda, ut ne alterius defendendi causa hunc accusare, sed huius accusandi causa defendere alterum videatur.

CAP. VIII. Atque accusatori quidem haec fere sunt in causa facienda, et consideranda. Defensor autem ex contrario primum impulsionem aut nullam fuisse dicet, aut, si fuisse concedet, extenuabit, et parvulam quamdam fuisse demonstrabit, aut non ex ea solere huiusmodi facta nasci docebit. Quo erit in loco demonstrandum, quae vis et natura eius sit adfectionis, qua impulsus aliquid reus commisisse dicetur: in quo et exempla, et similitudines erunt proferendae, et ipsa diligenter natura eius adfectionis quam lenissime quietissimam ad partem explicanda, ut et res ipsa a facto crudeli et turbulento ad quoddam mitius et tranquillius traducatur, et oratio tamen ad ani-

CAP. VIII. *Facienda et consideranda*] Sch. a m. I. *faciendi cons.* Leid. II. desunt *et consid.* OUD. *Faciendi consideranda*, ut egregiam lectionem recepit Orell. Rectissime. Nam paullo ante dixerat Cicero de causa faciendi criminis, quod haec maxime verba declarant: *Sin fuisse aliis quoque causa faciendi videbitur cet.* Igitur h. I. superius dicta colligens et concludens ait: *atque haec quidem sunt in causa faciendi consideranda*; h. e. atque haec quidem, quae diximus, consideranda sunt, ubi de causa faciendi criminis sermo est. L.

Aut non ex ea solere] Voss. I. *a. n. ex ea re s.* Suprascriptum *re* in Leid. I. *causa* in Voss. II. OUD.

Quo erit in loco] MSS. O. *quo et erit in loco.* Vere, ut opinor. OUD. *Et* recepit Sch. sed rectissime sprexit Orell., recte arbitratus, fulcrum istud *et* ab iis librariis intrusum esse, qui vim pronominis relativi nescirent. Abest *et* recte a Cod. B. L.

Et ipsa dil. natura] Voss. II. *et erit dil. natura.* OUD.

Quam levissime quietissimam] Sic omnes quidem habent libri: sed quidam docti arbitrantur esse legendum, *quam levissima*, nonnulli, *quam lenissime*; ego, si quid immutandum sit, putem potius sic legendum, *quam lenissimam, et quietissimam*, etc. LAMB. *Quam lenissime.* MSS. quatuor, Ed. Omn. *q. levissime.* OUD. *Quam lenissimam et quietissimam* dedit Lambinus, secutusque est Sch. quod perperam factum iudicat Orell. *Q. lenissime quietissimam* B. *Lenissime* etiam Oxonn. duo. Ceteri omnes *q. levissime quietissimam*, quod tenuit Orell. Recte. L.

Ad partem explicanda] Subnectunt scripti *est.* Mox unus *similiter in incommodi vitiatione.* GRONOV.

Ad quoddam mitius] Ed. Omn. *ad quiddam m.* OUD.

Oratio tamen] Voss. I. Ed. Omn. *Or. tunc.* Sch. et Leid. I. a m. II. *Or. tum.* Nam male. OUD. *Tum* etiam in B. L.

num eius, qui audiet, et ad animi quemdam intimum sensum adcommodetur.

Ratiocinationis autem suspiciones infirmabit, si aut 401 commodum nullum fuisse, aut parvum, aut aliis magis fuisse, aut nihilo sibi magis, quam aliis, aut incommodum sibi maius, quam commodum dicet: ut nequaquam fuerit illius commodi, quod expetitur dicatur, magnitudo aut cum eo incommodo, quod acciderit, aut cum illo periculo, quod subeat, comparanda: qui omnes loci similiter incommodi quoque vitiatione tractabuntur.

Sin accusator dixerit, eum id esse secutum, quod ei visum sit commodum, aut id fugisse, quod putarit esse incommodum, quamquam in falsa fuerit opinione: demonstrandum erit defensori, neminem tanta esse stultitia, qui tali in re possit veritatem ignorare. Quod si id concedatur, illud non concessum iri; ne dubitasse quidem hunc,

Adcommodetur] Leid. III. *adcommodabitur*. OUD. Legendum suadet Sch. vel: *tamen ad eius, qui audiet, intimum sensum; vel tamen ad mentem eius, qui audiet, et ad animi etc.* Locus non eget emendatione. In vulgata, in qua omnes Codd. consentiunt, nisi quod quidam *tum* pro *tamen*, acquirit recte Orellius. L.

Ratiocinationis autem] Voss. I. *rationis a*. OUD.

Fuisse aut parvum] Sch. *esse dicat*. Supra sc. *aut parvulum*. Voss. II. *parum*. OUD.

Aut aliis magis fuisse] Leid. II. *maius esse*. In Sch. etiam *esse*. OUD. *Maius* etiam T. sed *magis* recte B. L.

Aut nihilo sibi magis] Nos, ut est in Gryph. duobus manuscr. *aut nihilo sibi maius*; quae lectio etiam Lamb. probatur. BRUT. Sch. Leid. II. III. Ed. Omn. n. s. *maius*. OUD. *Maius* T. *magis* B. quod verum. L.

Quod subeat, comparanda] Sch. *q. s. sit comp.* OUD.

Incommodi q. vitiatione] Sic Leid. III. In reliquis est *in incommodi q. vitiatione*. Et recte. OUD. Statim post Sch. e praecleara coniectura: *Sin accusator dixerit, eum id esse secutum, quam recepit Orell.* L.

Aut id fugisse] Deest pronomen Voss. I. OUD.

Neminem tanta esse stultitia] In duobus meis reperio, ut fuit in editis ante Lambinum, Gothofredum, et Gruterum: *tantae stultitiae*. Qua loquutione non minus potuit hic uti, quam scripsit cap. XII. *amentiae igitur fuisse*, quum eap. XIV. dicat *amentiam fuisse*. GRON. Leid. I. *esse tanta stultitia*. Sch. Leid. II. III. Ed. Omn. *tantae esse stultitiae*. Sed Voss. I. dat *in t. esse stultitia*; sicut praecedit *in falsa opinione*. Et ita *in sententia, culpa, vitio esse*, et innumera similia. OUD. *Esse tantae stultitiae* B. *tantae esse stultitiae* T. Ablativum sine praepositione dederunt Sch. et Orellius. L.

Quid si id concedatur, illud] *Id* abest a Voss. I. *hoc* Sch. *illud c. id* Ed. Omn. OUD. *Hoc* etiam in B. L.

Ne dub. q. hunc, quid] MSS. tres, Ed. Omn. *neq.* Exsulat pronomen a Sch. *quod* Ed. Omn. OUD.

quid eius iuris esset, sed id, quod falsum fuerit, sine ulla dubitatione pro falso; quod verum, pro vero probasse. Quod si dubitaverit, summae fuisse amentiae, dubia spe impulsus, certum in periculum se committere.

Quemadmodum autem accusator, cum ab aliis culpam dimovebit, defensoris locis utetur: sic iis locis, qui accusatori dati sunt, utetur reus, cum in alios ab se crimen volet transferre.

CAP. IX. Ex persona autem coniectura capiatur, si eae res, quae personis adtributae sunt, diligenter considerabuntur, quas omnes in primo libro exposuimus. Nam et de nomine nonnumquam aliquid suspicionis nascitur. Nomen autem cum dicimus, cognomen quoque intelligatur 402 oportet. De hominis enim certo, et proprio vocabulo agitur: ut si dicamus, idcirco aliquem Caldum vocari,

Sed id quod falsum] Voss. I. II. Leid. III. *Sed et id q. f. Oud.* Totum hunc locum ita exhibuit Sch.: *ne dubitasse quidem hunc, quid verius esset, sed id quod falsum fuerit, sine ulla dubitatione pro vero probasse.* Quam emendationem eatenus confirmat praeclearus Cod. Turic. quod verba *pro falso quod verum* omittit. Ceterum idem Cod. *quid ei iuris.* In B. est: *nec dubitasse quidem hunc quod eius iuris esset, sed et id quod falsum fuerit, s. u. d. pro falso probasse, quod verum pro vero.* Quod. Quae lectio pariter confirmat Schuetzianam coniecturam. Nec dubito, quin verum viderit Sch. pro *vv. eius iuris* reponens *verius*, quod ex repetitione obscuratum fuit. L.

Quod si dubitaverit] Sch. Leid. II. Voss. II. *q. si dubitavit.* Bene. Oud. *Dubitavit* T. deditque ita Orell. L.

Quemadmodum autem] Voss. I. Nam q. Oud.

CAP. IX. *Nomen a. c. dicimus*] Sch. *dicimus.* Oud. In superioribus *nam et de nomine*, quod in omnibus Codd. iucesse videtur, lege: *Nam etiam de nom.* L.

Cognomen quoque et agnomen intelligatur oportet] In duobus libris manuscr. non est, *et agnomen*: ut neque in aliquot exemplis impressis. LAMB. Prima editio, *cognomenque et agnomen intelligatur* etc. nec aliter Grev. aut Pal. pr. sed malum tamen primo loco positum, cui respondet sec. ac tertius. GRUT. *Cognomen quoque.* Addunt *et agnomen* Voss. I. Leid. I. III. *cognomenque et agnomen* Ed. Omn. Oud. *Cognomen quoque* B. in margine addens: *et agnomen.* Idem addunt Oxon. sex. Recte tamen omittit T. cum eoque Orell. Deinde *vv. de hominis enim certo et proprio vocabulo agitur* delevit Sch., quippe intrusa ex Inv. I, 14. retinuit Orell. L.

Aliquem Caldum vocari] vid. Burm. ad Quintil. Inst. Orat. p. 883, qui *Calidium* legit. Memoratur apud Ascon. in Arg. Orat. Cic. pro Mil. pag. 185. — *Callidium* habetur in Leonice. editione. *Calidium* Aldus, quam lectionem sequitur Lamb. in uno meo manuscr. utroque modo legi significatur, et *Caldum*, et *Cadum.* BRUT. — Leid. I. a m. I. et Ed. Omn. *callidum*, prave. *calidum* Leid. III.

quod temerario et repentino consilio sit: aut si ea de re hominibus Graecis imperitis verba dedisse, quod Clodius, aut Caecilius, aut Mucius, vocarentur.

Et de natura licet aliquantulum ducere suspicionis. Omnia enim haec, vir, an mulier; huius an illius civitatis sit; quibus sit maioribus, quibus consanguineis, qua aetate, quo animo, quo corpore, quae naturae sunt adtributa, ad aliquam coniecturam faciendam pertinebunt. Et ex victu multae trahuntur suspensiones, cum, quemadmodum, et apud quos, et a quibus educatus et eruditus sit, quaeritur, et quibuscum vivat, qua ratione vitae, quo more domestico vivat.

Et ex fortuna saepe argumentatio nascitur, cum servus, an liber; pecuniosus, an pauper; nobilis, an ignobilis; felix, an infelix; privatus, an in potestate sit, aut fuerit, aut futurus sit, consideratur: aut denique aliquid

Callidium cum Stephano et alius lego. OUD. *Caldum* habent plurimi Cdd. etiam B. Recteque ita scripserunt Sch. et Orellius. L.

Ea de re hominibus Graecis imperitis] In Sch. a m. I. et Leid. III. *ob eam rem*. Sed in ceteris MSS. et Ed. Omn. *ea re*. Beue, ut sexcenties. Atque sic MSS. O. et Ed. Omn. c. 20. *et ea re nomen extra ordinem sit acceptum*. Vulgo *ex ea re*. c. 51. *Et ea re traduci non potuerunt*. In eodem Sch. *homines*. In Vossianis quoque, Leid. I. III. Sch. a m. II. et Ed. Omn. *Graecos*. OUD. *Aut si ob eam rem* BT. *Graecos* B. *Ea re* scripsit Sch. secutusque est Orell. L.

Verba dedisse] Sch. a m. I. v. *dederit*. OUD. *Aut Caecilius aut M. vocarentur*] In Leid. I. non comparet *aut*. Sch. *vocaretur*. OUD. Putat Sch. Ciceronem scripsisse *Cascellius*, ut sint tria nomina [Ctorum clarissimorum. Nam in Casceliorum familia iurisprudentiae laus paene hereditaria fuit. Codd. non addicunt. *Vocaretur* etiam in T. atque ita ediderunt Sch. et Orell. L.

Licet aliquantulum d. suspicionis] Voss. II. *quidem al.* MSS. vero O. praebent *aliquantum d. suspensiones*. OUD.

Quibus sit maioribus] Abest verbum a Voss. I. Ed. Omnib. OUDENDORPIUS.

Et ex victu] Deest copula Voss. I. OUD. *Ex victu* deficiente copula, B. atque ita scribendum videtur. Deinde *quo more domestico utatur* pro *vivat* scripsit Sch. de sua coniectura, orationis variandae causa. Tum pro *Et ex fortuna* lege: *Ex fortuna*, *omisso et*. L.

Privatus, an cum potestate sit] Tres libri manuscrip. habent, *privatus, an in potestate sit*. LAMB. Lambini tres istud *in potestate* habent, item totidem Pall. ideoque eieci publicatum prius, *cum potestate*. Sic et lege 15 ff. de iurisd. magist. *vel is qui in potestate aliqua*. GRUT. *In potestate sit, aut fuerit, aut fut. s.* Leid. II. Ed. Omn. *cum potest.* Idem cum Voss. I. *an f. an fut. s.* OUD. *An in potestate* BT. *An fuerit an futurus sit* etiam B. L.

eorum quaeritur, quae fortunae esse adtributa intelliguntur. Habitus autem, quoniam in aliqua perfecta et constanti animi, aut corporis absolute consistit, quo in genere est virtus, scientia, et quae contraria sunt; res ipsa, caussa posita, docebit, ecquid hic quoque locus suspitionis ostendat. Nam adfectionis quidem ratio perspicuam solet prae se gerere coniecturam, ut amor, iracundia, molestia: 403 propterea quod et ipsorum vis intelligitur, et, quae res harum aliquam rem consequantur, faciles cognitu sunt.

Studium autem quoniam est adsidua et vehemens ad aliquam rem adplicata magna cum voluntate occupatio, facile ex eo ducetur argumentatio, quam res ipsa desiderabit in caussa. Item ex consilio sumetur aliquid suspitionis. Nam consilium est aliquid faciendi, non faciendive excogitata ratio. Iam facta, et casus, et orationes, quae sunt omnia (ut in confirmationis praeceptis dictum est) in tria tempora distributa, facile erit videre, ecquid adferant ad coniecturam confirmandam suspitionis.

Contraria sunt] Sch. *contrariae s.* OUD.

Caussa posita] Voss. I. c. *apposita.* OUD.

Ecquid hic quoque locus] MSS. O. Ed. Omn. et *quid*, constanter. Deest quoque Sch. OUD.

Prae se gerere] Voss. II. Leid. III. *per se g.* Ed. Omnib. *posse generare.* OUD.

Ut amor, iracundia, molestia, protervia, quod etc.] Ita legitur in Gryph. vetustiore exemplari. Plautus quidem in Bacchid. [IV, 3, 1.] fere eadem coniunxit. — *protervo*, inquit, *iracundo animo, indomito, incogitato*; Cicero ad animi mollitiam transiit, de Fin. 5. [c. 12.] *Et flexi fractique motus, quales protervorum hominum aut mollium esse solent, contra naturam sunt.* Idem pro Coelio [c. 12.] *De corruptelis, de adulteriis, de protervitate, de sumtibus immensa oratio est.* Alibi ad animi fastidium et insolentiam: [Cic. de Fin. 1, 18.] *Alii audaces, protervi, iidem intemperantes et ignavi.* Plaut. Amphitr. [II, 2, 206.] — — *quae non deliquit, decet Audacem esse et confidenter pro se, et proterve loqui.* BRUT.

Et ipsorum vis] Non agnoscit copulam Voss. I. *ipsarum* in Leid. I. OUD. Et deest etiam in B. L.

Quae res harum al. rem c.] Leid. I. *quae harum aliq. c.* Voss. II. *horum.* OUD.

Faciles cognitu sunt] Voss. I. *facile c. est.* OUD.

Studium autem quoniam est] Sch. a m. I. *st. enim quod est.* OUD. *Studium autem quod est* B. L.

Aliquam ad rem adplicata] Sic MSS. O. et Ed. Omn. vulgo *ad al. r.* Leid. III. caret voce ultima. OUD.

Ex eo ducetur arg.] Sch. Leid. III. *ex eo deducetur arg.* OUD.

Item facta, et casus] Libro duo manuscript. habent, *Iam facta*, etc. LAMB. *Iam facta, et casus* Gryph. duo manuscr. libri habent, vetustior alter, alter recentior; quibus unus meus, qui est inter hos medius, suffragatur. BRUT.

Ecquid adferant] Voss. II. Leid. III. *quid adf.* OUD.

CAP. X. Ac personis quidem res eae sunt attributae, ex quibus omnibus unum in locum coactis, accusatoris erit improbatione hominis uti. Nam caussa facti parum firmitudinis habet, nisi animus eius qui insimulatur, in eam suspicionem adducatur, ut a tali culpa non videatur abhorruisse. Ut enim animum alicuius improbare nihil adinet, cum caussa, quare peccaverit, non intercesse- rit; sic caussam peccati intercedere leve est, si animus nulli minus honestae rationi adfinis ostenditur. Quare vitam eius, quem arguit, ex ante factis accusator improbare debet, et ostendere, si quo in pari ante peccato convictus sit. Si id non poterit; si quam in similem ante suspicionem venerit, ac maxime, si fieri poterit, simili aliquo in genere eiusdem modi caussa aliqua commotum peccasse, aut in aequae magna re, aut in maiore, aut in minore: ut si, quem pecunia dicat inductum fecisse, possit 404 demonstrare, aliqua in re eius aliquod factum avarum.

CAP. X. *Parum firmitudinis*] Voss. II. *p. fortitudinis*. OUD.
In eam suspic. adducatur] Sch. *ad eam s.* Leid. I. Ed. Omn.
adducetur. OUD.

A tali culpa] Sch. Voss. II. Leid. I. II. *in t. culpa*. OUD.

Animum alicuius] Addit *hominis* Leid. II. OUD.

Quare peccaverit] Voss. I. *q. peccavit*. In *ceteris peccarit*.

Bene. OUD. *Peccarit* scripsit Orell. *Peccarit T. Peccaverit*. B. L.

Non intercesserit] Sch. a m. I. Voss. I. Leid. O. cum Ed. Omn.

non intercessit. Et hoc recte. OUD. *Intercessit* scriperunt Sch. et

Orell. Atque ita Cod. T. Sed in B. *intercesserit*. L.

Rationi adfinis] Leid. III. *rationis adf.* OUD.

Quem arguit] Sch. *qui arguitur*. OUD.

Si id non poterit] Voss. I. II. Leid. II. *si id n. potuerit*. OUD.

In Ernest. ed. *Sed id non poterit* ex errore typogr. L.

Si fieri poterit] Voss. II. *si f. potuerit*. OUD.

Eiusdem m. caussa aliqua commotum] MSS. plerique Ed. Omn.

eiusmodi. Sch. Voss. I. Leid. III. *in c. aliqua commotum*. OUD.

Eiusmodi etiam BT. Sed T. a m. s. *eiusdem modi*. L.

Peccasse] Sch. *p. dicendum*. Suprascriptum in Voss. II. *dicet*.

OUDENDORP.

Ut si, quem pecunia] Sic restitui, cum reperissem in tribus libr. manuscriptis, *ut si quidem*, vulgati autem habeant, *si quis*, mendose. *quem*, autem hoc loco relativum est, ut grammatici appellant, et legendum: *si, quem* etc. divisim, non *si quem*, pro, *si aliquem*, coniunctim, LAMB. Est ab editione prima; ne hoc forte quis attribuat Lambino. Vulgata, *si qui pecunia*. MSS. *si quidem p. item si quid pec.* etc. GRUT. *Ut si quem pecunia dicat ind.* Sic Ed. Omn. in aliis *si qui*. Sed in MSS. O. *ut si quidem p.* Fortasse, *ut si qui, quem pec. dic. ind.* OUD. *Ut si quidem pecunia B. Ut si quem pec.* T. atque ita Sch. et Orell. Paullo post Sch. de Ern. coniectura voc. *eius* transposuit, sic: *eius possit demonstrare aliqua in re aliquod factum avarum*. Sane negligentior est

Item in omni caussa naturam, aut victum, aut studium, aut fortunam, aut aliquid eorum, quae personis adtributa sunt, ad eam causam, qua commotum peccasse dicet, adiungere, atque ex dispari quoque genere culpae, si ex pari sumendi facultas non erit, improbare animum adversarii oportebit: ut si avaritia inductum arguas fecisse, et avarum eum, quem accuses, demonstrare non possis, aliis adfinem esse viliis doceas, et ex ea re non esse mirandum, qui in illa re turpis, aut cupidus, aut petulans fuerit, hac quoque in re eum deliquisse. Quantum enim de honestate et auctoritate eius, qui arguitur, detractum est, tantundem de facultate totius est defensionis deminutum.

Si nulli adfinis poterit vitio reus ante admissio demonstrari; locus inducetur ille, per quem hortandi iudices erunt, ut veterem famam hominis nihil ad rem putent pertinere. Nam eum ante celasse, nunc manifesto teneri;

vulgata structura, sed non tamen sine Codd. mutanda, quia non intelligitur, qui factum sit, ut mutaretur. L.

Peccasse dicet] Sch. Voss. I. p. dicitur. Oud.

Ex dispari] Sch. a m. l. ex impari. Oud. *Ex impari* etiam in B. L.

Ut si avaritia ind.] MSS. O. carent *in* [v.] ut. Oud.

Ex ea re non esse m.] Praepositio non adest Leid. I. Vid. cap. 9. Oud. Praepositionem agnoscunt BT. Eam omiserunt Sch. et Orell. Non omiserunt. Deinde scripsit Sch. *eundem deliquisse* pro eo quod vulgo legitur: *eum del.*, ex coniectura Purgoldi. Sed *eum* abest a cod. T. quapropter Orell. omisit. Neutrum, puto, verum est. L.

Tantundem de facultate totius est defensionis deminutum] In MSS. lego vel *de facultate totius eius defensionis*, vel *totius est eius*. Quam scripturam etsi memoret nemo, vix dubito tamen, quin exstet in pluribus codicibus, nec puto sperendam, certe prae vulgata. GRON. — Voss. I. Leid. I. Ed. Omn. *tantum*. Leid. II. *tantum et de f. t. e. eius defens.* Sch. *t. de facultate ei*. Quod pronomen omnino mihi videtur esse adidendum; sed malim hoc ordine, *tantundem et de fac.* Leid. III. *tot. d. f. diminutum est*. MSS. quattuor *dimin.* Sch. et Ed. Omn. *inminutum* O. v. *Tantum de fac.* BT. Sed bene habet *tantundem*, quod quum scriptum esset *tantumdē*; ultima syllaba a sequente praepositione absorpta est. *Ei* et *eius*, iudice Orellio, e glossa sunt. Recte; nec debebat Sch. Oudendorpii auctoritatem hoc loco sequi. Deinde *vv. reus ante admissio* Sch. delevit, et videtur mihi quoque spuria. Cod. B. exhibet *reus ante dimisso*. L.

Si nulli adfinis poterit vitio reus ante admissio demonstrari] *Admittere vitium* videtur durius et insolens; *admittere peccatum* usitatius; itaque aut sic legendum putem: *si nulli affinis poterit peccato ante admissio reus demonstrari*, aut delendas has duas voces, *ante admissio*. LAMB. Videntur *reus ante admissio*, esse a manu potius interpretis quam auctoris. GRUT.

quare non oportere hanc rem ex superiori vita spectari, sed superiorem vitam ex hac re improbari, et aut potestatem ante peccandi non fuisse, aut causam. Aut, si haec dici non poterunt, dicendum erit illud extremum, non esse mirum, si nunc primum deliquerit. Nam necesse est, eum, qui velit peccare, aliquando primum delin- 405
quere. Sin vita ante acta ignorabitur, hoc loco praeterito, et cur praetereatur, demonstrato, argumentis accusationem statim confirmare oportebit.

CAP. XI. Defensor autem primum, si poterit, debet vitam eius, qui insimulabitur, quam honestissimam demonstrare. Id faciet, si ostendet aliqua eius nota, et communia officia: quod genus, in parentes, cognatos, amicos, adfines, necessarios: etiam quae magis rara, et eximia sunt, si ab eo cum magno aliquo labore, aut periculo, aut utraque re, cum necesse non esset, officii causa, aut in rempublicam, aut in parentes, aut in aliquos eorum, qui modo expositi sunt, facta esse dicet, deinde si nihil deliquisse, nulla cupiditate impeditum ab officio recessisse. Quod eo confirmatius erit, si, cum potestas impune ali-

Ex superiori vita] Sch. cum tribus aliis *ex superiore v.* OUD. Deinde pro vulgato: *nam necesse est* Lamb. et Ern. coniecerunt: *n. necesse esse*, quod recte receperunt Sch. et Orell. L.

CAP. XI. *Si ostendet*] Sch. *si ostendit.* OUD. *Et communia officia*] Leid. II. *et comm. eius officia.* OUD. *Nota aut comm. off.* B.

Etiam quae magis rara etc.] Grevemb. habet omnino: *et quae magis rara et eximia sunt, ab eo cum magno aliquid labore etc. factum esse dicet.* quod factum etiam restat in Pall., sed in ceteris confirmant vulgatam, ut videatur legendum distinguendumque: *etiam quae magis rara et eximia sunt, si ab eo cum magno aliquid labore etc. factum esse dicet.* GRUT. *Si ab eo cum magno aliquo labore etc. facta esse d.* Gruteri lectionem ex MSS. haustam confirmant nostri libri, nam excepto Leid. II. habent *factum*, et pro *aliquo*, quod deest Leid. II. veterrimae membranae praebent *aliquid*. Id quod unice verum videtur. OUD. *Cum magno aliquid labore — factum esse dicet B. factum esse dicet etiam T.* Sed Cod. Alt. Ed. Victor. alique: *facta esse*, relatum superiora: *quae magis rara et eximia sunt*; ex qua ratione scribitur in *supp. c. magno aliquo labore* ab iisdem. Atque ita scripserunt Sch. et Orell. L.

Deinde si nihil deliquisse] Lamb. *Deinde se nihil deliquisse*: quemadmodum scriptum est in vetustissimo Gryph. et Leonic. exemplari. In meo libro multo clarius: *Deinde si nihil dicit deliquisse.* in altero Gryph.: *Deinde nihil deliquisse*, ut pendeat oratio a superiore verbo *ostendet.* BAUR. — Sch. *denique.* Voss. I. Leid. I. III. *se n. d. Mox et nulla cup.* Leid. I. OUD. *Denique se nihil B. Se etiam in T.* L.

quid faciendi minus honeste fuisse dicetur, voluntas ei faciendi demonstrabitur abfuisse.

Hoc autem ipsum genus erit eo firmius, si eo ipso in genere, quo arguetur, integer antea fuisse demonstrabitur: ut si, cum avaritiae causa fecisse arguatur, minime omni in vita pecuniae cupidus fuisse doceatur. Hic illa magna cum gravitate inducetur indignatio, iuncta conquestioni, per quam miserum facinus esse, et indignum demonstrabitur, cum animus omni in vita fuerit a vitiis remotissimus, eam causam putare, quae homines audaces in fraudem rapere soleat, castissimum quoque hominem ad peccandum potuisse impellere: aut iniquum esse, et optimo cuique perniciosissimum, non vitam honeste actam tali in tempore quam plurimum prodesse, sed subita ex criminatione, quae confingi facile possit, non ex ante acta vita,

Voluntas ei faciendi] Sch. v. a *faciendo*. Voss. I. Leid. III. eius *faciendi*. Leid. II. *faciendi*. Voss. II. *faciendo*. Oud.

Demonstrabitur abfuisse] Sic legendum esse constat inter omnes, qui Latine sciunt. LAMB. *Abfuisse*, ut alibi docuimus, in eodem Gryphii libro vetustiore recte legitur. BRUN.

Erit eo firmius] Leid. III. e. eo *confirmatius*. OUD. In proxime supp. v. *genus* expansit Sch., ut repetitum ex seqq. Nam non *genus* aliquod hic firmius dici, sed argumentum, quod modo positum erat. L.

Quo arguetur, integer antea] Sch. Leid. II. III. q. *arguitur*. Tum Ed. Omn. *integer animi*, pro *ante*, quod est in Sch. Leid. I. Voss. II. OUD. *Arguitur, integer antea* B. *Antea* etiam in T. idque dedit Orell. dederatque Sch. L.

Per quam miserum facinus etc. demonstrabitur] Spurious quid sapit auribus meis illud *demonstrabitur*; si abesset, et *perquam* unica dictione enunciat, melius esset *sententiae*. GRUT. Sch. Voss. I. Leid. I. III. addunt *demonstr. ut.* — Putem, tam verbum *demonstrabitur*, quam illud *ut* e praecedentibus male repetita esse, et cum Grutero *perquam* una voce legendum esse. OUD. Sch. scripsit: *perquam miserum facinus esse et indignum, quam animus ex Grutero* conjectura, quam egregiam vocat recepitque Orell. esse aut *indignum* — *demonstrabitur ut cum animus* BT. L.

Omni in vita fuerit] Sch. Voss. I. et alii cum Ed. Omn. *in v. f. omni*. OUD. *In vita fuerit omni* etiam in B. L.

Quae confingi facile possit] Meliores codices auctiores: *quae confingi quamvis facile possit*. Vix credi potest id non reperi etiam in aliorum libris. An repudiarunt, quia igitur id Nizolio? Sic tamen Cicero pro S. Rosc. 16: *quamvis multos proferre. et cap. 32. quamvis diu aliquid dicere.* [infra de Inv.] 2, 48. *re quamvis leviter probabili.* Tacitus 2 Ann. 82, *quamvis leviter audita.* Adde IV. ad Heren. 42. GRON. In nonnullis Gronovii libris est *q. c. quamvis facile p.* Sed in optimis membranis Sch. inveni *q. c. quamvis false, p. suprasc. facile.* An scripsit auctor: *q. c. facile, quamvis false, p.* OUD. *Quamvis facile* scripserunt Sch. et Orell. Atque ita Cod. T. Sed in B. est: *quamvis falso; false et falso*

quae neque ad tempus fingi, neque ullo modo immutari possit, facere iudicium.

Sin autem in ante acta vita aliquae turpitudines erunt; aut falso venisse in eam existimationem dicentur, aut ex aliquorum invidia, aut obtrectatione, aut falsa opinione, aut imprudentiae, necessitudini, aut persuasioni adolescentiae, aut alicui non malitiosae animi adfectioni adtribuentur, aut dissimili in genere vitiorum, ut animus non omnino integer, sed a tali culpa remotus esse videatur. Ac si nullo modo vitae turpitude, aut infamia leniri poterit oratione; negare oportebit de vita eius, et moribus quaeri, sed de eo crimine, quo de arguatur, quare, ante factis omissis, illud, quod instet, agi oportere.

CAP. XII. Ex facto autem ipso suspiciones ducentur, si totius administratio negotii ex omnibus partibus pertentabitur: atque hae suspiciones partim ex negotio separatim, partim communiter ex personis, atque ex negotio proficiscentur. Ex negotio duci poterunt, si eas res, quae

ortum ex non intellecta vera scr. *quamvis facile*. Cod. Altorf. utrumque coniungens exhibet: *quamvis facile fingi possit, quamvis falso possit*. L.

Inmutari possit] MSS. Ed. Omn. *mutari p.* OUD.

Turpitudines erunt] Voss. I. Leid. III. *t. inerunt*. Bene. Vid. ad L. F. c. 2. OUD. Recepterunt Sch. et Orell. Sed in BT. vulgatum erunt. L.

In eam existimationem dicentur] Sch. *in e. aestimationem*. Leid. I. II. Ed. Omn. *dicetur*. OUD. *Estimationem dicetur* B. L.

Aut ex aliquorum inv.] MSS. O. *et ex al. inv.* OUD.

Aut persuasioni ad.] Deest cop. Leid. II. A ceteris abest vox sec. OUD. *Et persuasioni ad.* BT. Recte Orell. *persuasioni, adolescentiae*, omisso *et vel aut*, quae interpolationem arguunt. L.

Malitiosae animi adfectioni] Voss. II. *malitiosi an. adf.* OUD.

In genere vit.] Leid. II. *genere vit.* OUD. Ita dedit Sch. *dissimili generi vit.*; non recepit Orellius. In BT. vulgatum *dissimili in genere*. L.

Non omnino integer.] Ed. Omn. *non modo int.* OUD.

A tali culpa rem] MSS. *quinque ab tali c. r.* Bene. OUD. *Ab tali c.* etiam B. *tali ab culpa* T. Vulgatam tenuerunt Sch. et Orell. L.

De vita eius, et moribus] Scriptus uterque *et de moribus*. Gron. MSS. O. *de v. ei. et de m. q.* Vere. OUD. *Et de moribus* etiam in BT. et ita scripserunt Sch. et Orell. L.

Quo de arg.] Sch. Leid. I. *de quo arg.* OUD. *Quo de arg.* etiam BT. secuti sunt Editores omnes. L.

Quod instet] Sic Leid. II. In reliquis *q. instat*. OUD. *Instat* etiam in B. L.

CAP. XII. *Ex omnibus partibus*] Vide Gronov. supra ad cap. I. BURM. Sch. *ex o. ipsius partibus*. OUD.

Atque hae suspiciones] Sch. *atque eae s.* Caret pronomine Voss. II. OUD.

negotiis adtributae sunt, diligenter considerabimus. Ex iis igitur in hanc constitutionem convenire videntur genera eorum omnia, partes generum pleraeque.

407 Videre igitur primum oportebit, quae sint continentia cum ipso negotio, hoc est, quae ab re separari non possunt. Quo in loco satis erit diligenter considerare, quid sit ante rem factum, ex quo spes perficiendi nata, et faciendi facultas quaesita videatur; quid in ipsa re gerenda; quid postea consecutum sit. Deinde ipsius est negotii gestio pertractanda. Nam hoc genus earum rerum, quae negotio adtributae sunt, secundo in loco nobis est expositum.

Hoc ergo in genere spectabitur locus, tempus, occasio, facultas: quorum uniuscuiusque vis diligenter in confirmationis praeceptis explicata est. Quare, ne aut hic non admonuisse, aut ne eadem iterum dixisse videamur, breviter demonstrabimus, quid quaque in parte considerari

Partes generum pleraeq.] Sic habent omnes libri et vulgati et manuscr. praeter unum, in quo est: *pleraeque, non omnes.* qua ex scriptura conicere quis possit, legendum, *pleraeque omnes.* ita enim saepe haec coniuncte ponuntur, *plerique omnes.* Verum tamen nihil muto. LAMB. Sch. p. *eorum pl.* OUD. Statim ante *genera earum omnia* scripsit e coni. Sch. secutusque est Orellius. Ceterum de Lambini coniectura recte statuit Sch. illud *non omnes* e glossa adiectum et propterea Lambini *omnes* repudiandum esse. L.

Continentia cum ip. neg.] Voss. II. *convenientia c. i. n.* OUD.

Diligenter considerare] Sch. Voss. II. *d. considerasse.* Ed. Omu. *d. considerandum.* OUD. *Considerasse* B. et Oxonn. unus. L.

Perficiendi nota et faciendi f.] Voss. I. Ed. Omu. *perficiendi* Voss. I. *n. faciendi.* OUD.

Deinde ipsius] Sch. a m. I. *denique ips.* OUD. Paullo post *sunt attributae,* hoc ordine, scripserunt Sch. et Orell. Consentiant Codd. BT. L.

Breviter demonstrabimus] MS. *melior breviter iniecinus,* qui et mox aut quibus sine omnino, et *Quarta autem pars restat ex iis.* GRON. Sch. *br. iniecinus.* supr. *demonstravimus,* e glossa. In Mediceo quoque *iniecinus.* Ac placet, OUD. *Iniecinus* etiam B. et tres Oxonn. Sed in T. est vulgatum *demonstrabimus.* Sch. ex Ern. coniectura scripsit: *iniicimus,* id quod recepit Sch. In vulgata acquievit Orellius. Mihi scribendum videtur *iniecinus,* ex melioribus Codicibus. Praeteritum, ut saepe, de re, quam nunc scribimus, et quae praeterita erit, si ad lectorum oculos pervenerit. Ceterum *iniicere* pro eo quod est mentionem facere, loquendo interponere, saepissime legitur apud Ciceronem veluti pro Quinctio c. 21. *Quid affertur, quare P. Quinctius absens negetur esse defensus? An vero id, quod Hortensium, quia nuper iniecit, et quia Naevius semper id clamat, dicturum arbitror cet. Et Trebonius in Epist. Cic. XII, 16. Qui quum mihi in sermone iniicisset, se velle Asiam visere cet.* L.

oporteat. In loco igitur opportunitas, in tempore longinquitas, in occasione commoditas ad faciendum idonea, in facultate copia et potestas earum rerum, propter quas aliquid facilius fit, aut sine quibus omnino confici non potest, considerata est.

Deinde videndum est, quid adiunctum sit negotio, hoc est, quid maius, quid minus, quid aequae magnum sit, quid simile: ex quibus coniectura quaedam ducitur, si, quemadmodum res maiores, minores, aequae magnae similesque agi soleant, diligenter considerabitur. Quo in genere eventus quoque videndus erit, hoc est, quid ex unaquaque re solcat evenire, magnopere considerandum est; ut metus, laetitia, titubatio.

Quarta autem pars erat ex iis, quas negotiis dicebamus esse adtributas, consecutio. In ea quaeruntur ea, quae gestum negotium confestim, aut ex intervallo consequuntur. In qua videbimus ecquae consuetudo sit, ecquae

Propter quas al. fac. fit, aut sine quibus] Aut quibus sine, duo Gryph. exempl. antiqua, et unum e meis, BRUT. — Primo in vetustissimis membranis exaratum est *per quas*, tam in Voss. I. II. Leid. I. II. quibus sine. Vere utrumque, prius quoque exigente Ciceronis sententia, qui agit de copia et potestate rerum, *per quas* facilius aliquid fit, non *propter quas*. OUD.

Confici non potest] Leid. I. c. n. poterit. OUD.

Adiunctum sit negotio] Abest verbum Leid. II. OUD.

Hoc est quid ex unaquaque re s. ev.] Sch. a m. I. hoc quod ex qua re s. ev. Voss. II. ex quaque re. Leid. I. II. ex qua re, non male: Imo praefero quid ex qua re. OUD. Quid ex unaquaque re T. atque ita scripserunt Sch. et Orell. Quod ex qua re B. Vulgatam recte habere puto. L.

Titubatio] Subiiciunt Sch. Voss. I. Leid. III. t. avaritia. OUD. Idem voc. subiicit B. Deinde verba: *magnopere considerandum* est Ern. spuria indicavit, Sch. delevit, recte, opinor, licet non assentiatur Orellius. *Magno opere* BT. quam scripturam arguere putat Orell., locum non esse a glossatore profectum. Imo hic ipse locus ostendit, librarios *magno opere* ex arbitrio scripsisse, etiam ubi sua adiiicerent; unde conficitur, in talibus rebus parum tribuendum esse codicibus. L.

Pars erat ex iis] Sch. Voss. I. pars restat ex iis. OUD.

Ecquae consuetudo] Videtur legendum potius, *ecqua*, id est, num aliqua, et ita infra, *ecqua lex*. Ita denique omnibus in locis, ubi est, *ecquae*, legendum putarim; *ecqua*. LAMB. Male exciderunt editionibus Gruteriana posterioribus post verbum *sit* voces *ecquae* vel *ecqua lex*, ab O. MSS. agnitae. OUD. Et *quae lex* pro vv. *ecqua lex* exhibet B. *Ecqua* utrobique T. atque ita scripserunt Sch. et Orell. Credibile est, *ecquae* eodem iure scribi, atque *si quae*, eodemque etiam modo distingui. Hoc si verum, *ecqua lex* nullo modo dici potest; nam *ecqua* feminino et neutro genere substantivo tantum dicitur, ut *si qua*, *aliqua*. Sed *ecquae lex* recte

actio, equod eius rei artificium sit, aut offensio; ex quibus nonnumquam elicitur aliquid suspicionis.

CAP. XIII. Sunt autem aliquae suspensiones, quae communiter et ex negotiorum, et ex personarum attributionibus sumuntur. Nam et ex fortuna, et ex natura, et ex victu, studio, factis, casu, orationibus, consilio, et ex habitu animi, aut corporis pleraque pertinent ad eadem res, quae rem credibilem, aut incredibilem facere possunt, et cum facti suspitione iunguntur.

Maxime enim quaeri oportet in hac constitutione, primum potueritne aliquid fieri: deinde equo ab alio po-

dicitur, quum *equae*, ut *siquae* neutro et feminino genere adiectiva dicantur. Cf. quae supra diximus ad cap. huius libri VI. L.

Equae actio] Pal. pr. non habet voculam ultimam. sec. praefert litera una plus *actio*, quod placet. Nam tert. *orat.* GRUT. Sch. a m. I. habuit *quae actio*: ut in palat. II. Verissime. Hinc in Victorino p. 196. in f. *Quarta pars, quae gestum negotium consequitur, ad coniecturam tribuat argumenta: ubi quaeritur lex, consuetudo, actio, usus, exercitatio.* OUD. *Et quae actio* B. *Actio* etiam T. Sed recte citat Schützius de Inv. I, 28. L.

Equod ei rei artif. sit] Sch. quod etc. Leid. III. *equid* a II. abest sit. OUD. *Et quod* B. Tum exciderunt ex Graeviana editione verba: *aut usus aut exercitatio, hominum aut approbatio*, quae post *vv. artificium sit*, interponenda sunt, quaeque ab omnibus Codd. mss. agnoscentur. L.

Elicitur] Leid. II. *ducitur.* cum Victor. p. 197. Sed vide C. 14, 22. OUD.

CAP. XIII. *Sunt autem aliquae*] MSS. habent vel *sunt autem et aliae*, vel *sunt autem aliae*. Id quod tanto magis ridiculum in vulgatis, quod in harum nonnullis notent ad marginem (Aliae suspensiones.) Ita quod ipsi intelligunt et pronunciant, nolunt tamen Ciceronem dicere. Marius Victorinus. *Invenitur autem argumentatio praeterea, quae communiter* etc. GROX. — Ed. Omn. *aliae s.* Sch. Voss. I. Leid. II. III. *et aliae s.* Bene; nisi legamus *et aliae aliquae*, quae saepe his in libris iunguntur. V. c. 19, 25, 33. sic *alius aliquis* Cic. pro Sext. c. 24. Quamvis in voce *aliquis* comprehendatur *alius quis*. Hinc creberrime voces illae confunduntur, ut mox. Adi quos laudat Cl. Ernesti ad Tac. Annual. L. I. c. 4. *Aliquid, quam iram.* Quare etiam hic *et aliquae* rescribi posset. OUD. *Sunt autem et aliquae* dedit Sch. id quod exhibent etiam Oxonn. duo. *Sunt autem aliquae, omisso et, exhibet T.* quod dedit Orell.; recte, puto. *Sunt autem et aliae.* B. et Altorf. L.

Animi aut corporis] Leid. I. *an. et corp.* OUD.

Ad eandem res] Leid. II. *ad eas r.* OUD.

Quaeri oportet] Sch. Voss. I. Leid. III. *quaerere op.* OUD.

Potueritne aliquid f.] Voss. I. Leid. III. *poteritne al. fieri.*

OUDENDORPIUS.

Equo ab alio potuerit] Sch. *hoc quomodo ab aliquo p.* Voss. I. *hoc quomodo ab alio p.* II. *et si quo ab alio p.* Leid. I. *haec si quo ab aliquo p.* III. *hoc quomodo ab alio aliquo p.* Non dis-

tuerit: deinde facultas, de qua ante diximus: deinde utrum id facinus sit, quod poenitere fuerit necesse: item quod spem celandi haberet: deinde necessitudo, in qua, num necesse fuerit id aut fieri, aut ita fieri, quaeritur. Quorum pars ad consilium pertinet, quod personis adtributum est, ut in ea caussa, quam exposuimus. Ante rem erit, 409 quod in itinere se tam familiariter adplicaverit, quod sermonis causam quaesiverit, quod simul diverterit, coenarit. In re, nox, somnus. Post rem, quod solus exierit, quod illum tam familiarem comitatum tan aequo animo reliquerit, quod cruentum gladium habuerit.

plicet si pro an. OUD. Deinde hec si quo ab alio B. deinde hoc quo modo ab alio T. deinde si hoc quo ab alio Oxonn. unus. Recte statuit Orellius, has omnes esse corruptiones vulgatae et verae lectionis aequo ab alio, quapropter non secutus est Schützium, qui si quo ab alio recepit. L.

Quod poenitere fuerit] Fortasse legendum, cuius poenitere fuerit necesse; verum tamen nihil mutandum censeo. LAMB. Cave, ne cum Lamb. legas cuius. Ad Victor. p. 199. Sanct. in Min. L. III. c. 1. ibiq. Perizon. p. 266. Et Davis. ad Cic. L. V. Tusc. c. 28. Nihil, quod poenitere possit, facere; et ad Minuc. Fel. c. 28. unum solummodo, quod non ante fuerit, poeniteret. OUD. Quod fuerit penitere necesse B. L.

Quod spem celandi haberet] Ut ex Lambino edidit Gothofredus: quod spem celandi non haberet, sic legitur in utroque nostro, qui etiam mox uterque quaesirit, de quo supra. et quod simul diverterit, dein vel deinde coenarit. GROX. Spem celandi haberet. MSS. O. Ed. Omn. et Victor. p. 198. sp. c. non haberet. OUD. Non haberet BT. et octo Oxonienses, quare recte sic dederunt Ern. Sch. Orell. L.

Id aut fieri, aut ita f.] Voss. I. id ita fieri. II. Leid. III. id a. f. a. i. non f. OUD.

Ante rem erit] Sch. a m. I. caret verbo. OUD.

Adplicaverit] Leid. II. Ed. Omn. adplicuerit. OUD.

Sermonis causam quaesiverit] MSS. O. Victor. Ed. Omn. quaesierit. Perperam hoc mutaverunt. OUD. Quaesierit dedit Sch. Orell. et ante hos Ern. L.

Quod simul diverterit] Quidam libri veteres habent: quod simul deverterit; quod probo. LAMB. Voss. I. Leid. I. q. s. deverterit. Optime: ut iam editum c. 4. devertissent, et sexcenties. OUD. Deverterit recte Ern. Sch. Orell. Diverterit BT. L.

Dehinc coenarit] Nos vocem dehinc sustulimus, quae quidem non temere abest in manuscriptis, et in Leonicen. libro. Elegantior sane oratio, ea expuncta efficitur. Mox in uno Gryph. manuscr. legitur: tam laeto animo liquerit. BRUT. — Coenarit. Leid. II. deinde coen. Sch. Voss. I. Leid. III. dein coen. Bene. OUD. Deinde cenarit B. dein coenarit T. Deverterit, coenarit, ἀσυνέτως, Ern. Sch. Orell. L.

Tam familiarem comitatum] Victorii editio comitem, neque aliter Pal. tert. aut Grev. Haud tamen temere aliquid mutarim. P. Manutius expressit: iam familiarem comitatum. GRUT. Voss. I.

Horum pars ad consilium pertinet. Quaeritur enim, utrum videatur diligenter ratio faciendi esse habita et excogitata, an ita temere, ut non verisimile sit, quemquam tam temere ad maleficium accessisse. In quo quaeritur, num quo alio modo commodius potuerit fieri vel a fortuna administrari. Nam saepe si pecuniae, adiumenta, si

f. comitem. Sch. a m. I. non agnoscit ultimam illam vocem. Et sine sensus detrimento abesse poterat; sed habet quoque Victorinus. OUD. *Familiarem comitem* T. et tres Oxonn. atque ita Ern. Sch. Orellius scripserunt. L.

Cruentum gladium] Leid. III. *cruentatum gladium.* OUD. *Cruentum* BT. et multi alii. Sed *cruentatum* etiam unus Oxonn. id quod recte recepit Orell. Cf. quae supra notavimus ad Lib. II. cap. 4. L.

Horum pars ad consilium pertinet. Quaeritur enim] Pro his omnibus Sch. a m. I. tantum habet *rursum*, et a m. II. *quaer. ergo.* In Voss. II. desunt *quaer. enim.* OUD. Codicem Voss. cum Sch. secutus est Schützius. Idem in prior editione dederat: *Rursum quaeritur, utrum.* Mihi videtur in codice, ex quo descriptus est ille Vossianus cum scholiis, integer excidisse versus; in cuius lacunae supplementum alii *Rursum*, alii *Quaeritur ergo* substituerunt. Recte Orellius vulgatae retinuit. L.

An ita temere, ut non verisimile sit, quemquam tam temere ad maleficium accessisse] A duobus codd. absunt haec verba: *ut non verisimile sit, quemquam tam temere,* etc. ex qua scriptura coniecere possit aliquis, ita hunc locum esse legendum: *an temere ad maleficium accessisse.* LAMB. Etiam Grevenb. non agnoscit illa omnia: *ut non verisimile* etc. *accessisse,* et abesse poterant sine damno sententiae. Conspiciuntur tamen in Palatinis, quorum primus supra amplius habet: *quod cruentum gladium habuerit. quorum pars dicit propter facultatem, quae ad consilium non pertinet, si ipsa negatur, vel quorum locorum pars continet ad consilium, pars ad fortunam, pars ad naturam, quod reus hic cruentatum habuit gladium, non pertinet ad consilium. Itaque dicit: horum pars pertinet ad consilium. Quaeritur* etc. GRUT. *Quemquam tam temere.* Exsulat *tam* a Voss. I. OUD. Verba a Lambino reiecta in Codd. propter repetitum illud *temere* exciderunt, aberrantibus librarii oculis a superiore ad inferius. Prius *temere* in mai. edit. ciecerat Sch. in minore totius Cic. reduxit. L.

Quo al. m. c. potuerit] Voss. II. caret *quo,* et *potuit* dat. OUD.

Vel a fortuna] S. a m. I. *partim a f.* Leid. III. *vel e f.* OUD.

Si pecuniae adiumenta, si adiutores] Pall. pr. *si pecuniae, si adiumenta, si adiutores.* Tertius: *si pecuniae, si adiumenta, adiutores.* Media locum hic habere posset. GRUT. *Si pecuniae, adiumenta, si adiutores desint.* Voss. I. et alii cum Ed. Omn. *pecuniae adiumenta,* H. Leid. I. Sch. a m. II. *si pec. si adiumenta* sine ultimo *si,* quod et deest Leid. II. *desunt* Voss. I. Leid. III.

si

OUD. In Cod. B. haec sic scripta exstant: *si pecuniae adiumenta si.*

adiutores (sic). Ter *si* legitur etiam in Turic. id quod recepit Orellius; idem iam fecerant Ern. et Sch. L.

adiutores desint, facultas fuisse faciendi non videtur. Hoc modo si diligenter attendamus, apta inter se esse intelligimus haec, quae negotiis, et illa, quae personis sunt attributa. Hic neque facile est, neque necessarium distinguere, ut in superioribus partibus, quo pacto quidque accusatorem, et quomodo defensorem tractare oporteat. Non necessarium. propterea quod, causa posita, quid in quamque conveniat, res ipsa docebit eos; qui non omnia hic se inventuros putabunt, sed ad ea, quae praecepta sunt, comparationis modo quamdam in commune mediocrem 410 intelligentiam conferent.

Non facile autem quod et infinitum est tot de rebus utramque in partem singulatim de unaquaque explicare, et alias aliter haec in utramque partem caussae solent convenire.

CAP. XIV. Quare considerare haec, quae exposuimus, oportebit. Facilius autem ad inventionem animus incedet, si gesti negotii et suam, et adversarii narrationem saepe et diligenter pertractabit, et quid quaeque pars suspicionis habebit, eliciens, considerabit, quare, quo consilio, qua spe perficiendi quidque factum sit: cur hoc modo potius, quam illo: cur ab hoc potius, quam ab illo:

Facultas fuisse faciendi] Exsulat infinitivus a Voss. II. *faciundi*. Voss. I. Leid. II. OUD.

Neque facile est, neque necess.] Sch. Voss. I. Leid. III. *non facile* etc. Sch. *neque enim est necess.* OUD. *Non fac. neque nec.* B. L.

Inventuros putabunt] Leid. I. *inv. putabant.* OUD.

Ad ea, quae praecepta sunt, comparationis] Haec desunt Sch. a m. I. et ea a m. II. cum Voss. II. *Modo ad ea* Leid. II. OUD. Quae ibi desunt, iam ab Ern. uncis inclusa, praeter voc. *modo*, quod male Sch. delevit, ab Ernestio non damnatum. Absunt eadem a Cod. Turic. L.

Quandam in commune m.] Ed. Omn. *q. animi in c. m.* OUD.

Dilig. conferent] Sch. *dil. conferant.* OUD.

CAP. XIV. *Ad inventionem animus incedet*] Nihil muto: quamvis tres libri manuscripti habeant: *animus incidet*. LAMB. MSS. O. et Ed. Omn. *an. incidet*. OUD. *Animus incidit* BT. Plures codd. apud Orell. *animus incidet*, ut Oudendorpii. Sch. coniciebat: *animo incident*. Orellius vulgatam tenuit, *animus incedit ad dictum fere putans, ut ingredi in aliquid*. Sed hoc mihi videtur aliusmodi esse. L.

Gesti negotii] Sch. *gestione n.* OUD.

Suspicionis habebit] Leid. II. III. *s. habeat.* OUD. *Quod quaeque pars* T. idem correxit iam Ern. Recte, scripseruntque ita Sch. et Orell. Opus est relativo, quod pendet a verbo *eliciens*; *eliciens, quod quaeque pars — habebit.* L.

Spe perficiendi] Voss. I. *spe perficiundi.* OUD.

cur nullo adiutore, aut cur hoc: cur nemo sit conscius, aut cur sit, aut cur hic sit: cur hoc ante factum sit: cur hoc ante factum non sit: cur hoc in ipso negotio: cur hoc post negotium: aut quid factum de industria: aut quid rem ipsam consecutum sit: constetne oratio aut cum re, aut ipsa secum: hoc huiusne rei sit signum, an illius, an huius et illius, et utrius potius: quid factum sit, quod non oportuerit, aut non factum, quod oportuerit.

Cum animus hac intentione omnes totius negotii partes considerabit, tum illi ipsi in medium conservati loci procedent, de quibus ante dictum est: et cum ex singulis, tum ex coniunctis argumenta certa nascentur. Quorum argumentorum pars probabili, pars necessario in genere versabitur. Accedunt autem ad coniecturam saepe quae-
411 stiones, testimonia, rumores: quae contra omnia uterque simili via praeceptorum torquere ad suae causae commodum debet. Nam et ex quaestione suspiciones, et ex testimonio, et ex rumore aliquo pari ratione, ut ex causa, et ex persona, et ex facto duci oportebit.

Quare nobis et ii videntur errare, qui hoc genus suspicionum, artificii non putant indigere, et ii, qui aliter

Aut quid factum de ind. aut quid] Primo loco deest *quid* Sch. Leid. I. Voss. II. Ed. Omn. Secundo loco abest iisdem MSS. et Voss. I. OUD.

Aut ipsa secum] Ed. Omn. *aut cum i. s.* OUD.

An huius et illius] MSS. O. *an et huius et ill.* Bene. OUD. *At et huius et illius* B. *an et h. et illius etiam* T., *dederuntque* sic Sch. et Orellius. L.

Et utrius potius] Voss. I. *et utriusque p.* OUD.

Procedent, de q. ante d.] Leid. II. *procedant.* In Sch. non comparet *ante.* OUD. Pro v. *conservati* Sch. *suspiciabatur universi.* Orellio legendum videtur *conserte.* Equidem legendum *suaserim conferti*, translatione ducta ab *acie conferta, hostibus confertis*, qui in medium ad pugnam procedunt. L.

Cum ex singulis] MSS. quatuor *tum ex s.* OUD. *Tum* BT. idque recte rescripserunt Sch. et Orell. Aperte enim h. l. temporis diversitas ostenditur. *Nunc ex singulis, nunc ex coniunctis* argumenta nasci vult. L.

Torquere ad s. c. commodum] Voss. I. *praetorquere ad s. c. c.* OUD. Paucis ante pro vv. *quae contra omnia* B. exhibet: *contra quae omnia.* Contra iam Ernestio suspectum fuit, delevit Sch. reposuit Orellius; locus in codd. incertus videtur glossema arguere. L.

Nam et ex quaestione] Leid. I. *Nam saepius et ex q.* OUD.

Ex quaestione suspiciones etc.] Lambini editiones praefereunt *suspiciosior*, quo quid sibi velit nescio. Alterum enim restat in mss. nostris et editis; nisi quod P. Manutii *suspicionem.* GRUT.

Et ex testimonio] Ed. Omn. *et ex testimoniis.* OUD.

Artificii n. p. indigere] Sch. Voss. I. II. *artificio etc.* OUD.

hoc de genere, ac de omni coniectura praecipendum putant. Omnis enim iisdem ex locis coniectura sumenda est. Nam et eius, qui in quaestione aliquid dixerit, et eius, qui in testimonio, et ipsius rumoris causa, et veritas ex iisdem adtributionibus reperietur. Omni autem in causa pars argumentorum est adiuncta ei causae solum, quae dicetur, et ab ipsa ita ducta, ut ab ea separatim in omnes eiusdem generis causas transferri non satis commode possit: pars autem est pervagatior, et aut in omnes eiusdem generis, aut in plerasque causas adcommodata.

CAP. XV. Haec ergo argumenta, quae transferri in multas causas possunt, locos communes nominamus. Nam locus communis aut certae rei quamdam continet amplificationem; ut si quis hoc velit ostendere, eum, qui parentem necarit, maximo supplicio esse dignum; quo loco, nisi perorata, et probata causa, non est utendum: aut dubiae, quae ex contrario quoque habeat probabiles rationes argumentandi: ut suspicionibus credi oportere, et contra, su-

Paullo post pro vv. et ii qui aliter in B. est: et si qui aliter; qui etiam in supp. variat: Quare nobis videntur errare. L.

Ac de o. c. praecipendum p.] Voss. II. ac qui etc. Voss. I. praecipendum. OUD. Praecipendum etiam Erfurtensis, teste Wundero, qui Cod. etiam in supp. hanc formam cum Vossiano I. tuetur. Puto ego, non obscurandas esse has formas praeas, sicubi a Codicibus exlibentur. Paullo post Sch. de coniectura: Nam et eius, quod — aliquis — et eius quod. Vulgatum reduxit Orellius. L.

Et ipsius rumoris causa, et veritas ex etc.] Editio prima, rumoris veritas ex. Pall. sec. causa et veritatis ex etc. GRUT. Ed. Omn. solum rumoris veritas. OUD.

Quae dicetur] MSS. O. Ed. Omn. quae dicitur. Quod frustra mutarunt. OUD. Dicitur retinuit Orellius, dicitur scripsit Sch. quod est etiam in BT. In eiusmodi rebus potior codicum familia sola est audienda. Dicitur etiam in Cod. Erf. L.

Ut ab ea separatim] Leid. I. Voss. II. Sch. a m. II. Ed. Omn. ut ab ea, in qua est, sep. OUD. Sic etiam Cod. Turic. L.

Et aut in omnes] Voss. I. ac aut in o. Leid. III. ac et in o. OUD. Et aud (sic) in omnes generis eiusdem aut in B. L.

CAP. XV. Haec ergo argumenta] Leid. II. haec vero arg.

OUDENDORP.

Si quis hoc velit ost.] Voss. II. si qui. Sch. non agnoscit tō [v.] hoc. OUD. Si qui etiam Turic. Contra si quis velit, omissio hoc etiam B. Receipt si qui Orellius. Non recte. L.

Nisi perorata et probata causa] Sch. nisi perorata causa. Suprascripta glossa i. e. confirmata et probata. Quare delere ego voces et probata. OUD. Verba et probata omittit etiam nuns Oxoun. In B. est: pero. ata causa et probata, ex quibus pariter manifestum intelligitur glossema. Recte Sch. omisit verba: et probata, uncis includit Orell. L.

Aut dubiae] Addit rei Voss. II. OUD.

Ut suspicionibus credi oportere, et contra, suspicionibus credi

spicionibus credi non oportere. Ac pars locorum communium, aut per indignationem, aut per conquestionem inducitur, de quibus ante dictum est; pars per aliquam probabilem utraque ex parte rationem.

Distinguitur autem oratio, atque illustratur maxime, raro inducendis locis communibus, et aliquo loco iam certioribus illis auditoribus, et argumentis confirmatis. Nam et tum conceditur commune quiddam dicere, cum diligenter aliquis proprius causae locus tractatus est, et auditoris animus aut renovatur ad ea, quae restant, aut omnibus iam dictis exsuscitatur. Omnia enim ornamenta elocutionis, in quibus et suavitatis, et gravitatis plurimum consistit, et omnia, quae in inventione verborum, et sententiarum aliquid habent dignitatis, in communes locos conferuntur.

Quare, non ut caussarum, sic oratorum quoque multorum communes loci sunt. Nam nisi ab iis, qui multa

non oportere] MS. melior immutat, et voculam negativam apponit prioribus verbis, non postremis; quomodo sane videtur et in suis legisse Marius Victorinus, dum hic ita scribit: *Suspicionibus credi non oportere, aut oportere.*] *Id est thesis.* GRON. Sch. ut susp. cr. non oport. et in marg. a m. II. et contra s. cr. oportere Voss. I. credi oportere et non oportere. Ut cap. 16. OUD. *Credi non oportere et — credi oportere* B. et Erf. L.

Aut per indignationem] MSS. O. caret coniunctione. OUD. *Aut* abest a TB. omisitque Orellius. L.

Et aliquo loco] Voss. I. et ex al. L. OUD. Purgoldus teste Sch. coniecerat *apto loco*. Recte v. *aliquo* e glossa profectum existimat Orell. I.

Certioribus illis auditoribus et argumentis confirmatis] Schol. vocem *auditoribus* non habet, nisi inter versus pro interpretatione cum Victorino p. 201. *certioribus illis auditoribus scilicet.* Contra *et argumentis* desunt Ed. Omnib. ac copula *et* MSS. O. Hinc voce *auditoribus* eiecta omnino legendum: *Et aliquo loco* (Sch. pro glossa *i. opportuno*) iam *certioribus illis argumentis.* (Sch. scil. *propriis et causae ipsius*) *confirmatis.* De *auditoribus* male hic locus vulgo capitur. C. 17. *hunc locum totum communi loco confirmare.* OUD. *Illis auditoribus argumentis* exhibent BT. et Erf.; propterea recte videtur coniecisse Orell. vocem *auditoribus* e Victorini glossa in contexta irrepsisse, qui sic: *certioribus illis*] *auditoribus scilicet.* Iam Sch. *auditoribus* et eiecerat. L.

Exsuscitatur] Sch. Leid. II. *suscitatur.* OUD. *Inscitatur* etiam B. L.

Omnia enim argum.] Sch. Leid. III. *omnia autem arg.* OUD.

In inventione verborum] Deest praepositio Sch. Voss. I. Leid. I. Ed. Omn. rerum Sch. a m. I. OUD.

In comm. l. conferuntur] Sch. *referuntur.* Leid. I. *conferentur.* OUD.

Qui multa exercitatione] Membrana utraque *qui multa in exercitatione.* GRON. MSS. O. et Ed. Omn. *m. in exercitatione.* Hoc est *inter*, et dum saepissime se exercuerunt. Bene et sic MSS.

exercitatione magnam sibi et verborum, et sententiarum copiam comparaverint, tractari non poterunt ornate, et graviter, quemadmodum natura ipsorum desiderat. Atque hoc sit nobis dictum communiter de omni genere locorum communium.

CAP. XVI. Nunc exponemus, in coniecturalem constitutionem qui loci communes incidere soleant: suspicionibus credi oportere, et non oportere, rumoribus credi oportere, et non oportere: testibus credi oportere, et non oportere: quaestionibus credi oportere, et non oportere: 413 vitam ante actam spectari oportere, et non oportere: eiusdem esse, qui in illa re peccarit, et hoc quoque admisisse, et non esse eiusdem: maxime spectari causam oportere, et non oportere. Atque hi quidem, et si qui eiusmodi ex proprio argumento communes loci nascentur, in contrarias partes deducuntur.

Certus autem locus est accusatoris, per quem auget facti atrocitatem; et alter, per quem negat malorum misereri oportere. Defensoris, per quem calumnia accusatorum cum indignatione ostenditur; et per quem cum conquestione misericordia captatur. Hi, et ceteri omnes loci communes, ex iisdem praeceptis sumuntur, quibus ceterae argumentationes: sed illae tenuius, et acutius, et subtilius tractantur: hi autem gravius, et ornatus, et cum verbis, tum etiam sententiis excellentibus. In illis enim finis est, ut id, quod dicitur, verum esse videatur: in his, tametsi

Medic. OUD. In exercitatione BT. Erf. et sex Oxonn. teste Sch. Nemo editorum obsecutus est. L.

[Et verborum et sententiarum] In utroque nostro codice copula prior non exstat, et forsitan eam non scripsit auctor, ut cap. V. affectionemque verbis et sententiis amplificare. Gron. Prior copula deest MSS. O. OUD. Deest item in BT. L.

CAP. XVI. Et hoc quoque admisisse, et non esse eiusdem] Voss. I. II. Leid. I. III. Sch. a m. II. adm. dicitur. Ed. Omn. quod adm. dicitur. Voss. I. II. Leid. I. Sch. a m. II. Ed. Omn. eiusdem causae. OUD. Et hoc quoque admisisse dicitur B. Et omisit Orell. ante v. hoc, quia natum putat ex interpolatione codd. eorum, qui dicitur exhibent. Recte, opinor. L.

[In cont. partes diducuntur] Leid. I. diducuntur. Sch. Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. deducuntur. Victor. p. 202. deducuntur. Verissime. Diducere divisionem vel dilatationem significat, quae hic locum non habent, sed permutatio et conversio. OUD. In cont. partes ducentur B. i. c. p. deducuntur T. Diducuntur Erf. Recte scripserunt deducuntur, ut Oudendorp. volebat, Ern. Sch. Orell. L.

[Misericordia captatur] Sch. m. coaptatur. OUD.

[Illae tenuius] Voss. I. Leid. II. III. illi t. OUD.

[In his, tametsi] Leid. II. in istis t. Voss. II. in his, tamen etsi. Vide collecta ad Caes. L. V. B. G. c. 34. Erant et (i. etiam)

hoc quoque videri oportet, tamen finis est amplitudo. Nunc ad aliam constitutionem transeamus.

CAP. XVII. Cum est nominis controversia, quia vis vocabuli definienda verbis est, constitutio definitiva dicitur. Eius generis exemplo nobis posita sit haec caussa: C. Flaminius is, qui consul rempublicam male gessit bello Punico secundo, cum tribunus plebis esset, invito senatu, et omnino contra voluntatem omnium optimatum, per seditionem ad populum legem agrariam ferebat. Hunc pater suus concilium plebis habentem de templo deduxit: arcessit⁴¹⁴ situr maiestatis. Intentio est, Maiestatem minuisti, quod tribunum plebis de templo deduxisti. Depulsio est, Non minui maiestatem. Quaestio est, Maiestatemne minuerit. Ratio, In filium enim quam habebam potestatem, ea usus sum. Rationis infirmatio, At enim, qui patria potestate, hoc est privata quadam, tribunitiam potestatem, hoc est, populi potestatem infirmat, minuit is maiestatem. Iudica-

virtute pugnandi Eburones pares: Nostri tamen etsi ab duce etc. Sic nunc lego. OUD.

CAP. XVII. *Rempublicam male gessit bello*] Leid. I. Sch. et Voss. II. a m. I. *rem m. g. Male.* Leid. I. *in bello.* OUD. *Rem publicam* BT. et Erfurt. L.

Concilium plebis] Leid. I. Voss. II. *c. plebi.* OUD. *Plebi etiam* T. unde legendum coniicias *plebei.* L.

Arcessitur maiestatis] Quum in uno codice legam diserte *arcessitur*, putavi hunc unum vere declarantem, quid antiquae manus fuerit, praegravare debere omnes alios, qui vitiosum retinent, maxime quum sic et ex Lambinianis notet Gothofredus. Illud *arcessitur* etiam existat in Laudiano, sed is amplior *arcessitur reus mai.* Quod mirens, habes hoc ipsum mox cap. 24. et 31. *capitis arcessierunt.* GRON. *Arcessitur maiestatis.* Sic Leid. III. al. *accers.* Sch. Voss. I. cum Laudiano *a. reus maiestatis.* OUD. *Reus* additur etiam in B. Est interpretamentum. L.

Tribunitiam potestatem, id est, populi potestatem] Non opinor quemquam credidisse aut crediturum, sic ab Cicerone scribi potuisse; praesertim qui praemisit *patria potestate, hoc est, privata quadam.* Itaque adsentirer ferine codici ignoranti voces postremas quatuor; sed ut tenorem suum servet, puto delendam solam ultimam. GRON. *Hoc est privata quadam trib. potestatem, hoc est populi potestatem.* Sch. *quandam.* A Voss. I. *exsulant hoc e. pr. q. trib. potestatem.* A Leid. I. Voss. II. *hoc e. pop. potestatem.* Putem a Cicerone scriptum, *qui patria potestate, hoc est privata quadam, tribunitiam, hoc est populi potestatem.* OUD. Vv. *hoc est populi potestatem* om. Erf. Sch. *delevit vv. quadam et potestatem* post *v. tribunitiam.* Eadem uncis inclusit Orell. Ceterum scribendum censeo *tribunitiam.* L.

Minuit is maiest.] Deest pronomen Sch. sine sensus detrimento. OUD. Deest item in B. Paulo post *minuatne his mai.* B. L.

tio est, Minuatne is maiestatem, qui in tribunitiam potestatem patria potestate utatur? Ad hanc indicationem argumentationes omnes adferri oportebit.

Ac, ne quis forte arbitretur nos non intelligere aliam quoque incidere constitutionem in hanc causam, eam nos partem solam sumimus, in quam praecepta nobis danda sunt. Omnibus autem partibus hoc in libro explicatis, quibusvis omni in causa, si diligenter attendet, omnes videbit constitutiones, et earum partes, et controversias, si quae forte in eas incident. Nam de omnibus perscribemus. Primus ergo accusatoris locus est, eius nominis, cuius de vi quaeritur, brevis, et aperta, et ex hominum opinione definitio, hoc modo: Maiestatem minuere, est de dignitate, aut amplitudine, aut potestate populi, aut eorum, quibus populus potestatem dedit, aliquid derogare. Hoc sic breviter expositum, pluribus verbis est et rationibus confirmandum, et ita esse, ut descripseris, ostendendum. Postea ad id, quod definieris, factum eius, qui accusabitur, adiungere oportebit, et ex eo, quod ostenderis esse; verbi causa, Maiestatem minuere; docere, adversarium 415 maiestatem minuisse, et hunc locum totum communi loco

Adferri oportebit] Sch. Victor. p. 204. *adferre op.* OUD. Postea *ne qui forte scripsit* Orell. e cod. T.; non recte. L.

In quam praecepta] Voss. I. II. *in qua pr.* OUD. *In qua praecepta — data sunt* B. *In quam* T. et Lamb. quod enim reliquis Editi. dedit Orell. L.

Si dil. attendet] Leid. II. *attendat.* OUD. *Attenderit* B. *Attendat* Erf. L.

In eas incident] Sch. Voss. I. Leid. III. *in e. inciderint.* OUD. *In eis incident* B. L.

Nam de omnibus perscribemus] MSS. O. n. d. o. *praescribemus.* Verissime, sive *praecepta dabimus.* c. 22. *Certi loci praescribi non possunt.* OUD. *Praescribemus* etiam T. quod dedit Orell. *Perscribemus* B. L.

Brevis et aperta et ex hom. opinione] Ed. Omn. *br. quod aperta ex op. hom.* Leid. II. Sch. a m. I. caret etiam *et ante ex.* Sed v. c. 18. OUD.

Hoc sic br. expositum] Ed. Omn. *si* Leid. II. *h. si br. expositum est.* OUD.

Verbis est et rationibus conf.] Verbum deest Voss. II. *orationibus* Ed. Omn. OUD. *Pluribus v. et rationibus est conf.* B. L.

Et ex eo, quod ostenderis esse, verbi causa, etc.] Id est ex eo, quod ostenderis esse maiestatem minuere, nempe esse de dignitate, aut amplitudine, aut potestate, etc. derogare: oportebit docere, etc. Sed non dissimulabo, has voces, *verbi causa*, mihi videri esse delendas. Quid enim attinet eas addere, cum paullo ante huius definitionis exemplum posuerit? LAMB. Vv. *verbi causa* a Lamb. in suspicionem vocata delevit Sch. retinuit Orell. L.

confirmare, per quem ipsius facti atrocitas, aut indignitas, aut omnino culpa cum indignatione augeatur.

Post erit infirmanda adversariorum descriptio. Ea autem infirmabitur, si falsa demonstrabitur. Hoc ex opinione hominum sumetur, cum, quemadmodum, et quibus in rebus homines in consuetudine scribendi, aut sermocinandi eo verbo uti soleant, considerabitur. Item infirmabitur, si turpis, aut inutilis esse ostendetur eius descriptionis adprobatio, et si, quae incommoda consecutura sint, eo concesso, ostendetur. Id autem ex honestatis et utilitatis partibus sumetur, de quibus in deliberationis praeceptis exponemus. Et si cum definitione nostra adversariorum definitionem conferemus, et nostram veram, honestam, utilem esse demonstrabimus; illorum, contra.

Quaeremus autem res, aut maiori, aut minori, aut

In consuetudine scrib.] Leid. III. *consuetudinem scr.* OUD.

Aut inutilis esse ostendetur] Leid. I. Voss. II. *aut si inutile esse.* Tum Leid. I. *demonstretur.* Sch. Voss. I. Leid. III. *ostenditur.* Deest verbum Ed. Omn. OUD. *Ostenditur* B. Erf. L.

Et si quas etc.] Deest *si* Leid. II. OUD. *Si pariter deest* in B. et Erf. L.

Eo concesso, ostendetur] Liber unus manuscr. habet, *eis concessis.* alius, *eius concessis,* plane mendose. Ego putabam legendum, *ea concessa:* nempe descriptione. LAMB. Ed. Omn. *Eis concessis.* Sch. Voss. I. Leid. III. uti vel *eius* in aliquot MSS. Lambini, qui coniecit *ea concessa* nempe descriptione. Forsau dedit Cicero *eius concessu,* vel *concesso* substantive et passive. V. Graev. ad Cic. pro Coelio c. 12. *concessu omnium;* ubi in aliis *concessu om.* Dein *ostenditur* Sch. Voss. I. *demonstrabitur* Leid. I. Et sane alterutro loco malim hoc verbum, quam bis *ostendetur.* Hic positum *demonstrabitur* suavius ad aures accidit. OUD. *Eo concesso ostenditur* B. *Ea concessa demonstrabitur* Sch. *Eo concesso ostenditur* Orell. L.

Ex honestatis et utilitatis partibus] MS. alter repetit *et ex utilitatis.* Id vide ne sit melius. Habes enim cap. 15. *Ex negotiorum et ex personarum attributionibus.* 2 Orat. 3. *Et ex nostrorum et ex Graecorum copia.* GRON. quem vide ad Lib. III. ad Herenn. cap. 13. BURM. Voss. I. II. Leid. II, III. *ex honest. et ex ut. p.* Vere, ut saepius supra. OUD. *Et ex utilitatis p.* T. Erf. quod dedit Orell. L.

Et si cum definitione nostra etc.] Libri Suffrid. nostri verbo auctiores: *et si infirmabitur cum defin.* Pall. non variant, nisi quod existet in sec. *Aut sic cum de definitione etc.* GRUT. Sch. a m. II. *Et sic cum d. n.* Ed. Omn. simpliciter in *defin.* OUD.

Illorum contra] Sch. Leid. III. *ill. econtra,* vitiose. OUD.

Quaeremus autem res] Sch. q. a. *has res.* OUD.

Aut maiori] Sch. *aut a mai.* Leid. I. *aut in mai.* OUD. Vv. quae sequuntur: *aut minori* in editionibus Ernestianis et Schütziannis exciderunt, errore typorum ex Ernestiana propagato. Notavit Orell. L.

pari in negotio similes, ex quibus adfirmetur nostra descriptio.

CAP. XVIII. Iam si res plures erunt definiendae: ut, si quaeratur: fur sit, an sacrilegus, qui vasa ex privato sacra subripuerit; erit utendum pluribus definitionibus: 416 deinde simili ratione caussa tractanda. Locus autem communis in eius malitiam, qui non modo rerum, verum etiam verborum potestatem sibi adrogare conetur, ut et faciat quod velit, et id, quod fecerit, quo velit nomine adpellet. Deinde defensoris primus locus est, item nominis brevis, et aperta, et ex opinione hominum descriptio, hoc modo: Maiestatem minuere, est aliquid de republica, cum potestatem non habeas, administrare. Deinde huius confirmatio est similibus, et exemplis, et rationibus. Postea sui facti ab illa definitione separatio. Deinde locus communis, per quem facti utilitas, aut honestas adaugeatur.

Deinde sequitur adversariorum definitionis reprehensio, quae iisdem ex locis omnibus, quos accusatori praescripsimus, conficitur: et cetera post eadem praeter communem locum inducentur. Locus autem communis erit defensoris is, per quem indignabitur, accusatorem sui periculi caussa, non res solum convertere, verum etiam verba commutare conari. Nam illi quidem communes loci, qui aut calumniae accusatorum demonstrandae, aut misericordiae captandae, aut facti indignandi, aut a misericordia deterrendi caussa sumuntur, ex periculi magnitudine, non ex caussae genere, ducuntur. Quare non in omnem causam, sed in omne caussae genus incidunt. Eorum mentio-

CAP. XVIII. *Adrogare conetur*] Sch. Voss. II. Ed. Omn. conatur; sed in Sch. pro var. lect. *contendat*. OUD.
Deinde defensoris] Deest prima vox Leid. III. *def. deinde* in Victor. p. 204. OUD.

D. huius confirmatio] Voss. I. Leid. III. addunt *facienda erit*. OUD. Paulo post: *honestas adaugeatur* Erf. *honestas augetur* B. Tum *Deinde sequetur* scripsit Orell. cum Sch. e Cod. T. L.

Accusatori praescripsimus] Sch. *acc. praescribimus*. OUD. Deinde *conficietur* scripsit Orell. e necessaria, ut ait, Sch. coniectura, si supra *sequetur*, infra *inducuntur* e Codd. legatur. Recte. L.

Defensoris is] Pronomen deest Sch. a m. I. OUD.

In sui periculi caussa] Id est, *in suo periculo; suo autem*, nempe defensoris. Quod si quis malit legi, *in suo periculo*, non repugnem. Verum non dissimulabo a libris vulg. abesse praepositionem *in*. LAMB. *Accusatorum sui periculi caussa*. Ita legitur in omnib. manuscr. minime a vulgatis dissentientibus. BRUT.

In omne caussae genus incidunt] Deest *caussae* Voss. I. *incidunt* Leid. II. *incidet* Ed. Omn. OUD.

nem in coniecturali constitutione fecimus. Inductione autem eorum, cum causa postulabit, utemur.

417 CAP. XIX. Cum autem actio, translationis, aut commutationis indigere videtur, quod non aut is agit, quem oportet, aut cum eo, quicum oportet, aut apud quos, qua lege, qua poena, quo crimine, quo tempore oportet, constitutio translativa adpellatur. Huius nobis exempla permulta opus sunt, si singula translationum genera quaeramus: sed quia ratio praeceptorum similis est, exemplorum multitudine supersedendum est. Atque in nostra quidem consuetudine multis de causis fit, ut rarius incidant translationes. Nam et praetoriis exceptionibus multae excluduntur actiones, et ita ius civile habemus constitutum, ut causa cadat is, qui non, quemadmodum oportet, egerit.

Quare in iure plerumque versantur. Ibi enim et exceptiones postulatur, et quodammodo agendi potestas datur, et omnis conceptio privatorum iudiciorum consti-

Inductione autem eorum] Ed. Omn. horum locorum. Contra eorum non comparat in Sch. Voss. I. II. Leid. III. ac probro. OUD. Eorum desit in BT. Omiserunt Sch. et Orell. L.

CAP. XIX. *Aut cum eo, quicum oportet*] Scripti duo aut non cum eo q. o. ut scilicet sicut tò [v.] oportet repetitur sic vocula non. Mox etiam iidem nam et ex praetoris exceptionibus vel nam ex praet. GRON. Leid. I. II. Sch. a m. II. aut non cum eo: interpretationis gratia, cum non duo xovov sit subintelligendum. Leid. III. q. oporteret. OUD. Aut non cum eo B. L.

Aut apud quos] Sch. a m. II. aut non ap. q. Leid. II. addit oportet. OUD. Aut apud quos aut qua B. L.

Qua lege] Sch. a m. II. aut non q. l. OUD.

Translativa adpellatur] Leid. I. tr. nominatur. OUD.

Huius nobis exempla] Sch. Voss. I. II. Leid. III. Eius n. ex. OUDENDORPIUS.

Genera quaeramus] Leid. III. g. requiramus. OUD. Genera quaerantur B. Paulo post in vv. ratio praeceptorum similis est Purgoldus coniecerat facilis est, Iacobsius simplex est. Neutrum secuti Editores. L.

Nam et praetoris exceptionibus] Nos, praetoriis, edidimus, ut olim Leoniceus et Maunt. postea, et postremo edidit Lamb. Brut. — Leid. I. ex praetoriis. MSS. O. praetoriis exc. OUD.

Causa cadat] Leid. III. Ed. Omn. a c. cad. Male, sed ex hoc loco corrigendum locum in Quinctiliani Declam. 350. ut per ius civile excidisse formula, si aliter, quam oportuerit, ageret, dicatur, recte vidit doct. P. Boudam. Var. Lect. p. 295. OUD.

Quodammodo] Sch. a m. I. quoniam m. OUD.

Omnis conceptio] Leid. I. o. exceptio. OUD. Tum privatarum actionum pro vv. privatorum iudiciorum scripsit de coni. Sch., quia actiones tantum concepiti dicantur, iudiciorum nulla sit conceptio. Non secutus est Orell. L.

tuitur. In ipsis autem iudiciis rarius incidunt, et tamen si quando incidunt, eiusmodi sunt, ut per se minus habeant firmitudinis: confirmentur autem adsumta alia aliqua constitutione. Ut in quodam iudicio, cum venefici cuiusdam nomen esset delatum, et, quia parricidii causa subscripta esset, extra ordinem esset acceptum, cum in accusatione alia quaedam crimina testibus et argumentis confirmarentur, parricidii autem solum mentio facta esset: defensor in hoc ipso multum oportet, ut diu consistat: cum de nece parentis nihil demonstratum sit, indignum facinus esse ea poena adficere eum, qua parricidae adficiuntur: Id autem, si damnaretur, fieri necesse esse, quo-

[Si quando incidunt, eiusmodi sunt] Leid. II. si aliquando etc. sunt deest Voss. II. OUD.

[Confirmantur etc. alia aliqua constitutione] Voss. I. II. Leid. II. Ed. Omn. confirmantur. Exsulat alia a Leid. I. Vid. ad c. 12. OUD.

[Extra ordinem] Extra ordinem nomen accipiebatur, cum primo quoque tempore, omisis aliis iudiciis, de eo, quod postremum in iudicium venerat, quaerebatur, nec servabatur temporis ordo, quo quaeque causa ordine in iudicium deducta erat. LAMB.

[Cum in accusatione] Autem additur in Sch. Voss. I. Leid. III. ante in Ed. Omnib. OUD.

[Solum mentio] Leid. I. sola m. OUD. Paullo post a vv. defensor in hoc novam periodum puncto antea posito incipit Sch. Sed Orell. quum supra ante vv. Ut in quodam iudicio colo tantum distinguit, tum inde a vv. defensor in hoc apodosim incipit, haec notans: *Ἀνακόλουθον hoc loco agnoscendum. Quod si eiusmodi causa, inquit, in iudicio versetur, qualis hic exposita est, defensor cet.* Accedo huic sententiae. L.

[Multum op. ut diu consistat] Sch. Leid. II. m. op. et d. cons. Voss. I. Leid. III. et ut d. cons. Praeferenda omnino elegans lectio multum et diu. Quae quasi formularis est locutio, quam hic non ceperunt librarii. V. Comm. ad Suet. Aug. c. 63. Non minus elegans est particulae ut subintellectus. OUD. Multum oportet et diu consistat exhibet Cod. T. apud Orell. qui merito recepit, praecedente Sch. L.

[Id autem, si damnaretur, fieri necesse esse] Sic animadverto edidisse Gruterum ex inductione Lambini, in quo primo id reperio. Sed perperam sine dubio, et certe utique contra geminam nostram membranam. Non enim haec sic sunt annexa praecedentibus proximae, ut ex ore defensoris dici videantur, atque ideo egeant infinitivo; sed tanquam parentheses faciunt immissam medio defendentis sermoni, quae ex sua persona auctor interponit, praecedentem sermonem, qui ex defendentis persona concipitur in infinitivo, confirmantia. Ideo quum omnia alia tangat, hanc interpositionem solum, utpote explicantis Ciceronis, omittit Marius Victorinus: *Reus parricidii factus, probatis aliis criminibus, an damnandus sit, questio est. Utitur translatione reus, cum dicit se non parricidii damnandum esse, quia nihil inde sit approbatum, sed aliorum criminum, quae probata sint, affici oportere supplicio: ac ne eo quidem, quod non inde iudicium constitutum sit. Ita si neque*

418 niam et id causae subscriptum, et ex ea re nomen extra ordinem sit acceptum.

Ea igitur poena si adfici reum non oporteat, damnari quoque non oportere, quoniam ea poena damnationem necessario consequatur. Hic defensor poenae commutationem ex translativo genere inducendo, totam infirmabit accusationem. Verum tamen ceteris quoque criminibus defendendis coniecturali constitutione translationem confirmabit.

CAP. XX. Exemplum autem translationis in causa nobis positum sit huiusmodi: Cum ad vim faciendam quidam armati venissent, armati contra praesto fuerunt, et cuidam equiti Romano quidam ex armatis resistenti, gladio manum praecidit. Agit is, cui manus praecisa est, iniuriarum. Postulat is, quicum agitur, a praetore exceptionem, EXTRA QUAM IN REUM CAPITIS PRAEJUDICIUM FIAT.

419 Hic is, qui agit, iudicium purum postulat. Ille, qui cum agitur, exceptionem addi ait oportere. Quaestio est: Excipiendum sit, an non. Ratio: Non enim oportet, in recuperatorio iudicio, eius maleficii, de quo inter sica-

probatorum criminum poena esse debet, quia non inde iudicium constitutum est; neque parricidii, quia nihil probatum, confirmat non esse damnandum. Propterea veterem lectionem prorsus retineo necesse esset. GRON. Fieri necesse esse. Sic MSS. O. excepto Leid. II. in quo et Ed. Omn. f. n. esset. Quare Gronovio haud accedere possum. OUD. Fieri necesse est quoniam et id c. esset subscr. B. L.

Et ex ea re nomen] MSS. O. et Ed. Omn. carent praepositione; ac recte. Vid. ad c. 9. OUD.

Reum non oporteat] Voss. I. r. n. oportet. OUD.

Damnationem n. consequatur] Voss. I. Leid. III. sequatur. OUD. Infra criminibus defendendis recte explicat Sch. propulsandis, citans Cic. pro Roscio Am. I. iniuriam oportere defendi. L.

Coniecturali constitutione] Voss. II. coniectura. OUD. Paulo post suspicatus erat Sch. translationis in causa positae sit nobis. L.

CAP. XX. *Quidam ex armatis resistenti] Ed. Omn. q. ex ar. resistens. OUD.*

Extra quam in reum capitis etc.] Scio eruditos haec mendii suspecta habuisse, et conatos mederi tanquam corruptis. sed frustra. Postulat enim a Praetore exceptionem, ne in reum capitis praedictum fiat, extra quam praedictum fiat. Actor sine ulla conditione vult agi; is quicum agitur, petit exceptionem. Wouwerius. GRUTER.

In recuperatorio iudicio] Si standum est auctoritate veterum codicum, sic legendum est. Ita certe scriptum est in uno Gryph. exempl. vetustiss. Sed hoc iam animadverterat Lamb. vir doctiss. et peritissimus antiquitatis. BRUT. Recuperatorio iud. Codd. omnes. Ceterum Sch. monuit, recuperatorium iudicium esse in quo iudices dantur iniuriis aestimandis, qui recuperatores dicti. L.

rios quaeritur, praeiudicium fieri. Infirmatio rationis: Eiusmodi sunt iniuriae, ut de his indignum sit non primo quoque tempore iudicari. Iudicatio: Atrocitas iniuriarum satisne caussae sit, quare, dum de ea iudicetur, de aliquo maiore maleficio, de quo iudicium comparatum sit, praeiudicetur. Atque exemplum quidem hoc est. In omni autem caussa ab utroque quaeri oportebit, a quo, et per quos, et quo modo, et quo tempore aut agi, aut quid statui de ea re conveniat.

Id ex partibus iuris, de quibus post dicendum est, sumi oportebit, et ratiocinari, quid in similibus rebus fieri soleat, et videre, utrum malitia quid aliud agatur, aliud simuletur, an stultitia, an necessitudine, quod alio modo agi non possit, an occasione agendi sic sit iudicium, aut actio constituta, an recte sine ulla re eiusmodi res agatur. Locus autem communis contra eum, qui transla-

Primo quoque tempore] Deest ultima vox Leid. II. Oud.

Dum de ea iudicetur] Ed. Omn. cum *de ea i.* MSS. O. excepto Leid. I., *iudicatur.* Male. Oud. *Dum de ea iudicetur velut de aliquo B. L.*

Utrum malitia quid aliud agatur] Quum sic in omnibus, quantum scio, editis legatur, idque approbent scripti nostri (unde iudicium de aliis etiam facio) nec ratio Latini sermonis repudiet, nescio quid mentis vel Gothofredo (nam in Lambini editionibus etiamnum anno 1608. ad plenum sic legitur) fuerit, qui neglexit vocem quartam sine mentione ulla; vel Grutero, qui sequentis est nulla data ratione, quem coeco impetu suspexerunt sequentes. In Laudiano sane tertio vox primitus omissa, dein superscripta est. Nec dubito, quin per eodem mera depravatio invecata mox sit, quum edi curaverunt *hanc orationem ad perturbationem iud. omn. pertinere.* Non enim ullus locus illic est orationi, sed innuit auctor, quod testantur omnes ante hos editi simul et scripti, *hanc rationem*, hoc est, hunc usum translationis, hanc decursionem ad translationem. GRON. Schol. cum Laudiano a m. I. omittit vocem translationem. q. d. elegantius, ut opinor, et Ciceroniano stilo convenientius. Adi Nizolium. In Victorino p. 207. vitiose editur: *utrum malitia quid aliud agatur, cum aliud similiter.* Oud. *Utrum malitia quid aliud agatur.* B. Erf. *Utrum malitia aliud ag.* F. atque ita Orell. Dederat iam ante Sch. e cod. Guelf. 2. L.

Agere non possit] Sch. Voss. II. Leid. II. Ed. Omn. *agere n. p.* OUDENDORP.

Occasione agendi] Leid. III. *in occasione ag.* Oud.

Sine ulla re] Leid. II. *sine aliqua re ulla.* Oud. Pro his quae sequuntur: *eiusmodi res* Sch. scripsit *eiusmodi* omisso v. *res.* Ait enim aptius h. l. *agitur* absolute poni, quam *res agitur*, ubi quaeratur, an aliquis ita, uti oportet, egerit. Deinde *omnium fore perturbationem*, ut vulgo, BT. Erf. Sed Ernestius putabat, ante v. *omnium* excidisse v. *iudiciorum* id quod in quattuor Oxonn. legitur, sed post v. *perturbationem*, quae lectio placet Orelho. L.

tionem inducet, fugere iudicium ac poenam, quia causae diffidat. A translatione autem, omnium fore perturbationem, si non ita res agantur, et in iudicium veniant, quo pacto oporteat: hoc est, si aut cum eo agatur, quicum non oporteat, aut alia poena, alio crimine, alio tempore: 420 atque hanc rationem ad perturbationem iudiciorum omnium pertinere. Tres igitur eae constitutiones, quae partes non habent, ad hunc modum tractabuntur. Nunc generalem constitutionem, et partes eius consideremus.

CAP. XXI. Cum et facto, et facti nomine concesso, neque ulla actionis illata controversia, vis, et natura, et genus negotii ipsius quaeritur; constitutionem generalem adpellamus. Huius primas esse partes duas nobis videri diximus, negotialem, et iuridicialem. Negotialis est, quae in ipso negotio iuris civilis habet implicitam controversiam. Ea est huiusmodi: Quidam pupillum heredem fecit; pupillus autem ante mortuus est, quam in suam tutelam veniret. De hereditate ea, quae pupillo venit, inter eos, qui patris pupilli heredes secundi sunt, et inter agnatos pupilli controversia est. Possessio heredum secundorum est. Intentio est agnatorum: Nostra pecunia est, de qua is, cuius agnati sumus, testatus non est. Depulsio est: Immo nostra, qui heredes secundi testamento patris sumus. Quaestio est: Utrorum sit? Ratio est: Pater enim et sibi, et filio testamentum scripsit, dum is pupillus esset. Quare, quae filii fuerunt, testamento patris nostra fiant necesse est. Infirmatio est rationis: Immo pater sibi scripsit, et secundum heredem non filio, sed sibi iussit esse. Quare,

Quicum non oporteat] Sch. Voss. II. Leid. II. *quocum n. op.* OUD. *Cum quo non oportet* B. suprascripto v. non. L.

Facti nomine concesso] Schol. habet suprascriptum *al. confesso.* OUD.

Implicitam controvers.] Leid. I. *implicatam c.* OUD. *Implicitam* B. Erf. Lamb. *Implicatam* dederant Ernest. Sch. *Implicatam* Orell. Deinde *veniret* omnes Codil. exhibent, sed Ern. de coniectura sua *venisset*, quod sine causa factum iam Sch. intellexit. L.

CAP. XXI. *Quam in suam tutelam veniret*] Id est, quam pubes factus esset, etc. LAMB. Non variant Pall. at in sui placet Wouverio, ex duobus nescio quibus Mss. GRUT.

De hereditate ea, quae venit p.] Leid. I. Voss. II. *illa*, quod suprascr. in Sch. pro *ea*. deest Ed. Omn. OUD.

Depulsio est] Verbo caret Sch. OUD. *Depulsio imo* B. L.

Qui heredes secundi test. p. sumus] Deest *secundi* Sch. a m. I. et Voss. II. OUD.

Ratio est] Sch. Voss. II. ignorant verbum. OUD. Tum: *infirmatio rationis imo* B. L.

praeterquam quod ipsius fuit in testamento, ullius vestrum esse non potest. Iudicatio: Possitne quisquam de filii pupilli re testari? An heredes secundi, ipsius patris familias, non filii quoque eius pupilli heredes sint?

Atque hoc non alienum est, quod ad multa pertineat. ne aut nusquam, aut usquequaque dicatur, hic admonere. 421
Sunt caussae, quae plures habent rationes in simplici constitutione: quod fit, cum id, quod factum est, aut quod defenditur, pluribus de caussis rectum, aut probabile videri potest, ut in hac ipsa causa. Supponatur enim ab heredibus haec ratio: Unius enim pecuniae plures dissimilibus de caussis heredes esse non possunt, nec unquam factum est, ut eiusdem pecuniae alius testamento, alius lege heres esset.

Infirmatio autem haec erit: Non est una pecunia, propterea quod altera iam erat pupilli adventitia: cuius heres non, illo in tempore, in testamento quisquam scriptus erat, si quid pupillo accidisset: et de altera, patris etiam nunc mortui voluntas plurimum valebat, quae iam mortuo pupillo suis heredibus concedebat. Iudicatio est: Unane pecunia fuerit, ac, si hac erunt usi infirmatione: Posse plures esse unius pecuniae heredes dissimilibus de caussis;

Praeterquam quod ipsius fuit in testamento] Voss. I. *praeter* quod. V. me ad Suet. Claud. c. 4. dein *in ipsius f. testam.* Voss. I. II. Leid. II. III. Sed Sch. et Ed. Omn. carent praepositione, et pro ullius in Ed. Omn. *illius*. Recte. Distinguendum enim, *praeter quod ipsius fuit, testamento illius vestrum esse non potest*. Opponuntur enim praecedentibus, *quae filii fuerunt, testamento patris nostra fiant, necesse est*. Vide quoque pag. seq. Oud. *In ipsius fuit testamento illius* Erf. *In testamento ullius* B. Ern. Sch. Orell. Oudendorpium secuti sunt. L.

Atque hoc non alienum] Sch. et Voss. I. a m. I. *at hoc n. a.* Oud. *Fortasse scripsit Cicero: Atque hoc loco non alienum est — pertineat, admonere*. Ita Sch. Vulgatam tenuit Orell. L.

Infirmatio autem haec erit] Deest vox autem Sch. Voss. II. OUDENDORP.

In testamento] Non legitur praepositio in Voss. I. II. Utraque vox abest a m. I. Sch. Oud. *Illo in tempore in testamento* Erf. *Illo in tempore etiam* Iunt. Ern. *dedit illo tempore testamento, quod reliqui* Edd. secuti sunt. *Illo tempore in testamento etiam* B. L.

Suis heredibus concedebat] Liber unus manusc. habet, *celebat*. LAMB. Sch. Leid. III. *cedebat*. Recte, ni fallor, sc. *altera patris pecunia*. Oud. *Concedebat* B. quod retinuit Orell. Paulo ante *valebit* Sch. et Orell. probante Ern. e Codd. Cass. Gn. *quae illam* Sch. e con. *quam iam dederat Lamb, qui eam coniecit* Orell. quum Oxonn. unus exhibeat qui. L.

de eo ipso indicatio nascitur: Possintne eiusdem pecuniae plures dissimilibus generibus esse heredes?

CAP. XXII. Ergo una in constitutione intellectum est, quomodo et rationes, et rationum infirmationes, et praeterea indicationes plures fiant.

Nunc huius generis praecepta videamus. Utrisque aut etiam omnibus, si plures ambigent, ius ex quibus rebus constet, est considerandum. Initium ergo eius ab natura ductum videtur: quaedam autem ex utilitatis ratione aut perspicua nobis, aut obscura, in consuetudinem venisse: post autem, adprobata quaedam aut a consuetudine, aut
422 a vero utilia visa, legibus esse firmata. Ac naturae quidem ius est, quod nobis non opinio, sed quaedam innata vis adferat, ut religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, observantiam, veritatem.

De ipso indicatio n.] Voss. I. et *de* etc. Leid. III. etiam *de* etc. Sch. a m. I. et *de eo ipso esse controversiam i. n.* OUD.

CAP. XXII. Ergo una in constitutione etc.] Aberat una codici Grevemb. et probabat Gulielmus. GRUT.

Et praeterea indicationes plures fiant] In manuscr. omnibus et in Leonic. editione et propterea legitur; fortassis non male. BRUT. Propterea etiam margo Cratandri, teste Orell. L.

Utrisque] Sch. Voss. II. *utrique.* OUD. *Utrisque autem aut omnibus B.* L.

Si plures ambigent] Sch. *si pl. ambient.* Victor. p. 209. petant explicat. OUD.

Ab n. ductum videtur] Voss. II. *ab n. d. videatur.* OUD.

In consuetudinem venisse] Voss. I. Leid. II. III. Ed. Omn. in cons. ven. videntur. OUD.

Post autem approbata quaedam aut a consuetudine aut a vero utilia visa] Huic locum in plerisque exemplis perversa interpunctio depravatum, interpunctis mutatis emendavi. LAMB. Est ab editione prima, et lectio, et interpunctio: neque aliter expressit voces Victorius, sed interpunxit aliter; praeter Mss. nostros. GRUT. *Aut a consuetudine.* Deest aut Sch. a m. I. et Leid. II. praepositio deest Voss. I. Leid. I. III. OUD. — *Aut a vero utilia.* *Aut vero,* legit Lamb. *aut a verbo* habent omnes manuscr. BRUT. *A consuetudine aut a vero* dedit Orellius, *a vero* explicans *a iusto.* Sch. autem *aut vero* scripsit et pro coniunctionibus habuit, quae significant Gallorum *ou bien,* nostrum *oder aber.* Prius aut aliquot tantum codd. omittunt; *aut a vero* codd. Oxonn. 1. 3. et noster B. L.

Legibus esse firmata] Voss. I. Leid. III. l. e. f. videntur. OUD.

Ac naturae quidem ius est] *Ius esse videtur* nostri codices; quorum tamen ultimum quum ignoret membrana Laudiana, eo libenter omisso retineam *to [v.] esse.* GRON. [Leid. II. n. q. *ius esse videtur.* Sch. Leid. I. Voss. II. n. q. i. *esse.* Quod cum Gronovio verum censeo. OUD. *Ac natura quidem ius esse quod B.* Atque ita dederunt Sch. et Orell. L.

Nobis non opinio] Deest pronomen Leid. OUD.

Religionem, eam, quae in metu et cerimonia deorum sit, adpellant. Pietatem, quae erga patriam, aut parentes, aut alios sanguine coniunctos officium conservare moneat. Gratiam, quae in memoria, et remuneratione officiorum, et honorum, et amicitiarum, observantiam teneat. Vindicationem, per quam vim, et contumeliam, defendendo, aut ulciscendo, propulsamus a nobis, et a nostris, qui nobis esse cari debent, et per quam peccata punimus. Observantiam, per quam aetate, aut sapientia, aut honore, aut aliqua dignitate antecedentes veremur, et colimus. Veritatem, per quam damus operam, ne quid aliter, quam confirmaverimus, fiat, aut factum, aut futurum sit.

Ac naturae quidem iura minus ipsa quaeruntur ad hanc controversiam, quod neque in hoc civili iure versantur, et a vulgari intelligentia remotiora sunt: ad similitudinem vero aliquam, aut ad rem amplificandam saepe sunt inferenda. Consuetudinis autem ius esse putatur id, quod voluntate omnium sine lege vetustas comprobarit. In ea autem iura sunt quaedam ipsa iam certa propter vetustatem, quo in genere et alia sunt multa, et eorum multo 423 maxima pars, quae praetores edicere consuerunt; quaedam autem genera iuris, iam certa, consuetudine facta sunt, quod genus, pactum, par, iudicatum.

Pactum est, quod inter aliquos convenit, quod iam ita iustum putatur, ut iuri praestare dicatur. Par, quod

In metu et cerimonia] Voss. I. Leid. I. III. *in m. et in cerim.* Ut passim. OUD.

Officiorum et honorum] MSS. O. et Ed. Omn. *off. et honoris.* OUD. *Et honoris* B. Hoc dederunt Sch. et Orell. L.

Veremur, et colimus] Duo libri manusc. habent, *veremur, et colimus*: unus, *veneramur, et colimus*. LAMB. Habent alii complures *reveremur*. Sed nostri duo *veneramur et col.* GRON. Voss. I. Leid. III. *veneremus et c.* Sch. Leid. I. II. Ed. Omn. *veneramur et col.* Bene. OUD. *Veremur* recte retinuerunt Sch. et Orell. *Veneramur* B. *Veneremur* unus Oxon. quemadmodum volebat Ern., qui scil. omnes illos indicativos post *v. vindicationem* in coniunctivos mutabat. *Reveremur* veteres editiones Iu. Crat. Lambin. exhibent. L.

Quod neque in hoc civ. iure v.] Sch. a m. I. Voss. I. *quae n. etc.* OUD.

Remotiora sunt] Voss. I. Leid. III. *remota s.* OUD.

Quae pr. ed. consuerunt] Sch. Voss. I. II. Leid. III. Ed. Omn. *quam* Voss. I. II. Leid. III. Ed. Omn. *consueverunt.* OUD. *Consueverunt* etiam B. et edd. Iunt. Lamb. L.

Quod genus] Sch. a m. I. *ut.* OUD.

Ut iuri praestare dicatur] Nostri codices, ut priores editi habent *iure*, quod ego repellendum non puto. Praeterquam enim quod sic auctor ad Herennium XI, 13. *Sunt item pacta, quae sine legibus observantur ex conventu, quae iure praestari dicun-*

in omnes aequabile est. Indicatum, de quo iam ante sententia alicuius, aut aliquorum constitutum est. Iam iura legitima ex legibus cognosci oportebit. His ergo ex partibus iuris quidquid aut ex ipsa re, aut ex simili, aut ex maiore minoreve nasci videbitur, attendere, atque elicere pertentando unanquamque partem iuris oportebit. Locorum autem communium, quoniam (ut ante dictum est) duo sunt genera, quorum alterum dubiae rei, alterum certae continet amplificationem, quid ipsa caussa det, et

tur; tum non alio respectu haec dici opinor, quam quo dixerunt leges iure rogatas, tribus iure vocatas, de quo pater ad Livium XXVII, 6. Paulo ante codices quoque nostri, quam praetores edicere consueverunt, quod ideo animadvertendum, quia sic quoque citat haec verba Marius Victorinus, non quae. Sed et in Laudiano codice vidi consueverunt, quod secutus sum. GRON. Ut iuri praestare d. Sic in solo Voss. II. In quatuor MSS. et Ed. Omn. iure. Sed optimae illae membranae praebent iura, et insuper superiora a m. I. exhibent cum Leid. II. quod inter quos convenit, ita iustum putatur, ut iura pr. d. Hinc saltem iura recipiendum arbitror. Mox iura legitima. De quarto casu verbo praestare iuncto consulas viros doctos an Hirt. L. VIII. B. G. c. 6. Livium L. XXXVII, 50. Frontinum L. IV. c. 2. §. 2. Vulgo editur in Solino c. XI. p. 22. Ed. Ultr. lapidem, qui marmore quidem praestat. Sed in MSS. duobus marmori. Puto scribendum marmor vel marmora, ut saepe in Hygini Astronomicis. OUD. Iure praestare exhibent B. Oxonn. septem; secuti sunt Sch. Orell. Iure praestari de coniectura dedit Ern. L.

Par, quod inter omnes aeq] Quod in omnes edidit Manut. et multis ante illum annis Leoniceu. Ita quidem scriptum legitur in omnibus manuscr. exemplaribus. BRUT. Leid. II. in omnibus aeq. OUDENDORP.

Aliquorum constitutum est] Sic legendum, et ita habent duo libri manuscr. et nonnulli vulg. Denique ex simili loco, qui est infra, perspicuum est, ita hic legi debere. LAMB. Leid. III. constituta e. OUD.

Ex legibus cognosci] Sch. ex l. agnosci. OUD.

Quidquid aut ex ipsa re] Sch. quod quisque etc. Voss. I. Leid. III. quod etc. OUD.

Aut ex maiore minoreve nasci videbitur, attendere etc.] Ita Pall. nostri, comptius multo quam haecenus vulgata: aut ex maiore, aut ex minore nasci videbitur, quemque attendere etc. Nam editio prima, quisque attendere etc. habebat. GRUT. Cur ita Gruterus, non intelligo. Certe comptius non est. Minore est manifestum in Laudiano. GRON. Desunt a m. I. aut ex in Sch. sup. aut. In Voss. I. Leid. III. vel mai. etc. Voss. II. Leid. III. vel mai. etc. Voss. II. Leid. I. II. aut mai. Ed. Omn. aut minore. Victor. p. 210. aut ex minore. OUD. Aut maiore minoreve B. L.

Attendere etc. oportebit] Leid. I. II. quemque att. etc. oportebit. Ed. Omn. quisque att. etc. debet. In Victorino etiam debet. OUD. Attendere quemque elicere atque egerere pertemptando B. Pro quemque alii quisque, alii quemquam, ita tamen, ut pronomem verbo att. praepoant. L.

quid augeri per communem locum possit, et oporteat, considerabitur. Nam certi, qui in omnes incidant, loci, praescribi non possunt: in plerisque fortasse ab auctoritate iurisconsultorum, et contra auctoritatem dici oportebit. Attendendum est autem et in hac, et in omnibus, num 424 quos locos communes, praeter eos, quos exposuimus, ipsa res ostendat. Nunc iuridiciale genus, et partes eius consideremus.

CAP. XXIII. Iuridiciale est, in qua aequi et iniqui natura, et praemii aut poenae ratio quaeritur. Huius partes sunt duae, quarum alteram absolutam, adsuntivam alteram nominamus. Absoluta est, quae ipsa in se, non ut negotialis implicite et abscondite, sed patentius et expeditius recti et non recti quaestionem continet. Ea est huiusmodi: Cum Thebani Lacedaemonios bello superavissent, et fere mos esset Graiis, cum inter se bellum gessissent, ut ii, qui vicissent, tropaeum aliquod in finibus statuerent, victoriae modo in praesentia declarandae causa, non ut in perpetuum belli memoria maneret; aeneum statuerunt tropaeum. Accusantur apud Amphictyonas, id est, apud commune Graeciae concilium.

Qui in omnes incidant] In omnes causas. LAMB.
Praescribi n. possunt] Victorin. p. 211. *perscribi n p.* Vid. c. 17. OUD. Verum est *praescribi*. Cf. supra ad c. 17. L.
Dici oportebit] Sic Sch. a m. I. In ceteris MSS. et Ed. Omn. *duci op.* quod melius videretur componi posse cum vocibus *ab auctoritate*. Sed Victorin. simpliciter. *Loci communes hi esse possunt.* Contra *auct. iurisc. ab auctor. iurisc.* OUD. *Duci etiam Oxonn. unus. L.*

Num quos locos] Sch. num aliquot l. OUD.
Quos exposuimus] Leid. I. quosquos exponimus. Sch. quoque Vossiani et Ed. Omn. exponimus. Sch. a m. II. Voss. II. et Ed. Omn. etiam quos nos exp. dein genus causae Leid. III. OUD. Quos non expos. B. L.

CAP. XXIII. *Bello superavissent*] Leid. II. b. *superassent.* OUD. *Superavissent etiam B. Superassent* Lambinum secutus dedit Orell. L.

Tropaeum aliquod] Non est dissimulandum, quod Lamb. emendat certa adductus ratione, *tropaeum* in antiquissimo Gryphii libro scriptum inveniri. BRUT. MSS. O. et Ed. Omn. *tropheum aliquod*, et mox. OUD. In his codices non esse audiendos, satis decantatum. *Tropheum* utrobique etiam B. L.

Belli memoria maneret] Leid. II. b. *causa m.* OUD.

Apud Amphictyonas, id est, apud commune Graeciae concilium] Hoc totum, id est apud commune Graeciae concilium, suppositivum videtur, et annotationem olet. LAMB. Gulielmius habet pro adulterinis, et poterant abesse sine detrimento sententiae, visuntur tamen in membranis nostris omnibus. GRUT. Voss. II. *consilium.*

Intentio est: Non oportuit. Depulsio est: Oportuit. Quaestio est: Oportueritne. Ratio est: Eam enim ex bello gloriam virtute peperimus, ut eius aeterna insignia posteris nostris relinquere vellemus. Infirmatio est: Attamen aeternum inimicitarum monumentum Graios de Graiis statuere non oportet. Iudicatio est: cum summae virtutis celebrandae causa Graii de Graiis aeternum inimicitarum monumentum statuerint, rectene, an contra fecerint. 425 Hanc ideo rationem subiecimus, ut hoc caussae genus ipsum, de quo agimus, cognosceretur. Nam si eam subposuissemus, qua fortasse usi sunt: Non enim iuste, neque pie bellum gessistis; in relationem criminis delaberemur, de qua post loquimur. Utrumque autem caussae genus in hanc causam incidere perspicuum est. In hanc argumentationes ex iisdem locis sumendae sunt, atque in causam negotialem, qua de ante dictum est.

Locos autem communes et ex causa ipsa, si quid inerit indignationis aut conquestionis, et ex iuris utilitate, et natura multos et graves sumere licebit, et oportebit, si caussae dignitas videbitur postulare.

CAP. XXIV. Nunc adsumtivam partem iuridicialis consideremus. Adsumtiva igitur tunc dicitur, cum ipsum ex se factum probari non potest; aliquo autem foris ad-

Viris doctis accedo, qui haec spuria censent, et pro glossemate habent. Patet satis ex Alouino p. 363. V. ad Suet. Aug. c. 32. et alibi. OUD. Lambino iubente illa delevit Sch., retinuit Orell. L.

Ex bello gloriam] Leid. II. *in bello gl.* OUD.

Summae virtutis celebrandae causa] MSS. *concelebrandae*, qui et mox, *ut hoc caussae genus ipsum, de quo agimus, demonstraretur*, mira postremi verbi immutatione. GRON. *Concelebrandae*, duo manuscr. lib. meus unus, Gryphii alter habet. BRUT. *Concelebrandae* recepit Orell. assentientibus Codd. Oxonn. quinque. Idem exhibet B. L.

Monumentum statuerint] Voss. I. Leid. I. II. Sch. a m. II. Alc. m. *statuerunt*. OUD. *Statuerint* dedit Orell. *Statuerunt* etiam in B. L.

De quo agimus, cognosceretur] Sch. Voss. I. Leid. III. *de quo ag. demonstraretur*. OUD.

Neque pie] Sch. Voss. I. II. Leid. II. *nec pie*. OUD.

Utrumque autem c. g.] Deest secunda vox Leid. III. OUD.

Locos a. communes et ex c. ipsa] Exsulat *communes* a Sch. *aut ex c. ipsa*. Voss. II. Sch. a m. II. OUD.

Aut conquestionis] Sch. a m. I. Voss. I. Leid. III. *et c.* OUD.

Et natura] Leid. II. *et ex n.* OUD.

CAP. XXIV. *Adsumtivam partem*] Leid. III. *ab adsumtiva* p. OUD. In seqq. *tum dicitur pro vulgato tunc dicitur* dedit Orell. *Nunc videtur* B. L.

Aliquo autem foris adi.] Sch. a m. I. *alio a. forte*. OUD.

iuncto argumento defenditur. Eius partes sunt quatuor: comparatio, relatio criminis, remotio criminis, concessio.

Comparatio est, cum aliquod factum, quod per se ipsum non sit probandum, ex eo, cuius id causa factum est, defenditur. Ea est huiusmodi: Quidam imperator, cum ab hostibus circumsideretur, neque effugere ullo modo posset, depactus est cum eis, ut arma et impedimenta relinqueret, milites educeret, itaque fecit: armis et impedimentis amissis, praeter spem milites conservavit. Accusatur maiestatis. Incurrit huc definitio. Sed nos hunc locum, de quo agimus, consideremus.

Intentio est: Non oportuit arma et impedimenta 426 relinquare. Depulsio est: Oportuit. Quaestio est: Oportueritne. Ratio est: Milites enim omnes periissent. Infirmitas est, aut coniecturalis: Non periissent: aut altera coniecturalis: Non ideo fecisti. Ex quibus sunt iudicationes: Periissentne; et, Ideone fecerit; aut haec compara-

Cum aliquod factum] Sch. quando al. f. OUD.

Per se ipsum] Desunt duae primae voces Sch. OUD.

Circumsideretur] Voss. II. *circumdaretur*. Leid. II. *circumsederetur*. Ed. Omn. *circum obsederetur*. OUD. *Circumsederetur* etiam B. et Erf. quod videtur praefendum. Nisi forte *circumsedere* pronuntiatione tantum differt. Nam *circumsidere* esset circumquaque collabi. L.

Depactus est cum eis] Duae ultimae voces desiderantur in Leid. III. *cum hostibus* Ed. Omn. OUD. *Cum hostibus* etiam B. Deinde *et impedimenta amitteret milites sanos educeret* B. *abduceret* Lamb. L.

Incurrit huc definitio] Ea verba, quae deinceps quaeantur in nonnullis libr. vulgatis, trium manuscriptorum auctoritatem secuti delevimus: quin sola ratione freti, pro nostro iure elevissemus. Puerunt enim a semidocto aliquo temere inculcata; cui rei argumento est, ut alia omittam, ipsa locutio. Non enim ita loquitur M. Tullius, *laedere maiestatem*, neque ita loquuntur Latini, *accusatus est laesae maiestatis* (est enim barbarum) *sed accusatus est lege maiestatis*, vel simpliciter, *accusatus maiestatis*, ut hoc loco. LAMB. *Incurrit huc definitio*. Leid. I. *hic*. Ed. Omn. *huic*. Addunt Voss. I. Leid. III. *quid sit minuere maiestatem*, e glossa, quae suprascriptur in Sch. *quid laedere maiestatem sit*. OUD. *Incurrit hinc definitio* B. L.

Hunc locum] Voss. II. *hunc comparationis* l. OUD.

Milites en. o. periissent] Sic Leid. II. sed MSS. III. et Ed. Omn. hic et deinceps omnes constanter *perissent*. Voss. I. Leid. III. hic loci dant *perirent*. OUD. Deinde Lamb. *aut haec coniecturalis*; pronomen, quod Codd. ignorant, rectius abesse, docet Sch. ad h. l. Item aliter comparatam esse idem ait in altero membro, ubi verbis: *aut haec comparativa* respondent haec: *cuius nunc indigemus*. L.

Ex quibus sunt iudicationes] Non erat illud *sunt* in Pal. pr. unde verum videtur, *ex quibus iudicatio est*, quod representat secundus. GRUT. Deest verbum Voss. II. *ex q. iudicatio est* Sch. *ex q. est iudicatio* Voss. I. OUD. *Ex quibus iudicationes*: Per. B.

tiva, cuius nunc indigemus: At enim satius fuit amittere milites, quam arma et impedimenta hostibus concedere. Ex qua indicatio nascitur: Cum omnes perituri milites essent, nisi ad hanc pactionem venissent, utrum satius fuerit amittere milites, an ad hanc conditionem venire? Hoc causae genus ex his locis tractari conveniet.

Oportebit adhibere ceterarum quoque constitutionum rationem, atque praecepta, ac maxime coniecturis faciendis infirmare illud, quod cum eo, quod crimini dabitur, ii, qui accusabuntur, comparabunt. Id fiet, si aut id, quod dicent defensores futurum fuisse, nisi id factum esset, quo de facto iudicium est, futurum fuisse negabitur: aut si alia ratione, et aliam ob causam, ac dicet se reus fecisse, demonstrabitur esse factum. Eius rei confirmatio, et item contraria de parte infirmatio ex coniecturali consti-

Ex quibus est indicatio Erf. Sunt iudicationes retinuerunt Sch. et Orell. L.

[*Nisi ad hanc pactionem venissent*] Ita quidem constanter video legi in editis pariter et in scriptis, nec tamen probare possum, quum haec pactio militum non fuerit, neque hi se excusent de pactione quadam sua, sed, ut ante dixit, ipse imperator, et omnino militum hic nulla vel causa vel persona est; nude vide, an non auctor dederit *venissem*, quod censebam tum hic, tum capite sequenti, ubi quidem perspicue dicit agi de eo, quod vitarit reus, utrum fuerit honestius, quam illud quod fecerit. Non autem rei sunt milites, sed ipse imperator. GRON. *Venisset* sing. num. recepit Sch. *venissent* vulgatum retinuit Orell. Recte. *Ad pactionem venire* de militibus recte dicitur, quum idem sit, quod pactionis participem fieri. L.

[*Ad hanc conditionem venire*] Sch. *ad h. pactionem v. ut c. sq. dein ex suis locis* Leid. I. OUD.

[*Hoc causae genus ex his locis tractare conveniet*] Verbum *conveniet* abest ab uno codice manuscr. ut fortasse ita sit legendum: *tractari oportebit, et adhibere ceterarum etc.* verum tamen nihil muto. LAMB. Grevenb. *ex suis locis*. Ceterum nostri omnes retinent *conveniet*, quod uni suorum abesse testatur Lambinus. GRUT. *Tractari conveniet. Oportebit adhibere*. Voss. I. *tractare*. Tum Sch. Voss. I. Leid. III. *tr. oportebit et adh.* ut coniecit recte Lamb. A. Voss. II. et Leid. II. abest quoque *conveniet*. In Leid. II. *tr. oportebit. Oportet adh.* OUD. Scripsit Sch. *Hoc causae genus et ex suis locis tractare oportebit, et adhibere — quoque*. Orellius autem primum: *Hoc causae genus ex suis locis e Grevenb. et tribus Oxonn.;* tum: *tractari oportebit et adhibere — quoque*. In B. est: *Hoc causae genus ex his locis tractari conveniet. Oportebit adhibere — quoque*. L.

[*Id fiet, si aut id.*] Leid. III. *id autem fiet etc.* Voss. II. *non aut id.* OUD.

[*Quo de facto*] MSS. quatuor *de quo f. Quo de facto iudicatum est* B. L.

tutione sumetur. Sin autem certo nomine maleficii vocabitur in iudicium, sicut in hac caussa (nam maiestatis accessitur,) definitione et definitionis praeceptis uti oportebit.

CAP. XXV. Atque hoc quidem plerumque in genere accidit, ut coniectura et definitione utendum sit. Sin aliud quoque aliquod genus incidet, eius generis praecepta licebit huc pari ratione transferre. Nam accusatori maxime est in hoc elaborandum, ut id ipsum factum, propter quod sibi reus concedi putat oportere, quam plurimis infirmet rationibus: quod facile est, si quam plurimis constitutionibus adgrediatur id improbare.

Ipsa autem comparatio separata a ceteris generibus controversiarum sic ex sua vi considerabitur, si illud, quod comparabitur, aut non honestum, aut non utile, aut non necessarium fuisse, aut non tantopere utile, aut non tantopere honestum, aut non tantopere necessarium fuisse demonstrabitur. Deinde oportet accusatorem, illud,

Constit. sumetur] Sch. Leid. II. *const. sumitur.* OUD.

CAP. XXV. *Atque haec quidem plerumque in genere incidunt, ut coniectura*] Tres libri manuscr. habent: *in hoc genere accidunt, ex qua scriptura putabam sic potius legendum: Atque hoc quidem plerumque in genere accidit, ut et coniectura, etc. vel sic: Atque hoc quidem plerumq. in hoc genere accidit, ut coniect.* LAMB. Ita emendavit Gulielmus, secutusne Lambini coniecturam, an libros suos, nescio. Nam Pall. omnes praeferunt: *Atque hoc quidem pl. in hoc genere accidunt, ut coni.* Vulgata: *Atque haec quidem plerumque in hoc genere accidunt etc.* GRUT. *Accidunt habent manuscripti omnes; accidit* Leonic. et in clausulae initio: *Atque hoc quidem, quomodo ratio docet legendum.* BRUT. MSS. O. et Ed. Omn. *haec q. pl. in h. g. accidunt, nisi quod in Ed. sit accidit.* Deest in a Leid. II. OUD. *Atque haec quidem — in hoc genere accidunt* B. Sch. e Lambini coniectura dedit: *Atque hoc quidem — in hoc genere accidit.* Atque ita etiam Orellius, ablegans ad cap. XXX, ubi: *Atque in hoc genere hoc accidit novi cet.* L.

Ut coniectura et defin.] Ed. Omn. *ut in coni.* MSS. O. *ut et coni. et def.* Verissime. OUD. Sic etiam Cod. B. nisi quod vocabula transposuit: *ut et coniectura utendum sit et definitione.* Oudendorpio obsecuti sunt Ern. Sch. et Orell. L.

Sin aliud quoque] Leid. II. *sin autem al. q. Tum incidit* Sch. et mox transferri Leid. II. OUD. *Sin aliud quoque aliquod genus incidit* B. L.

In hoc elaborandum] Exsulant in hoc ab Ed. Omn. *laborandum* Sch. Voss. I. Leid. III. OUD.

Putat oportere] Leid. II. *putet op.* OUD.

Adgreditur id impr.] Sic Voss. II. In ceteris et Ed. Omn. *adgreditur id improbare* B. Atque ita iam ex uno Cod. Ern. Sed Sch. qui *aggredietur* retinuit, supra scripsit: *quod facile erit.* Vulgatam retinuit Orell. nisi quod *aggredietur* futuro scripsit, quod exhibet etiam Erf. L.

Non tantopere] Voss. II. *non tanto opere, ter.* OUD.

Fuisse demonstrabitur] Ultimum verbum non comparat in Sch.

quod ipse arguat, ab eo, quod defensor comparat, separare. Id autem faciet, si demonstrabit non ita fieri solere, neque esse rationem, quare hoc propter hoc fiat, ut propter salutem militum ea, quae salutis causa comparata sunt, hostibus tradantur. Postea comparare oportebit cum beneficio maleficium, et omnino id, quod arguitur, cum eo, quod factum ab defensore laudabitur, aut faciendum fuisse demonstrabitur, contendere, et hoc extenuando, maleficium magnitudinem simul adaugere. Id fieri poterit, 428 si demonstrabitur, honestius, utilius, magis necessarium fuisse illud, quod vitarit reus, quam illud, quod fecerit.

Honesti autem, et utilis, et necessarii vis et natura in deliberationis praeceptis cognoscetur. Deinde oportebit ipsam illam comparativam iudicationem exponere, tamquam causam deliberativam, et de ea ex deliberationis praeceptis deinceps dicere. Sit enim haec iudicatio, quam ante exposuimus. Cum omnes perituri milites essent, nisi ad hanc pactionem venissent, utrum satius fuerit perire milites, an ad hanc pactionem venire? Hoc ex locis deliberationis, quasi aliquam in consultationem res veniat, tractari oportebit.

CAP. XXVI. Defensor autem, quibus in locis ab accusatore aliae constitutiones erunt inductae, in iis ipse quoque ex iisdem constitutionibus defensionem comparabit; ceteros autem omnes locos, qui ad ipsam comparisonem pertinebunt, ex contrario tractabit.

Loci autem communes erunt, accusatoris, in eum, qui

Voss. II. Ed. Omn. Oud. *Demonstrabitur* a plerisque abesse testatur Orellius; *fuisse* omisit Ern, Utrumque habet Cod. B. retinuitque Orell. *Tanto opere* exhibet B. scripsitque, ut semper, Orellius, male. L.

Ab defensore laudabitur] Voss. I. a. d. Sch. Voss. I. II. Leid. II. *laudatur* et iisdem mox cum Leid. III. *demonstratur*. Oud. *Laudatur* — *demonstratur* dedit Sch. *Arguetur* — *laudabitur* — *demonstrabitur* volebat Orellius. L.

Aut faciendum fuisse] Leid. I. *aut bene f. f.* Oud.

Illud, quod vit. r.] Leid. II. *id quod v. r.* Oud. *Id* recepit Ern. Paulo post vv. *ipsam* Lamb. correxit *illam ipsam*, ut saepe, recte notatus ab Orellio. L.

Deinceps dicere] Deest prima vox Sch. Leid. III. Oud. *Deinceps* abest etiam a cod. B. L.

Sit en. haec iudicatio] Voss. I. s. en. *in hac i.* Oud. Statim post *venisset* dedit Sch. pro *venissent*; de qua mutatione iam supra est expositum. L.

In consultationem res veniat] Leid. I. *veniant.* Oud.

CAP. XXVI. *Loci communes erunt*] *Inerunt* legitur in manuscriptis. Brut. *Loci autem comm. erunt.* Ita in Victorino, sed

cum de facto turpi aliquo, aut inutili, aut utroque fateatur, quaerat tamen aliquam defensionem; et facti inutilitatem, aut turpitudinem cum indignatione proferre. Defensoris est, nullum factum inutile, neque turpe, neque item utile, neque honestum putari oportere, nisi, quo animo, quo tempore, qua de causa factum sit, intelligatur: qui locus ita communis est, ut bene tractatus in hac causa, magno ad persuadendum momento futurus sit. Et alter locus, per quem magna cum amplificatione, beneficii magnitudo ex utilitate, aut honestate, aut facti necessitudine demonstratur.

Et tertius, per quem res expressa verbis, ante oculos eorum, qui audiunt, ponitur, ut ipsi se quoque idem facturos fuisse arbitrentur, si sibi illa res, atque ea faciendi 429 causa per idem tempus accidisset. Relatio criminis est, cum reus id, quod arguitur, confessus, alterius se indutum peccato, iure fecisse demonstrat. Ea est huiusmodi: Horatius occisis tribus Curiatis, et duobus amissis fratribus, domum se victor recepit. Is animadvertit sororem suam de fratrum morte non laborantem: sponsi autem nomen appellentem identidem Curiatis cum gemitu et lamentatione. Indigne passus, virginem occidit. Accusatur.

MSS. O. et Ed. Omn. carent vocula *autem*. Leid. I. Voss. II. *inerunt*. OUD. *Loci communes accusatoris in eum* Cod. B. *Inerunt Oxonienses quatuor, et Erf. L.*

Aut utroque fateatur] Sch. a m. II. *utrumque*. OUD. *Aut utrumque fateatur etiam* Cod. Cass. L.

Et facti inutilitatem] *Aut manca oratio est, aut quod Lamb. fecit, copula et est inducenda*. BRUT. *Et retinuerunt* Sch. et Orell. Recte. Nam oratio ita procedit: *accusatoris locus communis est in eum — et (est accusatoris) — proferre. L.*

Et alter locus] Leid. II. *et alterius l. Deest locus* Leid. III. OUDENDORP.

Tribus Curiatis] Ita Lambinus, neque abit Pal. sec. quam quod is *Curiatis*; vulgata *Curiatibus*; non damno: imo ideo mox retinui *Curiatis*, quod sic quoque esset in sec. ac reliquis, cum Lambinus oggessisset *Curiatii*, nihil enim vetat, quin utraque terminatio fuerit in usu. GRUT. *Curiatis* alii habent impressi, et duo manuscr. alii *Curiatibus*, ut scriptum exstat in uno Gryph. exempl. cui suffragatur Leonic. editio Aldi, Victor. Mauut. *Curiatis* legit Lamb., ut congruat cum Livii melioribus exemplaribus. BRUT. Voss. I. II. Leid. I. II. ac supr. in Sch. cum Ed. Omn. *Curiatibus*. Leid. III. *Curiatis*. OUD. *Curiatis* Erf. *Curiatis* B. L. „Inaudita istae formae ortae sunt ex script. *Curiatis*, *Curiati*.“ Orell.

Is animadvertit] Leid. I. *is cum an.* Ed. Omn. *is cum animadvertit.* OUD.

Curiatis] Leid. III. *Curiati*. Sch. a m. I. *Curiatii* pro *Curiatis*; ut debet, si supra *Curiatis* retinemus: quod faciendum opinor.

Intentio est: Iniuria sororem occidisti. Depulsio est: Iure occidi. Quaestio est: Iurene occiderit. Ratio est: Illa enim hostium mortem lugebat, fratrum negligebat; me et populum Romanum vicisse moleste ferebat. Infirmatio est: Tamen a fratre indemnata necari non oportuit. Ex qua indicatio fit: Cum Horatia fratrum mortem negligeret, hostium lugeret, fratris et populi Romani victoria non gauderet, oportueritne eam a fratre indemnata necari.

CAP. XXVII. Hoc in genere causae, primum si quid ex ceteris dabitur constitutionibus, sumi oportebit, sicut in comparatione praeceptum est. Postea si qua facultas erit, per aliquam constitutionem illum, in quem crimen transfertur, defendere.

Deinde, levius esse illud, quod in alterum peccatum reus transferat, quam quod ipse susceperit. Postea translationis partibus uti, et ostendere a quo, et per quos, et quo modo, et quo tempore aut agi, aut iudicari, aut statui de ea re convenerit: ac simul ostendere, non oportuit ante supplicium, quam iudicium, interponere. Tum leges quoque et iudicia demonstranda sunt, per quae potuerit id peccatum, quod sponte sua reus punitus sit, moribus et iudicio vindicari. Deinde negare debet, audiri oportere id, quod in eum criminis conferatur, de quo is ipse, qui conferat, iudicium fieri noluerit: et id, quod iudicatum non sit, pro infecto haberi oportere.

Vide ad Livii L. I. c. 24. OUD. *Cariatii recte Sch. et Orell. Tum et lacrimatione indigne passus B. Hoc indigne passus Lamb. L. Fratrum negligebat] Voss. I. fratrem negl. OUD.*

Indemnata nec.] Sch. Voss. I. indamnata nec. OUD.

CAP. XXVII. *Hoc in gen. causae] Addit quidem Sch. OUD. Ex ceteris] Leid. II. de cet. OUD. Statim post Sch. de Lambini coni. sumi ab accusatore oportebit; non addicunt Cod. L.*

Sicut in comp.] Leid. III. sicuti in comp. OUD.

In quem crimen transfertur] Sic Sch. et Victor. In ceteris MSS. transferetur. OUD. Transferetur etiam in B. L.

Levius esse illud] Ultima vox non est in Voss. I. OUD. Levius esse illud quod non sine causa scripsit Lamb. quum consistet, interdum ex litterarum assimilatione illud, istud scriptum esse, sequentibus c, q, litteris. L.

Tum leges quoque] Deest copula Voss. I. OUD.

Quod sponte sua reus punitus sit] Poenitus sit, duo vetustissima Gryph. exemplar. habent, prisco more. Et rursus infra poenitum. Brut. Sponte sua. Rarior ordo verborum, quum usitate ad evitandam metri formam sua sponte dicendum visum fuerit, Ciceroni certe. L.

D. negare debet] Postremum verbum exsulat a Sch. Voss. I. II. Leid. III. OUD.

De quo is ipse] Non comparat is in Sch. Voss. I.

Postea impudentiam demonstrare eorum, qui eum nunc apud iudices accusent, quem sine iudicibus ipsi condemnarint; et de eo iudicium faciant, de quo iam ipsi supplicium sumserint. Postea perturbationem iudicii futuram dicemus, et iudices longius, quam potestatem habeant, progressuros, si simul et de reo, et de eo, quem reus arguat, iudicarint. Deinde, hoc si constitutum sit, ut peccata homines peccatis, et iniurias iniuriis ulciscantur, quantum incommodorum consequatur. Ac si idem facere ipse, qui nunc accusat, voluisset, ne hoc quidem ipso quidquam opus fuisse iudicio: si vero ceteri quoque idem faciant, omnino iudicium nullum futurum.

Postea demonstrabitur, ne, si iudicio quidem illa damnata esset, in quam id crimen ab reo conferatur, potuisse hunc ipsum de illa supplicium sumere. Quare esse indignum, eum, qui ne de damnata quidem poenas sumere potuisset, de ea supplicium sunsisse, quae ne adducta 431 quidem sit in iudicium. Deinde postulabit, ut legem, qua

Perturbationem iudicii futuram] Repete ἀπό κοινῶν demonstrare, et dele verbum *dicemus*, tanquam ab aliquo indocto inculcatum. LAMB. *Dicet* Oxon. unus. *Dicemus* Lamb. et Sch. deleverunt, Orell. uncis inclusit. L.

Quem reus arguat] Sch. *q. r. accusat.* OUD.

Ipse qui nunc accusat, voluisset] Leid. II. *ille q. n. a. v.* Ed. Omn. *voluisset.* Additur in Voss. I. Leid. III. *si potuisset sine iudicio quem accusat punire.* In Sch. est haec nota marginalis. OUD. *Qui nunc accuset* de coni. Ern. quem secuti sunt Orell. et Sch. L.

Si vero ceteri quoque idem faciant] In uno codice manuscr. sequuntur deinceps haec: *ut sine iudicio eos puniant, quos accusant,* quae ego puto fuisse ab aliquo lectore ad oram libri annotata, huius loci declarandi causa, deinde a scriptore librario in contextum verborum Ciceronis coniecta. LAMB. Addit Leid. III. *ut sine iudicio puniant eos, quos accusant;* quae glossa superscripta in Sch. OUD.

Omnium iudicium nullum futurum] Unde hoc? nam editi priores et nostri duo scripti *omnino iudicium,* quae integerrima scriptura est, quam agrosit quoque Victorianus, et ideo eam recipiendam iudicavi. Gron. *Omnino iudicium n.* est in MSS. O. In Gaoterianam vitio operarum irraserat *omnium.* OUD.

Quare esse indignum] Voss. II. *q. e. d. ind.* OUD.

Sumere potuisset] Argent efficaciam inventionis membranaei nostri interpretando ipse, quod et Grotius ex lib. V. agnoscit, ut sit quoque in praecedente vers. Gron. *Sumere potuisset.* Sic Leid. I. In reliquis *ipso p.* Remanquam video, efficaciam hic ea voce argui. Gron. *Sumere ipse potuisset* quatuor Oxonni. L.

Adducta quidem in iudicium] Sch. Voss. I. *ad iudicium.* OUD. *Adducta quidem in iudicium sit* B. Deinde pro *postulabit* B. *postulet.* Neque praetervidenda est tironibus dicendi ratio haec: *ut*

lege fecerit, proferat. Deinde quemadmodum in comparatione praecipiebamus, ut illud quod comparabatur, extenuaretur ab accusatore quam maxime: sic in hoc genere oportebit illius culpam, in quem crimen transferetur, cum huius maleficio, qui se iure fecisse dicat, comparare. Postea demonstrandum est, non esse illud eiusmodi, ut ob id hoc fieri conveniret. Extrema est, ut in comparatione, adsumtio iudicationis, et de ea per amplificationem ex deliberationis praceptis dicti.

CAP. XXVIII. Defensor autem, quae per alias constitutiones inducentur, ex iis locis, qui traditi sunt, infirmabit. Ipsam autem relationem comprobabit, primum augendo eius, in quem refert crimen, culpam et audaciam, et quam maxime per indignationem, si res feret, iuncta conquestione, ante oculos ponendo. Postea levius demonstrando reum punitum, quam sit ille promeritus, et suum supplicium cum illius iniuria conferendo. Deinde oportebit eos locos, qui ita erunt ab accusatore tractati, ut refelli, et contrariam in partem converti possint, quo in genere sunt tres extremi, contrariis rationibus infirmare.

legem, qua lege fecerit, proferat. Cf. quae monui ad Vit. duumviror. p. 143 et supra aliquoties. L.

Praecipiebamus] Leid. III. praecipiebatur. Oud.

Quod comparabatur] Sch. a m. I. q. compararetur. Oud. Comparabitur ex uno Cod. dedit Ern. Comparabatur, ut vulgo, B. quod recte reposerunt Sch. Orell. Comparetur exhibet Erf. L.

Crimen transferetur] Sch. Voss. I. cr. tranfertur. Oud.

Se iure fecisse d.] Sch. a m. I. rem iure f. d. supr. se. Voss. I. se rem i. f. d. Oud.

Praeceptis dictio] Sch. a m. I. Leid. III. pr. dicatur. Oud.

CAP. XXVIII. *In quem refert crimen*] Sic in solo Leid. III. referet MSS. quatuor, referat Leid. I. feret Ed. Omn. Oud. Referret dedit Lamb. Referat exhibet B. Vulgatam retinuerunt Sch. et Orell. Referet etiam Cod. Erf. L.

Ante oculos ponendo] Sch. a. o. ponenda, prave. Oud.

Demonstrando reum punitum] Sch. se p. demonstrandum et a m. II. demonstrando se reum punit. Oud. A se reum punitum Erfurt. L.

Quam sit ille promeritus] Legendum fortasse, quam sit ille meritus. LAMB. Vulgo hic profertur locus, ut contra Donatum et Servium probetur, hoc compositum etiam in partem esse usurpatum pro conmeritus: nam frustra coniecit Lamb. meritus. Sed vide veterimarum membranarum praestantiam. Exhibent enim nobis verissimam simul et elegantissimam lectionem: quam sit illius pro meritis, nisi forsitan sit excludi oporteat. Oud. Quam illius pro meritis Oudend. secutus scripsit Sch. quam tamen lectionem erroris tribuendam putat Orell. Vulgatam: quam sit ille promeritus videntur B. et Erf. L.

Cum illius ini. conferendo] Sch. conferendum. Oud.

Converti possint] Leid. III. conv. n. p. Oud.

Illa autem acerrima accusatorum criminatio, per quam perturbationem fore omnium iudiciorum demonstrant, si de indemnato supplicii sumendi potestas data sit, levabitur: Primum si eiusmodi demonstrabitur iniuria, ut non modo viro bono, verum omnino homini libero videatur non fuisse toleranda: Deinde ita perspicua, ut ne ab ipso 482 quidem, qui fecisset, in dubium vocaretur: Deinde eiusmodi, ut in eam is maxime debuerit animadvertere, qui animadvertit: ut non tam rectum, non tam fuerit honestum, in iudicium illam rem pervenire, quam eo modo, atque ab eo vindicare, quomodo, et a quo sit vindicata: Postea sic rem fuisse apertam, ut iudicium de ea re fieri nihil adtinerit.

Atque hic demonstrandum est rationibus, et rebus similibus, permultas ita atroces, et perspicuas res esse, ut de his non modo non necesse sit, sed ne utile quidem, quin mox iudicium fiat, exspectare. Locus communis accusatoris in eum, qui cum id, quod arguitur, negare non possit, tamen aliquid sibi spei comparet ex iudiciorum perturbatione. Atque hic utilitatis iudiciorum demonstratio, et de eo conquestio, qui supplicium dederit indemnato

De indemnato] Sch. *de indamnato*. Voss. II. *de indemnatis*. OUDENDORPIUS.

Levabitur] Leid. I. *leviabitur*. Voss. I. Leid. II. III. *alleviabitur*, barbare, pro *elevabitur*. Sed Iustin. L. XII. c. 10. *Ut communi facto crimen regis levaretur*, ubi frustra alii legunt *velaretur*. Recte istum locum protulit inter alia Cl. Drakenb. ad Liv. L. III. c. 72. *bono caussae levatur dedecus iudicii*. OUD. *Alleviabitur* B. Oxon. unus: *alleviabitur hoc modo*. Lamb.: *levabitur sic*. L.

Verum omnino homini libero] Sic habent tres libri manuscr. longe melius, quam vulgati, *verum etiam*. Nam hic *omnino* idem valet, quod apud Graecos ἀπλῶς. LAMB.

Qui fecisset] Leid. II. *quod f.* OUD.

Deinde eiusmodi] Leid. II. *deinde de ei*. OUD.

Qui animadverterit] Leid. II. *quod*. Sch. Voss. I. Leid. I. II. *animadvertit*. OUD. Statim ante dederat Lamb.: *ut in eum is maxime pro eam*. Desiderabat Lamb., indice Orell., exemplum formulae *animadvertere in aliquam rem*. Quod non mirum videtur, hoc sensu, quo dicitur *animum advertere ad aliquid*. L.

Illam rem pervenire] Sch. a m. I. Voss. I. *i. r. pertinere*. OUD. *Vindicare, q. et a quo]* Leid. II. III. *vindicari*. III. Ed. Omn. ab quo. OUD. *Vindicari* B. Erf. Ern. Sch. Orell. L.

Et rebus similibus] Leid. I. *et his similibus rebus*. OUD. Paulo post *quam mox iudicium fiat* recte scripsit Ern. Consentit editio vetus apud Orell. et Cod. Erf. L.

Aliquid s. spei] Leid. I. Ed. Omn. *aliquod s. spei*. OUD.

Indemnatus] Sch. *indamnatus*. OUD.

tus; in eius autem, qui sumserit, audaciam et crudelitatem, indignatio.

Ab defensore, in eius, quem ultus sit, audaciam sui conquestione: rem non ex nomine ipsius negotii, sed ex consilio eius, qui fecerit, et caussa, et tempore considerari oportere: quid mali futurum sit, aut ex iniuria, aut ex scelere alicuius, nisi tanta, et tam perspicua audacia ab eo, ad cuius famam, aut ad parentes, aut ad liberos pertinnerit, aut ad aliquam rem, quam caram esse omnibus, aut necesse est, aut oportet esse, fuerit vindicata.

433 CAP. XXIX. Remotio criminis est, cum eius intentio facti, quod ab adversario infertur, in alium, aut in aliud dimovetur. Id fit bipertito: nam tum caussa, tum res ipsa removetur.

Caussae remotionis hoc nobis exemplo sit: Rhodii quosdam legarunt Athenas. Legatis quaestores suntum, quem oportebat dari, non dederunt. Legati profecti non sunt. Accusantur. Intentio est: Proficisci oportuit. De-

In eius autem, qui sumserit etc. indignatio] Deest autem Sch. a m. l. quod s. Leid. II. *indignatio est.* Leid. I. III. OUD.

Ab defensore in eius, q. etc.] Sic restitui, cum in lib. omnibus legatur, *sui conquestione*, plane mendose. Verum, ne quid dissimulem, nondum mihi videtur hic locus satis integer, et fortasse aliquid desideratur. LAMB. Sch. Leid. II. *a def.* OUD. *A defensore est in eius* Erf. *A defensore est in eum quem B. L.*

Audaciam sui conquestione] Coniecit Lambinus, *audaciam conquestio*, quod secutus fuerat Gulielmus: non ausim ego, Palatinis nihil variantibus. GRUT. Leid. II. *sua.* Sch. a m. l. *conquestio est.* Leid. III. *conquestione est.* OUD. *Audaciam sui conquestio* Orellius dedit ex Oxon. uno. *Audaciam conquestio* cum Lambino Sch. L.

Aut ex iniuria, aut ex scelere] Voss. II. *an.* Sch. Voss. I. II. *aut scelere.* OUD.

Ad liberos pertinuerit] Sch. Leid. III. *ad l. pertinet.* OUD.

Aut ad aliquam rem] Praepositione carent Leid. I. Voss. II. OUDENDORP.

Oportet esse, fuerit v.] Sch. *op. esse v.* Voss. I. Leid. III. *op. esse, sit v.* Voss. II. *ignorat τὸ [v.] fuerit.* OUD.

CAP. XXIX. *Aut in aliud demovetur]* Ita ex vetustiss. codicum auctoritate et certa ratione innixi edidimus; *dimovetur* alii excusi habent, Victor. Manut. alii *removetur*, ut Leonic. Ald. Lamb. *dimovetur* etiam in nonnullis manuscr. legitur. *Demovetur* autem rursus infra in iisdem habetur. BRUT. Sch. *in aliud crimen demovetur* supr. i. OUD. *Removetur* etiam h. l. Erf. *Dimovetur B. Demovetur* scripserunt Ern. Sch. Orell. L.

Tum caussa] Voss. I. Leid. III. *t. c. ipsa.* OUD.

Caussae remotionis] Sch. Leid. I. *caussa r.* OUD.

Legarunt Athenas] Sch. *legatorum Ath. miserunt*, Voss. I. *legatos Athen. miserunt.* OUD.

pulsio est: Non oportuit. Quaestio est: Oportueritne. Ratio est: Sumtum enim, qui de publico dari solet, is ab quaestore non est datus. Infirmatio est: Vos tamen id, quod publice vobis datum erat negotii, conficere oportebat. Iudicatio est: Cum iis, qui legati erant, sumtus, qui de publico debebatur, non daretur, oportueritne eos conficere nihilominus legationem? Hoc in genere primum, sicut in ceteris, si quid aut ex coniecturali, aut ex alia constitutione sumi possit, videri oportebit. Deinde pleraque ex comparatione, et ex relatione criminis in hanc quoque causam convenire poterunt.

Accusator autem illum, cuius culpa id factum reus dicet, primum defendet, si poterit; sin minus poterit, negabit, ad hoc iudicium, illius, sed huius, quem ipse accuset, culpam pertinere. Postea dicet: Suo quemque officio consulere oportere; nec, si ille peccasset, hunc oportuisse peccare. Deinde si ille deliquerit, separatim illum, sicut hunc, accusari oportere, et non cum huius defensione coniungi illius accusationem. Defensor autem cum cetera, si qua ex aliis incident constitutionibus, pertractarit, de ipsa remotione sic argumentabitur.

Primum cuius acciderit culpa, demonstrabit. Deinde, ⁴³⁴ cum id aliena culpa accidisset, ostendet se aut non potuisse, aut non debuisset id facere, quod accusator dicat

Depulsio est] Deest verbum Sch. OUD.

Is ab quaestore] Sch. Voss. I. Leid. I. *is a q.* OUD. *A quaestore* etiam B. L.

Id quod pub.] Abest *id* a Leid. II. OUD.

Iudicatio est] Deest verbum Sch. OUD. Paulo post pro vulgato *videri oportebit* Lamb. Ern. Sch. *videre oportebit*. Sed in ea editione Lambini, qua ego utor, *videri* legitur. Est ea anni MDCLXXX. Verum est *videri*, quod omnes codd. exhibent, quod merito tuetur Orell. Deinde *convenire potuerunt* Ern. exhibet, fortasse errore Typographi. L.

Aut ex coniect., aut ex definitiva] Hoc totum, *aut ex definitiva*, abest a duobus libris manuscr. et plerisque vulgatis. LAMB.

Aut ex alia constitutione] Sch. a m. I. *aut ex fine*. OUD.

Ex comparatione] Sch. Leid. I. II. *et ex oomp.* Bene. OUD.

Defendet, si poterit] Sch. d. *si potuerit*. Ed. Omn. *si poterit, def.* OUD.

Ad hoc iudicium illius, sed huius etc. culpam] Sch. Voss. I. Leid. II. III. *hoc iud. ad illius, sed ad huius etc. culpam*. Victor.

P. 215. *dicat hoc iudicium aliud esse, illud aliud*. OUD.

Cum huius defensione] Voss. I. Leid. III. *c. huiusmodi d.* OUD.

Cum cetera] Sch. a m. II. Leid. I. Voss. II, Ed. Omn. *cum et cetera*. OUD.

Cuius acciderit culpa] Voss. II. *si quid acc. e.* Mox *dicat culpa* Leid. III. OUD.

oportuisse. Quod non potuerit, ex utilitatis partibus, in quibus est necessitudinis vis implicata, demonstrabit. Quod non debuerit, ex honestate considerabitur. De utroque distinctius in deliberativo genere dicetur. Deinde omnia facta esse ab reo, quae in ipsius fuerint potestate; quod minus, quam convenerit, factum sit, culpa id alterius accidisse.

Deinde in alterius culpa exponenda demonstrandum est, quantum voluntatis, et studii fuerit in ipso: et id signis confirmandum huiusmodi, ex cetera diligentia, ex ante factis, aut dictis; atque hoc ipsi utile fuisse facere, inutile autem non facere, et cum cetera vita magis hoc fuisse consentaneum, quam quod propter alterius culpam non fecerit.

CAP. XXX. Si autem non in hominem certum, sed in rem aliquam caussa dimovebitur, ut in hac eadem re, si quaestor mortuus esset, et idcirco legis pecunia data non esset; accusatione alterius, et culpae depulsione demta ceteris similiter uti locis oportebit, et ex concessionis par-

Quod non poterit] Nos ex duobus Gryphii nunquam satis laudandis exemplaribus *quid potuerit*; et paulo infra, *quid debuerit*, curavimus excudendum. Ita certe praeclare legi docent, quae mox sequuntur: *Deinde omnia facta esse ab reo, quae in ipsius fuerint potestate; quod minus quam convenerit factum sit, culpa id alterius accidisse.* quae quamquam ita sint, minime tamen lectionem vulgatam improbandam putq; quam Victorius praesertim agnoscit. BRUTUS.

Vis implicata] Verbum *demonstrabit*, quod deinceps sequitur in vulgatis, non est in duobus manuscr. idcirco ego delevi, cum praesertim sit supervacaneum. Nam verbum *considerabitur*, quod paullo post sequitur, etiam ad hoc membrum pertinet. Adde quod Latini non solent ita loqui: *quod non potuerit, demonstrabit*, sed hoc modo potius: *non potuisse demonstrabit*. LAMB. *Vis implicata, demonstrabitur*. MSS. quatuor *implicata*. Tum Sch. a m. I. Leid. II. carent verbo *demonstr.* Optime. Pro eo Voss. II. vitiose dat *est*. OUD. *Implicata* B. *amplificata* Erf. L.

Quod non debuerit, ex honestate c.] Sch. caret negativa particula, male. *ex honestatis* Leid. II. scil. *partibus*. Leid. I. *ex honesto*. OUD.

Facta esse ab reo] Sch. *facta ea ab r.* OUD.

In alterius culpa exp.] Abest praepositio a Sch. *alt. in culp.* Voss. II. OUD.

Cum cetera vita etc. consentaneum] Sch. *ceterae vitae etc. consent.* Utrumque bene. OUD.

CAP. XXX. *Si autem non*] Leid. II. Victor. p. 216. *sin a. n.* OUDENDORP.

Causa dimovebitur] Sch. *c. demovebitur*. OUD. *Demovebitur* B. Erf. L.

tibus quae convenient, adsumere: de quibus post nobis dicendum erit.

Loci autem communes, iidem utrisque fere, qui superioribus adsumtivis, incident. Hi tamen certissimi: accusatoris, facti indignatio; defensoris, cum in alio culpa sit, in ipso non sit, supplicio reum affici non oportere. Ipsius autem rei fit remotio, cum id, quod datur crimini, negat neque ad se, neque ad officium suum reus pertinuisse: nec, si quod in eo sit delictum, sibi adtribui oportere. Id genus caussae est huiusmodi: In eo foedere, quod factum est quondam cum Samnitibus, quidam adolescens nobilis porcarn sustinuit iussu imperatoris. Foedere autem ab senatu improbato, et imperatore Samnitibus dedito, quidam in senatu eum quoque dicit, qui porcarn tenuerit, dedi oportere. Intentio est: Dedi oportet.

Depulsio est: Non oportet. Quaestio est: Oporteatne.

Quae convenient] Voss. II. *g. convenient.* OUD.

Post nobis dicendum] Sch. Leid. I. Voss. II. carent adverbio.

OUENDORP.

Iidem utrisque fere] Lambinus *utrique*, quod et in Grev. et Pal. sec. tert. at enim pr. *utriusque*. GRUT. Leid. I. Voss. II. Ed. Omn. *i. utrique f.* minus bene. OUD.

Hi tamen certissimi] Voss. I. *hic.* Sch. a m. I. *hi tunc.* Voss. I. Leid. III. *hi autem.* MSS. O. Ed. Omn. *certissime.* OUD.

Facti indignatio] Voss. I. *f. ind. est.* OUD.

Defensoris] Leid. III. *def. autem.* OUD.

Et in ipso non sit] Alii libri habent, *aut in ipso non sit*; in aliis hoc totum desideratur. LAMB. Delevi voculam *aut*, quae his praemittebatur, suasu Palatini secundi. GRUT. MSS. quinque Ed. Omn. *aut in ipso n. s.* Leid. III. *autem in ipso n. s.* OUD.

Reum affici non op.] Leid. I. II. Voss. II. ac suprasc. in Sch. *se aff.* Nec male. Hinc utrumque in Ed. Omn. *se reum aff.* OUD. *Se affici* B. *Reum affici* Erf. *Se affici* scripserunt Ern. Sch. Orell. L.

Nec, si quod in eo sit delictum] Duo libri manusc. habent: *nec si quid* etc. quae lectio si placebit, *delictum* erit participium. LAMB. Leid. II. *neque.* Voss. I. Leid. III. *si quid in eo s. delicti.* Optime. OUD. *Si quid in eo sit delictum* B. *Si quod in eo sit delictum* Erf. *Si quid in eo sit delictum*, ut *delictum* sit participium, Orell. Eodem modo, sed alio ordine: *si quid in eo delictum sit.* Sch. Qua auctoritate ille ordinem vulgatum immutaverit, non dixit. L.

Quidam adolescens nobilis porcarn sustinuit] Mirifice hic locus illustratur denario quodam argenteo, quem ab Italicis populis, quo tempore bellum Marsicum motum est, cusum existimare possumus ex eo, quod ITALIA inscriptum in eo sit, et in medio militum foedus ferientium vir incisus, qui porcarn huiusmodi sustinet. URSIN. Leid. II. *adol. praenobilis.* OUD.

Foedere a. ab Senatu imp.] Leid. II. *f. a. hoc a s. imp.* OUD.

Quidam etc. *dicit*] Leid. I. Ed. Omn. *g. etc. dicunt.* OUD.

Depulsio est non op.] Aest verbum substantivum Sch. d. e.: *dedi non op.* Leid. III. OUD.

Ratio est: Non enim meum fuit officium, nec mea potestas, cum et id aetatis, et privatus essem, et esset summa cum auctoritate et potestate imperator, qui videret, ut satis honestum foedus feriretur. Infirmatio est: At enim quoniam tu particeps factus es in turpissimo foedere summae religionis, dedi de convenit. Iudicatio est: Cum is, qui potestatis nihil habuerit, inssu imperatoris in foedere, et in tanta religione interfuerit, dedendusne sit hostibus, 436 necne. Hoc genus caussae a superiore hoc differt, quod in illo concedit se reus oportuisse facere id, quod fieri dicat accusator oportuisse, sed alicui rei, aut homini causam adtribuit, quae voluntati suae fuerit impedimento sine concessionis partibus. Nam earum maior quaedam vis est; quod paullo post intelligetur.

In hoc autem non accusare alterum, nec culpam in alium transferre debet, sed demonstrare, eam rem nec

Non enim meum off.] Exsulat enim a Voss. I. Leid. III. Oud.

Cum et id aetatis, et p.] Mendose legitur in quibusdam lib. vulg. atq. adeo manusc. cum et id aetatis non haberem, et privatus essem, etc. Nam hoc totum, non haberem, suppositum est, et adulterinum. LAMB. Copula non comparet in Sch. Voss. I. Leid. III. dein non habui prave addit Sch. et suprascr. in Voss. I. habui. Oud.

Qui videret] Sch. mandavit, qui videret. Oud.

Dedendusne sit hostibus, nec ne] Sch. Voss. I. Leid. III. carent priore ne, frequentissima et eleganti ellipsi. Oud. Dedendusne sit B. Erf. quod retinendum erat, mutatum ab Ern. Sch. Orell. L.

A superiore hoc differt] Sch. Leid. II. cum superiore (Leid. ori) hoc diff. Quod nequaquam spernendum. Nam L. I. c. 27. occasio cum tempore hoc differt. Cap. 44. Quid res cum re differat. In Alcuino etiam p. 365. Hoc genus caussae cum superiori differt. Oud. A superiore loco hoc diff. B. Cum sup. hoc diff. Erf. Cum Oudend. secuti dederunt Ern. Sch. Orell. L.

Dicat accus. oportuisse] Infinitivus exsulat a Voss. II. Oud.

Homini causam adtribuit] Leid. I. Voss. II. h. c. tribuit. Oud.

Earum quaedam mai.] Voss. II. Ed. Omu. Eorum q. m. Oud.

Paullo post intelligetur] Sch. Leid. I. p. p. intelligitur. Oud.

Non accusare alterum] Leid. III. nec acc. a. Oud.

Eam rem nec ad se, nec ad potest.] Sic omnes omnino editi, quos vidi. In tribus tamen scriptis observavi eam rem nihil ad se, nec ad potestatem, neque ad officium suum pertinuisse, ut debeat sic quoque exstitisse in aliis, licet taceant, a quibus illi sunt inspecti. Quod miror. Sed causam fuisse suspicor particularum varietatem, quum inhaereret eis, quod pueri didicerant nec et nec, neque et neque iungi solere, unde meminimus nos vidisse complura loca, ubi in MSSis tñ nec apponebatur neque, sed studiose in editionibus mutata. Etiam lib. I. Orat. cap. 35. MS. habebat: Itaque nec hoc possum dicere me omnino ignorare, quid possideat, neque plane nosse ac vidisse; nisi quod etiam prioribus hoc ipsum nec omnino. GRON. V. Gronov. supra ad lib. I. de Invent. c. 10. Nec ad se

ad se, nec ad potestatem, neque ad officium suum pertinuisse aut pertinere. Atque in hoc genere hoc accidit novi, quod accusator quoque saepe ex remotione criminationem conficit. Ut si quis eum accusat, qui, cum praetor esset, in expeditionem ad arma populum vocavit, cum consules adessent. Nam ut in superiore exemplo reus ab suo officio, ac potestate factum dimovebat; sic in hoc ab eius officio ac potestate, qui accusatur, ipse accusator factum removendo, hac ipsa ratione confirmat accusationem.

In hac ab utroque ex omnibus honestatis, et utilitatis partibus, exemplis, signis, ratiocinando, quid cuiusque officii, iuris, potestatis sit, quaeri oportebit, et, fueritne ei, quo de agitur, id iuris, officii, potestatis adtributum,

nec ad potestatem. MSS. O. et Ed. Omn. *Nihil ad se.* Verissime. Dein *neque ad p.* Leid. I. Ed. Omn. Et hoc bene. Sic enim amarunt optimi, sequente vocali. OUD. Scripserunt Ern. et Sch. *nihil ad se neque ad p.* Secutus est Orellius. Consentiant plane B. et Erf. L.

Si quis eum accusat.] Sch. Voss. II. *si qui.* Dein in MSS. O. et Ed. Omn. *accuset.* Quod mutatum non oportuerat. OUD. Mirum, quod h. l. Orell. non scripsit *si qui.* Ceterum *accuset* B. Erf. dederuntque ita Ern. Sch. Orell. L.

In expeditionem ad arma populum vocavit] Nos secuti fidem duorum Gryph. exemplarium antiquiorem, *in seditione* edidimus; quae quanto melior lectio, quam vulgata sit, nemo non videt. BRUT. *In expeditionem.* Sic habet bene solus Leid. II. In ceteris exaratur *in expeditione.* OUD.

Cum Coss. adessent] Sch. Voss. II. *c. C. essent.* OUD.

In super. exemplo] Deest in Ed. Omn. OUD.

Ab suo officio ac potestate] Sch. *a potestate sua et officio.* Voss. I. Leid. III. *ab s. of. et a sua pot.* Leid. I. Voss. II. *ab s. of. et a pot.* Leid. II. *ab s. off. ac sua a potestate.* Non male. OUD. *Ab suo officio et a sua potestate* scripserunt Ern. Sch. Orell. *A suo off. et a potestate* Erf. *Ab suo off. et a pot.* B. Deinde *dimovebat* Erf. quod recte dederunt Ern. Sch. Orell. L.

Hac ipsa ratione] Leid. II, *ab ipsa r.* Voss. I. subiicit *remotionis.* OUD.

Ex omnib. honestatis et utilitatis partib.] Ita et Pal. sec. nam editio prima omisit *honestatis et*; ideo videlicet quod reperisset in antiquis; *et omnibus honestatis partibus, et omnibus utilitatis partibus,* quod et in vulgata, arbitrareturque alterum membrum esse e varia lectione. GRUT. Vid. Gronov. ad Lib. III. ad Herenn. cap. 13. Ed. Omn. carent *honestatis et.* Contra MSS. O. ostentant: *Ex omnibus partibus honestatis et ex omnibus partibus utilitatis vel util. part.* nisi quod repetita praepositio desit Voss. I. II. Leid. III. Mihi videtur scripsisse Cicero *ex omnibus honestatis, ex omnibus utilitatis partibus.* OUD.

Quo de agitur] MSS. quatuor Ed. Omn. *de quo.* Sch. *quo de agetur.* OUD.

Id iuris, officii, potestatis] Leid. II. *id i. ac potestatis et officii.* OUD.

437 necne. Locos autem communes ex ipsa re, si quid indignationis, ac conquestionis habebit, sumi oportebit.

CAP. XXXI. Concessio est, per quam non factum ipsum improbatum ab reo: sed ut ignoscatur, id petitur. Cuius partes sunt duae, purgatio et deprecatio. Purgatio est, per quam eius, qui accusatur, non factum ipsum, sed voluntas defenditur. Ea habet partes tres, imprudentiam, casum, necessitudinem.

Imprudentia est, cum scisse aliquid is, qui arguitur, negatur; ut apud quosdam lex erat: Ne quis Dianae vitulum immolaret. Nautae quidam, cum adversa tempestate in alto iactarentur, voverunt, si eo portu, quem conspiciabant, potiti essent, ei deo, qui ibi esset, se vitulum immolatueros. Casu erat in eo portu fanum Dianae eius, cui vitulum immolari non licebat. Imprudentes legis, cum ex-

Ac conquestionis] Sch. Voss. I. aut *cong.* OUD.

CAP. XXXI. *Non factum ipsum improbatum*] Sequentia vult legamus, *probamus*; quod et Vossius noster vidit electis illis Oratoriarum Institutionum libris: neque aliter Pall. sec. GRUT. Nos, ut iam Aldus ediderat, *probatum*, excudi curavimus, eius editionem duobus Gryph. libris antiquis et praeterea duobus aliis manuscriptis. Eodem modo et Lamb. legit. BRUT. — *Non factum ipsum improbatum ab reo.* Imo vero *non f. i. probatur*, et dudum legendum esse monuit G. I. Vossius L. I. Inst. Orat. c. 9. exhibent egregiae membranae Sch. Leid. I. a m. I. Voss. II. cum Palatino Gruteri, ac Victorino, et Alcuino p. 365. In Voss. I. et Leid. III. *negatur*. OUD. *Probatum* dederunt Ern. Sch. Orell. Sed *improbatum* exhibent B. et Erf. L.

Sed ut ignoscatur id, petitur] Sic distinguendus mihi videtur locus. Saepius occurrit *ignoscere aliquid*. Vulgo *ignoscatur, id petitur*. In Voss. I. *Sed ut id ignoscatur, pet.* Leid. III. caret pronomine. OUD. Non probanda Oudendorpii distinctio, unde oratio non satis Latina efficitur; dicendum enim fuisset: *sed id ut ignoscatur, petitur.* L.

Sed voluntas defenditur] Exsulat verbum a Voss. II. OUD.

Necessitudinem] Leid. O. Victor. *necessitatem*. OUD. *Necessitatem* etiam B. Sed Erf. *necessitudinem*. L.

Scisse aliquid etc. negatur] Sch. s. *aliquod*. Voss. I. Leid. III. *negat*. OUD.

In alto iactarentur] Voss. I. Leid. III. *in altum i.* OUD. Paulo post pro vv. *si eo portu — potiti essent* Car. Langius apud Beier. ad Cic. de Off. Tom. II. p. 156. emendavit: *si eum portum — p. e.* Codices non addicere videntur. Neque ita scribi debet, si vera est Beieri norma, qui dicit, v. *potiri* apud Cic. strui tantum cum accusativo loci, quem quis expugnet. L.

Ei deo, qui ibi esset] Desunt Leid. II. OUD.

Casu erat] Voss. I. Leid. II. III. c. *autem er.* OUD. Sic etiam Lamb. L.

Vitulum immolari n. licebat] Leid. II. III. Alcuin. *immolare*. OUD. *Immolare* etiam B. L.

issent, vitulum immolaverunt. Accusantur. Intentio est: Vitulum immolastis ei deo, cui non licebat. Depulsio est in concessione posita. Ratio est: Nescivi non licere. Infirmatio est: Tamen, quoniam fecisti quod non licebat, ex lege supplicio dignus es. Iudicatio est: Cum id fecerit, quod non oportuerit, et id non oportere nescierit, sitne supplicio dignus.

Casus autem inferetur in concessionem, cum demonstrabitur aliqua fortunae vis voluntati obstitisse, ut in hac: Cum Lacedaemoniis lex esset, hostias nisi ad sacrificium quoddam redemptor praebuisset, capitale esset, hostias is, qui redemerat, cum sacrificii dies instaret, in urbem ex 438 agro coepit agere: tum subito magnis commotis tempestati-

Immolastis eo deo] Voss. I. Alcuin. *i. ei deae.* OUD.

Et id non oportere] Sch. *et tamen id n. op.* OUD.

Inferetur in concessionem] Leid. I. Ed. Omn. Alcuin. *inferetur.* Leid. I. II. *concessione.* OUD.

Lex esset, hostias etc.] MSS. O. Alcuin. et Ed. Omn. addunt *ut, quae vulgo subintelligitur.* Sed cap. sq. *Lex est apud Rhodios, ut si qua etc. publicetur.* OUD. *Lex esset, nisi ad sacrificium ut hostias redemptor.* B. Erf. *Ut addiderunt recte Ern. Sch. Orell. L.*

Capitale esset] Sic quidem vulgo codices antiqui: ut tamen aliquid scrupuli in eo agnoscas, in meo codice postrema prioris vocis litera puncto subnotata est: quo ut scias quid valuerit, idem in eo sit paulo ante in his, ubi scriptum fuit *ei deo, qui ibi essent,* ubi quintam literam postremae vocis similiter tribus punctis subnotavit, ut scilicet deleteretur, agnito vitio. Hinc patet eum saltem voluisse *capital esset.* Etiam pater in suo exemplari literam istam induci movit. GRON. Si fides habenda est antiquitati, vetustiss. duo Gryph. codices veram Ciceronis lectionem repraesentant; in quibus nulla litura voce inquinata, nulla sublata litera, *capital* legitur. Usus autem hac voce praeter Plautum Nouius (pag. 58. Merc.) affirmat Lucil. lib. XXVI. *Facile deridemur, scimus capital esse irascier.* Ciceronem certe oblectatum fuisse priscis vocibus adolescentem, qua aetate haec scripsit, ex libro de perfecto Oratore ad Brutum conici potest. Quid proprie autem *capital* esset, unde est hoc translatum, docet Festus: qui linteum fuisse quoddam, quo in sacris uterentur, affirmat. BRUT. — *Capitale esset.* Sic quidem MSS. O. a me visi et Alc. habent. Sed vid. Gron. et adi me ad Sueton. Cal. c. 24. *Capital fuit.* Salm. ad Solin. p. 6. *Capital est, si pars alterutra noceatur,* ut praebent MSS. optimi Leidd. OUD. *Capitalis* B. ex qua lectione, meo iudicio, defenditur *capital.* Vix enim sciolus librarius, *capitale* si invenisset, corrigendum putasset. Ern. Orell. Sch. scripserunt *capitale. L.*

Coepit agere: tum subito] Voss. II. *coeperit* Sch. Voss. I. Leid. III. c. a. cum s. OUD.

Magnis commotis tempestatibus;] Sic omnes libri habent, neque ego quidquam immuto: sed putaverim tamen legi debere, *magnis commotis tempestatibus,* id est, coortis, aut excitatis. LAMB. *Commotis* est a Pal. sec. quemadmodum coniecerat Lambinus, retro cusi *commotus.* GRUT. Imo iam Veneta anni 1545.

bus fluvius Eurotas is, qui propter Lacedaemonem fluit, ita magnus et vehemens factus est, ut eo traduci victimae nullo modo possent.

Redemptor, suae voluntatis ostendendae causa, hostias constituit omnes in litore, ut, qui trans flumen essent, videre possent. Cum omnes studio eius subitam fluminis magnitudinem scirent fuisse impedimento, tamen quidam capitis arcessierunt. Intentio est: Hostiae, quas debuisti ad sacrificium praesto non fuerunt. Depulsio est, concessio. Ratio: Flumen enim subito adcrevit, et ea re traduci non potuerunt. Infirmatio est: Tamen, quoniam, quod lex iubet, factum non est, supplicio dignus es. Iudicatio est: Cum in ea re redemptor contra legem aliquid fecerit, qua in re studio eius subita fluminis obstiterit magnitudo, supplicione dignus sit.

CAP. XXXII. Necessitudo autem inferitur, cum vi commotis habet; et miror cur in postrema Leidensi fuerit receptum commotus, ut et modo sequuta est Basileensis. GRON. *Commotis temp.* Sic Leid. II. a m. I. In ceteris et Ed. Omn. atque Alc. commotus. OUD. *Commotus* etiam Oxonn. quattuor. L.

[*Propter Lacedaemonem*] Sch. Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. Alc. praeter L. OUD.

[*Ut eo traduci*] Malim legi, *ut ea traduci*, quamquam enim eo ferri potest, id est, per eum fluvium vel eo, id est, ad sacrificium; malim tamen *ea*, id est, per eum locum, seu per eam viam. LAMB. Recte ostendit Orellius, eo significare h. l. ideo, ea de causa. L.

[*Trans flumen essent*] Voss. I. *tr. fluvium essent.* OUD.

[*Arcessierunt*] Sch. a m. I. Voss. II. *arcesserunt.* OUD. *Accerserunt* B. *Arcessierunt* recte scripserunt omnes. Sed video adhuc quibusdam dubium esse de scriptura huius verbi. Quod vehementer miror. Non enim obscurum est, esse hoc v. deducendum ab antiquo *arcio* i. e. *adcieo*, *accieo*. Ar enim antique pro *ad* dictum esse, testimonio est locus apud Priscian. I, c. VIII, 45. Ut igitur *laccesso* a *lacio*, sic *arcesso* ab *arcio* recte dicitur, atque aliter fieri non potuit. Sed hoc ipsum iam a Prisciano l. c. satis est demonstratum. L.

[*Depulsio est conc.*] Deest verbum Sch. Voss. II. OUD.

[*Subito adcrevit*] Voss. I. *in subito.* Leid. III. *vi subito.* OUD.

[*Traduci non potuerunt*] Voss. I. *tr. victimae n. p.* OUD.

[*Infirmatio est*] Sine verbo Sch. Voss. II. OUD.

[*Iudicatio est*] Abest verbum a Voss. I. OUD.

[*Aliquid fecerit*] Sch. a m. I. non agnoscit *aliquid*. Recte. OUD. *Aliquid fecerit* B. Erf. *Aliquid* recte omiserunt Ern. Sch. Orell. Est enim manifestum glossema. L.

[*Obstiterit magnit.*] Voss. I. Leid. III. *obstitit m.* OUD.

[*Supplicione dignus sit*] Leid. I. II. *supplicisne.* Ed. Omn. *supplicisne dignus sit* s. Voss. I. *dign. est.* OUD. *Supplicio dignus sit* B. Erf.

CAP. XXXII. *Necess. a. inferitur*] Leid. I. *inferetur.* OUD.

quadam reus id, quod fecerit, fecisse defenditur, hoc modo: Lex est apud Rhodios, ut, si qua rostrata in portu navis deprehensa sit, publicetur. Cum magna in alto tempestas esset; vis ventorum, invitis nautis, Rhodiorum in portum navim coëgit. Quaestor navim populi vocat. Navis dominus negat publicari oportere. Intentio est: Ro- 439
strata navis in portu deprehensa est. Depulsio est, concessio. Ratio: Vi et necessario sumus in portum coacti. Infirmatio est: Navim ex lege tamen populi esse oportet. Iudicatio est: Cum rostratam navim in portu deprehensam lex publicarit, cumque haec navis, invitis nautis, vi tempestatis in portum coniecta sit; oporteatne eam publicari.

Horum trium generum idcirco unum in locum contulimus exempla, quod similis in ea praeceptio argumentorum traditur. Nam in his omnibus primum, si quid res ipsa dabit facultatis, coniecturam induci ab accusatore oportebit, ut id, quod voluntate factum negabitur, consulto factum suspicione aliqua demonstretur: deinde inducere definitionem necessitudinis, aut casus, aut imprudentiae, et exempla ad eam definitionem adiungere, in quibus imprudentia fuisse videatur, aut casus, aut necessitudo, et ab his id, quod reus inferat, separare, id est, ostendere dissimile, quod levius, facilius, non ignorable, non fortuitum, non necessarium fuerit: postea demonstrare, potuisse vitari, et hac ratione provideri potuisse, si hoc, aut illud fecisset, aut nisi fecisset, praecaveri: et defini-

Navim coëgit] MSS. tres Alc. *navem* et mox *n. coniecit* Leid. III. Oud. *Navim* utrobique, et hic et paullo post B. sed *navem* Erf. Scripserunt *navim* Ern. Sch. Orell. L.

Depulsio est conc.] Abest verbum a Sch. Voss. II. Alc. Oud.

Ex l. tamen populi esse] Exsulat tamen a Voss. I. Leid. III.

tunc Sch. a m. I. *t. publicari* Voss. II. Oud.

Deprehensam lex publicarit] Lambini editio, *lex iubeat publicari*, sed praeter editionem cascarn et Pall. tres. GRUT. *In portum deprehensam lex puplicat* B. Sed nihil mutandum. L.

In p. coniecta sit] Sch. a m. I. *in p. coacta sit*, ut bis supra.

Sed *coniecta* hic quoque apud Alc. Oud.

Praeceptio argumentorum] Ultima vox non comparet in Voss. I. Oud. Paulo ante *in unum contulimus* omisso v. *locum* B. L.

Potuisse vitari] Voss. I. *p. vitari*. Oud. Paulo ante *vv. id est ostendere dissimile* Ern. et Orell. hacis incluserunt, Sch. dele- vit, praeter Codd. L.

Et hac ratione pr.] Sch. a m. I. *ac rat. pr.* Oud. *Ac rationes etiam* B. L.

Provideri potuisse] Vide Gronov. ad Lib. III. ad Herenn. cap. 13.

Si hoc aut illud f.] Leid. II. *si aut hoc aut illud f.* Oud.

Ac, ne sic faceret, praecaveri] Sic restitui, cum in codicibus manuscr. scriptum reperissem: *ne sic*, non, ut in plerisque vulga-

tionibus ostendere, non hanc imprudentiam, aut casum, aut necessitudinem, sed inertiam, negligentiam, fatuitatem nominari oportere.

440 Ac si qua necessitudo turpitudinem videbitur habere, oportebit per locorum communium implicationem redarguentem demonstrare, quidvis perpeti, mori denique satius fuisse, quam eiusmodi necessitudini obtemperare. Atque tum ex his locis, de quibus in negotiali parte dictum est, iuris et aequitatis naturam oportebit quaerere, et, quasi in absoluta iuridiciali, per se hoc ipsum ab rebus omnibus separatim considerare. Atque hoc in loco, si facultas erit, exemplis uti oportebit, quibus in simili excusatione non sit ignotum: et contentione, magis illis ignoscendum fuisse: et ex deliberationis partibus, turpe aut inutile esse concedi eam rem, quae ab adversario commissa sit; permagnum esse, et magno futurum detrimento, si ea res ab iis, qui potestatem habent vindicandi, neglecta sit.

tis, nisi. LAMB. Editionum prima, aut ne sic fecisset praec. quomodo et Pal. sec. Nam pr. tres priores voces non habet. Offendi tamen vulgatum in Pal. tertio. Lambinus finxit: ac ne si faceret, praec. Gulielmius scribebat e plerisque Suffridi libris: aut nec fecisset praec. quod non contempserim. GRUT. Aut nisi fecisset. MSS. quinque et Ed. Omn. aut ne sic f. Leid. II. aut ni sic f. Optime sane, et claro sensu, qui omnino flagitat sic, uti fecisse ream accusator inferet. OUD. Aut ne sic fecisset B. aut nisi fecisset duo Oxonn. quod recepit Orell. Quod idem ait, apud Cicero-nem non scribi posse ni pro nisi, id mirum mihi accidit. Poterat enim vel Nizolius aliud docere. L.

Atque tum ex his locis] Orellius recte ex Iuntina et Lamb. scripsisse videtur: atque tum ex iis locis. Nam hi, qui et ii qui ita differunt, ut, si scribatur hi, ante de his ipsis sermo fuisse non possit; ii autem si dicas, etiam ad quosdam antea commemoratos referri possit. Dicas tamen etiam ii, qui, ubi demonstratione non tam gravi opus fuerit; contra illi, qui ubi prius commemorati gravissime sint monstrandi. Hi, qui audiunt, sunt qui nunc maxime audiunt, quos veluti digito monstres; ii, qui audiunt audientes in universum. Illi, qui audiunt sunt qui illo loco vel tempore audierunt. L.

Illis ignoscendum f.] Voss. I. ill. ignoscendis f. OUD. Paulo ante exemplis eorum hominum uti oportebit scripsit Sch. ex Lambiniana, cui addicunt duo Oxonn. Recte ut glossema reiecit Orellius. L.

Ex deliber. partibus] Praepositio abest Sch. OUD.

Permagnum esse et magno futurum d.] Sch. a in. I. permagnam etc. futuram. In Ed. Omn. permagno. Non male. OUD. Permagnum etiam B. L.

Qui potestatem habent iudicandi] Tres libri manuscr. habent vindicandi, ubi vulg. iudicandi. LAMB. Ita quoque Pall. pr. ac tert. item Grev. et Suffridaci; recepta lectio iudicandi. GRUT.

CAP. XXXIII. Defensor autem conversis omnibus his partibus poterit uti. Maxime autem in voluntate defendenda commorabitur, et in ea re adaugenda, quae voluntati fuerit impedimento: et se plus, quam fecerit, facere non potuisse: et in omnibus rebus voluntatem spectari oportere: et se convinci non posse, quod non absit a culpa: et ex suo nomine communem hominum infirmitatem posse damnari. Deinde nihil indignius esse, quam eum, qui culpa careat, supplicio non carere. Loci autem communes accusatoris, unus in confessione, et alter, quanta potestas peccandi relinquatur, si semel institutum sit, ut non de facto, sed de facti causa quaeratur.

Defensoris conquestio calamitatis eius, quae non 441 culpa, sed vi maiore quadam acciderit, et de fortunae potestate, et hominum infirmitate, et uti suum animum, non eventum considerent. In quibus omnibus conquestionem suarum aerumnarum, et crudelitatis adversariorum indignationem inesse oportebit. Ac neminem mirari conveniet, si aut in his, aut in aliis exemplis scripti quoque controversiam adiunctam videbit. Quo de genere post erit nobis separatim dicendum, propterea quod quaedam genera caussarum, simpliciter et ex sua vi considerantur:

Voss. II. Leid. II. Ed. Omn. p. h. iudicandi. Oud. Qui potestatem habeant coniunctivo scripsit Sch. Indicativum recte revocavit Orell. L.

CAP. XXXIII. In omnibus rebus voluntatem] Leid. III. omn. in reb. I. voluntates. Oud. Statim post Ern. suspectum habuit se in vv. et se convinci non posse. Non iure. L.

Et ex suo nomine] Desunt primae duae voculae Sch. a m. I. Oud. Deleverunt ex Sch. et Orell. L.

Posse damnari] Leid. II. caret primo verbo. Oud. Deleverunt posse Sch. et Orell. L.

Loci autem communes] Sch. a m. I. ignorat tò [v.] autem Ed. Omn. l. a. c. hi sunt. Oud.

Unus in confessione, et alter, quanta] In tribus scriptis meminimus et istud unus et istud alter mihi non fuisse observatum, nec existisse. Gron. MSS. O. et Ed. Omn. carent vocibus unus, alter. A Sch. m. I. abest etiam et: probo; praeterea in confessionem sive contra dant MSS. excepto Leid. II. Oud. In B. est: accusatoris in confessionem et quanta potestas pecc. Sch. et Orellius scripserunt in confessionem, reliquis nihil mutatis. Coniecit tamen, sed dubitanter, Orell. in concessionem. L.

Relinquatur] Voss. I. Leid. III. relinquetur. Oud.

Defensoris conquestio] MSS. O. et Ed. Omn. def. cong. est vel est cong. Voss. I. Leid. III. def. autem c. est. Oud. Defensoris questio est B. Defensoris autem cong. Iunt. Lamb. L.

Simpliciter et ex sua vi] Copula abest Sch. Leid. I. II. Oud. Eadem abest a B. L.

quaedam autem sibi aliud quoque aliquod controversiae genus adsumunt.

Quare omnibus cognitis, non erit difficile in unamquamque causam transferre, quod ex eo quoque genere conveniet: ut in his exemplis concessionis inest omnibus scripti controversia ea, quae ex scripto et sententia nominatur: sed quia de concessione loquebamur, in eam praecepta dedimus. Alio autem loco de scripto et sententia dicemus. Nunc in alteram concessionis partem considerationem intendemus.

CAP. XXXIV. Deprecatio est, in qua non defensio facti, sed ignoscendi postulatio continetur. Hoc genus vix in iudicio probari potest, ideo quod concessio peccato, difficile est ab eo, qui peccatorum vindex esse debet, ut ignoscat, impetrare. Quare parte eius generis, cum caus-

Quod ex uno quoque genere] Sic restitui, unum codicem manuscr. secutus, cum vulgati omnes habeant, *ex eo quoque*. LAMB. Lambini scripturae nullus alius Cod. addicit. L.

De scripto et sententia dic.] Sch. Voss. II. Leid. I. III. *de sc. et de sent. dic.* ut creberrime. OUD.

In alt. etc. considerationem intendemus] Sch. a m. I. iam contendemus. Voss. II. alt. etc. consideremus. OUD. Schützius dedit: *Nunc ad alteram concessionis partem contendemus*. Orellius Oudendorpii codicem cum Schol. secutus est, scripsitque: *Nunc in alteram concessionis partem iam contendemus. Nunc in a. c. partem tendemus Oxon. unus. L.*

CAP. XXXIV. *Quare parte eius generis etc.]* Hic locus non uno modo in lib. manuscr. legitur. Nam in nonnullis sic: *Quare parte eius generis cum causam non in eo, ut depreceris, constitueris, uti licebit*; in aliis sic: *Quare partibus eius generis etc.* in aliis sic: *Quare parte eius generis cum causam in eo constitueris, ut depreceris, uti licebit*; libri vulg. autem non habent hoc totum, ut depreceris. Ego olim sic legendum putaram: *Quare parte eius generis, cum causam in eo constitueris, ut depreceris, uti licebit*. LAMB. Unus est Gryph. liber recentior, in quo, ni fallor, germanae lectionis vestigia, quae manca est in vulgatis, continentur; unum modo verbum mutuati sumus ex altero antiquiore; eam antea tamen mirifice a Lamb. emendatam fatemur, sed ut non nihil dissentiat. *Quare parte eius generis cum causam non ideo constitueris ut depreceris, uti licebit.* negationem autem retinuius, minime ea impediti sensum arbitrari. Valet autem, non ideo, non eo consilio, non ea spe, ut magnum causae adiumentum futurum in deprecatione constitutum habueris. Nihil tamen subtilius aut elegantius Lambini coniectura: *quare parte eius generis, cum causam in eo constitueris*. Duo autem verba, quae in vulgatis desiderantur, ut depreceris, clarissime in eo libro scripta leguntur. Adjuvant nostram coniecturam quae paullo infra dicuntur: *Quare hoc genus quamquam in iudiciis non versatur nisi quadam ex parte, etc.* BRUT. *Parte eius generis]* Leid. II. *partem ei. g.* OUD.

sam non in eo constitueris, uti licebit. Ut si pro aliquo 442
claro, aut forti viro, cuius in rempublicam multa sint
beneficia, dixeris; possis, cum videaris non uti depreca-
tione, uti tamen, ad hunc modum: Quodsi, iudices, hic
pro suis beneficiis, pro suo studio, quod in vos habuit
semper, tali suo tempore, multorum suorum recte facto-
rum caussa, uni delicto ut ignosceretis postulare, tam di-
guum vestra mansuetudine, quam virtute huius esset, iu-
dices, a vobis hanc rem, hoc postulante, impetrari. De-
inde augere beneficia licebit, et iudices per locum com-
munem ad ignoscendi voluntatem ducere.

Quare hoc genus, quamquam in iudiciis non versatur,
nisi quadam ex parte: tamen quia et pars ipsa inducenda
nonnumquam est, et in senatu, aut consilio saepe omni in

Constitueris] Praemittunt Voss. I. Leid. II. III. *ut depreceris*
e glossa. OUD. *Ut depreceris* exhibent etiam Oxonn. et Erf. L.

Si pro aliquo claro aut forti] Abest si Sch. a m. I. *Et forti*
Voss. I. Leid. III. Placet mihi *et forti viro*. Ita enim solent con-
iungere haec adiectiva cum alii tum imprimis Cicero. Sic de Fin.
I, 10. *claris et fortibus viris commemorandis*. L.

Sint beneficia, dixeris] MSS. O. sunt. Sch. a m. I. Ed. Omn.
dicere. OUD.

Cum videaris non uti deprecatione] Non celabo lectorem, uno
in codice manusc. desiderari negationem: quem non sum secutus.
LAMBINUS.

Pro suo studio] Leid. I. *suo pro st.* OUD.

Tam dignum vestra mansuetudine, quam virtute huius] Se-
cutus sum Victorianam, cui favet etiam editio princeps, item Pal. III.
nam I. *tunc dign.* etc. at II. *tamen dignum v. mans. dignum vir-
tute* etc. quod quidem restat in vulgata, sed reiecit etiam codex
Grev. item liber Augustanus, in quo nihilominus remanet *tamen*
pro *tam*. GRUT. Sch. *tunc dignum v. m. dignum*. OUD. *tam vestra
mans. dignum* B. L.

Augere benef.] Leid. II. Ed. Omn. *Augeris*. OUD.

Iudices per l. comm.] MSS. quatuor *iudicem*. Leid. II. *ad l.
comm.* OUD.

Ad ignoscendi voluntatem ducere] Pal. pr. *inducere*. sec. *de-
ducere*, quod et in ed. prima. GRUT. Nostri duo *deducere*, et id
verius videtur. I. Orat. *ut is qui audit, ad fletum misericordiam-
que deducatur*. g. ad Attic. II. ipse scribit ad Caesarem: *spe tamen
deducebar ad eam cogitationem*. GRON. Leid. II. Voss. II. Ed.
Omn. *ad ign. vol. deducere*. Quod non displicet mihi cum Gro-
novio. OUD. *Deducere* dedit Orell. et Sch. *Perducere* Oxonn.
unus. L.

Nisi quadam ex p. tamen] Deest nisi Sch. a m. I. in quo
nunc pro *tamen*. OUD.

Et pars ipsa] Media vox sola legitur in Leid. II. *et p. haec
ipsa* Sch. Voss. I. Leid. III. OUD.

In senatu aut consilio] Sch. Voss. I. Leid. I. II. *in S. aut in
consilio*. Vere, ut mox et c. 37. et millies. *consilio* Leid. II. *Aut*

genere tractanda, in id quoque praecepta ponemus. Nam in senatu, et in consilio de Syphace diu deliberatum est; et de Q. Numitorio Pullo apud L. Opimium, et eius consilium diu dictum est. Et magis in hoc quidem ignoscendi, quam cognoscendi postulatio valuit. Nam semper animo bono se in populum Romanum fuisse non tam facile pro-
 443 babat, cum coniecturali constitutione uteretur, quam ut, propter posterius beneficium, sibi ignosceretur, cum deprecationis partes adiungeret.

CAP. XXXV. Oportebit igitur eum, qui sibi ut ignoscatur, postulabit, commemorare, si qua sua poterit beneficia, et si poterit, ostendere, ea maiora esse, quam haec, quae deliquerit, ut plus ab eo boni quam mali profectum esse videatur: deinde maiorum suorum beneficia, si qua exstabunt, proferre. Deinde ostendere, non odio, neque crudelitate fecisse quod fecerit, sed aut stultitia, aut impulsu alicuius, aut aliqua honesta, aut probabili causa: postea polliceri, et confirmare, se et hoc peccato doctum, et beneficio eorum, qui sibi ignoverint, confirmatum,

in S. aut in consilio B. Aut in cons. hic scripserunt Sch. et Orell. L.

Et in consilio] Vide Gronov. ad Lib. III. ad Herenn. c. 13. Sch. *aut cons. Voss. I. aut in c. OUD. Nam in S. aut in cons. B. Erf. Vulgatam et in cons. b. l. retinuerunt Sch. et Orell. L.*

Q. Numitorio Pullo] Vide Fulv. Ursini notas ad Cic. Lib. V. de Finib. pag. 29. Voss. I. Leid. II. Ed. Omn. *q. munitorio vel numit. OUD. De quinto numitori apullo B. L.*

Et eius consilium] Leid. I. et Sch. a m. I. *et ius et cons. OUD. Apud L. Opimium, et eius consilium diu dictum est]* Omnes fere libri manuscripti et vulg. habent, *diu ductum est*, quos non sequor. LAMB. Amicus meus addit *praetorem*. Recte, si ex libro aliquo manuscripto; consentit enim historia. Livius in Epitoma Lib. IX. *L. Opimius Praetor Fregellanos, qui defecerant, in dedicationem accepit, Fregellas diruit.* URSIN. *Diu dictum est. Diu ductum est*, habet Gryph. liber recentior, et unus e meis. BRUT. MSS. quinque et Sch. a m. II. cum Ed. Omn. *d. ductum e. OUD. Praetorem*, ut amicus Ursini voluerat, addidit Sch. *L.*

In hoc quidem] Deest ultima vox Sch. OUD.

Non tam facile] Media vox exsulat a Leid. I. III. OUD.

Propter posterius ben.] Adiectivum non comparat in Voss. II. OUDENDORP.

CAP. XXXV. *Eum qui sibi]* Leid. III. *cum is qui.* OUD.

Quae deliquerit] Leid. I. *q. dereliquerit.* OUD.

Fecisse, quod fecerit] Leid. III. *f. quae fec.* OUD. *Fecisse se q. f. Erf. L.*

Hoc peccato doctum] Leid. III. et Sch. a m. II. *h. pacto.* Voss. II. *h. p. solum d.* Ed. Omn. *edoctum.* OUD.

omni tempore a tali ratione abfuturum: deinde spem ostendere, aliquo se in loco, magno iis, qui sibi concesserint, usui futurum.

Postea, si facultas erit, se aut consanguineum, aut iam a maioribus inprimis amicum esse demonstrabit; et amplitudinem suae voluntatis, et nobilitatem generis eorum, qui se salvum velint, et dignitatem ostendere, et cetera

A tali ratione afuturum] Sic omnes fere libri manuscr. habent, praeter unum atque alterum: in quibus est, *a tali ratione cautum futurum*. Vir quidam doctus, amicus meus, putabat legendum, *sibi a tali ratione cauturum*. LAMB. Sch. Voss. I. Leid. II. III. *a t. rat. cautum futurum*. Illoc est: *sibi a t. rat. cauturum*; quod reponi mihi necesse est: Luc. L. IV, 409. *Cautus ab incursu belli*. OUD. *A tali ratione afuturum* scr. Orell. Sed Codd. omnes *abfuturum*. Turbat h. l. B. sed ut veram lectionem ostendat: *a tali ratione omni tempore a tali ratione vel conditione alia futurum*. L.

Se aut consanguineum, maioribus in primis etc.] In duobus libris manuscr. scriptum reperi, *consang. aut a maiorib. primis*. quae scriptura mihi videtur probabilis. Cetera iam huius loci vulnere, verbis in saum ordinem restitutis, a me sanata sunt. LAMB. Pall. repetita vocula, *aut in primis*. Grev. *maioribus aut primis*; quomodo emendatum in Pal. III. videturque probasse Gulielmus. maluisse ego cum libro Augustano, *a maioribus primis*. Lambinus hic regnum suum exercuit, transpouentis vocibus, praeter omnes Mss. GRUT. *Aut iam a maioribus*. Desunt iam a Leid. II. III. *aut etiam a m* Ed. Omn. *Inprimis amicum*. Supr. in Sch. *aut in primis am*. Voss. I. Leid. II. III. *primis am*. Ed. Omn. *et primis am*. OUD. Locum hunc inde a v. *postea* usque ad vv. *in se esse demonstrabit*, corruptum esse, neque ullius ἀναξολόγου excusatione vindicari posse, recte vidit acutissimus Lambinus. Nullo enim modo continuatur oratio inter vv. *demonstrabit — ostendere — demonstrabit — proferre*. Codd. nihil inveniunt, nisi quod pro priora *demonstrabit Oxonn. unus demonstrare oportebit* [et quod v. *ostendere* desit post v. *dignitatem* in Cod. Oud. cum Sch.] Lambin. de coniectura locum ita constituit: *aut cons. maioribus inprimis eorum, qui s. s. velint, aut am. esse demonstrare; et ampl. suae v. et nob. gen. et dignitatem ostendere — in se esse demonstrare*. At verior ratio haec videtur: *Aut cons. aut i. a. m. inpr. a. e. [demonstrare] eorum, qui s. s. v., et amplitudinem suae v. et n. g. et d. ostendere — in se esse demonstrare* Orell. Non possum plane accedere Orellio. Sine dubio utrobique illud *demonstrabit*, ex quo *demonstrare* fecit Lamb., adiecticium est, quo sublato optime cohaeret oratio, quae ita procedit: *Oportebit igitur — commemorare — et. si poterit, ostendere —; deinde — proferre; deinde ostendere —; postea polliceri —; deinde spem ostendere —; postea animum esse — ostendere, et cetera, — in se esse, ut honore cet.* L.

Et nobilitatem gen. eorum] Deest copula Sch. Voss. I. II. Leid. III. *et eorum* Voss. II. OUD.

Et dignitatem ostendere] Deest copula MSS. O. Verbum non comparat in Sch. a m. J. OUD. Statim post pro vv. *et cetera ea* Sch. scripsit *et cetera, omissa v. ea*, quod Orellius comprobavit. L.

ea, quae personis ad honestatem, et amplitudinem sunt adtributa, cum conquestione, sine arrogancia in se esse demonstrabit, ut honore potius aliquo, quam ullo suppli-
444 cio dignus esse videatur: deinde ceteros proferre, quibus maiora delicta concessa sint. Ac multum proficiet, si se misericordem in potestate, et propensum ad ignoscendum fuisse ostendet. Atque ipsum illud peccatum erit extenuandum, ut quam minimum obfuisse videatur; et aut turpe, aut inutile demonstrandum, tali de homine supplicium sumere.

Deinde locis communibus misericordiam captare oportebit ex iis praeceptis, quae in primo libro sunt exposita.

CAP. XXXVI. Adversarius autem malefacta augebit: nihil imprudenter, sed omnia ex crudelitate et malitia facta dicet. Ipsum immisericordem, superbum fuisse, et, si poterit, ostendet semper inimicum fuisse, et amicum fieri nullo modo posse. Si beneficia proferet: aut aliqua de causa facta, non propter benevolentiam demonstrabit; aut postea odium esse acre susceptum, aut illa omnia maleficiis esse deleta: aut leviora beneficia, quam maleficia: aut, cum beneficiis honos habitus sit, pro maleficio poenam sumi oportere. Deinde turpe esse, aut inutile, ignosci.

Cum conquestione] Sch. a m. I. *cum questu*. Voss. I. *cum questione*. OUD.

Et propensum ad ign.] Sic Leid. II. A reliquis MSS. et Ed. Omn. abest copula. OUD.

Sunt exposita] Voss. I. s. *posita*. OUD.

CAP. XXXVI. *Nihil imprudenter*] Voss. I. Leid. III. *si nihil*. OUD.

Immisericordem, superbum] Sic edidi eiecta copulativa, quam et pristinae editiones ignorant, et in nullo fuit mihi conspecta MSto. Imo et ipse Victorinus sic indigetat. Saepe idem contigit in Livio. GRON.

Inimicum fuisse] Deest verbum Voss. I. Leid. III. OUD.

Nullo m. posse] Leid. II. n. m. *potuisse*. OUD.

Aut aliqua de causa facta] *Facta beneficia*, rarum loquendi genus. *beneficia collata*, aut *data*, usitatius, quamquam infra proxime ita loquitur. LAMB. Statim ante Lamb., haud dubie de coniectura, edidit: *Si beneficia sua reus proferet*. L.

Aut postea odium esse acre susceptum etc.] Liber unus manuscr. habet, *hac re susceptum*. LAMB. Pal. pr. *ab re susceptum*. sec. tert. *hac re susc.* Utrumque habet quo se tuncatur; praesertim ultimum, quod et comparat in amplissimi Caroli Rechlingeri membranulis Ultricianis. GRUT.

Honos habitus sit] Voss. II. *honos adhibitus s.* OUD.

Poenam sumi] Sch. Voss. I. Leid. III. *poenas sumi*. OUD.

Deinde t. e. a. inutile] Leid. I. Sch. a m. II. *denique*, Voss. I. Leid. III. *t. e. a. inutile esse*, OUD.

Deinde, de quo ut potestas esset, saepe optarint, in eum potestate non uti, summam esse stultitiam: et cogitare oportere, quem animum in eum, vel quale odium habuerint. Locus autem communis erit, indignatio maleficii, et alter, eorum misereri oportere, qui propter fortunam, non propter malitiam, in miseris sint. Quoniam igitur in generali constitutione tandiu propter eius partium multitudinem commoratur, ne forte varietate et dissimilitudine rerum diductus alicuius animus in quemdam errorem deferatur: quid etiam nobis ex eo genere restet, et quare restet, admonendum videtur. Iuridicalem causam esse dicebamus, in qua aequi et iniqui natura, praemii aut poenae ratio quaereretur. Eas causas, in quibus de aequo et iniquo quaeritur, exposuimus.

CAP. XXXVII. Restat nunc, ut de praemio, et de poena explicemus. Sunt enim multae causae, quae ex praemii alicuius petitione constant. Nam et apud iudices de praemio saepe accusatorum quaeritur, et a senatu, aut

Saepe optarint] Leid. II. *semper opt.* OUD.

Et cogitare oportere] Deest copula Sch. Leid. II. OUD.

Vel quale odium] A quibusdam libris manuscr. abest vox *quale*; et loco disjunctionis *vel* est copulatio *et*. LAMB. Leid. II. et q. o. h. Voss. I. II. Ed. Omn. et *quam optime h.* suprascr. in Schol. et *quam iuste.* OUD.

Et alter, eorum] Sch. Voss. I. Leid. III. et *alter locus eorum.* Voss. II. et *alt. locus communis, eorum.* OUD. Paulo post *non qui propter malitiam* scripsit Sch. de coniectura, qua non opus esse videtur. L.

Quoniam igitur] Leid. II. III. q. *ergo.* OUD. Ergo etiam B. L.

Diductus alicuius animus] Sch. Leid. I. II. Ed. Omn. *deductus al. anim.* OUD. *Deductus* etiam in BT. *Ductus* Lamb. L.

In qu. err. deferatur] Voss. I. in q. c. *differatur.* II. *difer.*

OUDENDORP.

Praemii aut poenae] MSS. O. Ed. Omn. et *praemii aut p.* Bene. OUD. Et *praemii aut poenae ratio* scripserunt Orell. et Sch. atque ita Cod. T. *Aut pr. aut p. r.* Cod. B. L.

CAP. XXXVII. *Ut de praemio et de poena*] Abest ut a Leid. III. de a Sch. et Leid. II. OUD. *Ut et de* desunt in B. L.

Petitione constant] Voss. I. *expeditione constant.* OUD.

A senatu aut consilio] *Et cons.* Leid. II. In reliquis a s. *aut a cons.* Bene. Vid. c. 34. *concilio* Sch. a m. I. OUD. *Aut a consilio* legitur etiam in T. Videtur mihi praepositio in talibus repetenda esse, ubicunque substantiva, quae coniunctione aliqua copulantur, non unam, sed diversas notiones faciunt. Quam vero particula interposita notiones duorum substantivorum in unam coeunt, vel alterum altero explicatur, non videtur repetenda esse praepositio. Cf. Beier. ad Cic. de Offic. I, 14.; adde ibi Hensingerum. L.

consilio aliquod praemium saepe petitur. Ac neminem conveniet arbitrari, nos, cum aliquod exemplum ponamus, quod in senatu agatur, ab iudiciali genere exemplorum recedere. Quidquid enim de homine probando, aut improbando dicitur, cum ad eam dictionem, sententiarum quoque ratio adcommoedetur, id non, si per sententiae dictionem agitur, deliberativum est: sed quia de homine statuitur, iudiciale est habendum. Omnino autem qui diligenter omnium caussarum vim, et naturam cognoverit, cum genere primo, tum etiam forma eas intelliget dissidere. Ceteris autem partibus aptas inter se omnes, et aliam in aliam implicatam videbit.

Nunc de praemiis consideremus. L. Licinius Crassus consul quosdam in citeriore Gallia, nullo illustri, neque
446 certo duce, neque eo nomine, neque numero praeditos, ut digni essent, qui hostes populi Romani esse dicerentur; quod tamen excursionibus, et latrociniiis infestam provinciam redderent, consecutus est, et confecit: Romam rediit:

Saepe petitur] Voss. I. Leid. III. s. *expeditur*. O. D.

Cum al. exemplum] Addit Leid. III. ut de *Syphace*. O. D. Paulo inferius *adcommoedetur* exhibent cum Edd. etiam BT. *adcommoedatur* Oxonn. I. Erf. et Lamb. L.

Si per sent. dict. agitur] Leid. II. *etsi p. s. d. agatur*. Probo rō [v.] *etsi*. O. D. *Etsi* dedit Orell., Eruestium et Schütziuum secutus. Si exhibent TB. et Erf. L.

Cum genere primo] Vox *primo* non exstat in ullo Pall., habet tamen editio princeps. Grevenb. praefert, *genere primo et forma*, sine illo *cum*, aut *tum etiam*. GRUT. *Cum genere primo et forma intelligit dissidere*. Ita habet meus manuscript. liber; duo Gryph. vetustiores, *genere, et prima confirmatione intelligit dissidere*. BRUT. *Cum genere primo, tum etiam forma*. Vox *primo* abest a MSS. quatuor. In Sch. est *genere et prima conformatione*: Ac supra: *de genere primo et forma*, claro indicio istud *primo* e glossa irrepssisse. In Voss. I. et Leid. I. *tum genere, tum etiam f.* Bene Voss. II. *cum g. primo, tum forma*. O. D. *Cognoverit, genere e prima confirmatione* T. *Tum genere primo, tum etiam forma a se eas* B. *Cognoverit, genere primo et forma* Erf. *Primo* haud dubie serius additamentum. Ceterum *tum — tum etiam* h. l. recte scripserunt Sch. et Orellian. L.

Eas intelligit diss] Voss. I. e. *intelligit d.* O. D.

In aliam implicatam] Voss. I. Leid. II. III. *in alia* Voss. I. II. Leid. III. II. *implicitam*. O. D. *Implicitam* BT. *Implicitam* scripsit Orell. e quatuor codd. L.

Quod tamen excursionibus] Sch. Voss. I. Leid. I. *qui tunc*. Voss. II. Leid. II. *qui t.* Sch. *excursibus*. Voss. I. Leid. III. *ex concursibus* O. D. *Qui tamen excursionibus* B. Statim ante *esse* dicerentur omnes Codd. praeter unum Oxoniensem, qui *esse* omittit, quem secutus est Orell. Atque ita iam Ern. et Sch. L.

Romam rediit] MSS. O. R. *redit*. Voss. I. R. *redit et*. O. D.

triumphum ab senatu postulat. Hic, ut et in deprecatione, nihil ad nos adinet, rationibus et infirmationibus rationum subponendis, ad iudicationem pervenire: propterea quod, nisi alia quoque incidet constitutio, aut pars constitutionis, simplex erit indicatio, et in quaestione ipsa continebitur. In deprecatione, huiusmodi: Oporteatne poena adfici; in hac, huiusmodi: Oporteatne praemium dari.

Nunc ad praemii quaestionem adpositos locos exponemus.

CAP. XXXVIII. Ratio igitur praemii (quatuor est in partes distributa: in beneficia, in hominem, in praemii genus, in facultates. Beneficia ex sua vi, ex tempore, ex animo eius, qui fecit, ex casu considerantur. Ex sua vi quaerentur, hoc modo: Magna, an parva; facilia, an difficilia; singularia sint, an vulgaria; vera, an falsa qua-

Redit e Cod. iam asciverat Ern., quem secutus est Sch. Idem Orell. dedit e T. Non consentit B. L.

Ut et in deprecatione] Prima voce carent Sch. Leid. I. a m. I. Ed. Omn. etiam ut in d. Voss. I. Leid. III. OUD. *Ilic, et in depr. omisso ut BT. Erf. et Oxon. unus. Atque ita rectissime scripsit Orell. Vulgata Hic, ut et in depr. soloeca est; neque enim ut neque et recte h. l. dicitur, quum dicendum erat: quemadmodum etiam. Statim post nihil ad nos attinet omnes; sed vv. ad nos Lamb. deleverat, Orell. uncis inclusit. L.*

Nihil attinet] Sic legendum, non, ut in omnibus libris vulg. et nonnullis manuscr., nihil ad nos attinet. LAMB.

Nisi al. q. incidet c.] Sch. ni al. q. incidat c. OUD. *Incidit dedit Ern. Incidet Sch. et Orell. Atque ita exhibent T. Nisi quoque alia incidat B. L.*

In quaestione i. contin.] Abest praepositio Leid. III. OUD.

In hac huiusmodi] Sch. a m. I. in praemii petitione. OUD.

CAP. XXXVIII. *Ex casu considerantur]* Sic non cunctatus fui in hac editione corrigere, quum videns fluctuantes editiones animadverterem et in utroque MS. meo sic exhiberi, et ipsum Ciceronem ordine procedentem explicare de ipsorum beneficiorum vi, tum tempore, tum animo auctoris, tandem quoque addere de casu, (ubi consentiunt iam in id editiones omnes) atque adeo ipsum sic confirmare quid scripserit, non modo quod ibi dicat *ex casu*, sed etiam quod vere interpretetur fortuita et ex casu frequenter intervenientia. Equidem plane non intelligo, quem locum hic obtinere queat *tò [v.] ex causa*, quum causa tantum non sedeat in eo ipso, quod *ex animo* dicit Cicero. GRON. *Ex casu considerantur.* Sic MSS. O. cum Ed. Omn. nisi quod in Leid. I. sit *et ex casu c.* OUD. *Qui fecit et consideratur casu B. Et ex casu cons. Erf. L.*

Ex s. vi quaerentur] Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. *ex s. vi quaeruntur. OUD.*

Singularia sint, an vulgaria] Deest verbum Voss. I. Leid. III. in quibus est *an communia. OUD.*

An falsa quadam ex oratione honest.] Liber unus manuscr. habet, *ratione.* LAMB. Haec scriptura plane mihi non satisfacit,

dam ex oratione honestentur. Ex tempore autem: Si
 447 tum, cum indigeremus; cum ceteri non possent, aut
 nollent opitulari; si tum, cum spes deseruisset. Ex ani-
 mo: Si non sui commodi causa, sed eo consilio fecit
 omnia, ut hoc conficere posset. Ex casu: Si non fortuna,
 sed industria factum videbitur, aut si industriae fortuna
 obstitisse.

In hominem autem: Quibus rationibus vixerit, quid
 sumtus in eam rem, aut laboris insumserit; ecquid ali-
 quando tale fecerit, num alieni laboris, aut deorum boni-
 tatis praemium sibi postulet; num aliquando ipse talem ob-
 causam praemio aliquem adfici negarit oportere; aut
 num iam satis pro eo, quod fecerit, honos habitus sit;
 aut num necesse fuerit ei facere id, quod fecerit; aut
 num huiusmodi sit factum, ut, nisi fecisset, supplicio di-

quum et nihili sit (cur enim *quaedam oratio* potius, quam plures,
 quam omnes omnium, qui consuli favent?) et facinus aliquod ho-
 nestari possit non tantum ex oratione, sed diversimoda ratione, ut
 ex opibus et factione et cognatione eius qui fecit, imo etiam con-
 nivendo et adulando. Tum scias licet in utraque membrana nostra
 exstare illud ipsum *ratione*, quod est pulcherrimum et verissi-
 mum. GROS. Sch. a m. I. et Ed. Omn. *quamam*. Tum Voss. I.
 Leid. III. *exornatione*. Sed Leid. I. Sch. a m. II. Ed. Omn. *ex*
ratione. Quod unice verum esse, iam docuit Gronovius. OUD.
Quadam ex ratione TB. Atque ita dedit Ern. *Quadam exorna-*
tionem cum Sch. dedit Orellius. Recte, ut mihi videtur. L.

Cum spes deseruisset] Adtextum hactenus, *opitulatus sit*, cuius
 nullum indicium in Pal. II. aut Grev.; ideoque abieci. GRUT. In
 omnibus manuscriptis exemplaribus duo haec verba absunt; et recte
 quidem, ut suspicior. BRUT. *Si tum, cum spes des.* Voss. I.
 Leid. III. *aut si* etc. Addunt MSS. O. cum Ed. Omnib. *opitulatus*
sit. praeter Schol. in quo suprasc. *opitulatus*. Qui glossematas est
 fons. OUD. *Opitulatus sit* addunt etiam B. et Erf., omittit T. quem
 secutus omisit Orell. L.

Sed eo cons. fecit] Sch. Leid. III. *si eo c. f.* Leid. II. *fecerit*.
 OUDENDORP.

Ut hoc conf. p.] Voss. I. *ut in hoc c. p.* OUD.

Si industriae f. obstitisse] Abest *si* a Leid. III. *obstitisset*
 MSS. O. et Ed. Omnib. male, OUD. *Obstitisset* etiam BT. et Erf. L.

Quibus r. vixerit] Voss. I. *si quibus r. vix.* OUD.

Ecquid aliquando] Leid. II. *si quid al.* III. *et si quid al.* OUD.

Aut deorum bonitatis] Huius rei esto exemplum Timothei
 felicitas: cui dormientis pictores fortunam adstantem, urbesque ei
 in plagas et retia conuicentem faciebant. LAMB.

Num iam satis etc. honos habitus sit] Editio Lambini habet
 appositum orae, *fastasse honoris*, non alterum aequae Latine dicitur,
 ut pluribus ostendi in libellis Suspicionum. GRUT. Sch. *honor h.*
 s. OUD. *Honor* etiam B. L.

Huiusmodi sit f.] Sic Leid. I. In reliquis *eiusmodi s. f.* OUD.
Eiusmodi dedit Orell. Atque ita in TB. et Erf. L.

Ut nisi fecisset] Sch. *ut ni fec.* OUD.

gnus esset, non, quia fecerit, praemio; aut num ante tempus praemium petat, et spem incertam certo venditet pretio; aut num, quo supplicium aliquod vitet, eo praemium postulet, uli de se praedudicium factum esse videatur.

CAP. XXXIX. In praemii autem genere, quid, et quantum, et quam ob rem postuletur, et quo, et quanto quaeque res praemio digna sit, considerabitur. Deinde, apud maiores quibus hominibus, et quibus de caussis talis honos sit habitus, quaeretur. Deinde ne is honos minium 448 pervagetur.

Atque hic eius, qui contra aliquem praemium postulantem dicet, locus erit communis: Praemia virtutis et officii sancta et casta esse oportere; neque ea aut cum improbis communicari, aut in mediocribus pervulgari. Et alter: minus homines virtutis cupidos fore, virtutis praemio pervulgato; quae enim rara, et ardua sint, ea ex praemio pulcra, et iucunda hominibus videri. Et ter-

Non quia fecerit, praemio] MSS. tres nunc q. f. p. Oud.

Spem incertam c. venditet pretio] Voss. II. certam, idem cum Leid. I. vindicet. Leid. II. premio. Oud. Vindicet B. L.

Quo supplicium vitet] Leid. II. III. Ed. Omn. quod s. v. Oud.

Uti de se praei. f. esse v.] Voss. II. ita de se etc. Sch. Voss. I. Leid. III. ut de se etc. Abest verbum substantivum a Leid. II. OUDENDORPIUS.

CAP. XXXIX. *Et quo et quanto*] Caveant hic, oro, Basileenses, nec vitium ab sola nupera Leidensi importatum propagare velint omnia secunda copulativa, quam et scripti et editi agnoscunt omnes. GRON.

Quanto q. r. praemio digna] Vox praemio non comparet in Voss. I. Leid. III. Oud.

Nimum pervagetur] Nihil equidem muto, neque quicquam varietatis in codicibus manuscr. reperi: sed doctus quidam putat legendum *pervulgetur*, ut infra non longe. LAMB. Lambinus ait esse, qui autem substituentium *pervulgetur*, quod ea voce mox utatur. At ideo mihi minime quid mutandum videtur. GRUT.

Cum improbis communicari] Sic Leid. II. in ceteris c. i. *communicare*. Oud.

Et alter] Deest copula Voss. I. Leid. III. Oud.

Ea ex praemio pulcra etc.] Duo libri manuscripti habent, *ea experiendo*: unus, *ea experienda*; quos non sum secutus. supra autem legendum quidam putant: *Quae enim amara, et ardua sunt*. LAMB. Revocavi *experiundo*, quod erat in Pall. tribus et Grevenb. neque recedebat editio antiqua, nisi quod ea *expediendo*, demceps publicata, *ea ex praemio pulcra etc.* quam lectionem non sollicitassem, nisi a nostra stetissent etiam Mss. Lambiniani, item Rechlingeranus. GRUT. Ergo doctum virum fefellit memoria. Certe etiam in duobus nostris est *experiendo*. Et tamen meior exemplum Gruteri, quum non impetrem a me, ut mutem, quod sententiae necessitas flagitat. GRON. MSS, O, et Ed. Omn. *experiendo*

tius, si existant, qui apud maiores nostros ob egregiam virtutem tali honore dignati sunt, nonne de sua gloria, cum pari praemio tales homines adfici videant, deliberari putent? et eorum enumeratio, et cum eis, quos contra dicat, comparatio. Eius autem, qui praemium petet, facti sui amplificatio, et eorum, qui praemio adfecti sunt, cum suis factis contentio.

Deinde ceteros a virtutis studio repulsum iri, si ipse
449 praemio non sit adfectus. Facultates autem considerantur, cum aliquod pecuniarium praemium postulatur: in quo utrum copiane sit agri, vectigalium, pecuniae, an penuria, consideratur. Loci communes: Facultates augere, non minuere oportere, et: Impudentem esse, qui pro bene-

p. OUD. *Experiendo* BT. Erf. Oxonn. septem. Recte ita dedit Orellius. Paulo post *dignati sunt*, pro quo unus Oxonn. *donati sunt*, immerito suspectum fuit Ernestio L.

Delibrari putent?] Cum reperissem in quatuor libris manuscripti. et nonnullis vulgatis, *delibrari*, ego *delibrari* reposui. *Delibrari* autem interpretor, detrahi, deminui, deteri: ut apud Lucret. lib. 3. *nec delibrare valemus Tempore de mortis*, etc. item saepe. de quo leges plura in scholiis nostris Lucretianis. LAMB. Lambinus emendat *delibrari*. Mihi videbatur ferri posse vulgata. Si vellemus in dubium vocari, an operae pretium fecerint, alioquin veniebat sub stilum, *delibrari*. Videatur et huius libri cap. penultimum. GRUT. Par haesitatio iam apud atavos; quum in MS. uno legatur *deliberari*, supernotatum video *derogari*: et in margine *delibrari* I. *delibrari* I. *subtrahi de sua gloria*. Sed in altero liquide *delibrari*. GRON. Aldus, quem secuti sumus, *deliberari* iam pridem edidit. Lamb. *delibrari*, quam lectionem et ratione et auctoritate tuetur. BRUT. Voss. I. Leid. III. *derogari*, quae interpretatio est verbi *delibrari*. Vide ad c. 58. *de honestate delibatum*: ubi in aliis *deliberatum*, et mox *de honestate derogetur*. OUD. *Delibrari* BT. Erf. *Delibrari* Sch. Orell. L.

Forum enumeratio] Sch. a m. I. *eor. dinumeratio*. OUD.

Quos contra dicat] Voss. I. Leid. I. III. *suprasc.* in Sch. Ed. Omn. q. c. *dicant*. Sch. a m. I. *dicas*. OUD. *Quos contradiccas* BT. Erf. L.

Qui praemio adfecti s.] Sch. *qui eodem pr. adf. s.* OUD.

Aliquod pecuniarium praemium p.] MSS. O. a m. I. *pecuniarum*. Margo Sch. *aliter aliquod pecuniarum in praemio p.* Leid. I. II. *in praemium*. Leid. III. *simpliciter aliquod pecuniarum p.* Ed. Omn. *aliquod pecuniarum in praemium p.* OUD. *Pecuniarum praemium* Ern. Sch. Orell. *Praemium pecuniarium* B. L.

Utrum copiane sit agri etc. an penuria] Voss. I. Leid. III. *utrumne copia s. agri etc.* Sch. *utrum copia sit agri etc.* Vere. Vide ad L. I. c. 31. pessime Voss. II. *aut pen.* OUD. *Utrum copia sit* Orell. e cod. T. *Utrum copiane sit* B. et Erf. *Utrumne copia sit* dedit Lamb. L.

Non minuere] Voss. I. *et non min.* OUD.

Impudentem esse] Sch. a m. I. Voss. Ed. Omn. *imprudentem esse*. OUD.

ficio non gratiam, verum mercedem postulet: contra autem de pecunia ratiocinari, sordidum esse, cum de gratia referenda deliberetur: et se non pretium pro facto, sed honorem, ita ut factitatum sit, pro beneficio postulare. Ac de constitutionibus quidem satis dictum est: nunc de iis controversiis, quae in scripto versantur, dicendum videtur.

CAP. XL. In scripto versatur controversia, cum ex descriptionis ratione aliquid dubii nascitur. Id fit ex ambiguo, ex scripto et sententia, ex contrariis legibus, ex ratiocinatione, ex definitione. Ex ambiguo autem nascitur controversia, cum, quid senserit scriptor, obscurum est, quod scriptum duas pluresve res significat, ad hunc modum: Paterfamilias, cum filium heredem faceret, vasorum argenteorum centum pondo uxori suae sic legavit: HERES MEUS UXORI MEAE VASORUM ARGENTEORUM PONDO CENTUM, QVAE VOLET, DATO. Post mortem eius vasa magnifica, et pretiose caelata petit a filio mater. Ille se, quae ipse vellet, debere dicit. Primum, si fieri poterit, demonstrandum est, non esse ambigue scriptum, propterea quod omnes in consuetudine sermonis sic uti solent eo verbo uno, pluribusve in ea sententia, in qua is, qui dicit, accipiendum esse demonstrabit.

De gratia referenda] Voss. II. *de gr. referenda*. OUD.

Non pretium pro facto] Sic Leid. II. Sed MSS. ceteri cum Ed. Omn. dant *pretium non pro facto*. OUD.

Ita ut factitatum sit] Deest ut Voss. I. in quo *sit factit. Leid. I. uti*. Sch. a m. I. *ita ut facti tantum sit*. Latet ulcus in his explicatu difficillimis verbis, quae si abessent, non desiderares. OUD. Sine causa haec: *ita ut factitatum sit* suspecta visa sunt Ern. delevit Sch. *Uti dedit Orell*. Recte locum defendit idem. L.

Satis dictum est] Voss. I. s. d. *sit*. OUD.

CAP. XL. *In scripto versatur*] Voss. I. Leid. III. *in scripto autem v.* OUD.

Ex scripto et sententia] Voss. I. *et scr. et sent.* Sch. *ex scr. ex sent.* Dein *et defin.* Voss. I. OUD.

Petit a filio] Sch. *p. e filio*. OUD. Paulo ante scripserat Sch. *vasa pretiosa et magnifice caelata ex lib. ad Her. I, 12.* L.

Propterea quod etc. solent] Leid. III. *p. quia etc. soleant*. OUD. Paulo ante *quae ipse velit* pro vulgato *q. i. vellet* falso scribi volebat Ern. scripsit Sch. refutati ab Orellio. L.

In ea sententia, in qua] Legendum putaverim, *in eam sententiam, in quam*. LAMB. In membranis vetustissimis legas *u. v. in eam sententiam, in quam is, qui d. accipiendum*, elegantissime mehercules; de cuius lectionis, per Lambinum e coniectura propositae, veritate dubitare quempiam Latine scientem, fas non sit, dicit Voss. I. II. Leid. III. OUD. *In ea sententia quam — accipiendam* Erf. *In eam sententiam, in quam is — accipiendum* BT. Atque ita dederunt Sch. et Orell. L.

Deinde ex superiore, et ex inferiore scriptura docendum, id, quod quaeratur, fieri perspicuum. Quare si ipsa separatim ex se verba considerentur, omnia, aut ple-
 450 raque, ambigua visum iri. Quae autem ex omni considerata scriptura perspicua fiant, haec ambigua non oportere existimari. Deinde qua in sententia scriptor fuerit, ex ceteris eius scriptis, factis, dictis, animo, atque vita eius sumi oportebit, et eam ipsam scripturam, in qua in-erit illud ambiguum, de quo quaeritur, totam omnibus ex partibus pertentare, si quid, aut ad id adpositum sit, quod nos interpretemur, aut ei, quod adversarius intelligat, adversetur. Nam facile, quid verisimile sit eum voluisse, qui scripsit, ex omni scriptura, et ex persona scriptoris, atque iis rebus, quae personis adtributae sunt, considerabitur.

Deinde erit demonstrandum, si quid ex ipsa re dabitur facultatis, id, quod adversarius intelligat, multo minus commode fieri posse, quam id, quod nos accipimus, quod illius rei neque administratio, neque exitus ullus exstet: nos quod dicamus, facile et commode transigi posse. Ut in hac lege (nihil enim prohibet fictam exempli loco ponere, quo facilius res intelligatur) MERETRIX CORONAM AUREAM NE HABETO. SI HABUERIT, PUBLICA ESTO, contra eum, qui meretricem publicari dicat ex lege oportere, posset dici, neque administrationem esse ullam publicae meretricis, neque

Ex sup. et ex inferiore] Deest secundo loco praepositio MSS. O. (si Vossianum II. excipias) et Ed. Omn. OUD.

Fieri perspicuum] Exsulat verbum a Voss. I. Leid. III. OUD.

Scriptis, factis, dictis] Sch. *scr. et factis, dictis.* Voss. I. Leid. III. *scr. ex fact. dict.* Voss. II. *scr. et ex fact. dict.* Ed. Omn. *scr. dictis et factis.* OUD.

In qua inerat] Leid. I. *in q. inerat.* II. *in qua erit.* Sed adi ad L. I. c. 2. *in animis inesset.* OUD.

Pertentare] Voss. I. Leid. III. *tentare.* OUD.

Atque iis rebus] Voss. I. *et his r.* Leid. III. *et ex his r.* OUD.

Multo minus commode] Ultima vox non agnoscitur a Sch. nisi a m. II. inter versus. OUD. Paulo post *accipiamus* pro vulg. *accipimus* scripsit Sch. *accepimus* Erf. et Oxonn. unus. Vulgatum tenuit Orell. L.

Illius rei etc. exstet] Leid. II. *eius r. etc. existet.* OUD.

Fictam exempli loco p.] Voss. I. Leid. III. Victor. p. 221. *fictam legem* etc. e glossa, uti adparet e Sch. OUD. *Fictam legem* B. *Fictum* T. L.

C. auream ne habeto] Voss. I. Leid. II. III. Ed. Omn. c. *a non habeto.* OUD. Glossa: *pro non habeat* in Erf. Deinde *possit dici* scripsit Sch. pro vulgato *posset.* Male. *Posse dici* B. L.

Esse ullam pub. meretr.] Voss. II. *fuisse u. p. m.* OUD.

exitum legis in meretrice publicanda. At in auro publicando et administrationem et exitum facilem esse, et incommodi nihil inesse.

CAP. XLI. Ac diligenter illud quoque attendere oportebit, num, illo probato, quod adversarius intelligat, utilior res, aut honestior, aut magis necessaria, a scriptore neglecta videatur. Id fiet, si id, quod nos demonstrabimus, honestum, aut utile, aut necessarium demonstrabimus: et, si id, quod ab adversariis dicetur, minime eiusmodi dicemus esse. Deinde si in lege erit ex ambiguo controversia, dare operam oportebit, ut de eo, quod adversarius intelligat, alia in lege cautum esse doceatur.

Permulum autem proficiet illud demonstrare, quemadmodum scripsisset, si id, quod adversarius accipiat, fieri aut intelligi voluisset: ut in hac causa, in qua de vasis argenteis quaeritur, possit mulier dicere, nihil adtinuisse adscribi, quae volet, si heredis voluntati permetteret. Eo enim non adscripto nihil inesse dubitationis, quin heres, quae ipse vellet, daret. Amentiae igitur fuisse, cum heredi vellet cavere, id adscribere, quo non adscripto, nihilominus heredi caveretur.

Quare hoc genere magnopere talibus in causis uti oportebit: si hoc modo scripsisset, isto verbo usus non

Et exitum legis] Vocem, *legis*, reposui ex codice manuscr. confirmatur autem haec scriptura superiore simili loco: *neque exitum legis in meretrice publicanda.* LAMB.

Inc. nihil inesse] Sch. Leid. III. *inc. n. esse.* OUD.

CAP. XLI. *Illud quoque*] Ed. Omn. *hic quoque.* OUD.

Advers. intelligat] Sch. *adv. intelligit.* OUD.

Ab scriptore negl.] Sic exhibent MSS. O. vulgo *a scr.* OUD.

Necessarium demonstrabimus] Leid. II. *nec. demonstrabitur.*

OUD. *Demonstrabitur* Oxonn. unus. *Supra quod nos demonstrabimus* orationis variaudae causa Lamb. q. n. *dicimus*, Sch. q. n. *dicemus*, citra codicum auctoritatem. L.

Eiusmodi dicemus] In eodem *huiusm. dicamus.* OUD. *Esse dicemus* B. T. L.

Cautum e. doceatur] Voss. I. c. e. *videatur.* OUD.

Permulum autem prof.] Leid. III. *et permulum hic pr. deest* autem ab Ed. Omn. OUD.

Nihil inesse dubit.] Sch. Voss. I. II. *n. esse d.* OUD. *Esse* Erf. L.

Amentiae igitur fuisse] Legendum videtur, *Amentiam igitur, sen, si quis malit, Amentis igitur fuisse.* LAMB. *Amentiae igitur fuisse.* Sch. Voss. II. Ed. Omn. *amentiam igitur f.* Vere, quod iam ex ingenio coniecit Lambinus. Sic c. 45. *Nunc cum scriptum sit, amentiam esse* etc. OUD. *Amentiae* Erf. B. *Amentia* T. L.

Quare hoc genere] Sch. q. h. *in genere.* OUD.

esset, non isto loco verbum istud collocasset. Nam ex his sententia scriptoris maxime perspicitur. Deinde quo tempore scriptum sit, quaerendum est, ut, quid eum voluisse in eiusmodi tempore verisimile sit, intelligatur. Post ex deliberationis partibus, quid utilius, et quid honestius, et illi ad scribendum, et his ad comprobandum sit, demonstrandum: et ex his, si quid amplificationis dabitur, communibus utrumque locis uti oportebit.

CAP. XLII. Ex scripto et sententia controversia consistit, cum alter verbis ipsis, quae scripta sunt, utitur: alter ad id, quod scriptorem sensisse dicet, omnem adiungit dictionem.

Scriptoris autem sententia ab eo, qui sententia se defendet, tum semper ad idem spectare, et idem velle demonstrabitur: tum aut ex facto, aut ex eventu aliquo ad tempus id, quod instituit, adcommoabitur. Semper ad idem spectare, hoc modo: Paterfamilias cum liberorum nihil haberet, uxorem autem haberet, in testamento ita scripsit: **SI MIHI FILIUS GENITUS UNUS, PLU-**

Non isto loco verbum istud] Voss. I. Leid. III, n. i. l. v. *illud.* OUDENDORP.

Et quid honestius] Deest copula Leid. II. Victor. p. 221. OUD.

Si quid amplificationis] *Partibus* addit Leid. II. OUD.

Utrumque locis uti op.] Sch. *utrimque.* Voss. I. Leid. III. *utrique.* Leid. II. *utrisque.* Ed. Omn. *utroque.* Sed Leid. I. habet, quod unice verum credo, *utrosque,* sive, ut explicat Victorinus, *utramque partem.* Passim in plurali ea voce usi sunt Cicero, ceterique optima latinitatis scriptores. OUD. *Utrinque* recte scripsit Orellius. *Utrisque* B. et Oxonn. unus. *Utrosque* dedit Sch. Sed *utringue* praestantissimus ille Turicensis liber, quem recte sequitur Orell. I.

CAP. XLII. *Controversia consistit*] Voss. I. c. *constat.* Leid. III. c. *nascitur.* OUD.

Adiungit dictionem] MSS. tres Ed. Omn. *adiunget d.* OUD.

Tum aut ex facto] Deest aut Sch. Voss. II. OUD.

Quod instituit, adcommoabitur] Voss. I. II. Leid. I. a m. I. item III. *instituitur.* Ed. Omn. *instituerit,* non male. *Accommodatur* Sch. Voss. I. Leid. I. OUD.

Liberorum nihil haberet] Sch. a m. I. *liberos filios hab. nihil.* Voss. I. *habuisset.* OUD.

Si mihi filius genitur unus] Cum in tribus libris manuscriptis ita scriptum reperissem, *genitus unus,* neque in ullo verbum fuerit, legatur: ego sic reponendum conieci, *filius genitur unus,* etc. ex qua vera et recta scriptura non intellecta alii fecerunt, *genitus fuerit,* alii *gignitur.* Geno autem dixisse veteres pro *gigno,* et veteres grammatici docent, et nos admonimus in commentariis nostris Lucretianis: atque eo verbo non semel Lucretius utitur, ut quidem nos edidimus. LAMB. Ita Pall. et Lambiniani. Nam editio prima: *Si mihi genitus sit filius unus.* Sequentes: *Si mihi fil. ge-*

RESVE, IS MIHI HERES ESTO. Deinde quae adsolent. Postea: SI FILIUS ANTE MORITUR, QUAM IN TUTELAM SUAM VENERIT, TU MIHI, dicebat, SECUNDUS HERES ESTO. Filius non est natus; ambigunt agnati cum eo, qui est heres, si filius ante, quam in suam tutelam veniat, mortuus sit.

In hoc genere non potest hoc dici, ad tempus, aut ad eventum aliquem sententiam scriptoris oportere accommodari; propterea quod ea sola demonstratur, qua fretus ille, qui contra scriptum dicit, suam esse hereditatem defendit. Alterum autem genus est eorum, qui sententiam inducunt, in quo non simplex voluntas scriptoris ostenditur, quae in omne tempus, et in omne factum idem valeat: sed ex quodam facto, aut eventu ad tempus interpretanda dicitur. Ea partibus iuridicialis adsumtivae maxime sustinetur. Nam tum inducitur comparatio, ut in

nitus fuerit unus. Lambinus finxit, *filius genitur unus*; non necessario. GRUT. In manuscr. verbum *fuerit* abest, ut recte Lambinus, ultima modo commutata littera *genitur* emendarit. BRUT. Sch. Ed. Omn. *gen. sit u.* Supr. in Sch. *gignitur.* Voss. I. Leid. III. *gen. fuerit u.* OUD. *Gignitur* TB. Erf. Oxonn. quattuor. *Genitus* male Ern. Sch. Recte Orellius cum Lambino *genitur.* Cf. de Orat. II, 32. L.

Quae adsolent] Sch. Leid. I. *quae solent.* OUD.

Tu mihi, dicebat, secundus heres esto] Duo Gryph. antiquissimi: *tu mihi, dicet, secund. her. esto.* Lamb. temere sublata litteram *m* ex adverbio *tum* ob priorem similem vocis insequentis *mihi*, ex verbo, *dicet*, corrupto pronomen, *ille*, efficit; quomodo esse legendum ratio postulat. BRUT. Sch. a m. I. *tum mihi, dicet, heres e.* In Vossianis quoque *tum.* OUD. *Dicet* T. Nec *dicet* nec *dicebat* est in B. et Oxonn. uno, qui ita exhibent: *tu mihi secundus esto.* Lambinus coni. *tum mihi ille secundus heres esto*, quod probat Orellius. L.

In hoc genere] Leid. II. *hoc in gen.* OUD. Statim ante pro vulgato *veniat, mortuus sit*, Sch. e coni. *veniret*, male. Recte Orell. *venerit*, e Victorino et quattuor Oxonn. *Venisset* B. L.

Ad temp. aut ad eventum] Sic Leid. II. In ceteris MSS. et ad ev. OUD.

Sola demonstratur] Sch. Voss. II. Ed. Omn. *sola esse dem.* OUDENDORPIUS.

Dicit etc. defendit] Leid. III. *dicet, etc. defendet.* Ed. Omn. *dicet, etc. defendit.* OUD.

Alterum autem genus est eorum] Sch. *aliud a. g. est eor.* Supr. *illud.* Ed. Omn. *illud a. g. eorum.* OUD. Deinde rectius distinguunt Sch. Orell. *inducunt, in quo.* L.

Ea partibus] Ed. Omn. *Ea ex partibus.* OUD.

Ut in eum] Leid. I. Voss. II. atque a m. II. Sch. *ut in eo.* Sic scripsit Orellius ex uno Oxonn. Iu. L. Vulgatum *ut in eum* tenent BF. Exhibet tamen *ut in eum* etiam Erf. Atque ita etiam

eum, qui, cum lex aperiri portas noctu vetaret, aperuit quodam in bello, et auxilia quaedam in oppidum recepit, 453 ne ab hostibus opprimerentur, si foris essent, quod prope muros hostes castra haberent.

Tum relatio criminis, ut in eo, qui, cum communis lex omnium hominem occidere vetaret, tribunum militum suum, qui vim sibi inferre conaretur, occidit. Tum remotio criminis, ut in eo, qui, cum lex, quibus diebus in legationem proficisceretur, praestituerat, quia suntum

paullo post: *Tum relatio criminis, ut in eo, qui; ubi in eo pariter a verbo inducitur pendet, quod recte notavit Orell. L.*

Auxilia quaedam] Sch. Voss. I. Leid. III. *auxilio quosdam.* OUDENDORP.

Hostes castra haberent] Primam vocem non agnoscit Sch. OUD. *Ut in eo qui etc. tribunum militum suum etc.]* Sic est legendum, et ita habent duo libri manuscripti, et nonnulli vulgati; nisi quis malit repou, *tribunum militarem suum*, ut est apud Marc. Tullium orat. pro Milone, ubi commemoratur hoc factum his verbis: *Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marii, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim afferebat. Facere enim probus adolescens periculose, quam perpeti turpiter maluit: atque hunc ille vir summus scelere solum periculo liberavit.* Eandem rem narrat Plutarchus in Mario, et ei militi nomen fuisse ait Trebonio: tribuno autem, Caio Clodio. LAMB. Mss. et olim vulgati: *eo milite qui*, ut putem rescribendum: *ut in eo milite qui etc. tribunum suum etc.* GRUT. Sch. Voss. I. Leid. II. III. Ed. Omn. *ut in eo milite. Tum tribunus* Voss. I. II. Leid. I. III. Ed. Omn. *militem.* MSS. quinque et m. II. Sch. cum Ed. Omn. Quare cum Grutero malim *ut in eo milite, qui etc. tribunum suum etc. occidit.* OUD. *In eo milite, qui dedit* Orell. Atque ita etiam Cod. T. Omittunt v. *milite B.* et Erf. *Tum tribunum militem T.* et Erf., unde Orellius Lambini suspicionem amplectitur, *tribunum militarem* scribeutis. Sch. eiecit vulgatam *militem. L.*

Communis lex omnium] Deest ultima vox Leid. III. eamque abesse lubens sinam, nisi velis *omnino.* OUD. *Lex hominem omnium*, unde intelligitur, glossema esse *omnium*, quod recte eiecit Sch. priori editione. Tum pro v. *vetaret* Lamb. *vetet*; sed vulgatam defendit Orell. *Vetaret* est *vetare diceret accusator tum*, quum res in iudicio ageretur. L.

Vim sibi inferri conaretur] Sch. Voss. I. Leid. II. III. v. s. *adferre c.* Verissime, sicuti in eodem exemplo ea locutione *vim adferre* usus est auctor pro Milone c. 4. *Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris etc. interfectus ab eo est, cui vim adferebat.* Atque in re stupri amarunt optimi *vim adferre* prae vulgariore *inferre*, in quod saepe mutarunt librarii: ut L. I. ad Her. c. 9. *vim in loco adtulit*; sicut et pro *adferre manum* vel *manus* pluries [saepius] *inferre* reposuerunt. Vide Comm. ad Hist. de B. Afric. c. 93. ad Liv. L. XLII. c. 29. *conabatur* Leid. III. OUD. *Afferre* cum cod. T. scripsit Orell., scripserant ante iam Ern. Sch. *Afferre* Erf. *inferre* B. *Tum conaretur* Erf. B. L.

quaestor non dedit, profectus non est. Tum concessio per purgationem, et per imprudentiam, ut in vituli immolatione: et per vim, ut in navi rostrata: et per casum, ut in Eurotae fluminis magnitudine. Quare aut ita sententia inducetur, ut unum quiddam voluisse scriptor demonstratur: aut sic, ut in eiusmodi re, et tempore hoc voluisse doceatur.

CAP. XLIII. Ergo is, qui scriptum defendit, his locis plerumque omnibus, maiore autem parte semper poterit uti: Primum scriptoris collaudatione, et loco communi, nihil eos, qui iudicent, nisi id, quod scriptum sit, spectare oportere: et hoc eo magis, si legitimum scriptum proferetur, id est, aut lex ipsa, aut ex lege aliquid. Postea quod vehementissimum est, facti, aut intentionis adversariorum cum ipso scripto contentione, quid scriptum sit, 454 quid factum, quid iuratus iudex: quem locum multis modis variare oportebit. Tum ipsum secum admirantem, quidnam contra dici possit: tum ad iudicis officium revertentem, et ab eo quaerentem, quid praeterea audire, aut expectare debeat: tum ipsum adversarium, quasi inten-

Et per imprudentiam] Addit factum suprasc. facta Sch. facti. Ed. Omn. OUD.

In Eurotae fluminis magn.] Vox fluminis deest Sch. sed a m. II. inter versus adscriptum s. fluminis. Satis hic intelligitur Eurotas esse flumen ex c. 31. OUD. Fluminis omittunt T. Oxon. tres. Delevit Sch., uncis inclusit Orell. Exhibent B. et Erf. L.

Unum quiddam] Sed. Ed. Omn. unum quoddam. OUD. Utrumque dicitur, utrumque dici potest. Si unum quiddam, unum pro adiectivo est; sin unum quoddam, unum pro substantivo est. L.

Re et tempore] Leid. III. re aut t. OUD.

CAP. XLIII. *Scriptum defendit]* Sch. Voss. I. Leid. II. Victor. p. 222. Ed. Omn. sc. defendet. OUD.

His locis] Sch. et his l. OUD.

Maiorem autem partem] Sic est legendum, et ita loquebantur boni scriptores. Marc. Tull. Orat. perf.: *Magnam partem iam-bis nostra constat oratio.* Item C. Caesar, lib. 4. de bell. Gall.: *magnam partem lacte atque pecore vivunt.* Et idem Lucretius lib. 3. *Non minimam partem mortis formidine aluntur.* Idem 6. *Inde bonam partem in lectum maerore dabantur.* sic enim edendum curavimus, ubi vulgo legebatur: *Inde bona ex parte,* etc. LAMB. *Maiore autem parte.* Sch. mai. tum p. OUD. *Maiorem autem partem* coniecit Lamb. scripsit Sch. probavit Orellius. Codices non addicunt. L.

Nisi id quod scriptum sit] Sch. a m. I. ni. Tum est in eodem, Voss. I. Leid. III. OUD.

Variare oportebit. Tum] Rectius distinguunt Lamb. Sch. Orell. *variare oportebit, tum.* L.

Quasi intentantis loco producendo] Duabus his vocibus deletis, *intentantis loco,* seu, ut habent quidam alii libri, *intendentis*

tantis loco, producendo, hoc est, interrogando, utrum scriptum neget esse eo modo, an ab se contra factum esse, aut contra contendi neget: utrum negare ausus sit, se dicere desiturum.

Si neutrum neget, et contra tamen dicat: nihil esse, quo hominem impudentiorem quisquam se visurum arbitretur: in hoc ita commorari conveniet, quasi nihil praeterea dicendum sit, et quasi contra dici nihil possit, saepe id, quod scriptum est, recitando; saepe cum scripto factum adversarii confligendo; atque interdum acriter ad iudicem ipsum revertendo. Quo in loco iudici demonstrandum est, quid iuratus sit, quid sequi debeat, duabus de causis iudicem dubitare oportere, si aut scriptum sit obscure, aut neget aliquid adversarius:

CAP. XLIV. Cum et scriptum aperte sit, et adversarius omnia confiteatur, tum iudicem legi parere, non

loco, sic legendum puto: quasi producendo. LAMB. Sch. a m. I. intendentis l. OUD. Turbant Codd. minitantis, tentantis, intestis loco. Atque ita Oxon. Intentantis, ut vulgo BT. Erf. Intentantis locum Altorf. unde Schuetzius efformavit: in intentionis locum. Vulgatam recte defendit Orell.: scilicet quasi eius, qui actionem intendant seu intentet, loco assumpto. L.

Producendo h. e. interrogando] Sch. Voss. II. Leid. II. producendum h. e. interrogandum. OUD.

Aut contra contendi neget] Hoc totum quis non videt esse vel corruptum, vel fors inculcatum et supervacaneum? Nam quod quidam reposerunt, aut contra contendi posse neget: primum hoc, posse, addiderunt de suo: deinde sententiam expresserunt ab hoc loco alienam, atque adeo huic loco plane contrariam. Ita enim esset potius legendum, aut contra contendi posse putet: vel sic potius, aut contra dici posse contendat. Quare haec omnino vel delenda esse censeo, vel sic, ut paullo ante admonui, emendanda: nisi ita explicemus, an neget contra scriptum, a se factum, aut pugnari contra scriptum, cum factum suum, quod cum scripto pugnat, defendat, LAMB. Contra contendi neget. Leid. I. Voss. II. et Sch. a m. II. c. c. posse neget. OUD.

Nihil esse, quod hominem] Sic restitui, ratione fretus. Sic enim loquuntur Latini, nihil est, quod: non, nihil est, quo. Sic idem infra: nam cum simplex erit necessitudo, nihil erit, quod multa dicamus. LAMB. Nihil esse, quod scripsit Orellius iubente Lambino. At codd. omnes nihil esse quo, excepto uno Erfurtensi, qui Lambini coniecturam confirmat. Nihil esse contradicac quo B. L.

Hominem impudentiorem] Sch. hom. imprud. Voss. I. hom. imprudentem. OUD.

Confligendo] Leid. II. Ed. Omn. comparando e glossa. OUD.

CAP. XLIV. Cum et scriptum ap. sit] Leid. III. cum autem et sc. etc. OUD.

Iudicem legi parere] Sch. iudex l. p. suprascr. iudices, ut est in Voss. I. II. Leid. I. III. OUD.

interpretari legem oportere. Hoc loco confirmato, tum diluere ea, quae contra dici poterant, oportebit. Contra autem dicetur, si aut prorsus aliud sensisse scriptor, et scripsisse aliud demonstrabitur: ut in illa de testamento, quam posuimus, controversia, aut caussa adsumtiva inferretur, quam ob rem scripto non potuerit, aut non oportuerit obtemperari.

Si aliud sensisse scriptor, aliud scripsisse dicetur, is, qui scripto utetur, hoc dicet, non oportere de eius voluntate nos argumentari, qui, ne id facere possemus, iudicium nobis reliquerit suae voluntatis: multa incommoda consequi, si instituat, ut a scripto recedatur. Nam et eos, qui aliquid scribant, non existimatos, id, quod scripserint, ratum futurum: et eos, qui iudicent, certum, quod sequantur, nihil habituros, si semel a scripto recedere consueverint. Quodsi voluntas scriptoris conservanda sit, se, non adversarios, a voluntate eius stare. Nam multo propius accedere ad scriptoris voluntatem eum, qui ex ipsius eam literis interpretetur, quam illum, qui sententiam scriptoris non ex ipsius scripto spectet, quod ille suae voluntatis quasi imaginem reliquerit, sed domesticis suspicionibus perscrutetur.

Sin causam adferet is, qui a sententia stabit, primum erit contra dicendum: quam absurdum, non negare con-

¶ Tum diluere ea] Deluere duo Gryph. vetust. libri. Paulo post in iisdem controversa esse omnia legitur. BRUT.

¶ Contra dici poterant] Sch. c. d. potuerunt. Vossiani, Leid. II. III. c. d. poterunt. OUD. Poterunt BT. Erf. atque ita scripserunt Sch. Orell. L.

¶ Non op. obtemperari] Leid. III. n. o. obtemperare. OUD.

¶ Aliud scripsisse dicetur] Voss. I. aut s. d. Sch. Voss. I. II. dicatur. OUD.

¶ Hoc dicet] Deest pronomen Leid. III. OUD.

¶ Iudicium nobis reliquerit suae voluntatis] Pal. II. III. Grevenb. indicium. Haere in eligendo. GRUT. Sch. Leid. I. Voss. II. cum aliis indicium. Quod mihi omnino praefendum videtur. Scripto enim indicat eius auctor voluntatem suam sive relinquit suae voluntatis imaginem, ut infra se explicat Cicero. Et quid, quaeso, est iudicium voluntatis? Leid. III. reliquit. OUD. Indicium scripserunt Ern. Sch. Orellius. Rectissime. Atque ita T. Erf. L.

¶ A scripto recedatur] Leid. I. Voss. II. ab sc. r. OUD.

¶ Ratum futurum] Prave rarum hypothetarum errore editur. OUD.

¶ Certum quod sequantur] Ita Sch. a m. l. In reliquis quid. OUDENDORP.

¶ A scripto recedere] Sch. Leid. I. Voss. II. ab sc. r. OUD.

¶ Conservanda sit] Liber unus manuscr. habet, observanda sit. LAMB. Conservanda sit] Leid. III. cons. est. OUD.

¶ Quam absurdum] Voss. I. Leid. III. quam esse abs. Leid. II.

tra legem fecisse, sed quare fecerit, causam aliquam invenire. Deinde conversa omnia esse: ante solitos esse accusatores iudicibus persuadere, ad finem esse alicuius cul-
456 pae eum, qui accusaretur: causam proferre, quae eum ad peccandum impulisset: nunc ipsum reum causam adferre, quare deliquerit. Deinde hanc inducere partitionem, cuius in singulas partes multae convenient argumentationes.

Primum nulla in lege ullam causam contra scriptum accipi convenire. Deinde si in ceteris legibus conveniat, hanc esse huiusmodi legem, ut in ea non oporteat. Postremo si in hac quoque lege oporteat, hanc quidem causam accipi minime oportere.

CAP. XLV. Prima pars his fere locis confirmabitur, scriptori neque ingenium, neque operam, neque ullam facultatem defuisse, quo minus posset aperte perscribere id, quod cogitaret: non fuisse ei grave, nec difficile, eam causam excipere, quam adversarii proferant, si quidquam excipiendum putasset: consuesse eos, qui leges scribant, exceptionibus uti.

Deinde oportet recitare leges cum exceptionibus scriptas, et maxime videre, si qua in ea ipsa lege, qua de

q. abs. sit. OUD. *Quam absurdum sit B. quam absurdum* omissio sit T. Erf. atque ita scripsit Orell. *Absurdum esse* omissio quam Lamb. L.

Ipsum reum causam adferre] Leid. II. *eum ipsum.* Sch. Voss. I. Leid. III. *c. inferre*, elegantissima variatione praecedentium *adferre* et *proferre*. Consule quos laudavi viros doctos ad Caes. L. I. B. G. c. 39. *Quorum alius, alia causa illata, quam sibi ad proficiscendum necessariam esse dicerent, petebant.* Ut ibi legendum firmat quoque Ed. Veneta anni 1471. Supra hoc cap.: *aut causa adsumtiva inferetur.* OUD. *Inferre* scripserunt Sch. et Orell. *Afferre* TB. Erf. L.

In singulas partes] Sch. Ed. Omn. *in singulis partibus.* OUD. *Convenient argumentationes*] Sch. Voss. I. Ed. Omn. *conveniunt.* Sch. Voss. I. Leid. III. *orationes.* OUD.

Huiusmodi legem] Sch. Voss. II. Leid. III. *eiusmodi l.* OUD. *Eiusmodi* Erf. Atque ita Lamb. L.

In hac quoque lege] Deest penultima vox Sch. a m. I. OUD.

Accipi minime oport.] Verbum *accipi* exsulat a Leid. II. OUD.

CAP. XLV. *His fere locis*] Leid. II. *his omnibus f. l.* OUD.

Perscribere id] Voss. II. *describere id.* OUD.

Eam c. excipere] Voss. I. *e. c. recipere.* OUD.

Si quidy. excipiendum] Voss. I. *si q. accipiendum.* OUD.

Consuesse eos, qui leges scribant] Sch. Leid. I. *consuevisse* etc. Voss. I. *consuescere e. q. legem scr.* OUD. *Consuesse* dedit Orell. *Consuevisse* exhibet B. *Consuesse* Erf. L.

Videre, si qua in ea ipsa lege, qua de agitur] Leid. II. *videre haec.* Sch. a m. I. *vid. quae.* Abest *ipsa* a Voss. I. *de qua*

agitur, sit exceptio aliquo in capite, aut apud eundem legis scriptorem, quo magis eum probetur fuisse excepturum, si quid excipiendum putaret: et ostendere, causam accipere, nihil aliud esse, nisi legem tollere: ideo quod, cum semel causa consideretur, nihil adlineat eam ex lege considerare, quippe quae in lege scripta non sit. Quod si sit institutum, omnibus causam dari et potestatem peccandi, cum intellexerint, vos ex ingenio eius, qui contra legem fecerit, non ex lege, in quam iurati sitis, rem iudicare. Deinde et ipsis iudicibus iudicandi, et ceteris civibus vivendi rationes perturbatum iri, si semel a legibus recessum sit.

Nam et iudices neque quid sequantur, habituros, si ab eo, quod scriptum sit, recedant: neque, quo pacto 457 aliis improbare possint, quod contra legem iudicaverint: et ceteros cives, quid agant, ignoraturos, si ex suo quisque consilio, et ex ea ratione, quae in mentem, aut in libidinem venerit, non ex communi praescripto civitatis unquamque rem administrabit. Postea quaerere a iudicibus ipsis, quare in alienis detineantur negotiis: cur reipublicae

ag. MSS. quattuor. *agatur* Leid. I. II. Oud. *De qua agatur* T. *qua de agatur* B. Erf. *qua de agitur* scripserunt Ern. Sch. Orellius. L. *Causam accipere*] Voss. I. Leid. III. et Var. Lect. Sch. c. *excipere*. Oud.

In lege scripta non sit] Voss. I. caret *τῶς* [vv.] *in lege*. Oud.

In quam iurati sitis] Leid. III. Ed. Omn. *in qua*. Voss. I. Leid. III. *i. estis*. Oud.

Vivendi rationes] Voss. II. *vivendi r.* Oud.

A legibus recessum sit] Sch. Voss. I. II. Leid. III. *ab leg. r. s.* Oud. Statim post neque quod sequantur dedit Lambinus, adversus Latini sermonis consuetudinem et contra omnes libros MSS. Cf. iubet Orellius Beierum ad Cic. Off. T. II, pag. 18. L.

Quo pacto aliis improbare possit] Victoriana *alios*. Lambini *in aliis impr. membranae Sulfridi nostri probarem*. An fait: *improperare aut exprobrare*? Grut. *Aliis improbare p. quod*. Sch. *alios*. Bene, nisi potius mecum legas *probare*. Leid. III. *quod illi*. Oud. *In aliis impr.* secundum Lamb. scripsit Sch. *Alios improbare* Ju. Crat. Oxon. unus, Victorius. *Aliis probare* Erf. T. *Alios probare* unus Oxonn. Verum ceuset Orell., quod Gruterus coniecit: *aliis exprobrare* et conf. iubet Beierum ad Orat. in P. Clodium p. 51. L.

Quod contra legem iudicaverint] Tres libri manuscripti habent: *quid contra legem iudicaverint*. unde suspicor legendum, *si quid contra legem*, etc. LAMB.

Et ex ea ratione] Leid. III. *et ex sua rat.* Oud.

In mentem aut in lib. venerit] Voss. I. *aut lib. venerint*. Abest quoque praepositio ab Ed. Omn. Male. Oud. Deinde pro vulgato *rem administrabit* Ern. coniecit: *rem administravit*, quae nunc confirmatur a Cod. Erf., qui *amministravit*. L.

Quaerere ab iudicibus ipsis] Sic MSS. O. vulgo *a i.* Oud.

munere impediatur, cum saepius seriis suis rebus et com-
modis servire possint: cur in certa verba iurent: cur
certo tempore conveniant, certo discedant: nihil quisquam
adferat caussae, quo minus frequenter operam reipublicae
det, nisi quae causa ex lege excepta sit: an se legibus
obstrictos in tantis molestiis esse aequum censeant, adver-
sarios nostros leges negligere concedant.

Deinde item quaerere ab iudicibus, si eius rei caus-
sam, propter quam se reus contra legem fecisse dicat, ex-
ceptionem ipse in lege adscribat, passurine sint. Postea
hoc, quod faciat, indignius et impudentius esse, quam si
adscribat. Age porro, quid si ipsi velint iudices adscri-

Cum saepius seriis suis rebus] Adieci vocem *seriis*, fide Pall.
sec. tert. ac Grevenb. Eius loco erat in pr. *necessariis*, interpreta-
mentum scilicet alterius. GRUT. *Saepius seriis suis rebus*. Deest
prima vox a Leid. III. Secunda a Leid. II. et m. I. Sch. *serius*.
Leid. III. OUD. Schuetzius coniecerat: *quo secius suis rebus* quam
elegantem emendationem confirmatam reperit Orell. in Cod. Tur.
qui, etsi corrupte, exhibet: *quo saepius secius suis rebus*. Sch.
secutus est Orellius. Ceterum Sch. conferri iubet ad Her. I, 12. L.

Certo discedant] Sch. Ed. Omn. *certoque d.* Leid. II. *in fo-
rum, cur d.* OUD.

Nihil quisq. adf. c.] Leid. III. Ed. Omn. *cur nihil q.* etc. OUD.

Nisi quae c. ex lege excepta sit] Sch. *ni.* Dein praebent
MSS. O. et Ed. Omn. *in lege*. Verissime, ut in superioribus et
seqq. Agitur de exceptione, quae ipsi legi adscripta sit. OUD. *In
lege dederunt* Ern. Sch. Orell. Atque ita exhibent T. et Erf. L.

Leges negligere] Leid. III. *legem n.* OUD.

Quaerere ab iudicibus] Leid. III. *q. ab i. ipsis.* Ed. Omn.
inquirere ab i. OUD.

Si eius caussae, propter quam] Cum ab uno codice manu-
scripto longe optimo abesset vox *caussam*, in alio scriptum esset
caussae; ego, deleta voce *rei*, *caussae* retinui: quae scriptura,
mea quidem sententia, recta et proba est. LAMB. Primitus eusi
caussae, quod et in Grevenb. at enim Pall. *caussa*, quod fere mal-
lim. Lambinus *caussam* abiicit. GRUT. *Si eius causae* legit Lam-
bin. certe vulgata lectio non potest ferri. *Si eius rei causa* forte
[fortasse] legendum, *m* litera abiecta. BRUT. Abest *rei* Sch. a m. I.
caussam non est in Leid. II. III. Voss. I., *caussae* Sch., *caussa*
Leid. I. Voss. II. Mihi videtur vera lectio *eius caussae* etc. OUD.
Voc. *caussa* spurium esse indicavit Ern. atque ita dedit Orell. qui
v. caussa uncis inclusit. *Eius caussae* scripsit Sch. Sed ad veri-
tatem ducit Cod. B. qui scriptum exhibet: *si reus rei propter quam
se reus*, quod nihil aliud est, nisi: *si eius rei propter q. s. r.* L.

Exceptionem] In Voss. I. et Leid. III. vox *exceptionem* prae-
ponitur illis *propter quam* etc. OUD.

Et impudentius esse, quam si adscribat] Leid. II. *atque inp-
Voss. I. et imprudentius esse in quam.* Ed. Omn. *si quid adscr-
Sch. a m. I. adscribatur.* OUD.

Si ipsi velint i.] MSS. O. *si ipsi vellent i.* OUD. *Quod si
ipsi vellent iud.* Erf. *Quid si ipsi vellent iud.* BT. *Si quid ipsi*

bere? passurusne sit populus? atque hoc esse indignius, quam rem verbo et literis mutare non possint, eam re ipsa, et iudicio maxime commutare.

Deinde indignum esse de lege aliquid derogari, aut 458 legem abrogari, aut aliqua ex parte commutari, cum populo cognoscendi, et probandi, aut improbandi potestas nulla fiat: hoc ipsis iudicibus invidiosissimum futurum. Non hunc locum esse, neque hoc tempus legum corrigendarum: apud populum hoc, et per populum agi convenire. Quodsi nunc id agant, velle se scire, qui lator sit, qui sint accepturi: se actiones videre, et dissuadere velle. Quodsi haec cum summe inutilia, tum multo turpissima sint; legem cuiusmodi sit, in praesentia conservari a iudicibus, post, si displiceat, a populo corrigi convenire.

velint suspicatus erat Eru. Praestare putat Orellius: *Quod si ipsi velint*, id quod exhibet Oxon. unus. L.

Atque hoc esse ind.] Sch. a m. I. *at hoc e. ind.* OUD.

I. maxime commutare] Sch. Voss. I. *i. maximo comm.* OUD.

Aut legem abrogari] Haec absunt ab uno codice manuscripto.

LAMBINUS.

Populo cognoscendi] Voss. I. Leid. I. *p. agnoscendi.* OUD.

Invidiosissimum] Ed. Omn. *invidiosum.* OUD.

Agri convenire] Voss. I. Leid. III. *magis conv.* OUD.

Qui lator sit] Quidam liber manuscr. habet, *qui legis lator sit.* Alius, *qui lator legis sit.* LAMB. Voss. I. II. Leid. III. *sc. q. l. legis sit.* OUD.

Se actiones videre] Hic locus mihi suspectus est. Quidam libri manuscr. habent, *eas se actiones*, etc. Quidam vir doctus legendum putat, *eam se rogationem videre.* Ego putabam potius reponendum, *eam se rationem*, etc. LAMB. Pal. pr. *accessiones videre.* et blanditur auribus. GRUT. Sch. e paraphrasi Victorini: *se captiones ostendere et dissuadere velle.* Orellius: *se captiones videre, et dissuadere velle*, sed ita intelligens: *se intelligere captiones, seque eas velle dissuadere*; ut voc. *videre* non pendeat a *v. velle.* L.

Legem, cuiuscuiusmodi sit] Id est *cuiuscumque modi sit.* Sed legendum arbitror, *cuiusmodi sit*, quod idem valet. Nam *cuiuscuiusmodi*, duriusculum est: quamquam etiam alibi Cicero hac voce usus est, et Lucretius. Quare sequamur libros manuscriptos. LAMB. *Cuiuscumodi sit.* Leid. II. Sch. a m. II. *cuiusmodi sit.* Ed. Omn. *cuiuscumque modi sit.* Male. Adi Mercer. ad Septim. de B. Troi. L. II, 18, 27. Duker. ad Flor. L. III, 4, 2., me ad Hist. B. Afric. c. 19. Et alibi. *Cuiuscumodi* saepe e MSS. reponendum est in Appuleio, ut L. VIII. Met. p. 164. Ed. Pric. Ubi vide Colv. et Roald. ad L. IX. p. 177. Et sic lege L. X. p. 219. XI. p. 250. Flor. N. 15. OUD. *Cuiusmodi* e Lambini coniectura scripsit Sch. *Cuiusmodi* B. Equidem cum Lambino et Schuetzio faciendum existimo. Illud enim *cuiusmodi*, quod etiam in duobus Oudendorpii, corruptum est ex *cuiusmodi*, quod ceteris corruptionibus ansam dedit. L.

In praesentia conservari a iudicibus] Sch. *conveniat in pr. observari.* Leid. II, III. *ab iud.* OUD. *Ab iud.* etiam B. L.

Deinde, si scriptum non exstaret, magnopere quaereremus: neque isti, ne si extra periculum quidem esset, crederemus. Nunc cum scriptum sit, amentiam esse, eius qui peccarit, potius, quam legis ipsius verba cognoscere. His, et huiusmodi rationibus ostenditur, causam extra scriptum accipi non oportere.

CAP. XLVI. Secunda pars est, in qua est ostendendum, si in ceteris legibus oporteat, in hac non oportere. Hoc demonstrabitur, si lex aut ad res maximas, utilissimas, honestissimas, religiosissimas videbitur pertinere: aut inutile, aut turpe, aut nefas esse tali in re non diligentissime legi obtemperare: aut ita lex diligenter perscripta demonstrabitur, ita cautum unaquaque de re, ita quod 459 oportuerit, exceptum, ut minime conveniat quidquam in tam diligenti scriptura praeteritum arbitrari. Tertius locus est ei, qui pro scripto dicet, maxime necessarius, per quem ostendat oportet, si conveniat causam contra scriptum accipi, eam tamen minime oportere, quae ab adversariis adferatur.

Qui locus idcirco est huic necessarius, quod semper is, qui contra scriptum dicit, aequitatis aliquid adferat oportet. Nam summa impudentia est, eum, qui contra quod scri-

Magnopere quaereremus] Leid. II. *magno opere q.* III. *magne requireremus.* OUD. Statim ante Sch. scribendum suspicatur: *Deinde quod, si scriptum.* L.

Ne si extra p. quidem esset creder.] Abest *ne a m. I.* Sch. et Leid. II. *nisi in Leid. I. III. Voss. II. esset quidem creder.* Sch. Voss. I. Leid. II. OUD.

Eius, qui peccarit] Sic est in Leid. II. Ceteri et Ed. Omn. praebent *eius rei, q. p.* Leid. I. *peccaverit.* OUD.

Huiusmodi rationibus] Sch. *huiusmodi r.* OUD.

CAP. XLVI. *Est ostendendum*] Decet verbum Sch. a m. I. Bene. OUD.

Aut inutile etc. l. obtemperare] Sch. a m. I. *ut inut. etc. i. obt. videatur.* OUD.

Perscripta demonstr.] Leid. II. *persc. esse dem.* OUD.

Ostendat oportet] Leid. III. *oportet, ut ost.* OUD.

Summa impudentia est] Leid. II. *summe impudentie.* Voss. I. Ed. Omn. *s. imprudentia.* Sch. Leid. I. Voss. II. *s. inprud. sit.* Quod praeplicet. OUD. *S. impudentia sit recte scripserunt* Ern. Sch. et Orell. *S. imprudentia sit B. quod non spreverim.* L.

Contra quod scriptum sit] Significat Gothofredus in libro V. *esse contra quam script. sit.* Ego vero testor in gemino nostro legi *contra quam quod scriptum sit.* Gron. Sch. Voss. II. *contra quam scr.* Leid. I. Ed. Omn. *contra quam quod scr.* Nil moto. Sic praeter quod pro praeter quam quod. Vide me ad Suet. Claud. c. 4. *scr. est* Voss. I. Leid. III. *Contra quam quod BT. contra quam omisso quod* Erf. Lamb. *contra id quod.* Recte Ern. Sch. Orell. *contra quam quod.* Ita enim solet Cicero. L.

ptum sit, aliquid probare velit, non aequitatis praesidio id facere conari. Si quid igitur ex hac ipsa quidpiam accusator derogat, omnibus partibus iustius, et probabilius accusare videatur. Nam superior oratio hoc omnis faciebat, uti iudices, etiamsi nollent, necesse esset; haec autem, etiamsi necesse non esset, ut vellent contra iudicare.

Id autem fiet, si, quibus ex locis culpa demonstrabitur non esse in eo, qui comparatione, aut remotione, aut relatione criminis, aut concessionis partibus se defendit, (de quibus ante, ut potuimus, diligenter perscripsimus) de his locis quae res postulabit, ad causam adversariorum improbandam transferemus: aut causae et rationes adferentur, quare, et quo consilio ita sit in lege, aut in 460 testamento scriptum: ut sententia quoque, et voluntate scriptoris, non ipsa solum scripturae causa confirmatum

Si quid igitur ex hac ipsa quippiam acc. deroget] Locus negligenter admodum habitus, ut patet ex silentio omnium, et tamen conspirantium in hanc lectionem. At, o boni, ubi Cicero scripsit: *si quid quippiam?* Id quod vitiose se habere non fugit vetustiores, unde in uno codice penitus omitti video τὸ [v.] *quippiam*. Marius Victorinus citavit: *si quidem igitur ex hac ipsa quippiam*, sane multo melius, quam omnes hodie per typos editae. Imo et alter MStus: *Set quid igitur ex hac ipsa quippiam*, vitiata scil. prima vocula ex nota *sj*, quae fere est ipsum *si*, et tamen solet exprimere *sed*. Itaque alterutrum quisque eligat. Gron. In uno Gryph. codice *quippiam* abest. *Si quidem igitur* Aldus edidit: quae mihi tamen lectio haud probatur. Brut. Sch. a m. I. cum Mediceo caret voce *quidpiam*, inepta sane, cum praecedat *quid*. Leid. III. *acc. quiquam*. Vel igitur delenda est, vel cum altero Med. *quippiam* sive *quispian* est legendum. *Derogat* Sch. a m. I. Oud. *Si quidem* pro v. *si quid* habet Victorinus. Hoc si admittitur, legendum *quippiam*, ut recte vidit Orellius. Atque ita, omisso *igitur*, legendum censuerim. *Quippiam* deletur a Sch. sed exhibetur a Codd. Oxonn. duobus, T. B. Omittitur ab Erfurtensi et reliquis Oxonn. L.

Nam superior oratio hoc omnis faciebat] Lambinus transponit: *Nam superior omnis oratio hoc faciebat*, non volentibus Mss. nimirum ignorabat hoc positum hic ἀντὶ τοῦ huc antique. Gruter. Ed. Omn. haec. Dein MSS. O. ut *i*, non uti *i*. Oud. *Huc* scripsit Sch. *Haec* B. cum aliis. *Hoc* Erf. L.

Haec autem, etiamsi nec] Deest autem Leid. III. Oud.

Non esse in eo] Sch. a m. I. et Voss. II. cum Ed. Omn. caerent negativa particula, uti et Voss. I. Leid. III., in quibus est *in-esse* in eo. Oud. Pro vv. *non esse* Sch. et Orell. *in-esse*. Lamb. et Cod. T. *esse*, omisso *non*. L.

De his locis] Voss. I. *si de his l.* Oud.

Quae res postulabit] Sch. a m. I. Ed. Omn. *quos r. p.* Leid. II. *quas r. p.* Oud.

Ut sententia quoque, et voluntate scriptoris etc.] Hunc locum putaveram olim sic esse legendum: *ut sententia quoque et voluntas scriptoris, non ipsa solum scripturae causa, confirmata esse*

esse videatur: aut aliis quoque constitutionibus factum coarguetur.

CAP. XLVII. Contra scriptum autem qui dicet, primum eum inducet locum, per quem aequitas causae demonstretur: aut ostendet, quo animo, quo consilio, qua de causa fecerit: et, quamcumque causam adsumet, adsumptionis partibus se defendet, de quibus ante dictum est. Atque hoc in loco cum diutius commoratus, sui facti rationem, et aequitatem causae exornaverit, tum ex his locis fere contra adversarios dicet oportere causas accipi: demonstrabit, nullam esse legem, quae aliquam rem inutilem, aut iniquam fieri velit: omnia supplicia, quae a legibus profiscantur, culpae ac malitiae vindicandae causa constituta esse:

Scriptorem ipsum, si existat, factum hoc probaturum: et idem ipsum, si ei talis res accidisset, facturum fuisse: et ea re legis scriptorem certo ex ordine iudices, certa aetate praeditos constituisse, ut essent, non qui scriptum suum recitarent, quod quivis puer facere posset, sed qui cogitationem adsequi possent, et voluntatem interpretari. Deinde illum scriptorem, si scripta sua stultis hominibus, et barbaris iudicibus committeret, omnia summa diligentia perscripturum fuisse: nunc vero, quod intelligeret, quales

videatur, quoniam in aliquot libris manuscr. *confirmata*, pro *confirmatum*, scriptum repereram. Nunc autem aliter sentio: et receptam scripturam taeor, sive *confirmatum* legatur, sive *confirmata*. Nam si *confirmatum*, subintelligetur, testamentum; si *confirmata*, lex. LAMB. Leid. III. *confirmata e. v.* OUD. Statim ante pro *v. scripturae* Sch. de coni. dedit *scriptura*, quod recepit Orell. Tum *confirmata* Sch. et Orell. Atque ita etiam T. L.

Aut aliis etc. coarguetur] Exsulant haec omnia Voss. I. *coarguetur*. Leid. II. III. OUD.

CAP. XLVII. *Aequitas causae demonstretur*] Voss. II. Ed. Omn. *aequitas c. demonstretur*. Voss. I. *demonstraretur*. OUD.

Qua de causa f.] Abest praepositio a Leid. II. III. OUD.

Ante dictum est] Leid. III. *iam ante d. e.* OUD.

Exornaverit] Sch. a m. I. *exornabit*. OUD.

Demonstrabit, nullam] Leid. III. *dem. quia I. demonstrabit-que*. OUD.

A legibus profic.] Leid. I. Voss. II. *ab l. pr.* OUD.

Et ea re legis scr.] Abest copula Leid. III. et m. I. Sch. OUD.

Sed qui cogitationem adsequi possent] Sic omnes quidem habent libri: sed ego sic omnino legendum contendo: *sed qui cogitatione sententiam adsequi possent*; nisi dicamus, *cogitationem* hic esse positum pro *δύναται*, quod tutius est. LAMB.

Quales viri iudicaturi essent] Ex duobus codicibus antiquis observavi: *quales viri res iudicaturi essent*, quod forsitan non alienum ab Ciceronis manu, ut cap. 45. *Cum intellexerint, vos ex in-*

viri iudicaturi essent, idcirco eum, quae perspicua videret esse, non adscripsisse: neque enim vos scripti sui recitatores, sed voluntatis interpretes fore putavit.

Postea quaerere ab adversariis, quid si hoc fecissem? quid si hoc accidisset? eorum aliquid, in quibus aut caussa sit honestissima, aut necessitudo certissima; tumne accusaretis? Atqui hoc lex nusquam exceptit. Non ergo omnia scriptis, sed quaedam, quae perspicua sunt, tacitis exceptionibus caveri. Deinde nullam rem neque legibus, neque scriptura ulla, denique ne in sermone quidem quotidianiano, atque imperiis domesticis recte posse administrari, si unusquisque velit verba spectare, et non ad voluntatem eius, qui verba habuerit, accedere.

CAP. XLVIII. Deinde ex utilitatis et honestatis partibus ostendere, quam inutile, aut quam turpe sit id, quod adversarii dicant fieri oportuisse, aut oportere: et id, quod nos fecerimus, aut postulemus, quam utile, aut quam ho-

genio eius.. rem iudicare. 8. famil. ep. 14. Vide ad Livium III, 44. Gron. Sch. Leid. II. Voss. II. *res iud. ess.* OUD. *Quales viri iudicaturi essent* scripserunt Sch. et Orell. *quales viri res iud. e. T.* Erf. Oxonn. sres. Vid. *res abest a B.* L.

Eum, quae persp. vid. esse] Voss. I. *eam.* In Leid. III. haud comparet esse. OUD.

Voluntatis interpretes] Voss. I. *vol. interpretatores.* OUD. Statim post Sch. de coniectura scripsit: *Postea quaerere — ostendet — describet.* Oxonn. duo: *Postea quaerere — ostendere — describere debet.* Non enim habent, unde pendeant, infinitivi. L.

Si hoc accidisset] Ed. Omn. *si haec accidissent.* OUD.

Aut caussa sit hon.] Deest prima vox Leid. II, III. OUD.

Tumne accusaretis] Sch. a m. I. *tunc ne accusarent.* OUD.

Atqui hoc lex nusquam excipit] Leid. II. *atque.* Sch. a m. I. *haec l. numquam exc.* Voss. I. II. Leid. II, *excipit.* OUD.

Quae perspicua sunt] Desunt haec Sch. *sint* Voss. I. Leid. I. II, III. Ed. Omn. Bene. OUD.

Neque legibus] Leid. II. *n. lege.* OUD.

Denique ne in sermone quidem] Sch. a m. I. cum Voss. II. *deinde.* Sch. a m. II. Voss. I. Leid. I. III. *neque in s. q.* OUD.

Denique ne in sermone quidem Erf. D. *neque in sermone quidem* B. D. *ne sermone quidem* Lamb. L.

Verba spectare] MSS. O. Ed. Omn. *v. exspectare vel expectare.* OUD.

Qui verba habuerit] Sch. Voss. I. Leid. I. II. *qui ea verba h.* Quod Ciceronianae perspicuitati convenientius est vulgato. *habuit* Voss. I. Leid. III. OUD. *Qui ea verba habuerit* Sch. Orell. Atque ita BT. Erf. Recte. L.

CAP. XLVIII. *Fieri oportuisse, aut oportere*] Nos probata Lamb. emendatione, *fieri oportuisse, aut potuisse*, edidimus. *lis-* dem autem verbis alibi eandem in his libris sententiam complexus est. BRUT. *Potuisse aut oportuisse* Lamb. L.

nestum sit. Deinde leges nobis caras esse non propter literas, quae tenues et obscurae notae sint voluntalis, sed propter earum rerum, quibus de scriptum est, utilitatem, et eorum, qui scripserint, sapientiam et diligentiam. Postea, quid sit lex, describere, ut ea videatur in sententiis, non in verbis consistere: et iudex is videatur legi obtemperare, qui sententiam eius, non qui scripturam sequatur. Deinde, quam indignum sit, eodem adlici supplicio eum, qui 462 propter aliquod scelus et audaciam contra legem fecerit, et eum, qui honesta, aut necessaria de causa, non ab sententia, sed ab literis legis recesserit: atque his, et huiusmodi rationibus, et accipi causam, et in hac lege accipi, et eam causam, quam ipse adferat, oportere accipi demonstrabit.

Et quemadmodum ei dicebamus, qui a scripto diceret, hoc fore utilissimum, si quid de aequitate ea, quae cum adversario staret, derogasset: sic huic, qui contra scriptum dicet, plurimum proderit, ex ipsa scriptura aliquid ad suam causam convertere, aut ambigue aliquid scriptum ostendere: deinde ex illo ambiguo eam partem, quae sibi prosit, defendere, aut verbi definitionem inducere, et illius verbi vim, quo argueri videatur, ad suae causae commodum traducere, aut ex scripto non scriptum aliquid inducere per ratiocinationem, de qua post dicemus.

Quaecumque autem in re, quamvis leviter probabili,

Eorum qui scripserint] Sch. Leid. II. Ed. Omn. *eorum, qui scripserunt.* OUD. Paulo ante quibus de rebus scriptum est Lamb. Sch. in Ed. mai. probante Orellio. *Quibus descriptum est* B. Cum vulgata faciunt T. Erf. L.

Et iudex is videatur] Deest copula a m. I. Sch. *ut iud.* Voss. I. OUDENDORP.

Contra legem fecerit] Sic Leid. II. In reliquis et Ed. Omn. *c. leges f.* OUD.

Qui a scripto diceret] Sic Voss. II. In ceteris *ab scr.* OUD.

Fore utilissimum] Leid. III. *f. utillinum.* OUD.

Quae cum adversario staret] Sch. a m. I. *qua etc.* Leid. II. *q. c. de advers. st.* OUD.

Aut ambigue aliquid scriptum] Ed. Omn. *tum ambiguum aliquid.* OUD.

Eam partem] Leid. II. *illam p.* OUD.

Non scriptum aliquid ind.] Sch. Leid. I. Voss. II. *aliquid.* OUD.

De qua post dicemus] Ed. Omn. *posterius.* Leid. I. *dicimus.*

OUDENDORP.

Leviter probabili] Leid. III. Ed. Omn. *leniter prob.* OUD. *Quaecumque autem in re, quamvis leviter probabili, ut vulgo, TB. Erf. nisi quod in T. Quaecumque autem ratione cet. scripsit de coui.* Sch. Expositas enim esse ait in supp. plures rationes, quibus is, qui contra scriptum dicat, possit aliquid ex ipsa scriptura

scripto ipso se defenderit, etiam cum aequitate causa abundabit, necessario multum proficiet, ideo quod, si id, quo nititur adversariorum causa, subduxerit, omnem illam eius vim, et acrimoniam lenierit, ac diluerit. Loci autem communes certis ex adsumptionis partibus in utramque partem convenient. Praeterea eius, qui a scripto dicet, leges ex se, non ex eius, qui contra commiserit, utilitate spectari oportere, et legibus antiquius haberi nihil oportere. Contra scriptum, leges in consilio scriptoris, et utilitate communi, non in verbis consistere. Quam indignum sit, aequitatem literis argueri, quae voluntate eius, qui scripserit, defendatur.

CAP. XLIX. Ex contrariis autem legibus controversia nascitur, cum inter se duae videntur leges, aut plures

ad suam causam convertere. *In re* autem ortum esse putat ex compendio *rone* pro *ratione*. Non probabile est, *in re* ex *rone* ortum esse, sed *re* significat *ratione*, quapropter in optimo T. *re* omissa in praep., legitur; additum deinde *in* ab iis, qui *nudum* illud *re* non intelligent. Recte igitur Sch. *ratione* reposuisse videtur. L.

Scripto ipso defenderit] Uterque MSS. *Scripto ipso se defenderit*. Ita quoque habent editi priores. In Lambini quibusdam editionibus video primum omissum esse, nulla facti causa addita, quod parum sane probari potest. Exstitisse enim et in MSSis, quos vir ille doctus vidit, vel hinc suspicor, quod in margine etiam notavit: *quacumque autem in re scripto ipso quamvis leviter probabilis se d.* Itaque Ciceroni vocem necessariam restitui. Gron. *Scripto ipso se defenderit*. Sch. Leid. III. *ipse*. Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. *defendet*. *Se* abest male a Sch. Oud.

Aequitate causa abundabit] Sch. a m. I. *aeq. c. abundat*. OUDENDORP.

Quo nititur] Voss. II. *quo utitur*. Oud.
Vim et acrimoniam] Leid. II. *vim atque acr.* Oud. *Omnem eius vim*, omissa v. *illam*, scripserunt Sch. et Orell. Ita e MS. Casselano iam Ern. scripserat. *Omnem illius vim* Oxon. unus. L.

Lenierit ac diluerit] *Deluerit*, ut supra etiam *deluere*. Brut.
Loci autem communes certis etc.] Editio veterrima *ceteri*; neque aliter Grevenb. Pal. pr. sec. nam tert. *ceteris*, quod et in Victorini antiquiore editione. Brut. Sch. *coeteris*, lineola litterae s subducta. In MSS. reliquis et Ed. Omn. *ceteri*. Verissime. Nam huc usque a cap. 43. egit Cicero de locis quibusdam communibus ex assumptionis partibus. Oud. *Ceteris* tuetur Orell. Atque ita exhibent T. et editiones Victorini antiquiores. *Certis* B. *Ceteri* Erf. *Ceteri* Ern. Sch. L.

Praeterea eius] Sch. Voss. I. Leid. II. III. Ed. Omn. *praeterea autem ei*. Oud.

CAP. XLIX. *Ex contrariis autem leg.*] *Deest autem* Leid. II. OUDENDORP.

discrepare, hoc modo: Lex est: QUI TYRANNUM OCCIDERIT, OLYMPIONICARUM PRAEMIUM CAPITO, ET QUAM VOLET SIBI REM A MAGISTRATU DEPOSCITO, ET MAGISTRATUS EI CONCEDITO. Et altera lex: TYRANNO OCCISO, QUINQUE EIUS PROXIMOS COGNATIONE, MAGISTRATUS NECATO. Alexandrum, qui apud Pheraeos in Thessalia tyrannidem occuparat, uxor sua, cui Thebe nomen fuit, noctu, cum simul cubaret, occidit. Haec filium suum, quem ex tyranno habebat, sibi praemii loco deposcit. Sunt qui ex lege puerum occidi dicant oportere. Res in iudicio est. In hoc genere utramque in partem iidem loci, atque eadem praecepta convenient, ideo quod uterque suam legem confirmare, contrariam infirmare debet.

Primum igitur leges oportet contendere, considerando, utra lex ad maiores, hoc est, ad utiliores, ad honestiores ac magis necessarias res pertineat. Ex quo conficitur, ut, si leges duae, aut si plures, aut, quotquot erunt, conservari non possint, quia discrepent inter se; ea maxime conservanda putetur, quae ad maximas res pertinere videat-

Lex est: Qui tyr.] Abest verbum Sch. Leid. I. II. Bene. Vid. c. 50. 51. OUD. Pariter abest v. *est* a Cod. T. *Lex erat* Cod. Erf. L.

Olympionicarum praemium c.] MSS. O. Ed. Omn. *Olympicarum*, cum glossa in Sch. *sc. coronarum*, quae dantur in Olympico ludo Iovis. Male. Si quid mutandum, posset scribi *Olympiacum praemium*. Sch. et Ed. Omn. *praemia*. OUD.

Et altera lex.] Deest copula Leid. I. II. Contra additur *est* Ed. Omn. OUD.

Noctu, cum simul cubaret.] Leid. II. *nocte*. Voss. I. Leid. II. III. *Cubarent*. OUD. *Cubarent* etiam Erf. Paulo ante *uxor sua omnes*. Cf. quae dixi ad Plaut. Milit. gl. II, 1, 34. L.

Sibi praemii loco deposcit.] Quidam liber manuscr. habet: *sibi in praemii locum*, etc. alius: *sibi in praemium deposcit*. LAMB. Voss. I. Leid. III. *in praemii loco*. Leid. I. II. Voss. II. Ed. Omn. Alcuin. p. 362. *sibi in pr. loco*. Plane ut L. III. in Verr. c. 62.: *petivit in beneficii loco et gratiae*. Plura similia vide apud Nizolium. OUD. Scripserunt ita Ern. Sch. Orell. Consentiant T. Erf. B. nisi quod B. *in primum loco*, corrupte. L.

Dicant oportere.] Post haec adduntur in Leid. II. *sunt qui dicant matri oportere reddi loco praemii*, e glossa. OUD.

Atque eadem praecepta.] Sch. *eademque pr.* OUD.

Contrariam infirm.] Leid. II. Ed. Omn. *et contr. inf.* OUD.

Primum ig. l. oportet cont.] Leid. II. *primo*. Sch. Ed. Omn. *oportebit*. OUD.

Consideranda.] Sch. a m. I. *considerandum*. OUD.

Aut si plures.] Leid. III. *aut pl. erunt*. OUD.

Conservari non possint.] Ed. Omn. *quae c. n. possunt*. OUD.

Quia discrepent.] Leid. I. *q. discrepant*. OUD.

Ea maxime cons.] Sch. *sed ea m. c.* OUD.

tur. Deinde utra lex posterius lata sit; nam postrema quaeque gravissima est. Deinde utra lex iubeat aliquid, utra permittat; nam id, quod imperatur, necessarium: 464 illud, quod permittitur, voluntarium est. Deinde in utra lege, si non obtemperatum sit, poena adficiatur, aut in utra maior poena statuatur.

Nam maxime conservanda est ea, quae diligentissime sancta est. Deinde utra lex iubeat, utra vetet; nam saepe ea, quae vetat, quasi exceptione quadam corrigere videtur illam, quae iubet. Deinde utra lex de genere omni; utra de parte quadam; utra communiter in plures; utra in aliquam certam rem scripta videatur. Nam quae in partem aliquam, et quae in certam quamdam rem scripta est, promptius ad causam accedere videtur, et ad indi-

Poenā adficiatur] Deest nominativus. Omnino legendum existimo *poena adficiatur*. Victorin. explicat p. 228. *Utra lex poenam constituat ei, qui non obtemperet, utra maiorem poenam.* Voc. *adficiatur* delevit Sch. secundum Victorinum. Orellius coniecit, sed dubitanter: *utra lege, si non obt. sit, poenā sancitur?* ablegatque ad Orat. pro Plaucio cap. 34. Codd. a vulgata nihil discedunt. L.

Conservanda est ea] Sch. a m. I. Voss. II. *consideranda est ea, non male.* OUD.

Quae diligentissime sancta est] Sic restitui, coniectura ductus, cum in libris omnibus legeretur, *quae diligentissima et sancta est*, plane mendose atque inepte; *sancire legem* autem, et *diligenter sancita*, seu *sancta lex*, usitata sunt Latinis genera loquendi. Non dissimulabo tamen, me in uno codice manuscripto scriptum reperisse, *diligentissima et sanctissima*, sed ego hoc, *sanctissima*, suppositum esse puo ab eo, cui vox *sancta* post vocem *diligentissima* non probaretur. Licet etiam legere, *diligentissime sancita est*. Sed malo *sancta*, quod propius aberit ab antiqua scriptura. LAMB. Sic P. Man. et Lamb. nam prius excusi, *quae diligentissima et sancta est*, quod et in Pal. I. et III. quippe *sec. diligentissime scripta est*. GRUT. *Diligentissime sancta est*. Optime sic exhibet Sch. a m. I. In ceteris *diligentissima et sancta est*. Ed. Omn. *diligentissima est et sancta*. OUD. *Quae d. sancita est* T. *quae diligentissima et sanctissima est* B. *q. diligentissime sancta est* Erf., atque ita Ern. Sch. Orell. Ab Orellio iubemur cf. Beierum ad Olf. Tom. II, pag. 277. 299. 308. L.

Corrigere videtur] Ita Leid. I. reliqui praebent *c. videatur*. OUDENDORP.

De genere omni] Voss. I. *omni de genere*, bene. Voss. II. *de gen. sit omni*. OUD.

Scripta videatur] Exsulat prima vox a Voss. I. Leid. III. OUD.

In certam quamdam rem] Abest penultima vox a Leid. II. OUD.

Promptius ad causam] Sic scripti omnes; maluit Lambinus propius, non a se tamen, sed a Petro Fabro, qui videatur ad L. LXXX ff. *de regulis iuris*. GRUT. *Propius* dederunt Sch. et Orell. Atque ita Turic. Erf. *Propinquius* duo Oxonn. L.

cium magis pertinere. Deinde ex lege utrum statim fieri necesse sit: utrum habeat aliquam moram, et sustentationem. Nam id, quod statim faciendum sit, perfici prius oportet.

Deinde operam dare, ut sua lex ipso scripto videatur niti. Contraria autem aut per ambiguum, aut per ratiocinationem, aut per definitionem induci; quo sanctius et firmitus id videatur esse, quod apertius descriptum sit: deinde suae legis ad scriptum, ipsam sententiam quoque adiungere, contrariam legem item ad aliam sententiam traducere, ut, si fieri poterit, ne discrepare quidem videantur inter se: postremo facere, si causa dabit facultatem, 465 ut nostra ratione utraque lex conservari videatur, et adversariorum ratione, altera sit necessario negligenda. Locos autem communes, et quos ipsa causa det, videre oportebit, et ex utilitatis et honestatis amplissimis partibus sumere, demonstrantem per amplificationem, ad utram potius legem accedere oporteat.

CAP. L. Ex ratiocinatione nascitur controversia, cum ex eo, quod uspiam est, ad id quod nusquam scriptum est, pervenitur, hoc pacto: Lex est: Si furiosus est,

Ut sua lex ipso scripto vid. niti] Tu lege, ut suo lex ipsa scripto; quomodo in antiquiss. Gryph. libro scriptum exstat et ratio docet legendum. BRUT. Leid. III. Ed. Omn. ex ipso scripto v. n. OUDENDORP.

Quo sanctius et firmitus id videatur] Sch. Leid. III. et sanct. etc. Voss. I. uti sanct. deest quo Leid. I. Voss. II. id abest Leid. II. OUD.

Ad scriptum ipsam sententiam] Voss. I. Ed. Omn. ipsum. OUD. Ad scriptum ipsum, sententiam Lamb. cum duobus Oxonn. Ad scriptum ipsum quoque sententiam B. L.

Descriptum sit] MSS. O. scriptum sit. OUD.

Si fieri poterit] Sch. Ed. Omn. si f. potest. Voss. I. II. Leid. III. si f. possit. OUD.

Nostra ratione] Sch. Voss. I. II. Leid. III. n. oratione. OUD.

Et adversariorum rat.] MSS. O. carent copula et, nervosius et vere. OUD.

Ex utilitatis et honestatis am. p.] Sch. Voss. I. Leid. I. II. ex ut. et ex honest. am. p. OUD.

Demonstrantem per amplific.] Leid. II. demonstrative per ampl. OUD.

CAP. L. Pervenitur, hoc pacto] Sch. Voss. I. Leid. I. III. venit. Leid. III. h. modo. OUD. Venitur T. Erf. L.

Si furiosus est] His verbis hanc legem fuisse perscriptam traditum est: SI FURIOSUS ESSE INCIPIT, etc. alii his: SI FURIOSUS EXSISTIT, etc. LAMB. Lex est. Abest verbum est a Sch. Leid. I. Ed. Omnib. V. c. praec. OUD. Deinde Si furiosus escit probabiliter legendum esse censet Orell. Rectissime. Cf. Dirksen. Legg. XII. tabb. p. 374. Et Zell. ad Legg. XII. tabb. p. 24. L.

AGNATUM GENTILIUMQUE IN EO, PECUNIAQUE EIUS POTESTAS ESTO. Et lex: PATERFAMILIAS UTI SUPER FAMILIA PECUNIAQUE SUA LEGASSIT, ITA IUS ESTO. Et lex: SI PATERFAMILIAS INTESTATO MORITUR, FAMILIA PECUNIAQUE EIUS AGNATUM GENTILIUMQUE ESTO.

Quidam indicatus est parentem occidisse. Ei statim, quod effugiendi potestas non fuit, lignee soleae in pedes 466 inductae sunt: os autem obvolutum est folliculo, et prae-

PECUNIAQUE SUA LEGASSIT] Sic restitui, cum in vulgatis legatur, *legaverit*. *Legassit* autem antiquum pro *legaverit*. Sed non dissimulabo, alibi hanc legem his verbis perscriptam reperiri: PATERFAMILIAS UTI LEGASSIT SUPER PECUNIA, TUTELAE REI SUAE, ITA IUS ESTO. Sed mendose. Legendum est enim, ut supra admonuimus esse legendum, Simone Boesio auctore, PATERFAMILIAS UTI LEGASSIT, SUAE REI, FAMILIAE, TUTELAE, PECUNIAEVE SUAE, ITA IUS ESTO. LAMB. Pal. sec. ac tert. *legasset*; legendum scilicet *legassit*. GRUT. Si sic duo boni codices quondam Palatini, si ipse sic corrigat, quid causae igitur clar. Grutero fuit, ut editam ab Lambino ac restitutam, ut ipse profiteretur, etsi non addita auctoritate librorum veterum, mutaret, et hanc emendationem ita seram subnecteret? Certe quum et ipse in uno membranaceo nunc ita videam, non debui dubitare de hac veritate, quum illud *legassit* in libros scriptos venturum nullos esset, nisi ab auctoris manu per quosdam probos librarios fuisset propagatum. Quod non in omnibus ita legatur, ubique novimus regnare nugatores. Porro quae hic haesitatio et varietas? In utraque lege olim legebatur *agnatorum*. Circa annum 1545. Venetiis ita dederunt in posteriore, at in priore *agnatum*. Omnes deinde probarunt istud *agnatorum*, nec quidquam de suis libris fatentur. In meo uno MS. diserte reperio utrobique *agnatum*, qui quum sit bonae notae, cogor credere similiter legi in similibus, atque adeo id quoque reddidi auctori suo, utpote quod in eis, quae ad Herennium scripta sunt, 1, 15. iam feceram. GRON. *Agnatum gentiliumque*. Sic Sch. et Leid. II. vetuste pro *agnatorum*, quod est in reliquis MSS. ac marg. Sch. Vid. ad Her. L. I. c. 13. *agnati*: Ed. Omn. OUD. *Legassit*, ubi vulgati *legaverit*, habet vetustissimus unus Gryphii liber, quemadmodum etiam Lamb. edidit. Ita autem legendum Lib. I. ad Heren. cap. 14 quidquid in eo hoc ipsum exemplar variare videatur. Religiose enim prisca illa et horrida verba in vetustis legibus conservata. BRUT. Sch. *legesit*, supra. *legaverit*, quod dant ceteri praeter Voss. I. in quo *legavit*. Ed. Omn. *legasset*. OUD. *Agnatum* T. *Agnatorum* B. Erf. *Legaverit* T. Erf. *Legarit* B. *Agnatum* recte scripsit Orell. *Legassit* recte Sch. et Orell. L.

Intestato moritur] Sic Sch. ut alibi saepius; sed in MSS. ceteris, atque ed. Omn. *intestatus*: quod nihilo est deterius. OUD. *Agnatum gentiliumque*] Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. *Agnatorum* g. OUD. *Agnatum* T. *Agnatorum* B. Erf. *Agnatum* recte Orell. L.

Ei statim etc.] MSS. O. et *statim*. OUD.

Inditae sunt] Libri vulgati habent, *inductae sunt*: duo manuscripti, *inditae sunt*, unde quidam legi volunt, *inditae sunt*, quomodo scriptum est in uno libro manuscr. lib. I. Rhetoric. ad

ligatum: deinde est in carcerem deductus, ut ibi esset tantisper, dum culeus, in quem coniectus in profluentem deferretur, compararetur. Interea quidam eius familiares in carcerem tabulas adferunt, et testes adducunt. Heredes, quos ipse iubet, scribunt: tabulae obsignantur. De illo post supplicium sumitur. Inter eos, qui heredes in tabulis scripti sunt, et inter agnatos, de hereditate controversia est. Hic certa lex, quae testamenti faciendi iis, qui in eo loco sint, adimat potestatem, nulla profertur. Ex ceteris legibus, et quae hunc ipsum supplicio huiusmodi adficiunt, et quae ad testamenti faciendi potestatem pertinent, per ratiocinationem veniendum est ad eiusmodi rationem, ut quaeratur, habueritne testamenti faciendi potestatem.

Locos autem communes hoc in genere argumentandi, hos, et huiusmodi quosdam esse arbitramur. Primum, eius scripti, quod proferas, laudationem et confirmationem. Deinde eius rei, qua de quaeratur, cum eo, de quo con-

Herennium. Videbatur tamen potius ita loqui debuisse: *pedes in soleas ligneas induti sunt*, quemadmodum dicimus, *inducere se in laqueum, in nubem*. LAMB. *Inditae sunt* alii habent, ut unus Gryph. *manuser.*, *indutae* alius, *inductae* nonnulli legunt; quam lectionem Leon. Aldus, Manutius, Victorius, omnesque adeo vulgati praeter Lamb. agnoscunt. Is enim *inditae*, ut nos, edidit. *Indere autem catenas captivis* Plautus [Capt. 1, 2, 3.] dixit, locuples auctor Latinae elegantiae. BRUT. Sch. Leid. II. *in p. inditae s. V. ad Heren. L. I. c. 13. OUD. Indutae Orell. Inductae Sch. Inductae BT. Inditae Erf. Orellius adegat ad lib. ad Her. I, 13. L. Folliculo*] Addunt quidam, *lupino*, ut est lib. I. ad Herennium. LAMB.

Culeus] MSS. O. *culleus*. OUD.

In quem coniectus] Pal. pr. *ita fere haec concepit, ut legi possit, coniectus*; quod ferri queat. GRUT.

In profluentem deferretur] Ed. Omn. *in pr. deveheretur*. OUD.

Quos ipse iubet] Sch. *quos ipsos libet* supr. *ipsis*, sed II. *manu ipse iubet* OUD.

Et quae hunc ipsum suppl. huiusmodi] Deest copula Sch. Ed. Omn. Tum *eiusmodi* MSS. O. OUD.

Ad eiusmodi rationem] Leid. III. Ed. Omn. *ad huiusm. r.* OUD. *Veniendum est* Erf. L.

Locos autem communes] Exsulat vox ultima a Leid. II. Ed. Omn. OUD. *Locos autem in hoc genere* B. Absentiam adi. *communes* non improbat Ern. sed, notante recte Orellic, contra Ciceronis in his consuetudinem. L.

Laudationem et confirmationem] Sch. *in confirmationem*. OUD.

Qua de quaeratur] Sch. Leid. I. Ed. Omn. *de qua quaeritur*. VOSS. II. *quaeritur*. OUD. *De qua quaeritur* B. *Qua de quaeratur*. Erf. L.

De quo constat] Sch. Leid. II. Ed. Omn. *de quo constet*. OUD. *Constet* BT. Erf. L.

stat, collationem eiusmodi, ut id, de quo quaeritur, rei, de qua constet, simile esse videatur. Postea admirationem percontatione, qui fieri possit, ut, qui hoc aequum esse concedat, illud neget, quod aut aequius, aut eodem sit in genere. Deinde idcirco de hac re nihil esse scriptum, quod, cum de illa esset scriptum, de hac re is, qui 467 scribebat, neminem dubitaturum arbitratus sit.

Postea multis in legibus multa esse praeterita, quae idcirco praeterita nemo arbitretur, quod ex ceteris, de quibus scriptum sit, intelligi possint. Deinde aequitas rei demonstranda est, ut in iuridicali absoluta. Contra autem qui dicet, similitudinem infirmare debet: quod faciet, si demonstrabit, illud, quod conferatur, ab eo, cui conferatur, diversum esse genere, natura, vi, magnitudine, tempore, loco, persona, opinione: si, quo in numero illud, quod per similitudinem adfertur, et quo in loco illud, cuius caussa adfertur, haberi conveniat, ostendetur. De-

Collationem eiusmodi] Sch. a m. I. habet tantummodo *collatio*. Leid. II. *collatione hui*. Ed. Omn. c. *huiusm*. OUD.

De qua constet] Sch. Voss. II. Leid. III. *de q. constat*. OUD.

De qua constet Erf. *De qua causa constet* B. L.

Postea admirationem percontatione] Lambinus interposuit *cum*, sed non e libris; iis enim adest *per contentionem*, neque spreverim. Grav. Sch. Leid. I. Voss. II. *per contentionem*. Leid. II. *per cunctationem*. III. *per cunctationem*. Voss. I. *percunctatione*. OUD. Erf. *postea adm. per contationem*. B. p. *adm. per contentionem*. Omisit Schützius verbum: *percontatione*; Ern. scripsit *per contentionem*. Bene Orellius ad Lamb. reversus scripsit: *cum percontatione*. L.

De hac re] Leid. II. *hac de re*. Bene. OUD. *De hac re* BT. quem ordinem in his legum formulis praefert Orell. L.

De illa esset scriptum, de hac re] Sch. a m. II. Ed. Omn. *de illa re*. Sed *re* post *hac* non comparet in MS. ullo. OUD. Deest eadem vox in Erf. et TB. quod pariter probat Orell. L.

Arbitratus sit] Leid. II. *arbitraturus*. Voss. I. Leid. III. *arb. est*. OUD.

Nemo arbitretur] Sch. Voss. I. *n. arbitratur*. OUD. *Nemo non arbitretur* est lectio Lambini, quam speciosam dicit Orellius. Nescio quid laboret idem in structura, quam ita se habere ait: *quae revera esse praeterita nemo arbitretur, idcircoque id arbitretur, quod cet*. Non pertinet ad priora *idcirco*, sed ad sequens tantum quod spectat, tanquam si scriptum sit: *quae praeterita nemo arbitretur, propterea quod cet*. L.

Intelligi possint] Sch. *int. possit*. OUD.

In iuridicali absoluta] Sch. a m. I. *in negotiali abs*. A Leid. I. abest *to* [v.] *iuridicali*. OUD.

Ab eo, cui conferatur] Desunt Leid. II. Ed. Omnib. OUD.

Diversum esse genere] Sch. *d. e. in genere*. OUD.

Conveniat, ostendetur] Sch. Ed. Omn. *conv. demonstrabitur*.

inde, quid res cum re differat, demonstrabitur, ut non idem videatur de utraque existimari oportere.

Ac, si ipse quoque poterit ratiocinationibus uti, iisdem ratiocinationibus, quibus ante dictum est, utetur: si non poterit, negabit oportere quidquam, nisi quod scriptum sit, considerare: periclitari omnia iura, si similitudines accipiantur: nihil esse paene, quod non alteri simile esse videatur: multis dissimilibus rebus, in unamquamque rem tantum singulas esse leges: omnia posse inter se vel similia vel dissimilia demonstrari. Loci communes a ratiocinatione, oportere coniectura ex eo, quod scriptum sit, ad id, quod non scriptum sit, pervenire: et neminem posse omnes res per scripturam amplecti, sed eum commodissime scribere, qui curet, ut quaedam ex quibusdam intelligantur.

Iisdem ratiocinationibus, quibus ante dictum] *Rationibus* legitur in omnibus manuscriptis. BRUT. Substantivum abest a Sch. Leid. I. Ed. Omn. de quibus Voss. I. praedictum Leid. I. praedictentur Voss. II. OUD. *Iisdem rationibus* B. iisdem rationibus Erf. T. Oxonn. aliquot. Sch. scripsit: *iisdem quibus ante*, ommissa voce media. Orellius coniecit: *si ipse quoque poterit ratiocinatione uti, iisdem rationibus* cet. *Praedictum est* BT. Erf. atque ita scripsit Orellius: *quibus ante praedictum est*; idque ex more Ciceronis esse affirmat, ablegans ad Orat. pro Planco p. 126. (suae edit.) L.

Periclitari etc. videatur] Exsulant haec omnia Sch. Voss. II. ponuntur vero in Leid. I. post vv. *dissim. demonstrari*. A Leid. II. abest *to* [v.] *esse*. OUD. Ista omnia: *periclitari* — — *videatur* absunt a Codd. T. Erf. Oxonn. tribus. Uncis inclusit Ern. Verba haec: *nihil paene esse, quod non alteri simile esse videatur* abiecit Schützius. *Iisdem verbis omnia leguntur* apud Victorinum, unde Ern. et Orell. suspicantur, non Ciceronis esse, sed Victorini. *Nihil deesse paene et — similes esse videantur* B. L.

Si similitud. accip.] Voss. I. *simil. si acc.* OUD.

Multis dissimilibus rebus] *Multis de dissimilibus* Lambinus recte emendat. Ita enim docet ratio esse legendum. BRUT. MSS. O. praebent *de similibus* Voss. I. Leid. I. III. *multas de s.* OUD. Quod verum puto. OUD. *De similibus* etiam Erf. *Multas de similibus* receperunt Orell. Sch. recte. L.

In unam quamque rem tantum] Sic Leid. II. In reliquis et ed. Omn. *et in un.* Sch. a m. I. Voss. I. Ed. Omn. *tamen*, nec male. Deest ea vox Leid. II. OUD. *Tamen* T. Erf. *tum* B. Omnes ex non intellecto scripturae compendio. L.

Dissimilia demonstrari] Voss. I. Leid. III. *d. monstrari*. OUD.

Loci communes a ratiocinatione] Si haec Ciceronis sunt, de quo vehementer dubito, maior distinctio post ea ponatur. *Loci autem c.* Leid. III. OUD.

Ad id quod non sc.] Ed. Omn. *ad quod non sc.* OUD.

Commodissime scribere] Voss. I. Leid. III. *commode sc.* OUD.

Ex quibusdam intell.] Leid. II. *a q. int.* OUD.

Contra ratiocinationem, huiusmodi: coniecturam divinacionem esse, et stulti scriptoris esse, non posse omnibus de rebus cavere, quibus velit.

CAP. LI. Definitio est, cum in scripto verbum ali-
quod est positum, cuius de vi quaeritur, hoc modo:
Lex: QUI IN ADVERSA TEMPESTATE NAVI MRELI- 468
QUERINT, OMNIA AMITTUNTO: EORUM NAVIS ET
ONERA SUNTO, QUI IN NAVI REMANSERINT. Duo
quidam, cum iam in alto navigarent, et eorum alterius
navis, alterius onus esset, naufragum quemdam natan-
tem, et manus ad se tendentem animadverterunt: miseri-
cordia commoti, navim ad eum adplicaverunt: hominem
ad se sustulerunt.

Postea aliquanto, ipsos quoque tempestas vehementius
iactare coepit, usque adeo, ut dominus navis, cum idem
gubernator esset, in scapham confugeret, et inde funiculo,
qui a puppi religatus scapham adnexam trahebat, navim,

Huiusmodi] MSS. O. Ed. Omn. *huiusmodi*. OUD. *Huius-*
modi Erf. BT. L.

CAP. LI. *Verbum al. est positum*] Ed. Omnib. *v. al. est*
expositum. OUD.

Lex] Voss. I. Leid. II. III. Ed. Omnib. *lex est*. Sed v. c. 49.
OUDENDORP.

Omnia amittunto] Voss. I. Leid. I. *o. amittant*, sec. *o. amit-*
tendo. OUD.

Et eorum alterius navis] Sch. Alcuin. p. 362. *cum eor. etc.*
MSS. reliqui quinque *et cum eor.* Eiusque particulae repetitionem
codicum auctoritate admittendam censeo, utpote frequentissimam.

OUDENDORP.
Tendentem animadverterunt] Ed. Omn. *t. adverterunt*. Sed
in Leid. I. *est t. animum adverterunt*. Eleganter utrumque. Con-
fer notata ad Hirt. L. VIII. B. G. c. 16. *priores equorum partes ad-*
verterent, et ad B. Alex. c. 30. et de altero, *animum advertere ad*
Caes. L. I. de B. G. c. 24. v. c. 18. Id quod e MSS. quoque re-
stituendum est Accio apud Nonium p. 484. Ed. Merc. Ciceroni
L. I. de divin. c. 46. Vitruvio L. II. c. 9. *Hoc autem ita esse licet*
animum advertere etiam de arbustis. Sic MSS. Voss. et Edd. vet.
animus hinc animum advertere. OUD. *Animum adverterunt* etiam T.
hodieque sic legi sive offensione Olliv. II, 19. indicavit Orell. *Ten-*
dentem viderunt B. L.

Navim ad e. adplicaverunt] Sch. n. *ad e. adplicarunt*. Leid. I. II.
Ed. Omn. *adplicuerunt*. Prius malo, ut tollatur, ingratus hic re-
petitarum syllabarum *erunt sonus*. Vide totum locum. OUD. *Ap-*
plicaverunt T. Erf. L.

Ad se sustulerunt] Leid. I. *ad sese s.* OUD.

Postea aliquanto] Voss. II. *post al.* OUD.

A puppi religatus] Sch. Voss. II. *a p. religatur*. OUD.

Navim, quoad posset, moderatus est] Sic nequaquam prave
omnes editi; quod miror, quum uterque noster MS. habeat *navi*,

quoad posset, moderaretur: ille autem, cuius merces erant, in gladium in navi ibidem incumberet. Hic ille naufragus ad gubernaculum accessit, et navi, quoad potuit, est opitulatus. Sedatis autem fluctibus, et tempestate iam commutata, navis in portum provehitur. Ille autem, qui in gladium incubuerat, leviter saucius facile est ex vulnere recreatus. Navim cum onere, horum trium suam quisque esse dicit. Hic omnes scripto ad causam accedunt, et ex nominis vi nascitur controversia. Nam et relinquere navem, et remanere in navi, denique navis ipsa quid sit, definitionibus quaeritur. Iisdem autem ex locis omnibus, quibus definitiva constitutio, tractabitur.

qua constructione non minus gavisum fuisse Tullium docent exempla apud Nizolium. GRON. *Qua posset*, ut edidimus, scriptum existat in duobus manuscr. Gryph. melioribus. Vulg. *quoad posset*. BRUT. Sch. VOSS. I. II. LEID. III. Ed. Omnib. *navi*. V. Menken. in Misc. Lips. V. IV. T. 4. p. 738. *ut quod p.* Sch. a m. I. OUD. *Quoad posset* B. Erf. L.

Cuius merces erant] Sch. c. m. erat. OUD.

In navi ibidem incumberet] Desunt non male *in navi* Sch. agnoscit tamen Alcuin. p. 362. *in nave* LEID. I. VOSS. II. in LEID. III. *incubuit*. OUD. *In navi recte omiserunt* Ern. Sch. Orell. *In navi in gladium* B. *Ibidem in navi* T. L.

Quoad potuit] Sch. quod p. OUD.

Navis in portum provehitur] Ed. Omn. n. in p. *incolumis prov.* Legendum vero e MSS. quinque *pervehitur*, ut Cic. L. XIV. ad Att. Ep. 19. *in portum malletm pervehi*. *Pervehi* dicitur de iis, qui destinatum ad locum veniunt: *provehi*, qui longius aliquo progrediuntur. Ad Coim. ad Liv. I. XXXI. c. 23. *Tranquillo pervectus Chalcidem*; ad Caes. L. II. B. Civ. c. 3. *Freto Siciliae pervehitur*. Restituendum etiam e MSS. in quibus Vossianus, apud Cic. ad Quirit. c. 8. *parva navicula pervectus in Africam*. Vulgo *traiectus*. Plin. L. II. c. 97. *tertio die ex Italia pervectorum Uticam*. Sic MSS. optimi Leidd. non *prov.* Sil. I. VIII. 126.

pervecta ad litora.

Ubi male Heins. *prae*. L. V. 204.

Delon pervectus Apollo.

Adde L. XVI. 519. Solin. p. 23. Ed. Salm. *Equitantem Puteolos usque perveheret*. Sic MSS. tres cum Ald. vulgo *veheret*. Restituenda etiam saepius est Apuleio, ut L. I. Met. p. 16. 17. L. IX. p. 189.: *domum celeri gradu pervectus*. Sic enim MSS. quinque vulgo *prov.* OUD. *Pervehitur* recte scripserunt Ern. Sch. Orell. L.

Incubuerat, lev. saucius] Sch. *incumbebat*. VOSS. II. *incubuerit*. Idem cum Ed. Omnib. *sauciatus*. OUD.

Fac. est ex v. recreatus] Sch. *fac. ex v. recreatur*. OUD.

Suam quisque esse dicit] VOSS. I. s. q. *eam dicet*. Sch. LEID. II. *dicebat*. OUD.

Scripto ad c. accedunt] LEID. III. *ex scripto* etc. OUD.

Nam et relinq. navem] LEID. II. *namque et r. deest navem* Sch. a m. I. *navim* VOSS. I. Sch. a m. II. OUD.

Nunc, expositis iis argumentationibus, quae in iudiciale caussarum genus adcommodantur, deinceps in deliberativum genus et demonstrativum, argumentandi locos et praecepta dabimus, non quo non in aliqua constitu- 469
tione omnis semper caussa versetur; sed quia proprii tantum harum caussarum quidam loci sunt, non a constitutione separati, sed ad fines horum generum adcommodati.

Nam placet, in iudiciali genere finem esse aequitatem, hoc est. partem quamdam honestatis; in deliberativo autem Aristoteli placet utilitatem, nobis et honestatem et utilitatem; in demonstrativo autem honestatem. Quare in hoc quoque genere caussae quaedam argumentationes communiter, ac similiter tractabuntur: quaedam separatius ad finem, quo referri omnem rationem oportet, adiungentur. Atque uniuscuiusque constitutionis exemplum supponere non gravemur, nisi illud videremus, quemadmodum res obscurae dicendo fierent apertiores; sic res apertas, obscuriores fieri oratione. Nunc ad deliberationis praecepta pergamus.

CAP. LII. Rerum expetendarum tria genera sunt. Par autem numerus vitandarum ex contraria parte. Nam est quiddam, quod sua vi nos adliciat ad sese, non emolumento captans aliquo, sed trahens sua dignitate: quod

In deliberativum genus] Abest ultima vox Voss. I. OUD.

Non quo non] Voss. I. n. quod n. OUD. *Non quo non aliqua,* omisso in, B. L.

Semper caussa versetur] Exsulat adverbium a Leid. III. *versatur* Sch. OUD.

Proprii tantum] Ed. Omn. *proprii tamen.* Deest *tantum* Leid. II. *Tamen* etiam B. L.

Non a constit. separati] Sch. *nunc a c. s.* OUD.

In demonstrativo autem honestatem] Apage istud *autem*, quod praecessit, MSS. O. et ed. Omnib. consensu. OUD. *Autem* omiserunt recte Ern. Sch. Orell. L.

In hoc quoque genere] Leid. II. *in h. quidem g.* OUD.

Quaedam separatius] Liber unus habet, *quaedam separatim;* *separatius* tamen non improbo, ab adverbio positivo *separate.* LAME.

Referri omnem rationem] Imo vero lege *orationem*, quod dant MSS. O. et ed. Omnib. OUD. *Orationem* recte scripserunt Ern. Sch. Orell. L.

Nisi illud videremus] Sch. *ni illud videremus* supr. e. Ad-
dunt *quod* Leid. II. Voss. II. OUD.

CAP. LII. *Nam est quiddam*] Sch. *n. e. quoddam.* OUD. De-
inde *sua vi nos alliciat ad sese* scripsit Ern. de coniectura, eumque
secuti sunt Sch. et Orell. Erf. *alliciat.* B. *eliciat.* T. *alliciat.* No-
lin sublatum coniunctivum, qui optime se tuetur. L.

Quod genus] Ed. Omn. *q. genus est.* OUD.

genus virtus, scientia, veritas est. Aliud autem non propter suam vim et naturam, sed propter fructum, atque utilitatem, petendum: quod genus pecunia est. Est porro quiddam ex horum partibus iunctum, quod et sua vi, et dignitate nos inductos ducit, et prae se quamdam gerit utilitatem, quo magis expelatur, ut amicitia, bona existimatio. Atque ex his horum contraria facile, tacentibus nobis, intelligentur.

Sed ut expeditius ratio tradatur, ea, quae posuimus, 470 brevi nominabuntur. Nam in primo genere quae sunt, honesta adpellabuntur; quae autem in secundo, utilia; haec autem tertia, quia partem honestatis continent, et quia maior est vis honestatis, iunctae res omnino ex duplici genere intelligentur: sed in meliorem partem vocabuli conferantur, et honesta nominentur. Ex his illud conficitur, ut adpetendarum rerum partes sint, honestas et utilitas: vitandarum, turpitudine et inutilitas. His igitur duabus rebus

Scientia, veritas est. Aliud autem] Sch. ac. ver. Tum est autem aliud Sch. Voss. I. II. Leid. II. III. OUD.

Atque util.] Leid. II. et util. OUD.

Q. genus pecunia est] MSS. O. et ed. Omn. carent τῷ [v.] genus. Bene. OUD.

Est porro quiddam] Sch. e. p. quoddam. OUD.

Ex h. partibus iunctum] Leid. III. ex h. p. coniunctum. OUD.

Nos inductos ducit] Lamb. non sine certa ratione vocem inductos alieno loco insertam tollit. BRUT. Deest pronomen Leid. III. illectos Leid. II. OUD. *Vi et dignitate nos illectos ducit* scripsit Sch. quem secutus est Orell., qui *vi illicere* e Plinio mai. citat. Codd. omnes exhibent vulgatam praeter illum unum apud Oudend. et B., qui nos omittit. L.

Prae se gerit] Sch. per se g. OUD.

Facile, tac. nobis, intelligentur] Sch. quae facile etc. intelligentur Leid. II. OUD.

Brevi nominabuntur] Sch. a m. II. breviter n. OUD. Breviter Erf. B. L.

In primo genere quae sunt] Ed. Omn. in pr. quidem g. etc. Verbo caret Voss. I. OUD.

Quae autem in secundo] Secunda vox abest Sch. a m. I. OUD.

Quia p. honestatis continent] Sch. a m. I. quae. Ed. Omn. p. honestatis et utilitatis c. OUD.

Iunctae res] Sch. a m. I. iuncta esse. Ed. Omn. i. esse. OUD.

Intelligentur] Sch. Voss. II. intelligentur. OUD.

Nominentur] Voss. I. Leid. I. a m. I. nominantur. OUD. Omnem hunc locum inde a vv. *Haec autem tertia* ad Lambini lectionem sic immutavit Sch.: *Haec autem tertia, quia partes honestatis et utilitatis continent, omnino iuncta esse* (Lamb. *iunctae res omnino*) *ex duplici genere intelligentur: sed quia maior vis est honestatis, in meliorem partem vocabuli conferantur, et honesta nominentur.* L.

Et his illud confic.] Sch. ex illis ill. conf. OUD.

duae res grandes sunt adtributae, necessitudo, et affectio: quarum altera ex vi, altera ex re et personis consideratur. De utraque post apertius perscribemus. Nunc honestatis rationes primum explicemus.

CAP. LIII. Quod aut totum, aut aliqua ex parte propter se petitur, honestum nominabimus. Quare cum eius duae partes sint, quarum altera simplex, altera iuncta sit, simplicem prius consideremus. Est igitur in eo genere omnes res una vi atque uno nomine amplexa virtus. Nam virtus est animi habitus naturae modo, rationi consentaneus: quamobrem omnibus eius partibus cognitis, tota vis erit simplicis honestatis considerata. Habet igitur partes quatuor: prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam.

Prudentia est rerum bonarum, et malarum, et utrarumque scientia. Partes eius, memoria, intelligentia, 471 providentia. Memoria est, per quam animus repetit illa,

Consideratur] Sch. a m. I. *consideretur*. Leid. II. *considerantur*. Non male. OUD.

CAP. LIII. *Cum eius duae partes sint*] Sch. Voss. I. II. *sunt*. OUD.

Alt. iuncta sit] Leid. III. *alt. coniuncta s.* OUD.

Naturae, modo, rationi consentaneus] Liber unus manuscriptus habet: *naturae modo, atque rationi consentaneus*. Modus naturae autem, id est, moderatio naturae, seu moderata natura, seu lex e regula naturae. Si quis lectionem receptam probabit, sic poterit hic locus explicari, consentaneus rationi, quae ratio naturae modus est; vel sic: consentaneus rationi, per modum, et moderationem naturae; vel sic: consentaneus naturae, modo, rationi. Omnino suspectus mihi est hic locus, neque videtur mendo vacare; scriptura tamen antiqua satis facilis, et plana est. LAMB. *Naturae modo atque rationi consentaneus* scripsit Orellius e cod. T. *modo naturae modo rationi c.* B. *naturae modo, rationi consentaneus* Erf., ut vulgo. *Naturae, moderationi* margo Crat. L.

Simpl. honest. considerata] Sch. Leid. II. III. Voss. II. s. h. *consideranda*. OUD.

Prudentia est rerum bonarum et malarum, et utrarumque scientia] Mss. nostri non agnoscunt copulam *et*; unde factum puto, ut Lambinus ediderit, *et malarum, neutrarumque scientia*. Erat in Pal. sec. *malarum utrarum vitandum scientia*, quod excutient feratiores. GRUT. Etiam MSSi nostri ignorant copulam; et quod notabile est, in uno bene antiquo voci *utrarumque* superscriptum est *quasi prolepsis*, non secus ac si Ciceronem tunc ita intelligerent: *est scientia rerum utrarumque, bonarum scilicet et malarum*. GRON. Uti in aliorum, sic in nostris MSS. non comparet copula *et*. Forsan legendum est *vitandarumque*, quo facit lectio Pal. II. *utrarum vitandum*. Neque tum post *bonarum* videatur addendum fuisse *et appetendarum*. Confer praecedentia. Nam sic c. 54. *uti contraria rerum bonarum in rebus vitandis reponemus*. OUD. *Neutrarumque* scripsit Sch. cum Lambino. *Utrarum* T. *utrarumque* B. Erf. Lamb. et Sch. secutus est Orell. L.

quae fuerunt. Intelligentia est, per quam ea perspicit, quae sunt. Providentia est, per quam futurum aliquid videtur ante quam factum sit. Iustitia est habitus animi, communi utilitate conservata, suam cuique tribuens dignitatem. Eius initium est ab natura profectum: deinde quaedam in consuetudinem ex utilitatis ratione venerunt: postea res et ab natura profectas, et ab consuetudine probatas, legum metus, et religio sanxit.

Natura ius est, quod non opinio genuit, sed quaedam innata vis inseruit, ut religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, observantiam, veritatem. Religio est, quae superioris cuiusdam naturae (quam divinam vocant) curam, cerimoniamque adfert. Pietas, per quam sanguine coniunctis, patriaeque benivolis officium et diligens tribuitur cultus. Gracia, in qua amicitiarum et officiorum alterius memoria, et alterius remunerandi voluntas continetur.

Ea perspicit] Leid. II. *ea prospicit*. OUD.

Antequam factum sit] Ita in solo Voss. II. Reliqui cum ed. Omn. habent *a. q. f. est*. OUD. Paulo ante *per quam f. al. videt* (sc. *animus*) scripsit Sch. Sed recte monet Orell. passivi usum in hoc verbo non esse oblitendum. L.

Natura ius est etc.] Tres libri manuscripti habent: *Naturae ius est*; quam scripturam quamvis non improbem, ita enim supra hoc eodem libro locutus est: *Naturae iura, et consuetudinis ius*, etc., receptam tamen tueor ac retineo, ut *natura* sit septimi casus. Sic enim etiam infra loquitur: *Consuetudine ius est*. LAMB. Pal. omnes, item primitus cusi *Naturae*. Sed recipere, nisi sequeretur mox, *consuetudine ius est etc.* GRUT. Sch. Leid. I. II. Voss. II. *Naturae ius est*. Leid. III. *natura iustitia e.* Ed. Omn. *naturae ius erit*. male. Vide c. 54. et L. II. ad Herenn. c. 13. OUD. *Natura* B. Erf. Paulo post *inseruit* omnes exhibent Codd. Sed Sch. Lambini coniecturam secutus dedit *insevit*. *Inserit* est in Cod. B. unde Lambini coniectura confirmari videtur. L.

Pietas] Voss. I. Leid. III. *p. est*. OUD.

Sanguine coniunctis, patriaeque benivolis] Haec mutavit Lambinus, sed nullo praecedente manuscripto. Itaque licet nihilo sint istis peiora, minime tamen recipienda duximus. Impudens est os hominis, qui in alterius scriptis agit ingeniosum. GRUT. Vid. Giffan. Ind. Lucret. p. 434. Voss. I. Leid. III. *patriae beniv. et sanguine coni.* OUD. Lamb. in priorie editione: *per quam patriae et sanguine coniunctis officium*. In posterioris margine: *per quam patriae sanguineque coniunctis benevolentia, officium*. Orellius in vulgata unum tantum voc. corruptum censet, scribendumque *benivolum pro benivolis*. In B. est: *per quam patrie benivolis sanguineque coniunctis off.* L.

Alterius memoria, et alterius] Secunda vox deest Sch. a m. I. Ultima Sch. a m. I. Voss. II. Ed. Omnib. OUD. *Et remunerandi voluntas* dedit e Tur. Orell. L.

Vindicatio est, per quam vis et iniuria, et omnino omne, quod obfuturum est, defendendo, aut ulciscendo propulsatur. Observantia est, per quam homines aliqua dignitate antecedentes, cultu quodam, et honore dignantur.

Veritas est, per quam, immutata ea, quae sunt, aut 472 ante fuerunt, aut futura sunt, dicuntur.

CAP. LIV. Consuetudine ius est, quod aut leviter a natura tractum aluit et maius fecit usus, ut religionem: aut si quid eorum, quae ante diximus, ab natura profectum, maius factum propter consuetudinem videmus, aut quod in morem vetustas vulgi adprobatione perduxit: quod genus, pactum, par, iudicatum. Pactum est, quod inter aliquos convenit. Par, quod in omnes aequabile est. Iudicatum, de quo alicuius, aut aliquorum iam sententiis constitutum est. Lege ius est, quod in eo scripto, quod populo expositum est, ut observet, continetur.

Fortitudo est considerata periculorum susceptio, et laborum perpessio. Eius partes, magnificentia, fidentia, patientia, perseverantia. Magnificentia est rerum magnarum, et excelsarum cum animi ampla quadam, et splendida propositione agitatio, atque administratio. Fidentia est, per quam magnis et honestis in rebus multum ipse animus in se fiduciae certa cum spe collocavit. Patientia

[*Vindicatio est*] Abest verbum a Sch. Leid. I. II. Voss. II. Bene. OUDENDORP.

[*Vis et iniuria*] Leid. II. III. Ed. Omn. *vis aut ini.* OUD.

[*Observantia est*] Rursus est non comparet in Sch. Leid. I. Voss. II. uti et mox, ubi vulgo *veritas est.* OUD.

[*Aut ante fuerunt*] Media voce caret Leid. I. a manu pr. neque ea indiget sensus. OUD.

CAP. LIV. [*Aluit et maius f. usus*] Sch. *valuit et m. f. us.* OUDENDORP.

[*Si quid eorum*] Sch. *si quod e.* OUD. Verba haec: *Aut si quid — videmus ut turpissimum interpolatoris pannum hic adsutum rescidit Sch. Aut si quid aliud horum quae B. Ut si quid eorum* q. T. Erf. L.

[*Vulgi approbatione perduxit*] Liber unus manuscr. habet, *produxit*: quod probò. Ita enim saepenumero loquitur, nisi quis malit legi *provexit.* LAMB.

[*Quod genus, pactum*] Sic Leid. I. In ceteris et ed. Omn. q. *pactum est.* OUD.

[*Par, quod in omnes aequabile*] Sic posui praeunte Pal. sec. tert. et Grevenb. vulgata *inter omnes.* GRUT. Sch. Leid. II. Ed. Omn. *inter o. etc.* OUD.

[*Lege ius est*] Sch. *legis, male, Leid. III. L. iustitia est.* OUD.

[*Agitatio atque admin.*] Sch. a m. I. Ed. Omn. *cogitatio.* Leid. II. *coagitatio.* OUD. *Cogitatio* Erf. L.

[*In se fiduciae*] Voss. I. Leid. III. *in se fidentiae.* OUD.

est honestatis, aut utilitatis caussa rerum arduarum, ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpessio.

Perseverantia est in ratione bene considerata stabilis et perpetua permansio. Temperantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi, firma et moderata dominatio. Eius partes sunt continentia, cle-
473 mentia, modestia. Continentia est, per quam cupiditas consilii gubernatione regitur. Clementia, per quam animi temere in odium alicuius invectionis concitati, comitate retinentur. Modestia, per quam pudor honestus claram et stabilem comparat auctoritalem. Atque haec omnia propter se solum, ut nihil adiungatur emolumenti, petenda sunt. Quod ut demonstretur, neque ad hoc nostrum in-

Aut utilitatis c.] Leid. III. atque ut. OUD.

Ac difficilium] Voss. I. Leid. III. et diff. OUD.

Rationis etc. impetus animi] Leid. III. ratione. a Leid. II. abest animi. OUD.

Eius partes sunt] Sic Leid. I. II. Ceteri et ed. Omn. carent verbo. OUD.

Consilii gubernatione regitur] Pal. pr. initio habuit *generatione*; unde fit ut non abhorream a scriptura Grevemb. *consilii ratione regitur*. GRUT. Deest vox *gubernatione* ed. Omn. OUD.

Temere in odium alicuius inferioris] Sic restitui coniectura ductus. Nam vox *invectionis*, quae reperitur in omnibus libris, et *iniectionis*, quae in nonnullis veteribus, sine dubio corrupta est. Quod autem Mich. Brutus sic emendandum censet, *temere in odium alicuius invectionis concitata*, comitate retinetur, pace eius dixerim, non probo. LAMB. *Invectionis* lectio minus vera; ineptit enim haec definitio, neque integrat eam Lambinus, reponendo, *inferioris*. Pal. sec. habet *alicuius invectionis concitata*. tert. *alicuius iniectionis concitati*. GRUT. *Clementia, per quam animi temere in odium alicuius invectionis concitati comitate retinetur*. Haec vulgata lectio foede corrupta et perturbata. Nos ex meo libro, in quo integra manet, plane nobis videtur depravatam restituisse: *Clementia, per quam animi temere in odium alicuius invectionis concitata, comitate retinetur*. Unam autem ipsi vocem levi mutatione emendatam pro *iniectionis, invectionis* substituiimus. BRUT. Sch. Voss. I. Leid. I. II. cl. est, per q. et statim *modestia* est. Voss. I. Leid. I. II. Leid. III. alius pro *alicuius*. Sch. a m. I. *iniectionis*. Leid. II. *invectionis*. An legendum *invectionibus*, sive *inseccionibus*, et *invectionibus*? OUD. *Clementia, per quam animi temere in odium alicuius concitati invectionis comitate retinetur*. Ita Ernestius, quem secuti sunt Sch. et Orellius. *Alicuius invectionis concitati comitate retinetur* TB. Erf. ut vulgo. Unde Garaton. ad Plancinianam, citante Orellio: *animi concitati invectiones com. retinentur*. Sed displicet Orellio pluralis numerus *invectiones*. *Invectionis* et Codd. tuetur Brutus, eiusque lectioni consentiunt tres Oxonienses. L.

Claram et stabilem] Sic in solo Leid. II. in Sch. a m. I. *caram*, a II. *caram*, ut est in reliquis MSS. OUD. *Caram* scripserunt recte Ern. Sch. Orellius. L.

Ut nihil adi. emol.] Voss. II. ut *adi. emol. praeter se*. OUD.

stitutum pertinet, et a brevitate praecipendi remotum est.

Propter se autem vitanda sunt, non ea modo, quae his contraria sunt, ut fortitudini ignavia, et iustitiae iniustitia: verum etiam illa, quae propinqua videntur et finitima esse, absunt autem longissime: quod genus, fidentiae contrarium est diffidentia, et ea re vitium est: audacia non contrarium, sed adpositum est, ac propinquum, et tamen vitium est. Sic unicuique virtuti finitimum vitium reperietur, aut certo iam nomine adpellatum; ut audacia, quae fidentiae; pertinacia, quae perseverantiae finitima est; superstitio, quae religioni propinqua est: aut sine ullo certo nomine. Quae omnia item uti contraria rerum bonarum, in rebus vitandis reponemus. Ac de eo quidem genere honestatis, quod omni ex parte propter se petitur, satis dictum est.

CAP. LV. Nunc de eo, in quo utilitas quoque adiungitur, quod tamen honestum vocamus, dicendum vi- 474
detur. Sunt igitur multa, quae nos cum dignitate, tum fructu quoque suo ducunt ad se: quo in genere est gloria, dignitas, amplitudo, amicitia. Gloria est frequens de aliquo fama cum laude. Dignitas, alicuius honesta, et cultu, et honore, et verecundia digna auctoritas. Amplitudo, potentiae, aut maiestatis, aut aliquarum copiarum magna abundantia. Amicitia, voluntas erga aliquem rerum bonarum, illius ipsius caussa, quem diligit, cum eius pari voluntate.

A brevitate p. remotum] Praepositionem haud agnoscit Sch. OUDENDORP.

Absunt autem longissime] Voss. I. Leid. III. *abs. a. quam longissime.* Eleganter; ut c. 56. *quam brevissimo tempore*, et passim. OUD.

Finitima esse tamen longissime B. L.

Quae omnia item.] Ultima particula abest Leid. III. OUD.

Reponemus] Leid. II. III. *ponemus.* Sch. a m. I. *reponuntur.* Ed. Omn. *reperiuntur.* OUD. *Reponentur* B. Erf. L.

CAP. LV. *Cum dignitate*] Voss. I. II. Leid. I. *tum d.* OUD.

Ducunt ad se] Lambinus abscidit *ad se.* Et vero non comparent in Pal. sec. aut tert. aut Grevenb. Non tamen est dedecori sententiae. GRUT. Nos duas voces *ad se*, quae in omnibus manuscript. aberant, sustulimus. BRUT. *Ducunt ad se.* Sic legitur in solo Leid. II. et Victor. p. 252. Ceteri et ed. Omn. carent τοῖς [vv.] *ad se.* OUD. *Tum quoque suo fructu ducunt: quo in B. Tum fructu quoque suo ducunt: quo in Erf. T. Voculas ad se iam Ern. omisit eumque secuti sunt Sch. et Orell. L.*

Alicuius honesta] Fortasse legendum, *honesti.* LAMB. Sch. Leid. III. *dignitas est al.* OUD.

Verecundia digna] Leid. II. *reverentia d.* OUD.

Hic, quia de civilibus causis loquimur, fructus ad amicitiam adiungimus, ut eorum quoque causa petenda videatur: ne forte qui nos de omni amicitia dicere existimant, reprehendere incipiant, quamquam sunt qui propter utilitatem modo petendam putant amicitiam: sunt qui propter se solum: sunt qui propter se, et utilitatem. Quorum quid verissime constituatur, alius locus erit considerandi. Nunc hoc sic ad usum oratorium relinquatur, utramque propter rem amicitiam esse expetendam.

Amicitiarum autem ratio, quoniam partim sunt religionibus iunctae, partim non sunt: et quia partim veteres sunt, partim novae, partim ab illorum, partim ab nostro beneficio profectae, partim utiliores, partim minus utiles: ex causarum dignitatibus, et temporum oportunitatibus, ex officiis, ex religionibus, ex vetustatibus habebitur.

CAP. LVI. Utilitas autem aut in corpore posita est, 475 aut in extraneis rebus: quarum tamen rerum multo maxima pars ad corporis commodum revertitur, ut in republica quaedam sunt, quae (ut sic dicam) ad corpus perti-

Causis loquimur] Exsulant a Voss. I. OUD.

Eorum quoque causa] Mediam vocem ignorat Sch. OUD. Paulo post Orellius e cod. Tur. scripsit: *ne forte qui nos de omni amicitia dicere existimans reprehendere incipiat; ut ne forte pro eo, quod est ne forte quis, positum intelligatur. Ne qui et ne quis promiscue usurpata monstrat Orell. in Fragm. legis Serviliae pag. 82. ed. Klenze. Ita antiquitus factum esse non negem. Sed vide quae supra monui ad pag. 539. de si qui et si quis formulis. Existiment scripserunt Lamb. Ern. Sch. e Codicibus. Sed existimant Erf. B. L.*

Petendam putant amicitiam] Sch. *petendas p. amicitias. OUD. Putant ex uno Cod. reposuit Ern. At putant tventur Erf. B. L.*

Propter se solum] Voss. I. *pr. se solummodo. OUD.*

Verissime constituatur] Voss. II. *verisimile const. OUD.*

Alius locus erit considerandi] Sic legendum vel omnibus libris reclamantibus, qui habent, *considerandus. LAMB. Deest verbum Sch. in MSS. reliquis et ed. Omn. considerandus; prave. OUD. Considerandus etiam B. et Erf. L.*

Esse expetendam] Sch. *esse petendam. OUD. Paulo post partim ab aliorum partim ab nostro suspicatus erat Ern. atque ita exhibent Erf. et unus Oxonu. Sed non est necessarium. L.*

CAP. LVI. *Aut in corpore*] Sch. Voss. Leid. III. *aut in nostris rebus aut in corpore. OUD.*

Aut in extraneis rebus] Deest aut Leid. I. in abest Leid. III. et Sch. a m. I. *extrariis* Leid. II. III. de quo dixi ad Suet. Vesp. c. 5. et alibi, ni fallor. Vid. L. I. ad Herenn. c. 14. II. c. 13. Infra c. 59. *extrarias res. OUD. In extrariis rebus scripsit Orellius, quae ipsi antiquior vocabuli forma videtur, et saepius oblitterata. Nostri Codd. non addicunt. L.*

nent civitatis, ut agri, portus, pecunia: classes, nautae, milites, socii; quibus rebus incolumitatem, ac libertatem retinent civitates: Alia vero, quae iam quiddam magis amplum, et minus necessarium conficiunt, ut urbis egregia exornatio, atque amplitudo, ut quaedam excellens pecuniae magnitudo, amicitiarum ac societatum multitudo.

Quibus rebus non illud solum conficitur, ut salvae et incolumes, verum etiam, ut amplae, atque potentes sint civitates. Quare utilitatis duae videntur esse, incolumitas, et potentia. Incolumitas est salutis tuta, atque integra conservatio. Potentia est ad sua conservanda, et alterius obtinenda, idonearum rerum facultas. Atque in iis omnibus, quae ante dicta sunt, quid difficulter fieri et quid facile fieri possit, oportet considerare. Facile fieri id dicimus, quod sine magno, aut sine ullo labore, sumtu, molestia, quam brevissimo tempore confici potest. Difficile autem fieri, quod quamquam laboris, sumtus, molestiae, longinquitatis indiget, atque aut omnes, aut plurimas, aut maximas causas habet difficultatis; tamen, his

Classes n. mil. socii] Sch. Voss. I. Leid. I. III. *classis*. abest socii a Voss. II. OUD. *Classis* B. L.

Quibus rebus incol.] Leid. II. *q. in rebus*. OUD.

Alia vero] Sch. Voss. II. Leid. III. *aliae v.* Ed. Omn. *alia si*. OUD. *Alia vero*, ut vulgo, BT. Erf. L.

Quiddam m. amplum] Sch. *quoddam m. amp.* OUD.

Potentes sint civit.] Sch. *potentissimae s. c.* OUD.

Tuta atque integra cons.] Sch. *rata atque int. cons.* Vere, ut opinor, pro certa, firma et quasi sarta tecta. Sic in Top. c. 14. *Rata conclusio* L. II. de Fin. c. 7. *δὲ ὅλας maxime ratas*. Adi Is. Voss. ad Melam L. II. c. 7. *inf. sine pernicie et rata est*. Sic enim Leid. I. in MSS. quam plurimis *rara*; vulgo *tuta*, uti hic, et *int.* Leid. III. OUD. *Tuta* exhibent BT. Erf. L.

Alterius obtinenda] Sch. *ad tenenda alt.* OUD.

In iis omnibus] Abest praepositio Sch. a m. I. Pronomen deest Voss. I. Leid. III. dein antea Voss. I. OUD.

Difficulter fieri, et quid facile fieri] Exsulat prima vox a Sch. *difficilum et q.* Leid. II. et *q. fac. fieri* desunt Voss. I. OUD. *Quid difficulter vel posse fieri et quid facile* B. *Difficulter* omittit T. L.

Facile fieri id dicimus, quod sine magno aut sine ullo labore] Locus sumptus ex Lib. I. Rhetor. Aristotelis: *Ῥάδια δὲ ὅσα ἢ ἀνευ λύπης, ἢ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ. τὸ γὰρ χαλεπὸν δοῦναι ἢ λύπῃ, ἢ ἀλίθῳ χρόνῳ*. Urs. Voce fieri carent Leid. III. Voss. I. OUD. Omittit hanc vocem etiam Cod. T. Et probat Ern. L.

Difficile autem fieri] Sch. Voss. II. Ed. Omnib. *posse autem fieri*, sicuti supra, *difficulter* abest a Sch. ut distinguantur *posse fieri*, et *facile fieri*. Nec male. Atque τὸ [v.] *difficulter* et *difficile* e glossa esse profecta, conicias quoque e scriptura Leid. I. *posse autem difficile fieri*. Uti et ipsis Ciceronis verbis c. 57. *in illa superiori, possitne fieri, quaestione*. OUD. *Difficulter autem fieri posse quod* Erf. *Difficile autem fieri posse quod* B. *Ea autem fieri quod* T. Latere hic aliquid corrupti suspicatur Orell. L.

susceptis difficultatibus, compleri, atque ad exitum perducitur potest.

Quoniam ergo de honestate, et de utilitate diximus, nunc restat, ut de iis rebus, quas his adtributas esse dicebamus, necessitudine et adfectione perscribamus.

476 CAP. LVII. Puto igitur esse hanc necessitudinem, cui nulla vi resisti potest; quae neque mutari, neque leniri potest. Atque, ut apertius hoc sit, exemplis licet vim rei, qualis et quanta sit, cognoscamus. Uri posse flamma ligneam materiam necesse est. Corpus mortale aliquo tempore interire necesse est; atque ita necesse, ut vis ea postulat, quam modo describebamus, necessitudinis, cui nulla vi resisti potest, quae neque mutari, neque leniri potest. Huiusmodi necessitudines, cum in dicendi rationes incident, recte necessitudines adpellabuntur. Sin aliquae

Compleri] Sch. a m. I. *conferri*. Leid. I. *complerique*. OUD. *Confici* cum glossa } (i. e. *vel*) *compleri* Erf. L.

Quoniam ergo de h.] Deest secunda vox Sch. a m. I. *q. igitur* Leid. I. OUD. *Quoniam igitur de B.* L.

CAP. LVII. *Cui nulla vi resisti potest, quo ea secius id quod facere potest, perficiat*] Hic a verbo, *potest*, cetera in duobus Gryph. libris antiquis inveniuntur, quae absunt in manuscriptis aliis et in vulgatis. In iisdem paullo post: *partim autem esse multas res necessitatis*. BRUT. Addit Sch. *quin quod fas et ius facere possunt, perficiat*. OUD. *Cui nulla vi resisti possit, quae n. B. Cui nulla vi resisti potest quod n.* Erf. Sed plene T.: *Cui nulla vi resisti potest, quo ea secius id, quod facere potest, perficiat; quae n.* Atque ita scripsit Orellius. L.

Exemplis licet vim rei.] Sch. *exemplo scilicet vis rei*. Leid. I. *exemplo* etc. Leid. II. *veri rei*. OUD.

Qualis et quanta] Sch. *q. aut q.* OUD.

Corpus mortale] Sch. *animal. corp. mort.* OUD.

Atque ita necesse] Leid. II. *atque hoc ita n. est*. Verbum additur quoque Voss. I. Leid. III. Sch. a m. II. OUD.

Ut vis ea post.] MSS. O. et ed. Omn. *ut vis p. ea*. Bene. OUD.

Necessitudinis] Addit Voss. II. *sc. i. e. scilicet*. OUD.

Quae neque mutari neque leniri potest] Sch. hic praeposit: *quod ea secius id quod facere potest, perficiat*. OUD. Ita hoc quoque loco Cod. T. apud Orell. Scripsitque ita Orellius, sed unciis ista omnia: *cui nulla vi resisti potest, quo ea secius id, quod facere potest, perficiat, quae neque mutari neque leniri potest; nullam enim causam se videre ait quod ea statim sic repetantur*. L.

Cum in dicendi rationes incident] Sic primus edidit Lambinus, sequente Gothofredo et Grutero: debuerant igitur pariter mutare *appellantur*. Itaque verius puto edi ab maioribus *incident*, quod ego integrum exstare quoque video in duobus scriptis, ut merito revocaverim. In iisdem mox legitur: *Sin aliquae res accident diff.* Gron. Voss. I. *in dicendi r. inc.* OUD. Scripsit Sch. e Purgoldi coniectura: *Huiusmodi quum in dicendo rationes inc.* Orellius v. *necessitudines* et v. *in unciis* inclusit, ut totum locum sic legi voluerit: *Huiusmodi quum dicendi rationes inc. quae mihi ratio vera videtur*. L.

res incident difficiles, in illa superiori, possitne fieri, quaestione considerabimus.

Atque etiam hoc mihi videtur videre, esse quasdam cum adiunctione necessitudines, quasdam simplices et absolutas. Nam aliter dicere solemus: necesse est Casilinen- ses se dedere Annibali; aliter autem: necesse est Casilinum venire in Annibalis potestatem. Illic in superiore adiun- ctio est haec, nisi malint fame perire; si enim id malunt, non necesse. Hoc inferius non item, propterea quod sive velint Casilineses se dedere, sive famem perpeti, atque ita perire, necesse est Casilinum venire in Annibalis pote- statem. Quid igitur perficere potest haec necessitudinis dis- tributio? Prope dicam, plurimum, cum is locus necessi- tudinis videbitur incurrere. Nam cum simplex erit neces- situdo, nihil erit quod multa dicamus, cum eam nulla ratione lenire possimus.

Cum autem ita necesse erit, ut aliquid effugere, aut 477 adipisci velimus, tum adiunctio illa, quid habeat utilitatis, aut quid honestatis, erit considerandum. Nam si velis

Considerabimus] Sch. a m. I. *considerabitur*. OUD.

Esse quasdam etc. necessitudines] Deest verbum Voss. I. *etiam* q. *etc. necessitudines esse*. OUD.

Casilineses] MSS. O. Victor. ed. Omn. semper scribunt du- plici *ss*, et praeter Voss. I. dant *Cassilienses*. OUD. *Cassilineses* et *Cassilinum* duplici *s* Erf. uno B. L.

Nisi malint fame perire] Voss. II. *nisi se m*. Sch. Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. *nisi si malunt*. Verissime; de elegantia locu- tionis frequentissimae *nisi si* consule modo CII. Drakenb. ad Liv. L. VI. c. 26. et Duk. ad Flor. L. IV. c. 7. §. 15. *malunt* etiam Leid. II. OUD. *Nisi malint* Erf. *ni se malint* B. *Nisi si ma- lunt* T. Atque ita scripsit Orell. L.

Non necesse] MSS. O. et ed. Omn. bene *non est necesse*. OUD.

Hoc inferius] Videtur legendum: *In hoc inferiore*. LAMB. Lambinum secutus est Sch. Sed Ern. coniecerat: *hic in inferiori*. Vulgatam tenuit Orell. verba priora illa: *in superiore* e glossa esse putans. L.

Sive velint] Sch. Voss. II. *si velint*. OUD.

Atque ita perire] Media vox non apparet in Leid. II. OUD.

Perficere potest] Leid. II. *p. posset* supr. *i*. OUD.

Is locus nec. videbitur] Sch. a m. I. Voss. I. Leid. III. carent pronomine. Leid. I. *eis*. Ed. Omn. *his*. Leid. II. *videtur*. OUD. *Is* omisit T. quod idem unciis inclusit Orell. L.

Simplex erit necessitudo] Leid. III. *s. er. necessitudinis vis*. OUD.

Ut aliquid effugere, aut] Sch. *si aliquid eff. vel*; suprasc. τῷ [v.] *si voce aut*. Secundo loco *vel* etiam Leid. II. OUD. *Si aliquid eff.* e cod. T. scripsit Orell. *Cum ita necesse sit ut* B. Com- parat Orell. locum e Cic. de Nat. Deor. 1, 2. *Tribuenda — deo- rum — nunini ita sunt, si animadvertuntur ab iis*. L.

Quid habeat util.] Sch. *quod h. ut*. OUD.

Aut quid honestatis] Ed. Omn. *atque h.* OUD.

ad tunc, (ita tamen, ut id quaeras, quod conveniat ad usum civitatis) reperias nullam esse rem, quam facere necesse sit, nisi propter aliquam causam, quam adiunctionem nominamus: pariter autem esse multas res necessitudinis, ad quas similis adiunctio non accedit. Quod genus, ut homines mortales necesse est interire, sine adiunctione: ut cibo utantur, non necesse est, nisi cum illa exceptione: extra quam, si nolint fame perire.

Ergo, ut dixi, illud, quod adiungitur, semper, cuius-

Ita tamen, ut] Sch. Leid. I. *ita tantum, ut.* OUD.

Reperias] Ed. Omn. *reperies.* OUD. Hunc locum ita e coniectura exhibuit Sch. *reperias nonnullam esse rem, quam facere necesse non sit.* Recte monuit Orellius, Ciceronem tantum de iis rebus loqui, quae ad civilem usum remque iudicalem pertineant. Hoc enim velle: *in talibus de nulla necessitate (absoluta) disputari reperias, sed semper de hypothetica quadam; ut nunc vulgo dicunt.* Etenim extra iudicia et deliberationes versatur omnis necessitas absoluta. Haec Orell. L.

Nisi pr. aliquam causam] Penultima vox abest Leid. II. OUD.

Pariter autem esse multas] Ita Mauntiana nupera, neque aliter Pal. sec. alii enim voce immissa, *invenias esse multas; non necessario, repetitur quippe superius reperias.* Prima editio praefert: *praeter haec autem invenies esse multas, quam secuti sunt Victorius ac Lambinus.* GRUT. Sch. *partim autem esse multa res necessitatis, et in marg. praeterea autem invenies etc.* Voss. I. II. Leid. J. Ed. Omn. *praeter haec autem invenies m. esse etc.* Sed vere in Victorino p. 234, *praeter haec autem esse multas invenias res.* Id est necessitudines. Unde patet vocem *necessitudinis* vel *necessitatis* e glossa explicationis causa in textum irrepsisse. In ed. Omn. quoque *necessitatis.* OUD. Multum fluctuat in his lectio. Victorin. *praeter haec autem esse multas invenias res]* id est *necessitudines.* B. *praeter haec invenies multas res necessitatis ad quas.* T. *partem autem esse multas res necessitatis a. q.* Erf. *pariter autem esse multas res necessitudinis a. q.* Schützius scripsit: *praeter haec autem esse multas necessitudines.* Orellius contra: *praeter haec autem esse multas [invenias] res [necessitudinis] ad quas.* Nam v. *invenias* a multis abest, aliis *invenies.* Pro *necessitudinis* alii *necessitatis* et apud Victor. aperte glossema est illud v. Sic recte Orellius. L.

At quas similis adiunctio non accedit] Quidam putant, negationis nota deleta, sic legendum, *similis adiunctio accedit.* LAMB.

Quod genus, ut h.] Ut de Ern. coni. Orellius uncis inclusit. Schützius totum locum ita exhibuit: *Quod genus, ut homines mortales intereant, necesse est; secundum Oliveti et Lallemandi lectionem, quae tamen incertum est an codicibus innitatur.* L.

Extra quam] Necesse est, verbi gratia, homines intereant, *extra quam si velint fame perire, id est, praeterquam si, vel, nisi velint, etc.* Mendose legitur in libris vulgatis, *extra quam si nolint, etc.* LAMB.

Si nolint fame p.] Voss. I. Leid. III. *si nolunt.* Male Lambinus legi vult *si velint.* Non enim pendent haec ab illis *necesse est homines interire, sed necesse est, ut cibo utantur.* OUD.

modi sit, erit considerandum. Nam omni tempore id pertinebit, ut aut ad honestatem hoc modo exponenda necessitudo sit: necesse est hoc faciamus, si honeste volumus vivere: aut ad incolumitatem, hoc modo: necesse est, si incolumes volumus esse: aut ad commoditatem, hoc modo: necesse est, si sine incommodo volumus vivere.

CAP. LVIII. Ac summa quidem necessitudo videtur esse honestatis: huic proxima, incolumitatis: tertia ac levissima, commoditatis: quae cum his nunquam poterit duabus contendere.

Hasce autem inter se saepe necesse est, comparari, ut, quamquam praestet honestas incolumitati, tamen, utri potissimum consulendum sit, deliberetur. Cuius rei certum quoddam praescriptum videtur in perpetuum dari posse. Nam, qua in re fieri poterit, ut, cum incolumitati consuluerimus, quod sit in praesentia de honestate deli-

Id pertinebit, ut aut ad honestatem etc.] Pal. sec. *id pert. ut honestam ad partem.* GRUT. Abest rō [v.] aut a Sch. Voss. I. Leid. I. a m. I. et Leid. III. ad abest Voss. II. ad honestatis Voss. I. Sch. a m. I. In marg. ad *honestam partem*, ut exaratur in Leid. I. *honestam ad partem* Leid. II. OUD. *Ut aut ad Erf. Ut ad honestam partem hoc modo* B. Delevit aut Ern. et verba ad *honestatem* uncis inclusit. Sch. scripsit aut ad *honestatem ut hoc modo.* Orellius vv. aut ad *honestatem* uncis inclusit, sed legendum putat: ad *id pertinebit.* L.

Necesse est, hoc faciamus] Non agnoscunt rō [vv.] *hoc fac.* Sch. Voss. I. Leid. III. Ed. Omn. *hoc feceremus* Leid. I. *hoc modo fac.* II. OUD. Vv. *hoc faciamus* omiserunt Ern. Sch. Orell. Desunt ea in Cod. T. *Est hoc faciamus* desunt in Cod. B. *Necesse est hoc facere* exhibet Erf. L.

Volumus esse] Sch. a m. I. v. *vivere* OUD. Haec nota pertinere videtur ad inferiora: *si incolumes volumus esse*, ubi v. *esse* in omnibus reliquis est codd. L.

Aut ad incolumitatem hoc modo] Desunt Sch. Leid. I. a m. I. aut in *necessitate incolumitatis* Voss. II. OUD. Vv. aut ad *incolumitatem hoc modo* desunt in Codd. T. Oxonn. uno. Omissa sunt ab Ern. Sch. Orell. L.

Aut ad commoditatem hoc modo] Absunt Sch. Leid. I. a m. I. aut in *necessitate commoditatis* Voss. II. OUD. Absunt eadem a codd. T. Oxon. uno. Omissa ab Ern. Sch. Orell. *Aut ad incommoditatem hoc modo* Erf. L.

Si sine incommodo v. vivere] Sch. et si etc. abest *vivere* a Leid. III. OUD.

CAP. XLVIII. *Certum quoddam praesc.*] Leid. II. III. c. *quiddam pr.* OUD. *Certum quiddam quod scriptum* B. L.

De honestate delibratum] Cum in duobus libris manuscr. scriptum reperissem, *delibratum*, in duobus aliis *deliberatum*, hoc ipsum lectoribus testificari volui, ut desinant iam dubitare omnes litterarum studiosi homines, ubique in similibus locis legendum esse *delibrare* et *delibratum*, non *delibare* neque *delibatam*; qua de re tamen plura scripsimus in commentariis Lucretianis. LAMB.

batum, virtute aliquando et industria recuperetur, incolumitatis ratio videbitur habenda: cum autem id non poterit, honestatis. Ita in eiusmodi quoque re, cum incolumitati videbimur consulere, vere poterimus dicere, nos honestatis rationem habere, quoniam sine incolumitate eam nullo tempore possumus adipisci. Qua in re vel concedere alteri, vel ad conditionem alterius descendere, vel in praesentia quiescere, atque aliud tempus exspectare oportebit.

In commoditatis vero ratione modo illud adtendatur, dignane causa videatur ea, quae ad utilitatem pertinebit, quare aut de magnificentia, aut de honestate quiddam de-rogetur. Atque in hoc loco mihi caput illud videtur esse, ut quaeramus, quid sit illud, quod si adipisci, aut effugere velimus, aliqua res nobis sit necessaria, hoc est, quae sit adiunctio, ut proinde, uti quaeque res erit, la-
479 boremus, et gravissimam quamque causam vehementissime necessariam iudicemus.

Adfectio est quaedam ex tempore, aut ex negotiorum

Delibatum quidem hodie legitur; sed antiquitus cusi exhibent, *de-liberatum*, quod et in tribus Pall. mutavitque Lambinius in *delibra-tum*, forsau bene, ita tamen ut sumatur non a *libro*, sed a *libra*. GRUT. vid. ad Cic. de Senect. c. 21. et supra ad cap. 39. Quod sit in pr. de hon. *delibatum*. Exsulant haec omnia a Leid. I, Voss. II. sit deest Leid. II. *deliberatum* in Sch. Voss. I. Ed. Omn. Vide ad c. 39. OUD. *Deliberatum* TB. Erf. L.

Virtute al. et industria] Sch. et ut *virtus al. industria*. Sed vulgatum in marg. *virtus al. per industriam* Leid. I. a m. I. *virtus al. de industria*. Ed. Omnib. *virtute aliq. et virtus aliq. industria* OUDENDORP.

Id non poterit] Leid. II, Voss. II. Sch. a m. II. Ed. Omn. *id n. potuerit*. OUD.

Ita in eiusmodi q. re] Deest prima vox Voss. I. Leid. III. *huiusm.* MSS. O. et ed. Omnib. OUD. *Huiusmodi* etiam T. B. Erf. L.

Vere pot. dicere] Leid. II. *iure pot. d.* OUD.

Vel in praesentia quiescere] Sic omnis scripta lectio. Primitus cusi, ut in praes. deinceps vulgati et in praes. GRUT. Voss. v. in praes. q. Ed. Omn. et in pr. q. OUD.

In commoditatis vero ratione] Quatuor haec voces non sunt in Pal. secundo. Grev. autem eorum loco habet: *In commoditatis tantummodo illud* etc. GRUT. Desunt Sch. Leid. III. *In necessitudine commoditatis* Leid. I. *in necessitate commoditatis* Voss. II. OUD.

Modo illud adtendatur] Leid. I. *tantum modo illi adi.* OUD.

Ad ut. pertinebit] Voss. I. ut v. e. OUD.

Quod si adipisci] Leid. II. *q. si aut adip.* OUD.

Uti quaeque res erit] Leid. III. *uti quisque r. e.* Vide Donat. et alios ad Terent. Eun. II, 3, 82. *illarum quisquam*; cave tamen huc admittas. OUD.

Ex tempore aut ex neg. eventu] Sch. *ex temporum aut negot. eventu*. Optimum sane esse illud *temporum*, sciunt, qui Cicero-

eventu, aut administratione, aut hominum studio, commutatio rerum, ut nos tales, quales ante habitae sint, aut plerumque haberi soleant, habendae videantur esse: ut ad hostes transire turpe videtur esse; at non illo animo, quo Ulysses transit: et pecuniam in mare deicere, inutile; at non eo consilio, quo Aristippus fecit. Sunt igitur res quaedam ex tempore, et ex consilio, non ex sua natura considerandae: quibus in omnibus, quid tempora petant, aut quid personis dignum sit, considerandum est: et non quid, sed quo quidque animo, quicum, quo tempore, quamdiu fiat, attendendum est. His ex partibus ad sententiam dicendam locos sumi oportere arbitramur.

CAP. LIX. Laudes autem, et vituperationes ex his locis sumentur, qui loci personis sunt adtributi, de quibus ante dictum est. Sin distributius tractare quis volet, partiatur in animum, et corpus, et extraneas res licebit.

nem legerunt. Statim quid tempora petant. OUD. *Temporum scripsit Sch. tempore*, ut nostri omnes, retinuit Orell. L.

Aut administratione] Leid. II. *aut ex adm.* OUD. Sch. scripsit: *aut ex administratione hominum aut studio.* In B. est: *aut amministrazione aut hominum studio.* In vulgata acquievit Orell. L.

Ante habitae sint] Deest adverbium Leid. III. OUD.

Turpe videtur esse] Sch. Leid. II. t. *videatur e.* OUD.

Illo animo] Voss. I. *in illo animo.* OUD.

Ulixes transit] Leid. I. *Ul. transivit.* OUD. *Ulixes transiet B. Ulixes Erf.* Atque ita recte Sch. et Orell. L.

Et pecuniam] Voss. I. *ut p.* OUD.

Quo Aristippus fecit] Pal. sec. item Grev. *deiecit*, adeo ut suspicer utramque vocem esse ab interprete. GAUR. Leid. I. II. *deiecit* e glossa scil., ut patet e Sch. cui a ll. m. superscriptum est *deiecit*. Nec tamen suspiceris cum Grutero *fecit*, quod et Victorinus agnoscit, itidem esse ab interprete. Saepe enim hoc verbo intellexerunt optimi cum actum, quem praecedens expressit, ut nos Belgae solemus per verbum *doen*. Adi Burm. ad Suet. Ner. c. 46. Virgil. I. Aen. v. 58.:

Mollitque animos et temperat iras.

Ni faciat, scil. *ni temperet iras.* ac saepe. OUD. *Quo Aristippus deiecit* scr. Ern. Sch. Orell. *Deiecit cadavera T. Fecit B. Erf. L.*

Aut quid personis dignum] Deest copula Sch. Voss. I. Leid. I. III. bene. OUD.

Et non quid] Addunt *fiat* Voss. II. Ed. Omnib. OUD.

Attendendum est] Verbo caret Leid. II. OUD.

CAP. LIX. *Laudes autem]* Deest ultima vox Leid. I. OUD.

Ex his locis sumentur, qui loci] Male *his* vel *iis* et *loci* exsulant a Leid. III. *sumuntur* Leid. II. OUD. *Ex iis locis* scr. Orell. *Ex his l.* Schütz. *his* exhibent B. Erf. *Loci* deest in Erf. Sed exhibetur a B. L.

Ante dictum est] Non comparet *ante* in Voss. I. OUD.

Tractare quis volet] Voss. I. Leid. III. *tr. qui v.* OUD. *Qui* etiam in Erf. L.

Et extraneas res] Deest conjunctio Voss. I. *et in extr.* Leid. II. *extraneas* Voss. I. II. Leid. II. III. ac suprasc. in Schol. sed vide ad c. 56. et mox. OUD. *Extraneas* BT. et quippe Oxonn. L.

Animi est, virtus, cuius de partibus paullo ante dictum est. Corporis, valetudo, dignitas, vires, velocitas. Extrariae, honos, pecunia, adfinitas, genus, amici, patria, potentia, et cetera, quae simili esse in genere intelligentur. Atque in his, id, quod in omnia valet, valere oportebit: contraria quoque, et quae, et qualia sint, intelligentur.

Videre autem in laudando, et in vituperando oportebit, non tam quae in corpore, aut in extraneis rebus habuerit is, de quo agetur, quam quo pacto his rebus usus sit. Nam fortunam quidem et laudare, stultitia, et vituperare, superbia est. Animi autem, et laus honesta, et vituperatio vehemens est. Nunc quoniam omne in causae genus argumentandi ratio tradita est, de inventione, prima ac maxima parte rhetoricae, satis dictum videtur. Quare, quoniam et una pars ad exitum hunc ab superiore libro perducta est, et hic liber non parum continet literarum, quae restant, in reliquis dicemus.

Animi est virtus] Ed. Omn. *animi laus virt.* OUD.

Extrariae] Sch. Voss. II. *extraneae.* Supr. in Sch. *rei* Leid. II. *extrariae res.* OUD. *Extraneae* B. Erf. et Oxonn. sex. *Extranea* T. L.

Quae simili esse in genere] *Dictio esse* non extat in Pal. II. Guliemius eam mutabat in *ex se.* GRUT.

In gen. intelligentur] MSS. quinque *intelligentur.* Leid. I. *intelligentur.* bene. OUD. *Quae simili in genere versantur* Sch. de conicitans similem locum de Inv. I, 27. *Molestiam, iracundiam, amorem et caetera, quae simili in genere versantur.* Vulgatam retinuit Orell. L.

Valet, valere oportebit] Prima vox non est in Leid. II. reliquae absunt Voss. II. *valere* ab ed. Omn. OUD. *Valet* omittunt T. et Erf. Omisit Sch. retinuit Orell. L.

Et quae et qualia sunt, intelligentur] Abest primum et a MSS. O. et ed. Omn. nec desideres. *sunt* Leid. I. *intelligentur* Leid. I. Voss. II. ed. Omn. OUD. *Contraria quoque, quae et qualia sunt, intelligentur* B. *Quae et qualia sint* omisso priori et, etiam T. Erf. atque ita scripsit Orell. Is tamen *intelligentur* recte retinuit. Verbis *contraria quoque* Lambinus praemiserat haec: *ut contrariis cognitis, quae in nullo cod. comparuerunt.* L.

Et in vituperando] Praepositione carent Sch. Voss. I. Leid. II. OUD.

Non tam, quae in corpore] Voss. II. *non tam ea* etc. in deest Voss. I. OUD.

In extraneis rebus] Leid. II. *in extrariis r.* OUD. *In extraneis r. T. Aut in contrariis reb.* B. *In extrariis constantiae causa* scripsit Orell. *In extraneis etiam* Erf. L.

De quo agetur] Sch. Voss. II. *de q. agitur.* OUD.

Animi autem et laus honesta] Sch. *an. enim* etc. Voss. I. *honestas.* OUD.

Argumentandi ratio] Leid. II. *arg. quoque r.* OUD.

Ab sup. libro] Sch. Leid. II. Voss. II. *a sup. l.* OUD. *Hoc ac superiore* egregie exhibet T. *hunc a sup. libr.* B. *huic ab sup. libro* Erf. *hoc et sup. libro* scripserat iam Lamb. Cod. T. secutus est Orell. L.

VARIETAS LECTIONIS
CODICIS ZUICCAVIENSIS
AD LIBROS AD HERENNIUM;
CODICIS VRATISLAVIENSIS
AD LIBROS DE INVENTIONE.

COD. ZUICCAVIENSIS.

M. T. C. ORATORUM CLARISSIMI AD HERENNIUM
RETHORICORUM NOVORUM LIBER PRIMUS.

CAP. I.

Ocium studio,
possimus a m. pr.
noluisse aut nos.
assumere relinquimus,
conquisiverunt — ad ppositum
attinebant.
quae putavimus ad rationem,
aut gloria.
de re dicere.
Sed si te, illud unum.
praeceptionis rationem.

CAP. II.

De oratoris officio.

et legibus.
et iudiciale.
demonstr. genus est.
quod attribuitur.
quod positum in cons. habet in
s. persuas.
accus. in se aut p.
in oratore esse.
et prononciationem.

De invencione.

Inv. est rer. ver. aut veris, ex-
cog. q. c. reddant prob.
quid quibusque l.
verbor. dispositionis.
et gestus.

et exerc.
impellimur diligenti ratione.
esse valeamus.

CAP. III.

recipere oporteat quasque.
ad oracionem possint.
inventioni sex partes cons.
et concl.
Exordium est principium ora-
tionis per q.
auditoris aut iudicis.
const. vel apparatus ad aud.
aut proinde ut.
et quid in controver.
primo dicendum vid.
considerandum est

CAP. IV.

*De quatuor generibus cau-
saram.*

dubium et hum.
genus causae.
aut id def.
aut oppugnamus.
genus causae int.
causa hon. et turp. partem.
res antefertur.
ad omne gen. causae.

CAP. V.

appellatur prohemium.

quae epodos nom.
 ut att. benivolos dociles auditores.
 habemus.
 ne quid turp. pars illa
 Si humile
 Si turpe erit genus causae ins.
 utendum est.
 Si honestum genus causae.
 uti vel non uti.
 uti principio vol.
 aut id oportebit.
 uti volumus sed corre nol.
 vel a script.
 principium capere.
 et attentum.
 e

q3 eorum.
 est ille qui attente.
 volt audire
 inagnis inusitatis. *novis in mar-*
gine.
 aut de his rebus quae.
 religionem aut pietatem nos esse
 dicturos.

et si rog.
 aut attente aud.
 res de quibus dicturi.
 modis possimus.
 aut in temp.
 qui audiunt aliquid ref.
 dummodo ad eam ipsam rem.
 Ab altera manu supra lineam
 addita: „haec omnia“ post
 dummodo.

et si rogabimus.
 et si simul ostendemus.
 in aliis spem nos hab.
 si quid eorum.
 hospicium sodalitem.
 advers. referemus.
 veritati eos.
 Luxuriam adversariorum prof.
 beniv. colligitur.
 quae de his estim. et quae
 A rebus ipsis.
 auditorem elf.
 et adv.
 aperiendum est CAP. VI.

de tribus temporibus.

tempora quae dil. s. cons. in
 quibus princip. uti non poss.
 aut cum.
 ab his qui ante contrad.

hominem non rem rem non
 hospitem (corr. *hominem*) spe-
 ctari op.
 facta quae dicantur.
 rem diu aux.
 factum esse ostendimus.
 Item si negab.
 aliqua r. eorum dict.
 Si persuasus auditor fuerit, id
 est si oratio.
 sibi adiumentum putav.
 possit exordiemur ab appologo.
 A fabula veris.
 imitatione depravatione iuv.
 irris. stulticia exup.
 collat. abiectione litt.
 mutat. preterea expectatione.
 arris. Si promiserimus.

CAP. VII.

quia principium eiusmodi.
 statim apertis rationib.
 conficiamus ut ad eandem com-
 moditatem in dicendi opere
 venire possimus verum
 tamen hoc per exord.
 comparandum est. Nunc ne
 quando vicioso exordio uta-
 mur, quae vicia vitanda sunt,
 docebo. In ex.
 ut usitata.
 ut non apparatus videatur esse
 oratio.

De vicioso exordio.

Viciosum.
 advers. uti potest quod.
 Item illud quo advers. ex contr.
 poterit uti.
 nimium apparatus verbis.
 compositum est.
 aut nimium longum est.
 videtur quod seperatum vocatur
 in quo etiam tr. concluditur,
 ut pr. coh. c. narr.

CAP. VIII.

De tribus narrationis generibus.
Narrationum.

genera tria sunt.
 quod pertinet (cum glossa: ge-
 nus narrat.)
 genus narrationis est
 aut fidei aut criminationis

tractari possimus.
duo gna sunt.
ut haec quae
illud vero quod ad ver.
Tres res convenit.
cognoscendum est.

C A P. IX.

De brevi narratione.

Rem.
incipiemus narrare unde.
prosequemur. et si trans.
ante quoque quae facta sint.
quod genus est si.
redisse
sed et id quod neque
adiuvet
satis est
ne id quod supra diximus.
megarum.
ubi advenit megarum.
vini loco att.

De dilucida narratione.

Rem.
ut quicquid primum.
gestum ita.
conservabimus ut gestae res
erunt.
aut potuisse
neque in aliam.
et si persequimur ea.
fiat.

De verisimili narratione.

Verisimilis
ne refelli possit.
Siu erunt ficta.
eo m. conservanda erunt.
De his rebus.
confligendum.
excogitabimus.
quod eam nos soli preter cete-
ros in tr.

C A P. X.

Dixerimus.

De Divisione caussarum.

Causarum.
adversariis et quid in contro-
versis relinquatur si ea.
convenient hoc modo.
iure fecerit et

me ulcisci neg. oportuisse (*pa-
rentum* ab al. manu in marg.)
partium numero contineri non.
nam et periculosus est ne.
res quibus de rebus dicturi.
breviter exp. Nunc ad confir-
mationem transeamus

C A P. XI.

De confirm. et conf.

Tota.
adiumenta nostra.
cognoverimus.

De caussarum constitutionibus.

Causarum.
Noster doctor hermetes.
et singulari m.
docere illos.
bipertito.

De constitutione.

Const.
ut aute diximus.
Ulysses int.
con-p. corpore tel.
ubi occ. fratrom et inimic. fr.

C A P. XII.

cum ex scripto aut ex scriptis
aliquid contr.
et contrarias leg.
cum ipso scripto
Si lex sit quae.
qui remanserunt.
omnes perterriti navim.
considerunt preter.
fortuito (sicut Sch.)
locum qui petat nominavit.
mulcta (sed e traductum)
est legitima
res in u. s. scripta duas.
heredem testamento fecerit fa-
ceret vasa (sic).
Tullius heres meus.
therenciae uxori meae.
magn. illa petit Tullius.
quae ipsa volet.
const. leg. (deest est)
coll. adversus rempub. vidit
ferre.
fecit — deiecit.
nonnihil utimur, ut hoc modo.

pret. sunt exceptiones.
et a caussa.

CAP. XIII.

lex si furiosus existet.
lex qui parentem necasse indi-
catus erit, ut his obvolutus et
obligatus corio devehatur in
fluentem et lex paterfamilias
intestatum moritur uti super
.....
familia.

legaverit.
eo damnato.
sunt in carcerem.
qui defendebant.
afferunt testamentum ipso prae-
sente conscribunt testes recte
aff.
suppl. sumitur.
hii qui
in rem nullam.
legitima ex r.

CAP. XIV.

Partes due sunt.
in cenaculo. In eo actius, (i. e.
cum eo).
eum nominare.
infirmi sed
concessio, remotio criminis,
translatio criminis, compa-
ratio.
negat se.
necessitatem.
apud tribunal plebis.
supplicium sumpsit, cui fr. esset.
apparuerit.
testamento manumissus.
peccasse et consulto reus fecisse.
misereatur.
non potest vere.

iniciemus.
sed aut in s.
concilium.

CAP. XV.

coactus fecisse.
non crimen sed culpam ipsam.
se fatetur.
ca huiusmodi (deest ea). Ga-
ius pompilius.
ut imped.
dixit.

CAP. XVI.]

satis videor.
aperiemus.
ro est ratio et quae causam fa-
cit.
in hac potissimum.
cum fatetur.
pervertit.
= nec ca quidem.
nec parva q.
acc. continet.
et quod
firm. accusator.
hoc modo sed
verba: „poenas pendere oportuit“
desunt.
crimenon.
et ratione defensionis,

CAP. XVII.

quare nec ratio quare fec. quae-
ritur.
sed et omnes.
rebus dicendum.
quon. huius vol. magu. satis
crevit.
si quo tardius
quod de negotio dim.

L I B E R II.

CAP. I.

hereny hr.
de maximis rebus primum di-
cendum fuit.
potissimum conscriberemus.

De generibus causarum
(rubro scr.)

hoc et in priore libello egimus
cum de oratoriis officiis quin-
que tr.
absoluta sed parvam

scribere incipiemus in locuti (sic semper).
posita repperiri oporteret: ad eandem conferatur.
admonuimus causas esse quamplures in quibus constitutiones ac partes.

CAP. II.

item quas argum. Graeci epichremata. sequi quas vitari. quae prima quaeque difficillimā est, et potissimum consideremus.

De coniecturali.

ventum aut habitum. probabilem collationem. unumquodque quid valeat aperiemus.

De probabili argumentatione.

reco expedisse quae inducit ad. incommodorum euitatione ita cum queritur. numquid commodum numquid incommodum.

CAP. III.

adversary in invitatione (sed in in margine). causum fuisse si potuerit in quo primum cons. num ante quid simile f. repperire repperiat disp. vel perfidum si quoquo modo contaminare personam. qui fecerit illud. he (i. e. hoc) tam perp. poterit recurrat ad inpr. Si vehementer hom. Sin nihil eorum fieri defensione et dicat. dicere.

CAP. IV.

De collatione.

cum accnsatur (semper). bonum fuisse demonstr. rationibus facere non potuisse non eque.

cupiditatem in hoc loco defensor ut demonstret bonum fuisse aut alios quoque ad id quod ipse potuisse.

De signo.

numquid est passus. accusatori convenit (corr. — iat). qua die quotta noctis. et cuius modi temporibus. ita consideratur. transigendum scierit ne satis ante scieri et. prouideri non potuerit. perficiendi haec quae fuerit sp. libris aut servis aut utrisque.

CAP. V.

De argumento.

considerare ubi visus sit ubi fuerit. numquid apparauerit. numquid in loco — fecerit aut. numquid strepitus. odore gustato. aut a quo factum sit. vestigium reptum fuerit (deest rei). visus aut comprehensus fuerit tr. reus nihil horum fecerit. esset usui futurum. signa sunt confidentiae innocentiae defensor. negabit se esse commotum.

CAP. VI.

sunt hy quibus nisi acc. et hy quibus nisi def. uti nemo potest. alia causa ab reo (b in ab tractum). sunt tum acc. tum defensoris. argumenta et a rumoribus. si aut non fieri potuisse. Hec ad improbationem et prob.

CAP. VII.

et cruciatu voluisse. ut quicquid (ut semper). argumentando isdem vs. maiores voluisse certis (deest nostros). signo simili perc. possit.

oportere quae aliis alio sit rec.
quod denique sciri aut (deest
saepe).

disp. cum probabitur.
dicta erunt probabili.
videri oportet. Item
revera sunt gesta.
in nos tanquam in alium
indignum facinus esse.

CAP. VIII.

eciam si dicemus causam
malifolos et maledicos.
et aliquam aut fictam.
titubatione impediretur.
ad hanc praeceptionis ass. (de-
est *rationis*).
accommodassemus nunc
transeamus.

CAP. IX.

De scripto et voce.

recitatione utemur deinde.
quolibet alio scripto.
quod ad rem pertinet deinde.
quid indices sequi.
diligenter scriptum sit
ea scientia quae.
adversariis excogitata sit
voluisset perscribere an non
id scriptor scripserit.
quod scripsit et dem.
sancitum est aut

CAP. X.

Deinde quod scriptum sit
lege aut non more.
non natura non bono et a quo
posse
contrariam dicemus sententiam
aut n.
constare cum inferioribus et su-
perioribus sent.
a voluntate contra scr.
enumeratione deinde
breviter exceptarum
intelligitur scriptoris vol.
recitet et voluntatem scriptoris
non interpretetur.

De contrariis legibus.

discrepant inter se vid.
numquae abrogatio

dissentiant aut altera
parte postea disseremus

CAP. XI.

De ambiguo.

ambiguum esse scriptum puta-
bitur ut puta quod
quomodo scriptum est et si id
recte more lege nat.
interpretantur e cont.
amphibologiarum
nos autem arbitramur non mo-
do adiumento esse.
enim illi dialectici amphibo-
loias (sic).
quae parte ex altera.
interpellatores quod scripti sui
tum
contempneremus.

CAP. XII.

De diffinitione.

ex quibus rebus ciuit.
constat haec sunt ea
magistratus consilium
prohibui detrimenta erarium con-
seruavi.
accommodata descr.
coniungetur et descriptionis ra-
tione aptabitur deinde con-
trariae
loquemur.

De translatione.

actionem petitionem aut execu-
tionem habeat quam non
modo alio tempore alio loco.
legibus et moribus de equo.
reperiuntur de quibus
absoluta.

De ratiocinatione.

queretur quid in rebus
de qua agitur an diss.
ea de re scr.
cauere quod satis
reuertamur.

De iuridicali absoluta.

CAP. XIII.

extrane defensionis.
conuenit queri.
eas convoceris.

quod genus est id quod argen-
tario obtuleris.

decretum impositum est Ea
reddidit Sextus Iulius non
Item Cayus Cbelius.
Publius Mucius.

qui Lucium Actium.
et communem utilitatem vid.
quod genus est, ut maior

annis sexaginta et
causa cogitorem det.
Ex eo novum genus const.

si quid inter se pepigeret si
quid

rem ubi pangunt orationem pan-
gunt in concilio.

ex conventu quae
quae iure praestare dic.
iuridicali seruandum uidetur.

De comparatione.

CAP. XIV.

primum queri conveniet
fuerit utilius statuendi potestas.
ex coniecturali constitutione.
esse quod melius.

negocium esse gestum de aliqua
probabili causa deinde que-
retur.

coniecturalis de qua ante.

His ita tractatis
utetur hoc loco communi.
qui inutile praeposuerit.
non haberet potestatem.

De translatione.

CAP. XV.

transferetur in qua
querendum est vere ne in
alium

in alium transfertur ac illud
quod reus

suscepisse fateatur.
iudicium nondum venit Locus
fecisse dicat quid.

facere idem voluisset.
transferet rem locum.
ut qui audient.

aut inutile fuisse rem.

CAP. XVI.

De concessionione.

de his partibus primum ost.
videtur.

De necessitudine.

considerandum est num culpa
ventum.

querendum est quomodo vis
deinde his qui in nec.
putari.

De imprudentia.

se defendat sed culpa contami-
nabitur de.
esse constet.

De fortuna.

Cum in fortunam.

ignosci dicet reo oportere.

praescripta Etenim

hec tres partes.

defensoris humanitatem miam

voluntatem in omnibus

non sunt in eis fraudem esse.

De deprecatione.

CAP. XVII.

queritur ex his locis.

spes erit usui futura.

si ille simplex

odio non credulitate

ignotum sit Si

nihil periculi nobis (ab eo ab
alia manu add.)

missum faciemus.

aliqua civitate.

enumeratione peccatorum.

causa iuridicialis.

supersedenda.

De remocione criminis.

demonstrabit in quem

conferetur et quoniam.

potuerit obsistere Si

et disseretur.

CAP. XVIII.

De argumentis.

satis ostendisse videmur.

consequens videtur, ut

in isdem locis.

idemidem (sic) reuoluamus.

quoquo loco.

absolutissima ac perf.
demonstrat id verum esse.
honestande atque locupletande.

CAP. XIX.

Vlixis fuisse.
acerrimum e medio.
morte salutem (deest se).
iniuria quavis inimicum.
Omnes enim cum minima de
causa peccata susc.
emolimento inductij
non se temperasse.
ira exuscitatum.
non incredibile est put.
Vlixes ad maleficium accesserit Et
absolutissima argumentatio ea est,
quae quinque partibus constat.
semper est necesse uti.
praetermittenda si parum
tum exornatione et

CAP. XX.

De vitiosa argumentatione.

Duo sunt genera.
reprehensione que reprehensione
confutare.
dilucide intelligere non poteris
recedere hac adversariorum.
argumentationes ac praec.
possimus.

De viciosa expositione.

confertur quod non est neces-
sario omnibus.
pauperes id falso et

CAP. XXI.

res ostendemus nos.
ex parte fecerat predones in il-
lo loco.
cum hoc modo in ipsorum col-
lectionem.
Ergo quoque vitandum.
:ne
expositione : quando (sic ab alia
manu supraser.)
partem relinquamus Item
enumeratione si cum aut plura
sunt.
quae homines ad malef. com-
pellunt.
quid irreligio.
Satis fuerat dixisse

CAP. XXII.

infinite moderatae sunt
igitur adversarii nostri inducti
avaritia hoc inter se fac.
fuit satis exp.
cese cecidissent abieque ad.
argo in qua argui delecti viri
vecti petebant pellem illam
inauratam.
hera mea errans medea pedem
efferret domo egra amore
saucia.
quod satis erat curasset poeta.
hera mea errans pedem efferret
domo medea animo egra et
amore saucia.
in expositione magnopere
vitiosa est.

De vitiosa ratione.

CAP. XXIII.

expositionem est non est.
Anicum ob meritam (deest ca-
stigare).
immane castigare facinus verum.
Haec propositio.
am. meum hodie non casti-
gabo
pro commissa noxia.
quod facturus non ex
philosophia fugienda est.
socord. et desidiam
saxique ad instar globosi (ad
transcriptum).
praedicant esse volubilem.
Ideo dicunt esse volubilem quia
quo saxum impulerit fors eo
cadere fortunam.
esse vocant quia nihil.
dignum aut indignum.
Sunt item philosophi qui for-
tunam negant ullam sed te-
meritate omnia regi autumant
id magis
verisimile esse aiunt quod usus
res ipsa a se experiendo edo-
cet.
veluti horestes modo fuit rex
est mendicus modo naufragio
nempe res ista obtigit.
Ergo id non forte nec fortuna
obtigit Nam
res geri Nam

CAP. XXIV.

ratio est cum videtur
 afferri id quod in expositione
 dictum est
 est omnibus anaritia
 subicit expositioni hoc modo
 propterea quia qui
 consueverunt
 non uniuersalis neque abs.
 eadem quare bruta fortuna di-
 citur

De confirmatione victiosa.

multa vitanda et in nostra
 studiosi in conf.
 improbum esse threspontem exi-
 stimabas
 huius locabas
 sin et probus
 cogis relinquere
 Eaque hoc modo
 Nulla re indigna
 si probus est collocavi
 sin autem est improbus
 diluatur hoc modo
 improbum esse threspontem exi-
 stimabas
 enr me huius loc.
 Igitur reprehensio huius concl.

CAP. XXV.

quae plures significat
 al. abutimur (sic)
 abutitur
 signa non sunt si non
 viciosum est qn (i. e. quando)
 rel.
 vel in eundem qui dicit quod
 Iracundia ductus peccavit
 huiusmodi enim
 peccata diluentur Item viciosa
 est
 constat quod etiam nunc
 di quibus est potestas sup.
 consiliant conferuntque conc.
 pro suo iure usum trespontem
 Ennius
 Satis rationibus certe ita esse
 dici videbitur hoc modo
 Item viciosa est cum id
 expectabant omnes (sed corr.)
 desertus ab omnibus
 solus ut rest.

CAP. XXVI.

partem dictum sit pot.
 factiosus dixerit Sacius
 quam uti malis legibus
 Nam et hoc tametsi rei augen-
 dae causa
 iniuriam nullam nisi
 constat vulgares
 in aliam partem transf.
 si quis furti quem arg.
 eius rei testim.
 controuersiam: dissoluere: con-
 troversia (sic), hoc modo
 id tribunomilitum
 res est sed impedita et simili
 loco profertur
 Item viciosa est cum
 si intelligam tali dare arma
 me enim est equum frui
 Item viciosa est ipsum
 Qua causa accusem hunc tum id
 disputando euol.
 Si innerecundum
 videtur ostendisse quare
 te a summo iam detexam (corr.
 detegam).

CAP. XXVII.

in aliam derivetur
 considerandum est in aliud
 accus.
 defensoris purgatio purget
 Vti cum quis accusetur habitu
 (sed corr. ambitu).
 Haec si diligenter in
 et in eiusmodi depr.
 quid dicatur non hab.
 qui in eo studiosi sunt
 preditum corpore decoloratum
 constat esse constat ergo ne-
 catum veneno deinde
 usque adeo in eo

CAP. XXVIII.

de re altera mentionem
 ut compararetur (si ab alia ma-
 nu interpos.)
 an non accipere quae
 quae in altera re inc.
 necesse vituperari alteram cum
 alteram laudes
 an vegetinis qui reipub. (sic)
 et po. ro. (sic) prof.

et is qui dicat et (alterum *et*
transscriptum) alteros qui lae-
dat
magis laudaueris aliquam lau-
dem partis att.
ne cupidius pugn.
vocabulo rei, contr.
immutate vol.
appellerentur a po. ro. (sic)
quasi non omnes
si cum causa fuit nos tamen
nominum commutationem.

De exornatione viciosa.

CAP. XXIX.

et indicatis
et locupletandam
quae sunt his rebus
dissimile nec (*est decet*).
Exemplum visum est
aut improbum ut non
quam res postulat Res
de re profertur (corr. *proferatur*).

aut improba
idonea res indicatae
viciosum est quod
argumentari et

(Desinit codex.)

(Codex est chartacens, forma
maxima, seculi quinti decimi;
scriptura multis compendiis
referta, scholiis inter lineas
multis, sed saepe insulsis;
quaedam scholia etiam in
margine. Tituli quidam in-
tercurrunt lineis rubro scri-
pti. Idem continet Horatii
Epistolas, Tibulli carmina,
Virgilli catalecta, Moretum,
Priapeia, Orationes quasdam
Ciceronis, pro Lege Manilia,
pro M. Marcello, pro Archia
poeta et alia quaedam.)

*Liber primus cum Schuetziana
ed. callatus, alter cum Grae-
viana.*

VARIETAS LECTIONIS

E CODICE VRATISLAVIENSI B.

AD LIBROS DE INVENTIONE ENOTATA.

(*Collatio facta cum Ed. Graev.*)

Nam et cum nostrae
tum animi — tum facilis
sententiam duxit
sed prodesse n.
sibi et pern.
commoda velit patriae
eloquentia sive artis inicium si-
ve studii sive exercitationis
cuiusdam
ab natura
administrabant
certos quisquam asp.
Itaque propter
inscientiam (ita Cod.)
viribus, abutebatur (; *corporis*
suprascr.)

|casi
|perniciosissimis| (sic; sed quid
hoc?)
opp. animis inesset hom.
in agros
compulit
inmanibus (sic)
hec nec tacita
rationes vitae
cum his se pateretur
a iocundissima
recedere
assuevit (semper)
 .b. .a. .
exordium boni mali qm prin-
cipium diximus.

Verisimillimum igitur mihi
 accederent privatorum
 sepe mendacio
 stare homines
 et iudicio suo d.
 per ocium celebrata
 tmo
 summa cum R. P. detrimento
 (sic).
 illum Catonem non fugit,
 quidem mea animo
 hoc sit unum
 et ad privatas et publ.
 illustris
 si eadem vita iocunda fiat
 omnium praesto est sapientia re-
 rum hanc ad i.
 hum. et inferiores sint
 maxime beluis praest.
 qua in re hom.
 praestent bestiis
 hominibus ipsis
 dicant hii
 animus uniuscuiusque
 quae et magnis et multis con-
 stat ex rebus. Eius
 quaedam deest.
 q. Greci rhetoricam v.
 cum his sentimus
 et ab eis
 contineri et m.
 apposite (sic semper et in sim.)
 ad persuadendum
 intelligimus, cum
 dicimus illud.
 ideo quod in his
 oratorem posse dicere optime
 existimavit.
 iumensam (sic).
 versari oratoris officium
 in deceptione et consultatione
 sententiae deest.
 dividit
 dicit rem
 habet in se
 esse tributam
 quae habet in se
 Ut quid sit bonum
 in vita praeter hon.
 quae sit solis m.
 consumpta int.
 de oratoris artificio
 quod ars eius quam
 mendacissime

verum hortari minimum est
 multo est maximum ex arte
 rhetoricae artis v. quam
 he quas pl.
 in hordinem
 et sententiarum desunt,
 et verborum
 genus et finem et off. huius
 tanto opere
 rebus materia artis partibus
 ac disceptione
 apellamus (sic).
 verbis definienda est c.
 diffinitiva
 eo cum quo op.
 quod accio tr.
 non
 rem incidunt (sic)
 nec causam quidem
 Nam si factum sit p.
 Occidit ne A. Ulixes
 Fregelliani
 Kartaginem
 non quid sit
 ad RP. perv.
 est controversia
 apelletur.
 non quod de re ipsa non con-
 veniat. haec omnia desunt,
 diffinienda
 subripuerit.
 illam
 nomine rem (sic).
 apellari
 atque conservari dicunt.
 et quod id f. sit apellari no-
 mine oporteat.
 quantum sit et cuiusm.
 quale quaeritur
 factum est sine ulla
 subposuit
 reprehendendum est: verum
 ne aut si taciti
 praeteriremus
 causa non secuti eum putare-
 mur.
 sunt genera c.
 recte alicuius generis causae par-
 tes putari.
 pars esse potest
 sunt genera c.
 Nullum autem dicere
 u
 multas dix

neque ipse inter se similes sint
et ab iudiciali genere pluri-
mum dissentiant.
eas partes generalis c. esse di-
xerit.

causae putabuntur.
accommodatur (sic semper).
constitutio ipsa et pars
ea neque c. neque p.
neque const. neque p. c.
delib. et demonstratio
et pars eius quaelibet int.
neque pars const. neque c. est.
neque partem const.

omnia eadem inc.
potest causa simul
assumpta (sic semper).
neque const. est nec p.
partes videtur duas nobis h.
in qua recti et equi nat.
consideratur et equitate sit
ipsa et in duas p. distribuitur
assumptivam

Assumptiva quae ipsa
nichil dat firmi
et ab sua culpa
transfertur
facere videtur.

quod ideo factum iure d.
quod aliquis ante
quodque argumentorum
an coniuncta

Et si coniuncta
coniuncta an ex
Coniuncta tamen ex
queruntur hoc modo
cartago

cartaginiensibus
Vtrum exercitus
philippum qui sociis sit: auxi-
lio mittatur
hitalia — annibalem.

CAP. XIII.

separata sunt
nam tum verba i.

res
plures significare (sic).
quod non est scriptum
diffinitiva const.

o
in qua pos. (sic).
diffinitivum (ita semper)
Ratio est, cum

causae, cogita const.
ex conflictatione causarum
Causarum est conflictio
quae causam continet
controversiae nascitur hoc m.
horestes
omnis contr. quoque s.
est hoc quod illa
rat. controversia nascitur
nobis ea
enim inquit patrem meum
a te filio.

CAP. XIV.

diductione
apellamus
horeste — horestis
def. ac potissima ad i.
et sorores
penam
debuerunt
reperientur
ex diductione
rationis iudicatio nasci
iudicationem. Factum est
repperini
tum denique
quidque (a scr. m. in marg.)
primum est ita pr.
chohaerere
ex his ducas
oportet arg. im.
pertracta
omnium debet esse
quoque in rationem exord.

CAP. XV.

benivolum (sic) attentum

bu
Quare qui causam ordini volet
(sic)

quinque sunt
favet auditoris an.
a quo est alienus an.
magno opere
Obscurum quo

tibus
difficiliores ad c. (sic)
causa est implicita.

w
qm tam d.
dividitur in d. p. in
et in insin.

Benivolentia captatur non m.
sed augetur et infl. odium. In
contemptionis

⁴⁴⁷
lit ab ipsa (i. e. *habet*)
p. turp. partem hon. (*deest et*)
translata causa vid.
et si fuerit comm. aut narratio-
nem inc.
dict. vel si uti.

CAP. XVI.

genere causae
eficere dociles op. aud.

^w
qm q. r. ex. efficere
q. quaeque rationibus confici
possit.

ab ipsa re. Ab.
illata (sic semper)
atque supplici ut.
contemptioem adducamus.
In odium ducentur
spurce malitiose superbe crude-
liter — proferemus.
usus eorum.
In contemptioem ducentur.

^{benivolentia captabitur}
Ab auditorum persona | si res
fortiter ab his sapienter mau-
sucte (sic a ser. m. suprascr.)

^{si}
et, de his (supr. scr. a ser. m.)
iudicii eorum honestatis et au-
ctoritatis expectatio.

A rebus ipsis si causam no-
stram

per contentioem
esse et aut ad omnes
aut aliquos illustres viros aut
iamortales aut summam
breni causam nostram
consistit controversia
attentissime est audire paratus.

CAP. XVII.

quomodo tractare conv.
admirabile est genus c. hoc

^{est}
ab his qu
dicendi loc s

^c
cum iam hii quos

primis
ex duabus rebus in orationem
vel oratorem nonnumquam
(primis a m. s. supr. scr.)
contrahit off.

^{eo}
aut pro homine (sic)
animus auditoris tr.
diss. te id def.
quod existimaveris
pedetemptim
indignentur
te quicquam
ab illis aud.
deinde aut *eamdem* aut c.
in praesentia dem.
fecisse id quod
facile ei cognitu
firmum sibi put.
hii qui audierint
Nunc auditor. (*sed nam corr.*)
oratione putant
paratum (suprascr.)
assensisse (sic semper)
quod illum
alienabit
polliceri non im.
non inutile erit
aut ex eo tempore vel quae ex
tempore nata est ex quo nata
sit quod strepitum aut acla-
matione possumus dicere aut
iam p. quod vel
irrisioem (sic s.)
iniciere

CAP. XVIII.

et communiter (haec supr. scr.)
propterea quia ex his
fidem auditori adimit
summo opere

ut
accom. convenire
commune quod
potest evenire
Longum quod
Separatum quod
ductum est quod aliud conficit
quam genus postulat causae
ut sicut nec si quis aliqui
membrum annexum oratio-
nis Translatum docilem au-
ditorem faciat cum benivo-

lentium causa desiderat aut
 si pr.
 postulet
 praeceptum est
 nichil horum
 traduntur praecepta
 quo nichil prof. peius est

CAP. XIX.

sunt tria genera
 in quo omnis causa
 disgressio
 de quo agitur
 et dicitur et scribitur
 duae sunt
 nec veri res similes
 res gesta
 quod genus est apius
 induxit
 bellum cartaginensibus
 Huiusmodi est
 similis cum reb.
 clamitans sepe
 o mithio
 sumptum
 est durus
 equum et bonum
 multa debet esse
 iocundo ex.
 Verum hoc ex

CAP. XX.

eam habere res, ut
 unde necesse erit inde
 factum sit
 est, narrando
 nullam aliam in rem tr.
 id quod non sit dictum int.
 verum quod nec obest
 praeterietur
 unum quodque
 quam necesse erit.
Hic tametsi — *negarit* esse
 (haec et intermedia pallidiori
 atramento sed ab eadem ma-
 nu supra scripta sunt)
 hoc in genere
 ut quodque eorum primum.
 temporum
 Ac si rerum ac servabitur ordo
 (sic)
 ut gestae erunt
 erit considerandum
 de brevitate videntur hoc

conservanda sunt,
 parum est res int.

CAP. XXI.

apparere
 si
 personarum (sic)
 facultates faciendi
 spacii (sic semper)
 oportunus (sic)
 ad eam rem de qua agitur fuisse
 et ad vulgi opinionem et ad
 eorum qui audient, rumore
 accomm.
 ac veri quidem simile ex his
 Illud praeterea op. ne aut cum
 (autem et considerare desunt)
 “
 tu (tamen) interpr.
 postulet narretur.
 obest tunc cum ips.
 magnam offensionem (excipit ar-
 gumentando et causam
 op. rei gestae partes disp.
 cum ab adv.
 cum ab his qui
 accidit
 in qua res postulabit quo
 de
 agemus cum disp. (sic)
 id
 cum aut quod (sic)
 prodesse dil.
 et exornate exp.
 aut id quod ips.
 negligitur (in hoc verbo du-
 plex g semper)
 omnia retorquenda sunt
 quae illius leviter erunt atting-
 endo commoda sua dil.
 dictum est deinde transeamus ad
 transpartitionem.

CAP. XXII.

Partes sunt duae eius, quarum.
 magno opere
 est quicquid cum adv. contineat
 certos res animo tenent
 fore (sed correctum forte)
 partitionis qualiter conv.
 Item contra convenit int.
 Agamemnonem. nam —
 uterque et hoc exposuit, quod
 quid in controversia sit pon.

expositione quemadmodum
cum nullum nisi necessarium
assumitur verbum
idcirco (sic) est utilis quod
nec extr.
in causam generande quibus
vit. est ac turpissimum inf.
permixte partibus — *impl.*
partes compl.
l'ars autem quod

^{omo}
Nam h animalis (sic)

CAP. XXIII.

ut aperta (corr. *apertae*) gene-
rali intellecta
partione (sic)
admicuisse
nec cuius genus
secum sicuti aliquam div. par-
tem et dissimilem ponas in
eadem
inciderint partes
tempore eo commodissime
explanandum
nos dicamus hoc modo.
et noluisse fecisse. Nam fec.
satis est ostendere
nulla sit partitio
et cum simplex quiddam ag.
Ac sunt quoque alia pr.
praecepta in partitione quae
tanto opere
pertineant quae vers.
in partione sic ord.
primura vitam filii. Nam

^{sosia}
ex ephelis deinde consilium
(sic) suum et nunc id ope-
rando deinde quid
in partitione postremum posuit.

Nunc
quemadmodum igitur et ad pr.
ordo postulat ipse pr.

CAP. XXIV.

nostrae causae fidem
sunt certa
tamen incommodum v.
permixtam
et confusione expositione
quomodo unum quodque
genus hiuc omnibus argoibus ar-

^u
gumentandi *ttis* (tractis) ra-
tionibus conf.

Omnis res
firmatur (corr. *confirmatur*)
est attributum
quo suo proprio et certo
definire
enumerare quarum ind.
partim in genere mortali ver-
satur
hominum genere pars in b. ge-
nere
etiam in sexu

^u
Natione geus (graecus)
maioribus et c.
incommoda confid. (inter haec
duo voc. lacuna rasura facta)
inbecillis
velox au tardus acutus
efficiosis
prudens
et omnia quae
t comparantur
considerantur (sic)

CAP. XXV.

sit edncatus.
liberalium artium
ministrat
si servus an liber; pec.
Ac si non de vivo quaeritur
absolutam in aliqua re p.
artis alicuius perc. aut
et intem corporis
studio et industria paratam
Affectio animi et
commutatio est ut leticia
in genere eodem
Studium est animi
rem amplificata
poetriae geom.
litterarum (sic semper)
considerantur
aut quid faciat
quid dicat quid facturus
haec esse attributa videntur.

CAP. XXVI.

partim quae gesta negotium
cons.
ea, quae per affixa videntur esse
ad rem

prima brevis
 Deinde ante gestam rem
 de his quae negotio attr.
 queritur locus
 administrandum (sic constan-
 ter)
 totius religionis.
 locus sit aut fuerit.
 autem
 Tempus est id quo (sic)
 pars quaedam est etern.
 anni mensuram diurni (corr. an-
 ni)
 praeterierunt

aut
 et eorum quaedam quae pro-
 pter (sic)
 et in fabularum
 numero reponatur
 existant; et quae n.
 gesta sunt
 quae plerique scire possunt.
 et item quae
 et quae consequuntur
 quid ocus
 eiusdem est cons.
 aut
 poteritne magn. (sic)
 transigi

CAP. XXVII.

esse
 utrumque hoc intelligentur.
 aut aliqua parte anni sp.
 quod a parte
 diximus dixerat. Haec
 fere eodem tempore
 Singulare est autem quod
 solet alicui evenire, ut
 sompnus
 ex his quae
 et in affectione animi
 cetera
 et quae in simili gen. (sic)
 nou
 confici potest (sic)

CAP. XXVIII.

et quod minus, et quod eque
 magnum et quod simile erit
 ei negotio de quo agitur et
 quod contr.
 eventus et minus et eque
 specie comparabili aut ex conf. aut

assimilanda nat. ind.
 contrarium dicitur
 calor
 amplectatur, ut cup.
 est exitus alicuius neg.
 in quo solet queri
 quid eximia quaque re eveniet,
 evenierit, eventorum sit
 in hoc genere commodius
 possit et quid
 ex his quas
 attributas esse
 In hac haec res quer.

queritur
 Primum quod
 Deinde eiusdem f.
 Deinde et quae ea de re
 rei lex
 Deinde de nat. eius queritur an
 evenire vulgo solet
 ins. et raro.
 ex his rebus quae positae sunt in
 Ac negotiis fere res haec

CAP. XXIX.

ex
 quae his locis (sic)
 debet esse.
 aliquo ex genere
 necessario dem. Necessario (al-
 tera corr.)
 aut per numerationem
 reprimatur
 si probus est cur. acc.
 una relicta necessario (sic)
 alicuius rei amici gratia
 esse susceptum
 fuerint nec
 ad amicum illius
 mors huius pert.
 consec. consequitur h. m.
 istud ex tempore
 autem eo tempore ipso trans-
 meari sui
 dicitis fecerim non modo non
 fecerim
 Atque diligenter oportebit vi-
 dere
 modum argumentationis in se
 solum habeat
 in
 id quod solet fieri, aut opinio-
 ne quod pos.
 aut habet in se ad h.

quod fere fieri solet
huiusmodi: si mater
diligit suum si
esse paratas

CAP. XXX.

et in his rebus quae
sub eadem ratione cad. max.
Nam si is qui
convenit his qui
habere gr.
Nam ut portus in mari sine
portu navibus
esse potest tutus
stabilis esse non potest
In his rebus, quae
est tortorium locare
nec Hermacreonti
Nec tam vera
quoniam si cicatrix est, vulnus
affluit; tum
ex itinere convenire
quod ante aut fuerit
quae sunt his
firmatur opinione
id in tribus generibus compu-
tatur religio communi
legibus iudicaverunt

auctoritate ut gra patris
nichil gessit, post
Comp. est autem
aliquam
partes sunt tres imago
casu
exemplum et
nec minus dil.
controversia quae sive ratione
debeat et in quamque argumen-
tationem conveniant
et permixtim
et ab aliis artis scr.
dicendum visum est ut
argumenti argumentandi absolu-
tio adiungeretur
solum magna rei ut.

CAP. XXXI.

ind. tractatur, aut
ut illi quaedam dubia res
Eschinen
habeat melius
Illius resp. (deest)

Age vero, inquit, quid si illa
meliozem virum, quam tu ha-
bes, utrumne tuam virum an
illius

Queso, Xenophon, inquit, si v.
quam tu, utrumne tuum s. an
illius habere malis
quam tu, utrum
quoque statuit ipse. Post.
quid uterque vestrum cog.
opt. virum habere et tu X.
habere uxorem
nisi hoc feceritis
femina electior in t.
d. assensum est, factum
quod dubium videtur
quod sibi dederat ille q.
quod ex eo ille, q.

CAP. XXXII.

nobis praec. v.
quod inducimus p.
ut sit necesse concedi dubium
non esse oportebit.
ut simile his rebus sit
ante induximus.
primo rogatur
esse concedendam necessario, pl.

procedere roem non sinit
Extremum aut tac.
ost. simili est eorum
Si concedatur concl. argum. (de-
est est.)
responsio est
imitatur concessionem
hoc genus triperitum argumen-
tandi. Pr.
conc. volumus

CAP. XXXIII.

videbitur alicui d.
nisi quid ex c. — exempli
nisi monstretur nequeunt.
pervulgata, quod
Epamennidas
ei qui ex lege praetor
ipse dies exercitum retinisset
contra legem, l.
Epamennidas
ascribat (semper)
exceptionem extra q.
causa haec eandem exceptionem

in iussu pop. (vv. exerc. —
honoris causa des.)
ad legem scribi iub. populus
ne Th.
id patietur fieri.
sit nobis rectum videtur.
N. vestram diligentiam
videri o indices.
corrige. neque a vobis neque ab
illo scr.
vestro commutari, quod
nec verbo quidem
quidem in praesentia satis d.

CAP. XXXIV.

ex re ipsa aliquid prob. et
idem in usu d.
paululum
partes distribui posse p.
nam et haec brevis est
accurantur (semper)
amministrantur (ut semper)
partem annumerant et eam d.
omnibus est instr. et app. reb.
quam
Cum igitur prop.
in tertia parte aiunt
inducunt alii probationem
diffinitum (semper)
servant annuae
v. in nulla re parte unquam
quicquam (semper)
mediocri consilio mundi natu-
ram ammin.
ex his
quod conficiatur (sic) hoc mo-
do. Q.

CAP. XXXV.

dicunt esse hi non
perfectam sibi videri
quae a probatione conf.
propos. approbationem (d. et)
quae sit approbata sit non pro-
positio non sit argumentatio-
nis
partes distributa est quam
perfectio maxime sec.
his qui elegantissimi
postulabat, commoremur.

CAP. XXXVI.

separata est quidem a prop.
ad quod iungitur et a quo

valet sine approbatione (cf.
Oud.)

Separata igitur est a
Ostenditur autem id
prop. quiddam in se continet
perspicuum et quod
Si quo die rome ista cedes f. e.
in cede interesse non p.
complexio sequitur.
Est igitur quaedam questio quae
indiget approbatione
conficitur hoc
separatam quidem esse a
Sic autem ita falsum est uod
esse

Simili modo licet alteram
assumptionem. Si quadam
separatam quiddam extra as-
sumptionem approbatio
quaedam in qua nihil
est igitur approbatio
autem quod polliciti
omnibus continet veritatem ass.
approbationis. Fit eadem hoc
modo. Si oportet velle sa-
pere dare op.
conveniet haec
perspicua est est enim huiusmo-
di. Oportet autem sapere.

Hoc quia ipsum
Quare autem statim
Est quaedam ergo assumptio
quae
Falsum est igitur non plus
esse

CAP. XXXVII.

si summo opere — summo
opere
summo opere sapientia (om.
autem)
summo opere igitur
Hinc et propositio et assumptio
perspicua est
neutra indiget quoque app.
sed utraque loco suo positam
vim
propriam continere. Quodsi
qui V partibus distribuerunt.
Quinque igitur partes sunt. (v. supra
scr.) argum.
tractantur.

Propositio est per quam
omnis oportet ut remanet

rationationis. Approbatio (de-
est *Propositio*) est, per quam
breviter id quod exp.
Assumptio est per
quod ex positione
rationibus confirmatur.
Complexio est per
Deinde bipertita quae in

CAP. XXXVIII.

exempla ponamus; eorum quae
referri oportet
non ex descriptione interpretari,
quae in litteris est. Ea enim,
nihil aliud sibi nisi
causa legum salvas vult esse
sed reip. sed ex legibus omnes
obtime — administrari
atque utilitate interpretemur (*le-*
ges om.)
desinite litteris perscrutari et le-
ges ut aequum est
Quid magis Epaminondam
hunc tanta gloria Theb. tam
carinus atque antiquius
debeat
At hoc quidem
igitur esse amentiam ex.
eodem pacto comm. (*et deest*)

CAP. XXXIX.

partibus argument. constat
Propositio per se int.
approbatione proposita quatuor
obtemp. legibus oportet.
nisi quod scr. est
Quid enim
test. suae volunt.
magno opere requireremus (*eas*
deest.)
nisi extra quidem iudicium
ut his nobis sent.
istum partiamur
nisi id quod scr.
sequamini quid dubitatis quin
praeterita probatione
orationi eorum
Ac primum quidem
Cartaginenses
persaepe nos (*deest iam*)
habere spem
perfidia deceptus sis (*toties de-*
est)

hoc modo
aut urbem eorum

CAP. XL.

qui putant nonnunquam con-
clusioni supersederi cum id
hic satis dicunt esse propositio-
ne et assumere quod conficiat-
tur quoniam perspicuum est,
conclusionis rem
et omnis argumentatio vel ra-
tificatione concl.
magno opere (sic semper)
id in conclusionem inf.
eodem pacto
Aut contrarium conclusionis hoc
modo summa igitur
in eorum fide spem ponere, quo-
rum
tociens
inferatur hoc modo
conficitur, exequitur, necesse est
huiusmodi
inferre inferis illud quod seq.
aut ex cond. aut ex contr.
in his quibus — conspicuus est
consecutione oportet uti
ex una quaque parte
putabunt stare arg.
nam hoc putabit nullius neque
app. neque complexionis ind.
errare videntur
uno nomine
et inventi eius artificiosa
aliquid hoc modo: Quoniam

CAP. XLI.

quae videbantur off.
propulsamus
posse putant
Quae si quid habet propositio
vel assumptio probabile aut
commoneat
solum argumentum spectaretur
esset excog.
et mediocres esse existim.
nam in omnibus rebus
mater satietatis
ingrediatur in
ipsis generibus
distinguere
neque semper
partibus uti
sed hoc tum

tum a probatione
 tum illo complexionis genere
 uti
 aut in aliquo exemplo
 de his quae
 oratorio visa sunt

CAP. XLII.

idem potest ex locis
 in his adinventionibus aliud
 nisi
 quos qui observabit
 diluere ac infirmare
 aut ex his quae
 aliquid unum
 aut si genus ipsum argumenta-
 tionis viciosum ostendatur, aut
 si contra
 aut firmiter paratur. Ex his quae
 esse huiusmodi negatur
 aut utraque parte (deest *ex*)

CAP. XLIII.

Quod autem pro
 erit infirmabitur (deest *si*)
 quam pecuniae sit aut erit
 ut si aliquis quem
 sunt his antiquior
 celebri huius occidi
 Curius pro fluvio ait. Nemo
 id ex hisdem locis
 Nam si in signo
 primum esse verum ostendi
 Deinde esse eius rei signum
 quod nunquam oportuerit
 eum de quo queritur
 Nam haec res signo sunt attr.
 Ergo unum quodque horum in
 aut se potius
 suspitione dici posse monstra-
 bitur

CAP. XLIV.

quod confertur ei — confertur
 loco tempore pers.
 loco hoc eius causa
 demonstrabimus
 aliud de eo quod comparabitur
 existimari oportere.
 indigebimus
 Sin iudicatum aliquid
 maxime infirmatur
 qui iudicaverunt

iudicatum est et comemorando
 instet. Contrariis (deest *ex*)
 permittat
 ad id quod agitur
 Et videndum *num* ea res
 aliter sint multa iud.
 auctoritas maxime potest inf.
 ea argumenta quidem quae

CAP. XLV.

sicut nec, dicentur
 erunt huiusmodi
 utrum concesserit debet
 s: falsa est duob.
 aut confirmatione aut alterius
 Si inverecondum
 estimabit. Hic sine vereri
 concedendum hoc putat
 ut neget esse
 Si inverecondum
 tua correptus ab — recedit.
 Quoniam *habet* istum
 aut si eorum nichil
 subripueris
 neque ex hereditate
 neque donatus est neque domi-
 u. est
 necesse ergo est subr.
 equus est captus
 praedae sectione evenerit

CAP. XLVI.

si illud extremum non
 quod aut sit coh.
 est aut cum
 diligit filium si
 et omnis argumentatio
 maiorem vim quandam cont.
 cogn. est huiusmodi ut non hu-
 ius
 et maximae atque arduae co-
 gnitionis ind.
 oratorium nos contentos esse
 ex his quae

CAP. XLVII.

Cum autem (semper *cum*)
 conficiatur et aliud
 contra eum quis
 hac uti argum.
 autem visus ab his
 ad exercitum profectus
 cogebatur illatum

Ac quid quo facilius cognosc.
cum aut non memin.
Si indigetis pecuniae
autem pecunia
enim si ita
hoc assumebas
pecuniam plus
si primo (*tibi deest*) concessis-
sem (*hoc deest*)
cum pecuniam non haberet

CAP. XLVIII.

in conclusionem inf.
idque ex his quae
viciosum ostendetur
aut non ad id
constituitur acc.
diffinitio est si
nihil minus ab
quia causam veram
si non concessum sit
si causam veram
Leve quod
aut perspicue
turpem rem
defensione vult
in regno
summo opere solus ut

CAP. XLIX.

petitur huiusmodi. Quod.
nae
conditiones non essent (*sic*)
ascribendum (*semper*)
Huiusmodi illa conquestio
Ut in uenore
caesae cedissent ad terram ha-
benae trabes
civis est
hominis improbi
cum accuset horcstem
Ai, esse necatum
Turpe quod
in quo dicitur
aut his qui
aut ea qua de ag. (*re deest*)
legem Cepionis

CAP. L.

quod id qui audiunt/
Macedonem dicens contr. aliq.
urbis exp. diceret
benivalentiam

sperare tamen aliquid
vim et felicitatem et copias ad-
augeat
ad expugnandum
Enriphila
defendit
res hominis ex vicio vit.
Ant si quis cum volet laudare
de facilitate
Aut si quis rem cum re
ut alteram rem se non
vituperaverit
quis aliqui cum deliberant
bellum gerant an non
infirma ratio ut
noxam in pueritia in mane
conducibile
Non castigabo — noxa

CAP. LI.

affecit
honestum esse demonstramus.
existimamus
nunc conclusionem p.
tum conclusionem ponit.
iudicatione esse ipsa
ex qua conficiatur aliquid.
esse
putaverit oratoris sequatur oport-
tebit nam
autem non placuit, hanc
in numerum
digredi

CAP. LII.

in unum locum
unum in locum subiiciuntur
Sin variae fiet (*ita plane Cod.*)
propter facultatem singillatim
omnes breviter tractare arg.
tum aut id quod
dicere oportebit quas
exposuerit
confirmaverit
tum ab his qui
docuimus et illud pl.
debeant desid.
dictum est tuas argum.
et cum tuam dixeris argum.
asseretur q.
re integrabitur.
Hoc modo Atque hoc aliis
Nam tum ex
ut quid quo quidque

aliquam inanimatam perducere et
 et quaerat id a nobis quid dubitatis quid poss.
 genera ferre
 quid desiderat
 alias hoc facera
 monumento
 apud nos hoc q.
 o indices desideratis
 omnibus hisdem m.

CAP. LIII.

locis his quos
 in confirmandis pr.
 nam ex his rebus
 cum commemoremus
 fuerit dies iunm.
 responsis similibus r. (deest et)
 Item maioribus
 senatui pop.
 ostenditur aut ad — aut ad
 partem quidem atroc.
 aut ad sup.
 sunt hii quorum
 indignissimum est. Tertius locus est (vv. an ad pares — sup. est desunt)
 demonstramus ceteros alacres
 quod statuatur
 ceteras res constitutas (deest *perperam*)
 si sit simul ind.
 et industria
 indignamus
 quae res a leg.
 et aequali iure

CAP. LIV.

neque ab aud. quidem
 atque a feris quidem hominibus
 barbaris gentibus et iunm.
 esse remotum.
 in amicos in eos ab quibus eruditur in mortuos (desunt interposita)

miseros et indignos
 quibus ex omnibus
 cum aliis peccatis quae constant esse peccata
 gerundo
 cum uniuscuiusque ind.
 hoc primum acciderit,
 neque alicui unq.
 et arr. et odiuna
 ab his qui

CAP. LV.

per quos f. vis hominum (quae) ^{q'}
 infirmitas ostend.
 tempora distribuitur
 in quibus malis fuerint
 si qua in simili genere
 dici potuerint.
 quae passi p.
 Quintus per q.
 singillatim
 ponuntur
 Sextus est per q.
 Septimus est p.
 Karus debeat
 vel non factum
 extr. spiritum eius accipi
 et expertas an.
 eiusmodi commendatio (rei deest)
 distinctio deploratur
 vixeris aut a p.
 ab his a quibus.
 est servis (ut deest) liberis

CAP. LVI.

qui kari nobis
 Sextus dec. per quem
 ostendimus esse
 amplum et patientem inc. (desunt et exc.)
 et futurum esse si quid
 in quo grav.
 dixerit rhetor Apollius
 ut videtur de
 orationis partib9

LIBER II.

Incipit Secundus Liber.
 eracleonthem Zeusim

ceteras quamplures
 pinxit tabulas

se simulacrum pingere velle
magno opere
sibi corpus in illo fano.

Et tum

Neque tamen (sic) eos
ab his quas nam
hominem deduxerunt
pueros multos ostenderunt
Etenim crotoniatae quodam tem-
pore

gigniaco certamine
domum cum laude maxima ret.
inquirunt illi sorores
ex his virginibus
delegit quinque

qui pulchritudinis habere ve-
rissimum iudicium debuisset.

Neque
uno se in corpore rep.
omnibus ex partibus
commodum adiuncto aliquo inc.

CAP. II.

quisquam nobis dicere
ad vitia eius quoque occ.
quam se uni
certo id vellent adicere
et non tanto opere
hoc in suo genere
quocumque fuerunt
quocumque placeret
artis scriptores
et se ipsum cognosceremus
perfecti sunt tamquam in
tamen praecepta nobis permul-
ta dicendi
eodem tempore
magnus et mirabilis

CAP. III.

efflatum est
transulerunt
nobis nos omnes
tanto opere
Sin autem aliquid alicui temere
praet.
consequamur, ut satis
et in omni tempore et in om-
ni vita studiose
quoad feret facultas sequemur
artis et fine et officio et mat.
ceteris distinctius de rebus
autem inventorum expolitio pet.

CAP. IV.

necesse est quod in aliquo
praecipui possunt
generis diversae
laus vel vit.
accusatio aliud recus.
Neque hoc nunc dicimus
et ex genere causae
in cetera causarum genera (*quo-*
que d.)

implicita
Nunc autem a con.
proficiscamur
proficiscentem quendam ad
merc. et

est comitatus, cum hoc
in quandam tab. div.
arctius ut sit ex. (*iam deest.*)
prope oppositum
ipse se in suum lectulum rec.
facta erat
inclinavit
attulerat abstulit
exclamavit
hominem occisum (*esse deest*)
diversoribus
eduxit — cruentatum
deducitur ab illis

CAP. V.

necessario pars aliqua
conveniret
ex persona ex causa
est capienda
id quod fecerit
cogitatione fecit
Ratiocinatio est (*autem d.*)
consideranda
interfuisse tunc
faciendi aut non faciendi
reiciendi minuendi devitandive
commodi causa suscipitur
accusator aliquid cum imp.
quanta vis sit amoris
aliqua eorum causa
affectionis expl.
si quod ad faciendum facinus

CAP. VI.

verum et rat.
aliquid comm. quis dicet
magno opere
sunt. Res alio modo est

tunc cum aut id quod
 nec bonum bonum aut malum
 aut quod bonum aut malum
 est nec malum nec bonum.
 esse ullam pec.
 aut amici aut (*vita deest.*)
 et tam pie dic.
 non ita esse visum.
 ex his quae

CAP. VII.

aliter aliquid accidit
 hi qui arg.
 enim negasse cuius
 quod eo testamento
 spectari cogitationem oportet
 cog. animus aut spe
 considerare quo (*et deest.*)
 quod quisque
 accusatori negandum si dem
 nemini fuisse. Si quoque aliis
 faciendi causa vid.
 defuisse aliis demonstrata est
 voluptas (*sic*)
 dicentur. Fac.
 adiumenta ceteraque quae
 his accusator
 alios a culpa exim.

CAP. VIII.

sit eius affectionis
 similitudines inerunt prof.
 quietam ad partem
 ipsa affecto crudeli
 tranq. transferatur
 et oratio tum ad an.
 fuisse dicat aut
 subeatur sit comp.
 omnes similiter loci
 eum esse id sec.
 ei visum est c.
 quanq. fuerit in falsa op.
 nem. esse tantae stultitiae
 Quod si hoc conc.
 iri oportet nec dub.
 hunc quod eius
 sed et id quod
 pro falso probasse quod.
 pro vero. Quod
 sic his locis qui acc.

CAP. IX.

si haec res quae
 quae attributae sunt personis

in libro primo
 cognomen quoque (*et agnomen*
 add. in margine)
 aut si ob eam rem hom. Grae-
 cas
 civitatis sit quibus consanguini-
 neis quibus maioribus qua
 pertinebunt. Ex victu
 an fuerit an futurus sit
 aliquid eorum quaer.
 attr. esse int.
 intelliguntur. Ambitus autem
 animi et corporis
 contraria sint res ipsa
 ducebit et quid
 quod ipsorum
 autem quod est
 rem amplificata m.
 Item et cons.
 faciendi aut non faciendi vero
 ex cogitata
 facta casus et orat.
 ut confirm. (*in deest.*)
 et quid afferant
 ad confirmandam con.

CAP. X.

haec sunt attr.
 ni animus
 ad eam susp.
 ut in tali
 causa quaeritur peccaverit
 interesserit (*in Graev. error*
 typ.)
 sic causam intendere peccati est
 leve, si
 minus perspicuae rationi affinis
 esse ostenditur.
 eius qui arguitur ex
 in pari peccato conv.
 non potuerit si
 aliquo debet ostendere in ge-
 nere eiusmodi causa
 peccasse dicendum et aut in
 si quidem pec.
 In omni causa item nat.
 atque ex impari quoque
 sic ex pari
 oportebit si avar.
 demonstrare possis (*deest non*)
 quia in illa re
 tantum de f.
 ante dimisso dem.
 vita tractari sed

CAP. XI.

nota aut comm.
 quod genus est in
 magno aliquid labore
 sunt factum esse dicet. Denique
 se nichil
 voluntas ad faciendum de-
 monstr.
 quo arguitur
 fuisse cupidus doc.
 coniuncta conquaestione
 esse aut indignum
 demonstrabitur ut cum
 animus in uita fuerit omni a
 viciis
 quae confingi quamvis falso
 possit
 imitari possit
 in eam estimationem
 dicetur
 aliquorum iudicio aut
 nec. et persuasioni
 tribuentur
 sed ab tali culpa
 et de moribus quaerere,
 illud quod iustat

CAP. XII.

autem suspiciones (*ipso deest*)
 atque negotio
 Ex his ergo
 quae a re separari
 considerasse
 sunt attributae
 locus spectabitur
 ammonuisse
 ne eam rem iterum
 breviter iniucimus quid quaque
 considerabuntur. Quo in ge-
 nere
 quoque videndus erit eventus
 hoc est quod ex qua re s.
 magno opere — titubatio ava-
 ricia.
 pars restat ex his quas
 videbimus haec quae consuet. sit
 et quae lex et quae accio et
 quod eius rei artificium aut
 usus aut exercitatio hominum
 aut approbatio. aut offensio.
 ex quibus
 eligitur aliquid

CAP. XIII.

Sunt autem et aliae s.
 fortuna et ex conuictu. studio:
 poteritne quid fieri
 Deinde hec si quo
 quod fuerit penitere necesse
 quod spem
 celandi non haberet
 Ante rem erat
 tam familiariter se appl.
 quaesierit
 diuerterit deinde cenarit
 exiret
 potuerit fieri partim ul (*i. e.*
vel) a fort.
 si si
 si peccuniae adium. adiutores
 (*sic*)
 hic non facile neque nec. est
 modo comparisonis
 Non facile est autem
 singillatim

CAP. XIV.

Quare quae exposuimus conside-
 rare oportebit
 incidit si gesti
 cur ab hoc ille potius
 cur hoc ante factum sit cur hoc
 ipso negotio. cur hoc
 aut factum de ind.
 aut rem ipsam
 signum sit.
 at et huius et illius
 et tum ex sing.
 autem sepe ad con. quaest.
 contra quae omnia
 ad commodum suae causae deb.
 Quare videntur nobis errare
 et si qui aliter
 hisdem ex locis
 capienda (suprascr. ab ead. man.
sumenda) est.
 ex hisdem attr.
 est coniuncta ei
 quae dicitur
 et aud (*sic*) in omnes generis
 eiusdem aut in

CAP. XV.

si quis uelit ost.
 perorata causa et probata

et contra suspicionibus
credi oportere

credi non oportere. Ac pars.

(ita illa suprascripta sunt)
comm. per iud. (aut deest)
auditoribus argum. (et deest)
cum diligenter aliquis
aliquis propriae causae
locus tractus est
dictis suscitatur
Omnia autem orn.
et gravitatis et suavitatis

^a
aliquid habent, ut (sic) in commu-
nes (deest dign.)
ab his qui
in exercitatione
sibi verbor.
comparaverunt

CAP. XVI.

et hoc quoque amisisse dicitur
et non
partes ducentur.
ostenditur per quem
conquestione mia capt.
et ceteri loci omnes comm.
ex hisdem pr.
sed illi ten. et subt. et acut.
et tum verbis

CAP. XVII.

adduxit de templo
accersitur reus magestatis (sic)
de templo eduxisti
quem habebam
minuit mai. (is deest.)
minuatne his mai.
in qua praecepta n. data s.
Omnibus partibus autem
in hoc libro
attenderit
in eis incident
ex opinione hominum
aut horum quibus
pluribus v. et rat. est conf.
hunc totum locum
esse ostenditur eius
et quae inc. (si deest)
concesso, ostenditur
aut pari neg. sim.

CAP. XVIII.

sibi sacra subr.
ut faciat quid velit
locus est, nominis brev.
hominum hoc modo (descriptio
deest)
est de rep. aliquid
similibus exempl.
honestas augetur,
quae hisdem ex
verba mutari conari
Nam illi communes quidem l.
Ind. autem cum c. (eorum de-
est)

CAP. XIX.

Cum actio autem
aut non cum ec
aut apud quos aut qua l.
genera quaerantur
ut qua causa cadat is
plerumque versatur
In his autem iudiciis
confirmantur autem ass.
mentio solum facta esset
cum nece parentis
indignus facinus
necesse est quoniam et id c.
esset subscr.
et ea re nomen
Ea autem poena
genere causae inducendo
def. et coniecturali const.

CAP. XX.

positum nobis sit hoc modo.
Cum
venissent quidam armati, armati
praescidit
manus praescissa est
Fiat. in iudicium vocat hoc loco
quae equaliter de nummis ac
maximis indicatur. His qui
agit
iudicetur velut de aliquo
et quo tempore aut agi aut iu-
dicari aut quid
iudicium pactio constituta
aut cum eo non agatur,

cum quo oportet (sic)
Tres igitur hae const.
et eius partes

CAP. XXI.

nomine concesso est nequo
 genus ipsius negotii q.
 Huius esse primas p.
 veniret. Et de her.
 secundi haeredes sunt
 et inter cognatos pup.
 haeredis secundorum
 Depulsio imo
 Pater enim sibi et f.
 quae fuerunt filii
 Infirmatio rationis. Imo
 pater scripsi sibi
 de filiis pupilli re
 filii quoque pupilli (deest eius)
 usquam usquequaque (aut de-
 est)
 potest in hac caussa ut ipsa.
 Subp. haec enim ab haered.
 ratio est. Un.
 non, illo tempore, in test.
 voluptas
 plurimum volebat (an valebit?)
 fuerit aut si hac usi erunt inf.
 unius heredes pec. diss.
 haeredes esse

CAP. XXII.

Utrisque autem aut omnibus
 considerandum est
 a natura
 in cons. videntur venisse
 Ac natura quidem ius esse quod
 aut alios coni. sanguine
 et honoris et amicitiar.
 et nostris qui nobis kari esse d.
 anteced. veneramur et col.
 quam confirmavimus
 quod neque in civili in iure
 vers.
 quaedam sunt iura ipsa
 multa maxima p.
 consueverunt
 ut iure praestare
 iam antea s.
 iuris quod quisque aut ex
 aut maiore
 attendere quemque elicere atque
 s
 ege (i. e. egere; an egerere?)
 pertemptando
 unamquamque iuris partem
 duo genera sunt quorum
 alterum continet certae ampl.

qui incidant in omnes
 Att. est in hac et in omn.
 utrum quos locos
 quos non expos.

CAP. XXIII.

alteram assumptivam nom.
 Grahis
 ut hi qui vic.
 tropheum
 tropheum statuerunt.
 Amp. i. (id est) apud — con-
 silium.
 Opportuitue
 Eam enim gloriam virtutem p.
 Infirm. attamen (est deest)
 Indicatio cum (est d.)
 virtutis concelebraudae c.
 Grahis inimicitiarum mon.
 statuerunt
 rationem obiiicimus
 quam fort.
 in relatione cr. relaberemur
 ex hisdem
 cong. aut ex iuris ut.
 aut et nat.

CAP. XXIV.

partem consideremus
 igitur nunc videtur
 circumscideretur
 neque ullo modo effugere
 cum hostibus, ut arma
 impedimenta amitteret
 milites sanos educeret
 Accusatur reus mai.
 Incurrit hinc diffinitio
 Intentio est non oportuit. de-
 pulsio oportuit. quaestio
 Ex quibus iudicationes
 Periissentne ideo feceritne aut
 comparativa haec cuius
 concedere hostibus
 an
 milites ad hanc (sic)
 convenit. Op.
 ac
 praecepta maxime (sic)
 quod criminabitur hi qui accu-
 santur
 quo de facto iudicatum est
 ratione aliam ob o.
 factum esse
 conf. Item

accersitur
et praeceptis definitionis

CAP. XXV.

Atque haec quidem — in hoc
genere accidunt
ut et con. utendum sit et de-
finitione
genus incidit
Nunc accusatori
ut ipsum
aggreditur id impr.
necessarium aut non tanto ope-
re honestum. aut non tanto
opere utile aut non tanto
opere nec.
illud quod ipsum arguat
solere neque oportere neque esse
rationem.
a defensore
Honestam autem et ut.
illam ipsam deliberativam cau-
sam comparativam (sic lineo-
la subter ducta) iudicatione
praeceptis dicere (*deinceps* d.)
Sic enim iudicatio haec autem
quam ante exp.
fuerit periisse quam ad hanc p.
consultationem res eveniat tr.

CAP. XXVI.

autem qm̄ in quibus l.
in his ipse
ex hisdem
locos omnes qui
Loci communes Accusatoris
communis est ita
se quoque facturos idem f.
si sibi illa atque eadem causa
fac. per idem tempus
cum id quod (*reus* d.)
et lacrimatione indigne
Illa autem dampnum hostium
Iug.
fratrem negl.
neque et p. R.
ferebat. Infirmatio est tamen a
fratre indampnata necari non
oportuit. Ex qua iudicatio
fit. | haec omnia leguntur |
fratrem mortem
fratris populi R.

victoriam non g.
oportuitne a f.
indampnatam

CAP. XXVII.

causae si quid (*primum* d.)
ex dabitur ceteris c.
transferetur.
ipse suscepit
peccatum id quod sp.
negare audiri op. (deest *debe-*
bit)
crimini transferatur de quo
haberi oportere debet. Postea
et de ea ind. — de qua iam
sumpserunt
Postea turbationem
Deinde si hoc
ut peccata peccatis homines
et iniuriam in.
facere qui nunc (*ipse* d.)
nec hoc q.
ipso opus esset iud.
faciant ut sine iudicio puniant
eos quos accusant, omnino
iud.
de ipsa suppl.
indignum esse enim
sumpsisse supplicium
quidem in iudicium sit.
Deinde postulet ut
illius culpam oportebat in q.
cum eius mal.
qui iure fecisse
ut ob id fieri

CAP. XXVIII.

ex his locis qui
rel. comparabit pr.
referat cr.
si res fieret
Postea demonstrando levius.
rationibus
contrariis partibus inf. (sic)
demonstrat si de
sumendi supplicii data sit po-
testas, alienabitur
ita perspicuam
vindicare
et similibus rebus
A defensore est in eum q.
futurum sit an iniuria aut so-
quam karam
fuerit vindicta.

CAP. XXIX.

Et id fit bip.
 nam tum res tum ipsa causa
 rem.
 exemplum sit (recte)
 Oportuitne
 enim de p. (*qui d.*)
 a quaestore
 idem quod p.
 erat vobis datum neg.
 Cum his qui legati
 qui debebatur de publico
 oportuitne
 pleraque et ex comp.
 autem cuius illum culpa
 Suo quoque off.
 consultare op.
 cum et cetera
 deinde id cum aliena
 oportuisse dicat
 implicita
 esse a reo quae
 potestate fuerunt quod
 Deinde alterius
 in ipso fuerit
 confirmando huiusmodi et ex
 fuisse hoc magis cons.

CAP. XXX.

Sin autem — in certum homi-
 nem sed
 demovebitur
 alterius accus.
 culpae defensione
 conveniant ass.
 nobis post
 idem utriusque
 incidunt. Hic tamen certissime
 accusatori facti i.
 aut in ipso non
 suppl. se affici non
 negat ad se neque ad off.
 nec si quid in eo
 attr. non oportere
 factum quondam
 in senatum eum ducit quoque,
 porc.
 dep. est *dedit non op.*
 cum id aetatis
 federe tantae rel.
 a superiore loco differt
 quod in nullo se reus conce-
 dit op.

attribui qui v.
 Nam earum
 accusare alium
 eam nichil ad se neque ad
 accuset qui
 vocavit
 et a potestate f.
 sic cum hoc ab
 ex omnibus partibus hon. et om-
 nibus ut. partibus ex
 quod cuiusque
 locos autem ex ipsa re consu-
 ne si

CAP. XXXI.

casum necessitatem.
 arguitur negat, ut
 in mare iact.
 in illo portu fanum Dianae ei
 vitulum immolare non l.
 immolavistis ei Deo
 cum demonstratur aliquod f.
 esset nisi ad sacrificium ut ho-
 stias redemptor pr.
 capitalis esset
 redimerat
 dies constaret
 agere iter. cum subito
 con. amnis in litore
 trans fluvium
 fluvii magn.
 accerserunt
 quas debuistis
 studio subita fluminis
 supplicio dignasne sit.

CAP. XXXII.

ut si rostrata navis in portu
 depr.
 in Rhodiorum portum navim
 (sic)
 n. publicari vocat
 negat oportere publicari
 Depulsio conc. (d. est.)
 tamen esse populi op.
 in portum depr. lex publicat
 in unum contulimus exemp.
 sim. in ea pr. arg. traducitur
 demonstraretur
 et
 aut ab his (sic)
 non infortuitum
 vitari ac ratione

fecisset aut ne sic fecisset
perpeti demori denique
quam huiusmodi
in simili excusatione
et ex cont.
permagnam esse
ab his qui
habent iudicandi negl.

CAP. XXXIII.

autem cum omnibus
et in ea re quae voluntati fue-
rit adaugenda impedimento
quod absit a culpa
nihil esse ind. quam
qui culpa c. nichil esse ind.
supplicio non carere
accusatoris in confessionem et
quanta potestas pecc.
Def. questio est
potestate hominumque
conquestiones suarum
conveniat
simpliciter ex sua vi
sibi quoque aliud genus con-
troversiae
Alio hoc loco de

CAP. XXXIV.

defessio facti
Hoc uix genus in
multa sunt benef. dicere possis
quod in vos semper habuit, tali
uni delecto ut
tam vestra mansuetudine dign,
huius esset a uobis
et pars haec ipsa
aut in sen. aut in cons.
senatu aut in cons.
de quinto numitori apullo
consilium ductum est (abest
diu.)
sibi ignoscetur

CAP. XXXV.

non dolo neque crudel.
postea confirmare et polliceri se
beneficia
qui sibi ignoscerent conf. a tali
ratione omni tempore a tali
ratione nel conditione alia fu-
turum. Deinde ostendere spem,
aliquo

bis qui sibi — futurum usul.
a minoribus in primis
voluntatis nob.
personis sunt ad honest. et ampl.
attributa
cum questione
quam illo suppl.
concessa sunt. Ac

z demonstrabit
potestate prop. fuisse ostendet
(sic)
ex his pr. quae in libro primo

CAP. XXXVI.

maleficia adaugebit
ostendet inimicum fuisse
benivolentiam
esse hac re susc.
poenas sumi op.
in cum et quale od.
communis est iud.
et alteri eorum
in miseriis sit.
Quoniam ergo in
rerum deductus al.
aut pr. aut poenae ratio
quaeritur

in
causas de quibus (sic)

CAP. XXXVII,

nunc de pr. (d. ut)
et poena (d. de)
Sunt multa causae quae (d.
enim)
Quicquid enim homine depro-
bando
tum genere primo tum
forma a se eas
L. lucilius crassius
qui tamen
et cum fecit
Hic et in depr. (ut recte de-
est)
nisi quoque alia incidat
in hac eiusmodi
dari praemium.

CAP. XXXVIII.

vi et tempore
qui fecit et consideratur casu
quadam ex ratione
spes deseruisset opitulatus sit
Ex an.

fortuna obstitisset,
quod sumptus
et si quid
num et ipse aliquando t.
aliquem praemio
honor hab.
aut num eiusmodi sit f.
petat aut spem
certo vindicet praemio
quod supp.
ut de se

CAP. XXXIX.

In pr. enim gen.
et quanto praemio quoque res
honos habitus sit
quaeretur
aut mediocribus hominibus perv.
Et aliter
ea experiendo pulcra
nonne cum de s. gl. compari pr.
cum eis quos (sic plane in
Cod.)

contradicat
petit
Facultates tunc enim cons.
praemium pecuniarium
et se precium non pro f.
nunc de his contr.

CAP. XL.

et ex scr. et ex sent. et ex contr.
et ex r. — et ex def.
cum quod
pondo centum suo uxori
petiit a filio
quae
se ipse (sic)
in eam sententiam
in quam is
Qua si ipsa ex se verba separa-
tim considerantur
oportere
Deinde
scriptis et ex factis dictis
in qua erit
quaeretur
quod veris,
atque his rebus quae
sunt attributae
si quod ex re ipsa
nichil prohibet f. legem ex.
posse dici

publicenda
aut in auro
et quam inc.
in
nichil esse (sic)

CAP. XLI.

quoque illud
res utilior atque honestior atque
magis nec.
dem. aut utile aut hon. aut nec.
ab adv.
esse dicemus
scripsisset sed id
in hac causam qua de
posset id mulier d.
ascribit
magno opere
verbum coll. istud
et illi ascribendum
demonstrandum est
comm. utrisque locis

CAP. XLII.

Ex scr. et ex s.
adiuget
aliquo aut temp.
quod instituitur
scripsit ita
f. gignitur unus
tu mihi secundus esto. Filius
natus non est.
qui secundus est heres
antequam venisset in tutela mor-
tuus sit.
tempus et ad ev.
accommodari oportere
ea sola esse demonstr.
qua fertur ille
suam her. esse defendit. Illud
autem genus est
Ea ex partibus
opprimeretur
lex hominem omnium
praestitat (praestiterat?)
et imprudentiam
ut et vituli imm.

CAP. XLIII.

plerumque omnibus utitur ma-
iore
collaudationem

magis legitimum
 proferatur
 aut aliquid ex lege
 vehem. facti (*est d.*)
 f. iuratus quid iud.
 tum a iudicis officio rev.
 quid propterea aud.
 an a se contrafectum esse
 aut contra tendi n.
 destitutum
 et tamen nichil esse contradicat
 quo
 quid consequi debeat

CAP. XLIV.

sit apertum et
 iudices legi.
 q. poterant contradici op.
 non poterit aut
 scribant nec estimaturos
 ratum fut.
 consueverunt
 quod ille quasi imaginem suae
 voluptatis reliquerit.
 quam absurdam *sit* non
 esse omnia
 ad finem esse
 ad pecc. impulerit non ideo
 ipsum

cuius in partes singulas multae
 conveniant arg.
 Deinde in cet. si legibus
 hanc quoque causam

CAP. XLV.

scriptoris neque
 quo m. aperte posset perscr. id
 grave ei
 quicquam
 consuevisse eos qui legem qui
 legem scr.
 rec. cum exc. leges scriptas
 qua de agatur
 quo m. probetur eum f. accept.
 omnibus dari causam et
 semel ex leg.
 possint qui contra l.
 ex
 et ea (*sic*) nat.
 communi perscripto permutatis
 ubam q. r.
 ab iud. quare (*d. ipsis*)
 saepius suis rebus (*d. scriis*)

cur nichil quisquam
 nisi quod causa
 adversarios nero nostros
 a iudicibz
 si reus rei propter quam se reus
 faciat non dignius et imprud.
 vellent iudices
 indicatio
 der. ut legem abr.
 comm. cum a populo
 et aut pr.
 inuidiosissimum futurum
 neque tempus
 corr. legum
 populum haec
 velle scire
 qui *sunt* acc.
 tum summe
 cuiusmodi
 ab iud.
 magno op.
 nisi extra
 esset consideremus
 nunc autem cum
 quam legis verba
 causam extra scr. aut contra
 scr.

CAP. XLVI.

ostendendum est si
 aut si ita lex
 quicquam
 scripto decet
 per quem oportet ostendere si
 est necessarius hinc quod
 imprudentia sit eum qui
 ex hac ipsa causa accusator
 oratio omnis haec fac. ut iud.
 esset hoc autem
 transferemus ut causae
 rationes transferentur q.
 scriptum aut sent.

CAP. XLVII.

primum ind. cum l.
^{sc}
 partibus defendet (*sic*)
 accipi causas
 quae rem aliquam inut.
 id
 hoc factum probaturum ut et
 ipsum (*sic*)
 certo maiorum ex ord.

omnia cum summa
non vero quod
n. excipit
Non omnia ergo scr.
neque in sermone quidem
cotidiano
administrare
verba expectare — qui ea verba

CAP. XLVIII.

feri oportere aut oportuisse
leges karas nobis esse non
quibus descriptum est
describere debet ut
videantur
iudex his legi videatur obt.
Quam deinde indignum sit
honesta et nec.
accipi causa et in hac accipi lege
et causam ipsam quam ipse
sz huic qui
conv. et amb. — scriptum esse
ost.
sibi prodest def.
verbi quo urgeri videatur ad
causae suae com.
ideo quia si id quo
ad. subdulerit causa
omnem eius illam uim
Praeterea autem eius
legibus antiquis hab.
Contra scriptum est l.
urgeri

CAP. XLIX.

duae videntur aut plures leges
discr.
Qui occ. tyr.
Olimpicarum
volet rem a m. sibi dep.
Phearos
habebat in primum loco dep.
partem idem loci
legem suam conf.
d. aut plures erunt aut q.
quia discrepant inter se maximo
ea cons.
posterius data sit
postrema quoque gr.
utra lex i. aut aliquid perm.
quae diligentissima et sanctissi-
ma est.
saepe quae v.

corrigere illam quae iubet. D.
Deinde utrum ex lege st. — sit
nec.
utrum habuerit aliq. m.
statim perficiendum sit, perspi-
ci p.
lex ex ipso scripta v.
Contrariam autem ut per amb.
aut r. aut per diffin.
induci sanctius
ap. scriptum sit
ipsum quoque sent. adi.
si poterit fieri
discrepare quid v. — intra se
fac. dabit
ratione altera sit necessario ne-
gligenda. Locos
ad utram legem accedere op. po-
tius.

CAP. L.

ad idem quod
agnatorum
Et lex est p.
nti frater fam.
legarit
Et lex est. Si
intestatus m.
agnatorum
Quidam autem
o. Et statim quod
in pedes sunt inductae
deinde in carc. ded. est ut
coniectus est in prost. duceretur
et pararetur
quidam fam. eius in c.
sumitur supplicium. I.
faciendi aut non faciendi his qui
loco sznt
Sed ex cet. leg.
suppl. eiusmodi
hab. potestatem testamenti fa-
ciendi.
Locos autem in hoc genere a. et
hos et huiusmodi
Primum quidem eius scr. prof.
de qua quaeritur
constat collationem huiusm.
de qua causa constat
per contentionem qui
aut equus aut in eadem s. gen.
Deinde nichil esse scr. de hac re
idcirco quod

de illa re scriptum esset de
 hac is
 dubitaturum neminem a.
 multa praeterita esse
 Contra aut hoc qui d.
 esse natura vi genere m. loco
 tempore pers.
 afferatur demonstrabit et quo
 afferatur haberi
 ut non videatur de utraque is
 existimare op.
 si ipse poterit
 hisdem rationibꝫ quibus antea
 praedictum est
 quicquam
 nisi ascriptum sit
 iura omnia
 nichil deesse paene
 similes esse videantur
 rebus et in un.
 rem tum sing.
 Loci autem comm.
 coniecturam ex eo
 quod non sit scr. perv.
 scribere oportet qui
 huiusmodi coni.
 posse de omnibus rebus cavere
 de quibus velit.

CAP. LI.

cum in scriptum v.
 positum est
 de cuius vi
 Lex est qui adv.
 navem reliquerit
 nave
 cum in alto
 et cum eorum alt.
 tendentem viderunt
 aliquamdiu
 et in fun.
 puppi ligatus
 annexam
 navi quoad p.
 in navi in gladium ib.
 incumbit
 Et hic ille
 et navim q.
 opitulatus est
 qui gladium
 fac. ex vuln. est recr.
 Navim qui cum honore
 trium unusquisque suam
 esse dicit.

omnis
 et remanere [in navi] controversia
 est denique ipsa navis quid
 Hisdem autem
 locis diffinitionibus quibus diffi-
 nitiva const.
 his arg. quae
 deinde in del.
 non quo n. aliqua c.
 omnis causa semper v.
 pr. tamen h. c.
 iuridiciali gen.
 quamdam partem hon.
 autem ut Ar.
 nobis hon.
 in hoc quidem genere c. id est
 deliberativo et demonstrativo
 quaedam
 obscurae
 res ap.
 fieri obscuriores o.

CAP. LII.

par autem m numeris
 quod ex sua vi — eliciat ad se,
 non
 emolimento
 quod gen. est v.
 veritas. Est aliud
 quo est pecunia. Est porro
 ex eorum partibus
 dign. inductos (nos d.)
 ducit ad se et per se q.
 expectatur
 ut autem amicitiae bona
 tradatur ad finem, ea quae scri-
 ptissimus breviter nom.
 hon. appellantur.
 partes hon.
 continent quia
 meliorem vim vocabuli confe-
 rentur.
 rebus res grandes
 apertius describemus — ratio-
 nem

CAP. LIII.

hon. appellamus
 quarum altera pars simplex al-
 tera coniuncta est, siuapl.
 nomine complexa v.
 modo naturae modo rationi
 partibus omnibus eius c.
 consideranda. II.

est bonarum rerum malarum
 utrarumque sc.
 Partes eius sunt mem.
 per quam omnis repetit ea, quae
 aliquid futurum v.
 tribuens benignitatem
 et a cons.
 Natura est ius quod
 quaedam nis innata inserit ut
 ceremoniamque asserunt. Pietas
 per quam patrie benivolis san-
 guineque coniunctis off.
 Gratia est in quam
 vis aut iniuria
 et omnino quod

CAP. LIV.

Consuetudinis ius est
 tr. a nat.
 aut si quid aliud horum, q.
 quod genus est pactum
 Par quod inter omnes
 Iudicatum est d. q. iudicia al.
 Legis est quod
 ut observaret cont.
 considerata praesidiorum susc.
 Eius sunt partes
 et celsarum
 multam in se animus ipse fid.
 Temperantia rationis
 firma moderatio moderata. Ei,
 Clementia est per
 Modestia est p.
 emolimenti
 non eo modo quo his
 finitima esse tamen longissime
 diffidentiae
 et in ea re
 sed oppositum est et pr.
 reperitur aut
 pertinentia q.
 omnia

^z
 omn. ututi contrariarum rerum
 (sic)
 reponentur
 propter se patitur, s.

CAP. LV.

quod honestum v.
 tum dign. tum quoque suo fru-
 ctu ducunt quo in g. gloria d.
 fama de aliquo c. l.
 Dignitas est al.

et venerantia digna
 Amplitudo est p.
 Amicitia est vol.
 Hic quoque quia
 adiungamus
 sunt qui per se et ut
 considerandus
 Nunc sic ad us.
 relinq. propter utramque rem
 propter amicitiam expeten-
 dam.
 veteres partim novae sunt p.
 ab officio nostro sunt
 ex c. dign. et exemplorum digni-
 tatibus ex temporum oportuni-
 tatibus aut in nostris rebus aut
 in corpore posita est

CAP. LVI.

revertitur aut reipublicae quae-
 dam
 classis
 atque societatum m.
 atque ut potentes sunt
 incolumitas
 Pot. ad sua
 his omn. quae
 quid difficulter vel posse fieri et
 quid facile
 id fieri dicimus
 magno atque sine
 sumptum mol.
 fieri posse quod
 habet difficultas
 atque exitum
 Quoniam igitur de
 et utilitate
 his reb. quas

CAP. LVII.

hanc esse
 resisti possit q.
 hoc ap. sit
 ita necesse est ut vis postulet ea
 quae modo d.
 nec m. nec l.
 rectae nec.
 in quaestione cons.
 v. v. quasdam esse cum adiectio-
 ne nec.
 solemus dicere. necesse esse Cas.
 Casilienses
 Casilinum in Ann. pot.
 nise malint

id malint non
 non est necesse
 inferius. Nunc item
 Quid igitur hoc eff. p.
 necessitudinis distributa prope
 Cum ita nec. sit
 aut honestatis
 Nam velis att.
 quid conv.
 adiunct. nominamus. Praeter
 haec invenies multas res ne-
 cessitatis ad quas
 necesse interire
 ut ad honestam partem hoc modo
 necesse si honeste vol. v.
 volumus esse. Ac summa qui-
 dem necessitudo

CAP. LVIII.

proxima est inc.
 His autem inter se
 tamen uti pot. c.
 certum quiddam quod scriptum
 vid.
 Nam quaque in re
 pr. deliberatum de honestate ut
 virtus aliquando industria.
 non incolumitatis
 cum id non
 Ita in huiusmodi quaque re
 habere, cum autem virtutis ra-
 tio est incolumitatis quoniam
 sine
 quiescere vel aliud tempus
 In ratione vero comm. modo
 attenditur
 quod aut adipisci

aut fugere
 aliqua nobis sit res nec.
 Affectio quaedam est ex t. et ne-
 gotiorum aut amministrazionee
 hominis studio
 habitae sunt aut
 ut ad hostes tamen si re turpe
 videatur esse aut non illo
 Ulixes transiet pec.
 inutile aut non eo c.
 quaedam res ex t.
 non sua nat.
 quod tempora
 aut quod p.
 et non quod fiat sed quo quoque
 animo quicum

CAP. LIX.

sumuntur qui loci
 et ex res licebit
 virtus
 validudo
 velocitas honores pecuniae aff.
 intelligantur
 in his quod in
 quoque quae (d. et) — sunt, in-
 telligantur.
 et vituperando op.
 non tantum in corp.
 aut in contrariis rebus
 Animi autem laus hon.
 omne in genus causae arg.]
 prima et maxima,
 satis esse dictam
 a sup. libro
 producta est

I.

INDEX NOTARUM.

(Numerus paginam significat nostram.)

A.

A scripto dicere i. e. scriptum defendere. p. 79.
Abactiones hominum. p. 162.
Abrogare legem. p. 84.
Abscindere, de formis quibusd. h. v. p. 398.
Abscisio pro: abscissio. p. 398.
Absoluta constitutio. p. 75.
assumptiva. p. 46.
Absque pro *sine* non est, Lat. p. XXII. 484.
Abuti. p. 413.
Ac ante vocalem poni nequit. p. XVIII. XXX. 19. 112. *idem ac* (*atque*), *similis ac*, *alius ac* et *simill.* p. 179.
Accendere pretium vestium. p. XXXI.
Accidere pro *cadere.* p. 508.
Accommodare aliquid in aliquam rem, et *ad al. r.* p. 265.
Accusari maiestatis. p. 576.
Accusativus. De *accus. Megaridem* et *Megarim* v. p. 28.
Actores causarum. p. 8.
Ad aliquid praeceptum dare. p. 435.
Adiectiva derivata tempus significantia desinunt in ornus, ernus, urnus. p. 463.
Adiutores et adiumenta. p. 69.
Admittere peccatum. p. 404.
Advertere et animum advertere. p. 654.
Aesopus Tragoedus. p. 252.
Affectata verba ignorabant vett. Romani. p. 323.
Afferre et inferre vim. p. 615.

Affirmatio, admiratio, confirmatio a codd. confusa. p. 18.
Afuisse. p. 60. 186.
Agere. p. 8.
Agitur incolumitas. p. 364.
Albani et Albenses. p. 143.
Aliquis i. q. alius quis. p. 127. 106.
Aliquis et aliqui. p. 539. *aliquid et aliquod.* *ibd.*
Alitur i. e. potest fieri. p. 407.
Alius et aliquis conf. p. 553. *alius aliquis* coni. *ibd.*
Ambiguum. p. 19.
²*Ἀμφιβολία.* p. 87.
An — aut. p. 518. *an — sive* in disjunctione putidum. p. XXIII.
²*Ἀναλόγουρον.* p. 566.
Angiportum neut. gen. p. 390.
Animo facere. p. 297.
Ante praedictum est Cic. usitat. p. 633.
Apollo, gen. *Apellinis* pro: *Apoll.* p. 136. *Aperta* dict. *ibd.*
Ar antique pro *ad.* p. 593.
Arbitri. p. 68.
Arcessere. p. 50. 593.
Argumentum in narratione. p. 25. in confirmat. p. 34. persona vel fabula ex tragoedia vel comoedia desumpta. p. 343.
Arrisio. p. 21.
Arteria num. plur. neutr. gen. p. 201.
Artis oratio. p. 404.
Assis quattuor deuta Batavor. p. 40.

At et sed quomodo diff. p. 425.
at pro attamen. p. 131.
Atque confestim, statim, illico,
 p. 329 sq.
Attinere. Nihil attinet sine ad-
iectione. p. 3. 200. 485.
Aurea manus. p. 224.
Auctores falso dict. p. 177.
Avocari. p. 162.

B.

Bacae Eoae. p. 282.
Bacchae aeneae. p. 282.
Balnei usus apud Veteres. p.
 272.
Benigne facere. p. 522.
Boeus. p. 248.
Boiscus. p. 248.
Boius. p. 248.
Bosporus non Bosphorus scri-
bend. p. 490.
Brevi subintell. sermone. p. 424.
Brevitas in narrando. p. 29.

C.

Cachinnatio nimia. p. 210.
Calcei Sicyonii. p. 248.
Callentissimus superlat. hic au-
toritate valde dubia. p. X.
Capital. p. 592.
Casus et natura coni. p. 186.
Causa est aliqua res et alicui.
rei. p. 96.
Causarum divisio duplex. p. 32.
Cautus. p. 600.
Celebris male dicitur pro eo,
q. est celebratus. p. XLV. L.
 LVIII.
Ceroma quid? p. 272.
Cerotum quid? p. 272.
Cespitare lexicographi solis de-
betur. p. XXIX.
Kimber Tragoedus. p. 232.
Cistellae sive cistae. p. 40. 90.
Clarus et fortis, de hor. adie-
ctivor. c. nom. subst. vir con-
iunct. p. 598.
Codices omnes in depravata le-
ctione consentientes. p. 96.
Coetu primo pro actione prima.
 p. 317.
Cogere in unum locum. p. 359.

Cohortari aliquem ad aliquid p.
 164. *aliqua in re aliquid.*
 ibd.
Collatio. p. 20.
Commodo suo aliquid facere.
 p. 199.
Commotae tempestates. p. 592.
Commovere auditori misericor-
diam. p. 122.
Comparare. p. 134. *comparatum*
esse ad aliqd. p. 167.
Concastigabo. p. 123.
Concessu. p. 563.
Conducere in unum locum. p.
 526.
Conducibile. p. 99.
Conflagrata urbs incendio. p.
 268.
Confligere. p. 31.
Conformare animum ad virtu-
tem. p. 309.
Coniicere causam. p. 97.
Coniunctivus male usurpat. p.
 XXI. — *In re, quae ut intel-*
lecta tantum et cogitata refer-
tur. p. 249.
Conquisierunt. p. 3.
Conscendere in naves. p. 37.
Consilia magistratum. p. 48.
 90. *senatus.* p. 166. *milita-*
ria imperatorum. p. 48.
Consistens. p. 72.
Conspici et conspiciendum. p.
 213.
Constanti oppon. varium. p. 185.
Constituere contrarium verbo
commovere. p. 349.
Constitutio. p. 51. *Legitima.*
 p. 79.
Consulto. p. 153.
Consumere nonnihil industriae
in hoc vel illo studio. p. 191.
Contentio dexterarum. p. 301.
Continens. p. 164.
Continuari. p. 533.
Continuatio. p. 207.
Contorte dicere. p. 28.
Contrarius a contra. p. 46.
Conviciam facere. p. 279.
Corruptores. p. 62.
Cruentus et cruentatus diff. p.
 535.
Cum maxime. p. 261.
Cupidus. p. 74.

Curiatis et Curiatibus. p. 580.
Cursitare cum Sicyoniis. p. 248.

D.

Decimus prænomen. p. 224.
Decius non est prænomen. p. 224.
Dedecorum. p. 183.
Deducere. p. 525. 560. — *Deduci ad aliquid.* p. 598. — *Auferri, abduci.* p. 132.
Defendere propulsare. p. 567.
Deflagratum fanum, imperium. p. 268.
Deflorare incert. auctor. verb. p. XXXV.
Degredi et degressio. p. 513.
Deinceps et deinde diff. p. 224.
Delectus et dilectus diff. p. 6. 308.
Deliberare et delibrare conf. p. 649.
Delibrare. p. 607.
Deminuere et deminutio. p. 352.
Demittitur animus. p. 513.
Demonstrativum. p. 4.
Demovere. p. 585.
Denique. p. 258.
Depravatio. p. 19.
Deprecatio et deprecari. p. 35. 36.
Deprimere et extollere oppos. p. 16.
Depultus pro: depulsus male. p. 276.
Deripere et diripere diff. p. 357.
Derogare legi. p. 84.
Deuta Batav. p. 40.
Deversores. p. 535.
Dialectici dic. Stoici. p. 73.
Dicere. p. 351.
Dictatores, qui scribis dictarent. p. 170.
Dictio responsum Apollinis. p. 136.
Dignitas pulcritudo virilis. p. 176.
Dilego et dilectus. p. 308.
Diligenter dare quid? p. 308.
Dilucide docere et dicere. p. 281.
Disciplinabilis et disciplinalis. p. 165.
Distributae res. p. 453.

Distributio. p. 207. 211.
Divisio causarum. p. 32.
Domitio. p. 230.
Donum itio. p. 230.
Dum pro dummodo c. subiunct. p. 14.

E.

Ea re non ex ea re. p. 544.
Ecqua et ecquae diff. p. 552.
Edisserere. p. 107.
Elaborare in re al. p. 56.
Elicere rubores. p. 273.
Ellipsis verbi coepit. p. 273. — *voc. vero.* p. 288. *magis et potius.* p. 527.
Ἐπιδείξει demonstrare. p. 64.
Eo quod. p. 472.
Ἐπιχειρήματα. p. 59.
Ἐπιπόδες. p. 10.
Ergo et igitur parenthesin excip. p. 18.
Eriphyle. p. 510.
Esse in disciplinis. p. 183. — *esse et est iteratum.* p. 523. — *escit antique pro: erit.* p. 629.
Eventum. p. 271.
Ἐξοδος. p. 10.
Ex et per conf. p. 92.
Exaugere. p. 317.
Excantare quid? p. LIII. — *fruges* exc. ibid. — *excantare* pro: diripere, compilare. ibid.
Excipere pericula, offensionem, iniurias. p. 369.
Exercitatio imitationis. p. 199.
Ex infimo. p. 402.
Exprobrare. p. 618.
Exsarcire. p. 55.
Expectatio. p. 20.
Exsuperatio. p. 19. 397.
Extollere et deprimere oppon. p. 16.
Extra quam. p. 647.
Extrarium. p. 643. deriv. ab *extra.* p. 46.

F.

Facere. p. 650. — *orationem.* p. 149. — *suspicionem.* p. 325. — *facta beneficia* pro colla-

- tis aut datis rarius d.* p. 601.
 — *factus, subornatus.* p. 149.
Facilitas pro felicitate. p. 305.
Fama non temere nascitur. p. 77.
Faucium praecipuum munus. p. 211.
Fecit et fuit, fecerit et fuerit, fecerat et fuerat, fecisset et fuisset, fecero et fuero inter se confusa et commutata. p. 103.
Felicitas virtuti oppon. p. 303.
Femur in casib. abl. *feminis, femini, femine.* p. 215. *femoris plangor* cui. rei iudicium. *ibid.*
Ferre pro *auferre.* p. 250.
Firmissimae argumentationes. p. 193.
Firmitudo. p. 200.
Poemineus planctus non est oratoris. p. 166.
Forte dici nequit pro eo, quod dicendum est *fortasse.* p. X. XVI. XXXIII. LIII. XLIV. XLVIII. LI. 6. 8. 37. 55. 69. 73. 96. 119. 272. 330. 394.
Fortean male dic. pro *forsitan.* p. 120.
Fortis vid. *clarus.*
Fortunam quidam Philosophi deam esse negant. p. 126. Plural. hui. voc. num. p. 360.
Frontem ferire indignantis est oratoris. p. 216.
Fugit me aliquid, non effugit. p. 64. — *fugit me ratio.* p. 104.
Futuri exacti significatio momentanea. p. 139. — de form. hui. temp. in legg. vetustis. p. 630.

G.

- Genitivus* in $\bar{\tau}$ nominum propr. Graecor. declin. tert. p. 110.
Geno, gigno. p. 611. 612.
Genus — quod *genus, οἶον.* p. 444.
Gestae res oppon. *factis* vel *dictis.* p. 447.
Gnatus s. *natus* pro *filio.* p. 457.

- Gratis* pro *frustra* barbarum. p. XXII.
Gravitas et lenitas oppon. p. 448.

H:

- Habere* — non *habeo, quod* — non Latin. pro: *non habeo, quid* — p. 618.
Hactenus de tempore dici nequit. p. IX. XLV.
Hereditas venit alicui. p. 315.
Herilis labor. p. 356.
Hermes, Hermagoras, Hermetes, Hermetio, Hermesius, de his nominib. p. 35.
Hi qui, illi qui, ii qui diff. p. 595.
Honestum. p. 99.
Hortari bellum. p. 164.

I.

- Idoneus aliqua re.* p. 167.
Id quod saepe in *idque* corruptum est, vel voc. *id* elaps. p. 443. 506.
Ignarus. p. 179.
Ignotus pro *ignaro.* p. 179.
Ille qui. vid. *hic.*
Illustris, aliqua re. p. 281.
Imitatio. p. 19.
Immane. p. 122.
Immoene, immune. p. 122.
Immune facinus. p. 122.
Impedire pro eo, quod est *poluere.* p. 63.
Imperfecti usus notabilis pro plusquamperfecto. p. 44.
Impingere in lapsus ἀνυγοῦ. p. XXIX.
In contrario. p. 327. — *in triginta pondo alicui debere.* p. 39. — *in aliquid praeccepta dare.* p. 455. — *in loco.* p. 27. — *in numero reponere et in numerum* diff. p. 464. — *In praesentia et in praesenti* diff. p. 442. — *in praesentia et in praesentiarum* diff. p. 75. 83. — *in* quid signific. ad temporis vocc. adiunct. p. 531.

Inambulatio oratorum in locis,
ubi stabant. p. 214.
Incendere annonam. p. XXXI.
Incuti. p. 412.
Indicare se. p. 189.
Indicativus male usurpatus. p.
XLIII. exquisitior coniuncti-
vo. p. 8.
Indigere cum secundo casu
struere solet auct. ad Herenn.
p. 115.
Inducere in aliquid et ad ali-
quid. p. 206. *inducere,* quae
pedibus induuntur. p. 44.
Induere et indere soleas in pe-
des. p. 630.
Inemendatus vox ecclesiastico-
rum scripti. p. XXVIII.
Inertia, ἀρεξία. p. 379.
Inesse in aliqua re. p. 410.
Inferre, vid. afferre. — Inferre
causam. p. 617.
Iniectare. p. 209.
Iniicere. p. 551.
Initio ab ultimo rem repetere.
p. 26.
Innuere falsa usurpatum notione.
p. XXIII. XXIV. XXXVIII.
166.
Inscitia et inscientia. p. 528.
Insimulatio. p. 35.
Intemperantes. p. 155.
Interpellatio. p. 21.
Interpretari pass. p. 38.
Invehi factis et verbis. p. 356.
Inventio rerum. p. 31. 32.
Inversio. p. 19.
Invitare quid? p. 387.
Ipsè ipse per se. p. 275. *et*
ipse non suo loco pos. p.
XLVII. — *ipsissimus.* p. XXV.
Irreligio non Ciceron. p. 117.
Is qui, vid. hic.
Ita. p. 646.
Item nova exempla introducitur.
p. 322.
Iterare. p. 125.
Iudicare rem. p. 623.
Iungere vocem. p. 211.
Iure praestare. p. 572 sq.
Iusjurandum relinquere. p. 285.

K.

Καίνόμενον quid? p. 51.

L.

Laelius ex sua familia primus
ad curules magistratus perve-
nit. p. 280.
Laesae maiestatis accusare non
est Lat. p. 576.
Legassit non legaverit. p. 43.
650.
Lenitas et levitas conf. p. 443.
Levare crimen. p. 584.
Lex sancta. p. 628. *Lex Apu-*
lia. p. 40. *Lex Sempronia.*
p. 40. *lex XII tab.* p. 42.
Licuit, compertum est. p. 485.
Literarum mutatio. p. 20.
Loca, in quibus stabant oratores.
p. 214.
Loco et in loco quid? p. 291.
in loco i. q. illico. p. 28.
Loquentes res oppon. rebus mu-
tis. p. 294.

M.

Magna verba. p. 306.
Magnam partem non magna
parte. p. 453.
Magnificare. p. 306.
Magnificus. p. 306.
Magno opere et magnopere et
quae sunt simill. p. 51. 446.
530. 538. 552.
Maiestatis lege vel maiestatis
accusare. p. 576.
Mandare aliquid fidei alicuius.
p. 95. *mandare simplic.* non
ponitur pro: *commendare.*
ibid.
Mandati iudicium. p. 95.
Marcii non Martii. p. 231.
Materies et materia diff. p. 458.
Materis quid? p. 336.
Maturatio. p. 163.
Megara sing. num. p. 28.
Mensurnus. p. 463.
Mentio. p. 163.
Mentitio, mendacium. p. 162.
Mille et sexcenti viri i. e. multi.
p. 119.

Mimicus iocus, mimica cachinnatio. p. 210.
Miseratio, commiseratio. p. 326.
Misereatur passive et imperson. p. 471.
Moderatio vocis et corporis. p. 420.
Modo. Non modo et non modo non. p. 88.
Modo et more confund. p. 408.
modus naturae. p. 628.
Moenus, munus. Moeri, muri. p. 122.
Mollitudo et mollicies diff. p. 458.
Monitores qui fuerint. p. 274.
Mos. p. 29.
Multum et diu. p. 566.
Mys. p. 262.

N.

Natura. p. 30. *natura et casus coni.* p. 186.
Natus vid. gnatus.
Navigium pro navi vel navigatione. p. 481.
Nec — quidem non est Lat. p. 52.
Negatio ex antecedd. subintellegenda. p. 23.
Neptuniae lacunae. p. 276.
Nescio quis et qui. p. 539.
Nisi quid cum indicat. et subi. p. 11. *nisi si.* p. 646. *ni* pro: *nisi.* p. 595.
Nitor obsoletus quid? p. 343.
Nomen de nomine proprio. p. 228. *Nomine alicuius audire non Lat.* p. XXXVI.
Nominativus nominum propr. decl. I. in *a* pro *as.* p. 417. nomm. propr. Graecor. femin. gen. decl. I. in *e* et *a.* p. 510. *nominat.* plural. decl. III. in *is* voc. *nocens.* p. 71.
Novari pro renovari. p. 445.
Nove aliquid dicere. p. 29.
Novi homines. p. 286.
Nullibi male pro: nusquam. p. 61. 150.
Numeralia cardinall. et distributiva male coni. p. L.

Numitor de homine seditioso. p. 343.

O.

Oblita oratio. p. 250.
Obrogare legem, legi. p. 84.
Obsoletus nitor. p. 343.
Occurrere pro legi, inveniri cet. non Lat. p. XV. XVII. XVIII. XXXIII. XXXIV. XXXV. XXXIX. XLI. L. 84.
Oe apud veteres pro *u* in vocc. *immunis, munus, punio* et simill. p. 122.
Offendere pass. sensu. p. 468. 527. *offendi in aliquo.* p. 441.
Officium. p. 31. *officia oratoris.* p. 55.
Omnino falso dict. p. 105. — i. q. *ἄπλως.* p. 584.
Omnis pro: in universum. p. 425.
Opimius. p. 599.
Opinio. p. 30.
Orare, agere. p. 97.
Oratoris officia. p. 55.
Ordo. Extra ordinem nomen accipere quid? p. 566.
Ostentatio. p. 242.

P.

Pagunt. p. 97.
Palamedi genit. cas. p. 110.
Pallor indicium pavoris. p. 71.
Par vel dispar animi vitium cum causa. p. 62.
Parare alicui poenas. p. 470.
Paratus a pecunia. p. 270.
Παρανομία. p. 20.
Pars magna et maior. p. 614.
Participium solet usurpari significatione nominis adiuncti. p. 233.
Partim male pro modo. p. 13.
Passivarum formarum in — ris usus rarior apud Cicer. p. 358.
Patiens animus. p. 523. *Qui est passus pro: qui est infestatus aut occisus valde suspectum.* p. 65.

Pecu, pecuum, unde pecua et pecuda, ac pecuarius. p. 342.
Πεποιημένη λεξις quid? p. 1149.
Per et pro conf. p. 8. 21. 26.
per et ex conf. p. 92.
Perfidiosi. p. 62.
Pergo proficisci. p. 158.
Perpeti laborem cum utilitatis ratione. p. 164.
Perpetua valetudo. p. 185. 186.
Persuasus esse videtur animus. p. 16. 17.
Perturbate dicere. p. 28. 29.
Pervehi et provehi diff. p. 655.
Pes subsellii. p. 401.
Pietas. p. 15.
Plagiosippus. p. 534.
Plangere pectus. p. 215. *plangunt saxa fluctus.* ibid.
Plangor quid? p. 215.
Pluralis num. in expositione, quam in glossa est *singularis.* p. 17.
Poenio, punio. p. 122.
Poenitere quod possit, nihil facere. p. 554.
Poenitus, punitus. p. 581.
Ponere in cum Accus. et in cum Ablat. diff. p. 464. *ponere exemplum ab aliquo.* p. 242.
Πόνος dolor, labor. p. 320.
Popilius, an Popillius scrib. p. 49. 50.
Potiri quando struatur c. Accus. p. 591.
Potius subintell. p. 527.
Praepandere quid? p. 420.
Praepositiones multis in locis inepte inculcantur. p. 146. solent iterari a Cicero. p. 74. 171. 205. 285. 532. 598. 602. 643.
Praesertim falso usurpat. p. VIII. X. XXXII.
Praestare cum quarto casu. p. 573.
Praestinguere quid? p. 386.
Praeter quod. p. 570.
Praeteritum de re, quam nunc scribimus. p. 551.
Praevalere non Cicer., probum tamen. p. XXXIII.
Praxitelae. p. 261.
Principium quid? p. 21.

Produci. p. 9.
Proficisci ad perniciem alicuius, ad maleficium. p. 112.
Proiectio brachii. p. 214.
Prolixus serioris aetatis voc. p. L.
Promeritum. p. 358.
Propugnare pro aliqua re. p. 408.
Protervus, proterve, protervia. p. 545.
Proturbare. p. 268.
Provehi. p. 112.
Puncta in MSS. subiecta notant vocem esse delendam. p. 142.

Q.

Quaesiisse, quaesisse. p. 5.
Quam superlat. iunct. p. 642.
Quamvis nominib. et adverbii adi. p. 549.
Quanquam cum subiunctivo. p. 529.
Qui pro quo. p. 318.
Quia. Non quia, non quia non. p. 430.
Quid et quod. p. 539.
Quidam modestiae significandae causa add. p. 242.
Quivis unus recte dic. p. 78.
Quo. Non quo, non quo non. p. 430.
Quoad satis est. p. 198.
Quod pro quoad. p. 449. *quod genus.* p. 444.
Quodammodo et quodam modo. p. 51.
Quomodo et quo modo, quemadmodum et quem ad modum simill. p. 51.
Quoque non suo loco positum. p. XXXIV. falso pos. p. 103.
Quum maxime. p. 260. 261.
Quum — tum et tum — tum. p. 88. 244.

R.

Ratio. p. 58.
Ratum, quid? p. 614. •
Recens in dolore. p. 76.

- Reddere et dare iudicium in aliquem.* p. 95.
Refelli absolute dict. p. 30.
Referrī. p. 30.
Rhetorica (ῥητορικῆ) et rhetorica (ῥητορικῆ) diff. p. XIV.
Relativum. Vocab. id ex antecedd., ad quod *relativum* refertur, repetitum post *relat.* p. 13. 34. 35. 264.
Religio pro superstitione. p. 117.
Renovare. p. 445.
Reponere in numerum et in numero. p. 464.
Res distributae. p. 453.
Retrahere aliquem ab aliqua re. p. 184.
Revocare sententiam quid? p. XVIII.
Rogari sententiam. p. 478.

S.

- Salutatorium munus gerere quid?* p. 274. *Salutatorium cubile.* *ibid.*
Sancio, sancivi et sanxi. p. 229.
Sancire legem, sancita et sancta lex. p. 628.
Scapham conscendere. p. 37.
Scopus verbum mere graecum. p. XIX. XXIX.
Se et sese ubi ponenda. p. 529.
Sed eleganter omitti solet. p. 197. 496. *Sed et at quomodo diff.* p. 425. *Sed etiam pro quin etiam.* p. 315. *Sed et pro sed etiam.* p. XXXIV.
Sententiam reddere. p. 81.
Servus labor. p. 356.
Seu omittend. p. L.
Si eleganter omittitur. p. 194.
Si, sed. p. 622. *Si quis et si qui diff.* p. 539.
Sicyonii calcei. p. 248.
Signum. p. 65.
Sine scopo absoluto Belgismus est. p. XXIX.
Situlae et urnae. p. 40.
Socci. p. 44.
Solarium. p. 273. 274.
Statim, i. q. protinus. p. 10.

- Statuendi potestatem non habere.* p. 100.
Stilus falso dic. p. 154.
Strenue quid? p. 209.
Studere c. Accus. p. 54. *pro: cupere, desiderare.* *ibid.*
Studiosum quid? p. 286.
Suavitus. p. 203.
Subiectum ubi novus locus incipit, semper antecedit. p. 122.
Subiicere aliquam rem sub aliquid. p. 296.
Succedaneae curae incerto sensu dic. p. XLV. *Succedaneus periculi culpa quid?* *ibid.* *Succedaneus regi.* p. XLVI.
Summae reip. oppon. municipalis. p. 440.
Superbi. p. 155.
Superlativorum iteratio. p. 366.
Suppeditare absolute quid? p. 1.
Supplausio pedis. p. 214.
Supplausio pedis. p. 214.
Suspectare. p. 439.
Suspectatio. p. 438.
Suspicio. p. 19.
Suus, sibi pro: eius, ei. p. 146. *suus ad Accusat. obiecti in ead. enunt. relat.* p. 627.
Συμῆρον καὶ αἰτία. p. 51.

T.

- Tacitus facere et animo facere.* p. 297.
Tametsi sq. tamen. p. 351.
Tenere pro retinere. p. 296.
Testum, testa, testu. p. 260.
Tharsus urbs Ciliciae. p. 399.
Thasus insula in mari Aegeo. p. 399.
Timeo pro nolo. p. 138. 139.
Tisias, non Tys. scribend. p. 528.
Tollere et relinquere urbem oppon. p. 159.
Trabes num. singul. p. 119. 508.
Tractare vitam. p. 316. *tractare sign. mutatione figurare orationem.* p. 368.
Translatio. p. 41.
Tropaeum non trophaeum scrib. p. 490.
Tum. p. 253. *Tum maxime.*

p. 261. *Tum* — *tum et quum*
— *tum* vid. s. v. *quum*.
Turpe genus causae. p. 10.

U.

Ulixes non Ulysses scrib. p. 36.
422.

Unctionis usus ante et post bal-
neum. p. 272.

Unus quisque, unus aliquis,
unum quidquid. p. 78. *Qui-*
vis unus. ibid.

Usu venire et usu evenire. p.
72. 428. 499. 520.

Ut et male pro: nec minus vel
itemque. p. XLIX.

Utilitas quid sign. latiori sensu.
p. 99.

Utrosque. p. 611.

Utrum, an. p. 103. 475.

V.

Vagare. p. 236.

Valere pro eo, quod est scire
vel posse non Ciceronianum.
p. XI. XL. IV. 6.

Valetudo perpetua. p. 185.

Velle de inanimatis. p. 226.
pro *malle.* p. 527.

Venit hereditas pro obvenit. p.
315.

Verba forma activa et deponent.
promiscue usurpata. p. 88.

Vereor, ut. p. 178.

Vero omis. p. 288.

Vester quid? p. 329.

Videre quid? p. 222. *Videri et*
visus. p. 75. 76.

Vincere sponsione. p. 315.

Vocabulum de nomine appella-
tivo. p. 228. *Vocabula simi-*
lia, vel simile signiff. Romani
amant componere, nec non
contraria prope se posita.
p. 51.

Volubilis epitheton fortunae pro-
prium. p. 124.

Vulnus fit arteriae. p. 202.

Z.

Zeugma. p. 510.

Zeuxis et Zeusis. p. 524.

II.
INDEX SCRIPTORUM
QUI IN NOTIS CITANTUR.

(*Numerus paginam significat nostram.*)

- A.*
- Accius apud Nonium. p. 634.
Appuleius. p. 428. 470. 496.
528. 529. 620. 635.
Aristoteles. p. 644.
- C.*
- Caesar. p. 614. 428. 443. 471.
472. 613. 617. 634.
Catalecta Virgilii. p. 162.
Cato. p. 397.
Catullus. p. 104. 215.
Celsus. p. 272.
Charisius. p. 260.
Cicero. p. 3. 13. 14. 15. 19. 24.
30. 34. 36. 38. 42. 64. 69. 87.
89. 95. 110. 112. 113. 119.
132. 134. 149. 167. 176. 179.
180. 186. 189. 200. 205. 206.
210. 214. 215. 224. 225. 230.
245. 251. 261. 286. 291. 296.
309. 315. 325. 326. 334. 351.
358. 366. 369. 413. 427. 430.
526. 549. 613. 233. 545. 28.
46. 359. 395. 406. 408. 428.
441. 442. 443. 457. 461. 468.
481. 485. 508. 523. 525. 528.
563. 589. 590. 634. 635.
Columella. p. 272. 527.
Curtius. p. 15.
- D.*
- Demosthenes. p. 319.
Diodorus Siculus. p. 145.
Dionysius Haliarnassensis. p. 87.
- E.*
- Ennius. p. 119. 133.
Euripides. p. 119.
Eutropius. p. 47.
- F.*
- Fabius. p. 214.
Festus. p. 97. 122. 136. 274.
Frontinus. p. 573.
- G.*
- Gellius. p. 97. 149. 312.
Gratius. p. 305.
- H.*
- Hesiodus. p. 77.
Hirtius. p. 529. 573. 634.
Homerus. p. 522.
Horatius. p. 3. 29. 64. 122. 136.
Hyginus. p. 573.
- I.*
- Iustinus. p. 164. 270.
Iuvenalis. p. 126. 327.
- L.*
- Livius. p. 16. 136. 138. 222. 288.
297. 329. 599. 268. 457. 573.
581. 613. 635.
Longinus. p. 149.
Lucanus. p. 403. 470. 497.
Lucretius. p. 117. 136. 201. 215.
248. 316. 526. 607. 611. 614.
620.

M.

- Manutius. p. 40.
 Martianus Capella. p. 535.
 Minucius Felix. p. 554.

N.

- Nepos. p. 110. 176. 428. 457.
 Nonius. p. 336. 342.

O.

- Ovidius. p. 112. 213. 306. 329.
 405. 523.

P.

- Pacuvius. p. 126. 230.
 Plautus. p. 46. 62. 63. 78. 104.
 122. 209. 280. 306.
 Plinius. p. 39. 143. 272. 274.
 397. 262. 486.
 Plutarchus. p. 343. 613.
 Priscianus. p. 97. 334. 390. 463.
 485.

Q.

- Quinctilianus. p. 4. 32. 46. 74.
 97. 149. 215. 432. 528.

S.

- Sallustius. p. 387.
 Seneca. p. 230.
 Septimius. p. 481.
 Servius. p. 236.
 Silius Italicus. p. 236. 635.
 Sisenna apud Nonium. p. 40. 533.
 Solinus. p. 468. 573. 635.
 Suetonius. p. 25. 28. 44. 48.
 210. 213. 220. 231. 270. 643.

T.

- Tacitus. p. 25. 164. 303. 439.
 Terentius. p. 55. 117. 189. 209.
 306. 439.
 Tibullus. p. 528.

V.

- Varro. p. 428.
 Velleius Paterculius. p. 410.
 Virgilius. p. 24. 250. 255. 330.
 Vitruvius. p. 428.

X.

- Xenophon. p. 248.

A D D E N D A.

Ad Herenn. II, 5. *Quid sibi esset usu venturum.* Quae ad hunc locum annotavi, ea peculiari scriptione retractavi et denuo excussi. Ibi quae de differentia formularum *usu venire* et *usu evenire* mihi certa et indubitata esse videbantur, hoc loco repetere non gravatus sum.

Ubicunque alterutra harum formularum legitur, codices manu exaratos inter utramque fluctuare videmus, ita ut pauca sint loca, ubi omnes codices hucusque consulti consentiant. Unus est locus, in quo codices adhuc collati in lectione *usu evenire* conveniunt, qui locus exstat apud Ciceronem de Finib. lib. V, 2., qui ita est comparatus: *Ego autem tibi, Piso, assentior, usu hoc evenire, ut acrius aliquanto et attentius de claris viris, locorum admonitu, cogitemus.* Ita MSS. omnes, nisi quod duo eorum, quos Goerenzius contulit, vocabulum *usu* abiiciunt; quae res magis etiam confirmat lectionem *usu evenire*. Unus etiam mihi e contrario innotuit locus, ubi, etsi codices vel omnes consentirent, non ferri posset lectio *usu evenire*, qui locus apud eundem Ciceronem legitur in oratione pro Quinctio c. 15. *Nam quid homini potest turpius, quid vero miserius aut acerbius usu evenire; quod tantum evenire dedecus* etc. Ubi facile intelligitur, Ciceronem non potuisse scribere *usu evenire*, quam *evenire* statim subiiciatur. Itaque conficitur, ut statuamus, utramque formulam videri in usu fuisse Romanis. Restat igitur, ut rationem consulamus, et potuisse aut debuisse utrumque dici ostendamus. Sed primum audiamus eos, qui ante nos de ea disputaverunt.

Primus fuit Oudendorpius, qui in nota ad Cic. de Inv. libr. I, 10. plerisque in locis, quae excitavit, *usu venire* repositum volebat, discrimen tamen inter formulas *usu venit mihi* et *usu evenit mihi* esse statuebat; sed quale illud esset, docere non instituit. Secutus est Goerenzius in nota ad locum e Cic. de Finib. lib. V, c. 2. supra excitatum, qui sic pronunciavit, formulam *usu venire* tum poni, si, quae accidant, certis quibusdam conditionibus fere semper et certa quadam ex regula eveniant, quod secus esse in verbo composito. Hic tamen, ut solet, diligentio rem disquisitionem in aliud tempus distulit, neque adhuc promissis suis stetit, omnia iam nunc debentia dici in aliud tempus transferens. Eum exceptit Bremius in nota ad Corn. Nep.

XXIII, 12, 3. Is formulam *usu evenire* Latinam esse negavit, nullam interserens causam, nisi quod plerumque meliores codices in altera illa *usu venire* consentiant. Tum iterum Goerenzius, cognita hac Bremii sententia, in additamentis ad calcem editioni suae libri de Finibus subiectis p. 703. haec annotavit, quum *more, sorte, casu evenire* dicitur, non intelligi, quidni etiam *usu evenire* dici possit. Quae comparari posse negat Geruhardus in animadversione ad Cic. Cat. mai. c. 3. p. 17.; propterea quod illi ablativi *more, sorte, casu* causam *eventus* significant, *usu* autem ubi in illa formula causae habeat significationem, locum se reperisse nullum. *Usu autem venire* esse *usui et experientiae hominis se offerre*. Ultimo autem loco et novissimo tempore de hac formula monuit Io. Casp. Orellius in novissima Ciceronis editione in nota ad Cic. librum de Inv. I, 44., qui haec: *Subtilius, quam verius discrimen esse censeo, quod nuper viri quidam docti inter v. usu venire et usu evenire statuere tentarunt. Immo usu evenire non magis puto Latinum esse, quam usu accidere, usu contingere, quae ipsa sibi repugnant, neque ab homine sano coniungi poterant. Itaque usu evenire librariis debetur, qui venire hoc sensu usurpatum non concoquerent*. Hactenus ille. At ego vereor, ne Orellius nimium intelligendo fecerit, ut nihil intellexerit. Sed iam quid mihi videatur, exponendum est.

Omnium primum hoc erit tenendum, codicum manuscriptorum in tanto dissensu (non enim verum est, optimos quosque in lectione *usu venire* ubique consentire) nullam posse esse auctoritatem. Tum haec via erit ingredienda, ut formulae usus ab ultimis inde Latini sermonis temporibus repetatur. Atque hoc loco sane mirum videri debet, quod qui hucusque de hac formula disseruerunt, non respexerunt ad antiquam illam dictionem, quam Scenici maxime frequentant: *usus venit*, quod nihil aliud est, quam *res ita fert, ipso experimento obviam est*, tum *res postulat, opus est*, pro qua etiam dicitur *usus est*, affini saltem notione. Veluti Plaut. Cist. I, 2, 28.

Si quid usus venerit,

Meminisse ego hanc rem vos volo.

Cui plane geminum est illud apud Ciceronem Tuscul. Dispp. IV, 3. init. *Sed de ceteris studiis alio loco et dicemus, si usus fuerit, et saepe diximus*. Atque ita saepissime alibi. Cum his tamen componi non inutile erit formulam *negotium est*, de qua ut de reliquis, quae sunt affines, breviter disputavi ad Plaut. Mil. Glor. II, 6, 43. Neque est ullus apud Plautum et Terentium locus, ubi *usus venit*, pro quo etiam *usu venit* in Codd. legitur, dicatur pro eo, quod est *evenit* vel

accidit. Nam in uno Phormionis apud Terentium loco I, 2, 23. aliud notat. Ibi ita est:

D. O Geta, provinciam

Cepisti duram. G. Mi usus venit hoc, scio,

Memini relinqui me deo irato meo.

Ad quem locum Faernus notat, omnes antiquos libros exhibere *usus venit*, solum Bembinum librum *usus evenit*; Bentleius autem, suos omnes, uno excepto, praestare *usu venit*. Sensus autem alius non esse potest, nisi: *usu atque experimento edoctus didici.* Non igitur *evenit*, neque *accidit* significat.

Igitur duas videmus antiquitus huius formulae esse significationes: *experiri, experimento sentire, et res postulat, opus est.* Utra prior fuerit, facile est ad intelligendum. *Usus* enim nihil aliud est, quam *ipsa rei perceptio*, rei experimentum, *der Gebrauch einer Sache*, quapropter *usus venit* proprie debet esse *der Gebrauch kommt*, *usus, perceptio rei, rei ipsius experimentum offertur.* Unde facilis erat transitus ad illam antiquis usitatorem notionem, ex qua *opus est* significabat. Prior illa deinde magis fuit usitata et fortasse sola, quae seriore tempore obtineret. Paucis etiam notandum, ne non curasse videar, *usuvenit* compositum efficere vocabulum, extrito *s* ex *usus venit*, quod eodem modo formatum ut *multimodis, ex multis modis*; atque unam tantum efficere notionem, quod iam h. l. addendum fuit.

Iam quum hoc constare videatur, videndum, ne iis in locis, ubi parum accommodata sit formula *usu venire*, altera illa *usu evenire* poni debeat. Sed primum videamus, quid nativo sensu denotet haec formula. *Evenire* per se habet exitus alicuius indicationem, ut sit exitum aliquem habere, *ἀποβαίνειν*. Et quia, quae exitum habent, vel habere dicuntur, a causis quibusdam pendere cogitantur necessario, etiam causae significatio subest huic verbo, quae significari apparet praepositione verbo addita. Est enim *evenire* venire ex aliqua re. Ubicumque igitur *evenire usu* dicitur, aut exitum habere aliquid hunc vel illum, aut venire aliquid ex usu et propter usum, intelligendum est. Ut igitur *more evenit* significat: *es geschieht der Sitte gemäss, i. e. fit ita, quoniam moris est*; sic *usu evenit* erit: *es geschieht dem Gebrauche gemäss, i. e. fit ita, quoniam usus ita fert, quoniam usu receptum est.* Hic fieri aliquid et quidem casu fieri dicitur, quanquam hac conditione, ut fiat, cum *utamur*; et si *usu mihi venit* significat *experior*, offert se mihi, sic simpliciter, e contrario *usu evenit mihi* aut *accidit mihi*, quoniam usu ita fieri solet, aut ita tandem evadit res usu volente; h. e. aut: *es geschieht dem Gebrauche gemäss*, aut: *es wird daraus, es kommt noch so, da es so zu*

kommen pſegt. *Usu mihi venit ἀποπειῶμαι, usu mihi evenit τῆ χρήσει ἀποβαίνει, ἐν τῷ βίῳ συμβαίνει.* Vel sic habeto: in formula *usu venit* usus vocabuli notio praevalet, casus nulla vel exigua obtinet; contra in formula *usu evenit* magis *eventus* notio, qui fit casu, ostenditur, non tamen sine quadam *usus* conditione. *Usu venit* notare debet rem ita ferre, ipso experimento ita fieri debere; contra *usu evenit* plenam habet *eventus* indicationem, ut significare debeat, rem accidere sic vel aliter, si usus eius rei veniat, si ea in vita utamur. Itaque *usu venit τῷ πράγματι ἕνεστιν; usu venit ἀποβαίνει.* *Usu venit* compositum est, et, nisi una voce scribendum, tamen sub uno accentu proferendum; *usu evenit* duo vocabula sunt, quae duas notiones continent. Igitur apud Ciceronem de Finib. V, 2. *Ego autem tibi, Piso assentior, usu hoc evenire, ut acrius aliquanto et attentius de claris viris, locorum admonitu, cogitemus;* iam interpositum *hoc* ostendit, non posse locum habere compositum vocabulum *usuvenire*, quod dirimi nequit. Tum ipsa illud ostendit loci sententia. *Usu hoc evenit est τῆ χρείμ οὕτως ἀποβαίνει,* accidere ita solet in rebus humanis, fieri ita in vita solet, ut locis admoniti aliquanto acrius atque attentius de claris viris cogitemus. Similiter apud Cornelium Nep. XXIII, 12, 3. *Hannibal enim uno loco se tenebat in castello, quod ei ab rege datum erat muneri; idque sic aedificarat, ut in omnibus partibus aedificii exitum sibi haberet, semper verens, ne usu eveniret, quod accidit.* Ita scribendum censeo. *Ne usu eveniret* est ne res huic tandem exitum haberet, ne hoc sibi in vita accideret, quod revera accidit. Non hoc loco scribi potest: *ne usu veniret*, quod significaret: ne ipsa re ita ferente disceret. Quid hoc rei est? Aut quid *usus* in hac caussa negotii habet? Saepe autem coniungi videmus *evenire* et *accidere*. Veluti Cic. de Nat. Deor. I, 21, 59. *Non igitur ille, ut plerique, sed isto modo, ut tu, distincte, graviter, ornate. Sed quod in illo mihi usu saepe evenit, idem modo, quum te audirem, accidebat, ut moleste ferrem, tantum ingenium (bona venia me audies) in tam leves, ne dicam in tam ineptas, sententias incidisse.* Ibi mihi usu saepe *evenit* est: saepe inter usum illarum rerum et tractationem mihi accidit; pariterque ibi vocis diremptio ostendit, compositum usu venire non posse habere locum. Scribitur vulgo quidem h. l. *usu venit*, quo iure, facile ex supradictis intelligetur. Sic apud eundem Cic. Ep. ad Div. VI, 21, 2. *Timebam enim, ne evenirent ea, quae acciderunt.* Ita plane dicere debebat; nam hoc loco, ut *usus* vocabulum adiiceret, nulla erat caussa; sed *eventum*, h. e. rei exitum spectabat solum, quod in seqq. ostendit: *idem nunc nihil timeo, et ad omnem eventum paratus sum.* Contra Cic. pro Quinctio loco supra citato c. 15. *Nam quid homini potest turpius, quid vero miserius aut acerbius usu veni-*

re; quod tantum evenire dedecus, quae tanta calamitas inveniri potest? Ibi sermo est de accusatione apud praetorem. Dixerat antea Cicero, non esse hanc officii rationem et hominum consuetudinem, ut statim ad praetorem eatur, et ad extrema et inimicissima iura tam cito decurratur. Pergit deinde, nihil posse crudelius atque acerbius usu ipso atque experimento disci, quam si quis statim in extremum ius vocetur, et si adversarius statim postulet, ut ex edicto praetoris bona alterius possideat. Hoc loco haud dubie, quia ante de consuetudine sermo fuit deque eo, quod inter homines usu receptum esset, formula haec: *quid homini potest miserius atque acerbius usu venire* singularem quandam et peculiarem notionem habet, quam postea tamen variat scriptor, additis reliquis. Ea autem nulla alia esse potest, nisi haec: *Quid homo potest ipsa re et experimento turpius, quid miserius et acerbius intelligere.* Si dixisset *usu evenire*, hoc tantum dixisset *accidere in vita*; quum vero dixit *usu venire*, manifestum est, hoc eum voluisse: *nihil intelligere ipso experimento potest homo, quod sit turpius, miserius, acerbius*; quo eodem facit *vero* quod subiungitur alteri *quid*, quodque significat, re vera aliter non esse, quod ipsum apprime facit ad sententiam a nobis iam propositam.

Ad Herenn. II, 23. In notis ad versum Pacuvii:

Saxoque illam instare globoso praedicant volubilem,

primum pro siglis: *Cod. Zitt. lege: Cod. Zuicc.*; tum versus nescio cuius errore non ex mea sententia emendatus ibi exhibetur. Sic enim eum restituendum censeo:

Saxique instar esse globosi praedicant volubilem.

Esse, ut saepe apud Plautum, pyrrhichius est. Veluti Captiv. II, 1, 52:

Ut qui herum me tibi fuisse, atque esse nunc conservum velint.
Ibidem II, 3, 73.:

Te aestimatum, et meam esse vitam hic pro te positam pigneri.
Idem Mercat. V, 4, 1.:

Ad patrem ibo, ut matris iram sibi esse sedatam sciat.

Adde quae notavi ad Prisciani lib. de metris Terentii c. 2. pag. 388.

Praeterea velim haec emendentur errata operarum, quae maxime videntur notatu digna.

In Praef. dedic. p. XXIX. liu. III. ab inf. ora pro *obsoluto*, lege *absoluto*.

Ibid. pag. XXXI. pro *restium* lege *vestium* in nota subi.

Ibid. pag. XLVI. pro *nobis* lege *notis*, in nota subiecta.

Ibid. pag. XLVIII. in not. subiectis lege: *Est enim coniectura pro Et enim coni.*

Ad Her. pag. 22. lin. 18. in not. post vv. *ope venire* adde siglam: *Oud.*

Ibid. pag. 28. lin. 32. in notis scribe: *post vocem conservabimus* SCHUETZIUS *de coniectura inseruit*, quod nomen a nobis ibi omissum est.

Ibid. pag. 37. lin. 23. ad notam, quae verbo finit *remanserunt*, adde siglam *Oud.* et versu sequenti pro IDEM scribe GRAEV. Eadem pagina lin. 9. ab inf. ora post vv. *in naves* adde siglam: *OUD.*

Ibid. pag. 39. lin. 16. ab inf. ora pro vv. *scribendum fuit* lege: *scribendum visum est.*

Ibid. pag. 115. lin. 12. ab inf. ora. Graevi nota, quae ibi, quemadmodum in archetypo, vitiose exhibetur, ita haud dubie legenda: *Fortasse Cicero scripsit: Nihil affertur; differt raro id fieri* etc. *Nihil adfertur est: argumentatio est nihili, vitiosa.*

Ibid. pag. 135. lin. 11. ab inf. ora in notis addere debebam ad notam *Graevii*, qua testatur, *ei rei testimonium esse* Lambini esse lectionem, ante Lambinum *testimonio esse* exhiberi, quod ipsum in margine Lambin. ed. legitur.

Ibid. pag. 137. lin. 16. ab inf. ora post verba: *Quem ego me* adde haec: *lectionem neglexerint.*

Ceteri errores videbuntur leviores.

B e r i c h t
 über einige Verlagsunternehmungen
 der J. G. Hinrichs'schen Buchhandlung in Leipzig
 vom Jahre 1828.

- Bachmann**, Prof. Lud., *Anecdota Graeca. E codd. Parisiensis descriptis.* Volumen I. Lexica. — Volumen II. *Opuscula grammatica.* 8 maj. Engl. Postpap. 7 thl. Franz. Druckp. 5 thl.
- Beck**, Prof. I. R. G., *Auctarium Lexici Latino-Graeci manualis ex opt. scriptorum collectum.* 8. Schreibp. 8 gr. Druckp. 6 gr.
 Dessen *Lexicon Latino-Graecum man.* mit *Auctarium* 1 thl. 4 gr.
- Erasmii**, Desid. Roter. *Colloquia. Ad fidem optimorum exemplorum denno edita cum scholiis selectis variorum.* Curavit God. Stallbaum. 8 maj. (29 Bog.) 1 thl. 8 gr.
- Foy**, General, *Geschichte des Kriegs auf der pyrenäischen Halb-Insel unter Napoleon*, begleitet von einer politisch-militärischen Schilderung der kriegsführenden Mächte. Aus d. Franz. übertragen und mit Erläuterungen versehen durch Oberst Chev. Puttrich. 3r Theil. gr. 8. (23 Bog.) geh. 1 thl. 8 gr.
- desselben Werks, 4r und letzter Theil. Aus dem Franz. übertragen, und mit der Fortsetzung der Kriegsbegebenheiten bis 1814 vermehrt von F. A. Rüder. Mit 1 Charte der Halb-Insel. gr. 8. (22 Bog.) geh. 1 thl. 8 gr.
- Das ganze Werk in 4 Bänden mit Foy's Portrait und 1 Charte 78½ Bogen auf franz. Druckp. geh. kostet nur 5 thl.
- Geschichte der Verbreitung des Protestantismus in Spanien und seiner Unterdrückung durch die Inquisition im sechzehnten Jahrhundert.** Aus dem Franzöf. gr. 8.
- Jahrbücher der Geschichte der Staatskunst.** Eine Monatschrift in Verbindung mit mehreren gelehrten Männern herausgegeben vom Hofrath und Prof. R. F. E. Pölitz. 1828. 4 Bde. in 12 Hefen. gr. 8. 6 thl. n.
- Dies Journal erscheint regelmäßig 4 Wochen vor dem Monate dessen Namen es führt.
- Lycophronis Alexandra cum Is. Tzetzae Commentario.** Ex recens. Lud. Bachmann. 2 Voll. 8 maj.
- Diese Ausgabe, die die sorgfältigsten Collationen aller bekannt gewordenen Handschriften enthält, wird als die vollständigste eines griech. Classikers angesehen werden können und zur Michaelismesse erscheinen.
- Maciejowski**, Prof. W. Al., *Excursus ad Virgili Aeneidos lib. X. v. 74 sq. Inest Disquisitio de origine stipulationis.* 4 maj. (Varsaviae.) In Comm. 12 gr. u.
- Pölitz**, Hofr. R. F. E., *die Staatswissenschaften im Lichte unsrer Zeit.* 4r Theil. — Auch u. d. Titel: *Staatenkunde und positives Staatsrecht (Verfassungsrecht.)* Zweite, berichtigte und verm. Aufl. gr. 8. (50 Bog.) 3 thl. 4 gr.
- — desselben Werks. 5r u. letzter Theil. — Auch u. d. Titel: *Practisches (europäisches) Völkerrecht; Diplomatie, und Staatspraxis.* Zweite, berichtigte und vermehrte Aufl. gr. 8. (22½ Bog.) 1 thl. 12 gr.
- Das ganze Werk in 5 Theilen vollständig 10 thl. 16 gr. auf Postp. 14 thl. 12 gr.

Pöhlitz, Hofr. R. H. L., D. Heinr. Gottlieb Tzschirner. Kurzer Abriss seines Lebens und Wirkens. (Aus den Jahrb. der Gesch. und Staatsk., 48 Hest, abgedr.) 2te unveränd. Aufl. gr. 8. 36 S. geh. 5 gr.

Schlözers, August Ludwig, öffentliches und Privatleben aus Originalurkunden und, mit wörtlicher Beifügung mehrerer dieser letzteren, vollständig beschrieben von dessen ältestem Sohne, D. Christ. von Schlözer, R. Russ. Staatsrath, Ritter, Professor u. 2 Bände. gr. 8. (49 B.) geh. 4 thl.

Stein, D. C. G. D., kleine Geographie oder Abriss der mathematischen, physischen und besonders politischen Erdkunde. Nach den neuesten Bestimmungen für Gymnasien und Schulen. Mit 1 Weltkarte. 16te, rechtmäß. verbess. u. verm. Aufl. gr. 8. (25 $\frac{1}{2}$ B.) 10 gr.

— Reisen nach den vorzüglichsten Hauptstädten von Mittel-Europa. Eine Schilderung der Länder und Städte, ihrer Bewohner, Naturschönheiten, Sehenswürdigkeiten u. s. w. Viertes Bändchen. Auch unter dem Titel:

— Reise über den Unterharz, Arnberg, Aachen, Brüssel, Antwerpen, Paris, Strasburg, Basel, Carlsruhe, Darmstadt, Würzburg, Weimar u. Mit 1 Kupfr. u. 1 Charte von Baiern, Württemberg und Baden. 8. 1 thl. 8 gr.

— Reisen 56 Bdchen: die Reise durch Holland und England. Mit 1 Kupfr. u. 1 Charte von den Niederlanden. Erscheint zu Michaelis.

— Reisen 63 Bdchen: die Reise durch Baiern, Tyrol, Italien, die Schweiz und Württemberg nebst Register über's ganze Werk mit 1 Kupfr. und 1 Spezial-Reise-Charte von der Schweiz. (Erscheint zu Neujahr 1829.)

Bis dahin besteht noch der äußerst billige Subscriptionspreis von 4 $\frac{1}{2}$ thl. Sächs. oder 4 thl. 20 Sgr. Preuß. C.

Tzschirner, Dr. Heinr. Gottlieb, Prof. der Theologie u. Superint. zu Leipzig u., Predigte n. Aus dessen nachgelassenen Handschriften gewählt und herausgegeben vom Prof. Dr. F. D. Goldhorn. 3 Bände, die Jahre 1817.—1828 umfassend. (circa 70 B.) gr. 8. Subscript. Pr. 3 thl. 12 gr. n.

Die resp. Subscribenten werden eingeladen, bis August uns ihre deutlich geschriebenen Namen einzusenden, die den 3 Bänden vorgedruckt werden sollen. Sammler erhalten auch in jeder Buchhandlung auf 9 Exemplare das 10te frei.

Venturini, D. C., Chronik des neunzehnten Jahrhunderts. Neue Folge. Erster Band d. J. 1826. gr. 8. (Erscheint zu Michaelis.)

Verzeichniß der Bücher, Landkarten u., welche vom July bis December 1827 neu erschienen oder neu aufgelegt worden sind, mit Bemerkung der Bogenzahl, der Verleger und Preise in Sächs. u. Preuß. Courant, nebst andern literarischen Notizen und einem wissenschaftl. Repertorium. 59ste Fortsetzung. 8. (12 $\frac{1}{2}$ B.) 6 gr.

— desselben 60ste Fortsetzung. 1828. Januar bis Juny. Erscheint Anfang July.

Vogel, Dr. E. F., de singulari historiae studio primario verae jurisprudentiae fonte Comment. 4 maj. (4 $\frac{1}{2}$ B.) in Commiss. 6 gr.

Wengand's, G. S. F., Kunst in zwei Monaten englisch lesen, verstehen, schreiben und sprechen zu lernen. Nach den neuesten Sprachforschern und nach richtigen und möglichst erleichternden Grundsätzen umgearbeitet und verbessert durch G. Wolbrecht. Dritte Aufl. gr. 8. (14 B.) 16 gr.

BIBLIOTEKA
Uniwersytecka
Gdańsk

2046

H